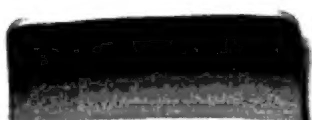

DISPVTATIONVM

ROBERTI BELLARMINI POLITIANI,

S. R. E. CARDINALIS,

DE CONTROVERSIIS CHRISTIANÆ FIDEI,

Aduersus huius temporis Hæreticos;

Tomus Secundus.

EDITIO PLVRIMIS LOCIS AVCTA ET EMENDATA, ex correctorio libello nuper ab Auctore Romæ vulgato.

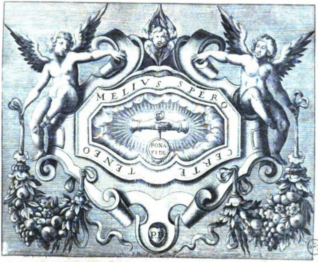

LVTETIÆ PARISIORVM,
Sumptibus PETRI BILLAINE, via Iacobæa sub signo Bonæ Fidei, & in Palatio iuxta D. Michaëlis Sacellum.

M. DCXX.

Digitized by Google

LIBER PRIMVS DE CONCILIIS, ET ECCLESIA.

PRÆFATIO.

SACRORVM CONCILIORVM AVCTORITATEM, quæ semper in Ecclesia magna fuit, aduersus multiplices hæreticorum fraudes, & calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequàm rem ipsam aggrediar, pauca quædam putaui esse dicenda de summa, atque incredibili calliditate, quam ad hanc eleuandam auctoritatem Satanæ administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, vt par erat, semper eminuit, & sæpè in maximis rerum perturbationibus, ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimauit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, & schismata, atque hæreses conseruare, & propagare, nisi iudicia Ecclesiastica de medio tolleret; & cathedram illam euerteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, & iudicans, omnes fidei controuersias litésque componit.

ITAQVE Lutheranos excitauit homines, vt ad fallendum paratos, ita proiectos ad mentiendum; qui quidem, cùm initio nullo modo fieri posse crederent, vt Summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul, & Pontificem grauiter accusare, & aduersus eundem Pontificem Concilij generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, & quæcunque vellent scelera, atque flagitia, quamuis falsa, & incredibilia, de Pontifice liberè spargere, & eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret, & ipsi interim non Ecclesiæ hostes esse, vt re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideique Zelum habere, quippe qui Concilij auctoritatem agnoscerent, ab omnibus iudicarentur. Quocirca tot, & tam atrocibus calumnijs, & maledictis, & voce, & litteris Christi vicarium onerauerunt, vt permultis, magnísque nationibus planè persuaserint, eum non Christianum Præsulem, sed Christi iuratum hostem, atque adeo ipsum verum, & propriè dictum Antichristum esse.

ORATIONEM certè immensam susciperem, si ea mendacia percensere vellem, quibus hæretici huius temporis in omnibus penè libris, & sermonibus suis Apostolicæ sedis Pontificem impudentissimè asperserunt, vnum solùm, aut alterum exempli caussa attingam. Martinus LVTHERVS in libro de Ecclesia propè extremo: Papa, *inquit*, Scripturam sacram in cœno, & puluere sepelijt, & doctrinam Christianam penè integram deleuit. *Extat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi* SMALCHALDICÆ, *auctore, vt arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur:* Papa, *inquit*, arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione sacramentorum, de doctrina, & vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus Diuinis. *Et infrà:* Arrogat sibi Papa Diuinam auctoritatem, quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus vult obseruari tanquam Diuina.

AT *quod Sacramentum, quem cultum à Deo institutum, quem doctrinæ articulum Papa mutauit? Et quis ille Pontifex fuit, qui suas leges diuinis legibus exæquauit? an non videmus*

quotidie Pontificias leges, vel ab ijsdem, qui tulerunt, vel à successoribus, si tempus id postulet, abrogari? Quæ verò diuina lex ab vllo vnquam Pontifice legitur abrogata? sed nolo in eiusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendacijs plenos esse libros Lutheranorum, eáque apud illos, non vt res saltem dubias, sed vt oracula certissima litteris, & sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, vt dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Extat Lutheri ipsius ad generale Concilium prouocatio. Extant Comitia Imperalia, Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisponensia, VVormatiensia, aliáque nonnulla, in quibus Lutherani Generale Concilium sæpius postularunt.

AT *ne fortè molestum sit, si tempus in tam varijs tot Comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum Protestantium testimonium, quod ad initium eius libri, qui* Protestatio aduersus Concilium Tridentinum *inscribitur, continetur:* Profitemur, *inquiunt,* ac protestamur nos adhærere, ac semper adhæsisse protestationi, & appellationi Reuer. Patris D. LVTHERI ab iniustissimo, violentissimóque iudicio Pôtificis, ac omnium eius factionis iudiciũ ad liberum, Christianum, legitimum ac in Spiritu sancto congregatũ Concilium. Qui processus, protestatio, & appellatio fuit postea vnanimiter, ac multoties à nostris Ecclesijs renouatus, & in aliquot etiam Imperialibus conuentibus ab omnibus statibus comprobatus. *Hæc ipsorum sunt verba, quibus, vt vides, affirmant, Lutherum primò, deinde Ecclesias suas, postremò etiam Principes sibi addictos, à Pontificis sententia, ad Concilij iudicium sæpius appellasse.*

SED *quamdiu existimas, in sententia ista expetendi* Concilij *permanserunt? quamdiu nullum futurum esse Concilium sperauerũt. Nam simul ac* PAVLVS *Pontifex eius nominis Tertius,* Concilium *generale ad* Tridentum *indixit, & eiusdem* Concilij *fundamenta iaci, & initia quædam apparere cœperunt, continuò illi mutata sententia, vel potius, quam antè simulauerant, apertè prodita,* Concilium *improbare, à* Concilijs *appellare, nec solùm recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere, & ipsum Tridentinum vixdum inchoatum inuectiuis, censuris, protestationibus, calumnijs quoque mendacijs opprimere studuerunt, vt si fieri posset, prius* Concilium *illud hæreticorum astutia solueretur, quàm* Catholicorum *diligentia coalesceret.*

ITA *verò esse, vt dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de* Concilijs *à Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum* PHILIPPI *Melanchthonis de caussis, cur Lutherani ad* Concilium *non accesserint; librum Protestationis* XXXIV. *Ministrorum: librum Illyrici de norma ac praxi Concilij: Denique Martini Kemnitij examen* Tridentini Concilij: *Consilium* Caroli *Molinæi super eodem non admittendo* Concilio; *Antidotum Ioannis* Caluini *contra eiusdem venena* Concilij. *Sed opere præcium erit ex istis ipsis, quos nominauimus, auctoribus, aliquid proponere, vt ex eorum verbis & testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiæ* Concilia, *quæ paulò antè tantoperè flagitauerant.*

IGITVR *Martinus* LVTHERVS, *cùm fama accepisset, indictum esse* Concilium, *continuò arrepto calamo, librum confecit, atq; inscripsit, De Concilijs: credo, vt ageret Deo gratias, & Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad* Concilium *inuitaret. Nihil minus; summa enim libri est, Nihil esse opus Concilijs, cùm etiã vetera illa sanctissima & celeberrima errauerint, & quilibet Parochi & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quæuis maxima, & numerosissima* Concilia. ORDITVR *à* Concilio *illo sine controuersia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebrauerunt: & quoniam in eo* Concilio *Apostoli decreuerunt abstinendum esse à sanguine & suffocato, ad has angustias nos redigit, vt vel ab his cibis nos abstineamus, vel apertè fateamur, liberum esse* Concilio *summo ac primo non obedire.* DEINDE, *grauiter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, ceruis, cuniculis, anseribus, turdis, ceterísque auiculis, & quod miserius est abstinere lucanicis, alijsque farciminibus, & iusculis etiam quibusdam, quæ non solùm pipere condiuntur, sed etiam sanguine (vt ipse loquitur, qui ista benè norat) vel liquido tinguntur. vel crasso, & coagulato infarciuntur.*

Quia vero tam grauis iactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effec... non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita conclusit; Ergo liberum e... *nobis omnia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Concilijs. Praclare omnine quasi vero quia non tenemur ea Concilij lege, quæ solum ad tempus data fuerat, iam nullis ali... Conciliorum legibus teneamur.*

PERGIT *deinde ad* NICÆNVM I. *Concilium, cuius in Ecclesia Catholica sempe... summa auctoritas fuit, ac de canonibus eius Concilij loquens:* Hi omnes, *inquit*, articul... fœnum, stramen, ligna, stipulæ, fuerunti. *Et infrà:* De illis ligneis articulis reliqui... manserunt, quasi aliqui titiones, népe articulus de festo Paschatis. *Hic nimirum e... honor quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, vt eius decreta ligna, fæ... num, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantùm non necessarios, ac superuacaneos e... canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios ac pugnantes es... contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se absciderunt, sacris ordinibus initientur, &... simul imperat hominibus sacratis, ne vllam omnino domi suæ fœminam habeant, præter ma... trem aut sororem:* Hîc prorsus, *inquit Lutherus*, non intelligo sanctum Spiritum i... hoc Concilio, si illi pro idoneis nó sunt reputádi in ministerio Ecclesiastico, q... seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia; & rursus illi etiá nó sunt idone... qui ad euincédos carnis stimulos, habent aut ducunt vxores; quò res tandé cade... An debebit Episcopus, aut concionator illú intolerabilem ardorem, & æstur... amoris illiciti sustinere, & neque coniugio, neque castratione se ab his pericul... liberare? *Quasi vero, Luthere, nihil sit medium, inter coniugium & castrationem: quo pac... igitur, Paulus, Joannes, Iacobus, Apostoli cæteri: Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, &... quid enumero singulos homines; quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi absc... derunt, & tamen vsque ad vitæ finem vxoribus caruerunt? nimirum precibus, ieiunijs, labo... assiduo, non membrorum abscissione gloriosa certamina superantur.*

SED *audiamus, quàm honorificè de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem huius loci l... quatur* LVTHERVS: An vero, *inquit*, nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Con... cilijs, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministro... obstringat, & oneret? *Quę cùm ita sint, vides certè, Lector, quanti faciat Lutherus Con... ciliorum auctoritatem, cum decreta Nicæni Concilij, quo nullum est magis à Patribus omnib... laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum strame... fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur. Quid, quod omnia Concil... ita extenuat, vt cum eis Parochorum industriam, & Ludimagistrorum auctoritatem compare...* Putasne, *inquit*, adeò esse tenue, aut angustum officium Parochi, aut Ludimode... ratoris, vt non possint aliqua ex parte conferri ad Concilia? dicam & quiddar... amplius, maius lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo pueril... quam ex omnibus Concilijs. *Et infrà*: Et quid opus est verbis? etiam si omniu... Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tame... nondum esses Christianus, quia nimis parum conferunt. *Egregia sanè Conclusio, &... digna tam graui Theologo, qui paulo ante tam seriò videbatur Concilij generalis iudicium a... pellare. Omitto quod dicit de Secunda, Tertia, & Quarta Synodo, cum similia sint prioribu... & ego breuitati studeam,*

VENIO *igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilij Tridentini auctoritate... aduersarij sine vllo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti oper... esset, sed pauca de multis proferam:* Illi Sycophantæ, *inquit* LVTHERVS *in libro de Co... cilijs*, qui parasitantur Papæ, adeò sunt dementati, vt hoc paradoxum audaciss... mè defendant: Concilia potestaté habere condendi nouos articulos fidei, & mu... tandi veteres. *At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? vbi, quando, quo teste d... xerunt, aut scripserunt, posse à Concilijs fidei articulos immutari?*

MATTHIAS ILLYRICVS *in libro de norma ac praxi* Concilij Tridentini: Clamāt illi, *inquit*, Concilij scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam, & Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, & totum vetus Testamentum dispensare. *Hæc ille. Sed extat Concilium, legatur diligenter, nusquam inuenientur eiusmodi portenta.*

MARTINVS KEMNITIVS *in examine Concilij Tridentini, ita diues mendaciorum est, vt quatuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit:* Dicunt, *inquit*, Patres videlicet Concilij, quod Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quod possit formam Sacramentorū ab Apostolis traditā immutare, quod contra Epistolas Pauli possit statuere, quod dispensare possit contra quatuor prima Concilia, & contra verba Euangelij. *Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio tam audacter mentirentur, cùm & ipsius acta passim legantur, & adhuc viuant plerique eorum, qui ipsi per se Concilio interfuerunt?*

SED *restat adhuc aliud splendidum omnino & sæpius repetitum aduersariorum mendacium. Multis de caussis Lutherani* HOSIVM *Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio persequuntur, sed eò præcipuè, quòd Legatus Apostolicæ Sedis Cōcilio Tridentino præsederit, atque eidem Concilio industria & sapientia sua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit. Vt igitur simul, & Legati, & Synodi auctoritatem deprimerent, verba quædam, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Schuuenckfeldij hæresiarchæ protulerat, & ideo protulerat, vt indicaret, quàm tetri errores ex Lutherana hæresi; quasi venenati fructus ex corrupta radice pullulassent; illa inquam, verba tanquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum execratione vbique disseminauerunt; ac primùm in libro Protestationis* XXXIV. *Ministrorum ita legimus:* Sed iam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis Cōciliabuli verba, quomodo, & secundum quam regulam ille cū suis sodalibus velit de Ecclesiæ & Religionis controuersijs iudicare, & statuere: sic enim in blasphemiæ verba erumpit, inquiēs: NOS verò Dei de cœlo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non pro Scripturarum sentētia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere iubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum: vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum, non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. *Quibus recitatis subijciunt Protestantes.* Hęc iste nefarius Antichristi Cardinalis Legatus, & impij Conciliabuli Gubernator, contra viuentem Deum blasphemat.

ILLYRICVS *verò in libro de norma & praxi Concilij Tridentini, posteaquàm illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetiuit, ita illi benè precatus est:* Dominus IESVS, *inquit*, obstruat igne infernali ista blasphema ora Antichristi; & eius mancipiorum, & vendicet gloriam ab eorum tyrannide. *Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, & audacia planè incredibilis in caussa tam atroci, & tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec vlla est in verbis eius obscuritas, & si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctissimum illum senem aliquando dicentem audiui:* Ego ita sentirem? ego talia scriberē? si mea illa verba essent, verè dignus essem, qui in medio foro cremarer. *Et placuit tamen non vni, aut duobus; sed triginta quatuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, vt quæ Suuenckfeldij sunt, Cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Iudæorum de Christo:* Ecce homo vorax, & potator vini, nō est hic homo à Deo qui Sabbatum nō custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum. *Atque alia his similia, non esse verba Iudeorum, sed Matthæi aut Ioannis, quòd in eorum Euangelijs reperiantur. Habes igitur, quàm parui æstiment Concilia aduersarij, & quot fraudibus, & calumnijs eorum auctoritatem eleuare*

conentur, qui tamen paucis antè annis generale Concilium tanquam vnicum remedium pr... tium dissidiorum expetere videbantur.

SED *dicet aliquis fortasse, Optabant illi quidem, atq; optant etiam nunc generale Concilium, sed non eiusmodi, quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale nunquam fuit. Explicat enim conditiones Concilij Philippus Melanchthon in eo libello, quem inscripsit, De caussis cur Lutherani ad Concilium non accesserint. Sed potissimum duæ sunt.* ALTERA *vt ius suffragij etiam decisiui habeant omnes homines docti, siue Sacerdotes, siue Laïci sint; quod est in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum, nec talis Concilij vllum exemplum proferent, præsertim, cùm doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba Græca, aut Hebraïca, Latinis admiscent.* ALTERA *conditio est, vt detur ab Imperatore saluus conductus, non solum personis, sed etiam caussæ, hoc est, vt nec personæ possint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio & cum superiore apertissimè pugnat, & est ipsa per se inepta & ridicula. Nam si nec personæ, nec sententiæ damnari possunt, nihil omnino in Concilio decernetur.*

QVORRVM *igitur attinebat petere, vt etiam Laïci suffragium habeant decisiuum, si nihil est in Concilio decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi & Doctores vexantur, vt ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in quæstionibus fidei proponendis, discutiendis, definiendis consumuntur: si posteaquàm sint omnia parata, adhuc licet vnicuique Concilij decretum in controuersiam reuocare? Neque Philippus Melanchthon solus hoc docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuêre post eum Ioannes Caluinus, Ioannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani & Caluinistæ omnes:* Capite, *inquit* LVTHERVS *artic. 115. ex quingentis articulis*, hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilijs, neq; vlli hominũ commissum est, vt concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Concilijs; nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam, nec ne. *Et* CALVINVS *libro quarto Institut. cap* 9. §. 8. Quoties, *inquit*, Concilij alicuius decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tẽpore habitum sit, qua de caussa habitum, & quo consilio, quales homines interfuerint; deinde illud ipsũ, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idq; in eum modum, vt Concilij definitio pondus suum habeat, sitque instar præiudicij; neq; tamen examen, quod dixi, impediat.

ITAQVE *vult Caluinus, Concilij sententiam, præiudicium, non iudicium esse, deq; ea sententia posse, ac debere quoscunque, & maximè priuatos homines iudicare. Quod idẽ alijs verbis Kemnitius, Brentius, & cæteri omnes docent. Quid verò est hoc aliud, quam nolle iudicium vllum fieri? nolle controuersias vnquam finiri? nolle pacem & concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuò? Sed benè habet, nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certè non haberentur. Nunc verò ita se produnt, vt planè nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident; nam cum hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quàm cum Ecclesiastico iudicio non acquiescit, sed ipse sibi est dux, ipse iudex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror contumacia, mater superbia est.*

QVÆ *cum ita sint, nostræ iam partes erunt, vt quantum operæ, industriæ, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicanda ponamus, & quoniam ea in Summo Pontifice, & Episcoporum Concilijs præcipuè cernitur, & nos iam de Pontifice quinque libris, pro ingenij nostri tenuitate, disseruimus, nunc de Concilijs, quanta maxima poterimus claritate,* DEO *duce atque auspice, differemus.*

INDEX LIBRORVM SECVNDI TOMI.

PRIMA

PRIMA

CONTROVERSIA GENERALIS.

DE CONCILIIS, ET ECCLESIA MILITANTE.

QVATVOR LIBRIS COMPREHENSA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Concilijs & Ecclesia.

PRÆFATIO.

LIBER SECVNDVS.

De Conciliorum auctoritate.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

LIBER QVARTVS.

De Notis Ecclesiæ:

DE CONCILIIS ET ECCLESIA, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Ordo disputationis.

A DISSERVIMVS hactenus de capite militantis Ecclesiæ: nunc de ipsa Ecclesia differendum erit. Quia verò Ecclesia bifariam considerari potest, vt in Concilijs congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est, propterea nos quoque primùm de Concilijs, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Concilijs, disputationi de Ecclesia, licet ordo naturæ contrà suadere videretur, quoniam disputatio de Concilijs magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controuersia de Concilijs duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij, & in eiusdem Concilij auctoritate. B Hæretici enim huius temporis fingunt nouam formam Conciliorum, & ijs deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes diuidetur vniuersa disputatio. In PRIMA præmittemus quędam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserit de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint: quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In SECVNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilij: vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de ijs, quæ aduersarij requirunt in Concilijs. In TERTIA disseremus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, C tum etiam per comparationem ad Scripturæ & summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT II.

Qui scripserint de Concilijs.

VT igitur ordiamur à primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter conseruati sunt, & multis vitijs scatent, quæ corrigenda sunt ex veterum lectione; deinde multa extāt in decretis Gratiani, Iuonis, Burchardi, Martini Bracarensis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium lib. de Synodis, Isidorum li. 6. Ethymol. cap.16. Bedam in lib. de sex ætatibus, in Constantino IV. Freculphum in fine Chronici, D Io. Psellum, & Photium lib. de septem Synodis.

Præter hos veteres scripserunt multi recentiorum, vt Tho. Vvaldensis lib.2. doctrinal. fidei, ca.26.& 27. Io. de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia: Io. Gerson in tractatibus varijs de potestate Ecclesiæ & Conciliorum: Dionys. Carthusianus in libris tribus de Concilijs: Io. Eckius in Enchiridio: Iodocus Clichtouæus in defensione Concilij Senonensis: & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini: Io. Cochlæus in libro de Concilijs: Io. Roffensis, contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis: Albertus Pighius lib. 6. hierar. Ecclesiasticæ: Cardinalis Hosius in explicatione Symboli, cap.14. & lib.2. contra Prolegomena Brentij, Petrus à Soto in defensione suæ Confessionis contra Brentium: Io. Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia: Melchior Canus lib. 2. de locis Theologicis: Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia: item Iacobatius in opere de Concilijs, & Gaspar Villalpandæus in disputationibus nouem pro Concilio Trident. Alphonsus à Castro lib. 4. de hæresibus: Gulielmus Lindanus lib. 3. cap. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT III.

De nomine Concilij, & origine.

PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis: nam quemadmodum cùm oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: Ita in Ecclesia, cùm oritur controuersia aliqua de Religione, conueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententijs, statuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. vbi primùm cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. 6. de cælesti hierarchia, cap. 1. contendat esse planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, & VI. Synodus, act. 17. & Celestinus Papa in epist. ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toletanum III. non procul ab initio, docent Concilia esse demonstrata à Christo in illis verbis, Matth. 18. *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum.*

Deinde, credibile est Apostolos, qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritu sancto admonente, primum Concilium congregasse. Vnde etiam dicunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, Act. 5. Præterea, etsi ratio naturalis dictat, vt in rebus dubijs Princeps consulat homines peritos; tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Denique, certum est Conciliorum celebrationem, quæ omnibus sæculis in Ecclesia fuit, de Apostolica traditione descendere: Apostolicas verò traditiones ego quidem humana inuenta appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

Nomen Latinum Concilij, inuenitur passim in Testamento veteri & nouo, pro congregationibus Iudæorum, sed Græcè nomen, id est, σύνοδος, non inuenitur in Scripturis; vbi enim Latinè legimus Concilium, in Grę̨co textu vbique συνέδριον, vel συναγωγή. Inuenitur autem nomen Synodi primùm in canonibus

Apostolorum, can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT IV.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Conciliorum; quędam enim sunt generalia, quædam nationalia, quędam prouincialia, & quędam diœcesana. Membrorum trium primorum meminit August. lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3. vbi dicit Concilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionum, emendari à Concilijs plenarijs. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum IV. c. 25.

Generalia dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde enim dicuntur Oecumenica, id est, orbis terræ Concilia.

Nationalia dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius regni, vel nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel Primas, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus & prouincialibus, tamen vtrorumque nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpè Concilia Vniuersalia, vt patet ex Concilijs Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidens*, & tamen aderant solùm Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III. c. 18. dicitur: *Præcipit hæc sancta & vniuersalis Synodus*, & tamen solùm aderant Episcopi Hispaniæ. Idem patet ex Concilio IV. Carthaginensi. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolutè. Dicuntur autem prouincialia ista eadem à Gratiano, dist. 3. can. Porrò, quia certis prouincijs continentur; non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut verè generalia.

Prouincialia dicuntur, in quibus conueniunt tantùm Episcopi vnius prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus, act. 3. cùm ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

Diœcesana sunt, in quibus conueniunt tantùm Presbyteri vnius Episcopatus, & ijs Episcopus præest, cuius generis paucissima exstant, nec immeritò: nam vix dici possunt Concilia, cùm in eis ordinariè nullus sit qui iurisdictionem habeat, præter vnum Episcopum qui præest.

Altera partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata, atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quędam omninò reprobata, quędam partim approbata, partim reprobata, quædam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Concilijs particularibus potissimum locum habet.

CAPVT V.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerantur huc vsque, decem & octo. PRIMVM est Nicænum, quod quidem celebratum est ab anno Domini CCCXXVII. vsque ad annum CCCXXX.
A qui fuit annus XV. Syluestri Papæ, & vicesimus Constātini Imp. conuenerūt Episcopi CCCXVIII. è quibus erant Patriarchæ Alexander Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macharius Hierosolymitanus, & Metrophanes Constātinopolitanus, quamuis hi duo postremi non erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem non per se, sed per Legatum Alexandrinum, qui postea ei successit in Episcopatu, adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in orat. de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimum controuersiæ definitæ sunt: Vna de die Paschatis, altera de diuinitate Christi, aduersus hæresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos, post annos decem
B in latrinis dum aluum purgaret, fœdè defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium reuocari possent, propter discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Concilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sententiæ hac ratione confirmari potest. Constat Concilium Nicænum finem accepisse anno XX. imperij Constantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socrates lib. 1. hist. cap. 12. Cœpit autem Constantinus imperare anno Christi CCCXI. vt ex Chronico S. Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, alijsque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCCXXX. fuerit annus Constantini XX. & finis Nicæni Concilij.

Item inchoatum est Concilium Paulino & Iuliano Consulibus, vt Socrates refert libro 1. capite 9.
C aliàs 13. Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porrò Consulatum Paulini & Iuliani Cassiodorus annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno XX. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCCCXXVII. finitum anno CCCCXXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCCXXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

Deinde incidisse Concilij tempus in Syluestri Pontificatum, non Syluestri & Iulij, vt Photius docet in lib. de septem Synodis, vel Iulij solius, vt So-
D zomenus scribit lib. 1. cap. 16. & ex Sozomeno Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & Ioachimus Camerarius in historia Nicænæ Synodi, vbi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facilè demonstrari potest. Nam, vt suprà diximus, anno vicesimo Constantini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, vt ex Chronico Eusebij ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra viginti annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omninò scriptores testantur. Igitur annus XX. Constantini, & finis Nicæni Concilij in Syluestri Pontificatum necessariò incidit.

E Præterea Milthiades Syluestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, vt testantur Optatus lib. 1. contra Parmenianum, & August. in epi. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Euseb. lib. 10. hist. ca. 5. non igitur potuit Syluester nisi post inchoatum Constantini imperium Apostolicam sedem adipisci; tenuit autem eam omnium consensu supra 20. annos. Ergo vicesimo anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in Pontificali, Hieronym. in Chronico, Theodoretus lib. 1. histor. cap. 3. sexta Synodus, act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. alijque permulti

auctores Nicænam Synodum Syluestri Papæ temporibus factam esse scripserunt.

De NVMERO Episcoporum qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini, dicit conuenisse Episcopos supra CCL. Athanasius lib. de sententia Nicænæ Synodi, ait, fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustachius apud Theodoretum lib.1.c.8.hist. dicit numeratos supra CCLXX. Sozomenus lib. 1. cap. 16. ponit circiter CCCX. Vera tamen & communis sententia est, fuisse CCCXVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsq; ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorum Episcoporum, & fuisse præcisè CCCXVIII. Hilarius quoque in lib. de Synodis, propè extremo, & Ambrosius præfat. librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrum Concilij Nicæni, & multò antea præfiguratum in illis CCCXVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque Regibus reportauit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. hist. Theodoretus lib. 1. cap. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

Iam verò duas fuisse caussas eius Concilij, quæstionem videlicet de Paschate, & quæstionem de Christi diuinitate, testantur Eusebius libro tertio de vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini & Seleuciæ, & Epiphanius hæresi 70. quæ est Audianorum.

Denique, vtrum Nicænum Concilium ante mortem probrosam Arij celebratum sit, non est omninò certum. Epiphanius enim hæresi 69. apertè scribit, Concilium post mortem Arij celebratum fuisse. At contrarium scribunt historici Ruffinus libro 10. cap. 13. Socrates lib. 1. cap. 19. & 25. & cæteri. Neque possunt hæ sententiæ conciliari, si dicamus duos Arios fuisse, vt significat Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ. Nam etiam si duo Arij fuerint, vnus tamen est ille qui perijt in latrinis. Hunc autem ipsum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus, & cæteri, post Concilium ponunt. Et sanè videntur historici melius sensisse, præsertim cùm in quinta Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare; quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus temporis in ea consumere.

SECVNDA Synodus est Constantinopolitana, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantem Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouincijs CL. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

Porrò tempus Synodi huius secundæ incidit, Prospero teste in Chronico, in Consulatum Gratiani & Theodosij Augustorum, hoc est, in annum Domini CCCLXXXIII. vel in annum sequentem, vt vult Socrates, qui lib. 5. hist. cap. 8. scribit, Consilium conuenisse Coss. Syagrio, & Eucherio, hoc est, in annum CCCLXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequatis, in annum CCCLXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro & alijs, constat Consulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti. Psellus in libro de septem Synodis, ponit interuallum annorum LVI. inter primam & secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum CCCXXVII. quo tempore diximus inchatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficies numerum annorum CCCLXXXIII. qui est numerus quem Prosper in Chronico annotauit.

Est verò animaduertendum, in hoc Concilio neminem adfuisse ex prouincijs Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos qui Constantinopoli conuenerant, vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum: sed quia Patres Orientales iustis de caussis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententijs duæ illæ Synodi coniunctæ sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita Synodus Constantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis, vide Theodoretum libro quinto histor. capite 9. & 10.

TERTIA Synodus est Ephesina I. quæ coacta est Theodosio iuniore Imperatore, & Cælestino I. summo Pontifice: conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Ro. Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus, & Iuuenalis Hierosolymitanus, qui antequam Ioannes, quia se adhuc in itinere constituto, Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cœpit à Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Caussa Concilij fuit Nestorij Episcopi Constantinopolitani noua hæresis, quæ Christum in duas personas diuidebat.

Celebratum verò Concilium est Basso & Antiocho Consulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib. 7. c. 34. indicarunt: is autem erat annus Domini CCCCXXXIV. Quid sequuti sint Psellus, qui ponit solum interuallum annorum XL. inter secundam & tertiam Synodum; & Onuphrius qui annotauit hanc Synodum celebratam anno Domini CCCCXXX. Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertium, non possum dicere, præsertim cum in ipsa Synodo, to. 2. cap. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium; nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idem Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertium, & post consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium.

Adde quod Vincentius Lyrinensis in libro de profanis vocum nouitatibus, propè extremo, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium fermè in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoque Consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario, cap. 5.6.7.8. & sequentibus, Socratem lib. 7. capite 34. Euagrium lib. 1. cap. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QVARTA Synodus est Chalcedonensis, quæ collecta est aduersum hæresim Eutychetis Archimandritæ, quæ vnam tantùm in Christo naturam asserebat post incarnationem. Acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, Consulatu eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima. Incidit autem is Martiani Consulatus in annum Christi CCCCLIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Holoandri; vel CDLII. iuxta Marianum Scotum, & Sigebertum; vel CDLI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificibus. Psellus XXX. annos interponit inter tertiam & quartam Synodum: sed is, vt superiori numero, detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginti, nisi

sit error Librariorum. Porrò Episcopi adfuerunt A DCXXX. ex quibus erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox ejectus, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Vide Liberatum in Breuiario, cap. 11. & sequentibus, & Euagrium lib. 2. histor. cap. 2. 3. & 4.

Qvinta Synodus generalis non est, vt multi putant, ea quæ sub Agapeto & Menna celebrata est, quæque in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintæ Synodi quatuor actionibus continetur, siquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum antecessit, vt disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus libro 17. cap. 9. B

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno duodecimo post Consulatum Basilij, vt initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicæ incarnationis DLIII. vel DLVI. iuxta Psellum, qui annis CII. vult posteriorem esse quintam Synodum quarta. Conuenerunt Episcopi CLXV. vt idem Psellus tradit, è quibus erant Patriarchæ Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris, Alexandrinus, Dominus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamen non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit: Synodum tamen per libellum confirmauit, vt Nicephorus scibit lib. 17. cap. 27. C

Caussa congregandi Concilij fuit Origenis hæresis, quæ tunc inualescebat. Itaque damnatus est Origenes, & simul Dydimus & Euagrius eius sectatores: necnon Theodori Mosuepteni, & Theodoreti Cirensis scripta, & epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. cap. 27. S. Gregorium lib. 1. epist. 24. Euagrium lib. 4. cap. 38. & Liberatum in Breuiario, cap. 23. & 24. tametsi quæ Liberatus dicit, valdè cautè legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè non congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

Sexta Synodus celebrata est apud Constantinopolim, anno duodecimo Constantini IV. teste D Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DCLXXXI. vel DCLXXXV. iuxta Psellum, qui annos CXXIX. ponit inter quintam & sextam Synodum. Quod verò in ipso Concilio passim adscribitur annus XXVIII. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, vt censet Illyricus cent. 7. cap. 9. Nam etiamsi non imperauit Constantinus post mortem patris, nisi annis XVII. tamen imperauit etiam annis multis cum patre suo, vt Zonaras significauit, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaque Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione. Paulus verò Diaconus à morte Constantis patris Constantini. E

Conuenerunt Episcopi CCLXXXIX. vt idem Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus qui habetur in VII. Synodo, act. 3. Beda tamen in libro de sex ætatibus, propè finem, Rhegino libro primo, Ado Viennensis, & Freculphus in Chronico, solùm centum quinquaginta Patres numerant. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Constantinopolitanus, & Macharius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hierosolymitanæ Ecclesiarum solùm Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agato per Legatos suos interfuit, & præsedit. In ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui vnam tantùm in Christo voluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo, præter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, & Franciscum Turrianum in Apologia pro sexta & septima Synodo: Albertus enim has duas Synodos, sextam & septimam, vt modò exstant, adulterinas & supposititias esse concedit. Contrà Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur, in libro 4. de Pontifice cap. 11. iam explicauimus.

Septima Synodus apud Nicæam congregata est anno VIII. Constantini & Irenæ, vt scribunt Paulus Diaconus libro 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in Compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi DCCLXXXI. si Paulo Diacono credimus, vel DCCLXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum Constantini decimum, & Christi DCCLXXXIX. Psellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse voluit, quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Conuenerunt Episcopi, vt idem Psellus habet, CCCL. è quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus, cæterorum Patriarcharum solùm Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos disseruimus, cùm ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

Octava Synodus est Concilium IV. Constantinopolitanum, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, vt in ipsa Synodo, act. prima significatur, qui annus erat Domini DCCCLXX. Conuenerunt Episcopi CCCLXXXIII. è quibus vnus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, cæteri per Legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animaduertendum, tres Synodos in caussa Photij Constantinopoli celebratas. Vna tempore Nicolai I. Pontificis, & Michaëlis Imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, & ordinatus Photius, cuius Synodi meminit Zonaras in vita Michaëlis; nec est dubium hanc fuisse profanam Synodum, vt patet ex epistolis Nicolai I. & Adriani II.

Altera Synodus est ea, quam nos diximus octauam, quæ exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in quo deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

Tertia est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebrauit per Legatos suos Ioannes VIII. Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterum restitutus est Photius; & si vera sunt quæ Græci dicunt in Concilio Florentino, sess. 6. & quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in libro de actis 6. 7. & 8. Synodi, rescissa planè acta præcedentis Synodi, sub Adriano, quin etiam statutum vt tolleretur de Symbolo illa particula, *Filióque*, sed id nullam habet verisimilitudinem. Idcirco facile mihi persuadeo, aut esse omnia conficta, quæ dicuntur de Ioanne VIII. vt S. Antoninus docet in Summa historiali, part. 3. tit. 22. cap. 13. §. 10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne VIII. per Legatos restitutum in sedem Constantinopolitanam, post mortem Ignatij; at cætera supposititia & adulterina esse, & à Græcis conficta, vt ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photij, non autem abrogationis Concilij VIII. nec ablationis illius particulæ (*Filióque*) ex Symbolo; tum etiam, quia Græci in Concilio Florentino sess. 6. non agnoscunt pro Synodo Oecumenica Concilium illud sub Ioanne VIII. etsi illis multùm prodesse potuisset, si legitimum & germanum Concilium fuisset. Atque hactenus de Concilijs Orientalibus, nunc addemus breuiter Occidentalia.

A

NONVM Concilium est Lateranense Primum, Episcoporum D C C C C. & amplius, anno MCXXIII. contra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti II. & Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. non extat.

B

DECIMVM est Lateranense II. Episcoporum mille, anno MCXXXIX. contra Antipapas, & pro iure Cleri, tempore Innocentij II. & Lotharij Imperatoris. Platina, Onuphrius. non extat.

VNDECIMVM est Lateranense III. Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra Vvaldenses, anno MCLXXX. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, libro 20. de bello sacro, cap. 26.

DVODECIMVM est Lateranense IV. Patrum MCCLXXXIII. ex quibus erant Episcopi CDLXXIII. anno MCCXV. contra varias hæreses, & pro terra sancta, tempore Innocentij III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

C

TERTIVMDECIMVM est Lugdunense Primum, anno MCCXLV. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocentij IV. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Platina, Onuphrius. exstant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVMQVARTVM est Lugdunense II. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D. anno MCCLXXIV. contra errorem Græcorum, tempore Gregorij X. & Rodulphi Imperat. Matth. Palmerius, Platina, Onuphrius. exstant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

D

DECIMVMQVINTVM est Viennense, Episcoporum CCC. anno MCCCXI. contra varias hæreses, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. exstant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

DECIMVMSEXTVM est Florentinum (omitto Pisanum, Constantiense, & Basiliense, de quibus postea) anno MCDXXXIX. Patrum CXLI. qui subscripserunt, & multorum aliorum, qui ante subscriptionem discesserant, vt in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij IV. & Alberti Imperatoris. Matthæus Palmerius, Platina.

E

DECIMVMSEPTIMVM est Latera. V. Patrum CXIV. contra schismata, & pro varijs negotijs, tempore Iulij II. & Leonis X. & Maximiliani Imp. cœpit anno MDXII. finem habuit MDXVII.

DECIMVMOCTAVVM est Tridentinum, anno MDXLV. inchoatum anno MDLXIII. finitum contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III. Iulij III. ac Pij IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villalpandæo, disputatione 5. de Concilio Trident. *Adsunt, inquit, sex Cardinales, quatuor Legati, Patriarchæ tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti viginti octo, Abbates quinque, Generales ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Concilijs nullum est quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur: nam de primis octo Concilijs patet ex decreto, dist. 16. can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quod in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij IV. Græci tantùm recipiunt prima septem Concilia, vt notum est ex Concilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantùm recipiunt prima sex, vt patet ex Magdeburgensibus cent. 8. c. 9. & cent. 9. c. 9. Eutychiani, qui adhuc inueniuntur in Asia, tantùm recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarij qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum reprobatum, est Concilium Antiochenum, anno CCCXLV. in anno quinto Constantij, vt dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, & via patefacta ad euersionem Concilij Niceni primi.

NOTANDVM est autem à summa Conciliorum & aliis confundi hoc Concilium cum alijs quibusdam, sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysii Papæ, circa annum CCLXIX. Vide Eusebium li. 7. histor. c. 23. 24. & 25. Tertium Arianorum, tempore Iulii I. anno CCCXLV. vt suprà diximus: Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi anno CCCLXVII. tempore Liberii Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XXX. cuius canones 25. habentur in tomo 1. Conciliorum. Videtur fuisse tempore Iouiniani, & Liberii. Vide Sozomenum lib. 6. ca. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilii Chalcedonensis.

SECVNDVM generale est Mediolanense Episcoporum plusquam CCC. anno CCCLIV. tempore eiusdem Constantii, in quo etiam oblique fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. ca. 20. Socrates lib. 2. cap. 29.

TERTIVM generale est Ariminense Episcoporum DC. sub eodem Constantio anno CCCLXIII. vt notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen ὁμοούσιος. huius Concilii fuit quasi pars quædam Seleuciense in Oriente. Vide August. lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epistol. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est Ephesinum II. tempore Theodosii iunioris anno CCCCXLIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flauianus Episcopus Constantinopolitanus, & Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Reprobata est hæc Synodus à Leone in epistola ad Clerum & populum Constantinopolitanum: Item ad Theodosium: Item ad Pulcheriam, quæ sunt 22. 23. 24. & 25. Vide Breuiarium Liberati, cap. 12. & Euagrium lib. 1. cap. 9. & 10.

QVINTVM est Concilium Constantinopolitanũ sub Leone Isauro contra sacras imagines anno DCC. XXX. qui fuit tertius decimus imperii eiusdẽ, Cõciliũ est reprobatũ: nam non interfuit vllus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, & ideo à sua sede Constantinopolitana deiectus est.

SEXTVM est Concilium Constantinopolitanum sub Constantino Copronymo, & anno DCCLV. conuenerunt autem Episcopi CCCXXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII. Synodo, act. 6. Vide de his duobus Concilijs Constantinopolitanis Paulum Diaconum libro 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

Illud etiam obseruabis, hanc Synodũ falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, vt ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi li. 5. Bibliothecæ sanctæ, annot. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & ipsum clarissimè patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII. Synodo, act. 6. Caussa erroris videtur fuisse, quia isti profanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

SEPTIMVM est Conc. Pisanum anno MDXI. congregatum ab Imperatore & Rege Galliæ, & aliquot Cardinalibus, contra Iulium II. & reprobatum paulò post in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3.

OCTAVVM numerari potest Concilium Vuittembergense, quod Lutherani generale vocant, CCC. Pastorum, præside Luthero anno MDXXXVI. Vide Cochlęum in actis Lutheri, & Surium in cõmentario rerum in orbe gestarum anno MDXXXVI.

CAPVT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRIMVM generale partim confirmatum, partim reprobatum est Sardicense Concilium, Episcoporum CCCLXXVI. anno Domini CCCLI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. histor. cap. 10. & 11. & Theodoretum lib. 2. cap. 7. & 8.

SECVNDVM est Concilium Syrmiense, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est, anno Domini CCCLVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se, editæ sunt. Vnam composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, vt Catholicam explicat. Alteram alij composuerunt Latinè, plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem lib. 1. cap. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4. cap. 5. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

TERTIVM est Concilium Quinisextum, in quo continentur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo, act. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini IV. celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos redijsse Constantinopolim, & in Palatio quod dicitur Trul- A lum, 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocatur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta, nec sexta, sed canones addit quintæ & sextæ Synodo.

Quo tempore hęc Synodus habita sit, non est adeo certum. nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet, celebratam hanc Synodum anno XXVII. à veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharasius in VII. Synodo, act. 4. & Epiphanius in eadem Synodo, act. 6. to. 1. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos. quod certè probabilius mihi videtur: nam alioqui non video quæ fue- B rit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habita tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda lib. de sex ætatibus, Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Frisingensi lib. 5. c. 13. Rheginone lib. 1. & Adone Viennensi in Chronico. nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa; & certè Beda & Tharasius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc sedebat, reprobauit erraticam istam Synodum, vt ait Beda in libro de sex ætatibus C in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut alijs legitimis Concilijs, qualis est can. 82. de pingendis imaginibus receptus ab Adriano Papa & VII. Synodo, vt patet ex ipsa septima Synodo, act. 2. & 4. Vide quæ disseruimus aduersus hanc Synodum Quinisextam, qu. 2. de summo Pontifice, cap. 18.

QVARTVM est Conc. Francfordiense, quod celebratum est anno DCCXCIV. iuxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur D Christum non esse Filium Dei adoptiuum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partem in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Concilijs, cap. 9.

QVINTVM est Concilium Constantiense, Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi amplius CCC. anno MCDXIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno MCDXVIII. finitum sub Martino V. & Sigismundo Imp. Platina, Palmerius. Hoc Concilium quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Cõncilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

E SEXTVM est Concilium Basileense, inchoatum anno MCDXXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsque ad annum MCDXLIX. quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici, tam Concilium, quàm Papa Felix V. in schismate ab ipso Conc. creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & vnitatis gratia) Nicolaus prędictus approbauit. Concilium verò ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11.

CAPVT VIII.

De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatū, nec reprobatum, videtur esse Concilium Pisanum, quod anno M. CD. IX. deposuit Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Alexandrum V. siquidem S. Antoninus 3. part. tit.22. cap.5. §.2. & 3. summæ historialis, asserit Conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, & euentus idem ostendisse videtur: coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendum; & tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum, sed quintum appellasset. Adde, quod est fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei successit, Ioannem, fuisse veros Pontifices. At certè ex tribus qui tunc se pro Pontificibus gerebant, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Concilijs particularibus vide tomos Conciliorum, & Gratiani decretum dist. 16. cano. sexta Synodus, & dist. 20. cano. de libellis. Item Chronicon Onuphrij, & secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT IX.

De vtilitate, vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

HIs igitur præmissis, explicanda sunt ea quibus legitima Concilia constant, ea verò ad quatuor caussas reduci possunt ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima caussarum est, incipiamus. Primus, exponendæ breuiter erunt caussæ, ob quas Concilia celebrari solent; deinde ex ijs iudicandum erit, vtrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solum vtilis. Porrò caussæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

PRIMA caussa est hæresis noua, id est, nunquam antea iudicata, propter quam caussam coacta sunt prima septem generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum nouarū hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quàm si omnes, aut certè permulti Principes Ecclesiarum, coniunctis viribus, & quasi agmine facto, irruerent in hostes fidei.

SECVNDA est schisma inter Romanos Pontifices: hac enim de caussa celebratum est Concilium tempore Cornelij. Item aliud tempore Damasi, & rursum alia temporibus Symmachi, Innocentij II. & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense, temporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nullum enim est potentius remedium Concilio, vt sæpissimè probatum est.

TERTIA est resistentia communi hosti totius Ecclesiæ. hoc modo coacta sunt Concilia ab Vrbano II. Calixto II. Eugenio III. alijsque Pontificibus, pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem, celebrata sunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum: à Gregorio VII. contra Henricum IV. ab Innocentio IV. contra Federicum II.

QVARTA caussa est suspicio hæresis in Romano Pontifice, si fortè accederet, vel etiam tyrannis incorrigibilis: tunc enim deberet congregari generale Concilium, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus; vel certè ad admonendum, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in VIII. Synodo, act. vlt. cano. 21. debent generalia

A Concilia controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audacter in sententiam ferre. ob istam caussam legimus celebratum Concilium Sinuessanum in caussa S. Marcellini, & Romana Concilia in caussa Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorum nullus à Concilio damnatus fuit: sed Marcellinus sibi ipsi coram Concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

QVINTA caussa est dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut non vellēt Pontificem creare, aut certè omnes simul perirent, aut aliūde fieret verè dubium ad quos pertineret eiusmodi electio, ad Concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quanquam non est verisimile id aliquando euenturum.

SEXTA est reformatio generalis abusuum & vitiorum quæ in Ecclesiam irrepunt: tametsi enim solus Pontifex potest leges toti Ecclesiæ præscribere,
B tamen longè suauius res agitur cùm approbāte Concilio generali, summus Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Concilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata, lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT X.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodammodo necessaria, non tamen absolutè, & simpliciter.

EX his caussis, ob quas Concilia congregari diximus, facile erit iudicare, sintne modo vtilia, an etiam planè necessaria Concilia ad Ecclesiæ conser-
C uationem. Et quidem de generalibus Concilijs ita statuo, eiusmodi Conciliorum conuocationes vtilissimas, & suo quodammodo necessarias, non tamen absolutè & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facile persuadeo. Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia Concilijs generalibus, nec tamen perijt. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine Concilijs generalibus incolumis mansit; sic etiam potuisset sine dubio alijs CCC. & rursum alijs DC. atque alijs mille permanere: nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus; quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi Concilio-
D rum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale Concilium absolutè necessarium esse conuincit. Nam primùm emendatio vitiorum & abusuum (vt à postrema causa incipiamus) fieri potest satis commodè, tum per leges summi Pontificis, tum per Conciliorum Prouincialium decreta, licet suauius id fiat, vt diximus, per Concilia generalia.

E Illa autem causa de electione summi Pontificis fieri non potest, si moraliter, non Metaphysicè loquimur, vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset ad quos pertineret electio. Nam cùm Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Rom. Episcopum eligere, non magis dubium esse posset remotis Pontificum constitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat propter eiusmodi caussam nullum hactenus Concilium generale conuocatum esse. Quod idem de quarta caussa dici potest: nam propter suspiciones de doctrina & vita Pontificum, nunquam conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia Concilia. Nec sane videtur majori Concilio opus esse: nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllo Concilio iudicari, nisi fortè tribuat ipse Concilio potestatem examinandi causam suam, & sententiam discretiuam, non tamen coactiuam ferendi; hanc autem potestatem æquè potest Papa tribuere Concilio particulari atque vniuersali.

Iam verò tertia causa duplici nomine non exigit necessariò generale Concilium: primum, quia non est absolutè necessarium, vt communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, cur non posset etiam sub persecutione Turcarũ? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quemadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam caussam necessariò postulare Concilij generalis conuocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperantibus Concilijs particularibus; & si vnum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque & viginti, sine Concilio generali, sublata sunt.

At S. August. lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium fuerit Concilium plenarium Occidentis & Orientis. S. quoque Leo in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatam, etiam ipse necessariam iudicauerit.

S. Isidorus in præfat. Conciliorum scribit, ante Constantini tempora Christianam Ecclesiam in varias hæreses diuisam fuisse, quòd propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Concilia celebrare; vbi sine dubio de generalibus Concilijs loquitur. Constat enim ante tempora Constantini multa Concilia particularia celebrata fuisse. Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. Eugenius Episcopus Carthaginensis, vt Victor testis est lib. 2. de persecutione Vvandalica, cùm vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cum Arianis Episcopis conferret, respondit, caussam fidei communem esse toti Ecclesiæ Catholicæ, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partibus, ac præcipuè significandam rem totam esse Ecclesiæ Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Qua responsione significauit Eugenius, ad explicandas quæstiones fidei Concilium generale omninò necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essentne rebaptizandi ab hæreticis baptizati? nunquam finiri potuit, donec accessit sententia Concilij generalis, etiamsi multæ præcessissent Conciliorum particularium, & sedis Apostolicæ definitiones; videtur igitur ad controuersias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua re sic loquitur S. August. lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. *Quæstionis*, inquit, *huius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna charitate præditos Patres Episcopos ita inter se compulit, salua pace, disceptare, & fluctuare, vt diu Conciliorum in suis quibusque regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrimè sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur.* Et cap. 18. *Hoc*, inquit, *de Baptismo piè credamus quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen si aliud alij & aliud alij adhuc de ista quæstione, salua pace, sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum sincerumque placuisset, humanæ infirmitatis errorem excusaret charitas vnitatis.* Et lib. 2. cap. 4. *Nec nos*, inquit, *tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersa Ecclesia concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium solidaretur.* Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium Augustini non est difficile respondere, nec enim docet Augustinus Concilia generalia vllo vnquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solum necessaria quodam modo, hoc est, vt suauius & maturius pax Ecclesijs redderetur. Si quidem August. quo in loco scripsit, ad hæresim quandam, hoc est, Arianam comprimendam, necessarium fuisse Concilium generale, in eodem scripsit hæresim Pelagianam, aliasq; plurimas sine Concilio generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare magis eguerit generali Concilio caussa Arianorum, quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quàm à Pelagianis: id enim non videtur esse verum, cùm multò plura & clariora sint in Scripturis testimonia pro diuinitate Christi aduersus Arianos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos: sed quia Pelagianorum hæresis, Deo sic volente, ac disponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cum summa pace & consensione idipsum decreuerit Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, & Occidentalium in Africa. Hæresis autem Ariana multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, nisi summa totius Ecclesiæ auctoritate obruerentur. Itaque ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit necessarium generale Concilium; necessarium autem fuit ad extinguendam hæresim Arianam, quoniam illa commodè & facilè ab Apostolica sede, cooperantibus Concilijs prouincialibus variorum locorum, compressa est: hæc autem etsi tandem ab eadem Apostolica sede, & prouincialibus Concilijs comprimi potuisset, non tamen æquè, commodè, ac facilè.

Idem ad testimonium S. Leonis responderi potest. Iudicauit enim S. Leo, necessarium Concilium generale Chalcedonense, vt eius auctoritate destrui posset id quod perperam egerat Concil. generale Ephesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicuum est ex Concil. Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Concil. generale, & frequentissimum, ac longè celebrius Ephesino II. & tamen à Pontifice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad Episcopos Illyrici, & epist. 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium Isidori: nam quod ipse ait, ante Constantini imperium, Ecclesiam diuisam fuisse in varias hæreses, quia non dabatur Episcopis facultas congregandorum Conciliorum, & eo modo plebium docendarum, si absolutè intelligatur, apertissimè falsum est. Nam & ante tempora Constantini, plurimæ hæreses sunt à Concilijs Episcoporum penitus sublatæ, & extinctæ; & post tempora Constantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore

vexa-

vexauerunt. Certè Nestorianæ, & Eutychianæ hæreses numquam penitus eradicari potuerint, & tamen post Constantini tempora exortæ sunt, & in ijs extirpandis Concilia generalia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus significare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimendas hæreses vtilissimam exstitisse.

Iam verò quid S. Eugenius sibi voluerit, explicat ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mentionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum Ecclesiarum, cum vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis: non quod non essent in Africa viri doctissimi, qui tutò possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos caussam fidei cum non essent subiecti Regi Vvandalorum, cui Africani Episcopi subiecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius, cum ait, caussam fidei esse communem, & se non posse sine transmarinis Episcopis caussam illam suscipere: nam etsi absolutè licebat ei conferre cum Arianis de fide, vt sæpe alias in eadem regione contulerant Catholici cum Donatistis, tamen non expediebat eo tempore, & proinde nec licebat sine manifesto periculo. Itaque verè non poterat Eugenius sine transmarinis collegis prouinciam illam suscipere, non quia deerat auctoritas, sed quia deerat opportunitas: nec iniquitas, sed prudentia fuit, tyranni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

Restat Vltima illa obiectio, de Baptismo hæreticorum, quæ soluitur duobus modis. Primum enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quæstionem illam non potuisse finiri ante Concilij generalis sententiam. Nam Concilium generale primum fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scribit autem S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decreuerant hæreticos esse rebaptizandos, postea contrarium protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos tandem sententiæ Stephani Romani Pontificis acquieuisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Nicæni Concilij.

Idem quoq; Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse: quod etiam indicat Eusebius lib. 7. historiæ, ca. 4. & tamen constat eundem Dionysium paulò post mutasse sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam hominem, quem certò constabat ab hæreticis baptizatum, vt idem refert Eusebius lib. 7. historiæ, c. 8. Quid, quod ipse etiam Augustinus in epistol. 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitem, sed etiam si quæstio finita non fuisset vsque ad Concilij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri: nam licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus Concilijs controuersiam illam finiendi auctoritas non deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differre in tempus aliud magis opportunum absolutam determinationem eius quæstionis, quam tot magnos viros ab Ecclesia separare: quia verò temporis opportunitas non ante se obtulit, quam cum Nicænum Concilium celebraretur: idcirco Augustinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

At, inquies, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarent, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. & Augustinus libro de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

RESPONDEO, vt lib. 4. de Pontifice, cap. 7. iam ante respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, idquod manifeste colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse imprimis Cyprianus in epistola ad Pompeium, non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contra facerent: *Sacerdotes, inquit, Dei veritatem, Christi, & Ecclesiæ vnitatem tuentes, abstinendos putat.* Et in epistola ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere; quod certè non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: *Nos*, inquit, *quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam, & dominicam pacem tenemus.*

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit qui sententiæ suæ contraierant.* Augustinus libro primo de Baptismo, capite septimo dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est, Stephanum & Cyprianum, salua pace, & charitate dissensisse. Pacianus epist. 2. ad Sympronianum: *Cyprianus*, inquit, *in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est.* Vincentius Lyrinensis in suo libello: *O rerum*, inquit, *mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici consectatores; verè hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt: assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum cæteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & cæteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QVAMVIS autem generalia Concilia, non sint absolute necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito. Nam si *necesse est, vt veniant scandala*, vt ait Dominus Matth. 18. & *oportet hæreses esse*, vt Apostolus ait 1. Cor. 11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certum aliquod iudicium, quo & scandala tolli, & hæreses damnari possint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret: Nam *omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur.* Matth. 12.

Etsi vero summus Pontifex index est, vice Christi omnium controuersiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib. 1. epist. 3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstrauimus: tamen non debet Pontifex in controuersijs fidei dijudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut expectare diuinam reue-

lationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media; & tum demùm exspectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

Porrò medium ordinarium, ac proinde necessarium, esse Concilium, magnum, aut paruum, vnum, vel plura, prout ipse iudicauerit, facile probari potest.

PRIMVM, ex diuina illa promissione, Matth. 18. *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Hunc enim locum de Concilijs intelligit Synodus Chalcedonensis, in epist. ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECVNDO, ex facto Apostolorum, qui cùm possent etiam seorsum singuli definire controuersias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controuersiam de legalibus Antiochiæ exortam, definire voluerunt, Act. 15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium sæculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, vt ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam hæresim nouam sine nouo Concilio damnauerunt, vt cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & reuera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cypr. lib. 2. epist. 1. ad Stephanum: *Necesse*, inquit, *habuimus, conuenientibus in vnum plurib. sacerdotibus, cogere, & celebrare Concilium.* Gelasius in tomo de vinculo anathematis: *Si præcessit*, inquit, *consensus Pontificis, doceatur à quibus, & vbi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, vbi procul dubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia noua est causa, fieri certissimum est.*

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione, multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse vt omnia vitijs & erroribus continuò repleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Concilijs conseruare, tamen secundum ordinariam prouidentiam eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

CAPVT XII.

Cuius sit congregare Concilia.

EXPOSVIMVS de fine, nunc de caussa efficiente explicemus, oportet. Igitur conuenit inter nos & aduersarios Concilia Diœcesana ab Episcopo, Prouincialia ab Archiepiscopo, Nationalia à Patriarcha vel Primate conuocari debere. Id enim cum Augustino epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4. Instit. c. 7. §. 8. & Illyricus cent 4. c. 7. col. 534.

At de Concilio generali maxima controuersia est, si quidem Catholici munus conuocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem propriè pertinere volunt, sic tamen, vt possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiam satis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, & confirmet: at si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de eius mandato, vel consensu, nec ipse saltem approbet indictionem, illud non Concilium, sed Conciliabulum fore.

Hæretici autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita disertè Lutherus libro de Concilijs, pag. 58. vbi etiam dicit, ideò vocari Concilia vniuersalia, quia ab vniuersali omnium Domino Imperatore cogebantur. Carolus Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo §. 6. inde probat non esse recipiendum Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, sed à Pontifice indictum fuit. Item libellus Protestantium, quo rationem reddunt cur ad Concilium Tridentinum non venerint. Idem docent Caluinus & Magdeburgenses loco notato; necnon Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos omnes, Nilus in libro de Primatu Papæ.

Esse autem reuera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem, primò demonstrari potest ex diuinis litteris: nam Concilium Ecclesiæ non est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi, vt dicitur Matth. 18. & Caluinus admittit lib. 4. Inst. c. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud quàm congregari auctoritate Christi, hoc est, ab eo qui à Christo habeat congregandi auctoritatem: nam quod Caluinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, vt solus Christus præsideat, & nullum collegam habeat, sed omnes subiectos, nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiens ad discernenda legitima Concilia; non est, inquam, secundum Scripturas: nam in Scripturis, illud, *In nomine*, vbique ferè accipitur pro eo quod est ex auctoritate, vt Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetauimus?* Act. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* Nec vllus fortasse occurret locus, vbi aliquid facere in nomine Christi, significet Christum habere præsidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit, illud est certum, non posse hac nota discerni legitima Concilia: nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita præsidere, vt nullus sit ei collega, sed omnes subiecti. At quis iudicabit, quis discernet an Christus ita præsideat cùm cogitur Concilium, an non? nec enim Christus visibili forma in Concilijs præsidet.

Respondet Caluinus facile id posse discerni: tunc enim Christum sine collega præsidere, cùm totum consessum verbo, & spiritu suo moderatur; hoc est, cùm nihil de suo capite, sed omnia secundum Scripturæ regulam Episcopi definiunt.

At hoc ipsum est ambiguum & obscurum: nam & aduersarij in suis Concilijs, & Catholici in suis affirmant se nihil ex proprio capite comminisci, sed omnia ex diuinis litteris depromere. Quis igitur iudicabit, vtri verum Concilium faciant? quare si congregari in nomine Christi, est Christum præsidem habere, vt Caluinus exponit, fieri non potest vt legitima Concilia à non legitimis vlla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi, nihil aliud esse, quàm ab eo congregari, qui habet à Christo auctoritatem congregandi.

Porrò, Christus cùm in cælum ascendit, ac visibilem suam præsentiam Ecclesiæ abstulit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde etiam congregandam Tiberio, qui tunc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dixit: *Pasce oues meas.* Igitur qui congregantur ab eo qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur, non autem ij qui ab eo congregantur, qui succedit Tiberio. Ad hæc, Petrus, & qui Petro legitimè succedit, Pastor est omnium Christi ouium, proinde etiam Regum, Imperatorum, Sacerdotum,

cerdotum; omnes enim comprehendit qui nihil excepit, cùm ait: Simon Ioannis, pasce oues meas. Vnde S. Leo serm. 3. anniuersario suæ assumptionis: *De toto*, inquit, *mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* At quis non videt, ouine conueniat congregare Pastores, an Pastori potius congregare oues? Igitur cùm Pontifex pastor sit, Imperator ouis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem spectabit munus Concilia Episcopalia conuocandi.

Secvndo, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere: at nullus vnquam Imperatorum totam Ecclesiam subjectam habuit, etiam quoad actiones ciuiles, vt eam habet Pontifex, quoad actiones spirituales: nam Imperatores latissimè dominabantur tempore B. Leonis & B. Prosperi, & tamen tunc maior erat orbis Christianus subjectus Papæ, quàm orbis Romanus subjectus Imperatori. Sic enim loquitur S. Leo serm. 1. de Ss. Petro & Paulo: *Per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta* (Roma) *latius præsideret religione diuina, quàm dominatione terrena.* Et Prosper libro de ingratis ita canit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Nunc autem Imperator vix vnius Prouinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli, Imperatori subijciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, immò etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

Tertio, Concilia prouincialia indicuntur à Metropolitano, & nationalia à Primate, vel Patriarcha, vt suprà ostendimus, etiam testimonio aduersariorum: igitur Concilia generalia non ab Imperatore, sed à summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magistratus ciuilis, indicere Concilia prouincialia, vel nationalia. Vt enim se habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita se habet Rex, aut Dux vnius prouinciæ ad Concilium illius prouinciæ, vel nationis. Quemadmodum igitur fatentur Concilia prouincialia non conuocari à Principe illius prouinciæ politico, sed ab Ecclesiastico; cur non eadem ratione fatentur Concilia generalia non debere cogi à Principe totius orbis terræ politico, sed ab Ecclesiastico? Esse autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulò ante ex magno Leone audiuimus, & nos in libris de Pontifice fusissimè demonstrauimus.

Adde, quod etiam si non esset Romanus Pontifex verus Princeps & Monarcha Ecclesiasticus, vt nos docemus, sed esset solùm primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas, vt Nilus existimat; adhuc ad eum pertineret ius indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè alijs Episcopis, & tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent, iure suo Concilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum prouincialem, quia toti prouinciæ præest: at summus Pontifex toti orbi præest, vt patet ex Leone serm. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum, & epist. 84. ad Anastasium, in fine.

Qvarto, probatur ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari; huius enim canonem Apostolicum esse scribit B. Marcellus Papa in epist. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eundem renouauit Concilium Nicænum I. vt testatur Synodus Alexandrina in epist. ad Felicem, & Iulius I. in epist. ad Episcopos Orientales, cuius meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 9. & Nicephorus lib. 9. cap. 5. Si ergo sine Romani Pontificis consensu non licet Concilia celebrare, sequitur eius potissimum esse illa conuocare.

Caluinus respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat vnus ex præcipuis Patriarchis. At si ita esset, tunc etiam potuisset fieri canon, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni, cogeretur Concilium: nam isti etiam erant præcipui Patriarchæ, & Rom. Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

Magdeburgenses cent.4.c.7.col.533. aliam excogitauerunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, præter Romani Pontificis sententiam non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur: *μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς Ἐκκλησίας.* At falluntur Magdeburgenses, nam *κανονίζειν τὰς Ἐκκλησίας*, non potest significare, dedicare templa, sed canonicum cœtum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus & Iulius Pontifices, qui Latinè videntur scripsisse, & quomodo in Socrate & Sozomeno Latinè vertit Cassiodorus in historia tripartita lib. 4. c. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissimè res tota ex epistola Iulij, quam Socrates adducit, demonstrari potest; siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales, quod sine sui consensu Concilium Antiochiæ celebrassent, rationem autem reddere volens cur meritò eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilij celebratione intelligi debet, vel stultum sanè fuisse Iulium necesse est; vtrum autem horum sit verius, quis non videt? Adde, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sententiam Romani Pontificis: immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

Qvinto, probatur ex Concilio Chalcedonensi act. 1. vbi Dioscorus Alexandrinus iubetur non sedere inter Episcopos, eò quod Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod*, inquit, *nunquam licuit, nunquam factum est.* Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. vbi irritum iudicatum est Concilium quoddam Constantinopolitanum, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

Sexto, probatur ex Concilio Romano IV. sub Symmacho, in quo cùm Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, vt iudicaretur caussa Symmachi Papæ: Responderunt Episcopi omnes, à Papa, non à Rege debuisse vocari Synodum, etiamsi Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse: Episcopi verò non prius acquieuerunt, quàm Rex litteras Pontificis proferret, & Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

Septimo, probatur testimonio antiquorum Pontificum. B. Leo epist. ad Turbium, quæ est 93. c. 17. *Dedimus*, inquit, *litteras ad fratres & Coepiscopos nostros, eisque Concilium Synodi generalis indiximus.* Pela-

gius II. in epist. 1. ad Orientales: *Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari priuilegio tradita est.* Sixtus III. qui & Pelagium & Leonem præcessit, in epist. ad Orientales: *Valentinianus*, inquit, *Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit.* Adrianus II. in epist. ad Basilium Imperat. quæ lecta est in VIII. Synodo, act. 1. *Volumus*, inquit, *per tuæ pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium.*

His accedat Valentinianus Imp. qui cùm ab Episcopis rogaretur, vt permitteret eis Concilium celebrare, respondit, vt refert Sozomenus li. 6. c. 7. *Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari; Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, quocumque voluerint loco conueniant.* Accedant vltimò multi alij Canones, qui habentur dist. 17. & plurimæ rationes, quas facit Io. de Turrecremata, lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. vbi asseritur, Romani Pontificis esse generalia Concilia indicere; quod decretum factum est vno anno antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Caluini & Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum quæ ab Imperatoribus, non à Pontificibus, indicta fuere. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 1. hist. c. 1. *Tum Constantinus apud vrbem Nicænam Episcopale Concilium conuocat.* Constantinopolitanum I. testatur Theodoretus lib. 5. historiarum, cap. 9. à Theodosio seniore indictum fuisse. Ephesinum I. testatur Euagrius lib. 1. cap. 2. histor. nutu Theodosij iunioris conuenisse. Chalcedonense testatur B. Leo epist. 43. & alijs nonnullis, à Martiano Imperatore imperatum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Theodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 42. ad Theodosium Augustum, supplicat Imperatori vt iubeat intra Italiam prouinciale conuocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberij Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. concessit, Imperatoris potestate esse conuocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilij Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?* Addamus quartam confirmationem, ex eo, quòd simul cœperunt esse Imperatores Christiani, & cogi generalia Concilia: si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

Ad hæc respondeo, PRIMO, ista argumenta posse à nobis meritò contemni: nam aduersarij nostri nolunt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ, sed solùm ex diuinis litteris; ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica, sine vllo Scripturæ testimonio.

SECVNDO dico, posse nos opponere consuetudinem consuetudini: si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerunt Pontifices, vt aduersarij etiam fatentur. TERTIVM dico, nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum, id est, sine consensu & auctoritate Romani Pontificis; id quod breuiter de illis quinque sigillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I. legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum & Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam congregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Syluestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. histor. cap. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solùm habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium conuocationem esse inuentum magni Constantini; non enim hoc ipse per se excogitauit, sed sacerdotum sententiam sequutus est.

De Constantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodosium non tam indixisse, quàm litteras Pontificis Damasi, quibus Concilium indicebat ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio, ad Damasum Pontificem, apud Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. *Mandato*, inquiunt, *litterarum superiore anno à vestra reuerentia ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter dumtaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus.* Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen indixit ex mandato Apostolicarum litterarum. Quare in sexta Synodo, act. 18. Patres dicunt Theodosium & Damasum obstitisse Macedonio per secundam Synodum, sicut paulò ante dixerat, Constantinum & Syluestrum coegisse primam Synodum, vt obsisterent Ario.

De Ephesino I. Prosper in Chronico indicat Synodum Ephesinam factam esse Cyrilli industria, & Celestini auctoritate. constat etiam ex Euagrio lib. 1. cap. 4. & ex epist. Celestini ad Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, & ex Photio in libro de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam Legatum Apostolicæ sedis; quod est argumentum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

De Chalcedonensi patet ex epist. Martiani Imp. ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense; in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem vt ipse veniat, & Concilium faciat, vel si nolit venire, per litteras significet quid agi velit; & in fine concludit, se scripturum ad omnes Episcopos vt ad certum locum conueniant: *Et quæ Christianorum*, inquit, *Religioni, atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definiuit, sua dispositione declarent.* Extat etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinentes, quædam epistola Episcoporum secundæ Mesiæ ad Leonem Imp. vbi sic aiunt: *In Chalcedonensium ciuitate multi Episcopi conuenerunt per iussionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput est Episcoporum.*

Denique Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ, dicit solam Apostolicam sedem, vt Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decreuisse. Vbi Magdeburgensium lapsus notandus est, qui cent. 5. cap. 7. col. 786. non intelligentes quid illud (Sola) excluderet, putauerunt excludi Imperatorem, & ideo vociferantur Gelasium esse impudenter mentitum. Sed Gelasius per (Sola) non excludit Imperatorem, sed alias sedes Episcopales. non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hierosolymitana, aut etiam Constantinopolitana; sed sola Romana sedes eam Synodum fieri voluit, & re ipsa effecit, quamquam non sine ope pij Imperatoris Martiani.

De

De Sardicensi Concilio, quod à Iulio Papa indi-ctum fuerit, potest intelligi ex Socrate lib. 2. cap. 16. vbi dicit Orientales Episcopos culpam absentiæ suæ à Sardicensi Concilio in Iulium Episcopum Romanum contulisse, eo quod nimis angustum tempus præscriptum esset. Ex quo apparet, non ab Imperatore solo, sed etiam à Iulio Pontifice, & ab eo potissimum Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse, sed ex Pontificum sententia, & consensu. Cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, vt postea factum est, ratio non erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non esset futurum ratum apud Christianos, vt somniant aduersarij, cùm apertè dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando vnquam iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias iustissimas caussas, quarum PRIMA erat, quia tunc adhuc vigebat lex illa Imperialis antiqua, quæ prohibebat omnia collegia, & frequentes hominum conuentus sine Imperatoris auctoritate, eo quod metuerent Imperatores ne seditio aliqua fieret. Vide l. 1. ff. de collegijs illicitis, & l. conuenticula, C. de Episcopis & Clericis.

SECVNDA, quia etiam si lex illa non fuisset, cùm Imperatores eo tempore in magna pace orbi terræ imperarent, non poterat fieri Concilium nisi in aliqua vrbe Imperiali; nulla autem ratio sinit, vt in aliquo loco ex toto orbe conuentus fiat sine licentia Domini illius loci, sicut etiam modo, si Concilium non fieret in terris Pontificis, sed in Gallia, Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus eius, cuius est illa ciuitas, vel prouincia.

TERTIA, quia eo tempore Concilia generalia fiebant sumptibus publicis, præsertim quoad transuectiones Episcoporum ad locum Concilij: vehebantur enim equis aut vehiculis ciuitatum, sine dispendio Ecclesiarum, vt constat ex lib. 3. de vita Constantini, vbi etiam Eusebius addit, toto tempore Concilij Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse. Idem etiam patet ex Theodoreto lib. 2. cap. 16. vbi cùm Liberius peteret generale Concilium, respondit quidam, non sufficere censum publicum subuectioni Episcoporum. Item ex epist. Constantini IV. ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio sextæ Synodi, idem patet.

QVARTA ratio est, quia eo tempore Pontifex, etsi in spiritualibus esset caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus subijciebat se Imperatoribus, & ideò non poterat inuito Imperatore aliquid agere, & cùm tantum debuisset petere ab Imp. auxilium ad conuocandam Synodum, vel vt permitteret Synodum conuocari, tamen quia Dominum suum temporalem eum agnoscebat, supplicabat, vt iuberet conuocari Synodum, at post illa tempora istæ omnes caussæ mutatæ sunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec sumptibus publicis fiunt Concilia, nec sunt Gentiles qui impedire possint; & Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est subiectus in temporalibus, cùm etiam ipse in suis prouincijs sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges & Principes alij, id quod diuina prouidentia factum est, vt Pontifex liberè munus suum exequi possit.

Ad PRIMAM confirmationem ex Nilo, cuius librum in Latinam linguam Illyricus vertit, respondeo, duas fraudes in eo testimonio sancti Leonis, quod ipsi proferunt, inesse: vnam Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epist. 24. & 25. ad Theodosium
A disertis verbis petit generale Concilium: *Generalem*, inquit, *Synodum iubeatis intra Italiam celebrari*. Nilus autem hanc sententiam Græcè referens, pro generalem posuit ἰδικὴν, id est, propriam, seu specialem, cùm dicere debuisset οἰκουμενικήν. Et quia verbum illud Nili ἰδικὴν potuisset in bonum sensum exponi, vt significaret Synodum specialem, id est, speciali de caussa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili ἰδικὴν vertit *prouincialem*, vt necessariò cogeremur intelligere Synodum non generalem, sed particularem, à sancto Leone postulatam ab Imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis iam citatis, tum etiam ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quæ habetur inter præambulas ad
B Concil. Chalcedonense, vbi Valentinianus de eodem Concilio loquens, dicit, sanctum Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos conuenire. Deniq; illa ipsa epistola Leonis ad Theodosium, qua Concilium intra Italiam postulatur, nomine Synodi prouincialis Romæ iam conuocatæ scripta est; sic enim habet inscriptio: *Leo Episcopus, & sancta Synodus quæ in vrbe Roma conuenit, Theodosio semper Augusto.* Si ergo Leo Synodum prouincialem iam intra Italiam conuocauerat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, iam dictum est.

Ad ALTERAM confirmationem dico mentiri Magdeburgenses, cùm dicunt Liberium concessisse
C Imperatori potestatem conuocandi Synodum, id est, agnouisse illam potestatem propriam esse Imperatoris, vt ipsi intelligunt: nam in toto Dialogo Liberij cum Imperatore, nulla mentio fit huius quæstionis, cuius sit conuocare Synodum, sed tantùm Liberius petit ab Imperatore potentissimo, & Ariano, ac proinde sibi infesto, vt fieret Synodus, quia sciebat inuito Imperatore fieri non posse.

Ad TERTIAM confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia reuera tunc ob caussas dictas Imperatores Synodos conuocabant, licet non sine consensu Pontificum.

D Ad QVARTAM confirmationem dico, ante Constantinum non esse facta vlla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat opportunitas: nec enim Christianis licebat ex multis prouincijs in vnum locum conuenire, propter assiduas persecutiones, vt adnotauit Isidorus lib. 6. Ethymologiarum, cap. 16.

CAPVT XIV.

Explicantur dubitationes quædam.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum, solent Catholici quædam dubia proponere. VNVM, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa,
E quando sit necessarium Ecclesiæ, & tamen Papa nolit illud indicere. ALTERVM, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non debeat illud indicere, eo quod sit hæreticus, vel schismaticus. TERTIVM dubium, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non posset illud indicere, eo quod esset captiuus apud infideles, vel mortuus, vel insanus effectus, aut renunciasset.

Ad PRIMVM respondet Turrecremata lib. 3. cap. 8. vix esse possibilem eum casum: non enim credibile est vllum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si apertè constet id esse necessarium Ecclesiæ conseruationi, quod si etiam

ipſe ex ſe talis eſſet, tamen Deus qui Eccleſiam conſeruat, ſine dubio vel eius mentem mutaret, vel eum de medio tolleret. Dicit ſecundò, ſi nihil horum fieret, poſſe eum haberi tanquam ſuſpectum de hæreſi: nam vt dicitur diſt. 83. canon. Error. & alijs ſequentibus, qui errori manifeſto non reſiſtit, cùm poſſit & debeat, eum approbare cenſetur.

Ad SECVNDVM & TERTIVM reſpondeo, in nullo caſu ſine Pontificis auctoritate poſſe conuocari verum & perfectum Concilium, de quali hic nos diſputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæſtiones fidei. Præcipua enim auctoritas eſt in capite, ſiue in Petro, cui imperatum eſt, vt confirmet fratres ſuos, & ideò etiam pro eo Dominus orauit, ne deficeret fides eius, Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus caſibus congregari Concilium imperfectum, quod ſufficiet ad prouidendum Eccleſiæ de capite. Eccleſia enim ſine dubio habet auctoritatem prouidendi ſibi de capite, quamuis non poſſit ſine capite ſtatuere de multis, de quibus poteſt cum capite, vt rectè docet Caietanus in opuſculo de poteſtate Papæ, cap. 15. & 16. & multò ante, Preſbyteri Romanæ Eccleſiæ in epiſt. ad Cyprianum, quæ eſt 7. lib. 2. in operibus Cypriani. Porrò Concilium iſtud imperfectum fieri poterit, ſi vel indicatur à Collegio Cardinalium, vel ipſi per ſe Epiſcopi in locum vnum conueniant.

CAPVT XV.

Quinam ſint ad Concilium conuocandi.

DISSERVIMVS hactenus de cauſſa finali & efficiente Conciliorum: nunc de his ex quibus Concilia præcipuè conſtant, quia quaſi materia dici poſſunt, differendum eſt. Sunt autem initio annotanda duo. VNVM eſt, Eccleſiam vniuerſam quatuor contineri hominum generibus: ſunt enim aliqui clerici, aliqui laici; & rurſum ex clericis, alij Prælati, alij non Prælati; item ex laicis, alij Principes, alij priuati. Hæc diſtinctio, tametſi ex parte ab hæreticis huius temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur: nam illi etiam fatentur eſſe quoſdam certos homines dedicatos miniſterio Verbi, quibus ex officio conuenit docere, & paſcere populum, quos ipſi Miniſtros vocant; & rurſum inter eos, alios eſſe maiores, quos vocant ſuperintendentes; alios minores, quos tantùm miniſtros appellant.

ALTERVM eſt, in Concilijs multis de cauſis aliquos intereſſe poſſe; alij enim interſunt, vt iudices, qui dicuntur habere ſuffragium deciſiuum; alij vt diſputando examinent difficultates, qui dicuntur habere ſuffragium conſultiuum; alij vt miniſtrent, quales ſunt notarij, cuſtodes; & alij, vt defendant Concilium, & dent operam vt intus & extra, omnia ſint pacata. Quæſtio igitur eſt, qui ſint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de cauſſà.

Aduerſarij noſtri duo dicunt. PRIMVM, ex omni genere hominum debere intereſſe eos, qui eruditi ſunt, & omnes debere eſſe iudices, atque habere ſuffragium deciſiuum quidquid ſit de alijs muneribus. Ita diſertè ſcribit Lutherus in lib. de Concilijs, parte 2. pag. 264. vbi vult ex omnibus locis debere congregari ad CCC. homines doctos in ſacra Scriptura. Idem ſcribunt Proteſtantes in eo libro quem inſcripſerunt: Cauſſa cur Electores, & cæteri Confeſſioni Auguſtanæ addicti, ad Concilium Tridentinum non

A accedant. Poſtquam enim dixerant, primam cauſam eſſe, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, ponunt ſecundam cauſam, quia in eo non habuerant ſuffragium niſi Cardinales, Epiſcopi, Abbates, & Generales ordinum, cùm debuiſſent omnes viri docti, etiam laici, ſuffragium habere deciſiuum. Idem prorſus docet Carolus Molinæus in ſuo conſilio de Concilio Trident. non recipiendo, §.28. Idem Magdeburgenſes cent. 1. lib. 2. cap. 9. col. 548. vbi explicant hiſtoriam Concilij Apoſtolorum, de quo Act. 15. & dicunt in eo Concilio, poſtquam dictæ ſunt ſententiæ, à tota Eccleſia collata fuiſſe ſuffragia, & omnium iudicio definitum, hominem iuſtificari ſola fide ſine operibus.

SECVNDO dicunt, Concilium Eccleſiæ non conſtare niſi ex verè pijs, & electis; id quod apertè docet Brentius in Confeſſione Vvirtembergenſi, capite de Concilijs, vbi poſtquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis
B certi ſumus, quænam ſint, & quod ſint infallibilis veritatis: at de Concilijs non item, quia non quilibet cœtus hominum eſt vera Eccleſia, cùm non omnium ſit fides, neque omnes ſint electi; idem etiam tenentur dicere Confeſſioniſtæ & Caluiniſtæ, qui, vt infrà videbimus, ſolos electos & ſanctos ad Eccleſiam pertinere volunt, & certè Concilium Eccleſiæ non niſi ex hominibus Eccleſiæ conſtat.

At Catholicorum ſententia eſt, ſolos Prælatos maiores, eoſque omnes, id eſt, Epiſcopos in Concilijs generalibus & prouincialibus habere ius ſuffragij
C deciſiui ordinariè, ex priuilegio autem & conſuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licet Epiſcopi non ſint: ex Preſbyteris autem & alijs Clericis minoribus, tantùm vocari aliquos viros doctos, qui iuuent in diſputando, vel alijs miniſterijs: Principes autem vocari, tum vt Concilium defendant, tum vt teſtes & conſcij decretorum Concilij, poſtea tranſgreſſores & contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex priuatis laicis tantùm vocari aliquos, qui videantur vtiles, vel neceſſarij ad aliquod miniſterium Concilij. Hanc ſententiam eſſe Catholicorum, patet, tum ex perſonis quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Io. de Turrecremata, lib. 1. cap. 21. & 15. & alijs Catholicis auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus ſententiæ noſtræ ad refutationem contrariæ, ac primùm ſenten-
D tia illa poſterior non eget refutatione, tum quod refutanda ſit in quæſtione de Eccleſiæ definitione, tum etiam, quod tam falſa ſit, vt ſeipſam deſtruat: nam quod dicit, Concilium conſtare ex electis & ſanctis, affirmat aliquod eſſe Concilium, & nullum eſſe Concilium: nam ponit eſſe Concilium, dum explicat ex quibus hominibus conſtet: immo Brentius adeò præſupponit eſſe, vt dicat magnam eſſe auctoritatem Conciliorum; & tamen cùm dicit ex electis conſtare, cogitur dicere nullum eſſe Concilium.
E Concilium enim facere, eſt homines inter ſe coniungi & coire in vnum; electi autem in hoc mundo, non poſſunt inter ſe coniungi, cùm nemo ſciat quinam ſint electi; quod ſi qui aduerſariorum non requirunt in veris Eccleſiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem; ac proinde non poterunt vnquam oſtendere vllum Concilium quod certò dici poſſit Chriſtianum Concilium, cùm internam fidem ac pietatem in alijs nemo videat.

Prior autem ſententia refellenda nunc eſt, ac PRIMO, ratione deſumpta ex Scriptura ſancta: definire in Concilijs ea quæ ſunt credenda, vel agenda, pro-

prium

A prium est munus pastorum, id enim propriè est pascere; est enim docere, & docere ita, vt teneantur alij credere. Porrò docere, esse pascere, patet Hieremiæ 3. *Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.* Item ad Ephes. 4. *Alios autem pastores & doctores.* Vbi notat Hieronymus in hunc locum, & Augustinus epistola 59. ad Paulinum, coniunctum esse nomen pastoris cum nomine doctoris, quia proprium est pastorum docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicumque, sed soli Episcopi; sic enim legimus Act. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Ioan. vlt. Petro dicitur: *Pasce oues meas.*

B Si quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos; & quod dictum est Petro, omnib. Christianis esse dictum: is demonstrare debebit, quinam sint illi qui in Ecclesia dicantur oues; si enim omnes sint pastores, vbi oues? quod si quidam sunt pastores, id est, Episcopi, & quidam oues, id est, laici, & soli pastores in Concilijs conuenire debent, vt definiant quæ sint bona pascua, quæ verò noxia; certè sequitur, non laicorum, sed Sacerdotum esse Concilia. Adde quod Philippus in Locis, ca. de numero Sacramentorum, & Caluinus lib. 4. Instit. c. 14. §. 20. ponunt ordinationem pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesiæ. Et apertè dicit Caluinus, hoc Sacra-

C mentum non esse commune toti Ecclesiæ, sed tantùm quibusdam, qui per illud initiantur; proinde ex eorum confessione, laici non ordinati non sunt pastores, sed oues tantùm: ergo non conuenit eis docere, præsertim ea auctoritate, vt fit in Concilijs.

Probatur SECVNDO, testimonijs veterum. Prima Concilia in Ecclesia celebrata fuerunt tempore Victoris Papæ, super quæstione Paschatis: de ijs sic loquitur Eusebius lib. 5. hist. ca. 23. *Ob quam caussam,* inquit, *conuentus Episcoporum, & Concilia per singulas quasque prouincias conuocantur.* Hæc ille. Qui non quorumuis eruditorum, sed Episcoporum dicit congregata esse Concilia: quod idem docent Cyprianus in initio epistolæ ad Iubaianum, Hilarius lib. de Synodis, Ambr. epist. 32. Hieronymus lib. 2. Apologiæ

D contra Ruffinum, August. epist. 119. Leo epist. 16. & seqq. Ruffinus lib. 10. hist. cap. 1. Athanasius in epist. ad solitariam vitam agentes, alijque Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

Præterea, Theodosius iunior in epi. ad Ephesinam Synodum, quæ extat in 1. tomo eius Concilij, ca. 32. *Illicitum est,* inquit, *eum qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Pulcheria quoque Imperatrix in epist. ad Strategum Bithyniæ, quæ habetur ante Concil. Chalcedonense, iussit vt Clerici, Monachi, & laici, etiam vi repellerentur à Concilio, exceptis paucis illis quos Episcopi secum duxerant. In Concilio Chalcedonensi, act. 1. cùm ad Martinum Archimandritam mitteretur vt

E subscriberet, respondit, non esse suum, sed Episcoporum tantùm subscribere. Et in eodem Concilio, cùm pro Dioscoro Monachi & laici ingressi essent, sæpius Patres clamarunt: *Mitte foras superfluos, Concilium Episcoporum est.*

TERTIO, probatur ex Concilijs hactenus celebratis: nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus; vbique enim inueniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis Generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma quàm Episcopi; Episcopi enim definiendo vt Iudices, Imperatores consentiendo subscripserunt; & quibusdam etiam paucissimis, vt Florentino, Lateranensi, & Tridentino, quibus subscripserunt Abbates, & Generales ordinum: cæteri, quamuis optimi & doctissimi essent, nunquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, vbi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam, & contra morem omnis antiquitatis, nec illud Concilium fuit legitimum, vt suprà diximus.

QVARTO, probatur rationibus: nam in primis negotia Ecclesiastica & publica, à personis Ecclesiasticis & publicis tractanda sunt, vt notum est, tales autem soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel nunquam essent Concilia generalia, quia vix possent omnes docti totius Ecclesiæ conuocari: vel si tandem congregarentur, esset impossibile regere tale Concilium, propter nimiam multitudinem: præterea tunc sine dubio plures essent in Concilio inferiores, quàm superiores, & proinde tunc verè vinceret maior sententia meliorem, & in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non è cótrario, quod absurdissimum est. Item si ita esset, tunc facilè posset vnus Princeps, in cuius regione sit Concilium, definire quidquid vellet; posset enim facillimè colligere omnes Presbyteros, & doctos homines suæ prouinciæ, & in Concilium introducere, id quod non possent alij Principes qui longè abessent. Denique, nulla est respublica, quæ, ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitijs, ita vt non quicumque de plebe, sed tantùm Principes & capita cæterorum, locum & suffragium habeant.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AT obijcitur PRIMO à Protestantibus in libello, qui inscribitur, Caussa, &c. testimonium Lucæ, Act. 15. vbi S. Lucas loquens de primo Concilio Apostolorum, ait: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infrà: *Tunc placuit Apostolis, & Senioribus, cum omni Ecclesia.* Vbi videmus, non solùm Apostolos, sed etiam Presbyteros & laicos in primo Concilio adfuisse.

RESPONDEO, in isto Concilio interfuisse Apostolos, tanquam Iudices, ad definiendum; Presbyteri autem ad consultandum, plebem autem non esse vocatam, sed tamen adfuisse, & consensisse, non quidem definiendo, vel disputando, sed tantùm audiendo, & non reclamando: quod ita esse probatur dupliciter. Primum, ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarum interpres: nam cùm in omnibus Concilijs, quæ post Apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem obseruatum esse constet, vt soli Episcopi fuerint Iudices, licet præsentes adfuerint multi alij, vel Clerici, vel laici; idem omnino in Apostolico Concilio seruatum esse credere debemus. Nec enim Ecclesia vniuersa, ac præsertim primis illis temporibus, ab Apostolorum exemplo & traditione discessisset.

Deinde, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest: nam quod Apostoli & Presbyteri tantùm vocati sint, patet ex eo quod ibi dicitur: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc:* vbi nulla mentio fit plebis. Deinde, quod tàm Apostoli, quàm Seniores loquuti sint, donec discutiebatur controuersia, colligitur ex illis verbis: *Et cùm magna disquisitio fieret.* Quod verò post disputationem, in qua Apostoli & Presbyteri loquuti erant, soli Apostoli

sententias definitiuas dixerint, patet ex eo quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, & Iacobus introducuntur à Luca loquentes. Et quod nulli alij sententias dixerint, patet ex continuatione textus: nam post Petri sententiam, mox subditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Paulum & Barnabam.* Deinde subditur: *Et postquam tacuerunt*, nimirum Paulus & Barnabas, *respondit Iacobus dicens*; & mox finita Iacobi oratione, subjungitur: *Tunc placuit Apostolis, &c.*

Itaque mendacium est quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse. quod autem sequitur: *Placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia*, intelligitur de consensu tacito, qui debet dari ab omnibus qui sunt in Concilio. Vide Concilium Carthaginense in operibus Cypriani: nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Episcopis etiam Presbyteri, Diaconi, & Laici permulti, & tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

SECVNDO, objiciunt ijdem ibidem, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est, Episcopi, Presbyteri, Principes, Priuati, Clerici, Laici, &c.

RESPONDEO, multis modis posse aliquid repræsentari, sed optimum modum esse, quo per Principes repræsentantur populi. Sicut enim in comitijs generalibus multorum statuum congregari solent Consules vel Domini ciuitatum; sic in comitijs Ecclesiæ generalibus congregantur omnes Episcopi: nam quilibet Episcopus personam gerit suæ Ecclesiæ, vt patet ex Cypriano libro quarto, epistola 9. vbi dicit Ecclesiam esse in Episcopo. Quare Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Concilium Episcoporum CCCXVIII. vocat conuentum orbis terrarum. Et Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 18. eiusdem Concilij, Episcoporum consensum, vocat totius Ecclesiæ consensum.

TERTIO, objiciunt ijdem ibidem, communis caussa communibus votis & viribus iuuanda est, sed caussa fidei est communis omnibus Christianis, nec enim minus fides ad Laicos quàm ad Clericos pertinet, igitur ad Concilia etiam Laici conuocandi sunt.

RESPONDEO, caussam fidei ad omnes pertinere, sed diuerso modo: nam ad Prælatos pertinet vt Doctores, ad cæteros vt discipulos; sicut in bello caussa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen Ducum est præcipere & ducere exercitum, cæterorum pugnare.

Si quis objiciat illa verba Nicolai I. in epist. ad Michaëlem, quæ habentur etiam dist. 96. can. Vbinam: *Vbinam*, inquit, *legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi fortè in quibusdam, vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis, quæ non solum ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?* Responderi potest, Nicolaum ex eo quod fides est communis omnibus, rectè collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem vt Iudicem, sed vt eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus; & si oporteat, etiam gladio.

QVARTO, objiciunt ijdem, & Carolus Molinæus locis notatis, necnon Brentius in confessione Vvitembergica, c. de Conciliis, & Hermannus Hamelmannus li. 3. Prologomenorum, c. 6. sæpè vnius hominis etiam Laici sententia, præposita est sententiæ totius Concilii, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, & sine dubio etiam deinceps præponenda est: ergo debent ad Concilum vocari etiam Laici, & quicunque alij.

Antecedens probant. PRIMO, ex Gratiano 36. qu. 2. can. vlt. vbi legimus, Hieronymi auctoritatem Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præiudicasse. SECVNDO, ex Panormitano, in cap. Significasti, de electione; & ex Ioanne Gersone, part. 1. de examinatione doctrinarum: quorum ille dicit, vnius priuati sententiam præponendam esse sententiæ Papæ, si ille priuatus moueatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris & noui: iste autem docet, quemcunque hominem doctum posse & debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quia ratio cur Episcopi præcipuè vocentur, est, quia existimantur esse doctiores cæteris: si ergo multi Laici inueniantur doctiores Episcopis, vel æquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

RESPONDEO ad primum, Sententiam vnius priuati posse anteponi sententiæ Concilij generalis ante definitionem, dum caussa discutitur: in discussione enim eruditio, non auctoritas personæ primas tenet: præterea etiam post definitionem, quando constat Concilium fuisse illegitimum, at nullo modo post definitionem Concilij legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico PRIMO, mentiri Hermannum, cùm ait, secundùm Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali: non enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. SECVNDO dico, illa verba quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nusquam inueniri in operibus Hieronymi, nec videri eius verba. TERTIO dico, Gratianum, eo loco lapsum esse; non enim pugnant Hieronymus & Concilium, vt Gratianus putauit. Hieronymus enim tantùm dixit, secundum legem veterem licuisse raptori ducere in vxorem mulierem à se raptam, si pater eius consentiat. Concilium autem statuit, vt non obstante lege illa veteri, qui iudicialis est, Christianos non obligat, non liceat raptori in vxorem ducere eam quam rapuit.

Ad illud ex Panormitano & Gersone dico Primò, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cùm ait, ad Gal. 1. *Si nos, aut Angelus de cælo euangelizet, &c.* Sicut ergo ex conditionali sententia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli & Angeli poterant euangelizare aliquid contrarium Euangelio Christi; ita quoque ex eo quod Panormitanus & Gerson dicunt, licere vnicuique resistere Concilio, aut Papæ, si eos errare videat, non licere colligere, ergo absolutè Concilia & Pontifices errare possunt, & ideo priuati homines ad Concilia vocandi sunt. Dico Secundò, eos loqui de resistentia quæ potest fieri Concilio vel Papæ, tempore discussionis, ante decisionem, vel etiam postea, quando Concilium est illegitimum.

Ad confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quàm doctissimos & optimos, tamen eos auctoritatem iudicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personæ publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam iurisdictionem, quemadmodum etiam in Principibus & Iudicibus sæcularibus requiritur quidem iurisprudentia & probitas, tamen non propterea licebit priuato homini meliori & doctiori, deturbare Principem aut Iudicem de sua sede, & eam occupare.

QVARTO, objicit Hermannus Hamelmannus li. 3. Prolegomenorum, cap. 10. multa veterum testimonia, quod coram populo, tanquam iudice, caussæ fidei disputatæ sint. Sic enim disputauerunt Apostolus Petrus & Simon Magus apud Clementem lib. 1. & 2. recognitionum, Archelaus Episcopus & Manichæus, apud Epiphanium, hæresi 56. Syluester

Papa, & Iudæi, apud Zonaram in vita Constantini, Athanasius & Arius, apud Vigilium Episcopum Tridentinum, Augustinus & Maximinus, apud Augustinum lib. 1. cap. 1. contra Maximinum. Quod etiam in Niceno Concilio multi fuerint Laici docti & eloquentes, patet ex Nicephoro lib. 8. cap. 14. Denique, quòd populus sit iudex, disertè habet Ambrosius in epistola 32. vbi sic loquitur. *Caussam fidei*, inquit, *in Ecclesia agendam quis abnuat: Si quis confidit, huc veniat*, Et paulò post: *Iste populus iudicat, cuius in corde lux diuina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed Spiritu Dei viui*. Et infra: *Sed Auxentius*, inquit, *certus non ignares vos esse fidei, vestrum refugit examen*.

Pro solutione duo notanda sunt. Primo, duplex esse iudicium, publicum & priuatum. Publicum est, quod profertur à publico iudice cum auctoritate, ita vt teneantur cæteri illi iudicio acquiescere. Priuatum est, ea sententia, quam quisque eligit vt veram, sed neminem obligat, quomodo in disputationibus Theologorum & Philosophorum, auditores sunt iudices, audita enim vtraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, vt similiter sentiat.

Nota Secundo, iudicium publicum in caussa fidei nunquam esse tributum populo, iudicium autem priuatum aliquando esse tributum etiam à pijs & sanctis hominibus: sed tunc solùm, cum aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi iudicium pastorum suorum: tamen quando hæretici impunè versantur cum Catholicis, & multos seducunt, expedit quandoq; publicas disputationes coram populo cum eis inire, & relinquere iudicium populo, vt sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Helias lib. 3. Reg. ca. 18. qui cum non posset aliter reuocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsente populo, & ait: *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus, si Dominus est Deus, sequimini illum, si Baal est Deus, sequimini eum*.

His notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo iudicium priuatum, non publicum, & hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 23. Ambrosij intelligi potest. Sic enim ait: *Veniant planè si qui sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non vt quisquam iudex resideat: sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur*. Vbi vides negari populo iudicium publicum tribui priuatum: cur autem tribueretur priuatum, caussa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis fauebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos nec interfuisse actis Concilij: sed per se venisse, vt extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eò conuenisse. Vide Ruffinum libro decimo capite 3.

CAPVT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRæter hæc argumenta hæreticorum, monent Catholici vnum dubium de his, qui interesse debent in Concilio: nam vel ad generale Concilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantum: si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum: si aliqui tantum, quinam illi sunt? nō enim videtur maior ratio de vno, quàm de alio.

Respondeo, non posse istam quæstionem solui melius quàm ex consuetudine Ecclesiæ, ex ijs Concilijs quę omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor conditiones & sufficere & requiri ad generale Concilium. Prima est, vt euocatio sit generalis: ita vt innotescat omnibus maioribus Christianis prouincijs. Id enim constat semper fuisse seruatum, adeò vt septima Synodus, act. 6. ideo iudicauerit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exijt sonus in omnem terram.

Secunda, vt ex Episcopis nullus excludatur, vndecunque veniat, modò constet eum esse Episcopum & non excommunicatum.

Tertia, vt adsint, per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum Pontificem, videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alij Episcopi; id patet tum ex vsu, tum ex VII. Synodo, act. 6. vbi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia non habuit Patriarchas: & in VIII. Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. Porro hæc tertia non omnino necessaria, sed tantum ad bene esse iudicabatur: nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno dānauit Nestorium Constantinopolitanum: & Synodus Chalcedonensis, sine Patriarcha Alexandrino omnia fere conclusit: & nunc non sunt necessarii isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè schismatici sunt.

Quarta, vt saltem ex maiori parte Christianarum prouinciarum aliqui aduenient, & si quidem Concilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex prouinciis omnibus Orientis Episcopi conueniant multi, ex toto autem Occidente mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et è contrario, si celebretur in Occidente, conueniant ex omnibus prouinciis Occidētis multi: ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in Concilio Nicæno I. ex Occidente solum fuerunt duo Presbyteri missi ex Italia, vnus Episcopus ex Gallia, vnus ex Hispania, vnus ex Africa. In Concilio II. & III. nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damasus & Celestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, & aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV. solum fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis prouinciis celebratis Conciliis ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam eius sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contrario vero ad Concilia Occidētis, vt Lateranense sub Innocentio III. Lugdunēse, sub Gregorio X. Viēnense sub Clemēte V. ac nuper ad Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam duntaxat. Ex quo sequitur, posse interdū Concilia nationalia esse multò maiora generalibus, quoad numerū Episcoporū, & tamē minora quoad auctoritatē: nam Concilium II. tantū habuit CL. Episcopos ex variis prouinciis, & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, ha-

buit Episcopos CCXVII. vt refert Prosper in Chronico anni CCCCXX.

CAPVT XVIII.

Episcopos in Conciliis non Consiliarios, sed Iudices esse.

SEquitur postrema quæstio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. Primo namque explicãdum occurrit, an Concilia habeant formam iudicij, an tantum inquisitionis.

Secundo, hoc definito, quod habeant formam iudicij, quis debeat esse ordo inter iudices: vt enim in corpore forma dicitur figura, siue ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præest, qui debet præesse, subest, qui debet subesse. Est ergo prima pars quæstionis: An Concilium sit verum iudicium, & Episcopi veri iudices, ita vt standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententię Prętoris in caussis politicis: an vero tantum sit inquisitio quædam, & tantum valeat decretum Concilij, quantum valet eius ratio: quomodo loquimur de decisionibus Doctorum, quas vel in scholis, vel in suis commentarijs faciunt.

Hæretici huius temporis in hoc ferè omnes conueniunt, quod Concilium non sit, nisi inquisitio, & quod solus Christus, & verbum eius scriptum habeat suffragium decisiuum, & ideo dicunt, non esse attendendum numerum suffragiorum, & sæpe magis sequendum vnum, qui pro se Scripturã adferat, quàm totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere vnicuiq; examinare decreta Concilii, & recipere, vel non recipere, vt voluerit. Ita Lutherus docet in assertione art. 29. & apud Cochlæum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Caluinus lib 4. ca. 9. §. 8. Instit. Idem scribit Brentius in Confessione Vvitembergica, c. de Scriptura, &c. Kemnitius quoque in Examine 4. sess. Concilij Tridentini, passim Catholicos reprehẽdit quod tribuant Episcopis prætoriam auctoritatem iudicandi de controuersijs.

Denique, libellus Protestantium, vbi explicant caussas cur ad Concilium non venerint, disertè docet non debere in Concilio conueniri, vt votis & suffragiis quæstiones definiantur, sed vt inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura ostẽdat, quid sequendum sit, & aliquem talem præponẽdum Concilio numerosissimo, etiamsi arenarum numerum vinceret. Hac sententia ostendunt hæretici, quam paruifaciant Concilia, & quod verè nihil aliud cupiant, quàm quæstiones numquam finiri.

Nos ergo dicimus, consessum Episcoporum in Conciliis legitimis esse verum Iudicium consessum, & eorum decreta & leges necessario sequẽdas. Probatur Primo tribus Scripturis. Prima est Deut. 17. vbi iubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia, &: *Qui non obedierit eorum sententiæ, morte condemnetur.* Secunda Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat, tamen cum Concilium legitimum omnium consensu maximè propriè dici possit Ecclesia, nõ potest vllo modo reiici hæc explicatio, qua asserimus, Dominum iussisse vt sententiæ legitimi Concilii obediamus. Tertia Act. 15. & 16. vbi Paulus pertrãsiens ciuitates varias, præcipiebat eis custodire dogmata, quæ erãt decreta ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano.

A De quo Concilio tria notanda sunt.

Primum est, in eo Concilio non ex Scripturis, sed ad suffragia Apostolorum definitam esse quæstionem. Non enim quæstio erat, vt aduersarii fingunt, an sola fides iustificet, sed an circumcisio, & cæteræ legales ceremoniæ essent necessariæ Christianis. Id quod manifestè colligitur tum ex occasione Synodi, de qua sic loquitur S. Luc. Actor. 15. *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque seruare legem Mosis. Conueneruntque Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, &c.* Tum ex epistola

B Concilii, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia à sanguine suffocato & immolatitiis, & liberantur Gẽtes ab omnibus aliis Iudaicis cæremoniis. Certè autem nihil horum in Scripturis habebatur: vbi enim, quæso, scriptum erat, vt Gentes non seruarent legalia, excepto mandato de abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitiis?

Alterum est notandum Apostolorum sententiam nõ fuisse permissam examini discipulorum, sed simpliciter imperatum fuisse, vt obedirent, vt clarissimè constat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare aduersarii, qui Conciliorum sententiam examinari volunt ab vnoquoque homine priuato, cum Scriptura manifestissimè pugnant.

C Tertium est, Concilii Apostoli definitionem, veram legem fuisse obligantem in conscientia: de qua re supra disseruimus in quarto libro de Pontifice, & sane id satis Lucas ostendit, cum modo præcepta, modo decreta, & dogmata appellat.

Secundo probatur ex ipsis Conciliis: nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus: vocant sua decreta, canones siue leges Ecclesiasticas: cum subscribunt, Episcopi dicunt: *Ego N. definiens subscripsi.* Præterea in Concilio Chalcedonensi act. 4. cum decem Episcopi Ægyptii nollent acquiescere, iudicio maioris partis, pro hæreticis habebantur: quæ omnia sunt apertissima argumenta, quod Concilia sint vera iudicia.

D Probatur Tertio: nam si non esset in Conciliis agendum suffragiis, sed disputationibus tantum, perperam fieret, vt soli Episcopi sentẽtiam ferrent, cum munus disputandi sit hominum eruditorum, siue sint Episcopi, siue non. Cuius contrarium iam supra ostendimus. Frustra etiam vocarentur Episcopi aliqui rudes, & simplices, quales aliquos fuisse in Concilio Nicæno scribit Ruffinus li. 10. hist. c. 3. Adde, quod Protestantes in illo suo libello apertè secum pugnant: nam in eo libello docent, debere etiam laicos cum Episcopis habere suffragium decisiuum, & ibidem paulò post dicunt, non debere in Conciliis aliquid definiri ex multitudine suffragiorum, sed tantum ex testimoniis Scripturarum. Multa alia adferemus postea, cum disputabimus, an Concilia possint errare.

E At Obiiciunt exemplum Paphnutii, qui apud Socratem lib. 1. c. 8. & Sozomenum lib. 1. cap. 22. toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus vsum vxorum, solus libere restitit, & præualuit. Lutherus art. 115. ex quingentis, apud Cochlæum in septicipite, c. 34. *Res,* inquit, *est insana, quod Concilia concludere & statuere volunt, quid credendum sit: cum sæpè nullus vir ibi sit, qui diuinum Spiritum, vel modicum olfecerit, sicut contigit in Concilio Nicæno, vbi tractabant & volebant leges condere super statu Ecclesiastico, ne essent in Matrimonio: ibi iam omnes erant falsi, tunc procedebat vnus tantum homo, Paphnutius, & refutauit hoc totum, & dixit. Non ita, hoc non est Christianum, tunc totum Concilium oportuit ab ista conclusione desistere.*

Respondeo,

Respondeo PRIMVM, incertam esse hanc narrationem, cum eius non meminerint antiquiores, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Ruffinus, &c. SECVNDO, si vera sit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilij restitisse, vt ipsimet auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. TERTIO dico, Paphnutium non allegasse Scripturam, sed solum auctoritate sua contendisse, & idcirco, iudicio aduersariorum, non debuisse audiri. QVARTO addo, Paphnutium solùm cupiuisse non interdici vsum vxorum ijs qui eas habebant: tamen hortatum esse Synodum, vt seuerè interdiceret Sacerdotib. & Monachis, ne post sacram Ordinationem, vel professionem, vxores ducerent, vt ibidem Socrates & Sozomenus testantur, ex quo mirum est si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutij sententiam vxores ducunt, etiamsi Monachi & Sacerdotes fuerint.

ADDO postremò, Concilium statuisse planè contrarium eius, quod isti ex Paphnutio referunt. Nam statuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum sint vllæ fœminæ, præter matrem, sororem, vel amitam. Vnde Epiphanius hæresi 59. dicit esse contra canones, vt Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus, liberos gignat. Quocirca Lutherus more suo secum pugnans in lib. de Concilijs, par. 1. apertè dicit, Concilium Nicænum prohibuisse Sacerdotibus vsum vxorum, ac se non intelligere Spiritum sanctum in eo Concilio, cùm & castrationem prohibeat, & contubernium fœminarum.

Obijciunt SECVNDO aliqui Catholici: Si omnes Episcopi essent Iudices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet, in decretis faciendis sequi maiorem partem Episcoporum: at falsum est, cum Damasus irritauerit acta Concilij Ariminensis, quibus maior pars Episcoporum consenserat, vt patet ex epistola Damasi ad Episcopos Illyrici; & Leo irritauerit quoddam decretum Concilij Chalcedonensis, cui etiam maior pars Concilij assenserat, vt ipse Leo testatur epistola 53. 54. & 55.

Respondeo PRIMO, nunquam fortasse adhuc accidisse, vt Pontifex sequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminense & Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt: nam in Ariminensi deceptos fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus lib. 10. cap. 21. In Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. eius Concilij, vbi Vicarij Romani Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico SECVNDO, Præsidem Concilij, vt Præsidem, debere sequi in decreto formando maiorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non vt Præsidem, sed vt Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud iudicium; & consequenter, si ipse sit Præses Concilij, posse, vt non Præsidem, sed vt Principem summum, non sequi maiorem partem, quemadmodum in temporalibus iudicijs debet Præses à Rege constitutus, sequi maiorem partem Iudicum; tamen Rex, tanquam Superior, potest totum iudicium irritare. Et hoc maximè locum habet in Pontifice, cuius est confirmare, & dirigere fratres suos; & ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, iuxta illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, &c.* Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 63. & 64. & Canum lib. 5. cap. 5. quæst. 2.

CAPVT XIX.

Cuius sit Generali Concilio præsidere.

ALTERA pars quæstionis est: An debeat aliquis præsidere, & quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo constitui. Et re ipsa, dicunt in Concilijs generalibus antiquis non præfuisse ferè vnquam Romanum Pontificem, sed vel Imperatorem, aut eius Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum eius loci vbi fiebat Concilium. Ita docent Magdeburgenses cent. 4. cap. 7. col. 536. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 7. §. 1. & 2. Carol. Molinæus in consilio de Concilio Trid. non recipiendo, §. 4. vbi apertè mentitur, cum ait Legatos Pontificis post omnes Episcopos in Concilijs semper sedisse, cùm in nullo Concilio inueniantur vltimo loco sedisse. Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegom. cap. 8. & Brentius in Prolegom. contra Petrum à Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi Pontificis, vt per se, vel per Legatos Synodo præsideat, & tanquam supremus Iudex, omnia moderetur. Dicimus autem, per se, vel per Legatos, quia summus Pontifex nunquam interfuit Concilijs Orientalibus per se, neque id factum est casu, sed certa ratione, vt patet ex epist. Leonis 17. ad Theodosium, & 47. ad Concilium Chalcedonense, vbi dicit se non venire ad Synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec vlla prædecessorum habet de hac re exempla.

Adde, quod Vigilius Papa erat Constantinopoli, cùm fieret in ea ciuitate Concilium V. generale, & tamen noluit interesse, sed per libellum confirmauit acta Concilij, vt scribit Photius in libro de septem Synodis. Ipsi etiam Imperatores cùm indicebant Concilia, alios omnes Episcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem inuitabant, vt dignaretur venire, si ei placeret, vt patet ex epist. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense. Quæ autem sit ratio huius rei, incertum est. Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multum probantur.

Ego suspicor, has duas fuisse caussas inter alias: Vnam, quia non videbatur conuenire vt caput sequeretur membra, cùm potius membra sequi debeant caput: itaque propterea interfuit Papa Concilijs Romanis, & quibusdam alijs, quæ ipse conuocauit ad se, id est, ad locum vbi ipse erat; non autem voluit, neq; debuit ire ad Concilia alibi congregata. Altera ratio est, quia in Concilijs Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis eius Legatus; & quamuis nec Imperator, nec Legatus eius præsideret Concilio propriè vt Iudex, tamen præsidebat saltem quoad locum materialem; & etiamsi summus Pontifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo præsidere, vt patet ex Concilio Florentino, in initio, vbi Græci omninò contendebant, vt in summo loco sederet eorum Imperator, & summum Pontificem præcederet. At quamuis vtcumque tolerabile sit, vt Principes seculares in Concilio sedeant ante alios Episcopos, tamen nullo modo conuenit, vt ante ipsum summum Pontificem; ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitandus, non ibat ad ea Concilia, sed Legatos tantùm mittebat.

Sed his omissis, ad summum Pontificem iure per

tinere præsidentiam in Concilijs generalibus, probatur PRIMO, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex est pastor & pater Ecclesiæ vniuersæ, adeo vt etiam Episcopi & Principes omnes, respectu summi Pontificis, oues & filij dicantur, vt notum est ex illo Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* Et confirmatur ex eo, quod Concilia vocant Pontificem patrem, & ipse vocat Episcopos in Concilijs congregatos, aliquando filios, vt patet ex Theodoreto lib. 5. hist. ca. 10. vbi Damasus respondens Episcopis Concilij secundi generalis, sic incipit: *Quod,* inquit, *Apostolicæ sedi debitam reuerentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est, filij honoratissimi.* Item ex epistola Concilij Antiocheni ad Iulium, quæ sic incipit: *Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, &c.* Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, cum tribus Concilijs ita scribunt: *Domino beatissimo & S. patri patrum Damaso, &c.* Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem: *Rogamus,* inquiunt, *tuis decretis nostrum honora iudicium, vt firmitas tua filijs, quod decet, adimpleat.* At quis, quæso, ambigere potest, vtrum patres filijs, & pastores ouibus præsidere debeant, an filij patribus, & oues pastoribus?

SECVNDO, probatur ex Concilio Apostolico, Act. 15. in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est vndecima inter epistolas Augustini; & idem ex eo colligit, quod Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, & omnes, vt Hieronymus dixit, sententiam eius sequuntur.

Probatur TERTIO, ex actis octo generalium Conciliorum: nam quod in alijs Ro. Pontifex præfuerit, etiam aduersarij fatentur. Primum generale fuit Nicænum, de præside huius Concilij quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsedisse Imperatorem: ita Brentius. Alij Eustathium Antiochenum: ita Magdeburgenses loco notato, & Lutherus in libro de Concilijs, parte secunda. Alij Athanasium: ita Caluinus loco etiam notato. Alij Hosium Episcopum, & Vitum, ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

PRIMA opinio falsissima est. Nam in primis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, vt testatur Basilius Imperator in fine VIII. Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Constantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori, quàm essent Episcoporum, & annuentibus Episcopis, vt colligitur ex Theodoreto lib. 1. cap. 7. hist. & Eusebio lib. 3. de vita Constantini. Præterea, Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis iudicari, eisque subiectum esse, non præpositum, vt scribit Ruffinus lib. 10. cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in Episcopali iudicio præsidere voluisset?

Ad hæc Ambrosius epist. 32. dicit Constantinum in Concilio Nicæno, non se fecisse iudicem, sed liberum reliquisse iudicium Sacerdotibus. Item Athanasius in secunda Apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua non Episcopus, sed comes aliquis præsederit. Et in epistola ad solitariam vitam agentes, arguit vehementer Constantium, quod in Concilijs primas partes tenere vellet: *Si,* inquit, *iudicium Episcoporum est, quid cum eo commune habet Imperator?* Et in præcedentibus refert Hosium scripsisse eidem Constantino: *Ne,* inquit, *nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius à nobis disce: tibi Deus imperium commisit, nobis ea quæ sunt Ecclesiæ concredidit.* Et non procul à fine: *Quis enim,* inquit, *videns eum in decernendo Principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?* Vbi apertè vocat Constantium Antichristum, quia ausus est præsidere in iudicio Ecclesiastico. Scribit quoque Suidas in vita Leontij, quod cùm Leontius Constantium in Concilio præsidentem & loquentem videret, dixit ad eum, mirari se, quod ille propriorum negligens, id est, bellorum, aliorumque ciuilium negotiorum, se in alienis, id est, Ecclesiasticis, tam curiosum præberet. At certè nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehendissent in Constantio, quod Synodis præsidere voluisset, si antea pater eius Constantinus in Concilio Nicæno præsedisset.

Quod Eustathius non fuerit Præses, probatur PRIMO, quia in subscriptione Eustathius non inuenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus. SECVNDO, quia cùm esset in Concilio Alexander Alexandrinus Episcopus, Antiocheno maior & dignior, nulla ratio sinebat vt ipse præcederet.

AT inquiunt Magdeburgenses, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat à dextris Imperatoris, orationem habuisse de laudibus Imperatoris: eum autem qui orationem habuit, constat fuisse Eustathium, ex Theodoreto lib. 1. hist. cap. 7.

RESPONDEO, Eustathium fuisse primum dextri ordinis Episcoporum, vt Eusebius dicit, non tamen primum immediatè post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse Principem eius Concilij, & proinde ante Eustathium sedisse.

Itaque (si coniectare licet) tres ordines sediũ erant in Concilio: vnus à dextris, alter à sinistris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio sedebat medius Imperator inter Episcopos Hosium Legatum Pontificis, & Alexandrum Episcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis eius qui erat à dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis qui erat à sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ; atque hac ratione seruabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas. Quem certè valde probabile est seruatum fuisse in ea Synodo; vel certè, si id placet, respondere possumus, Eustathio datum esse locum digniorem, ob antiquitatis & sanctitatis eius meritum, sed non propterea eum Concilio præsedisse; nam alioquin Imperator præsedisset in Concilio IV. & VI. qui in summo loco sedebat. Itaque non tam ex loco, quàm ex subscriptione colligenda est præsidentia; sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui reuera primum locum non tenet.

Quod verò Athanasius non fuerit Præses, vix eget probatione; solus enim Caluinus, & sine vlla ratione, id asserit: & præterea constat Athanasium tunc fuisse Diaconum, & iuisse ad Concilium cum Episcopo suo Alexandro, & nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 14. & Sulpitium lib. 2. sacræ historiæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanasium, & ipsum Athanasium in secunda Apologia. Porrò Diaconum sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporum, nisi locum teneat Episcopi sui, est omninò inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cùm Episcopus ipse Alexander adesset præsens. Denique inter subscriptiones inuenitur quidem subscriptio Alexandri Episcopi Alexandri, proximè posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum: at subscriptio Athanasij nusquam reperitur.

Quod

A Quod ergo præsides fuerint Legati Pontificis Episcopus Hosius, Vitus, & Vincentius Presbyteri, probatur, PRIMO, ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserunt. SECVNDO, ex Cedreno in compendio historiarum, & Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt Syluestrum per suos Legatos Concilio Nicæno auctoritatem contulisse. TERTIO, ex Athanasio in epist. ad solitariam vitam agentes, vbi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, & ipsum esse qui composuit Symbolum quod dicitur Nicænum. Cùm autem Hosius fuerit simplex Episcopus, & proinde inferior omnibus Patriarchis qui erant in eo Concilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset B Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilij Sardicensis, quæ habetur in 1. tomo Conciliorum, & fortasse est Dionysij Exigui, viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cordubensem in Nicæno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis. Quod etiam ex Codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur: cuius testimonium vide in libro secundo de Concilio Nicæno, edito ab Alphonso Pisano, Societatis IESV, Coloniæ anno MDLXXXI.

SECVNDVM Concilium generale fuit Constantinopolitanum I. in quo constat non præsedisse Imperatorem, sed tantùm misisse ad Episcopos litteras Ro. Pontificis, quibus ad Concilium vocabatur, vt C patet ex epistola Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. constat etiam non præsedisse Ro. Pontificem, sed Nectarium Episcopum Constantinopolitanum: cuius rei caussa est, quia Romanus Pontifex non interfuit, nec per se, nec per Legatos. Pontifex enim Damasus conuocauerat quidem Episcopos Orientis Constantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romam venire, vbi ipse coegerat Synodum Episcoporum Occidentalium, vt Romæ fieret plenissimum Concilium. Cęterùm, Orientales excusauerunt se iustas ob caussas, & coniunxerunt se animis & sententijs cum Occidentalibus, non autem præsentia corporali. Vide epistolas Damasi ad Concil. Constantinopolitanum, & Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. D & 10. quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio præsedisset, patet ex eisdem epistolis, vbi illi Damasum, vt caput suum agnoscunt, & ipse filios eos vocat.

TERTIVM Concilium fuit Ephesinum I. in quo certum est non præsedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificem per Legatos suos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine eius, patet ex epist. ipsius, videlicet Theodosij iunioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo 1. eius Concilij, cap. 32. vbi dicit se misisse Candidianum Comitem, ad Concilium, non vt misceret se quæstionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem. Quod Romanus Pontifex Celestinus præsederit per Legatum E suum S. Cyrillum, testantur omnes historici: Euagrius lib. 1. cap. 4. Photius in libro de septem Synodis, Prosper in Chronico, Nicephorus lib. 14. c. 34. & Liberatus Abbas in Breuiario, cap. 15. Denique Iustinianus in edicto, & Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem, & ipse Celestinus in epistola ad Cyrillum, quæ extat in hac Synodo, tomo 1. cap. 16. & inter opera Cyrilli.

At Caluinus respondet, Celestinum aliquo artificio quæsiuisse saltem nomen præsidentiæ, cùm rem habere non posset, & ideò cùm mitteret illuc suos, Cyrillo, qui alioqui præfuturus erat, vices suas delegasse, vt saltem per illum præsidere videretur.

At figmentum istud Caluini, quod sine vlla ratione profert, facilè refellitur. PRIMVM, ex Prospero qui dicit, Nestorio præcipuè restitisse Cyrilli industriam, & Celestini auctoritatem. SECVNDO, ex epistola Celestini, qua videmus mandari Cyrillo vices Ro. Pontificis, multò ante quàm Legati cæteri mitterentur. TERTIO, ex Nicephoro loco notato, qui dicit, adeò magni fecisse Orientales hoc priuilegium datum Cyrillo à Celestino, vt deinceps Cyrillus mitram, & nomen Papæ, atq; vt iudex orbis vniuersi appellaretur, acceperit, & hæc ornamenta etiam ad successores transmiserit. QVARTO, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum à S. Celestino Papa præscriptum, non resipuerit, communione Ecclesiæ priuabitur. QVINTO, ex ipsa Synodo, quæ, vt refert Euagrius lib. 1. cap. 4. & ex ipsa sententia quæ habetur tomo 2. cap. huius Synodi, cùm damnationem in Nestorium pronunciare vellet, præmisit secum alijs Ecclesiæ canonibus, tum præcipuè litteris Papæ Celestini necessariò compulsum ad tam seueram sententiam. Denique, extat epistola Synodi ad Celestinum, in qua referunt iudicio ipsius Celestini caussam Ioannis Episcopi Antiocheni, vt ipse in eum sententiam ferat. Quæ omnia sunt certa argumenta, quod Celestinus re ipsa fuerit Præses & Princeps in eo Concilio.

QVARTVM Concilium est Chalcedonense, in quo initio, id est, in prima actione, Imperator Martianus interfuit, & sedit primo loco, non tamen præsedit vt Iudex, vt ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ extat act. 1. vbi ait se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, & controuersias iudicandas; sed ad hoc, vt fides à Concilio explicata, firma ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope, & auctoritate. Interfuerunt denique nomine Imperatoris in alijs actionibus quidam Iudices sæculares, qui non erant Iudices controuersiarum fidei; sed tantùm vt omnia fierent legitimè, sine vi, fraude, & tumultibus. Quia enim in Conc. Ephesino II. Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coëgerat Episcopos ad subscribendum. In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarij eius ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet, nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, & in omnibus sententijs Episcoporum acquiescunt.

Præfuerunt autem reuera vt Iudices Ecclesiastici, Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt, ipsi sententiam definitiuam in Dioscorum proferunt nomine Papæ & totius Concilij, act. 3. his verbis: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput vniuersalis Ecclesiæ, Leo, per nos Legatos suos S. Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, & petra fidei, & cælestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.* Denique B. Leo & Concilium totum id fatetur. Leo epist. 47. ad Concilium Chalcedonense, sic ait: *In his*, inquit, *fratribus Paschasino & Lucentio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet præsidere.* Concilium Chalced. in epist. ad Leonem, quæ habetur act. 3. in quibusdam exemplarib. in alijs post finem Concilij: *Quibus*, Episcopis Cõcilij, *tu quidem sicut mẽbris caput præeras in his qui tuũ tenebant ordinem, beneuolentiam præferens. Imperatores verò ad ornandum decentissimè præsidebant, &c.*

Caluinus respondet, in hoc quidem Concilio præsedisse Legatos Pontificis Romani, sed ex priuilegio Imperatoris quod extorserat Leo Papa: *Cùm enim fieret Concilium Ephesinum II.* inquit Caluinus, *non est ausus Leo petere primam sedem in Concilio, sed misit Legatos, & passus est eos subesse Dioscoro Alexandrino Episcopo Præsidi, quia verò res malè cessit, & Dioscorus non rectè nauim gubernauit, Leo illa occasione accepta, petijt ab Imperatore, vt permitteret aliud Concilium fieri, cui Legati sui præessent. Imperator, quia videbat non esse in Oriente vllos idoneos Episcopos tanto oneri, ex defectu personarum, permisit Romanis Legatis præsidentiam.*

Hæc historia quam Caluinus sine vlla probatione recitat, plena est mendacijs: Nam in primis, quòd Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in Breuiario, cap. 12. Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio sedere, cùm vidissent præsidere Dioscorum, & non datam sanctæ sedi Romanæ præsessionem. Porrò, Dioscorum extorsisse contra fas ab Imperatore præsidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosij, & Euagrius lib. 1. cap. 10. Vnde etiam Leo epist. 24. 25. & 26. ad Theodosium & Pulcheriam, frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vendicasse principatum; vbi etiam testatur, Flauianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse à Concilio illo ad Apostolicam sedem, & libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis: quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præsidentiam petere, à quo ad se tanquam ad maiorem appellabatur? Deinde, quòd Leo petierit ab Imperatore, vt sui Legati præessent in Synodo Chalcedonensi, & quòd Imperator id concesserit, defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt, nihil enim tale ab vllo narratur, immò videmus Leonem Legatos misisse absolutè, vt præsiderent, nullius consensu petito, nedum venia, vel permissione.

Qvintvm Concilium fuit Constantinopolitanum II. in eo præsedit non Menas (vt falsò Caluinus docet:) Concilium enim à Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, vt suprà demonstrauimus: sed Eutychius Menæ successor, qui tamen agnouit, & professus est præsidentiam debitam fuisse Ro. Pontifici, si is interesse Concilio voluisset. Vnde Zonaras in vita Iustiniani: *Sub hoc*, inquit, *quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporum, quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus.* Et ipse Eutychius Patriarcha in epist. ad Vigilium, quæ habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi: *Petimus*, inquit, *præsidente nobis vestra Beatitudine, de tribus capitulis quæri & conferri.* Quæ verba Patriarchæ Eutychij non solùm mendacium Caluini refellunt, qui scripsit Menam in eo Concilio præsedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui cent. 6. c. 9. col. 509. asseruit, Vigilium Papam noluisse Synodo interesse, ne cogeretur secundus Eutychio assidere. At qui hoc timere potuit, cùm ipse Eutychius præsidentiam illi offerret?

Sextvm Concilium fuit Constantinopolitanum tertium: in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus, & Georgius Presbyteri, ac Ioannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini IV. & præterea ex ipsa Synodo patet, vbi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus, & præsedit, id est, primo loco sedit: sed non fuit vllo modo Iudex, aut formaliter Præses, nam nullam sententiam tulit, & vltimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

Septimvm Concilium est Nicænum secundum, in quo sine controuersia Præsides fuerunt Legati Papæ Adriani I. Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas sancti Sabæ. Isti enim primi nominantur, & primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

Octavvm Concilium est Constantinopolitanum quartum, in quo etiam sine controuersia Legati Adriani II. præsiderunt, videlicet Donatus, & Stephanus Episcopi, & Marinus Diaconus, qui primi nominantur, & subscribunt; & in ipsa prima actione rogati à Concilio vt ostenderent litteras Papæ, quibus daretur eis præsidentia, mox exhibuerunt litteras Adriani. Denique ad finem Concilij ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Episcopus Hostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani vniuersalis Papæ, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, omnia quæ superius leguntur, promulgaui, & manu propria subscripsi.* Imperator autem Basilius adfuit quidem, sed in fine Concilij, apertè testatus est longa oratione non esse suum, nec vllius hominis laici, miscere se Ecclesiasticis iudicijs, & tandem subscripsit post omnes Patriarchas, non definiens, sed suscipiens, & consentiens, præfatus etiam antea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, vt olim fecerunt Constantinus, Theodosius, & Martianus; tamen se subscripsisse immediatè post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi afficere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controuersia Pontifex Romanus præsedit, habebimus ex continua Ecclesiæ consuetudine, propriè ad Romanum Pontificem pertinere munus in Concilijs generalibus præsidendi. De cæteris quæ ad formam pertinent Conciliorum, vt de ordine quo cæteri sedere debent, de vestibus Episcoporum in Synodo, de modo procedendi, &c. vide Ioannem de Turrecremata, libro tertio, capite 26. & 27. & Concilium Toletanum quartum, cap. 3. Toletanum nonum, cap. 1. & initium Conciliorum Constantiensis & Basileensis.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Argvmenta Caluini sumuntur à praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Ro. non præfuit: videlicet Nicænum, cui præfuit Athanasius: Qvintvm generale, cui præfuit Menas: Ephesinum secundum, cui præfuit Dioscorus: Carthaginense sextum, cui præfuit Aurelius, etiam si adessent Legati Pontificis: & Aquileiense, cui non Damasus, sed Ambrosius præsedit. Sed ad prima tria iam est responsum.

Ad Qvartvm dico, solùm in generali Concilio debere necessariò Romanum Pontificem præsidere: in prouincialibus enim, vel nationalibus, qualia sunt omnia Carthaginensia, non negamus debere præsidentiam Archiepiscopo, vel Primati eius loci. Porrò Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium missi, vt præsiderent, sed vt quædam tractarent cum eo Concilio, nomine Romanæ Ecclesiæ.

Ad Qvintvm dico, argumentum conflari ex duobus mendacijs Caluini, quæ sunt maior & minor propositio, ex quibus quid potest colligi nisi mendacium? Primvm mendacium est, quod

Aquileiense Concilium fuerit generale: nam primò, A si fuisset generale, fuisset secundum, & proinde Constantinopolitanum, quod postea sequutum est, non fuisset secundum, sed tertium, deinde vix interfuerunt Episcopi XXX. qui certè non sufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Denique, in epistola huius Concilij ad Imperatorem, dicunt Patres, non fuisse opus congregare Concilium generale, sed abundè satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos, præsertim cùm essent ex varijs prouincijs Occidentis. Itaque Concilium fuit prouinciale, sed adiutum iam aliquot Legatis quarundam aliarum prouinciarum.

SECVNDVM mendacium est, quod Ambrosius præsederit: nam primus nominatur Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis, quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum: neque his repugnat, quod Ambrosius in eo Concilio ferè solus disputat cum hæreticis: munus enim disputandi non præsidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet. B

Brentius argumenta petit ex Testamento veteri, in quo constat præcipuos Iudices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse Principes, siue Reges, vt patet de Mose, Iosue, Dauide, Salomone, Ezechia, Iosia. Accedit, quod Deus committit Principibus custodiam legis diuinæ, vt dicitur Romanorum 13. *Si malè egeris, time: non enim sine caussa gladium portat.* Ergo Principum est iudicare de lege Dei, quomodo sit seruanda, & punire transgressores. Sed hoc argumentum iam est à nobis solutum in libro tertio de C verbo Dei, & in libro primo de Pontifice. Quia tamen non piguit aduersarios eadem argumenta sæpius repetere, nec nos pigebit solutiones quoque sæpius repetere.

RESPONDEO igitur PRIMO: Mosem non solùm Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, vt patet ex Psalmo 98. *Moses & Aaron in Sacerdotibus eius.* Iosue autem, Dauidem, Salomonem, & aliquos alios, non solùm Reges, sed etiam Prophetas fuisse, quibus Deus quædam extraordinariè committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio spectabant. Hoc modo Salomon Rex amouit Abiathar à sacerdotio, & constituit Sadoc pro eo. D 3. Regum 2. id enim fecit, non vt Rex, sed vt Propheta, ex diuina inspiratione: vnde subiungitur ibidem caussa: *Vt impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli, in Silo.* Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deuteronomio cap. 17. lex illa generalis, qua iubentur omnes in dubijs circa legem recurrere ad Sacerdotes. neque illa Malachiæ 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.*

Dico SECVNDO, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam se miscuisse in negotijs sacerdotalibus eius; & si quando se miscuerunt, punitos fuisse, vt patet de Rege Iosaphat optimo, qui E 2. Paralip. 19. apertè distinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnibus quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadius, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* E contrario autem Ozias Rex, 2. Paralip. 26. cùm Sacerdotis officium vsurpare voluisset, mox à Deo percussus, leprosus factus est, & permansit vsque ad mortem.

Ad confirmationem, dico, Reges esse custodes legis diuinæ, sed non interpretes, & proinde ad eorum officium pertinere, vt legibus & edictis suis iubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Ecclesia iudicatos coerceant pœnis temporalibus, vt Augustinus docet in epistola 48. 50. & 166. & pij Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, alijque id sæpe fecerunt, vt patet ex l. Cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta Hermanni sumuntur ex varijs exemplis veterum. Primum est ex disputatione Athanasij cum Ario, præsidente Probo iudice, homine laico & nondum Christiano, quem Imperator Constantinus deputauerat, quæ quidem extat imperfecta in operibus Athanasij, sed perfecta in operibus Vigilij Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini CCCCC.

RESPONDEO, nunquam fuisse talem disputationem re ipsa habitam: sed Vigilium eam composuisse per modum Dialogi, vt eo modo scriberet contra Arianos, vt ipsemet fatetur lib. 5. contra Eutychen non procul ab initio, & præterea, res ipsa clamat nam disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photinum, & Athanasium tunc Episcopum, vt patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur missa ad Probum: at Sabellius obijt antequam vllus ex alijs tribus orbi innotesceret, vt patet ex Eusebio libro 7. hist. cap. Arius quoque obijt tempore Constantini, antequam Constantius regnare inciperet, vt patet ex Socrate lib. 1. cap. 25. ergo non potuit cum Athanasio congredi, tempore Constantij, vt hic fingitur. Quod verò quidam dicunt, duos fuisse Arios, & cum posteriore tantùm disputasse Athanasium, refellitur ex ipsomet Vigilio, qui initio huius disputationis aperte testatur se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitauit.

Sed dices, etiamsi Dialogus sit fictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si iudex laicus præesset disputationi de religione.

RESPONDEO, Vigilium ita Dialogum composuisse, vt ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, vt etiam sub iudice non Christiano vinceri possit.

SECVNDVM exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, vbi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere Constantinum filium à fide Christi ad Iudaismum, disputasse Syluestrem cum Iudæis coram quibusdam Senatoribus tanquam iudicibus, ex mandato Constantini.

RESPONDEO, videri incertam istam narrationem: omnes enim veteres Helenam laudant, vt fœminam Christianissimam; & non solùm Catholici, sed etiam Magdeburgenses, cent. 4. col. 694. rident hanc narrationem, vt fabulosam. Et ex Chronico Eusebij colligitur anno CCCXXV. lignum Crucis Dominicæ ab Helena inuentum; & Marianus Scotus sub annum CCCXXVII. scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequentis. quæ nullo modo cohærent.

TERTIVM exemplum sumitur ex Optato Mileuitano, & Augustino, qui multis in locis scribunt, Donatistas in caussa Cæciliani ab Imperatore iudices postulasse: Imperatorem autem dedisse eis Romanum Episcopum, cum alijs quibusdam Episcopis, sed eos appellasse, & ab Imperatore accepisse alios iudices in Gallia, quos rursum appellantes Imperator ipse iudicauit: ergo summus Iudex in caussis Episcoporum est Imperator.

RESPONDEO, bene habet quod hæretici argumentantur ex gestis hæreticorum maiorum suorum: nam quod male fecerint recurrendo ad Imperatorem tanquam Iudicem, & quod peius fecerint rursum

ad eum appellando, Optatus, Augustinus, & Imperator ipse testes sunt. August. epist. 48. dicit, hinc meritò reprehendi Donatistas, quod apud Imperatorem accusauerint Cæcilianum, cùm potius eum apud Episcopos Transmarinos conuincere debuissent. Et ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse; qui Donatistas ad se venientes remisit ad iudicium Milthiadis Romani Episcopi.

Optatus lib. 1. contra Parmenianum, refert Imperatorem sic clamasse: *O rabida furoris audacia, sicut in caussis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.* Item Augustinus in epist. 162. *Qua in re,* inquit, *quemadmodum detestetur illos Constantinus, audiuistis, atque vtinam, vt eis ipse cessit, vt de illa caussa post Episcopos iudicaret à sanctis Antistitibus veniam postea petiturus, sic & illi aliquando cederent veritati.* Vbi vides Constantinum ægrè tulisse ad se appellari, & iudicasse post Episcopos coactum, vt vel sic frangeret furorem Donatistarum, cùm viderent se ab omnibus condemnari; & præterea intellexisse Constantinum se non posse iure suo iudicare, sed tantum ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darent, à quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Ruffino li. 10. hist. cap. 2. vbi asseruit se debere iudicari ab Episcopis, non eos iudicare.

QVARTVM exemplum est sumptum ex Breuiculo collationum circa principium, vbi sic Augustinus loquitur: *Cùm Catholici Episcopi & partis Donati, iussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunum & Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contulissent, &c.* Et in fine Breuiculi asserit, Marcellinum, vt iudicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

QVINTVM exemplum sumitur ex Sozomeno li. 4. ca. 5. & ex Epiphanio hæresi 71. qui scribunt Photinum petijsse, & impetrasse ab Imperatore Iudices, coram quibus caussam suam ageret.

Respondeo ad QVARTVM exemplum, ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donatistis extraordinariam, & quadam necessitate susceptam fuisse: nam vt scribit idem Augustinus lib. 3. contra Iulianum, cap. 1. cùm Pelagiani vellent opera Imperatoris, cogere Catholicos ad collationem eo modo, quo antea Catholici coegerant Donatistas: Augustinus respondit, Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatistis necessariò habuisse, eo quod illi totam Africam infestarent, nec possent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, nisi per temporales potestates, vt tunc factum est.

Dico præterea, illud iudicium non fuisse tale quale est de quo nos agimus: non enim ita iudicauit Marcellinus, vt eius sententia totam Ecclesiam obligauerit, sed tantùm vt represserit audaciam Donatistarum: sententia enim Marcellini fuit, Donatistas ita à Catholicis confutatos, vt non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cùm Augustinus disputauit cum Pascentio Ariano, arbitro Laurentio, vt patet ex epist. Augustini 174. & 178. sententia Laurentij non faciebat rem de fide, sed tantùm valebat ad confusionem Pascentij, qui victus pronunciabatur. Et idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, & de similibus disputationibus. Nunquam enim in Ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

SEXTVM exemplum sumptum est ex Socrate lib. 5. cap. 10. & Sozomeno lib. 7. cap. 12. vbi legimus, Imperatorem Theodosium iussisse vt singuli Principes variarum religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani, adferrent ad se scriptam formulam fidei

A suæ, quod cùm factum esset, Imperatorem impensè Deum orasse, vt animum suum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confessionibus, solam Catholicam approbasse, & eam seruari iussisse.

RESPONDEO, Theodosium non suscepisse aliquam nouam controuersiam definiendam, neque se iudicem vllo modo fecisse in caussa fidei, quod patet. PRIMO, quia illa quęstio iam definita erat in Concilio Nicæno, cuius ipse adeò strenuus sectator erat, vt noluerit baptizari ab Episcopo Thessalonicensi, nisi prius intelligeret eum esse fidei Nicænæ, vt est apud Socratem lib. 5. ca. 6. non ergo dubitare potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica.

B SECVNDO, quia Ambrosius in epist. 32. dicit, non esse Imperatorum in caussa fidei iudicare; & hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, & Theodosij. item in Concilio Aquileiensi, idem Ambrosius dicit, Imperatorem Theodosium liberum reliquisse iudicium Sacerdotibus. Theodosius igitur nihil iudicauit in caussa fidei, sed tantùm legit sectariorum confessiones, vt eis acquiesceret, eisque satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosium à Deo per orationes postulasse, vt se dirigeret in eligenda fide, falsum esse arbitror: nam cum orauerit secretò, vt idem Socrates affirmat, quis potest scire quid orauerit? & pręterea certum est eum non sic orasse, quia
C sic orando peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide quam semel acceperat; & tamen eum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Orauit igitur, non vt dirigeretur in eligenda fide, sed vt dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortasse à Deo veniam petijt, quod alienum ius occupare videretur; & simul orauit, ne deciperetur legendo confessiones tot hæreticorum.

SEPTIMVM exemplum sumitur ex Theodoreto, li. 5. ca. 23. vbi legimus, quod cum Romani Pontifices nollent Flauianum esse Episcopum Antiochen.
D tamen Theodosius Imper. aliter iudicauit, & iussit Flauianum Antiochiæ esse Episcopum.

RESPONDEO, hanc historiam mirificè ostendere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obesse præsenti caussæ. Dico igitur, Pontificem iure noluisse vt Flauianus esset Episcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex iustitia fecisse. Id quod probo, quia vt Socrates refert lib. 5. c. 5. cùm esset schisma in Ecclesia Antiochena, & simul sederent Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus vt simul sederent: sed cùm alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo, idque iureiurando confirmauerunt: at nihilominus mortuo Meletio, in eius locum Fla-
E uianus successit, viuente adhuc Paulino, contra iuramentum, & proinde illicitum fuisse, omnibus notum erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

Quocirca S. Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquens, sic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flauianum ad Imperialium rescriptorum suffragia remeauisse: Frustra ergo tantorum Sacerdotum fusus labor, iterum ad huius sæculi iudicia reuertendum.* Et infrà: *Sanè referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ.* Præterea, Chrysostomus quoque Antiochiæ non à Flauiano, sed ab Euagrio Paulini successore Presbyter ordinatus est, vt est apud Socratem lib. 6. c. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flauianū pro vero Episcopo habuisset.

Item

Item Theophilus Alexandrinus Episcopus, vt refert Socrates lib. 5. cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum suum rogauit, vt Flauiano peccatum, quod admiserat, dimitteret. Et similem operam apud Pontificem postea nauasse Chrysostomum, patet ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flauianum peccasse, & iudicem eius ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item Hieronymus in epistola ad Damasum, de nomine hypostasis, loquens de eodem schismate, petit à Pontifice, cuinam eorum Episcoporum communicare debeat; & asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice coniunctus sit.

Præterea, tres optimi & sanctissimi Pontifices, Damasus, Syricius, Anastasius, vt scribit Theodoretus lib. 5. cap. 23. liberrimè in ea caussa Imperatorem B increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere tyrannos qui contra se insurgunt: at ijs qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam obiurgationem tam atrocem nunquam certè Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorem grauiter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea obiurgatione permotus, vt ibidem Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flauianum bis Romam nauigare iussit, vt coram Pontifice se purgaret?

Denique, vt ibidem Theodoretus refert, etiamsi Imperator de potentia, vt diximus, non de iustitia, Flauianum Episcopum esse volebat, C tamen nunquam finita est caussa illa, neque Episcopi Occidentis & Egypti Flauiano communicare voluerunt, donec Euagrio iam mortuo, Pontifex Romanus Flauiano delictum condonauit, & Legatos eius se admissurum promisit, & ipse Episcopos illustrissimos, & Presbyteros, ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breuiter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro quem inscribunt: *Caussæ cur Electores, Principes, aliiq; addicti Confessioni Augustanæ, ad Concilium Tridentinum non accedant?*

CAPVT XXI.

D

Refutantur Conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LVTHERANI, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilij celebrandi; de quibus quoniam satis plenè disseruit Gaspar Vvillalpandæus, nos eas breuissimè refellemus.

PRIMO ergo requirunt, vt antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilij Tridentini. SECVNDO, vt Concilium fiat in Germania: est enim E canon Ecclesiasticus apud Cyprianum lib. 1. epist. 3. vt illic lites iudicentur, vbi exortæ sunt. TERTIO, vt Pontifex Romanus non indicat Concilium, nec ei præsit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, & nemo debet simul esse iudex, & pars. QVARTO, vt ex sola Scriptura diuina sententiæ ferantur, non ex traditionibus. QVINTO, vt decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed vt iuxta normam verbi diuini pronuncietur. SEXTO, vt Romanus Pontifex absoluat omnes Prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. SEPTIMO, vt Theologi Principum, ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus quàm Episcopi in Concilio sententias, ac voces decisiuas proferre permittantur. OCTAVO, vt detur saluus conductus ab Imperatore, non solùm personis, sed etiam ipsi caussæ principali, id est, vt nec personæ possint puniri, si nolint Concilio assentiri, nec fides & Confessio Lutheranorum possint damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cum his conditionibus dicunt se Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium se vocare.

PRIMA conditio est iniqua, quia nihil debet irritum haberi, nisi legitimo iudicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis, sed non damnatum in vllo legitimo iudicio. Sicut ergo Concilium Ephesinum II. damnatum est in Concilio Chalcedonensi, & Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima Synodo: ita Concilium Tridentinum si damnandum esset, deberet in alia Synodo examinari, & iudicari, non autem ante Synodi iudicium irritari.

SECVNDA conditio est etiam iniqua: vt enim Lutherani iure sibi videntur petere, vt Concilium non fiat in Italia, vbi præualent Catholici; ita Catholici iure postulare possunt, vt non fiat in Germania, vbi præualent Lutherani. Et sanè non poterat locus eligi melior atque aptior, quàm Tridentum, quod est in finibus Germaniæ & Italiæ, etiamsi Ethnici hominis iudicio quæstio ista relinqueretur.

Ad Canonem autem qui est apud Cyprianum dico, intelligi eum Canonem de particularibus caussis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debent iudicari vbi sunt commissa, quia ibi facilius testes inueniri possint: at de caussis fidei quæ ad totam Ecclesiam pertinent, alia ratio est. Vnde quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est, Act. 15. & hæresis Ariana exorta Alexandriæ in Ægypto, iudicata est Nicææ in Bythinia: hæresis Nestorij exorta Constantinopoli, damnata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæreses Origenistarum, Didymi & Euagrij, in quinta Synodo iudicatæ sunt apud Constantinopolim, vbi minimè natæ fuerant: hæresis Monothelitarum, quæ nata erat Alexandriæ Cyro auctore, damnata est primùm Romæ in Concilio S. Martini Papæ, deinde Constantinopoli in sexta Synodo: denique hæresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & confirmata fuerat, apud Nicæam Bithyniæ, & antea etiam Romæ in Concilio iudicata & damnata est.

Adde, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia prouincialia non pauca, vt Coloniense, Moguntinum, & alia, in quibus damnati sunt. Neque obijcere debent aduersarij, ista Concilia Papistarum fuisse: idem enim omnes hæretic obijcere potuissent. semper enim in Ecclesia id ser uatum est, vt controuersias iudicarent Episcopi qu tunc erant, & non propter nouas quæstiones, nou crearentur Episcopi.

TERTIA conditio iniqua est, quia Romanus Pontifex non potest priuari iure suo indicendi Concilia & eis præsidendi, in cuius possessione iam fuit pe MD. annos, nisi prius in legitimo iudicio conuincatur, non esse summus Pontifex. Quod verò dicunt, non debere eundem esse iudicem, & parten dico habere locum in priuatis hominibus, non i Principe supremo. Princeps enim supremus done non declaratur, vel iudicatur legitimè excidisse principatu, semper est summus Iudex, etiamsi cu ipso litigetur.

Itaque solent priuati, qui cum Principe suo liti

gant, interdum appellare ab ipso Principe malè informato, ad eundem melius informandum; & confirmatur hoc ex antiquis historijs, nam cùm Marcellinus peccasset, & propter ipsum Concilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab vllo damnari, sed ipsum debere esse iudicem & reum, vt refert Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem. Item Sixtus III. cùm accusaretur de adulterio, Concilium congregauit Imperator, Pontifice consentiente: sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis caussam discutere, nisi prius ipse dixisset, velle se vt caussa discuteretur, etsi in suo arbitrio esset iudicari, vel non iudicari. Id patet tum ex actis Concilij, tum ex epist. eiusdem Sixti ad Episcopos Orientis. A

Denique, in Concilio IV. Romano sub Symmacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Concilium non potuisse iure indici nisi à Pontifice, etiamsi ipse esset qui accusabatur. Adhæc, nonne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamen in Concil. Niceno sedit Alexander, quia Episcopus erat, vt Iudex. Item in tertia Synodo præsedit iudicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium à Nestorianis dicebatur. Ita quoque in IV. Synodo præsederunt Legati Leonis, cùm tamen tota caussa inter Leonem & Dioscorum versaretur. Accedit, quod Pontifex in Concilio non est solus iudex, sed habet multos collegas, id est, omnes Episcopos, qui si eum conuincere possent de hæresi, possent etiam eum iudicare, & deponere, licet inuitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur si Romanus Pontifex Concilio præsedit antequam damnatus esset. B

QVARTA conditio iniqua est, quia non debent semel definita, in dubium iterum reuocari, iuxta legem Martiani Imperatoris, l. nemo. C. de summa Trinitate, & fide Catholica. Constat autem in septima Synodo generali definitum esse, traditiones non scriptas esse recipiendas. Quamuis autem ista conditio sit iniqua, posset tamen admitti, donec iterum in Synodo legitimè non esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: hinc enim est, quod Tridentinum Concilium antequam ad alia progrederetur, definiuit Scripturas & Traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas. C

QVINTA conditio tollit penitus formam Conciliorum, vt suprà ostendimus, & propterea non potest fieri vt aliquando ad finem controuersiarum deueniatur, nisi detur locus maiori parti suffragiorum; cùm enim vtraque pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest agnosci quæ sit Concilij sententia, nisi colligantur suffragia, & plurium sententia valeat?

SEXTA conditio est iniqua, & impertinens. Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia superiorum, nisi prius ille legitimè deponatur, vel declaretur non esse superior; quemadmodum iniquum esset, vt quotiescunque fiunt Comitia Imperialia, Imperator deberet liberare à iuramento fidelitatis omnes Principes sibi subiectos. Quod autem non sit nouum, Episcopos iuramentum obedientiæ præstare Pontifici, patet ex beato Gregorio lib. 1. epist. 31. & ex cap. Significasti, extra de elect. Item ex Concilio Toletano XI. ca. 10. Impertinens autem, quia istud iuramentum non tollit Episcoporum libertatem, quæ in Concilijs necessaria est, iurant enim se fore obedientes summo Pontifici, quod intelligitur, donec Pontifex est, & dum iubet ea quę secundum Deum, & sacros canones iubere potest: sed non iurant, se non dicturos quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hæreticum esse conuincant.

SEPTIMA conditio, si intelligatur de voce propriè decisiua in forma iudicij, repugnat quintæ conditioni, & est contra formam omnium Cōciliorum, vt suprà ostendimus: si intelligatur impropriè, & vocetur vox decisiua, Scriptura diuina in testimonium alicuius sententiæ in medium allata, conditio est æquissima, & nunquam negata Protestantibus, imò eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. 13. 15. & 18.

VLTIMA conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad saluum conductum personarum, oblata est Protestantibus, vt patet ex ijsdem locis Concilij Tridentini, id est, sess. 13. 15. & 18. pro secunda parte est prorsus inepta, & ridicula; est enim ac si apertè dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, & sumptus facere, ac labores maximos pati, vt ad Concilium veniant, & tamen cùm venerint, nolumus quidquam statui, neque lites vnquam finiri.

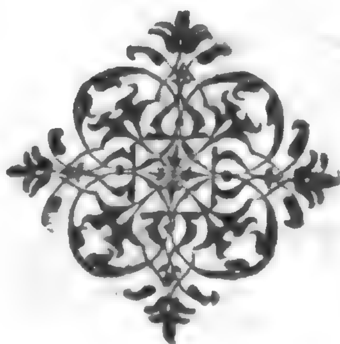

LIBER

LIBER SECVNDVS, DE CONCILIORVM AVCTORITATE.

CAPVT PRIMVM.

Argumentum & partitio huius libri.

DE CONCILII definitione & causis huc vsque, pro instituto operis breuiter disputatum est. Restat auctoritas. Et quoniam tum ex ipsis Concilijs, quæ exstant, tum ex libro quarto de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia iudicare controuersias, tum fidei, tum morum, quæ in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solùm explicandum suscipiemus: Sintne certa & infallibilia Conciliorum iudicia?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primùm enim consideranda erit auctoritas Conciliorum absolutè; deinde comparata cum alijs similibus principijs fidei, id est, cum Scriptura, Pontificijsque decretis.

De auctoritate absolutè considerata, duæ sunt quæstiones. Vna, an Concilia à summo Pontifice confirmata, possint errare. Altera, an Concilia à Pontifice nondum confirmata, sed alioquin omninò legitima, errare possint. Nam de Concilijs reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil est quod dicamus, cùm illa sine dubio errauerint; de istis autem idem sit iudicium quod de alijs, quæ vel confirmata sunt, vel reprobata.

CAPVT II.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.

AC vt à prima quæstione principium faciamus, Hæretici huius temporis nullum Concilium esse volunt, quod errare non possit. Ita Lutherus asserit, art. 28. & 29. & in libro de Concilijs. Brentius in Confessione Vvirtembergensi, cap. de Concilijs. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 9. §. 8. & in minori institutione, cap. 8. §. 163. & seqq. Catholici verò omnes constanter docent Concilia generalia à summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Ecclesiæ communibus. De Concilijs verò particularibus videtur aliqua esse dissensio inter Catholicos: cum enim istorum Conciliorum firmitas tota D ferè pendeat ex firmitate Pontificis, ij qui dicunt Pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam eiusmodi Concilia errare posse. Quæ vt facilius & clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

Sit igitur prima propositio. *Fide Catholica tenendum est, Concilia generalia à summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide, nec in moribus.* Probatur PRIMO, testimonijs diuinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria: in secunda, illa quæ probant Ecclesiam non

A posse errare: in tertia, illa quæ probant Papam non posse errare: in quarta, illa quæ probant Episcopos omnes & Doctores Ecclesiæ non posse errare.

Testimonia propria tria sunt. PRIMVM est, Mat. 18. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Caluinus non adeo magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium duorum hominum non posse errare. Sed his hoc testimonium non contemnet, qui obseruarit argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, & propterea addita argumentatione à minori ad maius. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili: *Dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.*
B At ne quis Ecclesiam, siue congregationem Prælatorum contemnendam putaret, adiunxit continuò: *Amen dico vobis, Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, &c.*

Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquem damnant, vel absoluunt, subiungit: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.*

Quorum verborum hæc sententia est: Si duo vel tres congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt à Deo, nimirum sapientiam, & lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea quæ ipsis necessaria sunt: quanto magis Episcopi omnes congregati in nomine meo semper obtinebunt quod iu-
C stè petunt, id est, sapientiam, & lumen ad iudicanda ea quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent?

Itaque siue pauci, siue multi, siue priuati, siue Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, & adiuuantem, & obtinent quod eis conuenit obtinere. Sed in congregatione paucorum & priuatorum adest Christus, vt eos adiuuet in rebus paruis & priuatis: in congregatione autem Episcoporum adest, vt eos adiuuet in rebus magnis & publicis. Ita hunc locum exponit, & hoc argumento vtitur Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ est post finem tertiæ actionis eiusdem Concilij. Item sexta Synodus, act. 17. Toletanum III. non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. dist. 20. can. de quibus. Celestinus in epistola ad Ephesinum Concilium I. & Cyrillus in expositione Symboli Nicæni, circa principium.

Alter locus est Ioan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, & non etiam successoribus, ca. 14. apertè Dominus testatur Spiritum sanctum mansurum cum Apostolis in æternum, id est cum eis, & cum successoribus perpetuò. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in vnum congregatos doce-

bit omnem veritatem: & sanè cùm non sit in Ecclesia maior aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi Pontificis cathedra, adiuncto consensu generalis Concilij, si hæc etiam cathedra falli potest, cùm vniuersam Ecclesiam docet, nescio quomodo vera sit illa promissio: *Docebit vos omnem veritatem.*

TERTIVS locus est Act. 15. vbi primum Concilium confidenter ait: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cætera legitima Concilia, quæ vniuersæ Ecclesiæ regulas credendi & operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conseruatione: at non minus alijs temporibus, nouis hæresibus exorientibus, id necessarium fuit, atque etiam erit.

B

SECVNDA Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo, qualia sunt illa: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam*, Matth. 16. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*, Mat. vlt. *Ecclesia Dei viui est columna & firmamentum veritatis*, 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. PRIMO, quia tota auctoritas Ecclesiæ formaliter non est nisi in Prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantùm in capite, ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei, & Episcopos non posse errare: atqui, vt diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in vnum errare non poterunt.

C

SECVNDO, Concilium generale repræsentat Ecclesiam vniuersam, & proinde consensum habet Ecclesiæ vniuersalis: quare si Ecclesia non potest errare, neque Concilium œcumenicum legitimum & approbatum potest errare: porrò Concilio generali vniuersam Ecclesiam repræsentari, Caluinus negat, sed facilè demonstrari potest. Nam in primis 3. Reg. ca. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israël, cœtus Principum, qui cum Salomone conuenerant: nam nec fieri poterat vt omnis Israël, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; & initio capitis legimus conuenisse ad Regem Sacerdotes, & capita singularum tribuum.

D

Præterea, Athanasius in epistola de Synodis Arimin. & Seleuciæ, in epistola ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius libro tertio de vita Constantini. Augustinus lib. 1. contra Donatistas, cap. 18. & lib. 2. cap. 4. cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Greg. lib. 1. epist. 24. ad Ioannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octaua Synodus, act. 5. vocant Concilium generale, conuentum orbis terræ, vel consensum totius Ecclesiæ. Præterea, Martinus V. in fine Concilij Constantiensis, iubet interrogari suspectos de hæresi, an non credant Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus lib. 4. epist. 9. cùm ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias. Denique si in quolibet regno, siue republica, id quod Senatus, siue comitia statuunt, totius regni vel reipublicæ dicitur; cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

E

TERTIA Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem non

A

posse errare in fide, quale est illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* & si quæ sunt alia, quæ alibi explicata sunt; ex his enim colligitur euidenter, Concilium à Papa confirmatum errare non posse. etsi enim sunt aliqui Catholici qui existimant Pontificem errare posse, illi tamen dicunt tunc solùm posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cùm generale Concilium conuocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa inuestiganda: quid enim amplius facere potest? ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

QVARTA Classis testimoniorum continet illa loca quæ docent Episcopos habendos esse vt Pastores, audiendos vt Magistros, sequendos vt Duces, qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.* Item illa vbi dicuntur pastores, Act. 20. & Ephes. 4. cùm enim illi iubentur pascere, nos iubemur eos sequi ad pascua, præsertim cùm ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia pastores, vt non circumferamur omni vento doctrinæ. Item illa quibus vocantur Doctores, Matth. vlt. *Docete omnes gentes.* Et 1. Timoth. 3. & ad Tit. 1. siquidem quo præcepto illi iubentur docere, eodem nos iubemur audire. Item illa vbi dicuntur speculatores: *Speculatorem domui Israel dedi te*, Ezech. 33. quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus & Gregorius in Ezechielem. Quare non immeritò etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII. cap. 4. & ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali, cap. 6. Et profectò si iubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos iubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderint. Denique illa, vbi Episcopi dicuntur patres, & cæteri dicuntur filij, vt Galat. 4. & 1. Ioan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari: Si nos iubemur à Deo audire & sequi Episcopos, vt Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certè vel illi nos fallere poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum reijcere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiunt, vt nesciamus quisnam eorum sequendus sit: ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando vno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPVT III.

Idem probatur ex Patribus.

ACCEDAT secundò testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia & Patres multa de Concilijs passim scribunt; vnde constat eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. affirmat primùm, Concilij generalis sententiam esse in caussa fidei vltimum Ecclesiæ iudicium, à quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, eiusmodi Cōcilia non errare: nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, vt non appellent ab eo iudicio, quod erroneum esse potuit.

Porrò, hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. Athanasius in epistola ad Epictetum, quam etiam recitat Epiphanius hæresi 77. miratur quomodo illi audeant quæstionem mouere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cùm non possint decreta eiusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. Augustinus in epist. 162. dicit vltimum iudicium

Ecclesiæ esse generale Concilium. Leo epist. 50. ad Martianum, petit, vt semel definita in Concilijs generalibus non retractentur. Id quod lege sua sanxit idem Martianus l. nemo, C. de sum. Trinit. & fide Cathol. Idem docet idem Leo epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, & epistola 62. ad Maximum Antiochenum. Item Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, & in Concilio Chalcedonensi, act. 5. can. vlt.

Secvndo, docent Patres & Concilia, esse hæreticos, & excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Concilijs plenarijs. ex quo manifestè sequitur, eos putasse Concilia non posse errare, atque in primis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, vt Athanasius testatur de Nicæno in epistola ad Episcopos Africæ, & de alijs patet in actis eorum.

Greg. Nazian. in epistola priore ad Clidonium cùm Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, & dicerent in Concilio quodam Catholico receptos, sic ait: *Ostendant*, inquit, *hoc, & nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos rectæ doctrinæ assentiri, nec enim se aliter res habere potest, si id consequuti sunt.* B. Leo epist. 78. ad Leonem Augustum, docet, non posse inter Catholicos computari eos, qui resistunt Nicæno, vel Chalcedonensi Concilio: & idem Leo epist. 77. ad Anatholium, iubet quendam Atticum Presbyterum aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari. Basilius epist. 87. in qua explicat fidem, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilij, indè enim apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici. Præterea Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 18. hac tantùm ratione excusat de hæresi Cyprianum, quod adhuc eo tempore non extiterit generale Concilium, quo definiri potuisset quæstio illa de Baptismo hæreticorum. Item Gregorius lib. 1. epist. 24. dicit anathema non recipientibus generalia Concilia quinque, quæ sola illo tempore celebrata erant.

Tertio, Patres docent, esse diuina, & à Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, vt non possint esse obnoxia errori. Ita Constantinus in epistola ad Ecclesias, apud Eusebium libro 3. de vita Constantini, vocat cælestia mandata Concilij Nicæni decreta. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos: *Verbum*, inquit, *Domini per œcumenicam Nicææ Synodum manet in æternum.*

Greg. Nazianzenus in oratione in Athanasium, dicit, ad Concilium generale Nicænum Episcopos à sancto Spiritu congregatos. Cyrillus lib. 1. de Trinitate, vocat decretum Concilij generalis Nicæni diuinum, & sanctissimum oraculum. Leo epist. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum Imperatorem, affirmat, Nicæni Concilij canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37. ad Leonem Augustum, asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritum sanctum congregatum fuisse. Gregorius lib. 1. epist. 24. affirmat, se venerari quatuor prima Concilia, sicut quatuor Euangelia. Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem, decreta Conciliorum vocat diuinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

Qvarto docent, potiùs esse moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum. Ita Ambrosius epist. 32. *Sequor*, inquit, *tractatum Nicæni Concilij, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* Hilarius autem re ipsa exilium passus est propter Nicænam fidem, vt ipse testatur in fine libri de

A Synodis: & Victor Africanus in libris 3. de Vvandalica persequutione, describit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt. Hieronymus libro contra Luciferianos, loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, alijsque sanctis Confessoribus: *Quomodo poterant*, inquit, *aduersum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPVT IV.

Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.

Accedat postremò etiam naturalis ratio. B Primvm, si Concilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum iudicium, quo controuersiæ componi, & vnitas in Ecclesia seruari posset; nihil enim est majus generali Concilio, legitimo, & approbato.

Secvndo, si non esset infallibile iudicium eiusmodi Conciliorum, possent meritò reuocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Concilium: Macedonius, Constantinopolitanum: Nestorius, Ephesinum: Eutyches, Chalcedonense.

Tertio, nulla esset certitudo de multis sacræ Scripturæ libris: nam de epist. ad Hebræos, 2. Petri, 2. & 3. Ioannis, Iacobi, & Iudæ, & de Apocalypsi, C quos libros etiam Caluinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec à Concilio res decertata est.

Qvarto, si omnia Concilia possent errare, illud certè sequitur, vt omnia intolerabilem errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint: nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum tanquam articulum fidei, de quo non constet, an sit verum, vel falsum: At Concilia præcipua, vt Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ediderunt noua Symbola fidei, aut certè nouas sententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos fidei. quis autem dicere audebit illa Concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloque honore digna esse, cùm ea videamus etiam ab D aduersarijs cum honore suscipi, & non rarò in testimonium veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, vt firma, & infallibilia esse credamus eorum iudicia.

CAPVT V.

Concilia particularia à Pontifice approbata, errare non posse.

Altera propositio: *Concilia particularia à summo Pontifice confirmata in fide & moribus, errare non possunt.* Hæc propositio non est æquè recepta ac prior. illam nemo Catholicorum negat, hanc verò non desunt qui negent. E Itaque ea solum de caussa non affirmamus, hanc propositionem fide Catholica esse tenendam, quod auctores qui contrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiam ex Eusebio libro septimo hist. cap. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Episcoporum Italiæ, statuisse non debere hæreticos rebaptizari, & eandem sententiam postea approbasse etiam Stephanum Papam, & iussisse vt hæretici non rebaptizarentur. Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrarium sensisse, & mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epist. ad Pompeianum, vbi arguat Ste-

phanum Papam erroris, & tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorum.

Sed quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cum ageremus de Pontifice, certè temerarium, erroneum & proximum hæresi est, existimare Concilia particularia à Pontifice confirmata, posse errare. Id quod PRIMVM probatur argumentis illis, quibus suprà demonstrauimus, summum Pontificem in iudicandis ijs rebus quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare non potest, certè nec Concilium, quamuis exiguum, ab illo comprobatum.

SECVNDO, idem probatur ex eo, quod si eiusmodi Concilia errare possent, plurimæ hæreses quæ damnatæ sunt à solis Concilijs particularibus, iterum reuocari possent in dubium, vt Pelagianorum, Priscillianistarum, Iouiniani, & aliorum.

TERTIO, hactenus non est inuentum aliquod Concilium eiusmodi quod errauerit.

QVARTO, in VII. Synodo, act. 3. & VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. dicunt Patres se venerari, & recipere etiam localium Conciliorum decreta: immò in eadem septima Synodo vocantur eiusmodi decreta diuinitus inspirata. Superest vt argumenta aduersariorum proponamus, & diluamus.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

ADVERSARII quatuor argumentorum genera nobis objciunt. Vnum ex Scripturis petunt. Alterum ex testimonijs Patrum. Tertium ex ipsis Concilijs, quę vel cum alijs Concilijs, vel cum Scripturis non rarò pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, ideò breuissimè refutabitur.

Objicit igitur Caluinus lib. 4. Instit. cap. 9. §. 3. illa loca Testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, & Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non solùm improbitatis, sed etiam ignorantiæ, & erroris. Quale est illud Isaiæ 56. *Speculatores eius cæci omnes, neque quidquam nouerunt, omnes canes muti, nec valent latrare, iacentes dormiunt, & amant dormitionem, & Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Oseæ 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hierem. 6. *A Propheta vsque ad Sacerdotem, quisque sectatur mendacium.* Et ca. 14. *Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezech. 22. *Coniuratio Prophetarum in medio eius sicut leo rugiens, & qui rapit prædam, Sacerdotes eius violarunt legem meam, & profanauerunt sancta mea.*

Sed hæc omnia tribus modis soluuntur. Primum enim frequentissimum est in sacris, vt propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quò videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotauit id S. Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. & multa ex diuinis litteris exempla peti possent, sed vnum hoc loco sufficiet. Scribit Apostolus ad Phi- E lippenses cap. 2. *Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi.* Et tamen cap. 1. iam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex charitate Christum annunciare. Et cap. 3. ait: *Imitatores mei estote, & obseruate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram: multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi.* Et quæ sequuntur. Si igitur quidam ex charitate Christum annunciabant, & ambulabant secundum Apostoli formam, itaut etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur &

A obseruarent. Non igitur omnes quærebant quæ sua sunt, & tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebãt quæ sua sunt, vt Apostolus loquitur. Non igitur allata Scripturæ testimonia cogunt vt intelligamus Pastores, & Sacerdotes, & Prophetas veteris Testamenti aliquo tempore omnes simul mendaces & sceleratos fuisse, sed tantum aliquos.

Deinde, cum nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores & Prophetas, qui separatim populum decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere; alia enim ratio est Pastorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine inuocato, quæstiones diligenter excutiunt; alia verò dispersorum, & qui dum in B locis quisque suis sedent, proprio iudicio indulgent. Quare eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Pastores malos inuehitur, & à falsis Prophetis cauendum esse monet; eadem tamen, eos qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, vt id obseruent quod dixerint ij qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, Deut. 17.

Denique, etiamsi nihil horum haberemus, tamen non continuò liceret omnia quę dicuntur in Scripturis aduersus Prophetas & Sacerdotes veteris Testamenti, illa omnia transferre ad Sacerdotes Testamenti noui, pręsertim in Concilio congregatos; certiores enim & maiores promissiones Dei habet Ecclesia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga vs- C quam legimus, quod de Ecclesia Christus dicit. Mat. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Nec id quod Apostolus ait 1. Timoth. 3. Eam esse *columnam & firmamentum veritatis.* Neque de Caipha scriptum est, sed de Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Luc. 22.

Objicit SECVNDO idem Caluinus ibidem §. 4. hæc loca Testamenti noui, 2. Pet. 2. Quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudoprophetæ, sic & inter vos erunt falsi doctores, sectas perditionis insinuantes. Act. 20. *Scio quod post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces non parcentes gregi, & ex vobis ipsis erunt qui loquentur peruersa, vt abducant discipulos post se.* Matth. 24. *Et multi Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.*

D At sanè mirum est, si Caluinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat: Quid si ego ipse vnus sim de numero horum infelicium Pseudoprophetarum? Clarissimè enim Christus, Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinę quę per Episcopos ordinaria successione in Ecclesia præsidentes conseruatur, sectas non metuunt introducere, vt abducant discipulos post se, & faciant sibi nomen in terra, vt alij Lutherani, alij Caluinistæ nominentur. Tantum verò abest vt de Concilijs Episcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent vt à falsis Prophetis caueamus, vt potius ea de caussa ordinaria Concilia fiant, vt falsi Prophetæ detegantur, & confutentur, & tanquam lupi rapaces ab ouili Christi procul arceantur.

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta petita ex testimonijs veterum Patrum.

PROFERVNT secundo loco Patrum testimonia, ac primum Caluinus adducit in medium S. Gregorium Nazianzenum, qui in epistola ad Pro-

copium

copum ita loquitur: *Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia Episcoporum Concilia fugiam, quoniam nullius Concilij finem lætum, faustumque vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem & incrementum habuerit.*

Respondeo, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere: sed quæritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum, id quod verissimum est. Nã Gregorij ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & secundum generale, quo tempore plurima facta sunt Concilia quæ propter multitudinem Episcoporum hæreticis fauentiũ infaustum exitum habuerunt, qualia fuerunt Seleuciense, Tirense, Ariminense, Mediolanense, Syrmiense, &c. Cum ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam, duas excusationes adhibuit: vnam, quod desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurum: alterã eamque præcipuam, quod morbo grauissimo detineretur, vt quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hæc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Concilium, & ante secundum. Et scribens in epist. 52. ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile, vt eo tempore fieret legitimum Concilium, & ideo oportere scribi ad Romanum Pontificem, vt ipse sua auctoritate irritaret acta Concilij Ariminensis.

Denique, quid senserit Gregorius de legitimis Conciliis, perspicuum est, tum ex eius sententiis supra citatis, tum etiã ex eo quod adeo strenuus prædicator fuit Nicæni Concilij, vt templum, in quo ipse Constantinopoli concionabatur, ἀνάστασις id est resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexit opera Gregorij fides Nicæa, per Arianos antea quodammodo extincta, vt refert historia Tripartita, li. 9. ca. 9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, vt patet ex subscriptione, & ex oratione, quam habuit ad C L. Patres.

Alterum testimonium est Augustini, qui l. 3. contra Maximium c. 14. ait: *Nec ego Nicænum nec tu debes Ariminense, tanquam praiudicaturus proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris, &c.*

Respondeo, Augustinum non velle dicere, non teneri vllo modo Maximium auctoritate Concilij Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id promittebat: quia enim Maximius obiiciebat Nicæno Concilio Concilium Ariminẽse, & Augustino non videbatur operę prætium tunc tempus consumere in ostendendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, & Ariminense illegitimũ, cum haberet meliora argumenta ex Scripturis, ait: nunc nec ego huius, nec tu illius auctoritate teneris, id est, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus, omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus alioqui putauerit, Concilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, & oportuisse omnes illi acquiescere, patet ex verbis præcedentibus, vbi sic ait: *Hoc est illud homoousion, quod in Concilio Nicæno aduersus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est, &c.* Quid enim est veritas auctoritatis, nisi vera & certa auctoritas?

Aliud testimonium proferunt ex lib. 2. de Baptismo, c. 3. vbi August. dicit, Concilia plenaria priora à posterioribus emendari, nec dici potest, eum loqui de plenariis improprie, id est, nationalibus: nam paulo ante dixerat, Concilia regionalia, & prouincialia debere cedere plenariis, & tunc subdit, inter ipsa plenaria, priora à posterioribus emendari. Hic exultat Hermãnus li. 3. cap. 16. Prolegom. *Si enim, inquit, priora illa antiquissima emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora?*

Respondeo Primo, forte loqui Augustinum de Conciliis illegitimis, quæ per posteriora legitima emendantur, vt accidit Concilio Ephesino II. quod in Chalcedonensi emendatum est. Secundo dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non iuris, in qualibus quæstionibus non dubium est Concilium errare posse: & certe Augustinus videtur de eiusmodi quæstionibus agere: nam præcipua quæstio Catholicorum cum Donatistis erat de Cæciliano, librosne sacros tradidisset hostibus fidei, an non? Potest etiam Tertio dici, si contendant aduersarij eum loqui de vniuersalibus quæstionibus, Concilia priora emendari per posteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei: præcepta enim mutantur iuxta temporum, locorum, & personarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circumstantiis. Vtraque solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia, quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimẽto enim aperiuntur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones iuris vniuersales.

Tertio, profert Caluinus Leonem, qui epist. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum, & 55. ad Pulcheriam, agnoscit Chalcedonensem Synodum legitimam fuisse, & tamen non dubitat ei attribuere ambitionem & inconsultam temeritatem, ergo putat legitimum Concilium posse errare.

Respondeo, Concilium legitimum posse errare in his quæ non legitime agit, & de facto errasse, quando ab Apostolica sede reprobatur: talè est id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonense à Leone. Vt enim patet ex vltima actione eiusdem Concilij, & ex episto. 61. eiusdem Leonis, quæ est ad Concilium Chalcedonense, decretum illud quo anteponitur Episcopus Constãtinopolitanus Alexãdrino, & Antiocheno, factum est absentibus Legatis Romanæ sedis, non sine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilij constitutioni.

Ad hæc addit Hermãnus lib. 3. cap. 13. Prolegomenorum, Isidorum, qui apud Gratian. distin. 50. can. Domino sancto, asserit, cum Concilia inter se dissentiunt, standum esse antiquioribus, magisque probatis: quæ regula contraria est regulæ B. Augustini, qui posteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Cõcilia inter se aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare. Respondeo, Isidorus loquitur de Conciliis, quorũ non est certa auctoritas, quæ videlicet non sunt à Pontifice expresse confirmata, quæ Concilia inter se pugnare posse, & errare, non negamus. neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Isidorus loquitur de fidei doctrina, Augustinus de quæstionibus facti, vel morum præceptis.

Lutherus in libro de Conciliis, pagin. 54. probat Concilia inter se pugnare, ex titulo decreti Gratiani, concordantia discordantiarum. Respondeo, loquitur de discordantiis apparentibus, non veris: nam si veræ essent concordari non possent.

Addunt quidam alii vltimò Gratianum, qui dist. 18. can. 2. dicit, Concilia Episcopalia esse inualida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Respondeo, vocat Episcopalia Cõcilia

Gratianus, non quælibet Concilia, sed tantum prouincialia: illa enim proprie sunt Episcopalia, in quibus soli Episcopi, non Archiepiscopi, aut Patriarchæ conueniunt: ista autem Concilia ordinariè non instituuntur ad dogmata fidei constituenda: id enim proprium est generalium Conciliorum, sed tantum ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam, & mores corrigendos. Itaque ex se, & ordinariè inualida sunt ad constituenda dogmata fidei, si tamen aliqua vrgente necessitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à sede Apostolica approbetur, nihil obstat, quo minus valida esse possint.

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENumerant denique aduersarii errores Conciliorum, & præcipue Hermannus lib. 3. cap. 15. & 16. Prolegomenorũ, & liber Protestantium, qui inscribitur, *Caussa cur electores, &c.* Sed è maximo numero errorum, solum tertia pars eget aliqua discussione. Trium enim generum errores in Conciliis aduersarii obseruarunt. Quosdam errores veros & crassos, sed Conciliorum illegitimorum & à Pontificibus reprobatorum, vt Ariminensis, Seleuciensis, Ephesini II. quos frustra enumerant, cum nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Conciliis reprobatis, libro 1. cap. 7. & 8.

Alios deinde errores non veros, sed fictos Conciliorum legitimorum, & probatorum: omnia enim quæ ipsi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt errasse Concilium Chalcedonense, in quo sanctimoniales prohibentur votum continentiæ violare, & Concilium Carthaginense V. in quo statuitur, ne altaria erigantur sine reliquiis Martyrum: sed dum hæc dicunt, assumunt quod probandum erat.

Alios denique errores obseruant in veris, legitimisque Cõciliis, quæ reuera speciem aliquam erroris habere videntur, id est, eiusmodi sententias videntur continere, quæ & nostro & illorum consensu iudicantur erroneæ, atque hos duntaxat examinare, & diluere debemus.

Primo loco Caluinus adducit Concilium C D. Prophetarum, qui omnes errauerunt ipso Deo protestante se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum, 3. Regum. 22. Sed quale, quæso, Concilium illud fuit? Primum non erant illi Prophetæ Domini, nam cùm C D. illi Prophetæ sententias suas dixissent, legimus quæsiuisse Regem Iosaphat à Rege Achab, an non esset aliquis Propheta Domini, per quem Dominus interrogari posset? Achab autem respondisse; *Remansit vnus, sed ego odi illum.* Deinde Concilia, non Prophetarum, sed sacerdotum esse debent. Denique Concilium illud ab Achab Rege, non à summo Pontifice, coactum fuit, proinde nihil mirum si errauit.

Proponunt Secundo Caluinus & Brentius Concilium Iudæorum, præside summo Põtifice Caipha, in quo excommunicati sunt, qui confitebantur Iesum esse Christum, Ioan. 9. & postea Christus reus mortis iudicatus est, Ioan. 11. & Marc. 14.

Respondeo, quidam aiunt, quæstionem fuisse de facto, non de iure, quam Concilium illud iudicauit, videlicet, num Iesus necandus esset: in eiusmodi autem iudiciis Concilia errare posse, non dubium est. At quæstio illa etiamsi de facto esset, tamen inuoluebat quæstionem de fide grauissimam, A nimirum, an Iesus esset verus Messias, & Dei Filius, atque adeo Deus verus. Quocirca errauit in fide perniciosissime Caiphas cum vniuerso Concilio cùm iudicauit Iesum blasphemasse, qui se Dei filiũ appellauerat.

Alii dicunt, Pontificẽ, & Concilium errasse, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen errasse in sententia, quam protulit. Vere enim Iesus erat reus mortis, quia peccata nostra in seipso purganda susceperat, & vere expediebat, eum mori pro populo. Quare Ioan. c. 11. dicit Caïpham prophetasse. At licet verba Caiphæ bonum sensum recipiant, non tamen omnia, cum enim ait de Christo. *Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus?* Certe tunc non prophetauit, sed blasphemauit.

B Alij dicunt, Concilium illud errasse, quia non processit secundum morem legitimi iudicii: sed tumultuaria conspiratione, subornatis falsis testibus, Christum damnauit: id quod adeo notum erat omnibus vt etiam Pilatus sciret per inuidiam eũ fuisse traditum sibi à Pontificibus, vt habemus Matthæi 27. atque hæc quidẽ responsio probabilis est. Quia tamen non est inferiorum iudicare, an superiores legitime procedant, necne, nisi manifestissime constet intolerabilem errorem committi: & credibile est, Deum non permissurum, vt Concilia, quibus summus Pontifex præsidet, non legitime procedãt. Ideò respondemus, Pontifices & Concilia Iudæorum non potuisse errare antequam Christus veni- C ret, sed eo præsente potuisse, immò fuisse prædictũ erraturos Iudæos, & Christum negaturos, Isaiæ 6. Danielis 9. & alibi. Sicut enim non est necessarium, vt Vicarius Papæ non possit errare, cum ipse Papa regat Ecclesiam, & ab errore defendat: sic etiam non fuit necessarium, vt Pontifices Iudæorum non possent errare, quando Christus, summus totius Ecclesię Pontifex, præsens aderat, & Ecclesiam per se administrabat.

Tertio videtur Lutherus reprehendere Concilium Apostolorum, de quo Act. 15. dicit enim in assert. artic. 29. Iacobum mutasse Petri sententiam. Constat autem sententiam Petri, qui iudicauerat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuisse bonam & D veram: nam eam tuetur Paulus in tota epistola ad Galatas, ergo sententia Iacobi, quam tota Synodus sequuta est, fuit mala & falsa, quæ nimirum iussit Gentes abstinere à sanguine, & suffocato, quod nihil aliud est, quàm Iudaizare. Item Lutherus in libro de Conciliis, parte prima, multa dicit de hac lege Apostolorum, & quamuis nõ audet asserere fuisse malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodesse, quia non potest defendi ista lex, nisi dicamus Concilium nos obligare.

Respondeo, non desunt veteres, qui negent Concilium Apostolorum, quicquam præcepisse de E abstinentia ab esu sanguinis, & suffocatorum animalium.

Iræneus enim lib. 3. cap. 12. hunc locum bis adducens: semper omittit suffocatum, & nomine sanguinis videtur intelligere homicidium. Cyprianus l. 3. ad Quirinum circa finem aperte dicit, Apostolos tantum præcepisse, vt abstinerẽt ab idololatria, fornicatione, & sanguinis effusione. Chryso. & Oecumenius in hunc locum, intelligunt per suffocatum, homicidiũ. Nihilominus tamẽ in omnibus codicib⁹ græcis, & Latinis inuenimus sanguinẽ, & suffocatũ: & constat ex Tertulliano in Apologetico, c. 9. & ex Concilio Gangrensi, can. 2. per multos annos seruatum in Ecclesia hoc præceptũ, ita vt non vescerentur Christiani sanguine, nec suffocatis animalibus.

Et

Et præterea, nulla erat ratio cur Apoſtoli prohiberent homicidium: ſolùm enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an eſſent peccata, homicidium autem eſſe peccatum apud omnes ſemper in confeſſo fuit.

Reſpondemus igitur, Apoſtolos in primis prohibuiſſe fornicationem, quia illa non videbatur peccatum Gentilibus, cùm nullis legibus puniretur; deinde imperaſſe abſtinentiam ab immolatis ſimulacrorum, ſanguine & ſuffocato, non vt legis veteris obſeruantiam, ſed vt ſua, id eſt, Apoſtolica præcepta, idque in eum finem, vt facilius Eccleſia ex Iudæis & Gentibus coaleſceret: non enim potuiſſent in illis initijs Iudæi ferre Gentilium ſocietatem, ſi eos vidiſſent veſci carnibus immolatitijs, aut ſanguine, aut ſuffocato, à quibus illi valde abhorrebant. Poſtea verò quàm Eccleſia creuit, & finis ille legis ceſſauit, lex etiam per ſe ceſſauit. De qua re ſic loquitur S. Auguſt. lib. 32. contra Fauſtum, cap. 13. *Si hoc tunc Apoſtoli præceperunt, vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, elegiſſe mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obſeruantibus onerοſam, in qua cum Iſraelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent.* Et infrà: *Tranſacto verò illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex Circunciſione, alter ex Præputio venientes, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen ſuis quibuſdam proprietatibus diſtinctius eminebant; & vbi Eccleſia Gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus Iſraelita carnalis appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos, vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt; aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere percuſſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à cæteris irridentur.* Hæc ille.

Itaque neque Concilium errauit, neque Iacobus Petri ſententiam mutauit: ſed antequam res definiretur, putauit addendum ſententiæ Petri hoc præceptum poſitiuum, & temporale; & poſtea, ex communi ſententia res definita eſt. Vide Hieronymum in epiſt. ad Auguſt. quæ eſt vndecima inter epiſtolas Auguſtini, vbi dicit, Iacobum & omnes alios, Petri ſententiæ acquieuiſſe.

Qvarto, proferunt Concilium Neocæſarienſe confirmatum à Leone IV. diſt. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno I. vt dicitur in Concilio Florentino, ſeſſ. 7. nam in hoc Concilio, can. 7. inuenitur exploratus error, quo prohibentur ſecundæ nuptiæ: *Presbyterum*, inquit Concilium, *conuiuio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debere, maximè cùm præcipiatur ſecundis nuptijs pœnitentiam tribuere.* Quis erit ergo Presbyter, qui propter conuiuium, illis conſentiat nuptijs, quas tamen Paulus concedit, 1. Cor. 7. *Si dormierit vir eius, liberata eſt, cui vult nubat, tantùm in Domino?*

Respondeo, Concilium loqui de eo qui duas ſimul vxores habet, vt exponit rectè Gloſſa 31. q. 1. can. De his qui frequenter. Vel ſecundò dici poteſt, non prohiberi ſecundum matrimonium, ſed ſolennitatem ſecundi matrimonij, cui ſolennitati propriè conuenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantum ſemel in Eccleſia fieri conſueuit, nimirum quando virgines coniunguntur, vt Iſidorus teſtatur lib. 2. de officijs, cap. 19. vbi dicit, ſolùm in primis nuptijs dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur; à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita nouarum nuptarum, teſtatur Ambr. lib. 1. de Abraham, cap. 9. Canon igitur ille prohibet ne Presbyter celebritati ſecundi matrimonij interſit, quin potius pœnitentiam iniungat ijs qui contra morem Eccleſiæ, in ſecundo matrimonio eiuſmodi celebritatem adhibuerint.

Qvinto, proferunt Nicænum Concilium primum, de quo Lutherus in libro de Concilijs, parte prima, dicit, ſe non intelligere Spiritum ſanctum in iſto Concilio: nam in vno canone dicit, non eſſe idoneos ad Sacerdotium eos qui ſe caſtrauerunt. In altero prohibet, ne Sacerdotes habeant vxores, & tandem ita concludit pag. 92. *An verò nihil aliud eſt negotij Spiritui ſancto in Concilijs, quàm vt impoſſibilibus, periculoſis, non neceſſarijs legibus ſuos miniſtros obſtringat, & oneret?*

Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilij, de rebaptizandis Paulianis, & ſimilem Concilij Iconij, ex lib. 7. hiſt. Euſebij, cap. 6. Item Lutherus ibidem, Brentius, & Hermannus, damnatam eſſe militiam aſſerunt in eodem Concilio, quam tamen conſtat ex approbatione Ioannis Baptiſtæ, Luc. 3. eſſe licitam. Sic autem habet canon 11. Concilij: *Qui verè per Dei gratiam vocati, primò quidem oſtenderunt fidem ſuam, depoſito militiæ cingulo, poſt hæc autem ad proprium vomitum reuerſi ſunt, vt & pecunias darent, & ambirent redire rurſum ad militiam; iſti decem annis ſint inter pœnitentes, poſtquam triennio fuerint inter audientes, id eſt, Catechumenos.*

Respondeo, Concilium Nicænum tantæ ſemper apud omnes Patres fuiſſe auctoritatis, vt mirum ſit Luthero in mentem venire potuiſſe, vt aliquid aduerſum hoc Concilium ſcriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant quæ omnis Catholica Eccleſia ſemper probauit. Sed ad rem. Diſplicet Luthero iniunctam Eccleſiaſticis viris legem continentiæ, ideoque Concilium erraſſe clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium; de qua re propria inſtituetur ſuo loco diſputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorantiam ſuam prodit. Pauliani enim cùm purum hominem Chriſtum crederent, & Trinitatem apertè negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis, proinde nec verè baptizabant. Porrò Concilium Iconij particulare fuit, & improbatum à ſummo Pontifice, ſicut Concilium Carthaginenſe ſub Cypriano celebratum, qualia Concilia nos minimè defendimus.

Iam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus non prohibet militiam, niſi quatenus aliquando ſignum eſt idololatriæ: ſciendum enim eſt, olim cingulum militiæ fuiſſe rem magni honoris, & etiam commodi, propter magna priuilegia conceſſa militibus; & propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore perſequutionis, conſueuiſſe auferre cingulum militiæ, & exauthorare eos qui Chriſtiani inueniebantur, & fidem negare nolebant; quod patet ex Euſebio libro 8. hiſtor. cap. 4. vbi dicit, initium perſequutionis Diocletiani cœpiſſe à Chriſtianis, quibus militia negabatur, niſi immolarent idolis. Et libro nono, cap. 10. dicit, Licinium quoque initio ſuæ perſequutionis, Chriſtianos de Palatio, & de omni militia expuliſſe. Item ex Ruffino, qui libro 10. hiſt. cap. 32. vbi de Iuliano ait, militiæ cingulum non dari niſi immolantibus, iubet; & lib. 11. cap. 2. dicit, Valentinianum à Deo recepiſſe imperium, quia pro eius fide, tempore Iuliani, militiæ cingulum ſpreuerat.

Quoniam ergo tunc quidam Chriſtiani milites ardore fidei cingulum abijciebant, malentes potius ſine honore, quàm ſine fide viuere; deinde autem ſeducti à diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati

fidem negare; ideò Concilium in hos tam seueram pœnitentiam constituit. Hæc ita esse patet. PRIMO, ex Theodoro Balsamone, & Zonara, qui ita exposuerunt in commentarijs horum canonum. SECVNDO, ex Ruffino, qui lib. 10. hist. cap. 6. enumerans canones Nicæni Concilij, hunc ita ponit: *Qui propter confessionem militiam objecerant, &c.* TERTIO, ex ipso canone: nam toto canone agitur de lapsis, & primùm quidem ijs, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerant, negando fidem, iniungit Concilium pœnitentiam decem annorum; deinde ijs, qui militiam ambierant, quam pro fide contempserant, iniungit tredecim annorum pœnitentiam, quia nimirum isti grauius lapsi erant: priores enim simpliciter negauerant, isti autem post gratiam confessionis negauerant, in quo maior ingratitudo erga Deum inuenitur.

SEXTO, profert Hermannus Concilium Arelatense II. in cuius secundo canone sic dicitur: *Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo coniugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio, non oportet.* Hic duos errores notat Hermannus Hamelmannus. Vnum, quod non liceat Sacerdotibus vti suis vxoribus, cùm id sit contra Concilium Gangrense, in cuius can. 4. excommunicantur ij qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur à Presbytero coniugato. Est autem Gangrense Concilium receptum à Leone IV. dist. 20. can. De libellis. Imò etiam contra Concilium Nicænum, in quo approbata est sententia Paphnutij, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticos à consuetudine cum proprijs vxoribus, vt patet ex Socrate lib. 1. cap. 8. ex quo sequitur, necessariò errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense, & Nicænum. Alterum errorem notat in illa voce, *Conuersio*, non enim conuertimur nisi à malo; qui ergo iubet coniugatum conuerti, coniugium damnat, quæ est hæresis damnata in eodem Gangrensi Concilio, can. 1.

RESPONDEO, illa Concilia non pugnare inter se, nec vllum eorum errasse: nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant nuptias & esum carnium absolutè esse mala, & à diabolo, quæ fuit hæresis Manichæi, & postea Eustathij Sebasteni, contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, vt etiam Presbyteros qui vxores habuerant, etiamsi iam eas non haberent (saltem quasi vxores) ferre non possent, ideò Concilium etiam istum canonem addendum putauit. Vnde in ipso canone sic habemus: *Quicunque discernit, à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Vbi vides agi de eo qui habuit vxorem, non qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno suprà respondimus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate, ac, vt alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi: hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni, vt patet ex eo, quod ferè omnes in hoc Concilio repetuntur. Cùm ergo etiam istum hic inueniamus, sine dubio vel hic etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius; nulli enim vnquam Catholici repugnauerunt Nicæno Concilio.

Ad vltimum dico, conuersionem non solum dici à statu malo ad bonum, sed etiam à bono ad meliorem; quare Gregorius libro secundo, epist. 100. vocat conuersionem, professionem Monachatus, & extat titulus in iure canonico, de conuersione coniugatorum.

SEPTIMO, profert Hermannus Hamelmannus Syrmiense Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen apertè in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est à Leone IV. distinct. 20. can. De libellis. Et tamen beatus Augustinus libro tertio contra Cresconium, cap. 34. dicit: *Disce*, inquit, *quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit, &c.*

RESPONDEO, hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum: multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Syrmiensi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, vt nos suprà docuimus, & perspicuum est ex Hilario in libro de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes diuisum fuit, & quidem vna pars, quæ erat Occidentalium CCC. Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Iulij Papæ, pro fide Catholica, & Athanasio restituendo fuit, vt patet ex Hilario libro de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmauit Leo IV. Altera pars fuit Orientalium LXX. Episcoporum, qui seorsim conuenientes, fidem Catholicam, & Athanasium damnauerunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales miserant ad Africam, vt vnirent sibi Donatistas.

OCTAVO, profert idem Hermannus Hamelmannus Concilium Laodicænum, in cuius primo capite statuitur, vt secundum indulgentiam reddatur communio ijs, qui secundis nuptijs iuncti sunt. Ex quo videtur Concilium antea abstulisse communionem ijs, qui secundò vxorem duxerant, & postea illam eis reddere condonando peccatum; id enim significat, secundum indulgentiam.

RESPONDEO PRIMO, fortasse loquitur Concilium de ijs, qui in secundo matrimonio adhibent solennitatem, vt diximus de Concilio Neocæsariensi. SECVNDO dico, Concilium non errasse, etiam si loquatur de secundo matrimonio, sed errorem potius correxisse: apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, non secundum scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, & iubet bigamis communionem restitui: nam etiam ideò initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas. Illud verò, *secundum indulgentiam*, sumptum est ex Paulo, 1. Cor. 7. qui ait, Vsum coniugij se non imperare, sed indulgere. Vt ergo Paulus cùm ait, se indulgere vsum coniugij, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamuis optaret maius bonum ab illis teneri; ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est, concedere, vt minus bonum, quamuis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddam excellentius coniugio.

NONO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium secundum generale, in cuius canone 5. duo inueniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis: Vnus est, quod primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis. Alter, quod post Romanum Pontificem debeat esse immediatè Episcopus Constantinopolitanus: quæ duo iterum renouata sunt in Concilio Chalcedonensi, actione vltima. PRIMVS error pugnat cum Concilio Nicæno, in cuius canone septimo, tribuit primatus Episcopo Hierosolymitano, & cum Concilio III. Carthaginensi, cap. 26. vbi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem.

SECUNDUS error pugnat cum Concilio Nicæno, can. 6. vbi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I. in epist. 53. 54. & 55.

RESPONDEO, primam non esse errorem, nec pugnare cum vllo Concilio. Quod autem adducit Hermannus ex can. 7. Concilij Nicæni, nihil valet, ibi enim tribuitur Hierosolymit. Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam; imò apertè subijcitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana, non solùm sedi Romanæ, Alexandrinæ,& Antiochenæ, sed etiam Cæsariensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, vt patet tum ex canone 6. & 7. ipsius Concilij, tum ex Leone locis notatis, & ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymitani. Quod verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens: nam Concilium illud nationale fuit, nec ferebat leges vniuersæ Ecclesiæ, sed tantùm Episcopis Africæ; itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Rom. Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantùm ne ita appellaretur vllus Metropolitanus Africæ.

SECUNDUS error non propriè potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut à Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari: tamen quia sine iusta ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano, & postea à Chalcedonensi, Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est, vt patet ex Leone epist. 53. ad Anatholium, vbi loquens de decreto Concilij Constantinopolitani: *Frustrà,* inquit, *quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negauit effectum.* Et in epist. 55. ad Pulcheriam, loquens de decreto Concilij Chalcedonensis: *Consensiones,* inquit, *Episcoporum, Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem beati Petri Apostoli, generali prorsus definitione cassamus.*

DECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Carthaginense III. can. 47. vbi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, vt Tobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi, contra auctoritatem Concilij Laodicæni, capite vltimo, vbi isti omnes libri reijciuntur à canone.

RESPONDEO in primis, Concilium Carthaginense esse maioris auctoritatis, quàm Laodicænum; tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum XLIV. & præterea confirmatum à Leone IV. distinctione vigesima, canone, De libellis. Laodicænum autem fuit prouinciale, Episcoporum XXII. & non confirmatum à Pontifice. Itaque hic posset habere locum, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari à posterioribus. Dico tamen SECUNDO, neutrum Concilium errasse: nam Concilium Laodicænum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi eius Concilij certi erant, alios autem omisit, non quidem negans eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; Concilium autem Carthaginense, re magis discussa, definiuit id, quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

UNDECIMO, profert Concilium Toletanum I. in cuius canone 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum qui concubinam habet, modò non sit vxoratus, & est hoc Concilium iussu Leonis I. celebratum, vt patet ex cap. 21.

RESPONDEO, hoc loco concubinam vocari vxorem ductam sine dote, & externa solennitate, vt

A rectè à Gratiano notatum est, dist. 34. can. Omnibus, quod est conforme Iuri ciuili, vt patet ex Nouella 18. Iustiniani. Quomodo Genesis 25. Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ vxores erant, vt patet ex Genesi 16. de Agar, & Gen. 25. de Cethura.

At obijcies, quia B. Leo, qui hoc Concilium fieri iussit, & probauit in epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. loquens de vxore & concubina, dicit: Concubinam non esse verè vxorem, neque coniunctionem cum ea esse Sacramentum, vel matrimonium; & propterea eam mulierem quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare, quasi nubat homini coniugato, quia vir habens concubinam, non potest vocari coniugatus.

B RESPONDEO, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quàm Patres eius Concilij acceperint: ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuo viuendi. Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta.

At inquies, si Leo fuit auctor huius Concilij, quomodo absolutè negauit concubinam dici posse vxorem?

RESPONDEO, Leonem non fuisse auctorem totius Concilij, sed tantum vltimi canonis. Initio

C enim Concilij dicitur, Concilium hoc congregatum tempore Honorij & Archadij Imperatorum, quo tempore nondum erat Pontifex Leo: ipse enim creatus est tempore Theodosij iunioris, triginta tribus annis post mortem Archadij, vt patet ex Chronico Prosperi. Deinde in vltimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quæ dicitur facta iussu Leonis Papæ; quæ non possunt cohærere, nisi dicamus, Concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis: sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei,& annexam eidem Concilio, quia ijdem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. Et certè magna coniectura huius rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Concilium; & deinde

D rursum alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque sanctus Leo non confirmauit nisi vltimum illum canonem suo tempore factum.

DUODECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Vvormatiense, in cuius canone tertio inuenitur exploratus error. Iubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistiæ perceptionem, quem esse errorem docet beatus Thomas parte 3. quæst. 80. art. 6. ad 3.

RESPONDEO, Concilium fuisse prouinciale, non confirmatum, imò potius reprobatum, quoad illum canonem, à summis Pontificibus, vt ibidem B. Thomas ostendit.

E DECIMOTERTIO, proferunt alij Canones 6. Synodi: illi enim canones videntur recepti. Nam Adrianus primus in epistola ad Tharasium, quæ est in secunda actione septimæ Synodi, dicit hos canones diuinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epistola ad Michaëlem, & Innocentius III. cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, & VII. Synodus act. 2. 3. 4. 5. & 6. his canonibus vtuntur. At inueniuntur in his canonibus magni errores: nam can. secundo recipitur Concilium sub Cypriano, de rebaptizandis hæreticis, quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo. Item canone 27. iudicantur irrita, & soluenda con-

iugia Catholicorum cum hæreticis, qui est expressus error: etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam vxorem, & contrà, tamen matrimonium est Sacramentum propter characterem Baptismi, quem hæreticus retinet, & ideò tale coniugium solui non potest.

Respondeo, non solùm hos duos, sed etiam multos alios canones esse erroneos in istis canonib. sed non sunt editi isti canones ab vllo legitimo & probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII. Synodo, act. 4. hos canones non esse editos à VI. Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, & Constantini; sed post multos annos, tempore Iustiniani II. Imperat. cui Concilio non adfuit Rom. Pontifex, nec per se, nec per Legatos, neq; postea Concilium confirmauit, sed apertè reprobauit, vt testatur Beda in lib. de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus in vita eiusdem Iustiniani, & Platina in vita Sergij.

Ad verba Adriani respondeo, illum solùm recitare sententiam Tharasij, nec refellere, quia ille canon 82. de picturis vtilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur. Ad Nicolaum respondeo, verba eius esse pro nobis: dicit enim se citare illum canonem Græcorum, quomodo Paulus citauit verba Ethnicorum Poëtarum. Ad Innocentium dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, sed tantùm citare vnum canonem ex istis; quod autem citauerit nomine VI. Synodi, factum est, vel quia sic vocantur communiter, licet verè non sint; vel quia Innocentius ex Gratiano, distinct. 32. can. Si quis. hunc canonem accepit. Gratianus autem sæpe in hac parte errauit, tribuens opera ijs quorum non sunt. Ad VII. Synodum dico, semper citari hos canones à priuatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliud definiri à tota Synodo: nam definitio Concilij habetur act. 7. tantùm, ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide Fr. Turrianum in lib. de VI. Synodo, & ea quæ nos disseruimus de his canonibus lib. 2. de Pontifice, cap. 14.

Proferunt Decimoqvarto, Hermannus Hamelmannus lib. 3. prolegom. cap. vlt. Caluinus lib. 1. Inst. cap. 11. §. 9. & seq. & lib. 4. cap. 14. §. 9. necnon Magdeburgenses cent. 8. cap. 9. Synodum VII. Nicænam II. quam dicunt pugnare cum duobus Concilijs; vno priore, id est, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo; altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno; itaut siue sit sequenda regula B. Augustini lib. de Baptismo, cap. 3. qui vult priora Concilia à posterioribus emendari, siue regula S. Isidori apud Gratianum, dist. 50. can. Domino sancto, qui docet, antiquiora Concilia recentioribus anteponenda, necessarium sit hoc Nicænum esse reijciendum.

Quod pugnet Nicænum secundum cum antiquiore Constantinopolitano, patet ex ipso Nicæno II. act. 6. vbi fatentur Patres tempore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constantinopol. imagines non esse vllo modo colendas; quod verò pugnet cum Concilio Francofordiensi posteriore, in quo etiam Legati Rom. Pontificis fuerunt, probant aduersarij. Primvm ex Adone, Aimonio, Abbate Vrspergensi, Platina, alijsque historicis, qui vbi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum. Secvndo, probant ex libris quatuor Caroli Magni, qui nuper prodierunt, id est, anno MDXLIX. ijs enim libris Carolus Magnus totis viribus contra imagines & VII. Synodum pugnat; & ibidem legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cum nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primùm, quod attinet ad Constantinopolitanum sub Imp. Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum vllo modo, cùm in eo non interfuerit Rom. Pontifex, nec per se, nec per Legatos, vt Ioan. Zonaras, & Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi; & idem fatentur Magdeburg. cent. 8. cap. 9. col. 551. sine Pontifice autem Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilij, quæ est apud Socratem lib. 2. cap. 13. Quid, quod nec adfuerunt tres alij præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, vt ex eisdem Zonara, Cedreno, & Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilium dici potest, cui neque Oriens, neque Occidens, neque Meridies consensit, sed pauci duntaxat Episcopi ex Aquilone? Denique, quotquot extant historici, tum Græci, vt Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus; tum Latini, vt Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diac. Vrspergensis, alijq; permulti, omnes Concilium hoc vel apertè reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipuè nituntur aduersarij, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum: nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Concilio, adfuisse Legatos Papæ Adriani, & rursum approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. part. capite 147.

Dico Secvndo, si verum est quod dicunt Centuriatores cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse: nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum & Legatos eius; at certum est Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex, nullius esse auctoritatis, vt patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Ro. Pontifex repugnauerit. Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet: nam vt ex Carolinis libris patet, Synodus Francofordiensis decreuit, iudicium vltimum controuersiarum ad Rom. Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumēto refellit Synodum VII. quia existimauit sine auctoritate Rom. Pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordiensis, testimonio Magdeburgensium, seipsam destruit.

Præterea, ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicęnam ab Adriano confirmatam, Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate: ergo iudicio Magdeburgensium, non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi. Denique ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, vt imagines tollantur è templis, sed vt in templis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, vt imagines delerentur. at è contrario Synodus Francofordiensis, testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit ijs, qui imagines delere volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit: nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis

enim

enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt, imò Ionas Aurelianensis, tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

TERTIO, dico rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant. nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfat. librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines: at cùm dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

B Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia, sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis. vbi cùm nominat Constantinopolim, & dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum; cùm autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

C Iam verò Hincmarus Remensis, capite vigesimo libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Niceæ conuenerat sine Papæ auctoritate, vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet, Aimonius libro quarto, capite 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCCXCIII. scribunt, in Synodo Francofordiensi damnatam septimam Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene. Vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci septimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis secundæ, lib. 1. Sabellicus libro octauo Enneadis 8. Paulus Æmilius libro secundo de gestis Francorum.

D Propter hanc confusionem, Alanus Copus dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam; Nicænam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

PRIMO, quia libri illi Carolini licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus primus, & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, &

E acta continere Synodi Francofordiensis. Id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt; quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna secunda, dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

SECVNDO, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alij passim docent; dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

TERTIO, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminissent etiam in suis historijs Synodi Nicænæ verè septimæ: at non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt. Neque obstat quod libri Carolini (vt Abbas Vrspergensis & Aimonius dicunt) reprobant Synodum Constantinopoli habitam: nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimonius; auctor autem eorum librorum, vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia, posuit Constantinopoli pro Nicæna: nam alioqui cùm dicat, Synodum celebratam in Prouincia Bithyniæ, vbi Nicæa est, non Constantinopolis, satis indicat se de Nicæa loqui; & similiter Abbas, & Aimonius cùm dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quod Hincmarus & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi, fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat; auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum alijs multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neque obstat vltimo, quod Platina, Blondus Sabellicus, & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus: nam in primis isti omnes recentiores sunt, deinde quod ipsi dicunt non pugnat cum antiquorum historicorum dictis nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro; & fortasse hæc est causa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cùm dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam secundam Synodum sed per errorem, & materialiter, eo modo prorsus quo olim Synodus Ariminensis damnauit homoousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obtrusit. Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani. His duobus mendacijs pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicænam Synodum, tanquam profanam, & illegitimam.

Quod illa duo fuerint persuasa Concilio, patet ex ipsis libris Carolinis: nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium* (scilicet in Synodo Francofordiensi) *quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum ita vt Deificæ Trinitati, seruitium, aut adorationem non impenderet, anathema iudicaretur, qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere renuentes, contempserunt; atque consentientes, condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Nicæno anathema dicens ijs, qui non adorant imagine eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideò Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil va-

lore, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea, auctores illi antiqui, qui dicunt reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat imagines esse adorandas, sine dubio per illud Adorandas, intelligunt adorandas cultu latriæ: nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni DCXCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem osculari, & adorari solitam; & etiam in Chronico anni DCCXVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. Rhegino libro primo Chronici, sub finem, agnoscit Crucis adorationem; & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam, scelus appellat. Ioannes Auentinus libro quarto Annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore designato, imaginem eius in templo ab omni populo veneratam, ipso præsente. Abbas Vrspergensis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum, propter imaginum dejectionem, eosque vocat impios, & Antichristi præcursores; & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum, Imperatorem excommunicauit.

Quod autem verè mendacia sint, quod Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quod decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est: nam in ipso Concilio Nicæno secundo, act. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati R[illegible]ani: deinde, quod ad cultum attinet, in 1. act. B[illegible]ius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret, & confessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante, dixit se imagin[illegible] quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in septima Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam cæteri, act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò ante habita: nam si nunc Magdeburgenses & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè, vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridentini celebratum, disertè clament contrarium; quid mirum, si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum, errare potuit.

RESPONDEO, potuit errare, & errauit, non in iuris, sed in facti quæstione, & præterea, non mirum si errare potuit: nam non consenserunt Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum causæ suæ constituunt; dico eos libros, neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides adhiberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur PRIMO, quia extat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui extat in 3. tom. Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

SECVNDO, constat ex historijs Græcorum & Latinorum, vt Zonaræ, & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices Gregorium tertium, Adrianum primum, & Leonem tertium, defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos tandem imperium transtulisse, ea de causa præcipuè, quod Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur; cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent: Quomodo ergo verisimile est, Carolum Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus: *Igitur*, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia, ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius sæpè dedisset operam, vt Leonem per litteras ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infra in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo, Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato.* Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impijs Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.

TERTIO, scribit Ionas Aurelianensis libro 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum pijssimum, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum vt pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QVARTO, scribit Paulus Æmilius libro secundo hist. Francorum, necnon Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni Patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci, Legatis præsentibus, confutasse: ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium quod Romæ Stephanus Papa celebrauit contra eundem Græcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses cent. 8. cap. 9. col. 570.

QVINTO, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis & carminibus, imò ex ipsis rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Extat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè descriptum, apud Onuphrium in additione ad Platinam, cuius hoc est initium.

Hic Pater Ecclesiæ, Roma decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus:
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Et infrà:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum coluerit?

Denique certum est, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingeniosum fuisse; libri autem isti hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbem notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit. Deinde, Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cùm tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi, quod non solùm Patres Niczni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam è professo refellunt. Vnde accepit Caluinus alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, vnam solùm imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudo-Carolus Nicænæ Synodo tribuerat; Caluino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Cæterum ne suo solenni plaudite fabula careat, adijcitur clausula* (nimirum à Concilio Nicæno) *Gaudeant & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt.* Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in actione septima declarauerit, non veram latriam, sed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

Accedat postremo, quod liber iste, tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia: prodijt enim repente in lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus, nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum. SED ESTO, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum: apertè enim docet, ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersijs fidei, & eum non à Concilijs, sed à Deo ipso primatum habere. idem vult exorcismum adhiberi in baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum, ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi cùm asserit tam multa, quæ iam enumerauimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici, & multis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam vt rectè ait Damascenus oratione secunda de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis & Pastoribus.

DECIMOQVINTO, proferunt Concilia duo inter se contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Concilium Romanum sub Stephano VII. irritauit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui; deinde Concilium Rauennense, sub Ioanne nono, irritauit acta Concilij sub Stephano, & approbauit acta Formosi. Vide Sigebertum in Chronico anni DCCCCIII. Matth. Palmerium in Chronico anni DCCCXCIX. & Platinam in vitis horum Pontificum.

RESPONDEO, quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus & legitimus Papa; & quia Stephanus malè informatus, censuit eum non fuisse Papam, acta eius irritauit. Quare verè Ioannes postea re melius inuestigata, inuenit contrarium, correxit errorem Concilij prioris, iuxta regulam Augustini, qui dicit, Concilia priora aliquando emendari à posterioribus, nimirum in huiusmodi casibus particularibus.

DECIMOSEXTO, proferunt Concilium Romanum sub Nicolao secundo, in quo definitum est, non solùm Sacramentum corporis Christi, sed & ipsum verum Christi corpus tractari, & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, vt patet ex can. Ego Berengarius, de consecr. distinct. 2. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus: *Christus resurgens à mortuis, iam non moritur*, Rom. 6. Si enim corpus Christi verum frangitur, & teritur, certè corrumpitur, & morietur.

RESPONDEO, nunquam fuisse quæstionem, an Christi corpus verè, vt est in se, frangeretur manibus, & dentibus tereretur: certum enim est, & semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, non posse frangi & teri, nisi in signo, siue Sacramento, itaut dicatur frangi ac teri, cùm signum eius, id est, species panis frangitur & teritur. At quæstio fuit, an signum quod frangitur & teritur, sit nudum signum, an verò contineat Christi corpus reuera; & quia Berengarius docuerat esse nudum signum, ideò Concilium constituens formam abjurationis huius erroris, voluit eum dicere, non solum Sacramentum; sed etiam verum Christi corpus frangi & teri. quorum verborum hic est sensus, non teritur, & frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, id est, sed signum habens realiter coniunctum Christi corpus; siue, sed etiam verum Christi corpus ibi præsens existens, frangitur, & teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam intelligimus, cùm Chrysostomus homilia 83. in Matthæum, ait: *O quot*, inquit, *dicunt, vellem eius formam, eius calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

DECIMOSEPTIMO, profert Hermannus Concilium Lateranense sub Innocentio III. in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei panem & vinum in Sacramento transsubstantiari in corpus & sanguinem Christi: At in Concilio Ephesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

RESPONDEO PRIMO, Lateranense Concilium non composuisse vllum Symbolum, sed tantùm definiuisse vnam quæstionem de fide, sicut fecerunt multa Concilia post Ephesinum.

SECVNDO, dico Concilium Ephesinum dixisse anathema proferentibus aliud Symbolum, id est, contrarium Niceno, non autem aliud, id est, nouum, & explicatius. TERTIO, dico Concilium

Ephesinum prohibuisse noui Symboli compositionem Episcopis, & Concilijs particularibus, non autem summo Pontifici, aut Concilio generali; nemo enim in parem, vel maiorem, habet præcipiendi auctoritatem.

DECIMOOCTAVO, proferunt Concilium Constantiense & Basileense: nam illud, sessione 13. excommunicat omnes communicantes sub vtraque specie, istud autem concessit vtramque speciem Boëmis.

RESPONDEO, quidquid sit de horum Conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter se: nam Constantiense excommunicauit eos, qui communicant sub vtraque specie sine licentia Ecclesiæ. Sic enim intelliguntur præcepta maiorum: non enim qui præcepit, priuat se auctoritate dispensandi. Concilium autem Basileense dispensauit cum Boëmis, eisque licentiam dedit communicandi sub vtraque specie.

VLTIMO, proferunt eadem Concilia Constantiense & Basileense, quæ statuunt Concilium esse supra Papam, cuius contrarium habetur in Concilio Lateranensi, sessione 11. sed de hac re infra dicemus in fine huius libri.

CAPVT IX.

Soluitur obiectio, ducta ex ratione.

OBIICIVNT postremò eam rationem. In omni cœtu multitudinis sæpe accidit, vt maior pars vincat meliorem; igitur in Concilijs Ecclesiæ, vbi definiuntur omnia ad plura suffragia, facile fieri poterit vt contingat error. Deinde esto: Concilia legitima non possint errare, tamen quis nouit, an vllum fuerit vnquam legitimum Concilium? Nec enim est Concilium legitimum, nisi Episcoporum fidelium; quis autem scire potest, an qui in Concilio conueniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem? Denique, in antiquis Concilijs conuenisse Episcopos ex multis prouincijs, quæstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua, non aliqua vi externa coactos, & alia eiusdem generis fecisse, quæ requiruntur ad legitima Concilia, vnde nouimus, nisi ex fide historicorum? At historici (diuinis exceptis) non rarò mentiuntur, & certè non firmam & infallibilem fidem faciunt. Restat igitur vt Conciliorum decreta sint omnia dubia.

RESPONDEMVS, in cœtibus humanis aliquando id accidere, vt maior pars vincat meliorem; in Concilio autem Ecclesiæ, vbi Spiritus sanctus præsidet, & vbi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius congregati sunt; & vbi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos;* non est quod tale aliquid timeatur: nam etiamsi major pars resistat meliori, vt factum est in Concilio Ariminensi, & Ephesino secundo, tamen nunquam vincit: mox enim irritantur eiusmodi Conciliorum acta ab eo, cui conuenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis Concilijs Ariminensi & Ephesino secundo factum videmus.

Ad alteram obiectionem respondeo, non esse necessarium, vt sciamus Episcopos, qui ad Concilium conueniunt, habere veram fidem, & veram ordinationem, sed satis esse si non constet contrarium. Nam etiamsi summus Pontifex, quod fieri non posse credimus, & omnes Episcopi, qui ad aliquod generale

A Concilium à summo Pontifice conuocantur, essent corde hæretici, & sola externa professione Catholici, nec verè accepissent sacri ordinis inuisibilem characterem, sed nudam impositionem manuum; tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, vt eiusmodi Concilium in decretis suis formandis erraret: assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Concilium, quàm propter Ecclesiam vniuersam, quæ diuino præcepto tenetur Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia vniuersa, diuina prouidentia fecit, vt etiam Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam proponeret. Proinde, vt conuentus aliquis Episco-

B porum legitimus sit, & dicatur; id solùm requiritur, vt Episcopi illi conueniant, qui in Ecclesia ordinariè præsident, & Episcopi veri, atque Catholici palam ab omnibus habentur, quidquid sit de ijs, quæ in cordibus eorum latent.

Quia tamen non solùm scimus Deo curæ esse salutem Ecclesiæ suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei prouidentiam suauiter omnia disponere; propterea certò credimus, Deum non permissurum vt in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conueniant Episcopi, aut omnes, aut pro maiori parte non legitimi, aut non Catholici: esset enim vehementer durum ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per iumentum aliquando corripuit Prophetæ insipientiam) vt Concilium totum hæreticorum repugnante voluntate ac sententia, decre-

C tum Catholicum conderet.

Ad postremam objectionem quidam respondent, vt Vega in Concil. Trid. lib. 3. cap. 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri à fidelibus, non quia id historici testantur, sed quia ipsum Concilium hoc definiuit: solent enim Concilia initio actorum definire, suum conuentum esse legitimum, & in Spiritu sancto congregatum.

At profectò non videtur hæc solida responsio: PRIMVM, quia vetera Concilia non solebant initio testari, suum conuentum esse legitimè, & in Spiritu sancto congregatum; Concilia verò quædam posteriora, vt Constantiense, Basileense, Lateranense,

D Tridentinum, & alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretum aliquod formant de fide. Nusquam enim inuenitur inter canones propriè dictos, alicuius Concilij aliquis canon, quo definiatur illud ipsum Concilium esse legitimum, à quo canones illi conditi sunt. SECVNDO, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet se esse legitimum, aut non constat. Si constat, frustrà conditur tale decretum; si non constat, iam de ipso decreto dubitare incipiemus: si enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an non errauerit in eo ipso decreto, quo se legitimum

E esse pronunciauit.

Alij igitur respondent, Concilium aliquod esse legitimum ijs, qui tunc adsunt præsentes, euidens esse posse sine alia probatione. Vident enim conuenisse in vnum Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi, & conuenisse ex varijs prouincijs, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem; & si quid aliud requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt: nihil enim inuisibile, vt supra diximus, requiritur. Posteris autem, vel absentibus, idipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ euidentiæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia, Nicænum Concilium fuisse legitimum, non solùm vnus aut alter historicus testatur,

sed multi

sed multi & varij scriptores eius temporis, & temporum consequentium; & Ecclesia, quæ nunc est, idipsum asserit; nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare, quemadmodum fuisse quondam Consulem Ciceronem, Iulium Cæsarem Dictatorem, Octauianum cum Antonio prælio nauali decertasse, & alia id genus, etsi ex fide humana pendeant, tamen adeò certa sunt, vt euidentiam quandam habere videantur; sic etiam Concilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, vt nihil dubitationis in animis nostris relinquant, quo minus credamus talia fuisse, qualia dicuntur.

B Quare, cùm ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à summo Pontifice confirmata, non posse errare, & ex naturali euidentia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum I. & alia huiusmodi legitima, & à summo Pontifice approbata fuisse, id certè sequitur, vt huiusmodi Conciliorum decreta certa fide credamus. Vide, si placet, de hac re Melchiorem Canum, libro 6. de locis, cap. vlt. in solutione decimi argumenti.

CAPVT X.

Concilia particularia, non probata à summo Pontifice, non omninò certam fidem facere.

C SEQVITVR iam altera quæstio, num videlicet Concilia à summo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant; quæ non est controuersa inter Catholicos & hæreticos, & vix etiam inter Catholicos. Ideo rem totam breuiter explicabimus, ac primùm de Concilijs particularibus, deinde de generalibus dicemus.

De prouincialibus igitur duo ex communi sententia Catholicorum asserimus, posse eiusmodi Concilia absolutè errare, tamen magnæ esse auctoritatis, itaut temerarium sit eis non acquiescere. Quod eiusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginense Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Episcoporum LXXXV. quorum plerique Martyres, aut Confessores erant, vt patet ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit. SECVNDO, testis est quinta Synodus Romana sub Symmacho, vbi legimus Concilia prouincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinem perdidisse. TERTIO, Prosper in Chronico anni CCCCXX. dicit hæresim Pelagianam à Concilio Africano CCXVII. Episcoporum damnatam, non prius ab Ecclesia totius orbis damnatam, quàm Zozimus Papa decreta Concilij illius probasset. Vnde etiam Augustinus libro secundo retractationum, capite quinquagesimo, non dicit hæresim Pelagianam à Concilijs Africanis, quæ particularia erant, damnatam, sed à Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperantibus Africanis Concilijs.

QVARTO, cur Concilia generalia errare non possint, duplex est causa præcipua. PRIMA, quia Concilium generale totam Ecclesiam repræsentat, & ideò ipso errante, tota Ecclesia erraret. SECVNDA, quia Concilium generale non fit sine summo Pontifice, pro quo Christus orauit, vt non deficeret fides eius; at nulla harum causarum locum habet in Concilio particulari.

Sed contra obijcies: nam c. Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicantur omnes illi, qui iu-

A dicantur hæretici ab Ecclesia Romana, vel à Concilio prouinciali, aut diœcesano: Concilia igitur prouincialia & diœcesana faciunt dogmata de fide, alioqui non esset hæreticus qui ea negaret.

RESPONDEO, duobus modis posse iudicari de hæresi: Vno modo, de ipsa hæresi secundum se, & quasi in abstracto, vt cùm quæritur, an sit hæreticum hoc aut illud dicere. Altero modo, in ordine ad hominem hæreticum, vt cùm quæritur, an hic inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam. Quamuis igitur Concilia prouincialia, vel diœcesana, non possint dogmata fidei constituere, tamen possunt iudicare an aliquis inciderit in hæresim manifestam, sicut etiam iudicant Inquisitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquileiense, tempore Ambrosij: nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quendam verum esse Arij discipulum, & de hoc videtur præcipuè agere caput illud, Ad abolendam, de hæreticis. Etsi enim hoc iudicium non sit infallibile, tamen sufficit ad excommunicandum.

Præterea SECVNDO dico, posse etiam Concilia particularia censere de hæresi secundum se, quando res est facilis, & in qua omnes ferè Doctores conueniunt, quomodo Concilium Antiochenum olim iudicauit de hæresi Pauli Samosateni apud Euseb. li. 7. hist. cap. 24. conuenerunt enim vndique Episcopi, non tanquam ad rem dubiam, sed tanquam ad manifestum lupum de ouili Christi eijciendum. Etsi enim hoc iudicium non sit prorsus infallibile, tamen debent priuati homines acquiescere eiusmodi iudicio, & si secus egerint, meritò excommunicantur, donec non iudicauerit aliter Apostolica sedes, vel Concilium vniuersale.

Denique TERTIO dico, posse etiam Concilia particularia definire dogmata verè dubia, & eorum decreta esse firma, si id faciant ex commissione Apostolicæ sedis, vt fecerant Patres Concilij Arausicani II. & Toletani I. tempore Leonis I. & Synodi Complutensis, tempore Sixti IV. de quo vide summam Conciliorum. Vel saltem si decisionem suam mittant ad Rom. Pontificem, & ab eo confirmationem accipiant, quomodo constat factum esse in Concilijs Mileuitano & Carthaginensi, ex August. epist. 90. 91. 92. 93. Imò credibile est, nullum Concilium particulare definiuisse aliquid de fide, sine approbatione Apostolicæ sedis. de his omnibus intelligi potest illud ca. Ad abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expressè confirmatum, faciat argumentum adeò probabile, vt temerarium sit ei non acquiescere, planum est. PRIMO, quia in VII. Synodo, act. 3. & in VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. honorantur Synodi locales, & suscipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. SECVNDO, quia plurima horum Conciliorum, vt Toletana, Bracharensia, Arelatensia, Hispalensia, &c. videntur ipso vsu Ecclesiæ quodammodo probata. TERTIO, quia si aliquot sancti Patres casu in eandem sententiam conuenientes, faciunt argumentum probabile, quanto magis L. aut LX. Episcopi simul conuenientes, & inuocato Spiritu sancto, aliquid communi consensu statuentes?

CAPVT XI.

Concilia generalia ante confirmationem summi Pontificis errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.

IAM verò de Concilijs vniuersalibus variæ sunt opiniones. Parisienses enim aliqui, & illi omnes

qui docent Concilium esse supra Papam; & aliqui præterea alij existimant, Concilia generalia legitima non posse errare, etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarium docent alij, vt Caietanus in Apologia, part. 2. capite 21. Turrecremata, libro tertio, cap. 32. 33. 34. & 58.

Nota duo. PRIMO, Legatos aliquando mitti ad Concilium cum instructione sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Concilio quarto, sexto, & septimo; aliquando sine instructione, vt factum est in Concilio Tridentino, cuius ratio est, quia in illis primis Concilijs vna tantum quæstio tractabatur, & ideò facile poterat Pontifex explicare Legatis, quæ esset sententia sua de illa quæstione. At in Concilio Tridentino tot quæstiones, & tam variæ tractandæ erant, vt non posset commodè eiusmodi instructio haberi.

SECVNDO nota, posse quatuor modis contingere, vt fiat generalis Concilij definitio. PRIMO, vt Patres consentiant, & definiant, dissentientibus Legatis Apostolicæ sedis. SECVNDO, vt definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agentibus. TERTIO, consentientibus omnibus etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionem. QVARTO, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus & sequentibus Papæ instructionem.

Ac de PRIMO & SECVNDO modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse: nam in primis de facto errauit Concilium Ephesinum II. quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, vt patet ex epistola beati Leonis 24. & 25. &c. Item Concilium Constantinopolitanum, tempore Nicolai I. errauit, cùm Legati Nicolai contra instructionem Papæ egerint, vt patet ex epistola Nicolai ad Patriarchas, & cæteros Episcopos Orientis, & ex Zonara in vita Michaëlis Imperatoris. SECVNDO, eiusmodi Concilia, non solùm non confirmata, sed etiam reprobata dici debent: idem enim est, siue Pontifex expressè Concilium reprobet, siue Concilium agat contra Pontificis sententiam. Constat autem Concilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem, vt multis exemplis ostendit Gelasius in tomo de Anathemate, & in epistola ad Episcopos Dardaniæ. TERTIO, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum suo capite, & similiter quando consentiunt Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt vt Legati, cùm non agant nomine Pontificis: disertè enim D. Leo in epistola 45. ad Pulcheriam, & Agatho in epistola ad Imperatorem, quæ lecta est in sexta Synodo, act. 4. affirmant se non dare auctoritatem Legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

De TERTIO modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile eius iudicium ante confirmationem Pontificis. PRIMO, quia sententia eius Concilij non est vltimum iudicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset vltimum, & irretractabile iudicium. Non esse autem vltimum iudicium horum Conciliorum planum est: nam eiusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur, & Pontifex Concilium approbare potest, vel reprobare, vt patet ex Gelasio in epistola ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in epistola ad Michaëlem, & ex praxi Conciliorum petentium confirmationem, ac nominatim ex Bulla Pij quarti, in qua confirmat Tridentinum Concilium, de qua re Turrecremata lib. 3. cap. 34.

Præterea SECVNDO, firmitas Concilij nascitur ex consensione, & coniunctione corporis cum capite, at caput nondum aperuit sententiam suam: etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen non sunt reuera Pontifices, nec sciunt quæ sit mens Pontificis, nec habent priuilegium non errandi, quod habet Pontifex.

TERTIO, Concilium Basileense, sessione secunda, vnà cum Legato Pontificis, communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc iudicatur erroneum.

QVARTO, potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, vt de facto errauit Concilium Constantinopolitanum, consentientibus etiam errori Legatis Nicolai primi: ergo potest etiam errare, quando nulla habetur instructio: nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent iudices, neque essent libera suffragia.

At objiciunt, eiusmodi Concilium est generale, legitimum, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest. Respondet Canus, Concilium non posse errare eo modo quo Ecclesia non potest errare, id est, sicut Ecclesia non potest errare in ijs, in quibus omnes de Ecclesia conueniunt, sic etiam Concilium non potest errare in ijs, in quibus omnes de Concilio conueniunt. At contra: nam Ecclesia non potest errare quoad fidem personalem, & ideò in eo solùm non potest errare, in quo omnes conueniunt. At Concilium non potest errare in iudicio de fide, id est, in decreto formando; est autem verum decretum Concilij, quod fit à maiori parte, alioqui nullum esset legitimum Concilij decretum, cùm semper aliqui dissentiant. Ergo Concilium absolutè dicitur errare, quando errat maior pars quæ format decretum. Quare alia ratione soluendam esse objectionem existimo.

Dico igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolutè est generale, & Ecclesiam vniuersalem perfectè repræsentat, eiusmodi autem Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam Episcopi cæteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ; & quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur: At Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ, id est, ipsum Papam, vt quod ipsi faciunt, absolutè censeatur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur confirmatio; sed solùm repræsentant Pontificem, tanquam vicarij, & internuncij ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cùm oriuntur dubia, & sententiam eius exspectare, & exequi. Itaque tale Concilium cùm non repræsentet absolutè auctoritatem capitis, non nisi imperfectè totam Ecclesiam repræsentat.

Quod si quis omninò velit eiusmodi Concilium absolutè totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censeri prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis; cùm autem dicitur Concilium generale non posse errare, & eius decreta certam fidem facere, id esse intelligendum, quando absolutum fuerit penitus, & ab omnibus obsignatum.

Objiciunt SECVNDO, quod Concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmentur. RESPONDEO, illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice confirmatum, sicut quando Iudex à quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori, nisi Princeps sententiam retractet.

De QVARTO modo vix dubium esse potest, videtur

detur enim esse certum, tale Concilium non posse errare; primum enim in tali Concilio inuenitur expressus consensus capitis & membrorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio errare non potest, neque obest, quod instructio illa à Pontifice data, non videatur definitiua sententia Apostolicæ sedis: nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum à Legatis, nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiua & vltima, non solùm Concilij, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare: nam certò intelligit, sententiam suam fuisse à Deo, quando à Concilio approbatur, vt dicit beatus Leo epistola sexagesima tertia ad Theodoretum: *Quæ*, inquit, *Dominus noster prius ministerio definierat, vniuersæ fraternitatis irretractabili firmauit assensu, vt verè à se prodisse ostenderet, quod prius à prima omnium s. de formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoque capiti membra concordent, &c.*

Quod vt melius intelligatur, sciendum est, Pontificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ sedis, cum ea conditione, vt si Concilium consentiat iudicio Apostolicæ sedis, formetur decretum, sin minus, differatur decreti formatio, donec Rom. Pontifex consultus respondeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi: nam act. 3. cùm Concilium consensisset iudicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formauerunt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, ac petra fidei, & cælestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

Deinde act. 16. cùm Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt, debere prius id significari Apostolicæ sedi. Quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorum, apertè dicit, se scribere Pontifici, & petere confirmationem, quoniam præter decretum, de fide contra Dioscorum, alia etiam quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia; itaque solùm petunt confirmationem eorum, quæ definierant præter Pontificis sententiam. Ipse etiam Leo in epistola sexagesima prima ad Concilium Chalcedonense, qua illud confirmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an reuera cum eius consensu factum fuisset decretum Concilij; qua etiam ratione confirmauit Pontifex multa alia similia Concilia, non quia errare potuerant, sed vt omnibus certius constaret, quæ Legati egerant, verè ex mandato expresso Pontificis egisse.

Denique in eiusmodi Concilijs, non exspectata alia confirmatione Pontificis, mox fit exequutio, id est, damnantur qui contrarium sentiunt, vt manifesti hæretici, & deponuntur ab Episcopatu, vel Sacerdotio. Ita in Niceno Concilio damnati sunt & in exilium acti sex Episcopi vnà cum Ario, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 5. In Ephesino Concilio damnatus, & depositus est Nestorius, vt Euagrius testatur lib. 1. cap. 4. In Concilio Chalced. act. 3. depositus est Dioscorus, & act. 4. decem Episcopi Ægyptij iudicantur hæretici, quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. in Concilio VII. act. 8. & 12. damnatur, & deponitur, & in exilium eijcitur

A Macharius Patriarcha Antiochenus, cum aliquot suis discipulis, & act. 15. damnatur, & deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPVT XII.

An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.

Diximus de auctoritate Conciliorum absolutè considerata, nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia, id est, ad B verbum Dei scriptum (nam de traditionibus eadem est ratio) & ad Pontificem. Et quidem hæretici huius temporis passim clamant, nos subijcere Scripturam Concilijs. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 9. §. 14. *Subycere in eum modum*, inquit, *Dei oracula hominum censuræ, vt ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna quæ commemoretur.* Similia apud alios passim inueniuntur. Cæterùm hæc non nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subijciunt, sed anteponunt Concilijs, neque in hoc vlla controuersia est. quod si interdum Catholici aliqui dicunt, Scripturam pen- C dere ab Ecclesia, siue à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundum se, sed quoad explicationem, & quoad nos.

Obseruandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, & Conciliorum decreta, ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Concilijs. PRIMVM est, quod Scriptura est verbum Dei immediatè reuelatum, & scriptum quodammodo Deo dictante, iuxta illud 2. Petri 1. *Spiritu sancto inspirante, loquuti sunt sancti Dei homines.* Et 2. Timot. 3. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata.* Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper Scriptores sacri nouas reuelationes habuerint, & scripserint ea, quæ antea ignorabant: constat enim Euangelistas Matthæum & Ioannem scripsisse ea quæ viderunt; Marcum & Lucam, ea quæ audierunt, vt Lucas ipse fa- D tetur initio Euangelij: *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt.*

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatam reuelationem, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel noua quædam & antea incognita eis reuelabantur à Deo, iuxta illud Psal. 50. *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Vel Deus immediatè inspirabat, & mouebat Scriptores ad scribenda ea quæ viderant, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Vt enim dicitur verè epistola Principis, quę à Principe dictatur, etiamsi is qui eam scripsit, antea sciebat quę scripturus erat: ita dicitur, & est immediatum Dei verbum quod scriptum est ab Euangelistis, Deo inspirante, & dirigente, licet E scripserint ea quæ viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neque scribunt immediatas reuelationes, aut verba Dei, sed tantú declarant quodnam sit verbum Dei scriptum, vel traditum, & quomodo intelligi debeat, & præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Concilia, cùm definiunt qui sint libri canonici & diuini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solùm esse tales.

Sic etiam Concilium Trident. sess. 13. cap. 1. cùm definit verba illa, *Hoc est corpus meum*, intelligi propriè, non figuratè; non edit, sed declarat verbum Dei. Et cùm Nicænum Concilium definiuit, Christum

esse homoousion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus disertè continetur, vnum esse Deum, & Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum; ex quibus sequitur necessariò Patrem & Filium eiusdem esse substantiæ & diuinitatis. Et similiter Concilium VI. cùm definiuit, in Christo duas esse voluntates, diuinam & humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura, in qua habetur, Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur, & est, quod Scriptores sacri non debuerunt multùm laborare in suis libris edendis: satis enim erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia; vel ad summum reuocando ad memoriam quæ viderant, vel audierant, & cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant historias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Concilijs debent rem ipsam quærere, id est, conclusiones inuestigare, disputando, legendo, cogitando. Vnde Act. 15. legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concil. Ruffinus lib. 10. cap. 5. hist. Ecclesiast. quocirca Act. 15. dicunt Patres Concilij: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, id est, Spiritu sancto nostram industriam & diligentiam adiuuante. At Scriptores sacri soli Deo tribuunt ea quæ scribunt, ac propterea tam sæpè repetebant Prophetæ illud: *Dicit Dominus*.

TERTIVM est, quod in Scriptura nullus potest esse error, siue agatur de fide, siue de moribus, & siue affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiæ commune, siue aliquid particulare, & ad vnum tantùm hominem pertinens: tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem saluari, quàm Petrum, Paulum, Stephanum, & quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse, & saluos esse: vtrumque enim eadem Scriptura verissima testatur, at Concilia in iudicijs particularibus errare possunt.

QVARTVM est, quòd in Scriptura non solùm sententiæ, sed etiam verba omnia, & singula, ad fidem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustrà, aut non rectè positum; at in Concilijs maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non enim sunt de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes quæ adduntur, neque ea quæ ad explicandum & illustrandum adferuntur, sed tamen ipsa nuda decreta, & ea non omnia, sed tantùm quæ proponuntur tanquam de fide. Interdum enim Concilia aliquid definiunt, non vt certum, sed vt probabile, vt Concilium Viennense, quod decreuit, tenendum, vt probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam & virtutes, vt habetur Clem. vni. de summa Trinitate, & fide Catholica. Quando autem decretum proponatur, tanquam de fide, facile cognoscitur ex verbis Concilij: semper enim dicere solent, se explicare fidem Catholicam: vel hæreticos habendos, qui contrarium sentiunt: vel quod est communissimum, dicunt anathema, & ab Ecclesia excludunt eos qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantùm ad fidem pertinet: non enim est hæreticum dicere, in canonibus Conciliorum aliquod verbum esse superuacaneum, aut non rectè positum, nisi fortè de ipso verbo sit decretum formatum, vt cùm in Concilio Nicæno decreuerunt recipiendam vocem ὁμοούσιον, & in Ephesino, vocem θεοτόκον.

QVINTVM est, quòd Scriptura non eget approbatione Pontificis vt sit authentica, sed tantùm vt innotescat eius auctoritas: at Concilia etiam legitima, & generalia, non sunt rata, nisi à Pontifice confirmentur, vt ostendimus quæstione superiori.

Sed obijciunt quidam, Gratianus dist. 19. can. In canonicis, affirmat epistolas Pontificum decretales, numerari debere inter scripturas canonicas, & d. 20. can. Decretales, dicit Conciliorum canones eiusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus, ergo etiam canones Conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas, non ergo Scripturæ præponuntur Concilijs. Præterea, S. Gregorius lib. 1. epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum.

RESPONDEO ad Gratianum dupliciter.

PRIMO, eum esse deceptum ex deprauato codice, quem ipse habuit beati Augustini: tribuit enim illum canonem Augustino, libro secundo doctrinæ Christianæ, cap. 8. codices autem veri & emendati beati Augustini non habent, vt Gratianus refert, sed longè aliter: non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, vt Gratianus legit, sed iudicium de Scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimum, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma, in qua sedit Petrus, & ad quam scripsit Paulus; Ephesus, in qua sedit Ioannes, & ad quam scripsit idem Paulus, & aliæ quædam.

Dico SECVNDO, Gratianum, etiam hoc errore posito, non voluisse dicere, decreta Pontificum esse propriè Scripturas sacras, & canonicas, vt sunt Euangelia, vel Psalmi: sed esse scripturas sacras, vt distinguantur à prophanis; & canonicas, vt distinguantur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi, licet enim canones Pontificum & Conciliorum distinguantur, & postponantur Scripturæ diuinæ, tamen suo modo sunt, & dici possunt scripta sacra, & canonica, quomodo septima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum, diuinitus inspiratas constitutiones. Imò Innocentius, cap. Cum Marthæ, extra de celebratione Missarum, vocat Scripturam sacram sententiam illam Augustini: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*, sermone decimo septimo de verbis Apostoli. Quod autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda diuinis scripturis propriè dictis, patet ex 36. causa, quæstione secunda, can. Placuit, vbi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio diuinæ Scripturæ, anteponit Concilij decreto.

Ad Gregorium respondeo, illud sicut, sonare similitudinem, non æqualitatem, vt illud Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est*. Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non comparari à Gregorio Concilia cum Euangelijs in omnibus, sed tantùm in ipsa certitudine eorum, quæ in scripturis dicuntur, & in Concilijs definiuntur. Cùm enim vtraque sint infallibilis veritatis, æquè certa dici possunt: sed iam quandoquidem Concilia non sunt maioris auctoritatis, quàm scripturæ, restat vt illud explicemus, vtrum saltem maioris sit, Concilij œcumenici, quàm summi Pontificis auctoritas.

CAPVT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

QVÆSTIO hæc exorta est tempore Concilij Pisani, quia cùm duo Pontifices, qui simul

sedebant

A sedebant in schismate, Gregorius XII. & Benedictus XIII. non videbantur seriò cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum, vterque vouerat, & iurauerat, Cardinales vtriusque partis secesserunt Pisam, & tractare cœperunt, an sibi liceret, inuitis Pontificibus illis, Concilium generale conuocare, & eos Pontifices deponere. Meminit Antoninus huius disputationis, quæ Florentiæ habita est, 3. parte summæ hist. tit. 22. cap. 5. §. 2.

Deinde, cùm paulò post fieret Concilium Constantiense, & Ioannes XXIII. qui solus ad Concilium accesserat, à Concilio clam discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset inuitum Pontificem B iudicare, & deponere. Sed maximè controuersia creuit tempore Concilij Basileensis, quia enim Eugenius Papa quartus, Concilium Basileense inchoatum dissoluere volebat, & impedire, ne vlterius progrederetur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Concilio; & quoniam paulò ante viderant duos Pontifices, Ioannem XXIII. & Benedictum XIII, depositos fuisse per Concilium Constantiense, & sic impositum finem maximo schismati, cœperunt metuere, ne si Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum schisma renouaretur, & sine vllo remedio Ec- C clesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iuerunt, vt Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi nouum schisma fecerunt, creato Pseudo-Papa Felice quinto, qui postea cognito errore, abdicauit se Pontificatu; & quamuis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo, videatur quæstio definita, tamen quia Florentinum Concilium non ita expressè hoc definiuit, & de Concilio Lateranensi, quod expressissimè rem definiuit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale; ideò vsque ad hanc diem quæstio superest, etiam inter Catholicos.

Obseruandum est autem, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: Vno modo, vt D sumatur ab vna parte solus Papa verus, & indubitatus; ab altera Concilium generale, cui præsit Papa per se, vel per Legatos, itaut nihil definiatur sine consensu ipsius.

Altero modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos Legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per suos Legatos, etiam quando Legatus quidem ab eo missus, præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem, tunc enim non est verè eius Legatus, licet pro tali se gerat.

Quæstio præsens, licet nonnullis videatur præci- E puè versari circa priorem comparationem, quippe qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse maiorem tali Concilio: tamen re vera quæstio præcipua est de posteriore comparatione. Quod patet, PRIMO, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum, an Papa, etiam inuitus, à Concilio iudicari, damnari, & deponi posset. Ad hunc autem finem superuacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa, sit maius solo Papa: nam siue sit maius, siue minus, nunquam iudicabit, neque damnabit, neque deponet inuitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papæ? num Papa seipsum inuitũ volet iudicari, & damnari?

SECVNDO, idem patet ex Concilio Basileensi: nam Basileenses Patres, qui definierunt Concilium esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugenium Papam, eo tempore, quo in Concilio neque Papa, neque eius Legatus aderat, quin etiam Papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, & sola tractanda, nam ex huius explicatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, ijdem docent parem esse auctoritatem in solo Papa, & in Concilio, cum Papa intensiuè, licet extensiuè sit maior in Concilio, & proinde non posse à tali Concilio Papam iudicare, vel damnari, nec eiusmodi Concilij decretis eum obligari coactiuè, sed tantùm directiuè, & posse in eis dispensare, exceptis decretis de fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. Qui verò docent, Concilium sine Papa esse supra Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam, tametsi ipsi ijdem fatentur, posse tanquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilij generalis; sed si malè dispensauerit, posse corrigi, & puniri postea à Concilio generali. Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPVT XIV.

Explicantur opiniones diuersæ.

PORRO de proposita quæstione tres inuenio Doctorum sententias. Prima est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt in primis omnes hæretici huius temporis, & nominatim Hermannus Hamelmannus id probare conatur multis argumentis lib. 3. capite decimo tertio Prolegomenorum. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Ioannes Gerson, Iacobus Almainus, & alij nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica, libro 2. capite vltimo. Panorm. in cap. Significasti, de electione, & ibidem Magister eius Cardinalis Florentinus, item Abulensis in cap. 18. Matthæi, quæstione 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alij.

Vt autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta huius opinionis. Primum est, Papam non esse propriè caput Ecclesiæ vniuersæ simul congregatæ. id quod non eodem modo intelligunt hæretici, & alij auctores: hæretici enim volunt Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantum Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum, Patriarcham Occidentis.

At alij auctores citati, docent, Papam esse caput, & Pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali, tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quandam corporis, & tota potestas quæ erat sparsa in varijs membris, ibi vnitur, itaut comparare Papam cum cæteris Christianis seorsim sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: At comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum maiore.

Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt se-

cundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Concilio, quàm in Papa, sed in Concilio principalius, immediatius, & immobilius. Dicunt enim Christum immediatè omnem potestatem soluendi & ligandi tribuisse Ecclesiæ, & cùm Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem; quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, & in eo posuit hanc potestatem summam, vt eam exerceat nomine Ecclesiæ.

Differunt inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatem formaliter & subiectiuè, in solo Pontifice; in Ecclesia autem ponunt eam, vt in fine, quia est propter Ecclesiam, & vt in regulante, quia Ecclesiæ est regulare, & dirigere Papam, cùm ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique vt in supplente, quia deficiente Papa, propter mortem naturalem, aut ciuilem, Ecclesia supplet eius officium.

Alij verò volunt esse formaliter & subiectiuè principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice, conueniunt tamen in eo omnes, vt doceant esse hanc potestatem immediatè in Ecclesia, & proinde mòrtuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatem Papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias, &c. ex quibus deducunt, Concilium esse supra Papam, & posse ipsum iudicare, & punire; & idem esse quærere, an Papa sit maior Concilio, ac si quæreretur, an pars sit maior suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua regione. Constat enim Ducem Venetum esse supra singulos Magistratus, & supra singulos Senatores, & ciuitates Venetas, non tamen supra totum Senatum simul collectum; & quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam ducalem esse in Senatu. Quomodo etiam Magister generalis est supra singulos Religiosos, etiam Priores, & Prouinciales, tamen non est supra Congregationem generalem, cùm ei parere debeat, non imperare.

S e c v n d a opinio est aliquot Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Concilium, & à nemine iudicari posse inuitum, tamen posse ipsum sese subijcere Concilio, & dare illi supra se potestatem; & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilij, etiam si de ipsius depositione ageretur. ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter, 2. q. 7. & in can. In Synodo, d. 63.

Vltima sententia est ferè communis, quod videlicet Papa adeò sit supra Concilium, vt non possit etiam se subijcere eius sententiæ, si propriè de sententia coactiua agatur. Hæc sententia videtur esse omnium Scholasticorum veterum, vt Alberti, beati Thomæ, B. Bonauent. Richardi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 19. vbi de clauibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expressè autem hoc docent S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 10. §. 4. summæ historialis, & 2. part. tit. 3. cap. 11. summæ Theologicæ, Ioannes de Turrecremata, lib. 2. cap. 39. & 104. summæ de Ecclesia, & in responsione ad Oratores Basileenses de summi Pontificis & Concilij generalis auctoritate. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ, lib. 1. art. 6. Dominicus Iacobatius lib. 10. de Concilijs, art. 7. in quo fusissimè quæstionem disputat, & soluit 63. argumenta aduersariorum. Cardinalis Caietanus in tractatu de comparatione Papæ, & Conciliorum, & in Apologia pro tractatu prædicto. Albertus Pighius lib. 6. de hierarchia Ecclesiæ. Franciscus Ferrariensis in lib. 4. contra Gentes, cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesiæ, & Petrus de Monte in libro de potestate Papæ, & Concilij. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit, & Canonistæ ferè omnes in cap. significasti, de electione, & can. Si Papa, dist. 40. Ioannes Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia, cap. vlt. Thomas Campegius in tract. de potestate Romani Pontificis, cap. 22. & sequentibus. Nicolaus Sanderus lib. 7. de visibili Monarchia, vbi agit de Concilio Constantiensi, pag. 540.

CAPVT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.

IAM verò vt rei veritas declaretur, adferemus, ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit P r i m a. *Romanus Pontifex est Pastor & caput, non solùm omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius vniuersalis Ecclesiæ simul congregatæ à Christo immediatè constitutus.* Hæc est contra primum fundamentum aduersariorum, quæ tametsi probata est fusissimè in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breuiter probanda est.

Igitur probatur P r i m o ex Scriptura. Petrus est fundamentum Ecclesiæ, à Christo positum, iuxta illud: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Matth. 16. proinde caput, ac pastor: nam quod est in domo fundamentum, est in corpore caput, & in grege pastor. Vt enim fundamentum non pendet à domo, sed domus à fundamento; ita etiam caput non pendet à corpore, sed corpus à capite; & pastor non pendet à grege, sed grex à pastore. Quod autem per Ecclesiam eo loco intelligatur Ecclesia vniuersalis, etiam congregata, vt est generale Concilium, probatur ex cap. Matth. 18. vbi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ.* Quo loco per Ecclesiam intelligunt aduersarij generale Concilium.

Præterea, Ecclesia congregata, siue Concilium, proprijssimè est Ecclesia Christi, vt etiam aduersarij concedunt: nam Ecclesia est congregatio fidelium; ergo quo magis fideles sunt congregati & vniti, eo magis propriè sunt Ecclesia: at stultum est, cùm aliquid de alio absolutè pronunciatur, excipere id quod proprijssimè per illud significatur. ergo cùm Christus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* stultè excipitur Ecclesia vniuersalis congregata, cùm ea proprijssimè sit Ecclesia.

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia est vnum regnum, vna familia, vnus grex, licet dispersa videatur quantum ad locum. igitur si Pontifex est pastor & caput Ecclesiæ, non certè dispersæ, quæ nulla est, sed congregatæ Ecclesiæ est pastor, & caput. Idem habetur ex illo Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Nam etsi aduersarij dicunt Dominum dixisse, *Pasce oues meas*, non Ecclesiam meam; tamen Ecclesia in orat. de Pontifice sic explicat: *Deus omnium fidelium pastor, & rector, qui famulum tuum N. Ecclesiæ tuæ præesse voluisti.* Et præterea, vel Ecclesia congregata, siue Concilium generale, pertinet ad oues Christi, vel non; si pertinet, ergo Ecclesiæ congregatæ, & Concilij generalis pastor est Petrus: si

non

non pertinet, ergo Christiani per congregationem desinunt esse oues Christi, quod est absurdissimum.

SECVNDO, probatur ex Concilijs: nam Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, disertis verbis fatetur, sanctum Leonem caput fuisse totius illius Concilij, quod fuit omnium maximum, & in quo tota Ecclesia congregata conspiciebatur: *Quibus*, inquit, *tu quidem vt caput præeras.* Item Concilium Lugdunense, vt habetur capite, Vbi periculum, de elect. in 6. vocat Pontificem Rectorem vniuersalis Ecclesiæ, non igitur solùm particularium Ecclesiarum est Rector. Similiter in Concilio Florentino definitum est, Pontificem esse totius Ecclesiæ caput, & accepisse à Domino plenissimam potestatem vniuersalem Ecclesiam regendi. Concilium Constantiense, sess. 15. damnauit hæresim Ioannis Hus dicentis, non esse Papam caput Ecclesiæ.

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, Papa est vnum caput, ergo vnius corporis caput: at Ecclesiæ particulares seorsim sumptæ, non sunt vnum corpus; ergo Papa est caput Ecclesiæ vniuersalis. SECVNDO, Ecclesia vniuersalis est vnum corpus visibile, ergo habere debet vnum caput visibile, alioquin videbitur monstrum: at non est fingere alium quàm Papam, ergo Papa caput est totius Ecclesiæ simul. TERTIO, Papa est immediatus Vicarius Christi, vt habetur in Concilio Lugdunensi & Florentino citatis, nec non in Concilio Constantiensi, sessione octaua, vbi damnatur hæresis Vvicleffi dicentis, Papam non esse immediatum Christi Vicarium: neque id aduersarij negant; ergo præest ijs omnibus loco Christi, quibus Christus ipse inuisibiliter præest, & quibus etiam præesset visibiliter, si visibiliter adesset: Christus autem præest, & præesset visibiliter, si adesset visibiliter, non solùm Ecclesijs particularibus, sed etiam toti Ecclesiæ vniuersali, & generalibus Concilijs; igitur etiam Papa præest Ecclesiæ vniuersali.

CAPVT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

SIT iam altera propositio; *Summa potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletiuè.* Hæc est contra alterum fundamentum aduersariorum, & quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio, summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis apertè colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est Democratia, vel Aristocratia, sed Monarchia, siue regnum Christi, iuxta illud Psalmi secundi: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.* Et Lucæ primo: *Regni eius non erit finis.* Et Ioannis decimo octauo, non dixit Christus cùm interrogaretur, *Ergo Rex es tu?* Non sum Rex, aut regnum meum non est in hoc mundo; sed ait: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est: Est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas, quale est Herodis, & similium Regum. Denique, Scriptura passim vocat Christum regem, & Ecclesiam regnum eius; ex quo sequitur, vt ab vno regi debeat, non à multis, ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sit suppletiuè hæc auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem à seipsa, nec ab alio; igitur nullo modo habet. Quod à seipsa non habeat, manifestè probat discrimen quod est inter regnum Christi, & regna cætera: non enim est Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna huius mundi, in quibus summa potestas est in Rege, sed à populo profecta, & deriuata, & proinde radicaliter, & suppletiuè eadem potestas est in regno. Nam in regno Christi summa potestas est in Christo, & non deriuata vllo modo à populo: in regnis enim hominum, potestas Regis est à populo, quia populus facit Regem, qui alioqui esset homo priuatus sicut cæteri, omnes enim homines naturaliter sunt liberi, & æquales, nec posset vnus cæteris imperare, nisi illi se ei subijcerent, & super se potestatem ei concederent.

At Christus est Deus & homo, & quatenus Deus, est naturaliter Dominus, & Rex omnium creaturarum: quatenus homo, habet à Deo omnem potestatem, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potius fecit Ecclesiam esse suum regnum; Apocalypsis quinto: *Fecisti nos Deo nostro regnum.* Hinc est, quod in Scriptura, regnum Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt cætera, comparatur etiam familiæ, Matthæi vigesimo quarto: *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et Hebr. 3. Moses erat fidelis in tota domo Dei, tanquam seruus; Christus autem erat fidelis in tota domo sua, tanquam Dominus. Constat enim patrem familias non habere à familia vllam auctoritatem, sed ex se; quia non ipse à familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo seruos. Vnde pater familias, etiamsi pessimus sit, nunquam potest à familia iudicari, vel expelli, sicut potest Rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ouili, Ioann. 10. Item corpori, & sponsæ, Ephes. 4. & 5. vt intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatem pastor ab ouibus, nec caput à corpore, nec vir ab vxore; ita neque Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo & ijs, quibus Christus eam communicauit. Quod autem non habeat ab alio, nimirum à Christo, probatur. Nam Christus legitur quidem dedisse Petro claues regni cælorum, Matthæi decimo sexto, & eundem præfecisse ouili suo, Ioannis vltimo, dedit etiam Apostolis cæteris potestatem prædicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quædam faciendi, quæ ad munus Episcopale spectant: sed hanc potestatem Christus singulis dedit, ita vt potuerit quisque eorum illa omnia exercere sine congregatione aliorum, vt notum est: At quod ipsi Ecclesiæ, id est, fidelium vniuersitati in se, id est, ratione suæ totalitatis, aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur; imò è contrario legimus, præcipi populis, vt obediant, & subiaceant Pastoribus suis, Heb. 13. & alibi. Quod si Ecclesiæ vniuersitati non est data vlla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam vniuersalem repræsentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, siue Papalis, sed tantùm Episcopalis, seu Archiepiscopalis; prout sunt personæ quæ ibi conueniunt. siquidem summa, seu Papalis auctoritas, non ponitur in Concilio ab aduersarijs, nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiæ vniuersæ. Si ergo Ecclesia vniuersa, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multò minus Concilium habet.

Probatur SECVNDO: nam si Concilium generale, sine persona Papæ, haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletiuè, non indigeret confirmatione Papæ. Id autem est falsum. Constat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petijsse.

TERTIO, Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, vt patet in Concilio Sirmiensi, cui subscripsit Hosius. Item Mediolanensi, Ariminensi, Ephesino secundo, Constantinopolitano, sub Iustiniano II. Constantinopolitano, sub Leone Isauro, & alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare; ergo non potest sine Papa omnia illa, quæ potest cum Papa. Neque potest responderi, errasse illa Concilia, quod non fuerint legitima; nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus, imò Ephesinum II. fuit omninò simile Basileensi: vtrumque enim fuit indictum à Pontifice, in vtroque adfuit Legatus Pontificis circa initium, ab vtroque recessit paulo post Legatus Pontificis, in vtroque fuit Pontifex excommunicatus; quæ omnia de Basileensi patent ex gestis eius, ab Ænea Syluio descriptis. De Ephesino autem patet ex epistola Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & nihilominus errasse Concilium Ephesinum, aduersarij negare non possunt.

QVARTO, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter, vt in ministro Ecclesiæ, vt ipsi dicunt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi Vicarium, sed mediatum: immediatè enim Vicaria Christi esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus Vicarius Ecclesiæ, quod est expressè contra Concilium Constantiense, sess. 8. vbi damnatur hęresis Vvicleſi dicentis, non esse Pontificem immediatum Christi Vicarium.

CAPVT XVII.

Summum Pontificem absolutè esse supra Concilium.

TERTIA propositio. *Summus Pontifex simpliciter & absolutè est supra Ecclesiam vniuersam, & supra Concilium generale, itant nullum in terris supra se iudicium agnoscat.* Hæc etiam est ferè de fide, & probatur. PRIMO, ex duabus præcedentibus: nam si Papa est caput Ecclesiæ vniuersæ, etiam simul congregatæ, & Ecclesia vniuersa, etiam simul congregata, non habet vllam potestatem ratione suæ totalitatis; sequitur Papam supra Concilium esse, & supra Ecclesiam, non contra.

SECVNDO, probatur ratione in Scripturis fundata: nam omnia nomina quę in Scripturis tribuuntur Christo, vnde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici. Ac primum: Christus est pater familias in domo sua, quæ est Ecclesia; Pontifex in eadem est summus œconomus, id est, pater familias loco Christi, Lucæ duodecimo: *Quis est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c.* Hic enim per dispensatorem siue œconomum, vt Græcè habetur, intelligunt Episcopum. Ambrosius in hunc locum, & Hilarius, & Hieronymus in cap. 24. Matth. vbi similis habetur sententia. Et quamuis Patres non loquantur expressè de Episcopo Romano, tamen sine dubio sententia Scripturæ illa est, vt Episcopi particulares sunt summi œconomi in suis Ecclesijs, ita esse Episcopum Romanum in Ecclesia vniuersa. Vnde Ambrosius in illud 1. Timot. 3. vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, &c. *Domus Dei*, inquit, *Ecclesia dicitur, cuius hodie Rector est Damasus.* Et Chrysostomus lib. 2. de sacerdotio, circa initium, hunc ipsum locum, *Quis est fidelis seruus, &c.* de Petro exponit.

Quod autem œconomus summus sit supra familiam, & ab ea iudicari, ac puniri non possit, patet ex

A hoc eodem loco: Dominus enim ait: *Quem constituit Dominus super familiam suam.* Et ibid. *Quod si dixerit seruus ille in cor de suo: Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere seruos & ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.* Vbi vides Dominum seruare suo iudicio seruum illum, & non committere iudicio familiæ. Idem etiam docet vsus omnium familiarum: nulla enim familia est, in qua liceat inferioribus famulis, etiam simul congregatis, punire, vel expellere œconomum, etiamsi pessimus sit, id enim ad solum Dominum totius familiæ pertinet.

B Alterum nomen Christi est Pastor, Ioannis decimo: *Ego sum Pastor bonus, &c.* Idem communicat Petro, Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Constat autem pastorem ita præesse ouibus, vt nullo modo ab eis iudicari possit.

TERTIVM est, Caput corporis Ecclesiæ, Eph. 4. idem communicat Petro, vt habemus in Concilio Chalced. act. 3. vbi Legati sententiam pronunciant in Dioscorum; & in epistola Concilij ad Leonem. Porrò caput à membris regi, & non ea potius regere, contra naturam est; sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cùm fortè grauiter ægrotat.

QVARTVM est, Vir, seu Sponsus, Ephes. 5. *Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, &c.* Idem conuenit Petro: nam

C in Concilio generali Lugdunensi, vt habetur c. Vbi periculum, de electione, in Sexto, loquens Concilium de electione Ro. Pontificis: *Acceleret*, inquit, *vtilis perneceſſaria totius mundi prouisio, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato.* Est autem contra Apostolum Ephes. 5. & contra naturæ ordinem, vt sponsa præsit sponso, & non potius subsit.

Probatur SECVNDO, ex verbis expressis Conciliorum & Pontificum. Cùm enim controuersia ista sit de potestate Conciliorum & Pontificum, si inter se Concilia & Pontifices conueniunt, quid opus est vt nos litigemus? PRIMVM ergo extat Concilium Sinuessanum sub Marcellino, in cuius fine legimus, *Prima Sedes à nemine iudicabitur.* Paulò

D post extitit Concilium Romanum sub Syluestro, in cuius vltimo canone similiter legimus: *Nemo iudicabit primam sedem.*

Præterea, ex Concilio Chalcedonensi colligitur Pontificem esse maiorem Concilio: nam act. 3. recitantur multæ epistolæ scriptæ ex varijs locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctissimo, & beatissimo vniuersali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & sancto vniuersali Concilio congregato in Chalcedonensi ciuitate, &c.* Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamarit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Imò in fine illius actionis extat epistola Concilij ad eundem Leonem, in qua eum

E & caput, & patrem suum agnoscunt. Præterea, in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina II. tum ob alias causas, tum præcipuè quia iudicare, & damnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Vt enim Nicolaus I. ait in epistola ad Michaëlem, non tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quàm ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dictare ausus fuerat. Vbi notandum, quod si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit iure iudicare Romanum Pontificem; certè sequitur euidenter, Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem iudicare,

dicare, si erat supra ipsum, immo eius iudex, vt aduersarii volunt.

Item Concilium Romanum V. sub Symmacho recipit & approbauit tanquam sua decreta, librum Ennodii Diaconi, in quo sic legimus: *Aliorum hominum caussas Deus voluit per homines terminari. Sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores cælo tantum debere innocentiam.* In VIII. Synodo generali act. 7. legimus, Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus iudicasse: de eo vero neminem vnquam iudicasse: intellige, legitime, ita vt fuerit receptum ab Ecclesia eiusmodi iudicium. Scribunt Platina in vita Leonis III. Paulus Æmilius lib. 3. historiæ Francorum, cum Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendam caussam Leonis Pontificis, cui multa crimina obiecta fuerant, & simul conuenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos vna voce clamasse, non licere vlli hominum iudicare summum Pontificem, tum vero Carolum destitisse à munere illo iudicandi, & Leonem iuramento seipsum purgasse.

Præterea Concilium Lateranense sub Alexand. III. vt habetur c. Licet, extra. de elect. *In Romana Ecclesia*, inquit, *aliquid specialiter constituitur, quia non poterit ad superiorem haberi recursus.* Vbi Concilium docet, maiori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quam alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, & deponi per Romanum Pontificem: si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium vllum, non enim habet superiorem, à quo deponi possit. Item in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbante Concilio, in qua iubentur suspecti de hæresi interrogari, an non credant Romanum Pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. at certe suprema est, qua nulla est maior, & cui nulla æqualis.

Denique Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. diserte & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobauit contrarium decretum, editum in Concilio Basileensi. *Solum*, inquit, *Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissoluendorum plenum ius, & potestatem habere, nedum ex sacræ Scripturæ testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione, manifeste constat.*

Ad hunc locum nihil potest responderi, nisi vel non fuisse Concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definiuisse hoc, tanquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest: nam etsi fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad centum non peruenerunt: tamen Concilium omnibus patebat, & omnes vocati fuerant, & in eo summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat. Quod autem non fuerit receptum, saltem ab omnibus parum, refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cum ab eo non accipiant auctoritatem. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, & Pontifex conniueat, tandem consuetudine abrogari: sed hoc non accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt: & cum Pontifex videt longo tempore ea non seruari, & tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt vllo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt. tale autem est hoc, de quo agimus. Quod vero Concilium hoc rem istam non definierit, proprie, vt decretum A fide Catholica tenendum, dubium est, & ideo non sunt proprie hæretici, qui contrarium sentiunt, sed à temeritate magna excusari non possunt.

Accedant iam Tertio pontifices. Leo epist. 48. ad Anastasium, in fi. *Magna*, inquit, *Dei dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursum quidam in maioribus vrbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite dissideret.* Iam si cura vniuersalis Ecclesiæ ad Petrum pertinet, certe etiam Concilii, quod vniuersalis Ecclesiæ vicem gerit.

Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. *Cuncta*, B inquit, *per mundum nouit Ecclesia, quod sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat iudicandi, nec cuiquam liceat de eius iudicare iudicio.*

Nicolaus I. epist. ad Michaëlem, idem repetit: *Patet*, inquit, *profecto sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractandum.*

Gregorius li. 9. epist. 39. ad Theotistam patritiam: *Si*, inquit, *B. Petrus, cum à fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat, vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent: sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset: humili ergo eos ratione placauit.*

Paschalis papa, vt habetur c. Significasti, extra de electione: *Aiunt*, inquit, *in Conciliis statutum non inueniri, quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia vlla præfixerunt,* C *cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

Innocentius III. serm. 2. de consecr. pontificis: *In tantum*, inquit, *mihi fides necessaria est, vt cum de ceteris peccatis Deum iudicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possem ab Ecclesia iudicari.*

Bonifacius VIII. in extrauag. Vnam sanctam, tit. de maior. & obed. *Si deuiat*, inquit, *terrena potestas, iudicabitur à potestate spirituali. Si deuiat spiritualis, minor à maiori. Si vero suprema, à Deo solo, non ab homine poterit iudicari.* Accedat testimonium S. Bonifacii, Episcopi Moguntini, qui etiamsi summus pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo D vt habetur dist. 40. can. si papa: *Cunctos*, inquit, *iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.*

Probatur Quarto ex appellationibus à Concilio ad papam. sine controuersia enim semper à minore ad maiorem appellatur. appellari autem à Concilio ad papam, non contra, perspicuum est ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Ad sedem*, inquit, *Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non à Concilio: subdit, sæpe Romanos pontifices soluisse eos, quos inique Concilia ligauerant, cuius rei exstant exempla clarissima. Nam E Athanasius Episcopus Alexandrinus, & Paulus Episcopus Constantinopolitanus, à Concilio depositi, ad Iulium papam appellauerunt, & ab eo in suas sedes restituti sunt, vt auctor est Sozomenus lib. 3. hist. cap. 7. similiter Flauianus Episcopus Constantinopolitanus appellauit à Concilio Ephesino II. generali, ad Leonem papam, vt testatur Leo epist. 25. ad Theodosium Augustum. Item Theodoretus Episcopus Cyri appellauit à Concilio eodem Ephesino II. ad eundem Leonem, vt patet ex Liberato in Breuiario, cap. 12. & ex ipsa epistola Theodoreti, quæ exstat ad finem operum Leonis. Denique Ioan-

nes Chrysostomus à Concilio depositus appellauit ad Innocentium Papam, vt testatur Gelasius, vbi supra, & idem colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

Probatur Quinto, ex approbatione& reprobatione Conciliorum: nam omnia reuocantur tandem ad examen Romani Pontificis, & quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat reiiciuntur, vt testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ & quidem quod ad petitionem Cōciliorum approbauerit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum præcipue I. II. III. IV. & VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobauerint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium quæ est 52. scribit videri sibi bonum, vt rogetur Romanus Episcopus, vt mittat aliquos in Græciam, qui eius nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrij reprobat Concilium illud. Similiter Leo in epist. 55. ad Pulcheriam: *Consensiones*, inquit, *Episcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* B. Gregorius lib. 4. epist. 34. *Cuncta*, inquit, *acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica, soluta sunt.*

CAPVT XVIII.

Pontificem non posse subiicere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.

QVarta propositio. *Summus Pontifex non potest committere neque Concilio, neque vlli homini supra se iudicium coactiuum, sed tantum discretiuum.* Nota, in iudicio perfecto duo quædam reperiri. Primo, potestatem discutiendi caussam, & discernendi ac iudicandi quid agendum sit. Secundo, potestatem cogendi eum, qui cecidit caussa, ad obtemperandum sententiæ contra se latæ. Vtrumque inuenitur in iudice proprie dicto, qualis est princeps, vel prętor à principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris. quorum sententiæ etiamsi teneantur homines stare ex iure naturæ, quia tenemur seruare promissa: non tamen ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Iam ergo summus Pontifex non potest iudicem proprie dictum supra se constituere, sed tantum quodammodo arbitros, quorum sententiæ si non obtemperauerit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. Primo, quia potestas Papæ super omnes, est de iure diuino, vt patet. at non potest Papa dispensare in iure diuino. Secundo quia non potest inferior committere alicui iudicium reseruatum superiori. Non enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, vt absoluat in casibus reseruatis Papæ: at iudicium in caussa Pontificis est reseruatum Deo, vt supra docuimus. Tertio, quia sequeretur Papam esse superiorem, & non superiorem, respectu eiusdem, quæ est implicatio contradictionis. Id autem sequi hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cum se ac suam caussam iudicio alicuius committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocunque Christiano: at nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest. erit igitur simul superior, & non superior.

Secunda pars patet ex Sixto III. Leone III. Symmacho, Leone IV. & aliis, qui cum accusarentur, caussas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, vt patet ex can. Mandastis, & can. Auditum. 2. q. 5. & ex Concilio IV. sub Symmacho: quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Vnde in Concilio IV. sub Symmacho, omnes Episcopi cum subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

CAPVT XIX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVperest argumenta soluere. Ac primum Hermannus li. 3. c. 12. Prolegomenorum, obiicit aliquot exempla veterum. Secundo, argumenta quædam ex Gersone. Tertio aliud quoddam ex Concilio Basileensi.

Primum exemplum est Marcellini, qui in concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, & depositus fuit. Respondeo Primo, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere caussam Pontificis, & si inueniat reuera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, & sic damnare. Secundo dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinū, sed postea quam ipse primus se ipsum damnauerat, id est, abdicauerat se Pontificatu, nam antea sæpe clamauerant: *Prima sedes à nemine iudicabitur, tu reus, tu iudex, noli à nobis iudicari, &c.* Vide Nicolaum I. in epist. ad Michaëlem.

Secundum exemplum est Melchiadis Papæ, post cuius sententiam iudicauit eandem caussam Episcopus Arelatensis, vt testatur Augustinus in epist. 162 ad Glorium & Eleusium, vbi etiam addit Augustinus: *Ecce*, inquit, *putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus caussa posset agitari. Vt si male iudicasse conuicti essent eorum sententiæ soluerentur.*

Respondeo ad illud de episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam caussam iterum iudicatam fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis petentibus aliud iudicium, si forte in duobus iudiciis condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, vt nos modo conferimus, sed conferre Cōcilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa: Potest autem sine dubio caussa iudicata à Pontifice in concilio particulari, iterum ab eodem iudicari in Concilio generali. præsertim in quęstione facti, quæ pendet ex informationibus & in qua errare potest ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tunc agebatur. immo etiā ordinarie, indicto Cōcilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis prouinciis, & etiam Romæ & deinde res definitæ in illis Conciliis particularibus iterum tractabantur in concilio generali, & tunc dabatur vltima & definitiua sententia à Pontifice, Concilio assentiente.

Tertium est Liberii, quem Imperator deposuit, & postea restituit in suam sedem, iubens, vt simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem iussit concilium Syrmiense litteris datis ad Felicem, vt refert Sozomenus lib. 4. cap. 14.

Respondeo, Imperatorem Arianum id fecisse iniuste & tyrannice, quomodo etiam Nero Petrum & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense

non

non iussit, sed tantum litteras exhortatorias misit ad Felicem, vt pateretur secū simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipue Arianorum fuit, & nullius momenti.

A Quartum est S. Leonis, cuius epistolam in Concilio Chalcedonensi multi episcopi examinarunt, vt refert Euagrius lib. 2. cap. 18. & ipse etiam Leo epist. 63. gloriatur, epistolam suam à Concilio approbatam fuisse.

Respondeo, hinc non sequi Concilium esse supra Papam. nam Leo epistolam suam miserat ad concilium, non vt continentem vltimam, & definitiuam sententiam, sed vt instructionem tantum, qua adiuti episcopi melius iudicarent. Posteaquam autem omnes consenserunt epistolæ Leonis, tum demum

B edita est definitio vltima nomine Pontificis, & Concilii, Hæc de exemplis.

Secundo, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matt. 18. dicitur: *Si peccauerit in te frater tuus, &c. dic Ecclesiæ.* Sed Papa est etiam frater noster, cum sit Christianus, & dicere debeat, Pater noster qui es in cœlis: potest igitur Papa adiudicium Ecclesiæ vocari, proinde ab Ecclesia iudicari, ac puniri potest: non autem quidquam agit ecclesia nisi per Prælatos suos, igitur à prælatorum Concilio papa iudicari potest.

Respondeo, nomine Ecclesiæ, vel intelligi episcopum, vt exponit hoc loco Chrysostomus, & Innocentius III. c. Nouit, extra. de iudiciis, & praxis Ecclesiæ demonstrat: quotidie enim Episcopo de-

C nūciantur ii, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiæ*: vel certè fidelium cœtum cum suo capite. Nam vt Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quæ est nona lib. 4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* Quare in quocunq; Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, & episcopum eius loci, sed si is episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam nisi debeat deferri ad seipsum, cum ipse sit caput eiusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad ecclesiam aliquam altiorē, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha, si vero peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad maiorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsi-

D det: quod si ipse summus Pontifex peccet, iudicio Dei reseruandus est. non enim est vlla Ecclesia, ad quam deferri posset, cum sine ipso non inueniatur ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, & eius successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddam suo maius.

Respondeo, quando hæc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem priuatum, proinde illud ei dictum, quod iis conuenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc præceptum

E implere, primum enim debet eum qui peccauit, corripere priuatim: deinde adhibere testes, postremo dicere Ecclesiæ, id est sibi ipsi, vt præsidi, & Ecclesiæ, cui ipse præest, id est, publice eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. 4. epist. 38. ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum Secundum: Papa est membrum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, & potest, & debet amputari, si inficiat ecclesiam, quia de iure naturæ est, vt membra inficientia totum corpus abscindantur.

Respondeo ad primam consequentiam, vel accipitur Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa, vt membrum, est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, & quidem maior, quam caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, siue auctoritatis, vt patet in quolibet corpore. Quod autem aduersarii dicunt auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletiue, iam est refutatum antea. Si autem accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, vt alias diximus, maior est auctoritas Ecclesiæ extensiue, quam Papæ solius, intensiue autem æqualis. Sicut ens, vt comprehendit Deum & creaturas, non est maius bonum, quam sit solus Deus intensiue, tametsi extēsiue est maius, quia sunt plura bona: sicut etiam Christus, vt homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, & proinde pars eius, & tamen non est maior Ecclesia tota, quam Christus solus.

At contra instant: Semper potentia agendi principalius est in toto, quam in partibus, quæ sunt instrumenta totius: principalius enim dicitur homo videre quam oculus, quare cum Ecclesia incluso etiam Papa, sit quoddam totum, & Papa sit pars quædam, & instrumentum huius totius, sequitur, principalius conuenire ipsi Ecclesiæ summam potestatem ecclesiasticam, quam Papæ.

Respondeo, aliud esse iudicium de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus: nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalius dicitur totum agere, quam vlla pars seu potentia: at in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ, non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agens non est ecclesia, sed Deus. Secundo dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat & mouet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Vt enim cum dicimus, hoc est corpus Petri, vel Pauli, illud petri vel Pauli, sonat suppositum: ita cum dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositū. Neque obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesiæ: nam Christus, vt influens in omnia membra, dicitur caput, vt autem sustentat & mouet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, & quoddam minus ipso toto, vt nimirū in toto Christum ipsum, vt suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici. Primo, de iure naturæ esse, vt abscindantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quam nullum. Sed hæc solutio parum valet: nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa: vnde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen à populo deponi, & eligi alium. Dico ergo Secundo, à corpore naturali & Rebuspublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, & vim habent: at non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cuius caput non à corpore, sed à Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum œconomum, licet pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

At inquiunt, ergo sola ecclesia sine remedio

„ manet, si habet malum Pontificem, & poterit „ Pontifex impune omnes vexare, & perdere, & „ nemo resistere poterit.

Respondeo, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus eius præcipue humana industria, sed diuina protectione, cum eius Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, vt ipse remedium adhibeat: & certum est Deo fore curæ eius salutem, qui talem Pontificem vel conuertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti: licet enim eum seruata reuerentia admonere, & modeste corripere, repugnare etiam vi & armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, & vim vi repellendam, non requiritur vlla auctoritas. Vide de hac re Ioannem de Turrecremata lib. 2. cap. 106.

Tertium argumentum Gersonis ab Hermanno „ relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. „ Concilium Constantiense sess. 4. definiuit, con„ cilium generale habere à Christo immediatam „ auctoritatem, cui omnes obedire tenētur, etiamsi „ Papalis dignitatis existat. Vel hoc concilium est „ approbatum, vel non: si est approbatum, ergo „ verum est, & recipiendum, quod definiuit: si non, „ ergo perperam deposuit Ioan. XXIII. Grego„ rium XII. & Benedictum XIII. & elegit Marti„ num V. cui postea omnes alii Pontifices succes„ serunt. Adde, quod Martinus V. Papa in vlt. sess. confirmauit omnia decreta circa fidem huius Concilii Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

Respondeo dupliciter. Primo, Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed non pugnare cum iis, quę diximus. Non enim definiuit absolute, concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantum in casu, id est, tempore schismatis, quando nescitur quis sit verus Papa: nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius & Sanderus locis notatis.

Secundo responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cum id asseruit huiusmodi, vt quæstiones de fide definire posset: nam imprimis non erat tunc generale Concilium, cum tantum adesset tertia pars Ecclesiæ, id est ii tantum Prælati, qui obediebant Ioanni: nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant iis, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt: in Concilio autem nullus erat Papa. Ioannes enim XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam inde recesserat, cum quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quod Martinus V. confirmauerit hoc decretum. Ipse enim diserte dixit: se confirmare tantum ea decreta de fide, quæ facta erant Conciliariter, id est more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: constat autem hoc decretum sine vllo examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cum confirmauit decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantum de damnatione hæresum Vviclefi & Huss.

Neque sequitur, si Concilium in hoc errauit, errasse etiam in deponendo Gregorio XII. Ioanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa non potest definire noua dogmata fidei, potest tamen iudicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & prouidere Ecclesiæ de vero Pastore quando is nullus, aut dubius est, & hoc est quod recte fecit Concilium Constantiense. Adde, quod Ioannes & Gregorius non inuiti depositi sunt: nam ipsi etiam sponte renunciarunt Papatui, vt patet ex actis Consilii Constantiensis, sess. 12. & 14. Benedictus autem non cessit, sed post eius obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia vt verum Pontificem venerabatur, id quod sufficit, vt Martinus esse posset verus Papa.

Vltimo adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. 33. definiuit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra papam. Fuit autem hoc concilium indictum à Martino V. vt habetur sess. 1. & deinde ab Eugenio declaratum sess. 16. legitime continuatum à sua inchoatione. Deniq; à Nicolao V. confirmatum cum actibus suis.

Respondeo, Concilium Basileense legitime inchoatum, sed illegitime terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quod sit confirmatum à Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus enim, vt apparet ex Bulla eius, eidem concilio annexa, solum confirmauit ea, quæ egerat concilium circa beneficia, & cēsuras ecclesiasticas. Quæ autem definiuit Concilium Basileense de sua auctoritate supra pontificem, nullus pontifex probauit, sed reprobauit ex professo imprimis Eugenius papa, vt patet ex Concilio Basileensi sess. 38. deinde Leo X. in Concilio Lateranensi vltimo sess. 11. item ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositū, semper habuit pro vero pontifice: denique Basileenses ipsi, & papa Felix, quem ipsi creauerunt: nam papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenii successori, & Basileenses qui Lausannam concilium transtulerūt, tandem sese Nicolao subiecerunt, vt in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi & solui poterant, sed ea soluta sunt in libris de pontifice. Vide etiam quæ dicemus de Concilio Basileensi, in libro proxime sequente, cap. 16.

LIBER

LIBER TERTIVS. DE ECCLESIA MILITANTE,

TOTO ORBE TERRARVM DIFFVSA.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Ecclesiæ.

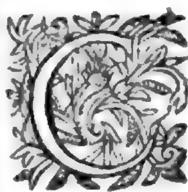

ONTROVERSIA de Ecclesia militante, multas habet partes. Primum enim de ipsa secundum se agendum erit : tum de membris eius, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt precipue controuersiæ : Prima est, de nomine & definitione Ecclesiæ: Secunda, de qualitate, seu de visibilitate eiusdem : Tertia, de notis, quibus ea certo cognosci potest.

A Prima nunc exordiemur, si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notauerimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorum quorum nos libros legimus, nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Aug. libro de vnitate Ecclesiæ, B. Cyprianus librum eiusdem tituli, necnon Optatus libros sex contra Parmenianum. Ex recētioribus scripsit Thomas Vvaldensis tomo 1. lib. 2. doctrinæ fidei, cap. 8. 9. 10. & c. Ioan. de Turrecremata summam de Ecclesia, Ioannes Driedo in lib. 4. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 2. Albertus Pighius controuersia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, & lib. 5. contra Prolegomena Brentii: Petrus à Soto 1. parte defensionis suæ contra Brentium : Ioannes à Dauentria in confut. 7. art. Cōfessionis Augustanæ. Ioannes Cochlæus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate: Ioannes Eckius initio sui enchiridii, Alphonsus à Castro l. 6. contra hæres. Melchior Canus lib. 4. de locis: Ioannes Antonius Delphinus in libris tribus de Ecclesia, Ioānes à Louanio in explicat. Symboli, & omnes alii, qui Symbolum exposuerunt. Franciscus Turrianus in libris duobus de Ecclesia, & ordinat. Minist. post quos anno M.D.LXXVII. ineunte, nos hæc ipsa, quæ nūc emittimus in lucem, in Scholis disputauimus, à quo tempore scripsit etiam de eodem argumēto Gregorius de Valentia in sua Analysi fidei Catholicæ part. 6. & scripserunt etiam alii, sed non vacauit per alias occupationes eorum libros euoluere.

Venio nunc ad propositam disputationem : ac vt primum de nomine, deinde de reipsa dicamus, Ecclesiæ nomen est Græcum, deduciturque à verbo, [illegible], quod est euoco. Itaque Ecclesia est euocatio, siue cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adiungit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt à Dei vocatione præueniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti recipiunt : *Quos vocauit*, inquit, Apostolus Rom. 8. *hos iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit*. Et Act. 2. *Quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster*. Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus fere epistolis.

Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. Primo, nomen Ecclesiæ cum aliquo adiuncto: posse & in bonam & in malam partem accipi : dicitur enim *Ecclesia malignantium*. Psal. 25. Et, *Ecclesia Sanctorum*, Psal. 88. Absolute autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto vno loco Act. 19. vbi de populo Ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusa*.

Secundo, nota cum Augustino in Psal. 81. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum*, tametsi eadem sit Ecclesia veteris Testamenti & noui, quoad essentiam: tamen quia status Ecclesiæ noui Testamenti est longe excellentior, ideo etiam nomina esse distincta, nam populus veteris Testamenti proprie dicitur Synagoga, id est, congregatio : populus noui Testamenti nusquam dicitur Synagoga, sed semper

B Ecclesia, id est, euocatio. Congregari enim cōmune est hominibus cum bestiis: at euocari proprium est hominum. Neque refert, quod populus Iudæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quam Ecclesia apud Hebræos dicitur à congregando עדה quod vertimus Synagoga, dicitur à יעד congregare. Similiter קהל id est, Ecclesia, dicitur à קהל congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

Tertio nota, quemadmodum ciuitas nunc significat cœtum hominum, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtum fidelium, vt Rom. 16. *Salutāt vos omnes Ecclesiæ Asiæ*. Nunc locum ipsum, in quo fideles congregantur, vt Iudith. 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt*. Quanquam nos nunc

C solum de Ecclesia, vt cœtum fidelium significat, disputamus.

CAPVT II.

De definitione Ecclesiæ.

HÆc de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticæ sententiæ. Prima, quod Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita vt soli, & omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Ioannes Vviclefus apud Vvaldensem tomo 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Ioan. Huss art. 1. 2. 3. 4. 5. 6. vt habetur in Cōcilio Constantiensi, sess. 15. è quibus sic habetur art. 5. *Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen*

D *nunquam est pars S. Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis.*

Secunda, quod Ecclesia sit hominum perfectorum nullum peccatum habentium multitudo. Ita quōdam Pelagiani, vt B. Augustinus refert libro de hæresib. c. 88. *In id etiam*, inquit, *progrediuntur, vt dicant, vitam iustorum in hoc sæculo nullum omnino habere peccatum, & ex his, Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici*. Eandem tribuit Anabaptistis huius temporis. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 1. § 13.

Tertia, quod Ecclesia sit iustorum congregatio, seu potius eorum, qui nũquam lapsi sunt circa fidei confessionem. Distinguitur autem hæc à superiore, quod prior opinio quoslibet peccatores excludat, hæc autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ita senserunt olim Nouatiani, vt auctor est Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Donatistæ apud Augustinũ lib. de hæres. cap. 69. existimo enim falli Caluinum, vbi supra, & alios, qui putant, Nouatianos & Donatistas exclusisse omne genus peccatorum. Clare enim Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos retinuisse in Ecclesia fraudatores, mœchos, & similes: solumque exclusisse eos, qui in persequutione lapsi fuerant. Neq; cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambrosius lib. 1. de pœnitentia, cap. 1. & 2. & Theodoretus lib. 3. de fabulis hæreticorum, Nouatianos sustulisse potestatem remittendi peccata omnia, exceptis leuissimis. Nam etiam si non absoluebant graues peccatores, tamen in suo cœtu eos retinebant, nisi lapsi essent circa fidem. Et Augustinus lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. docet, Donatistas non horruisse omnia, sed solum quædam maiora scelera, quale erat illud, quod obiiciebant Catholicis, consensisse traditoribus diuinorum librorum.

Quarta est Confessionistarum, qui etsi nomine damnent Pelagianos, Nouatianos & Donatistas, tamen eorum sententia composita est ex hæresi Pelagianorum, Nouatianorum & Donatistarum. Docent enim Primo cum Pelagianis non solum Confessionistæ, sed omnes Lutherani & Caluinistæ, nullum esse peccatum veniale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit Lutherus in assert. art. 32. Melancthon in Locis, cap. de discrimine peccati mortalis & venialis. Caluinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 58. & 59.

Secundo, docet Confessio Augustana art. 7. Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui vere credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur ostendere, peccatores non pertinere ad ecclesiam, nisi nomine. Similia docet Brentius in Prolegomenis, contra Petrum à Soto. Neque obstat, quod & Philippus & Brentius ibidem dicunt, malos esse admixtos bonis; nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Vnam veram, & ad quam pertinent priuilegia, quæ narrantur in Scripturis, & hanc esse Sanctorum congregationem, qui vere credunt, & obediunt Deo, & hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantum est Ecclesia, & hanc esse congregationem hominum conuenientium in doctrina fidei, & vsu Sacramentorum, & in hac bonos & malos inueniri. Itaque malos nunquam volunt esse partes veræ Ecclesiæ, & proinde caute Philippus non dicit, Ecclesiam constare ex malis & bonis, sed dicit, malos admisceri Ecclesiæ. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed non de Ecclesia.

Lutherus in libro de Conciliis & Ecclesia, parte tertia, dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum: &, vt ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli iusti sunt partes veræ Ecclesiæ, & omnia peccata quantumuis leuia, sunt peccata mortalia, & faciunt hominem iniustum; sequitur solos perfectos & omni peccato carentes, esse de Ecclesia, quæ erat opinio Pelagianorum.

Tertio, dicunt Confessionistæ, in quo etiam cum omnibus Lutheranis conueniunt, omnia opera hominis, etiam iustificati, esse peccata mortalia. Id indicat Confessio Augustana, art. 6. & 20. sed clarius Lutherus in assert. art. 31. ex quo videtur sequi, nullum hominem esse de ecclesia. Nam si soli iusti sunt de Ecclesia, & nulli sunt omnino in mundo iusti, quippe cum omnium hominum opera sint peccata: quinam, quæso, Ecclesiã facient? sed ipsi rem totam facile explicant, dum dicunt, opera quidem hominis iusti omnia esse peccata mortalia, sed tamẽ non imputari, si adsit fides, & proinde eũ, qui habet fidem, simul esse iustissimum, & in omni opere peccare. In quo aliquo modo cõueniunt Cõfessionistæ cũ Donatistis & Nouatianis. Vt enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes peccatores, sed tantum eos, qui idololatriam commiserant: ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantum eos, qui non vere credunt, putant enim, vt diximus, nullum crimen imputari credentibus.

Quinta sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim, Ecclesiam constare ex solis iustis prædestinatis. Ita Caluinus, qui tria docet. Primo fidem semel habitam, nunquam in æternum perdi posse, & proinde omnẽ qui habet fidem, necessario esse prædestinatum, id habet in Instit. lib. 3. c. 2. §. 8. 9. 10. 11. quod idem antea expresse docuerat Iouinianus apud Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum.

Secundo docet, veram Ecclesiam à solo Deo cognosci posse, eiusque fundamentum esse diuinam electionem, quia nimirum constat ex fidelibus, qui necessario sunt de numero electorũ. Id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in minori institutione, c. 8. §. 4. & seq.

Tertio docet, esse præterea quandam ecclesiam externam, in qua sint boni & mali, &c. vt supra dixerunt Confessionistæ. id habet eodem libro & capite, in sequẽtibus sectionibus. Idẽ etiam sentire videtur Bucerus, qui in lib. 1. de regno Christi, c. 5. definiuit regnum Christi, procurationem salutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmanus Heshusius libro de erroribus Pontificiorum, loco 11. & lib. 1. de ecclesia, cap. 3.

Nostra autem sententia est, Ecclesiam vnam tantum esse, non duas, & illam vnam & veram esse cœtum hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorũdem Sacramentorum communione colligatum sub regimine legitimorum pastorũ, ac præcipue vnius Christi in terris Vicarii Romani Pontificis. Ex qua definitione facile colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineãt, qui vero ad eam non pertineãt. Tres enim sunt partes huius definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, & subiectio ad legitimum pastorem Romanũ Pontificem. Ratione primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui nunquam fuerunt in Ecclesia, vt Iudæi, Turcæ, Pagani: quam qui fuerũt, & recesserunt, vt hæretici & apostatæ. Ratione secundæ, excluduntur Catechumeni & excommunicati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramentorum cõmunionem, isti sunt admissi. Ratione tertiæ, excluduntur schismatici, qui habent fidem & Sacramenta, sed nõ subducuntur legitimo pastori, & ideo foris profitent fidem, & Sacramenta percipiũt. Includuntur autẽ omnes alii, etiamsi reprobi, scelesti & impii sint.

Atque hoc interest inter sententiam nostram, & alias omnes, quod omnes aliæ requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem in ecclesia, & propterea ecclesiam veram inuisibilem faciunt; nos autem, & credimus in Ecclesia inueniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, & cæteras, tamen vt aliquis aliquo modo dici possit pars veræ ecclesiæ, de qua Scripturæ loquuntur, non

putamus

putamus requiri vllam internam virtutem, sed tantum externam professionem fidei, & Sacramentorum communionem, quæ sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominũ ita visibilis & palpabilis, vt est cœtus populi Romani, vel Regnum Galliæ, aut Respublica Venetorum.

Notandum autem est ex Augustino in breuiculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus viuum, in quo est anima & corpus, & quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Charitas, &c. Corpus sunt externa professio fidei, & communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, vt quidam sint de anima & de corpore Ecclesiæ, & proinde vniti Christo capiti interius, & exterius; & tales sunt perfectissime de Ecclesia; sunt enim quasi membra viua in corpore, quamuis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, & aliqui etiam solum initium vitę habent, & quasi sensum sed non motum, vt qui habent solam fidem sine charitate. Rursum aliqui sint de anima, & non de corpore, vt Catechumeni, vel excommunicati, si fidem & charitatem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui sint de corpore, & non de anima, vt qui nullam habent internam virtutem, & tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicant sub regimine pastorum, & tales sunt capilli aut vngues, aut mali humores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solum comprehendit hũc vltimum modum extendi in Ecclesia, quia hic requiritur vt minimum, vt quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos, & apostatas, excommunicatos, & schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta, professionem fidei, & subiectionem, &c.

CAPVT III.

De non baptizatis.

DE Infidelibus non baptizatis sine dubio Paulus loquitur 1. Cor. 5. *Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare?* vbi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De Catechumenis est paulo maior difficultas, quia sunt fideles, & saluari possunt, si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo saluatur, sicut nec extra arcam Noë, iuxta illud Concilij Lateranensis, c. 1. *Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur.* At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantum in potentia, quomodo homo conceptus, sed nondum formatus, & natus, non dicitur homo, nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui ergo acceperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Item Concilium Florentinum in instructione Armeniorum, docet, homines fieri membrum Christi, ac de corpore Ecclesiæ, cum baptizantur. Idem & Patres docent.

Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Lauacrum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Ioannes Chrysostomus hom. 24. in Ioannem, dicit, Catechumenum alienum esse à fideli, & nihil habere commune cum eo, non ciuitatem, non mensam, &c. Tertullianus libro de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis quod non distinguant Catechumenos à fidelibus. Cyrillus lib. 12. in Ioan. c. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erát incircumcisi apud Iudæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. Augustinus tract. 4. in Ioan. & alibi, distinguit Catechumenos à fidelibus. Quod etiam alii Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique, Catechumeni non habent ius ad vlla Sacramenta, neq; ad alia, quæ sunt communia vniuersæ Ecclesiæ. Non igitur actu, & proprie sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquies, saluantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 74. aperte respondet, Catechumenos non saluari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certe Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse saluari, de quorum numero Valentinianus erat, cum de hac vita migraret.

Alia igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse saluari, quia etsi nõ sunt de Ecclesia, quæ proprie dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia, quæ cõprehendit omnes fideles ab Abel vsque ad mũdi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi aduentum nulla est vera Ecclesia, nisi illa, quæ proprie dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt.

Respondeo igitur, quod dicitur, extra Ecclesiam neminem saluari, intelligi debere de iis, qui neque re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia: sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si non re, saltẽ voto sunt in Ecclesia, ideo saluari possunt. Neque repugnat similitudo arcæ Noe, extra quam nemo saluabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conueniunt. Quocirca 1. Pet. 3. Baptismus comparatur arcæ Noe, & tamen constat, sine Baptismo in re, aliquos saluari.

At, inquies, Aug. tract. 4. in Ioan. dicit, Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia, quod idem esse explicuit initio libri secundi de Symbolo, vbi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPVT IV.

De Hæreticis & Apostatis.

HÆreticos & apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib. 2. de iusta hæreticorũ punitione, c. 24. docet esse membra & partes Ecclesiæ, etiam si palam falsam doctrinam profiteantur. Quæ sententia, vt est aperte falsa, facillime refutari potest. Nam Primo Scriptura hoc indicat, cum ait 1. Tim. 1. Quidam circa fidẽ naufragauerunt. Quo loco per metaphoram naufragii, intelligit hæreticos fracta vna parte nauis Ecclesiæ, ex eo mare decidisse, quod etiã significatur illa parabola Domini de reti, quod præ multitudine scindebatur, Lucæ 5.

Præterea ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Vbi Apostolus Episcopo præcipit, vt hæreticum vitet, quod certe non iuberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent.

Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus est, proprio iudicio condemnatus, id est (vt Hieronymus exponit) non est eiectus ab Ecclesia per excommunicationem, vt multi alii peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia eiecit. Item 1. Io. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed non erant ex nobis secundum diuinam electionem, vt Augustinus exponit libro de bono perseuer. capite 8.

Secundo, probatur hoc idem ex capite 8. & 19. Concilii Nicæni, vbi hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranensi, vnde constat cap. Firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica, vbi Ecclesia dicitur fidelium congregatio: Constat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

Tertio, ex Patribus, Irenæus lib. 3. cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Ecclesiam conuertisse, ex quo sequitur, eos antea fuisse de Ecclesia egressos. Tertullianus lib. de præscriptione dicit Marcionem cum ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, vt cæteros, quos peruerterat, Ecclesiæ restitueret. Cyprianus in epistola ad Iubaianum, dicit, hæreticos cum sint extra Ecclesiam, tamen vindicare sibi Ecclesiç auctoritatem more simiarum, quæ cum homines non sint, tamen homines videri volunt.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris*: inquit, *eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses, siue Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Augustinus lib. 4. contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, vt hæreticus foris existens non agat contra Ecclesiam, & Catholicus intus existens cōtra Ecclesiam agat, &c. Et lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 4. *Qui non credunt*, inquit, *Christum in carne venisse, de Virgine Maria, ex semine Dauid, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, non vtique sunt in Ecclesia &c.*

Accedit postremo, quod cum Ecclesia sit multitudo vnita (est enim populus quidam, siue regnum, siue corpus vnum) & ista vnio præcipue in professione vnius fidei, & earundem legū ac rituum obseruatione cōsistat; nulla ratio permittit, vt eos de Ecclesiæ corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino coniunctionem habent.

At contra obiiciunt aliqui. Primo, quia Matt. 13. in parabola de zizaniis, in eodem agro inueniuntur tria, granum, paleæ, & zizania, quę significant bonos Catholicos, & malos Catholicos & hæreticos, vt Augustinus exponit q. 11. super Matthæum, & Hieronymus & Chrysostomus in hunc locum. Quod autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus li. 3. epist. 3. & Augustinus libro 2. contra Cresconium, cap. 34.

Respondeo, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia. ita Cyprianus loco notato, & lib. 4. epist. 2. & Augustinus sæpe, non tam ex sua sententia quàm ex Cypriani mente loquens. Quod autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis vbi dicit zizania esse in Ecclesia, dicit, hæreticos non esse in Ecclesia, & prętерea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Nouatianos, qui nolebant admittere lapsos pœnitentes in Ecclesiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus ostendit ex parabola Domini, in Ecclesia non solum esse A hominesfortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

At licet hęc expositio non sit contemnenda, neq; nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino q. 11. super Matthæum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum vniuersum. Dominus enim exponens parabolam ait, ager est mundus. Porro nomine zizaniorum, etsi rectè intelligūtur hæretici, tamen forte magis ad litteram intelligeremus omnes malos in genere, siue sint hæretici, siue non. Scopus enim parabolæ est, ostendere semper in mūdo futuros aliquos malos, nec posse vlla B humana diligentia mundum purgari ante diem iudicii. Vnde Dominus ait, zizania esse filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignem æternum deiicientur.

Secundo, obiiciunt illud 2. Tim. 2. *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Vbi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, & nomine vasorum ignęorum & fictilium, hæreticos. Dixerat enim paulo ante: *Quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Nomine autem domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprianus li. 3. epist. 3. & lib. 4. epist. 2. & Ambrosius in commentario huius loci, & Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 12.

C Respondeo, varias hic esse veterum expositiones. Vna est Græcorum, Chrysostomi & Theophylacti, qui nomine domus non intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sunt zizania. Altera est Latinorum, Cypriani, Ambrosij, Augustini, qui nomine domus intelligunt ecclesiam: & licet Augustinus & Ambrosius per vasa lignea & fictilia velint significari hæreticos; tamen Augustinus idem explicat lib. 3. de baptismo, c. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, vbi dicit eos esse in ecclesia antequam per obstinationem & pertinaciam separentur, & ad hoc tempus respexisse Apostolum; ita vt non tam hæretici, quam errantes dicantur esse in ecclesia. Addit etiam, posse dic eos esse in ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramentorum administrationem, quia etiam ipsi quædam Sacramenta vere administrant: quod est dicere, eos esse in ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit ecclesiam largo modo: & magis vulgari, quam proprio, prout videlicet eos omnes cōplectitur, qui quouis modo nominantur Christiani. Ad quem modum & pagani dicere solent in cœtu Christianorum multa esse dissentientes opiniones ac sectas.

At secundum Cyprianum (cuius expositionem veriorem puto) per vasa lignea & fictilia non intelliguntur hæretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui E facile seducuntur. Quod enim ait Apostolus, In magna domo sunt vasa aurea, &c. non refertur ad illud quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus sunt Hymenæus & Philetus; qui à veritate exciderunt: sed ad illud; Et subuerterunt quorundam fidem. Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subuerterūt, non propterea periculum est, ne omnes subuertantur. Nam in Ecclesia sunt fortes, & sunt debiles, &c.

Sed, inquies, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea & fictilia hæreticos, dicit, se permotū ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quæ est secunda lib. 4.

Respondeo, Augustinum existimasse à Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea &c.* ad illa: *Quorum sermo, vt cancer serpit,*

sicut

sicut ipse referebat. Cæterum Cypriani verba nihil tale sonant; & sane Cyprianum non voluisse dicere hæreticos esse in ecclesia, patet ex eadem epistola vbi aperte dicit, Nouatianum, quia hæreticus est, extra ecclesiam esse.

Argumentum Tertium, hæreticos Ecclesia iudicare & punire potest, igitur sunt intus: *Nam quid mihi est*, inquit Paulus 1. Cor. 5. *de iis, qui foris sunt, iudicare?* Præterea hęretici retinent characterem Baptismi, & sacerdotii: igitur sunt Christiani, & Sacerdotes.

Respondeo, hæreticos, licet non sint de Ecclesia, tamen debere esse, & proinde ad eam pertinere, vt oues ad ouile, vnde fugerunt. Sicut solet dici ista ouis est illius ouilis, quando tamen vagatur extra ouile. Potest autem Ecclesia iudicare de iis, qui re ipsa intus sunt, vel certe esse debent, sicut pastor reuera potest ouem, quæ extra ouile errat per montes, cogere iterum ad ouile: & Imperator potest desertorem militiæ, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de iis, qui ita foris sunt, vt nunquam fuerint intus.

Ad illud de charactere dico, hæreticos retinere extra ecclesiã characteres illos indelebiles, sicut retinent oues perditæ characterem inustum in dorso, & desertores militiæ signa militaria: sed non propterea sunt de ecclesia, quia non sufficiunt characteres illi ad constituendum aliquem in ecclesia: alioqui in inferno esset ecclesia. Et tamen S. Thom. 3. par. q. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Præterea, non proprie vnit character hominem cum capite, sed est signum potestatis & vnionis cuiusdam, & ideo in inferno, illo signo cognoscentur, quæ fuerunt membra Christi. Quod autem non vniat, patet: nam non vnit exterius, cum sit res inuisibilis: nec interius, cum non sit actus, nec habitus operatiuus. Vnde B. Thomas primam vnionem internam ponit in fide.

CAPVT V.

De Schismatis.

DE Schismatis nonnulli Catholicorum dubitant, an sint de ecclesia: immo esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrarium ex sacris litteris, & Patrum traditione docere: Nam in primis cum dicitur Lucæ 5. scindebatur autem rete, per scissionem retis, & egressionem piscium ex reti intelliguntur schismata ecclesiæ & egressio hæreticorum & schismaticorum de ecclesia, vt exponit Augustinus tract. 122. in Ioannem.

Præterea Scriptura vocat ecclesiam, *Vnum ouile*, Ioan. 10. *Vnum corpus*, Ro. 12. *Vnam sponsam, vnam amicam, vnam columbam*, Cant. 6. Schisma autem scindit id, quod erat vnum in partes, vt patet ex ipso nomine. Nam σχίζειν scindere est, & σχίσμα scissura: ergo schismatici non sunt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars scissa à corpore: non est amplius pars eius corporis. Vnde pulchre Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quæ scissa non fuit, vt intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scindunt vestes, ita vt omnes partes æque maneant partes vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore viuente, & riuus à fonte, qui mox arescit, fonte fluente; & radius à Sole, qui cõtinuo deficit, Sole, vt erat permanente. Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quãdam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulò ante notatas.

Probatur Secundo, ex decretis Pelagii Papæ, qui ex professo probat, schismaticos non esse de Ecclesia. 24. q. 1. can. pudenda, & can. schisma. Accedit etiam testimonium totius Ecclesiæ, quæ in Parasceue orat pro hæreticis & schismaticis, vt eos Deus ad Ecclesiam Catholicam reuocare dignetur. Quod certe nõ faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet testimonium Catechismi Romani, cuius non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Disertis autem verbis Catechismus prædictus in explicatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur Tertio ex Patribus, Irenæus lib. 4. c. 62. posteaquam dixerat in superioribus capitibus, virũ spiritualem iudicare omnes hæreticos & schismaticos, & enumerauerat in particulari multas hæreses, & subiũxerat de schismate proprie dicto, cõcludit in summa. *Iudicabit*, inquit, *omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam.* S. Cyprianus lib. 4. epist. 9. ad Florentinum Papianum: *Ecclesia*, inquit, *est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens, vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, &c.* At certe schismatici cum Episcopo non sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

Chrysostomus hom. 3. in epistolam primam ad Corinthios: *Schismatis*, inquit, *significantia satis eos arguit, vel potius est satis eius appellatio, quæ vehementer eos tangat. Non enim plures integræ partes factæ sunt, sed vna periit. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerent.* Et homil. 11. in epistolam ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui à corpore præcisæ, quæ mox desinit esse membrum: & ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide & dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

Hieronymus in c. 1. Amos: *Schismatici*, inquit, *separant quidem deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei: tamen hoc non faciunt crudelitate, qua hæretici, &c.* Et in c. 3. ad Tit. *Inter hæresim, inquit, & schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis peruersum dogma habeat: schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* Vbi nota illud: Pariter. Augustinus li. de Fide & Symbolo, c. 10. *Credimus*, inquit, *& sanctam Ecclesiam, vtique Catholicam: nam & hæretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant: sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem dissensionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum.*

Optatus lib. 1. contra Parmenianum, de schismaticis loquens: *Deserta*, inquit, *matre Catholica, impii filii dum foras excurrunt, & se separant, vt vos fecistis, à radice matris Ecclesiæ inuidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* Et li. 2. comparat schismaticos cum ramis, riuulis, & radiis præcisis ab arbore, fonte, sole. Fulgentius de Fide ad Petrum, c. 38. & 39. *Firmissime tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solum Paganos, sed etiam Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam, præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Denique idem habent Thomas Vvaldensis tom. 1. lib. 2. c. 9. doctrinalis fidei antiquę, Ioannes Driedo lib. 4. de Scripturis & dogmatibus ecclesiasticis, c. 2. p. 2. & alii ex recentioribus.

Probatur Vltimo ratione: nam de ratione Ecclesiæ est, vt sit vna vnione membrorum inter se, &

cum suo capite: hanc autem vnionem schismaticus tollit, dum se à communione capitis & aliorum membrorum separat. Quod autem vnitas essentialis Ecclesiæ consistat in illa coniunctione membrorum inter se, & cum capite, probatur; nam multiplex vnitas inuenitur in Ecclesia. Prima est vnitas ratione eiusdem principii, id est, Dei vocantis, Io. 6. *Nemo ad me, &c.* Secunda vnitas ratione eiusdem vltimi finis, quod significatum est Matth. 20. in illo vno denario omnibus operantibus promisso. Tertia est ratione eorundem mediorum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, iuxta illud Ephes. 4. *Vna fides, vnum Baptisma.* Quarta est ratione eiusdem Spiritus sancti, à quo tanquam externo & separato Rectore vniuersa Ecclesia gubernatur, 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Quinta est ratione eiusdem capitis, tanquam interni, & coniuncti Rectoris; omnis enim Ecclesia eidem Christo & eius Vicario tanquam capiti patet, Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam,* Et Ioan. vlt. *Simon Petre, pasce oues meas.* Sexta est ratione cōnexionis membrorum inter se, & præcipue cum capite, vt est principale membrum, Rom. 12. *Vnum corpus sumus, alter alterius membra.*

Iam vero inter has vnitates, illæ, quæ faciunt proprie Ecclesiam vnam, sunt duæ vltimæ. nam per primam, Ecclesia non tam est vna, quam ex vno. Per secundam non tam est vna, quam ad vnū. Per tertiam, non tam est vna, quam per vnum. Per quartam, non est tam vna, quam sub vno. Per quintam & sextam, proprie est vna, id est, vnum corpus, vnus populus, vna societas. Schisma autem opponitur his vnitatibus postremis; tunc enim est schisma, quando vnum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite; quare tollit vnitatem essentialem, atque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

At obiiciunt Primo, Ecclesia est Catholicorum congregatio, vt Papa Nicolaus definiuit de consecr. dist. 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia.

Respondeo primo, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, vt patet ex Augustino & Optato locis notatis. Secundo dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papæ; neque enim voluisse definire Ecclesiam, sed tantum excludere hæreticos ab ecclesia. Sicut etiam Innocētius fecit, cum ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem, cap. Firmiter, de summa Trinitate & Fide Catholica.

Secundo obiiciunt, schismatici etsi nolint subesse Pontifici, tamen volunt subesse Christo summo capiti; & licet nolint communicare huic Ecclesiæ: quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cælis, quæ est melior pars Ecclesiæ, non igitur tollunt ecclesiæ vnitatem, nec sunt absolute extra Ecclesiam. et confirmatur argumentum à simili. Nam si quis non vellet esse sub episcopo suo particulari, quæ sub illo episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia vniuersali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

Respondeo, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cælesti, qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit.* Lucæ 10. Et præterea, vt Christus est summum caput, quoad influxum interiorem: ipse enim influit in sua membra sensum & motum, id est, fidem & charitatem: ita Papa in Ecclesia militāte est summum caput quoad influxum exteriorem doctrinæ, fidei & Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans vnita est, imo potius vna est cum militante, & proinde nemo potest velle separari ab vna, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessario separari ab Ecclesia & Episcopo vniuersali: nisi forte ideo se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quod illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Recte enim Cyprianus li. 4. epist. 9. *Frustra,* inquit, *sibi blandiuntur ii, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt cum Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPVT VI.

De Excommunicatis.

DE Excommunicatis quod in Ecclesia non sint, docent Catechismus Romanus in explicat. Symboli, Thomas Vvaldensis tom. 1. lib. 2. cap. 9. doctr. fid. antiquæ, Ioannes de Turrecremata lib. 1. c. 3. Summæ de Ecclesia: Ioannes Driedo li. 4. c. 2. de Scriptura & dogmatibus Ecclesiasticis, & alii nonnulli. Et probatur Primo ex illo Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* vbi Dominus de excommunicatis loquitur secundū omnium expositionē. At Ethnici non sunt de Ecclesia. Item ex illo 1. Cor. 5. *Cur non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infrà: *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item: *Auferte malum ex vobismetipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excommunicari. Iubet enim excommunicari eum, qui vxorem patris sui habuerat.

Secundo, probatur ex Iure canonico, 11. q. 3. can. Canonica; *Canonica instituta & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus.*

Tertio, ex Patribus, Eusebius lib. 5. historiæ. c. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excōmunicauerat omnes Asianos: *Litteras,* inquit, *mittit, quibus omnes simul absque discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infrà: *Irenæus,* inquit, *Victorem arguit, quod non rectè fecerit, abscindere à corporis vnitate tot & tantas Ecclesias Dei.* Epiphanius hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupit mulierem, quæ virginitatem quoque profitebatur, & ideo à patre suo excommunicatus fuit. *A proprio,* inquit, *patre ab Ecclesia eiicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè viuens perseuerabat.*

Hilarius in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus,* dicit, Deum sic egisse cum populo Israël, vt Christus monet agendum. Primo enim corripuit populum inter se, & ipsum solum, quando apparuit illis cum maiestate in monte Sinai. Secundo, adhibuit secum duos testes, id est, Legem & Prophetas. Tertio, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summū Præsulem Ecclesiæ, qui Iudæos obiurgaret. Vltimo, cum illi Ecclesiæ Præsulem non audirent, neglexit eos, ac deseruit, vt Eth-

A nicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum & Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, eiici de populo Dei, & non amplius à Deo gubernari peculiari illa prouidentia, qua gubernatur Ecclesia.

Chrysostomus & Theophylactus in hunc locum, exponunt, eiici de Ecclesia, quod hic dicitur, fieri vt Ethnicum & Publicanum. Hieronymus in ca. 3. ad Titum, dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra ecclesiam, quo per seipsos sponte eunt hæretici & schismatici. Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. vlt. dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi à corpore Ecclesiæ. B Item li. de correptione & gratia, c. 15. dicit, per excommunicationem separari ab ouibus sanis morbidam, ne per plures serpant dira contagia. Citatur enim ex Augustino hæc sententia, 11. q. 3. can. Omnis. *Omnis Christianus, qui à Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in c. 5. primæ ad Cor. dicit, tradere hominem Satanæ, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

Probatur Vltimo ratione. Primo, per excōmunicationem priuantur homines omni cōmercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, vt docet Tertullianus in Apologetic. c. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesię. Quid enim est, ciuem aliquem C priuari ciuitate, nisi priuari omni cōmercio, quod est inter homines illius ciuitatis? Secundo, excōmunicatio eum locū habet in ecclesia, quē pœna mortis habebat in testamento veteri, & quem habet in tēporalibus Rebuspublicis: at per mortem separantur homines plane à tota Republica. Augustinus q. 39. in Deuter. *Hoc*, inquit, *nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.* Vbi cōfert quod dicebatur Deut. 24. *Auferes malū de medio tui.* cum eo, quod dicit Apostolus 1. Cor. 15. *Auferte malū ex vobis ipsis.* Tertio, nulla pœna est grauior, quàm Ecclesia infligere possit, excōmunicatione, vt B. Augustinus docet libro de correptione & gratia, c. 15. ergo per excōmunicationem eiicitur homo de D ecclesia. Nam grauius est proiici de Ecclesia, quàm quælibet pœna quæ de manētibus in Ecclesia sumitur. Quarto, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces & incorrigibiles, vt B. Augustinus docet lib. de vera religione, c. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excōmunicatio est eiectio de ecclesia; si enim excōmunicatio esset pœna aliqua infra electionem, ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quod cum absoluuntur excommunicati, dicitur: *Restituo te vnitati Ecclesiæ, & membrorum participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ vnitate.

E At contra obiiciunt. Primo, potest homo excōmunicatus retinere Baptismū, fidei promissionē, & subiectionē Prælatis legitimis, atque adeo esse amicus Dei: si nimirū sit iniuste excōmunicatus, potest etiam iuste excommunicatus, pœnitētiam agere, & habere illa tria antequam absoluatur, igitur in ecclesia erit, etiā manēs excommunicatus.

Respondeo, talem esse in Ecclesia, siue desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, siue externa cōmunicatione, quæ proprie facit hominem esse de ecclesia ista visibili, quę est in terris. Augustinus l. de vera religione, c. 6 *Sæpe etiam sinit diuina prouidentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel iniuriam suam cum patientissime pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates, vel schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quam vero affectu, & quanta sinceritate charitatis Deo seruiendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

Secundo obiiciunt; quia August. li. contra Donatistas, post collationem, c. 20. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quod vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus.*

Respondeo, suspicor locum esse corruptum, & sic legendum esse; Neque enim à populo Dei non separamus, Nā statim sequitur: *Et vbi hoc facere, pacis & tranquillitatis Ecclesiæ gratia non permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, vt perueniamus quò volumus, vtentes cautela præcepti Dominici, ne cum voluerimus ante tempus colligere zizania, simul eradicemus & triticum.* Quod si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non intelligi solā Ecclesiam militantem, sed absolute numerum omnium saluādorum; siue sint in ecclesia, siue esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero saluandorum, sed potius ea correptione iuuare eum salutem.

Tertio, excōmunicatio est medicina quædā spiritualis instituta in vtilitatē eorum, qui excommunicantur. Vnde Apostolus 2. ad Thess. vlt. ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, vt fratrem.*

Respondeo, excommunicatio etiam si abscindit hominem ab Ecclesia, tamen non aufert potentiam, vt non possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in vtilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPVT VII.

De Prædestinatis.

IAm vero, quod non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra Vviclefum, & Hus, & Caluinum, probatur Primo ex parabolis Domini apertissimis, Cōparatur enim Ecclesia Matth. 3. areæ: *Permundabit*, inquit, *aream suam & congregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certe nomine areæ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamē inueniuntur paleæ, quæ si comburentur igni inextinguibili, certe non significant electos. Item Matth. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certe non erant de prædestinatis.

Item Matth. 22. comparatur conuiuio nuptiali, ad quod intrauerunt boni & mali, & postea mali non habentes vestem nuptialem, proiiciuntur in tenebras exteriores, & ideo cōcludit Dominus: *Multi sunt vocati pauci vero electi*; id est, multi sunt in Ecclesia, quæ est euocatio quædam, siue cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. Item Matt. 25. comparatur decem virginibus, quarum quinque prudentes intrabunt in die iudicij cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ouili, in quo sunt oues & hædi; & illæ, Domino ipso explicante, significant electos, isti reprobos. Primæ ad Corinthios quinto,

Paulus iubet expelli de ecclesia incestuosum, & tamen non poterat illum facere reprobũ ex prædestinato, imo nec volebat, nam eiecit illum, vt humiliatus rediret, & saluus fieret in die Domini, vt ibidem dicitur. Item 2. Tim. 2. *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia, quædam in gloriam, & quædam in contumeliam.* Nec dubium esse videtur, quin vasa in gloriã, sint electi, vasa in cõtumeliam, reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem ex Cypriano lib. 3. epist. 3. & li. 4. epist. 2. qui apertissime docet, in eadem Ecclesia esse triticũ, & zizania, & vasa aurea, & lignea, cum certum sit zizania comburenda, & lignea vasa esse in contumeliam. Item ex Augustino, qui tract. 45. in Ioan. *Secundum præsentiam*, inquit, *& prædestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus?* Vbi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiã, & reprobos multos intra Ecclesiam, quod idem repetit lib. 6. contra Cresconium, cap. 34.

Accedant præterea exempla Pauli & Iudæ. Nam Ioannes Huss docebat, Paulum semper fuisse de ecclesia, Iudam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1. Tim. 1. ad Gal. 1. & 1. Cor. 15. affirmat, se persequutum esse Ecclesiam Dei, & idem de eo affirmat Lucas Actorum 9. Quæro igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa ecclesia, quam totis viribus oppugnabat; si non erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cum eam absolute Dei Ecclesiam vocant.

Quare B. Augustinus serm. 1. de conuersione S. Pauli, recte docet, Paulum licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ouem. Et Chrysostomus hom. 6. in secundam ad Timotheum, dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum; & Iudam fuisse vas aureũ, sed conuersum in fictile. Porro Iudas reprobus erat, vt patet ex Actis Apostolorum primo, & tamen de vera Ecclesia aliquando fuit; nam, vt dicitur ibidem, fuit Apostolus ex duodecim, & Episcopus vocatus à Dauid Propheta, Psal. 108. quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de ecclesia fuerit. Vnde Augustinus in Psal. 1. dicit, Iudam filium Christi fuisse, & tamẽ persequutum esse patrem suum, quomodo Absalõ persequebatur Dauidem. Et lib. de vnitate Ecclesiæ, c. 13. dicit, Iudam in Ecclesia fuisse, in qua erant cæteri Apostoli.

Accedat quoque ratio; nam si sola prædestinatio facit hominem esse de Ecclesia, sequitur, Turcas, Iudæos, Hæreticos, & quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, & viua mẽbra Christi: & contra, quoslibet sanctos & pios baptizatos, si non sint prædestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi: at vtrumque est falsissimum & cõtra expressas Scripturas. Nam quod non baptizati, & hæretici non sint de Ecclesia, supra ostendimus: quod autem impij non sint viua membra, dicitur Rom. 8. *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius,* nimirũ verum membrum. Quod autem impij non habeant Spiritum Christi, sed spiritũ diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti, &c. quæ sunt opera Spiritus; sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemi, &c. quæ sunt opera carnis; ad Gal. 6. E contrario autem, quod omnes pii baptizati sint membra Christi, habetur 1. Cor. 12. *Omnes nos vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Et Galat. 3. *Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu, quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et tamen non est credibile, omnes Corinthios &

A Galatas fuisse prædestinatos.

Denique Augustinus in epistola ad Dardanum: *In compagem*, inquit, *Christi tanquam in viuam structuram templi Dei, quæ est Ecclesia, nati homines non ex operibus iustitiæ, quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificij firmamentum.* Et lib. 2. contra Cresconium, c. 21. ostendens impios non pertinere ad mẽbra viua Christi: *Absit*, inquit: *vt intrare possint limites horti conclusi, cuius ille custos est qui non potest falli: qui tamen si confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi, tunc in membris vnicæ columbæ numerantur.*

Probatur Vltimo ex incommodis; nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta. nam nemo tunc cognosceret fratres suos, & nec pa-
B stores cognoscerent oues suas, nec ab illis cognoscerentur: cum nemo sciat qui sint prædestinati: & præterea nemo sciret, quæ sint veræ Scripturæ, quæ vera Sacramenta, quæ vera fides, &c. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

„ At contra obiiciunt. Primo, illud Cant. 4. „ *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viuentis,* „ *&c.* quæ sine dubio dicũtur de Ecclesia: & tamen „ exponit Augustinus illa omnia de solis electis, lib. 5. de baptismo, cap. 27.

Respondeo Primo, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod solum conuenit parti, sicut Matth. 27. dominorum
C latrones, qui erant cum Domino crucifixi, blasphemasse contra eum, cum tamen constet ex Luc. 23. vnũ tantum eorum blasphemasse. Phil. 3. *Omnes quæ sua sunt, quærunt.* Et tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc viuebant, & præcipue Philippenses.

Secundo dico, quæ dicuntur in Canticis de sponsa, non necessario intelligenda esse de ecclesia. Quidam enim ea intelligunt de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidã de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur. nam c. 6. dicitur: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ electa genitrici suæ.* Quo loco si per vnicam illam sponsam intelligas ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, & adolescentulas, quas omnes
D fouet sponsus & diligit? igitur per matrem intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, & adolescentulas intelliguntur animæ imperfectiores, fideles tamen & bonæ. Dicitur enim ca. 1. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* at per vnicam, perfectam, sponsam & columbam, intelligitur anima perfecta. Sic etiam in eo quod dicitur c. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Si per amicã intelligas Ecclesiam, quid intelliges per cæteras filias? nũ congregationem infideliũ? absit. loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem horto
E Ecclesiæ commoratur. Augustin. in epist. 48. *Dicuntur*, inquit, *spinæ propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum.*

„ Argumentum Secundum, Arca Noe figura „ fuit Ecclesiæ, vt Augustinus docet lib. 5. de Baptis- „ mo, cap. vlt. at in Arca Noe non fuerunt, nisi qui „ saluandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia non sunt „ nisi prædestinati.

Respondeo, similitudines non in omnibus conuenire, alioqui omnis baptizatus esset etiam prædestinatus, quia 1. Pet. 3. comparatur Baptismus cum Arca Noe, & non solũ boni, sed etiã mali saluarentur, quia in Arca saluata sunt animalia munda & immunda. in eo igitur Arca conuenit cũ Ecclesia, quod sicut extra Arcam nemo saluari potuit, ita nec extra Ecclesiam, vt Augustinus loco notato, Cyprianus

libro

libro de vnitate Ecclesiæ, & Hieronymus in epistola ad Damasum, de tribus hypostasibus, docent. nec est quærenda alia similitudo.

„ Argumentum Tertium. Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, & quam exhibebit sibi in die iudicij gloriosam, non habētem maculā, aut rugam, vt dicitur Ephes. 5. at soli prædestinati erunt salui, & gloriosi, igitur soli prædestinati ad Ecclesiam Dei pertinent.

Respondeo, cum dicitur, Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, illud: *Eius Ecclesiæ*, potest significare, eius partis Ecclesię, quā saluabit, & tunc propositio est falsa. nam est caput totius corporis sui, licet quædam membra desitura sint esse membra, & in æternum peritura. Potest etiam significare illud: *Eius Ecclesiæ*, totam ecclesiam, vt distinguitur ab aliis congregationibus infidelium, & tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamuis enim aliqua membra huius Ecclesiæ non saluentur, non propterea sequitur, Christum non saluare Ecclesiam suam, cuius est caput.

„ Argumentum Quartum. Corpus mysticum simile est corpori vero, sed totum corpus Christi verum cum omnibus partibus suis saluum, & gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris & partibus saluari debet.

Respondeo primo, similitudines non in omnibus conuenire. Secundo, sicut Corpus Christi verum saluum est, & gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales; fluebant enim & mutabantur in Christo partes materiales, vt in nobis fieri videmus: ita etiam corpus mysticum saluum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores, &c. ex omni enim genere hominū aliqui saluantur, non tamen quoad omnes partes materiales, quæ sunt homines singulares.

„ Argumentum Quintum. Ecclesia est vnum ouile, Ioan. 10. at oues non sunt nisi prædestinati, vt Augustinus docet tract. 45. in Ioan. igitur soli prædestinati sunt de Ecclesia.

Respondeo, nomen ouis in Scripturis interdum significare solos prædestinatos, vt Matthæi 25. vbi separantur oues ab hædis, & Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quàm malos, qui sunt in Ecclesia, vt Ioan. vlt. *Pasce oues meas*, Et Psal. 73. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.* Et Ezechiel. 34. describuntur oues Dei, aliæ pingues, aliæ macilētæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotæ, &c. & quidē secundum hanc significationem argumentum nō habet vllam vim. At secundum priorem respondemus, in ouili non esse solas oues, sed etiam hædos, vt patet Matth. 25. vbi separantur oues ab hædis, cum antea simul fuissent in eodem ouili. Ouile autem dicitur, & si non solas oues contineat, à meliore parte. Quemadmodum Roma dicitur ciuitas, licet etiam multos non ciues complectatur.

Argumentum Sextum Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ nō sunt ex hoc ouili.* Et Ioan. 11. *Iesus moriturus erat pro Gente, & non solum pro Gente, sed etiam vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.* In quibus locis prædestinati dicūtur oues, & filii Dei, etiam cum in erroribus Gētilitatis versarētur, quare prædestinati semper sunt de Ecclesia. Item 2. Tim. 2. *Firmum Dei fundamentum stat, habens signaculum hoc, nouit Dominus, qui sunt eius.* Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscū.* Igitur etiam antequam exirent, non erant ex

A nobis, sed videbantur esse. Et confirmatur ex Augustino libro de correpț. & gratia, c. 9. vbi tractās loca citata, sic ait: *Quidam*, inquit, *filij Dei, propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur à nobis, nec sunt tamen à Deo.* Et infra: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, sed non erant ex nobis, hoc est, & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filij etiam quando videbantur in professione, & nomine filiorum.* Et infra: *Quia ergo non habuerunt perseuerantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita nec vere filij Dei fuerunt etiam quando esse videbātur, & ita vocabantur.* Præterea lib. 3. doctrinæ Christianæ, c. 32. arguens Ticonium, qui vocauerat corpus Domini mysticum, id est, Ecclesiam, corpus bipertitū: *Non ita*, inquit, *debuit appellari. Non enim re-*

B *uera Domini corpus est, quod cum illo non erit in æternum.*

Respondeo, notandas esse pro explicatione horum locorum duas distinctiones. Prima est, hominem posse dici Christi ouem, filiū, mēbrum, duobus modis; vno modo secundum prædestinationem, altero modo secundum præsentem iustitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum, nam Rom. 8. dicit. *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et tamen in 2. Tim. 2. dicit de prædestinatis: *Nouit Dominus qui sunt eius.* Itaque vnus, & idē potest esse Christi membrum, & non esse. Erit enim eius, si sit prædestinatus, & non erit eius, si interim Spiritum eius non habeat. Idem docet Augustinus li. 4. de Baptismo, c. 3. *Secundum præsentiam*, inquit, *multi etiam qui*

C *aperte foris sunt, & hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt.* Et tract. 45. in Ioan. *Secundum præsentiam*, inquit, *& prædestinationem quàm multæ oues foris? quàm multi lupi intus?* Similia vide de bono perseue. c. 8. de correp. & gratia, c. 9.

Interest autem inter hæc, quod qui sunt oues, aut filii, aut membra, solum secundum prædestinationem, non sunt actu, sed solum potentia tales. Prædestinatio enim nil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens: at qui sunt tales secūdum præsentem iustitiam, sunt actu & simpliciter tales, quia in se reuera habēt id, vnde tales appellantur, id quod aperte docet Augu. tract. 45. in Ioan. *Quid est*, inquit, *quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm multi luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? & hi oues sunt. Verumtamen modo*

D *alienam vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri? casti sunt, fornicaturi? stant casuri? & non sunt oues, de prædestinatis enim loquimur.* Hæc ille. Vbi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur casti futuri, &c.* nam eodem modo potest dici, foris sunt, intus futuri. & ex hac distinctione satisfit illis locis Scripturæ adductis: dicūtur enim ibi oues, & filii Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant secundum prædestinationem, & in potentia, non autem actu & simpliciter.

Pari ratione, cum dicitur 2. Tim. 2. *Nouit Dominus qui sunt eius*, sermo est de illis, qui sunt eius per prædestinationem, non autem de tota Ecclesia;

E nam ibidem subiungit: *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundum prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matth. hom. 20. vbi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, nunquam fuisse Christianum, intelligit enim secundum prædestinationem.

Altera distinctio est, posse aliquem dici vere filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus mo-

dis; vno modo veritate essentiæ, siue formæ; altero modo veritate finis, vel vt alii dicunt, veritate permanentiæ. Veritate essentiæ, est filius Dei, qui habet charitatem, 1. Ioan. 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Et similiter veritate essentiæ, est mēbrū Christi, qui de eodem spiritu viuit. 1. Cor. 12. *In vno Spiritu omnes vos in vnū corpus baptizati estis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hæreditatem; & qui non assequetur, videtur filius, sed non est. finis enim filiationis hæreditas. *Quod si filius, & hæres per Deū.* Gal. 4. sic etiam veritate finis est mēbrum, qui saluabitur. nā ad hoc vnuit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, vt eam saluaret, vt dicitur Ephes. 4. itaque qui est in gratia, & tamen non est prædestinatus, est vere filius, & membrū veritate essentiæ; & non est vere filius, nec mēbrum veritate finis. Et cōtra, qui non est in gratia & tamen est prędestinatus, non est vere filius, nec membrum veritate essentiæ, & tamen est vere vtrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud: *Qui seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* 1. Ioan. 2. de secunda intelligitur illud Ioan. 8. *Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.*

Quibus notatis, facile intelligentur loca Augustini, vbi dicit iustos non prædestinatos non esse vere filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentiæ. Nam ipse in iisdem locis se explicat. lib. de correp. & gratia, c. 9. postquam dixerat probos non prædestinatos non esse vere filios, subiungit: *Non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non manserunt.* Et lib. 3. doctrinæ Christianæ, c. 32. reddens rationem cur dixerit, non vere pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in æternum: *Nunc,* inquit, *in vno sunt, non tamen semper in vno erunt. Ipse est quippe ille seruus commemoratus in Euangelio, cuius Dominus cum venerit, diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet.*

CAPVT VIII.

De non perfectis.

NOn perfectos in Ecclesia, contra Pelagianorum & Anabaptistarum sententiam esse posse facile probari potest; nam si non essent in Ecclesia ii, qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, & B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamuis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamen non tollunt iustitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, vt Pelagiani putabant. Id quod testātur imprimis diuinæ litteræ Psal. 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*: Quid est enim, *pro hac*, nisi pro remissione? & sanctus igitur est aliquis, & tamen habet, quod sibi postulet remitti, 3. Reg. 8. *Nec enim est homo, qui non peccet.* Prouer. 24. *Septies in die cadet iustus, & resurget.* Eccl. 7. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Matt. 6. iubentur omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quæ certe testimonia clariora sunt, quàm vt explicatione vlla indigeant.

Item testatur Concilium Mileuitanum, can. 7. & 8. vbi definitur, iustos dicere, non solum humiliter, sed etiam veraciter, & non solum pro aliis, sed etiam pro se: *Dimitte nobis debita nostra.*

Idem testātur veteres Patres, S. Cyprianus serm. de eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.* S. Gregorius Nazianzen. orat. 2. in Iulianū: *Omnis prorsus peccato vacare, supra humanæ naturæ modū Deus constituit.* B. Ambr. serm. 16. in Psal. 118. *Non potest,* inquit, *hoc iustus negare quia nemo sine peccato est.* B. Chrysost. in Psal. 39. *Nec ex perfectis,* inquit, *vniuersa cōstat Ecclesia, sed habet etiā ocio, & socordiæ deditos, &c.* S. Hieron. l. 2. cōtra Pelagianos. *Iustos,* inquit, *esse concedo, sine omni autem peccato esse, nō assentior.* Et lib. 3. fere toto hoc idem probat, vbi tamen admittit, posse ad aliquod breuissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

B. August. li. de spiritu & littera, c. vlt. docet posse hominem ex priuilegio Dei singulari viuere sine omni peccato; tamen re ipsa neminē esse, qui sic viuat, aut vixerit, excepto Christo. Idem dicit lib. de natura & gratia c. 36. vbi tamē excipit etiam B. Virginem, & epist. 89. & 95. & toto lib. de perfect. iustitiæ: ac demum lib. 1. contra duas epistolas Pelagiani c. 14. *Nullus in Ecclesia,* inquit, *recte posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, vbi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullū habentes, vbi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* B. Gregorius libro 21. Moralium, c. 9. & in hac vita quidem multi sine crimine, sine peccato esse nullus valet.

Argumenta in contrariū multa sunt, sed non omnia hic soluenda. Quæ enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi iustitiam; vel posse hominem viuere sine omni peccato, non egebunt solutione, cum paulo post ostenderimus, in Ecclesia esse optimos, & pessimos viros. Duo tantum sunt propria huius loci. Vnum ex Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Alterū Ephes. 5. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugā, aut aliquid huiusmodi.* Quem locum de Ecclesia Catholica huius temporis intelligēdum esse docet Concilium Toletan. VI. cap. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, Sanctam Ecclesiam, ait, Ecclesiam sine macula, aut ruga.

Respondeo ad Primum, siue intelligatur illud de Ecclesia ratione vnius partis tantum, id est, ratione animarum iustarum, siue de anima perfecta, quod magis probo, animam iustam dici totam pulchram, per hyperbolem, quæ familiaris est amantibus; vel quia anima iusta, & perfecta mortalibus caret peccatis, quæ proprie maculam relinquunt, & vitat venialia, quātum licet per humanam fragilitatem: & si quę committit, mox delere studet. Id enim etsi non est esse immaculatum simpliciter, est tamen esse immaculatū pro statu huius vitæ, vt Augu. explicat lib. de perfectione iustitiæ. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolute, & tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro statu huius vitæ. Gene. 6. *Noe vir iustus fuit, atque perfectus.* Phil. 3. *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Imo etiā dicūtur immaculati, qui sine dubio venialibus non carēt. Psal. 17. *Et ero immaculatus cum eo.* Psal. 118. *Beati immaculati in via.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti & immaculati in veritate.*

Ad Secundum dico, Primo intelligi posse de Ecclesia, non vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem: vt exponunt S. Hieronymus in cap. 31. Hiere. circa fin. S. August. lib. de perfec. iusti. & alibi. & B. Bernar. serm. 3. de festo omnium Sanctorum. Neque obstat Concilium Tolet. nam etsi illa verba intellexit Concil. de Ecclesia huius temporis, tamen non definiuit sic necessario esse intelligenda. Dico tamen Secundo, probabilius esse, quod loquatur Apostolus de Ecclesia huius temporis,

sed

sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod vni parti conuenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia iusti sunt gloriosi per gratiæ puchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, vt paulo ante expositum est, & sunt sine ruga, quia per Baptismũ renouati sunt, depositoque vetere homine induerunt nouum, rugæ enim sunt signa vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Concilium Tolet. iam citatum, Chrysostomus, Hierony. & Theophylactus in Comment.

CAPVT IX.
De magnis peccatoribus.

IAm vero in vna vera, & Catholica Christi Ecclesia nonsolum imperfectos, sed etiã graues peccatores esse, & non solum occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Nouatianorum, Donatistarum, & Confessionistarum, probatur Primo, ex parabolis Euangeliorum de area, de reti, de conuiuio nuptiali, de decem virginibus, & de ouili, supra citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, vt plane nõ inuenerint vllo modo qua exirent, vt August. refert in Breuiculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

Præterea sunt alia loca apertissima, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, &c. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic negari nõ potest, quin sermo sit de vera Ecclesia; nam Christus loquitur de Ecclesia sua, & in hac Ecclesia cõstat inueniri peccatores, & tales peccatores, qui sępe non emẽdantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: & tamen in Ecclesia manẽt donec ab ipsa Ecclesia per sentẽtiam Prælati eiciãtur. Item Matt. 23. Dominus præcepit de malis, vt faciamus quod dicunt, non quod faciunt. & c. 24. describit Præpositum malum, qui percutit conseruos, comedit, & bibit cum ebriosis, &c. & dicit: *Veniet Dominus eius in die, qua non sperat, & diuidet eum, partemque eius cum hypocritis ponet.* Vbi de Præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysost. & alii in hunc locũ. Item in epist. 1. ad Corint. c. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Cor. & mox ibidem subdit. *Significatum est mihi, quod contentiones sunt inter vos, &c.* Et c. 5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorẽ patris sui aliquis habeat.* Quid hic dicẽt? non esse hanc verã Ecclesiã? at Apostol. dicit esse Ecclesiam Dei. non fuisse istũ peccatorẽ grauissimum, & manifestum? at Apostolus hoc dicit. nõ fuisse in illa Ecclesia? at Apostolus iubet, vt expellant eũ per excõmunicationẽ, *Tollatur*, inquit, *de medio vestri, &c.*

Præterea Apocal. 2. & 3. scribit Ioann. septem Ecclesiis Asiæ, & fere singulas reprehendit de rebus non leuibus. Et notat Augustin. lib. 2. contra Parmenianum, c. 10. non solum Ecclesias, sed etiam Præpositum reprehendit, significatũ per Angelum Sardensis Ecclesiæ: *Nomen*, inquit, *habes quod viuas, sed mortuus es, esto vigilans, &c.* Adde quod tempore testamenti veteris, nũquam defuerunt grauissima peccata in populo Dei, & tamẽ nusquam legimus, quod Moses, aut Samuel, aut alii Prophetæ, qui diuersis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Ioannes Bapt. & alii iusti, quos Dominus inuenit in populo Iudæorũ, separauerint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebãt boni & mali. quod argumentum valde vrget, & me-

A rito S. Aug. in Breuiculo, collatione tertia.

Probatur Secundo, ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tempore B. Augustini. B. Augustinus enim in Breuiculo collationum refert, collationem celeberrimã Carthagine habitã inter CCCVI. Episcopos Catholicos, quorum vnus ipse erat, & CCXCVI. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat August. in collatione primæ diei, Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de reti, pisces bonos & malos congregante; sed dixisse adhuc Donatistas, tantum occultos malos esse in Ecclesia, sicut in reti, dum est

B in mari, nõ discernuntur à piscatoribus pisces boni à malis, sed in littore discernũtur, & mox separantur.

Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparatam etiam esse areæ, in qua discernuntur paleæ à frumento. imo magis apparent paleæ, quàm frumenta: & etiam Arcæ Noë, in qua etiam post egressum corui, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda & immunda.

Addit etiam August. quod cum calumniarentur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, vnam in terris, quæ haberet bonos & malos, alteram in cœlis, quæ non haberet nisi bonos, responderunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distin-

C guere duo tempora Ecclesiæ, *Eandem*, inquit, *ipsam vnam, et sanctam Ecclesiam dixerunt nunc esse aliter, tunc aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram. sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quæ sunt notanda, contra nostros Cõfessionistas, & Caluinistas qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur Tertio testimoniis Patrum. Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum: *Impediri*, inquit, *non debet aut fides aut charitas nostra, vt quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Gregorius Nazianzen. in orat. 1. Apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti belluæ ex variis belluis cõpositæ, id est, magnis, paruis, feris, mitibus, &c. vt ostendat maximum esse laborem Episcopi,

D qui regere debet hominum genera, perfectos & imperfectos, bonos & malos. Chrysostomus multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, l. 3. de sacerdotio. Idem in Psa. 39. in illud; Multiplicatæ sũt super capillos capitis mei, &c. *Nec ex perfectis quidem vniuersa constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui otio, & socordiæ se dedunt, mollemque & dissolutam vitam amplectuntur, & libenter seruiunt voluptatibus, & quoniam est vnum corpus, tanquam ex vna persona, hac & illa pronunciat.*

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos vltra medium: *Arca Noe*, inquit, *Ecclesiæ typus fuit; vt in illa omnium animalium genera, ita & in hac vniuersarum, & gentium, & morum homines sunt: vt ibi pardus, hædi, lupus, & agni, ita & hic iusti, & peccatores, id est, vasa aurea, & argentea cum ligneis, & fictilibus commo-*

E *rantur.* Augustinus in tract. 6. in Ioann. *Nos*, inquit, *fatemur, in Ecclesia Catholica, & bonos, & malos esse, sed tanquam grana, & paleas.* Idem habet lib. retract. c. 18. Libro post collationem, c. 7. & 20. Lib. de vnitate Ecclesiæ. c. 13. li. 18. de Ciuit. Dei, c. 49. & alibi. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum, cap. 43. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, arcam Dei esse Catholicã Ecclesiam, & intra eam vsque in finem sæculi frumento mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communione misceri.* Gregorius hom. 11. & 38. in Euangelia, docet, & probat multis argumentis, malos esse in Ecclesia.

A Probatur Vltimo ratione. Nam si soli boni essent in Ecclesia, frustra esset Sacramentum Pœnitentiæ, quod solis iis administratur, qui sunt de Ecclesia. Præterea nemo certo sciret, qui sint de Ecclesia; incertum est enim qui sint reuera boni & qui nõ. Itẽ mox atque prælati in aliquod peccatum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec prẹlati, & proinde non oporteret eis amplius obedire: & similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege; & proinde liceret pastoribus curam eorum non agere; ex quo summa confusio, & perturbatio oriretur.

At obiiciunt Primo Scripturam, Isa. 52. *Non adiiciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et ibidem: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius.* B Quem locum exponens Apostolus 2. Cor. 6. addit, *Et recipiam vos, dicit Dominus.* Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separant se ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus dicens: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? & quæ conuentio Christi ad Belial?* 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnũ corpus multi sumus.* At panis non efficitur nisi ex frumento, non ex paleis, & frumento, Rom. 8. *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.* Ergo qui non habet spiritum, vt sunt omnes peccatores, non est membrum Christi. Si dicas, non est membrum viuum, tamen est membrum. C Contra, quia membrum mortuum non est membrum, nisi æquiuoce. ergo non est membrum verum, igitur non est membrum simpliciter.

Respondet ad primum B. Aug. libro contra Donatistas post collationem, c. 8. & 20. & in breuiculo collationis tertiæ diei, intelligi de Ecclesia triũphante, quod dicitur: *Non adiiciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et quod additur: *Recedite, exite, &c.* intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autem corporali discessione ab eodem templo, & Sacramentis, &c.

At melius Cyrillus in hunc locũ Isaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de temporali persecutione Iudæorum, vt sensus sit, cum à captiuitate D redieris, non adiiciet vltra, id est, in lõgum tempus, aliquis infidelis persequutor per terras tuas eas vastando, pertransire: secundum mysticum autem sensum agi de Ecclesia, & prædicare Isaiam, fore, vt portæ inferi non præualeant aduersus eã. Incircumcisi enim & immundi hostes Ecclesiæ præcipue sũt dæmones. Pari ratione quod sequitur: *Recedite, recedite, &c.* secundum historicum sensum intelligitur de Iudæis, quos hortatur Isaias, vt exeant de Babylone cum finitum fuerit tempus captiuitatis: secundũ mysticum sensum intelligitur de Christianis, qui E debẽt post baptismum separari ab infidelium cœtibus, templis, sacrificiis, coniugiis, & cæteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & citauit 2. Cor. 6. non enim de commercio cum quibusuis peccatoribus, sed solũ cum infidelibus agit. *Nolite iugum,* inquit, *ducere cum infidelibus; quæ pars fideli cum infideli? quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

Ad illud de vno pane, qui ex solo tritico fit, respõdeo, similitudines non in omnibus conuenire. in hoc autem consistit similitudo panis, & Ecclesiæ, vt Cyprianus explicat epist. 6. lib. 1. ad Magnum, & Irenæus lib. 4. ca. 19. quod sicut ex multis granis per aquam fit vnus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum Sanctum, qui etiam dicitur aqua, Ezechiel 39. & alibi, fit vnus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est etiam verum, panem semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panẽ faciunt, admiscentur etiam grana lolii; sicut in vino sæpe ex malitia vendentiũ admiscetur aqua. Denique idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* At de vno participant boni & mali, alioqui non arguerentur à Paulo, 1. Corinth. 11. qui indigne communicant.

Ad Vltimum dico, malos non esse membra viua Corporis Christi, & hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquiuoce membra, &c. à multis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantum secundum quid, & æquiuoce. Ita Ioan. Turrecremata lib. 1. c. 57. vbi probat ex Alexã. de Ales, Hugone, & B. Thoma. Idem etiam docẽt Petrus à Soto, Melchior Canus, & alii, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus vere esse in Ecclesia, siue in corpore Ecclesiæ, & esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola membra sunt in corpore, sed etiã humores, dentes, pili, & alia quæ non sunt membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur tales à charitate, sed à fide, siue à fidei professione, At si ita est, sequitur, Pontificem malum non esse caput Ecclesiæ: & alios Episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor aut pilus, sed membrum, & quidem præcipuum: at hoc est contra Concilium Constantiense, in quo sess. 15. damnatur error XXII. Ioannis Huss, quo asserebat pastorem malum esse æquiuoce pastorem; & error XXX. quo asserebat prælatum malum non esse vere prælatum.

Respõdeo igitur membra posse considerari duobus modis: Vno modo, vt sunt res quædam secundum se, siue secundum essentiam, ac substantiam suam: alio modo, vt sunt instrumenta operatiua. Nã exempli gratia oculus hominis, & oculus bouis, vt sunt substantiæ quædam; differunt specie, ratione diuersæ animæ: at vt instrumenta operatiua, sunt eiusdem speciei, quia idem habent obiectum.

Dico igitur, Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, & proinde non vera corporis Christi, quantum attinet ad rationem membri, vt est pars quædam viui corporis: tamen esse verissima membra in ratione instrumenti, id est, Papam & Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos, seu veram linguam huius corporis, &c. & ratio est, quia membra constituuntur viua per charitatem, qua impii carẽt: at instrumenta operatiua constituuntur per potestatem siue ordinis, siue iurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nã etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore naturali enim opera pendent ex bonitate instrumenti, quia anima non potest bene operari, nisi per bona instrumenta, nec opera vitæ exercere, nisi per instrumenta viua: at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim huius corporis, id est Spiritus sanctus, æque bene operatur per instrumenta bona & mala, viua & mortua, &c.

„ Obiectio Secunda. Ecclesia in Symbolo di-
„ citur sancta: igitur non constat, nisi ex sanctis.

Nec

„ Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui dicunt „ Ecclesiam dici sanctam, quia vna pars est sancta. „ Nam tunc etiam dici posset Ecclesia scelerata, „ quia vna pars, imo maior pars est scelerata.

Respondeo, Ecclesiam dici, & vere esse sanctam, quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinēt, sunt sancta. Tria requirūtur ad ecclesiam constituēdam. Primo, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. Secundo professio Christiana, id est, fidei, & morum, siue dogmatum, & præceptorum Christianorum, quam professionem sanctam esse, & solam ipsam esse sanctam, certissimum est, nec enim Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solum professio Christianorum. Tertio, vnio mēbrorum inter se, & cum capite saltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quæ vnio etiā sine dubio est sancta. Dicitur etiam sancta propter sanctos, quos habet, & nō propterea dici debet etiam scelerata; nam denominatio fit à meliori, & præterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiæ, quia ipsa sola habet vere sanctos: at habere malos non est proprium ecclesiæ, id enim etiam aliis cœtibus conuenit. Denique sancta dici potest: quia tota est consecrata Deo; & quia caput eius Christus, est sanctus sanctorum.

„ Obiectio Tertia. Non habet Deum Patrem, qui „ Ecclesiam non habet matrem, vt Cyprianus do„ cet libro de vnitate Ecclesiæ, & similiter, non ha„ bet Ecclesiam matrem, qui Deum non habet pa„ trem. Sic autem improbi Deum non habent pa„ trem: *Nam qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei,* „ Rom. 8. & Ioan. 8. dicitur improbis. *Vos ex patre* „ *Diabolo estis.* Et 1. Ioan. 3. *In hoc sunt manifesti filij* „ *Dei, & filij Diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex* „ *Deo.* ergo soli boni habent Ecclesiam matrem, er„ go soli boni sunt in Ecclesia.

Respondeo, cum Augustino libro contra Adimātum, c. 5. nomē filii trib⁹ modis accipi in Scripturis. Vno modo dicūtur filii ratione productionis, siue illa sit proprie generatio, siue creatio, siue regeneratio; sic Dominus Christ⁹ proprie dicitur filius Dei, quia à Deo Patre generatus; dicūtur etiā omnes homines filii ratione creationis. Deut. 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit & creauit te?* Nec nō ratione nouæ regenerationis dicūtur omnes filii iusti, & soli iusti, vt in locis notatis, Rom. 8. & 1. Ioan. 3. Secundo dicuntur filii aliqui ratione imitationis, quomodo Galat. 4. & Rom. 4. vocat Apostolus filios Abrahæ, eos qui fidē Abrahæ imitantur, & Matt. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, &c.* Et hoc modo soli boni sunt filii Dei, mali omnes sunt filii Diaboli, vt dicitur, Ioan. 8. & 1. Ioan. 3. locis notatis. Tertio modo dicuntur filii ratione doctrinæ, quomodo 1. Cor. 4. Apostolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat euangeliū, & Galat. 4. *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et hoc modo omnes qui sunt in ecclesia, sunt filii Dei, & Ecclesiæ, quia tenent verā doctrinam Dei, & Ecclesiæ, tamen possunt esse boni & mali. Vnde Isa. 1. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Cant. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vbi filiæ dicuntur animæ Christianæ, sed malæ.

His notatis, ad argumentum respondetur, si de filiis doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem; non enim est verum, solos iustos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur: si vero agatur de filiis Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse postremam illam consequutionem, ergo soli boni sunt in ecclesia. in Ecclesia enim non sunt soli filii,

A sed etiam serui, quanquam isti non manēt in domo in æternum, filii manent in æternum, Ioan. 8. & hoc est ad mentē B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed non esse vllos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt vlli boni extra, licet sint aliqui mali intus. volebat enim terrere hæreticos & schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

„ Argumentum Quartum ex Cypriano lib. 1. epi. „ 6. ad Magnum: *In Ecclesia Dei*, inquit, *non nisi* „ *concordes atque vnanimes habitant, loquente in Psalmis* „ *Spiritu sancto, & dicente, Deus, qui inhabitare facit* „ *vnanimes in domo.* Ergo peccatores, qui cum aliis B rixas, & contentiones mouent, non sunt in ecclesia.

Respondeo; loqui Cyprianum non de quacunque concordia, sed de illa, quæ opponitur schismati proprie dicto. Agit enim ibi de Nouatianis schismaticis: alioqui dissensiones alias in ecclesia esse posse, & re ipsa sæpe inueniri, testatur idem Cyprianus in sermone de Lapsis, vbi inter alia peccata quæ erant in hominibus in Ecclesia, ponit etiam odiis pertinacibus inuicem dissidere.

„ Argumentum Quintum ex Chrysostomo & „ Theophylacto in 2. Tim. vbi dicunt, illud: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* non posse intelligi de Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia non sunt C vasa, nisi aurea & argentea.

Respondeo, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, vt sint in ecclesia: quia enim Apostolus dicit in magna domo sunt vasa aurea & argentea, fictilia & lignea, & notum est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiam non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres, nomine domus non intelligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis; imo quando erit in optimo statu suo, id est, in cœlo, nullos habebit malos: at mundus ornatur ex malis, non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali in mundo, non exerceretur iustorum patientia, nec Dei iustitia.

Argumentum Sextum ex Hieronymo, qui in D comment. ad Ephes. 5. in illud: Ecclesia subiecta est „ Christo: *Ecclesia*, inquit, *Christi gloriosa est, nō habēs* „ *maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi, qui er-* „ *go peccator est, aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia* „ *Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.*

Respondeo, significat Hieronymus, non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet; nam Hieronymus in c. 1. ad Gal. exponens illud: *Paulus Apostolus, &c. Ecclesijs Galatiæ.* volens explicare, quomodo cohæreant inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur E laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de vna diuersimode Scriptura loqui; interdum enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est proprium perfectorum, vt carere macula, & ruga; interdum id quod est proprium imperfectorum, vt peccare, & corruptione indigere. Cum ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ perfectos continet; cum reprehenditur, ad eam quę continet imperfectos.

Argumentum Septimum, Pacianus epist. 3. ad Sympronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut rugam, quia peccatores, donec non pœnitet eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cum autem pœnitet, tam iam sunt, &c. Respondeo, non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solum de peccatoribus, qui in hæresim labuntur, nam antea

dixerat, Ecclesiam carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum Octauum ex Augustino, qui lib. 2. contra Cresconium, c. 21. *At per hoc*, inquit, *etiam nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamque conscientiam damnati à Christo, iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata.* Similia habet, lib. 2. contra Petilianum, cap. vlt. lib. 4. de Baptismo, cap. 3. lib. 6. cap. 3. lib. 7. cap. 49. 50. 51. lib. de vnitate Ecclesiæ, c. vlt. lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. & alibi.

Respondeo, propter hæc loca non solum Brentius & Caluinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas Ecclesias, sed vere fingunt, nam nec scripturæ, nec Augustinus vsquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed vnius tantum. Certe in B breuiculo collationum, collatione tertia, cum Donatistæ calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, vnam, quæ solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantum distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ, partes quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam pertinent, boni enim sunt pars interior, & quasi anima Ecclesię, mali sunt pars exterior, & quasi corpus, & dabant exemplum de homine interiore, & exteriore, qui non sunt duo homines, sed duæ partes eiusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem, nunc enim habet bonos & malos, tunc C non habebit, nisi bonos; & ponebant exemplum de Christo, qui cum semper sit idem, tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis & passibilis, postea immortalis & impassibilis. quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe confirmat, & variis similitudinibus explicat. Nam li. 7. contra Donatistas c. 51. dicit, bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, vt ipsi sint domus Dei constructa ex viuis lapidibus; malos sic esse in eadem domo, vt ipsi tamē non sint domus; & libro de vnitate Ecclesiæ, c. vlt. dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, non tamē corpore; quod est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Ecclesiæ, non tamen ad interiorem. Et lib. 3. doctrinæ Christianæ, c. 32. explicans illud Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*; notat non esse dictum nigra fui, D seu formosa sum, sed nigra sum & formosa, quia ipsa vna, & eadem Ecclesia nunc est nigra sicut tabernacula Cedar, propter peccatores, quos in se habet, & simul est formosa sicut pelles Salomonis, id est, sicut tētoria regis, propter bonos, quos in se habet.

Idem Augustinus tract. 3. in Ioan. epistolam, docet malos esse quidem in Ecclesiæ corpore, non vt membra, sed vt humores corruptos, qui manent in pectore, qui reuera sunt in corpore, & tamen sunt etiam vere separati à membris corporis. ex his respondetur, quando Augustinus dicit malos non esse E in Ecclesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse vt membra corporis viua.

Sed Obijcies, quia B. Augustinus libro 3. de Baptismo, c. 18. & lib. 1. c. 21. & 22. & lib. 6. cap. 3. & lib. 7. cap. 51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, & cui datæ sunt claues regni cœlorum, & de qua dicitur, si Ecclesiam non audierit, sit tibi Ethnicus & Publicanus.

Respondeo, Augustinum nihil aliud significare voluisse, quàm omnia priuilegia, quæ sunt à A Deo concessa Ecclesiæ vniuersæ, propter solos sanctos concessa esse, id est in vtilitatem, & commodum eorum, qui salutem æternam consequuntur. nam alioqui idem Augustinus frequentissime repetit, malos etiam Christianos vtiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, soluere, ligare, &c. Itaque in tract. 5. in Ioan. confert malos ministros canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas, & cum nihil ipse vtilitatis acquirat, tamen caussa est, vt herbæ, & flores in areolis nascantur, & crescant. quod idem fusius docet lib. 2. contra Parmenianum, c. 10. & 11.

Obiectio Nona est Magdeburgensium Centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 171. vbi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, vnam bonorum, aliam malorum. Sic enim distinguitur Matth. 5. iustitia discipulorum à iustitia Pharisæorum; Matth. 6. distinguuntur pii ab hypocritis; Matth. 7. distinguitur cœtus euntium per viam angustam, à cœtu euntium per viam latam, & ibidem distinguitur domus fundata super petram, à domo fundata super arenam. constat autem Ecclesiam malorum non esse vnam sanctam Christi Ecclesiam, igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

Respondeo, in nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solum diuersas qualitates eorum qui in vna, atque eadem Ecclesia sunt, quemadmodum enim Matth. 13. distinguuntur boni pisces à malis; & tamen in eodem reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, & quàm illi erant; ita quoque in eadem Ecclesia, quæ constat professione eiusdem fidei, & communicatione eorundem Sacramentorum, quidam sunt, qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam angustam virtutum, quidam sunt vere pij, quidam hypocritæ, quidam iustitiam Pharisaicam, quidam Apostolicam sequuntur. Denique, quidam sunt veluti domus fundata super petram, quidam autem veluti domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus, duas Ecclesias significant; nisi velimus tot Ecclesias facere quot sunt homines, sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, &c.*

Obiectio Decima. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes, ac membra huius corporis, in quibus Christus operatur, nihil autem operatur in impiis, & hypocritis, non igitur qui eiusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum à regno Diaboli, sed omnes impii ad regnum Diaboli pertinent, soli igitur pij pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

Respondeo, non esse necesse, vt Christus in omnibus suis membris aliquid operetur, sunt enim quædam membra mortua, & arida, quæ solum adhærent reliquis externa coniunctione; & si autem Christi regnum distinctum sit à regno Diaboli, possent tamen iidem homines ad vtrumque regnum pertinere; qui enim malis moribus prediti, in fide Catholica, & coniunctione cum cæteris fidelibus perseuerant, ad regnum Christi pertinent, quantum ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli, quantum ad morum peruersitatem. Quare S. Augustinus in Psal. 47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPVT X.

De infidelibus occultis.

RESTANT postremo infideles occulti, id est ij, qui nec fidem internam, nec vllam Christianã virtutem habent, & tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem Catholicam profitentur, & communione Sacramentorum veris fidelibus promiscentur, quos quidẽ nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solum Confessionistæ & Caluinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum vnus est Ioannes de Turrecremata li. 4. de Ecclesia, par. 2. c. 20. Quãquam hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, vt quis vnitus dici possit interna vnione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimum est.

Nos tamen modum loquendi plurium sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione coniuncti sunt fidelibus cæteris, esse veras partes exteriores, atque adeo etiam mẽbra, licet arida, & mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam Vvaldensem tom. 1. li. 2. c. 9. nu. 10. & ca 11. nu. 5. Ioannem Driedonem lib. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus, ca. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni Vvirtembergensi, c. de Ecclesia, & c. de Conciliis, & in Apologia pro eadem Confessione par. 1. c. 11. Hosium Cardinalem, lib. 3. contra Prolegomena Brentii, & Melchiorem Canum li. 4. de Locis Theologicis, ca. vlt. ad argumentum XII.

AC Primum hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis mansissent vtique nobiscum*, 1. Ioan. 2. Hoc enim loco Ioannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent; non fuisse ex nobis, id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos, atque Antichristos, & tamen ex nobis exiuisse, quia etsi non erant ex nobis, animo, ac voluntate, erant tamen ex nobis interna professione; sed posteaquam se prodiderunt, & in apertum schisma proruperunt, iam desierunt omnibus modis esse ex nobis.

Et quanquam Augustinus aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*; exponit de prædestinatione, tamen in commentario huius loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epistola Ioãnis. *Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt, sed non exirent, si ex nobis essent: antequam exirent ergo, non erant ex nobis; si antequam exirent non erant ex nobis; multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt.* Et infra: *Et qui intus sunt, certe sunt in corpore Domini nostri Iesu Christi quando adhuc curatur corpus ipsius; & sanitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorum: sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali; quando euomuntur, tunc releuatur corpus; sic & mali quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cum inessent.* Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 19. & tract. 61. in Ioannem, quorum locorum verba infra adferemus.

Secundo demonstratur hoc idem ex testimoniis eorum Patrum, qui communi consensu docẽt, eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatem, aut iurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epist. 1. Optatum lib. 1. contra Parmenianum. Ambrosium lib. 1. de pœ-
A nitentia, c. 2. Hieronymũ in Dialogo contra Luciferianos. Augustinum in Enchiridio, c. 65. & Celestinum Papam in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Ioannem Antiochenum quę habetur in 1. tomo Cõcilij Ephesini, c. 18. & 19. & citantur etiam à Nicolao I. in epistola ad Michaëlẽ.

Et sane ipsa ratio manifeste hoc idẽ docet: quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, vt is habeat iurisdictionẽ, & proinde sit caput Ecclesię, qui nõ est membrum Ecclesiæ? quod enim vnquã fuit caput, quod non fuerit mẽbrum? certũ est autẽ, quidquid vnus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiã summus Pontifex esset, non amittere iurisdictionem, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publice
B separet, aut conuinctus hæreseos inuitus separetur; nam propterea Celestinus & Nicolaus, locis citatis dicunt, episcopum hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse soluere, vel ligare, quia nimirum antequam publice prædicare inciperet, etiamsi corde iam concepisset errorẽ, adhuc poterat soluere, & ligare. Quod item confirmatur ex can. Audiuimus, 24. q. 1. vbi sic legimus: *Sin autem ex corde suo nouam hæresim confixerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* Adde, quod si occulti hæretici nullam habere possent iurisdictionem, redderentur incerti omnes actus, qui ex iurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiã vni-
C uersam perturbaret. Iam ergo si is, qui nõ est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, & hæreticus occultus habere potest, & aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certe hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

Tertio idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. Origenes hom. 21. in Iosue: *Et iam hic*, inquit, *in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Iebusæi, qui, & fide, & actibus peruersi sunt.* Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adiungit: *Neque enim dicimus de ijs, qui manifeste, & euidenter criminosi sunt, vt non de Ecclesia expellantur.*

Augustinus lib. 3. de Baptismo, c. 19. *Huius*, inquit, *fraternæ charitatis inimici, siue aperte foris sunt, siue intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Anti-
D christi, inuentis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiamsi occasiones desint, cum intus videntur, ab illa inuisibili charitatis compage separati sunt.* Hæc Augustinus, qui cum de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse reuera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse vniti interna & externa coniunctione, membris cæteris, & tamen non sunt vniti, nisi coniunctione externa. Nam si reuera nullo modo essent intus, sed tantum esse viderentur, pari ratione, non vere exirent, quando aperte se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inuentis occasionibus
E foras exeunt, & addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab inuisibili charitatis compage, non ab externa Ecclesiæ communione, quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit lib. 4. cap. 16. vbi dicit, hæreticos occultos separatos esse iudicandos, licet ipsi non exeant. Loquitur enim de separatione interna, non de externa. neque proprium est hoc, apud Augustinum hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, vt patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustinus: *Vnde*, inquit, *Ioannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, non ait, quod exeundo alieni facti sunt, sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declarauit.*

dicit & Apostolus Paulus, de quibusdam, qui circa fidem aberrauerant, in vna magna domo vos fuisse, credo quod nondum exierant.

Item lib. 4. c. 10. *Aut si zizania*, inquit, *sola dicenda sunt, quæ vsque ad finem in maligno errore perdurant, & foris multa frumenta sunt, & intus multa zizania.* Quorum verborum hic videtur esse sensus, vt intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandem conuertentur ad veram fidem; & intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nunquã conuertentur. Idem habet li. 1. de ciuit. Dei, c. 35. *Meminerit sane*, inquit, *in ipsis inimicis suis latere ciues futuros, sicut ex illorum numero etiam Dei ciuitas habet secum connexos communione Sacramentorum.* Vbi illud est obseruandũ, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse ciues, sed futuros, quia modo non sunt ciues, sed erũt tempore suo; at de inimicis, qui latent intra Ecclesiam non dixisse inimicos futuros, sed præsentes, iam enim sunt in ipsa Ecclesia, cum tamen pertineant ad numerum inimicorum.

Rursum Tract. 91. in Io. Tractans illud Io. 13. vbi legimus, Christum exeunte Iuda turbatum fuisse: *Hoc nobis*, inquit, *Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet fratres falsos, & Dominici agri illa zizania, ita necesse est vsque ad messis tempus inter frumenta tolerari, vt quando ex eis aliqua separari etiam ante messem vrgens caussa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorum, per schismaticos, & hæreticos futurã, quodãmodo prænuncians Dominus præfigurauit in seipso, cum exituro inde homine malo, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est, non carne, sed spiritu.* Et infra declarat, quomodo Iudas vnus esset ex discipulis Domini, & tamen iã typũ gereret hæreticorũ: *Vnus*, inquit, *numero non merito; vnus specie, non virtute, commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adiunctione, non cordis socius vnitate.* Et infra: *Vtrumque verum est, & ex nobis, & non ex nobis, secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis, secundum communionem Sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.* Item libro de gestis cum Emerito, ca. 1. *Quidam*, inquit, *adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, foris spiritu.*

Denique in libro de catechizandis rudib. c. 17. distinguit tria genera Christianorũ; hæreticos occultos; malos Catholicos, bonos Catholicos: *Sunt*, inquit, *qui propterea volunt esse Christiani, vt aut promereantur homines, à quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt, quos timent; sed isti reprobi sunt, etsi ad tempus eos portat Ecclesia, sicut area vsque ad tempus ventilationis paleam sustinet. Si non se correxerint, & propter futuram sempiternam requiem Christiani esse cœperint, in fine separabuntur; nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei, quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinabuntur; sunt etiã alij meliori quidem spe, sed tamen non minore periculo, qui iam Deum timent, & non irrident Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita exspectant felicitatem.* Vbi manifeste vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum, qui Deum non timent, sed irrident Christianũ nomen, & ficto corde intrant Ecclesiam, & tamen in ea sunt, & manent, ac numerum faciunt, donec aperta discessione separantur.

Gregor. lib. 13. Moral. cap. 4. explicans illa verba Iob. 16. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me. *Quid*, inquit; *per rugas nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea dupliciter viuunt; qui fidem vocibus clamant, operibus denegãt. Hi nimirum pacis tempore, quia mundi huius potestatibus eandem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiũtur: sed cum sanctam Ecclesiã subitæ aduersitatis procella turbauerit, illico ostendunt quod in perfida mente molliuntur.* Et infra: *Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiã reprobos tenet, cum tempus persequutionis exarserit: ipsos hostes patitur, quos prædicationis verbis alere ante videbantur. Dicat ergo, Rugæ meæ testimoniũ dicunt contra me, id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiã non emendãt.* Et infra: *Etiã pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dũ sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamen se fideles esse mentiuntur, sed cum malitiæ tẽpus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum, ante faciẽ venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit.*

Quarto probatur ratione, ac primum similitudo corporis humani id quod quærimus suadere potest. Est enim Ecclesia similis corpori humano, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. in corpore autem humano multa ac varia esse videmus partiũ genera, ita vt quædam viuant, & sentiant, quædam viuãt, & non sentiant, quædam nec viuant, nec sentiant, vt notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impedit, quo minus sint aliqui, qui habeãt fidem, & charitatẽ; quidam solã fidem; quidam ne ipsam quidem fidem, sed externam duntaxat coniunctionẽ.

Deinde si ij, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possunt in Ecclesia, nulla erit inter nos, & hæreticos amplius quæstio de Ecclesiæ visibilitate, proinde (quod ego certe magni facio) superuacaneæ erunt tot eruditissimorum hominum disputationes quæ hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus scripserunt, id obiiciunt Lutheranis, & Caluinistis, quod Ecclesiam inuisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

Lutherani, & Caluinistæ signa visibilia quædam & externa Ecclesiæ statuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, & Sacramentorum administrationem, & constanter docent, vbicũque hæc signa conspiciuntur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam: quia tamen solos iustos, & pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, & nemo potest certo scire, qui sunt vere iusti & pij, inter tam multos, qui iustitiam & pietatem exterius præ se ferunt, cum certum sit, multos vbique esse hypocritas, & falsos fratres: Idcirco nostri recte concludunt, eos facere Ecclesiam inuisibilem. Porro Lutheranis & Caluinistis iustitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cœtum iustorum, & piorum, & esse cœtum vere credentium; quis non igitur videt, nos cum illis plane conuenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidem in corde non habent?

Ad Hæc, necesse est, vt nobis certitudine infallibili constet, qui cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia; nã cum Scripturæ traditiones, & omnia plane dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quæ sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia. At non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia, si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiæ; quis enim certo nouit, in quibus sit ista fides? non igitur fides, aut aliquid aliud inuisibile, & occultum requiritur, vt quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Respondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. Primo, satis certo posse cognosci cœtum hominum fidelium, ita vt etiam videri dicatur, si effectus fidei conspiciatur, qualis est protestatio, & confessio fidei; nam etiam hominem vere & proprie

videre

videre dicimus, cum tamen animum non videamus nisi in suis effectibus.

Secundo addunt, non esse necessarium, vt constet nobis distincte qui sint illi homines, qui ecclesiam faciunt, sed satis esse, si assignemus quemdam cœtũ hominum, intra quem certo sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidem si cui ostenderetur populus Romanus vniuersus in foro, aut in theatro, vbi tamen essent etiam aliqui externi admisti, vere diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere; ac prior quidem facile refellitur; nam cognitio illa ex effectis non est certa, sed coniecturalis, neque exemplum hominis conuincit, nam in primis effectus vitæ in homine naturales sunt, & necessarij, effectus autem fidei liberi sunt, ac voluntarii, proinde multo minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus, vt certitudine infallibili nobis constet, eum quem videmus esse hominem; siquidem fieri potest, vt cum nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certe Abraham, Loth, Tobias, & alii in testamento veteri, non raro homines esse crediderunt, qui Angeli erant: nos autem infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus qualem habemus, non de ipso homine, sed de figura, & externis coloribus ac lineamentis corporis humani, in quorum visione decipi non possumus.

Posterior vero solutio multis de caussis non satisfacit. Primo, quia potest fieri, vt adeo crescat aliquando numerus hypocritarum, vt plures sint hæretici occulti, quàm veri ac perfecti Catholici; tum autem non posset quisquam vere dicere, Hic cœtus est ecclesia Christi, quandoquidẽ in eo cœtu, quem ostendit, maior pars ad ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci, qui ecclesiam faciunt, & quamuis sperandum sit, maiorem partem eorum, qui profitentur fidem, esse synceros, id tamen non est certum.

Secundo, quia cum nunquam tota Ecclesia in vnum locum conueniat, ita vt possimus certo dicere, in hoc cœtu est Ecclesia; sed sparsa sit per varia loca, & de nulla parte certi sumus, an non sit tota illa pars sine vera fide, quocunque iuerimus, semper erimus dubii, an communicemus cum vera Christi Ecclesia. Neque his repugnat, quod alibi scripsimus, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide; nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicubi conuenit, sed sparsim congregatur in variis Basilicis, quæ sunt in Romana ciuitate, nec certo scimus certitudine infallibili in eo cœtu ad quem nos forte accedimus, non esse omnes sine vera fide in corde.

Tertio, quia posset etiam fieri, vt totum generale Cõcilium esset extra Ecclesiam; quid enim magnum esset, si inter tot millia profitentium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti homines, qui ad Concilium conueniunt, fide vera carerent? ita nimirum res alioqui notissimæ, & quas certissimas esse oportet, in dubium reuocabuntur. Certe Brentius, vt in disputatione de Conciliis annotauimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem eleuat, quia non sumus certi, an vllus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, & proinde in Ecclesia Dei fuerit, nõ est enim columna & firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

Quarto, quia si non scimus distincte, qui sint, qui Ecclesiam constituunt, non tam scimus, quæ sit Ecclesia quàm vbi sit, seu potius vbi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est ad Ecclesiæ visibilitatem saluandam, de qua in sequenti capite disputandum erit; sed iam quid aliqui obiiciant, videamus.

Obiiciunt Primo, fundamentum & quasi formam Ecclesiæ esse fidem, cum legamus 1. Corint. 3. *Quasi bonus architectus fundamentum posui.* Et: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.* Ad Ephes. 2. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Ephes. 4. *Vnus Deus, vna fides, vnum Baptisma.*

Respondeo, formam Ecclesiæ non esse fidem internam (nisi ecclesiam inuisibilem habere velimus) sed externam, id est, fidei confessionem, id quod apertissime docet S. Augustinus libro 19. cõtra Faustum, cap. 11. & experientia idem testatur; illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamentum Ecclesiæ, sed fundamentum iustitiæ, vel doctrinæ, quæ est in ecclesia; Adde, quod Scripturæ, sicut in Ecclesia ponunt fidem, ita etiam ponunt charitatem, & omnia dona Spiritus sancti, & tamen nemo Catholicorum docet, non esse de ecclesia eos, qui charitate & donis Spiritu sancti carent.

Obiiciunt Secundo, definitionem Concilii Lateranensis, quæ habetur ca. Firmiter de summa Trinitate & fide Catholica: vna est fidelium vniuersalis in Ecclesia, extra quam nemo saluatur: cui similis est definitio Nicolai Papæ, quæ habetur de consecrat. dist. 1. can. ecclesia: ecclesia est Catholicorum collectio; non sunt autem fideles & Catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

Respondeo, non esse has Ecclesiæ definitiones, nam Concilium Lateranense solum asserere voluit, ecclesiam esse vnam, non autem quid sit Ecclesia, accurate describere. Appellauit autem Ecclesiam fidelium, quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizati, tum ab aliis, qui manifeste infideles sunt, tum etiam à catechumenis. Proprie enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, vt supra ostendimus. Itaque idem est, ac si Conciliũ dixisset: Christianorum Ecclesia vna est, nõ multæ. Adde Secundo, posse etiam nomen fidelis accipi pro eo qui fidem publice profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde Tertio, verissime etiam dici potuisse, Ecclesiam fidelium, id est, eorum, qui veram fidem habent in corde, vnam esse; Ecclesia enim præcipue, & ex intentione fideles tantum colligit; cum autem admiscẽtur aliqui ficti, & qui vere non credunt, id accidit præter intentionem ecclesiæ Si enim eos nosse posset, nunquam admitteret, aut casu admissos continuo excluderet.

Porro in verbis illis Nicolai Papæ: *Ecclesia est Catholicorũ collectio*, necessario cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur, quidquid sit de fide interna; iubet enim Nicola⁹ vt non fiant Ecclesiæ, id est, vt ipse exponit, Catholicorum collectiones, sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est, non aliter fieri posse Catholicorum collectiones, quam conuocando in vnum locum eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, id est, eos, qui publice Catholicos se esse profitentur.

Obiiciunt Tertio, testimonia Patrum, qui dicunt, hæreticos non esse verè Christianos, quales sunt Tertullianus lib. de pudicitia, Cyprianus li. 4. epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, & Augusti-

nus libro de gratia Christi, cap. 11. at Ecclesia Christi non nisi Christianorum esse potest; non igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram fidem non habent. Respondeo, eos Patres loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Christi fidem habent: Christianus enim, nomē est professionis, & dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publice colunt ac sequuntur.

Obiiciunt Quarto, ante Christi aduentum nō solum Synagogā Iudæorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes præterea Gētiles, qui per orbem terræ dispersi, vnum Deum syncere colebant. Ex quo videtur sequi, vt fides sit Ecclesiæ vinculum, & proinde qui fidem non habet, ad Ecclesiam non pertineat. Respondeo, omnibus sæculis eos omnes & solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione & protestatione, siue ea per sacrificia, siue alio modo fierent, vnius fidei in vnum Deum creatorem cœli & terræ.

Obiiciunt Vltimo. Potissima caussa, cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti, illa esse videtur vt constet nobis infallibili certitudine, quinam cœtus hominum sit Ecclesia, at hæc certitudo haberi nequit, etiamsi hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

Primo, non sunt Ecclesiæ membra, qui non sunt baptizati, at nemo scit certè qui sint verè baptizati, tùm quia character Baptismi est inuisibilis, tū etiā quia cùm exterior Baptismus exhibetur, pauci adsunt qui videant, ac proinde cæteri fide humana contenti esse debent.

Secundo, Ecclesia non potest esse sine Episcopis & Presbyteris, vt Hieronymus docet contra Luciferianos. At quis nouit certo, qui sint veri Episcopi & Presbyteri, cum id pendeat ab intentione ordinantis, & à charactere inuisibili?

Tertio, excommunicati non sunt de Ecclesia, vt nos supra docuimus; at multi sunt excōmunicati occulti, nimirum excommunicati à iure, ipso facto, & non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cum aliquem videmus, sit ne ille de Ecclesia, an non?

Quarto, sæpe accidit, aut certe accidere potest, vt hæretici manifesti alicubi simulēt se Catholicos, item Iudæi, Turcæ, Pagani, misceant se fidelibus, & tamen aut ipsi de Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicemus cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum.

Respondeo ad Primum, ad hoc, vt aliquis sit de corpore Ecclesiæ, non requiri characterem, sed externum Baptismum: nec externum Baptismum requiri, vt quis censeatur & sit de Ecclesia, sed tantū vt admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiā, id non fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se baptizatum, & non constet contrarium, admittetur ad Sacramēta cætera, & per hoc erit de corpore Ecclesiæ: & signum huius est, quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizatum, si quidem culpa ipsius id sit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, nisi post pœnitentiam baptizetur: at si non culpa eius, non repelletur, sed perficietur in eo, quod deerat, nec iudicabitur non fuisse in Ecclesia, sed iudicabitur intrasse aliunde, quàm per ordinariam portam. Vnde Innocentius III. cap. Apostolicam. de Presbytero non baptizato, iudicauit Presbyterum non baptizatum vere fuisse in Ecclesia, & iussit pro eius anima offerri sacrificium, vt pro aliis fidelibus. et Dionysius Alexandrinus, vt habemus lib. 7. cap. 8. hist. Eccles. iudicauit quendam fuisse vere in Ecclesia, quem constabat non vere baptizatum, sed tantum percepisse alia Sacramenta, vt baptizatum.

Hæc videtur fuisse sententia Io. Driedonis lib. 4. de scrip. & dogm. Ecclesiast. cap. 2. par. 2. vbi sic loquitur: *Omnes, qui habentur, tanquam Sacramento fidei visibiliter adscripti Ecclesiæ, secundum partem quandam corporaliter cum Christiano populo conuersantes, dicuntur esse in Ecclesia, donec vel iudicio Ecclesiæ separentur, vel sua sponte exeant, ipsam Ecclesiam contemnentes, & persequentes.* Hæc ille. Qui satis aperte scribit, in Ecclesia esse non solum omnes baptizatos, sed omnes etiam illos, qui habentur pro baptizatis. Posset tamen etiam responderi, & melius, eos qui non sunt baptizati, & tamen habentur pro baptizatis, esse de Ecclesia secundum apparentiam exteriorem tantum, id est putatiue, non vere, nec tamen inde sequitur, vt Ecclesia fiat inuisibilis. nam tametsi non possint aliqui probare se esse baptizatos, tamen plurimi probare possunt; & Baptismus natura sua visibilis est.

Ad Secundum dico, posse in Episcopis duo considerari. Primo, quod locum Christi teneant, & quod propterea debeamus illis obedientiam, & quod ipsi non possint nos decipere in iis, quæ necessaria sunt ad salutem. Secundo, quod habeant potestatem Ordinis & Iurisdictionis. Si Primo modo considerentur, certi sumus certitudine infallibili, quod isti, quos videmus, sint veri Episcopi & Pastores nostri. Nam ad hoc requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, sed solum vt habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cum enim sint Episcopi propter Ecclesiam, non contra, Deus assistit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda. Itaque sunt illi veri Episcopi, & Pastores, non absolute: sed quoad illa tria quæ diximus. Quod est idem, ac si diceremus, eos non esse quidem in se veros Episcopos, tamen donec pro talibus habentur ab Ecclesia, deberi illis obedientiam, cum conscientia etiā erronea obliget: item tenere eos locum Christi, de facto non de iure, cum re ipsa populum Christi nomine regant: denique ab illis Ecclesiā non posse decipi, cum Ecclesia non possit errare, & tamen eos teneatur sequi, quos pro veris Pastoribus habet. Quod postremum sano modo accipiendum est: si videlicet huiusmodi Episcopi in doctrina omnes conueniāt, aut summi Pōtifices sint. neque enim dubium est, quin Episcopi particulares, si ab aliis dissideant, errare possint. Si Secundo modo considerentur, non habemus certitudinem, nisi moralem, quod isti sint veri Episcopi, quanquam certum est certitudine infallibili, quod aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset: sed ad hoc, vt teneamus Ecclesiam certam & conspicuam, quantum ad capita & membra, sufficit prima consideratio.

Ad Tertium dico, excommunicatos occultos esse de Ecclesia, numero, non merito: de facto, non de iure.

Ad Quartum dico, in primis difficile esse, vt eiusmodi homines non continuo detegantur, sed tamen etiamsi longo tempore deludant Ecclesiam, nihil inde commodi accidere posse: nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines iudicant) professio autem illa externa sanctissima est, licet ab illis male vsurpetur. Itaque sunt illi de Ecclesiæ corpore, dum fidelibus iunguntur eo vinculo professionis & obedientiæ, quod Ecclesiam vniuersam ligat, & in vnum corpus redigit. Nec tamen

sequitur

sequitur, Ecclesiam propterea esse cœtum hæreticorum,& Paganorum hypocritarum: nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunt, tamen certi sumus certitudine fidei diuinæ, in eadem Ecclesia multos esse vere fideles, pios & electos, quemadmodum etiam in corpore humano inueniuntur, & vngues & capilli, qui non viuunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse, nisi vngues & capillos. Atque hæc dicta sunt iuxta sententiam Driedonis. Nam secundum alteram sententiam, quam nos paulo ante veriorem esse diximus, respõdendũ erit, Iudæos, Turcas, Paganos, nec non manifestos Hæreticos, qui alicubi simulãt se esse Christianos & Catholicos, non esse de Ecclesia, nisi secundũ apparentiam exteriorem, & putatiue, non vere. Neque inde sequetur, vt Ecclesia fiat inuisibilis: nam si forte necesse sit cognoscere, an huiusmodi homines sint Ecclesiæ Catholicæ membra, necne: cogi poterunt, vt ostendant admissionem suam ad Ecclesiam, id est, vt probent se baptizatos, vel recõciliatos, quę visibilia, & sensibus externis exposita sunt. Alia vero ratio est de fide, aliisque internis virtutibus, quas qui in omnibus Ecclesiæ membris requirunt, ij faciunt Ecclesiam iam plane inuisibilem, & soli Deo notam, vt recte Petrus à Soto Brentianis obiecit.

CAPVT XI.

Proponitur altera controuersia, An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare & deficere possit.

EXplicuimus, quid sit Ecclesia, nunc dicendũ est, qualis sit. Dissensio inter nos & hæreticos in tribus cõsistit. Primum enim illi dicunt, veram Ecclesiam esse inuisibilem, solique Deo cognitã. Quo loco nota ex Friderico Staphio in prima Apologia, par. 3. Lutheranos initio Ecclesiam inuisibilem fecisse. deinde tamen, cum viderent absurda, quæ inde sequebantur, secreto concilio statuisse, vt Ecclesia visibilis diceretur. Itaque cœperunt omnes docere, Ecclesiam esse visibilem: sed sic tamen, vt nomine visibilis, re inuisibilis esset.

Ad Primum Lutherus in libro de seruo arbitrio, cum ei Erasmus obiecisset, nõ esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit, Deum nunquam deseruisse Ecclesiam, sed non esse Ecclesiã Christi illam, quæ vulgo dicitur Ecclesia, id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos, & cæteram Catholicorum multitudinẽ, sed Ecclesiam esse quosdã paucos pios, quos, quasi reliquias, Deus conseruat. Et semper hoc fuisse in mundo, vt vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia; sed pij quidam pauci. Et in lib. contra Catharinum dicit, Ecclesiam esse spiritualem, & sola fide perceptibilem. In lib. de abroganda Missa priuata, par. 1. sic loquitur idem Lutherus: *Quis* inquit, *Ecclesiam nobis monstrabit, cum sit occultata in Spiritu, & solum credatur? sicut dicitur: Credo Ecclesiam sanctam.*

Iam Magdeburgenses cent. 1. lib. 1. c. 4. col. 170. definiunt Ecclesiam cœtum visibilem: tamen col. 171. distinguunt duas Ecclesias, & col. 178. dicunt, veram Ecclesiam esse cœtum exiguum plerumque: falsam vero numero numerosissimum, quia ad veram soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam id est vere pii: quæ Ecclesia proinde sit inuisibilis: & col. 181. dicunt, tempore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam: non autem Pontifices & Sacerdotes, quia nimirum illi pii, isti impii erant.

A Philippus Melanchthon in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem, tamen ibidem dicit, in controuersiis sequendum esse verbum Dei iuxta confessionem veræ Ecclesiæ: hanc autem veram Ecclesiam dicit non esse Pontifices, & Sacerdotes, nec maiorẽ partem Concilii, sed quosdam pios & electos à Deo illuminatos: & ibidem dicit, tempore Eliæ Ecclesiam veram fuisse Eliam, Helisæum, & paucos alios illis adhærentes: non autem cæteram Iudæorum multitudinem. Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariã, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pii erant.

B Brentius in confessione Vvitemberg. c. de Conciliis, dicit, habere Ecclesiam Dei promissionem, tamen non esse standum iudicio Conciliorum, quia pauci sunt ibi electi, & quia sæpe maior pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis: *Vide*, inquit, *quod faciat* (Petrus à Soto) *Ecclesiam visibilem, & sensibus corporis perspectam. Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apostolici: Credo Ecclesiam sanctam Catholicam, & erit sic reponendus: Video & sentio Ecclesiam sanctam Catholicã.* Item Caluin. lib. 4. Instit. c. 1. §. 7. *Bifariã*, inquit, *de Ecclesia sacræ litteræ loquuntur: interdũ enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt quæ est reuera corã Deo, &c.* Et infra de hac loquens. *Nobis*, inquit, *inuisibilem solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est.* Et §. 3. *Cæterum*, inquit, *ad amplexãdam*

C *eo modo Ecclesiæ vnitatem, nihil opus est Ecclesiã ipsam oculis cernere, aut manibus palpare.*

Secundo docent, visibilem Ecclesiam interdum ita errare in fide, & moribus, vt penitus deficiat, ita Caluinus in præfatione Instit. *Sed non parum*, inquit, *à vero aberrãt, dum Ecclesiam non agnoscunt, nisi quam præsenti oculo cernãt.* Et infra: *Fremunt*, inquit, *nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et infra. *Quin potius*, inquit, *permittamus Deo, vt quando ipse solus nouit, qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiæ suæ exteriorem notitiam ab aspectu hominum auferat.*

Tertio docent, Ecclesiam veram id est inuisibilem, non posse quidem deficere, nec errare in iis, quæ necessario ad salutem pertinent, tamen in aliis errare posse. Ita Caluinus lib. 4. c. 8. Inst. §. 13. & ali-

D bi. Nos contrario asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPVT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

PRimum igitur, quod vera Ecclesia sit visibilis, probatur primo ex Scripturis omnibus, vbicũque inuenitur nomen Ecclesiæ, nã semper nomine Ecclesiæ visibilis cõgregatio significatur, nec vnum saltem locum Caluinus proferre potuit, nec protulit, vbi hoc nomen tribueretur cõgregationi inuisi-

E bili. Certe cum dicitur Num. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israël, qui exierat de Ægypto. Sic 3. Reg. 8. de visibili Ecclesia manifeste loquitur Scriptura cum dicit: *Conuertitque Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israel, omnis enim Ecclesia Israel stabat.* Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam;* nomine petræ siue intelligas Christũ aut fidei confessionem, vt hæretici volunt, siue Petrũ, vt nos credimus, semper fundamẽtum Ecclesiæ est aliquid sensibile vt patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, siue visibilis, nam etsi nunc neque Christum, neque Petrum videamus, tamen tunc vterque sensibus corporeis expositus erat ad videndum &

nunc vterque videtur, non in se, sed in vicario, aut successore suo. Sicut Regnum Neapolitanum non ideo est inuisibile, quia Rex abest, nam Rex videtur in suo Prorege. Matth. 18. *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, &c.*

Certe neutrum seruari posset, si esset ecclesia inuisibilis, Act. 18. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quomodo poterāt regere Ecclesiā, quam non nouerant? Act. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem.* Et ibidem. *Cum venissent Hierosolymā suscepti sunt ab Ecclesia.* Et ca. 18. *Ascendit Paulus, & salutauit Ecclesiam.* Quomodo ista conueniunt Ecclesiæ inuisibili? 1. Cor. 15. Gal. 1. & Philip. 3. Paulus dicit, se persequutum Ecclesiam Dei, at notum est, quos persequebatur, ex Actis Apost. c. 9. Denique 1. Timoth. 3. *Hæc tibi scribo, fili Timothee, vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, &c.* At sane non poterat in ea conuersari, nisi sciret quænam esset.

B

Secundo, Probatur ex aliis Scripturis, vbi non nominatur, sed tamen aperte describitur Ecclesia, Psalm. 18. *In sole posuit tabernaculum suum.* exponit Augustinus tract. 2. in epist. Ioann. In manifesto posuit Ecclesiam suam, vt, sicut Sol non potest omnino latere, ita nec ecclesia possit abscōdi. Item Isaiæ 2. Daniel. 2. & Micheæ 4. comparatur ecclesia monti magno & conspicuo, qui nullo modo potest latere, secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca, & Augustini tract. 1. in epist. Ioannis. Item illud Matth. 5. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Augustinus lib. de vni. Eccl. c. 14. & alibi passim exponit de Ecclesia. Denique, parabolæ Euangelicæ de area, de reti, de ouili, de conuiuio, &c. omnes ostendunt Ecclesiam veram quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

C

Probatur Tertio, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ: nam, vt omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeo visibilis erat Ecclesia, vt in ipsa carne portarunt visibile signum circumcisionis: In Testamēto nouo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, vt super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde, illis additi sunt visibiliter vna die homines ad tria millia, & rursum ad quinque millia, per fidei Cōfessionem & Baptismum, [illegible] Acto. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

D

Quarto, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ; Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neque animarum, sed hominum. Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis & visibilibus signis consistat, nam non est societas, nisi se agnoscant ii, qui dicuntur socij, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum, nam in militiam, in ciuitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quàm signis visibilibus. Vnde Aug. lib. 19. contra Faustum, c. 11. *In nullum, inquit, nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur.*

E

Quinto, tempore Christi, vt volunt Philippus & Illyricus, Ecclesia solum erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, & paucis aliis piis, non aute in Pontificibus, & cætera multitudine Iudæorū. At constat, quod Zacharias, Simeon, & cæteri communicabant cum Pontificibus in templo, sacrificiis, &c. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat: Anna ab eo templo non recedebat: Maria ibat singulis annis ad tēplum illud: Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt facite.* ergo, vel male faciebant isti communicando falsæ ecclesiæ: vel male faciunt Lutherani non communicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

A

Sexto, probatur ex necessitate: nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis, veræ Ecclesiæ nos adiungere, & in illa perseuerare, id est, capiti eius obedire, & cæteris membris communicare, vt patet ex Cypriano de simplicitate Prælatorū: Hieronymo in epist. 1 ad Damasum de nomine hypostasis, & Augustino li. 4. de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia inuisibilis.

Septimo, ex dictis quæstione superiore: si enim Ecclesia est congregatio hominum vtentium Sacramentis iisdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum Pastorum, vt ibi probatum est, sequitur necessario etiam esse visibilem.

Vltimo, testimoniis veterum. Origenes homil. 30. in Matthæum, *Ecclesia, inquit, plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, &c.* Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ: *Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit, &c.* Chrysostomus hom. 4. in 6. Isaiæ: *Facilius, inquit, solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.* Augustinus libro 3. contra epist. Parmeniani, c. 5. *Nulla, inquit, est securitas vnitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montem vt dictum est constituta, abscondi nō potest.* Tract. 1. in epistolam Ioannis: *Nunquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? nonne aperta est?* Et Tract. 2. *Quid amplius dicturus sum, quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPVT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

IAm; quod Ecclesia ista vera & visibilis non possit deficere, facile probari potest. Notandum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant, absolute Ecclesiam non posse deficere: nam Caluinus & cæteri hæretici id concedunt: sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia inuisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere: & nomine Ecclesiæ non intelligimus vnum, aut alterum hominem Christianum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

Primum, id ostenditur ex Scripturis, vbi aperte nominatur Ecclesia, Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Cui similis est ille 1. Timoth. 3. *Vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* In vtroque loco agitur de Ecclesia visibili, vt ostendimus, & tamen audiuimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorum non prævalituras contra eam Ecclesiam.

Secundo, ex aliis locis, vbi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matt. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationē sæculi.* Quæ verba ad Ecclesiam visibilē dicta sunt, nimirū ad Apostolos, & discipulos cæteros, quos in die ascensionis

suæ

A suæ Dominus alloquutus est: & cum illi homines non essent permansuri in corpore vsque ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc permissionem pertinere ad eorum successores. Itaque hunc locum de Ecclesiæ perpetua duratione intelligunt Leo I. in epist. 31. ad Pulcheriam Augustam, & Leo II. in epistola ad Constantinum Augustum.

Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad confirmationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi.* vbi Apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum & doctorum & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiam, B vsque ad diem iudicii, nam quando sola esset in mundo Ecclesia inuisibilis, non inuenirentur ista ministeria, quæ non possunt exerceri, nisi se pastores & oues agnoscant: & notandum, quod licet veteres intelligant hunc locum de spirituali mensura corporis mystici: recentiores autem de corporali mensura corporum, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in, perfecta sua ætate: tamen omnes intelligũt hunc locum de nouissimis diebus quando cõplebitur numerus electorum. Vide Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, c. 15. 17. & 18. vbi vtramque explicationem tangit.

C Præterea Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum*, id est, Ecclesiam suam, quæ est ciuitas eius, & Augustinus exponit, & res ipsa clamat. nam totus Psal. est de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tanquã nouæ & visibilis ciuitatis, incipit enim: *Magnus dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius fundatur exultatione vniuersæ terræ, &c.* Item Isa. 61. (quod caput intelligi de Ecclesia noui Testamenti, docuit Christus Lucæ 4. cum in Synagoga citauit, & exposuit de aduentu suo initium huius capitis. *Spiritus Domini super me, &c.*) sic habetur. *Et fœdus perpetuum feriam eis: & scietur in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Profecto tam est perspicuum hic locus, vt expositione non egeat. Quomodo enim inuisibilis D erit ille cœtus, de quo dicitur: *Omnes qui viderint eos cognoscent illos quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus?*

Accedant Tertio testimonia ex parabolis, quibus omnium consensu significatur Ecclesia. Area enim in qua sunt grana & paleæ; & rete, in quo sunt boni & mali pisces; & ager, in quo sunt frumenta & zizania; & conuiuium in quo sunt boni & mali discumbentes; & ouile, in quo sunt oues & hœdi, significant Ecclesiam visibilem, vt etiam hæretici fatentur. Nam ecclesia inuisibilis non habet malos & bonos, sed tantum bonos, secundum eorum sententiam. At eædem parabolæ docent, istam Ecclesiam visibilem nunquam interituram vsque ad diem iudi- E cii, nam Matth. 3. dicitur: *Ipse permundabit aream suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* quod sine dubio non fiet ante diem iudicii. Et Matt. 13. dicit, *Sinite vtraque crescere vsq; ad messem.* Et infrà: *Messis autem consummatio sæculi est.* Et infrà: *Sic erit in consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c.*

Quarto, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi. Psal. 88. *Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & Sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Ibidem: *Et ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli.* Dan. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur: & Regnum eius alteri populo non tradetur, &c.* Et Luc. 1. *Et regni eius non erit finis.* Ista loca non possunt intelligi, nisi de vera & visibili Christi ecclesia nunquam interitura. Nam Regnum Christi sine dubio est vera eius Ecclesia. Neq; regnum dici possunt aliquot homines occulti, & dispersi, & separati ab inuicem, qui se non nouerunt, qualis est Ecclesia inuisibilis Lutheranorum. Regnum enim est multitudo hominum congregatorum, qui se inuicem nouerunt.

Pręterea in Psal. 88. vbi dicitur Christi regnum æternum, dicitur etiam, quod in eo sint boni & mali, ac proinde, quod Ecclesia sit visibilis: *Si autem dereliquerint filij eius*, inquit, *legem meam, & iustitias meas non custodierint, &c. visitabo in virga iniquitatem eorum, & in verberibus peccata eorum; misericordiam autem meam non dispergam ab eis, &c.* Quem locum pulchre exponit de flagellis Ecclesiæ S. Cyprianus in serm. de lapsis. In illo etiam cap. 2. Dan. vbi dicitur, Regnum Christi perpetuum: legimus quoque illud Regnum, esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaias cap. 2. & Mich. cap. 4. vocabant montem manifestum, secundum LXX.

Quinto, probatur testimoniis veterum: Origenes & Chrysostomus locis citatis id affirmant, sed clarius Augustinus, & Bernardus. Augustinus in Psal. 101. cõcion. 2. disputans contra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilem periisse dicebant, & in solis quibusdam iustis in Africa remansisse: *Sed*, inquit, *illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, iam non est, periit, hoc dicunt, qui in illa non sunt, O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es. Vide ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis.* Et infrà Ecclesiam ita loquentem introducit: *Quamdiu ero in isto sæculo? annuncia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, & iam non est, apostatauit, & periit Ecclesia de omnibus Gentibus: & annunciauit, nec vacua fuit vox ista: quis annunciauit mihi nisi ipsa via: Quando annunciauit? Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Similia habet in Ps. 147. & lib. de vnitate Ecclesiæ, c. 13. & 20. & alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia inuisibili: nam illam non periisse, nec perituram, Donatistæ admittebant, & ad se trahebant illud: *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* vt Augustinus refert loco notato in Psal. 101. Bernardus serm. 79. in Cant. in illud: Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ: *Ita est*, inquit, *& tunc, & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia: Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eo quod fundata esset super petram: petra autem erat Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum, nec cauillationibus hæreticorum, nec gladiis persequutorum, potuit ista, aut poterit aliquando separari à charitate Dei &c.* Nec possunt hæc intelligi de Ecclesia inuisibili: nam illam non persequuntur gladii tyrannorum, nec verbositas Philosophorum, nec cauillationes hæreticorum: Itaq; visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinensis, qui suo commonitorio tanquam errorem grauissimum reprehendit Nestorii sententiam, qui dicebat, totam ecclesiam errasse in mysterio incarnationis, eo quod cæcos Doctores sequuta esset.

Vltimo probatur hoc idem naturali ratione. Primum enim si aliquando sola maneret in mundo ecclesia inuisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus iis, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt saluari, nisi in Ecclesiam ingrediantur, quemadmo-

dum tempore Noe, peribant necessario, qui non habebant aditum ad arcam: at non possunt ingredi in ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

Preterea de ratione vnius veræ Ecclesiæ est, vt sit visibilis: ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

Denique, vel homines illi occulti, qui Ecclesiam inuisibilem constituunt, profitentur palam fidem suam, & abstinent ab idolorum cultura, vel non: si profitentur, ergo non est ecclesia inuisibilis, sed maxime visibilis, sicut erat tempore Martyrum, si non profitentur, ergo nulla est Ecclesia: nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, & qui saluentur: non autem sunt boni, nec saluantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam & idololatriam, cum ad Rom. 10. dicat Apostolus: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Matt. 10. *Omnis, qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicat cõtradictionem, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum, vbi nunquam sit necessarium fidem confiteri.

CAPVT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

SVperest, vt probemus, Ecclesiam non posse errare vllo modo, etiã non apostatando à Deo. Est tamen prius paulo diligentius explicanda sententia aduersariorum, & nostra,

Caluinus igitur dicit, istam propositionem, *Ecclesia non potest errare*, esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. Prima est, si ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, id est, si reiiciat traditiones non scriptas, & solum proponat fideliter, quæ habentur in Scripturis. Si autem queras, an certissimus, quod Ecclesia proponat semper fideliter, quæ sunt in Scripturis.

Respondet, ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habentur in Scripturis, in rebus necessariis ad salutem, non tamen in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia næuos aliquos errorum.

Secunda restrictio est, vt illud: *Ecclesia non potest errare*, intelligatur de sola Ecclesia vniuersali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentatiue, vt nostri loquuntur, quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ: ita habet Caluinus lib. 4. cap. 8 §. 11. 12. 14. 15. maioris institutionis, & in minori institutione, cap. 8. §. 146. 148. 149. & 150. vbi tamen mendaciter & fraudulenter explicans sententiam nostram dicit nos asserere, Ecclesiam non posse errare, siue vtatur verbo Dei, siue non: cum tamen ipse non ignoret nos non loqui de verbo Dei absolute, sed tantum de verbo scripto, ac dicere, ecclesiam non posse errare, siue proponat, quæ habentur in Scripturis, siue dogmata extra scripturam.

Nostra igitur sententia est, Ecclesiam absolute non posse errare, nec in rebus absolute necessariis, nec in aliis, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, siue habeantur expresse in Scripturis, siue non: & cum dicimus, Ecclesiam non posse errare, id intelligimus tam de vniuersitate fidelium, quam de vniuersitate Episcoporum, ita vt sensus sit eius propositionis: Ecclesia non potest errare, id est, id quod tenent omnes fideles, tanquam de fide, necessario est verum & de fide: & similiter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens, necessario est verum & de fide.

A His explicatis, probatur hæc veritas. Primo, de Ecclesia vniuersa, vt continet omnes fideles, ac primum ex illo 1. Timoth. 3. *Ecclesia Dei est columna & firmamentum veritatis.*

Respondet Caluinus, ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis, quia conseruat tanquam fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

At Contra, nam imprimis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas; deinde Apostolus non meminit hic Scripturarum: sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Præterea, multo amplius est, esse columnam,

B quam simplicem custodem: nam columnæ innititur domus, & ea remota cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos, niti Ecclesiæ auctoritate & verum esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quod etiam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. Denique, si de custodia ageretur, melius arcæ, quam columnæ Paulus comparasset Ecclesiam: nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

Preterea Secundo, Ecclesia gubernatur à Christo tanquam à capite & sponso suo, & à Spiritu san-

C cto tanquam ab anima, vt patet Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Eph. 4. *Vnum corpus & vnus Spiritus.* Eph. 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ.* Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum, erraret, Christo & Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Ioan. 16. Dominus ait: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

Respondet Caluinus, Christum & Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem næuum. Neque sequitur, tribui propterea Christo aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ec-

D clesia.

Respondeo, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur remouere ab vxore omnem ignorantiam, tenetur tamen remouere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet vxor excusetur per ignorantiam: ita etiam Christus tenetur remouere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnum oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod ecclesia falsa fide Deum colat, cùm præcipuè cultus diuinus in Fide, Spe, & Charitate consistat, vt Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

E Tertio, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ in omnibus, vt patet Matth. 18. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* & Concilia omnia dicunt anathema non assentientibus Ecclesiæ decretis: at iniquum esset, sub tam graui pœna obligari ad assentiendum rebus incertis, & interdum falsis.

Respondet Caluinus, ideo Christum iussisse, vt Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. At contra, nam, vt omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei, & idem de

Euangelio

Euangelio Marci & Nicodemi, & similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt. non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

Quarto, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas propriè in professione dogmatum consistit. ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est, verum, quo ad fidei doctrinam, & iustum, quoad præcepta morum, & in hoc reuera excellit omnibus professionibus Philosophorum, ethnicorum, Iudæorum, Hæreticorum: Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

Quinto, si esset vera Caluini sententia, maxima pars dogmatum fidei in dubiū reuocari posset: nam multa sunt de fide, quæ non sunt absolutè necessaria ad salutem. Sane credere historias Testamenti veteris, vel euangelia Marci & Lucæ esse canonica scripta, imo vllas esse diuinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem: nam sine hac fide multi saluati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, & postea tempore noui Testamenti, multæ barbarę nationes: de quibus scribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec vllo modo admitteret Caluinus posse dubitari de Scripturis: non igitur verum est, solum in rebus necessariis ad salutem ecclesiam non posse errare.

Probatur Vltimo ex Patribus: qui, vt supra ostendimus, in quæstione de iudice controuersiarum, omnes ad Ecclesiam prouocant in quæstionibus fidei quibuscunque, quod certe nullo modo facerent, si ecclesiam falli posse existimarent. Tertullianus libro de præscript. *Age*, inquit, *omnes Ecclesiæ errarint, nullam respexerit Spiritus sanctus.* Augustinus lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesię, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate S. Scriptura demonstrat.* Et epist. 118. *Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit.*

Iam quod etiam Ecclesia repræsentatiuè non possit errare, probatur Primo, quia si omnes episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenentur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Matt. 23. *Quæcunque dixerint, facite.* Secundo ex epistola Concilii Ephesini ad Nestorium, vbi cogitur Nestorius, si ecclesiæ satisfacere velit, iuramento confirmare, se ita sentire, vt sentiunt Orientis & Occidentis Episcopi: item ex Augustino lib. 1. de Baptismo cap. 18. vocat decretum Concilii generalis, Ecclesiæ vniuersæ consensum: & merito, nam Ecclesia non docet nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Vnde etiam 3. Reg. 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. Et Chrysostomus exponit illud Matth. 18. *Dic Ecclesiæ*, id est, *Prælato.* Sed de his plura in materia de Conciliis.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia inuisibilis.

SVperest, vt argumenta aduersariorum diluamus. Ac primum, Ecclesiam esse inuisibilem, his testimoniis probant. Hier. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* Vbi Deus distinguit ecclesiam noui Testamēti, ab ecclesia Testamēti veteris, quod illa fuerit cœtus quidā externus, & propterea habuerit legē scriptam in tabulis externis, & lapideis; ista autem sit populus quidem interior, & propterea legē habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Luc. 17. *Regnum Dei non venit cum obseruatione: neque dicent; Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est.* Et Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Ergo Ecclesia noui Testamenti non consistit in aliquo signo exteriore, nec est alligata locis & cæremoniis corporalibus. Et Heb. 12. *Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem, sed ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis &c.* Vbi comparat Synagogam monti Sinai visibili & tangibili, ecclesiam autem mōti Sion spirituali. Item 1. Pet. 2. *Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias Deo*: at hæc domus est ecclesia. Denique ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur ecclesia, sed creditur.

Respondeo ad primum locum, Hieremiam non conferre ecclesiam cum Synagoga, sed Testamentum nouum cum veteri, vt eo loco patet: & quamuis Testamentum nouum propriè sit charitas, quæ est lex in corde scripta, Testamentum vetus propriè sit doctrina exterior, siue lex scripta in lapidibus, tamen non sequitur, ecclesiam noui Testamenti esse inuisibilem: vt enim corpus cuiuslibet animalis visibile est, & tamen habet multa intus, quæ non videntur, vt cor, hepar, spiritus vitales, & similia: ita ecclesia visibilis habet multa inuisibilia, Fidem, Spem, Charitatem, &c. & quamuis hæc dona inuisibilia sint necessaria in ecclesia, & in sola ecclesia, non tamen in omnibus eius partibus: sicut sensus est necessario in animali, & solo animali, & tamen non est in omnibus eius partibus.

Ad Secundum dico, per regnum Dei Lucæ 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, vt exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, vt Beda exponit: loquitur enim eo loco Christus de vtroque suo aduentu: Interrogauerant enim Pharisæi, *Quando veniet Regnum Dei*, id est Regnum Messiæ? Dominus autem respondet, Messiam venisse, & rursum etiam venturum in die iudicii. Itaque de aduentu primo ait: *Regnum Dei non veniet cum obseruatione, ecce enim Regnum Dei intra vos est*, id est, iam aduenit Messias, iam præsens est. De secundo subiungit. *Et dicent vobis: Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire: sicut enim fulgur coruscat de sub cælo, &c. ita erit aduentus Filii hominis.*

Ad Tertium dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiā ipsā esse inuisibilē, vt iam diximus: neq; etiā sequitur, omnē cultū externū esse reiiciendum, & externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco non agit de loco orationis, sed de modo, & de ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum & Ioannem, post acceptum Spiritum sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam, vt dicitur in Actis Apost. 3. Constat etiam, semper fuisse postea in Palestina Christianos, qui Deum adorauerunt in Hierusalem, & in monte Garizim, & vbicunque eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, siue orandi: & sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samarita-

norum, neque ritu Iudæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu & veritate, quod duobus modis exponitur.

Chrysostomus, Cyrillus, & Euthemius in hunc locum, opponunt illud, *In Spiritu*, cæremoniis Iudæorum, quatenus corporales erant: illud in veritate, iisdem cęremoniis, quatenus figurę & vmbræ erant rerum futurarum. Theophylactus, beatus Thomas, & Caietanus opponunt illud, *In Spiritu*, ritui Iudæorum, qui præcipue externus & corporalis erat: illud, *In veritate*, ritui Samaritanorum, qui falsus & erroneus erat: illi enim simul colebant Deum verum, & Deos falsos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipue spiritualem, & simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spiritualem cultum promouendum.

Ad Quartum dico, cum Chrysostomo, Theophylacto, D. Thoma & aliis, Apostolum ibi per montem Sion spiritualem, & ciuitatem Dei viuentis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Syna corporeum, vt aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent: at homines noui Testamenti accessisse non re, sed spe, ad montem Sion spiritualem, id est, ad gloriam beatorum, vbi Deus videtur facie ad faciem. vnde ibidem subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam, & spiritus iustorum & perfectorum, &c.*

Ad Quintum respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. vno modo, secundum substantiam, quomodo Ephes. 6. dicuntur *spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo 1. Corinth. 2. dicitur homo spiritualis, & 1. Corint. 15. corpus spirituale, & 1. Petr. 2. vocantur hostiæ spirituales omnia bona opera, vt Eleemosyna & Ieiunia. Beatus Petrus ergo cum dicit, Ecclesiam esse domum spiritualem, intelligit hoc secundo modo: vult enim Ecclesiam non esse domum ex lignis, & lapidibus, sed ex hominibus, Deo consecratis ædificatam.

Ad Sextum posset dici, in Symbolo non poni tantum, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiã*. Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio inuisibilem esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, & aliquid credi. Videmus enim eum cœtum hominum qui est Ecclesia, sed quod ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ profitetur Christi fidem. Quis autem euidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: immo ipsum credere definitur ab Apostolo, Argumentum non apparentium.

Quod vt melius intelligatur, notandum est, omnem sententiam de fide, nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, & tunc totam conclusionem ineuidentem esse: vel ex vna de fide, altera euidenti, & tunc conclusionem partim esse euidentem, partim ineuidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidem sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi: nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorum: sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus: igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo maior est de fide, & proinde ineuidens. Minor est euidens: nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Recte ergo inde infertur conclusio partim euidens, & partim ineuidens.

Denique, res illa, seu (vt logice loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est: at complexum, seu connexio prædicati cum subiecto, sola fide tenetur. nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, & tamen illum esse Christum Dei filium, non videbant, sed credebant. Vnde Ioan. 20. dictum est Thomæ, *Quia vidisti me, Thoma, credidisti*. Et in Symbolo dicimus: *Credo vnum Baptisma*, licet videamus, & sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, & verborum prolationem. Non enim videmus, sed credimus illam aquę aspersionem, & verborum prolationem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPVT XVI.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarii probant, Ecclesiam posse deficere.

IAm quod ecclesia possit deficere, & aliquando deficiat, probant his argumentis. Primo, initio mundi in solis Adamo & Eua Ecclesia tota consistebat, saltem in virtute: at vterque fidem amisit, & à Deo apostatauit, vt patet tum ex Gen. 3. tum ex Patribus. Ambrosio libro de Paradiso, cap. 6. Augustino Enchir. 45. & Prospero lib. de gratia Dei contra collatorem, ante medium.

Secundo, tempore Mosis tota ecclesia à Deo apostatauit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, & totus populus clamauit: *Hi sunt Dii tui Israel*. Exod. 32.

Tertio, tempore Heliæ tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam 3. Reg. 19. Helias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum: reliqui mihi septem millia virorum in Israel: qui non curuauerunt genua ante Baal*, hos autem occultos fuisse non dubium est, cum eos ne Helias quidem cognosceret.

Quarto, ex Isa. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit. A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas*. Et Hier. 2. *Confusi sunt domus Israel, ipsi & Reges, eorum Principes, & Sacerdotes, & Prophetæ eorum, dicentes ligno; Pater meus es tu. Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus*, Et 2. Paralip. 15. *Transibunt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, & Doctore, & sine Lege.*

Quinto, prædictum est, Ecclesiam istã visibilem cessaturam, Dan. 9. *Deficiet hostia, & sacrificium*. Luc. 18. *Filius hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* 2. Thessal. 2. *Nisi venerit dissessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati*. Itaque nobis Caluinus dictum esse existimat id, quod legimus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini*. Vt enim antiqui illi Iudæi non credebant Prophetis prædicentibus desolationem, quia videbant se habere templum Domini, & externas cæremonias: ita nos gloriamur, quod habeamus antiqua templa, episcoporum successiones, Apostolicam sedem, & interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem aperte prædicunt.

Sexto Concilium Basileense generale deposuit

Eugenium tanquam hæreticum, & omnes ei adhærentes, & elegit Felicem, deinde tamen Concilio concluso, & soluto iterum Eugenius in sedem irrepsit sine vlla canonica electione, & ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, Cardinales, & Episcopi: ergo saltem ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Ecclesia, & cum nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam perijsse. Hoc argumentum Caluinus in præfatione Inst. ponit in vltimo loco tanquam fortissimum, & addit hæc verba: *Hic deprehensi hæreant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes à nobis schismatici habebuntur.*

Septimo, proferunt Patrum testimonia: ac primum Hilarius libro contra Auxentium, circa finem: *Male, inquit, vos parietum amor cœpit: male Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini, male sub his pacis nomen ingeritis: montes mihi, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores.* Vbi dicit, adeo suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, vt solum in latebris & cauernis inueniretur. Deinde Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens: *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, & se Arianum esse admiratus est.* Item Basilius epist. 69. & 70. & Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium sui temporis, vt satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, & nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Deniq; Chrysostomus hom. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, & ideo tunc solum ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad Primum, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solum visibilem, sed etiam inuisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra aduersarios, dico, Secundo tunc non fuisse Ecclesiam: nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed fuisse tantum initium Ecclesiæ, & initium tam materiale, quam formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia: fuit etiam formale principium, quia fuit caput siue Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porro caput Ecclesiæ nō potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare male viuendo, & male etiam sentiendo, vt priuatus homo, atque hoc tantum videmus accidisse Adamo: male enim aliquando vixit, & forte etiam male de Deo sensit, tamen non male docuit.

Ad Secundum, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico eo tempore, neque caput, neque corpus Ecclesiæ defecisse: nam caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidem nondū erat Pontifex: nam postea factus est, vt patet Exod. 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Leuitæ immunes fuerunt ab eo peccato, vt patet ex eodem tricesimo secundo capite, vbi Moses dicit: *Si quis est Domini, iungatur mihi, congregatique sunt ad eum omnes filii Leui.*

Ad Tertium, de tempore Heliç, negatur consequētia & antecedēs huius argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Iudæorum, & populi Christianorum: nam populus Iudæorum non erat Ecclesia vniuersalis, vt est populus Christianorum, sed particularis, & propterea etiam extra illum populum inueniebantur fideles & iusti, vt Melchisedech, Iob, & postea Cornelius Centurio, & Eunuchus Candacis Reginæ: & alii nonnulli. Itaque etiamsi vniuersa Synagoga Iudæorum defecisset, non continuo omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiā negatur. Non enim ostendi potest, vnquam Synagogam Iudæorum defecisse omnino vsq; ad Christi aduentum, quo tempore etiam non tam defecit, quam mutata est in melius.

Ad illud ergo de Helia dico: Heliam non loqui de omni populo Iudæorum, sed solū de illa parte, quæ subiecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem lib. 4. Regum, tempore Heliæ regnasse in Hierusalem Asa, & post eum Iosaphat optimos Reges, & sub ipsis fuisse in Hierusalem populum & Sacerdotes manifestissime in vera religione persistentes. Vnde Dominus: cum ait, *Reliqui mihi septem millia virorum*, addit, *in Israel.* Israel enim nunc dicebantur ii, qui erant sub rege Samariæ, sicut ii, qui erant sub Rege Hierusalem dicebantur Iudas. Ex quo apparet euidenter, deceptum esse Philippum Melancthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Heliæ Ecclesiam fuisse in solo Helia, Helisæo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore sequutus est Caluinus præfatione Institutionum, qui hoc argumento de Helia præcipue nititur.

Ad Quartum respondet Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. & libro contra Donatistas, post collationem, cap. 20. vbi docet, Prophetas & Apostolos interdum reprehendere vniuersum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cum tamen permulti sint boni, & è contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cum constet ibi multos esse malos. Ezech. 3. dicitur: *Omnis domus Israel attrita fronte, & duro corde.* Et tamen c. 9. dicitur: *Signa Tau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctas abominationes, quę fiunt in medio eius.* Ad Galat. 3. *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati?* Et tamen c. 6. ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Ad illud ex Paralipomenon respondeo, in primis solum intelligi de regno Israel, non de regno Iuda. Deinde fortasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messiæ aduentum: Nunc enim transeunt dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

Ad Quintum dico, nos non gloriari in templis, & successione Episcoporum, & Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: *Tu es Petrus & super hanc petram, &c. Et portæ inferi non præualebunt, &c.* Qualem promissionem Iudæi nunquam habuerunt. Neque verum est, alicubi in Scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potius contrarium vbique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthęum, & Hippolytus atque Apollinarius apud Hieronymum in c. 9. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissime de euersione Hierusalem, & cessatione sacrificii Iudæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus & Theophylactus, & Hieronymus in cap. 24. Matthæi, Augustinus epist. 80. ad Esichium, necnon Euseb. lib. 8. Euangel. demonstrat. cap. 3. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus libro contra Iudæos. cap. 5. alias 8. & communis opinio Hebræorum, ac Iulius Africanus apud Hieronymum, in cap. 9. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici: nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, & fuisse iam à multis sæculis, & tamen nō cessauit hostia & sacrificium: ergo debent intelligere hunc lo-

cum Danielis non de tempore Antichristi, sed de euersione Hierosolymæ, quod sane ex Euangelio euidenter colligitur. Quod enim Matthæus c. 24. ait: *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas c. 21. *Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Luc. 18. *Putas inueniet fidem in terra?* dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, quę in paucis reperitur, & in paucissimis reperietur in vltimis diebus. Ita exponunt Hieron. in Dialog. contra Luciferianos, & August. libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolutè, & velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, vt non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & August. lib. 20. de Ciuit. Dei, c. 19. exponunt, quem volunt appellatum discessionem per methonymiam, quia erit caussa, vt multi discedant à Christo: vel defectionem à Romano imperio, vt Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omnium, sed multorum, vel omnium quidem, sed occultorum hæreticorum: vt enim pulchre exponebāt quidam veteres apud Augustinum lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 19: sicut modo multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem aperte discedunt per manifestam hæresis professionem, ita veniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc inuenientur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, & Antichristo se adiungent.

Ad Sextum dico, Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum: nam & Legatus aderat Romani Pontificis, & Episcopi plurimi: at quo tempore Eugenium deposuit & Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11. & proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, & mendacium est apertissimum Caluini, qui dicit, hoc Concilium vsque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, & dignitate.

Nam in primis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronunciare ausum est, non erat in Concilio legatus Pontificis, & Episcopi præcipui omnes discesserant, sed Cardinalis quidam Arelatensis assumpserat sibi munus præsidendi, & quia Episcopi paucissimi erant introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita vt contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & cum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine comparatione plures, quam essent Basileenses, & vna cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorum, vt nullo modo dubitari posset, vtrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertio, Deus quoque sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat vt maior pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti, vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Æneas Syluius in historia Concilii Basileensis, cui ipse interfuit, & quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tanquam sibi fauentem, propter damnatum Eugenium, cum reuera illis plurimum noceat. Adde, quod Concilium Basileense Lausannæ continuatum, subiecit se Nicolao, vt patet ex epistola Nicolai V.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico Primo, id quod respondit olim August. epist. 48. Donatistis idem testimonium obiicientibus Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, vt etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut reuera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Iulio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisque non paucis firmissimis atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico Secundo, Hilarium loqui eo loco tantum de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabātur Auxentium, vt Catholicum, cum tamen esset Arianus: nam mira calliditate agebat Auxentius, vt ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio etiamsi Episcopus videretur, & in templo concionaretur, & melius esse, in carceribus & speluncis manere cum recta fide, quam in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur vna ciuitate, vna Basilica, & vno episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam vniuersam. Potest enim fieri, vt vnus Episcopus in vna vrbe, & vno templo doceat hæresim, non tamen vt omnes episcopi in omnibus vrbibus & templis mundi totius idem faciant.

Ad locum Hieronymi respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras: vnam intellectionis, cum ait: *Ingemuit orbis.* vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem: alteram abusionis; cum ait, *Arianum se esse miratus est.* vocat enim Arianos improprie eos, qui per ignorantiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine episcoporum, qui ex toto orbe conuenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreuerunt, tollendum esse nomen *ὁμοούσιος*, quod quid significaret, non intelligebant, qui sine dubio non fuerunt hæretici nec errantes, nisi materialiter: quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non proprie blasphemus dici posset. Quocirca iidem episcopi, vt admoniti sunt, & fallaciam agnouerunt, & continuo errorem etiam correxerunt & cum lacrimis pœnitentiam egerunt blasphemiæ, licet sola lingua prolatæ, & tum videlicet ingemuit orbis, & se Arianum esse miratus est.

Ad Basilium dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum: quę enim dicuntur eo loco aduersus Episcopos, non dicuntur aduersus Episcopos Catholicos, vt Brentius putauit, sed aduersus Episcopos Arianos.

Et sane credibile est, Brentium non ex ignorantia sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, vt apud Episcopos Catholicos doceat nō esse veram Ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. Eccles. cap. 6. Mosem Eremitam sanctum noluisse vllo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro & capite Ruffinus dicit, illum

Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, & sæuissimum persecutorem Catholicorum, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari, ita vt nulla ratione fraus & impudentia Brentii tegi vel excusari queat.

Ad Bernardum dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinæ, & nō propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse vere Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolico hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostomum iam responsum est supra, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis deprauatum. Vide homil. 48. vbi aperte vocat hæreticos homousianos.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarii probant Pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

QVod Ecclesia, vel saltem omnes pastores Ecclesiæ simul errare possint, probatur Primo, quia tempore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant CCCC. excepto Michæa, errauerunt, vt patet, lib. 3. Reg. 22. & proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, vt debebat, decepta fuit. Secundo, Isa. 65. *Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, &c.* Tertio, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, & senioribus populi condemnauerūt Christum esse reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus à sacerdotibus seductus, clamauit ad Pilatum: *Crucifige eum*, Marc. 15. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt: nam Dominus Marc. vlt. *Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiem cordis &c.* Et Matth. 26. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt vna illa candela, quæ sola accensa conseruatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis 3. par. q. vlt. art. 2. & Ioannes de Turrecremata, lib. 1. de ecclesia, cap. 30. & lib. 3. c. 61. Sed hæc satis leuia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad Primum dico, illos CCCC. Prophetas manifeste fuisse Pseudoprophetas, neque id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulebat. nam ibidem cum diceret Rex Iosaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab, *Remansit vnus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum.* Certe si quis nunc in media Saxonia consuleret CCCC. Ministros Lutheranos de fide iustificante, & postea vnum Catholicum: non esset mirum, si maior pars erraret. Et sicut nunc nō sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent CCCC. Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam & vicina quædam loca, sunt alia multa, vbi vera fides prędicatur, ita non sequitur omnes Doctores Iudæorum tempore Achab errasse, etiāsi errauerint CCCC. Prophetæ, qui in Samaria erant. nam præter eos Prophetas erant in Iudæa multi alii Prophetæ, & (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbebat, respondere ad consulta de lege Domini.

Ad Secundum dico, verba illa Prophetarum esse figurata, & dirigi quidem omnes, non tamen, reuera intelligi debere de omnibus, sed de multis, vt supra diximus.

Ad Tertium dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuisse priuilegium non errandi in docendo populo nisi vsque ad tempora Christi, Christo autem præsente, & docente parum oberat illorum error. Immo hoc videtur prædictum per Hieremiam cap. 18. cum ait: *Peribit lex à sacerdote, verbum à Propheta, consilium à sapiente.* Quamuis propter honorem sacerdotii Deus prouidit, vt sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet à Caipha non intento, esset vera & iusta. Nam Ioan. 11. dicitur, qui erat Pontifex anni illius, prophetauit: de qua re plura diximus in lib. 2. de Conciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamauit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Iudæos: sed aliquos tantum, & forte minorem partem: nam in ipsa vrbe Hierusalem erat Nicodemus, & Ioseph ab Arimathia, & multi alii, quibus id displicebat, & extra Hierusalem in tota reliqua Iudæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Iudæi dispersi, qui nihil sciebant de morte Christi, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico, Primū Apostolos tunc non fuisse Episcopos nisi designatos, vt patet, sed solum partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat: nam status Ecclesiæ Christianæ cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysteriis redemptionis cœperunt Apostoli in Hierusalem publice promulgare fidem Christi, & Baptisma. Itaque etiamsi Apostoli omnes tempore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisset eorum error Ecclesiæ vniuersali.

Dico Secundo, non esse probabile quod Apostoli fidem amiserint: nam non leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cum eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit, etsi enim antea Christus sæpe illis prædicauerat se resurrecturum, tamen ipsi putauerant eum loqui figurate, & non intellexerant neque crediderant. Siquidem Lucæ 18. cum dixisset Dominus: *Occident eum, & tertia die resurget.* Subiungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur*, Et Ioan. 20. legimus, Petrum & Ioannem, audito à Magdalena sublatum esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentum, & visis linteaminibus & sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum: *Nam*, inquit Ioan. *nondum sciebant Scripturas quia oporteret eum à mortuis resurgere*, id est, ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere. Præterea Lucæ 22. dictum est Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defecisse, ita vt non saltem in corde eius remaneret? nam quod in ore non permanserit certum est. Denique, Maria Magdalena summa charitate flagrabat in illo triduo, vt patet ex Ioan. 19. & 20. at sine fide non potest esse charitas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam ante habuerat, ergo non in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci vltimo: *Exprobrauit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum, quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, sed non proprie infidelitatis. Illud vero Matthæi 26. *Omnes vos scandalum patiemini in*

mem in nocte ista, significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ Passionis: nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solum vacillatio deliberata.

Miror autem Ioannem de Turrecremata, qui propter argumentum leuissimum de candela, dicit esse contra fidem vniuersalis Ecclesiæ asserere, non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de diuin. offic. cap. 26. dicit vltimam candelam tempore suo consueuisse etiam extingui, & addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide nouum ignem accendi solitum: & quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, significari prophetas, quos diuersis sæculis Iudæi occiderunt, & illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant: per vltimam vero significari Christum, quem cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt: per nouum autem lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari nouum lumen Christianorum, quod ex lapide Christo à Iudæis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine antiquæ ecclesiæ vim faciant in eo vsu, qui nunc est, vltimam candelam non extinguendi: potest cum Abulensi responderi quæst. 14. Prologi in Matthæum, per illam candelam significari B. Virginem, in qua sola, vt pie creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in aliis fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicite resurrectionem, nisi post legitimam eius promulgationem, & probationem, & præsertim illi, qui aberant à Hierusalem, & nihil de Christo audierunt, & sane videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem: tum quia Ecclesia periisset, non enim vna persona potest dici ecclesia, cum Ecclesia sit populus & regnum Dei: tum etiam quia tunc illi qui aberant à Hierusalem, vsque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

LIBER QVARTVS, DE NOTIS ECCLESIAE.

CAPVT PRIMVM.

Tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse.

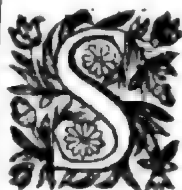

SVPEREST CONTROVERSIA de notis veræ ecclesiæ, quæ Controuersia vtilissima est: omnes enim confitentur, in sola vera Ecclesia esse veram fidem, veram peccatorum remissionem, veram spem salutis æternæ, adeo vt Cyprianus de simplicitate Prælatorum dicat: *Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt, ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiectis bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.*

Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negant: nam idcirco omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiam, & alios omnes extra Ecclesiam ponit, vt his verbis Lactantius docet, lib. 4. cap. vlt. diuinarum Institutionum. *Sola Catholica*, inquit, *Ecclesia est quæ verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intrauerit, vel a quo si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Sed tamen singuli quique hæreticorum cœtus se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant.* Itaque si in hac controuersia conueniremus, reliquæ omnes facile componerentur. Duo igitur tractanda sunt. Primo refellenda sententia hæreticorum huius temporis de notis veræ Ecclesiæ. Secundo explicanda & defendenda sententia Catholicorum.

CAPVT II.

Refellitur sententia hæreticorum.

QVantum ad Primum, Lutherus in libro de Conciliis & Ecclesia, in vltima parte libri proponit has septem notas. Primo, veram & incorruptam prædicationem Euangelii. II. Legitimam administrationem Baptismi. III. Legitimum vsum Eucharistiæ. IV. Legitimum vsum clauium. V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant, & Sacramenta ministrent. VI. Orationem publicam & Psalmodiam, & Catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. VII. Mysterium crucis, id est, tribulationes intus & extra, ita vt intus sit mœstitia: pusillanimitas, terrores: foris, paupertas, contemptus, & vt habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

Notandum vero est, Lutherum valde cauisse, ne vllam notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Constantinopolitano, cum tamen omnia vetera Concilia per eas notas, maxime per Apostolicã ecclesiam se discerni vellent ab omnibus sectis. Porro cæteri solent duas tantum proponere, quæ complectuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem synceram verbi Dei, & syncerum vsum Sacramentorum: & ex his duabus quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Confessio Augustana, art. 6. & in Apologia eiusdem. Item Brentius in Confessione Vvitembergensi capite de ecclesia, & Ioannes Caluinus in Instit. lib. 4. cap. 1. §. 9. 10. & 11. Centuriatores, Centur. 1. lib. 1. cap. 4. colum. 173. & 174. & Centur. 2. lib. 2. cap. 4. colum. 179. 180 & 181. his duabus addunt alias duas, quæ possunt reduci ad quintam, & septimam Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, siue perseuerantiam: & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrant.

Hæ notæ non sunt vllo modo sufficientes: nam imprimis non declarant, quæ non sit vera ecclesia secundum hæreticos, nisi probabiliter: non enim

hinc

A hinc scire possumus, qui sint electi, vel iusti, & potius discimus, vbi lateat Ecclesia, quàm quæ sit præterea, neque hoc sufficienter declarant; id quod de singulis facile probari potest.

Ac primum de prima, tribus rationibus. Primum enim, notæ debent esse propriæ, non communes, si enim velim designare tibi certum hominem, quem nunquam vidisti, vt mox atque eum videris, discernas ab aliis, non debeo dicere, est quidam qui habeat duos oculos, duas manus, &c. nam hæc sunt communia omnibus, neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorum, cum multi sibi illas vendicare soleant: sic enim nũquam ille, qui quæritur, inueniretur.

B Iam vero syncera prædicatio veritatis est nota cõmunissima omnibus sectis, saltẽ opinione ipsarum: nam vel debet esse prædicatio pura ab omni errore, vel solum ab essentialibus & fundamentalibus. Si detur primum, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum esse Ecclesiam, nam ipsi fatentur suas Ecclesias non carere næuis. Lutherus libro de Ecclesia clare dicit, verbum Dei esse notam, licet alias magis, alias minus pure prædicetur: & Caluinus idem fatetur, lib. 4. Instit. cap. 1. §. 12. Si secundum, iam erit nota communis multis sectis: certe Lutherani, & Zvvingliani non dissentiunt de fundamento præcipuo fidei, vt de Trinitate, & Incarnatione, immo etiam Pelagiani veram ecclesiam C habuissent, qui in primariis articulis, antequam Nestorianos peperissent, nõ dissentiebant: vnde etiam Celestinus apud Augustinum lib. 2. de peccato originali, cap. 21. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam: & tamen Lutherani, & Caluinistæ nullos magis execrantur, quàm Pelagianos, & nos ideo potissimum ponunt extra Ecclesiã, quia Pelagianos putant.

Præterea hoc secundo modo, etiamsi reipsa aliquibus non conueniat hæc nota, vt Anabaptistis, tamen omnibus conuenit opinione sua; quæ enim secta vnquam fuit, quæ non diceret se habere synceram prædicationem veritatis? certe Augustinus libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, Catholicam quidem Ecclesiam multis notis facile D cognosci, sed hæreticos nihil habere nisi veritatis pollicitationem, id est, quod apud se sit vera, & syncera prædicatio.

Secundo, notæ debent esse notiores eare, cuius sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Iam aduersarii non volunt solum externam prædicationem verbi esse notam Ecclesiæ, sed prædicationem & receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, vbi prędicatur, auditur, & creditur verbum. At quis nosse potest, vbi vere credatur verbũ? præterea etiam de externa prædicatione: siE ne dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quàm quę sit vera prædicatio verbi: nam id ab ecclesia discimus, vt Irenæus, Tertullianus, Augustinus, & omnes veteres docent.

Irenæus lib. 3. cap. 2. *Quid enim*, inquit, *& si de aliqua modica quæstione disceptatio orta fuisset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, & ab eas sumere de præsenti quæstione, quod certum & reliquidum est?* Tertull. lib. de præscript. *Quid*, inquit, *prædicauerint Apostoli, quid illis Christus reuelauerit, & hic perscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt: si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, & matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam: reliquam vero omnem de mendacio præiudicandã.*

Idem ratione ostenditur: nam vera prædicatio, est prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ diuinæ: quæ sit autem vera scriptura, & quis eius verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesię, vt Augustinus docet, libro contra epist. fundamenti, cap. 5. & libro de vtilitate credendi, cap. 14. & ipse quoque Brentius in confessione Vvirtembergensi, cap. de Scriptura, qui confitetur Ecclesiam habere ius testificandi de vera scriptura, & etiam interpretandi veram scripturam: & Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei, & Philippus in Locis, cap. de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesiæ ad dirimendas lites. At prius debet esse notus custos thesauri, quàm thesaurus: & Doctor, quàm doctrina, cum à doctore petatur doctrina, non contra: ergo potius Ecclesia est nota veræ prædicationis, quàm vera prędicatio sit nota veræ Ecclesiæ.

Tertio, veræ notæ sunt inseparabiles à vera ecclesia, sed Ecclesiæ Corinthiorum & Galatarum, ad quas scribebat Paulus, veræ Ecclesiæ erant, & tamen alibi non erat aliquando syncera prædicatio verbi, vt ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesiis Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Corinth. 1. & Galat. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguuntur Corinthii, quod docerent non esse futuram resurrectionem, & Galatæ per totam fere epistolam reprehenduntur, quod docerent, seruandam esse legem Mosis cum Euangelio.

Sed dices, quomodo erãt istæ veræ Ecclesiæ, cum hæresim docerent?

Respondeo, aliud esse errare, & paratum esse ad discendum, & cum didiceris, ad obediendum, aliud nolle discere, & cum audieris veritatem, nolle acquiescere: neutrum horum esse potest in Ecclesia vniuersali; in Ecclesia autem particulari esse potest illud primum, in neutra autem illud secundum, sed solum in Synagogis Satanæ, & Ecclesiis malignantium. Rursum, esse potest pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia: nam schismatici puri vt quondã Luciferiani, & Donatistæ, initio integram habent doctrinam, & tamen sunt extra Ecclesiam: si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesiæ vnitate: contra, nam tunc petetur principium, cum ipsa nota ponatur esse in vera Ecclesia. Præterea schismatici credunt oportere esse in vera Ecclesia, & obedire vero capiti, licet non faciant: & proinde non errant in fide, sed deficiunt in charitate.

At obiiciunt pro hac nota Brentius, Philippus, & Caluinus quædam loca Scripturæ. Ioan. 10. *Oues meæ meam vocem audiunt*: Ergo ibi est Ecclesia vbi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro in verbo vitæ.* Ecclesia mundatur verbo, ergo vbicunque est verbum mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia. At Caluinus li. 4. cap. 1. §. 9. contentus est illo Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres, &c.*

Brentius in confessione capite de Ecclesia, profert illud Ioan. 10. *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Et illud 15. capite, *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Addit Chrysostomum homil. 49. in Matth. *Qui ergo vult cognoscere, quid sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat nisi tantummodo per Scripturas?* Et Augustinum epistol. 166. *In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiam, &c.* Item lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 2. *Quæstio inter nos versatur, vbi sit Ecclesia,*

quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus, qui veritas est, & optime nouit corpus suum. Et c.3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, hæc dicit Dominus.* Et infra: *Nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis S. Ecclesiam demonstrari.*

Respondeo, Primus locus non docet vbi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseuceranter audiunt, & retinent verbum, vt exponit Augustinus, cum autem non possit sciri, qui corde audiant, non potest esse hæc visibilis nota Ecclesiæ, sed est nota vnicuique, vt saltem coniecturaliter cognoscat suam electionem.

Secundus locus nihil probat, nam illa mundatio est inuisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ sit, vel vbi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ.

B Tertius non demonstrat vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Christus. Vbi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus: præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ; certe non erit congregari quomodocunque in nomine Christi, sic enim omnes hæreses, & schismata congregantur in nomine Christi: sed erit congregari ab illis, qui funguntur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitime ordinati, & succedentes aliis & aliis vsque ad Apostolos quos Christus primo reliquit loco suo, & sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus postea.

C Quartus locus nihil probat. Primo, quia ibi dicuntur dii soli Principes, quibus Deus aliquid commisit: id enim est fieri ad aliquem verbum Dei. Secundo, quia verbum Dei non facit Deos, si tantum prædicetur, sed si recipiatur, & credatur: at hoc inuisibile est, vt patet.

Quintus locus est similis secundo, vnde idem Brentius dicit, ecclesiam esse mundum coram Deo, id est, non coram hominibus: & non aduertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

Sextus locus nihil probat: nam effectus Euangelii est inuisibilis.

Sed instat Caluinus. Verbum Dei est ferax, & vbicunque prædicatur, fructificat, ergo vbicunque prædicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

D Respondeo. Si quid probat hæc ratio, tantum probat, vbi prædicatur, ibi esse aliquos bonos: sed nos illos non nouimus. Sed neque hoc probat: nam verbum Dei semper fructificat, cum legitime prædicatur, id est, à prædicatoribus missis ab ordinaria potestate: alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum sectarum, vbi non fructificat nisi lolium. Ad locum Chrysostomi iam sæpe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, ex scriptura probari, vbi sit Ecclesia, non tanquam ex nota Ecclesiæ, sed quia scriptura docet, quæ sint notæ, dum docet, qualis illa sit, vbi cœperit, quomodo creuerit.

E Dices, saltem scriptura est notior, quàm Ecclesia, quandoquidem inde probatur Ecclesia.

Respondeo. Simpliciter Ecclesiam esse priorẽ, & notiorem, quàm sit scriptura: Nam Ecclesia fuit ante scripturam, & ipsi data est scriptura à Deo, & ipsa eam aliis tradit, & explicat: tamen aliquando ex hypothesi scripturam esse notiorem, quando videlicet scriptura est recepta, & clare loquitur, & oritur quæstio de ipsa Ecclesia, sicut interdum è contrario Ecclesia est recepta, & nota, & quæstio oritur de scriptura, & sic vnum probatur ex altero. verbi gratia quando disputabatur de Baptismo hæreticorum, quia scriptura obscure loquitur, & Ecclesia nota erat, Augustinus probabat secundum scripturas ratum esse Baptismũ hæreticorum, quia Ecclesia illum habet pro rato. Contra, cum disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia scripturæ receptæ, & claræ erant, inde Augustinus probabat: & idem nos faciemus, cum deducemus notas Ecclesiæ ex Scripturis, sed non propterea Scriptura est simpliciter notior, quàm Ecclesia.

Secunda nota iisdem argumentis refutatur: nam Primo eam sibi omnes vendicant: nam præter Catholicos, Caluinistæ ideo separati sunt à Lutheranis cæteris, quod vtrique putant, se solos habere verum Sacramentum Eucharistiæ. Anabaptistæ autem separati sunt ab vtrisque, quia se solos putant habere verum vsum Baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, & similiter omnes schismatici.

Secundo, legitimus vsus Sacramentorum minus notus est, quàm sit Ecclesia. Nam ille est legitimus Sacramentorum vsus, qui est conformis Scripturæ, vt ipsi docent: Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contra: vt sæpe diximus.

Tertio, Ecclesia Corinthiorum erat vera Ecclesia, & tamen 1. Corinth. 11. reprehenduntur Corinthii, quod non syncere tractarent præcipuum Sacramentum, & similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano, & sub illis 86. Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum, veræ Ecclesiæ erant, vt B. Augustinus libro 6. cap. 7. de Baptismo, & B. Hieronymus contra Luciferianos docent: & tamen non syncere tractabant Sacramentum Baptismi, vt iidem Hieronymus & Augustinus ibidem docent.

Tertia nota refutanda, est ratio & psalmodia quæ est sexta Lutherana. Refellitur autem: quia si loquatur de inuocatione, quæ ex corde procedit, inuisibilis nota est: si de externa tãtum inuocatione & psalmodia, est nota communissima: nã hoc tempore omnes sectæ, etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicam, & canunt Psalmos lingua vulgari, & idẽ olim faciebãt Ariani, vt refert Socrates lib. 6. c. 8. & Ambrosius de tradẽdis basilicis; immo hoc tẽpore nota veræ Ecclesiæ fere dici potest, canere Psalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur ferme soli antiquæ, & Catholicæ Ecclesiæ, quæ non mutatur quotidie, vt sectæ hæreticorum.

Quarta nota refellenda, est septima Lutherana, nimirũ interna mœstitia, pusillanimitas, externæ persequutiones, & vocari hæretici: ac de internis falsissima nota est, nã obscuræ sunt, si internæ sunt. Item pusillanimitas est vitium, & Paulus vbiq; hortatur ad internam lætitiam, & dicit regnũ Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Vide Rom. 14. Coloss. 3. Philip. 4. Eph. 5. De externis non est nota perpetua, nam ecclesia in principio & in fine passa est magnas angustias, at in medio florentissima fuit; & omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist. 50.

Quinta nota est Centuriatorum, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inueniuntur qui perseuerant in confessione fidei vsque ad mortem. Quæ refellitur Primo, quia non magis nota est confessio veræ fidei, quàm vera Scripturæ prædicatio, & legitimus Sacramentorum vsus.

Secundo, quia ex hac nota colligeretur veram Ecclesiam non posse esse vllo modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicunt per multa sæcula ante Lutheri aduentum cessasse confessionem veræ fidei, & Ecclesiam conseruatam in latebris, & fuisse prorsus inuisibilem, ergo Ecclesia Lutheranorum est noua, & proinde falsa.

Tertio,

Tertio, quia hanc notam videmus in omnibus sectis; & in nulla minus, quam in cœtu Lutheranorum, nam in primis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres, qui perseuerarunt constantissime in confessione fidei: deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus, vt patet tum ex Eusebio lib.5.hist. cap.18. tum ex Tertulliano in lib. de fuga in persequutione, quem scripsit, cum Montanista esset, contra Catholicos, obiiciens eis quod male facerent fugiendo.

Item Messaliani apud Epiphanium hæres.80. ideo dicti sunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. Augustinus epist.68. *Viuebant*, inquit, *vt latrones, honorabantur vt Martyres.* De Anabaptistis qui erant tempore B. Bernardi, scribit ipse serm.66. in Cantica. *Mirabantur*, inquit, *aliqui quod non modo patienter, sed etiam læti ducerentur ad mortem.* De Adamitis scribit Æneas Syluius lib. de hist. Boëmorũ, cap. 41. viros cum fœminis coniugibus suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignem. Hoc vero tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas, secundum Caluinistas, extremum ac pene nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponunt.

CAPVT III.

Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.

HIs igitur notis breuiter refutatis, restat vt veras notas proponamus. Est autem initio obseruandum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, vt facillime per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas, siue testimonia, ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorum, Iudæorum, & hæreticorum: & non quidem efficiunt euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam, sed tamen efficiunt id euidenter credibile, nec enim est idem euidenter verum, & euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principiis videtur: euidenter credibile illud dicitur, quod non videtur, nec in se, nec in suis principiis, habet tamen tot, & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens merito id credere debeat: vt si iudex videat hominem à latrone occidi, vel vulnerari lethaliter, & postea mori, habet euidentiam veritatis, quod ille latro sit homicida: si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Ecclesiæ, quas adferemus non facere euidentiam veritatis simpliciter, quia alioqui nulli inuenirentur, qui id negarent, sicut nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant: sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas, & historias, ac Patrum veterum scripta, faciunt etiam euidentiam veritatis. Tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolute, tamen potest esse euidens ex hypotesi, id est, supposita veritate Scripturarum. Quod enim à Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum, suppositis Scripturis.

Porro hæ notæ à variis varie nominantur, & numerantur. B. Augustinus lib. contra epist. fundamenti, cap.4. sex notas ponit; B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus Driedo lib. 4. cap. 2. part. 2. de Eccles. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defensionis, cap. 44. & seq. alias tres. Cardinalis Hosius in explicatione symboli, quatuor. Nicolaus Lancerus lib. 8. de visibili Monarchia, cap. 50. alias sex. Michael Medina lib. 2. de recta fide ponit decem. & lib. 7. cap. 26. addit vndecimam. Cunerus Petri in libello de notis ecclesiæ ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cum hæc scriberemus, libellum eius in manibus habebamus.

Nos quindecim notas proponemus, quæ, si quis velit, poterunt aliquo modo reuocari ad illas quatuor, quæ communiter à recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano; Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam.

CAPVT IV.

Explicatur prima nota.

PRima Nota, est ipsum Catholicæ ecclesiæ & Christianorum nomen: nam, vt S. Augustinus docet libro contra epist. fundamenti, c.4. etiam si omnis hæresis velit videri, & dici Catholica Ecclesia, tamen cum interrogantur hæretici à Paganis, vbi ad Catholicam conueniatur? nemo audet domum suam ostendere, & Cyrillus Catechef. 18. dicit: *Si ieris in aliquam vrbem, non petas, vbi sit Ecclesia, vel domus Dei: nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, & Ecclesiam, sed petas, vbi sit Catholica Ecclesia: id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrum, quasi dicat, si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet.*

Pacianus in epistola ad Sympronianum, quæ est de nomine Catholico: *Certe*, inquit, *nõ est ab homine mutuatum, quod per sæcula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Appellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores.* Et infra: *Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit.* Et idem pulchre dicit, nomen Catholicum conuenire capiti principali, & trunco illius arboris, vnde multi rami variis temporibus excinduntur: sectæ enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quædam ab arbore Ecclesiæ præcisę: ipsa autem arbor, quæ sua radice nititur, & semper eadem manet, & est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen Christianũ iis relinquat, à quibus discedit. Sic 1. Corint. 3. schismaticorum alii dicebant: *Ego sum Pauli, alij, ego Apollo, alij, ego vero Cephæ,*

Iustinus in Triphone: *Et sunt*, inquit, *distincti cognominibus, dominati à quibusdam viris, vt quisque fuit auctor alicuius nouæ doctrinæ: ex ijs alij vocantur Marcionistæ, alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Saturniani, alii alio vocabulo, quisque à primo inuentore sui dogmatis.* Irenæus lib.1.c.20. *Habent*, inquit, *& vocabula, à principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani.* Lactantius lib.4.cap.30. *Cum Marcionitæ aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana & externa vocabula induerunt.* Athanasius ser. 2. contra Arianos: *Nunquam*, inquit, *populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit: certe à beatis Apostolis præceptoribus nostris*

appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus, & nuncupamur: illi vero qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito auctorum suorum cognomenta præ se ferunt. Quapropter cum à Christo omnes Christiani essemus, & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem, qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt: qui vero Marcionem sequuti sunt, non iam inde Christiani, sed Marcionitæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus, & cæteri sectatoribus suis nomina impertierunt.

Hieronymus contra Luciferianos, in fine: *Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquo alio nuncupari, vt Marcionitas, Valentinianos: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Iam si nunc dicuntur alii Martinistæ, vel Lutherani, alii Zvvingliani, alii Caluinistæ, &c. nos autem ab aliquo certo homine nemo vnquam vocauit, cõstat nostram solum esse veram Ecclesiam.

At, Inquiunt, vos vocamini passim, Papistæ, Romani, vel Romanenses.

Respondeo, etiam olim fuisse vocatos Catholicos homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur: non enim sunt nomina alicuius noui auctoris, & hæresiarchæ, vt sunt ipsorum nomina: sed homousianus significat eum, qui credit Filiũ Patri cõsubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus & Christus ipse, vt notum est. Romanus autem, & Romanensis; etiam ante M. C. annos idem erat, quod Catholicus, vt patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri. Adde, quod Chrysostomus homil. 33. in acta dicit, non esse malum si Catholici denominentur ab iis, qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modo non denominentur ab aliquo homine particulari, sicut hæretici faciunt, vbi videtur præuidisse nos vocandos, quandoq; Papistas. Adde, quod nos vocamur Papistæ, nisi à Lutheranis in Germania, & vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indiis, vt interim omittam Italiam, & Hispaniam.

CAPVT V.

Nota secunda.

SEcunda nota est Antiquitas: nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quàm falsa: quemadmodum Deus ante fuit, quam esset Diabolus. Quocirca Matth. 13. prius seminatũ legimus fuisse bonum semen, quàm zizania: & Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit, & similiter dicitur Apostolica, quia fundata est ab Apostolis, & proinde antiquissima. Iam quod nostra ecclesia sit antiquior omnium paganorum conuenticulis, immo quod nostra scriptura sit antiquior ipsis Diis Gentilium, demõstrat Tertullianus in Apologetico, cap. 19. & 20. & B. Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 37. & 38. Quod autem nostra ecclesia, quam aduersarii Papisticam vocant, sit illa ipsa, quam Christus instituit, & proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primo, auctor eius II. dogma aliquod nouum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus vbi cœpit. V. quis eam oppugnauerit. VI. exiguus aliquis cœtus, qui paulatim aliis accedentibus crescere cœperit, nam illa omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quæ tamen non fuit noua Ecclesia, sed solum mutatio quædam status Ecclesiæ; secundum Prophetarum distinctiones.

Primo enim scimus, auctorem fuisse Christum, vnde Christiani dicimur. Secundo, cœpisse tunc explicite credi noua dogmata Trinitatis, & Incarnationis. Tertio; cœpisse ista prædicari anno XV. Imperii Tiberii Cæsaris. Quarto cœpisse in Iudæa. Quinto mox oppugnatam fuisse hanc religionem à Scribis & Pharisæis, deinde à Gentilibus summa vi. Sexto scimus, initio fuisse multo pauciores Christianos, quàm essent Iudæi, eum separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status eiusdem ecclesiæ illa sex ostendi possunt, multo magis eadem poterũt demonstrari in quauis perfecta mutatione. Iam vero nos illa omnia, de singulis hæreticorum sectis facillime demonstramus: nihil autẽ horum aduersarii vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt.

Ac vt exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse Arium quendam Presbyterum Alexandrinum. Nestorianorum vero Nestorium, Episcopum Cõstantinopolitanum, Lutheranorum autem Martinum Lutherum presbyterum, & monachum ordinis S. Augustini.

Secundo scimus, quæ dogmata inuenerint. Arius enim docuit, Filium Dei esse creaturam. Nestorius in Christo duas esse personas. Luther iustificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solum, quod se iustos putent: item negauit Eucharistiam esse sacrificium.

Tertio scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini CCC. XXIV. Nestoriana anno CD. XXXI. Lutheranorum anno M. D. XVII.

Quarto scimus loca. Cœpit Arianismus in Ægypto. Nestoriana hæresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

Quinto scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse à Syluestro Pontifice, à Concilio Niceno, ab Athanasio, Hilario, & aliis. Nestorianam à Pontifice Celestino, Concilio Ephesino, Cyrillo, aliisque permultis. Lutheranam à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academiis omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

Sexto scimus, initia harum hæresum valde exigua fuisse; & multo plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto orbe terrarũ diffusos quàm erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod vero nihil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est: nam Primo, nunquam obiecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab vllo particulari homine non appellauerunt, quod certe libentissime facerent, si possent.

Secundo, nunquam ostenderunt primam originem vllius dogmatis nostri: immo Centuriatores in singulis centuriis, cap. 4. circa finem, annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, quæ nunc ipsi oppugnant, nec originem inueniunt, nisi tempore Apostolorum; nam etiam Iustinum, & Irenæum numerant inter nostros fautores: quos constat proxime insequutos Apostolorum tempora. Et cap. 5. in singulis centuriis enumerant omnes hæreses cuiuslibet sæculi, & qui restiterint, nec vnquam annotarunt aliquam hæresim excogitatam à Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas. Nunc quidem nobis multas hæreses obiiciunt. Nam Tilmannus Heshusius scribit librum de sexcentis hæresibus Papistarum, sed illæ hæreses, exceptis mendaciis Tilmanni,

sunt antiquissima dogmata, quod vel ex Centuriis facillime probari posset; nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris inuenit: sed in Patribus vocat næuos, in nobis hæreses, scilicet, hæc est astutia Aduersariorum, vt ostendant nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hæreses: vt non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant næuos.

Tertio, nunquam designare potuerunt tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem post primos quingentos annos cœpisse valde inualescere hanc sectam, tamen quando cœperit absolute nunquam dixerunt.

Quarto, nunquam ostenderunt, quo loco cœperit, nam post primos quingentos annos floruit Gregorius, cum quo totum orbem terrarum communicasse, ex epistolis eius, quas ad omnes prouincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorii obitum celebratum est Concilium IV. generale, ex quo manifeste colligitur, totum Orientem, & Occidentem eo tempore cum Romano Pontifice; vt membra cum suo capite, coniuncta fuisse.

Quinto, nunquam ostenderunt, quis eam oppugnauerit, tanquam nuper ortam: & quæ Concilia contra eam celebrata fuerint. Obiiciunt quidē Concilium Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, & damnauit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc verum generale concilium, cum non habuerit illum verum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnauit dogma tunc exortum, sed dogma antiquum, & in tota ecclesia receptum: nam nō statuit vt non reciperetur cultus imaginum, sed vt aboleretur, & vt imagines è templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconum.

Sexto, non potest vllo modo ostendi, quod vnquam nostra Ecclesia separauerit se ab aliqua maiore, ita vt qui adhærebant Romanæ sedi, essent paucissimi, reliqui Christiani multo plures, nam ex epistolis B. Gregorii, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, constat omnes fere Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper vsi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam. Tertullianus libro de Præscript. *Quid estis vos*, inquit, *vnde, & quando venistis? vbi tādiu latuistis?* Optatus lib. 2. contra Parmenianum: *Vestræ*, inquit, *cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vēdicare.* Hilarius lib. 6. de Trinitate ante medium: *Tarde mihi*, inquit, *hos piissimos Doctores ætas nunc huius sæculi protulit, sero hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnibus in te credidi, &c.* Hierony. in epist. ad Pammachium, & Oceanum: *Quisquis*, inquit, *assertor es nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere niteris, quod ante nesciuimus? in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit.* Et libro contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipso*, inquit, *quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.* Denique Augustinus lib. contra epistolam fundamenti, cap. 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

Ad hoc argumētum quatuor adferunt solutiones. Primo, respondet Caluinus lib. 4. Instit. ca. 2. §. 3 non posse ex antiquitate inuictum argumentum duci: nam Ismael fuit senior, quàm Isaac, & tamen dictum est; eiice ancillam, & filiū eius. At Ismael non fuit figura falsæ religionis, sed solum Testamenti veteris, quod erat bonum, & à Deo: Sed quia status

A hominum eius Testamenti erat seruorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere Testamentum nouum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Gal. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, &c. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta, &c.*

Secundo dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcise cœperit, &c. non quod reuera non sit noua, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irrepserunt errores non aduertentibus, immo etiam dormientibus pastoribus: At etiam aliæ mutationes non factæ sunt totæ simul, sed paulatim, vt patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias, &c. & tamen scimus de singulis,

B quando, & quomodo ortæ sint. Præterea Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus: mox autem nata apparuisse, & cognita fuisse: quomodo igitur nostræ hæreses per mille ferme annos detectæ non sunt? sane non solum Pastores, sed etiam Deus valde dormiuisset, si per tot sæcula nunquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret, & delēdum esset ex Euangelio illud: *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.*

Tertio dicunt, quod licet non possit ostendi, quādo cœperit initium huius deprauationis, tamen posse ostēdi, quando insignis mutatio facta est: nam initio anni DC. Papa in Antichristum aperte muta-

C tus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit a Phoca Imperatore, vt caput Episcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum: ita docent Magdeburgenses Cent. 7. cap. 1. & concordant plerique aduersariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suæ Chronologiæ initio anni DC. ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ: & Lutherus in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse vltimum Papam, & passim Caluinistæ, & Lutherani, vsque ad primos D. vel DC. annos extendunt Ecclesiæ puritatem.

At in primis post annum DC. LXX. diu post tempora Phocæ celebratum est Concilium VI. ge-

D nerale, quod aduersarii, vt sacrosanctum recipiunt, vt patet tum ex aliis, tum ex Confessione Tigurinorum, & ex Centuriis Magdeburgensium: in eo autem Concilio præcipuæ partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis: nam eius sententiam per legatos & epistolas ipsius explicatam, omnes sequuti sunt, vt etiam prolixe describunt Centuriatores, Cent. 7. ca. 9. vel ergo Papa nondum erat Antichristus, vel tota Ecclesia, & sanctum generale Concilium Antichristum venerata & sequuta est.

Præterea falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Ecclesiæ: nam

E Iustinianus senior, qui fere centum annis fuit ante Phocam, in epist. ad Ioannem II. Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum, & hoc idem habetur in epist. eiusdem Ioannis II. respōsiua ad Iustinianum, vbi Papa repetit summā litterarum Imperatoris, & habetur vtraq; epistola in Codice lib. 1. ti. 1. leg. 4. & 6. nec id ignorabant Centuriatores, nam Cent. 6. c. 10. col. 670. meminerunt legis quartæ Codicis, quæ ex epist. Ioannis papæ sumpta est. Itaque contra conscientiam suam mentiuntur.

Præterea ante tēpora Iustiniani Concilium Chalcedonense in epi. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporum, & ipse S. Leo serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, sic Romam alloquitur: *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione*

diuina, quàm dominatione terrena. et infra; *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit.* Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus compescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat.

A

Ad illud de Ecclesia, quæ dicitur Pantheon, dico primo, argumentum esse contra aduersarios. Nam Dan. 11. legimus, Antichristum pugnaturum contra omnes Deos, & solum in oculto adoraturum Deum Maozim: & 2. Thessal. 2. dicitur eleuaturum seipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit templum omnibus Diis, hoc ipso nõ est Antichristus. Præterea antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorũ, iam erant Romæ templa S. S. Petri, Pauli, Laurentij, Sebastiani, &c.

B

Sed obiicit Melanchthon in Confessione & Apolog. art. 21. inuocationem Sanctorum non fuisse ante Gregorii tempora, ergo tunc cœpit.

Respondeo, mendacium esse: nam plurimi Patres, & in iis Ambrosius in libro de viduis, meminerunt inuocationis Sanctorum: sed de Antichristo & inuocatione Sanctorum suis locis fuse disseruimus.

Quarto, respondet Caluinus in præfat. Instit. suam Ecclesiam non esse nouam, sed antiquissimam, immo illam ipsam, quam Christus fundauit: tamen non esse visam per multa sæcula, & nunc demum apparuisse. At contra est argumentum, quod facit B. Augustinus contra Donatistas li. 3. de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit: aut non perierat, sed tantũ latuerat, & nunc extulit caput. Non Primũ, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat. Si periit, *Vnde ergo*, inquit B. Augustinus, *Donatus apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit?* Et præterea falsæ erunt promissiones Christi, Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et Matt. vlt. *Ego vobiscum sum vsque, &c.* Non secundum, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur: si profitebatur, ergo non erat latens, sed manifesta; & si manifesta, quomodo nemo aduertebat? quomodo non capiebantur, & coërcebantur ab Inquisitoribus, qui longe ante Lutheri ætatem esse cœperunt in Ecclesia? quomodo nullum vestigium, nulla memoria eorum exstat? si autem non profitebatur fidem, sed vere & proprie latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa non fuit Ecclesia, ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia. Nam vt ipsi dicunt, confessio fidei est nota veræ Ecclesiæ. et Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.*

Præterea si ita est, quomodo apparente Luthero, & Caluino, nemo fuit, qui se illis adiungeret, nisi quos ipsi deceperunt? si multi Lutherani, & Caluinistæ latebant, debuissent multi prędicante Luthero, & Caluino, mox cognoscere socios suos, & ad eos currere etiam non vocati: at non ita factum est, nam omnes fere qui sunt Lutherani & Caluinistæ, fatentur se antea fuisse ex nostris, & nihil cogitasse de noua illa doctrina. Immo Lutherus ipse fatetur, se aliquando non fuisse Lutheranum, sed Monachũ Catholicum, & Missas celebrasse per quindecim annos serio, ac deuote. Vide librum de Missa angulari, vel Ioannem Cochlæum in actis Lutheri anni M.D.XXXIV. Item lib. 2. Lutheri contra Zvvinglium, vel Septicipitem Ioan. Cochlæi, cap. 24.

Denique, si ita Ecclesia latuisset, vt Caluinus dicit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse peiorem, & miseriorem omni secta hæretica, & ipso etiam populo Iudæorum post euersionem Hierosolymæ, quod certe est blasphemum, cum Deus per Prophetas passim prædicet gloriam Ecclesiæ, & polliceatur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet, nam omnis hæretica secta habuit sua templa, suos Episcopos, sua Sacramenta, & similiter Iudæi post euersam Hierusalem semper habuerũt aliquas Synagogas, vbi libere exercuerunt suas cæremonias, vt patet ex Gregorio lib. 7. epist. 5. nec vnquam coacti sunt, generaliter adorare Deos alienos. Et Ecclesia quam latentem fingit Caluinus, per annos fere mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit vnum angulum terræ vbi libere exerceret actus Religionis suæ, & quod peius est, coacta est seruire diis alienis, adorare idola, sacrilegiis communicare, quæ est horribilior & longior captiuitas, quàm vnquam fuerit Iudæorum, immo est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

CAPVT VI.

Nota tertia.

TErtia nota est Duratio diuturna, nec vnquam interrupta. Ecclesia enim dicitur Catholica, non solum quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, iuxta illud Dan 9. *Regnũ quod in æternũ dissipabitur.* Et Act. 5. *Si est ex hominibus Concilium hoc, aut opus, dissoluetur: si vero ex Deo est, non poteritis dissoluere.* De hæreticis autem sanctus Paulus dicit: *Sed vltra non proficient.* 2. Tim. 3. & B. Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit schismaticos semper inter initia feruere, incrementa vero habere non posse, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Et B. Augustinus Psal. 57. in illud, Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. *Non vos terreant*, inquit, *fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes, decurrens aqua ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuę sunt, cucurrerunt in riuis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint.*

C

D

Iam vero constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque, vel si de statu noui Testamenti loquamur, durasse à Christo hucusque per M. D. LXXVII. annos frustra eam oppugnantibus primo Iudæis, deinde paganis, vltimo hæreticis, nec solum durasse, sed etiam ex persecutionibus creuisse. Vt enim aquæ diluuii, palatia regum obruebant, atq; deiiciebant, arcam vero Noe semper magis ac magis attollebant: ita persequutiones regna temporalia facile destruunt, Christi regnum, quod est Ecclesia, non modo non destruunt, sed etiam illustrant. Itaque Iustinus in Tryphone, dicit persequutionem id esse Ecclesiæ, quod est vineis putatio: vt enim vineæ putatione ad vbertatem prouocantur, ita quoque Ecclesia persequutionibus crescit, & Tertullianus cap. vlt. Apologetici sanguinem Martyrum eleganter semen Christianorum vocat, quod explicasse videtur Leo serm. 1. de SS. Petro & Paulo, cum ait: *Non minuitur persequutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.*

E

Quamuis autem hæretici huius temporis non concedant nostram Ecclesiam M.D.LXXVII. annos durasse, cõcedunt tamen durasse sine vlla inter-

ruptione

ruptione à Greg. I. hucusque, id est, annos fere mille, quod tempus etiam si solum esset, adhuc esset longius, quàm fuerit ætas vllius hæresis: sed tamen falsum est non diutius durasse, ipsi enim nõ possunt ostendere per vllam historiã, aut veterum scripta, factam esse mutationem religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorij.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento: nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo, nisi hæ religiones, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitarum hæresis, & Romana Ecclesia: sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud vllam ex prædictis sectis, vt etiã Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Ecclesiam, aut certe periit de mundo omnis vera, & visibilis Ecclesia, quod non posse fieri, supra docuimus. At vero sectæ omnes hæreticæ breui defecerunt, præter eas, quæ nunc exortæ sunt.

Refert Theodoretus in libro de hæreticis fabulis septuaginta sex diuersas hæreses vsque ad sua tempora exortas, & lib. 5. eiusdem operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustinus in libro de hæresibus numerat 88. hæreses, ex quibus plurimas periisse testatur in expositione Psalm. 57. Nos numeramus vsque ad tempora Lutheri CC. hæreticorum diuersissimas familias; ex his autem non supersunt, nisi reliquiæ quædam Nestorianorum, & Eutychianorum in Oriente, & Hussitarum in Boëmia: reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde est in hac re prouidentia Dei, quod fuerint hactenus vsque ad Lutheri tempora, vt minimum CC. hæresiarchæ, quorum multi habuerunt multos Episcopos, multas ecclesias, multos potentissimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & scripserunt libros innumerabiles, vt viderentur nunquam posse deficere, & tamen ita defecerunt, vt iam non supersint nec ipsi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia vlla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse vnquam in hoc mundo.

Quàm firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana temporibus Athanasij & Hilarij? At nunc vbi quæso est? euanuit velut puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæresis Albigensium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copiis militum, & potentia, quàm nunc hæresis Caluinistarum, vt cognosci potest ex lib. 6. Pauli Æmilii de rebus Gallorum, & tamen vbi nunc sunt Albigenses? quotusquisque est qui eos vel nominari audierit?

Porro Lutherani vix nati arescere cœperunt. cœpit regnum Lutheri anno M. D. XVII. sed vix septem annis pacifice regnauit: nã anno M. D. XXV. surrexit Zuinglius, & post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui maiorem partem Lutheranorum à Luthero separatam ad se traxerunt. Qui vero manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, vt vix vlli iam inueniãtur puri Lutherani, de quo grauiter conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zuinglius diu regnauit; nam anno M.D. XXXVIII. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quædam oppida Heluetiorũ Zuinglianis reliquerit. Ipsi quoq; Caluinistæ per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transyluania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro Caluinus, vt erat sagax, regnum suum non

A fore diuturnum præuidit & prædixit in præfatione Catechismi geneuensis, quem ad Ministros in Frisia Orientali misit: *De posteritate*, inquit, *ego sic sum anxius, vt tamen vix cogitare audeam: nisi enim mirabiliter Deus è cœlo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariam impendere orbi: atque vtinam non paulo post sentiant filij nostri fuisse hoc verum potius vaticinium, quàm coniecturam.* quæ Caluini anxietas satis aperte declarat, sectam ipsius rem esse plane humanã, non spiritu Dei, sed industria quadam, atque artificio humano excogitatam, ac denique longissime abesse à Spiritu eius, qui dixit: *Super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Centuriatores quoque in præfatione secundę B Centuriæ idem vaticinantur de suo Lutherismo. *Maximæ*, inquiunt, *in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur, & sic merentur hominum peccata, quæ fiunt in dies atrociora: ac tempora quidem Germanici Prophetæ, Martini Lutheri, cuius voce & ministerio lux Euangelij quasi è tenebris Ægyptiacis reuocata est, propemodum Apostolorum ætati respondent: nunc vero ipso sublato, quasi alteram Euangelij ætatem ingressi sumus, vt plures phanatismi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Et in præfatione Cẽt. 5. postquam ostenderũt, præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide iustificante, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Lutherice, sed Papistice, subiungunt, *Perijt iam, idque repente, veritas patefacta: Philosophia, Papismus & aliæ sectæ* C *longe lateque in templo Dei primam cathedram occupant.*

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo aduersus Luciferianos: *Breuem*, inquit, *apertamque animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat.* Et cum S. Augustino lib. de vtilitate credendi, cap. 17. *Dubitabimus*, inquit, *nos illius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

CAPVT VII.

Nota quarta.

QVarta nota est amplitudo, siue multitudo, & varietas credentium, Ecclesia enim vere Ca- D tholica non solum debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera. Sic enim explicat quid sit esse Catholicum, Vincentius Lyrinensis, in suo commonitorio, vbi dicit proprios esse Catholicos, qui tenent id, quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditum est. et sic prædictum erat Psal. 2. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ.* Et Psal. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, &c.* Et Dominus ipse Luc. vlt. & act. 1. dicit prædicandum Euangelium in omnes gentes initio facto à Hierusalem.

Sunt autem aliqua obseruanda, antequam ex hac E nota argumentum depromamus. Primum est ex Augustino l. de vnitate Ecclesiæ, c. 6. & Beda in c. 7. Cant. vt Ecclesia sit Catholica, in primis requiri, vt non excludat vlla tempora, loca, vel hominũ genera, in quo distinguitur à Synagoga, quæ erat ecclesia particularis, non Catholica, quia erat alligata vni tempori, id est, vsq; ad aduentum Messiæ: item vni loco, id est, templo Salomonis, extra quod non poterãt sacrificare: & vni familiæ, id est, filiis Iacob.

Secundo, nota ex Augustino epist. 80. ad Hesichium, vt sit Ecclesia Catholica, non requiri, vt sit in omnibus locis totius mundi, sed tantum, vt

innotescat omnibus prouinciis, & in omnibus fructificet, ita vt in omnibus prouinciis aliqui sint de Ecclesia; donec enim hoc fiat, non veniet Dies Domini, vt patet Matth. 24.

Tertio ex Driedone lib. 4. cap. 2. par. 2. de Eccles. dogmat. nota, non requiri, vt hoc fiat simul, ita vt vno tempore in omnibus prouinciis necessario esse oporteat aliquos fideles. Satis enim est, si fiat successiue. Ex quo id sequitur, quod si sola vna prouincia retineret veram fidem, adhuc vere & proprie diceretur Ecclesia Catholica, dummodo clare ostenderetur, eã esse vnam & eandem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diuersis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis dicitur Catholica, quia est continua cum aliis, quæ faciũt vnam Ecclesiam Catholicam.

At, inquies, hoc est incidere in errorem Petiliani, & Donatistarum, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed postea periisse, ex omnibus prouinciis, & in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psal. 101. conc. 2.

Respondeo, Donatistas errasse in duobus. Primum, quod vellent, Ecclesiam tantum fuisse in Africa, eo tempore, quo manifeste in toto mundo adhuc fructificabat. Secundo, quod suam Ecclesiam Africanam non poterant continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat; nam in illa semper fuerunt boni & mali, vt Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

Vltimo, nota, quod etsi Ecclesia non necessario debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessario vel esse, vel fuisse in maiori parte orbis terræ. Nam Ecclesia omnium consensu, etiam hæreticorum, iam senuit: si ergo in sua adolescentia, & iuuentute nõ creuisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, vt iam creuerit, atque occupauerit, si non totum orbem terrarum, aut certe magnam partem.

Iam vero nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, & esse vere Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mũdo fructificare cœpit vt Paulus dicit Col. 1. Item tempore Irenæi erat sparsa per totum orbem, id est, per omnes prouincias tunc cognitas, id quod ipse refert lib. 1. cap. 3. Idem postea refert de suo tempore Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 7. Idem postea Cyprianus libro de vanitate Ecclesiæ. Idem postea Athanasius lib. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysostomus & Hieronymus in cap. Matth. 24. & Augustinus in epist. 78. & 80. ad Hesychium, necnon Theodoretus in lib. de legibus, & Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, ac S. Prosper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Sed hæc fortasse non negabunt aduersarii. at nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore B. Gregorii Ecclesiam nostram fuisse in toto orbe terrarum, planum est, vt supra etiam adnotauimus ex epist. ipsius Gregorii ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Angliç, Siciliæ. Item ex Beda, in cap. 6. Canticorum, necnon ex Bernardo, qui disputans coram Rege Siciliæ Rogerio, asserebat, Romano Pontifici suo tempore paruisse Orientem, & Occidentem totum, item Franciam, Germaniam, Angliam, Iberos, & plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. 2.

Denique, nostro tempore Ecclesia Romana præter Italiam & Hispaniam totam, præter Galliam fere totã, præter Germaniam, Angliam, Poloniam, Boëmiam, Hungariam, Græciam, Syriam, Æthiopiam, Ægyptum, in quibus inueniuntur multi Catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admistione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi; ad Orientem, in Indiis: ad Occidẽtem, in America: ad Septentrionem, in Iaponia: ad Meridiem, in Brasilia, & exteriore parte Africæ. At sectæ hæreticæ nunquam totum orbem, aut certe dimidiam eius partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæresibus Nestorii, & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquam ad Occidentem transierunt. Hæreses autem Lutheranorum nunquam transierunt mare, nec Asiam, aut Africam, Ægyptum, aut Gręciam viderunt. Ex quo intelligimus illustre esse mendacium, quod habetur in principio præfationis Concordiæ Lutheranorum, anno M. D. LXXX. editæ: dicunt enim Confessionem Augustanam in toto orbe terrarum percrebuisse, & in ore & sermone omnium esse cœpisse. At ex tribus partibus orbis terrę, duæ maiores, Asia & Africa, nec nomen huius confessionis audierunt, in Europa multæ prouinciæ, vt tota Gręcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel execrantur; Gallia, Heluetia, & Britannia, non recipiunt, nisi nomine tenus; immo rara est ciuitas, quæ ab vna aliqua secta hæretica tota possideatur; & quamuis videantur hęretici hoc tempore magnam partem Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab vna secta, sed à plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quàm nobiscum.

Itaque pulchre Augustinus in libro de pastor. c. 8. docet, Ecclesiam esse vbique, & hæresim vbique. Sed Ecclesiam esse vnam & eandem vbique, hæreses autem non easdem, sed diuersissimas, quæ se inuicem non nouerunt, & proinde nullam earum esse Catholicam. Quocirca eas recte comparat sarmentis præcisis, quæ vbi cadunt, cum præciduntur, ibi manent, cum interim Ecclesia tanquam vitis viua, vbique palmites suos extendat. Hinc etiam ipse passim hoc argumento vtitur, vt li. contra epist. fundamenti, cap. 4. & de vtilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

Neque sperare possunt hęretici, sectam suam aliquando occupaturam esse totum orbem; nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere, cum iam senuerit, vt supra diximus, & si Augustinus absurdissimum censuit, quod hęresis Donatistarum post annum Domini CCC. ex Carthagine esset propagãda in omnem terram, lib. de vanitate Ecclesiæ, cap. 14. & 15. quanto magis absurdum erit nunc post annum M. D. LXXVII. Hæresim Lutheranam vel Caluinianã ex Vuitemberga vel Geneua in omnem terram esse diffundendam.

CAPVT VIII.

Nota quinta.

QVinta nota est successio Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta vsque ad nos; hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tanquam argumento euidentissimo vsi sunt ad veram Ecclesiam ostendendam. Irenæus lib. 3. cap. 3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, vsque ad Eleutheriũ, qui suo tempore sedebat, ac dicit, per hanc successionem confundi omnes hæreticos. Tertullianus in li. de præscrip. *Cedant*, inquit, *hæretici origenes Ecclesiarum*

rum suarum, ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert. confingant tale aliquid hæretici. Eusebius in historia & in Chronico, & Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebii continuarunt, diligentissime annotant successionem Romanorum Episcoporum, vt inde continuatio Ecclesiæ manifesta sit. Epiphanius hæres. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, & subiungit. *Et ne quis*, inquit, *miretur quod tam exactè singula recensemus. per hæc enim semper claritas ostenditur.*

Optatus Mileuitan. lib. 2. contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Pontifices à Petro vsque ad Syricium, qui tunc sedebat, vt ostendat non esse Ecclesiã apud Donatistas, qui per similem successionem ad Apostolos ascendere non poterant, & subdit: *Vos*, inquit, *vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.*

Denique Augustinus in epist. 165. ad Generosum, ad eundem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro vsque ad Anastasiũ, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Et lib. contra epist. fundamenti, c. 4. *Tenet me*, inquit, *in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam cõtinuationem XII. vel XX. aut XL. Pontificum, quanti nos facere debemus continuationem non interruptam Pontificum CC. & amplius? præsertim cum videamus defecisse alias Apostolicas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quibus posteaquam à Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos DCCCC. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa vrbe Roma toties mutatã esse formã temporalis dominii, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorũ, nunc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, siue iuste siue iniuste dominantibus, & ipsam vrbem aliquoties euersam, & tamen sedem Petri nunquam defecisse, neque euersam fuisse, sed immobilem semper permansisse.

Sed vt vis huius argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. Primum est, nõ posse vllo modo Ecclesiã esse sine Pastoribus, & Episcopis, vt recte docet Cyprianus in epist. 9. li. 4. vbi dicit, Ecclesiam esse plebem Episcopo adunatã, & Episcopum esse in Ecclesia & Ecclesiã in Episcopo. Quare Hieronymus lib. contra Luciferianos: *Ecclesia*, inquit, *non est, quæ non habet Sacerdotes.* Id quod aperte probatur ex Paulo Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum: in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes, &c.* Vbi docet Apostolus, futuros pastores in Ecclesia vsque ad diem iudicii: tunc enim occurremus Domino in vnitate fidei, in virum perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi. Esse autem Episcopos Pastores huius gregis docet idem Apostolus, apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potius in li. de Eccles. & Conc. inter notas Ecclesiæ ponit, habere veros pastores. Ex quo sequitur eam non esse veram ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

Nota Secundo. illos solos in ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem & ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios, fures & latrones, quippe qui non per ostium intrassent, sed ascendissent aliunde: nam constat, Christum, à quo ecclesia noui Testamenti cœpit, duodecim Apostolos tantum elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis commisisse omnem auctoritatem pascendi & gubernandi ecclesiam: Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios episcopos, & eis tradidisse similem potestatem alios deinceps ordinandi: id quod ex historiis non solum antiquis Eusebii & similium, sed etiam ex ipsis Centuriis Magdeburgensium aperte ostenditur, & hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post ascensionẽ in cœlum factus est: non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in ipsa Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteras accepisset, immo & ab illis ordinatus fuisset, vt patet ex Act. 9. & 13. & Gal. 1. Itaque sicut in populo Testamenti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descendebant à duodecim filiis Iacob: nulli Sacerdotes, nisi qui descendebant à Leui per Aaron. Et idcirco diligentissime tunc conseruabantur genealogiæ, vt patet ex toto veteri Testamento: ita in populo Testamenti noui, qui spirituali generatione multiplicatur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos conuersi: nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitime succedunt, & ideo tam diligenter annotantur à nostris episcoporum successiones.

Nota Tertio, duo requiri vt aliquis episcopus dicatur ab Apostolis legitime descendere, & proinde esse legitimus episcopus. Vnum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, vt is qui verus episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & Polycarpus Ioanni, vel certe, vt succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit episcopum, quomodo Ignatius successit Euodio, & Ananius Marco, quos Petrus fecerat episcopos, vel demum, si Episcopatus est nouus, vt fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. pontifex. Nam, vt B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ cathedræ principatus.

Ratio huius est, quia institutio nouorum episcopatuum non potest pertinere ad vllam, qui habeat definitam regionem, quales sunt episcopi particulares, sed ad eum, qui toti ecclesiæ præest, & cui propriè cura incumbit ecclesiam propagandi: quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & cæteri ex delegatione: & quicunque aliter intrat non est de Ecclesia Apostolica, cum non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitani aliquando possint nouos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat: modo à sede Apostoli ea facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem requiritur, vt qui fit Episcopus, ordinetur à tribus episcopis, qui & ipsi sint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apostolos veniatur. Id clare habetur can. 1. Apostolorum vbi præcipitur, vt episcopus ordinetur à duobus, vel tribus Episcopis, id est, à duobus, assistentibus Metropolitano, vel pluribus. Item Anacletus epis. 2. docet, Iacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ à Petro, Iacobo, & Ioãne, &

eodem modo à tribus vt minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I. c. 4. & in Carthag. IV. c. 2. immo Apostolus hoc ipsum indicat, cũ 1. Tim. 4. scribit. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterij*. Siquidem nomine Presbyterij intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius: neque mirum est, Episcoporum cœtum, vocari Presbyterium: nomen enim Presbyteri commune erat olim Presbyteris & Episcopis, vt patet ex epistola Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium libro 5. histor. c. 24. vbi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telesphorum & Xistum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinarie tres, vt minimum, Episcopi, ad noui episcopi ordinationem, nisi forte ex dispensatione cum vno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum ferant, vt aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

Nota Quarta, antiquos hæreticos consueuisse, vt plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, vt patet ex Cypriano 1. lib. epist. 3. & August. epist. 165. & ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis, & ex eo solum probasse, eos non esse veros Episcopos: quippe qui ad Ecclesiam Apostolicam non pertinerent, cum ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationem, nec successionem, & propterea longe inuerecundius, quam vlli vnquam alii hæretici, sibi nomen & munus Episcopi vsurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis vt ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi; nam non habent ordinationẽ, nec successionem ab Apostolis: igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quod nec Lutherus, qui habitus est Episcopus Vuittembergensis, nec Zvvinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatus primus Basileæ Episcopus, nec Caluinus, qui dictus est Episcopus Geneuensis, nec vlli alii ordinati sint à tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab vno, assistentibus Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni & Carthaginensis Concilij immo & ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopũ à tribus Episcopis debere ordinari, isti nõ sunt Episcopi, eisque conuenit, quod Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum ait: *Ii sunt, qui se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se Præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

Respondet Brentius: Nos legitime vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & non nos intrusimus. At Contra; Nam hic non disputamus de electione Episcopi, quam scimus varie variis temporibus celebratam. Constat enim Apostolos & veteres Romanos Pontifices, misisse Episcopos ad varias ciuitates, sine vllo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solum Clerum. Cæterum quomodocunque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio, quam non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres vt minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes Vuittembergensis. Dicant etiam cæteri, à quibus fuerint ordinati: sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quod non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimum est, tum quia in omnibus vrbibus, vbi isti se fecerunt Episcopos, erant antea, & sunt etiam modo in plerisque locis Episcopi Catholici, qui legitime successerunt antiquis: non autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitime depositis. Tum etiam, quia ipsi fatentur, se primos esse earum vrbiũ Episcopos. Certe Basileæ exstat adhuc epitaphium ad sepulchrum Oecolampadij, vbi dicitur, vt paulo ante notaui, & ego ipse legi, non sine risu: Oecolampadius primus illius vrbis Episcopus. De istis ergo dici potest, quod ait Cyprianus lib. 1. epist. 6. ad Magnum: *Notauimus*, inquit, *in Ecclesia non est, neque Episcopus computari potest, qui Apostolica traditione contempta, nemini succedens, à seipso ordinatus est*. Et infrà: *Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & profanus?* Et li. 4. ep. 2. ad Antonianum: *Cornelius*, inquit, *Episcopus factus est, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum cõsensione firmato, quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est*. His similia sunt, quæ supra citauimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato & Augustino.

Sed obijciunt Primo, Episcopi Papistæ deseruerunt veram fidem, ergo non sunt amplius Episcopi, ergo merito possunt pii Ministri loca eorum occupare.

Respondeo, ad hoc Brentii argumentum (admisso quod sit dubium, vbi sit vera fides, quanquam apud nos certissimum est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot sæcula possederunt sedes suas pacifice, non posse eis priuari, nisi legitime iudicentur, & damnentur. Nam in omni controuersia melior est conditio possidentis: constat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo iudicio esse damnatos. quis enim eos damnauit, præter Lutheranos? at ipsi accusatores sunt, non iudices. Quis enim eos constituit iudices nostros? Præterea etiamsi nostri iam damnati essent, non continuo illi succedunt; cum nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritatem: nec veri sint Episcopi; cum eos nemo ordinauerit, qui habuerit ius ordinandi, vt supra ostendimus.

Secundo, obijcit Brentius ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum à Soto, Caiphas legitimè successit antiquis Pontificibus, & potuisset vsque ad Aaronem deducere maiores suos, & tamen non petierunt Apostoli, vt à Caipha ordinarentur sed Caipha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitime succedebant inuitis, facti sunt Episcopi & Pontifices sine vlla successione, ergo etiam modo cum ordinarii Episcopi imitantur Caipham: licet sine eorum ordinatione & successione Episcopatum gerere.

Respondeo, sacerdotium Aaronicum fuisse temporale, & solum durasse vsque ad inchoationem noui Testamenti; deinceps autem cœpisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech à Christo institutum, cuius sacerdotii, cum primitiæ fuerint Apostoli: non debuerunt succedere Caiphæ, sed esse principium noui sacerdotii, vt patet ex Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum*. & ex cap. 7. ad Hebræos. Sicut ergo ab Aaron vsque ad Christum non fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apo-

stolis

stolis vsque ad finem mundi non erunt veri sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verumtamen est, quod vt cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturam, Apostoli illud honorabant, vt patet ex Cypriano lib. 1. epist. 3. ad Cornelium, & lib. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum, vbi adducit illud ex Act. 23. *Nesciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

Tertio, obiicit Caluinus lib. 4. Inst. c. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporum Africæ, Ægypti, & totius Asiæ; & Respondet ipsemet nobis insultans, quia periit ibi sacrosancta ista successio.

Respondeo, vel Caluinus ex eo, quod periit successio in illis locis, vult concludere, non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam; si Primum, pro nobis facit; nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non est successio, ergo hic est Ecclesia, quia hic est successio. Si Secundum respondemus, eos qui ibi ad veram Ecclesiam pertinent, non posse quidem ostendere successionem continuam Episcoporum suorum particularium, sed posse ostendere successionem continuam Episcoporum vniuersalium, qui sunt Romani Episcopi, quibus illi subiectos se esse fatentur. Hæc enim est caussa, cur veteres Episcopi magis solliciti fuerint de successione Romani Pontificis, quam de sua. Irenæus erat Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus, & Augustinus erant Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palestina, & tamen nullus eorum texere voluit suæ Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tantum Ecclesiæ. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

Quarto obiicit idem Caluinus. In Ecclesia Græca adhuc seruatur successio non interrupta Episcoporum, & tamen non est illa vera Ecclesia, secundum opinionem nostram, non igitur successio est nota veræ Ecclesiæ.

Respondeo primum, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem: nam in primis fatetur Caluinus, in Asia, in Ægypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandriæ interruptam fuisse successionem, sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quæ non videtur vnquam caruisse proprio Patriarcha. At Constantinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostendit certam originem ab Apostolis; tametsi enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conatur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episcoporum Bizantii, tamen nulli veteres id tradũt, nec vnquam à Patribus Ecclesia Bizantina, siue Constantinopolitana dicta est Apostolica, & Patres Concilii Constantinopolitani I. in epistola ad Damasum Romanum Pontificem, aperte fatentur, Ecclesiam illam nouellam esse. Itaque habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcunque successionẽ tempore Constantini hucusque, non autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipue quæritur.

Dico Secundo, argumentum à successione legitima adferri à nobis præcipue ad probandum non esse Ecclesiam, vbi non est hæc successio, quod quidem euidens est: ex quo tamen non colligitur necessario, ibi esse Ecclesiam, vbi est successio. Itaque hoc argumento probamus euidenter non esse Ecclesiam apud Lutheranos. Quod autem apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum conuicti sunt legitime in tribus plenariis Conciliis, Lateranensi, Lugdunensi, & Florentino, de schismate & hæresi: ac præcipue de hæresi circa A processionem Spiritus sancti à Filio, quam esse manifestam hæresim, Lutherani & Caluinistæ etiam confitentur.

Adde Vltimo, quod omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

Quinto, obiicit idem Caluinus, veteres Patres, qui ostendunt Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in ecclesia Romana; at nunc contrarium constat.

B Respondeo, vel intelligit Caluinus, eo tempore constitisse Catholicis tantum, vel Catholicis simul & hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis constat, non esse in Romana ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, aperte mentitur. Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent, in Romana ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam ecclesiam oppugnabant, vt nunc faciunt Lutherani & Caluinistæ.

C Optatus lib. 2. contra Parmenianum: *Vnde est*, inquit, *quod claues Regni vobis Donatistæ vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audaciis sacrilegis militatis:* Et Augustinus lib. 2. contra litteras Petiliani c. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua nunc Anastasius sedet? cur appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam?* Et tamen Optatus & Augustinus à successione ista contra Donatistas argumentantur, vt supra diximus.

CAPVT IX.

Nota sexta.

D SExta Nota est Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica, teste Tertulliano, libro de Præscri. non solum propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, vt ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt: certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse. Quare laudatur Theodosius Imperator à Sozomeno, lib. 7. hist. c. 12. quod hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Iussit Principes sectarum conuenire, deinde petiit, an existimarent, antiquos E Patres, qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, recte consensisse, & vere sanctos & Apostolicos fuisse, quod cum illi concessissent, subiunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta, & si cum illis consenserit, retineatur: sin minus, abyciatur.*

Iam duobus modis possemus ex hac nota probare nostram esse veram Ecclesiam, non autem aduersariorum. Primo, proferendo sententias veterum, quib. singula nostra dogmata cõfirmaremus, aduersariorum refutaremus; sed hic modus prolixissimus esset, & multis calumniis & obiectionib. obnoxius. Altera via est breuior & certior, nimirum ostendendo primum ex confessione aduersariorum; nostra dogmata esse doctrinam omniũ veterum. Deinde, dogmata aduersariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresib. Sic enim constabit,

doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primum Caluinus in sua institutione, cum nostra oppugnat, passim fatetur, se repugnare toti antiquitati; ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati consentanea. Sic igitur ait, lib. 2. cap. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomen liberi arbitrij extitit, apud Græcos vero αὐτεξούσιον vocabulum multo arrogantius.* Et infrà: §. 8. *Ego vero neque ipse, huiusmodi vocem vsurpare velim, & alios, si me consulant, abstinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, & de libero arbitrio aut variasse, aut vacilasse, vt nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, sequuturum, & paulo post etiam Augustinum B deserit. Nam lib. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostrā cooperari gratiæ, non vt præuiam, sed vt pedissequam, atqui, ait Caluinus, nec vt pedissequā cooperari, sed simpliciter totum fieri à gratia. Et lib. 3. cap. 11. §. 15. *Ac ne Augustini quidem*, inquit, *sententia per omnia recipienda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, quia in vitæ nouitatem regeneramur per spiritum.* Itaque in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Caluinus se toti antiquitati repugnare. Item lib. 2. c. 14. §. 3. *Excusari non potest veterum error*, inquit, *qui dum ad Mediatoris personam non attendunt, totius fere doctrinæ, quæ in Euangelio Ioannis legitur, ieiunum obseruant sensum, seseque implicant multiloquiis.* Docet hoc loco Caluinus, C Filium Dei subiectum esse Patri etiam ratione Diuinitatis: & quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

Item lib. 2. c. 16. §. 9. *Fabula*, inquit, *de loco subterraneo, qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habet, tamen nihil aliud quam fabula est.* Vocat magnos auctores antiquos Patres, nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi sophistas.

Item lib. 3. c. 3. §. 10. *Ab vno Augustino*, inquit; *sumant Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porro inter illum & nos, hoc discriminis videri potest, quod* D *ipse morbum concupiscentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cum appetitioni cedit voluntas: nos autem illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo titillatur, immo ipsam prauitatem, quæ huiusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum.* Hic aperte omnibus Patribus se fatetur contrarium, atque ipsi etiam Augustino, in quæstione de concupiscentia, quæ præcipua questio est; nam ex hoc fundamento deducunt non esse in nobis veram iustitiam, sed tantum imputatiuam, & nulla esse bona merita, immo omnia opera esse peccata,

Item li. 3. c. 4. §. 38. *Omnes fere veteres*, inquit, *quorum libri existunt, aut hac in parte lapsi sunt, vbi de satisfactione agitur, aut nimis aspere & dure loquuti sunt.*

E Item li. 3. c. 5. §. 10. *Ante mille & trecentos annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis. Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti sunt.* Item li. 3. c. 15. §. 2. *Vsi sunt fateor, passim vetusti Doctores nomine meriti.* Et infrà dicit, pessime consuluisse fidei synceritati, qui hoc nomen inuenit. Item li. 4. c. 4. §. 10. *Peccauit antiquitas immodica seueritate, quod plus requireret in Episcopo, quam Paulus requirat, ac præsertim in successu temporis cælibatum.* Item lib. 4. c. 12. §. 8. *Excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa, cum peccatori pœnitentiam solemnem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam indicerent.* Nota Caluino ita videri hoc asperum, quia ipse putat, per fidem sic iustificari hominem, vt nihil pœnę luendum restet: quod si verum esset rectissime accusaret omnes veteres. proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, iudicio Caluini sententiam esse omnium veterum.

Item li. 4. c. 12. §. 20. *Non in totum excusare audeo veteres, qui & superstitionis quædam semina iecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quę postea exorta est, & tunc passim inualuerat superstitiosa Quadragesimæ obseruatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, & pastores eam commendabant pro sancta imitatione.* Et infrà: *Fuit igitur mera κακοζηλία & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christiani ieiunium ordinabant.* Ibidem §. 23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide.* Quando autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens, Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porro Syricius fere ante annos MCC. sedit. Et infrà subiungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reuerentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitus recepta esse fateor.*

Idem li. 4. c. 15. §. 20. *Quod multis abhinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio vsu receptum video, vt in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tempore nō adesset, non video quam firma ratione possit defendi.* Item li. 4. c. 18. §. 21. *Excusari non posse arbitror veteres, quin aliquid in actionis modo peccauerint; imitati sunt enim Iudaicum sacrificandi morem magis, quàm aut ordinauerit Christus, aut Euangelii ratio sinebat.* Hæc Caluinus.

Iam Centuriatores in singulis centuriis ad finem 4. capitis, annotant, omnes fere Doctores illius sæculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tēpore tuemur, quæ ipsi næuos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solum aliqua pauca ex 2. 3. 4. & 5. Centuriis. In secunda ergo Centuria, c. 4. col. 59. de libero arbitrio dicunt, id ab omnibus Patribus eius sęculi cōcessum fuisse. *Eodem*, inquiunt, *modo Clemens liberum arbitrium vbique asserit, vt appareat in eiusmodi tenebris, non tantum fuisse omnes eius sæculi Doctores, verum etiam in posterioribus eas subinde creuisse & auctas esse.*

Notandum autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. ar. 36. dicit, hunc articulum esse optimum, & summū rerum suarum, adeo vt articuli de Papatu, de Conciliis aliisque similibus rebus, nugæ dici possint. itaque in præcipua controuersia: & in ipsa suma rei omnes veteres (testibus Magdeburgēsibus) nobis fauent. Deinde col. 60 *Doctrina*, inquiunt, *de iustificatione negligentius & obscurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide iustificari* Et Cent. 3. ca. 4. col. 83. *Videas*, inquiunt, *in Doctorum huius sæculi scriptis, non obscura vestigia inuocationis sanctorum.* Et col. 85. *Martyrium immodice extulerunt omnes huius ætatis Doctores.* Nolunt enim Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut vllo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4. col. 295. ponunt testimonia veterum fere omnium illius sæculi, vt Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Epiphanii, Ephrem, Ambrosii, & Prudentii, pro inuocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. col. 500. *Sicut*, inquiunt, *prioribus aliquot sæculis doctrina de libero arbitrio deprauata est; ita hoc etiam, &c.* Et infrà: *Etiamsi autem interdū bene, & sane videntur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in sua conuersione statuunt.* Et col. 506. *Nimirum hac ætas bonis hominum operibus adscripsit,*

ad quod

id quod ex deprauato articulo iustificationis emanat, &c. Et statim citant omnium veterum illius sæculi, etiam Augustini, multa testimonia, quod opera sint meritoria, quod ipsi pro magno errore habent.

Porro eleganter aduersus istos, qui omnes antiquos errasse dicunt, loquitur Tertullianus libro de Præscriptionibus: *Age*, inquit, *nunc omnes Ecclesiæ errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus, vti eam in veritatem deducere, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat, ecquid verisimile est, vt tot ac tantæ in vnam fidem errauerint? Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt? quomodo sit erratum, tandiu vtique errauit error, quam diu hæreses non erant. Aliquos Marcionistas & Valentinianos liberanda veritas expectabat, inter ea perperam euangelizabatur, tot millia millium perperam tincta, &c.*

Nunc ad alteram partem vt accedamus, præmittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis & damnatis hæresibus, qui ponuntur in Catalogo hæresũ ab Irenæo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, aliisque probatis auctoribus: nam illi cum essent viri sancti & docti, nunquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogum hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciuissent. Et præterea neminem legimus, qui vnquam contradixerit his Patribus tanquam qui non iuste aliquem notassent hæreseos. Hoc præmisso aggrediamur Catalogum.

Simoniani docebant, saluari homines secundum gratiam Simonis, quem Deum faciebant, & *non secundum operas iustas*, inquit Irenæus lib. 1. c. 20. Eunomiani similiter docebant, non posse homini vlla peccata nocere, modo fidem habeat. vt Augustinus testatur, lib. de hær. c. 54. qui etiam libro de fide & operib. c. 14. dicit, hãc hæresim de sola fide sufficiente ad salutem sine operibus ortam esse tempore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, & propterea contra hãc hæresim stylum præcipue direxisse alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Ioannem, Iacobum, & Iudam. At hæc eadem est sententia omnium sectariorum huius temporis.

Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharist. *Non alia via*, inquit, *potest homo cum Deo conuenire, aut agere, quam per fidem: opera ille nihil curat*, Ibid. *Tam diues est Christianus vt non possit perire, etiamsi velit, quantumcunque male viuat, nisi nolit credere.* Etsi autem Caluinus, Brentius, & alii quidam conantur nonnihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria, tanquam effectus fidei: tamen adhuc hærent in eodem errore, nam etiam posita illa necessitate, docent, opera non mereri vllo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat ipsissima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem saluari per gratiam: non per operas iustas. Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarii: Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quam quod Eunomius & Lutherus docent.

Deinde Forini hæresis fuit, Deum esse caussam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. c. 20. dicebat esse plus quam hæresim, quam etiã tribuit Vincentius Lyrinensis in suo commonitorio Simoni Mago. Eadem sine vllo pudore docet Caluinus, lib. 1. Inst. ca. 18. §. 2. *Non solum permissu*, inquit, *sed etiam voluntate Dei homines peccant, ita vt nihil ipsi deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreuerit, & arcana directione constituerit.* Et lib. 3. c. 23. §. 24. dicit, Dei non solum præuisione & permissione, sed etiam voluntate in peccatum lapsum esse Adamum. Et infrà, ca. 24. §. 14. *Quod* inquit, *aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est prauitas, sed in hanc prauitatem à Deo addicti sunt, vt in eis potentiam suam & seueritatem ostendat.*

Idem aperte docuit Lutherus in libro de seruo arbitrio, vbi dicit, illud velle, quo Iudas voluit Christũ prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Iudę, aut vllius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus Martyr in commentario, c. 2. li. 1. Regum: & Philippus Melancthon in commentario, c. 8. ad Romanos, vbi dicit, ita fuisse opus Dei Iudæ proditionem, ac Pauli cõuersionem, quæ commentaria adeo dicuntur placuisse Luthero, vt diceret, Philippum secundum esse à Paulo, hunc tamen errorem Philippus retractauit, tum in locis, tum in Apologia, art. 19. Confessionis Augustanæ.

III. Origenis hæresis fuit, perdidisse Adamũ imaginem Dei, ad quã creatus fuerat, testis est Epiphanius, hæres. 64. Idem docet Caluinus lib. 2. Inst. c. 5. §. 5. *Per peccatum*, inquit, *primi hominis obliterata est cælestis imago.* Item Origenis fuit error, infernum nihil esse, nisi conscientiæ horrorem, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Idem docet Caluinus li. 3. Instit. cap. vltimo.

IV. Peputiani hæretici, vt ait Augustinus libro de hæres. c. 27. tantũ dant mulieribus principatum; vt sacerdotio quoque apud eos honorentur. Lutherus art. 13. ex ijs, quos Leo X. damnauit, dicit in Sacramento Pœnitentiæ æque absoluere posse mulierem, vel puerum, atque Episcopum, vel Papam, & iam re ipsa Caluinistis in Anglia mulier quædam est summus Pontifex.

V. Probus hæreticus apud Epiphanium hæres. 64. dicebat, peccatum in renatis semper viuere, concupiscentiam enim vere esse peccatum, nec tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem: quod idem postea docuerunt Messaliani hæretici apud Theodoretum lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri, art. 2. & 31. atque in assertionibus eorundem articulorum. Item Philippi in locis communibus, cap. de peccato originis, & Caluini lib. 4. inst. cap. 15. §. 10.

VI. Nouatianorum error præcipuus erat non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi homines Deo nisi per Baptismum, postea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo. Ita refert Theodoretus lib. 3. de hæret. fabulis: & S. Cornelius Papa apud Eusebium, lib. 6. cap. 33. hist.

Que sententia pro parte priore exprese Caluinistarum est. Nã Caluinus li. 4. insti. c. 19. §. 17. sic ait, nullum ese Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptismum. *Quod vero Hieronymus ait: Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium; plane impium est & excusari non potest.* Pro altera parte est omnium Lutheranorum. Lutherus de captiuitate Babylonica, capite de Eucharistia, tria tantum agnoscit Sacramenta; Baptismum, Pœnitentiam, & Panem, tamen infra cap. De extrema Vnctione, reijcit pœnitentiam. Confessio Augustana, art. 12. diserte reijcit Confirmationem. Et Caluinus li. 4. instit. cap 19. §. 5. & sequentib. dicit, Chrisma nostrum ese oleum Diaboli mendacijs pollutum, & propterea Caluinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cum possunt.

VII. Sabellius docuit, vnam tantum esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius, hæres. 57. Idem docuit nostro tempore Michael Seruetus, lib.

1. de Trinitate, sine vllis ambagibus, & nunc ea sententia in multis locis regnat. A

VIII. Manichæorum, inquit, Hieronymus in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, *est hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium.* Et Augustinus de hæres. c. 46. *Peccatorum originem*, inquit, *non tribuunt Manichæi libero arbitrio.* Idem aperte sectarii omnes. Lutherus art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo. in assertionibus autem eiusdem articuli dicit, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta euenire. Et propterea libro, quem scripsit contra liberũ arbitrium, in Erasmum, nomen posuit, de seruo arbitrio. Caluinus li. 2. Inst. c. 2. 3. & 4. non permitti homini liberam electionem vlla in re, adeo vt ne ipsum quidem nomen tolerare possit. B Hoc tamen est magis impius Caluinus Manichæo, quod Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem, Caluinus Deo bono.

Manichæi præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, vt Abraham, Samosnem, Saram, Rebeccam, & similes, vt Augustinus testatur lib. 25. contra Faustum, & duobus libris contra aduersariũ Legis & Prophetarum. Idem fecit Caluinus. Nam li. 3. c. 2. §. 31. Instit. *Sara*, inquit, *multis modis peccauit cum ancillam viro suo supposuit. Rebecca vero, variis fraudib. & imposturis Dei veritatem corrupit, cum malo artificio filii benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.* Item li. 3. c. 5. §. 8. *Superstitione & præpostero zelo non caruit factum Iudæ Machabei, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem.* C Item li. 3. c. 14. §. 11. dicit Abraham fuisse idololatram. Item li. 3. c. 20. §. 15. *In Sansone*, inquit, *cum ait: Robora me Domine, &c. vitiosa cupiditas vindictæ dominata est.* Item li. 4. c. 15. & 22. posteaquam docuerat, mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit: *Nec in exemplum trahi debet, quod Sephora stulta mulier filium circumcidit in quo multis modis grauiter peccauit.*

IX. Donatistæ Ecclesiam ex solis iustis constare volebant, atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem periisse de orbe terrarum, & in sola Africa remansisse, vt Augustinus docet libro de vnitate Ecclesiæ, c. 22. Iidem Catholicos crudelissime trucidabant, oderant præcipue Monachos & Episcopos, quos Pharisæos vocabant, & in primis Episcopum Romanum, D cuius sedem cathedram pestilentiæ appellabant, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrum Chrisma proiiciebant, vt patet ex Augustino lib. 2. contra Petilianum, c. 51. & 61. lib. 3. c. 40. & epist. 163. & alibi. Idem ex Optato libr. 2. & 6. contra Parmenian.

Eandem esse doctrinam & vitam Caluinistarum certum est, nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Caluinus, li. 4. Inst. c. 1. §. 7. quod etiam docet articulus 7. Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilem à multis sæculis periisse, & nunc solum esse in Septentrionalibus partibus, vbi ipsi sunt, docent omnes, præcipue Caluinus li. 4. Instit. c. 2. §. 2. Porro nihil eorum, quæ blaspheme, vel crudeliter, vel sacrilege dixerunt Donatistæ. vel egerunt in Catholicos, & Sacramenta, atque altaria, &c. omisisse E Caluinistas, sed multo plura & maiora dixisse, & egisse, patet ex historia Surii, & ex libro, qui nuper prodiit, qui inscribitur; De furoribus Gallicis, & aliis auctoribus fide dignis.

X. Ariani docebant, Filium Dei esse Patre minorem, vt est apud Epiphanium, hær. 69. Deinde, iidem Ariani non recipiebant vllo modo traditiones non scriptas, vt docet Maximus Episcopus Arianorum apud Augustin. li. 1. c. 2. & vltimo cõtra Maximinum: quam hæresim postea imitati sunt multi alii, vt Nestorius, Dioscorus, Eutyches, vt habetur in VII. Synodo act. 1. Denique iidem Ariani plura & maiora sacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sãctimoniales, &c. quam Donatistæ, vt patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua. Ruffino l. 11. hist. c. 5. Theodoreto, lib. 4. hist. c. 19. & 20. & Victore Vticensi. lib. 2. & 3. de Vvandalica persecutione.

Primum errorem Arianorum aperte docent hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, vt agnosci potest ex Prothesibus Valentini Gentilis. Quamuis autem Lutherus, Philippus, Caluinus, & similes habeant Arium pro hæretico: tamen negare non possunt, quin in suis scripturis huius erroris semina iecerint, vnde postea orti isti noui Ariani, quos ipsimet impugnant, vt nos demonstrauimus in præfatione librorum de Christo. Deinde alterum errorem docent omnes huius temporis hæretici. Sectarii enim huius temporis omnes traditiones reiiciũt, vt patet ex Brentio in Prolegomenis, Caluino lib. 4. Instit. cap. 8. §. 8. & aliis. Porro illa crudelia & sacrilega facinora Arianorum, si tantum nomina mutentur, sunt illa ipsa, quæ Caluinistæ passim factitant.

XI. Aëriani hæretici, teste Epiphanio, hæres. 75. & August. li. de hæres. c. 53. tres errores docuerunt. *Orare*, inquit Augustinus, *vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia, sed cum quisque voluerit ieiunandum, ne videatur esse sub lege.* Denique, Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius, eos e contrario consueuisse feria sexta, & in Quadragesima, ac præcipue in hebdomada sancta vesci carnibus, & si quando ieiunare volebant, potius die Dominico, quam alio die ieiunare solitos.

Eadem docent & faciunt Caluinistæ, & Lutherani fere omnes. Caluinus Inst. lib. 3. c. 5. §. 6. 7. & sequentib. disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. c. 12. §. 20. disputat contra ieiunium Quadragesimæ, & superstitiosum vocat. Denique l. 4. c. 3. §. 8 inquit, *Episcoporum, ac Presbyterorum, Pastorum, ac Ministrorum eadem functio, & prouincia est.* Centuriatores Cent. 4. c. 5. col. 401. cum in aliorum hæreticorum erroribus numerandis soleãt omittere eos, quos suos etiam esse agnoscunt, cum ad Aërium venerunt, quia videbant hos tres errores tantum, tãquam proprios Aërii, ab Epiphanio & Augustino annotatos fuisse, non potuerunt eos omittere. Itaque posuerunt illos quidem, sed mox addiderunt, si nihil aliud sit, hos non videri errores, sed contrarios potius. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cum Aërio esse communes, neque negant, in antiqua Ecclesia pro damnatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, vt etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesiæ hęretici fuerint.

XII. Iouinianus, non posse peccare asseruit hominem post Baptismum, si vere baptizatus fuerit, id est, si reuera fidem & gratiam Dei acceperit, deinde ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria: præterea coniugium virginitati dignitate & merito æquari. Vnde etiam aliquot Sanctimoniales eius hortatu nupserunt. Item pręmia beatorum esse paria, denique B. Mariam in partu carnis virginitatem amisisse: Ita referunt Hieronymus lib. 1. & 2. contra Iouin. & Augustinus lib. de hæres. cap. 82.

Primus horum errorum est etiam Caluini, lib. 2. Instit. c. 2. §. 11. & 12. vbi dicit, veram fidem, quæ à gratia separari nequit opinione ipsius, semel habitam, nunquam amitti posse: & ideo non esse, nisi electorum.

Secundus

Secundus eiusdem Caluini ex lib. 4. c. 12. §. 19. vbi arguit omnes veteres, quod laudauerint ieiunium, quasi esset meritorium. Idem error Iouiniani habetur in Confessione Augustana art. 24. & in locis Philippi, De mortificatione. A

Tertius, est error Martini Lutheri in epithalamio, vbi exponens c. 7. primæ ad Cor. quatuor comparationes facit. Prima est, castitatis cum matrimonio absolute, & sic fatetur castitatem esse nobilius donum. Secunda, castitatis cum matrimonio coram Deo, & sic dicit esse æqualia. Tertia, mulieris coniugatæ cum virgine, & ait: *Oportet admittamus mulierem coniugatam coram Deo præstare virginibus.*

Quarta, status coniugatorum cum statu religiosorum, & Ecclesiasticorum profitentium cælibatum; & dicit, statum coniugatorum ex natura sua esse spiritualem, diuinum, cælestem, & quasi aurum, statum vero cælibum esse sæcularem, terrenum, & quasi lutum. Similia habet Confessio Augustana, ar. 23. & Caluinus lib. 4. Inst. c. 13. §. 3. & seq. De iis duobus erroribus Centuriatores Cent. 4. c. 5. col. 381. dicunt, perperam reprehendi Iouinianum, à Hieronymo & Augustino, cum ipsi potius, qui contrarium senserunt, fuerint hæretici. B

Quartus error Buceri ac Molinæi est. Hic enim Bucero auctore, in tertia vnionis Euangelicæ parte affirmat, Iesum nascentem adaperuisse vuluam B. Mariæ. C

Quintus est Lutheri in sermone de natali B. Mariæ, & in commentario primæ epistolæ Petri, vbi dicit, omnes Christianos esse æque sanctos ac iustos, atque est mater Dei: Ex quo sine dubio sequitur, fore omnes æque beatos.

XIII. Vigilantius multa etiam docuit. Primo, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundo, orationes mortuorum pro aliis non exaudiri: ex quo sequitur, frustra Sanctos inuocari. Tertio, Ecclesiasticos debere esse vxoratos. Quarto, non expedire relinquere omnia & dare pauperib. & ad religionem relicto sæculo, properare: Ita refert Hieron. in lib. contra Vigilantium. D

Eadem omnia docent nunc sectarii. Lutherus in sermone de sancta Cruce dicit, reliquias Sanctorum esse fidelium seductionem, & ideo sub terram penitus condi debere, & in libro de abroganda Missa, par. 3. affirmat, non maiorem esse Deo curam de sancto sepulchro Domini, quam de bobus, de quibus Apostolus ait: *Nunquid Deo est cura de bobus?* Idem Lutherus libro de Eucharistia ad Vvaldenses dicit, stultam & perniciosam esse Sanctorum inuocationem. Idem in Epithalamio dicit, Matrimonium iure diuino esse præceptum omnibus, etiam Ecclesiasticis & Monachis, qui non sentiunt se habere donum continentiæ. Vocat autem ipse donum cõtinentiæ, non gratiam, qua non consentimus tentationibus carnalibus, sed qua non tentamur, qualem fere nulli habent. Denique, idem fere in libro de votis monasticis ex professo dehortatur à religione, & solum permittit, vt fœminæ LX. annor. & viri LXXX vel XC. annorum in monasteriis maneãt. Eadem docet Confessio Augustana; nam contra Sanctorum inuocationes agit art. 21. contra Clericorum cõtinentiam & Monachorum, art. 23. E

Similiter Caluinus contra inuocationem Sãctorum agit lib. 3. Insti. c. 20. §. 2 vbi etiam dicit, Papistas in suis Litaniis, Hymnis & Prosis, in quibus sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Christi mentionem facere, quod est mendacium crassissimũ. Contra reliquiarum visitationem agit, li. 4. c. 13. §. 7. & in lib. quem inscripsit, Admonitionem de reliquiis: & reipsa Caluinistæ combusserũt, & in flammam proiecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarij, Bonauenturæ, &c. Cõtra cælibatũ Clericorum & Monachorum professionem disputat Caluinus lib. 4. c. 12. & 13. totis capitib. Denique Centuriatores non voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos, sed scribunt de eo Centur. 4. c. 8. col. 602. vbi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos Presbyteros, id est, Vigilantium & Hieronymum de reliquiis, inuocatione Sanctorum, &c. sed Hieronymum clamoribus tantum egisse, Vigilantium autem solidis rationibus: vbi etiam impudentissimè censuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio, quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo [illegible] modestiam. Sed de his alias.

XIV. Pelagiani duo inter alia docebant. Primò non esse in hominibus peccatum originale, & præcipuè in filiis fidelium: ita refert Augustinus libro 6 contra Iulianum, c. 2. & 3. & lib. 4. ad Bonifacium, c. 2 & 4. Secundò, per quodlibet peccatum, quamuis leuissimũ, perdi iustitiam, ac proinde omne peccatum esse mortale. Ita refert B. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primũ horũ disertè docent Zvvinglius in lib. de Baptismo. Martinus Bucerus in c. 3. Matt. & Caluinus l. 4. Instit. c. 15. §. 20. nisi quod Zvvinglius negat simpliciter peccatũ originale in quolibet homine, & tantum vult miserias quasdam per Adamũ nos contraxisse. Bucerus autẽ & Caluinus, solum in filiis fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos nasci: & saluari etiam sine Baptismo. Errorem alterum docent omnes sectarii. Lutherus assert. ar. 32 Philippus in locis, c. De discrimine peccati mortalis & venialis, Caluinus lib. 2. Instit. c. 8. §. 85. & lib. 3. c. 4. §. 28. cæteri omnes omne peccatum natura sua volunt esse mortale.

XV. Nestoriani docuerunt, in Christo duas esse personas, & duas naturas: Ita Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis: eidem omnes veteres contemnebant, teste Vincentio Lyrinensi, id quod egregiè præstat Lutherus, Caluinus, & alii omnes: errorem autem præcipuum Nestorii docet hoc tempore Theodorus Beza siue ex ignorantia, siue ex malitia, qui in libro de hypostatica duarum in Christo naturarum vnione, dicit, se duas vniones hypostaticas in Christo ponere, vnam animæ cum carne, alteram diuinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani essent, qui docuerunt, in Eucharistia non manere corpus Christi, si seruetur in alteram diem, quos Cyrillus in epistola ad Calosiriũ Episcopum insanire dicit. Hũc errorem rursum excogitauit Bucerus, docens, in Eucharistia non esse Christi corpus, nisi quãdo sumitur. Vide Cochlæum tractat. 8. li. 3. Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melanethon in locis, c. De cœna Domini, & Caluinus lib. 4. Instit. c. 17. §. 39.

XVII. Eutychiani docuerunt, vnam esse in Christo naturam, sicut vnam personam: ita refert Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. Eadem hoc tempore multi instaurarunt. In primis Gaspar Svvenckfeldius in lib. de diuina Maiestate humanitatis Christi, asserit post ascensionem Christi humanam eius naturam conuersam esse in diuinam, & iam esse verum Deum, non creaturam. Idem vel aliquid aliquanto peius videtur sensisse Brentius, qui in serm. de ascensione Domini docet, Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse vbique. Idem docet Iacobus Smidelinus in disputatione Tubingensi, c. 34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. Xenaias Persa primus palam asseruit, Christi & Sanctorum imagines non esse venerãdas, testis Nicephorus, lib. 19. c. 1. Idem nunc Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. toto, vbi etiã §. 7. non vult vllo modo erigi signum crucis, in quo se fratrem Diaboli ostendit, nisi quod Diabolum ipsum impietate vincit. Diabolus enim crucem execratur, quia timet, & timendo honorat: Caluinus execratur, quia despicit atque irridet. Ibi etiam §. 13. dicit primis quingentis annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum, quod est insigne mendacium, etiam ipso Caluino teste, nã in præfatione Instit. dicit, Epiphanium in epistola ad Ioannem Hierosolymitanũ scribere, se in templo vidisse imaginem Christi, aut nescio cuius Sancti, ... endere: Et præterea Lactantius in carmine ad crucifixum: Basilius in oratione in Barlaam, circa finem: Nyssenus oratione in Theodorũ, non procul ab initio: Paulin' in vita Felicis: Prudentius de S. Cassiano: Euodius li. 2. de miraculis S. Stephani: Athanasius ad Antiochũ, quæst. 16. docet, suo tempore imagines Sanctorũ fuisse in tẽplis: istos autem omnes vixisse ante mille & centũ annos, notissimũ est. Adde quod Nicephorus li. 4. c. 2. dicit, imaginem B. Mariæ à sancto Luca depictam, positã fuisse in templo, quod Pulcheria soror Theodosij Constantinopoli extruxit in honorem B. Virginis.

XIX. Lampetiani, docuerunt Monasteria debere esse libera, id est, sine votis perpetuis: ita refert Damascenus libro de centum hæresibus, circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in libro de votis monasticis, dicit, non posse voueri pie in Monasteriis, nisi hac forma: Voueo castitatem, paupertatem, & obedientiam vsque ad mortem, libere, id est, vt mutare possim, quando volo.

XX. Quorundam, qui negabant, Eucharistiam vere esse carnem Christi, & tantum esse volebant figuram seu imaginem corporis Christi: ita refertur in VII. Synodo, act. 6. to. 3. & longe antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæresim docent hoc tempore Zvvinglius in lib. de verbis cœnæ Domini, & Caluinus li. 4. Instit. c. 17. §. 12.

Habemus hactenus viginti Hæresiarcharum hæreses, quæ damnatæ sunt ab Ecclesia, quæ fuit primis DCC. annis quas hæreses cum nos pro hæresibus, aduersarii nostri pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam cum conspirare cum doctrina antiquæ Ecclesiæ: Aduersariorum autem cum hæresibus antiquis.

CAPVT X.

Nota septima.

SEptima Nota est Vnio membrorum inter se, & cum capite: nam Ecclesiam esse vnum corpus, vnam sponsam, vnum ouile, passim scripturæ docent, ad Rom. 12. Cantic. 6. Ioan. 10. & in Symbolo Constantinopolitano, dicimus vnam Ecclesiam. Præcipua autem vnitas corporis consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se. De vtraque vnione dicendum est, & primum de prima: sed quoniam de capite Ecclesiæ, qui est Romanus Pontifex, alibi disseruimus, hic solũ, aliquot in medium allatis testimoniis Patrum, ostendemus, apud veteres semper fuisse habitam pro nota veræ Ecclesiæ, coniunctionem cum Romano Pontifice.

Irenæus lib. 3. cap. 3. aperte dicit, ad Romanam Ecclesiam propter potentiorem principalitatẽ, necesse esse omnẽ cõuenire Ecclesiã, id est, eos, qui vndique sunt fideles. Cyprianus li. 1. epist. 3. *Post ista*, inquit, *adhuc insuper Pseudo-Episcopo sibi ab hæreticis constituto nauigare audent, & ad Petri Cathedram atque Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est à schismaticis & profanis litteras ferre, nec cogitare eos esse Romanos ad quos perfidia habere non possit accessum.* Et lib. 4. epist. 8. de cathedra Romani Pontificis loquens: *Scimus*, inquit, *hortatos nos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ matricem & radicem agnoscerent, & tenerent.* Ambrosius in oratione de obitu Satyri: *Rogauit*, inquit, *si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Rom. consentiret.*

Hieronymus in epistola ad Damasum de hypostasis nomine: *Hic*, inquit, *in tres partes scissa Ecclesia, me ad se rapere festinat, ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt, ... credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes.* Et in epist. superiori: *Ego, inquit, Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, spargit, id est, qui Christi non est, Antichristi est.* Et in Epitaphio Marcellæ scribit, S. Athanasiũ & eius successorem Petrum, Alexandrinos Episcopos, persequutionem Arianæ hæreseos declinantes, tanquam ad tutissimum suæ communionis portum, Romam confugisse.

Optatus lib. 2. contra Parmen. à principio per aliquas paginas, docet, veræ Ecclesiæ dotem primam, & præcipuam esse cathedram Petri, quæ Romæ est, & inde probat, Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, qui non essent coniuncti cum Syricio, qui tunc sedebat in cathedra Petri.

Augustinus in epist. 162. loquẽs de Ceciliano Episcopo, *Qui*, inquit, *posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, per communicatorias litteras esse coniunctum.* Et in Ps. contra partem Donati: *Venite fratres, si vultis, vt inseramini in vite: dolor est, cum vos videamus præcisos ita iacere. Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum, quis, cui successerit, videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Leo epist. 87. ad Episcopos Viennensis prouinciæ: *Prædicationis*, inquit, *Euangelij Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocarit, vt ab ipso quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere.*

His adde experientiam: videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diuiserunt, tanquam ramos præcisos à radice, continuo aruisse. Certe Ecclesiæ Asiaticæ & Africanæ, quæ quondam ita florebant, vt numerosissima Cõcilia celebrarent, & semper haberent multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel vtroque Dei munere clarissimos: ab eo tempore, quo à Romana Ecclesia schisma fecerunt nulla Concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrinæ toti orbi notos, & nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad coniunctionem membrorum inter se. Certum est Concordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum: Discordiam autem, Regni Diaboli, quod tandẽ ruere debet, Vnde Matt. 12. *Omne Regnum in seipsum diuisum, desolabitur.* Et 1. Cor. 14. *Non est dissentionis Deus, sed pacis.* Et D. August. lib. 18. de ciuit. Dei, c. 51. dicit Diabolum

lum cupiuisse per hæreticos efficere, vt in Ecclesia Christi essent liberæ dissensiones, quomodo erant in Academijs Philosophorum, vt sicut illæ per multas diuisiones tandem intereunt, & ab inuicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Iam ex hac nota clarissimum est, nostram Ecclesiam solam esse veram Dei Ecclesiam, siquidem in nostra Ecclesia in primis omnes Scriptores sacri mirificè inter se consentiunt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, temporibus, ac linguis diuersis scripserint, quod pro re planè diuina beatus Augustinus obseruat, lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 41. deinde omnia legitimorum Conciliorum & Pontificum decreta, etiam in omnibus dogmatibus, inter se conueniunt, licet edita sint à diuersis hominibus, diuersis locis, temporibus, occasionibus, & contra diuersissimas, imò sæpe contrarias hæreses; quod est apertum signum vnius & eiusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis. Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen non inuenerunt quidquam vllius momenti quod reprehendere possent, vt in disputatione de Concilijs ostendimus.

Denique, nunc omnes Catholici toto orbe dispersi, de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idem; nec possunt aliter sentire, cùm omnes subijciant sensum suum sensui vnius, & eiusdem summi Pastoris ex cathedra Petri cum concilio aliorum Pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla vnquam fuerit secta Gentilium, vel Hæreticorum, in qua talis consensio esset, facile potest ostendi. Ac primum de Paganorum sectis, docet Augustinus sermone vndecimo de verbis Domini, ad eandem religionem apud eos Iunonem, & Herculem, aliosque deos inter se dissidentes, & etiam belligerantes pertinuisse. De Philosophis notum est omnibus adeò, vt Basilius oratione prima de opere sex dierum, dicat, non esse opus vt nos pugnemus contra Philosophos, cùm illi mutuis dissensionibus sufficiant ad ipsorum doctrinam euertendam; de quo etiam vide Theodoretum lib. de fide, & Augustinum lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 41.

Eundem fuisse morem omnium hæreticorum certissimum est: nam Irenæus lib. 1. cap. 21. & sequentibus, docet, hæresim Simonis primi hæresiarchæ mox diuisam, & inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturnianorum, &c. Item lib. 1. cap. 5. scribit de Valentinianis, quod cùm essent plurimi, vix duo aut tres inter se conueniebant in omnibus dogmatibus. De Donatistis scribit Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frusta concisam fuisse suo tempore.

Marcionistas mox diuisos fuisse, & indè natos Lucianistas, Appellianos, & Seuerianos, docet Epiphanius lib. 1. to. 3. contra hæreses. Montanistas diuisos esse in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c. scribit Epiph. lib. 2. to. 1. Manichæos quoque in sectas diuisos testatur Aug. lib. 1. de hæres. cap. 46. Messalianos autem diuisos in Martyrianos, Sathanianos, Entusiastas, docent Epiphanius hæres. 80. Theodoretus lib. 4. de hæret. fab. Ariani mox diuisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, vt patet ex Ruffino, lib. 10. hist. cap. 25. Ijdem etiam Ariani singulis ferè annis fidem mutabant, vt scribit Hilar. in vtroque libro ad Constantium. Pari ratione Eutychiani ita diuisi fuerunt, vt omnes ferè sectæ quæ postea extiterunt in Oriente, sint proles Eutychianorum, vt patet ex Euagrio lib. 3. & 4. hist. & ex Damasceno, libro de centum hæresibus.

Deniq; nostro tempore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vix dum natos, diuidi cœpisse in Anabaptistas, Confessionistas, & Sacramentarios, & rursum singulas sectas in alias & alias vsque ad 34. & hoc quidem tempore Staphyli: nunc autem numerantur ferè centum diuersissimæ sectæ ab vno Luthero prodeuntes. id quod fit magna prouidentia Dei: nam hoc modo hæreses seipsas consumunt. diuisio enim earum non est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Vnde Isaiæ 19. dicitur: *Concurrere faciam Ægyptios aduersus Ægyptios.* Et Hilarius lib. septimo de Trinitate: *Bellum hæreticorum*, inquit, *pax est Ecclesiæ.*

Adde, quod ijdem etiam auctores hæretici secum non consentiunt, quæ est certissima nota falsæ doctrinæ, vt ipsemet Lutherus ait in libro de votis monasticis: *Mendacia*, inquit, *certius dignoscere non potes, nisi quando sibimetipsis contraria sunt: a Deo enim ita ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant, & quod mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur.* Porrò Lutheri contradictiones innumeras collegit Ioannes Cochlæus in Septicipite, vbi ad finem adjecit 36. varias sententias vnius Lutheri de vno articulo, id est, de communione sub vtraque specie. Confessionem quoque Augustanam, quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, & variè ediderunt, vt nesciant ipsi quæ sit vera Confessio Augustana; de qua re consule Harmoniam Andreæ Fabritij Leodij, vbi videbis præter cætera editionem anni XXX. & editionem anni XL. quarum vna duplo est maior altera.

Sed ad hoc argumentum aduersarij respondent vt possunt. Caluinus in primis in præfatione Instit. dicit non esse mirum, si ex religione sua mox oriantur diuisiones, & sectæ contrariæ, nam id accidit etiam Ecclesiæ Apostolorum: ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ, &c. semper enim diabolus, vbi videt bonum semen seminari, accedit, & superseminat zizania. Deinde, idem Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 14. dicit ex hac nota colligi, non esse apud nos veram Ecclesiam: nam tot sunt apud nos schismaticorum conuenticula, & diuisiones, quot sunt Monasteria: olim enim Monachi viuebant quidem separati ab alijs, sed non percipiebant Sacramenta separatim, imo concurrebant ad Ecclesias ordinariorum ministrorum, & ibi cum reliqua plebe sacris intererant; nunc autem singula Monasteria sibi priuatum altare erexerunt, & Sacramenta percipiunt separati à populo Christiano, quod etiam nominibus testantur, cùm alij Benedictini, alij Franciscani, alij Dominicani dicantur. TERTIO addunt alij, plures apud nos esse sectas, Thomistarum, Scotistarum, & similium, quàm apud nos.

RESPONDEO ad primum, hoc esse discrimen inter diuisionem hæreticorum ab Ecclesia, & diuisionem ab aliqua hæresi, quod in Ecclesia Catholica inuenitur certa regula componendarum controuersiarum, id est, sententia summi Pastoris, vel Concilij plenarij; & ideo non oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia diaboli. Præterea, vndecunque oriatur, mox damnatur, & ejecto hæretico scissura resarcitur, nec vlterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos non est vlla regula finiendarum controuersiarum: quisque enim se præponit alijs, & quisque vult esse iudex aliorum, & inde fit, vt ordinariè quælibet noua hæresis statim pariat alias, & alias, donec per multas diuisiones consumatur, ita vt miraculum videatur, si aliqua hæresis diutius duret. Itaque Ecclesiæ doctrina per se gi-

gnit vnionem, & coniunctionem animorum: hæreſis verò per ſe, & ex propria ſua natura, diuiſiones & ſchiſmata germinat. Cùm ergo videamus more aliarum hæreſum, ſectam Lutheranam mox diuiſam fuiſſe in tam multas alias ſectas, & quotidie magis & magis diuidi, nec ſperari ab illis vllum finem diuiſionum, meritò iudicamus eos hæreticos, & tandem penitus interiturum nomen Lutheranum.

Ad SECVNDVM argumentum dico, in primis eſſe mendacium Caluini, quod antiqui Monachi non habuerint proprium altare, ſed acceperint Sacramenta in Eccleſijs ordinariorum parochorum: nam Epiphanius in epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanum, teſtatur ſe in Monaſterio ſancti Hieronymi ordinaſſe Preſbyterum Paulinianum, qui in ipſo Monaſterio Sacramenta conficeret cæteris Monachis: quia ſanctus Hieronymus, præ humilitate nimia, non audebat ſacrificia altaris offerre. Item Caſſianus collat. 18. quæ eſt Abbatis Pyamonis, capite decimo quinto, narrat in ipſa eremo habuiſſe Monachos ſuos Preſbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta cæteris miniſtrabant. Auguſtinus libro primo de moribus Eccleſiæ, cap. 31. & 33. docet non ſolùm in ſolitudine, ſed etiam in vrbibus, vt Mediolani, & Romæ, habuiſſe Monachos in ſuis cœnobijs præpoſitum Preſbyterum, qui ſine dubio ideò Preſbyter erat, vt in cœnobio Sacramenta conficeret, & non cogerentur Monachi egredi è Monaſterijs, vt irent ad Eccleſias. Denique Ioan. Damaſcenus in hiſtoria de Barlaam & Ioſaphat, ſcribit, Barlaam Eremitam in ſua cella ſacrificium Miſſæ celebraſſe, præſente ſolùm miniſtro ſuo Ioſaphat.

Dico SECVNDO, ſchiſmaticum non fieri vllum propter diuerſum altare materialiter, ſed formaliter, alioqui omnes parochi eſſent ſchiſmatici, quia habent diuerſa altaria in eadem ciuitate; & omnes Epiſcopi eſſent ſchiſmatici, quia habent altaria diuerſa in ciuitatibus diuerſis. Soli igitur ſchiſmatici ſunt, qui ita erigunt altare proprium, vt altare aliorum profanum cenſeant. Denique Monachos huius temporis non eſſe ſchiſmaticos ex eo perſpicuum eſt, quod parent vni ſummo Pontifici, ordinantur Preſbyteri ab Epiſcopis ordinarijs, denique frequentantur à populis. Porrò nomina illa Benedictinorum, Franciſcanorum, Dominicanorum, deſumpta ſunt non ab auctore doctrinæ, ſed ab inſtitutore ſeuerioris diſciplinæ, vt notum eſt.

Ad TERTIVM dico, Thomiſtas & Scotiſtas non diſſentire, niſi in ijs rebus quæ ad fidem non pertinent, vt B. Aug. dicit de diſſenſionibus Doctorum ſui temporis, libro primo contra Iulianum; & præterea ſemper ſubijciunt ſe & ſua, Eccleſiæ definitioni omnes Catholici. Proinde etſi verbis interdum pugnare videantur, re tamen ipſa in rebus fidei omnes conueniunt, cùm omnes id vnum credere ſe profiteantur, quod in Eccleſia Catholica Romana credendum eſſe iudicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis diſſentiunt, & vnus habet alium pro hæretico, & tamen eundem Lutherum patrem agnoſcunt, de quo vide Hoſium, lib. 1. contra Brentium, & Caniſium in præfat. librorum Vegæ Coloniæ excuſorum. Neque id aduerſarij inficiari vlla ratione poſſunt, ſiquidem primò non negant Anabaptiſtas hæreticos eſſe Lutheranis & Zvvinglianis, & contra, & tamen ex eodem Luthero omnes prodierunt; deinde Zvvingliani ſunt hæretici Lutheranis cæteris, vt patet ex teſtamẽto Brentij & multis Lutheri libris: at Zvvingliani & Caluiniſtæ non audent Lutherum execrari, & tamen in rebus grauiſſimis ab eo diſſentiunt, vt patet ex libris Caluini, Bezæ, Martyris, de cœna Domini, & de loco corporis Chriſti.

Rurſus inter Confeſſioniſtas Lutheranos, rigidi, & molles grauiſſimè contendunt. id apparet ex libris Ioan. Vvigandi, & Illyrici contra Georgium Majorem, & Philip. Melanchthonem, & iſtorum contra illos. Centuriatores in præfatione quintæ centuriæ de ſe ſic aiunt: *Etſi ſunt aliqui adhuc Doctores Eccleſiæ Dei in varijs locis diſperſi, tamen ij non tantùm à filijs huius ſæculi quibus hoc ſolenne eſt, ſed etiam à proprijs ſynergis & confratribus irridentur, moleſtantur, affliguntur, debilitantur, & franguntur, dum eos Stoicos, & ſeditioſos proclamant, dum ſeditionis, & hæreſis crimina eis impingunt.*

Ioannes Vvigandus in libro de erroribus Georgij Majoris: *Tu*, inquit, *Georgi, es ille vir qui turbas Iſrael, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum verbo Dei: nam tu iſta zizania & tetros errores, in Eccleſiæ Dei libris editis, longè latéque diſſeminas, ac plantas. Nos verò Eccleſiam Dei hortamur, vt in vera & ſemel agnita, atque accepta puritate doctrinæ à Deo per ſalutare organum Lutherum perſtet.* Et infrà: *Non ſunt lana, neque linum, de quibus hic diſceptatur, ſed de grauiſſimis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, quæ à Majore & alijs fœdè deprauantur.* Et infrà poſt quartum errorem: *Major*, inquit, *ingenti audacia gloriatur, ſe ne pilum quidem de doctrinâ Lutheri diſceſſiſſe, & interim totam Lutheri doctrinam de ſeruo arbitrio, reprobæ menti & diabolo in cathedra Lutheri ſedem attribuit.* Et infrà poſt ſeptimum errorem: *Hos perniciosos errores*, inquit, *Majoris, vir Dei Lutherus tum in ſcriptis ſuis, tum diſputationibus publicè refutauit, & explosit.*

Præterea, inter ipſos rigidos quæſtio grauiſſima orta eſt de peccato originis: nam Illyricus contendit peccatum originis eſſe ſubſtantiam, & contrariam ſententiam vocat ſpectra Pelagiana. Contra verò Ioannes Vvingandus, Tilmannus Heshuſius, & alij, ſcribunt contra Illyricum, vt contra manifeſtum Manichæum. Certè Heshuſius initio antidoti contra Illyricum, docet iſtam quæſtionem ad fundamentum fidei pertinere.

Deniq; ex eadem prouincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictoriæ ſententiæ publico nomine editæ, de re omnium grauiſſima. Nam in Synodo Dreſdenſi anno M D L X X I. celebrata communi conſenſu exploſerunt ſententiam Brentij, Illyrici, & aliorum de perſona Chriſti, & tamen illam ipſam ſententiam à ſe damnatam, anno MDLXXX. in lib. Concordiæ publicè receperunt, & tam Synodus quàm Concordia, Vvittembergę impreſſa ſunt, & eiuſdem Principis auctoritatem præ ſe ferunt.

CAPVT XI.

Nota octaua.

OCTAVA NOTA eſt SANCTITAS doctrinæ. Vera enim Eccleſia non ſolùm eſt Catholica, Apoſtolica, vna, ſed etiam ſancta, vt habet Symbolum Conſtantinopolit.. Conſtat autem ſanctam dici Eccleſiam, quia profeſſio eius eſt ſancta, nihil continens falſum, quoad fidei doctrinam, nihil iniuſtum, quoad doctrinam morum. vnde in Pſal. 18. appellatur lex Domini immaculata, teſtimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota euidenter oſtenditur nullam eſſe veram Eccleſiam niſi noſtram: nulla enim eſt ſecta vel Paganorum, vel Philoſophorum, vel Iudæorum, vel Turcarum, vel Hæreticorum, quæ non contineat aliquos exploratos errores, & rectæ rationi manifeſtè contrarios.

De Paganis, multorum Deorum cultoribus ostendit quàm absurda ac turpia senserint Minutius Felix in Octauio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes, & August. lib. 7. de ciuit. Dei, per totum, nec vllus de hac re hoc tempore dubitabat.

De Philosophis antiquis idem docet Theodoretus in lib. de legibus, qui est nonus ad Græcos, vbi docet Lycurgi Legibus permitti adulteria: Legibus Persarum, permitti incestas nuptias cum matribus, filiabus, sororibus: legibus Massagetarum, morituros & senes à propinquis deuorari: legibus Tibarenorum, deijci senes ex altis turribus: legibus Hircanorum, proijci cadauera hominum canibus: legibus Scytharum, cum mortuis sepeliri viuos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ visæ sunt omnium optimæ, horrenda vitia præscribi, vel laudari, vt communionem vxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cædes infantium, & similia.

De Mahumetanis idem patet ex Alcorano: nam cap. 2. docet omnes saluari in suis legibus, si eas seruent, Iudæos, Christianos, Turcas. cap. 5. 28. 47. 48. & alijs passim docet, beatitudinem futuræ vitæ consistere in cibo, & potu, & vxorum multitudine, nec vnquam in toto Alcorano mentio fit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei. cap. 43. dicit Deum & Angelos orare pro Mahumeto: similia absurdissima passim leguntur in Alcorano.

De Iudæis, qui post Christi aduentum scripserunt, manifestum est ex libris ipsorum: nam in primis in doctrina Talmud, quæ est ipsorum verbum Dei non scriptum, inueniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senensem, lib. 2. Bibliothecæ sanctæ. R. Salomon, quem Iudæi maximi faciunt, in comment. cap. 2. Gen. in illud: *Hoc nunc os ex ossibus meis*: dicit Adamum cum omnibus bestijs & feris carnaliter congressum, nec potuisse libidinem explere, quousque ad Euæ amplexus peruenit. Idem in ca. 28. Num. in illud: *In Kalendis autem offeretis holocaustum Domino*: ipse legit, holocaustum Domini; & dicit præceptum esse offerri holocaustum in die nouilunij pro peccato Dei, quod commisit, cùm diminuit lumen Lunæ. quam fabulam narrat idem R. Salomon in cap. 1. Gen. in illud: *Duo luminaria magna*. Idem in cap. 4. Deuter. in illud: *Creauit Deus hominem*: dicit Adamum fuisse tam procerum, vt capite cælum tangeret, dum esset in terra: similia passim occurrunt in libris Iudæorum.

De hæreticis antiquis idem ostendi potest; nulla enim ferè fuit hæresis, quæ non habuerit manifestos errores. Gnostici inter alia frequentari debere docebant scortationes, & luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum, & si conceptus casu sequebatur, extrahebant de vtero prægnantis, & contusum in mortario, ac melle & pipere conditum deuorabant, & hoc modo magnum Pascha se celebrare dicebant: Ita refert Epiphanius hæresi 26.

Carpocratiani docebant, teneri vnumquemque ad omnia genera scelerum perpetranda, & si cùm moriebantur, non perpetrauerant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent scelerum mensuram, & hoc modo exponebant illud Euangelij: *Non exies inde, donec reddideris nouissimum quadrantem*. Ita Epiphanius refert hæresi 27.

Montanistæ sacrificium efficiebant ex sanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate. Testis est Augustinus, hæresi 26.

Manichæi docebant, æquale peccatum esse præcidere folium de arbore, atque hominem interficere: Iidem asserebant, partes diuinæ essentiæ teneri captiuas à Principibus tenebrarum, & ex ijs aliquas liberari, alias in æternum damnandas. Augustinus hæresi 46.

Donatistæ, vt seipsos martyres facerent, de montibus ipsi se præcipitabant, vel aquis præfocabant, vel in ignem conijciebant, vel mortem minabantur, & inferebant ijs qui eos occidere nollent: Testis Augustinus, epist. 50 & Theodoret. lib. 4. de hæret. fabulis. Eius generis infinita adduci possent.

Sectarij nostri temporis docent, omnem hominem iustificari sola fide speciali, qua quisque certo credit se propter Christum coram Deo esse iustum, quod cum quolibet paradoxo comparari potest; non enim est id supra, vel præter rationem, sed planè contra omnem rationem. Quæro enim, cùm incipio credere me esse iustum, vel sum iustus, vel iniustus; si iustus, igitur non iustificor per fidem qua credo me esse iustum, quia ista fides est posterior mea iustitia; si iniustus, ergo ista fides est falsa, ergo non est fides diuina iustificans, nisi dicamus homines iustificari per mendacium.

Præterea, Lutherani omnes maximè spiritum precum, & inuocationem extollunt, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam: nam si certò credo me nullum habere peccatum, mentior, si cum hac fide dico: *Dimitte nobis debita nostra*. Præterea, Caluinistæ Anabaptistas omninò damnant, nec censent posse eos iustificari, nec saluari, nisi conuertantur ab erroribus suis, & tamen sciunt Anabaptistas certò credere se esse iustos; ergo coguntur dicere eos simul & iustos, & non iustos esse.

Præter hoc dogma commune, singuli habent sua propria dogmata, plena manifestæ absurditatis. Anabaptistæ præter alia multa habent nocturna conuenticula, in quibus nuptias caninas exercent, vt colligitur ex articulis eorum, quos Io. Cochlæus refutauit, & apertè etiam proprijs sororibus iunguntur. Art. 11. Anabaptistarum est; nemo debet publicè prædicare. art. 17. post sermonem fiat adhortatio, vt crescant & multiplicentur. art. 19. licet fratri germanam sororem in vxorem accipere.

Lutherani habent quasi proprium errorem illum manifestissimum, quod infantes, dum baptizantur, vtantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo Vvirtembergensi anno 1536. publicè definierant, quod tamen apertè repugnat veritati, vt August. epist. 57. ad Dardanum scribit, iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt: Quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, & reluctatur quantum potest, dum abluitur, intelligere quid agatur? Porrò Caluinistæ habent tanquam propriam sententiam illam, non modò pietati, sed etiam rationi apertissimè repugnantem, quod omnia absoluta necessitate eueniant, quodque Deus sit caussa peccatorum, à qua Lutherani penè omnes iam discesserunt.

At Ecclesia nostra Catolica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi multa supra rationem. Proinde sola est absolutè sancta, eique soli conuenit, quod in Synodo dicimus: *Credo sanctam Ecclesiam*. Quam rem ostenderunt aduersus Paganos, Iustinus in vtraque Apologia: Tertullianus in Apolog. c. 36. & seq. Arnobius lib. 1. 2. & 3. contra Gentes: Minutius Felix in Octauio: Augustinus in libris de ciuit. Dei. Contra Paganos autem hæreticos omnes, idem ostendit acuratissimè B. Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum S. Augustino lib. 2. de ci-

uit. Dei, cap. 28. *Nihil in Christianis Ecclesijs turpe, & flagitiosum spectandum, imitandumque proponitur, vbi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.* Et lib. 22. c. 7. *Persuadebatur veritas noua consuetudini, sed non contraria rationi.*

CAPVT XII.

Nota nona.

NONA nota Efficacia doctrinæ; sola enim vera Ecclesia habet doctrinam, non solùm immaculatam, sed etiam conuertentem animas, vt dicitur Psal. 18. & sermonem viuum penetrantem vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, Hebr. 4. Philosophi antiqui tametsi magnam sapientiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen vel vicina oppida ad leges suas trahere potuerunt, vt docet Athanasius libro de humanitate Verbi, & Theodoretus libro de legibus, quia non erant verba eorum viua, sed mortua; non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani autem traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ. Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano, cap. 18. & 19. docet bello cogendos homines ad fidem. Porrò hæretici nunquam leguntur conuertisse vllos Ethnicos, aut Iudæos ad fidem, sed solùm peruertisse Christianos. Quod etiam notauit Tertul. in lib. de præscr. hæret. *De verbi,* inquit, *administratione quid dicam? Cùm hoc sit negotium illis non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi; nostra suffodiunt, vt sua ædificent, &c.*

At inquies, Freculphus in Chronico, tomo 2. li. 4. cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris, totam gentem Gothorum à Paganismo ad fidem conuersam.

RESPONDEO, non ab Arianis Gothos esse conuersos, sed miserè deceptos: Gothi enim cùm iam de finibus suis egressi sub Romani Imperij auspicijs militarent, & multa preclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierunt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis diceretur. Imperator verò, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi miserè decepti, cùm Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt, non tamen vlla virtute, aut miraculis Arianorum; quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? Adde, quod Freculphus non integrè historiam hanc refert, constat enim ex Socrate lib. 4. cap. 27. Sozomeno lib. 6. cap. 37. Theodoreto lib. 4. cap. vlt. maiorem partem illorum Gothorum fuisse Christianam, & Catholicam, & ab Arianis postea deceptam. Non igitur conuertunt homines ad fidem hæretici, nec possunt: nam hæretici habent quidem Scripturam, sed non habent verum sensum scripturarum, qui propriè est gladius spiritus; verba enim non tam gladius, quàm vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cùm ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantum, quid mirum si non feriunt corda infidelium? Neque etiam mirum est, quod Catholicos peruertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam latam & facilem quam illi aperiunt; & Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum qui semel sunt illuminati, & lumini accepto bonis operibus non respondent.

At Ecclesia verè sancta & Apostolica, olim breuissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, & sine pompa verborum totum mundum traxit, id est, homines magnos, paruos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, viros, fœminas; & traxit, non ad delicias huius sęculi, sed ad res credendas supra omnem rationem, & ad crucem & angustias, & vitam perfectissimam, repugnantem carni & sanguini, & hæc omnia propter præmium nullum in hac vita, sed solùm in futura; & hoc ita persuasit, vt maluerunt plurimi potius amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & vitam ipsam, quàm Christi fidem. De quo vide Athanasium, & Theodoretum locis notatis, & Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, c. 5. vbi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apostoli sola verbi diuini efficacia, sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

Deinde, à tempore B. Greg. vsque ad nostra tempora, conuersos multos à nostris probari potest testimonio aduersariorum: nam quod sexto sæculo, iussu B. Gregorij Anglos Paganos non hæretici, qui tunc etiam non deerant, sed Monachi Pontificij ad fidem Christi conuerterint, testantur Centuriatores, cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde, tempore Canonis Papæ, S. Kilianus à Papa missus, conuertit Francones, vt dicunt ipsimet Centuriatores, cent. 7. cap. 2. col. 31.

Deinde, tempore Greg. II. & Greg. III. ac Zachariæ Pontificum, conuersa est magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, sed per S. Bonifacium Episcopum & Martyrem, quem Papa Gregorius II. miserat, vt fatentur Centuriatores, cent. 8. cap. 2. col. 20. vbi honorificè de eo loquuntur his verbis: *Hoc sæculo postquam illuxit tempus, quod Dominus suæ misericordiæ præfiniuit, maiori cum fructu res successit: nam excitauit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiæ suæ in Germania propagationem, & opus manuum eorum ipse gubernauit, & promouit, &c.*

Hic erant obliti Centuriatores sanctum Bonifacium fuisse Papistam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nam in præfatione eiusdem centuriæ, blasphemè, & ingratissimè in suum Apostolum sic loquuntur: *Hanc ad rem habet Papa suos Dromones egregios, peritissimos eiusmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui præmijs & honoribus illecti & irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus & regnis nauant.* Et infrà: *Talis fuit Dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus, qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, vt vniuersam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Etsi autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam aboleuisse narratur, tamen Religionem Christianam non seminauit puram, & incorruptam.* Et infrà: *Ea fuit insolentia inflatus iste Pseudo-Apostolus, vt non modo monitores omnes ex alto despiceret, verum etiam apud tyrannum illum Romanum minaciosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Ecclesiæ, &c.* Ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici eius temporis honorificentissimè loquuntur.

Deinde, cent. 9. cap. 2. col. 15. fatentur, Monachos Corbeienses conuertisse Vvandalos, & col. 18. fatentur Bulgaros, Sclauos, Polonos, Danos, Morauos, eo sęculo conuersos, subjectos fuisse Ro. Pontificibus, ex quo apparet à Papistis fuisse conuersos. Item cent. 10. c. 2. col. 18. & 19. plures Reges & populos ad fidem conuersos, docent opera Henrici I. imperatoris, & Adalberti Boëmorum, ac Methodij Morauorum Archipræsulum; quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cùm constet eos Pontificibus Romanis subjectos fuisse.

Denique, cent. 11. ca. 2. col. 27. docent Hungaros magna ex parte hoc sęculo conuersos, & Episcopos

illi genti datos, à Ro. Pontifice confirmatos fuisse, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper conuerso.

Post illa tempora non defuerunt etiam in Ecclesia Catholica similes conuersiones, siquidem Adrianus Pontifex IV. ante suum Pontificatum ab Eugenio Papa missus, Noruegiam ad fidem conuertit, vt Platina, alijq; testantur, & ni fallor, ipsi etiam Centuriatores cent. 12. quam vnà cum 13. editam audio, sed nondum vidi. Ab vno S. Vincentio ordinis Prædicatorum, constat esse conuersos ad fidem vigintiquinque millia, partim Iudæorum, partim Saracenorum, vt scribit B. Antoninus 3. part. hist. tit. 23. cap. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

Denique hoc nostro sæculo in nouo orbe multa millia Gentilium Catholici conuerterunt; Iudæorum quoq; singulis annis conuertuntur & baptizantur Romæ aliqui à Catholicis Pontifici Ro. addictis, nec desunt etiam Turcæ, qui tum Romæ, tum alibi à Catholicis conuertantur: Lutherani verò vix vnum aut alterum conuerterunt, cùm tamen comparent se cum Apostolis & Euangelistis, & habeant in Germania plurimos Iudæos, & in Polonia & Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissimè igitur B. Augustinus lib. 13. contra Faustum, cap. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregant pullos quos non pepererunt; cùm è contrario Ecclesia sit columba fœcundissima, quæ quotidiè parit nouos pullos.

CAPVT XIII.

Nota decima.

DECIMA NOTA est SANCTITAS vitæ auctorum, siue primorum Patrum nostræ Religionis. Ecclesia enim vera non solùm habet doctrinam sanctam & efficacem, sed etiam Doctores sanctos, & miraculorum gloria clarissimos; nunc de probitate, postea de miraculis dicemus.

Iam ergo si quis consideret magistros Ecclesię Catholicæ. Primum Patriarchas & Prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, qui contra singulas hęreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, vt aduersarij nihil habeant quod reprehendant, nisi nimiam sanctitatem; vt B. August. ait de Monachis sui temporis, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & idem August. lib. 2. in Iulianum, de Catholicis Doctoribus ait: *Isti sunt Episcopi & Pastores docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit.* Adde quod Bernardum, Dominicum, & Franciscum, sanctos fatentur fuisse Lutherus cap. 2. lib. de captiuitate Babylonica, Philippus in Apologia, art. 5. & 27. & alij ex aduersarijs.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poëtæ leues, vel Philosophi superbi, vtrique autem impurissimi: nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeò, vt etiam apud suos essent infames, præcipuè propter vitia contra naturam; testis est Athenęus lib. 13. cap. 27. & ex nostris Theodoretus libro de legibus, & apertè etiam beatus Paulus Rom. 1. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se à Deo priuilegium accepisse conjungendi sibi omnes fœminas quas dilexisset, quamuis consanguineæ essent.

A De hæresiarchis plurima dici possent, sed vnum est vitium omnibus commune, superbia. August. libro de Pastoribus, cap. 8. *Diuersis locis,* inquit, *sunt diuersæ, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos.* Et certè nulla hæresis inuenitur ex intentione, & per se inuenta, sed per accidens ex aliqua mala occasione, vt solent monstra generari.

De Theobute primo omnium hæreticorum scribit his verbis Egesippus apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 22. *Tunc,* inquit, *Ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta: sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit Episcopatus, cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere.*

B Post hunc surrexit Simon Magus, quem constat ex Acto. 8. Episcopalem auctoritatem ambiuisse, & data pecunia emere voluisse. Vbi verò exclusus fuit, hæresim nouam excogitasse, vt qui in Ecclesia non poterat salutem, extra eam principatum gereret.

Paulò post Simonem extitit Valentinus, de quo sic Tertullianus lib. contra Valentinianos, non procul ab initio: *Sperauerat,* inquit, *Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio: sed alium ex martyrij prærogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit, vt solent animi pro prioratu exciti præsumptione vltionis accendi.*

Exoritur deinde Marcion, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Æmulatione,* inquit, *elatus Marcion, vbi non accepit præsidentiam, & ingressum Ecclesiæ, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infrà: *Æmulatione,* inquit, *igitur commotus, & ad magnam indignationem, & C superbiam elatus, fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum, & reuera fissuram immisit non paruam, sed non Ecclesiam fidei, verùm seipsum, & eos qui ipsi obediunt.*

De Montano sic scribit Theodor. lib. 3. de hæreticis fabul. *Is,* inquit, *ambitione, & primum locũ obtinendi cupiditate motus, seipsum Paracletum vocauit, &c.*

De Nouatiano idem scribit ex Cornelio in epist. ad Fabium lib. 6. hist. cap. 35. *Refert,* inquit, *quod Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit. Sabellius,* inquit Epiphanius hæres. 57. D *ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosem, & fratrem suum Aaronem. Arius,* vt ait Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabul. in principio, *cùm esset relatus in numerum Presbyterorum Alexandrinæ Ecclesiæ, & magnum Alexandrum in Pontificali cathedra sedentem videret, inuidiæ stimulo percitus est, cumq; aduersus eum pugnæ committendæ materiam quæreret, occasionem inuenit dogmatum impietatem.*

De hęresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem deuenerunt,* inquit, *ijdem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam, & æmulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.* De Aërio idem Epiphan. hæres. 75. *Cùm autem,* inquit, *venisset Eustathius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum; hinc oritur* E *æmulatio.*

Nestorium scribit Theodoret. lib. 4. hæret. fabul. magnam partem ætatis egisse aucupando fauorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenit. De Sabbatio item hæresiarcha scribit Socrates lib. 5. capite 20. *Quia etiam,* inquit, *adipiscendi Episcopatus desiderio flagrabat.* Ioan. Vviclefum, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Tho. Vvaldensis lib. 2. doct. fid. cap. 60.

Eodem modo sectas huius temporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidentia, odio, aduersarij

A certe negare non possunt: nam initium primum omnium hæresum huius temporis constat fuisse inuidentiam, & ambitionem Lutheri ægrè ferentis munus promulgandarum indulgentiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorum translatum fuisse, vt scribit Io. Cochlæus in actis Lutheri, anno MDXVII. vnde (vt idem refert paulo post in actis anni MDXIX.) in prima disputatione, quę Lipsiæ habita est inter Lutherũ & Eckhium, exclamauit Lutherus: *Hæc caussa nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur.* Idem in epist. ad Argentinenses dicit, se libenter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multum Papatui posse incommodare.

B Idem in lib. contra Regem Angliæ, tanta superbia iactat se & sua, vt dicat Reges, Principes, Pontifices, &c. non esse dignos, qui soluant suorum corrigiam calceamentorum, & se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint homines; & se non magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos. Et in libro de Missa angulari, vt patrem suum esse ostenderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à diabolo doctum, quod Missa esset res mala, & rationibus diaboli conuictum aboleuisse Missam. Denique tantus fuit Lutheri fastus, vt etiam à suis tolerari non potuerit: sic enim de eo scribit Conradus Gesnerus in vniuersali sua Bibliotheca: *Illud*, inquit, *non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenij, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* C Et infrà: *Dominus faxit, ne contentione & impudentia oris obsit Ecclesiæ suæ, cuius olim crepundia tam feliciter promouit.*

Tigurini verò Ministri in responsione ad lib. quem inscripserat Lutherus contra Zvvinglium, sic aiunt: *Prophetæ*, inquiunt, *& Apostoli, Dei gloriæ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ, & superbiæ studebant: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimum vero amici, & paterni animi deprehenditur.* Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quorum libris, si iactationes, mendacia, scommata, maledicta, conuitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent. D

Quod vero attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus, & quamquam res ipsa notissima est ijs qui norunt mores vtrorumque, tamen non est contemnendum Lutheri testimonium ab ipsa veritate extortum; is in Postilla super Euang. Dom. 1. Aduentus sic ait: *Mundus in dies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoque deteriores quam fuerint in Papatu.* Hæc ille. Testimonium hoc verum est, cui non absimile est testimonium Iacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super cap. 21. Lucæ, cuius concionum partem habes apud Petrum E Canisium lib. 1. cap. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus: *Vt totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquid fidere, illorum etiam operum nullum exercent omnino: Ieiunij loco comessationibus & perpotationibus nocte dieque vacant; vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt & excoriant, precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idque tam sordidè, vt Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantoperè blasphemetur; denique pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio; atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum.* Hæc ille.

Addam & tertium testimonium Erasmi, qui & res eorum optimè nouerat, & ab eorum doctrina non omninò abhorrere visus est. Is igitur in epist. ad Vulturium Neocomum, quam scripsit anno MDXXIX. *Circumspice*, inquit, *populum istum Euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quàm faciant ij quos detestamini; profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum? Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.* Vide, si placet, Io. Cochlæum in præfat. libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPVT XIV.

Nota vndecima.

VNDECIMA NOTA est GLORIA miraculorum. Sunt autem duo fundamenta præmittenda; Vnum, quod miracula sint necessaria ad nouam fidem, vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum, quod sint efficacia, & sufficientia; nam ex priore deducemus non esse apud aduersarios veram Ecclesiam, ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria, probatur PRIMO Scripturæ testimonio. Exod. 4. cùm Moses mitteretur à Deo ad populum, ac diceret: *Non credent mihi, neq; audient vocem meam:* non respondit Deus, debent credere, velint, nolint; sed dedit illi potestatem faciendi miracula, & ait: *Vt credant quod apparuerit tibi Dominus, &c.* Et in nouo Testam. Matth. 10. *Euntes prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite.* Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Præterea qui mittitur, debet ostendere testimonio eius à quo mittitur, suam auctoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere: omnis autem qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur à Deo per ordinarios Prælatos, vel extraordinariè à Deo solo; & quidem qui mittitur per ordinariũ Prælatum, debet ostendere testimonium ordinarij Prelati, nimirum litteras eius sigillo munitas; qui verò mittitur à solo Deo, debet ostendere sigillũ Dei, quod nihil est aliud quàm miraculum. Sic enim dicitur Marc. vlt. *Illi verò profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Et Hebr. 2. *Contestante Deo signis, & virtutibus.* Deniq; adeò hoc est verum, vt non solùm B. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. dicat miracula fuisse necessaria, vt mũdus crederet, sed etiam Ph. Melanchthon id concedat: nam in cap. 3. Mat. dicit, quando magnæ sunt tenebræ, vocari nouos Doctores, & semper addi à Deo miracula, vt certò sciamus à Deo esse missos.

Iam quod attinet ad SECVNDVM, quod miraculum est testimonium sufficiens, & vbi est verũ miraculum ibi sit vera fides, facilè probari potest; siquidem vera miracula non possunt fieri, nisi Dei virtute: dicitur enim miraculum, quod superat vires omniũ creaturarum, & ideò omnib. creaturis est mirabile, & propterea etiam in Scripturis dicuntur testimonia Dei, vt suprà vidimus; quare quod miraculo cõfirmatur, Dei testimonio cõfirmatur; Deus autem non potest esse testis mendacij; igitur quod miraculo confirmatur, verum sit necesse est. Neq; repugnat quòd vera miracula non semper fiunt ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrãdam Sanctorum vitam: nam cùm miracula fiũt ad gloriam alicuius sancti demonstrandam, illa miracula ostendunt eum hominem verè esse sanctum. Cùm autem nemo sit verè sanctus sine vera fide; *Quia iustus ex fide viuit*, Hebr. 10. eadem miracula ostendunt, & confirmant veram fidem.

His

A His iactis fundamentis, facile erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Iudæos, Hæreticos, non esse veram fidem: nulla sunt enim apud eos vera miracula, & tamen omnes illi nouam doctrinam prædicant, & non sunt missi ab ordinarijs Prælatis.

De Paganis notum est: nam solùm leguntur quædam leuia, quę facillimè arte dęmonis fieri possunt, qualia sunt quæ refert Valerius Maximus libro 8. de statuis, de brutis loquentibus, deque virgine Vestali aquam cribro hauriente, & M. Tullius de augure, qui nouacula cotem scidit, lib. 1. de diuin. quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent, ostendunt Tertul. in Apol. cap. 22. & 23. & beatus Augustinus libro 10. de ciuit. Dei, cap. 16.

B De Iudęis post Christi aduentum, notum est non habuisse eos vlla miracula, & id vnum de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interijsse.

De Mahumetanis testatur Damascenus libro de centum hæres. circa finem, Mahumetum nullo testimonio probare potuisse suam legem. Et in Alcorano ipse fatetur Christo miracula, sibi gladium esse datum: tamen cap. 64. dicit, tantùm semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clarè explicat; expositores autem dicunt aliquando lunam in duas partes fuisse diuisam, tunc Mahumetum eam in manus accepisse, & reparatam ad cœlum remisisse, sed neminem fuisse qui videret hoc miraculum, C nisi auctorem, id est, Mahumetum.

De falsis Prophetis & hæreticis, non minus est certum eos & sæpe miracula facere conatos, & semper spe sua esse frustratos. Nota est historia Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere voluerunt per inuocationem Baal, nec tamen potuerunt; quod tamen verus Propheta Helias per inuocationem veri Dei nullo negotio effecit. Vide lib. 3. Regum, cap. 18.

Pari ratione delusum Simonem Magum scribit Egesippus lib. 3. de excidio Hierosf. c. 2. nam & mortuum excitare, & per aërem volare tētauit, sed nihil ei successit. Manichęum frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem afferre scribit Epiphanius hęresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum planè excæ-D casse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo præsidium implorabat, scribit Greg. Turonicus lib. 2. hist. Franc. cap. 3. Eunomianum quendam à S. Machario victum in contentione de suscitatione hominis mortui, scribit Ioan. Cassianus collat. 15. cap. 3 Polychronium Monothelitam frustra sudasse in excitatione alterius cuiusdam defuncti, testantur publica acta sextæ Synodi, act. 15.

De Donatistis quòd contra se miracula fecerint, dum ampullam Chrismatis projecerunt in saxa, quæ Angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, & ipsi ab ijsdem canibus discerpti sunt, scribit Optatus libro 2. contra Parmenianum.

E De Timotheo Aeluro Eutychiano scribit Theodorus lector. lib. 1. collectaneorum, per multas noctes eum habitu nigro indutum, per cellas Monachorum discurrisse, dicentem se esse Angelum à Deo missum, vt illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarent, sed eius loco Timotheum Aelurum Episcopum designarent.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diac. lib. vlt. rerum Romanar. cum in sepulchro quodam inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudib. in cœlum vehere cœpisse, vt nimirum ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri sæculi hæreticis idem omnino constat: nam in primis Lutherus bis tentauit miraculum facere, voluit aliquando de quadam discipula sua diabolum eijcere, sed periculum fuit ne ipse à dæmone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit, in absoluta responsione.

Rursum (vt scribit Ioan. Cochlęus in actis Lutheri anno M D XXIII.) Nesenum in Albi miserè submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationib. frustrà in vitam reuocare tentauit. Sed quamuis viuenti miracula non successerint, idem tamen post mortem miraculo insigni claruit: nam eius cadauer cùm deferretur in media hyeme, quo tempore corpora mortua in multos dies conseruari solent, & esset inclusum in arca stannea optimè clausa, vt Vvitembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cœpit, vt nemo eum ferre potuerit; proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lutheri, quæ solet annecti libro Cochlæi, de vita & actis eiusdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguerda in libro contra Annam Burgensem, & Lindanus in Dubitantio, & Alanus Copus lib. 6. Dialogorum cuiusdam Ministri, qui in finibus Poloniæ & Hungariæ anno MDLVIII. excitare voluit hominem nomine Matthæum, quem ipse persuaserat vt se mortuum fingeret, & reuera mortuum effecit. Simile narratur de Caluino ab ijsdem, sed fusius à Hieronymo Bolseco in vita Caluini, capite 15. ex quo hîc pauca inserere placuit.

Præterire, inquit, *non debeo vafriam eius & subtilem machinationem, qua tum vsus est, cùm quendam, cui Bruleo nomen, & patria Ostunum, in vitam reuocare cogitaret, moliretur que vt sancti atq; gloriosi Dei Prophetæ, miraculorumq; patratoris nomen sibi & famam pararet. Historia talis est. Is quem dixi, Bruleus Ostuno Geneuam demigrarat, & cùm inops esset ipse, & vxor eius, Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati, peculij pauperum fierent participes. Eis Caluinus vitæ subsidia benignè pollicetur, si ipsi contra suam operam sibi non negarēt ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esse fide, & magna taciturnitate. Vicissim illi ad id quod iubere vellet, promptos se offerūt, & quemadmodū à Caluino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum simulat. Ministri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemosynis paupertati succurrerent: non diu post personam mortui induit, & mortuum se simulat. Hic Caluinus clam admonitus, quasi tum omnium rerum ignarus, deambulatum prodit: sed comitatus magna caterua amicorum, postquam eò ventum esset, vbi clamores, & eiulatus vxoris, quæ misellam, & desolatam egregiè exprimebant, exaudiret, quidnam hoc esset sciscitatus, domum ingreditur, vbi in genua ipse & reliqua caterna prouoluitur, precibusq; alta voce profusis, Deum obtestatur potentiam suam ostendere, & mortuo huic vitam restituere, gloriamq; suam sic vniuerso populo declarare vellet, simulq; manifestum facere se* (Caluinum) *peculiarem, sibiq; gratum seruum esse, & à se ad Euangelici sui ministerij, atque Ecclesiæ reformationem singulariter & verè vocatum: post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa, in Dei nomine imperat vt se erigat: repetit iterum, sæpiusq; eosdem sermones, voce etiam altius eleuata. Quid fit? neq; audit, neq; loquitur, neq; se commouet mortuus; iusto enim Dei iudicio, qui fucos, mendaciaq; detestatur, is qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repertus est. Et vxor quidquid eum agitaret, quomodocumq; impelleret, neq; vocem extorquere, neq; vt se commoueret, efficere potuit: sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus seriò edere, & ex animo cœpit vxor, & in Caluinum inuecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quo*

modo erat gesta, clara elataq; voce exposuit. Et infra: *Negent hoc quantum velint Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasq; rei probata, imo per ipsammet vxorem confirmata.*

Possumus ergo his opponere quod ait Tertul. in lib. de præscr. *Si alium Deum prædicant, cur eiusdem rebus & litteris vtuntur, contra quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? alioqui probent se nouos Apostolos, dicant Christum iterum descendisse, & dedisse eis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur,* inquit, *virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum æmulantur: illi enim de mortuis suscitabant, isti de viuis mortuos faciunt.*

Respondet Caluinus in præfat. Instit. & alij, non iniuriam eis facere, quod ab eis miracula exigimus, cùm ipsi doctrinam antiquam, & innumeris miraculis ab Apostolis & Martyribus confirmatam, prædicent.

At Contra: nam ostendimus suprà doctrinam eorum esse nouam, & pugnantem cum tota antiquitate; deinde constat eos saltem aliter docere, quàm doceant ordinarij Pastores Ecclesiæ: constat etiam eos non missos ab ordinarijs Pastoribus, ergo non tenemur eos recipere, nec tutò possumus, nisi suam missionem, & Apostolatum probent diuino testimonio.

Respondet, Ioannem quoque Baptistam missum extraordinariè, & tamen signum nullum fecisse, vt dicitur Ioan. 10.

At quamquam Ioannes ipse non fecit miracula, tamen in eo facta sunt à Deo multa, & magna: Primum quod natus de anu, & sterili; deinde quod pater eius obmutuit, & postea soluta est lingua eius in natiuitate filij; quod in vtero exultauit, quod à puero in desertis locis vixit. Luc. 1. deinde Ioannes erat filius Sacerdotis, & proinde Sacerdos, & ordinarius minister. Prętерea nihil docuit contra cõmunem doctrinam, neque se à cæteris Sacerdotibus & populo separauit; & quamquam Principes & Pharisęi eum odissent, quia Christum prædicebat, tamen interrogati à Christo, Matth. 21. quid sentirent de Baptismo Ioannis, non sunt ausi illum improbare. Deniq; Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 10. testatur Ioannem à Iudæis habitum inter præcipuos viros, iustitiæ & probitatis causa. Vnde mendacium est quod Centuriatores dicunt, cent. 1. lib. 1. ca. 10. col. 363. Ioannem habitum à Sacerdotibus & Pharisæis pro hæretico.

Veniamus nunc ad alteram partem, ac nostram Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstremus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, & testatissima: Ac Primvm de vndecim primis sæculis planum est ex xj. tomis hist. Eccl. Magdeburg. In singulis enim centurijs illis, cap. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, & in singulis sęculis inueniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, vt confessionis sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiæ, pontificatus, monachatus, inuocationis sanctorum, &c. ipsi enim hos titulos ponunt, & quamuis postea subjungant, illa omnia fuisse dæmonum illusiones, vel falsas narrationes; tamen nihil afferunt, quo id probent, nisi quod ea miracula pugnant cum Euangelio Lutheri.

Proderit tamen breuiter annotare, quomodo omnibus sæculis Ecclesia miraculis claruerit, vt etiam nunc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum.

Primo sæculo habemus miracula Christi & Apostolorum, in Euangelijs & Actis.

Secvndo sæculo habemus miracula Christianorum militum in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertul. in lib. ad Scapulam, & in Apol. cap. 5. Euseb. lib. 5. hist. ca. 5. & Oros. lib. 7. hist. ca. 15. & ipsam epist. Imperatoris ad Iustini opera adjunctam.

Tertio sæculo habemus miracula Gregorij Thaumaturgi, de quibus vide Basilium libro de Spiritu sancto, cap. 29. Gregorium Nyss. in vita eius, Hieronymum de viris illustribus, & Eusebium ex versione Ruffini, lib. 7. cap. 25.

Qvarto sæculo habemus miracula Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, & alijs.

Qvinto sæculo habemus miracula plurima, quæ describit Augustinus facta suo tempore, lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8.

Sexto sæculo habemus miracula quæ narrat Greg. in dialogis, vbi narrat duo facta à Rom. Pontificibus, Ioanne, & Agapeto, lib. 3. cap. 2. & 3.

Septimo sæculo miracula facta in Anglia à sancto Augustino, & socijs, de quibus Greg. lib. 9. epistola 58. & Beda lib. 1. hist. cap. 13. Item ab Osualdo Rege per lignum crucis, lib. 3. cap. 2.

Octavo sæculo miracula S. Cuthberti, & S. Ioannis in Anglia, teste Beda lib. 4. & 5. hist.

Nono sæculo miracula Tharasij, scripta ab Ignatio Nicæno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in ciuitate Suessionensi in translatione reliquiarum sancti Sebastiani Martyris, quæ facta est anno Domini DCCCXXVII. de qua vide Annales Francorum, scriptos summa fide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

Decimo sæculo miracula S. Romualdi, scripta à beato Petro Damiani. Item Vvenceslai Regis Boëmorum, S. Vdalrici, & S. Dunstani, de quibus vide Surium.

Vndecimo sæculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anselmi, Gregorij Papæ VII. & aliorum. Post illa vndecima sæcula;

Dvodecimo sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Episcopo Legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in eius vita, posteaquam narrauit multa eius miracula: *Quo,* inquit, *antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? si bene aduertimus pauca ipsa quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio.*

Beatus autem Bernardus Monachus, & Pater Monachorum, ac Ro. Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quàm vllus Sanctorum, quorum vitę scriptę extant: nam vna die in Constantiensi diœcesi constat eum illuminasse cæcos vndecim, curasse mancos 10. & claudos 18. vt scribit Gotfridus, qui cum ipso vixit, lib. 4. cap. 4. vitæ eius, & præterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis, vt difficile sit eorum numerum inire.

Decimotertio sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipuè B. Franciscus, cuius vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonauentura. Item B. Dominicus, cuius vita etsi negligentius scripta fuit, tamen constat eum tres mortuos excitasse. Claruerunt eodem sæculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorum, & B. Antonius, ac B. Bonauentura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par. hist. tit. 23. & 24. & ad finem eius sæculi claruit miraculis plurimis S. Celestinus V. Pontifex Ro. tam ante Pontificatum, quàm postea, vt scribit in eius vita Petrus Cardinalis Cameracensis.

Decimoqvarto sæculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipuè sanctus Bernardinus,

sancta Catharina Senensis, sanctus Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum, vbi suprà

Decimoqvinto sæculo claruit S. Vincentius viuus, & mortuus, miraculis plurimis, adeo vt B. Antoninus 3. part. hist. tit. 23. dicat, constare de 38. mortuis per eum excitatis. Idem beatus Antoninus eodem sæculo miraculis claruit, cuius vita extat apud Surium.

Denique hoc nostro sæculo claruit in primis sanctus Franciscus de Paula plurimis miraculis, vt in Bulla canonizationis scribit Leo X. Pont. quæ Bulla extat apud Surium. Claruit etiam in Indijs omni genere miraculorum B. Pater Fran. Xauerius, Societatis Iesv Presbyter: constat enim ex Indicis litteris, quas ij qui cum eo versabantur, huc miserunt, ab eo paralyticos, surdos, mutos, cæcos esse curatos, mortuum quoque ad vitam reuocatum, & cùm mortuus deferretur ad insulam Goam ex Malacca, maris tempestatem sedatam, denique corpus eius post 15. menses à morte integerrimum, & suauiter olens repertum, cùm tamen iacuisset per multos menses calce obrutum; nec dubium est quin vsque ad hanc diem integrum & incorruptum conseruetur.

Conferantur ista cum Lutheri vita & morte; Lutherus deserit monasterium, ducit vxorem post votum continentiæ, bellum indicit Papæ; Franciscus ingreditur ordinem religiosum, seruat diligentissimè votum continentiæ, obligat se Papæ voto obedientiæ peculiari, & ab eo missus in extremas mundi oras proficiscitur. Certè isti contrarijs itineribus incedunt, vt necesse sit alterum eorum aberrare à recta via. Quis poterit melior esse iudex, quàm Deus, qui scrutatur renes & corda? Quomodo autem potuit Deus apertius sententiam suam explicare, quàm tribuendo vni donum singulare miraculorum, & conseruando corpus eius præter naturæ ordinem perpetuò incorruptum; cùm interim alter ne vnam quidem muscam excitare potuerit, & corpus eius præter naturę etiam ordinem subitò putrescere cœperit, idque in hyeme, quando gelu omnia rigebant, & ita putrescere, vt intra arcam stanneam fœtor contineri nequiuerit?

Meritò igitur Augustinus libro de vtilitate credendi, cap. 17. & libro contra epist. fundamenti, capite 4. dicit se teneri in Ecclesia vinculis miraculorum; & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. audet dicere: *Domine, si error est quod credimus, à te decepti sumus: ista enim in nobis ijs signis & prodigijs confirmata sunt, quæ non nisi à te fieri potuerunt.*

Sed respondet Caluinus in præfatione Institutionis, & Magdeburgenses in singulis ferè centurijs, miracula Sanctorum nostrorum, vel esse ficta, vel imaginaria, id est, vel non ita res contigisse, & falsò narrari ab historicis, vel si contigerunt, esse præstigias dæmonum. Quocirca Magdeburgenses cent. 5. cap. 10. col. 1393. dicunt, si vera sunt quæ de miraculis B. Martini scribit Sulpitius, B. Martinum sine dubio fuisse necromanticum.

Et quidem esse hæc miracula ficta, non probant, sed dicunt solùm: fuisse autem dæmonum præstigias, ex eo probare nituntur, quòd vera miracula confirmant Euangelium, Marci vlt. ista autem euertunt Euangelium, & confirmant idololatriam, id est, reliquiarum & imaginum cultum, Sanctorum inuocationem, Missam, & alia id genus. Addunt secundò, ex miraculis non sumi argumentum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis.

Primo, quia etiam Antichristus faciet signa & prodigia magna, Matth. 24. Apoc. 13. & 2. Thess. 2.

Secvndo, quia August. tract. 13. in Ioan. dicit non esse credendum Donatistis, etiamsi miracula faciant, vbi per contemptum vocat eos mirabiliarios; & lib. de vnit. Eccles. cap. 16. postquam docuit non esse credendum miraculis Donatistarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorum: *Quæcumque*, inquit, *talia in Catholica fiunt, ideò sunt approbanda, quia in Catholica fiunt; non ideo ipsa manifestatur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt.*

Tertio, quia olim ad sepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera dæmonum, quod inde patet, quia fiebant in eorum vtilitatem, qui Hieremiam pro Deo, sacrificijs, diuinisque honoribus colebant.

Qvarto, quia ex Suetonio constat, Vespasianum Imperatorem cæco lumen, & claudo gressum aliquando reddidisse. Item ex Socrate lib. 7. histor. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenses, centur. 5. cap. 13. col. 1463. miraculum Pauli Episcopi Nouatiani, nec tamen inde colligere licet veram fuisse religionem, quam Vespasianus, aut Nouatiani colebant.

Sed respondeamus ad singula. Ad Primvm, cùm negant facta esse miracula, quæ à nostris referuntur.

Respondeo, impudentissimè negari; stultum enim est credere potius Caluino, & Illyrico de historijs antiquis, quibus non interfuerunt, quàm Bernardo, Bonauenturæ, Antonino, qui interfuerunt. Præterea, vt sanctus Augustinus respondit Paganis negantibus historias miraculorum nostrorum, libro 10. de ciuit. Dei, cap. 10. si liceat absque vlla ratione negare facta olim miracula, peribit fides omnium librorum, & tolletur non solùm nostra, sed etiam omnis alia religio: omnes enim qui dij habentur, operibus mirabilibus à doctis viris conscriptis, diuinitatem suam, siue veram, siue falsam, mundo persuaserunt.

Ad Secvndvm, cùm dicunt esse præstigias dæmonum.

Respondeo, in primis hanc esse veterem calumniam; sic enim Scribæ & Pharisæi loquebantur de miraculis Christi, Matth. 12. & Pagani de miraculis Martyrum, quos magos, & necromanticos vocare solebant; & Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, vt testantur Ambrosius in sermone de sanctis Geruasio & Prothasio, Hieronymus contra Vigilantium, & Victor libro 2. de persequutione Vvandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quod Ss. Martinus, Franciscus, & alij quidam, qui simplicissimi erant, magica arte vterentur.

Sed, inquiunt, ista miracula euertunt Euangelium.

Respondeo, verum est, sed Caluini, non Christi, vel probent ipsi quod tam audacter affirmant. Nec minus facile refelluntur illa argumenta postrema, quibus probant, miracula non facere certam fidem.

Ad Primvm respondeo, miracula Antichristi, fore mendacia, vt Apostolus dixit, 2. Thessal. 2. id est, non vera & solida, sed apparentia, vel mirabilia hominibus, non tamen absolutè miracula, qualia arte dæmonis fieri possunt. id patet ex Apocalypsis capite 13. vbi pro maximis Antichristi miraculis ponitur, quod faciet ignem de cœlo descendere, & vt imago bestiæ loquatur, hæc autem facillima esse diabolo palam est. At miracula Sanctorum sunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum; quæ non nisi eius virtute

fieri possunt, de quo canimus in Psalmo 135. *Qui fecit mirabilia magna solus.*

Ad SECVNDVM dico, miracula Donatistarum quæ Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia, qualia Sanctorum sunt, sed occultas quasdam visiones tantùm, quas sine vllo teste iactabant se vidisse; qualis fuit visio Zuvinglij, qui in libro, qui inscribitur, Subsidium de Eucharistia, dicit se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, essetne albus, an niger; qualis est etiam visio quæ narratur in libro qui inscribitur, Querela, vel somnium Lutheri; vbi Lutherus narratur apparuisse quibusdam Lutheranis, tristique vultu conquestus, quod tam se, quàm doctrinam suam, discipuli sui breui essent deserturi. Itaque non sine causa ea miracula sanctus Augustinus vocat fabulas,

Quod autem Augustinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de ciuit. Dei, capite 8. vbi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorum, præcipuè Stephani Protomartyris.

Ad id quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex scripturis.

RESPONDEO, Augustinum contrario modo loqui in libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. & 5. vbi dicit, Ecclesiam demonstrari ex miraculis, non ex scripturis, immo scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur secum pugnet, dicendum est, in vtroque loco eum loqui ex hypothesi: quia enim Manichæi admittebant miracula, & negabant scripturas; nam veterem dicebant esse à diabolo, nouam dicebant esse totam corruptam à falsarijs. Augustinus in libro contra epistolam fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonstrat Ecclesiam, deinde ex Ecclesia demonstrat Scripturam. Sed quia Donatistæ credebant Scripturæ tam veteri, quàm nouæ, & iactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiæ, ideo Augustinus contra Donatistas alia via procedit, & ex Scripturis demonstrat Ecclesiam, deinde per Ecclesiam vult iudicari de miraculis.

Est autem obseruandum, rectè demõstrari ex miraculis Ecclesiam, & ex Ecclesia miracula, sed diuerso genere demonstrationis; quemadmodum ex effectu demonstratur causa, & ex causa effectus: nam ex miraculis demonstratur Ecclesia, non quoad euidentiam, vel certitudinem rei, sed quoad euidentiam & certitudinem credibilitatis. Cuius rei ratio est, quia ante approbationem Ecclesiæ, non est euidens, aut certum certitudine fidei de vllo miraculo, quod sit verum miraculum; tamen est tale, vt euidenter faciat rem credibilem. Et quidem, quod non sit euidens, patet, quia tunc fides esset euidens; quod non sit certum certitudine fidei, patet, quia non constat nobis certitudine, cui non possit subesse falsum, illam non esse illusionem dæmonis: dæmon enim etsi non potest facere verè miracula, tamen potest facere apparenter etiam maxima quæque.

Cur ergo (inquies) tenebantur credere Christo prædicanti, qui eius miracula videbant?

RESPONDEO, quia homo non potest saluari sine fide Christi, & ideo tenetur accipere eam fidem, vt medium ad salutem suam necessariam. Noluit autem Deus obligare homines, vt crederent incredibilia, sed solùm quando per miracula, & similia motiua, fides facta est credibilis: At ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Ecclesia declarat miraculum factum, esse verum miraculum, certi sumus ita esse.

Ad TERTIVM dico, mendacium esse Caluini, quod populi coluerint Hieremiam sacrificijs, diuinisque honoribus: nam nullum testem adducit huius rei, nisi quod in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam.) Cæterùm, neque in præfatione Hieronymi in Hieremiam à se translatum, neque in præfatione commentariorum Hieremiæ vlla mentio fit huius historiæ. Præterea exstat alia quædam præfatiuncula in Biblijs Benedicti, Hieremiæ præfixa, ad quam videtur Caluinus respexisse: sed ea non est Hieronymi, neque in ea fit mentio sacrificiorum, diuinorumque honorum, sed solùm quod miracula facta sint ad sepulchrum eius. Denique Epiphanius & Isidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta; sed de sacrificijs, diuinisque honoribus nihil dicunt.

Ad QVARTVM respondeo, nec cæcum verè, nec verè claudum à Vespasiano esse curatum: nam vt scribit Cornelius Tacitus lib. 4. hist. interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles essent, responderunt esse curabiles: *Medici*, inquit, *varia disserere, huic non exesam vim luminis, & rediturum, si pellantur obstantia, illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari.* Igitur mirum non est, si morbi curabiles naturaliter, opera diaboli curati fuerint. Adde, quod, vt Tertullianus docet in Apologetico, capite 22. credibile est totum illum morbum fuisse à diabolo, qui insidens in oculo vnius, & alterius tibia, impediebat vsum eorum membrorum, idque eo fine, vt videretur sanare, cùm desineret nocere.

Ad Postremum de miraculo Nouatiani respondeo, miraculum factum esse non in confirmationem fidei Nouatiani, sed Catholici Baptismi: id enim pro miraculo scribit Socrates, quod cùm ad Paulum Episcopum Nouatianum venisset quidam Iudæus impostor, vt ab eo baptizaretur, & apud se Baptismum irrideret, continuò tota sacri fontis aqua euanuit. At non fuisse hoc miraculum Nouatiani erroris, sed veri Baptismi, perspicuum est ex eo, quod idem Socrates subjungit, cognitum paulo post fuisse, eum Iudæum iam antea baptizatum ritu Catholico ab Attico Episcopo Constantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri Baptismum in Ecclesia ritè susceptum, non permisit impostorem Iudæum ab hæretico Episcopo iterum baptizari.

CAPVT XV.

Nota duodecima.

DVODECIMA NOTA est LVMEN Propheticum: sicut enim Christus, Marc. vlt. promittit Ecclesiæ donum miraculorum, ita etiam Ioel. 2. exponente Petro Actor. 2. promittit donum prophetiæ, quod certè est maximum, cùm certum sit neminem cognoscere futura contingentia, excepto Deo, Isaiæ 41. *Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos.* Et è contrario Deut. 18. ponitur tanquam nota falsæ doctrinæ, si Propheta prædixerit aliquid, & non euenerit.

Iam apud Ethnicos & Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, sed multa falsa, nisi forte fierent in testimonium nostræ fidei, vt fuerunt vaticinia Sibyllarum, & Balaam. Etsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages respondebant, quando scilicet Apollo non sciebat reuera quod esset futurum; vel ea prædicebant, quæ dæmones ipsi facturi erant; vel ea, quæ

cœpta erant fieri, ignorantibus nunciabant tanquam futura; vel demum ea prædicebant, quę naturales habent causas nobis ignotas, illis autem notas propter maiorem naturæ subtilitatem, de qua re vide sanctum Athanasium in vita sancti Antonij, sanctum Augustinum libro de diuinatione dæmonum, & Theodoretum libro de oraculis. A

Hæretici quoque, quotiescunque aliquid prædicere voluerunt, decepti sunt; id patet de falsis Prophetis in Testam. veteri, 3. Reg. 22. Tempore autem noui Testam. fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetissis Prisca & Maximilla, & prædixerunt bella, & nescio quæ alia tunc futura: sed planè contrarium accidit, vt notat Eusebius lib. 5. hist. cap. 16. & 18.

B Nostris temporibus Lutherus, quem Lutherani constanter Prophetam Germanicum, & Heliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXV. prædixit fore, vt si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret, euanesceret Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ, Missæ, &c. & tamen prædicauit postea non duos, sed ferè duodecim annos, obijt enim anno M. D. XLVI. & tamen non euanuit Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, &c. Ibidem Cochlæus refert de Thoma Muncero, qui se Gedeonem vocabat, & infinitos rusticos armauerat contra Principes Germaniæ, quod prædixerit certam victoriam suis, & se in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, & tamen paulo post cæsi sunt ferè omnes rustici, & Thomas captus, & securi percussus. Idem Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXXIII. scribit, tam constanter asseruisse Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem vltimi iudicij, & ipsum etiam diem designasse, vt multi nec arare, nec serere voluerint; qui tamen mendaces inuenti sunt. C

At in Ecclesia Catholica præter Prophetas Testamenti veteris, & eos qui fuerunt primis quingentis annis à Christi aduentu, vt Agabum, de quo Act. 11. & Gregorium Thaumaturgum, de quo Basilius lib. de Spiritu sancto, capite 29. & Antonium, de quo Athanasius in eius vita, & Abbatem Ioannem, de quo August. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26. Fuerunt etiam posterioribus sæculis, quibus iuxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia, veri Prophetæ, & quidam Monachi, ac Rom. Pontifici addicti. De sancto Benedicto ita scribit Gregorius lib. 2. dialog. cap. 15. *Benedictus*, inquit, *Regem de suis actibus increpauit, atque in paucis sermonibus cuncta quæ illi erant euentura prænunciauit, dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem annis regnans, decimo morieris.* Quæ omnia completa se vidisse, ibidem Gregorius testatur. D

De sancto Bernardo scribitur in eius vita lib. 4. cap. 3. cum quatuor hominibus prædixisse conuersionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea se alienissimo; quæ omnia, sicut prædixerat, euenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur: nam cum pro eius conuersione, vt sanctus Bernardus oraret, quidam illius filius peteret; respondit Sanctus: *Ne timeas, ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam.* Quot sunt in hac vna sententia vaticinia? nam & Monachum illum aliquando futurum, & in ordine monastico vsque ad mortem perseueraturum, & sanctè ac piè diem extremum clausurum, idque ante ipsum Bernardum, & in Claraualle, & ipsius Bernardi manibus sepeliendum; sex vaticinia sunt inter E se diuersa, & omnia tamen nec sine singulari Dei prouidentia impleta. Sic enim auctor pergit: *Et perfectus*, inquit, *Monachus factus est, & à Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Claraualle sepultus: tanquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, & celeberrimum, imo continuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit, donec Pater sanctus rediret, qui, vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ.*

Sanctus Franciscus (vt scribit in eius vita beatus Bonauentura) cùm Christianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit Duces, ne eo die pugnarent, sibi enim à Deo reuelatum, victoriam hostibus eo die cessuram: sed cùm contemnerent Duces beati Francisci monita, cæsi, fusique sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia eiusdem generis; ferè enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficiant.

CAPVT XVI.

Nota decimatertia.

Decimatertia Nota est Confessio aduersariorum: tanta enim est vis veritatis, vt etiam aduersarios cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deut. 32. *Non enim est Deus noster, vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inueniuntur Catholici, laudasse, aut approbasse doctrinam, aut vitam vllorum Ethnicorum, aut hæreticorum. Scimus enim vnam tantum esse veram fidem, & sine ea nullam esse veram iustitiam. Itaque nos constanter asserimus, errare omnes qui doctrinam nostram non sequuntur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, Hæretici.

De Paganis multa testimonia sunt; Plinius II. in epistola ad Trajanum, lib. 10. epistolarum, scribit Christianos omnia vitia detestari, sanctissimeque viuere, & hoc solùm in eis posse reprehendi, quod nimis facile pro Deo suo vitam profundant, quodque horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. Tertul. in Apologetico, cap. 1. & 2. testatur Paganos noluisse discuti causam Christianorum, sed damnari sine discussione, quia sciebant se in eis nihil mali reperturos. & cap. 5. & 6. affirmat, eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis, vt M. Aurelium, Vespasianum, Antoninum Pium; eos autem persequutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, vt Neronem, & Domitianum.

Extat quoque epistola Marci Aurelij Imperatoris, in qua testatur, in Germania cùm per dies quinque siti laboraret exercitus, & essent Romani circundati ab incredibili multitudine Germanorum, vt esset impossibile humanis viribus euadere; tunc se ad deos patrios confugisse, sed frustrà; deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu, rogasse, vt etiam ipsi Deum suum orarent. Porrò vix illos in genua ad orationem procubuisse, cùm statim de cœlo in Romanos quidem iucundissimus imber descendit; in hostes verò ignis & grando permixta: cuius epistolæ meminit Tertul. in Apologetico, cap. 5. & in lib. ad Scapulam, & nuper inuenta est, & impressa in operibus Iustini.

Denique, sanctum Antonium, sanctum Hilarionem, & sanctum Martinum fuisse honori & reuerentiæ Paganis, scribunt Athanasius, Hieronymus, & Sulpitius in eorum vitis.

De Iudæis habemus in primis testimonium Iosephi lib. 18. antiq. cap. 6. vbi affirmat, Christum plus quàm hominem fuisse, & verè Messiam esse. Philo scripsit librum insignem de laudibus eorum Christianorum qui sub Marco Euangelista in Ægypto viuebant; quem librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Iudaica, vt putant Centuriatores cent. 1. lib. 2. cap. 3. col. 18. testatur Euseb. lib. 1. hist. cap. 16. Epiphan. hæres. 29. Hieronymus de viris illustrib. in Philone. Sozomenus lib. 1. cap. 12. & Beda præfatione in Marcum.

Mahumetus in Alcorano, cap. 12. docet Christianos saluari; & cap. 4. dicit Christum maximum esse Prophetarum, & ipsam Dei animam habere. Testatur quoque S. Bonauentura, Sultanum Ægypti, licet Mahumetanum, in summo honore ac reuerentia habuisse beatum Franciscum, quem tamen sciebat Christianum & Catholicum esse.

Idem de hæreticis dici potest: nam B. Benedictum Catholicum à Rege Totila Ariano summo honore affectum, vt verum Dei seruum & Prophetam, scribit S. Gregorius lib. 2. dialog. cap. 15. Et Lutherus iam hæreticus existens, sic scribit in lib. contra Anabaptistas, qui in odium Papæ reijciunt Baptismum paruulorum: *Nos*, inquit, *fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse Scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum Altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt, Oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse.* Hæc ibi. Vbi si nobis nucleum tribuit, certè sibi nihil seruat, nisi corticem vel putamina.

Caluinus Instit. cap. 10. §. 17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certè Papista fuit Bernardus, & nemo est pius sine vera fide. Philippus in Apologia art. 5. & 27. Confessionis Augustanæ, vocat sanctos, Bernardum, Dominicum, & Franciscum; quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Missa, prope finem. Item, vt scribit Cochlæus in actis Lutheri anni M.D.XXXI. cùm post multa prælia inter Catholicos & Hæreticos Heluetios pax componeretur, in primo art. Concordiæ hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confœderatos suos quietos circa veram, indubitatam, & Catholicam fidem suam: Catholici autem scribebant, se velle dimittere confœderatos suos quietos circa fidem eorum; nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPVT XVII.

Nota decimaquarta.

DECIMAQVARTA NOTA est INFELIX exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos, & flagellat, tamen tandem proijcit virgam in ignem. Deuteron. 32. *Laudate Gentes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

De misero fine Pharaonis, primi persequutoris Ecclesiæ, legimus Exod. 14. de Dathan & Abiron primis schismaticis legimus Numer. 16. de Iezabel, 4. Reg. 9. de Antiocho 2. Machab. 9. de Pilato, quod seipsum interfecerit, scribit Eusebius libro 2. Instit. cap. 7. & cap. vlt. refert breuiter cladem Iudæorum, quam Iosephus latè prosequitur in lib. de A bello Iudaico. De Herode Ascalonita, qui obijt scatens vermibus, cùm prius occidisset vxorem & filios, & seipsum occidere voluisset, scribit Ioseph. lib. 17. antiquit. cap. 9. De Herode Tetrarcha, quod amisso regno, in exilium relegatus perpetuum, miserrimè vixerit, scribit idem Iosephus lib. 18. cap. 14. de filia Herodiadis, vide Niceph. lib. 1. cap. 20. de Herode Agrippa, vide Act. 12. Neronem, Domitianum, & cæteros Imperatores, qui Christianos persequuti sunt, omnes vel à seipsis, vel ab ab alijs crudeliter necatos, vel certè miserè perijsse, constat ex Chronicis & historijs omnibus: nam Trajanus horrenda paralysi, & simul hydropisi extinctus est; Diocletianus Imperium deposuit prę dolore, quod Christianos delere non posset; Galerius, Maximianus, & B Maximinus, tam horrendis doloribus correpti sunt, vt etiam Medici Ethnici dicerent, diuinam esse plagam. Vide Eusebium in Chronico, & lib. 8. hist. ca. vlt. & lib. 9. ca. vlt.

Veniamus ad Hæresiarchas & Apostatas. Simon Magus cùm volare vellet, orationibus B. Petri deiectus, tibias fregit, & paulo post cum summa ignominia obijt: Egesippus lib. 3. cap. 2. de excidio Hierosolymitano, & Arnob. lib. 2. contra Gentes.

Excoriatus est à Rege Persarum Manichæus viuus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæres. 66.

Montanus, Theodotus, & Prophetissæ eorum la- C queis seipsos necauerunt. Euseb. lib. 5. hist. cap. 16. Donatistæ quidam cùm canibus Eucharistiam proijcerent, ab ijsdem canibus lacerati sunt: Optatus libro 2. contra Parmenianum.

Arius cùm in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alui ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia & animam effudit: Testis Athanasius orat. 1. contra Arianos, & Ruffinus lib. 10. hist. cap. 13.

Iulianus Apostata diuinitus occisus, communi etiam caruit sepultura: nam à terra sponte aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianz. oratione in Athanasium, circa finem.

Valens Arianus, qui Iuliano in persequutione D Christianorum successit, viuus à Gothis etiam Arianis crematus est: Ruffinus lib. 11. hist. cap. 13.

Nestorius lingua impia à vermibus consumpta, miserrimè interijt: Euagrius lib. 1. hist. cap. 7.

Hunericus Rex Vandalorum Arianus, & persequutor Ecclesiæ, vermibus toto corpore scatens, consumptus est: Victor lib. 3. extremo.

Anastasius Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interijt, vt scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum sustulit Con- E stantinopoli: Vide Chronica Matthæi Palmerij anno DCCXLI. De Constantino Copronymo vide Paulum Diaconum.

Lutherus morte repentina sublatus est: nam cùm vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus, & sanus, & facetijs suis omnes ad risum prouocasset, eadem nocte mortuus est: Vide Cochlæum in vita Lutheri.

Zvvinglius in bello contra Catholicos trucidatus est, & paulo post Basileę frater eius spiritualis Oecolampadius, cùm vesperi sanus cubitum iuisset, manè inuentus est ab vxore mortuus in lecto: Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno MDXXXI.

Andream Carolstadium à dæmone interfectum Ministri Basileenses scribunt in epistola, quam ediderunt de morte Carolstadij.

Ioannes Caluinus vermibus consumptus expirauit, A vt Antiochus, Herodes, Maximinus, & Hunericus, vt testatur Hieronymus Bolsecus in eius vita. Qui etiam addit, eum, dæmonibus inuocatis, blasphemantem & execrantem obijsse.

CAPVT XVIII.

Nota decimaquinta.

VLTIMA NOTA est FELICITAS temporalis, diuinitus ijs collata, qui Ecclesiam defenderunt: nunquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillimè de hostibus triumpharent. Notæ sunt in primis victoriæ in Testamento veteri Abrahæ, Mosis, Iosue, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorum. B In Testamento nouo, Constantinus, qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo ferè modo Maxentium vicit, quo Moses Pharaonem. Vide Eusebium lib. 9. hist. cap. 9. de eo sic ait Augustinus libro 5. de ciuit. Dei, cap. 25. *Constantinum Imperatorem, non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet: Vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit, & defendit, in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit, in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est, grandæuus ægritudine & senectute defunctus est, filios imperantes reliquit.*

De Theodosio seniore scribit idem Augustinus ibidem, capite 26. ei, quod verè pius & Catholicus esset, adeò prosperè omnia successisse, vt in prælijs hostium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. C Addit Theodoretus lib. 5. histor. cap. 24. sanctos Ioannem & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio, pro Theodosio Imperatore pugnantes. De Honorio etiam planè Catholico, & Ro. Pontifici addictissimo, vt patet ex eius epistolis ad Bonifacium Papam, scribit August. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse, vt vno prælio multò amplius quàm centum millia Gothorum prosternerentur, & Rex ipse Radagaisus cum filijs caperetur, & occideretur, ex Romanis ne vllo quidem vulnerato, nedum extincto.

De Theodosio iuniore scribit Socrates lib. 7. hist. cap. 18. exercitu eius pugnante cum Barbaris, & ipso interim in vrbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem, miserrimè perijsse.

D Iustinianus senior, donec Catholicus fuit, felicissimè imperauit, itaut Italiam, Africam, aliasq; multas Prouincias Romano Imperio restituerit, vt patet ex Euagrio lib. 4. hist. cap. 16. & seqq. At vbi hæreticus factus est, & edictum proponere voluit de sua hæresi recipienda, mox repentina morte sublatus est, & Ecclesiam magno metu liberauit, vt idem Euagrius scribit lib. 4. cap. vlt.

Heraclius quoque, vt ex Ioanne Zonara, alijsque historicis cognosci potest, dum Catholicus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omninò esse videbantur: At cùm in hæresim incidit Monothelitarum, omnia illi infeliciter successerunt, & ipse nouo atque inaudito morbi genere extinctus est.

Constat item ex Græcorum historijs, Imperatores Orientis ab eo tempore quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separauerunt, semper in dies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente verò ex Latinorum historijs manifestè colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse, vt magis, vel minus Romanæ Ecclesiæ addicti fuerunt.

Tempore Vrbani II. ad annum Domini M. XC. VIII. Christiani in bello sacro à Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cùm essent Antiochiæ in summa desperatione, eo quod propè adesset infinitus exercitus Turcarum & Persarum, & ipsi pauci essent, & diuturna fame propè enecti, itaut etiam viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, itaut præcipuus Princeps Godefredus equo commodato vteretur, & multi Principes in asinis equitare cogerentur. Tandem Deus reuelauit vbi esset sacra lancea, & ea prælata in bello, victoriam dedit, itaut occiderint centum millia Turcarum, & ex ipsis vix quatuor millia ceciderint. Cecidit etiam ros diuinitus in illos, qui animis & corporibus vires addidit. Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cælo pugnantes. Vide Paulum Æmilium lib. 4. Gulielmum Tyrium libro 6. propè finem, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

Tempore Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt vno prelio centum millia Albigensium hæreticorum, vt scribit Æmilius li. 6. historiæ Francorum.

Nostris temporibus, anno M. D. XXXI. quinque prelia commiserunt pro fide Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetijs, & semper Catholici vicerunt, cùm tamen essent numero & armis multò inferiores. Vide Ioannem Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXXI.

Carolus V. miraculo diuino victoriam retulit de Lutheranis, anno M. D. XLVII.

In Gallia quoque & Belgis multas victorias Catholici de hæreticis, non sine miraculo, reportarunt; immò vix vnquam fuerunt hæretici superiores, quando iusto prælio dimicatum est. Atque hæc de notis Ecclesiæ, & vniuersa hac disputatione pro instituta breuitate dicta sint.

Finis quartæ Controuersiæ generalis.

SECVNDA

CONTROVERSIA

GENERALIS;

DE MEMBRIS

Ecclesiæ Militantis,

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS, DE CLERICIS.

PRÆFATIO.

Ordo disputationis de Clericis.

LIBER SECVNDVS.

De *Monachis*.

PRÆFATIO.

LIBER TERTIVS.

De Laicis, siue Sæcularibus.

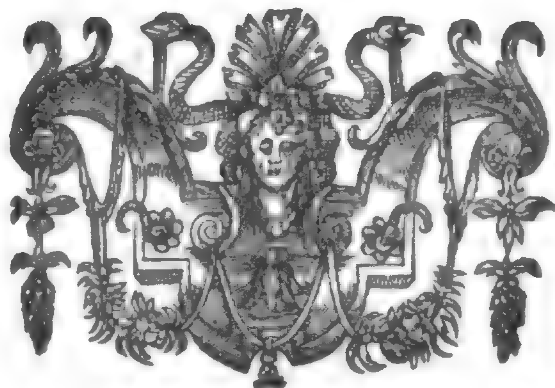

PRÆFATIO
IN LIBROS TRES DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS.

ECCLESIA Catholica, optime lector, vni trinoque Deo militans; atque, vt Scripturæ loquuntur, terribilis, velut castrorum acies ordinata, tribus potissimum ordinibus militum, Christo auctore, distinguitur. Alij siquidem in hoc diuino exercitu Clerici, alij Laïci dicuntur. Quidam etiam sunt, tum ex Clericis, tum ex Laïcis, qui certis symbolis ac functione ab vtrisque distincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, siue Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobilissimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipsorum famulos & ministros. Licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod non solum in terris, sed etiam in cælis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quodque solis cælestibus præsentiam suam, vt par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum, eiusque successores summo cum Imperio, & potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apostolorum Principis, castra cælestia in terris ducit, Christumque ipsum nobis mortalibus quodammodo repræsentat.

Proximi sunt Episcopi, qui Tribunorum militarium locum sortiti imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, vt nostri loquuntur, vocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his presbyteri, quos Parochos dicimus: quasi quidam Centuriatores singulis cohortibus præsunt; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atque Administri cæteri, vel signa atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accendunt ad prælium, vel huc atque illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porro Laïci, hoc est, populus ipse fidelis, longe lateque toto campo diffusus, atque aduersus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratum agmen efficit, atque statarias legiones. Omnes enim in Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, eiusque charactere insigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per sacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis signo muniti, atque armis cælestibus donati, instructique sunt. Denique, omnes de mensa Domini opulentissimo commeatu, amplissimeque mercedis pignore in Eucharistia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus eius copijs indixerunt.

Iam vero Regulares ac Monachi, neque vno in loco degunt, neque ijsdem muneribus destinantur, sed alij in montibus & turribus quasi vigiles quidã perpetuo excubant, & clamore propè assiduo hostes exterrent; alij tanquam deuoti milites ante ipsam aciem longe progrediuntur, castraque hostilia audacter infestant; quidam etiam sunt, quos Anachoretas nominare solemus, qui diuinã quadam virtute præditi, seorsim à cæteris in aperto campo, locisque desertis ad singulare certamen hostem prouocant, nec raro eundem Christi ope gloriose prosternunt.

Hæc igitur est Ecclesia Dei viui, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipsa Dei sapientia diuino plane consilio disposita atque distincta, quæ quidem licet aduersus omnes hostiles acies insuperabilia, atque inuicta consistant, neque vllã siue humanam, siue diabolicã vim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant: non tamen Satanas sibi ipse deest, circuit, quærit, obseruat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit opportunitatem: non potest ille Dei exercitum profligare, conatur tamen, non sperat victoriam, at non desinit lacessere: non fundet vnquam Christi copias, nec delebit, at confundere, & perturbare nostis, ac variis stratagematum formis, & libris & sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici huius temporis planè omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, vt nomen quidem Clericorum, (de qua re paulo post agemus) superesse patiantur.

Designant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumque administrationem permittunt, quos etiam Ecclesiæ Ministros vocant: At eos nec populis cum potestate præesse, nec legibus continentiæ astringi, nec à tribunalibus politicis liberos esse volunt: Sed laïcorum more, iungere connubia, filios procreare, sæculi huius negotia exercere, ad forum, & iudicia pertrahi, inuitis etiam summis Antistitibus, iubent. Nam de consecratione, atque vnctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de pallijs, tunicisque sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatum Ecclesiasticum à cultu profano distinguendum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeo confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cum ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere Iudaïcam demonstrassent. Monachos autem in vniuersum omnes, siue Anachoretę, siue Cœnobitæ illi sunt, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, & ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Caluinus, lib. 4. Institutionum, cap. 13. Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conuenticula schismaticorum. Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centur. 4. cap. 6. & 10. monstra quædam humana, vel vrsos potius, Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laïci, quibus etsi mirũ in modum adulentur Lutherani, vt ea ratione maior Clericis, ac Monachis confletur inuidia, veruntamen adsunt Anabaptistæ, qui nec laïcis parcũt, dum iurisdictione magistratus, magistratibus vrbes, vrbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen vniuersum reuocant, quę non modo Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim vsu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plusne laicis Anabaptistæ noceant voxando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicę terrenæ in apertum discrimen, interitumque vocatur: Augent contra Lutherani eundem populum etiam Ecclesiastica potestate, vt nimirum ducantur Pastores ab ouibus, & imperent imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animę, quarum salutem propria vita, & sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cum ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impijs hæreticorum conatibus, vel Satanæ potius consilijs, & furori occurrere, & omnes Ecclesiæ partes, omnia mẽbra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri: à nobis vero nõ modo charitas Christiana, & onus à maioribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum, vt ad eas controuersias explicandas aggrediamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesiæ partibus, id est, Clericis, Laïcis, Monachis, ab hæreticis huius temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Ecclesiæ, proque ipsa Ecclesia, tum in Concilijs congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum pro nostrarum virium tenuitate pugnauerimus: illud vnum est reliquum, vt pro membris eiusdem Ecclesiæ pro nostra virili parte dimicemus, & Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo veritatis, & gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo disputationis de Clericis.

IGITVR disputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur. PRIMVM enim, de ipso nomine Clericorum differendum erit. DEINDE, de vocatione, siue electione ad sacrum Ministerium. TERTIO, de distinctione, numero & officio Ministrorum. QVARTO, de cœlibatu hominum sacratorum. QVINTO, de solemnibus præcibus, & laudibus, certis horis, certoque ordine concinendis. SEXTO, de Ecclesiastica tonsura, vel rasura capillorum. SEPTIMO, de possessione temporalium bonorũ, siue politico, siue Ecclesiastico iure acquisitorum. OCTAVO, de exemptione Clericorum à tribunalium ciuilium potestate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica iurisdictione hoc loco dicẽdum erit, quod ea partim ad quæstiones de Sacramentis, partim ad quæstiones de Pontifice, & Concilijs pertinere videantur.

LIBER PRIMVS, DE CLERICIS.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Clerici, & Laici.

QVID hæc nomina Clerici atque Laici sibi velint, nemini dubium esse puto: tametsi enim Græcam originem habeant, tamen trita sunt, ac peruulgata. Quis enim ignorat idem esse λαὸν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis, κλῆρον, quod sortem, siue hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeij, ac populares, quibus nulla pars functionis ecclesiasticæ demandata est; clerici autem quasi Domini sors, & hæreditas, qui diuino cultui consecrati, procurandæ religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso iubente, prouidentiam, ac solicitudinem susceperunt: *Clericus*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Nepot. *interpretetur primo vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur; si enim κλῆρος, Græce, sors Latine appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est.* Cur autem hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quod hæreditas in plures sortes plerumq; diuidatur: vnde est illud Prophetæ Ps. 77. *Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quod licet ad vnum aliquem hæreditas tota perueniat, id tamen non electione, sed sorte fit; nascuntur enim vt plurimum, non fiunt hæredes. quis autem laborauit, quis operam dedit, vt huius potius quam illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysostomo teste, respexit cum ait, scribens ad Coloss. *Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum.* Et rursus ad Ephes. *In quo nos sorte vocati sumus.* Non quod (vt Lutherani volunt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam & adoptionem filiorum Dei sine vllo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores vero Deo tribuũt in conuersione ac pœnitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deũ vllo nostro vel opere vel conatu præueniamus?

Nemo igitur gratiam inuocat, nisi præuentus à gratia, nemo eligit Deum, nisi prius electus à Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus, auersos ille cõuertit, errantes reuocat, inuenitur à non quærentibus, palã apparet nõ interrogantibus, quia tamen quod nobis sors est, Deo prouidentia, & prædestinatio est: propterea sapienter Apostolus simul iungit vtrũq;, cum ait: *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum voluntatis eius.* Sed de his hactenus.

Habemus igitur quid clericorum ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, rectè ne, an secus quidam inter Christianos clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim & Caluinistę tametsi minime negãt quod ad rem attinet, ministeriũ verbi, & Sacramentorum non ex æquo ad omnes pertinere, & habent ipsi quoq; suos quosdam Ministros & Pastores, siue (vt ipsi loquũtur) Superintendentes, quibus totam fere religionis suæ curam permittunt: tamen quod eorũ contentiones, & schismata ab odio clericorum & laicorum fauore initium duxerint, & vocabulum

A Cleri non obscure excellentiam quandam, ac dignitatẽ prę se ferre videatur, nullo modo ferunt, vt ministri Ecclesiastici, clerici; cæteri laici appellentur.

Itaq; Lutherus in libello plane tartareo de abrogãda Missa priuata, part. 1 tractans illud B. Petri: Non dominantes in Cleris: *Quod*, inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit, vt clerum hoc loco intelligerent, quos nunc à laicis discreuit impia hominum traditio.* Et infrà: *Hoc dixisse contenti sumus, Christianorum populũ esse simplicẽ, in quo prorsus nulla secta, differẽtia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus vnctus, nullus rasus, nullus monachus esse debeat.* Et Caluinus, in 4. lib. suæ Instit. c. 4. §. 9. *Hæc*, inquit, *appellatio aut errore, aut certe ex praua affectione nata*

B *est, cum tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini à Petro dicatur.* Et in comment. c. 5. prioris epi. B. Petri, *Vtinam*, inquit, *nunquam Patribus venisset in mentem, vt hac voce vterentur.* Hæc illi, à quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso atque indocto artifice vocabulorũ fabricatã esse hanc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facile credere, ex errore, aut prauo affectu, aut etiam impia traditione natã esse: sin autem ex diuinis litteris deprõpta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omniũ Patrũ, totius ecclesię, orbis terrarum vniuersi, omnibus ætatibus, ac sæculis fuit, quis poterit satis hominum

C istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorũ decretis, & sanctorum Patrum voluminibus agitur, non tam quærendum est, vbi clericorum & laicorum nomen & distinctio habeatur, quam vbi non habeatur, ita passim in singulis prope paginis tum Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut prauo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Caluinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus Tertullianus, qui nõ modo antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cum extollimur, inquit, & inflamur aduersus Clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit: cum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & impares su-*

D *mus.* Et infrà; *Laicis vero quia Monogamia non conuenit, cætera quoque aliena sunt.* Quid potuit clarius aduersus Lutherum & Caluinum Tertullianus dicere quam arrogãtes ac superbos esse laicos, qui extollũtur, atq; inflãtur aduersus Clericos. Sed fortasse singulorũ hominum testimonium sine temeritate contẽnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis, sed ex cœtib⁹ hominum, Concilium I. Nicænum œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cuiusque auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, vt ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, & Augustino lib. 1. de Baptismo, cap 18. orbis terræ Concilium appelletur: ab Athanasio in

epistol. ad Episcopos Africæ, & Leone epist. 53. ad Anatholium: cum oraculis Spiritus sancti; Gregorio vero lib. epist. 24 cum ipso Euangelio conferatur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque praui affectus, multo etiam minus impietatis possumus reprehendere, nisi vitiorum eorundem Ecclesiam totam, & orbem terræ vniuersum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in singulis fere canonibus inculcatur. Sic habet Canon primus. *Si quis in ægritudine vel à Medicis sectus, vel à Barbaris castratus est, placuit vt iste permaneat in Clero: si quis autem sanus seipsum abscidit, hic etiamsi est in Clero, cessare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. vero canone III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil fere tractatur aliud, quam de ordinationibus Clericorum, quod in omnibus omnino Conciliis passim occurrit.

Quid, quod in ipsis etiam Apostolorum canonibus a S. Clemente descriptis, distinctio & nomen Clericorum, & Laicorum non semel legitur? Can. XII. *Si quis cum damnato Clerico, vt cum Clerico orauerit, damnetur.* Can. XIII. *Si quis Clericus aut Laicus à communione suspensus, &c.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquens propriam parochiam pergat ad aliam, hunc vlterius ministrare non patimur, præsertim si vocatus ab Episcopo redire contempserit, veruntamen tanquam Laicus ibi communicet.*

Quid hic Caluinus & Lutherus dicent? ignorabant Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, vt nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, prauoque affectu Ecclesiæ ministris eiusmodi nomen indiderunt?

At, inquiunt, non multum nos laboramus, quid homines dicant, iam dudum enim valere iussimus verba hominum. Verbum Dei proferatur ad medium, si controuersia finienda est. Videamus igitur quid habeat verbum Dei, quanquam opus non esset, cum de re constet, magnopere de nomine litigare. Apud Hierem. cap. 12. ita Spiritus sanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ac ne forte de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione maiores, Origenẽ, Epiphanium, Hieronymum, qui non modo Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam pene soli inter omnes Ecclesiæ Patres Hebraicæ linguæ, qua Hieremię volumen scriptũ esse constat, scientiã habuerunt. Sic igitur Origenes hom. 7. in Hier. exponit hæc verba, Cleri eorum non proderunt eis: *Hæc, inquit, ante me alij exposuerunt, & quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero; Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum, vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis, non statim in eo esse saluandos, quia Clerici sumus, multi enim & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur.*

Sanctus autem Epiphanius ad initium eius epist. quam ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ scripsit: *Oportebat, inquit, nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam sed custodia mandatorum Dei, & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur: sic enim sacra Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis: quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione, & sensu, sed etiam sermone peccamus?*

Eodem modo S. Hieronymus in Commentario huius loci, *Dicitur, inquit, hoc & Ecclesiasticis: quid enim eos iuuare poterit Episcopi nomen, & Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus, cum magis grauentur dignitatibus suis, & potentes potenter tormenta patiantur?* Idem quoque Hieronymus in epistola ad Nepotianum, *Obsecro, inquit, te, & repetens iterum, iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra seculi in Christi quæras militia, ne plus habeas, quam quando Clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Cleri eorum non proderunt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio, & Hieronymo testibus, Episcopi, & Presbyteri, cæterique ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremo Dei ipsius grauissimum testimonium, non solum verbo prolatum, sed etiam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio cõsignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus, & Caluinus aduersus Clericos clamãt, idem olim Datan & Abyron aduersus Sacerdotes Testamenti veteris clamabant: *Sufficiat vobis*, aiebant illi Num. 16. *quod omnis multitudo sanctorum est & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini?* Quid vero Lutherus & Caluinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesiæ clerus, id est, hæreditas Domini est, cur eleuamini super laicos? cur soli vobis Cleri vocabulum vsurpatis?

At qualem exitum reperit contentio illa veterum schismaticorum? Acerbum omnino, & luctuosum: siquidẽ continuo, vt scriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini, qui schismata, & seditiones aduersus ministros suos ferre nõ potest, *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorabit illos cum vxoribus, cum liberis, cum tabernaculis, cunctisque opibus, descenderũtque viui in infernũ, operti humo, & periErũt, de medio multitudinis,* Hæc videlicet iustissima pœna illorum est, qui diuersos in Ecclesia gradus, ordineq; pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutum, confundere, ac perturbare nituntur, vt ad ea inferorum detrudantur loca, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum obiectiunculas, licet frigidas, & ieiunas, breuiter diluamus. Christianus populus, inquit Lutherus, simplex debet esse, vbi nemo sit clericus, nemo laicus: nã vt Apostolus ait ad Galat. 3. *Non est Iudæus, neque Græcus, nõ est seruus neque liber, nõ est masculus neque fœmina, omnes enim vos vnũ estis in Christo Iesu.*

Vnum & simplicem Christianum populum esse debere, negari non potest, sed interest qua vnitate, qua simplicitate: *Vnus Dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. 4. *vna Fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium.* Hæc est vnitas, hæc simplicitas populi Christiani, vt vnius sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cum omnino careant Lutherani, quippe quibus tot pene sunt sectæ, quot ciuitates: tot symbola, quot capita, viderint ipsi quam bene Christianus populus dici possint.

Porro distinctio clericorum & laicorum cum hac simplicitate nõ magis pugnat, quã pugnet mẽbrorũ distinctio cũ corporis vnitate. Vnum est corpus humanum, nec tamen totum est oculus, nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, vt verbis vtar Apostoli 1. Cor. 12. *Si totum corpus oculus, vbi auditus, si totum auditus, vbi odoratus? & si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem sunt membra, vnum autem corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alij Clerici, alij Laici, alij Monachi sunt, & rursus Clericorũ, alij Sacerdotes, alii ministri; Laicorum alii Principes, alii priuati: Monachorum alii Anachoretæ, alii Cœnobitæ. Sed hæc membrorum ac partium varietas est, corpus vero vnum, quoniam vnũ omnes Dominum habemus, vnã Fidem, vnum Baptisma, vnum Deum Patrem, vnam Ecclesiam matrem, vno spiritu viuimus, vno pane nutrimur.

Neque

Neq; vero his repugnant verba illa Pauli: *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laïcus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diuersitatem se xuum, nationum, cõditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionẽ operatur, sic enim ait: *Omnes vos filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu; Quicunque enim in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis, non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit; & laïcus cũ charitate, Dei filius est, & clericus sine charitate mancipium Diaboli est: Sunt igitur in Ecclesia clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt serui, sunt masculi, sunt fœminæ: sed hæredes regni sempiterni, non istæ graduum, siue conditionum, siue sexuum differentiæ, sed fides cum spe & charitate constituit.

At B. Petrus in epistola sua priore ca. 5. totam Ecclesiam Clerum appellat, cum ad Episcopos ait, *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontanee, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Ex errore igitur, inquiunt, impiaue traditione, aut prauo affectu ab honore Clerici nominis deiecti sunt laïci.

Sed hæc obiectio nec difficulter, nec vno modo soluitur. Primum omnino probabile est quod S. Hieronymus in epistola ad Nepotianum, & Oecumenius in Cõmentario huius epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam vniuersam, sed ad eos tantum esse referendam, qui propriè Clerici vulgo nominãtur: tametsi enim ad Episcopi gregem tum Clerici, tum Laïci pertinẽt, tamen quia tanto maius periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quàm Laïcis, quanto Clerici magis subiecti, atque obsequentes Episcopis, vt proprij eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse; quàm laïci: propterea B. Petrus Episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laïcis caueant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quod nomen Cleri deriuatum est ad Christianos à Iudæis, & sine dubio S. Petrus allusit ad Leuitas Iudæorum, qui Num. 18. & Deut. 18 dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorũ sors & hæreditas, quia donauit eis quodammodo partem suam, id est, decimas, & oblationes filiorum Israel. Porrò Leuitis non respondent in Ecclesia noui Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorùmque ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quod si hæc interpretatio ab aduersarijs obstinatè reijciatur, nihil est cur magnopere cõtendamus, potest enim eadẽ appellatio Cleri diuersa ratione cum vniuersæ Ecclesiæ, tũ solis tẽpli Ministris aptissime cõuenire. Nam vt Ecclesia vniuersa, sors atq; hæreditas Christi est, quòd eã acquisierit sãguine suo, & simul tamẽ quædã certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio cõsecrata, magis propria ratione sors, & hæreditas eiusdẽ Christi dici potest, nõ secus atq; olim Synagoga Iudæorũ vniuersa in libris Prophetarum passim hæreditas Domini vocabatur, quòd eam vniuersam Deus ex Ægypto liberasset, & quodãmodo redemisset, & tamẽ solam tribum Leuiticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam & hæreditatẽ idem Dominus appellabat.

CAPVT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEquitur altera quæstio de Institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorum, quæ sane cum grauissima, tum etiam vtilissima est, non ad id modo, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autẽ initio præmittendum est; appellatione creationis Episcoporum tria contineri; electionem, ordinationem, & vocationem seu missionem: Electio nihil est aliud, quam designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam; Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & consecratur; Missio seu vocatio iurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac præsulem facit.

Ex istis igitur inter nos & aduersarios controuersia, cui potissimũ ius sit in Ecclesia Episcopos creandi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi; Rursus obseruandum est, electionem multis ac varijs modis fieri posse; nam aut Deus solus elegit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuere, aut Deus per homines. Cùm autem per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filij Aaron, & nepotes olim ad sacerdotium perueniebant, aut certe voluntaria electione. Quod si voluntaria electione, aut vnius, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium; & si plurium, aut populi, aut cleri, aut vtriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententiæ, Prima Ioannis Vviclef, & Ioannis Hus, qui teste Thoma Vvaldensi lib. 2. doctr. fidei, cap. 39. & 40. docebant, solius Dei munus esse eligere Pastores Ecclesiæ quod soli pij, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deus nouerit, qui sint pij, & prædestinati, Vide in Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

Altera sententia est Martini Lutheri, Ioannis Caluini, Matthiæ Illyrici, Ioãnis Brẽtii, Martini Kemnitii, aliorumque huius temporis Sectariorum, qui electionem, & vocationem, iure diuino ad Ecclesiam vniuersam, hoc est, ad Clerum & populum spectare volunt, ita prorsus, vt sine populi consensu ac suffragio nemo legitime electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porro ordinationem, quæ per manus impositionem fieri solet, solis Pastoribus tribuũt. Nec enim fieri posset vt totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, vt illi nomine totius Cleri ac populi nouis pastoribus manus imponant, ac vere dici possit totus Clerus ac Populus non solum eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus Lutherus in libro de potestate Papæ: *Hunc ritum*, inquit, *per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, & iudicium propinquorum Episcoporum, ita allegans, vt hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronunciet.* Et infrà: *Nec referre est necesse quanto felicius hodie is ritus diuinus seruaretur, præsertim tot sacerdotibus malis regnantibus & inuito populo impositis.* Idẽ fuse atq; ex Verbo Dei, vt ipse iactat, in eo libro demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Boëmos, Ioannes Calu. lib. 4. Instit. Christianæ, c. 3. §. 15. *Habemus*, inquit, *esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem, vbi ex populi consensu & approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electione debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatem vel per mala studia, vel per tumultum à multitudine pec-*

cetur. Matthias Flaccius Illyricus præter eũ librum quem scripsit de electione Episcoporum, in quo totis viribus contendit, ius eligendi, atque instituendi Episcopos, neque summo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum, sed multitudini fidelium, qui conuenit iure diuino, esse restituendum. Scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus in histor. Eccles. Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 391. *Habet*, inquit, *Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cœtus, tum, vt nunc vocamus, laicorum, tum clericorum coniunctim potestatem eligendi, vocandi, & ordinandi ministros idoneos.* Non dissimilia sunt quæ scribũt Ioannes Brentius in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in Examine Concilii Tridentini in disputatione de ordinis Sacramento. Hæc igitur eorum sententia est, ex qua non obscure colligi putãt, nullos esse apud nos Episcopos rite vocatos, quod iamdudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluserint à ferendo suffragio.

Contra autem Doctores Catholici summa consensione docent, ius Episcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere posse; ius autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conniuentia, non lege diuina; ex quo nos longe verius colligemus, nullam esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Episcopos, nullam Ecclesiam; vt autem hæc omnia distincte, atque ordine demonstremus, propositis aliquot sententiis seu propositionibus, disputabimus primum de ordinatione, tum de vocatione, postremò de electione.

CAPVT III.

Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores, siue Ministros.

Sit igitur hæc prima nostra propositio seu sententia. *Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere.* Testantur id passim diuinæ scripturæ, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei, & exempla maiorum. Aaronem, & filios eius sacerdotes primos testamenti veteris, solus Moses Sacerdos, & Pontifex ordinauit, & consecrauit, Leuitic. 8. Mosem autem Sacerdotem fuisse, testatur Dauid Psal. 98. *Moses*, inquit, *& Aaron in sacerdotibus eius.* Testatur Philo. lib. 3. extremo de vita Mosis, *Hæc*, inquit, *fuit vita, obitusque Mosis Regis, Legislatoris, Vatis & Pontificis.* Testatur Hieron. lib. 1. in Iouinianum, testatur August. in Commentario, Psal. 98. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur denique S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

In Testam. nouo, vbicunque mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam apud aduersarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, cæterisque Episcopis nunquam vero plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt, 1. Tim. 4. *Noli*, inquit Apostolus, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuũ Presbyterij.* Quo loco Presbyterum, Episcoporum cœtum significat, vt testantur omnes fere interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus: *Non de Presbyteris*, inquit Chrysostomus, *hic loquitur, sed de Episcopis, neque enim profecto Presbyteri ipsum ordinarunt.* Item in eodem loco loquitur; Apostolus ad Episcopum: *Manus cito nemini imposueris.* Ac rursus 2. Tim. 1. *Resuscites*, inquit, *gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum mearum.*

Itaque ex diuinis litteris satis probatur, munus ordinandi proprium esse Episcoporum. quod idem ex plurimis Conciliorum decretis cõfirmari posset: sed quoniam res est perspicua & notissima, eum solum canonem hoc loco ad memoriam reuocabo, quo Episcopum à tribus Episcopis ordinãdum esse, definitum est, qui canon primus est inter canones Apostolorum, & rursus 4. est inter canones Concilii I. Nycæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. est Concilii II. Carthaginensis, tricesimus nonus III. secundus IV. & quartus VI. Quæ Cõcilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuere tamen frequentissima & S. Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quod veteres Patres constanter docent, solius Episcopi esse initiare sacris, siue Presbyteros, siue Diaconos, siue ipsos etiam Episcopos, neque id vllo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæresi 75. quæ est Aërij. Ioannem Chrysostomum cum cæteris Græcis in comment. 3. & 4. cap. 1. epist. ad Timot. Hieronymum in epistola ad Euagrium. Augustinum in breuiculo, collat. 3. cap. 5. quod si Presbyteris non licet Episcopos aut Presbyteros ordinare, quod id minus solis Episcopis conueniat, quanto minus id clericis inferioris gradus, aut etiam laicis licebit?

Accedat postremo antiquissima, ac perpetua Ecclesiæ vniuersæ consuetudo, quæ prima iuris interpres esse solet. Nam, vt verbis vtar Euangelicis, à sæculo non est auditum, vt Episcopum non Episcopus ordinaret: neque huiusce rei vllum vnquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historiis, vel etiam vsurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Caluinistas, qui ritus Ecclesiasticos pene omnes sustulerũt, ii solum manus imponunt, & Pastores, seu Ministros faciunt qui Pastores & Episcopi, licet re vera non sint, tamen haberi & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, & populus vniuersus, sed soli Pontifices, Episcopos & Presbyteros creant.

„ Sed inquiunt, etsi Clerus ac populus per se manus Episcopis non imponat, id tamen non eo fit, quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad vitandam confusionem, quæ necessario existeret, si tot manus super vnius hominis caput imponendæ essent, visum est melius vt paucis Pastoribus ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordinandi ministros, totius multitudinis est, executio vero Pastorum: sed cum Pastores quod faciunt totius Cleri, ac populi auctoritate, & nomine faciant, ipse etiam Clerus & populus ordinare, & consecrare ministros dici potest.

At certe falluntur, vel fallere volunt aduersarii, dum ita ratiocinantur. Nam tribus modis potest intelligi, quod ipsi dicunt, auctoritate, ac nomine totius Cleri, & populi à Pastoribus ordinari Pastores. Primum, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de cæteris membris ad eundem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet reliquum corpus neque præstet vnquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium: Videt oculis totus homo, sed ita videt, vt nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus

aliove

alio vt membro videre. Quod si hoc modo vellent aduersarij ab vniuersa multitudine per Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus eiusdem multitudinis numerantur. Sed nō id solum illi quærunt, neque hac moderatione contenti sunt.

Altero igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistes à Pastoribus ordinari, vt videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediat, quo minus populus reipsa Pastoribus manus imponat, quam confusio multitudinis; quomodo prætores in vrbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac ius ciuibus dicunt. Ita enim prætor in iure dicendo locum Principis obtinet, vt possit tamen Princeps, si vellet, per se ius dicere.

At neque hic modus aduersariis probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certe idem populus munus ordinandi paucis hominibus de suo corpore, id est etiam non Pastoribus demandare, at id non modo Conciliorum decretis, & perpetuæ consuetudini, & omnium Patrum testimoniis, sed etiam aduersariorum exemplis, & verbis, & ipsi rationi repugnat. Nam vt paulo ante diximus, in hæreticorum cœtibus non quiuis è populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, vt si secus fiat irrita censeatur ordinatio. & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. c. 3. §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet: *Licet nullum exstet certum præceptum de manuum impositione, quia tamen fuisse in perpetuo vsu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum obseruatio præcepti vice nobis esse debet.* Et infra: *Hoc postremo habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores.* Hæc ille. Et sane cum potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur; quis capere potest, vt populus vniuersus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus imponere, & ordinare ministros possit?

Restat igitur modus Tertius, quo possit intelligi quod aduersarii dicunt, auctoritate multitudinis Pastores à Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen iurisdictionis, & proinde ius pastoribus imperandi, vt certis hominibus à se designatis manus imponant.

Sed quoniam de hac potestate iurisdictionis, quā aduersarii populo tribuunt, in sequenti capite disputandum erit, nunc solum ex iis quæ dicta sunt, quæque ab aduersariis affirmantur, argumentum, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere: est autem hoc argumentum. Non sunt veri pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Id Caluinus ex Apostolorum perpetua consuetudine, quæ nobis pro lege, vt ipse ait, esse debet, rectissime colligit. Lutherus autem, Zvvinglius, Caluinus & cæteri, qui pastores primi apud suos habentur, non fuerunt per manus impositionē à veris pastoribus ordinati. Nā si secus, à quibus obsecro? à suis ne? an à nostris? nō à suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum vlli fuerunt Lutherani, neque ante Zvvinglium Zvvingliani, neque ante Caluinum Caluinistæ, qui eos pastores ordinare possent. Non item à nostris, si quidem in Ecclesia Catholica, vnde recesserunt, neque Lutherus, neque Zvvinglius, neque Caluinus Episcopi fuerunt, sed tantum presbyteri. Porro presbyteri, qui Caluino Ministri sunt, non pastores, non habent ordinandi potestatem: *Quid facit*, inquit Hieronymus in epist. ad Euagriū, *excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Et Caluinus Hieronymo subscribens paulo ante dixit, à solis Pastoribus, id est Episcopis ministros ordinari.

Adde etiam, quod ordinationem Catholicam aduersarii nihil faciunt; sic enim Caluinus de nostra ordinatione loquitur lib. 4. Instit. c. 5. §. 3. *ordinatio autem nihil aliud est, quàm merum ludibrium.* Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas esse contēdit hoc tempore Catholicorum Episcoporū ordinationes, quàm olim fuisse Apostolicis temporibus Annæ & Caiphæ Pontificum Iudæorum.

Quod si primi illi aduersariorum Episcopi & Pastores, veri Pastores, & Episcopi non fuerunt, certe nec secundi, nec tertii, nec cæteri, qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine Episcopis & Pastoribus esse non potest. vt idem Caluinus vere affirmat lib. 4. Instit. cap. 3. §. 4. *Sequuntur*, inquit, *Pastores & Doctores, quibus carere nunquā potest Ecclesia.* Hæc ille. *Est enim Ecclesia*, vt S. Cyprianus eam definit in epist. 9. li. 4. *plebs Episcopo adunata & pastori suo grex adhærens.* Sequitur igitur, vt aduersarii, qui veros Episcopos, & pastores non habent, neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento S. Hieronymus in Dialogo aduersus Luciferianos, Hilarium quendam hæresiarcham apertissime confutauit: *Hilarius*, inquit, *cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusque, vt putat, turba sit mundi: neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos & Presbyteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia tradere: & cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interijt & secta, quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare, Ecclesia autem non est quæ non habet Sacerdotes.*

Vnum duntaxat effugium inuenit Caluinus; scribit enim l. 4. Inst. c. 3. parag. 4. Ecclesia constituta, nō nisi à pastoribus Pastores ordinandos esse. At cum Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renouatur, ac restituitur, solere Deū extraordinario modo excitare Apostolos & Euangelistas, in quorum numero se & Lutherū sine dubio vult haberi: *Quanquam*, inquit, *non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitarit Deus, vt nostro tempore factum est: talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit: munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, qui in Ecclesiis rite constitutis locum non habet.* Sed hoc miserum est perfugium: nam Ecclesia semel à Christo bene constituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum, cum non sit fundata super arenam, sed supra petram, Matth. 16. quocirca non eget nouis Apostolis & architectis.

Deinde, si Lutherus & Caluinus noui Apostoli fuissent, venissent omnino cum signis, & miraculis Apostolorum: sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probauerunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Caluinum quàm Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt. Petrus, quidem à Christo, cæteri à Petro, vt Ioannes de Turrecremata ostendit lib. 2. c. 32. & nos in primo libro de Pontifice c. 23. docuimus, dum sancti Petri prærogatiuas enumeraremus.

CAPVT IIII.

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

SEquitur altera propositio. *Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimum ad summum Pontificem.* De hac propositione satis multa dicta sunt in libro de Pōtifice, vbi demonstrauimus Ecclesiasticam iurisdictionem nō esse in ipso cœtu fidelium, sed in capite, id est, in summo Pontifice. & ab eo ad Episcopos cæteros deriuari. Probatur igitur hæc propositio primum ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam potestatem, Matt. 16. & Io. 21. *Dabo tibi claues.* Et: *Pasce oues meas.* Et rursus Apostolus Ioan. 20. *Ego mitto vos.* Et, *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Christus auctor omnis Ecclesiasticæ iurisdictionis nihil vnquam tribuisse legitur.

Deinde idem hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Nam Actor. 14. Paulus & Barnabas, Episcopi & Apostoli constituebant per ciuitates presbyteros, & ad Titum 1. *Huius rei gratia*, inquit Apostol. *reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros sicut ego constitui tibi.* Et ipsi etiam Centuriatores Centuria 1. li. 2. c. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

Deniq; idem colligitur ex sequentibus. Demonstraturi enim sumus paulo infra, electionem Ministrorum populo non conuenire: ex quo certe sequitur maiori ratione vocationem eidem populo non conuenire. obiectiones aduersariorū omnes simul tum refellentur, cum de electione disputabitur.

CAPVT V.

Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.

HIs igitur de ordinatione, & vocatione præmissis, ad electionem, de qua præcepta quæstio est, veniamus. sitque hæc tertia propositio. *Electio Ministrorū Ecclesiæ non fit à solo Deo.* Hæc propositio asseritur aduersus errores Ioannis Vviclef, & Ioannis Huss, qui dānati sunt in Concilio Constantiensi. nam sess. 8. damnatur hic articulus Vvicleffi, qui est octauus: *Si Papa sit præscitus & malus, non habet potestatē super fideles.* Et rursus iste, qui est articulus 40. quique ex octauo deducitur: *Electio Papæ à Cardinalibus, per Diabolum est introducta.* Sess. autem 15. damnātur hi articuli Ioānis Huss. Articulus 22. *Papa vel Prælatus malus, & præscitus, est æquiuoce Pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Non eo ipso quo electores, vel maior pars eorum consenserint viua voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa. vnde siue electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

Refellitur iste error, ac sententia nostra comprobatur. Primum exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit prædestinatos ad gubernacula politica, vel ecclesiastica. Nam 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. & Christus Ioannis 6. Iudam elegit, quem constat minime prædestinatum fuisse. *Nonne*, inquit, *ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est.*

Secundo exemplis Apostolorū, qui Act. 6. elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolaū, qui postea fuit hæresiarcha. ex quo apparet eos nō laborasse in electione, essent ne prædestinati, an reprobi, quos eligebant, cum satis intelligerent id sciri non posse.

A Tertio ex Patribus. Origenes hom. 4. in librum Iudicum docet ac demonstrat, sæpe diuinam prouidentiam ad punienda peccata populorum efficere, vt impij sedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiam Ecclesiarum. Chrysostomus autem homil. postrema in epist. ad Heb. Augustinus lib. 2. c. 4. contra epist. Parmeniani. & Bernardus serm. 66. in Cantica, docent, homines malos veros Episcopos esse posse si legitime eligantur, id quod etiam confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Ioan. 11. de Caipha: *Cum esset Pontifex anni illius prophetauit.* Fuit enim Caiphas, etsi iniquus & improbus, verissim⁹ Pontifex, cum eius dignitatis gloriā Deus ei dederit, vt prophetaret.

B Quarto ratione, Si solum Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua voluntate, sine vllo signo externo, & visibili, aut certe visibili aliquo signo: si primum affirmetur, quod nobis eiusmodi electio prodesset? nunquam enim sciremus quis Ecclesiæ esset Pastor: si secundum, aut signum illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, vt columbæ descensus, aut cœlestis aliquis fulgor, aut certe loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Act. 1. cupientes S. Matthiam eligi à solo Deo, sortibus vsi sunt. At prodigia illa columbæ, & luminis rarissima esse solent; certe hoc tempore minime ea videmus.

C Sortibus autem vti, cum humano cōsilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari à casu, aut à cœlo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à casu, stultū est homines ratione præditos velle sortibus eligere Pastores suos, & cōmittere fortunæ temeritati, quod poterant consilij maturitate definire: si à cœlo, superstitionis vitium est vti sortibus in eiusmodi electionibus; neque enim cœlum vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt iacere sortes, vel educere: si à Diabolo, impium, & sacrilegum est, rerum sacrarum auctorem Diabolum facere: si denique à Deo, peccatum est tentationis Dei, expetere, atque expectare à Deo, vt ipse sortes dirigat, quando neque ipse id se facturum promisit, neq; deest humanū consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi prælatos sortibus

D merito improbauit, capite Ecclesia, extra de Sortilegiis. quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in cap. 1. Ionæ, & Beda in cap. 1. Actor.

At, inquies, Salomon Prouerb. 16. asserit sortes à Deo gubernari, cum ait: *Sortes mittūtur in sinu, à Domino autem temperantur.* Respondeo, Salomonem dicere voluisse omnia gubernari à diuina prouidentia, etiamsi nobis plane casu quodam fieri videantur, vt id, quod sorte alicui contingit. Porro diuina prouidentia in sortibus cernitur, non quod semper qui sorte eligitur sit melior, sed quod siue melior siue

E peior sit, non sine Dei prouidentia eligatur; qualis prouidentia in omnibus aliis euentibus, quamuis maxime fortuitis, cernitur. proinde non colligit ista communis prouidentia casum; neque facit vt meli⁹ sit sorte præpositos Ecclesiæ eligere, quā suffragiis.

Neque his repugnat exemplum S. Matthiæ, qui sorte electus fuit. Nam in primis non fuerūt fortasse illæ sortes proprie dictæ, sed cœleste aliquod lumen super Matthiam à Deo effusum, vt indicare videtur Dionysius Areopagita de Eccles. hiarche. c. 5. par. 3. Aut certè sortes illæ veræ, ac propriæ fuerunt, sed priuilegium, atque inspiratio Dei peculiaris caussa fuit, cur iis Apostoli vterentur. Quia enim Apostoli cæteri à Christo electi fuerant, ne videretur S. Matthias cæteris inferior, voluit fortasse idem Christus per se illū eligere. Itaque inspirauit Apostolis,

stolis, vt forte vterentur. Sed priuilegium, vt Hieronymus notauit in cap. 1. Ionæ non debet trahi in exemplum ordinariarum electionum. Aut postremo sine vllo priuilegio sortibus Apostoli in ea electione vti voluerunt, quod Matthias & Barsabas adeo essent pares sanctitate, & doctrina, vt humano iudicio discerni non posset vter præponendus esset. In eiusmodi enim casibus licitus est sortium vsus, tum quia non tentatur Deus, cũ id ab eo exquiritur, quod humano iudicio declarari nõ potest, tum quia nullum est periculũ, quicunque sorte exeat, etiamsi plane casu exiret, quando pares sunt, de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia querimoniarum, nulliq; fit iniuria.

Quapropter sortibus vtendum esse in eiusmodi casibus, docet S. Augustinus lib. 1. doctrinæ Christianæ, cap. 28. & in epist. 180. ad Honoratum. quomodo apud Iudæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur vnus, qui certo tẽpore thus Domino adoleret; vnde est illud Luc. 1. *Sorte exijt, vt Zacharias incensum poneret, &c.* Atque ad hunc ritum respexisse Apostolos in electione S. Matthiæ testantur Ambrosius in c. 1. Lucæ, & Beda in c. 1. Actor.

CAPVT VI.

Quarta propositio.

NOn *decuisse Christianos sacerdotes carnali successione propagari.* Confirmatur hæc sententia. Primum ex figura, quæ in lege naturæ præcessit, nam Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus & Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patre, sine matre, sine genealogia fuisse describitur ad Heb. 7. vt intelligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed fieri.

Secundo, idem probatur ex prophetia Isaiæ 66. *Assumam*, inquit Dominus, *ex eis Sacerdotes, & Leuitas*. In quem locum obseruat S. Hieronymus, ideo dixisse Prophetam: Assumam ex eis, quia in Testamento nouo, de quo apertissime eo loco loquitur Isaias, non erant Sacerdotes nasciturì ex vna aliqua familia, sed assumendi ex omnibus Gentibus.

Tertio, idem probatur ex differentia Testamenti noui, ac veteris: vt enim in testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationẽ ex Iacob, in nouo autem propagatur per spiritualem regenerationẽ ex Christo: ita quoque par erat vt in testamento veteri sacerdotes carnali successione propagarentur, in nouo autem spirituali electione assumerentur. Item quemadmodum sacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ouibus mactãdis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est, cum in hostia spirituali, ac diuina sacrificanda occupetur, sic etiam æquum erat, vt sacerdotum propagatio in Testamẽto veteri carnalis, in nouo, spiritualis esset. Adde, quod illi vxores, & liberos habebant, proinde facile potuit illa ratio institui, vt parentibus filii succederent, nostri autem cęlibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris: quare non potest vllo pacto fieri, vt sacerdotium Christianum successionem carnalis generationis consequatur.

Quarto idem probatur naturali ratione, Christianæ enim Reipub. (quæ sane perfectissima est) perfectissima ratio conuenit instituendi Ministros: At longe melior est ratio per electionem, quam per generationem; nam si electio valeat, semper optimi, & doctissimi Pastores præfici possũt Ecclesiis; si

A autem generatio locum habeat, cogemur non raro pueros habere Episcopos, aut viros improbos, & imperitos.

Neque vero recte obiici potest, etiam nunc eligi sępe improbos, & imperitos, aut adolescentulos, ac pene pueros, id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facile emendari potest. At generatio naturaliter affert secum eiusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quàm nasci.

CAPVT VII.

B *Quinta propositio.*

IVs *eligendi summum Pontificem, cæterosque Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non conuenit populo iure diuino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniuentia, vel concessione Pontificum.* Hæc propositio proprie statuitur aduersus Lutheranos & Caluinistas, & probatur Primo exemplo Aaronis, & testimonio D. Pauli, scribit enim Apostolus ad Heb. 5. Neminẽ assumere sibi debere honorem, nisi vocetur à Deo, tanquam Aaron; atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem; sine vllo vel consensu, vel consilio multitudinis.

C Secundo idem probatur exemplo, & verbo Christi; Christus enim Io. 20. Apostolis ait: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Quocirca voluit, vt ea potestate, eaque ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, qua ipse eam gubernauerat eo tempore, quo præsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primum duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio vllo multitudinis.

Tertio ex iure diuino, tum naturali, tum etiam scripto; nam iure diuino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oues. Ioan. vlt. Actor. 20. 1. Pet. 5. Ratio autem naturalis apertissime docet, ouibus non conuenire, vt pascant, ac regant, sed regãtur atque pascantur. At eligere Pastores, ad gu-
D bernationem & regimen pertinere certissimum est; non igitur populo conuenit Pastores eligere.

Obiicies fortasse, quod in terrena Republica populi dicantur oues, reges, pastores, & tamen regis electio ad populum spectet. Respondeo, aliam esse rationem terrenæ, aliam cœlestis, id est, Christianæ Reipublicę. Nam in terrena Repub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, & proinde potestatem politicam immediate ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transtulerit. At Christiana Respublica nunquam habuit eiusmodi libertatem, siquidẽ cum ipsa natus est, & Pastor ip-
E sius; Christus enim simul Ecclesiam instituit, & Petrũ ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tum solum potest regem eligere, cum rege caret: at Ecclesia nunquam rege caret, semper enim Christus viuit, semper etiam sunt in Ecclesia Episcopi aliqui, qui pastores nouos eligere & creare possunt.

Quarto idem probatur exemplo Apostolorum qui Episcopos passim eligebant sine vllo suffragio multitudinis, vt vel ex eo constat, quod Episcopos à se creatos mittebant ad populos absentes, & infideles. Neque valet quidquam responsio Kemnitii, qui in Examine Tridentini Concilii in disputatione de Sacramento ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos à plebe illius Ecclesiæ, vbi ordinabantur. Nam qui dicunt

iure diuino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Pastorem, quem neque nouit, neque cupit. Proinde volunt iure diuino pertinere ad populum Episcopi proprii, non alieni electionem. Deinde quo iure vnus populus Episcopum alterius populi eligere potest? Denique vnde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebant, à populo eius Ecclesiæ electos fuisse, vbi ordinabantur?

Quinto probatur eadem nostra conclusio ex conciliorum veterum decretis, ac I. Laodicenum concilium can. 13. sic habet: *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi.* Nec valet Caluini responsio, qui canonem istum ita interpretatur, vt velit non excludi eo canone turbas ab electione, sed solum constitui vt nõ solæ turbæ eligant, sed intersint etiam seniores. Cum enim semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Caluini interpretatio.

Ad hęc in concilio Martini Papæ apud Martinum Bracarensem, c. 1. decretorum ita legimus: Denique *Non licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promouentur, sed in iudicio Episcoporum sit.* Itẽ concilium Nicænum II. can. 3. sic habet: *Omnem electionem quæ fit à magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui est promouendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi.*

Denique Concilium IV. Constantinopolitanum quod est octauũ generale, can. 28. *Sancta*, inquit, *& vniuersalis Synodus definit, neminem laicorum Principũ, vel potentum semet inferre electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitani, aut cuiuslibet Episcopi, præsertim cum nullam in talibus potestatem, quemlibet potentium, vel cæterorum laicorũ habere conueniat, sed potius silere, ac attendere sibi, vsquequo regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis.*

Sexto idem probatur exemplis, seu testimoniis veterum, qui post Apostolos floruerũt. S. Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium: *Alexandriæ*, inquit, *à Marco Euangelista vsque ad Heraclam, & Dionysium, Episcopos Presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabãt.* Hæc ille. Quo satis aperte docet Alexandriæ antiquissimis tẽporibus Episcopos nõ à populo, sed à Presbyteris eligi solitos. Ruffinus libro 10. hist. cap. 9. scribit, Frumẽtium à S. Athanasio creatum Episcopum Indorum, Indis ipsis ea de re nihil neque sciẽtibus, neque cogitantibus. Epiphan. in epistola ad Ioannẽ Episcopum Hierosolymæ scribit à se Paulinianũ S. Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum, & directum ad monasterium, vt in eo fungeretur munere sacerdotali, cum tamẽ de ea re nihil ad se eiusdẽ monasterii fratres scripsissent. S. Augustinum Anglorum Apostolum B. Gregor. Episcopũ designauit, atque ab Arelatensi Episcopo ordinari iussit, si Angli fidem reciperent, neque electionem, aut postulationem vllam Anglorum exspectauit. Vide Bedam lib. 1. hist. gentis suæ. Beatus quoque Gregor. II. S. Bonifacium Germanis Episcopum ordinauit nihil ea de re scientibus, cogitantibusve Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque eiusmodi exempla plurima possent afferri.

Septimo idem probatur ex incommodis, quæ popularem electionem consequuntur. Primum, populares imperiti sunt, nec possunt etiamsi maxime velint, iudicare an aliquis sit idoneus sacerdotio necne. Valentinianus Augustus, vt refert Theodoretus libro 4. hist. ca. 6. cum ad eum deferretur ab Episcopis electio episcopi Mediolanensis, respondit: *Maior res est, quàm vt nobis conueniat, vos autẽ gratia diuina præditi, & illius splendore fulgentes melius eligetis.* Hæc ille. At quanto magis id posset ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim quæso, iudicabũt mercatores, agricolæ, cæmẽtarii, cæterique opifices, num quis habeat eruditionem, & prouidentiam Episcopo necessariam?

Deinde, si populus ius habeat eligẽdi, necesse erit, vt semper ij præficiantur quos præfici cupiant peiores, & stultiores, nam maior pars vincet, plures autem sunt in qualibet ciuitate mali, quàm boni, plures stulti, quàm sapientes. Quare S. Chrysostomus libro. 3. de sacerdotio grauiter quæritur, quod suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dici non esse mirandum, si pessimi quique præficiantur, & optimi viri interim negligãtur, cum eorum sit eligere; qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus iudicare.

Denique, electio popularis obnoxia est tumultibus ac seditionibus, vt S. Augustinus dicit in epist. 110. & 225. vbi refert historiam turbulentissimæ cõmotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque lib. 11. hist. c. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando. *Dissensio*, inquit, *grauis & periculosa vrbi propriæ maturum parabat exitium.* Sed insignis contentio præter cæteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt, vt in quodam templo CXXXVII. homines necarentur, vt scribunt Ambrosius Marcellinus lib. 27. Hieronymus in Chronico, & Ruffinus li. 11. hist. c. 10.

At, inquit Caluinus, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent è medio, argumento est non potuisse tolli, propterea quod esset iure diuino constituta.

Respondeo, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suauiterque de medio tolli; initio enim hoc est, Apostolicis temporibus, insciente populo, Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dãdum de vita, & moribus eligendi. Vnde est illud Tertulliani in Apolog. c. 39. *Præsunt probati quique seniores, honorem istum non precio sed testimonio adepti.* Tum vt populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ij tantum ordinari, quos populus postulasset. Vnde est illud S. Leonis in epist. 87. vel 89. *Exspectarentur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt patrum regulas, custodiri.* Vbi S. Leo populis tribuit vota, id est, desideria, & testimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, vt etiam ius suffragii sibi populus vsurparet. vt intelligi potest ex lib. 3. Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, & apparuit eius rei confusio, & indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio & postulatio, solumque relictum est testimonium vitæ & morũ. Nam etiam nunc ordinantur episcopi & Presbyteri coram populo, & Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconum populum alloquitur, ac petit, vt si quis est, qui aliquid habeat aduersus ordinandos, accedat, & dicat. Superest argumenta soluere.

Matthias Illyricus in lib. de electione Episcoporum collegit omnia ferme argumenta, quæ à Luthero, Brentio, Caluino, & aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. Primum eiusmodi est; Claues regni cœ-

lorum

locum non soli papæ aut episcopis, sed toti Ecclesiæ data sunt. Nam quod dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claues, &c.* S. Augustinus tract. 124. in Ioan. interpretatur dictum esse Petro, vt is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matt. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulo ante: *Si peccauerit in te frater tuus, vade, corripe eum, &c.* At nomine clauium significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatem à Christo habet eligendi & vocandi, atque etiam ordinandi Ministros.

Respondeo, de hoc argumento multa diximus in lib. de Pontifice, idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur illa verba Matth. 16. *Tibi dabo claues*, sententiæ nostræ manifeste fauent, neque illi repugnat S. Augustini interpretatio, Nam propterea S. Augustinus dicit, Apostolum Petrum in persona totius Ecclesiæ accepisse claues, quia in totius Ecclesiæ commodum & vtilitatem eas accepit, & etiam quia non ipse solus illis vsurus erat, sed transmissurus ad successores, & communicaturus cum alijs omnibus Episcopis & Presbyteris.

In altero autem loco: *Quæcunque alligaueritis, &c.* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi & soluendi, sed quæ in Prælatis sit, non reliqua multitudine. Vere enim dicitur in Ecclesia soluere & ligare, quia Prælati eius soluunt & ligant, quemadmodum dicitur homo loqui & videre, licet non nisi lingua loquatur, & oculis videat. Id autem ita esse, ex ipso illo loco deducitur; nam posteaquam iusserat, vt qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus, non moueretur, deferretur ad Ecclesiam, & ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adiecit eam promissionem: *Quæcunque alligaueritis, &c.* quare illi Ecclesiæ dicitur: *Quæcunque alligaueritis*, de qua dictum est, *Dic Ecclesiæ*.

Illud autem: *Dic Ecclesiæ*, exponitur à Chrysostomo in commentario eius loci, ac si dictum esset, Dic Prælato ecclesiæ; cæteri quoque Doctores per Ecclesiam eo loco positam intelligunt Prælatum, aut concilium Prælatorum, & vsus Ecclesiæ idem confirmat; semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad Episcopum aut Concilium deferuntur.

Secundum argumentum tale est; Imperat Dominus, Ioan. 10. vt non audiamus vocem alienorum. Et rursus Matt. 7. vt fugiamus falsos Prophetas, & Apostolus ad Gal. 1. iubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Euangelium: Igitur populus Christianus diuinum habet mādatum, quo tenetur bonos Pastores quærere & vocare, & perniciosos reijcere.

Respondeo, populum debere quidem discernere verum à falso Propheta, sed non alia regula, quàm diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur à prædecessoribus, vel iis, quæ dicuntur ab iis ordinariis Pastoribus, & præsertim ab Apostolica sede, & Ecclesia principali; nam imperatum est populo, vt audiat Pastores suos. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Matt. 23. *Quæ dicunt, facite.* Non igitur debet populus iudicare suum Pastorē, nisi noua audiat, & à doctrina aliorum Pastorum aliena.

Præterea, hoc est quod Paulus monet ad Gal. 1. vt anathematizemus, qui docent noua, & contraria iis, quæ antea Euangelizata sunt. Adde, quod populus cum sit rudis, non potest aliter iudicare de doctrina Pastoris. Si enim per se posset iudicare, non egeret prædicatoribus: ex quo deducitur, debuisse hominibus huius temporis suspectam esse doctrinam Lutheri, Caluini, & similium, qui per se veniebant, & prædicabant noua & pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ecclesiæ. Nam cum Pastor ordinarius & aliquis alius qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus pastorē suum potius sequi, quàm illum alterum, qui non est Pastor, etiamsi forte contingeret, vt Pastor erraret. Nam cum ipse populus non possit de ea re iudicare, cur non potius credet illi, cui iussus est obedire? Quanquam non est credibile, Deum permissurum, vt ordinarius Pastor ita erret, vt decipiat simplicem populum; facile enim apparet, an doceat contraria cæteris Pastoribus.

Obseruandum est præterea, populum posse quidem ea regula, quam posuimus, internoscere verum Prophetam à falso, sed non propterea posse falsum Pastorem, si sit Episcopus, deponere & alium eius loco substituere. Nam Dominus & Apostolus tantum iubent, vt falsi Prophetæ non audiantur à populo; non autem vt populus eos deponat, & certe vsus Ecclesiæ semper hoc habuit, vt hæretici Episcopi à Conciliis Episcoporum, vel à summis Pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum manet solutum.

Tertium argumentum est hoc; Episcopi non sunt Domini, sed ministri ecclesiæ, 1. Corinth. 3. & 1. Pet. 5. Et præterea Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes Episcopos, proinde ipsa potest eligere & vocare Ministros.

Respondeo, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ qui pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eique præsidendo, vt alias diximus. Duplex est enim genus Ministrorum, cum alii seruiant obediendo, vt mancipia; alii imperando, vt pædagogi, & omnis magistratus. Porro Episcopos seruire populis regendo & imperando, patet Act. 20. & ad Heb. 13. Est autem ecclesia columna veritatis, quia semper audit Petrum, pro quo Dominus orauit, ne deficeret fides eius.

Argumentum Quartum sumunt ex Actorum 1. non soli Apostoli, sed tota Ecclesia eligit Matthiam & Barsabā, vt ex eis Deus vnum assumeret.

Respondeo cum Chrysostomo in hunc locum id factum esse ex concessione Petri, non ex necessitate: *Quid*, inquit *Chrysostomus*, *an non licebat ipsi Petro eligere? licebat, & quidem maxime, verum id non fecit, ne cui videretur gratificari.* Præterea illa non tam electio fuit, quàm postulatio quædam, qua cupiuerunt à Deo aliquem eligi in locum Iudæ. Denique ab exemplo vno non deducitur aliquid esse de iure diuino. Nos quidem efficaciter probamus, non esse de iure diuino, vt populus eligat; quando exemplis ostendimus, aliquando, sine populi suffragio episcopos fuisse electos, quia non potest recte fieri contra ius diuinum. At non efficaciter probamus esse de iure diuino id omne, quod aliquando factum legimus.

Quintum argumentum ex Act. 6. vbi de multitudine credentium dicitur; *Et elegerunt Stephanum, &c.*

Respondeo primo, ab hoc exemplo non probari id esse de iure diuino. Secundo dico, id etiam esse tributum populo ex concessione Apostolorum, vt Lucas ipse aperte testatur. Tertio dico, locum hunc nō esse ad propositum: Nos enim agimus de electione Pastorum, qui præficiuntur Ecclesiæ regendæ, isti autem Diaconi erant præficiēdi mensis:

A Argumentum Sextum, Act. 14. *Et cum constituissent illis per singulas ciuitates Presbyteros*, verbum Græcum χειροτονήσαντες, significat, cum elegissent per suffragia. Nam χειροτονῶ, est quasi χεῖρα τείνω, id est, manus tendo, seu attollo in signũ suffragij, vt enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragii apud Græcos erat, attollere manus. Cum ergo Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestũ est eos præfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

Respondeo ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Illyrici, Caluini, Kemnitii, & aliorum, verbum χειροτονῶ tria significare posse. Primo, eligere per suffragia, vt ratio ipsa etymologiæ docet, & vsus etiam profanorum au-B ctorum.

Secundo, eligere ac decernere quocunque id fiat modo: Nam etiamsi etymologia ab extensione manuum sumpta sit, tamẽ deriuatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem, vt multis aliis verbis accidit. Nam Act. 1. Lucas dicit. *Cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.* Græce est ϰαὶ συγκατεψηφίσθη, id est, suffragiis additus est. Nam ψηφίζειν est dare suffragium, & ψήφισμα est ipsum suffragium, & tamen B. Matthias, non suffragiis, sed sorte electus est. Itaque ψηφίζειν eo loco accipitur pro cooptare, quocunque modo id fiat; & Act. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo*, Græce, ἀλλὰ C μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Nec tamen Deus suffragiis elegit, quibus ostenderet Christum rediuiuum.

Tertio significat apud Ecclesiasticos ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus ho. 14. in Acta, exponens illud: *Et cum orassent, imposuerunt illis manus.* Sic ait: τοῦτο γάρ ἐστι χειροτονία. Et ho. 10. in 1. Tim quærit, cur Apostolus, cum præcepit de Episcopis, transit ad Diaconos, omissis Presbyteris, & respondet, quia Episcopi & Presbyteri sunt iidem, nisi quod Episcopi ordinant, Presbyteri nõ ordinant, τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι. Eodem modo concilium Nicænum in epist. ad Alexãdrinos apud Theodoretũ lib. 1. hist. c. 9. vtitur voce χειροτονία, pro ordinatione; si igitur accipiamus illud D Act. 14. χειροτονήσαντες, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεῖν, non significare eligere per suffragia ab aliis data, sed eligere proprio suffragio, vt patet ex etymologia, & ex vsu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεῖν. Sic enim ait: ὁ δῆμος τὰς ἑαυτοῦ γνώμας περὶ τούτων τῆς γνώμης ἐχειροτόνησε. Similiter Cicero in oratione pro Flacco, de populo dicit; Porrexerũt manus, psephisma natum est. Cum ergo Lucas dicit de Paulo & Barnaba χειροτο-E νήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, non vult dicere, Paulũ & Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantum, nisi velint aduersarii illud, χειροτονήσαντες, referri ad populum, repugnante tota sententia Scripturæ. Nam de quibus dicitur: cum constituissent Presbyteros, de iisdem dicitur: *Commendauerunt illos Deo, in quem crediderant*, quæ sine controuersia ad Apostolos tantum referuntur.

Argumentum Septimum sumunt Lutherus, Caluinus, Kemnitius, & Illyricus ex Cypriano, qui lib. 1. epist. 4. sic ait: *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi, quod & ipsum videmus de diuina auctoritate descendere, vt Sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, &c.*

Respondeo dupliciter. Primo, Cyprianum non velle dicere, descendere ex iure diuino, vt Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis diuinis, vt patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de diuina auctoritate, probat solum tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus, Num. 20. coram populo ordinatus est, & similiter Matthias, Act. 1. & septem Diaconi, Act. 6. At exempla scripturarum non faciunt rem esse de iure diuino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

Secundo dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi vt ferant testimonium de vita & moribus ordinandorũ, quod etiam nunc seruatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, & suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid nouerit boni vel mali de ordinando, & sic testimonio suo efficere, vt non eligatur. Itaque habet populus secundum Cypriani sentẽtiam potestatem eligendi, & suffragãdi per testimonium, non per calculum, more testis; non iudicis. id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopũ, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At Scriptura Num. 20. dicit, Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum; & Cyprianus explicans hoc, ait: *Coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur.* Et infra: *Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.*

Argumentum Octauum sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. eiusdem Concilii ad Alexandrinos, apud Theodoretum lib. 1. c. 9. hist. habentur hæc verba: *Dignum est, vos potestatem habere, & eligendi quoslibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, & absolute facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesiæ: si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solum modo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul, & designante maxime Alexandrinæ ciuitatis Episcopo.*

Respondeo, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi iam tum cœpisse consuetudinem, vt populus electioni admisceretur, quod nos minime negamus. Non autem inde colligitur, id esse de iure diuino, quod aduersariis erat probandum. Sed notanda est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicænum initio huius testimonii ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligendi, & omnia faciendi secũdum ecclesiæ sanctiones; Illyricus autem sic peruertit, & immutauit verba, vt videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam; deinde ad finem

eius

eius testimonij Cõcilium dicit, debere eligi Episcopum à populo, sed cõfirmari electionem ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) & proinde tribuit Concilium præcipuam auctoritatem episcopo in electionibus: Illyricus autem immutauit verba, vt videretur Episcopus nihil amplius posse, quàm populus. Vide totum locum.

Argumentum Nonum Illyrici, Caluini, & Kemnitii, sumitur ex epistola Concilii II. generalis ad Damasum, quam refert Theodoretus libr. 5. hist. c. 9. vbi sic legimus: *Reuerendissimum & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinauimus coram vniuersali Concilio cum omni concordia: sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersique Clerici, cuncta decernente pariter ciuitate.* Similia profert Caluinus ex Leone epist. 89. & Gregorio lib. 2. epi. c. 69. Addit Kemnitius vnum testimonium ex Ambrosio lib. 10. epist. 82. & alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. 62. 63. 65. 67. & 8. quæst. 1. can. Licet. multa etiam eiusdẽ generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

Respondeo Primo, ex nullo horum testimoniorum colligi, esse de iure diuino, vt populus eligat Secundo, in his omnibus, vno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solum postulationis vel testimonii. Tertio, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id iuris habere eos, vel habuisse ex concessione Pontificum, non ex iure diuino. Ex quibus apparet, quàm splendide mentiatur Caluinus l. 4. Inst. c. 5. §. 2. cum dicit ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, & cum multis Conciliorum decretis, quæ statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec vllum verbum Dei attulit, nec vllum Concilii decretum vllum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum Decimum Illyrici, sumitur à consuetudine Ecclesiæ. Dicit enim fuisse vsum istum in Ecclesia per annos fere M.CCC. & solũ à tempore Friderici II. qui obiit anno M.CCL. introductum, vt Laici excluderẽtur ab electione. Probat autem, quod tandiu durauerit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX. qui sedit tempore Friderici. Exstat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis, tit. de electione, c. Messana, mentio huius rei; nec non in epistola eiusdem Gregorii ad Episcopum Bremẽsem, apud Krantzium l. 8. Metropolis, c. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum prorsus est dubiũ, quin electio ante annos CCC. & deinceps quoque aliquandiu à Laicis, citra omnem controuersiam sit factitata.

Respondeo, Illyricum egregie mentiri. Nam in primis, Apostolorum tempore, & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, vt ex supra dictis patet, deinde cõsequentibus sæculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tẽpore, nec citra controuersiam, vt Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissime dicit, Canonicorum fuisse electionem, licet accesserint etiam vota, id est, desideria & postulationes populi.

Porro caput Messana, est contra ipsum Illyricũ; nã in eo capite prohibetur seuerissime, ne Laici eligant: *Edicto*, inquit Honorius, *perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur; quod si forte præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela.* Hæc ille. Non igitur citra controuersiam Laici ante annos trecentos eligebant. Præterea, electio Alexandri III. ante annos CD. per solos Cardinales facta est, vt cognosci potest ex Radeuico l. 2. de rebus gestis Friderici I. c. 5. & sequentibus. Item electio Gregorii VII. ante annos quingẽtos, per solos Cardinales facta, vt patet ex decreto electionis illius apud Platinam. Denique, quomodo citra controuersiam vsque ad annum M.CC. Laici elegerũt; cum, vt supra citauimus, Concilium octauum ante annos DCC. & Concilium septimum ante annos DCCC. & Concilium Martini Papæ ante annos DCCCC. & Concilium Laodicenum ante annos M. CC. interdixerint, ne Laici eligant?

Argumentum Vndecimum est eiusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdã profert, sed ineptissimas, qualis illa est, quod Canonici & Monachi fere semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, raro aut nunquam Lutheranos, scilicet, valde expediret Ecclesiis & Monasteriis, vt ab iis gubernarẽtur, quia nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quod cum Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiã Principes temporales, à sex tantum aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longe maior, qui tamen à sex tantum aut septem Electoribus creatur.

CAPVT VIII.

Sexta propositio.

Electio Episcoporum non pertinet iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, vt vel ipse eligat vel præscribat eligendi modum.

Probatur Primo. quoniam ex Euangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam vniuersam sancto Petro esse commissam, Ioan. vlt. Itaque ad illum pertinet, prouidere Christianis, de iis qui curam eorũ gerant. Deinde, si ad Clerũ pertineret electio iure diuino, ad totum Clerum pertineret. Non enim ius diuinũ definiuit, vt hi potius, quã illi ex Clericis eligant; at non omnibus Clericis cõuenire electionem, satis probatur ex eo, quod eadẽ fere incommoda accide- rent ob multitudinem Clericorũ, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis iam sæculis soli Clerici primarii eligunt, quod tamen fieri non potuisset, si iure diuino omnes Clerici electores fuissent. Denique, S. Petrus, qui ius diuinum certe non ignorabat, non solum in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectauit, vt is à Clericis eligeretur, sed etiã ad plurimas prouincias Episcopos misit. Vide Damasum in pontificali, Innocentium I. in epist. ad Decentium, & Ioan. III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Caietanum de potestate Papæ, & Concilii, cap. 13.

CAPVT IX.

Septima propositio.

Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales est omnium optima, & merito conseruanda, etsi absolute posset Pontifex eam mutare, si vellet.

Secunda pars est euidens, quia de iure positiuo est, vt Cardinales eligant. Probatur prima pars huius conclusionis, Primo, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, vt iam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales, sunt

enim præcipui Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

Secundo, nulli melius iudicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligẽdus, quàm ij, qui sunt Episcopi Consiliarii, & cum eo Ecclesiam regunt, & optime norũt Ecclesiastica negotia: tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissime pertinebit electio.

Tertio, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, præter istã per solos Cardinales. Constat enim ab anno M.CLXXIX. vsque ad hoc tempus per annos CD. semper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, iuxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranensi, vt habemus capite Licet, extra de electione. nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incœpisse. Nam in illo capite Licet, Alexander III. aperte indicat, iam ante cœpisse morem istum, vt soli Cardinales eligerent, & solum se constituere, vt non sufficiat maior pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porro ante hoc tempus per M.C. annos, XVII. mutationes inueniuntur in electione Romani Pontificis, vt quidam annotarunt.

Quarto probatur experientia, quia nunquam fuerũt pauciora schismata, quam hoc tempore. Annotauit Onuphrius in lib. de Põtificibus Romanis, schismata XXIX. in Ecclesia Romana, ex quibus XXVI. fuerunt vsque ad Alexandrum, toto reliquo tempore solum tria. ex quibus etiam tribus vnum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factũ est tempore Vrbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Ioannis XXII. ab Imperatore Ludouico IV. excitatum est; postremum vero temporibus Eugenii à Concilio Basileensi.

Quinto probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus aliis bonis & legitimis formis: sciendum est enim quinque modis præcipue consueuisse eligi Episcopos. Primus modus fuit, vt ipse summus Pontifex per se eligeret. qui modus præsertim seruabatur olim in nouis Episcopatibus erigendis; nouisque Episcopis mittendis.

Secundus modus fuit, vt Episcopum eligerent Episcopi omnes eiusdem prouinciæ, vel maior eorum pars, postulato tamẽ testimonio, & consensu Cleri & populi eius loci, cui Episcopus dabatur: & eodem modo eligebantur Metropolitani, & Patriarchæ, & ipse summus Põtifex, nimirum ab Episcopis seu vicinis prouincialibus. & hic modus antiquissimus fuit, & durauit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus li. 1. epist. 4. *Apud nos*, inquit, *& fere per vniuersas prouincias tenetur, vt ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit*. Idem lib. 4. epist. 2. testatur, Cornelium Papam electum fuisse à plurimis Episcopis, de testimonio & suffragiis totius Cleri, & populi. De eodẽ modo legimus in Concilio Niceno, can. 4. Episcopum debere cõstitui ab omnibus Episcopis prouinciæ, & si id fieri nequit, saltẽ per litteras debere haberi consensum absentium omnium, vel maioris partis, vt exponit can. 6. eiusdem Concilii. Idem habetur in Concilio Antiocheno, can. 19. & in decretis collectis à Martino Bracarensi, cap. 3.

Tertius modus fuit, vt eligeret Clerus & populus ciuitatis. Hic modus fuit in vsu tempore Chrysostomi, Ambrosii, Augustini, Leonis, Gregorii, vt patet ex locis supra citatis.

Quartus modus fuit, vt Imperatores & Reges, vel soli, vel cum Clero & populo eligerent. Constat enim, Iustinianum seniorem post recuperatam Italiam, noluisse quenquam creari Romanum Põtificem, sine sua approbatione, quod seruatũ est vsque ad Cõstãtinum IV. qui iuri suorum predecessorũ in hac parte cessit, vt ex Platina, & aliis cognosci potest. Constat item, Carolo Magno ius eligẽdi Romanum Pontificem & alios Episcopos concessum ab Adriano I. & deinde simile ius concessum Othoni à Leone VIII. vt patet ex Gratiano dist. 63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

Quintus modus fuit, vt soli Canonici, id est, primarii Clerici Episcopum eligerent, qui modus seruatur à longo tẽpore multis in germaniæ locis.

Ex his quinque formis Prima non potest reperiri in electione summi Pontificis, quia non expedit, vt prædecessor eligat successorem: reperitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ac ipsius Pontificis decreto manauit. Secunda reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Episcopi vicini, vt tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. Tertia non reperitur, quia erat omniũ maxime incommoda, vt supra ostendimus. Quarta non reperitur etiam, quia quod Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi, & quasi tyrannide Imperatorum, vt quando Græci Imperatores nolebãt creari Pontificem sine suo iussu, immo etiam nisi pecuniariam summam accepissent; quam cõsuetudinem tyrãnicam fuisse affirmat S. Gregorius in commentario Psal. 4. pœnitentialis; vel quia Pontifices ipsi id necessariũ iudicabant ad Ecclesiæ defensionem, vt quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannice se ingerunt electioni, nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Imo etiam vix inuenitur aliquis pius Imperator, qui hoc iure sibi cõcesso vti voluerit, & è contrario exstat aperta renunciatio huic iuri facta à Ludouico Caroli filio can. Ego Ludouicus, dist. 63 & ab Othone I. can. Constitutio, eadem distinctione. Quinta denique reperitur: nam quod sunt Canonici in alijs vrbibus, id sunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in vrbe.

CAPVT X.

Octaua propositio.

SI nulla exstaret Pontificia constitutio de electione summi Pontificis: vel casu aliquo omnes electores à iure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, ius electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.

In hac propositione non videntur omnes conuenire; quidam enim existimant, secluso iure positiuo, ius eligendi deuolui ad Cõcilium Episcoporum, vt Caietanus tractat. de potestate Papæ & Concilii, c. 13. & 21. Franciscus Victoria relect. 2. q. 2. de potestate Ecclesiæ. Alii, vt refert Syluester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docent, ad Clerum Romanum pertinere ius eligendi in illo casu. Sed cõciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem, mortuo Pontifice non est in Ecclesiã vlla maior auctoritas, quàm generalis Concilii: & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicuius particularis loci, sed solum generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare ele-

ctores: tamen posteaquam vnitus est Pontificatus orbis Episcopatui vrbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanæ ecclesiæ. quod probatur dupliciter.

PRIMO, qui ab omnibus Episcopis vicinis, & clericis Romanis translatũ est ius eligendi ad Cardinales, qui sunt quędam pars Episcoporum & Clericorum Romanæ Ecclesiæ; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire ius eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanæ Ecclesiæ.

SECVNDO, quia hæc est antiquissima consuetudo, vt ex Cypriano suprà ostendimus, vt Episcopũ tam Romanum, quàm alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero, nec vnquam est auditum, quod Episcopi aut Archiepiscopi totius orbis conuenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, vt factum est in Concilio Constantiensi.

CAPVT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

SEQVITVR tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ; quæ sanè quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab aduersarijs de numero, de antiquitate, & de officio Clericorum. Ac vt à numero incipiamus, Ioannes Caluinus libro 4. Institutionum, capite 4. & capite 19. & Martinus Kemnitius in Examine 23. sess. Concilij Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt; ac docent, tres tantum esse veros ordines Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex cæteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores, Acolytos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiæ, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo aut paruitas requirebat. Id verò probant ex eo, quod variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Caluinus libro 4. cap. 4. parag. 1. Hieronymum producit testem, qui in commentario capite 19. Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles, & Cathecumenos.

Kemnitius autem testes producit; PRIMO, Dionysium Areopagitam, qui in 5. capite Ecclesiasticæ Hierarchiæ, tres tantum facit ordines, Pontificum, Sacerdotum & Ministrorum. SECVNDO, Canones Apostolorum, vbi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum, & Cantorum. TERTIO, Ambrosium, qui in commentario ad c. 4. Ephes. numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. QVARTO, Ignatium in episto. ad Antiochenos & Epiphaniũ in fine Panarij, qui plures numerat, quàm septem; addunt enim κοπιῶντας, id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. QVINTO, Canonistas, qui apud Gratianum dist. 23. & 25. addunt Psalmistam: *Non igitur*, inquit, Kemnitius, *Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus.* Hæc ille.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui propriè ordines Clericorum nominantur. est autem obseruandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticũ, vno modo proprie, alio modo communiter. Proprie illi dicuntur ordines, qui certo ritu sacro & solenni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibendum referuntur. Qua ratione septem duntaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolytus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibẽt, proinde vnum ordinem, non duos faciunt, sicut etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

Quare Cornelius Papa in episto. ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, id est, ante annos M.CCC. fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos XLII. Exorcistas cum Lectoribus, & Ostiariis LII. vbi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alii numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referũtur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Rom. sub Syluestro, cap. 3. numerantur iidem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV. can. 2. & sequentibus, præter ordines iam nominatos, in epist. 5. Cornelii, & in Concilio Rom. additur vltimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Concilium non monet, Psalmistam ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola iussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12. & in epi. ad Ludifredum; Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 6. & sequentibus; Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiast. cap. 7. & sequentibus; Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacramentis, part. 3. c. 5. eosdem septem ordines numerant, & explicant. Idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in 4. dist. 24.

Denique eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum & Tridentinum sessio. 23. cap. 2. & Ecclesiæ vsus idem testatur; non enim alii ordines pręter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cùm nullum habeat officium annexum, sed est pręparatio ad ordines, vt Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur Ordines illi omnes qui quomodocumque dedicantur diuinis obsequiis, etiamsi non referantur ad sacrificium, & hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduæ Deo sacratæ, nec non laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus; nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius capite 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ; de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina: Habebatur enim actio quędam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ seruiebant Ecclesiæ in instructione mulierum, quæ baptizandæ erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autem facile erit explicare loca, quę ab aduersariis afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac PRIMVM, ad locum Hieronymi, à Caluino adductum, respondeo S. Hieron. eo loco non loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordini-

bus Christianorum, ideo ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, vltimo Cathecumenos. Porro ex Clericis nominat tres tantum, id est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Esaiæ: *Erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaanitide*, ac per eas ciuitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat. Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alij cõtinentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit: Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis, Acolutorum meminit ac Lectorum in epist. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum & Ostiariorum in comment. ca. 1. epist. ad Titum in postremis verbis.

Ad locum Dionysij, à Kemnitio productum, respondeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum. Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militante, vt etiã tres sunt in Ecclesia triumphante; prima est Pontificum: Secunda Sacerdotum, Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiamsi ministri dicuntur & sunt, si comparentur ad Sacerdotes tamen sunt etiã Principes & Præsules, si comparẽtur ad plebem, & ideo dicuntur Hierarchiæ: Ordines autem inferiores nõ præsunt populis, sed tantum ministrãt Diaconis, & Sacerdotibus.

Quod autem Diaconi præsint, docent Ignatius in epist. ad Trallianos: *Subiecti*, inquit *estote Episcopo, similiter & Presbyteris, atque Diaconis.* Item Hieronymus in cap. 1. ad Titum: *Non solum* inquit, *Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione, sermone, ac scientia præcedant, verum & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Æditui, & omnes omnino, qui domi Dei seruiunt.* Docet id etiam Ioannes Chrysostomus, qui homil. 73. in Matt. Diacono suadens, vt Imperatorem arceat à communione, si indignè adeat: *Cohibe*, inquit, *& coerce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinariè assumerentur ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus, vt patet ex Leone, epist. 84. ad Anastasium, ca. 6. quam etiam puto caussam esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apostolorum respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nusquam voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione, modo vnum, modo alium ordinem nominasse; eundem autem Clementem plures ordines agnouisse, perspicuum est ex can. 70. vbi dicit: *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, &c.*

Ad testimonium Ambrosij respondeo, Ambrosiũ in comment. capitis quarti ad Ephesios, solũ quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli; *Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores*, & quia Paulus solum quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare: Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Euangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, Doctores, vel, vt ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad testimonium Ignatij & Epiphanij respondeo, illos Patres numerasse non solum ordines propriè dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere nouem ordines, quia distinguunt Episcopum à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt, sed in re non est dissensio. Theologi enim solũ considerant ordines, vt se habent ad sacrificium; quomodo (vt diximus) Episcopus & Presbyter; Lector & Cantor non distinguuntur; Canonistæ autem considerant ordines, vt Hierarchiam constituunt, & idcirco rectè distinguunt Episcopum à Presbytero, atque hæc de primo.

CAPVT XII.

De antiquitate Ordinum.

IOANNES Caluinus, de Ordinum, præcipuè minorum, antiquitate ita loquitur lib. 4. Instit. cap. 19. parag. 27. *Primitiuæ*, inquit, *Ecclesia incogniti fuerũt, & multis postea annis excogitati.* Sed falsam esse hanc Caluini sententiam testantur Clemens, & Ignatius, Apostolorum discipuli: Vterque enim eorum Ordinum meminit Clemens lib. 8. constit. omnium ferè Ordinũ etiam minorum, ritus declarat. Ignatius autem in epistola ad Antiochẽses ita cõcludit: *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas.*

Ad hæc, tempore S. Cypriani, omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen tunc cœperunt: Nam vt de re antiqua, & vbique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sanè non multum aberãt ab Apostolicis temporibus, Cyprianus lib. 2. epist. 10 *Exemplaria*, inquit, *eadem nunc quoque per Mettium Hypodiaconum à me missum, & Nicephorum Acolutum transmisi.* lib. 2. epist. 5. & lib. 4. epist. 5. scribit se ordinasse Lectores Aurelium & Celerinum lib. 5. epist. 14. *Presbyter*, inquit, *de Clero, & Exorcista, & Lector Lucianus scripsit.*

Eodem tempore scripsit epistolam sanctus Cornelius ad Fabianum Antiochenum, ex qua hęc sunt verba apud Eusebium lib. 6. hist. Eccles. c. 33. *Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat in Ecclesia Catholica vnum Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros XLVI, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XLII. Exorcistas, & Lectores cum Ostiarijs LII.* Omitto Concilium Laodicenum, canone 24. & Carthaginense IV. canone 1. & sequentibus, in quibus omnium Ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum est ante annos M. C. illud ante annos M. CC. ex quibus satis colligitur rem esse longè antiquiorem, quàm putet Caluinus.

CAPVT XIII.

De officijs Ministrorum.

RESTAT officium, in quo etiam non parum à nobis Kemnitius, & Caluinus dissentiunt. Dicamus de singulis seorsim. Exordiũm Ecclesia sumitur à prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cùm nullum habeat certum officium annexum; sed est quædam dispositio, ac præparatio ad Ordines; Profitentur enim se ordinibus initiãdos, & à sæculi negotijs ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porro de ritu tonsuræ & rasuræ erit infra propria disputatio.

PRIMVS igitur ordo, Ostiariorum est, de quo Ordine ferè conuenimus: Fatetur enim Caluinus lib. 4. Inst. ca. 4. parag. 9. Officium Ostiariorũ apud veteres fuisse, aperire, & claudere fores Ecclesiæ,

proinde curam habere ipsius templi; cæterum postea libro eodem, ca. 19. parag. 27. reprehendit, quod solenni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed officium tantum, quale est eorum, qui Ianitores sunt in profanis domibus. At nihil ipse affert, quod sententiam suam probet: Nos autem habemus testimonia supra citata, in quibus Ostiariorum Ordo inter Ordines Ecclesiæ numeratur: ac præterea in Cōcilio Carthaginensi IV. canon. 9. præscribitur forma, & ritus ordinandorum Ostiariorum, & est ille ipse quo nunc vtitur Ecclesia: *Ostiarius*, inquit, Concilium, *cum ordinatur postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de Altario dicens, Sic age quasi reddituus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus reconduntur.* Itaque Caluinus dum hæc ridet, non solum modernos Papistas, vt ipse loquitur, ridet, sed etiam Catholicam Ecclesiam, quæ est & quæ erat in Christo ante annos M C.

Secvndvs est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendū ex vtroque Testamento; nam etiam Euangelia legi à Lectoribus cōsueuisse, testatur Cyprianus lib. 2. epist. 5. vbi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil*, inquit, *magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quàm celebrandis diuinis lectionibus personare, & post sublimia verba, quæ Christi martyrium prologuta sunt, Euangelium legere, vnde martyres fiunt.* Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, vt legeret Euangelium tēpore sacrificij, (id enim Diaconorum fuisse paulo post ostendemus) sed solum extra illud tempus.

Caluinus fatetur quidem hoc fuisse officium Lectorum lib. 4. c. 4. Inst. parag. 9. Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum in Ecclesia, sed solum solitos Episcopos quibusdā ex domesticis suis ministris iniungere, vt in Ecclesia legerent Scripturas, vt eo modo innotescerent plebi, & discerent ferre conspectum hominum.

At non solum Concilium Carthaginense IV. can. 8. præscribit ritum solemnem ordinandi Lectores, sed etiam S. Cyprianus lib. 2. epist. 5. lib. 3. epist. 22. & lib. 4. epist. 5. apertè significat, Lectoratum fuisse ordinem, & gradum in Ecclesia: nam passim vocat gradū, & honorem Ecclesiasticum. Item dicit Celerinum initio ex humilitate refugisse eū gradum, sed tandem diuina reuelatione admonitum acquieuisse. Ad hæc excusat multis verbis, quod quosdam ordinauerit Lectores, vrgente necessitate sine consilio, & consensu expresso Cleri. Denique dicit, se prius quēdam Saturum nomine fecisse Clero proximum, quod ei permisisset in Paschate legere in Ecclesia, cùm ordinatus non esset: deinde verò eū in Clerum cooptasse, atque ad ordinem Lectoris promouisse. vbi vides aliud esse legere in Ecclesia, quod solum Caluinus agnoscit: aliud verò promoueri ad ordinem Lectoris.

Tertivs ordo Exorcistarum est, ad quorum officiū pertinet, exorcismos Ecclesiæ legere super Energumenos, & eo modo præparare illos, vt sacrificij diuini participes fieri possint. Olim siquidem, quia frequentissimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi Energumeni ad Ecclesiā, ita vt essent quasi greges Energumenorum, ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fuisse reuera ordinē certum Ecclesiasticum Exorcistarum, & non solum donum, & gratiam gratis datam, vt vult Caluinus, patet ex testimonijs suprà citatis, Ignatij in epi. ad Antiochenos, Cornelij Papæ in epist. ad Fabianū, apud Eusebiū li. 6. hist. c. 33. & Cypriani li. 5. epist. 14. Concilij Romani sub Syluestro can. 2. & Concilij Laodiceni can. 24. vbi Exorcistæ inter ordines numerātur, sed præcipuè id ostenditur ex Concilio Carthaginensi IV. canon. 7. vbi sic legimus: *Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manum super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.* Concilium item Laodicenum can. 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neq; priuatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem prouectus sit.

Ex quibus Concilijs intelligimus, quàm apertè mentiatur Caluinus, cùm ait lib. 4. Instit. c. 19. §. 24. *Fingitur illis Exorcistis potestas data imponendi manus super Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Cōcilijs cōprobamus. Adde etiam testimonium Sulpitij, qui in libro de vita D. Martini, c. 4. ita scribit: *Tentauit Hilarius imposito Diaconatus officio sibi Martinum artius implicare, & ministerio vincire diuino, sed cum sæpissimè restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse cōstringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuriæ videretur: itaque Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem ne despexisse tanquam humiliorem, videretur, non repudiauit.*

Qvartvs ordo Acolutorum est, quorum id est proprium, vt cum cereo accenso sequātur Diaconum ad locum Euangelij: & vrceolos, atque ampullas ad sacrificiū præparent, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus est Acolutus, quasi pedissequus ab ἀκολουθέω, quod est sequor, & etiam ceroferarius à gestando cereo.

Hic verò Caluinus risum tenere non potest, sic enim ait li. 4. Instit. cap. 19. §. 23. *Sed*, inquit, *inprimis spectabilis est argutia, qua in Acoluti nomine Philosophantur ceroferarium appellantes, verbo, vt arbitror, magico, certè inaudito Gentibus ac linguis omnibus.* Et supra c. 4. §. 9. *Vocabant*, inquit, *Acolutos, qui Episcopo in domesticis obsequijs adessent, eumque perpetuo comitarentur, primum honoris caussa, deinde ne qua suspicio oriretur.* Hęc ille. Itaq; vult Acolutos nihil aliud olim fuisse nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidem nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acoluti officium ex capite suo: Nos autem Acolutatum ordinem fuisse, & gradum Ecclesiasticum, probamus testimonijs plurimis supra citatis, Cornelij, Cypriani, Concilij Romani, & Concilij Carthaginensis.

Porro ad officiū eius pertinuisse cereos, & vrceolos, quæ Caluinus ridet; testatur Cōcilium Carthaginense IV. can. 6. *Acolitus*, inquit Concilium, *cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur: qualiter in officio suo agere debeat, sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari: Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.* Hæc ibi. Vbi etiā vides nomen ceroferarij non esse magicum, neque omnibus Gentibus, & linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, & cum eis D. Augustinum, qui Concilio intererat, Magos, & nullius Gentis aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomen est apud Isidorum libro 7. etymolog. capite 12. apud Amalarium libro 2. capite 10. apud Rabanum libro 1. de Instit. Clericorū, cap. 9. apud Hugonem lib. de Sacramentis, par. 3. c. 5. & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec vllius Gentis aut linguæ.

QVINTVS ordo Subdiaconorũ est, ad cuius officium propriè pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, & patenam, vt habemus in Cõcilio Carthaginensi IV. can. 5. & in Concilio Toletano IV. can. 27. Eiusdẽ est epist. B. Pauli ad Missam legere, vt Concilium Remense canone 4 docet. Meminerunt huius ordinis omnes auctores supra citati. Proinde falsum est, quod scribit Caluinus libro 4. Institut. cap. 4 §.5. Subdiaconorum officium nihil aliud fuisse, nisi iuuare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

SEXTVS ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & operibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos, & hæreticos constat: id enim testantur acta Apostolorũ, cap. 6. Idem patet ex Leone in sermone de sancto Laurentio: ex quo officio fortasse factum est olim, vt Diaconi insolescerent aduersus presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ cæteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantium Concilia nonnulla, Nicęnũ can. 14. Laodicenum canon. 20. & Toletanum IV. canone 38 Item patres Cyprianus libro 3. epistola nona, Hieronymus in epistola 85. ad Euagrium, & libro 14. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus lib. 4. de consideratione.

Sed præter hoc officiũ habebant etiam Diaconi alia nõnulla, quæ aduersarij non agnoscunt. PRIMO, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiã: ac propter sacrum hoc ministeriũ, potissimum sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Act. 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos, qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos vsuros fuisse, si solum Ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduæ ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. 2. c. 14. Constitu. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificij oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in sermone 6. qui est de lapsis. Idem cognoscimus ex historia sancti Laurentij, apud Ambrosium li. 1. de officijs c. 14. Inducit enim sanctum Laurentium sic loquentem ad D. Sixtum. *Quò progrederis sine filio pater? Quò Sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* Et infrà: *Cui commisisti consummandorũ consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem patet ex liturgia Chrysostomi, & ex hom. 83. super Matthæum. Idem ex S. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris eius in Iob, nihil aliud Diaconatũ, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alij supra citati, qui describũt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

SECVNDO, diaconorum erat tempore sacrificij Euangelium legere: Id testatur præter supradictos auctores S. Hieronymus in epist. 48 ad Sabinianũ: *Tu*, inquit, *exanguis & pallidus, vt suspicione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.* Testatur etiam S. Gregorius in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. c. 88. vbi prohibet, ne diaconi cantent in Ecclesia, excepto Euangelio, tempore sacrificij: Idem etiam testantur concilia antiqua, Vasense canon. 4. & Remense canon. 5.

TERTIO, diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere laicis, ac breuiter omnia facere, quæ Episcopi & presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & alijs officijs, quæ requirunt potestatem ordinis. nam diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi diaconi, Act. 8. vnde Tertullianus in lib. de Baptismo: *Ius*, inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri, & Diaconi.* Posse item diaconos prædicare, docet exemplũ Stephani & Philippi diaconorum, Acto. 7. & 8. Item exẽplum sancti Vincentij Martyris, qui cum diaconus esset, prędicabat tamẽ, vt Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius li. 4. epist. c. 88. docet, ad diaconum etiam pertinere officium prædicationis, & ipsum etiam Gregorium adhuc diaconũ prædicasse testatur Ionnes diaconus in eius vita lib. 1. ca. 41. Rursus diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & presbyterorum docet Cyprianus libro 3. epist. 17. Item Eucharistiam præbere laicis in absentia presbyterorum posse diaconos, docet Concilium Nicænum canone 14. Testatur item Iustinus in Apologia secunda extremo, diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

Est tamen obseruandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prædicandi, propria Episcoporum esse, ita vt ne presbyteris quidẽ prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut consensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt, Apostoli autem sunt, qui Acto. 6. dicunt: *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Scribit etiam Possidonius in vita B. Augustini ca. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino presbytero suo prædicãdi potestatem, quod ipse cum Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concilio Vasens. II. can. 2. factam ab Episcoporũ Concilio presbyteris potestatem prædicandi. Ibidem præcipitur etiam vt diaconi, quando non est presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

SEPTIMVS ordo, Sacerdotum est, de quo grauis controuersia inter nos, & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPVT XIV.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXISTIT igitur quæstio; *Sit ne presbyter idem omnino quod Episcopus*, ac præsertim iure diuino. Fuit antiqua hæresis Aërij teste Epiphanio hæresi 75. & Augustino li. de hæresibus, c. 53. nihil interesse inter Episcopum & presbyterũ; quã hæresim propterea ille videtur excogitasse, vt seipse consolaretur quod Episcopus factus non esset, vt apertè significat Epiphanius. Eandẽ hæresim postea sequutus est Ioãnes Vviclefus, teste Thoma Vvaldẽsi li. 2. doctrin. fidei, art. 3. c. 60. & nostris temporibus Lutherani & Caluinistæ. siquidem Ioannes Caluinus li. 4. Instit. c. 4. §. 2 sic loquitur: *Quibus docendi munus iniunctũ erat, eos omnes nominabant presbyteros, illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, vt fieri solet, dissidia nascerentur; neque tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet, sed quas partes habet Consul in senatu, vt referat de negotijs, consulendo, monendo, hortando, alijs præeat, auctoritate sua totam actionem regat, & quod decretum communi concilio fuerit, exequatur.* Id muneris sustinebat Episcopus

copus in presbyterorum cœtu; atque idipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres. Hæc ille, Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine session.23. Concilij Tridentini. Necnon & Erasmus annotatione ad 4. caput 1.ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet iure diuino Episcopatum presbyterio maiorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam iurisdictione: sic enim loquitur Cōcilium Trident. sessio. 23.c.4. *Proinde Sacrosancta Synodus declarat præter cæteros Ecclesiasticos gradus Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipuè pertinere, & positos, sicut Apostolus ait, à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, &c.* Et canon. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, Ministris, anathema sit.* Et can. 7. *Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores, &c. anathema sit.* Eandem sententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in lib.4. sent. distin.24. & S. Thom. in 2. 2. quæst. 184. art. 6.

Nos igitur omissa illa quæstione, quæ ad disputationem de Sacramentis pertinet; Sitne vnus ordo vnúmue Sacramentum Episcopatus, & presbyterij, aut duo: tria demonstrare conabimur. PRIMO, iure diuino maiorem esse Episcopum presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem. SECVNDO, maiorem esse etiam quantum ad iurisdictionem. TERTIO, Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu presbyterorum, quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, facilè probari potest, Episcopum maiorem esse presbytero, quantum ad ordinis potestatem, idque iure diuino; Nam solus Episcopus ordinare potest presbyteros, & eo modo generare Patres Ecclesiæ; vt Epiphanius ratiocinatur aduersus Aërium: Presbyteri autem ordinare non possunt, sed solum baptizare, & eo modo filios Ecclesiæ generare, id autem ita esse docet Damasus in epist.3. Item Concilium Antiochenum c. 10. & Anciranū can. 12. Epiphanius hæresi 75. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. c. 1. ad Timotheum. Item sanctus Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium: *Quid facit*, inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod presbyter non faciat?* Denique S. Leo epist. 88. idem docet & Ecclesiæ consuetudo. Nunquam enim est auditum quod presbyteri presbyteros aut Diaconos, nedum Episcopos ordinauerint.

Esse autē ex iure diuino, vt soli Episcopi ordinent inde colligitur, quod habeatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III. in epist. ad Bonifacium: *Presbyteri quos reperisti, si incogniti fuerint viri illi, qui ordinant & dubium est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinauerint; si bonæ actionis, vtrique Catholici sint, & ipsi presbyteri in ministerio Christi, de sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant, & cōsecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.* Et ante eum Damasus in epist. 3. loquēs de Chorepiscopis, qui cū solum presbyteri essent, Pontificū more ordinare audebant: *Vacuum*, inquit, *est & inane, quidquid in prædicto sacerdotij summi egerūt ministerio.* At certè si iure diuino presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex charactere suo sacerdotali haberent, vt ordinare possent, nō esset irritum quod facerēt, tametsi prohibente Ecclesia facerent. Præterea cum ordinatio Sacramentum sit (vt etiam Caluinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo sint instituta, certè qui maior est ordinis potestate, quæ per Sacramentum ordinis accipitur, is quoque maior sit ex diuina institutione necesse est.

Idem argumentum fieri potest ex confirmatione baptizatorum, & templorum atque altarium consecratione. Constat enim solos Episcopos, vt ordinarios ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, nec non templa & altaria consecrare, neque id presbyteris licere, vt S. Leo docet in ep. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eū Damasus in epist.3. de Chorepiscopis, & ante vtrumque Dionysius c.4. & 5. Ecclesiasticæ hierarchię, vbi dicit solum Episcopū diuina ordinatione Chrisma consecrare; quin etiam videmus Actor. 8. Apostolos ipsos, quibus Episcopi succedunt, missos, vt per manus impositionem darēt Spiritum sanctum iam baptizatis.

Quod ad SECVNDVM attinet de potestate iurisdictionis, Episcopos iure diuino presbyteris esse maiores. Probamus PRIMO ex figura Testamenti veteris, quamquam hoc argumentum, vt etiam sequens de distinctione Apostolorum & discipulorum, probat etiam de potestate ordinis; nam in Testamento veteri erat vnus summus Sacerdos Aarō, & qui succedebant; erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filij Aarō, & qui ab illis descendebāt; ac denique erant Leuitę cæteri qui à Leui originem ducebant, sed non per Aaronem. Constat autem iure diuino fuisse distinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, & Leuitarum; ita vt Pontifex maior esset Sacerdotibus, & Sacerdotes Leuitis; nam consecrationes eorum distinctæ erant, & vestes, & officia, vt patet Exod. 28. & 40. Leuit. 8. & Numeri 3. 4. & 10.

Quod autem iurisdictio penes Pontificem esset, non autē penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex libro Deut. c.17. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgen. Cent. 1. lib.1. c.7. col.257. *In Ecclesia*, inquiunt, *populi Iudaici vnus tantum erat lege diuina Sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere, eique parere.* Idem quoque fatetur Caluinus lib.4. Instit. c. 6. paragr. 2. *Illic* inquit, *vnum Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quo melius in vnitate continerentur.* At Episcopi id sunt in Ecclesia quod erant Pontifices in testamento veteri, id presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, vt etiam id Diaconi nostri, quod illorum Leuitæ, vt docent Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, Hieronymus in epist. ad Euagrium 85. Leo epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ 88. Concilium Hispalense II. can. 7. & alij permulti grauissimi auctores.

Et sanè nulla ratio permittit, vt distinctior fuerit hierarchia in Testamento veteri, quàm in nouo, cum illud vmbræ, istud imagini comparetur ab Apostolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, vt sicut in Testamēto veteri iure diuino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præstabāt, ita etiam Episcopi in Ecclesia presbyteris præstent.

SECVNDO, probatur hoc idē ex distinctione Apostolorum & discipulorū LXX. Nam Episcopos Apostolis succedere, presbyteros autem septuaginta discipulis, docent constanter omnes Patres. Vide Concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epi. 3. de Chorepiscopis, Anacletum epist. 2. Hieronymum in epist. ad Marcellam de erroribus Montani Augustinum tract. in Psal. 44. Leonem epist. 88.

Isidorum l.2. de diuinis officiis, Bedam in caput 10. Lucæ, & alios. Porro Apostolos iure diuino maiores fuisse discipulis septuaginta, satis aperte colligitur. Primú ex institutione distincta & diuersa; Apostolos enim solum duodecim Dominus esse voluit, Lucæ sexto, & eos semper fere secum habebat, ac priuatim instituebat. Discipulos autem LXXII. Lucæ 10. instituit. Præterea Io. 20. solis Apostolis dixit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Denique Act. 1. Cùm ex Iudæ apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Mathias, nec sine solenni quadam cæremonia, cùm tamen esset ille antea ex numero discipulorum.

A

TERTIO, probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi 14. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Hæc enim verba sanctus Hilarius & cæteri Patres in hunc locum, de Episcopis dicta esse volunt; ex quo intelligimus ipso Domino instituente, Episcoporum propriã esse curam, & gubernationem Ecclesiæ, quo etiam pertinet locus ille Actor. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.*

B

QVARTO, probatur ex antiquitate, nam si iure humano Episcopi Presbyteris præessent, inueniretur certe principiũ aliquod huius institutionis post Apostolica tempora. At ipso tempore Apostolorum is erat Ecclesiç vsus, vt Presbyteri Episcopis subessent; nam 1. Timoth. 5. Apostolus ita scribit: *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Vbi videmus Episcopum Apostolorum tempore iudicem presbyterorum, proinde verum Principem, ac superiorem.

C

Item Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelphienses ita scribit: *Boni sunt Sacerdotes, & sermonis Ministri; melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei.* Clemens quoque Ignatij æqualis, in Apostolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri*, inquit, *& Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentẽt; Nam Domini populus illi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem.* Denique Dionysius Areopagita Pauli Apostoli discipulus c. 5. Ecclesiast. hierarc. describens hierarchiã diuinitus institutã; primo loco Põtifices, secũdo Sacerdotes, tertio Ministros ponit. Irenæus, qui proximus Apostolicis temporibus fuit li. 3. c. 3. *Habemus*, inquit, *annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, & successores eorũ. Nam si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, ijs vel maximè traderẽt ea quibus etiam ipsas Ecclesias committebant, &c.* Vbi Episcopis dicit commissas esse Ecclesias, vt Apostolorũ successoribus. Tertullianus antiquissimus Latinorum, in libro de Baptismo: *Ius habet* inquit *dandi Baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, & Diaconi, sed non sine Episcopi facultate.*

D

Quantum ad TERTIVM, quod Episcoporũ auctoritas non sit in cœtu presbyterorum, quasi Consulis in senatu, sed vt Principis in Concilio Consiliariorum sibi subiectorum, primum colligitur ex testimonijs iam citatis beati Pauli, in epist. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani, deinde ex Concilijs. omnia si quidem Concilia, tum generalia, tum prouincialia, etiam antiquissima, quorum meminit Eusebius lib. 5. hist. cap. 23. & 25. à solis Episcopis celebrata sunt.

E

Constat autem in Concilijs maxime exerceri iurisdictionem, cum leges in eis ponantur, & pœnæ præuaricatoribus decernantur: Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Episcopis excommunicatos, nusquam autem Episcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginense, can. 8. & 9. Denique ex eo, quòd soli Episcopi solium, siue thronum habent in Ecclesia, quod est potestatis indicium, vnde & imperare Principũ more dicuntur à Patribus. Vide Chrysostomum in lib. de sacerdotio, Ambrosium in libro de dignitate sacerdotali, & Gregorium Nazianzenum in oratione ad Principem irascentem, & populum timore perculsum. Sed iam obiectiones diluamus.

CAPVT XV.

Soluuntur obiectiones.

PRIMO loco obijciunt testimonium beati Pauli, ex quo ijdem videntur esse Episcopi & presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Certe hoc loco Presbyteri dicuntur Episcopi; non enim in vna vrbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi nomen summum aliquem Sacerdotem significaret. Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, presbyteris & diaconibus, si presbyteri ab Episcopis eo tempore distinguebantur?

RESPONDEO, Ambrosij commentarius non refert illud, cum Episcopis & Diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed ad eos qui scribunt, ita vt Episcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis*, id est, cum Paulo & Timotheo, & eorum diaconibus, gratia vobis, & pax, &c. Sed nimis dura expositio videtur.

Epiphanius in libro de hæresibus, hæresi septuagesima quinta, dicit Paulum ita scribere solitum, quod eo tempore ob ministrorum penuriam multis in locis non essent presbyteri vlli, sed Episcopi soli cum diaconibus: Possunt enim Episcopi etiã presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphanij explicatio tum haberet locum, si Paulus diceret, cum Episcopo & diaconibus, aut si non ad vnam ciuitatem, sed ad multas simul scriberet: Sed cum ipse ad vnã vrbem Philippensem scribat, & dicat se scribere ad Episcopos & Diaconos; quomodo, quæso, illa explicatio locum habere potest? Si enim in vna vrbe multi Episcopi esse poterant, quanto facilius vnus Episcopus, & aliquot Presbyteri?

Theodoretus in commentario huius loci, & fusius in c. 3. primæ ad Timotheum, scribit, Apostolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, sed Apostolos dici solitos; presbyteros autẽ Episcopi nomine tunc appellari cõsueuisse. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apostolum vocat, & Philip. 2. Epaphroditum Apostolum Philippẽsium appellat qui videlicet Episcopi erant: postea tamen omisso Apostoli nomine Episcopos, solum Episcopos, presbyteros autẽ presbyteros appellari cœpisse. Quæ obseruatio Theodoreti si vera sit, non solum obiectioni desumptæ ex hoc loco, sed etiam ex omnibus alijs locis satisfacit; semper enim dicere poterimus, Paulum nomine Episcoporum presbyteros accepisse.

Facilior est sancti Ioannis Chrysostomi & aliorũ multorum commentarius, qui docent, Apostolorum tempore nomina illa, Episcopus & Presbyter communia fuisse omnibus Sacerdotibus, tam maioribus, quos nunc Episcopos dicimus, quam minoribus, quos presbyteros appellamus, licet res

ipsæ

ipsæ & potestates distinctæ essent. Itaque Paulum nomine Episcoporum complexum esse omnes Sacerdotes, vt hic sit sensus *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus*, id est, cum Sacerdotibus, & eorum ministris.

Adde, quod videtur beatus Paulus vniuersum Clerum salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit, omnes enim ordines ad duo primaria genera reuocantur, ad Sacerdotes, & Ministros, quorum illud subdiuiditur in duas species analogas, in summos Sacerdotes, & simplices Sacerdotes; istud verò in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. Quamuis autem nunc nomen Episcopi tantum principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui soleat, & nomen diaconi, tantum principali ministro, tamen conuenit suo modo nomen Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus, nam & illi superintendunt, & regunt populum saltem in foro conscientiæ, & ex delegatione Episcopi, & nomen diaconi conuenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cùm omnes ministrent Sacerdoti.

Altera obiectio sumitur ex cap. 1. epist. ad Titum, vbi sic Apostolus loquitur: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.* Et paulo infra: *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, &c.* quo loco videmus presbyteros Episcopos esse. Sed eadem adhiberi potest responsio, quæ ad locum superiorem adhibita est; Nomina enim eo tempore communia erant.

TERTIA obiectio sumitur ex 3. cap. prioris Epistolæ ad Timotheũ, vbi B. Paulus posteaquam præcepta quædam Episcopis dederat, continuo presbyteris omissis transijt ad diaconos; quare videtur pro ijsdem habuisse Episcopos, & presbyteros.

RESPONDEO, B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum vniuersum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehendisse etiam presbyteros, sub nomine diaconorũ omnes inferiores Ministros; eadem enim præcepta omnibus cõueniebant.

QVARTA obiectio ex c. 4. prioris ad Timotheum. vbi Paulus ait: *Noli negligere gratiam Dei, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij*: Ex quo loco Kemnitius affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum à presbyteris ordinari; proinde nihil interesse inter Episcopum & presbyterum, sed impudenter mentitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epist. ad Euagrium (quam Kemnitius citat) disertis verbis affirmat, presbyteros ordinare non posse: *Quid facit*, inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod non etiam faciat* Presbyter? Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apostoli, vt ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari presbyteros: sic enim exposuit verba illa: *per impositionem manuum presbyterij*, ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua presbyteratum accepisti; cum tamen constet Timotheum non presbyterum simplicem, sed Episcopum fuisse, quo modo etiam exposuit Anselmus, & quidam alij Latini, & ipse etiam Caluinus, lib 4. Instit. c. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorum expositio, qui nomine presbyterij intelligũt chorum, siue cœtum presbyterorum, id est, Episcoporum, qui nouo Episcopo manus imponunt: sic enim exponunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius.

QVINTA obiectio ex cap. 20. Actor. vbi beatus Paulus mittens Ephesum, vocauit ad se maiores natu Ecclesiæ, id est, presbyteros, & tamen dum eos alloquitur Episcopos appellat, dicens: *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Item ex c. 5. prioris epist. B. Petri, vbi Petrus presbyteros sic alloquitur: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, &c. Pascite, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, &c.* Vbi illud *Seniores* in Græco textu est, πρεσβυτέρους, illud autem *prouidentes*, in Græco est ἐπισκοποῦντες. Denique ex epist. 2. & 3. S. Ioannis, in quibus Apostolus se presbyterum vocat, cum sine vlla dubitatione Episcopus fuerit. Sed ad hæc omnia vno verbo respõdetur. Nomina eo tempore fuisse communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos presbyteros appellari. his addunt Patrum testimonia.

Est igitur SEXTA obiectio ex S. Hieron. qui in comment. c. 1. epist. ad Titum ita scribit: *Idem est presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Appollo, ego verò Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur: postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur.* Et infra: *Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine, ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint, se magis consuetudine, quam dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in cõmuni debere Ecclesiam regere.* Similia habet idem Hieron. in epist. 85. ad Euagrium.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui piè interpretari conantur, vt S. Thomas, qui in 2. 2. q. 184. art. 6. scribit Hieronymũ loqui solũ de nominibus Episcopi & presbyteri, nõ de ipsa re. At certè verba illa citata *Communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* Et illa: *Magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores &c.* aliud significant quàm solam communitatem vocabulorum.

Ioan. Ant. DELPHINVS, lib. 2. de Ecclesia, docet, ex Hieronymi sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes presbyteros fuisse Episcopos. Non quod idem sit Episcopatus & presbyteratus, sed quod vtraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo loco tempore daretur. Deinde autem ad schismata euitanda cœpisse aliquos solum presbyteros ordinari, & hoc modo ex Ecclesiæ consuetudine factum esse, vt Episcopi maiores presbyteris essent.

At hæc etiam solutio non plenè satisfacit: sanctus enim Hieronymus tueri conatur presbyterorum dignitatem, qualis erat suo tempore, aduersus insolentiam Diaconorum, vt patet ex epist. ad Euagrium: inde autem demonstrare nititur dignitatẽ presbyterorum esse maximã, quod eadem sit cum Episcopali: Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solũ doceret primos presbyteros ideo fuisse Episcopis pares, quod haberent etiã Episcopalem potestatem, nec essent simplices presbyteri. Deinde, ideo primi presbyteri fuissent pares Episcopis, quod essent etiã ipsi veri Episcopi: distinctio, quæ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem presbyteratum in ordinatione postea accepissent, at S. Hieronymus contrarium significat, docet enim Episcopatum esse nouum, & ex Ecclesiæ consuetudine, non simplicem presbyteratum: sic enim ipse ait: *Communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur, postquam verò vnusquisque, &c.*

Michaël Medina in libro 1. de sacrorum hominum origine, & continentia, capit. 5. affirmat S. Hieronymum idem omnino cum Aërianis sensisse,

neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed etiam Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomũ, Theodoretum, Oecumenium: & Theophilactum. *Atque ita,* inquit Medina, *isti viri alioqui sanctissimi, & sanctarum Scripturarum consultissimi: quorum tamen sententiam prius in Aerio, deinde in Vualdensibus, postremo in Ioanne Vviclefo, damnauit Ecclesia.* Et infrà: *Ergo in Hieronymo & Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem & reuerẽtiam hæc sententia aut dissimulabatur, aut tolerabatur in illis: contra in hæreticis, quod in alijs quoque mulis ab Ecclesia declinarent, tanquam heretica semper est damnata.* Hæc ille.

Cæterum hæc Medinæ sententia (vt leuissimè dicam) valde est inconsiderata. Nam PRIMVM iniuriam facit tot clarissimis Patribus quos sine vlla caussa, vt mox ostendam, Aërianos facit. Deinde iniuriam facit Ecclesię, quam acceptionis personarum nota inurit. Nam cùm omnes citati auctores post Aërium vixerint, cur, quæso, Ecclesia vnam atque eandem sententiam in Aërio damnauit, in Patribus tolerauit? Nonne Aërio potius ignoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesiæ peccasse videbatur, quàm Patribus illis, qui damnatam iam heresim sequuti sunt? Denique iniuriam facit communi caussæ Doctorum Catholicorum. Qua enim fronte sanctos Patres aduersus hæreticos adferemus, si eam sententiam ab Ecclesia damnatam dixerimus, quam omnes fere Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt?

At (inquit Medina) *Vualdenses hæretici Hieronymi testimonio vtebantur, idem igitur illi, & Hieronymus censerunt.* Egregium profectò argumentum. hoc modo concludere licebit etiam, idem sentire Lutherum, & Paulum: nam Pauli testimoniis passim vtitur Lutherus. Mentiuntur igitur Vualdenses; cum Hieron. auctorem sequi se dicunt.

Sed instat Medina, Aërius non ignorabat, secundum Ecclesiæ leges, Episcopum presbytero esse maiorem, sed iure diuino pares esse affirmabat. Quare cum Hieronymus apertissimè dicat, non Dominicæ dispositionis veritate, sed sola consuetudine Ecclesiastica Episcopos maiores presbyteris esse, nihil omnino inter Aërij & Hieronymi sententiam interesse videtur.

RESPONDEO, tantum distare Hieronymum ab Aërio, quantum Catholicus ab hæretico, & cælum ab inferis distat. Nam in primis S. Hieronymus vbique agnoscit Episcopum esse maiorem presbytero, quantum ad ordinis potestatem, & hoc sine dubio iure diuino, vt patet ex epist. ad Euagrium, vbi sic ait: *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aërius discrimen non agnoscebat, vt ex Epiphanio potest intelligi, hæ. 75.

Deinde quantum ad potestatem iurisdictionis, Aërius, vt etiam Lutherani, & Caluinistæ, non modo negabat iure diuino maiorem esse Episcopum presbytero, sed etiam contendebat non rectè facere Ecclesiam, quæ Episcopos presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etsi iure diuino agnoscere non videtur discrimen inter iurisdictionem Episcopi & presbyteri, tamẽ agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitime, immo & necessario ad schismata vitanda ab Apostolis introductum Non enim vult S. Hieron. ante paucos annos ex tẽporum corruptela natum esse Episcoporũ principatũ, sed ab eo tẽpore quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ* quæ verba Apostoli Pauli sunt. 1. Corinth. 1. Proinde in ipsis Ecclesiæ primordijs, cũ adhuc viuerent Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis, Ecclesias tum regentibus, vult S. Hieronymus iurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. Itaque nihil commune est Aërio & Hieronymo. Neq; vllo modo credibile est S. Hieronymum Aërij sententiam fuisse sequuturum, quam sciebat iam à S. Epiphanio refutatam.

Est autem hoc loco obseruãdum, S. Hieron. in illa sua sententia non adeo constantem videri, vt valde probabile sit, eum non omnino certũ fuisse: Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, cõsuetudinem, quę Episcopos presbyteris anteposuit: cœpisse ab eo tempore, quo dictum est: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ,* & tamen presbyteros Episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titũ, & ad Philippenses, & ex epistolis Petri & Ioannis, quæ scriptæ sunt post epistolam priorem ad Corinthios, vbi illa verba habentur: *Ego sum Pauli, ego Apollo, &c.* Deinde in libro de scriptoribus Ecclesiast. in Iacobo, dicit Iacobum continuo à Christi ascensione ordinatum Episcopum Hierosolymorum: Non igitur fuit vnquam illud tempus, quo Ecclesiæ sine Episcopis à presbyteris gubernabantur.

Præterea idem Hieron. in epist. ad Euagrium, comparat Episcopum Aaroni, presbyteros filijs Aaronis. & in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Episcopos Apostolis succedere dicit. at certè Aaron iure diuino maior erat ordine & iurisdictione, filijs suis, & Apostoli omnibus alijs Christi discipulis.

Denique in libro 1. aduersus Iouinianum, idem Hieron. affirmat ab ipso Christo vnum electum ex duodecim, id est, Petrum, *vt capite constituto, schismatum tolleretur occasio.* At si Christus voluit inter seipsos Apostolos vnum eminere, cur non credemus etiam voluisse eum, vt inter presbyteros vnus emineret? Ac de S. Hieron. satis, vt etiam de Anselmo & Sedulio, qui in commentario c. 1 epist. ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

SEPTIMA obiectio sumitur ex Ambrosio qui in commen. c. 4. ad Ephes. ita scribit. *Timotheum Episcopum à se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, vt recedente eo, sequens ei succederet: denique apud Ægyptum Presbyteri consignant si præsens non sit Episcopus: sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio prospiciente Concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum multorum sacerdotum iudicio constitutum, &c.*

Sed hic locus non habet difficultatem. Nam (vt interim omittam; cõmentaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor eorum cõmentariorum loquitur solum de ratione successionis Episcoporũ, ac docet, initio nascẽtis Ecclesiæ, antiquissimum presbyterum consueuisse ordinari Episcopũ, eoque mortuo succedere solitũ, sine alia electione, antiquissimũ item presbyterũ: sed non negat auctor iste primũ illum presbyterũ, cum Episcopo succedebat, debuisse iterum consecrari, & nouam potestatem ac iurisdictionem accipere. Neque semel id. auctor clarissimè docet multum interesse inter Episcopum, & presbyterum: nam in eodem comment. c. 4. ad Eph. sic ait: *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum.* Et in c. 3. prioris ad Timoth. *Episcopi,* inquit, *& presbyteri vna ordinatio est: vterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus: hic enim Episcopus est, qui inter presbyteros primus est: denique Timotheum presbyterum ordinatum significat, sed quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat, vnde, & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: neque enim fas erat, aut licebat, vt*

inferior

inferior ordinaret maiorem: nemo enim tribuit quod non accepit. Hæc ille. Vbi vides maiorem esse Episcopum presbytero, & ideo à presbytero Episcopum ordinari non posse, quòd presbyter non habeat Episcopalem ordinationem. A

OCTAVA obiectio ex Chrysostomo in Comment. cap. 3. prioris ad Timotheum, vbi sic legimus hom. 11. *Inter Episcopum atq; Presbyterum interest fermè nihil, quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt: sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atq; hoc tantùm plusquam Presbyteri habere videntur.* Idem docent, & verbis fere iisdem, Primasius, Theophylactus, & Oecumenius, in cōmentatio eiusdem loci.

RESPONDEO, ex istis ipsis verbis apertè colligi, maiores esse Episcopos Presbyteris, cùm Episcopi ordinare possint, presbyteri non possint, vt auctores citati vna voce testantur. B

At, inquies, saltem quoad iurisdictionem pares sunt Episcopis presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod presbyteri non habeant, excepta ordinatione.

RESPONDEO, hos auctores, cùm nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo presbyteris conueniunt; tale autem nihil est, nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum. Nam potestas iurisdictionis, ex cōmissione Episcopi, potest etiam presbyteris conuenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria Episcoporum est, vt nullo modo presbyteris permitti possit. C

Quod autem Chrysostomus censerit, Apostolorum tempore Episcopum à presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epistolam ad Philippenses, vbi exponens illud, cum Episcopis, & Diaconibus: *Quid, inquit, hoc sibi vult? num vnius ciuitatis plures erant Episcopi? Nequaquam, sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

NONA obiectio ex Theodoreto, qui in cōmentario capitis primi ad Philippenses aliquoties repetit, presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat. Sed hoc iam antea explicatum est; Theodoretus enim docet quidem, olim presbyteros Episcoporum nomen habuisse: sed ibidem addit, veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita vt semper & re & nomine maiores fuerint Episcopi presbyteris, ex sentētia Theodoreti. Quare idem auctor in caput tertium prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiam si Presbyteris has leges cōstituit diuinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos seruare Episcopos: vt qui sint maiorem dignitatem assequuti.* D

DECIMA obiectio ex Augustino, qui in epist. 19. ad Hieronymum sic ait *Quamuis enim secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.* E

RESPONDEO, illud (*Iam obtinuit*) non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ, sed tempori, quod fuit ante exortum Ecclesiæ nostræ Christianæ. Itaque non est sensus, olim Episcopi, & Presbyteri erant æquales, sed iam vsus obtinuit, vt episcopatus presbyterio maior sit. sed hic est sensus; Ante Christiana tempora nomina ista; Episcopus & presbyter, non erant honoris vocabula, sed officii, aut ætatis; nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo maior est, quamuis aliis multis nominibus Augustinus Hieronymo minor sit.

VNDECIMA obiectio; presbyteri succedunt Apostolis non minus quā Episcopi, vt patet ex Clemente, lib. 2. constit. cap. 31. & Ignatio in epist. ad Smyrnenses: Non igitur sunt presbyteri Episcopis inferiores.

RESPONDEO, Episcopos & Presbyteros variis modis à Patribus comparari, sed semper seruata proportione. Aliquando dicunt Episcopum tenere locum Dei, presbyterum locū Christi, Diaconum locum Apostolorum. Ita Clemens lib. 2. constitut. cap. 30. & Ignatius in epist. ad Trallianos. Aliquādo Episcopo dant locum Christi, presbyteris locum Apostolorū, Diaconis locum discipulorū LXXII. Ita Clemens loco citato, lib. 2. cap 23. & Ignatius ad Smyrnenses. Aliquando Episcopi dant locum Apostolorum, presbyteris locum LXXII. Discipulorum, vt patres supra citati.

DVODECIMA obiectio; Christus presbyteros ordinauit in cœna, vt Catholici omnes docent: at Episcopos nusquam legitur ordinasse. Non igitur episcopatus iure diuino est introductus.

RESPONDEO, à Christo beatum Petrum ordinatum fuisse Episcopum; à B. Petro, Iacobum & Ioannem; ab his tribus cæteros Apostolos, vt in lib. 1. de Summo Pontifice supra ostendimus.

CAPVT XVI.

De Cardinalibus.

DE Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, vt Ioanni Caluino etiam de hoc ordine Clericorum breuiter respondeamus. Dicemus autem PRIMO, de antiquitate, & significatione nominis Cardinalium. SECVNDO, de antiquitate, & varietate officii Cardinalium. TERTIO, de comparatione Cardinalium cum Episcopis. Hæc enim tria Caluinus attingit, lib. 4. Instit. c. 7. § 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Aluarum Pelagium, lib. 2. de planctu Ecclesiæ, art. 16. Augustinum Triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, q. 102. Thomam Vualdensem, lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. cap. 54. Ioan. de Turrecremata, lib. 1. summæ de Ecclesia, cap. 81. 82. 83. & 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. part. tit. 21. Io. Ant. Delphinum, lib. 2. de Ecclesia. Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Iacobatium, lib. 1. de Conciliis, art. 12. & Ioannem Hieronymum Albanum in libro de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Panuinum in libello de Episcopalibus, Titulis, & Diaconiis Cardinalium.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Caluinus loco notato, ante Gregorii tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium: At in Concilio Romano sub Syluestro can. 6. legimus, septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia; præcessit autem Syluester Gregorium annis fere trecentis: neque tamen tunc primum cœpit hoc nomen; non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solùm iussit, vt præter Cardinales Diaconos Romanæ Ecclesiæ, essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porrò autem Cardinalis idem fere significare videtur quod principalis, siue is à quo alii pendent, vt à cardine ostia dependere solent: Hinc enim & vir-

tutes Cardinales, & venti Cardinales, & puncta cæli Cardinalia dici solent, & Augustinum lib. 1. de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellauit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Caluinus loco notato docet, hoc nomen tempore S. Gregorij proprium fuisse Episcoporum, proinde non rectè nunc tribui presbyteris & Diaconis, aut solis Episcopis Romanæ Curiæ: *Hic titulus*, inquit, *Gregorij ætate in solos Episcopos competebat, nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Ecclesiæ, sed alijs quibuslibet eos attribuit, vt in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quàm Episcopus.* Hæc ille. At Caluinus in exploratum errorem incidit, nam S. Gregorius lib. 5. epist. 11. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum, meminit Diaconorum Cardinalium, & lib. 11. epist. 34. ad Ioannem Episcopum Syracusanum meminit presbyterorum Cardinalium, & Ioannes Diaconus, lib. 3. vitæ S. Gregorij cap. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex presbyteris Cardinalibus fecerat: Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium, Episcopum & Cardinalem.

Leo IX. Pont. Max. in epistola ad Michaelem, ca. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quòd summo Pontifici proximè adhæreant, qui est veluti cardo totius Ecclesiæ. Nam vt in cardine ostium vertitur, & regitur, ac sustentatur, sic etiam à summi Pontificis prouidentia, & firmitate tota Ecclesia pendet. Hæc verò explicatio rectè docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris, & per Antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cum constet etiam alibi esse, & fuisse qui dicerentur Cardinales, vt patet ex Gregorio, locis citatis, lib. 5. epist. 11. & lib. 11. epist. 34. & ex Concilio Meldensi, can. 54

Onuphrius in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerant alijs presbyteris vel Diaconis eiusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri, vel Diaconi in illa Ecclesia; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesia, sed Præses tantum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrij explicatio non videtur vera: nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, vt patet ex Synodo S. Gregorij, quæ habetur lib. 4. regist. c. 88. vbi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, & inter eas tres inueniuntur tituli S. Balbinæ, duo S. Damasi, duo S. Syluestri, duo Sanctorum Apostolorum: non igitur is tantum Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea tempore S. Syluestri, septem tantum Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon XIV. Concilij Neocæsariensis, vbi definitur, in qualibet ciuitate, quamuis magna, septem tantum debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, vt patet ex Concilio Romano sub Syluestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat alijs Diaconis eiusdem Ecclesiæ. Adde postremo, quod iuxta Onuphrij explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales: non enim dici possunt episcopi Cardinales, quòd præsint alijs Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quod præsit Presbyteris sui tituli: nam non sunt in vna diœcesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primo impositum esse loco, & à loco deriuatum ad personas: Dicebantur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ principales, vbi Baptisma conferebatur, & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium: Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconiæ Cardinales erant loca quædam principalia, in vrbe distincta, iuxta numerum regionum, & qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebāt. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales: & inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conueniebant, & eidem Pontifici à consilijs erant præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

Quod autem à loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. vbi sic legimus, vt titulos Cardinales in vrbibus, vel suburbijs constitutos Episcopus canonicè ordinet, & disponat. Item ex Ioan. Diacono in vita S. Gregorij, lib. 3. c. 11. vbi sic ait: *Cardinales violenter in Parœcijs ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius reuocabat.* Vbi Cardinem vocat Cardinalem titulum siue Ecclesiam. Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titulorum, Diaconiarum, & Episcopatuum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Iam de officio, & officij antiquitate breuiter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis cæteris, omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est Summum Pontificem eligēdi; Postremū eidem Pontifici perpetuò assistere, eumq; in regenda vniuersa Ecclesia consilio, & industria adiuuare. Ex his officijs primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Caluinus, quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, lib. 4. c. 7. §. 30. *Et sanè nihil officij tunc habent, nisi vt in doctrinæ, & Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent.* Hæc ille.

At Caluinus secum pugnare mihi videtur, nam eodem lib. 4. Instit. c. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse vsum in Ecclesia, vt Presbyteri eligerent Episcopum, & cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, vt nihilo plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Consul in Senatu: *Presbyteri* inquit, *ex suo numero vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi.* Et infrà: *Quas partes habet Consul in Senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu.* Hæc ille. Quod si verum est, certè sequitur, vt quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tāquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit, ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est autem hoc loco obseruādum; Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamē non esse æquè antiquum, vt soli Cardinales duobus officijs posterioribus fungantur: Nam à tempore Apostolorum per multos annos, imò etiam per aliquot sæcula, quia pauci erant Presbyteri, & Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, & ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere à Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in alijs Ecclesijs non distinguebantur Canonici à non Canonicis. Quare Cyprianus cùm aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Ro-

manæ

manæ Ecclesiæ, & similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondẽt. Vide lib. 2. epist. 7. & lib. 3. epist. 6. & 21.

Deinde autẽ cum creuisset multitudo Cleri, vocabantur quidam omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad Concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, & alijs quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorij, lib. 4. registri, c. 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV. & ij Titulares omnes, id est Cardinales. certum autem est, tunc Romæ fuisse multo plures Presbyteros, quàm XXXIV. Nam si tempore S. Cornelij circa annum Domini CCL. in medio persequutionum, regnantibus idololatris, tamen erãt Romæ XLVI. Presbyteri, vt ex epist. eiusdem Cornelij refert Eusebius, lib. 6. hist. c. 33. certe multo plures erant tempore S. Gregorij, circa annum Domini DC. quando nullus in vrbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, vt supra ostendimus, cum de vocatione Ministrorum ageremus.

Quantum ad TERTIVM, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fuse tractant supra citati auctores, sed in hoc tamen fere omnes conueniunt, quod si consideremus ordinis potestatem, maior sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliáque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, & Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, si consideremus iurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diœcesim, & Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiã, maior est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono: Nam in primis maior est ordinarie Diœcesis Episcopi, quàm titulus Cardinalis, ac præterea Episcopus in sua Diœcesi amplissimã habet iurisdictionem tanquam proprius & ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi, &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cum in suo titulo sit veluti Parochus Episcopo subiectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

At si consideremus regimen Ecclesiæ vniuersalis, maior est Cardinalis Presbyter, vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen vniuersalis Ecclesiæ, nisi rarissime, id est, cum ad generale Concilium conuocantur. At Cardinales fere quotidie præstò sunt Pontifici, neque vllum negotium maioris momenti sine eorum Concilio peragitur. Et quia hinc fit, vt Episcopi à Cardinalibus, vt Summi Pontificis cooperatoribus, iudicentur, creentur, deponantur, non autẽ contra Cardinales ab Episcopis; propterea absolute Cardinalis Episcopum non Cardinalẽ præcedit: atque hanc rationem vt præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IV. in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quæ exstat apud Dominicum Iacobatium, li. 1. de Concilijs, art. 11. & ante Eugenium S. Bernardus lib. 4. de Consideratione, de Cardinalibus loquens; *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, & coadiutores tuos, hi seduli tui, hi intimi tui.* Et infrà: *An non eligendi de toto orbe, orbem iudicaturi?* Et in epist. 188. ad Cardinales scripta: *Nulli dubium*, inquit, *quin ad vos specialiter spectet tollere scandalum de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas.* Et infrà: *Agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate, quam accepistis, &c.* Vbi apertissimè agnoscit S. Bernardus maiorem in Cardinalibus, quàm in Episcopis potestatem.

Sed occurrit Caluinus loco notato, lib. 4. ca. 7. parag. 30. & objicit tria testimonia: *Video*, inquit Caluinus, *fuisse tunc Episcopis minores, quos tunc longe antecellunt. Notum est illud Augustini Epist. decimanona ad Hieronymum; quanquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus, Augustinus Hieronymo minor est. Hic certè Romanæ Ecclesiæ Presbyterum ab alijs minimè discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis: idque etiamque fuit obseruatum, vt in Concilio Carthaginensi, cum duo adessent Legati Romanæ sedis vnus Episcopus, secundus Presbyter, hic in vltimum locum reiectus fuerit: Verùm ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri vltimo loco sedent, & seorsum subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent.* Hæc ille.

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; nõ enim negamus Episcopatum Presbyterio maiorem esse, sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinali esse maioren, non quod Presbyter sit maior Episcopo, sed quod Cardinalis maior sit non Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem; & Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

At, inquit Caluinus, *Augustinus non quemuis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romanæ Ecclesiæ Episcopo postponit.*

RESPONDEO, sanctum Hieronymum non Romanæ Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse: id enim ipse testatur in epist. 61. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymæ Episcopi, neque repugnat quòd ipse aliquãdo Romæ fuerit, & Damasum Põtificem iuuerit in epistolis scribendis, vt ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romę fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, siue Ecclesiam regendam, vt Cardinales habent; quocirca cùm iam ex Roma rediisset, & in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium aduersus Ioannem Hierosolymitanum, non tamen ait se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse. Et sane si potuisset vere dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Ioanni Episcopo Hierosolymæ demonstrare, se Presbyterum fuisse maioris cuiusdam Ecclesiæ, quàm Hierosolymitana esset; & proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, vt in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret: *Ob id*, inquit: *& ego Antiochiam, & ille Constãtinopolim vrbes celeberrimas deseruimus: non vt te in populis prædicantem laudaremus, sed vt in agris & solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus.* Hæc ille. Cum igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certe sanctus Hieronymus libenter dixisset, si id vere dicere potuisset, ob id & ego Romam, & ille Constantinopolim, &c.

Neque etiam testimonium Concilij VI. Carthaginensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Concilio Nicæno, in Ephesino, in Chalcedonensi, in VI. VII. VIII. Synodo generali,

Romani Presbyteri federunt ante Episcopos: sed quanquam hæc ita se habent, fateor tamen, olim Episcopos quoscumq; prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, vt Onuphrius rectè docet in libro de Cardinalibus, & appertissimè colligitur ex lib. 1. c. 7. vitæ S. Gregorij.

Postea tamen mutatus est ordo, & cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, & Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum: cuius mutationis duplex ratio assignari potest. Vna, quod ad solos Cardinales deuoluta sit electio Summi Pontificis: Nã quo tempore Pontifices eligebãt Imperatores, vel Clerus & populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At posteaquam cœperunt soli ipsi eligere, & etiam soli ipsi, vt plurimum, eligi, non sine caussa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri quàm antea.

Altera caussa est, quod soli Cardinales cœperint adesse Summo Pontifici in Concilijs: Nam antea Cardinales neque soli, neque primarij Consiliarij Pontificis erant. siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis, Summi Pontifices ad grauiora negotia Ecclesię dijudicanda cogebãt Concilia nationalia Episcoporum Italiæ, quibus Concilijs intererant quidam Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporũ erat. Id cognosci potest ex tomis Conciliorum, vbi plurima inueniuntur Concilia, Romana, siue Lateranensia, celebrata ab anno Domini CCC. ad DCCC.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponerentur, cum eo tempore non minus, imò magis Pontificem iuuarent in Ecclesia vniuersali regenda Episcopi, quàm Cardinales. At postea creuerunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cum accessisset principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli magni: proinde egebat Summus pontifex Consiliariorum ope multo sæpius, quàm antea. Neque poterat tam sæpe conuocare Concilia Episcoporum, quam necesse erat. Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant. Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat consilio. Itaque vsu docente, & necessitate cogente his postremis annis sexcẽtis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Cõcilia Episcopalia, & res tota redigi ad Senatum Cardinalium. Potuisse autem hoc fieri, & rectè factum esse, in dubium reuocari non potest: nam non tenetur Pontifex hos potius, quàm illos in consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consequuta sunt. PRIMVM, quod habeat nunc Summus Pontifex Senatum in promptu, ita vt possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus grauissimis deliberare. Alterum, quòd hoc faciat sine detrimento Ecclesiarũ particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum quibus absentia Pastorũ perniciosa est. TERTIVM, quod habeat Consiliarios magis instructos, & exercitatos, cùm hæc sola & assiduè tractent: facta autem legitimè hac mutatione Concilij Pontifici ab Episcopis, & Cardinalibus ad solos Cardinales: mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem huius loci repugnãtiam verborum Caluini in extrema dispositione cap. 7. li. 4. Instit. annotare. Nam in vltimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinẽ: *Nescio, inquit, qui factum sit, vt ita subito in tantam amplitudinem emerserint.* Et mox intrà: *Nunc adeo mutata sors est, vt facti sint Regum & Cæsarum cognati. Nec dubiũ est, quin vna cum suo capite sensim creuerint, donec ad hoc dignitatis fastigiũ euecti fuerunt.* Hæc ille. Qui tamen cõtinuo subiungit cõtrarium: *Impleri,* inquit, *in illis opportunt, quod de talibus ait Malachias: Vos recessistis de via, & offendere fecistis in lege plurimos: propterea ecce ego dedi vos contemptibiles, & viles omni populo.* At quo modo, quæso, ista cohærent, vt in summum fastigium amplitudinis creuerint Cardinales, ita vt Regum ac Cæsarum cognati facti sint, & tamen cõtemptibiles ac viles euaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPVT XVII.

De Chorepiscopis.

DIXIMVS de distinctione & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habent in Ecclesia: nunc addẽdum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen & officium olim in vsu erat, nunc autem penè interijsse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim Presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, vt nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, vt Damasus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. Nam χώρα Grecè oppidum ac regionẽ significat: vel potius, vt Concilium Neocæsariense can. 13. & Antiochenum can. 8. docent, quasi vicarij Episcopi, vel vicarij Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti: χώρα enim locum etiam significare potest. Porrò eiusmodi Chorespicopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria consecrare. cætera ferè omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, vt cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. & Antiocheno, can. 10. & Hispalensi II. can. 7. item ex Damaso in epist. 3. Leone epist. 86. & alias 88. & Ioan. III. in epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

Sed quæstio hoc loco occurrit; An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis asseritur. Contra autem, id eis minimè licuisse Damasus Papa in epist. 3. æquè disertis verbis affirmat: Concilia & Pontifices cæteri supra citati negant licere Chorepiscopos Presbyteros vel Diaconos ordinare: de Subdiaconis, cæterisq; ordinibus nihil expressè dicunt.

RESPONDEO, quosdam fuisse Chorepiscopos qui verè Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quod non haberent propriã Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidã Titulares, qui & Suffraganei dici solent. Alios verò Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed vt diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo repræsentarẽt. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, vt etiam Damasus annotauit in epist. 3. nam ita incipit Canon: *Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperũt & ,vt Episcopi sunt ordinati, &c* Vbi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Cõcilium, sed de illis tantum, qui à pluribus Episcopis ritu Pontificum, sunt consecrati: præterea in eodẽ canone Concilium non solùm his Chorepiscopis permittit, vt Subdiaconos absolutè ordinent, sed etiam vt Presbyteros & Diaconos ordinare possint,

si id

ti id Episcopus loci permiserit, ex quo certè sequitur eos Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porrò in fine illius canonis, vbi legimus (*Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est*) non de ijsdem Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere: voluit enim Concilium legem statuere, vt deinceps Chorepiscopus ordinetur ab vno Episcopo, & proinde Presbyter sit non Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damasus in epistol. 3. cum dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cætera autem Concilia & Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, & de Subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cum sit vterque sacer ordo, & sæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si euidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, vt Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuisse priuilegium & dispensationem quandam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, vt Presbyteri, absente Episcopo, confirmationis Sacramentum exhiberent, vt Ambrosius scribit de Sacerdotibus Ægypti, in Commentario c. 4. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione & officio Clericorum.

CAPVT XVIII.

De cœlibatu Sacerdotum; Sit ne iure diuino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non?

SEQVITVR quarta Disputatio, quæ est de cœlibatu, seu continentia hominum sacratorum, quæ quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit; Sitne iure diuino annexus cœlibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, vtrum saltem iure Apostolico, ac rectissimè id factum sit. Postremò num digami Apostolica lege arceantur à sacris ordinibus.

Ac vt à primo incipiamus, Ioannes Maior in 4. disput. 24. q. 2. de iure diuino esse putauit, quod votum Sacerdotum solenne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem ferè docuit Clichtouæus libro de continentia Sacerdotum, cap. 4. & sequentibus, vbi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohæreant. Vnum est, de iure diuino esse, vt qui est sacris ordinibus initiatus, non possit vxorem ducere, neque in hoc vllam dispensationem cadere posse. Alterum est eos, qui vxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse preceptum Ecclesiæ, & à Syricio Papa primum editum, nec vnquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerãt, vsque ad tempora Syricij; in Ecclesia autem Orientali, & nunc licere, & semper licuisse.

At B. Thomas in 2. 2. q. 88. art. 11. disertè docet, votum continentiæ esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Caietanus in opusculis, tomo 1. tract. 27. & Sotus lib. 7. de iusticia, q. 6. art. 2. vbi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, nam quidem propriè diuinum esse; sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorum longo tempore esse seruatum; sed quia hoc multis rationibus insequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc solum breuiter probandum est,

A non iure diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse coniugium Sacerdotibus, & proinde in hoc dispensari posse.

Probatur PRIMO, ex altero eorum, quæ Clichtouæus asserit: non est de iure diuino, vt coniugati, si ordinentur, ab vxoribus suis abstineant; igitur neque est de iure diuino, vt Sacerdotes non ducant vxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij seu exercitij coniugalis: si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus coniugium, certè prohibuisset propter actum coniugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad diuina; nec non propter sollicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum

B Sacramentum coniugij, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus iure diuino habere vxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis vti maritorum more: Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde, quod rationes, quas Clichtouæus pro se adducit, omnes sumuntur à puritate munerum sacerdotalium, cui certè non repugnat, vxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem iure diuino prohibitum, ne Sacerdotes vtantur vxoribus, quas duxerant ante ordinem, conceditur à Clichtouæo: sed propter quosdam alios qui de ea re dubitant, probatur apertissi-

C mè ex eo, quod Ecclesia Romana multis iam sæculis permisit Græcis Sacerdotibus vsum vxorum, quas ante ordinationem duxerant, vt patet ex cap. Cum olim, de Clericis coniugatis. Adde Gregorij testimonium, lib. 1. epist. 42. vbi permittit Subdiaconis, vt liberè vtantur vxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps eiusmodi ordinari, nisi continentiam voueant.

SECVNDO probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exstat præceptum. Nam in Testamẽto veteri Sacerdotibus licitum erat vxores ducere: In nouo autem nihil de hac re Dominus loquutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, & Titum, iubet Episcopos & Diaconos eligi castos;

D sed quod Apostolus præcipit, non diuinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deut. c. 33. benedictionem Mosis, in qua dicitur Leuitis. id est, vt ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis: Qui dixerunt patri suo & matri; Nescio vos, & filios ignorauerunt. At istud diuinum vaticinium, non diuinum præceptum est; siue enim lege diuina, siue humana fiat, vt Sacerdotes vxoribus careant, impletur vaticinium Mosis. Proferunt deinde illud Christi Lucæ 21. *Videte, ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius mundi.* Quod ad Sacerdotes præcipuè spectare, testatur Leo, serm. 8. de Ieiunio decimi mensis. Sed

E in hoc apertè falluntur; qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad eos præcipuè, quibus dies Domini iam est vicinior. Deinde, cum Paulus 1. Timot. 3. iubet Episcopum eligi. *Qui domui suæ bene præsit, & filios habeat subditos in omni castitate;* nec tamen cõtraria Christo doceat: certè non iubet Christus vlli, ne habeat curam vxoris ac liberorum, sed ne grauetur nimia sollicitudine.

At inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum à continentibus esse peragendum.

RESPONDEO, dictare id quidem rationem, sed vt rem conuenientem, non vt omnino necessariam

A Tertio probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. vbi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi vxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de iure diuino; nec enim Episcopi in iure diuino dispensant. Est que hoc Concilium antiquissimum, & confirmatum à Leone Papa, distin. 20. cano. de libellis. Accedat postremo, quod Concilia & Patres in sequenti capite producendi, passim testantur hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

CAPVT XIX.

Cœlibatum iure Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.

B IAM verò de altera quæstione: An recte factum sit, vt cœlibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; vnus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, vxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine vxore viuit.

Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum vnum ex septem primis Diaconis: Sed quidquid de hoc sit, constat Vigilãtium hunc errorem expressè docuisse; de quo sic beatus Hieronymus initio libri contra Vigilantium. *Prò nefas,* inquit, *Episcopos sui* C *sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani, circa annum Domini DCC. vt patet ex can. 13. vbi profana illa Synodus damnat nominatim canones Romanæ Ecclesiæ, & contrarium statuit. nimirum vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant postea in sacris ordinibus constituti. Tempore huius Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tẽpore Leonis IX. quando dissidium Grecorum à Latinis maxime creuit in multis alijs articulis. Vnde extat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum D tunc acerrime defendebat.

Posterior error longe grauior est: Non solùm licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, vxorem ducere. Huius erroris fundamenta quædam iecit Iouinianus, qui docuit, virginitatem non præstare matrimonio; inde enim sequebatur frustrà Sacerdotes velle carere vxoribus. Vnde etiã quædam Sanctimoniales, Iouiniano audito, nupserunt. vt B. Augustinus refert libro de heresib. c. 82. Hæc tamen hæresis mox extincta fuit, nec vsque ad deceptionem alicuius Sacerdotis peruenit, vt ibidem Augustinus ait.

E Primvs autem qui docuit apertè, licere post ordinationem vxorem ducere, fuit Ioannes Vviclefus, vt refert Thomas Vvaldensis tom. 20. de Sacramentis, cap. 118. & 129. & tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 66. & 67. Eum sequuti sunt Lutherus in libro de abroganda Missa priuata, Pomeranus in libro de coniugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centurijs singulis, cap. 7. & nominatim Cent. 11. cap. 7. col. 389. vbi dicunt, hanc esse hæresim maxime pestiferam omnium, quæ vnquam Christianum regnum perturbarunt. Item Beza, & Martyr, in primam ad Corinth. 7. Philippus Melancthon in Confessione Augustana. artic. 23. in Apologia eiusdem articuli, Caluinus lib. 4. Instit. cap. 12. §. 23. Brentius in Confessione Vvitembergensi, cap. de coniugio. Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonij, vtile esse iudicat, si Sacerdotibus ius coniugij concedatur, & idem sensisse videtur Panormitan', Catholicus alioqui & doctus auctor, in cap. Cum olim, de Clericis coniugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilij Tridentini, de cœlibatu Sacerdotum copiose tractasse, sed eum librum nondum videre potest. Ac si ex alijs eius operibus coniectura facienda est, nihil aut parum admodum addit ad ea, quæ Centuriatores, & Caluinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentiæ annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vti liceat post ordinationem; positiuo quidem iure, sed antiquissimo & æquissimo, quod nullo modo expediat, vt hoc tempore relaxetur.

Probatur Primo, Scripturis; ac primum Paulus in epist. ad Titum, cap. 1. *Oportet,* inquit, *esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem* Vbi notandum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græce esse σώφρονα, quod, vt Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, & prudentem, sobrium, castum significare potest; hoc autem loco significat castum. Quia verò castitas etiam coniugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, *continentem,* quod ibidem B. Hieronymus exponit ab vxoris amplexibus. Idem in epistol. 2. ad Tim. c. 2 *Labora,* inquit, *sicut bonus miles Christi Iesu: nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus.* Hic Apostolus Episcopo præcipit, vt strenuè militet Deo; Deinde dicit, non posse eũ bene militare Deo, si se implicauerit negotijs secularibus, qualia certe esse nuptias, nemo negare potest. Nam, vt sanctus Basilius pulchre docet in proœmio constitutionum Monasticarum: *Nuptiæ pudicæ sunt.* Idem Apost. 1. ad Corinth. 7. iubet, coniugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, vt orationi instare possint; ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, & lib. 1. in Iouinianum, cum præci pere Episcopis, & alijs hominibus sacris, vt perpetuò à nuptiarum opere vacent, cùm cotidie orationi insistere debeant: Quo eodem argumento ex hoc loco vtuntur Origenes homil. 23. in Numer. & Epiphanius heresi Catharorum.

Præterea in veteri Testamento, continentiam ab vxoribus videmus imprimis fuisse requisitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquã sanctam tractaturi erant. Nam Exod. 12. præcipitur, vt comesturi Agnum Paschalem renes suos accingerent. quo significabatur, vt Gregorius exponit homil. 22. super Euang. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exod. 19. cùm populus legem à Deo accepturus esset, ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Quo testimonio vtitur Ambrosius lib. 4. de officiis, cap. vlt. ad probandum continentiam Clericorum.

Item Exodi. 28. præcipit Deus, vt Aaron & filii eius cùm ingrederentur tabernaculum, feminalibus lineis à renibus vsque ad femora tecti essent, quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes noui Testamẽti aut virgines esse, aut cõtracta cum vxoribus fœdera dissoluisse, Item. Reg. 21. noluit Achimelech Sacerdos dare Dauid panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset eum ab vxore aliquandiu se

diu se continuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap.1. ad Titum, perpetuam requiri in sacerdotibus continentiam, etiam ab vxoribus, qui Corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, alijsque tradunt.

Denique ex lib.1. Paralip. cap. 24. & Lucæ.1. colligitur, Sacerdotes veteris Testamẽti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo deducunt Syricius Papa in epistola ad Himericum; Innocentius I. in epistola ad Victricium, necnon Beda in c.1. Lucæ, quod si illi tempore, quo ministrabant, ab vxoribus abstinebant, omnino dicere, vt Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab vxoribus se contineant.

Hoc vltimum argumentũ soluere conatur Caluinus lib.4. cap.12. parag.25. ac dicit, Sacerdotes Leuiticos ἀντιτύπους Christi fuisse, id est, figuram Christi gessisse, & quia Christi excellentiam & sanctitatem exactè referre non poterant, iussos fuisse vltra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cùm per Christi aduentum figuræ, atque vmbræ cessauerint.

At solutio parum valet; nam sicut Leuitici Sacerdotes Christi venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Christiani Christum, qui venit, repræsentant. Sacerdos enim, dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet, & propterea sacrificans non dicit; Hoc est corpus Christi, sed; Hoc est corpus meum. Ipse enim Christum eo loco agit; id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria caussa, cur Sacerdotes Leuitici deberent abstinere ab vxoribus, quia gerebant Christi figuram; sed quia Domino ministrabant. Exod. 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum sanctificentur, ne percutiat eos.* Nam alioqui Dauid semper erat Christi figura, & tamen tunc solum iussus est abstinere ab vxore, quando panem sanctum comesturus erat, vt diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt vltra humanum modum se purificare, quanto magis purificari debebunt, qui Christum ipsum quotidie tractant?

Probatur SECVNDO, testimonijs Conciliorum antiquorum totius Ecclesiæ. Ac primum Ecclesiæ Orientalis. Habemus Concilium Ancyranum celebratum ante annos M. CC. can. 10. vbi dicitur: Diaconos qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle vxorẽ habere, non posse post ordinationẽ eam ducere. Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. Item Concilium Neocæsariense paulò post celebratũ, c.1. *Presbyter* inquit, *si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Concilium Nicænum I. can. 3. interdicit Episcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem vllam habeat præter matrem, sororem, amitam. Nulla vxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cũ ea habitare liceret. Itẽ, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si vxorati esse possunt? Nonne vxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus Trullana, can. 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam, vxorem ducant, & can. 48. præcipit, vt Episcopus non cohabitet vxori.

Ecclesiæ Africanæ habemus insigne testimoniũ, Concilium enim Carthaginense II. can. 2. *Omnibus placet*, inquit, *vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab vxoribus se abstineant.* Et ratio ibi redditur: *Vt* A *quod* inquiunt, *Apostoli docuerunt & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Hoc testimonium non solum refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de sacerdotum continentia à Syricio incepisse; isti enim Patres ab Apostolis incepisse dicunt. Item Concilium Carthaginense V. can. 3. & Concilium Africanum cã. 36. idem constituunt.

Ecclesiæ Italicæ habemus Concilium Romanum sub Syluestro I. quod can. 8. prohibet Subdiaconis, ne vxores vllo modo ducere audeant.

Ecclesiæ Gallicæ habemus Concilium Arelatẽse II. ante annos M C C. celebratum. in quo can. 2. cauetur, ne vllus coniugatus ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. B Item Concilium Turonense I. can. 1. & 2. Turonense II. can. 20. Agathense, can. 9. & Aurelianense III. can. 2. *Vt nullus*, inquit, *Clericorum à Subdiacono & supra, propriæ, si forte iam habeat, misceatur vxori.*

Ecclesiæ Hispanicæ habemus Concilium Elibertinum ante tempora Syricij, can. 33. *Placuit*, inquit, *in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abstinere se à coniugibus, & non generare filios.* Toletanum II. c.1. & Toletanum IV. c.26. & Toletanum VIII. c.6. etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Denique Ecclesiæ Germanicæ habemus Concilium Aquisgranense tempore Ludouici I. cap. 6. C Concilium Vvormaciense, cap. 9. *Placuit*, inquit, *vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineant se ab vxoribus, & non generent filios.* Denique Concilium Moguntinum tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. statuit, vt nulla penitus mulier, ne soror quidem, aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana art. 23. cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos C D. primum esse legem cœlibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos D C C. celebrata vel etiam amplius. Nec minus mendacium est quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo D Concilio reperiri, sed à solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

Probatur TERTIO, testimonijs veterum Pontificum. Clemens I. in Canonibus Apostolorum, can. 27. in nuptijs autem qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint vxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo: quod autem de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de alijs minoribus ordinibus intelligitur, cùm sit omnium eadẽ ratio. Calixtus I. apud Gratianum, dist. 27. canone, Presbyteris: *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus.* Syricius in E epistola ad Himericum, c.27. (quod etiam Caluinus fatetur) prohibet cum vxore commercium, ijs qui sunt in sacris. Idem paulò post confirmauit Innocentius I. in epistola ad Victricium, cap. 9. & in epist. ad Exuperium, cap. 1. Idem Leo I. in epi. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ, ca. 4. & in epist. 90. ad Rusticum Narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epistol. 42. lib. 1. & epist. 34. libri 3. Idem Zacharias Papa in epistola vltima, ad Bonifacium Episcopum Germaniæ, ante annos DCCC. Vnde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I. in epistola ad

Anastasium, quia non solùm Lutheranos, sed etiam Græcos euidenter coarguunt. ad Græcos enim scribit hoc modo: *Omnium*, inquit, *Sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs membris Ecclesiæ vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubiũ conceditur, vt & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus exstat à capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo, tertio ve seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut Presbytali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frænasse detegitur?* His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ extant Codice de Episcopis, & Clericis, leg. eum qui, & sequẽtibus, item in Authenticis & Monachis.

Probatur QVARTO, testimoniis veterum Patrum Græcorum & Latinorum. Origenes hom. 23. in librum Numeri: *Certum est*, inquit, *quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt; vnde videtur mihi quòd illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.* Eusebius lib. 1. demonstrat. Euang. c. 9. *Veruntamen*, inquit, *eos qui sacrati sunt atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps seipsos à commercio vxoris decet, &c.*

Epiphanius ad finem operis contra hæreses: *Sanctum*, inquit, *sacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex solitarijs, aut si hi ad ministerium non sufficerent, de his qui se à proprijs vxoribus continent, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi.* Item hæresi 56. quæ est Catharorum: *Sed*, inquit, *& adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum: maxime vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.*

Chrysostomus homil. 11. de patientia Iob, *Dixit* inquit, *vnius vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.* Greg. Nissenus lib. de virginitate, cap. vlt. *Quomodo*, inquit, *Dei Sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtẽperas prohibenti, ne sacra impurus facias? ac si Deum tibi apparere expetis, quid caussæ est, cur Mosen non audias, qui populo edicit, vt à nuptijs purus sit, quo Dei aspectum comprehendat?* Cyrillus Catechesi 12. *Si*, inquit, *qui apud Iesum bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse Iesus quomodo ex viro, & muliere proditurus esset?* Oecumenius in c. 3. primæ ad Timot. in illud; Vnius vxoris virum: *Non statuit*, inquit, *vt ab vxore pendeat Episcopus, aut vxorem necessario habeat: sed si fiat*, inquit, *è mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen vt vocatus ad Episcopi munus, illud compleat; quod qui habent vxores, sint tanquam non habentes.*

Iam ex Latinis Cyprianus, siue quicũque est auctor, in libro de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino reuelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (vt Petrus Martyr notauit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel coniugem, vel cognatam, si habeat, vt nulla ancilla intersit, &c.* Nam loquitur de coniuge, quæ simul vouerit continẽtiam. Similis habetur locus in Concilio II. Arelatensi, can. 2. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam matrem, sororem, filiam, neptem vel conuersam, secum vxorem habere præsumpserit, à comunione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus vxorẽ Clericis cõcederet, qua vti liceret, pugnaret cũ toto suo libro, & cum ipso titulo, *De singularitate Clericorum*.

Ambrosius lib. 1. de officiis cap. vlt. *Inoffensum* inquit, *exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis, quod ideo non præterii quia in plerisque abditioribus locis, cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium filios susceperunt.* Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem*, inquit, *filios dixit Apostolus, non facientem, &c.* Et in cap. 1. epistola ad Timotheum, *Deinceps* inquit, *ab vsu fœminæ cohibentur, &c.*

Hieronymus libro in Vigilantium circa initium: *Quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris cõtra Iouinianum: *Episcopi*, inquit, *Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium pudici.*

Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, c. 20. *Solemus*, inquit, *eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandẽ sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante perducunt.* Vide totum locum. Auctor quæstionum veteris & noui Testamẽti, qui non est Augustinus, vt titulus prę se fert, sed aliquis antiquior, quæstione vltima sub finem: *Si licet*, inquit, *& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere?* Et prolixe caussam reddit.

Gregorius præter decreta supra citata lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, errare dicit eos, qui propter verbũ Pauli: *Vnusquisq; suam vxorem habeat*, putant licere Ecclesiasticis vxores habere. Gregorius Turonicus lib. 4. hist. cap. 4. refert quendam Comitem, qui dimissa vxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad vxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorus lib. 2. de officiis diuinis cap. 10. *Placuit*, inquit, *sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus & ab omni carnali immunditia liberi.* Hæc de Subdiaconis dicit. similia docet de Diaconis & Presbyteris, c. 5. & 8. ex quibus locis intelligi possunt ea verba cap. 2. *Castimoniam corporis perpetuo seruent, aut vnius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc enim dicuntur de Clericis in vniuersum, tum maioribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuo esse continẽtes, si maioribus ordinibus initiati sunt, aut vnius matrimonij vinculo copulati, si minoribus.

B. Anselmus in epist. 8. asserit, rectè à Gregorio VII. prohibitum fuisse, ne vlli interessent Sacris sacerdotum coniugatorum. Bèda lib. 3. de tabernaculo c. 9. *Nemo potest* inquit, *vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.* Denique, vt recentiores omittam, Arator Subdiaconus Vigilij Papæ ante annos mille lib. in Acta Apostolorum ca. 30 posteaquam explicuit rationẽ, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, vt solum ad tempus ab vxoribus se continerent, subdit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices iubet esse suos, &c.

His testimoniis accedant exempla eorundem; nam

à tempore Apostolorum omnes Episcopi, Presbyteri, aliique Ecclesiastici, quorum vitas habemus; & quos vnquam laudatos audiuimus, continentes fuerunt, neque vnum exemplum probati viri in cõtrarium afferri potest. Magdeburgẽses quidem diligentissimè quæsierunt omnibus sæculis aliquos, qui vxorẽ duxerint post susceptos ordines, & multa exempla proferunt, Centuria 4.5.6.7.8. 9. 10. & 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet: Nam vel exempla illa debent intelligi de vxoribus, quas antea duxerant, vt de Gregorio patre Gregorij Nazianzeni: vel intelliguntur de minoribus Clericis, vt quod proferunt ex Concilio Toletano IV. cap. 41. vel sunt exempla eorum, qui reprehenduntur, vt quæ proferunt ex epistola Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, vt cum dicunt Cent. 5. cap. 7. Presbyteros Macedoniæ duxisse vxores, teste Innocentio I. epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippus in libro de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio vsos ex epistola Polycratis, apud Eusebium lib. 5. hist cap. 24. scribit enim Policrates septem ex Parẽtibus suis fuisse Episcopos, seque octauum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox συγγενῶν quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse Parẽtes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio vsos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducũtur. PRIMO, errare Clichtouæum & alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primum à Syricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Syricio. SECVNDO, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, vt patet ex iisdem auctoribus, nec non ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. TERTIO, mendacium esse, & quidem impudentissimum Caluini lib. 4. Instit. cap. 12. §. 52. vbi dicit, omnes veteres Patres approbasse coniugium in ordine Episcopali; nam Patres plurimi citati, & Concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatur iam QVINTO ratione; cum enim coniugium vehemẽter impediat Ecclesiastica munera, æquum fuit, vt sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus coniugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, curam pauperum gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, vt Apostolus ad Titum cap. 1. docet, nisi Sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, continens, doctus.

Iam verò matrimoniũ impedit in primis, vt Hieronymus dicit lib. 1. in Iouinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, vt Chrysostomus explicat l. 6. de sacerdotio; in actu verò coniugij negari non potest, quin admixta sit quędam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamuis enim Caluinus, loco notato, vociferetur contra Syricium, qui coniugium sacerdotum pollutionem vocauit, tamen nõ solùm coniugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non coniugium sed etiam sanctorum matrimoniũ sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri. satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, vt notauit B. Augustinus lib. 14. de Ciuitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, & lectionis in quo assiduè sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem eleuatam, purgatam, & tranquillam; actus autem coniugij, vt B. Augustinus docet lib. 4. de Ciuit. Dei, cap. 16. maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

TERTIO, impedit efficaciam prædicationis, vt Ambrosius docet lib. 1. de officijs cap. vlt. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuo operam dat?

QVARTO, impedit curam pastoralem, nam qui vxorem, & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oues suas prosequi deberet, in vxore & filijs totus consumitur, & tamen (vt Ambrosius docet lib. 1. de officijs, cap. 7.) plus diligendi essent filij spirituales, quàm carnales.

QVINTO, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui vxorem, & liberos habet, debet eis thesaurisare, & raro inueniũtur coniugati, qui superfluum habeant. Adde, quod cum Clericus non possit filiis relinquere beneficia, & tamẽ omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogerentur esse auarissimi, & vendere Sacramenta.

SEXTO, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laïcis, & esset sicut populus, sic sacerdos, quod experientia testatur, nam tempore Gregorii VII. cum in Germania cœpissent sacerdotes vxores ducere, tantus contemptus Sacramẽtorum sequutus est, vt passim Laïci Sacramenta administrarent, vt Ioannes Nauclerus, & alii referunt. Itaque merito D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Superest argumenta soluere. Ac primum soluam argumenta Caluini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Caluini.

ARGVMENTVM PRIMVM. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Timoth. 4. vbi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

RESPONDEO, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit vllum ad cælibatũ absolutè suscipiẽdum, sed solum requirit eam conditionem iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, & Augustino lib. 30. contra Faustum, cap. 4. & 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolutè nuptias, vt malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, & Manichæus.

Sed forte obiiciunt, quia Apostolus dicit id futurum in nouissimis diebus.

RESPONDEO, nouissimos dies intelligit totam hanc vltimam ætatem, quæ est à Christo vsque ad iudicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines sæculorum deuenerunt*. 1. Cor. 10. Et: *Filioli nouissima hora est*. 1. Ioa. 1. 2. Adde, quod vox Græca non est ἐσχάτοις sed ὑστέροις, id est, non in vltimis,

sed in posterioribus temporibus; neque id negare possunt aduersarij, nisi velint Manichæos & Encratitas ab Apostolo notatos nō fuisse, qui tamen apertissimè nuptias prohibebāt, nec enim illi in vltimis temporibus fuerunt.

Sed obijcit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, & votis Monasticis, S. Augustinum, qui lib. 2. de moribus Manichæorum, cap. 18. & in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichęos nō prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cum ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

RESPONDEO, idem Augustinus lib. 30. contra Faustum, cap. 6. scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: *Nec ideo*, inquit, *vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes aut non valentes, salua amicitia toleratis.* Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos coniugatos, sed etiam laudamus. Ac propterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, vt tamen conceptum, & liberorum procreationem cauendam esse monerent. Quod est nuptias apertissimè detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum à Deo institutæ fuisse noscantur.

Argumentum SECVNDVM. Apostolus 1. Tim. 3. & Tit. 1. cum absoluti Episcopi ideam exprimeret inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere: ait enim, vnius vxoris virum esse eligendum.

RESPONDEO, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat coniugium: ad quod probandum sufficere deberet quod quotquot sanctissimi Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerūt, vt supra diximus, quos certè nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cum idem Paulus 1. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat bonum esse innuptis & viduis, vt sic permaneant, &: *Qui nubit bene facit, qui non nubit melius facit*; quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, & virtutes Episcopi posuisse vt vxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostomus & alij Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legem, vt Episcopi habeant vxores, sed solum vt non habeant, vel habuerint plures quàm vnam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia cōtendit, ista verba: *Vnius vxoris virum*, esse accipienda negatiuè, non positiuè, ita vt non teneatur Episcopus habere vnam, sed teneatur non habere plures fœminas vnà cum vxore.

At, inquit Caluinus. Paulus ibidem, vbi descripserat quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum vxores.

RESPONDEO, Paulum, vbi dicit: *Mulieres similiter pudicæ, &c.* Vel loqui de mulieribus generatim, vt Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant, vt Chrysostomus & Theophylactus docent, vel si loquatur de vxoribus Episcoporum, & Diaconorum, loqui de vxoribus quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum TERTIVM. Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronunciat, honorabile esse inter omnes coniugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

A RESPONDEO, argumentum facilè in ipsum retorqueri posse, si enim cōiugia omnium sunt honorabilia, etiam coniugia consanguineorum in primo & secundo gradu erunt honorabilia, & coniugia adolescentium iniussu parentum cōtracta, erunt honorabilia, quæ tamen Caluinus improbat lib. 4. cap. 16. §. 27. Instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud, *In omnibus*, Græcè ἐν πᾶσι. PRIMO, vt in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, coniugium honorabile est in omnibus, quę cōiugij sunt, siue Sacramentum, siue fidem, siue prolem consideres, ita Oecumenius in hunc locum. SECVNDO, vt in omnibus, significet apud omnes, id est, nemo debet coniugium reprehēdere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse

B Fulgentius libro de fide ad Petrum cap. 3. Denique in omnibus, id est, in omnibus legitimè coniunctis, quicunque illi sint: siue senes, siue iuuenes, siue nobiles, siue obscuri, siue Græci, siue Hebræi, &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis litteralis expositio, sed parum refert.

Argumentum QVARTVM. Apostol exemplo suo docuerunt, nullius quamuis excellētis functionis sanctitate indignum esse coniugium, nam eos vxores non solum habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Cor. 9. cui loco etiam addi potest illud Philipp. vlt. *Rogo te etiam Germane cōpar adiuua illas, &c.* Posset enim commodè verti, Germana coniunx, quod Græcè scriptum est.

C RESPONDEO, non esse omnino certum, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint. Tertullianus lib. de Monogamia, & Hieronymus lib. 1. in Iouinianum existimant præter Petrū, cuius socrum in Euangelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorem habuisse. Sāctus Ignatius in epist. ad Philadelphienses dicit, Petrum & Paulum & reliquos Apostolos coniugatos fuisse, excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus li. 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorū, & nominatim Paulum vxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certū est eos ex Apostolis, qui vxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio coniugali renunciasse, vt B. Hieronymus docet lib. 1. in Iouinianum, & satis colligitur

D ex cap. 10. Matt. *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia; adiicit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.*

Ad locum igitur illum 1. Cor. 9. vbi dicitur; *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, & fratres Domini: & Cephas?* Dico Apostolum non de vxoribus, sed de piis fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini expo-

E nunt, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, & alii in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, Beatus Hieronymus libro primo in Iouinianum. Beatus Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4. & 5. & certè proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine vllo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret, τὴν ἀδελφὴν γυναῖκα; vxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexandrinus, qui vnus ex veteribus, exposuit hunc locum de vxoribus Apostolorum, ibidem addit, quod etsi vxores erant; tamen

cessauerat

cessauerat inter eos coniugale officium, & loco sororum, non loco vxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. 9. primæ ad Corinth. vbi probat tripliciter Apostolum loqui de vxoribus. PRIMO, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantum, cum constet omnem sororem esse mulierem. SECVNDO, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consueuisse mulieres sequi, vt legimus Luc. 8. TERTIO, quia si illę mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quod Apostoli accepissent sumptus à populis, ergo loquitur de vxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, & non eos alebāt, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad PRIMVM dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. 1. dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, vt sæpè solet, mutauit ordinem, & dixit sororē mulierem, pro, mulierem sororem. Ad SECVNDVM dico, potestatem de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in vxores, sed doctorum in discipulas. Ad TERTIVM dico vel eas mulieres nō fuisse diuites, & non ministrasse pecunias, sed obsequium tantum, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse diuites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, & ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. 4. dico duo. PRIMO, non de vxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu coniugem, aut coniugalem, σύζυγε enim significat eum, qui idem iugum trahit. vocat autem eum coniugem, vel quia erat maritus alicuius ex fœminis antea nominatis, id est, Euodiæ aut Synthyches, vt Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Euangelij prædicatione, vt Theodoretus, & Haymo docent, vel certè est nomen proprium viri, vt vult Oecumenius.

Quod autem ita sit, id est, quod non loquatur de vxore, suadent hæ rationes. PRIMA, quia plurimi veteres asserunt Paulum non habuisse vxorem, vt Hieronymus in epist. ad Eustochium de virginitate. Hilarius in Psal. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in vtroq; libro ad vxorem. Item Chrysostomus, Theodoretus, aliiq; veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. SECVNDA, quia, vt Theophylactus notauit, si de vxore loqueretur, non diceret γνήσιε, sed in genere fœminino γνησία; non enim tam politus erat Apostolus, vt Atticismis vteretur. TERTIA, quia, vt dicit Oecumenius, non est credibile vxorem Pauli habitasse Philippis, & non potius in Iudæa, vel certè in Tarso Ciliciæ, vnde Paulus oriundus erat. QVARTA, quia, vt Ambrosius notauit in 1. Cor. 7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum vxorem habuisse, & certum est, postea non accepisse. QVINTA, quia, vt notauit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos, qui non habebant vxores: *Innuptis, & viduis*, inquit, *dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego; quod si non se continent, nubant*. At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, vt idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarij in epistolas. Igitur vel Paulus accepit vxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit vxorem cum scriberet ad Philippenses.

Dico SECVNDO, quod si constaret Paulum loqui de vxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab vxore separatum fuisse, quoad torum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit, cum Euangelium prædicabat, euidenter deducit ex 1. Corinth. 7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum QVINTVM & vltimum Caluini supra sumitur ex historia Socratis lib. 1. cap. 8. & Sozomeni lib. 1. cap. 22. vbi dicunt, quod cum Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & Synodus tota in eius sententiam iuit, & continentiam ab vxore in arbitrio cuiusque reliquit.

RESPONDEO, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sentētia Gręcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam vterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adiecisse, bonum sibi videri vt secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem vllo modo vxores ducant, sed solum permittantur vti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium vxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore, magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni; nam vel totum est falsum, quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilij grauiores pœnas constituere in Clericos incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio, locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasit non esse id faciendum.

At quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Clericorum, nullā habet apparentiā, nec debet illis auctoribus credi. PRIMO, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur, li. 6. epist. 31. *Quia*, inquit Gregorius, *multa mentitur*. Socrates autem, vt omittam cætera, lib. 5. suæ hist. cap. 21. tria clara mendacia dicit. PRIMO, licuisse suo tempore vnicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiā aliquid certi statuisse. At constat, Nicenam Synodum statuisse, vt Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartādecimam lunam primi mensis; cuius Canonis meminerunt Epiphanius hęr. 70. Audianorum, & Ambrosius li. 10. epist. 83. Eusebius in vita Constantini. Athanasius in lib. de Synodis Arimini, & Seleuciæ. SECVNDO dicit, in Romana Ecclesia non ieiunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, & tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quo Socrates, sermon. 4. de Quadragesima dicit, Romæ ieiunari XL. dies, & idem dicit Gregorius hom. 16. in Euāgelia, & certissimum est. TERTIO dicit, Romæ non ieiunari in Sabbatis, cum tamen contrarium sit certum ex Augustino epist. 86. & 118. ad Ianuarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Cōcilij Nicæni, quod annis plusquam centum ante eius ætatem celebratum est?

Præterea, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphanij cōtra hær. 59. vbi ait,

esse contra Canones Ecclesiasticos, quod Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi libro cõtra Vigilantium, vbi dicit in Oriente & Egypto non esse licitum Sacerdotibus & Diaconis vxoribus vti, quod sane falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulo ante celebrata, vxorum vsum illis concessit: vel ergo Epiphanius,& Hieronymus, vel Socrates,& Sozomenus mẽtiuntur. At certe magis credendum est Epiphanio, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Concilij Nicæni, quam Socrati & Sozomeno hæreticis, & multo recentioribus.

Deinde, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilij Nicæni, vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amitam? & hoc argumento conuictus Lutherus, in libro de Concilijs parte prima dicit, Patres Concilij noluisse sequi sentẽtiam Paphnutij, quamuis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

Denique, quî fieri potest, vt nec Ruffinus, qui multa de Cõcilio Niceno & Paphnutio scripsit lib. 1. historię Ecclesiasticæ, nec vllus alius ex veteribus ante Socratem huius rei meminerit, nec vllum vestigium tantæ rei in actis Concilij exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui huius rei meminit in vita Paphnutij, fuisse paulo post tẽpora Constantini, apertè falsum est; nam Suidas aliquot sæculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Ioannis Damasceni.

CAPVT XXI.

Soluuntur argumenta Philippi.

NVNC ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum PRIMVM, coiugium est de iure diuino. Genes. 1. *Crescite & multiplicamini.* Et de iure naturæ, vt patet ex naturali appetitu generãdi; at ius diuinum & naturæ non potest tolli vlla humana lege: ergo, &c. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conseruandi indiuiduum; ita nemo potest obligari à se vel ab alio ad non ducendum vxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conseruandi speciem.

RESPONDEO, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere: nam etiam auibus, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*, quibus tamen nihil propriè præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de coniugio ineundo, concedi potest, sed quia est affirmatum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quando periculum est, ne pereat indiuiduum, ita non tenemur ducere vxorem, nisi quando periculum esset ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite & multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, vt in exordio mundi, & mox à diluuio. Nunc autem cum terra plena sit, cælum esse replendum, quod melius continendo, quam nubendo fit; etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertuliani libro de Monogamia ante medium, Cypriani libro de habitu Virginum, Hieronymi libro 1. in Iouinianum, & Augustini de Sancta Virginitate, c. 9. & ipse textus hoc docet, nam postquam Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*, subdit quasi rationem reddens: *Et replete terram.* Itaque tunc solum vim præcepti illa verba habent, cum terra est vacua. Denique, si Philippus vult iure diuino & naturali quocunque tempore teneri homines omnes ad coniugium, iniuriam facit Christo, Mariæ, Ioanni, innumerisque alijs sanctissimis viris, qui sine vxore vixerunt.

Argumentum SECVNDVM. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentiæ non habent, vt nubant, 1. Corint. 7. *Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat.*

RESPONDEO, Apostolum loqui de coniugatis, qui cum in Paganismo vxores duxissent, post conuersionem ad fidem, dubitabant an deberent vxoribus vti; ijs enim respondet, vt vnusquisq; vxorem suam retineat, & coniugale debitum inuicem reddant. Ita Tertullianus libro de Monogamia, & B. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & patet ex sequentibus. Nam paulò post addit: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est eis si sic permanserint. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.*

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa eiusdem capitis: *Si non se continet, nubat, & si nupserit virgo, non peccauit, &c.* Est enim sensus Apostoli, vt Hieronymus ibidem & Chrysostomus, & Ambrosius, & alij in hunc locum exponunt: Bonum est mulierem non tangere, & vel vxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio coniugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis vxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertiò, hæc omnia dici ijs, qui votum continentiæ non habent. Qui enim vouerunt continentiam, ijs non dicitur: *Vnusquisq; vxorem suam habeat, & virgo si nupserit, non peccauit.* Sed dicitur: *Redde Altissimo vota tua.* Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* Hanc exceptionem disertè ponunt Hieronymus lib. 1. in Iouinianum in illud: *Si nupserit virgo, non peccauit.* Chrysostomus in commentario eiusdem loci. Epiphanius hær. 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psal. 83. tractãs eadem verba, & Gregorius lib. 6. c. 1. in lib. Regum tractans illud: *Vnusquisque vxoram suam habeat.*

Argumentum TERTIVM. Lex pontificia, quæ cœlibatum sacerdotio adiunxit, dissentit à concilijs antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Cõcilia, ipse non dixit. Nos tamen adducamus quæcumq; adduci possunt. PRIMO est Canõ Apostolorum Sextus: *Episcopus aut Presbyter vxorem propriam nequaquam obtentu religionis abyciat.*

SECVNDO est Canon Cõcilij Gangrensis quartus: *Quicũque discernit à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oporteat eo magistrante de oblatione percipere, anathema sit.* TERTIO est Canon 13. sextæ Synodi, qui disertè reprobat morem Romanæ Ecclesiæ, quo iubentur profiteri continentiam, qui sacris initiãtur.

QVARTO est Canon 3. Concilij V. Carthaginensis, in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineant ab vxoribus in proprijs terminis, id est, ordine vicis suæ, vt exponunt Trullani Patres Canone iam citato.

QVINTO est Canon Aliter, distinct. 31. vbi Stephanus Papa dicit, in Oriẽtali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimonijs copulari, nec eum morem reprehendit, ergo falsum est, quod sæpe diximus,

nunquam

nunquam esse auditum, quòd licuerit post sacram ordinationem vxorem ducere. A

VLTIMO est Canon B. Augustini 35. q. 1. can. cùm igitur, vbi dicitur: *Ecclesia post Apostolica instituta quædam consilia perfectionis addidit, vt pote de continentia Clericorum,&c.* Ergo hoc consilium, non præceptum est. Hæc fortè sunt omnia, quæ ex iure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

Ad PRIMVM respondet Hubertus Cardinalis in lib. contra Nicetam, & habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX. dist. 31. can. Omnino, Apostolos iussisse, vt non abijciāt Clerici vxores à cura sua, etsi reliquerint quoad thorum: debent enim adhuc eas alere,& eis in omnibus prouidere, id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. vbi dicitur, quod Episcopi vxor debet in Monasterio aliquo degere, & prouidentia Episcopi viri sui frui: Necnon B Concilium Turonense II. can. 8. vbi dicitur, quod Episcopus coniugatus debet habere vxorem vt sororem, & eius curam gerere, absque tamen vlla suspicione carnalis commercij. Adde, quod iste ipse Canon pro nobis facit; nā Græca vox, pro qua habemus (religionis) est εὐλαβείας, quæ cautionem propriè significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis vxorem abijciat, id est, ne curam vxoris dimittat, eo prætextu quod tenetur ab ea se continere.

Ad SECVNDVM dico, anathema dici eis, qui putāt matrimonium ex se esse malum, & propterea existimant, non licere sacra facere ei, qui vxorem C habuit, etiamsi ab illa se contineat. Id ita esse patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema ijs, qui putant, nuptias absolutè esse malas,& in hoc canone quarto non dicitur, qui vxorem habet, sed qui vxorem habuit.

Ad TERTIVM dico illos Canones non esse vllius approbati Concilij. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, vt patet ex VII. Synodo, actione 4. & 5. sed post VI. Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur, Canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Cæterum hos Canones nō solum nullus Romanus Pontifex probauit, sed etiam apertè improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat, vt Beda scribit, in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus lib. 8. cap. 9. de rebus Romanis. Vocat autem Beda D erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. Adde, quod etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamen iuuarent caussam Lutheranorum, non enim permittunt, vt vlli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat vxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solùm vt liceat vti vxore ante ordinem ducta, & hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solum inferioribus Clericis, vt patet ex can. 6. 12. & 48.

Ad QVARTVM dico, verba Latina Concilij nō E esse in proprijs terminis, sed secundum priorum statuta, vel secundum propria statuta, id est, secundum legem cōditam in Cōcilijs prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hęc verba malè intelligentes verterūt κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Quanquam etiam hæc ipsa Græca verba non malè reddi possent, secundum proprias definitiones; sed cùm Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem vsum vxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo, quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de alijs. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri vnquam suis vxoribus.

Ad QVINTVM dico; PRIMVM, Canonem illum fortè nullius esse auctoritatis, nam nec dicit Gratianus, quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cum plurimi fuerint Pontifices eius nominis, nec vllius Stephani epistola exstat, vbi ille Canon habeatur. Dico SECVNDO, absque vllo dubio auctores eius Canonis, cum dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, vxores ducūt, sed matrimoniale officium exercent, vt glossa explicat. Nam cum certum sit ex Concilijs plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, vt in sacris existentes, ducant vxores: vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantum intelligit, vt nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonij copulam exercent. Porrò hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, & abusum esse iudicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberent, facilè pax componeretur.

Ad VLTIMVM dico, ea verba non esse B. Augustini, sed Gratiani, qui sua verba cum verbis beati Augustini continuauit, vt sæpè facere solet. Legatur apud Augustinum libr. 15. de Ciuitate Dei, cap. 17. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cum enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, & in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto seruandam, quæ alioqui solum erat consilium perfectionis, nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, vt putauerit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in libro de cœlibatu,& votis; ex epist. 87. alias 85. S. Leonis, vbi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista præceptio, vt iam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio: ne forte illa prius quàm in matrimonium eius veniret, qui aliam non habuisset vxorem, alterius viri essent experta coniugium.* Ex hoc loco duo dicit Martyr, posse fieri Episcopum, non solum qui habuerit, sed etiam qui habeat vnā vxorem: & posse Episcopum vxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia huius hominis; nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium c. 3. & 4. disertis verbis iubet, Episcopum ita vnius vxoris virum esse posse, vt tamen ab illa perpetuò se contineat, quòd vero in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere Sacerdotis eligenda*, mendum est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicibus melioribus: *De muliere Sacerdotis eligenti.*

Argumentum QVARTVM Philippi; Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; vt patet Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc.* Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi.

RESPONDEO, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solū ij, qui videntur hoc donum habere. Sed dices. Quid si aliquis putet, se posse cōtinere,& postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

RESPONDEO, illos habere donum continentię qui volunt,& cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere, si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere, se non habere donum,

quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum est ipsum donum continentiæ. Ad hæc, nonne etiam coniugati sæpe coguntur vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam coniugis abstinere se ab vxore; & tamen non licet eis aliam vxorem ducere, quantumuis vtantur æstu libidinis: quod exemplum affert D. August. lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 19. & 20. contra eos, qui contra ius vxorem ducunt eo pretextu quod continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit, si velit, vt docent patres, Tertullianus in fine libri de Monogamia, Nazianzenus oratione 31. Basilius de virgin. vltra medium, Chrysostomus Hieronymus in cap. 19. Matth. & Augustinus lib. 6. confess. cap. 11. sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt; oratio, ieiunium, & periculorum euitatio. Nam tentatio carnis vel exoritur ex suggestione dæmonis, vt patet in Antonio, Hilarione, Benedicto, & similibus, qui in eremo, & perpetuis ieiunijs viuentes, tamen tentabantur, & tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere, nisi auxilio fortioris, qui est Deus. Propter hoc dicitur Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Vel oritur ex abundantia cibi & potus, nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionem, reliquum conuertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; & contra hoc necessarium est ieiunium, vt carnis terat superbiam, potus cibique parcitas. Vel denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum, nam res visæ vel auditæ, si naturæ conueniant, imaginationem naturaliter mouent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium clericis fœminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium cap. 3. monasti. constit.

Cum igitur Lutherani hæc tria abiecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, ieiunia omnia & etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certè Lutherus ipse in singulis prandijs & cænis, largissimè epulabatur, & vnum sextarium vini dulcis hauriebat, vt est in epist. quadam ad finem operis Ioannis Cochlæi de vita Luheri.

Argumentum QVINTVM & vltimum; Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet.

RESPONDEO, falsum esse, quod cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1. Cor. 7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur vsus, sed abusus cœlibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cælum & terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, & omnia Sacramenta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respondet Gregorius Nazianzenus oratione in Basilium non procul à principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, & scripta gentilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinarios, & impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putant esse castos; certè plurimi sunt qui quotidie celebrant, & de quibus nulla mala suspicio auditur.

Præter hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniæ Philippi: *Olim*, inquit, *Canones suspendebant sacerdotes, qui vxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.*

A RESPONDEO imprimis, hinc sequi Lutherum, & alios qui post sacerdotium vxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio, ex sententia veterum Canonum, & ideo cum officio fungi voluerint, & tamen coniuges retinere, rebelles & contumaces fuisse aduersus Ecclesiam, ac proinde merito ab arboribus suspendi potuisse. Dico præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios seueriores fuisse; nam Concilium Neocæsariense can. 1. iubet Presbyterum ordine moueri, si vxorem ducat; at Concilium Toletanum II. cano. 1. iubet sacerdotem qui vxorem duxit, vt sacrilegij reum ab Ecclesia haberi extraneum, &

B Toletanum VIII. cano. 6. iubet eiusmodi homines recludi in monasterijs, vt ibidem sub grauibus pœnitentiæ oneribus vsque ad finem vitæ degant. Adde vltimo, Presbyteros numquam in Ecclesia tam seuerè puniri; quia vxores ducunt, vt Philippus dicit: sed quia post votum solenne ducunt, & proinde non vxores, sed concubinas sub coniugij nomine ducunt, & matrimonium simul ac sacerdotium polluunt, cui intemperantiæ cum etiam hæresim addunt, ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?

Addamus Hieronymi testimonium lib. 1. aduersus Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si depre-*

C *hensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Hæc ille. Porro adulterij pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam, fuisse vltimum supplicium, patet ex epist. 49. eiusdem Hieronymi, de muliere septies icta. & ex lib. 1. contra Iouinianum, vbi sic ait: *Quotidie mœchorum sanguis effunditur, & inter ipsas leges, secures ac tribunalia, flagrans libido dominatur.* Quare Hieronymi sententiâ, Episcopi liberis operam dantes, non solùm suspendi possunt ab officio, sed etiam, vt adulteri, caput cædi. Sed iam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPVT XXII.

D *Soluuntur argumenta Magdeburgensium.*

MAGDEBVRGENSES Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum clericorum ex vna epistola Sancti Vdalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quæ nuper excusa est Basileæ, & inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxologia sanctorũ Patrum: sed ex ijs argumentis sunt eadem cum illis, quæ iam soluimus, à Caluino & Melãchthone proposita, vnum solum soluendum superest, quod sumitur ex quadã miserabili narratione. Scribit enim ille S. Vdalricus hanc historiam: *Beatus Gregorius*

E *Magnus Papa I. aliquando suo quodam decreto vxores sacerdotibus ademit. Deinde paulò post cùm idem Gregorius iussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt: quam cædem infantium cum intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulterijs sacerdotum natam esse, continuo reuocauit decretum, & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgauit.* Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant ijdem Magdeburgenses, vt Cent. 6. cap. 7. col. 388. & cap. 10. col. 686.

RESPONDEO PRIMO, si quid valet huius sancti

Vdalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos quàm nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificem esse caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne vllo modo vxorem ducant, & si duxerint post votum continentię, debere separari.

Dico SECVNDO, eam epistolam videri confictam: & confictam ab aliquo imperito defensore coniugij Ecclesiasticorum: nam in primis tempora nullo modo cohærent: nam S. Vdalricus creatus est Episcopus anno Domini DCCCC.XXIV. vt Hermanus Contractus & Abbas Vrspergensis docent, vel anno DCCCCIII. vt dicitur scriptum esse in Chronico Augustanæ Ecclesiæ; Nicolaus autem Papa I. obijt anno DCCCLXVII. vt Onuphrius annotauit in libro de Romanis Pontificibus; non ergo potuit scribere Episcopus Vdalricus ad Papã Nicolaum, qui iam dudum obierat.

Dicent, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. at in principio epistolę se Episcopũ vocat; prętera conueniunt auctores, S. Vdalricum LXXXII. annos vixisse, L. in Episcopatu, & XXXIII. ante Episcopatum: ex quo sequitur, eum natũ esse anno Domini DCCCLXX. vel DCCC. XCI. iuxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Vdalrici sunt anni vt minimum tres, nam secundum alios sunt XXIV. Nisi ergo scripserit ipse antequã nasceretur, vel ad Nicolaum post eius mortem, non potest esse epistola S. Vdalrici ad Nicolaum.

Dicent, non esse Nicolaum I. sed II. ad quem scribit S. Vdalricus, at id minus fieri potuit: nam obijt S. Vdalricus ferè circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II. obijt enim sanctus Vdalricus anno DCCCCLIII. vel DCCCC. LXXIV. & Nicolaus II. creatus est Papa anno M. LIX.

Dicent fortasse, duos esse Vdalricos Episcopos Augustanos. Vnum enim ponunt Magdeburgẽses Centur. 9. cap. 10. colum. 540. alterum Centur. 10. cap. 10. colum. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Cẽturiatores, non enim aliunde probãt, illum aliquando extitisse, quàm ex epistola ad Nicolaum. Munsterus enim lib. 3. de Germania Catologum recenset Episcoporum Augustanorum, nullum Huldericum vel Vdalricum ponit ante S. Vdalricum, qui vixit post tẽpora Nicolai, vt supra ostendimus. Quocirca Magdeburgẽses illius prioris Hulderici à se cõficti, neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem vllum citant, qui de eius Episcopatu testetur, vt in alijs facere solent.

Præterea, quod iste auctor dicit, S. Gregorium ademisse vxores sacerdotibus, falsum est, & magis adhuc falsum quod resciderit huiusmodi decretum. Quod verò in piscina Gregorij sex millia capita sint inuenta, falsissimum. Nec enim vllum extat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorij operibus, immò ipse lib. 1. epist. 42. meminit decreti sui predecessoris, qui iusserat, Subdiaconos Siculos separari ab vxoribus, & viuere cœlibes, vt reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia viuebant, & ibidem temperat rigorem decreti: iubet enim permitti vxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursum alios nisi prius vouerent continentiam. Itaque nihil ipse noui statuit, sed solùm mitigauit rigorem sententiæ sui pręcessoris.

Præterea, si ex decreto Gregorij nata est illa cædes sex millium infantium, certè in Sicilia nata est, ad quam solùm pertinet Gregorij decretum. Quomodo autem verisimile est, paucissimos Subdiaconos Siciliæ breuissimo tempore sex millia infantium genuisse? & quomodo illa sex millia capita ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorij saltauerũt? quomodo autem intellectum est, illa esse capita filiorum clericorum, non laicorum? denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Ioan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, alijque tam multi? Itaque tam immeritò suspicatur Staphilus hãc epistolam confictam sub nomine Sancti Vdalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falso criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustæ inter opera S. Vdalrici, nullã syllabam de hac re extare.

De tota hac disputatione, vide Michaelem Medinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espenceum in libris eiusdẽ argumenti, Iodocum Clichtouæum in libro de cœlibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Aialam de traditionibus parte tertia. Didacũ Payuam libro vltimo, Ioannem Cochlæum de votis contra Caluinum, Alphonsum à Castro lib. 13. de hæresibus, verbo Sacerdotium, hæresi 4. Albertum Pighium controuersia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quæ huc etiam referri potuissent, infra lib. 2. de Monachis, cap. 29. & sequentibus.

CAPVT XXIII.

De digamia.

POSTREMA restat quæstio, cum Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primæ vxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controuersia de verbis illis B. Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum.* Et rursum: *Diaconi sint vnius vxoris viri,* 1. Timot. 3. & Tit. 1. Tres autem eius loci expositiones præcipuè repeiuntur.

PRIMA Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & fusius in propositionibus de digamia Episcoporum, vbi docet, B. Paulum illis verbis solum prohibuisse scortationem & adulteria, vt sensus sit: *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum*, id est oportet Episcopum sola vxore legitima, siue vna, siue pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus, ita vt vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, & adulterium, & addit, non modo non esse prohibitam à Paulo pluralitatem vxorum successiuè, sed neque simul, nisi fortè apud Gentiles propter scandalum: nam apud Iudæos, vbi erat consuetudo plures vxores ducendi, non existimat Lutherus, interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul vxores habere.

Altera sententia est aliorum, qui existimant, à Paulo prohiberi multitudinem plurium vxorum simul, non tamen successiuè. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigidi Lutherani esse soleant Centuria 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. & 452. & Caluinus in cap. 3. prioris ad Timot. & in cap. 1. epist. ad Titum.

TERTIA sententia Catholicæ Ecclesiæ, est quæ semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quouis modo bigami fuerint, quam sententiã probare possumus tribus argumentis.

PRIMO ex cap. 5. prioris ad Timot. vbi de viduis legimus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor.* Ex hoc enim loco refellitur in primis Lutheri sententia: nam eadem phrasi dicuntur, vnius viri vxor, & vnius vxoris vir: certū autem est illud: *Vnius viri vxor*, non posse significare, vt vidua non fuerit adultera, vel scortatrix: nam scortum non dicitur vxor, si ad adulterium aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix. Deinde continētia ab adulterio & scortatione, non solùm requiritur in muliere quo tempore vir eius viuit, sed etiam postea dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco, nisi de tēpore quo vir eius viduæ viuebat, non enim dicitur vxor vnius viri fuisse, nisi quando virum habebat. Igitur illis verbis: *Quæ fuerit vnius viri vxor*, non potest significari, vt eligatur vidua, quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quæ vnum solùm maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum, Caluini, Pomerani, & aliorum, qui volunt, Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul vxores. Nam (vt diximus) eadem phrasi & in eadem epistola, & ab eodem Apostolo iubetur esse Episcopus vnius vxoris vir, & vidua vnius viri vxor: at nulla ratio permittit, vt Paulus iubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit vxor multorum virorum simul. id enim frustra Paulus iussisset, cum nusquam & nunquam fuerit eiusmodi vsus, vt vna mulier esset pluriū virorum vxor. Habuerunt quondam Iudæi multas vxores, vt etiam nunc habent Turcæ, at nunquam est auditū, vt vna mulier plures maritos habuerit. Nam vt ait S. Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Cur vnus vir haberet plures vxores, ratio erat, vt plures filij nascerentur; at cur vna mulier sit vxor plurium virorum, nulla esse potest ratio: non enim pariet mulier, nisi semel in anno, siue habeat vnum, siue centum viros, immò meretrices nullos pariunt ordinariè.

Altera ratio ducitur ex tempore quo hæc Paulus scripsit: nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Iudæos, neque apud Gentiles, & multo minus apud Christianos, vt vnus vir duas simul vxores haberet: proinde quod non fiebat, non erat cur tam seriò prohiberetur. & quidem quod ad Gentiles attinet, satis patet ex eo, quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia pluriū vxorum simul. Vide ff. de his, qui notan. infam. L. 1. Item, C. de incest. nup. L. neminem, & ad L. Iuliam, de adult. L. eum qui, tametsi enim leges istæ paulo posteriores sunt Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiæ multo esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiam plurium vxorum simul, fuit Valentinianus senior, vt Socrates refert lib. 4. cap. 26. sed non diu ea lex durauit, cùm constaret, Imperatorem non alia de caussa eam legem tulisse, quàm vt tegeret intemperantiam suam.

Quod verò attinet ad Christianos, necnon etiam Iudæos, ex Testamento nouo facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, vt quis duas vxores haberet: semper enim de coniuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti noui. Matt. 5. *Qui dimiserit vxorem suam.* Cap. 19. *Si licet homini dimittere vxorem suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.* Luc. 14. *Qui non odit patrē & matrem & vxorem, & filios, &c.* 1. Cor. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat.* Item: *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem; solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Ad Ephes. 5. *Vnusquisque vxorem suam, sicut seipsum diligat.* Quin etiam Lucæ 1. legimus, Zachariam vxore sterili vsque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Iosephus lib. 17. antiquitat. cap. 2. Herodi Regi nouem vxores fuisse: At priuati homines etiam apud Iudæos iamdudum desierant plures vxores accipere.

TERTIA ratio est auctoritas Patrum, qui semper hūc locum de Monogamia ita intellexerunt, vt non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas vxores, etiam diuersis temporibus habuerit. Tertullianus lib. 1. ad vxorem: *Quantum fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit.* Neque dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas vxores habuerunt, non simul, sed vnam post alteram: nam de hac digamia in toto libro loquitur, hortatur enim vxorem suam, vt se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in libro de Monogamia, & in libro de exhortatione castitatis. Neque his repugnat quod idem Tertullianus in libro de Monogamia Catholicis obijcit, digamiam Sacerdotum; *Quot*, inquit, *ex digamis præsident apud vos?* Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebāt, vel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitio & abusu id fiebat: nec enim defendimus, nunquam esse factum id, quod fieri non debere dicimus.

Epiphanius hæres. 59. Catharorum: *Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea æqualiter ferri ad omnes putauerunt, cum audierint quod oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem, similiter & Diaconum, & Presbyterum: veneranim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem, hæc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat.* Hæc ille. Vbi apertissimè loquitur de digamia plurium vxorum successiua, cùm eos digamos appellet, qui mortua vxore, aliā ducunt, & cùm Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

Ambrosius lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli; Vnius vxoris vir: *Qui*, inquit, *coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur Sacerdotis.* Hæc ille. vbi apertissimè reijcit Lutheri atque Caluini sententiam, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul vxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solùm prærogatiua exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. 1. de officijs, cap. vlt. & libro de dignitate sacerdotali, cap. 4.

Hieronymus in commentario primi capitis epistolæ ad Titum, per vnius vxoris virum Monogamum intelligit. Quod autē Monogami nomine intelligat eū, qui nec simul, nec successiuè plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus* inquit, *de Episcopis & Presbyteris hæc præcipiens, vtique in cæteris relaxauit, non quod hortetur ad secunda matrimonia, sed quod necessitati carnis indulgeat.* Hæc ille. At

certe

certè non indulget Apostolus Laicis vt fornicåtur, aut duas simul vxores ducant, sed solù, vt vxore defuncta, iterum ineant matrimonium; igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successiuè vxores habeant.

S. Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 28. tractans hunc locū, Vnius vxoris virū. *Non absurdè*, inquit, *visum est eum qui excessit vxorum numerum singularem, non aliquod peccatum commisisse, sed normā quandam Sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.* Hæc ille. Vbi cum dicit, numerum singularem vxorum excedere impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatū, apertè indicat, se loqui de multitudine vxorum non vno tēpore, sed diuerso. Nam eodem tempore plures vxores habere, Christiano nullo modo licet, ex Augustini sententia: sic enim loquitur idem Augustinus lib. 20. contra Faustum, ca. 47. *Quid*, inquit, *tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus, obijcitur sancto viro Iacob? si naturam consulas, non lasciuiendi, sed gignendi caussa illis mulieribus vtebatur: si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur; si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, & moribus & legibus non liceat?* Idem quoque habet in libro de bono coniugali, cap. 7. & lib. 3. de doctrina Christiana cap. 12.

Sanctus Ioannes Chrysostomus hom. 2. in epist. ad Titum: *Castigat*, inquit, *hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dignitatemque Pastoris assumi: nam qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profectò omnes, quod etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen cares accusationibus patet; nullam ergo occasionem præbere subiectis præsulem vult.* Hæc ille. Vbi clarissimè significat, vnius vxoris virū à beato Paulo dici eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit, quo modo exponunt etiam cæteri, tum Græci, vt Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, S. Thomas, & cæteri in commentariis huius loci. Idem etiam disertis verbis docent veteres summi, sanctissimique Pōtifices; Syricius in epist. ad Hemericum c. 11. Leo I. in epist. 85. alias 88. ad Episcopos Africæ, ca. 1. Gelasius I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, c. 5. Hilarius in Concilio Romano: & Innocētius in epist. 22. Vnus est Theodoretus, quātum legere potui, ex omni numero veterum, qui per vnius vxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul vxores nō habet: ita enim exponit in commentario c. 3. prioris epistolæ ad Timotheum; sed non est eius tanta auctoritas, vt tot sanctis Pontificibus, & omnibus alijs Patribus anteponi debeat.

His accedit QVARTO & vltimò totius Ecclesiæ cōsuetudo. Nam, vt Innocentius scribit in epist. 22. cap. 1. in toto Oriente & Occidente hoc seruabatur, quod etiam nunc seruari videmus, vt bigami non ordinentur. Neque solum vbique, sed etiam semper hoc seruatum esse, planum esse potest ex Leone epist. 88. ad Afros, vbi dicit, semper hoc esse seruatum, nec non ex eo, quod huius rei mentio fit in canonibus Apostolorum, can. 17. & 18. & in antiquissimis Concilijs, vt Neocæsariensi, cano. 8. & Nicæno I. teste Ambrosio in epist. 82. Deinceps etiam semper esse seruatum, patet ex decreto Gratiani distin. 26. & ex decretalium volumine, tit. de digamis, vbi multa ponuntur testimonia Pontificum, & Patrum diuersarum ætatum; quod autem semper & vbique seruatum est, sine dubitatione vlla ab Apostolica traditione descendit.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

SED IAM ad argumenta Lutheri respondeamus. Prima Obiectio; Apostolus iubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, siue, vt ad Titum loquitur, sine crimine, quod est græce ἀνέγκλητος. Is autem est eiusmodi, qui non potest palam argui alicuius criminis. Explicauit verò statim Apostolus, quæ sint crimina, quibus carere debet Episcopus, & ait: *Vnius vxoris vir, filios habens fideles:* igitur vnius vxoris vir, non significat monogamiam, quæ opponitur poligamiæ plurium vxorum successiuè, quæ nunquam fuit crimen, sed eam, quę opponitur fornicationi & adulterio, quæ vera sunt crimina.

RESPONDEO, potest hoc loco nomine criminis non solùm peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet: neque enim sola peccata repręhenduntur, sed etiam ea quæ signum prębent incontinentię aut alterius vitij: talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi, can. 7. prohibentur Sacerdotes interesse nuptijs bigamorū, & etiam apud gentiles bigami Pontifices esse non poterant, vt Tertullianus refert, libro primo ad vxorem, & Seruius in illud 4. Æneidos.

Huic vni forsan potui succumbere culpæ.

Culpæ, inquit, *propter antiquum ritum, quo repellebantur à sacerdotio bis nuptæ.*

Apostolus igitur vult, Episcopum nullius rei, quæ malam speciē præ se ferat, apud homines posse notari, & ideo monogamum esse iubet. Ita hunc locum Chrysostomus exponit. Possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum graue, ac lethale, vt vult S. Augustinus tract. 41. in Ioannē, & libro 1. contra duas epistolas Pelagianorum, capite 14. sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia B. Pauli, quasi ijs explicetur quid sit esse irreprehensibilem, siue sine crimine; sed ita, vt eis declaretur, Episcopum non solum sine crimine esse debere, sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, vt monogamia, sobrietate, doctrina, &c.

SECVNDA Obiectio; si Episcopus monogamus esse deberet, aut ratio huius rei esset moralis, videlicet, ob maiorem continentiam, aut certè spiritualis siue mystica, videlicet ob significationem coniugij vnius Christi cum vna Ecclesia: at neutrum dici potest. Nam si ratio esset moralis, multò magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinarius, quàm ne esset bigamus, & tamen videmus adulteros, & concubinarios non repelli à sacerdotio, digamos autem repelli? si verò ratio sit mystica multa sequuntur absurda. Nam in primis cæteræ dotes Episcoporum, quæ à Paulo numerantur, omnes sunt morales, vt sobrietas, & hospitalitas, doctrina, & cæteræ. Cur non etiam ista erit moralis; vnius vxoris vir?

SECVNDO, si ideo Episcopus debet esse monogamus, quia eius coniugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque coniugium significat Christi coniugium.

TERTIO, si illa est ratio, igitur debebit Episcopus ducere virginem, & eam semper virginem

conseruare: ita enim Christus fecit.

QVARTO, debebit Episcopus priorem vxorem repudiare, & posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesiæ: quocirca Episcopus, vt Christum imitetur, non monogamus, sed bigamus erit.

QVINTO, debebit idem Episcopus necessario vxorem habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Christus enim Ecclesia sponsa sua nũquam caret.

RESPONDEO, rationem, cur Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent esse monogami, partim esse moralem, partim mysticã, tametsi enim multæ rationes reddi solent à Patribus, tamen omnes reuocantur ad duas illas in argumento aduersarij notatas. Vna igitur caussa est moralis; videlicet minor suspicio incontinentiæ, siue perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chrysostomus in commentario locorũ beati Pauli: atque ad hanc reuocatur caussa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum ob excellẽtiam sacerdotij. Ad eãdem reuocari potest ea, quam reddit Ambrosius, libro 1. de officijs, capite vlt. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum, vt liberiùs hortari possit homines ad continentiam.

ALTERA caussa est mystica, videlicet perfecta significatio cõiugij Christi cum Ecclesia, qui enim secundam vxorem duxit, significat quidem coniugio suo Christi coniugium, sed non ita perfectè, vt is, qui vnam solam habuit; non enim significat, Christum ita esse vnius Ecclesiæ sponsum, vt nunquam habuerit aliam.

DICES, peccat igitur, qui secundam vxorem ducit: nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum.

RESPONDEO, id non sequi; Nam secundæ nuptiæ non sunt institutæ ad significandum, Christum bis maritum esse, ideoque id non significant, quanquam nec significant eum ita esse vnum vnius, vt non habuerit aliam, sed simpliciter significãt ipsam coniunctionem vnius cum vna presenti, quidquid fuerit de præterito. Itaque nuptiæ digamorum nihil falsi significant, sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc caussam reddunt S. August. li. de bono coniugali, c. 18. & S. Leo in epist. 88. ad Afros, & huc etiam pertinet ratio illa Epiphanij de excellentia sacerdotij.

Vt igitur respondeamus ad singulas partes obiectionis; Si ratio, inquiunt, moralis est, igitur maiori ratione prohibentur adulteria, & concubinatus quàm digamia.

RESPONDEO, prohiberi quidem etiam ista, non enim voluit adulteros aut concubinarios Episcopos eligi, qui iussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos, &c. Sed tamen negamus, magis ita prohiberi, quàm digamiam in Episcopo deligendo. Nam ista prohibentur vna solum ratione, & ea non primaria: digamia verò duabus rationibus prohibetur. quod autem primaria ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ, sed altera mystica ob significationem, patet ex eo, quod digami censentur etiam illi, qui vnam vxorẽ habuerunt, sed viduam, vel alio modo corruptam, vt constat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilij Neocæsariensis, Innocentij, Leonis, & aliorum, ac prætera etiamsi longè turpior sit concubinatus, quàm digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusque inhærentis.

A Ad PRIMVM alterius partis respondeo, rectè monogamiam numerari cum cæteris moralibus dotibus, tum quia etiam est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet numerare dotem mysticam cum moralibus, cum omnes Episcopo necessariæ sint.

Ad SECVNDVM, negamus id sequi, vt etiam Laici debeant esse monogami. Non enim necesse est, vt Laici ea perfectione sint prædìti, qua prædìti esse debent Episcopi: quare satis est, si matrimonium Laicorum significet coniugium Christi cum Ecclesia, licet non significet illud, vt est vnius cum vna, vt supra diximus.

B Ad TERTIVM, negamus etiam sequi, vt Episcopus debeat vxorem semper virginem seruasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo priuilegia habet; nam & virgo est, iuxta illud 2. Cor. 11. *Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo:* & simul fœcundissima est, & plurimos quotidie filios pariter per lauacrum regenerationis. Duo autem ista priuilegia simul, nullum coniugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem & S. Iosephum. Idcirco satis est, si Episcopi coniugium, alterum eorum significet, nimirum aut fœcunditatem Ecclesiæ, si filios ex vxore habuerit, aut virginitatem, si fortè vxorem virginem conseruauit, vt aliqui sancti viri fecerunt.

C Ad QVARTVM, negamus, Christum repudiasse vnquam sponsam suam, vt acciperet aliam. Nam Christus, vt homo, non accepit vnquam, nisi vnam sponsam, id est, Ecclesiam Christianam quam ipse ex latere suo perfosso sibi formauit, vt quondam Adam, vnam Euam ex latere suo ductam, vxorem accepit. Idem vero Christus, vt DEVS ab initio mundi Ecclesiam sibi coniunxit in matrimoniũ, neque vnquam eam dimisit. Etsi enim videtur Christus repudiasse Synagogam, quia sunt hoc tempore Iudæi sine DEO & quia B. Paulus ad Gal. 4. exponit de Testamento veteri illud Gen. 21. *Eijce ancillam & filium eius.* Tamen reuera Ecclesiam Testamenti veteris Christus non repudiauit, sed renouauit, & pulchrã reddidit, & ex ancilla liberã fecit, & hoc modo eiecit ancillam, id est, statum illum seruilẽ. quomodo

D si aliquis ancillam vxorẽ acciperet, ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare B. Paulus ad Rom. 11. *Nunquid*, inquit, *Deus repulit populum suũ? Absit. Nam & ego Israelita sum, non repulit Deus plebem suã, quam præsciuit, &c.* Itaque solum pars quædam obstinatorum Iudæorum recessit ab vnitate veræ Synagogæ: reliqui manserunt, & per eos continuatũ est coniugium Christi cum Ecclesia.

Ad QVINTVM, negamus, Episcopum semper ac necessariò vxorem habere debere: immò melius facturum dicimus, si nunquam vxorem duxerit. Nam cum Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus vxorem non habeat, Christum virginem repræsentabit, si vxorem habeat, Christi coniugium

E significabit. Itaque monogamia in Episcopo requiritur, si coniugatus fuerit, non absolutè.

TERTIA Obiectio, quod Paulus ait, 1. Timoth. 3. Episcopum esse oportere vnius vxoris virum; simile est ei, quod idem ait 1. Cor. 7. *Vnusquisque vxorem suam habeat*, at in his posterioribus verbis non prohibentur secundæ nuptiæ, sed adulteria, & scortationes.

RESPONDEO, probandum esse Luthero propositionem argumenti, non enim sunt omnino similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus coniugij, cùm vnius vxoris mentio fit; in posteriore

in posteriore non determinatur; habebit enim verè vnusquisque suam vxorem, si legitimam coniugem habeat, etiamsi forte non sit prima, sed secunda.

Sed instat Lutherus, & probat sententias illas esse similes. Nam 1. Tim. 3. Paulus ait: *Diaconi sint vnius vxoris viri*, vbi illud; *Vnius*, non potest determinare numerum, alioqui sensus esset, vt multi Diaconi vnam vxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Vnius*, pro, Solius, vt sensus sit, Diaconi solius vxoris suæ viri sint, non mulierum cæterarum. At indigna est obiectio, cui respondeatur. Quis enim non intelligit illud; *Diaconi sint vnius vxoris viri*; diuisè accipi debere, non coniunctè; Iste igitur sensus est, Diaconi, id est, quilibet Diaconus sit vnius vxoris vir.

B QVARTA Obiectio. Apostolus Paulus 1. Cor. 7, se in numero viduorum ponit, & tamẽ 1. ad Cor. 9. ait: *An non habemus potestatem sororem vxorem circunducendi, sicut Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, vxorem ducere; quomodo enim potuisset sororem vxorem circumducere, si non potuisset eam prius ducere;

RESPONDEO, hoc argumetum multis modis peccare. Primum enim B. Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos qui vxore carebant, siue eam nunquam accepissent, siue iam amisissent: *Innuptis*, inquit, *& viduis dico, quia bonum est, si sic permanserint, sicut & ego.* Deinde, non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem vxorem circumducendi, sed sororem mulierem, vt interpretes omnes tradunt. de qua re superiore quæstione disputauimus.

C Obiectio QVINTA. Poterat Paulus, si voluisset apertè dicere, Episcopum debere esse non monogamum, ergo cum non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed vnius vxois virum, cogere voluit Lectores, vt intelligerent verba sua, non de singularitate nuptiarum, quod sonat nomen monogamiæ, sed de singularitate mulieris, quod significat illud: *Vnius vxoris vir*. Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ vxoris.

D RESPONDEO, si ita cauillari liceat, nunquam finiendas quæstiones: dixit Apostolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non esse in vsu, sed à Latinis primum vsurpari cœptam, etsi ex Græcis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Paulus, qui Græcè scripsit, ea nõ fuerit vsus. Adde etiam, hanc ipsam vocem, licet propriè ab vnis nuptijs deductam, tamen vsitatè etiam accipi pro eo; qui habet vnã vxorem, siue ea prima fuerit, siue secunda; ex quo sequitur, vt idem omnino sit monogamus, quod vnius vxoris vir.

E SEXTA Obiectio. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, c. 4. illa verba: *Vnius vxoris vir*, exposuit de coniugio spiritali Episcopi cum Ecclesia, atque ait, Apostolum id iubere, vt Episcopus vnam Ecclesiam regat non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicimus Sacerdotidus digamia.

Hieronymus quoque in epistola ad Oceanũ, defendit acerrimè Carterium Hispanum Episcopum, qui duas vxores habuerat, & ad legem Apostoli, in quã peccasse Episcopus ille accusabatur; respõdet, posse illud: *Vnius vxoris, vir*, multis modis intelligi. Nam primum hic potest esse sensus, Sit Episcopus vnius vxoris vir, id est, vnam habeat vno tempore, & licet ea mortua alteram ducat, nunquam tamen simul habeat duas. Deinde etiam, nomine vxoris accipi potest Ecclesia, vt ille sit vnius vxoris vir, qui vni præpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine vxoris mulier potest accipi, vt idem sit vnius vxoris vir, quod vnius mulieris vir, vt non tam secundæ nuptiæ, quàm multarum simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium S. Augustini libro de bono coniugali, c. 18. vbi opponit Sacerdotem Testamenti veteris, qui multas vxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti noui, qui vnam solum habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures vno tempore habere prohibetur, non autem vnam post alteram.

Ad Ambosij testimonium facilè erit respondere, si quidem ipse in illo ipso loco, qui nobis obijcitur, scribit, ad litteram prohiberi digamiam vxorũ Sacerdotibus. Mysticè autẽ posse etiam exponi de digamia Ecclesiarũ, quocirca idem Ambrosius in episto. 82. & lib. 1. de officijs, c. vlt. & in commentarijs in Paulum, non meminit huius mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera monogamia.

Ad Hieronymi verò vt respondeamus, obseruandum est, controuersiam fuisse inter veteres Patres: An qui vnam vxorem habuit ante Baptismum; eaque mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus censendus esset, nec ne? Nã S. Hieron. in epist. ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem non esse bigamum, propterea quod per Baptismum sit factus nouus homo ex veteri, & nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententię multum fauet can. 17. Apostolorum, qui disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebrauit.

Contra vero, Ambrosius, Innocentius, & Augustinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismum, siue post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non soluit coniugia; & renouat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hæc sentẽtia tãdem præualuit, & ad vniuersa Ecclesia recepta est. Neq; obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabãt Apostoli cum illis, qui ante Baptismum vxorem vnam, vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet à beato Paulo permissam polygamiã Sacerdotibus, sed solum contendit, eum, qui vnam tantum vxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alteram ante Baptismum.

Et quamuis idẽ Hieronymus tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in obiectione propositæ sunt, non tamen eas approbat, vt veras & germanas. Nam PRIMAM illam de polygamia plurium vxorum simul, dicit se adducere, vt malo cuneo malum nodum scindat. Alteram de polygamia Ecclesiarũ, dicit esse coactam, & duram expositionem: *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur vxores pro Ecclesijs, viros pro Episcopis.* Denique TERTIAM illam de viro vnius mulieris, & simul duas superiores, reijcit apertissimè, cum sic ait: *Hæc vniuersa proferimus, non quo veræ & simplici intelligentiæ resistamus, sed vt doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, vt scriptæ sunt, nec euacuare Baptismum Saluatoris, & totum patibuli Sacramentum irritum facere.* Hęc ille. Vbi tres illas expositiones vni simplici & veræ opponit, quam autem vocet simplicem & veram, intelligi potest ex com-

mentario eius ad caput primũ epist. ad Titum, vbi simpliciter exponit, vnius vxoris virum esse eum, qui post obitũ primę vxoris, secundam non duxit.

Ad locum Augustini respondeo, antithesim sacerdotũ Testamẽti veteris, & noui, in eo solũ positam esse, quod illi habuerunt plures vxores, isti vnã: non autem in eo, quod illi habuerũt plures simul, isti non plures simul, id quod ex duobus colligi potest: nam August. dicit, Sacerdotes ideo noui Testamenti non posse habere plures vxores, quia significant Christi coniugium cũ vna Ecclesia; at Ecclesia vna est omnino, non vna post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum habere nunc duas vxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tẽpore noui Testamẽti, peccatum esse, idem August. docet lib. de bono coniugali, c. 7. Igitur cum dicit, Sacerdotem Testamenti noui non posse habere, nisi vnam vxorem, intelligit, nec simul, nec successiuè.

Septima Obiectio nostra est, vt res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotibus ob defectũ significationis, certè bigamus esset, qui plures vxores legitimas habuisset, licet cum vna tãtum matrimonium consummasset: nam matrimonium integrum est & perfectum, etiam sine copula coniugali. At contrarium definit ius canonicum, c. Debitum, de bigamis.

Ad hæc, illa sola bigamia prohibita esset, quæ ex duobus veris matrimonijs constaret, at non ita est: nam c. Nuper, de bigamis, censentur bigami etiam illi, qui vnam vxorem legitimè duxerunt, & alterã non legitimè, cum tamẽ posterius non fuerit verũ matrimonium: immò etiam qui post votum solẽne vnam vxorem ducũt, bigami censentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet vnam: vbi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationẽ matrimoniũ appellet. & confirmatur: Nam si vir fornicarius ducat vxorem virginem, non est bigamus: si verò vir castus ducat fornicariã, bigamus est. Non igitur fundamentum bigamiæ est defectus significationis: nam in hoc paria sunt illa coniugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationẽ admisit.

Respondeo, tres sunt species bigamiæ, vt interpretes iuris canonici rectè docent in titulum de bigamis. Prima species est bigamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimonijs oritur. Cõtingit autem talibus modis hęc bigamia. Primo, ex parte viri tantum, cum vir habuit duas veras vxores. Secundo, ex partes vxoris tantum, cum vxor habuit duos veros maritos. Tertio, ex parte vtriusque, cum viduus viduã ducit, & de hac specie nulla dubitatio est. Constat enim semper in ea defectum significationis adesse, cum aut vir non sit vnus vnius, aut vxor non sit vna vnius.

Secunda species est bigamia interpretatiua, id est quæ verè ex natura rei non est bigamia, sed iuris interpretatione habetur ac reputatur bigamia. Cõtingit autem hæc bigamia quotiescunque aliquis ducit secũdam vxorem, aut vxor secundum virum defacto, non de iure, siue primum cõiugium de iure, siue tantum de facto fuerit, vt patet ex titulo de bigamis; licet enim hic non sit verè defectus significationis, tamen Ecclesia extendit pœnam bigamorũ etiam ad istos, & fortè S. Paulus, cùm ait: *Episcopi sint vnius vxori viri*, intelligi voluit id de iure, vel de facto, ita vt interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium vxorum vir, siue de iure, siue de facto.

Tertia species est bigamia metaphorica, id est quæ consurgit ex duplici coniugio, quorum alterum non verum, sed metaphoricum fuerit; sic enim

A Ancyranum Concilium, can. 19. inter bigamos haberi iubet eos, qui post votum continentiæ ad matrimonium transierunt, siquidem votum continentiæ genus est matrimonij animæ cũ Deo, licet metaphoricum. Porro isti prohibentur ordinari, non quod veri bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his ad Primum respondeo, bigamiam non oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam, vt rectè dicit Innocentius Papa, c. Debitum, de bigamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat coniunctionem Dei cum anima per gratiam: Matrimonium autem consummatum significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Nam Apostolus ad Ephes. 5.

B cum dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo & in Ecclesia*, cùm paulò antè dixisset: *Erunt duo in carne vna.* Bigamia vero nascitur ex defectu significationis coniugij Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

Ad id vero, quòd obijciebatur de bigamia eorum qui habuerunt plures vxores de facto, non de iure, iam responsum est in explicatione specierum bigamiæ.

Ad illud vero de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse qui ducit fornicariam, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem, quia Episcopus repræsentat Ecclesiam, sponsa Episcopi repræsentat Christum: con-

C stat autẽ, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas; in Christo vero nihil eiusmodi esse posse. At hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephes. cõparat virum cum Christo, & sponsam cum Ecclesia: *Viri*, inquit, *diligite vxores vestras, sicut Christus Ecclesiam.* Alij in quibus est Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 2. dicunt, caussam illius discriminis esse, quia matrimonium sumit speciẽ suam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc solum vitiatur, cum in vxore est vitium: illa enim est terminus ad quem, respectu viri, & contra, quando vitium est in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte vxoris, & si illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet viro fornicario.

D At hæc solutio acutior, quàm verior esse videtur; nam si ex termino ad quem, tantum nasceretur bigamia, certè qui duceret secundam vxorem virginem, non esset bigamus: nam in eiusmodi matrimonio nullũ est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino à quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium contrahit: atqui nulla est magis propria bigamia, quàm ducere duas vxores, licet virgines. Sicut igitur ęquè oritur bigamia, si vidu9 ducat virginem, & si virgo ducat viduum, vt patet, ita quoq; bigamia esset, cum vir fornicarius ducit virginem, si bigamia esset, cum vir castus ducit fornicariam.

Respondeo igitur, prohibitum esse ne ordi-

E netur, qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque ob illud Apostoli præceptum: *Vnius vxoris vir*, sed quia sic placuit Ecclesiæ ob dignitatem sacerdotij, nam indignũ est tam graui persona matrimonium cum fornicaria, non autẽ indignum est viro fornicario, si vxorem virginem ducat. esse autem huius rei causam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotij, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorum, vbi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam, prohibetur etiam fieri sacerdos, qui duxit ancillam, vel comœdiarum actricem, vbi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

Sequerentur nunc disputationes, quinta & sexta

videlicet:

videlicet: quinta de horis canonicis, & sexta de ritu tonsuræ, siue rasuræ Clericorum: sed quia de horis canonicis in disputatione de oratione commodius tractari poterit, de ritu verò tonsuræ disseremus in sequenti libro, qui erit de monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAPVT XXV.

De Decimis.

SEPTIMA quæstio erat de temporalibus bonis Clericorum; Sunt autem tria bonorum genera, de quibus ambigi potest, an Clericis conueniant. PRIMO loco sunt decimæ, quæ debentur Clericis ex iustitia. SECVNDO, sunt agri, domus, ac possessiones cæteræ, quas dono Laicorum, maximè Principum, Ecclesia possidet. TERTIO, sunt bona quæ habentur titulo planè sæculari, vt hæreditate paterna, emptione, venditione, &c. de singulis ordine dicemus, Ac primum: de decimis quatuor inuenio errores.

PRIMVS error fuit Ioan. Vviclefi, qui, vt refert Vvald. libro 2. doctrinalis fidei, art. 3. capite 64. 65. docebat decimas esse puras eleemosynas, & nullo iure deberi Sacerdotibus. Eũdem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ, Trinitarij: Nam in libello, quem ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ de Antithesibus veri & falsi Christi, tertiam Antithesin faciunt hanc: *Falsus Christus, sicut ipse est Deus æternus, & ditissimus, sic dedit suis sacerdotibus decimas, & multa bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, & pauper fuit, pauperes etiam vult ministros.*

Error est manifestus, facilè enim doceri potest, esse de iure naturæ & diuino, quod aliquid soluant Laïci Sacerdotibus, & præterea de iure Ecclesiastico, vt id quod soluitur, sit pars decima. Quod sit de iure naturæ, probatur: Nam certè ratio dictat, vt ijs qui pro populo laborant, populus alimẽta præbeat: vnde enim deducimus, deberi Regibus tributa, & militibus stipendia, & iudicibus, aliisque ministris publicis salaria, inde etiã deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid earũ loco. Itaque tempore legis naturæ videmus, Abraham dedisse decimas Melchisedecho sacerdoti, qui tunc erat, Gen. 14. in quem locum scribens Chrysostomus, homil. 35. in Gen. dicit, Abrahamum, hoc facto Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse quid nos facere debeamus.

Quod autem de iure diuino sit, probatur ex vtroque Testamento, ac primum Leuit. vlt. nu. 18. Malach. 3. & alibi, Deus iussit decimas Leuitis dari, quę quidem pręcepta licet non obligent Christianos, vt iudicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotibus danda; id enim apertè docet Clemens lib. 2. constit. Apost. cap. 29. 38. & 39. & lib. 8. cap. 36. vbi dicit, etsi Christiani sint liberi à cæremonijs legis veteris, nõ tamen à decimis, & oblationibus, immò nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos, cum debeat eorum iustitia abundare plus quàm Scribarum & Pharisæorum.

Item B. Hieronymus in c. Malach. 3. sic ait: *Quod,* inquit, *de decimis, primitijsque diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus, atque Leuitis, in Ecclesię quoque populis intelligite, quibus præceptum est non solum decimas, & primitias dare, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus: quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, ita pauperibus partem debemus ex toto Sacerdotibus ac Leuitis honorem debitum deferamus, quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.* Vbi tamen nota, quod etsi beatus Hieronymus dicat esse præceptũ, vẽdere omnia, & dare pauperibus; tamẽ intelligit esse præceptum non absolutè, sicut de soluendis decimis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit: *Quod si facere nolumus, &c.* De decimis autem dicit: *Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.*

Item B. Augustinus serm. 219. de tempore, eũdem locum Malachiæ tractans: *Deus,* inquit, *qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam; sic enim per Prophetam ipse promisit, dicens: Inferte omnem decimam in horrea mea, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus.* Forte non est B. Augustini iste sermo, tamen insignis est sine dubio, & antiqui alicuius Patris; nam inde tanquam ex August. multa sunt adscripta in decreto 16. q. 1.

Item B. Gregorius hom. 16. in Euangelia: *Sicut,* inquit, *offerre in lege iubemini fratres charissimi, decimas rerum, ita ei offerre contendite, & decimas dierum.* Deinde in testamento nouo habemus Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* In quem locum Hieronymus & Augustinus l. 50. hom. hom. 48. dicunt, præcipere Dominũ, vt reddantur Cæsari tributa, & Deo decimæ: præterea Matt. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* 1. Cor. 9. *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Et ibidem: *Quis militat suis stipendijs vnquam? & si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractãs Augustinus tract. in psal. 146. & inde exponens illa verba Psal. *Qui parat terræ pluuiam, producens in montibus fœnum,* dicit populos, qui tanquam terra accipiũt pluuiã doctrinę à Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorum: *Accipe,* inquit, *pluuiam & da fœnum, etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitates seruientium Deo dantur à diuitibus, quid sunt nisi fœnum?* Et infra: *Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: Mãducate quæ ab ipsis sunt; & ne putarent aliquid de suo donare; dignus est,* inquit, *operarius mercede sua.* Et infrà: *Exime aliquam partem redditũum tuorum, decimas vis, decimas exime, quanquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant, & quid ait Dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non introibitis in regnum cœlorum.*

Nota, tempore B. Augustini multos in Africa nõ consueuisse decimas soluere, sicut modo in quibusdam alijs partibus, & ideo eos B. Augustinũ ad decimas cohortari, sicut etiam facit homil. 48. ex l. 50. homiliarum: *Maiores nostri,* inquit, *ideo copijs omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant, modo autem quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur.*

Superest vt iura Ecclesiastica proferamus. Ac primum multa sunt antiqua Cõcilia, in quibus id apertè pręcipitur, vt Aurelianẽse I. c. 17. ante annos mille: Item Matisconẽse II. c. 5. eodem sęculo celebratum, dicit leges diuinas de soluendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiam deinceps esse custodiendas. Foroiuliense c. vlt. idem habent. Moguntinum tempore Caroli Magni c. 38. Mogũtinum sub Rabano, cap. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi c. 17. excõmunicari iubet eos qui decimas dare neglexerint. Remense c. 38. tem-

pore Caroli Magni, Valẽtinum tempore Lotharij, c.10 Arelatense IV. c.9. Cabilonense II. c. 19. Metense c. 2. Triburiense, cap. 13. quæ omnia ante annos DCC. vel DCCC. vel mille acta sunt.

Præterea sunt Concilia generalia. Lateranẽse sub Innocentio III. c. 53.54.55.& 56. statuit, vt decimæ ante tributa, & census persoluantur & alia quædam in Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. Cupientes, de pœnis, excommunicãtur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, vnde retrahãt populum à soluendis decimis. Concilium Constantiẽse, sess. 8. damnauit articulum Vvicleſi, quod decimæ sint puræ eleemosynæ, ac demum Concilium Trid. sess. 25. capite 12. docet, solutionem decimarum debitam esse Deo, & iubet, vt excommunicentur, qui eas subtrahunt, aut ne ab alijs dentur, impediunt, nec debere absolui, donec integrè restituant. His accedant plurima decreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. q. 1. & 7. & extra. de decimis, nec non in Sexto & Clementinis, & extrauagantibus eodem titulo.

Alter error est eiusdem Vvicleſi, quod scilicet decimæ nõ modo sint puræ eleemosynæ, sed etiã nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus, existimauit enim Vvicleſus, eum, qui eleemosynam facit peccatori, in peccato eius communicare, de quo errore plura dicimus in tractatu de eleemosyna: nunc breuiter refellitur error præsens. PRIMO, ex illo Mat. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi ita S. Hieron. scribit: *Quod au* inquit, *reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam; & quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes, ac victimas sentiamus.* At certum est, tempore Domini non solum Cæsarem impium, & infidelem, sed etiã Sacerdotes improbissimos, ac deprauatissimos fuisse. SECVNDO ex Innocentio III. in epist. ad Episcopũ Vercellensem, & habetur ca. Tua nos, de decimis: *Prætextu,* inquit, *nequitiæ Clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuiquam concedere præter Domini voluntatem.* Denique TERTIO, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

TERTIVS error est quorundam, qui dicuntur Fratricelli, siue Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Ioãnes de Turrecremata li. 4. p. 2. c. 37. Summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui non viuunt in paupertate more Apostolorum; error est sine vllo fundamento; nam ratio, cur debeantur Clericis decimę, est, quia laborant in populi vtilitatẽ: hæc autem ratio non minus in diuite, quàm in paupere inueniri potest; Accedit quod Dominus Matth. 22. iussit dari decimas Sacerdotibus Iudæorum, qui in paupertate non viuebant.

QVARTVS error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiam quo ad determinationem quantitatis, esse de iure diuino, nec posse vlla humana lege, aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glossa in c. 1. de decimis, in sexto: Innocentius in Rubric. de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus, de decimis, & Hostiensis in sua Summa, tit. de decimis, §. 7. quos alij ferè omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi iure diuino. At sine vllo dubio error est manifestus, vt non solùm Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Syluest. verbo decima, quæst. 4. & Nauarrus cap. 21. nu. 28. nec semel tãtùm, sed bis peccant multi Canonistarum; A semel quia falsum defendũt: Iterum, quia damnant ferè hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt; cùm è contrario ipsorum sententia facillimè conuinci possit erroris.

Probatur igitur præceptum de soluendis decimis quantum ad determinationem talis quãtitatis, non esse nunc de iure diuino. Tale præceptum nusquam inuenitur Christianis impositũ, nec in noua, nec in veteri lege: & quod non in noua, patet; quod non in vetere, probatur; nam præceptũ legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, sed iudiciale, vt Alexander docet 3. parte, q. 51. in 3. & S. Thomas in 2. 2. q. 88. art. 1. quos omnes Theologi sequuntur.

B Quod non sit morale, patet, quia moralia semper obligauerũt, lex autẽ de decimis non fuit ante tempora Mosis, nec ratio dictat, vt sacerdoti dentur decem partes, sed vt detur quãtum satis est ad eius sustentationẽ, vnde Gen. 28. Iacob vouit se daturum decimas Deo omnium, quæ possideret, si Deus eum dirigeret in via, &c. At impiũ fuisset vouere decimas cum tali cõditione, si absolutè fuisset obligatus eas soluere. Pręterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certè etiam morale esset præceptum, quod ibidẽ additur, vt qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita iure diuino tenerentur clerici dimittere patrimonium.

C Quod autem nõ sit propriè cæremoniale, sed iudiciale, probatur; nã non ordinatur immediatè ad colendum Deum, sed ad æquitatẽ inter homines constituendam, ideo enim iussit Deus dari decimã partem omnium bonorum Leuitis, non octauã, aut vicesimã, vt esset proportio inter opes Leuitarum, & aliorũ. Erat enim familia Leui vna ex duodecim tribubus Israël, vel potius ex tredecim, nam etiãsi duodecim fuerint filii Israël, tamẽ Ioseph duas tribus fecit, id est, Ephraim, & Manasse, & secũdùm æquitatem tertiã decimam partẽ bonorum habere debuissent, tamẽ quia erãt cæteris nobiliores, & quia Deus prouidebat, non futuros trãsgressores, qui nõ integrè soluerent, idcirco eis attribuit partem decimam, id est, amplius quàm cæteris, vt sic ad æqualitatem veniretur, non obstantibus transgressoribus.

D Neque obstat, quod Innocentius Papa cap. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionẽ supremi dominij. ex quo videtur sequi, quod sit præceptum cæremoniale; nam non dantur decimę immediatè, & per se ad hunc finem, vt profiteantur qui eas dant, se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt, qui sacrificium offerunt, sed solùm mediatè, & per illud, quia nimirum dantur Deo per suo ministros; dãtur enim Sacerdotibus, vt ministris Dei; constat autem ex fide Catholica legem veterẽ post Christi aduentum esse abrogatam, quatenus positiua erat, vt Apostolus Galat. 2. Ephes. 2. Hebr. 7. & alibi disertè docet, & idẽ confirmat decretalis vnica, de purificatione post partum, quam E Canonistæ ignorare non possunt; non igitur lex illa de soluẽda decima parte bonorũ, cùm sit iudicialis, ad Christianos pertinet, ex vi Testamenti veteris.

Ad Argumentum ipsorum respondemus, quod cum sacri Canones dicunt, iure diuino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. Vno modo, vt sensus sit, deberi iure diuino quoad substantiam, nõ quoad quantitatem, siue iure diuino addita Ecclesiæ determinatione, sicut dicimus festa iure diuino sanctificanda esse etiam nunc: & hoc modo intelligo Concilium Matisconense II. c. 5. vbi dicit, legem diuinam de soluendis decimis esse seruandam.

Altero modo vt sit sensus, Deum imposuisse deci-

mas Christianis non verbo, sed exemplo; nam dum eas Iudæis imposuit, simul ostēdit, quid etiam Christianos facere par esset: quomodo quidam Patres dicunt, quadragesimam indictam esse à Domino, quia nimirum exemplo nos docuit ieiunare quadragesimam. Vide Ambrosium serm. 36.

TERTIO modo, vt sit sensus, deberi iure diuino, id est, iuxta determinationem quantitatis, quæ habetur in iure diuino, quamquā non ex vi iuris diuini, sed ex vi iuris Ecclesiastici; & hoc modo intelligi debēt verba capitis, in aliquibus, de decimis, quæ talia sunt; *Illæ quippe decimæ necessario soluēdæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel lege consuetudine approbata.* Est enim sensus; Illæ decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur, vel iuxta quantitatem lege diuina determinatā, quam Ecclesia innouauit; vt fit vbi soluuntur integrę decimę; vel iuxta quātitatē consuetudine loci determinatam, vt fit, vbi soluitur minus, quàm decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canonistæ maximè nituntur, sumi argumētum optimum cōtra ipsos; si enim decimæ quoad quantitatem deberētur iure diuino, vbique integræ soluendæ essent, nec diceret textus iste, alicubi debere solui iuxta consuetudinē. Atque hæc de erroribus. Sequitur, vt dubia quædā explicemus.

DVBIVM PRIMVM.

An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.

RESPONDEO, certum est, preceptum de soluendis decimis, qua parte diuinum, & naturale est, non posse vlla lege humana, vel consuetudine contraria aboleri: Ac proinde certum est, Ecclesiam habere ius petendi decimas, etiam vbi consuetudo est vt nō soluatur; In hoc enim omnes Theologi, & Canonistæ conueniunt. Dubium autem est, an præceptum de decimis, quatenus positiuum, & humanum est, possit mutari consuetudine. Sotus li. 9. q. 4. art. 1. de iustitia, dicit non posse, & hanc putat mentem esse B. Thomæ.

Contrarium puto verum cum Syluestro, verbo Decima, quest. 4. Nauarro, ca. 21. num. 28. Nec dubito hanc esse mentē B. Thomæ; nam B. Thomas in 2. 2. q. 87. art. 1. docet, præceptum de decimis, quatenus humanum est, posse ab Ecclesia mutari. ita vt teneatur populus non decimā, sed duodecimam, vel octauam soluere; At non minorem vim habet consuetudo legitimè præscripta, quàm lex quælibet humana, vt, cum cæteris, docet ipse etiam Sotus, lib. 1. quæst. septima, art. 2. de iustitia. Pręterea B. Thomas quodlibet. 2. art. 8. posteaquam docuit consuetudine numquam abrogari legem de soluendis decimis, subiungit rationem, quia lex ista diuina, & naturalis est; ergo B. Thomas non negat legem de decimis, quatenus Ecclesiastica est, posse mutari consuetudine, sed solùm quatenus naturalis & diuina est.

His accedit ca. In aliquibus, de decimis, vbi dicitur soluendas esse decimas secūdum determinationem aut legis diuinæ, aut cōsuetudinis approbatę. Hic tamen obseruandū est, quod sicut cōsuetudo tollit legem ita lex tollit consuetudinem, si iustis caussis feratur ab eo, qui habet auctoritatē: Itaque vbi nunc est cōsuetudo soluendi solùm tricesimam, aut quinquagesimā, loco decimæ, non tenētur soluere quidquam amplius; tamen si nunc Pontifex, aut Concilium iustis de caussis iterum legem ferat, vt integræ decimæ soluantur vbiq; non obstante cōsuetudine, sine dubio tenerentur omnes soluere, sicut omnium iudicio tenentur soluere, qui in eis locis agunt, vbi non est cōsuetudo soluendi minus, quàm decimam.

DVBIVM SECVNDVM.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.

RATIO dubitationis, quia sicut Laïcus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos est, ita Sacerdos tenetur alere Laïcum, quia pauper est.

Respōdet B. Thomas quodli. 6. art. 10 sine dubio debere pauperem Laïcū dare decimas Clerico diuiti, quia obligatio decimarum ad iustitiam commutatiuam pertinet, in qua non consideratur conditio personæ, sed æqualitas rei ad rem, qui enim verbi gratia emit, debet soluere quantum res valet, siue ipse sit diues, siue pauper. Neque argumentum in contrarium valet, qui non tenetur Clericus hunc pauperem potius alere, quàm alium.

DVBIVM TERTIVM

An excusari possint à peccato, qui nullas decimas soluunt vbi non est consuetudo soluendi.

RESPONDEO, tribus modis peccare posse, qui nullas decimas soluunt, vt Syluester, vbi supra alij docent. PRIMO, si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim sine ipsa decimas petas, siue non tenetur populus omnino ei prouidere. SECVNDO, si Ecclesia iure petat decimas, siue egeat notabiliter, siue non, tenetur populus soluere, etiamsi consueuerit non soluere. TERTIO, si populus eo animo esset vt non solueret, etiamsi iustissimè eas à se peti intelligeret.

Extra hos casus sine vllo dubio excusantur, quia vt B. Thomas dicit, Ecclesia dum nō petit decimas, censetur eas condonare; non autem peccat, qui non soluit debitum sibi condonatum; Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipēdia sibi debita, ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Euangelio, 1. Corinth. 9. Sanctus etiam Augustinus in peccato fouisset populum suum, quem ad soluendas decimas nō cogebat, etiamsi hortaretur, vt patet ex tractatu in Psalm. 146. & ex homil. 48. ex 50. homilijs.

DVBIVM QVARTVM.

Qua ratione ostendi possit, iustam esse determinationem Ecclesiæ, quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.

NON disputamus, an hoc sit iustum, quòd Ecclesia statuit; id enim insolentissimæ insaniæ esset, vt Beatus Augustinus scripsit in epistola 118. sed qua ratione id esset iustum ostendi possit: nam in veteri lege ideò iustum erat, quia Leuitæ erant pars duodecima, vel tertia decima totius populi Hebræorum: at Clerus in noua lege non videtur centesima pars Christianorum; qua igitur æquitate decimam partē habere debet omnium bonorum, quę sunt in orbe Christiano? Caietanus in 2. 2. quæst. 87. respōdet, se non posse aliam rationē reddere quàm ideo iustum esse, vt Clerus habeat decimam partem quia debet pauperes alere, qui sine vllo numero sunt: sed quamuis hæc ratio optima sit, cùm videamus canones passim id præcipere, vt Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est hæc sola ratio, cur iustæ sint decimæ.

PRIMVM enim non est verum Leuitas fuisse tertiam decimam partem populi Iudaïci, & nostrum

A Clerum non esse centesimam partem populi Christiani; nam Hebræi numerati sine leuitis Numer. 1. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos viginti, neque senes: nam cum his sine dubio erant plus quàm duplo plures, id est, circiter mille millia, & trecenta millia: Leuitæ autem omnes ab infante vsque ad senem numerātur. Num. 3. viginti duo millia tantùm. Iam igitur addendo Leuitas cæteris Hebræis, & diuidēdo totum numerum per viginti duo millia, efficiūtur partes diuisæ sexaginta, ergo Leuitæ nō erant pars tertia decima, sed vix sexagesima totius populi. Porrò Clerus Christianorum fortè maior est, quam sexagesima pars Christiani populi. Nulla est enim ferè ampla familia, ex qua nō sit aliquis Ecclesiasticus, & nullus est pagus, vbi non sit templum vnum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

B Deinde, Christianus Clerus maioribus laboribus & sumptibus obnoxius est, quàm tribus Leuitica erat apud Iudæos, vt omittam dignitatem Sacerdotij nostri incōparabiliter maiorem quàm sacerdotij Aaronici; tunc vnum erat templū, vnus Pōtifex, & pauci quidam Sacerdotes ex sola familia Aaron, qui per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant, turba famulorū: At nunc sunt innumera templa conseruanda sumptibus Ecclesiæ. sunt etiā plurimi Episcopi & Prælati, nec non innumeri Sacerdotes: qui docti esse debent, & proinde multum in studijs ex patrimonio suo insumere, & postea non per vices, sed perpetuò Ecclesiæ ministerijs adesse, quos certè honestè pro status sui cōditione viuere oportet ex Ecclesiæ bonis.

C His accedit, quod multi sunt liberi à soluendis decimis, multi ex malitia non soluunt, aut certè non plenè & fideliter; sæpe etiam Reges & Principes non solum non soluunt, sed etiam impetrant ab Ecclesia decimarum partem in subsidium belli, aliorumque publicorum sumptuum.

Denique, cū populus Christianus debeat esse perfectior, quàm Iudaicus, vt dicitur Matt. 5, si ille decimam suorum bonorū dabat Deo, cur non tantundem saltem faciet Christianus? Itaq; verū est quod loco notato dicit B. Thomas, hāc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quàm rigor iustitiæ absolutæ pateretur.

CAPVT XXVI.

D *De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.*

DE possessionibus Ecclesiasticis fuit error Ioan. Vvicleſi apud Thom. Vvaldens. lib. 4. doct. fidei, art. 3. qui docebat nō licere Clericis habere vllas possessiones, & peccasse tam qui eas donauerūt Ecclesiæ, quàm qui eas receperūt. Fundamēta eius hæc sunt: PRIMVM, quia Sacerdotes testamenti veteris prohibebantur habere possessiones, vt patet Nu. 18. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hereditas tua.* itē Deut. 10. *Quamobrem non habuit Leui partem nec possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est.* Et Iosue 13. *Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam, Dominus Deus Israel ipse possessio eius.*

E SECVNDVM, quia Matth. 10. Dominus iubet Apostolis, vt nihil possideāt, non pecuniam, non duas tunicas, &c. ibidem dicit: *Non est discipulus super Magistrum.* Christus autem nullam possessionē habuit. Item Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* At certe discipuli Christi Clerici omnes esse debent.

At hunc errorem manifestū esse, probatur, PRIMO, de Sacerdotibus, & Leuitis Testamenti veteris. nam et si in partitione terræ nō erāt habituri agros, & vineas, erāt habituri tamē & possessuri vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora: poterant etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationibus populi habere, vt modo habet Ecclesia: Nam Num. 35. dicitur: *Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur.* Et Iosue 21 id legimus impletum.

Neque obstat quod Lyranus in Num. 35. dicit eas vrbes fuisse Sacerdotum quo ad vsum, dominium autem earum fuisse penes alios; & probat de Hebron quæ data est Sacerdotibus, Iosue 21. & tamen dominus eius erat Caleb de tribu Iuda, Iosue 14. Hoc non obstat; nam Lyranus fallitur, vt patet ex Leuit. 25. vbi legimus vrbes & suburbana Sacerdotum esse eorum possessionem, & posse illas vendere, & redimere domos, vt alij faciebant, & de Hebron legimus Iosue 21. solos agros & vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuisse Caleb; vrbem autem & suburbana, Sacerdotum. Item Leuit. vlt. præcipitur, vt si quis agrum Domino vouerit, eum Sacerdotes possideant 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti: *Vade ad agrum tuum.* Item Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hierem. 32. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum, qui fuerat patruelis sui. Et Act. 4. legimus Barnabam fuisse Leuitam, & vendidisse agrum quem habebat.

Ex his facile est respondere ad PRIMVM argumentum Vvicleſi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuisse habere quidquam, sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere non debuisse eos habere quidquam more aliorum, tanquā filios Iacob, & ex paterna hæreditate: sed solùm habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cuius ipsi ministri erant; & sic factum est; nam tota terra Palæstinæ quasi quædam hæreditas diuisa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Leui, quæ erat decima-tertia.

Nam etsi duodecim fuerint tantùm filij Iacob, tribus tamen fuerunt XIII. quia Ioseph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim & Manasse, deinde terra iam diuisa, & Leui exhæredato, Deus voluit sibi tanquam proprio Regi Iudæorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, & XLVIII. ciuitates cū suburbanis suis, & hæc omnia donauit ipse Leuitis; quæ portio Leuitarum, vt supra diximus, maior fuit quacunque portione aliarum tribuum, nam habuerunt decimam partem, cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, & hoc significant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Leuitarum sum.* Vbi nota miram Dei prouidentiam erga Sacerdotes, Iacob exhæredauit filium Leui, propter peccatum ipsius, vt patet Genes. 49. *Diuidam illos in Iacob, & dispergam eos in Israel.* Deus autem ratam habuit sententiam Israëlis, sed eam impleuit cum summo honore Leuitarum, & totius populi vtilitate; nam dedit ipse Leuitis suam hæreditatem & totus populus maximum commodum inde consequutus est: si enim fuissent Leuitæ collecti in vnum locum, vt erant aliæ tribus, non potuissent omnes populi facilè ab eis doceri: dispersi autem in omnes tribus, facilè omnibus adesse, eosque instituere in lege domini potuerunt.

Probatur iam hoc idē de Sacerdotibus noui Testamēti, nam etsi in Scripturis nihil legimus de pos-

sessionibus

fessionibus Ecclesiarum, legimus tamē in antiquissimis Pontificū, & Cōciliorum decretis, & in libris Sanctorum Patrum. PIVS Papa I. in epist. 2. dicit, sacrilegiū esse, qui Ecclesiæ prædia & donaria diripit. VRBANVS I. in epistola ad omnes Episcopos dicit, initio ecclesiæ cōsueuisse pios homines vēdere possessiones, & precium donare Ecclesijs; Deinde tamē iudicatum esse commodius, si possessiones ipsæ donarentur Ecclesiæ, vt eo modo non solùm præsentibus, sed etiam futuris præuideretur.

Sunt etiam Cōcilia omnium ecclesiarū, quæ prohibēt alienari possessiones Ecclesiæ, & earū curam Episcopo committunt. Vide Conciliū Antiochenū cap. 25. & Ancyranum, c. 15. Item Conciliū Carthaginense IV. cap. 32. & Carthaginense V. cap. 4. Item Concilium Hispalense I. c. 1. Toletanum IV. can. 32. & 68. Item Agathense, c. 49. & 51. Item Moguntinū sub Arnulpho Imperatore, c. 12. Denique Romanū VI. sub Symmacho. Præterea meminerūt Ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus homil. 37. ad populū Antiochenum: Augustinus serm. 1. & 2. de communi vita Clericorum: Prosper lib. 2. de vita contemplatiua, c. 9. Gregorius lib. 4. epist. 33. & alij patres passim.

Ad illud Matt. 10. *Nihil tuleritis in via, &c.* Respondeo, illa verba dici Apostolis pro eo tēpore, quo in itinere erāt futuri in terra promissionis, ante Christi passionem; tunc enim vt expeditiores essent, nō debuerunt ferre secū quidquā, præsertim cùm neque pauperum, neque Ecclesiarū tunc curam haberent. At vbi cœperūt Apostoli post Christi ascensionē figere sedes in certis locis, & habere curā Ecclesiarū, & pauperum, non timuerunt recipere bona tēporalia, vt patet Act. 4. 5. & 6. vbi Apostoli recipiebant multas pecunias, vt inde alerent & se, & alios.

Ad illud *Non est discipulus super magistrum*, Respondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus nō fuerūt immunes Apostoli, cū eorum Dominus, & magister multa passus sit, neque esse ditiorem, est esse maiorem, sed potius minorē, nam apud Deum ille est maior, qui est melior, melior autē est qui est pauperior, cū Dominus dicat: *si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Math. 19.

Ad postremū respōdet Augustinus ep. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mētis; Nam ibidem explicans quid sit renūciare omnibus dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem & vxorem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus:* Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, vxorem, & multò minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPVT XXVII.

De bonis Sæcularibus.

QVANTVM ad TERTIVM de Sæcularibus bonis, Thomas Vualdensis lib. 4. doctrinæ fidei, art. 3. c. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel in cōmune ponere, & probat aliquot sententijs Patrum, qui non permittunt Clericis, vt habeant vlla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solùm bona cōmunia, nimirum Ecclesiastica. ORIGENES homil. 16. in Genes. exponens cap. 47. de Sacerdotibus Pharaonis. HIERONYMVS in epistola ad Nepotianum de vita Clericorum, vbi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem eius. Similia & duriora habet B. BERNARDVS in declamatione super illud Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericus, inquit, qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo.*

A Verum tamen certum est, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittēdum patrimonium. Probatur PRIMO Scriptura: Nam 1. Timot. 3. iubet Apostolus eligi, *Episcopū hospitalem, & qui domui suæ bene præsit, & filios subditos habeat:* At hæc omnia præsupponunt diuitias proprias. Præterea Philemon habuit seruum, & diues erat, vt apparet ex epistola ad Philemonem, & tamen Episcopus erat, vt Hieronymus & Anselmus docent in eam epistolā: Hieronymus enim vocat eum Euāgelistam, Anselmus verò nominat Episcopum.

B Præterea Eusebius lib. 3. historiæ, cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quòd habuerint possessiones quasdam, licet modicas, ex paterna hæreditate, & tamē fuerint Ecclesię Duces, id est, Episcopi. Item can. 40. Apostolorum sic ait: *Sint manifestæ res Episcopi, si tamen habet proprias, & manifestæ Dominicæ, vt potestatem habeat de proprijs moriens Episcopus, sicut voluerit: & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathense, can. 48. & Martinus Bracarensis, canon. 15. suorum decretorum, & Hispalense Concilium I. cap. 1.

Præterea Ambrosius in epist. 33. ad Marcellinam, dicit se, cùm rogaretur vt Ecclesiam vnam Arianis traderet, obtulisse patrimoniū suum, patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. Augstuinus

C ser. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliāt à proposito, & propria habere velint, grauiter peccare propter voti violationem; vbi indicat alios Clericos, qui non vouerūt vitam communem, posse habere propria. B. Prosper li. 2. de vita contemplatiua cap. 12. dicit sine vllo peccato posse Clericum viuere ex proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieron. & Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus necessarijs, etiam superflua retinent: illi enim propriè dicuntur habere, vel quærere possessionem in terra,

D qui non contenti victu, & vestitu, semper flagrant habendi cupiditate, certè Hieronymus cum dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit; *Vt possit*, inquit, *cum Propheta dicere; pars mea Dominus, & vt sit verus Leuita.* At Propheta Dauid, qui ait; *Pars mea Dominus*, Rex ditissimus erat, & similiter veri Leuitæ diuites erant externis opibus, sed non affectu.

Posset autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere? Nam S. Prosper lib. de vita contemplatiua, cap. 9. 10. 11. & 12. docet, non posse Clericum sine grauissimo peccato viuere ex bonis ecclesiasticis, si habet bona, propria vnde sufficienter alatur, & probat hac ratione; Bona Ecclesiastica non

E dantur Clericis in præmium laboris, sed solùm, vt sustententur, & necessaria ad vitam habeant, quia præmiū laboris est vita æterna & simonia esset dare spiritualia pro temporalibus, & confirmatur ex can. 41. Apostolorum, vbi dicitur vt Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamen indiget: & idē reperitur in concilio Antiocheno, cap. 25. quare qui ex patrimonio viuit, nec eget sustentatione, non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, & Ioannes de Turrecremata in can. Clericos, 1. quæst. 2. & ratio est, quia Matt. 10. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* Et 1. Corinth. 9. *Quis militat*

suis stipendijs vnquam? Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimēta, & parcere suis proprijs rebus. Adde, quod praxis est, & fuit pro hac opinione secunda, nam B. Prosper loco notato dicit, sentētiam suam visam esse duram permultis, & ideo duram, quia noua esset; Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum seruabant, & nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo concilietur, vt dicamus S. Prosperū loqui de illis, qui plane sufficiētem habēt sustētationem ex Patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, & proinde pauperibus debitū. Alios verò auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neq; ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habēt; hi enim vtrumque retinere possunt, modo ex vtroq; nihil accipiant vltra sustētationem decentē, iuxta cōditionem proprij status. Quod enim verè superfluū est, dādum esse pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quæ scripsimus in 3. tomo, lib. vlt. cap. 7.

CAPVT XXVIII.

An Clerici sint liberi à iugo potestatis sæcularis.

POSTREMA restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulò fusiùs disputare institui, quod animaduerterim his proximis annis nō defuisse, qui testimonijs huiꝰ libri abuti voluerint ad oppugnandū Ecclesiast. libertatē.

Primum igitur Hæretici permulti contēdunt, clericos tum maiores, tum minores iure subiectos esse debere sæculari potestati, tū in soluēdis tributis, tū in iudiciis & caussis. Marsilius de Padua, & Ioānes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberū à soluēdis tributis, & quod fecit Matt. 17. cum tributum soluit, id fecisse nō voluntate, sed necessitate. Ita refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. ca. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquā in caussis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalibus sæcularium Magistratuum. Idem docet Petrus Martyr in c. 13. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, vt non subijcerentur Magistratibus politicis, cū id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante cōcessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus sæcularib. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis, cap. de Magistratu, in rebus etiam & caussis Ecclesiasticis subijciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nōnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principū sæcularium. Ita docet Glossa, & nonulli ex Canonistis in can. Si Imperator, distinct. 96. & in c. Quamquam, de Censibus in 6. & ex Theologis Ioa. Driedonius lib. 1. de libertate Christiana c. 9. Nōnulli vero existimant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim iure humano, id est, in caussis Ecclesiasticis, & spiritualibus iure diuino, in alijs, iure humano. In his videntur esse Franc. Victoria de potestate Ecclesiæ, Relect. 1. qu. vlt. Dominic. à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ioannes Medina in Codice de Restitutione, quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Couarruuias in lib. practicarum quæstionum c. 31.

Sit igitur PRIMA propositio. *In caussis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino à sæcularium Principum potestate.* Vocātur caussæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio nō pendet à leg. ciuilib. sed ab Euangelio, vel à Canonib. Pontificū, aut Cōciliorum, quales sūt cōtrouersiæ de fide, de Sacramentis, & aliæ id genus.

A

Probatur primū ex diuinis litteris. Nā ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, vt à nobis demonstratum est in lib. 1. de Summo Pōtifice cap. 7. & lib. 5. c. 7. Ergo caussæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à politicis Magistratib. Præterea secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Principes, sunt oues, & subditi, non Pastores, & Iudices, vt locis notatis demonstratum est.

B

Secundo probatur ex Concilijs. Nam in Mileuitano. can. 13. & Matisconensi, can. 8. Clerici grauiter puniuntur, si caussam Ecclesiæ ad Imperatoris terreni iudicium deferant.

Tertio ex Patribus. Seuerus Sulpitius in lib. 2. sacræ historiæ refert Sanctū Martinū aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, vt caussā Ecclesiæ Iudex sæculi iudicaret. Item Sanctus Ambrosius in epist. 78. ad Theophylum, & S. August. in epist. 162. repræhendunt eos, qui caussas Ecclesiæ terrenis Iudicibus iudicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquā ad eos caussam Ecclesiæ iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum nō deferri ad iudicium Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouell. 83.

C

SECVNDA propositio. *Non sunt exēpti Clerici ab obligatione legum ciuiliū, quæ nō repugnant sacris Canonibus vel officio Clericali.* Loquimur hîc potissimū de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in cōmercijs tēporalibus, vt cum Princeps, vel Magistratus cōstituit precia rebus venalibus, vel iubet noctu neminem incedere cū armis, vel sine lumine, vel nō asportare frumētum extra prouinciam: & his similia. nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eædē leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. quod si de ijsdē tēporalibus rebus disposuisset etiā lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiuè quidem obseruare tenerentur.

D

Probatur igitur Clericos ad obseruationem legū ciuiliū directiuè teneri in defectu legis ecclesiasticę. Nam Clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiā ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur vt tales, viuere debent ciuilibus legibus: non sunt autem aliæ, vt nūc ponimus, nisi quæ à politico Magistratu sunt latæ: igitur illas Clerici seruare debent, alioqui magna perturbatio, & cōfusio in Republica orietur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commercijs ciuilibus, & humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorū. Nicolaus I. in epist. ad Michaelē prope finem dicit, Deum diuisisse pōtificiam auctoritatē ab Imperiali, vt & christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & pōtifices pro cursu tēporalium tātūmodo rerū Imperialibus legib. vterentur. Imperator Valētinianus in epist. ad Episcopos Asiæ, quā refert Theodoretus lib. 4 hist. c. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiā Regum legibus obtemperare. Denique Sāctus Ioan. Chrysostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit

E

Christi Euangelio non tolli pollicitas leges, & ideo debere etiam Sacerdotes & Monachos eis parere.

A

TERTIA propositio. *Non possunt Clerici à iudice sæculari iudicari, etiamsi leges ciuiles non seruent.* Probatur primo ex Concilio Chalcedonensi cano. 9. vbi sic legimus. *Si Clericus aduersus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad sæcularia iudicia non recurrat.* Concilium Agathense can. 32. adhuc clarius in hæc verba loquitur. *Clericum nullus præsumat apud sæcularem Iudicem, Episcopo non permittente pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 8. Toletanum tertium can. 13. Matisconense can. 8.

Secundo probatur ex Imperatorũ Cõstitutionibus. Nã eximit Iustinianus Clericos & Monachos à sæculari iudicio in Nouellis 79. 83. & 123. quanquã nõ eximit in caussis criminalibus, sed in ciuilib. tantum: in criminalibus autem vult à Prętore cognosci caussam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus caussis tum ciuilibus, tum criminalibus, vt perspicuũ est ex epistola Caij Papæ, ad Felicẽ Episcopum, item ex epist. 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij epist 54. ad Ioannem Defensorem. debet autem lex ciuilis cedere legi Canonicæ, cum possit Summus Pontifex Imperatori præcipere in ijs præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

B

Tertiò probatur ratione: nam omnino absurdum est, vt ouis Pastorem suum quocumque modo iudicare præsumat. Itaque non sine magna laude refert Ruffinus lib. 10. hist. c. 2. & post eum B. Gregorius lib. 4. epist. 45. vocem illam Constantini ad Episcopos. *Vos dij estis à summo Deo constituti, æquum non est, vt homo iudicet deos.*

C

At obiicit Caluinus lib. 4. Instit. c. 11. §. 15. epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus li. 1. hist. c. 20. vbi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit. *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercebitur.*

Respõdeo more solito Caluinum imponere simplicibus. Nã Constãtinus in illa epist. scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebiũ Episcopũ, sed addit eum ante fuisse à Nicæno Cõcilio depositũ ab Episcopatu propter hęresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus sæcularis punire Clericos quãdo ab Ecclesia damnantur, & degradãtur, & Iudicibus sæcularibus tradũtur. Verba autẽ, quæ Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sũt: nõ enim minatur eo loco pœnam Constantinus Episcopis, sed Laicis, dicit enim se grauiter animaduersurũ in plebem Nicomediẽsem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hęc enim sunt verba eius. *Sin autẽ quisquam* (non dicit Episcoporum, vt Caluin. addidit) *temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes, id est Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas suæ insciтiæ dabit.*

D

Obijcit secũdo Petrus Martyr. *Iure diuino subiecta est omnis anima sublimiorib. potestatibus, id est Regibus, vt constat ex epist. ad Rom. c. 13. Ergo non potuerunt Reges eximere vllos Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes homines subijciuntur Papæ.*

E

Respondeo, nihil ea ratiocinatione cõcludi, quãuis enim iure diuino sit omnis anima potestatib. sublimiorib. subiecta, ac per hoc etiã Regibus dũ sublimiores potestates sunt: tamẽ fieri potest, vt qui nũc est sublimior potestas, paulo post non sit, vt si ipse subijciat alteri partẽ sui regni, vel iure belli, aut alio iusto titulo Regnũ, vel Regni partẽ amittat. Quoniã ergo Clericos partim Principes ipsi subiecerunt in omnib. caussis etiã tẽporalibus & ciuilibus Episcopis suis: & postremo Summus Pontifex Clericos omnes exemit à subiectione Principum sæcularũ, sequitur, vt respectu clericorũ nõ sint principes, superiores potestates, ac proinde nõ teneãtur Clerici principib. parere neq; iure humano, neq; iure diuino; nisi quantũ ad leges quasdã directiuas, vt diximus.

Ad confirmationem respõdeo, non esse eandẽ rationem Pontificatus, & Regnorum. Nã Regna nõ sũt immediatè à Deo instituta, sed ab hominibus, & ideo ab hominib. mutari possunt in alias regiminis formas: Põtificatus autẽ à Deo immediatè est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

QVARTA propositio; *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quàm sæcularia, libera sunt, ac meritò esse debent à tributis Principum sæcularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concil. Lateran. sub Alex. III. par. 1. c. 19. ex Conc. Lateran. sub Innoc. III. cã. 46. Item ex c. Ecclesia S. Mariæ, de constit. ex c. Quamquam, de cens. in 6. ex Extrauaganti, quod olim, de immunit. Eccles. Item ex c. Quia nõnulli, & c. Clericis, de immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principũ, quæ habẽtur in Codice Theodos. li. 16. tit. 2. lege 16. & 26. & in Codice Iustiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesijs, & in lib. 10. hist. Euseb. c. 7. ex versione Christophorsoni. Vbi tamẽ est obseruandum, ante Iustiniani tempora legibus priorum Principũ immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam indicat S. Hier. in cõment. ad ca. 17. Matthęi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambros. in oratione de tradẽdis Basilicis, vbi dicit. *Agri Ecclesiæ soluunt tributum;* & ex Theod. lib. 4. hist. cap. 7. vbi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse. *Boni Episcopi tributa pensitant Regibus.*

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Obiicit aduersus hanc propositionẽ Marsilius de Padua exẽplum Christi, qui tributũ soluit, vt habemus Matt. 17. sed facilis est responsio. christus enim soluit tributũ, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodẽ loco intelligi potest. nã cũ dictũ esset Petro ab ijs, qui exigebant tributũ. *Magister vester non soluit didrachma?* Dominus Petro ait: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributũ, vel censum, à filijs suis, an ab alienis?* respondit Simõ, *Ab alienis*, ait Dominus, *Ergo liberi sunt filij, sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te.* Duæ sunt autem interpretationes eius loci. *Ergo liberi sunt filij*, & secundum vtramque rectissimè Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo.

Prior expositio est S. Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnib. filijs Israël Exod. 30. in vsum templi, quod tributum propriè erat didrachma, & secundũ hãc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est; Reges terræ non exigunt tributum à filijs suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cœli exiget tributum à me, qui sum eius proprius & naturalis filius.

Posterior interpretatio est S Hieron. qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tẽpore Christi non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuum est ex c. 22. Math. *Ostendite mihi numisma census. at illi obtulerunt ei denariũ.* Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmi tributum Cæsari solui, nisi post Christi Ascensionem in cœlum. scribit enim Iosephus li. 7. de bello Iudaico c. 26. post euersum templum à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributum didrachmi, quod Iudæi omnes templo soluebãt singulis annis, deinceps in Capitoliũ deferretur, sed tamen ex hac etiã sententia rectè colligitur, Christũ non fuisse vllius tributi debitorem, quamuis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cuius Ministri sũt omnes Reges, & Principes terræ, vt legimus Sap. 6. & Roman. 13. neque debent Ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea tributa soluũtur Regib. ratione vitæ huius corporalis, timoribus, & periculis obnoxiæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum. & ideo iusti etiam homines, licet secũdum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionẽ adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis & potestati ciuili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus, neque redemptionem, sed solã Resurrectionẽ corporis expectabat. carebat enim omni morbo cõcupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniurijs obnoxius erat, nisi quãtũ ipse permittebat. *Oblatus est*, inquit Isaias ca. 53. *quia ipse voluit.* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat, & merito dãnata est, vt hæretica, sententia Marsilij Paduani à Ioanne XXII. Pontifice in Extrauaganti, Licet, quam refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

QVINTA propositio. *Exceptio Clericorum in reb. politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est iure humano pariter & diuino.* Et quidem quod iure humano introducta sit, patet ex ijs testimonijs, quæ attulimus in tertia, & quarta propositione probanda. Quod autem sit etiã introducta iure diuino, probandum est hoc loco. Sed antea tamẽ obseruãdum est, nos per ius diuinum nõ intelligere, præceptum Dei propriè dictũ, quod extet expressè in sacris litteris: sed quod ab exẽplis, vel testimonijs testamenti veteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit.

Atque hinc fortasse cõciliari poterunt Theolog. & Iurisperitorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictũ expressè in scripturis extare negant, isti verò cum affirmãt, eãdem exemptionem esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinẽ ab exemplis, & testimonijs Sacræ scripturæ, Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & Iurisdictione Laicorum. Certè Geminianus, Ancharanus, & alij insignes Doctores exponentes caput, Quanquam, de Censib. in 6. notant, in eo capitulo haberi textũ expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendum esse monẽt. Glossa verò in idẽ caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exẽplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit Sacerdotes Ægyptiorum Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum,

A qui exemit Sacerdotes Israëliticos 1. Esdræ. 7. Nã vt rectè ait Alexander Pontifex in concil. Lateran. vnde extat c. Non minus, de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quàm fuerit tempore Pharaonis.*

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimoniis scripturæ diuinæ: Nam præter loca iam citata ex Gen. & ex lib. Esdrę, habemus alia duo non minus illustria. si quidẽ in lib. Num. c. 3. Deus non semel, sed sæpius repetit, Leuitas propriè suos esse, atq; eos sibi ex omni populo delegisse. & in eodẽ loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filiis eius, id est SũmoSacerdoti, & successorib. eius.

B Quos enim sibi ipse delegit ad ministeriũ templi, rerũmque sacrarũ, soli Põtifici, qui locum Dei repræsentabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorũ Principum liberauit. cõstat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Leuitæ in testamento veteri. & Pontificẽ Christianorum nõ minoris esse auctoritatis, sed lõgè maioris in Ecclesia Christi, quàm fuerit Aarõ in synagoga Iudæorum. *Nũc* (inquit S. Leo ser. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratior vnctio Sacerdotum.*

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamẽto veteri, liberi erant Leuitæ iure diuino à potestate Principum sæcularium, ita sint etiã clerici in testamento nouo.

C Alius locus est is, quem supra tractauimus ex c. 17 Math. *Ergo liberi sunt filij.* Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantum, sed etiã serui, & Ministri, atque adeo ipsorum familiæ à tributis eximuntur. Certum est autẽ Clericos omnes propriè ad familiã Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro: *Vt autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, & pro te.* quasi diceret, & se, & familiã suam, cuius Præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. quod etiã intellexisse videtur Sanctus Hieronymus in commẽtario huius loci, cum dicit, clericos propter honorem Domini tributa non soluere, & Sãctus Augustinus lib. 1. q. Euang. q. 23. cum scribit, in omni

D Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimonijs sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris tẽporibus celebratũ sess. 25. c. 20. de Reformatione, sic loquitur: *Ecclesiæ & personarũ Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus instituta est.* Concilium Coloniense paulo ante ipsam Tridentinã Synodum celebratũ, par. 9. c. 20. *Immunitas*, inquit, *Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum vt Clerici eorumque possessiones à vectigalibus & tributis, alijsque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur.* Concilium Lateranense

E sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum à iure*, inquit, *tam diuino, quàm humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innouamus omnes, & singulas constitutiones.* & Concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 43. *Nimis* (inquit) *de iure diuino quidam Laici vsurpare conantur, cum viros Ecclesiasticas nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt.* Bonifacius VIII. c. Quanquam, de censi. in 6. tanquã de re nota & explorata loquitur, cum ait iure diuino & humano Clericos & eorum bona libera esse à sæcularium potestate.

Ioannes

Ioannes item VIII. Can. si Imperator. dist. 96. *Non à legibus* (inquit) *publicis, non à potestatibus sæculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christianæ Religionis Clericos & Sacerdotes voluit ordinari, & discuti.* Et quod de personis affirmat Ioan. Pontifex, affirmauit multo ante Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Eccles. *Solis* (inquit) *sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscussa à Deo cura commissa est.* His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quãuis, non vt Põtifex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In cõmentario enim ad c. 2. de maiorit. & obedien. posteaquam docuerat, Clericos exẽptos fuisse à potestate Laicorũ per summũ Pontificem Imperatore consentiẽte, addidit, hanc non esse plenã exemptionem, & ideo dicendũ esse, clericos ab ipso Deo fuisse exẽptos. Hoc testimoniũ Innocentii ea de caussa addẽdum putaui, quoniam Couarr. in lib. practicarum quæstionum c. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse verba citata palam ostendũt, & ante nos in hanc eãdem sententiam Innocẽtium allegauit Panormitanus in c. Nimis, de iure iur. vbi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per ius diuinum intelligũt ius Canonicum & fortasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vtitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possiũt trahi ad significandũ ius Canonicum, & ciuile: sed ait: *ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus, immunitatem Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum fuisse constitutam.*

CAPVT XXIX.

An exemptio clericorum sit iuris diuini naturalis.

DISSERVIMVS hactenus de iure diuino positiuo; nunc de iure naturali disserendum est, quod planè diuinum esse in dubium reuocari non potest, cũ ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sũt gradus iuris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum: primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imo sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta; talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanũ, Deũ esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè sunt præcepta iuris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus AMBROSIVS in epist. 71. ad Irenęum. *Lex naturæ, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenijs hauritur.* & Sanctus HIERONYMVS epist. ad Algatiam quæst. 8. *Lex quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. & idcirco, iustum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* & Sanctus AVGVSTINVS in tract. Psal. 57. *Manu forma oris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri, hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicarentur & quibus lex non esset data.* Nec dissentiunt Græci vt Chrysostomus hom. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. Thomas in 1. 2. q. 94. ar. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale, distin. 1. & lib. 1. ff. de iust. & iure.

Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principijs, tanquam conclusiones proximæ, & quasi naturaliter fluentes per facilem, euidentem, & necessariam consequentiã, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sunt omnia præcepta Decalogi nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colẽdum, sequitur continuò non esse colenda idola, neque esse peierandum. ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non esse mœchandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationẽ deleta sunt de cordibus hominum, vt patet ex li. 6. Cæsaris de bello Gallico, vbi legimus apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem; & ex Sancto Hieronymo lib. 2. in Iouinianum & ex Theodoreto lib. 6. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbabatur. sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen propriè ad ius diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thom. in 1. 2. quæst. 94. ar. 5. & quæst. 100. ar. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullam cedere posse dispensationem, & certè sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiã ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negẽtur: ita quæ deducuntur per necessariã consequẽtiam ex primis principijs iuris naturalis, pertinẽt etiam ad ius naturale, quia nõ posũt destrui, quin destruatur natura. Tertius gradus præceptorum naturaliũ, est eorum, quæ deducuntur quidem ex principijs iuris naturæ, sed per consequentiam non absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione, & hæc sunt quæ Theologi propriè referũt ad ius gentium, & ea distinguunt à iure ciuili, quod ius ciuile nõ deducatur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principijs, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à iure naturæ, quæ doctrina est S. Tho. in 1. 2. q. 95. art. 2. & 4. & quamuis idem S. Tho. in prædicta q. 95. art. 4. Isidorũ sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positiui; contra verò in 2. 2. q. 57. art. 3. & clarius lect. 12. in li. 5. Ethic. dicat esse speciẽ iuris naturalis, & alleget Iurecõsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est cõmune omnibus animalibus, aliud quod est cõmune omnibus hominibus, tamẽ non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iureconsultis pugnat. nam & idem S. Tho. in 1. 2 q. 95. ar. 4. ad primum, scribit ius gentium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positiuum, ac per hoc est mediũ inter ius naturale purũ & ius ciuile, ius enim naturale purũ est illud, quod nullo modo pendet ex humana cõstitutione; ius ciuile autem quod ex sola hominum constitutione pẽdet, & ideo purè positiuum dici potest. ius verò gentium partim est naturale, partim positiuum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, à cõsensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratꝰ particularis. Ex quo sequitur, vt ea quę sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala: contra autem quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè

positiua, ideo sit mala, quia prohibetur. Rursus, sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sūt aliquo modo naturalia, nō possint à principib. vel Magistratibus abrogari, vel immutari: cōtra autē, quæ sūt de iure ciuili quia sūt purè positiua, sicut à Principe, vel Magistratu constituūtur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicēdum videtur, exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturaliū præceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiui, siue canonici, siue ciuilis, sed referendam esse ad tertium gradum præceptorum iuris naturæ, siue, quod idem est, ad ius gētium. Hæc mihi videtur esse sententia ferè omnium Theologorum, & Canonistarum, & in re non abitror dissentire Ioannē Driedonem, qui in li. 1. de libertate Christiana c. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ q. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt, esse iuris humani, ac positiui. Nā Ioānes Driedo non dicit esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima, & quasi naturaliter deducta ex primis principijs, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino cōformis, & consentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negāt esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligūt ius purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus ius gentiū esse naturale, tamen ijdem auctores, & maximè Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consētaneā rationi, & ipsi naturæ, neque dicere volūt solum, esse rationabilem, id est nō cōtrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cū omnis iusta lex etiam purè positiua nō debeat esse cōtraria rationi, sed dicere volunt, esse deductā vt cōclusionem ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturæ, & ideo addunt, in hanc exemptionē consensisse omnes gētes, ac propterea nō posse mutari, vel abrogari à Legib. & Principib. etiamsi omnes simul coniūcti eam abrogare conētur. Neque dissentit S. Th. licet cōment. ad c. 13. ad Rom. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis. nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gētiū. quod enim vbique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus cōmunis est. constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex c. 30. Exod. & c. 1. Num. Constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex c. 47. Gen. Constat idem de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerxe ex li. 1. Esdræ c. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentilium ex Aristotele l. 2. Oeconom. ex Cęsare li. 6. de bello Gallico. ex Plutarcho in Camillo, & ex alijs. Apud Christianos Imperator Cōstātinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, cōtinuo natura docente Ecclesiasticos immunes à communibus Reip. oneribus declarauit, vt patet ex epist. eius ad Anulinum apud Eusebium li. 10. hist. eccles. c. 7. quod idē multi alij Imperatores fecerunt, & notanda sunt verba Iustiniani l. sancimus 2. C. de sacrosanc. eccles. Nam vbi exemisset, Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas? & cur non competens prærogatiua cælesti fauori conseruetur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberā, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quā potestas Ecclesiastica, & sęcularis habēt cum anima & corpore humano. Nam (vt ostendimus in li. 5. de

A Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, alijsque insignibus auctoribus) non potest melius intelligi quomodo se habeat potestas Ecclesiastica ad secularē, quàm ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, vt quāuis non impediat actiones eius, cū bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire iudicat. contra verò, caro nullum habet imperium in spiritū, neque eū vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coercere potest. sic igitur potestas Ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter sæculari superior, sæcularē potestatē, cū opus est, dirigere, iudicare, & coercere potest; ipsā verò à sæculari dirigi, vel iudicari, vel

B coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus Patris & Pastoris, quib. tum in sacris litteris, & in libris sanctorū Patrum, tum ex cōmūni Christianorū cōsuetudine sacerdotes ornantur. natura enim docet, vt filij parētibus obediāt, atque ab ijs se corrigi æquo animo ferāt, nō autem ipsi parētibus imperare, eosve corrigere, vel iudicare velint. multo etiā magis eadē duce & magistra natura oues à Pastoribus reguntur & gubernantur, & quādo aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam esset, si ouis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartū argumentum peti potest à nomine & officio clericorum, clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequiū solius Dei,

C atque ad hoc ipsū ab vniuerso populo Deo oblati, vnde & Clerici dicūtur tanquam ad sortem Domini pertinentes, vt S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certe autem in ea, quæ sunt oblata & cōsecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullū ius habere possunt Principes sæculi. id quod & lumen rationis ostendit; & Deus ipse in scripturis Sanctis non obscurè tradit, cū ait Leuitici vlt. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum sanctum sanctorum erit in Domino.* quis autem dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt? qua ratione bona etiā temporalia Clericorum, bona dominica propriè dicun-

D tur in can. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt. Quintū argumentum ducitur à signis, & prodigijs quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumpserūt, de qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in li. 5. sacrarum collationum. sed extat insigne testimonium Basilij Porphirogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonem in Nomocanone Photij in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanæ primæ, & secundæ, quam nos Latini octauam synodum appellamus. Refert enim idem BASILIVS caussam omnium calamitatum eius temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatē latam. *Ex quo,*

E inquit, *lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum vsque diem vitæ nostræ contigit, sed potius è contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAPVT XXX.

Soluuntur argumenta contraria.

SED operę precium erit ad eas obiectiones breuiter respōdere quas Didacus Couar. loco citato,

& Ioan-

& Ioannes Medina in C.de restit.q.15.(qui liberius A
alijs in auctoribus loquuti sunt,) in medium protulerunt. Obijciunt ergo primo, nullā extare legē diuinam qua Clerici eximātur à iurisdictione Principum Laicorum. Sed iam ostendimus extare nō pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiā ducatur argumētum ad probandū iure diuino clericos liberos esse à iurisdictione Principum sæcularium. neque obstat, quod testamentum vetus abrogatum iam sit per testamentum nouum. nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiáq; præcepta, nō tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continent vel declarent ius naturæ, & præterea cum cæremoniæ Iudęorum figurę fuerint rerum nostrarū, vt Apostolus docet 1. Cor. 10. Gal. 4. & Heb 7. non male ducimus argumenta per simi- B
litudinem à ritibus Iudaicis. denique non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex iure naturę depromptas adduximus, ius autē naturę non humanū, sed diuinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manauerit. Secundo obijciūt leges multas Iustiniani ex Codice & Authēticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio. nam si hoc argumentum vim vllam haberet probaret, etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: cōstat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photij, non C
paucas leges Iustiniani de rebus planè Ecclesiasticis & spiritualibus disponere. Couarruuias autem, & Medina, vt etiam omnes Theologi, & Canonistæ, summo consensu docent in rebus Ecclesiasticis, & spiritualibus liberos esse Clericos à potestate Principū sæculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de iure, & toleratas aliquando à summis Pontificibus, nunquam autem approbatas. Non tamen negauerim, multas quoq; esse ciuiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quàm Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu tēporalium tantummodo rerum, vt loquitur Nicolaus I. Papa in epist. ad Michaëlem, Imperialibus vtitur legibus, quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, & c.1. de no. ope. nunt. & alibi. quæ tamē omnia intelligi debēt de ijs legibus quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & D
quo ad directionem, non quo ad coactionem, ac deniq; cum absunt aliæ cōditiones, quas notāt Doct. ac præsertim Felin. in ca. Ecclesia S. Mariæ. de constit. quæst. 1. Tertio obijciunt exemplum Apostoli Pauli qui cum esset Præsul Ecclesiasticus, nō timuit appellare Cæsarem, atque ab eo iudicari se debere liberè confiteri, vt S. Lucas refert Act. 25. sed hanc obiectionem Couar. omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, vt constat ex c. vlt. Act coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumnijs Iudæorum, & iniustitia Presidis Romani, qui so- E
lum Cęsarem supremum Iudicem agnoscebant. Itaque ipso quoque de facto saltem; si non de iure Cæsarem Iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac iudicis sui coram Gentibus vel Iudæis mentionem facere voluisset. Quarto obijciunt testimonia SS. Apostolorum Petri & Pauli. scribit enim B. Petrus in epist. priore ca. 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tamquam ab eo missis*. & B. Paulus in epist. ad Rom. cap. 13 *Omnis*, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. in quem locum scribit S. Ioan. Chrysost.

hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis, & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. RESPONDEO, sententias Apostolorum generales esse. quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniā eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, vt Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impediretur. tamen absolutè verba illa tam Beati Petri, quàm B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimonijs Apostolicis probari Clericos Principibus sæculi vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges sæculi esse legitimos superiores, & Iudices Clericorum. quod certè probari non poterit, nisi probetur, oues Pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præeminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus, quamuis enim iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. vnde etiam non sine caussa in publicis precibus oramus pro rege, vel pro Imperatore nostro. nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis & Monachis, próque omnium pace, & tranquillitate inuigilent; debetur eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri, 1. ep. cap. 2. *Regem honorificate*, debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, & cum de rebus ijsdem nulla extet canonica dispositio, ac demum quoad directionem, vt supra diximus, non quo ad coactionem. Præter hæc argumenta obijcit Ioannes Medina loco citato quædam alia, quæ Couarruuias fortasse vt leuiora prætermittenda putauit, sed nos ea quoque breuiter diluamus. Ait igitur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta Leuitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solùm Aaroni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat ciuilis totius populi Iudæorum. In lege quoque Euangelica Christum ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud: *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper*. Ioan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex Euangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant iure diuino à debitis antea contractis, vt à debito seruitutis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis & obedientiæ ciuilis, sed clerici ante clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Principū, & Magistratuum sæcularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probauit Medina eos ciuilibus Magistratibus fuisse subiectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quandoquidem ijdem Primogeniti Sacerdotes & Principes esse solebant, docet Sanctus Hieronymus in quæstionibus Hebraïcis ad ca. 49. Gen. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa paraphrasi Chaldaïca eodem loco in benedictione Rub. Porro Moses, cui subiecti erāt Leuitæ, non solùm Princeps ciuilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, & Aarone maior, quamuis extraordinaria potestate. vnde dicitur in Psal. 86. Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius, & nouimus Aaron à Mose consecratum: & denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosis, fuisse

Mosem Pontificem, Regem, & legislatorem Hebræorum quid igitur mirum, si Leuitæ Moysi subiecti erant, non minus, quàm Aaroni, cum Moses nō minusquàm Aaron sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subiectum de facto solum, non de iure certissimū est. & potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudiciaria, sed permissio intelligenda est, vt SS Patres docent, Chrysost. & Cyrillus, de qua Dominus ait Luc. 22. *hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* & certè ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Paduano Christum Dei filium naturalem Principibus terrenis iure subiectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quàm ipse velit, probat. Nam si paria sunt eximere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuilis; sicut non potest summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio, sine consensu partis, quoniam alioquin iniuriam facere videtur: ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum sæcularium, sine ipsorum consensu. Atq; hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita hęc est, quod maius omnino sit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, virum & vxorem, quàm inter Principem, vel Magistratum, & ciuem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is, qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is, qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoque votum continētiæ emittat, neque is, qui tantum pecuniæ debet, vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à subiectione ciuili, & transfert in subiectionem Ecclesiasticā etiam non consentiente, vel repugnante superiore ciuili. quoniam vnusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adhærere vxori, iuxta verbum Domini Matt. 19. ita potest relinquere Principem sæculi, & in sortem Domini transire, atq; ad Dei seruitutem accedere, seq; totum Episcopo in clericatu vel Abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex Euangelica, & Baptismus non eximunt à iurisdictione ciuili, igitur neque eximit clericatus. Respondeo, non esse eandem rationem legis Euangelicæ & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Euāgelica, & Baptismus non concludunt, imò necessarium esse volunt Principatum ciuilem, vt aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. At Clericatus, vt etiam Monachatus non posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset & immunis à iurisdictione ciuili, & ordo ipse naturæ peruerteretur, si Pastores ouibus, parentes filijs, & spiritualia corporalibus subijcienda sint. At, inquies, iniuria fiet principibus si inuiti suo iure priuentur, quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis iniuriam fieri, quia qui iure suo vtitur, nullam facit iniuriam. vtitur autem iure suo, qui eligit statum, quem sibi magis conuenientem esse censet, quamuis per accidens sequatur, vt Princeps subdito suo priuetur. Nam etsi quis iusta de caussa domicilium suum in aliam ciuitatem, vel prouinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen iniuriam illi fecisse videbitur. Vltima obiectio Medinæ illa est, quod non repugnet rationi, vt homines addicti obsequio Dei & spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magistratui sæculari, ex quo sequitur, vt si empti sint, id factum sit concessione Principum, non iure diuino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, vt nihil difficultatis subterfugere videamur. nam sicut Princeps sæcularis, vt Christianus & in rebus spiritualibus est ouis, & filius sacerdotum: ita è contrario sacerdotes vt ciues, & in rebus temporalibus videntur posse dici oues, & quasi filij Principum sæcularium. Item quia vna tantum est Ecclesia, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici. igitur eodem modo quoniam vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps sæcularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quàm Clerici Principi sæculari in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis.

Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum, non esse de iure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de iure naturæ secundario, quod etiam ius gentiū appellari diximus. Nam vt S. Thomas rectè docet in 2. 2. quæst. 57. art. 3. ius naturæ primarium respicit rem absolutè consideratam, ius naturæ secundarium, siue ius gentium respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis. Licet igitur non repugnat rationi absolutè, vt Clericus subsit in rebus ciuilibus Principi sæculari: tamen repugnat in ordine ad officiū Clericorum ritè administrandum. nam vt alia omittam, turpissimum esset, vt etiam Sotus annotauit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est: & quis ferret, si hodie sacerdos ad suum Tribunal Magistratū vocaret, cras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum; & nonne omnis reuerentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possēt; hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docēte constituit, vt vbique sacerdotes immunes essent à iurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem respondeo, Principem quidem ouem, filium spiritualem sacerdotis esse: sed sacerdotē nullo modo filium vel ouem Principis dici posse. quādoquidem sacerdotes, & omnes clerici suum habent principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solum, sed etiam in tēporalibus regūtur, neq. fieri potest, vt quos agnoscāt principes in rebus tēporalibus, cum iuxta Euangelium, nemo possit duobus Dominis seruire. Ad alterā cōfirmationem respondeo, Ecclesiam verè vnā tantum esse, & nullo modo duas, ciuitatē autem vnam esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia cōtinet omnes Christianos Catholicos, siue sint clerici, siue Laici. si quis autem cōsideret cœtum Laicorum, non vt Christiani sunt, sed vt ciues, vel quocūque aliomodo, is cœtus Ecclesia dici non potest. nō igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cœtus Laicorū, & cœtus Clericorū formaliter duę ciuitates, dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diuersas leges habēt, diuersum principem, diuersa tribunalia, & tamen materialiter vnā quoq; ciuitatē faciūt, quia vnā Vrbē inhabitāt, & sub eiusdē principis protectione viuūt, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro cōmuni bono suscipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia lōgè maiora publicarum precum, & sacrificiorum ad Deū.

LIBER SECVNDVS, DE MONACHIS.

PRÆFATIO.

DISSERVIMVS Libro superiore de Episcopis & Clericis, id est, de prima, & nobilissima parte corporis Ecclesiastici. Sequitur, vt de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de ijs hominibus disseramus, qui in Euangelica Christi sequuti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituũt, quàm aut lex diuina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingrediar, si pauca prius de huius ipsius disputationis vtilitate, vel potius necessitate, dixero.

Quamquam enim monastica vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magnæ, & tàm excellentis partis Catholicæ nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rẽpublicam saluam cupiunt. Hæretici enim dum hanc partem petunt ac vt monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacunque oblata occasione in Monachos inuehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, & primarios Antichristi satellites vocant, nõ eò certe spectant, vt ordines solùm hominum religiosorum disijciant, monasticenq; de medio tollant, sed vt Ecclesiam totam hac ratione perturbent, & lædant, eamq; (si fieri posit) à fundamentis euertant. Intelligunt enim, si contra Monachos caussam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaserint, non à Christo institutos, sed à malo dæmone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se cõtinuò id effecturos, vt vniuersa Ecclesia, quæ vna voce, & consensu tot iam sæculis monasticen approbauit, vano errore delusa, pro Christo Antichristum coluisse, & à rectę fidei, veręque doctrinæ tramite, quàm longissimè aberrasse videatur.

Neque vero nouum est hoc hæreticorum aduersus Monachos bellum, neque recens mali dæmonis artificiũ, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam vniuersam petere. Sicut enim quotquot fuerunt vnquam pij scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cœlum tollere conati sunt, sic nulli ferè vnquam hæretici extiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint. Quando vos (*inquit B. August. in Psal.* 132.) rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo sanentur, illi vobis insultant de Monachis. Primò, si comparandi sunt, vos videte; quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen Monachorum? quantò meliùs dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum? *Et rursus, de Petiliano hæreticorum principe idem August. lib. aduersus Petilianum* 3. *cap.* 40. Deinceps, *inquit*, perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum, & Monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitę à me fuerit institutum.

Iam verò ARIANI *tanto furore bacchabantur in Monachos, vt ipsas etiã desertissimas solitudines locaque maximè abditã, & recondita penetrarent, vt Monachos quærerent, raperent, atq; occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit* Ruffinus, *lib. hist.* 11. *c.* 3. Inde, *inquit*, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentib. indicit. Ter mille simul, aut eò amplius, viros per totam solitudinem secreta, & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum, ac peditum manum: Tribunos, Prępositos, & bellorum Duces, tanquam aduersus Barb. pugnaturus, elegit. Qui cùm venissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi; Amice, ad quid venisti? *De* VALENTE *Imper. pariter Ariano in Chronico B. Hieron. annotauit, vsque adeò illum odisse Monachos, vt lege lata, Monachos omnes, aut arma sumere, milítésque fieri, aut fustibus cædi, mactarique decreuerit.*

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hæreticorum, ac presertim Imper. Constantini Coprony. & cęterorum veterũ Iconomachorum in SS. illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta cõmemorarem. Quid igitur, vt ad posteriora tempora descendamus, Ioan. VVICLEF *de* Religiosorum *ordinibus sensit? nempe omnes ad vnum à diabolo in Ecclesiam introductos, &*

August. Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi pœnitentiam egerint, quod Monachi, & Patres Monachorum fuerint; Sic enim habent articuli eius postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus LVTHERVS? *nonne tertio quoq; verbo in omnibus scriptis suis, quæ sanè quàm plurima extant, monasticen lacerat? At, vt alia prætermittam, quæ suo loco postea afferentur, certè in* Epithalamio *illo suo, plus quàm credi possit, obscœno, & sordido, quod in caput septimum epistolæ prioris ad* Corinthios *scripsit, qui cœlibem vitam in monasterijs ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora sua cremare confirmat.* Et *in eod. lib. statum religionis nihil valere, sed Ethnicum, terrenum, sæcularem, ac veluti lutum esse dicit, cùm è contrario statum coniugij spiritualem, cœlestem, diuinum, atq; aureum esse prædicet. Ioan.* CALVINVS, *lib.* In *stit. 4 c. 13. rem totam breuiter ita definit, vt esse velit monasteria lupanaria; vota monastica retia Satanæ; Monachos omnes sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia dissensionem fecerint, & se totos diabolo consecrauerint.* PHILIPPVS *Melanchthon in* Apologia *pro confessione Augustana, articulo de votis, vota atque opera Monachorum nūc obseruationes fatuas, nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaicas, atque Mahumeticas vocat.* MAGDEBVRGENSES *Centuriatores in* 10 *cap.* 4. C*ent. posteaquam multorum veterum Eremitarum vitas, & res gestas breuiter descripserunt, in hæc verba sermonem claudunt:* Sed quis, *inquiunt,* non hęc hominum mōstra execretur, vt inimicos humanę societatis, & contra totam secundam tabulam delinquentes? *Vt illud interim omittam, quòd partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione consumunt, quos vbique hypocrisis, vbique superstitionis, vbique impietatis accusant.*

Sed quid, obsecro, Lutheranos in tam apertum, tàmque implacabile bellum contra Monachos *impulit? Quid eis* M*onachi nocuerunt? quid rapuerunt? quid illis debent? Nonne, si sapérent, ingentes gratias potius regno* Monachoumr, *vt ipsi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apost. ille Germanicus, tertius Helias, tótque alij illustres Proph. atque Euangelistæ, tanquam ex equo* Troiano *prodierunt. Vnde enim habet Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum,* Munsterum, Menium, Musculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? *Nonne ex monasterijs? Quamquam si verum fateri volumus, non monasteria tot nobis hæreticos pepererunt, sed ipsa potius pestis hæreseos monasteriorum desertores fecit.*

Sed quid miramur, si filij tenebrarum lucem religionis ęquis oculis intueri non queunt: si desertores militiæ, castra Sāctorum oderunt: si fugitiui, ac perfidi, stantes in acie cōmilitones suos exhorrent, si denique principis tenebrarum, primíque cælestis militiæ desertoris, ac transfugæ, discipuli eius, ac filij, opera imitantur? Nam (*vt apud Athanasium magnus ait Antonius*) omnes quidem Christianos diabolus odit, sed probos Monachos, Christique virgines tolerare nullo modo potest. *Hinc illæ voces Abbatis Sereni apud Cassianum Collat. 7. c. 23.* In ipsis, *inquit,* cænobijs, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita dæmonum atrocitas grassabatur, & frequentes, ac sensibiles sentiebantur aggressus, vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed vicissim alijs degustantibus somnum, alij vigilias celebrantes, Psalmis & orationibus, seu lectionibus inhærebant, cumque illos ad soporem naturæ necessitatis inuitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, custodiam, similiter excubiæ tradebantur.

Habetis, quid hæretici tàm veteres, quàm recentes, & quid ipse etiā pater eorum diabolus de Monachis *censeat. Nunc de ijsdem quid censeant Patres, quid etiam Christus &* Deus, *meritò à me requiri, atque expectari video. Sed quoniā plurima huius generis testimonia in ipsa* Disputatone *sæpiùs nobis erunt necessariò afferenda: nunc duobus tantū duorū clarissimorum vtriusque Ecclesiæ luminum testimonijs contentus, rem totam, quàm breuissimè fieri poterit expediam. Probat igitur in primis totius Grecię eximium decus S. Ioan. Chrysost. is enim, & pro vitæ monasticæ defensione tribus integris libris acerrimè decertauit, & vbiq; solitudines, ac* Monasteria *ita splēdidè, magnificéque laudat, vt illa Regnis, atque Imperijs, & ipsi etiam Paradiso, ac Cęlo non dubitet anteponere. Denique hom. 8. in* Matth. Si quis, *inquit,* nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnē illum eremū videbit digniorē, & innumerabiles Angelorum cętus in corporib. fulgere mortalib. est enim cernere tota illa regione diffusum exercitū Christi & admirabilem illum regium gregem, virtutūq; cælestium conuersatio nem in terris

micantem. Atq; hæc non in viris solùm, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita varijs astrorum choris cœlum refulget, vt Ægyptus innumeris Monachorum, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. *Quanta hæc est laus? & à quanto viro, quanta verborum maiestate profecta? Sed iam B. Augustinum totius Occidentis clarissimum lumen audiamus.*

I*s igitur in lib. de morib. Ecclesiæ 1.c.31. Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem iactantibus obijciens.* Nihil, *inquit*, de ijs dicã, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & qua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, qui puris mentibus inhæserũt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil (inquam) de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quàm oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non finimur. Sed hic disputare longum, & superuacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirãdum, & honorãdum videtur, oratione nostra videri quì potest? Sed si hoc excedat nostrã tolerantiam quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque cõgregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi, sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intensissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium; nemo cuiquam onerosus est. Patres verò non solum sanctissimi moribus, sed etiã diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocãt, magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate, *Ac demum post alia multa finem faciens, ait:* Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutũ si laudare velim, neq; dignè valeo, & vereor ne iudicare videar, per seipsum tantũmodo expositũ placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addẽdum putauero. *Quàm dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum ijs, quæ ex Luthero, & Caluino paulò antè recitauimus? nimirum, hic fides, ibi perfidia; hic sapientia, ibi stultitia; hic grauitas, ibi furor; hic Deus, ibi diabolus loquebatur. Neque verò Deus per voces, & scripta solùm Catholicorum Patrum, sed etiam ipse per se sanctitati, atq; præstantiæ ordinum Religiosorum testimoniũ tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur in primis diuinæ illæ, amplissimæq; promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Euang. extant, quibus (Matt. 19. Marc. 10. Luc. 18. Isa. 56.) centuplũ in hoc sæculo; sedes honoraria in iudicio; locus & nomẽ in regno cælorũ maius, atq; nobilius, quàm filiorũ, & filiarũ sit, huius disciplinæ cultoribus Dominus pollicetur: testantur deinde hoc idem diuina signa, atq; prodigia. Certè enim post Apostolico tempora splendore maximorum signorũ, iudicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, vterque Macharius, Hilarius, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ij omnes sine cõtrouersia professione Monachi fuerunt. Quantæ igitur, & quàm proiectæ est audaciæ, sanctissima instituta, à Deo ipso e cælo signis, atq; prodigijs clamante, & approbante, confirmata adhuc tamen animis obfirmatis cõtemnere, improbare, reijcere, cõspuere, lacerare? Vt interim omittã, quod hæc ipsa instituta longè antè Helias, & Ioannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarũt. Exceptis enim sacris Martyribus, rari omnino in numerũ Sanctorũ relati leguntur, qui ex Monasterijs nõ prodierint. Vt mihi iam monasticæ vitæ approbatio inter eas notas, ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omniũ hæreticorum conuenticulis internoscimus, atq; distinguimus, principẽ locũ tenere, clarissiméq; eminere videatur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Petrus probè intellexit, cum auctore Theod. li. hi. 4. c. 20. ex eo potissimùm demonstrauit, Luciũ quendã non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticũ, hostem lupũ, & inuasorem esse, quod eum nulli Monachi de more Ecclesiæ sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesiæ esse ordines Monachorum, vt Episc. Ecclesiæ haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset. Quæ cùm ita sint, intelligi profectò facilè potest, ita caussam Monachorũ cum Ecclesiæ caussa esse coniunctam, vt nemo vnquam Ecclesiæ hostis fuerit, qui nõ bellum eodem tẽpore Monachis omnib. indixerit. Quare à nobis mater nostra Ecclesia Catholica mihi videtur, ne nos ab hostibus diligẽtia, studióq; vinci patiamur, sed quantũ illi dies, ac noctes legẽdo & scribendo laborant, vt aliquod Ecclesiæ, vel eius partibus, ac membris detrimentum afferant,*

tantæ nos operæ, & laboris in omnibus Ecclesiæ partibus sartis tectisq; cōseruandis collocemus; præsertim cùm nos apud Deum clarissima iustitię, fideique corona, illos pœna sola perfidiæ, atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propiùs accedemus. Omnis hæc de Monachis disputatio septē præcipuis capitibus, siue quæstionib. continetur. Quibus quæstionibus vitæ eorū opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes, proprietates, & actiones vitæ religiosæ; & simul ad ea omnia respōdebitur, quæ aduersarij nostri in Monachis & eorū oratiōib. reprehendunt.

PRIMA *igitur quæstio erit de origine, ratione, & varietate religionum. Nec enim verentur aduersarij asserere, ordines Religiosorū, rem esse recens in ecclesia inuectā, & idē esse dicere; Ego sum ordinis B. Aug. ego Benedicti, ego Dominici, ego Frācisci, ac dicere; Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. quòd Apostolus in Corinthijs grauissimè reprehēdit, vt etiam illos propterea seditionis, schismatis, atq; hæreseos notare nō vereatur.* SECVNDA *quæstio erit de cōsilijs Euāgelicis, quæ sunt quasi bases, & fundamēta totius monastici ædificij. Horrēt enim hæretici ad vocem consiliorum, & operum supererogationis, tanquā ad ingētem blasphemiam. Id quod necessario faciunt; cum enim ab illis credatur, præcepta diuina nō posse à quoquam, tametsi iustissimo, vnquam impleri, non possunt non vehementer mirari, cùm nos docere audiunt, veros Religiosos non solùm præcepta, sed etiam cōsilia adimplere, & plus facere, quàm Deus præcepit.* TERTIA *quæstio erit de votis monasticis. Cùm enim aduersarij putent, Deo nihil placere, nisi quod ipse fieri iussit, omnia vota, quæ de rebus à Deo nō imperatis suscipiuntur, tanquā superstitiosa, & inania reprehendunt: imò aperte votū continentiæ sacrificium Moloch, votū paupertatis [illegible], votū obedientiæ summam temeritatem esse volunt.* QVARTA *quæstio erit de votis, quæ filij inuitis parentibus, & cōiuges inuito altero cōiuge, aliquando suscipiunt. Nam cùm Deus mandauerit, honorari parentes, & nō separari, quos Deus coniunxit, grauiter nos accusant quòd filios inuitis parētibus Monachos fieri patiamur; & matrimonia licet nōdum consummata, tamē rata, & firma, propter monasticā professionem dissoluamus.* QVINTA *de solitudine, & summa vitæ seueritate Eremitarū. Eremitas enim aduersarij vrsos, & misanthropos vocant propter solitudinē; propter eam autem seruitutem, qua plurimi eorum nunquā cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum breuissimum capiebant: nonnulli etiā integris hebdomadibus ieiunabant: alij ferreis cathenis se onerabant: quidā in editis columnis perpetuò cōsistebant; eos omnes execrantur, & tanquā sui ipsorū homicidas, & illius Apostolici præcepti transgressores: Habeto honorem corpori; quo præcepto nullum ipsi religiosius, ac sanctius colunt.* SEXTA *de habitu, & tōsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem semper modo, qui sunt eiusdem ordinis tondeantur.* SEPTIMA *de opere Monachorum. Existimant enim aduersarij, de natura, & ratione veræ monasticæ professionis esse, vt Monachi omnes laborē manuum victum quærant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosq; ac degeneres Monachos arguunt, & malum, & illicitū esse docent, tam sponte sua ad mendicitatem deuenire, quàm mendicatione victum colligere.*

Scripserunt de hoc argumento S. Ioan. Chrysost. in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Ioānes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium; B. Thomas in opusculo 19 quod est contra impugnantes religionem; B. Bonauentura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Christi: Thomas Valdensis lib. 3 & 4. de doctrina fidei, & de sacramentalibus tit. 9. Albertus Pighius controuersia 14. Alphonsus Viruesius Philippica 20. Alphonsus à Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, & verbo Votum. Ioannes Brunderius in suo compendio cōcertationum, tit. 34. Conradus Kœllin in euersione Epithalamij Lutherani: Ioannes à Dauentria in refutatione Confessionis Augustanæ: Ioannes Eckius in Enchiridio, & in conclusionibus de votis: Franciscus Orantius, lib. 5. de locis Catholicis. Gaspar Schatzgerus, lib. 1 cap. vlt. & lib. 2. c. 1. suarum Controuersiarum: Ioannes Hoffmeisterus contra art. 27 Confessionis Augustanæ: Iacobus Latomus lib. de Monachorum institutis, & votis: Ioannes Cochlæus libro de votis, & in discussione art. 27. Confessionis Augustanæ: Iodocus Clichtouæus, lib. 3. Antilutheri: Alanus Copus Dial. 2. Matthæus Galenus de origine Monastices: Richardus Cœnomanus in antidoto ad censurā Erasmi in regulam S. Augustini: Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis: Guilelmus Lindanus lib. 4. c. 98. Panopliæ.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De nomine Monastices.

EXPLICATVRVS igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, & simul hæreticorum mendacia, & calumnias refutaturus, à nomine, vt par est, exordiar. Nomina apud Græcos quinque inueniuntur. vocant enim professorē huius vitæ θεραπευτὴν, ἀσκητὴν, ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχόν: Latini retinuerunt vltimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem, & religiosum: θεραπευτὴς, significat cultorem. Vtitur hoc nomine Dionysius, c. 6. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit, ab Apostolis fuisse Monachos vocatos θεραπευτὰς, eo quod ipsi purè præter cæteros Deum colant. Vtitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplatiua supplicum, vbi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quòd Deum diligētissimè colant, vel quòd animas suas colant, & curent à morbis vitiorum; nam θεραπευτὴς, significat, & cultorem, & medicum, ἀσκητὴς, significat pugilem, siue exercitatorem, quo nomine passim vtitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, cùm alij homines exerceant se in bello, in mercatura, &c. ἱκέτης, supplicem significat, quo nomine vtitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplatiua supplicum. Dicuntur autē supplices à præcipuo munere, quod est orare, & laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim à Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, & à Nilo, qui librum suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. dicuntur autē Monachi philosophi, vt Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam seueri, contemptores rerum temporalium, & toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequētissimum est apud omnes Patres Græcos & Latinos. quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epist. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriissimè conuenire eremitis, qui soli habitabant: *Interpretare*, inquit, *vocabulum Monachi, hoc est tuum; quid facis in turba, qui solus es?* At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quòd eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in eius vita: nomen autem Monachi inuenitur apud Dionysium Areopagitā, qui ferè CCC. annis Paulum primum eremitam antecessit, tum ex eo, quòd omnes veteres, & ipse etiam Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruāda virginitate nomen Monachi, tàm eremitis, quàm cænobitis volunt esse commune.

B. Augustinus in Ps. 132. exponens illud: *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*, dicit, hoc dulcissimum cāticum excitasse homines, & de sęcularibus Monachos fecisse, nihilq; aliud significare Monachum, quàm hominē in tali vnitate, & communitate cum aliis eiusdem instituti viuētem, vt cum illis omnibus vnum cor habeat, & vnum, ac solum hominē faciat; secundum quam significationem nomen Monachi solis cœnobitis conueniret. at verissima explicatio huius nominis est apud Gratianum & Dionysium. Scribit enim Cassianus collatione 18. Abbatis Pyamonis, c. 5. inde Monachos A dictos, quòd à coniugiis abstinerent, & à parentum se consortio, ac mundi huius conuersatione secernerent, vt nimirum soli Deo per contemplationem inhærerent, quod idem tradit Dionysius. cap. 6 Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit, monachos appellari, quod rebus diuisibilibus relictis, Monadi, id est Diuinitati soli placere contenderent.

Ex quo sequitur, propriè Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contēplatiuę dant operā, quales sunt Cassinēses, Cisterciēses, Cartusiani, Camaldunenses, atq; alij id genus. quod intelligentes, S. Thomas, S. Bonauentura, & alii doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos, & B Franciscanos, & similes, qui non soli cōtemplationi insistunt, sed in actione versātur, iuuātes Episcopos & clericos in concionibus, & Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares quidē quòd certæ regulæ viuēdi addicti sint, quo nomine passim vtuntur concilia. Religiosos autem, quòd se totos Dei obsequio mācipauerint, vt rectè explicat B. Thom. 2. 2. q. 186. art. 1. religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus: quare sicut omnes probi christiani dici possunt religiosi, si Deo seruiant vt eorum vocatio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei seruiunt, C nisi Deo: & licet hoc nomē videatur nouum, tamen reuera est omnium antiquissimum; respondet enim propriè illi Græco, θεραπευτὴς, quo Dionysium, & Philonem vsos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPVT II.

De natura, siue definitione Religionis.

QVANTVM ad rē attinet, Religio, vt hic à nobis accipitur, sic definiri potest, Religio status est hominum ad perfectionem Christianam per paupertatis, continētiæ, & obediētię vota tendentium.

Sunt autē hoc loco annotanda quædam. PRIMVM illud est, veram perfectionem in charitate cōsistere: D perfectio enim vniuscuiusq; rei in eo posita, vt fini suo vltimo, quàm arctissimè cōiungatur. Finis autē hominis Deus est, charitas verò maximè vnit hominem cū Deo, iuxta illud 1. Ioa. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Coloss. 3. *Charitas est vinculū perfectionis*, id est, vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominē reddit perfectum, vel (vt Chrysostomus exponit) vinculum quod ligās, & cōtinens in homine omnes virtutes, hominē reddit perfectum. vt enim spiritus humanus ligat, & cōtinet omnes humores, & partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitās corda nostra per charitatē continet omnes virtutes alioqui facile dilapsuras. Quod etiam idē Apostolus ostendit, cùm ait 1. Cor. E 13. *Charitas patiens est, benigna est*, & quæ sequuntur.

Itaque Iræneus lib. 5. ante medium exponēs illud Apostoli 1. Thess. vlt. *Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus conseruetur*; dicit hominem perfectum tribus cōstare, corpore, anima, & Spiritu sancto inhabitāte per charitatē. vt enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ: ita si desit charitas, erit imperfect⁹ in genere moris. Quo modo locū illum Pauli intelligūt etiā ferè omnes Gręci, Chrysostomus, Theodoret⁹, Oecumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epi. ad Hedibiā, quæst. vlt. Deniq; quod charitas sit Christiana

perfectio, ex eo patet, quod ad eam omnia referuntur. Math. 22. *In his duobus mandatis vniuersa lex. &c.* 1. Timot 1. *Finis praecepti charitas.*

Nota SECVNDO, ex B. Thoma in opusculo de perfectione, quatuor esse gradus charitatis, proinde etiã quatuor esse gradus perfectionis, dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum & imperfectum, si comparetur ad diuersos gradus seu etiam fines.

PRIMVS gradus charitatis est, diligere Deum; quantum est diligibilis, id est, infinito amore. Qui gradus soli Deo conuenit, & idcirco solus Deus in ordine ad istum gradũ perfectus est: Angeli & Sancti omnes sunt imperfecti: quanquam hæc imperfectio non est propriè dicenda priuatio, aut vitium, sed pura quædam negatio.

SECVNDVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quantũ potest creatura diligere, ita vt semper actu de Deo cogitet, & sine intermissione in eum per affectũ feratur, & ne primos quidẽ motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorũ comparatione omnes alij sunt imperfecti. Quare Phil. 3. Apostolus, qui dixerat. *Quicunq; perfecti sumus, hoc sentiamus.* Idem ait: *Non quod iã acceperim, aut iam perfectus sim.*

TERTIVS gradus est, diligere Deum, non quãtum est diligibilis, nec quantũ potest creatura quælibet absolutè diligere: sed quãtum potest creatura mortalis, quæ à se remouit omnia diuini amoris impedimẽta, & totã se Dei obsequio consecrauit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam iustorũ & piorum. Et hæc est perfectio, de qua loquuntur Theologi, cum dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, & statum religiosorũ esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos & religiosos, quod religiosi non tenentur continuo esse perfecti, sed tantũ aspirare ad perfectionem. versantur enim in exercitatione virtutis, & remotione impedimentorum. at Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum charitatis peruenisse, ad quẽ religiosi per sua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem esse statum hominũ ad perfectionem tendentium.

QVARTVS gradus est, diligere Deum, nõ quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura vel absolutè, vel in hac vita diligere: sed tamen ita, vt nihil æquè, aut magis, quàm Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium diuinæ dilectioni, & hic gradus præceptus est omnibus, & quandam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Vnde 1. Io. 2. dicitur: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.* Et tamen Mat. 19. Dominus ei, qui dicebat, se omnia præcepta seruasse, ait. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, &c.* Loquitur enim Ioannes de isto quarto gradu: Dominus autẽ de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in hac tota disputatione agemus.

Nota TERTIO, instrumẽta apertissima, atq; vtilissima ad hanc perfectionem acquirendã, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, & obedientiam; nam vt quis perfectè Deum diligat, debet & se totum Deo tradere, & omnia impedimẽta remouere. vtrumq; consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus & res externas; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animum per obedientiam, corpus per continentiã, res externas per paupertatem. Item per has virtutes remouentur omnia

A impedimenta diuini amoris. *Radix enim omnium malorum est cupiditas*, 1 Timot. 6. Quemadmodum: *Radix omnium bonorum est charitas*, vt Augustinus adiungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita reuocatur, ad luxuriam, auaritiam, superbiam: quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Ioa. 2. dicitur: *Quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis & irascibilis, ille appetit bonum absolutè, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis & animalis.

B Naturalis appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conseruandam tam in indiuiduo, vt cibum & potum, quàm in specie, vt actum generationis. Qui appetitus cum est inordinatus, dicitur incontinentia & à Ioanne cõcupiscentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ sunt bona secundum existimationem, vt pecunias, vestes, lapides pretiosos, & similia, quæ nõ appetũtur à bestijs, quibus nõ inest appetitus nisi naturalis, & hic appetitus cũ est inordinatus, dicitur auaritia, vel curiositas, & à Ioãne cõcupiscentia oculorum.

Deniq; appetitus irascibilis appetit excellentiam, quæ apprehẽditur vt res maximè ardua: & cum est inordinatus, dicitur à Ioanne superbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres

C illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota QVINTO non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringit se perpetuò ita victurum. Religio enim est status quidã: status autem significat rem immobilem, & perpetuam. Quare fieri poterit, vt aliquis sit perfectus & tamen non sit in statu perfectionis, quemadmodum è contrario non raro accidit, vt multi tã Episcopi, quàm religiosi sint in statu perfectionis, & non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPVT III.

De varijs ordinibus Religiosorum.

D QVANTVM ad TERTIVM, veteres duo tantum agnoscũt genera religiosorum; vnum anachoretarum, siue eremitarum, alterum cœnobitarum: Ita enim docet Hieronymus in epist ad Eustochiũ de virginitate, Augustinus lib. 1 de moribus Ecclesiæ, c. 31. & Cassianus collatione 18. cap. 4 Itaque errat Isidorus li. 2. de diuinis officijs c. 15 vbi tria facit genera Monachorum; eremitas, anachoretas, cœnobitas; nam ijdem sunt anachoretæ & eremitæ.

Addit quidem Hieronymus tertiũ genus, & Cassianus tertium, & quartũ, sed illa non sunt verè genera religiosorũ, sed quædam relaxationes, & corE ruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobijs viuunt, sed adhuc aliquas proprias pertinẽt facultates, nec in omnibus obtẽperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasterijs ad eremum transeunt, non vt sanctius, sed vt liberius viuant, nimirum excusso iugo superiorum, & legum cœnobiticarũ; quæ est corruptio vitæ eremiticæ, quare ista duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorum. Possumus nos cũ B. Thoma, & Scholasticis paulò plenius & subtili⁹ explicare formas, & genera religionum iuxta fines: ad quos

ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem charitatis refertur, vt dictum est.

A Possumus autem tribus modis Deum diligere, eique seruire: Vno modo, per contemplationem, ipsum Deum in se diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in mẽbris eius seruiendo, vt alendo pauperes, suscipiendo peregrinos, &c.

Tertio modo, per vtrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per cõtemplationem, quæ in actionem prodeat, siue per actionem, quæ necessario requirat cõtemplationem. Quod faciunt qui concionibus, & sacramentorum administratione populo seruiunt.

Iuxta hos fines tria sunt genera religionum. vnum earum, quæ profitentur vitam contemplatiuam solũ, quod genus in multas formas diuidi potest iuxta varias constitutiones, & regulas, quas sequũtur. Alij enim sequuntur instituta S. Antonij, alij S Pachomij, alij S. Basilij, alij S. Benedicti, alij S. Romualdi, alij S. Brunonis, &c.

B Alterum genus est earum religionũ, quæ profitẽtur vitam actiuam, quod in tot formas diuiditur quot sunt opera charitatis. Quidam enim militãdo atque Ecclesiam armis protegendo, seruiunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, S. Ioannis, & alij quidam egrotos curando in Xenodochijs, quidã mortuos sepeliendo, & alij aliis rationibus dum in proximos beneuolentiam ostendunt Deo gratum obsequium præstant.

C Tertium genus est eorum, qui profitentur vitam mixtam, quod etiam in varias formas diuiditur iuxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam sancti Augustini, quidam sancti Dominici, quidam sancti Francisci, &c.

Quod autem hæc ordinum varietas fuerit in vsu in veteri Ecclesia, & vtilissima sit, facilè probari potest; nam, vt ex Hieronymo, August. Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quàm cœnobitæ qui vitam contemplatiuam profitentur; quod etiam fuerint, qui vitam actiuam exercerent, patet ex Cassiano collat. 14. quæ est prima Abbatis Nestoris c. 4. vbi dicit, ex religiosis sui tẽporis alios dedisse vitam contemplationi, alios curando Xenodochio, alios alẽdis pauperibus, alios miserorum suscipiẽdo patrocinio, &c. Quod deniq; fuerint, qui vitam mixtam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, vbi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operã instruendis, & docẽdis imperitis, tũ ex B. Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorũ, asserit se instituisse in suo Episcopatu religionem regulariũ Clericorũ.

D Quod autem in his tribus generibus religionum multæ essent diuersitates iuxta varias obseruationes & ritus viuẽdi, docet Epiphan. in fine librorum contra hæreses, vbi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstinuisse à carnibus, alios etiam ab ouis, alios etiam à piscibus, alios etiam à pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

E Iam verò quòd hæc varietas institutorũ in eadem fidei cõsensione nihil obsit christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hac ratione prouisũ est omni hominũ generi, vt nemo sit, qui velit ad perfectionem tẽdere, & non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variæ propẽsiones, nec pares omnibus vires. vnus diligit solitudinem, alius gaudet frequẽtia; vnus libẽter orat, alius libentius legit, vel operatur, &c. Si ergo omnis religio requireret solitudinẽ, vel omnis communionẽ & frequentiam; aut si omnis religio abstinentiam à carnib⁹ indiceret, vel nulla indiceret, &c. pauci admodum religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse potest, quia cũ omnis ordo initio feueat, ac multos homines excitet ad pietatẽ; paulatim autẽ postea feruorẽ illum remittat, Deus subinde nouos ordines excitãdo, quasi perpetuò feruorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos cõseruat. Certè si quis legat vitã, & res gestas sanctorũ Antonii, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, & aliorũ, qui aut nouos ordines instituerũt, aut veteres iã penè collapsos restituerũt, is fatebitur esse verissimũ, quod diximus de mirifico ardore in studio pietatis, & multorũ hominum cõuersione à peccatis ad Deũ per nouos ordines religiosos.

CAPVT IV.

De confirmatione Religionum.

ORITVR hoc loco breuis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an verò egeat summi Põtificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inueniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est: & determinatio illius essentiæ ad certũ modum viuẽdi Et quidem essentia religionum in Euãgelio fundamentum habet, vt paulò post demõstraturi sumus: proinde ex hac parte nõ egent religiones Pontificũ approbatione. Modus autẽ ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicuè in Euangelio elucet, & non parum ex prudẽtia, & directione humana pendet. Quare Põtificis confirmatione indigere potest, & nunc re ipsa, propter ius positiuum nouas religiones prohibens, omnino indiget. Itaq; Antonius, Basilius, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec vllã leguntur à Pontifice approbationem quæsiuisse, propterea quod nondum extaret ius Ecclesiasticum id præcipiens. Cõdendi autem noui iuris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter M. C. LXX. pauperes de Lugduno ordinem quendã religiosum instituerũt, sed multis admixtis superstitionibus, & hæresib Quocirca à Lucio 3. Alexandri 3. successore hæreseos dãnati fuerunt, & secta eorũ reprobata, vt scribit Abbas Vrspergẽsis in Chronico anni MCCXII. Illi verò postmodum, id est, tempore Innocẽtij III sedem Apostolicam adeuntes diu institerunt, vt idẽ auctor ait, vt reconciliarentur, & religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, vt B. Franciscus, & B. Dominicus volẽtes similiter nouos ordines instituere, & metuentes, ne sibi accideret, quod videbãt accidisse Valdensibus, noluerunt cõfidere suo iudicio, sed à Pontifice confirmationem petiuerunt, & impetrauerunt. Paulo autem post in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III. periculum quod imminebat Ecclesiæ, si vnicuique liceret nouam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps vllus nouus ordo institueretur, nimirum sine approbatione Apostolicæ sedis, vt habemus c. fina. de Relig. dom, quod decretum renouauit Greg. X. in Concilio Lugdunensi. vt habemus cap. Vnico de Relig. dom. in Sexto. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPVT V.

De origine Religionum.

QVOD ad QVARTVM attinet de origine, aduersarij tria docent. PRIMO, religiones in-

cœpisse de quarto sæculo, id est, post annũ Christi CCC. primosque auctores fuisse Antonium, Macharium, & similes. Ita docent Magdeburgenses Centur. 4. c. 6. col. 464. *Cœpit*, inquiunt, *hoc sæculo primum monastice*, &c. Idem repetunt sæpissimè.

SECVNDO, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim praua imitatione. Cent. 4. cap. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum, vt fugerent persequutionem. Id quod scribit de Paulo 1. eremita B. Hieronymus in eius vita, & Sozomenus lib. 1. c. 13. ijdem autem Magdeburgenses Cent. 5. cap. 6. col. 700. *Cœpit*, inquiunt, *monachatus partim obscuratione doctrinæ de iustificatione, & veris cultibus Dei, partim ex praua æmulatione Essenorum.*

TERTIO, addunt Philippus in Apologia pro ar. 27. Confessionis Augustanæ, & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 10. fuisse quidem apud veteres quarti & quinti sęculi aliquos Monachos, sed eos, qui nũc sunt, nihil cum illis habere commune, & ideo verè dici posse, monachatum, qualis nunc est, rem nouam & recentem esse.

Nos ergo primò ostẽdimus religiosam vitam diu ante quartum sæculum incepisse. Secundo, originem eius non fuisse casum, vel errorem, vel prauam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertiò, religiones, quę nunc sunt, easdem esse quoad essentiam cum iis, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primum vitam religiosã adeo esse antiquam, vt quædam eius adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluuium: maior quædã expressio in lege Mosis, perfectio autẽ Apostolorum tempore.

Habemus in primis Gen. 4. de Enos, *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, & sublimiorem, quàm esset religio vulgi, nam ante Enos certè etiam Adam, & Abel, & Seth Deũ inuocauerunt: & tamen iste dicitur primus cœpisse inuocare nomen Domini. Vide de hac re Vualdensem lib. 3. doct. fidei, art. 2. cap. 1.

Habemus deinde Num. 6. vota Nazaræorum, qui seipsos Domino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdã seipsos toto diuino cultui deuouere scribit Origenes hom. 11. in Leuit.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri, Heliam & Helisæum, ac filios Prophetarum sine vxoribus & diuitijs in hoc mũdo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epist. ad Rusticum, quæ est ordine quarta; *Filij Prophetarum*, inquit, *quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, prope fluenta Iordanis: & turbis vrbium derelictis, polenta, & herbis agrestibus victitabant.* Et episto. 13. ad Paulinum, de Monachis loquens: *Noster princeps*, inquit, *Helias, noster Helisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis.*

Habemus etiam Hiere. 35. insignem commendationẽ nepotum Rechab, qui cũ eis pater, siue auus pręcepisset, vt domos non ædificarẽt, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam durissimam, quasi extrà mundum agerent, omnia diligentissimè obseruarunt. quos etiam monachorũ nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Ioannem Baptistam monachorum, & eremitarum Principem fuisse, scribunt fere omnes Patres. Nazianzenus orat. in Basilium, S. Basilium, qui monachus fuerat, cum Ioanne Baptista comparat. Chrysostom. hom. 1. in Marcum, *Sicut*,

A inquit, *Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum Princeps Ioannes Baptista est.* Hieronymus ad Eustochium de seruãda virginitate, de eremitis disserens: *Huius vitæ*, inquit, *auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.* Idem docent Cassianus collat. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Isidorus libro 2. de diuinis officijs cap. 15. & B. Bernardus sermone de excellentia Ioannis Baptistæ.

Veniamus ad nouum Testamentum, & ostendemus ante annũ CCC. fuisse monachos in Ecclesia. PRIMVM id probatur ex Athanasio in vita Beati Antonij, vbi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen monachos fuisse, qui in agris, ciuitatibus vicinis, monasteria sua

B constituebant: & Antonium, cum is monachus fieri vellet, ad senem quendam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur & B. Antonium non fuisse primũ monachum, & ante annũ Domini CCC. fuisse monachos: nam Antonius floruit initio IV. sęculi: anno enim CCC erat annorum XL. vt colligitur ex Chronico Hieronymi, & tamen ipso adolescente inueniebantur multi monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. 4. c. 10 col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta facilè, id probari potest: nam scripsisse Athanasium vitam Antonij, testantur Nazianzenus in Athanasio Hieronymus de viris illustribus in An-

C tonio, in Euagrio, & in Athanasio, Ruffinus lib. 1. hist. cap. 8. August. lib. 8. Confess. cap. 6. Paulinus in vita Ambrosij, Palladius in hist. Lausiaca, cap. 8. & Socrates lib. 4. cap. 18. Quòd autem hæc ipsa quam habemus, sit illa ipsa Athanasij, patet ex eo, quod est reuera insigne volumen, vt Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasij: item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recẽset historiã illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasij de vita Antonij referunt. Deniq; nihil in contrarium afferunt Cẽturiatores, nisi iudicium suum: stultum autem est sine vlla ratione, vel coniectura,

D vel auctoritate id in controuersiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur SECVNDO ex Damaso, qui in vita Dionysij Papæ scribit, nunc ipsum Dionysium ex monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebij, Dionysium Romæ sedisse anno Domini CC.LXVI. non ergo monachi cœperunt post annum Domini CCC.

TERTIO probatur ex Cypriano & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt: scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, Cyprianus Tertullianum sequutus scribit librum eiusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Vterque autem loquitur de virginibus religiosis, & per solennem professionem Deo

E consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo libro inter virgines mundi; id est, sæculares, & virgines Dei, id est sanctimoniales. de quibus ait: *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et infra eas alloquens: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam*, &c. Similia habet Cyprianus.

QVARTO, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum monachum, & libro de Ecclesiast. Hierarch. c. 6. prolixè explicat monasticæ professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses verè de Monachis scribere auctorem eius libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum. Cent. 1. lib. 2. c. 10. col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annot. ad c. 17. Act. item Lutherus, Caluinus, & omnes hæretici. At opera ista nomine Dionysij citant tres veteres Pontifices, Gregorius I. homilia 34. in Euangelia, Martinus I. in Concilio Romano, & Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicol. Papa I. in epist. ad Michaelem Imperatorem citat epist. S. Dionysij Areopagitæ ad Demophilum monachum. Item duo generalia Concilia VI. act. 4. & VII. can. 2. Præterea Doctores plurimi, vt S. Maxim. qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophron. Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. 11. sextæ synodi, Damascenus l. 1. c. 12. de fide, Euthimius Panopliæ part. 1. titu. 2. Anastasius bibliothecarius in epist. ad Carolum Caluum, Hilduinus in epist. ad Ludouicum Pium, & alii posteriores omnes. Non est autem vllo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recẽtior, quàm sit B. Gregorius, vt notum est, cum à Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quàm sit Hieronymus; Nam Gregor. eum citans vocat antiquum, & venerabilẽ patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo sæculo proximum. Nõ potest etiam floruisse paulò ante Hieronymum, id est, IV. sæculo: nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria exstitisset. Et præterea notus fuisset eadẽ ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque patribus, qui bus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest: Quare necesse est, vt Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, & suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repertum fuisse tẽpore B. Gregorij, vel paulò ante.

Ex quo soluitur argumentũ Vallæ, Erasmi & Centuriatorum, qui hoc vtuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus nunquã citent hos libros. Hoc enim argumentum eorũ nobis maximè fauet; nam cum isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tempore, & cum constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorẽ, sequitur necessario esse longè antiquiorem. Vnde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera non esse quidem Dionysij Areopagitæ, sed tamen auctoris ferè æquè antiqui, nimirum Apollinaris Hierapolitæ, vel, vt alii volunt, Dionysii Corinthii: quoniam vterque floruit anno Domini CLXXIV. vt Eusebius testatur in Chronico. Hoc autẽ etsi non est verum, tamẽ nobis sufficit ad asserẽdam antiquitatẽ monastices.

Quinto probatur ex Philone Iudæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplatiua supplicum, prolixè admodum describit vitam, & mores Monachorum, & sacrarum virginum, quos instituit in Ægypto S. Marcus Euangelista, vbi aperte ponit professionem continentiæ, & paupertatis, ieiuniorum, psalmodiæ, &c.

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 3. pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eũ non esse loquutum de Christianis, sed de Essenis, quę erat secta Iudæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quod si eis obiiciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, vt solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breuiter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonẽ de Christianis esse loquutum. In primis Eusebius li. 2. hist. c. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque eius adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, & eorum vitam, qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Item Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: *Monasteria ipsorum*, inquit, *in vicinia circa Nariam paludem recensens, non de alijs narrauit, quàm de Christianis.*

Præterea Hieronymus de viris illustribus in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse loquutum, subiungit; *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur, & cupiunt.* Præterea Cassianus li. 2. c. 5. de institutis cœnobiorum asserit, à S. Marco Ægyptios monachos accepisse primam viuendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis Beda prologo in Marcum, Sozomenus libro 1. capite 12. & Nicephorus libro secundo capite 15.

Dicet fortassis aliquis, Similia narrat de Essenis Iosephus lib. 2. de bello Iudaico c. 7. & li. 18. antiq. c. 2. iis, quæ narrat Philo. Constat autem Iosephum de Iudæis loqui, cum affirmet tres esse Iudæorum sectas, Pharisæorum, Saducæorum, Essenorum.

Respondeo, duas esse de loco isto Iosephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Iosephum & Philonem. Nam Iosephus li. 18. antiq. c. 2. asserit, Essenorum sectam antiquam apud Iudæos fuisse. Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta: Præterea multa tribuuntur Essenis à Iosepho, quę sunt manifeste erronea & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Vnde S. Nilus initio Asceticorum suorũ, asserit Essenos (de quibus videlicet Iosephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

Alij docent tam Philonem, quàm Iosephum de Christianis loqui, de quibus fauere videtur B. Hie. in epist. ad Eustochium de seruanda virginitate, vbi de Monachis loquens: *Tales*, inquit, *Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, Essenos, refert.* Quam sententiam tuetur Mathæus Galenus lib. de origine Monastices, c. 5. & ad ea, quæ obiiciuntur ab alijs de erroribus quos tribuit Iosephus Essenis, & de eorum antiquitate respondet, Iosephũ non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum monachorum, & ideo frequenter lapsum esse, & eos confudisse cum antiquis Iudæis. Fuerunt enim tria genera eiusdem fere nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 10. Item Esseni Iudæi, de quibus Epiphanius hæresi 19. quos tamen ipse Ossenos vocat. Denique Esseni Christiani ex Iudæis conuersi, quos Epiphani' Esseos, vel Iesseos vocat hær. 29. Credibile igitur est, Iosephum confudisse nostros Iesseos cum suis Essenis, præsertim cum eo tempore Christiani pro Iudæis haberentur. Vtraque solutio probabilis est.

Sexto probatur ex Apostolorum exemplo, qui verè primi fuerunt Monachi Christiani: nam quod vitam cœnobiticam instituerint, vbi essent omnia cõ-

munia, patet ex actis Apostolorum, c. 4. Quod ratio viuendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantum, qui volebant perfectius viuere, patet ex c. 5. Act. vbi cum Ananias fraudasset de precio agri, & decipere voluisset Apostolos, audiuit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet August. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Hoc votum*, inquit, *potentissimi vouerunt, &c.* Quòd denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testatur plurimi Patres, vt Eusebius lib. 2. hist. c. 16. Hieron. de viris illustribus in Philone. August. ser. 2. de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib. 2. de offic. c. 15. Deniq; Cassianus collat. 18. c. 5. *Itaque*, inquit, *cœnobitarum disciplina è tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium.*

At Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 506. obiiciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epist. ad Heb. *Neque vestigium*, inquit, *Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus.*

Respondeo, Chrysostomum loqui solum de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli, 1. Cor. 5. *Si quis frater nominatur in vobis, &c.* ac dicit Paulũ nomine fratris non intelligere solos monachos, sed quoslibet fideles, quia tũc ne vestigium quidem erat monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc monachos in Palæstina, & in Egypto. Quod autem Chrysostomus non neget Apostolorum tempore fuisse monachos, patet ex plurimis eius testimoniis. Nam homil. 17. ad populum de monastice loquens: *Tanti est*, inquit *Philosophia à Christo introducta.* Certè si Christus introduxit monasticem, iam erat tempore Pauli Apostoli. Hom. 11. in acta dicit, Monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ viuebant fideles omnes in Hierusalem, item homil. 69. in Matt. dicit monachos etiam habitu imitari Apostolos, denique lib. 3. contra vituperat. vitæ monasticæ, non procul à fine asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc à monachis implentur.

Nunc quod attinet ad Secundum, non occasione persequutionum, & casu exortam esse vitam monasticam, facile demonstrabitur. nam de cœnobitis non est dubium, cum exstiterint ante omnes persecutiones, de eremitis idem probatur, nam etsi Paulus primus eremita occasione persequutionis solitudinem colere cœperit, sed solo studio vitæ purioris, vt ex Athanasio in eius vita perspicuum est: vita autem eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta est: etsi enim Paulus primus omnium in eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulò ante mortẽ. Antonius autem verè princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, & ipse docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit, Antoniũ meritò vocari auctorem vitæ eremiticæ, non tam quod ipse omnes præcesserit, quàm quod ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca vterq; dici potest primus eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quod etiam caussa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de iustificatione, vel praua Essenorum imitatio, ex iis, quæ diximus, manifestum est: nam auctores religionum fuerunt primum Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus doctissimi, & sanctissimi homines, quos non possumus ignorantiæ, & prauæ æmulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorẽ cuiusdam ordinis monastici, testatur Nazianzenus in eius vita: Augustinus verò à se institutum monasticum ordinem fatetur lib. 3. contra litteras Petiliani, c. 40. Certè autem inter Græcos vix inuenietur aliquis Basilio doctior, vt nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad Tertium, quod essentia monastices eadem sit nostrorum, & antiquorum Monachorum, plurimis testimonijs probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Caluinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, & Basilij; ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus huius temporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis; nam Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, ca. 31. vitam cœnobitarum explicans; Primum ait, eos spretis mundi huius illecebris in vitam castissimam, & sanctissimam congregari. Secundò addit, à nullo quidquam possideri proprium. Tertiò adiungit, Patres nulla superbia consulere iis, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilius autem in præfatione constitutionum monasticarum, de monacho futuro sic loquitur: *Nuptias*, inquit, *veluti compedes fugit: his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neque facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Item c. 22. constitutionũ, de obedientia fusissime disputat, ac tandẽ concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, vt oues pastori, atque vt instrumentum fabro: *Non curiosè*, inquit, *inuestigando præcepta, vbi peccata fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata.* Denique cap. vlt. disserit de paupertate, ac docet, monachum ab omni prorsus priuata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porro fuisse olim etiam cucullas, & reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, ieiunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tum ex Ioanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPVT VI.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

QVantum ad quintam partem quæstionis, referemus breuiter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum huius temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Caluini, quas in disputationibus suis contra monasticem protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quàm multa subtilissima argumenta.

Lutherus igitur in Epithalamio, Primo asserit, mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, nõ igitur in cœlo vllæ erũt mulieres vbi non nubent, neque nubentur, & incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro sæculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epist. contra errores Ioannis Hierosolymitani. frustrà etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est ad aliud creata, quàm ad nuptias.

Secundo dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda vxor, & sit ne comedendum, & bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, vt patet ex Gellio libro 1. cap. 5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

Tertio, dicit Mosen præcepisse omnibus Iudæis matrimonium, A vt nullo modo licuerit in veteri Testamento carere vxore. Quomodo igitur Helias, Helisæus, Hieremias, Ioannes Baptista vxoribus caruerunt? caruisse enim probat Hieronymus li. 1. contra Iouinianum, sed Lutherus hoc præceptum non in diuinis litteris reperit; sed ex Rabbinorum delirijs sumpsit. Nam R. Salomon in c. 9. Gen. vult esse reum homicidij, qui liberis non det operam, & R. Dauid Kimhi in c. 56. Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Iudæorũ eum qui non reliquit filium, esse tanquam excommunicatum à Deo.

Quarto dicit, & sæpissimè repetit, & inculcat Paulum; cum ait, se potuisse circumducere sororem mulierem, 1. Cor. 9. voluisse dicere, se potuisse ducere vxorem, quasi γυναῖκα & γαμεῖν, idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

B Quinto dicit, virginitatem quidem prestare coniugio, tamen mulierem coniugatam meliorem esse coram Deo, quàm sit virgo; quæ quàm bene cohæreant ipse viderit. Certè aliter loquitur B. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 31. *Cum ergo*, inquit, *perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & præmio, statim veniat in mentem quod scriptum est: Quantò maior es, tanto humilia te in omnibus.*

Idem Lutherus lib. de votis monasticis, Primo, dicit, Ecclesiam primitiuam, & nouum Testamentũ in totũ ignorasse vouendæ cuiusquam rei vsum. At B. Mariam vouisse continentiam docet August. C de sancta virginitate, c. 4. *Quomodo*, inquit, *ait Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset.* Vouisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiua Ecclesia, paupertatem, & continentiam, infra ostendemus in quæstione de votis. Immò Lutherus ipse in hoc ipso libro paulò inferius dicit, in Baptismo omnes Christianos verè vouere omnia præcepta. At hoc votum primitiua Ecclesia non ignorauit, nisi etiam Baptismum ignorauerit.

Secundo dicit, formam vouendi hanc esse debere, si piè vouendum sit; Voueo castitatem, paupertatem & obedientiam vsque ad mortem liberè, id est, vt mutare possim quando volo. At si vsque ad mortem continentiam polliceris, quomodo liberè? D si liberè, quomodo vsque ad mortem?

Tertio dicit Christum nunquam consuluisse virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, & Apostolum, cum ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista glossa præclarius? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli XXX. ait, nullum esse consilium Euangelicum, nisi vnum virginitatis.

Quarto dicit, vnam vitam non esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cum Iouiniano: & quia nouerat à B. Hieronymo Iouinianum confuta- E tum, dicit Hieronymum vt placeret amicis ea dixisse, & scripturæ loca inconsideratè vndique corrasisse, & ea ad suum propositum detorsisse: *Ne dicam*, inquit, *deprauasse*. Et Iouinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum, & tandem concludit. *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorum, de quibus in Ezechiele dicit Dominus: Propheta cum errauerit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum.* At Augu. epist. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi cõtra Iouinianum vocat suauissimam, præclarissimamque disputationem, & epist. 28. Iouiniani librum vaniloquia nominat.

Quinto dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum LXX. vel LXXX. At hoc absurdissimum est, & indignum quod refellatur. Certè Hieronymus in episto. ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: *Senibus*, inquit, *& paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.* Ex quibus verbis duo colligimus: vnum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros: alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimirũ senes, aut nimium iuuenes, quandoquidẽ oporteat his prandia præbere, ieiunantibus cæteris.

Philippus Melanchthon in confessione Augustana art. 27. & in Apologia eiusdem articuli. Primo dicit, tempore S. Augusl. monasteria fuisse libera collegia, non astricta vllis votis. At Augustinus in Ps. 75. ait: *Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cælorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti.* Et in Psal. 99. de Apostatis ait: *Dum non perseuerauit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

Secundo dicit, monasteria fuisse olim scholas sacrarum litterarum, & aliarum disciplinarum. At Basil. in constitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in episto. ad Rusticum, & in alia ad Paulinum de institutione Monachi, August. lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. aliique veteres dũ describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, ieiuniorum, psalmodiæ, continentiæ, obedientiæ, paupertatis, de scholis litterarum, & dialecticæ aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

Tertio dicit, S. Bernardum & Franciscum ob solam corporis vtilitatem religionẽ suscepisse; corporis verò vtilitatem vocat carere impedimentis coniugii, curis liberorum educandorum, & similibus, quæ quidem non immerito ad corporis quandam vtilitatẽ pertinere dicuntur. Sed quod S. Franciscus nudis pedibus ambularet, vna sola tunica, eaque cilicina, & asperrima vteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè semper ieiunaret, pane solo, & aqua, vt plurimum sustentaretur, quis nisi insanus ad corporis vtilitatẽ referet? Porro S. Bernardus non solum durissimè vixit, sed etiam ser. 30. in Cantic. & alibi passim aperte docet, nõ esse Monachi, sed Medici, corporis vtilitatem & bonam habitudinem curare: Monachi verò esse spiritus vtilitatem quærere, & carnem crucifigere, & corpus castigare, vt spiritus viuat, & valeat.

Quarto dicit, monachatum esse nuper inuentum; quod quantum sit mendacium, iam à nobis demonstratum est, cum ab Apostolorum tempore eũ deduxerimus. Præterea libenter discerem, quid vocet Philippus Nuper: nam etiamsi negat Apostolorũ tempore fuisse monachos, & rursum asserit monachos nostros non esse similes iis, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nec potest negare, quin saltem monachatus, qui nunc est, cœperit à tempore S. Benedicti: id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc exstare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari monasteria, quæ ipse fundauit: at S. Benedictus ante annos mille floruit. nisi ergo apud Philippum mille anni sint, vt dies vnus, iuxta Scripturas, viderit ipse quàm sit ve-

rum nuper cœpisse monachatum.

Quinto dicit, nos asserere vitam monasticam mereri iustificationem, & remissionem peccatorum & applicatam aliis eos saluare, & longe meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholici ita docuerunt vnquam. Dicimus quidem opera religionis, id est, castè viuere, nihil proprii retinere, obedire maioribus, bona esse opera, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera: at mereri iustificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorũ bonorum operum, vt possunt omnes alii fideles: est enim communicatio inter membra eiusdem corporis: at posse monachum saluare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit vnquam.

Denique dicimus, inter Baptismum, & professionem religionis esse quandam similitudinem: quod sicut in Baptismo renunciamus Diabolo, & incipimus nouam vitam, ita per professionem religionis renunciamus sæculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus nouam vitam: & sicut in Baptismo remittuntur perfecte omnia peccata, quoad culpam & pœnam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, piè creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa: non tamen propterea anteponimus, vel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim nõ solum pœnam sed etiam culpã tollit, idque certò scimus; professio autem monastica non tollit culpam, sed solam pœnam, & hoc ipsum nõ certò asserimus sed piè credimus, neque est hoc nostrum inuentum. Nam in primis testatur Athanasius in vita Antonij, B. Antonium in visione audiuisse sanctos Angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

B. Hieronymus in epist. 26. de obitu Blesillæ; *Cum,* inquit, *propitio Christo ante quatuor fermè menses secũdo quodã modo se propositi Baptismo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mundo semper monasterium cogitauerit.*

S. Bernardus libro de præcepto, & dispensatione, non procul à fine: *Audire,* inquit, *& hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum Baptisma nuncupetur: arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio professores, & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi, & quasi denique secundò baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis eius, &c.* Et serm. 30. in Cantica, laborem monasticum martyrij genus esse dicit, nemo autem ignorat martyrium genus esse baptismi. Denique etiam B. Tho. 2. 2. q. vlt. art. 3. docet recte credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, & esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem Melanchthon in locis communibus capite de discrimine consiliorum & præceptorum dicit; Primo, deplorandam esse nostram cæcitatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mandatũ, ornemus maioribus titulis, quàm legem diuinam, cùm nullum opus sit cogitari maius, quàm quod in primo præcepto flagitatur: *Diliges Dominum Deum tuum, &c.*

Ad hanc calumniam breuiter respondemus, neminem esse Catholicorũ, qui simpliciter præponat consilia præceptis, immò beatus Thomas in 2. 2. q. 184. art. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in obseruatione præceptorum, instrumentaliter in obseruatione consiliorum.

Possumus tamen anteponere consilia præceptis tribus modis. Primo, comparando singula consilia non cuicunque præcepto, sed præceptis illis, quæ versantur circa eãdem materiam, verbi gratia, circa materiam externorũ operum versatur præceptum *Non furaberis*, circa eandem versatur consilium *Vende omnia, & da pauperibus;* certum est consilium hoc esse perfectius præcepto, non furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est præcepto *Non mœchaberis*, & sic de aliis.

Secundo, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominum seruantium præcepta & consilia, cum statu eorum, qui sola obseruant præcepta. Neq; enim dubitari potest, quin sit res longè melior & perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille istum includit; non contra: vnde Dominus ei, qui dicebat seruasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.*

Tertio, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo, *Diliges Dominum Deum tuum;* sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed charitatẽ, quam præsupponunt & ad quam ducunt, illo enim præcepto, *Diliges Dominum Deũ tuũ,* non præcipitur charitas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tãta charitas, vt per eam nihil Deo æques vel anteponas. At maior gradus charitatis requiritur, vt propter Deũ renuncies omnibus opibus, & voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens: *Maior amor, maius imposuit onus.*

Secundo dicit Melanchthon; falsò nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, vt illa lege: *Non occides*, prohiberi iniustam cædem, non autem priuatam cupiditatẽ vindictæ, maleuolentiam, iniusta odia, &c. & hoc deducit ex eo, quod non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua ter ipse peccat. Primo, quod mentitur nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod est tam ingens mendaciũ vt fere sit incredibile. Secundo, quod hoc deducit ex eo, quod docemus inuoluntarios motus animi non esse peccata; quasi nulli sint actus interni nisi inuoluntarii. Tertio, quod hoc ipse asserit, nimirum inuoluntarios motus esse peccata, immò etiam naturalem propensionẽ, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata; quod est contra omnem rationem; nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, & voluntarium: vnde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione iustitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiãsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solum quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem.*

Iam Cal. lib. 4. Inst. c. 13. parag. 3. dicit, nos pollutionem vocare coniugiũ, quod Deus instituit. Mendaciũ est: Nos enim quod Deus instituit, vocamus Sacramentum, & magnum Sacramẽtum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, & membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur coniugiũ, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinũ de nu-

ptiis, & concupiscentia.

Secundo, dicit ibidem parag 8. olim pios homines, qui monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quā vt se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præparent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Caluino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cum è contrario constet, eos omnes inuitos ex Monachis Episcopos factos. Certe B. Aug. ser. 1. de communi vita Clericorum, affirmat se Monachum nō Episcopum esse voluisse, & ideo nunquam iuisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne forte ibi Episcopus esse cogeretur. Chry. & Basil. quàm vehementer fugerint Episcopatum, vt perpetuò in monasterio viuerent ex libro Chrysostomi de sacerdotio facile potest intelligi. Hier. in episto. ad Pammachium contra Ioannem Hierosolymæ Episcopum, asserit se inuitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cum non Presbyter, sed Monachus tantum esse decreuisset. Gregorius in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suū, quod cum elegisset perpetuò viuere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Caluinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cum tamen locus, quem adducit, magis nobis, quàm illi faueat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres*, inquit, *exhortamur in Domino, vt propositum vestrum custodiatis, & vsque in finem perseueretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desiderauit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ praeponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellet, quomodo nasceremini non inueniretis.* Ex quo loco probat Caluinus, consueuisse olim, ex Monasteriis Episcopos & Clericos aliquando peti, ex quo vult esse cōsequens, eos qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, vt se ad Episcopatum, & similia Ecclesiastica munera præparent: sed hoc non esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini contrarium indicant, nam in primis si Monachi illi insulæ Caprariæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, vt propositum suum custodiant, & vsque in finem perseuerent, si non erant ibi perpetuò mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se præparent Ecclesiastico ministerio?

Tertio, dicit ibidem parag. 10. Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquūtur. Hoc mendacium esse, patet ex locis suprà allegatis ex Augustino in Ps. 75. & 99. & aliis infra citandis.

Quarto, dicit ibidem Augustinum requirere in Monachis, vt omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendauit, id est, ad charitatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam nouam pietatem sibi finxisse, cuius meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, & solum vere dicit Caluinus, nescio quam nouam pietatem, &c. Vere enim nescit, quam nouam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt noui, cum omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quàm perfici in charitate; quòd vero monastica vita sit perfectior vita sæcularium, quod tantopere exhorret Caluinus, Augusti. apertissime docet in epist. 89. q. 4. ad Hilarium, vbi sic ait: *Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit: ibi enim dixit, Si vis ad vitam ingredi serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, &c.*

Quinto, dicit ibidem parag. 11. vitam monasticā nusquam esse vel vna syllaba à Domino approbatā. Hoc mendacium refellit August. loco iam citato, & Chrysost. hom. 17. ad populum *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta.*

Sexto, dicit parag. 12. nulli vnquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid cōsuluisse, sed omnes vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo omissam, cui non sit necessario obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium: ipse enim nullum adduxit testem ad suā sententiam confirmandā. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui reuera vna voce clamant, multa esse consilia Euangelica. Nunc sufficiat locus August. citatus.

Septimo, dicit ibidem, Monachos, vt videantur alijs perfectiores, promittere se consilia Euangelica seruaturos, de non iurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista vlli Monachi vouent, & nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

Octauo, dicit parag. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo professio monastica secundū Baptisma nominatur. At nos ostendemus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse verò pro se nullum adduxit.

Nono, dicit ibidē, tempore Augustini veros Monachos totos se ad charitatem proximi accommodauisse, nostros autem à tota Ecclesia discessionem fecisse; id vero probat dupliciter. Primo, quia veteres monachi ad eandem Ecclesiam cum cæteris Christianis conueniebant, & cum ijsdem Sacramēta participabant; nostri autē proprias habēt Ecclesias, propria altaria, &c. Secūdo, quia 1. Cor. 1. Apostolus vocat schismaticos, qui dicebat; *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ;* At Monachi dicunt: Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hic est mendacium duplex: nam in primis falsum est, veteres monachos non habuisse proprias ecclesias, Altaria, Sacramenta: nam olim tam Eremitæ, quàm Cœnobitæ fere omnes extra vrbes procul à reliquis hominibus habitabant, & quia non poterant ad Ecclesias Episcoporum vel Parochorū cōuenire, habebant singula monasteria suum Abbatē, Presbyterum, à quo Sacramenta percipiebant. Id manifeste indicat Aug. lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, & Abbatem in insula Capraria: item Epiphanius in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, vbi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterū monasterij Bethlehemitici, quia S. Hieronymus eius monasterij Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani ferè omnibus, ac præcipuè 18. cap. 15.

Deinde falsum est, Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cum videamus, eos eundem pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ab ijsdem Episcopis ordinari, à quibus cæteri Clerici: denique eidē populo communicare, cui cæteri Christiani. Si autem quia habent Ecclesias, & Altaria, schismatici essent; essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est parœcia, quæ non habeat Ecclesiam, & altaria distincta ab Ecclesia, & altaribus aliarum parœciarum.

Vltimo falsum est, eodem sensu, Monachos di-

cere; Ego ſum Auguſtini, ego ſum Benedicti, quo Corinthij dicebant, ego ſum Pauli, ego Apollo; iſti enim in duobus errabāt, dicēdo: Ego ſum Pauli, ego Apollo. Primo, quia putabant, vim Sacramenti Baptiſmi pendere à probitate baptizantis, & ideo gloriabantur, ſe filios eſſe ſpirituales excellentium virorum, vt exponit Auguſt. tract. 5. in Ioannem, & alibi, & patet primo ex verbis ſequētibus. *Num Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Secundo ex eo, quod toto illo capite, & tribus ſequentibus ad hunc errorem tollendum, Paulus docet Apoſtolos ſolum eſſe miniſtros Chriſti, Chriſtum autem eſſe, qui verè, & ex poteſtate omnia facit, & ideo Deum elegiſſe indoctos, & viles, per quos mundum cōuerteret, ne ſalus ab hominibus pendere videretur. Tertio ex eo quòd hinc intelligimus, quomodo verè ſchiſmata facerent, qui dicebant; Ego ſum Pauli, ego Apollo: nam tot Baptiſmata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Eccleſias.

Secundo errabant, quod temerè iudicabant de prædicatoribus ſuis, & alios alijs præferebant, vt patet ex illis verbis cap. 4. *Nolite ante tempus iudicare, &c. Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, &c.* At monachi cum dicunt; Ego ſum Auguſtini, ego Benedicti, ſolùm hoc dicunt ad diſtinctionem ordinum indicandam, quod ſi aliqui ex ſimplicioribus religioſis interdum contendunt pro gloria ſuorum Ducum, & B. Franciſcum propter ſtigmata B. Dominico anteponunt, vel è contrario, malè faciunt, & incidunt in poſteriorem reprehenſionem Apoſtoli, ſed nec iſti propterea ſchiſmatici ſunt, nec oportet propter paucos idiotas, vniuerſos ordines religioſorum infamare.

Decimo dicit, §. 19. olim nefas fuiſſe, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum LX. Sed aliud indicat ſumma illa ſollicitudo veterum, Cypriani, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, in ſacris virginibus cuſtodiendis: ſi enim Sanctimoniales omnes excederent annum LX. non magna cuſtodia indigeret earum pudicitia.

CAPVT VII.

Quid ſit conſilium perfectionis.

SEquitur nunc quæſtio de conſilijs perfectionis, quam ſecundo loco tractanda propoſuimus; ac primum explicandum erit, quid ſit conſilium perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secundo, quid ſentiant hæretici, & quid Catholici. Tertio, probanda veritas. Quarto, ſoluenda argumenta.

Quantum ad Primum, conſilium perfectionis vocamus opus bonum, à Chriſto nobis non imperatum, ſed demonſtratum; non mādatum, ſed commendatum. differt autem à pręcepto ex parte materiæ, ex parte ſubiecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. Primo, quia materia præcepti eſt facilior; conſilij difficilior, illa enim ſumpta eſt ex principijs naturæ, hæc ſuperat quodāmodo naturam: nam ad ſeruandam coniugii fidem natura inclinat, at non ita ad abſtinendum à coniugio. Ambroſius libro 1. de virginibus: *Quis*, inquit, *humano eam poſſit ingenio comprehendere, quam nec natura ſuis incluſit legibus? aut quis naturali voce complecti, quod ſupra vſum naturæ ſit? è cœlo acceſſiuit, quod imitaretur in terris.* Et Hieronymus, ſiue quicunq; fuit auctor, ſermone de aſſumptione: *Profectò*, inquit, *in carne præter carnem viuere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.*

Secundo, quia materia præcepti bona eſt, conſilii melior & perfectior, loquēdo de præceptis, quę
A circa eandem materiam verſantur, circa quam verſantur conſilia, conſiliū enim includit præceptum, & aliquid ſupra præceptū addit. Auguſtinus ſer. 18. de verbis Apoſtoli; *Illæ autem*, inquit, *amantes quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non deſiderauerunt, vſque adeo acceptarunt præceptum, vt non recuſarent conſilium: vt plus placerent, plus ſe ornauerunt.*

Ex parte ſubiecti differunt conſilia & præcepta, quod præceptum commune ſit omnium, conſilium non item, Auguſt. ſer. 61. de tempore: *De virginitate dicitur: Qui poteſt capere, capiat: de iuſtitia non dicitur: Qui poteſt facere, ſed, Omnis arbor, quæ non facit fructum*
B *bonum, exſcindetur, & in ignem mittetur.*

Ex parte formæ, quod præceptum vi ſua obliget, conſilium in arbitrio hominis poſitum ſit. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de ſeruāda virginitate: *Vbi conſilium, ibi offerentis arbitrium, vbi præceptum datū, ibi neceſſitas eſt ſeruientis.* Et Auguſt. de ſancta virginitate, c. 30. *Neque enim*, inquit, *ſicut non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt, non nubes: illa exiguntur, iſta offeruntur: ſi fiunt iſta, laudantur, niſi fiant illa damnantur.*

Ex parte finis, ſiue effectus, quod præceptum obſeruatum habet præmium, non obſeruatum habet pœnam: Conſilium autem ſi non ſeruetur, nullam habet pœnam, & ſi ſeruetur, maius habet præmium. Auguſt. de ſancta virginitate, c. 14. *Præcepto quiſquis non obtemperat reus eſt debitor pœnæ.* Et infra: *Sed quoniam*
C *deuitatis remiſſiſve peccatis, adeunda eſt vita æterna, in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda cui conſequendæ parum eſt, liberatum eſſe à peccatis, ne ſi aliquid ipſi liberatori vocatur, quod non ſit, criminis non voniſſe, ſed nouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis: Conſilium, inquit Apoſtolus, do, &c.*

CAPVT VIII.

Ponuntur variæ ſententiæ de Conſilijs.

QVantum ad Secundum, quatuor ſunt de hac re ſententiæ, tres falſæ, vna vera. Quidam
D enim volunt ea, quæ nos vocamus cōſilia, vt voluntariam paupertatem, & continentiam, non eſſe conſilia, ſed præcepta. Alij nō eſſe cōſilia, nec præcepta, ſed res indifferētes. Alii, non eſſe cōſilia, nec pręcepta, ſed mala & prohibita. Alij deniq; eſſe conſilia.

Prima opinio eſt vetuſtiſſima eorum, qui ſe Apoſtolicos dicebant, qui teſte Epiphanio hæreſi. 61. & Auguſtino hæreſi 40, affirmabant non poſſe ſaluari eos, qui non viuerent in cœlibatu, & paupertate, more Apoſtolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Iuſtini diſcipulo, qui docebant omnes Chriſtianos debere à nuptijs abſtinere, & cœlibes viuere, vt Irenæus teſtatur lib. 1. c. 30.
E Item Pelagiani, qui teſte Auguſt. epiſt. 89. & 106. negabant ſpem ſalutis iis, qui non renunciarent actu omnibus quæ poſſidebāt. quod idem aut ſenſit, aut ſentire ſe ſimulauit Iulianus Apoſtata: nā teſte Nazianzeno orat. 1. in Iulianum, lege lata decreuit, ne Chriſtiani vlla ſe ratione defenderent, etiam ſi ſpoliarentur, vel occiderentur iniuſtè; & rationem legis reddens, dicebat, velle ſe Chriſtianos cogere, vt Euangelium obſeruarent, quo pręceptum eſſet, vt Chriſtiani nihil poſſiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram præberent.

Secunda opinio fuit Iouiniani, Vigilantij, Lampetianorum: Iouinianus enim docuit, nullum eſſe conſilium, neque præceptum cōtinētiæ, cum eiuſdem meriti ſint virgines & coniugatæ, vt Hierony-

mus lib. 1. in Iouinianum, & Augu. hæreſ. 82. teſtes ſunt. Vigilantius idem aſſeruit de paupertate; nam, vt Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, aſſerebat ille melius eſſe opes ſuas poſſidere; & ex iis Eleemoſynas facere, quã omnia ſimul dimittere. Lampetiani idem ſenſerunt de obedientia; nam vt ſcribit Damaſcenus hær. 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobiis liberos eſſe debere, nec pendere ex Præpoſiti alicuius arbitrio.

Tertia opinio eſt Ioannis Vvicleſi, & Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones vt malas, vituperare. Ioannes Vvicleſ. artic. 21. in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. dicit, eos qui ingrediuntur religiones, eo ipſo reddi ineptos ad ſeruanda mandata Dei, ex quo ſequitur continentiam, obedientiam, & paupertatem religioſam non conſuli à Deo, ſed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & libro de votis monaſticis. Philippus in locis communibus, ca. de diſcrimine præcepti & conſilij, & in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ art. 27. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monaſticis. Caluinus li. 4. Inſtit. cap. 13. Brentius in confeſſione Vvittembergica, capite de votis monaſticis, & alii hæretici in genere docent, nullum eſſe conſilium Euangelicum. Quamuis enim Lutherus in aſſertione artic. 30. admiſerit vnum conſilium, id eſt, virginitatem; tamen reuocauit poſtea ſententiam in epithalamio.

In particulari tria dicunt. Primo, vitam pauperem & cœlibem ducere ſub obedientia prælati, eſſe meram impietatem & ſuperſtitionem, ſi id fiat ad colendum Deũ, id eſt, ſi quis putet hæc placere Deo, & eſſe per ſe meritoria. Secundo dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, ſi non aſſumatur ad colendum Deum, non eſſe quidem impiam, tamen eſſe ſtultam, & inanem, & proinde malam. Satis enim eſſet, ferre pauperiem, quam neceſſitas adfert, & obedire parentibus & magiſtratibus. Tertio dicunt, continentiam, ſi non aſſumatur cum opinione cultus, ſed vt inſtrumentum ad expeditius obeunda munera Euangelii, eſſe bonam & laudabilem, & ſic laudari ab Apoſtolo, 1. Co. 7. tamen nõ eſſe poſſibilem, niſi illis, qui ſciunt ſe habere peculiare Dei donum, quod tam rarum eſſe volunt, vt Lutherus in epithalamio dicat, neminem poſſe continere, niſi diuino miraculo; & vbi eſt vnus continens, ibi eſſe plus quàm centum millia, quibus matrimonium neceſſarium eſt.

Quarta ſententia eſt Catholicorum omnium, multa eſſe verè & propriè conſilia Euangelica, ſed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & paupertatem, quæ nec ſint præcepta, nec indifferentia, ſed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPVT IX.

Aſſeruntur Conſilia Euangelica teſtimonijs Scripturæ.

QVæ ſententia vt ad Tertium veniamus, probatur primo, Scripturis: Secundo, exemplis primitiuæ Eccleſiæ: Tertio, teſtimoniis veterum: Quarto, rationibus.

Primum teſtimonium eſt Iſa. 56. *Non dicat Eunuchus: Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & ſeruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

A Quòd hic agatur de continentibus voluntariis, non de abſciſſis, vel ſic natis, qui neceſſario continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum, Auguſtinus lib. de ſancta virginitate, capite 24. & Baſilius in libro de vera virginitate, Ambr. in exhortatione ad virgines, & Greg. 3. parte paſtorali, cap. 29. & patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur: nec enim vlla ratio eſt, cur abſciſſis vel natis Eunuchis promittatur maior gloria, quàm ſit filiorum & filiarum Dei. Addit autem ſubtiliter Auguſtinus; Si quis contendat, Iſaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc iuuari cauſſam noſtram: nam ſi Eunuchis, qui continent ſe, quia non poſſunt aliud facere, promittitur maior gloria, quàm iuſtis coniugatis: certe maiori ratione promittitur iis, qui ſe continebunt, etiamſi poſſent non continere.

B Eſt autem hoc loco obſeruandum illud nomen, *Melius à filijs, & filiabus*; poſſe habere alium etiam ſenſum, videlicet, vt intelligamus promitti aliquid melius, quam fuiſſent filii & filiæ: nam verba Hebræa, שם טוב מבנים ומבנות id eſt, nomen bonum præ filiis & filiabus, optime recipiunt hunc ſenſum, Dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quàm ſit habere liberos, & ſic etiam verterunt LXX. interpretes: τόπον ὀνομαστὸν κρείττω υἱῶν καὶ θυγατέρων. Et recidit in idem cum ſuperiore ſententia: nam ſemper anteponuntur continentes coniugatis, cum iſti liberos, illi melius aliquid habituri ſint.

Quod autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, ſed conſulatur, docent ijdem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis: *Qui elegerint, quæ ego volui.* Illi enim dicuntur eligere, qui

C non coguntur præcepto: itaque ſenſus eſt; Qui elegerint quæ ego volui, id eſt, qui tranſcendentes ea, quæ præcepi accommodans me humanæ imbecillitati, ſponte ſua elegerint perfectiora, quæ ego cupio & vellem. Preterea idem patet ex eo, quod qui Eunuchi non ſunt, etſi poſtponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cœlorum, immo filii & filiæ vocantur; ergo nõ tenentur omnes eſſe Eunuchi, ergo non eſt præceptum.

Quod autem continentia non ſolum ſit vtilis in hac vita, vt aduerſarii dicunt, ſed ſit vere meritoria gloriæ ſingularis, quod tanquam blaſphemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen æternum dabo eis, quod*

D *non peribit* ſic exponit Auguſtinus de ſancta virginitate, c. 25. *Quid*, inquit, *tergiuerſaris impia cæcitas? quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et ſi forte hic ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec vnquam deerit. quid quæris amplius? quid dicis amplius æternum hoc nomen quidquid illud eſt, Spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque ſignificat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo conſtitutis: Nam ideo fortaſſe & nomen dictum eſt, quod eos, quibus datur, diſtinguat à cæteris.*

Sed occurrit Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis monaſticis, ac probat, Iſaiam loqui de veris

E Eunuchis, qui erãt apud Iudæos: nam quia eo tempore magna fœlicitas erat, habere multam prolem: dicit, Deum voluiſſe conſolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum ſe habiturum eos meliore in loco, quàm filios & filias, id eſt, quàm Iſraelitas reliquos, qui non cuſtodiunt legem diuinam, ſi tamen ipſi eandem legem diligenter obſeruauerint.

At hæc expoſitio facile refelli poteſt. Primo, quia contraria eſt antiquis, ſanctiſſimis, ac doctiſſimis Patribus, Baſilio, Cyrillo, Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino, Gregorio, quibus in re dubia multò

tutius credi potest, quàm vni Apostatæ, qui mauult Rabinos Iudæorum, quàm sanctos Patres Ecclesiæ sequi.

Secundo, quia absurdè Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Israëlitas malos; nam vel dicuntur filij Dei Israëlitæ mali, quatenus Israëlitę, vel quatenus mali, non quatenus Israëlitæ, quia etiam Eunuchi erant Iraëlitæ, & proinde filii, quocirca inepta esset collatio: non etiam dicuntur filij, quatenus mali, quia homo, qua malus est, non ex Deo, sed ex diabolo est; quare per filios coniugati fideles & boni intelliguntur, quia etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

Tertio, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, id est, celebrem famam; eamque nunquam interituram, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ostēdat igitur Petrus Martyr, qui sunt illi Eunuchi in quibus impletum sit hoc vaticinium; certè non inueniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possumus exercitū innumerabilem Sanctorum, & Sanctarum Virginum, quorum laudibus pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinii huius tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem & Iudaicam illam sententiam de carnalibus Eunuchis.

Secundum testimonium Sap. 3. *Felix sterilis, & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit contra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *& sors in templo Dei, Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ.* Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, vbi suprà.

Tertium testimonium Matth. 13. vbi Dominus comparat regnum cœlorum, id est, Ecclesiam, terræ bonę, cuius vna pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum, Hieronymus li. 1. in Iouinianum, & August. de sancta virginitate, c. 44. & 45. docent ea parabola distingui meritum casti coniugii, viduitatis, & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem esse maius bonum, & magis meritorium apud Deum, quàm sit castitas coniugalis, ac proinde esse consilium diuinum; quod enim Deus non præcipit, & tamen commendat, & anteponit aliis rebus, sine dubio consulit.

Quartum est Matt. 19. cum Apostoli dixissent: *Non expedit nubere*, Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere capiat.* Hic non dat præceptum de continentia, patet ex superioribus. nam initio huius capitis Dominus approbauit nuptias, dicens: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiā. Idem patet ex sequentibus. *Qui potest capere capiat*: nam, vt eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, de præceptis iustitiæ non potest dici, qui potest facere, faciat, sed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur: quod autem cōsilium detur, patet ex eo, quod cum Apostoli dixissent; Non expedit nubere, Dominus non ait: Immò verò expedit, sed ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat*; id est verum dixistis, nuptias expedire, nam impediunt potius, tamen non omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, nōn omittat. Quod denique continentia non solum conferat corporalem vtilitatem, sed præmium habeat in cœlo, patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui castrauerunt se propter regnum cœlorum.*

At aduersarii, ac in primis Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, illud; *Propter regnum cœlorum*, exponūt propter Euangelium expeditius prædicandum. Contra autem est omnium Patrum expositio. Cyprianus lib. de habitu virginum: *Nec ornari iam*, inquit, *aut placere alij, quàm Domino suo studeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipso: Sunt enim Spadones, qui se castrauerunt propter regnum Dei &c.*
B Vbi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem: non ergo significat prædicationē Euangelii, præsertim cum Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quæ non possunt prędicare Euangelium. Hilarius in hunc locum, illud, *Propter regnum cœlorum*; exponit, spe regni cœlestis, quod ad Euangelii prædicationem referri non potest.

Chrysostomus in hunc locum alloquens Eunuchum spiritualem; *Gratias*, inquit, *age Deo, quia magna præmia, rutilantesque coronas habebis, si ita viues, quemadmodum sine aliquo illi præmio.*

Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum; *Proponit*,
C inquit, *Agonotheta præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat, qui potest capere capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur.*

Denique Augustinus de sancta virginitate, cap. 24. *Christo* inquit, *laudante eos, qui se castrauerunt non propter hoc sæculum, sed propter regnum cœlorum, Christianus contra dicat affirmans hoc præsenti vitæ esse vtile, non futuræ? &c.* vide similia apud Bedam & Anselmum in commentario huius loci.

Quintum est ibidem, vbi adolescenti dicitur:
D *Si vis perfectus esse, vade vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quod hic non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequentia verborum: nam interrogāti *Quid faciam, vt saluus fiam?* Dominus respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vbi ostendit, mandatorum obseruationem sufficere ad salutem; ac deinde subiungit: *Si vis perfectus esse*, id est, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vende omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certè esset præceptum charitatis, at nō est; nam charitas non requirit nisi vt diligamus proximum, sicut nos ipsos; ergo non requirit, vt demus omnia nostra proximis, & nobis nihil seruemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem
E dare omnia, mereatur insigne prēmium, patet ex illis verbis: *Et habebis thesaurum in cœlo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

Prima est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locum, vbi docent, iuuenem istum non voto discentis, sed animo tentātis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoq; non serio respondisse, sed ironicè. Refellit Chrysostomus hanc sententiam. Primo, quia nullus Euangelista hunc adolescentē reprehendit, cum tres hāc historiā scribant, nimirū Matthæus c. 19. Marcus c. 10. Lucas c. 18. Secundo, quia Dominus lenissimè cū eo locutus est, cū alioqui tentatores aliter excipere soleat. Tertio, quia nō abiisset tristis audito verbo Do-

mini

mini, nisi reuera serio perfectionem desiderasset.

Adde, quod Dominus *intuitus eum, dilexit illum*, vt ait Marcus, Dominus autem nō diligit hypocritas: ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimauit enim hunc iuuenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. 14. nam hunc locum Marci allegat, cum tamen Marcus distinguat vnum ab altero, vt patet ex cap. 10. & 14. quare Hieronymus q. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longe aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, à Chrysostomo hūc adolescentem tāquam tentatorem accusari, cum è cōtrario potius Chrysostomus eum defendat. Beda quoque in Commentario ad cap. 10. Marci, aperte mutat sententiam, ac docet falli eos, qui putant, hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

Altera expositio est Ioannis Caluini lib. 4. Instit. ca. 13. parag. 13. qui primo demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendēdis omnibus rebus, cum Apostolus 1. Co. 13. dicat: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Et ad Colo. 3. dicat, charitatem esse vinculū perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat: *Omnia hæc seruaui à iuuentute mea*, mentitum fuisse, & ideo Christum ei dixisse, *Vade, vende omnia quæ habes*, non vt eum ad hoc faciendum hortaretur, sed vt proposito illo mandato, quod implere non posset, disceret se esse mentitum: quomodo si iactanti se scire omnia, diceremus; Explica igitur nobis, quot sint stellæ in cœlo, vel grana arenę in littore maris; quod autem ille iuuenis non seruauerit omnia mandata, probat Caluinus, quia vnum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autem diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum; nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo, vt dimittat omnia, iste autem iuuenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in lib. de cœlibatu & votis, vbi addit etiam hoc argumentum; Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* At perfectio omnibus imperatur, Mat. 5. *Estote perfecti*, igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vende omnia.

At errare Petrum Martyrem & Caluinum, probatur. Primo ex cap. 10. Marc. vbi legimus: *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mendaces, igitur credibilę est, eum vera dixisse. Neque argumentum Caluini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solum quæ præcipit; hic autem Dominum non præcipere, sed consulere, iam probatum est: & rursus probari potest; nam Dominus non absolute dixit: *Vende omnia*, sed sub conditione: *Si vis perfectus esse.*

At, inquiunt, tenebatur esse perfectus, cum sit præceptum: *Perfecti estote*, Matth. 5. igitur tenebatur etiam vendere omnia: sed contra, nam in primis iam supra ostendimus, perfectionem hoc loco positam non esse præcepti, cum distinguatur ab obseruatione legis, de qua dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Neque obstat illud Matt. 5. *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, vt diximus supra cap. 2. quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena obseruatione mandatorum; quædam est perfectio maior, quæ necessaria est nō ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in Regno cœlorum, & hæc consistit in obseruatione consiliorum; de priore igitur perfectione loquitur Dominus Matth. 5. de posteriore hoc loco; id quod rursus hoc modo probatur; nam si hæc perfectio esset præcepti, certe tenerētur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

Respondet Martyr; hoc præceptum vendendi omnia, datum esse solum huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionē, non autē aliis; ille enim est perfectus, qui Deo iubenti obedit.

At Contra; sicut cum Dominus ait, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, indicauit seruare mādata, esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cum ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*: indicauit, vendere omnia, esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solum illi adolescenti. Præterea, idem probamus ex testimonijs veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantum hortatum esse, & consuluisse, tanquam perfectionem, vendere omnia, & dare pauperibus.

Ambrosius libro de viduis, vltra medium: *Vt intelligas*, inquit, *distantiam præcepti, atque consilij, illum recorderis, cui Euangelio ante præscribitur, ne homicidium facias, ne adulterium admittat, ne falsum testimoniū dicat; præceptum enim ibi est, vbi est pœna peccati: at verò cùm se præcepta legis memorasset impleuisse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum, hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Quod autem asseris, eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quàm eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed à Domino respondebitur: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, & nauiculam & rete dimittit: iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertijs præferenda.*

Augustinus epist. 89. quæst. 14. *Viderit*, inquit, *ille iuuenis quemadmodum ille legis mandata seruauerit, veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit: ibi enim dixit, Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* Chrysostomus in hunc locum: *Vt alliciatur*, inquit, *ingentem ei mercedem futuram ostendit, & voluntati eius omnia relinquit.*

Idem probatur ex verbis sequentibus, nam cum Petrus vidisset adolescentē audito hoc consilio abiisse tristē, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te; quid ergo erit nobis?* quasi diceret, Ecce nos fecimus, quod iste iuuenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? cui interrogationi, si vera est Martyris & Calu. sententia, Dominus respōdere debuit, Nihil vobis dabo, nam soli illi iuueni, & illi nō serio loquutus sum, sed solū ea dixi, vt iuuenis ille intelligeret, se fuisse mentitum. At nō ita respondit, sed ait, *Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me in regeneratione, &c.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus Augustinum epist 89. q. 8 hunc locum exponentem: *Qui*, inquit, *illius perfectionis de vēdendis rebus suis consilium tam grande tamque præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes ei immbus esurientem Christum pauerunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

Ad argumentum Caluini ex Apostolo respondeo desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; vno modo secundum se, altero modo vt est

actus imperatus dilectionis. Primo modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum & acquires perfectionem; quia tamen hæc desertio rerum, si absque charitate sit, non saluat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo 1. Corin. 13. Secundo modo desertio ipsa potest dici perfectio siue opus perfectionis, quia includit gradum quendam eximium charitatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, vt sensus sit, Si vis esse perfectus, vende omnia: nam hinc apparebit te habere perfectam charitatem.

Tertia expositio est Pelagianorum; qui illud, *Si vis esse perfectus*, explicabant, Si vis vt tibi nihil desit ad consequendam salutē: ille enim est perfectus, cui nihil deest, & hoc probabant ex illis verbis Domini Marc. 10. *Vnum tibi deest*. Et ex verbis adolescentis Matt. 19. *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, seruaui ista præcepta Decalogi à Mose tradita, num aliquid aliud faciendum est? cui respondit Dominus Marc. 10. *Vnum tibi deest, vade, vende omnia, &c.*

At falsam esse hanc expositionem, docet Augustinus epist. 86. q. 4. ex illis verbis 1. Tim. 6. *Diuitibus huius sæculi præcipe, non superbe sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo: benefaciant diuites, sint in operibus bonis, facile tribuant, &c. Puto*, inquit Augustinus, *quod ista præcipiens, diuites instruebat, nō fallebat Apostolus, qui non ait: Præcipe diuitibus huius mundi, vt vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbe sapere, &c.*

Cum ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse*, non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam maiore, & cum ait: *Vnum tibi deest*, non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad perfectionem istam maiorem; & similiter ille iuuenis dicens: *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendam: iam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, sed intelligit ad salutem facilius, & perfectius assequendā, quasi dicat: Possum adhuc facere vtile ad vitam æternam? quod si quis admittere velit iuuenem petiuisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutē, nō enim Dominus ait: *Vnū tibi deest, vende omnia*, sed; *Si vis perfectus esse, vnum tibi deest*: vt patet ex verbis Matthæi, & Marci simul iūctis, quasi dicat: Nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequendā, sed, si vis perfectus esse, vnū tibi deest, &c.

Quarta expositio est Gulielmi de sancto Amore, contra quem scribit B. Thomas opusc. 19. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundum animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matt. 5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram*: quod præceptum est, sed intelligitur in animi præparatione, vt Augustinus exponit in epist. 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, cap. de paupertate.

At hæc quoque falsa expositio est, nam exempla Domini, & Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum; videmus autem Dominum, cum fuit in maxilla percussus, Ioan. 18. non vertisse alteram, sed dixisse; *Cur me cædis?* Et similiter Apostolum, cum esset in maxilla percussus, Act. 23. non vertisse alteram, sed dixisse: *Percutiet te Deus paries dealbate*. Ex quibus exemplis euidenter colligit Augustinus in epi. 5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi. At verò consilium de relinquēdis omnibus rebus, Dominus, & Apostoli, & Sancti plurimi non in præparatione animi retinuerunt, sed re ipsa & factis impleuerunt, Luc. 9. de se, Dominus ait: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*. Et Matt. 19. Apostoli dicunt: *Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te*. Et de S. Anton. scribit Athanasius quod cum audisset in Ecclesia legi hoc Euangelium: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, cum mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborū, omnia vendidisse & dedisse pauperibus. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

Præterea illud præceptum de maxilla præbenda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, & offensione Dei, & ideo intelligimus præcipi solum patientiā, non autem vt re ipsa ostendamus alteram maxillam. At vendere omnia & dare pauperibus sine vllius damno fieri potest; nemini enim facit iniuriā, qui res suas donat pauperibus, idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implēdum.

Quinta expositio falsa, est Osiandri, qui, vt refert Alphonsus Viruesius Philipp. 20. admisit hoc esse verè consilium Euangelicum, sed non esse datū nisi iuueni illi, cum quo Christus loquebatur.

At contra, nam in primis non dixit Christus illa verba adolescenti quandocumque, sed cum conditione, si vellet esse perfectus, ergo consilium illi datum, omnibus fidelibus qui volunt esse perfecti, datur, iuxta illud Mar. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate*. Præterea quæ Christus dixit alicui vt Principi, accipiuntur dicta omnibus Principibus vt, *Pasce oues meas*. Ioan. 21. ergo etiam quæ dixit vni vt priuatæ personæ, intelligūtur dicta omnibus priuatis personis. Præterea quòd Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorū, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt, dicentes; *Ecce nos reliquimus omnia*. Et ex approbatione Domini dicentis: *Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis, &c.* Ad hæc, vt supra diximus, simillimæ sententiæ sunt, & ab eodem, atque eidem dictæ: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* At prior dicta est omnibus, cur non etiam posterior? Denique S. Antonius teste B. Athanasio, & S. Franciscus teste B. Bonauentura sibi dictum putauerunt: *Si vis perfectus esse, vende omnia*. Quod idem pluribus aliis testibus probare possemus: Non igitur soli illi iuueni datum est consilium hoc.

Sextum testimonium est ibidem de obedientia, vbi Dominus ait: *Et sequere me*; nā quod hæc sequela sit consilium, patet, quia dicitur ei soli; Qui vult esse perfectus, & cui dictum est: *Vende omnia quæ habes*. Quod autem illo, *Sequere me*, significetur obedientia, probatur dupliciter. Primo, quia sequi Christum est imitari Christū; Christus autem *factus est obediens vsque ad mortem*, Philipp. 2. Secundo, quia Matt. 16. explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me*. Quod vltimum, est explicatio superiorū, vt sensus sit, qui vult post me venire, id est, me sequi, abneget se, & tollat crucem suam, & sic sequetur me; porrò abnegare se, nihil est aliud quā vale dicere suo iudicio, & suis affectibus, & accommodare se alterius iudicio, & voluntati.

Dicet aliquis, abnegare se, est quidem obedire, sed hoc loco agitur de obediētia quæ necessario debetur Deo, non quæ sponte exhibetur homini, sequitur enim, qui amat animam suam, perdet eam.

Respondeo, hoc loco agi de obedientia, quæ necessario debetur Deo; tamen hoc deduci etiam

consilium

consilium religiose obedientiæ, nam hinc habemus sequi Christum, esse abnegare seipsum, id est, alterius voluntati seipsum subijcere; habemus autem ex aliis locis duplicem esse Christi sequelam, vnam communem, & necessariam omnibus fidelibus, de qua hic agitur, id est, Matt. 16. & Luc 9. & rursum aliam quæ solis ijs consulitur, qui volūt esse perfecti, de qua agitur Matt. 19. & Luc. 18. ergo necesse est duplicem esse abnegationem sui, id est, obedientiam, vnam communem & necessariam omnibus, quæ consistit in obediendo in ijs rebus tantum, quæ sunt necessariæ ad salutem: alteram maiorem, & vniuersaliorem, quæ consistit in obediendo in omnibus rebus, etiam non necessarijs, modo peccata non sint; qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem. 35. qui obedierunt patri suo in ijs, in quibus non tenebantur.

Septimum testimonium est 1. Cor. 7. vbi multis modis proponitur consilium continentiæ. *Bonum est*, inquit Paulus, *mulierem non tangere*. Item: *Bonum est homini sic esse*. Item: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*. Item: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est, si sic permanserint: sicut & ego*. Item: *Volo omnes vos esse sicut meipsum*, id est, continentes, sic enim omnes veteres exponunt. Item: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, vt sim fidelis*. Vbi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanū, sed diuinum, dicit enim, se consilium dare, non vt hominem politicum, sed vt fidelem ministrum Dei. Itē: *Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit, & qui non iungit melius facit*, Denique de vidua: *Cui vult, nubat, tantum in Domino, beatior autē erit, si sic permanserit secundum meum consilium, puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam*. Vbi rursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

Ad hæc loca respondent aduersarii tripliciter. Prima solutio est Lutheri in epithalamio, vbi dicit, Apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere continentiam; & probat ex eo, quod Apostol⁹ in hoc capite laudationi continentiæ admiscet necessitatem matrimonij, nam postquam dixit: *Bonum est homini mulierem non tangere*, statim subiungit, *Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat*; quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quę sane præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem fere docet Caluinus in commētario huius loci: ait enim, similem esse Pauli sententiam: *Bonum esse homini mulierem non tangere*: huic sententiæ, bonum esset homini non comedere, neque bibere, si fieri posset; sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo vnusquisque comedat, & bibat.

At contra; nam in primis verba Pauli apertissima sunt: non enim dicit, bonum esset, sed: *Bonum est*, non ait, consilium dare vellem, sed: *Consilium do, &c.* Deinde Patres omnes sic exponunt. Vide Chrysostomum & alios in hunc locum. Ambrosium libro de viduis prope finem. Hieronymum lib. 1. in Iouinianum, & Augustinum libro de sancta virginitate cap. 13. & sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi præuidisset, vnum ex suis Augustinianis apostatis dicturum, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias, & deterrere à continentia, disertè scripsit contrarium, sic enim ait, cap. 16. *Hoc modo*, inquit, *exhortatur ad virginitatem, continentiamque perpetuam, vt aliquantulum à nuptijs deterreret*.

Præterea, si ita est difficile continere, vt isti dicunt, & exemplo ostendunt, cum nulli apud eos contineant: certè Paulus ineptissimus fuit, qui rem im- A possibilem tantoperè laudauit; & patebit absurditas huius rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exēplum Caluini. Nonne enim ridiculus fuisset Apostolus, si dixisset, bonum est non comedere? Item, cares cibo, noli quærere cibum. Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo, consilium autem do, vt nemo comedat. Item, qui comedit, bene facit; qui non comedit, melius facit. Item non peccat qui comedit, quod vult, facit, beatior erit, si non comederit. non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat*, non monet Apostolus, vt vnusquisque, cui inest aliquod periculum fornicandi, vxorem ducat: nam tunc omnes omnino deberent vxorem ducere, nullo excepto, cum tamen B Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum continentiæ; nam etiam illis inest periculum fornicandi, cum possint donum illud amittere, & vinci aliquando à tentatione, sed monet, vt qui vxorem duxerunt, illam retineant, & quicunque est fornicaturus, vxorem potius ducat, sicut infra dicit: *Qui non se continet, nubat*.

Altera expositio est Petri Martyris in hunc locum vbi opponit his verbis Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere*, id est, sine vxore esse, illa verba Dei Genes. 2. *Non est bonum, hominem esse solum*, id est, non est bonum, hominem sine vxore esse, & quia non debet pugnare Paulus cum Deo, dicit, Paulum loqui solum de illis, qui certi sunt se habere cōtinen- C tiæ donum, Deum autem, de omnibus illis, qui hoc dono carent. Et quoniam rarissimi, aut nulli sunt, qui certo sciant, se habere hoc donum, inde vult inferre bonum esse, vt omnes ducant vxores.

At vtrinque errat; nam quod Deus non loquatur de ijs, qui hoc dono carent, patet; nam ea verba loquutus est Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam sine vllo dubio carebat mala concupiscentia, & habebat cum cæteris virtutibus etiam donum continentiæ, ita vt posset continere, si opus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de ijs solū qui habent donum continentiæ, sed absolutè pronun- D ciet, bonum esse viro mulierem non tangere, patet etiam; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si à Deo illud petant, & proinde omnibus potest conuenire Pauli consiliū; nam si ita hoc donum esset à Deo, vt nullo modo esset in nostra potestate continere, & non continere, sicut nō est in nostra potestate prophetare, quod exemplum affert Caluinus in commentario huius capitis, absurdè Paulus diceret: *Consilium autem do*. Et: *Quod vult, faciat*; non enim vlla est consultatio aut electio de eo, quod non est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an vellet prophetare, vel non prophetare?

Item, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam conti- E nentiam coniugalem esse donum Dei, & non dari omnibus: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic*. Peto igitur, qui non habet donum continentiæ coniugalis, quid aget? num licebit ei fornicari? respondebunt, non licere fornicari, quia etsi non habet donum continentiæ tamen habebit, si à Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur Dei & Pauli aliter concordanda sunt, Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono indiuidui. Item, Deus loquitur pro eo tempore, quo mundus erat vacuus, Paulus pro eo, quo mundus est plenus. Denique, Deus loquitur de bono, quod refertur ad vitā temporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad

vitam æternam, vt iam probabimus.

Est ergo Tertia solutio, quod Paulus siue suadeat continentiam, siue non, solum illam laudet tanquam vtilem ad aliud, non autem vt per se Deo gratam & meritoriam; hanc autem vtilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lutherus in Epithalamio non agnoscit aliam vtilitatem, quàm temporalem, quia nimirum liberat à curis, & afflictionibus multis, quæ necessario sunt annexæ matrimonio: *Vult*, inquit, *S. Paulus hoc verbum spiritualiter intelligi, vbi ait, bonum est homini mulierem non tangere, vt hoc bonum non sit dictum de merito corã Deo, sicut hactenus textus ille etiam à S. Hieronymo est expositus, sed dictum est, de temporali bono, commodo, & quiete in hac vita quibus homo castus antecellit coniugatos, si quidem is, qui sine coniugio castè viuit, ab his molestijs, & tribulationibus, quæ in matrimoniali statu sunt, liber est.*

B

At Melanchthon in locis, cap. De castitate, Martyr in hunc locum Apostoli, & alij non solùm hanc vtilitatem temporalem agnoscunt, sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirum qui vxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum, &c. Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerenda. Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere deberet, quod idem omnino senserat Iouinianus, quem his verbis refellit Augustinus, libro de sancta virginitate, ca. 13. *Vnde*, inquit, *mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cœlorum, sed propter præsens sæculum, quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus, atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines, & continentes carent, &c.*

C

At, inquiunt, Apostolus dicit: *Arbitror, hoc bonum esse propter præsentem necessitatem.* Et infrà: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.*

Respondeo, illud *Propter præsentem*; vel, vt nos legimus *instantem necessitatē*, non significare propter præsentes molestias fugiendas, sed propter temporis breuitatem, quia Dominus prope est, & dies illi propinquant; de quibus dicitur: *Væ prægnantibus, & nutrientibus.* Matt. 24. vt exponit Hieronymus libro contra Heluidium, li. 1. contra Iouinianũ, & in epi. ad Eustochium de virginitate, & patet ex Apostolo hoc loco, qui quasi explicans, quid sit præsēs necessitas, ait: *Tempus breue est.* Et rursum: *Præterit enim figura huius mundi.* Illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi*, intelligitur quidem de afflictione temporali, quàm patiuntur coniugati, sed non ad eam solam fugiendam, docet B. Paul. bonã esse continentiam: Immò, vt pulchrè exponit Hier. lib. 1. contra Iouinianum, ne quis putaret, coniugatos esse quidem inferiores virginibus quantum ad spiritualia, sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideo addit, eos etiam miseros esse quoad carnalia, & propterea nullam esse caussam ambigendi; sit ne melius continere, an nubere.

D

E

Iam verò contra Philippum, & Martyrem, sunt in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primus est: *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta, & corpore, & spiritu.* Vbi Apostolus dicit, virginitatem esse sanctitatē corporis, & spiritus, & per eã non placere Deo; sensus enim est, sicut mulier cõiugata cogitat, quomodo se pulchrã conseruet, vt sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, quomodo seruet corporis integritatē, & sanctitatē, vt per eam placeat Deo. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianũ hoc exponens: *Illa*, inquit, *virginitas hostia Christi est, cuius nec mente cogitatio; nec carnē libido maculauit.* Vbi vides virginitatem hostiã Dei nominari,

A

proinde rem esse, qua colitur Deus, & quæ placet Deo.

Secundus est: *Non vt laqueum vobis injiciã, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatē præbeat sine impedimento Dominũ obsecrandi.* Vbi Apostolus dicit, continentiã per se honestã, ac decorã esse, & proinde Deo charã, & simul vtilē ad aliud, id est ad orandum sine intermissione.

Tertius est: *Beatior autem erit, si sic permanserit*, id est, vt exponit Ambrosius, dignior in futuro sæculo.

Accedat Vltimo Augustinus lib. de sancta virginitate, c. 14. vbi sic ait: *Quoniam adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ non satis est liberatum esse à peccato, nisi ipsi liberatori voueatur aliquid, quod non sit criminis non vouisse ac reddidisse sit laudis, ideo ait Apostolus; Consilium autem do.*

Octauum testimonium est, 1. Cor. 9. quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse, quã sibi esset præceptum, & propterea singularem gloriam apud Deum meruisse; nam cum Dominus ordinasset ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere, Paulus maluit gratis Euangelium prædicare, & sic facere opus supererogationis: *Melius*, inquit, *est mihi mori, quam vt gloriam meam quis euacuet. Nam etsi Euangelizauero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non Euangelizauero. Quæ est ergo merces mea? vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.*

Respondet Petrus Martyr in commentario huius loci, Paulum non loqui de opere supererogationis, sed de opere debito coram Deo, licet non debito secundum iudicium hominum, & ideo etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. Primo, quia Paulus ait: *Melius est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.* At pro opere non necessario, quale est supererogationis, nemo debet mortem subire, sed solum pro necessario, ergo loquitur de opere necessario corã Deo; ex quo tamen sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus iudicare possunt non necessarium.

Secundo, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc opus faciat, ait enim: *Etsi Euangelizauero non est mihi gloria*, id est, si prædicauero accipiendo sumptus à populo, nihil lucrabor, vnde sequitur: *Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium*; ergo loquitur de opere debito, quod nisi fiat, perditur tota merces.

Tertio, quia dicit, vt non abutar potestate mea, & ne quod offendiculum ponam Euãgelio Christi; At abuti potestate, & offendiculum ponere Euangelio, peccatum est. Itaque concludit Martyr, Apostolum Paulum grauiter peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, quia hoc modo impediuisset cursum Euangelij.

In hac explicatione duo sunt errores Martyris. Primus, quod per gloriam, quam sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo; nam in primis B. Augustinus lib. de opere Monachorum c. 10. contrarium scribit his verbis: *Bonum est magis mihi mori, quam vt gloriam meam quis euacuet. Quam gloriam? nisi quam habere voluit apud Deum in Christo?* hæc Augustinus. vbi vide, quàm aperte Martyri contradicat. Deinde verba Pauli aperte ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est, de merito cuiusdam excellentis gloriæ, quam exspectabat opere isto supererogationis: nam infra, id quod vocauit gloriam, vocat mercedem. *Quæ est ergo merces mea? &c.* At certe nõ exspectabat Paulus

mercedem

mercedem ab hominibus, sed à Deo. Denique si Paulus gloriaretur coram hominibus quasi de opere indebito, quod tamen reuera coram Deo debitum esset, falso gloriaretur, quod quis dicat, nisi fortè aliquis Petrus Pseudomartyr?

Secundus error est, quod dicat Paulum peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, & proinde opus eius fuisse debitum, non supererogationis; nam in primis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quam vt probet, sibi licuisse viuere ex populi sumptibus, id enim probat. Primo, exemplo aliorũ Apostolorum. Secundo, exemplis militum, Pastorum, Agricolarum. Tertio, ex lege Mosi. Quarto, ex Christi ordinatione. Quinto, ex ipsa natura.

Præterea ita exposuerunt omnes Patres, Chrysostomus in hunc locum: *Quæ*, inquit, *supra præceptum fiunt, multam secundum hoc dictum, mercedē consequuntur; quæ autem sub præcepto continentur, non itidem.* Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. Augustinus lib. de opere Monachorum, ca. 5. *Audierat*, inquit, *stabularius, at quem vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, vt ipse testatur, sumptibus militabat.* Denique Apostoli cæteri sumptus à populis accipiebant, vt hic Paulus dicit, nec est verisimile eos peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

Respondet Martyr, non esse eandem rationem Pauli, & aliorum: nam alij non habuerunt Pseudo apostolos æmulos, vt habuit Paulus. At hoc nihil valet; nam alioqui nō rectè probaret exemplo aliorum Apostolorũ B. Paulus se potuisse ali à populo. Responderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorũ Apostolorum, & suam. Deinde Paulus nō abstinuit ab accipiēdis sumptibus propter Pseudo apostolos, sed ne grauaret populos, vt ipse dicit 1. Thess. 2. & 2. Tess. 3. Immo propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus, Illi enim de hoc Paulum accusabant, vt Caietanus bene animaduertit, quod Pau. non videretur verus Apostolus, cum non viueret more aliorum Apostolorum; quocirca ille in toto isto capite probat, se esse verũ Apostolum, & se posse accipere sumptus si velit.

Ad Primum argumentum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacræ virgines occisę sũt quia nuptias recusauerũt?

Ad Secundum respondet Anselmus in hunc locum, Paulum desperare de gloria, si solum Euangelizet propter alimenta temporalia. possumus secundo & melius dicere, Paulum cum ait: *Si Euāgelizauero non est mihi gloria, &c.* nō desperare de gloria simpliciter, sed de gloria quadā singulari, quæ debetur operi supererogationis, vt exponit Chrysostomus.

Ad Tertium dico cum Chrysosto. hom. 8. de pœnitentia, & cum Oecumenio & Theophylacto in hunc locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi vsu; voluit enim dicere, ne quantum possunt, vtar potestate mea. Neque est hoc nouum; nam alij etiam auctores tum sacri tũ profani vtuntur hac voce in bonam partem. Tria enim significat vox καταχράομαι & Latinè abutor. Primo, vti re aliqua contra eius institutionem, & hoc malum est; Secundo vti præter institutionem, & hoc non est malum; vnde est figura κατάχρησις. S. Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Itaque*, inquit, *promptissimo filij Imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa fisco est.* Tertio, vti simpliciter, vt apud Platonem epist. 8. & alios auctores.

Quod autem ait: *Ne quod offendiculum ponam*, dico, ibi offendiculum non significare scandalum, sed in-

A terruptionem, est enim Græcè ἐγκοπήν. metuebat enim Paul., vt aliqui auariores, ne deberent alere concionatores, ab Euangelio retardarentur; hic autem metus poterat communis esse Paulo cum cęteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus, non fuisse peccatum accipere sumptus à populo, etiam si inde sequeretur aliqua retardatio cursus euangelii; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorum, qui vtebantur iure suo, sed culpa auditorum: tamen B. Paulus maluit pati famem, & laborem, quàm vt vllo modo euangelii cursus retardaretur.

Adde postremo, quod si illa verba: *Vt non abutar potestate mea*, & illa: *Ne offendiculum ponam*, significarent B Paulum peccaturum fuisse, si à populo sumptus accepisset, sequeretur, eum nō potuisse apud homines gloriari tanquam de opere indebito; nam si ipse dicit, se debuisse illud facere, idque hominibus dicit, quomodo gloriatur, se fecisse opus indebitum? ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito: & tamen inducit eundem Paulum dicentem, se debuisse illud opus facere, & peccaturum, nisi fecisset.

Nonum testimoniũ est Apoc. 14. vbi legimus: *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt & sequuntur Agnum, quocunque* C *ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare pręmium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alii Beatorum canere possunt.

Respondēt Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. ca. 4. col. 454. hunc locum debere intelligi mysticè de iis, qui nō sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis, meretricis magnæ.

At contra: nam in primis Ioannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticum illud dicere poterant, pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sāctorum comparentur, quæ præ multitudine numerati non poterat, quam idem Ioannes vidit Apocal. D c. 7. At maior pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, vt notum est. Præterea Ioannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

Denique Patres de veris virginibus exponũt. Primasius, Beda, Oecumenius, & Anselmus in hunc locum; Hieronymus lib. contra Heluidium in fine, Greg. 3. parte pastorali, cap. 29. & sequentibus, qui inter cætera sic ait, c. 29. *Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non valet: videbit nec inuidebit, & collætando vobis quod in se non habet, habebit in vobis; nam & illud canticum nouum, proprium vestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono, sed vos qui & dicetis, & audietis, quia & hoc quod dicetis, à vobis audietis, felicius exultabitis, iucundiusque regnabitis.* Hæc de Scri- E pturis.

CAPVT X.

Idem asseritur exemplis.

Secundo, probatur exemplis primitiuæ Ecclesiæ: Nam constat mox initio nascentis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continentiā, & vitam communem rebus omnibus diuenditis, quod in testamēto veteri rarissimum fuerat. Nec potuit eius nouitatis alia esse caussa nisi prędicatio Christi, & Apostolorum. Act. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum & domorum, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. vnde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porrò continentiam tam multi certatim arripiebant, vt act. 21. legamus, vnum Philippum quatuor filias habuisse, & omnes virgines fuisse, quas certè non ad tempus aliquod virgines credere debemus, sed perpetuo, & ex electione; refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quod videlicet vni homini esset quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ vbi maturæ fuerint, nupturæ sint? Adde, quod Eusebius lib. 3. hist. cap. 30. ex Policrate docet, filias Philippi in virginitate consenuisse.

Præterea Philo Iudæus in libro de vita cõtemplatiua, testatur plurimos suo tempore, id est, initio Ecclesiæ, vitam communem & cœlibem duxisse; ait enim talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quàm apud barbaros, sed præcipuè in Egypto. Iustinus ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cœlibatum, vt apud Christianos, vbi sunt plurimi vtriusque sexus vsque ad senectutem in virginitate permanentes; quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPVT XI.

Idem asseritur testimonijs Patrum.

TErtio probatur ex clarissimis Patrum testimonijs, tum Græcorum, tum Latinorum, & quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici non recipiunt, vt Dionysium, & Ignatium, & similes.

Origenes in c. 15. ad Rom. *Ea*, inquit, *quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi caussa, Virginitas non ex debito soluitur, neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.*

Eusebius li. 1. Demon. Euang. ca. 8. *Quocirca* inquit, *in Ecclesia Dei duo modi viuendi instituta sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore addictus, & talis quidem existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus quæ sint agenda describit, agros quoque & mercaturam adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.* Et quod vterque vitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis apertè docuit.

Athanasius in libro de humanitate Verbi, vltra medium: *Quis* inquit, *hominum, vel post mortem, vel in vita auctor seruandæ virginitatis fuit? aut non contra arbitratus est, eam virtutem præstari non posse? attamen Saluator noster, & omnium Rex Christus tantum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nundum maturi legum disciplinæ, virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur:* Nota, vocari hic præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cùm & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.

Basilius in libro de virginitate, vltra medium. *Voluit enim Dominus*, inquit, *non præceptum esse ipsum virginitatis rectè factum, sed insigne animæ virtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

Epiphanius hæres. 48. *Gaudet quidem*, nimirum Ecclesia, *his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, virginitatem exercere diligunt, verum vnas nuptias honorat, &c.*

A Ioannes Chrysostomus hom. 8. de pœnitētia: *Nequaquam*, inquit, *Dominum incuses, haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata.* Et infrà, posteaquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: *Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non punio.*

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, vltra medium, *Quomodo*, inquit, *illud non animaduertis omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutum arcem & verticem Christianos coarctans, quod in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, & voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, honore, & præmijs exornentur: qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant.*

Iam ex Latinis Cyprianus libro de habitu virginum; prope finem: *Neque hoc iubet Dominus*, inquit, *sed hortatur, neque iugum necessitatis imponit, quando manet voluntatis arbitrium liberum: sed cum habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis: carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis.*

Ambrosius libro de viduis, vltra medium: *Qui præceptum*, inquit, *impleuerint, dicere possunt, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidit.* Et infrà: *ideo ergo præceptum non datur, consilium datur: præceptum enim* C *castitatis est, consilium integritatis.*

Hieronymus li. 1. cõtra Iouinianum; *Proponit Agonothetes præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostendit purissimum fontem & clamitat: Si quis sitit, veniat, & bibat; non dicit: Velitis nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed, Qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur, & ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, maiorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

Gregorius lib. 5. moral c. 5. *Electi*, inquit, *nonnunquam plus student agere, quàm eis dignatus est Dominus iubere: carnis enim virginitas nequaquam iussa est, sed tantum laudata; nam si illa iuberetur, nimirum cõiugium iam* D *culpa crederetur, & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quàm acceperunt præcepto.* Hæc ille. Vide etiam tertia parte pastoralis cap. 28. & 29.

Augustinus de sancta virginitate c. 30. loquens de præceptis & consilijs: *In illis*, inquit, *Dominus debitum imperat vobis, in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis.* Et ser. 18. de verbis Apostoli: *Ambierunt*, inquit, *virgines illam maiorem pulchritudinem cordis sui, tanquam dicerent: quid iubes ne adulteræ simus? hoc præcipis? amando te plus facimus, quam præcipis* Et in Enchirid. cap 121. *Quæcunque*, inquit, *mandat Deus, ex quibus vnum est; Non Mœchaberis; & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur ex quibus vnum est; Bonum est homini mulierem non tan-* E *gere, tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum, & in hoc sæculo, & in futuro.* Ex his apparet, quanto mendacio Caluinus dicat, li. 4. Inst cap. 13. § 12. nulli veterum venisse in mentem, quo Christus aliquid consuluerit,

CAPVT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

VLtimo probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus, tum ex politis Rebuspublicis; Videmus enim in qualibet re naturali,

duplicem esse perfectionem: vnam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: vnam, sine qua rei natura non est perfecta, alteram, sine qua non est ornata; homo si habeat animã & corpus, perfectus est, quod ad naturam attinet, etiamsi alioqui deformis, & imperitus, atque improbus sit. At cum est elegans, politicus, formosus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionẽ: ergo eodem modo homo Christianus duplicem habere debet perfectionẽ: vnam necessariam ad esse, id est, per quam sit verè filius Dei, & hæres regni, quæ consistit in præceptorum obseruatione: alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ad bene esse, quæ consistit in consiliis.

Videmus item in omnibus bene institutis Rebuspublicis præter prẽmia, & pœnas cõstitutas seruantibus, aut transgredientibus leges, esse etiã præmia quædam decreta heroicis operibus. hinc apud Romanos præter stipendia debita militibus, nõ violãtibus militiæ disciplinam, fuisse etiam coronas ciuicas, ouationes, supplicationes, ac triumphos decretos factos heroicis, vt omnes nouerunt: ita ergo nõ abhorret à ratione, immò potius conforme est rationi, vt præter vitam æternam promissam obseruatoribus legis diuinæ, sint etiam certa præmia, & singulares honores pro ijs, qui non solum Dei legem seruant, sed etiam virtutes heroicas ostendũt.

CAPVT XIII.

Soluuntur obiectiones.

IN contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, & XIV. Caluinistarum, quæ diligenter collegit ex Caluino & alijs Petrus Martyr in Comment. 1. Corinth. 9.

Primum est, Matth. 19. Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum: illud est impossibile, igitur & hoc.*

Respondeo, cum Augustino epist. 89. quæst. 4. in eodem loco esse solutionem: nam Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum.*

Sed instant, ideo possibile apud Deum dici, quia Deus per Euangelium suum docuit vendere omnia, & dare pauperibus, quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cœlorum.

Respondeo, si ita esset, tunc esset iam possibile apud homines: nam etiam Ethnici Philosophi potuerunt abijcere omnes facultates, vt de Crate Thebano, & de Antistene refert B. Hieronymus in epi. 26. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris; sicut etiam apud homines possibile est camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, & redigatur ad subtilitatem setæ; Christus autẽ dicit, Id quod impossibile est hominibus possibile esse Deo, id est, introducere camelum, existentem camelum, per foramen acus, & diuitem, existentem diuitem, in regnum cœlorum; potest ergo diues saluari, si gratia Dei adiutus bene vtatur diuitiis.

Secundum argumentum Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Respondeo cum Augustino, epist. 5. & epist. 89. q. 4. loqui Dominum de præparatione animi: nam paulo ante inter ea, quibus renunciare oportet, numerauit Dominus vxorem, & propriam animam.

A

Tertio, Matth. 5. *Estote perfecti* dicitur omnibus Christianis; at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, & dare pauperibus, Matth. 19. ergo, &c.

Respondeo, in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione vtili, sunt enim varii gradus charitatis, vt alias expositum est.

Argumentum Primum Petri Martyris tale est. „ Deus iubet se diligi ex toto corde, ex tota anima, „ & ex omnibus viribus, vnde nihil superest non „ debitum quod erogemus; quidquid enim agimus, „ corde, anima, mente, ac viribus agimus; quare „ omnia nostra sunt Deo obstricta. Augustinus lib.

B

„ 1. doctr. Christ. c. 22. *Cum autem*, inquit, *ait toto „ corde, tota mente, tota anima, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat.*

Ad hæc, præceptum dilectionis, vt etiam præce- „ ptum non concupiscendi, in hac vita impleri non „ posse, Augustinus affirmat li. de spiritu & littera „ cap. vlt. *Ad illam*, inquit, *vitam iam immortalem pertinet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: ad „ hanc autem, non regnet peccatum in vestro mortali corde: „ ad illam, non concupisces, ad istam post concupiscentias „ tuas non eas.* Et in libro de perfectione iustitiæ ante „ medium: *In qua plenitudine charitatis, nimirum in „ patria, præceptum illud implebitur: Diliges Dominum „ Deum tuum ex toto corde tuo: nam cum est adhuc aliquid „ carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frænetur, „ non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*

C

Adde etiam S. Bernardum, & B. Thomam, nam „ Bernardus serm. 50. in Cant. *Si placet*, inquit, *tibi „ magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in „ vita ista ab aliquo hominum possit vel potuerit adimpleri.* S. Thomas in 2. 2. q. 44. ar. 6. dicit, in hac vita „ præceptum dilectionis imperfecte impleri, & q. „ 184. art. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dile- „ ctionem sine mensura, vt nullus gradus charitatis „ remaneat, qui sit in consilio. Quare si in hac vita „ præceptum primum nunquam perfecte implere „ possumus, certe multo minus possumus amplius „ facere, quàm sit nobis præceptum.

D

Respondeo, Vis argumenti principalis potissimum in duobus posita est. Primo, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, virium omnium. Secundo, in illa particula: *Ex toto*, Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, siue corde, siue corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex Patribus existimarunt, illa omnia esse diuersa, & ideo conati sunt distinctionem eorum ostendere, vt videlicet anima significet partẽ animæ vegetatiuæ, cor sentientem, mens intelligentẽ, vel aliquid eiusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis, c. 8. Theophylactum & Anselmum

E

in commentariis ca. 22. Matthæi. August. lib. 1. doctrinæ Christianæ. ca. 22. Bernardum serm. 20. in Cantica, & S. Thomam in 2. 2. quæst. 44. ar. 5.

Sed simplicior & Scripturæ conformior est eorũ sententia, qui docent ista omnia idem significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eandem explicandam, maioris expressionis gratia, itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere vere, syncere, non ficte, non simulate; nam in primis Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, in Commentario ad caput 22. Mat-

thæi,& Ambrosius ad ca. 10. Lucæ, vbi hoc præceptum explicant, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Mathæus ca. 22. Marcus cap. 12. & Lucas cap. 10. referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomij cap. 6. & tamen nullus horum auctorum conuenit in numero, & ordine harum vocum cum altero, quod est euidens argumentum, nihil esse mysterij in illa enumeratione. Moses dixerat: *Diliges ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Mathæus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, ex tota mente.*

Præterea 3. Reg. 14. de Dauide dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde suo; de Iosia autem 4. Reg. 23. dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen vllus auderet Iosiam Dauidi anteponere. Item Moses requirit Deut. 4. vt homo quærat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum inuenire desiderat. At Samuel 1. Reg. 7. solum requirit, vt Deus quæratur in toto corde: Apparet igitur ex illis omnibus verbis id vnum imperari, vt Deum syncerè diligamus.

Porrò illa verba: *Ex omnibus viribus*, non significat ex omnibus potentijs animæ, sed omni virtute, & quod vulgò dicimus, pro viribus, nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamen interpres nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare inepte Lutherus in assert. art. 31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia vna quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitiuus, non diligit Deum, cum tamen diligere iubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si iuxta priorem expositionem enumerarentur variæ potentiæ animæ, ac iuberemur omnes illas exercere, ad gloriam Dei, adhuc nihil aduersarij obtinerent. quoniam enim præceptum hoc affirmatiuum est, ideo dicendum esset solum præcipi, vt exerceremus eas potentias propter Deum, quando id necessitas gloriæ eius procurandæ requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilij, & supererogationis.

Iam verò quantum ad illam particulam; *Ex toto*, sunt etiam duæ Patrum expositiones; Vna est sanctorum, Augustini, Bernardi, & Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus charitatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita vt semper Deum amemus, & non sit in nobis vllus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque inuoluntarius, cum Dei amore pugnans, ex quo rectè deducunt hoc mandatum in hac vita perfectè impleri non posse. Quæ sententia non pugnat cum sententia nostra, de consilijs Euangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris litteris. Quod autem non pugnet cum sententia nostra, ex eo patet, quod ijdem Patres affirmant, hoc præceptum, licet non possit perfectè impleri in hac vita, non tamen facere præuaricatores, si non impleatur.

Vt autem id intelligatur, obseruandum est duobus modis posse aliquid præcipi; Vno modo, vt solum indicetur id quod faciendum est; Alio modo, vt indicetur præcepto id quod faciendum est, & finis, cuius gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus: Pugnate aduersus illam vrbem, solùm indicat id quod faciendum est; si ve-
A rò dicat: Capite vrbem, indicat quod faciendum est, & finem etiam illius operis, idē enim est, ac si diceret, Pugnate ad hunc finem, vt vrbem capiatis: interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi: nam cùm præcipitur priore modo, præuaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur: cum verò præcipitur posteriore modo, non est præuaricator, qui non facit id totum, quod præcipitur, sed is tantum præuaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medij ad finem. Præceptum enim propriè non obligat quatenus indicat finem, sed solum quatenus præcipit
B medium. Itaque si dicat Imperator, Pugnate, peccant milites, si non pugnent; si verò dixerit, Capite vrbem, non peccant, si vrbem non capiant, modo pugnent, ac pugnando dent operam vt illam capiant.

Patres igitur supra citati, Augustinus, Bernardus, Thomas, existimant hoc præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, simul imperari medium, & indicari finem; & ideo docent, non posse impleri perfectè hoc præceptum in hac vita, & tamen non esse præuaricationem, qui non perfectè illud implet. Augusti. de spiritu & littera, capite vltimo, posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, vt admonere-*
C *mur, quid fide exposcere, quo spem præmittere debeamus.* Et infrà: *Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum est, &c.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Cur*, inquit, *non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? non enim rectè curritur, si quò currendum est nesciatur; quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Et ad finem eiusdem libri docet, idem Augusti. motus inuoluntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeo non esse peccata, vt non sit opus dicere pro eis: *Dimitte nobis debita nostra.*

S. Bernardus serm. 50 in Cantic. *Nec latuit*, inquit,
D *præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires, sed indicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirent sane, ad quem iustitiæ finem nisi pro viribus oporteret: ergo mandando impossibilia non præuaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic etiam B. Thom. solum docet, hoc præceptum imperfectè seruari, quatenus indicat finem, & in eodem sensu dicit, nullum gradum dilectionis esse in consilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptū continet, & medium, & finem; nihil enim addi potest ad eam dilectionem, quę vt finis proponitur, finis enim sine mensura appetitur: quare in eodem
E loco S. Thomas affirmat, nullum esse peccatum, non implere hoc præceptum in tota sua latitudine, sed satis esse, si aliquo modo obseruetur.

Quocirca remanet iam suus locus consiliis etiam circa hoc præceptum: nam etiamsi nihil possim addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tamen possum addere quatenus indicat medium: & si non pecco, ex sententia S. Thomæ, si non amem Deum, nisi vno gradu amoris, certe non teneor in rigore amplius amare; implicat enim contradictionem, quod non peccē, non faciendo quod facere teneor: ergo si addam alterum gradum amoris, amo plus quàm teneor, atque eo modo facio actum supererogationis, & consilii.

Demonstrauimus igitur, sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiæ nostræ de consiliis

consilijs Euangelicis; quod autem hæc sententia non sit conformis diuinis litteris, mox ostendemus. Est igitur alia sententia illud, *Ex toto corde*, non significare omnes actus cordis, vel omnem intentionem possibilem, ita vt imperetur, vt nihil corde agamus, nisi Deum diligere, idque sūma vehementia amoris, sed solùm vt amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde solum in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum est, non etiam finis, ob quem faciendū est. Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

Primum est, huic præcepto aduersari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori. Secundum, huic præcepto non aduersari amorē honestum affinium, & amicorum, licet nō referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solū amare, sed eum præcipuè.

Tertium, non aduersari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutāt vltimū finem. Quartum, non aduersari eidem præcepto motus inuoluntarios cōcupiscentię, etiamsi rerum alioqui grauissimarum, vt infidelitatis, blasphemiæ, adulterij, &c. nam cū charitas Dei sit in voluntate, non aduersantur ei nisi motus volūtarij. Quintum, hoc præceptū perfectè in hac vita seruari posse, quia non exigit, nisi vt amemus Deum plus quàm creaturas. Sextum, posse Deum ex toto corde magis & minus diligi; qui enim propter Deum abstinet se à licitis, magis diligit, quàm qui solum se abstinet ab illicitis, & tamen vterque diligit toto corde.

Quod autem hæc explicatio sit verior, & Scripturis conformior, quā superior, multis modis probari potest: Primo, quia in Scripturis passim ita accipitur illa vox: *Totum*, vel *omnis*; vt Matt. 2. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo*. Et Act. 2. *Tota confunditur Hierusalem*. In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erāt in Hierusalem, turbatos fuisse, nō autem omnes omnino & tamē simpliciter Scriptura dicit: *Omnis Hierosolyma turbata est*. Et, *Tota confunditur Hierusalem*. Sic etiam Gen. 31. dicit Iacob: *Scitis, quod totis viribus seruierim patri vestro*. & tamen multa alia eodem tempore Iacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalom*, aliaque id genus frequentissime inueniuntur. Scriptura enim vtitur sæpe cōmunibus phrasibus, vulgo autē absolute dicimus; Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cum tamē nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

Secundo, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit seruari posse, quod tamen esset verū, si in hac vita impleri non posset. Deut. 10. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, ac seruias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua*. Et cap. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra, an non*. Luc. 10. quærenti iurisperito: *Quid faciendo vitam æternam possidebo? Dominus respondit: In lege quid scriptum est? quomodo legis? ait illi: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et Dominus: Hoc fac, & viues*. Certe hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleri posse, alioqui in promptu fuisset responsio.

Tertio, promisit Deus se facturum, vt tempore noui Testamenti diligatur in toto corde, tota anima, &c. Igitur aut Deus, quod esse non potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deu. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima, vt possis viuere*. Hier. 24. *Dabo eis cor, vt sciant me, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deū quia reuertentur ad me in toto cor de suo*.

Quarto, multi hoc mandatum impleuerunt, igitur in hac vita impleri potest. Deut. 30. *Gaudebit Dominus in te, sicut gauisus est in Patribus tuis, si tamen reuertaris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua*. 3. Reg. 14. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & sequutus est me in toto corde suo*. Eccl. 47. *De omni corde suo laudauit Dominum, & dilexit eum qui fecit illum*. 4. Reg. 23. *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in toto corde suo & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi*. Psalmo centesimo decimo octauo: *In toto corde meo exquisiui te*.

Accedat postremo consensus Patrum, qui nihil impossibile nobis à Deo mandatū esse docent. Vide Origenem homil. 9. in Iosue; Basiliū in illud, *Attende tibi*; Hilarium in illud Psalm. 118. *Latum mandatum tuum nimis*; Hieronymum lib. 3. contra Pelagianos, & Augustinum lib. de nat. & grat. c. 69. qui auctor non solum in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis: *Quomodo*, inquit, *est graue, cum sit dilectionis mandatum?* Et in Psalm. 56. de hoc mandato: *Neque enim*, inquit, *imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile iudicaret, vt ab homine fieret*. Vbi videtur Augustinus aut mutasse, aut certe explicauisse priorem sententiam. Bernardus etiam serm. 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mandatum vno modo de dilectione, quæ hîc perfectè haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posteriorem, quam etiam sequitur Bonauent. in 3. dist. 27. ar. 2. q. vlt. & plerique Doctores in eadem distinctione.

„ Argumentum Secundum. Dominus ait „ Matt. 7. de lege sua: *Quam angusta porta est, & arcta* „ *via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt* „ *eam*; Quomodo ergo non erant qui eam tam „ latam & facilem prædicant, vt etiam dicant, posse „ hominem plus facere, quam lex exigat?

Respondeo, idem Dominus ait de lege sua Matt. 11. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*. Et Dauid de lege Domini sub eadem metaphora Psalm. 118. *Latum mandatum tuum nimis*. Et Apostolus 1. Ioan. 5. *Et mandata eius grauia non sunt*. Quare lex Domini difficilis est, & facilis: difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere mediū, in quo virtus consistit, facile vero est aberrare à scopo, difficilior etiā redditur ex naturæ corruptione; difficile enim est auaro facere eleemosinam, luxurioso continere &c. At facilis est habēti gratiam & charitatem; gratia enim & naturam sanat, & dirigit, atque inclinat ad medium attingendum; vt etiam difficile est homini pingui & onusto ingredi portam etiā vtcumque latam; at homini tenui & nudo non est difficile ingredi portam, etiam vtcumque angustam. Vnde S. Leo serm. 5. de Epiph. *Nihil*, inquit, *arduum est humilibus, nihil asperum mitibus*. Et beatus Augustinus lib. de nat. & grat. cap. 69. *Omnia*, inquit, *sunt facilia charitati*. Et Dauid Psal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*, certe autem qui currit, cum solū ambulare teneatur, plus facit quàm ei imperatum sit.

„ Argumentum Tertium. In opere nostro sem- „ per aliquid deest, ergo nūquam implemus legem, „ ergo multo minus possumus facere opera supere- „ rogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad „ Rom. 7. dicit, *se mente seruire legi Dei, carne autem* „ *legi peccati*; & Iob *Verebatur omnia opera sua*, Iob „ & Isaias cap. 64. vocat *pannum menstruatæ omnes*

„ *iustitias nostras.* & Dauid clamat Psalm. 142. *Ne in-*
„ *tres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur*
„ *in conspectu tuo omnis viuens.*

Respondeo, negandum esse antecedens: nam si nullo modo legem seruare possemus, mentiretur Ioannes cum ait: *Et mandata eius grauia non sunt,* 1. Ioan. 5. & Dominus, cum ait Matt. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata,* iuuenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset, Si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aërem, imò sequeretur hominem nunquam peccare; non enim peccat qui non facit quod non potest, & Deus esset omni tyranno iniquior, & crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset soluere, & hoc ab inimicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud, *Attende tibi,* dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

Ad Primum ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntarijs, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad Secundum dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret: illi autem propriè metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt: semper enim coniuncta sunt spes, & metus; qui enim certo sciunt non posse vitari, desperant, & dolent potius quàm metuunt. Vnde B. Gregorius in hunc locum scribens ait: *Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladium nequeunt, nisi solicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur, Verebar omnia opera mea.*

Ad Tertium dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter ea inquinabant admixtione multorum criminum: nos autem nō de peccatoribus, sed de iustis loquimur, cum dicimus homines posse legē seruare, & etiam amplius facere: nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessario esse peccata: nā Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad Vltimum dico, cum Augustino libro de perfectione iust. Hieron. in epist. ad Chtesiphontem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem iustificari coram Deo, quia nemo est, qui nō habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat; etiam supererogationis: non enim dicit Dauid, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hūc locū; non posse vllum iustificari si comparetur cum Deo: tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominū & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed vmbram facere videtur.

„ Argumentum Quartum. Verba Christi Luc.
„ 17. inquit Martyr: *Dum feceritis hæc omnia, dicite,*
„ *Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.*
„ Istud commentum prorsus excludunt, & confir-
„ matur: nam seruus quidquid est, Domini est, &
„ quidquid facit, Domino facere tenetur.

Respondeo, Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba in quibus latebat solutio; non enim Dominus ait, Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus, &c. *Sed cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Vnde Ambrosius libro de viduis: *Hoc,* inquit, *virgo nō dicit, hoc non dicit ille qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit; sed quasi vtilis Domino qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei, atque virtutis, bene sibi conscius meritorumque securus, expectat.* Adde quod Dominus non ait, Serui inutiles estis, sed dicit, *Serui inutiles sumus;* vult enim nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tamē postea dicit: *Euge serue bone & fidelis:* inutilem autem seruum vocabit eum dūtaxat, qui præceptis nō obedierit, vt patet Matth. 25. in parabola de talentis: *Inutilem,* inquit, *seruum proijcite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem, fateor, seruum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere: at non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit: quid enim si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, vt pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciet quàm tenetur?

„ Argumentum Quintum. Iubemur quotidie
„ dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra,* ergo nun-
„ quam facimus quantum debemus, ergo multò
„ minus facimus plus quàm debemus.

Respondeo, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra,* propter peccata venialia, quibus in hac vita aut nunquam, aut rarò caremus, quibus tamen nō obstantibus, & iusti esse & supererogationis opera facere possumus.

„ Argumentum Sextum. Apostoli Matt. 19. non
„ solū non cogitauerunt de operibus superieroga-
„ tionis, sed etiā de ipsa salute dubitauerūt, dicētes:
„ *Quis poterit saluus esse?* Quibus Dominus non ait,
„ non solum saluos esse, sed etiam supererogare pote-
„ stis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile*
„ *est apud Deum.* Respondeo, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere: apud Deum vtrumque esse possibile.

„ Argumentum Septimum. Hieremias dicit:
„ *Maledictus qui facit opus Dei negligenter,* c. 48. Ne-
„ mo autem est, cui non subrepat aliqua negligen-
„ tia: ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum.

Respondeo, loquitur de negligentia graui, quæ amicitiam Dei tollat, vnde in Hebræo רמיה fraudem potius, quàm negligentiam significat, sicut Hieronymus etiam vertit.

„ Argumentum Octauum, Christus ait: *Hoc est*
„ *præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut ego dilexi*
„ *vos,* Ioan. 15. At Christus sic nos dilexit, vt pro no-
„ bis sit mortuus, ergo & nos debemus pro fratri-
„ bus animas ponere, vt concludit Ioannes, 1. Ioan.
„ 3. at hæc est summa charitas, cui nihil addi potest:
„ *Maiorem enim charitatē nemo habet, quàm vt animā quis*
„ *ponat pro amicis suis,* Ioan. 15. Ergo nullus remanet
„ locus consilijs, & operibus supererogationis.

Respondeo, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam; si ergo id faciamus, cum non est necessarium, sed vtile tantum, opus consilij & supererogationis faciemus: & similiter si proximo benefaciam, quando nō est in extrema vel graui necessitate, opus facio supererogationis.

„ Argumentum Nonum, iubet Deus Deut. 4. ni-
„ hil addi præceptis suis, malè ergo addūtur cōsilia.

Respondeo, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat; consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, vt patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, c. 17.

Argumentum decimum. Ita sumus Deo obligati, vt non possimus vnquam facere, quantum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet, quidquid habemus boni, ab illo habemus, ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo vitam poneremus, nunquam tamen reddemus ei aliquid æquale.

Respondeo, argumentum probat, potuisse Deũ à nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex diuinis litteris deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suaue, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominem posse facere plus, quam debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata; nũquam enim ei reddem' æquale: & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm reuera facere teneamur: nam etsi non possimus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solùm, quod Deus imperauit.

Argumentum Vndecimum ad Philipp. 4. dicitur: *Quod reliquum est; fratres, quæcunque sunt vera quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque pura, quæcunque accommoda, quæcunque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, & quæ didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inueniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit.*

Respondeo, hæc omnia debere accipi negatiue, vt sensus sit: Nihil cogitetis, neque agatis nisi quod iustum est, quod verum, quod pudicum, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, vt omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solùm omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum Duodecimum, Te, inquit, interrogo an possis aliquid facere vltra legem, vel non? si non potes, conuenimus: si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes vires tuas, & quidquid potes: ergo implicat contradictionẽ, quod possis vltra legem aliquid facere.

Respondeo, nego, legem requirere omnes vires, & quidquid possumus, solum enim requirit, vt impleamus quod præcipitur, siue nobis superẽt vires, siue non; alioqui primæ ad Corinth. 7. Paulus non potuisset dicere de homine soluto. *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat.* Sic enim argumentabor: aut ille potest continere, aut non: si non, ergo tenetur nubere, vt Cal. & Mar. docent: si potest, ergo tenetur continere, lex enim requirit quidquid possumus; ergo nunquam datur tempus quo liceat dicere: *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat.*

Argumentum Decimumtertium. Non caret superbia & arrogantia infinita, vt dicas, te plus facere quàm tenearis, & Christo fit iniuria non vulgaris, qui frustrà dicetur mortuus, si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

Respondeo, non tenuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt; Amando te plus facimus, quàm præcipis: neque illos omnes Patres, quos supra citauimus: sed hoc reuera non caret superbia infinita, propter tã debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ quod Pet. Mart. facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem seruare, vel aliquid superaddere.

Argumentum Decimumquartum. Nolle Deum plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas: probatur antecedẽs; primo, quia negat Deũ esse summum bonum, qui non vult eum amare, quantum potest: secundo, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & nõ vult: nam posse plus diligere sine dubio Dei donũ est. Adde, quod qui talentum abscondit, à Deo punitus est, Matt. 25. & peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, qui non potest referre paria.

Respondeo, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem, vel si id fiat ex superbia, quasi putes te esse perfectum: vel denique si ex accidia & pigritia nolis vllo modo amplius proficere: id enim repugnat statui viatoris, at si velis quidem plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionem, & gradum tuum, etiamsi nobis ad altiorẽ statum ascendere, quamuis possis, non peccas. Verbi gratia, cui est imperatum, vt proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad primum dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiamsi eum non tam ardenter amet, quàm forte posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset: alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus. quãtumuis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentius posse diligere, si paulo amplius conemur.

Ad Secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur quando est necessarium; qui autẽ paratus est eo vti, si necessarium sit, etiamsi nunquam fortasse vtatur, non dicitur eo abuti: nam ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7, *Quod vult, faciat*: sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat.* & B. Augustinus de bono coniugali, ca. 21. dicit, Abrahamum habuisse donum continentiæ, non minus, quàm Ioannes habuerit, ita vt potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, nõ minus quàm Petrum, & tamẽ non exercuisse illud donum, vt fecit Petrus: Accusare autem Abrahamum, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cum necessitas eius id postulat, aut cum ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit. Porrò Deus contentus est, vt legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possumus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionatur: at qui habet idem talẽtum sed non habet præceptum, non punietur, vt patet de sancto Antonio, &c.

„ *iustitias nostras*. & Dauid clamat Psalm. 142. *Ne in-*
„ *tres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur*
„ *in conspectu tuo omnis viuens.*

Respondeo, negandum esse antecedens: nam si nullo modo legem seruare possemus, mentiretur Ioannes cum ait: *Et mandata eius grauia non sunt*, 1. Ioan. 5. & Dominus, cum ait Matt. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, iuuenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset, Si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aërem, imò sequeretur hominem nunquam peccare; non enim peccat qui non facit quod non potest, & Deus esset omni tyranno iniquior, & crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset soluere, & hoc ab inimicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud, *Attende tibi*, dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

Ad Primum ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntarijs, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad Secundum dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret: illi autem propriè metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt: semper enim coniuncta sunt spes, & metus; qui enim certo sciunt non posse vitari, desperant, & dolent potius quàm metuunt. Vnde B. Gregorius in hunc locum scribens ait: *Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpa euadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur, Verebar omnia opera mea.*

Ad Tertium dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter ea inquinabant admixtione multorum criminum: nos autem nō de peccatoribus, sed de iustis loquimur, cum dicimus homines posse legē seruare, & etiam amplius facere: nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessario esse peccata: nā Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad Vltimum dico, cum Augustino libro de perfectione iust. Hieron. in epist. ad Ctesiphontem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem iustificari coram Deo, quia nemo est, qui nō habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat, etiam supererogationis: non enim dicit Dauid, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hūc locū; non posse vllum iustificari si comparetur cum Deo: tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominū & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed vmbram facere videtur.

„ Argumentum Quartum. Verba Christi Luc.
„ 17. inquit Martyr: *Dum feceritis hæc omnia, dicite,*
„ *Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.*
„ Istud commentum prorsus excludunt, & confir-
„ matur: nam seruus quidquid est, Domini est, &
„ quidquid facit, Domino facere tenetur.

Respondeo, Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba in quibus latebat solutio; non enim Dominus ait, Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus, &c. *Sed cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Vnde Ambrosius libro de viduis: *Hoc*, inquit, *virgo nō dicit, hoc non dicit ille qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit; sed quasi vtilis Domino qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei, atque virtutis, benè sibi conscius meritorumque securus, expectat.* Adde quod Dominus non ait, Serui inutiles estis, sed dicit, *Serui inutiles sumus*; vult enim nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tamē postea dicit: *Euge serue bone & fidelis*: inutilem autem seruum vocabit eum dūtaxat, qui præceptis nō obedierit, vt patet Matth. 14. in parabola de talentis: *Inutilem*, inquit, *seruum proijcite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem, fateor, seruum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere: at non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit: quid enim si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, vt pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciet quàm tenetur?

„ Argumentum Quintum. Iubemur quotidie
„ dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, ergo nun-
„ quam facimus quantum debemus, ergo multò
„ minus facimus plus quàm debemus.

Respondeo, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata venialia, quibus in hac vita aut nunquam, aut rarò caremus, quibus tamen nō obstantibus, & iusti esse & supererogationis opera facere possumus.

„ Argumentum Sextum. Apostoli Matt. 19. non
„ solū non cogitauerunt de operibus superoroga-
„ tionis, sed etiā de ipsa salute dubitauerūt, dicētes:
„ *Quis poterit saluus esse?* Quibus Dominus non ait,
„ non solum salui esse, sed etiam supererogare pote-
„ stis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile*
„ *est apud Deum.* Respondeo, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere: apud Deum vtrumque esse possibile.

„ Argumentum Septimum. Hieremias dicit:
„ *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, c. 48. Ne-
„ mo autem est, cui non subrepat aliqua negligen-
„ tia: ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum.

Respondeo, loquitur de negligentia graui, quæ amicitiam Dei tollat, vnde in Hebræo רמיה fraudem potius, quàm negligentiam significat, sicut Hieronymus etiam vertit.

„ Argumentum Octauum, Christus ait: *Hoc est*
„ *præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut ego dilexi*
„ *vos*, Ioan. 15. At Christus sic nos dilexit, vt pro no-
„ bis sit mortuus, ergo & nos debemus pro fratri-
„ bus animas ponere, vt concludit Ioannes, 1. Ioan.
„ 3. at hæc est summa charitas, cui nihil addi potest:
„ *Maiorem enim charitatē nemo habet, quàm vt animā quis*
„ *ponat pro amicis suis.* Ioan. 15. Ergo nullus remanet
„ locus consilijs, & operibus supererogationis.

Respondeo, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam; si ergo id faciamus, cum non est necessarium, sed vtile tantum, opus consilij & supererogationis faciemus: & similiter si proximo benefaciam, quando nō est in extrema vel graui necessitate, opus facio supererogationis.

„ Argumentum Nonum, iubet Deus Deut. 4. ni-
„ hil addi præceptis suis, malè ergo addūtur cōsilia.

Respondeo, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat: consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, vt patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, c. 17.

Argumentum decimum. Ita sumus Deo obligati, vt non possimus vnquam facere, quantum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet, quidquid habemus boni, ab illo habemus, ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo vitam poneremus, nunquam tamen redderemus ei aliquid æquale.

Respondeo, argumentum probat, potuisse Deũ à nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex diuinis litteris Deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suaue, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominem posse facere plus, quam debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata, nũquam enim ei reddem' æquale: & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm reuera facere teneamur: nam etsi non possimus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solùm, quod Deus imperauit.

Argumentum Vndecimum ad Philipp. 4. dicitur: *Quod reliquum est; fratres, quæcunque sunt vera quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque pura, quæcunque accommoda, quæcunque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, & quæ didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inueniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit.*

Respondeo, hæc omnia debere accipi negatiue, vt sensus sit; Nihil cogitetis, neque agatis nisi quod iustum est, quod verum, quod pudicum, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, vt omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solùm omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum Duodecimum, Te, inquit, interrogo an possis aliquid facere vltra legem, vel non? si non potes, conuenimus: si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes vires tuas, & quidquid potes: ergo implicat contradictionẽ, quod possis vltra legem aliquid facere.

Respondeo, nego, legem requirere omnes vires, & quidquid possumus, solum enim requirit, vt impleamus quod præcipitur, siue nobis superẽt vires, siue non; alioqui primæ ad Corinth. 7. Paulus non potuisset dicere de homine soluto. *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat.* Sic enim argumentabor: aut ille potest continere, aut non: si non, ergo tenetur nubere, vt Cal. & Mar. docent: si potest, ergo tenetur continere, lex enim requirit quidquid possumus; ergo nunquam datur tempus quo liceat dicere: *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat.*

Argumentum Decimumtertium. Non caret superbia & arrogantia infinita, vt dicas, te plus facere quàm tenearis, & Christo fit iniuria non vulgaris, qui frustrà dicetur mortuus, si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

Respondeo, non tenuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt; Amando te plus facimus, quàm præcipis: neque illos omnes Patres, quos supra citauimus: sed hoc reuera non caret superbia infinita, propter tã debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ quod Pet. Mart. facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem seruare, vel aliquid superaddere.

Argumentum Decimumquartum. Nolle Deum plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas: probatur antecedẽs; primo, quia negat Deũ esse summum bonum, qui non vult eum amare, quantum potest: secundo, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & nõ vult: nam posse plus diligere sine dubio Dei donũ est. Adde, quod qui talentum abscondit, à Deo punitus est, Matt. 25. & peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, qui non potest referre paria.

Respondeo, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem, vel si id fiat ex superbia, quasi putes te esse perfectum: vel denique si ex accidia & pigritia nolis vllo modo amplius proficere: id enim repugnat statui viatoris, at si velis quidem plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionem, & gradum tuum, etiamsi nobis ad altiorẽ statum ascendere, quamuis possis, non peccas. Verbi gratia, cui est imperatum, vt proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad primum dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiamsi eum non tam ardenter amet, quàm forte posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset: alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus, quãtumuis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentius posse diligere, si paulo amplius conemur.

Ad Secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur quando est necessarium; qui autẽ paratus est eo vti, si necessarium sit, etiamsi nunquam fortasse vtatur, non dicitur eo abuti: nam ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7, *Quod vult, faciat*: sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat.* & B. Augustinus de bono coniugali, ca. 21. dicit, Abrahamum habuisse donum continentiæ, non minus, quàm Ioannes habuerit, ita vt potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, nõ minus quàm Petrum, & tamẽ non exercuisse illud donum, vt fecit Petrus: Accusare autem Abrahamum, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cum necessitas eius id postulat, aut cum ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit; Porrò Deus contentus est, vt legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possumus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionatur: at qui habet idem talẽtum sed non habet præceptum, non punietur, vt patet de sancto Antonio, &c.

CAPVT XIV.

Explicatur nomen & definitio voti.

SEQVITVR Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cuius disputationis sex erunt partes. Primùm enim exponemus breuiter nomen & definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam aduersariorum. Tertiò, probabimus omne quod fit ex voto esse cultum Dei. Quartò, vota nō esse propria Iudæorum, sed etiam à Christianis rectè fieri ostendemus. Quintò, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere propriè fieri vota. Sexto, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia; vota rectè fieri demonstrabimus.

Quod ad Primum, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem & orationē, ac desiderium; dicimus enim, suscepi votum continentiæ, id est, promisi Deo continentiam; itē pro voto mihi cōtinentia succedit, id est, vt desiderabam, & vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum à Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto & oratione, tamen sunt duo affinita nomina; nam εὐχὴ significat votum, προσευχὴ orationem: apud Hæbræos voti & orationis nomina nullam habent affinitatem, votum enim dicitur נדר oratio תפלה cuius rei ea est ratio, quod apud Grecos & Latinos, cum hæc nomina inuenta sunt, nō erat vlla vera pietas, & ideo nihil homines Deo, vel Dijs vouebant, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces; iuxta illud Virgilij Æneidos 6.

Cessas in vota precesque.

Hinc igitur Græci, vt obseruauit Gregorius Nyssenus ora. 1. in orationem Dominicam, vocauerunt orationem προσευχὴν, quia post votum fiebat, quod vocabant εὐχήν. Latini autem (vt diximus) eodem nomine promissionem Deo factam & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueuerant sine vlla relatione ad preces, vt nos quoque Christiani facimus, propterea proprijs & diuersis nominibus hæc duo nominabant.

Potest autem definiri votum, *Religiosa promissio alicuius excellentioris boni, Deo facta libera voluntate.* Promissio dicitur, quasi contractus quidam inter Deū & hominē. Nec enim sufficit ad votū, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiā promittatur: votum enim includit obligationē vnius ad alterum; non enim obligat votū solum ratione veritatis, id est, quia tenetur qui vouit, verum facere quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur alteri fidem datā seruare; hæc autem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessario promissionem requirit. Religiosa dicitur, vt significetur cuius virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

Est autem obseruandum, in voto semper esse duas actiones, alteram materialem, alteram formalem: materialis est, de qua fit votum, vt ieiunare, sacrificare, &c. Formalis est ipsa promissio ieiunandi, vel sacrificandi, & promissionis adimpletio; quare formalis actio semper est act⁹ religionis: materialis autem interdum est religionis, vt si quis voueat quotidiè sacra facere, interdum alterius virtutis; vt si quis voueat sexta feria semper ieiunare. Excellentioris boni dicitur, vt determinetur materia voti, nec enim voueri potest nisi id, quod melius sit facere, quam omittere.

A ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi à materia voti. Primo peccata, vt cum Iudæi vouerūt se occisuros Paulū Act. 23. nā vouere peccata, non est Deo munus promittere, sed minari. Secundo, opera indifferentia, vt non ire ad forum; non enim potest Deo placere, quod est vanum & inutile: *Displicet enim ei stulta promissio.* Eccle. 5. Tertiò, opera impossibilia, vt si quis voueat se profecturum in Hierusalem sine naui. Quarto, opera necessaria, vt si quis voueat se moriturum quando placuerit Deo. Quinto, opera bona, quæ tamen maiora bona impediunt, vt si quis voueat se ducturūm vxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quā omittere: proinde tum erit legitima voti materia,
B etsi absolutè contra iudicandum sit.

Deo facta dicitur, vt intelligamus, vota differre à iuramentis, licet vtraque sint actus religionis, & in materia ferè conueniant; vota enim fiunt Deo, iuramenta hominibus per Deum; nō autem hinc excluduntur vota, quę fiunt sanctis: nam vel ea sunt vota materialiter, nō formaliter, vt quidam docent, qui existimant in votis Sanctorum duas esse promissiones: vnam Sanctis, quibus aliquid promittitur: alterā Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factæ sanctis, & hanc solam propriè votum esse dicunt; vel (quod verius puto) vota fiunt vere sanctis, sed vt Sancti sunt, id est, vt excellentissimo modo participant Dei naturam & gloriam, de qua re disputauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, c. 10.
C Addimus vltimo, Libera Voluntate, vt distinguatur votum à lege cōmuni: votum enim est lex quædam priuata, & obligat more legis, sed lex communis obligat etiam nolentem, & inuitum: votum autem est lex, quam nos ipsi nobis ferimus. & proinde non obligat, nisi eum, qui sponte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante vsum rationis, neq; ea, quæ propter ignorantiam, aut metum, censentur inuoluntaria.

CAPVT XV.

Explicatur status quæstionis.

D IAM verò breuiter explicemus, quibus in rebus ab aduersariis dissentiamus: Lutheri & Caluini sentētia eadem esse videtur: vterque enim tria quędam de votis docet. Primum, vota ad colendum Deum non posse fieri, nisi rebus præceptis, proinde vnum esse cōmune votū fidelium, promissionem illam, quam facimus in Baptismo.

Secundum, vota de rebus à Deo non præceptis posse fieri, si non ad colendum Deum, aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia huius vitæ expeditius peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant: exēpli caussa, docet Caluinus, eum, qui sæpe in vitium ebrietatis labitur, rectè facturum, si voueat, se triduo aquam bibiturum si iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam
E existimat, Apostolorum tempore viduas quasdam vouisse continentiam, vt expeditius fungerentur munere Diaconissarum.

Tertium vota Monachorum impia, irrita & omnino soluenda esse, quod fiant cum opinione cultus, & tamen de ijs rebus sint, quas Deus nusquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in libro de votis monasticis, & Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 13. Nec dissimilia docent Confessio Augustana art. 27. & Confessio Vuittembergensis, ca. de votis monasticis.

Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis monasticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Caluini. Primum est, vota in testamēto veteri fieri potuisse, vt etiam sacrificia & cæremonias cæteras, in nouo testamento fieri non posse, cū sint abrogata cum reliquis Iudaicis cæremonijs. Secundum est, promissionē, quæ fit in Baptismo, non esse votū, in tertio dicto cum Luthero & Caluino cōcordat.

CAPVT XVI.

Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.

VT igitur ad disputationes veniamus, statuo hāc propositionem: *Omne quod fit ex voto, etiamsi alioqui non sit à Deo præceptum, verè & propriè esse cultum Dei.* Hæc propositio est contra Lutherū & Caluinum, qui vota de rebus non præceptis, docent nō posse fieri ad colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quæ non sint cultus Dei. Probo igitur positam assertionem.

Primo, vouere est actus religionis, ergo & reddere siue implere votum est actus religionis, siue nat de re pręcepta, siue non præcepta. Probatur antecedens ex illo Isaiæ 15. *In illo die cognoscent Ægyptij Dominum, & colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt & soluent.* Vbi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hęc est natura voti, vt rem alioqui non ordinatā ad Dei cultum, ordinet ad cultū Dei, iuxta illud Deut. 12. *Quidquid sanctificaueris & voueris, &c.* Denique fatetur Caluinus li. 4. c. 13. § 2. vouere esse officium religionis. Probatur iam consequentia, nam promittere & soluere, ad eandem virtutem pertinent; sed per id, quod fit ex voto, etiam si non præceptum, impleretur votum. ergo id colitur Deus.

Secundo, omne votum est promissio Deo facta, vt etiam Calu. docet initio c. 13. lib 4. Instit. ergo votum quodcumque implere, est fidem Deo seruare, at seruare Deo fidem, est Deum immediatè colere, & honorare; sicut è contrario fidem ei non seruare, est iniuriam illi facere, ergo cuiuslibet voti impletio cultus Dei est.

Tertio, omne iuramentum est cultus Dei, etiam si fiat de re non pręcepta; vt, si quis iuret, se non bibiturum vinum, vt Calu. ipse affirmat lib. 2. c. 8. §. 23 Institutionum, ergo & votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur consequentia; nam adeo similia sunt iuramenta & vota, vt in Scripturis sæpe iuramētum pro voto accipiatur, vt patet Num. 30. *Si mulier, inquit Scriptura, habens virum, voueris aliquid, & verbum de ore egrediens, animum eius obligauerit in iuramento, voti rea erit, reddet quod promisit, &c.* Præterea sicut per iuramentum de re non præcepta faciendā, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilem veritatem, & veritatis assertorē: ita per votum de re non præcepta, sed tamen bona, Deum honoramus, quia protestamur ei, vt summo bono placere actus virtutum.

Quarto, soluere ex voto aliquid non præceptum, sed tamen bonum, falsis Dijs, est peccatum, & non aliud, quàm idololatriæ, ergo soluere Deo vero ex voto rem eandem, erit actus latriæ.

Quinto, si quis voueat abstinere per triduum à vino, & non faciat, sine dubio peccat: at non peccat peccato intemperantiæ: nō enim est actus necessarius temperātiæ abstinere à vino: ergo peccat, quia Deum afficit iniuria, non seruando illi fidem, ergo si abstineat, Deum honorat.

Sexto, omni actu virtutis etiam non præcepto nec ex voto facto, sed facto tamen propter Deū, colitur Deus. ergo multo magis, si is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. Primo, Scripturæ testimonio; nā Lucæ 2. dicitur Anna seruisse Deo ieiunijs & orationibus, & est verbum λατρεύουσα. quod proprie cultum significat, Philipp. 4. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito; quæ misistis in odorem suauitatis, hostiam placentem & acceptabilem Deo.* Hebr. vltimo: *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus.* Iacobi 1 *Religio munda apud Deum est visitare pupillos & viduas. &c.* Quæ omnia intelliguntur etiam de eleemosyna non præcepta.

Secundo ex Patribus. Nam Tertullianus libro de resurrectione carnis ait: *Nam sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia & seras & aridas escas, & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur.* Epiphanius hæres. 48. virginitatem & abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. Hieronymus libr. 1. in Iouinianum: *Illa*, inquit, *virginitas hostia est Christo, cuius nec animum cogitatio, nec carnem libido maculauit.* Augustinus libro de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens: *Nulla*, inquit: *Christo subtrahatur oblatio, &c.* & lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 6. sacrificium vocat omne opus bonum propter Deum factum, certum autem est, sacrificium propriè cultum esse Dei.

Septimo, votum de re præcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa cōcipitur vt non pręcepta, vt paulo post ostendemus, igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

Octauo, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei, ergo nec ipsum vouere absolutè est cultus Dei: nam ipsum vouere nusquā est præceptum: at hoc est contra ipsum Caluinum, qui docet, vouere esse actum religionis.

Nono, probatur exemplis scripturarum. Nam primum votum legitur Gen. 8. *Votum vouit Iacob, si fuerit Dominus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offerā tibi.* Quod hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Iacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quod autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est, pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Dauidis de extruendo templo, de quo Psalm. 131. *Votum vouit Deo Iacob, &c.* quod hoc votum fuerit de re non pręcepta, patet ex lib. 2. Reg. cap. 7. vbi Deus audito hoc voto Dauidis, & laudata eius voluntate, dicit se non præcepisse vt sibi fieret templum, nec velle fieri à Dauide. Quod autem Dauid hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia exstruere templum est actus religionis.

Denique omnia vota, quæ leguntur in Scripturis, Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deut. 12. & 23. vota erant de rebus non pręceptis; vt ex ipsis locis patet, & tamen quod placerent Deo, patet, quia seuerissime illorum solutionem exigebat: *Si votum voueris*, inquit Deut. 23. *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Vbi clarè vides, votum liberè factum, à Deo seuere exigi.

Sed soluamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, id est, A quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad colendum Deum. Probatur antecedens, nam Coloss. 2. Apostolus reprehendit omnem ἐθελοθρησκείαν, sic enim est in Græco, quod noster interpres vertit, superstitionem & Rom. 14. ait: *Quod non est ex fide peccatum est*. Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarij.

Ad illud, ad Coloss. 2. de ἐθελοθρησκείᾳ, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, & Hier. B in epist. ad Algasiam, q. 10. August. in epist. 59. ad Paulinum, q. 7. Ambr. Theod. Oecum. & alii omnes in hunc locum, accipiunt eam vocem pro simulata religione: dicendum est, Apostolum hoc loco voluntariũ cultum appellare non eas actiones quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis scripturarum testimoniis, vt iam probauimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commẽdatæ sunt, nec reuera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus vsurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus; vt cum aliqui ponunt religionem in numero lotionum, vt Iudæi olim fa- C ciebant, & Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto id orandum accedant: loquitur enim Apostolus de ijs, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tanquam natura sua immundis, & in eo ponebant religionem, si tales cibos nunquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, vt sensus sit, peccatum esse id omne quod fit contra conscientiam. Sed admissa etiam Caluini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quod ipse non præcepit: nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solum placere D Deo, quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit: & quę neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt: vt patet ex infinitis locis, vbi iubet sibi reddi vota sponte facta.

CAPVT XVII.

Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

REFELLENDA nunc est Petri Martyris sententia qui in libro de votis, & cœlibatu contra Smithæum aduersus omnes, cum Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit. *Quare*, inquit, *vt aliæ cæremoniæ per Christum sublatæ* E *sunt, ita & vouendi ratio debet facessere*, Et infrà: *Quare votum, licet antiquitus poterit vsui esse, cum ad legis cæremonias pertineret, modo explosum est*.

Hæc sententia Primo refellitur ex illa prædictione Isaiæ 19. *Colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent*. Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hiero. S. Cyril. & cæteri omnes in commentario huius loci apertissimè docent.

Respondet Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, veraque hostias, sed cultum spiritualem & Christianum dicit enim, Isaiam cum Iudęis loqueretur, per ea, quibus tũc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Iudæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio, nam in primis etiamsi non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Iudæi habuerunt, tamen si nulla haberemus, malè explicuisset Isaias cultum Christianũ per hostias & vota: non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longè melius explicuisset per contradictoriũ, si dixisset: Non colent hostijs, nec vota vouebunt: tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tũc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur vt certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba: *Vota vouerunt, & soluent*, exponere velit metaphoricè potius, quam propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt cum apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus, An Christiani sint vota facturi, & cũ ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei à nobis facere, cum de Christianis dicat: *Vota vouebunt, & soluent*?

Secundo, idem probatur ex illa exhortatione Psalmi 75. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro. &c.* tametsi enim Petrus Martyr contendat, hæc Iudæis tantum dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus beatus Augustinus hunc locum ita enarrat, non Iudæis, sed Christianis loquens: *Quisque quod potest voueat, & reddat, non sitis pigri ad vouendum; non enim viribus vestris implebitis.*

Tertio idem probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epistolæ ad Timotheum, ca. 5. vbi de viduis quibusdam dicit: *Cum luxuriatæ fuerint Christo, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votum continentiæ. S. Augustinus in Psal 75. *Quid est*, inquit, *primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, & non reddiderunt*. Sed de hoc loco infra fusè disseremus, nunc solum innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia & argumenta, quæ proferemus ad probãdum vota monastica esse licita, huc etiam referri possent.

Vltimo, votum non est cæremonia Iudaïca, nulla igitur caussa est, cur solis Iudæis, & non etiam Christianis liceat vouere; nam in primis vouendi actus sola mente perfici potest. Tametsi enim ore quoque vouere solemus, tamẽ etiã sine vlla voce sed solo cordis motu votum emitti potest: cæremoniæ autẽ omnes res sunt exteriores & sensibiles, vt notum est, non igitur vota ad cæremonias, sed ad internum cultum pertinent.

Deinde, licet vota cæremoniæ essent, non continuo Iudaicæ essent; multæ enim sunt cæremoniæ omni hominum generi, & omni religioni communes, vt genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aspicere, tundere pectus. Et denique, illæ solæ dicuntur propriè Iudaicæ cæremoniæ, que vel à Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabant, quamuis ante Mosem cœperint; & proinde Christo adueniente cessauerint.

Porro vota non cœperunt à Mose; nam Iacob Patriarcha *votum vouit*, Genes. 28. longe antequam Moses nasceretur, neque vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habẽt cum Christo venturo vota ieiuniorum, continentiæ, eleemosynarum, & similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post

Euangelij plenam promulgationem cessauerit circumcisio, sacrificia ouium ac bouum, & alia id gen⁹ tamen vota nunquam cessauerunt, vt patet vel ex vno loco S. Augustini: si quidem in illud Psal. 75. *vouete & reddite*, sic ait de Christianis sui temporis. *Alius vouet Deo castitatem coniugalē, vt præter vxorē non nouerit aliā. Alij etiam vouent, etsi experti tale coniugium vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius, quam illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti vouerunt plurimum. Alij vouent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent: Alius vouet, relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum, magnū votum vouit.* Hæc ille.

Ac ne fortè respondeatur, vouendi cæremoniam esse iure abrogatā, sed non facto, ac non defuisse qui vouerint, sed eos fecisse, quod non licebat: considerandum est, nō qualescumque homines, sed doctissimos & sāctissimos, vt Augustinum, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosq; permultos vota vouisse & laudasse, quorum testimonia postea afferentur: nunc Augustinum sufficere posse putaui, præsertim cum id aduersarius noster non neget.

Respondet enim Martyr, non esse curādum, quod homines, etiamsi inculpati, & sine cōtrouersia Deo grati fecerint, quia non illorum vita, sed verbū Dei est regula nostræ fidei. quod quidem accepit Martyr à Luthero, qui in libro de abrogāda missa fusissimè docet nō esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secūdum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæso, potest fieri, vt inculpati & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Christi Ecclesia, si vota ad cæremonias Iudaicas pertinent? Certè si qui hoc tēpore, vel circumcisionē, vel Sabbatū, vel sacrificia cruēta publicè celebrarēt, nullo modo inculpati & grati Deo esse possent, præsertim si nulla ignorātia laborarēt. Si ergo vota similia sunt circumcisioni, & sacrificijs cruentis, vt Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, & alij doctissimi viri, qui vota fecerunt, & aliis facienda suaserunt?

Deinde non est nostra quæstio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morum habere debeamus, sed vtri verbū Dei melius intellexerint, Petrus Martyr, Caluinus, Luther⁹, & similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, & doctissimos fuisse vtriq; cōfitemur; exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicāt, aut declarāt, ideo & Apostolus dicebat: *Imitatores mei estote*. Et Christus Matt. 5. viros sanctos cōparat lucernæ positæ super cādelabrū, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt, neque huic veritati repugnat, quod etiam sancti interdum labūtur, vt patet de ebrietate Noë, de adulterio Dauidis, de simulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; nō enim omnia facta Sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solum, quæ neque pugnant apertè cum regula fidei, neq; inueniūtur vel à Scriptura, vel ab aliis sāctis viris reprehensa, sed contra potius à pijs, & doctis passim laudata. Eiusmodi autem esse vota, nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

SED audiamus nunc obiectiones Petri Martyris, vt videamus, an habuerit aliquam, si non iustam,

A saltem probabilem caussam recedendi à communi sententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Obiectio PRIMA. In Testamento veteri freque̅s est mentio votorum, in nouo ne nominatur quidē votum, nisi cū sermo est de votis Iudaicis, vt Actor. 21. igitur, vota ad cæremonias Iudaicas pertinent.

RESPONDEO, nomē voti in Testamento nouo non habetur, res tamen habetur, vt ostendimus ex Apostolo, & infrà clarius ostendemus, sed etiamsi non haberetur, sufficerent testimonia veteris testamenti cum vsu & explicatione Ecclesiæ. Moralia enim præcepta, vel documenta Scripturæ veteris, nō minus ad Christianos, quàm ad Iudæos pertinent; idcirco enim assiduè in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

B Et sanè, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, vsurā Christianis non esse prohibitam; nam vsura in Psalmis, & Prophetis passim prohibetur, in Testamento nouo non legitur prohibita sub nomine vsuræ, colligitur quidem vsuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, Lucæ 6. sed multo obscurius, quàm votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt; nam illa verba omnes Patres de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de vsura, nam S. Basilius in commentario Psal. 14. S. Ambrosius in libro de Tobia, c. 16. S. Hieronym. in cōmentario in Ezechiel. c. 18 & aliqui recentiores cōtendunt in illis verbis non prohiberi vsuram, sed

C consilium dari diuitibus, vt dēt mutuo sine vlla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igitur vsura iure diuino prohibita est Christianis, licet expressè eiusmodi prohibitio nō habeatur nisi in veteri Testamento, quāto magis religio vouendi licita erit Christianis, cùm & res, & nomen voti in Testamēto veteri, res autem in nouo expressè contineatur?

SECVNDA obiectio. Quotquot fidem Christi "profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid "igitur voto nos rursus ei tradimus? ridiculus porro haberetur filius, qui tabulis obsignatis atq; testibus vellet sese patriæ potestati subdere. Idcirco "qui vota nuncupant, aut se fateantur non esse Dei,

D "aut intelligant, quàm vouendo stultè agant, dum, "quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cauit "Deus, ne Israëlitæ primogenita ex pecoribus sibi "vouerent, non alia sanè ratione, nisi quod iure sibi debebantur; propterea cum nos iam Christi "membra simus, & Deo omnibus modis obstricti, "non minus quàm primogenita antiquitus erant, "non est permittendum, vt voueamus. Hæc ille.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sūt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Iudæi obstricti erāt Deo ratione creationis, & liberationis de Ægypto, igitur etiam illi vouere non poterant, ne actum agerent.

E Respondet Petrus Martyr, nos quidem vouere non posse, quia non solum Deo obstricti sumus, sed etiam scimus, obstrictos nos esse luce iam Euāgelii coruscante; illi autem vouere poterant, & debebāt, vt admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se ac sua omnia Deo obstricta esse.

At nullo negotio hæc solutio refelli potest: nam qui apud Iudæos vouebant, non erant solum imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius nouerant debitum nostrum cum Deo, quàm vlli nostrum sciant. David Propheta sapientissimus: *Votum vouit Deo Iacob*. Psalmus 131.

Principes ad vouendum hortatus est lib. 1. Paral. ca. 29. vbi hęc addidit, vt os obstrueret Petro Martyri, A indicans se, & suos non ignorare omnia esse Dei: *Quis*, inquit, *ego & quis populus tuus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi*. Præterea, si Iudæi hoc ignorassent, nō potuissent per vota huius debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vouendi consuetudine colligere potuissent: nam si non possumus vouere Deo quæ ipsius sunt, qui vouet, admonetur se aliquid habere quod nō sit Dei. Itaque pædagogiā valde malam Deus Iudæis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis votis, vt admonerentur omnia esse Deo obstricta, & interim contrarium eueniret.

Respondeo SECVNDO ad argumentum directè, nos & omnia nostra Deo esse debita & obstri- B cta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, & eius beneficio retinemus, & proinde potest ille, si velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille iusserit facere, tamē quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa sunt Dei & nostra simul; Dei, quia eius beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dūmodo non contra Deum. Quocirca quando vouemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus eius damus, & tamen verè damus, quia res illæ etiam nostræ erant, & potuissemus non dare. Vnde Concilium Arausicanum can. 11. *Nemo*, inquit, *quidquam Domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, quæ de manu* C *tua accepimus damus tibi*.

At illud exemplum filij familias, qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet patri, respōdeo; filium familias ridiculū fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in ijs rebus, in quibus necessario parere tenetur, & de quibus imperium patris iam habet, at non forte ridiculum si in ijs rebus se subdat, in quibus alioqui sui iuris erat. Nec enim possunt parentes omnia quæ volunt filijs imperare, & in ijs etiam quæ possunt sæpe non imperant, sed dant filijs optionem: exempli caussa, liberum est filijs vxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re à parentibus cogi: si tamē quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is im- D perauerit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voueri non poterant, quia Dei erant, respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ fauere: nam ideo primogenita pecorum voueri non poterant, reliqua autē voueri poterant, tametsi omnia Dei sint: (*Domini enim est terra, & plenitudo eius*, Psalm. 23.) quia Deus Leuit. 27. non reliquerat Iudæis liberam dispositionem primogenitorum, vt reliquerat rerum cæterarum. Sic igitur & nos non vouemus ea quæ non sunt in nostra potestate, sed ea solum, quæ De° libera nobis reliquit.

Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum, ni- E
" hil indifferens in particulari, licet in genere di-
" cantur quædam *ἀδιάφορα*, quia nec omnibus nec
" omni tempore conueniunt: nam cum aliquid oc-
" currit expetendum, vel reijciendum, aut illud re-
" pugnat saluti propriæ vel aliorum, & necessario
" reijciendum est; aut cōducit saluti propriæ vel a-
" liorum, & necessario expetendum est, si verè
" Deum & proximum diligamus.

RESPONDEO, falsum membrum esse hoc postremum; non enim necessario expetendū est quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui nō diceret Dominus Deuteron. 23. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris*. Neque Apostolus diceret, 1. Co. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*. Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, id est, nubere aut non nubere, vouere, aut non vouere, certè nec necessario cogitur expetere nuptias, aut votū, nec necessario alia reijcere. Illud ergo solum necessario est expetendum, quod necessarium est ad salutem; quod vero vtile est, non necessarium vtiliter quoque, non necessario expetitur.

Obiectio TERTIA. Liberalitas Euangelica, in
" qua nos Dominus constituit, minuitur per vota,
" non igitur Christianis licet vouere. Antecedens
" probatur: nam Christus libera esse voluit genera
" vitæ, quod nec omnibus, nec omni tempore con-
" ueniant. Qui autem vouēt vnum genus vitæ, ne-
" cessarium sibi illud faciunt, vt iam non possint ad
" aliud transire. Item, Christus nos à lege exonera-
" re constituit, qui autem vouent, se magis ac ma-
" gis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non
" se liberos seruant? si nolunt rectè agere, nisi lege
" adigantur, se magis, ad seruitutem legis, quàm ad
" regnum gratiæ & fidei pertinere declarant.

Respondeo PRIMO, retorquendo argumentum: nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipse se legibus matrimonij adstringunt? nec minus enim impedit coniugium à cœlibatu, quàm votum cœlibatus à coniugio. Deinde si Deus liberos nos à legibus esse voluit, & genera vitę libera nobis reliquit, quid est quod paulò ante Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens, sed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Euangelicam, & interim imponunt legem importabilem, & qualem nullus vnquā tyrannus imposuit.

Secundo respondeo, libertatem Euangelicam non esse libertatem (vt illi somniant) à lege, sed à peccato, Rom. 6. *Liberati à peccato serui facti estis iustitiæ*. Item à cæremonijs Iudaicis quæ erāt vmbræ futurorum, ac demum à timore & seruitute, nō autē ab obligatione legis: qui enim charitate, quæ est propriè gratia Testamenti noui, & libertas Euangelica, præditus est, lege quidem tenetur, sed non est sub lege, quia libenter implet legem, sed de hac re alibi sæpe tractauimus.

Obiectio Quinta. Qui vouet iniuriam Deo
" facit: nam in primis repugnat illi, faciēs necessa-
" ria quæ ille voluit esse libera. deinde arguit Deū
" vel insipientiæ, vel inuidię: nam voto se obligat
" ad vnum genus vitæ, vt eo modo perfectio eua-
" dat, quasi Deus, qui eum ad aliud vitę genus non
" obligauit, aut non sciuerit ei tam bene prospice-
" re, vt ipse sibi prospexit, aut certè inuiderit illi
" istam maiorem perfectionem.

Respondeo, nullam fieri Deo iniuriam per vota, quia ipse voluit esse libera genera vitæ negatiuè (vt sic loquar) non affirmatiuè, id est, noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, vt quisq; ad quod vellet se obligaret. Quod itaque non obligauerit nos, benignitas eius fuit: quod vero per vota ipsi nos obligemus ad id, quod illi gratius esse scimus, gratitudo, & pietas est: & sicut non pugnant benignitas Domini, & gratitudo serui, sic etiam nō pugnat quod nobis necessaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit: neque insipientiæ aut inuidiæ illum arguimus: nam quod facimus, eius consilio, & admonitione facimus; etsi enim non imperauit nobis maiorem illam perfectionē, ad quam per vota tendimus, consuluit tamen, & admonuit, vt ad eam aspiraremus, de qua re paulo post agemus.

CAPVT XIX.

Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.

SEQVITVR ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri & Caluini, quod promissio quæ fit in Baptismo, votum propriè dici debeat. Sunt autem quędam antea prænotanda, PRIMVM est, quæstionem esse inter Theologos, num res à Deo imperatæ sub votũ propriè cadere possint. Quidam enim id negant, vt S. Thom. & S. Bonauent. in 4. dist. 38 Alij verò affirmant, vt recentiores quidam, Dominicus à Soto lib. 7. de iustitia, & iure, q. 2. art. 3. & Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali, cap. 10.

Sed conciliari possunt hæ sententiæ: nam duobus modis potest fieri votum de re præcepta, vno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa præcepta non esset: alio modo cum intentione solum acceptandi, & testificandi obligationem, quæ antea erat. Priore modo loquuntur auctores posteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas, propriè posse voueri si concipiantur vt liberæ, & qui vouet, intendat ad eas se obligare noua obligatione: nam qui cœlibatum Deo vouit, non minus propriè censetur sacrilegus si fornicetur, quàm si nubat: ex quo sequitur, nõ fornicari esse etiam materiam voti propriè dicti, licet alioqui præceptum sit, pari ratione qui post votum paupertatis furatur; non minus sacrilegus est quàm si res suas, quas iam dimiserat, repetat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est posse sub votum cadere, vt res suas dimittere, quod non est præceptum, sed consilium. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 186. art. 10. vbi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicentur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

Posteriore modo loquuntur auctores priores, qui rectè docent, res præceptas non cadere propriè sub votum, si accipiantur vt præceptę, id est, si quis dum eas recipit se facturum, nihil noui promittit, sed solum agnoscit & recipit obligationem, quam lex ipsa secum affert: qualis fuit illa promissio Hebræorum, Exod. 19. *Cuncta quæ loquutus est Dominus, faciemus.* Vbi enim non est intẽtio nouæ obligationis, nullum esse votum propriè dictum constat.

SECVNDO loco prænotandum est, in Baptismo, omnes Christianos promittere se legem Dei seruaturos, atq; ex eo tempore abrenunciare diabolo, & pompis eius: id enim & ritus Baptismi testatur, & Patres apertissimè docent, vt Tertul. lib. de corona militis, S. Cyprianus lib. 1. epist. 5. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 27. S. Hieron. in Apologia 1. contra Ruffinum prope finem. S. August. lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 33. S. Gregorius ho. 29. in Euangeli a, & Beda lib. 5. histori. Anglorum cap. 19.

Quæstio igitur est, an ea promissio sit solum quędam testificatio, & acceptatio obligationis, quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum nisi forte impropriè, & largo modo: An vero sit noua promissio nouam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in lib. de votis monasticis, & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cuius contrarium affirmat communis sententia Theologorum, in quarto senten-

A tiarum, dist. 38. Quæ sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari potest.

Primum, vota, vt in Scripturis accipiuntur, spontanea ac voluntaria, non necessaria esse debẽt. Sic enim legimus Deut. 23. *Si votum voueris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris.* At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa potest dici, si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Omnes enim ad Baptismum suscipiendum diuina lege obligãtur, neque Baptismus sine illa Promissione ab Ecclesia datur.

Secundo, vota paruulorum à parentibus edita, rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta

B sunt, post modum in ætate adulta confirmentur; id enim docet S. Bernardus in epist. 1. ad Robertum, & apertissima ratio id ipsum confirmat, quia votũ est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessario exigit. At promissio quæ fit in Baptismo paruulos obligat, ita vt postea, velint nolint, cogantur eam habere ratam, etiamsi nõ per se, sed per alios eã addiderint: igitur non ex voto, sed aliũde vim habet obligatio, quæ suscipitur in Baptismo.

Tertio, si ea promissio votum esset propriè dictum, omnia christianorum peccata essent duplicia, quia contra legem, & contra votum; omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem; nec minus peccaret sæcularis fornicãdo, aut furando, quã

C religiosus, vt patet. At hæc omnia cõmuni fidelium sententię ac iudicio repugnant, non igitur illa promissio votum est propriè dictum.

Quarto, illa promissio, quæ fit in Baptismo, si votũ esset, certè aut explicitè, aut implicitè, voti obligationem contineret. At non explicite cõtinet, nec enim fideles dum baptizãtur explicatam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur, quod autem nec implicitam obligationẽ cõtineat, ita probatur; si esset implicitum votũ in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesię annectente hoc votũ Baptismo, quomodo adiunctum est votum continẽtiæ Sacramento ordinis, talis autem Ecclesiæ lex nusquã ex-

D stat: aut esset ex natura ipsa religionis christianæ, vt quemadmodum cõnexa sunt vota monastica ordinibus religiosis: ita enim annexum esset Christianæ religioni votum renunciandi diabolo, & pompis, atq; operibus eius. Sed neque hoc dici potest: nam religio Christiana cum sit omnibus necessaria, vincula habere debuit, diuinas leges, quæ necessario ab omnibus seruandæ sunt; ordines vero religiosi, quia non necessitatis, sed voluntatis sunt, vincula quoque non necessaria, sed voluntaria habent, qualia sunt omnia vota proprie dicta.

Accedat Postremo, quod cùm non sit vllo modo necessarium, neque etiam admodum vtile de

E ijs rebus, quæ sunt in præcepto, vota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam voluisse, vt omnes fideles ad eiusmodi vota faciẽda obligarentur. Nõ esse autem admodũ vtile de rebus ijs, ad quas ex lege obligati sumus, vota facere, nisi forte ea vota coincidant cum votis de rebus non præceptis, ex eo perspicuum est, quod vota de rebus non præceptis ideo laudabiliter fiũt, præter alias caussas, vt homo eo modo firmius, & stabilius perseueret in bono opere iam concepto, qui enim se liberos cernunt, facile mutant propositum bonum: Cur igitur ad opera legis faciẽda satis ligati sumus ex ipsa lege, nõ opus est noua vincula quęrere, ne occasionem gra-

uius peccandi nobis ipsis sine magna vtilitate procuremus.

Obiectiones, quæ contra fieri solent, facile solui possunt. PRIMA obiectio. Christiani grauius peccant, & puniuntur cum non seruãt legem Dei quàm Ethnici vel Iudæi: Igitur aliquam habent obligationem, quã illi non habent: RESPONDEO, grauius peccant, & puniuntur Christiani, quia magis ingrati sunt, & melius nouerunt Domini voluntatem, non autem quia habeãt aliam obligationẽ, quia tunc non solum grauius peccarent, sed etiam bis peccarent.

SECVNDA obiectio. S. Augustinus in Psal. 75. *Vouete*, inquit, *& reddite domino Deo vestro omnes communiter. Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum communem modum; est enim quidam modus communis omnibus, furtum non facere, adulterium non facere, non amare vinolentiam, non superbire, non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere perniciem, hoc totum omnes vouere debemus.* Hæc ille. RESPONDEO, accipit S. Augustinus, eo loco nomen voti largo & communi modo, vt non solum comprehendat vota propriè dicta, sed etiam quamlibet aliam promissionem, quamuis talis acceptio vix non facilè in scripturis inueniatur.

TERTIA obiectio. Ecclesia eos, qui promiserũt in Baptismo Christi legem se seruaturos, cogit vt eam seruent: non autẽ cogit Ethnicos, & Iudæos, qui id nõ promiserunt; igitur obligatio quædam nascitur ex promissione, quam non adfert secũ ipsa lex, proinde illa promissio verum votum esse videtur. RESPONDEO, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, vt seruent legem Christi, non tam ex eorum promissione, quàm ex eo, quod per Baptismum facti sunt membra, & filij Ecclesiæ: omne enim membrum subiectũ esse debet capiti, & omnis filius parenti iure naturæ subijcitur.

CAPVT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.

RESTAT pars quæstionis postrema, in qua, vt promisimus, tria vota monastica defendenda sunt. Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, postremo ad votum cõtinentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

Igitur Paupertatem voluntariam rectè suscipi ac Deo voueri, PRIMO probatur ex illis verbis Ma. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Vbi notandũ est, pauperes in Scriptura trib9 modis accipi solere. Primo dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, vt Ps. 24. *Vnicus, & pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Secundo dicuntur pauperes, qui sunt humiles, vt Isaiæ vltimo: *Ad quẽ respiciam nisi ad pauperculum, & contritum, & trementem sermones meos?* Tertio dicũtur pauperes propriè, qui non sunt diuites, idque tribus modis, aut actu, sed non affectu, aut affectu, sed non actu, aut actu simul & affectu.

Quinque igitur existunt huius loci expositiones. Prima est Caluini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expositio nõ est germana; nam concideret tunc hæc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugent*; aut cum vltima: *Beati qui persecutionem patiuntur.* Et præterea non est expositio Patrum, ac demum Luc. 7. Dominus pauperibus diuites opponit.

Secunda expositio est Chrysostomi in commentario huius loci, & Augustini 1. de sermone Domini A in monte, qui per pauperes intelligunt humiles: quæ expositio vera quidem est, sed nõ primario intenta, vt paulò post ostendemus.

Tertia esse posset, vt beati dicantur illi qui sunt pauperes actu, nõ affectu, sed hæc falsa expositio est, & à Patribus reprehẽditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes; quocirca Dominus addidit, *spiritu*, id est, voluntate, & electione, nec qualicũq; voluntate, sed spirituali, vt notat S. Bernardus ser. 1. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidam voluntate pauperes, sed nõ spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

Quarta expositio esse posset, quod beati dicantur B pauperes affectu, licet nõ actu: Hæc vera est, sed non est præcipuè intenta, vt mox ostendam.

Est igitur Quinta, vt beati dicantur, qui propter Deum sponte eligũt paupertatem, & proinde etiã humilitatẽ; & pauperes spiritu hoc loco nominari eos, qui sunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles; nam vt plurimum diuitiæ elationem, paupertas humilitatẽ gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in c. 6. Lucæ, B. Gregorius Nyssenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in c. 5. Mathæi, necnon S. Leo I. in sermone de illis verbis Domini Matt. 5. qui paupertatis volũtariæ, & humilitatis simul meminerunt. Item Chromatij, & Anselmi in hũc locum, Basilij quæst. 205. Bernardi ser. 1. de festo omnium Sanctorum, & recentiorum, vt Abulensis, Lirani, C Caietani, Iansenij, & aliorum, qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè; nam in primis verbum Græcum πτωχὸς mendicum propriè significat; vt etiam Latina vox pauper, non humilẽ propriè, sed egenum significare solet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipsorum est regnũ cælorum*) proprijssimè respondet veræ paupertati. Præterea Lucæ 6. Pauperes, qui beati esse dicuntur non superbis, sed diuitibus opponuntur; sic enim paulò post subiungit Dominus. *Væ vobis diuitibus.* Denique Christus actu & affectu pauper fuit, & docuit sine dubio id quod ipse fecit. Præterea sæpius diuitias periculosas esse dixit; nam Math. 13. comparauit spinis, quæ suffocãt sementem, & Marci 10. D *Quàm difficile*, inquit, *qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum.* Et: *Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cælorum.*

Hinc ergo sic argumẽtari possumus pro voto paupertatis. Id omne Deo rectè vouetur, quod ex eius testimonio scimus esse bonum, & illi gratũ, sed paupertas volũtaria testimonio Christi bona est & Deo grata, cum beati dicantur eiusmodi pauperes, & illis promittatur regnum cælorum in præmium, igitur eiusmodi paupertas Deo rectissimè vouetur.

Secundum testimonium est Matt. 19. vbi Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Et ibidẽ. E *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? &c.* Quod enim hic detur consilium veræ abdicationis facultatum, supra demonstrauimus in disputatione de consiliis Euangelicis, quod autem hinc sequatur, posse voueri paupertatem, patet ex argumento paulo ante facto; & præterea ex vtroq; testimonio nõ solum colligitur paupertatem rectè voueri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominũ ad vouendum hanc paupertatem; parum enim prodesset dare omnia pauperibus, & fieri pauperem spiritu, si quis paulo post iterũ rediret ad lucra, & opes comparandas, quocirca sancti Patres intellexerunt his

testimoniis

testimonijs commendari paupertatem perfectam, quæ suscipitur cum proposito, & voto semper ita permanendi.

Itaque S. Augustinus in epist. 89. q. 4. & in Psal. 103. concione 3. totum hunc locum refert ad professionem monasticam; & S. Bernardus in declamatione super hunc locum Euangelii: *Hæc*, inquit, *sunt verba, quæ contemptum mundi in vniuerso mundo, & voluntariam persuasere paupertatem, hæc sunt quæ Monachis claustra replent, deserta Anachoretis.*

Tertium testimonium est Act. 4. vbi sic legimus *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Quod autem ex voto ita viuerent primi illi Christiani in Hierusalem, docet S. Augustinus ser. 1. de communi vita Clericorũ, vbi dicit, idipsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse testantur Acta Apostolorũ iam citata, & tamen ibidem sæpius repetit, nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex professione facta Deo; sic enim loquitur de quodam Presbytero suo, qui contra professionem aliquid retinuerat, & inde testamentum cum moreretur fecerat: *O dolor* inquit, *illius societatis; o fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus, sed Ecclesia n scripsit hæredem: nolo numerare ista; non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo quærebam, Deo societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

Quartum testimonium est Act. 5. vbi Ananias, & Sapphira vxor eius, cum vitam communem profiteri velle viderentur, & tamen aliquid proprij sibi clam retinuissent, cõtinuo ab Apostolo Petro detecti, & increpati, atq; à Deo inuisibiliter percussi interierunt. Hic Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullum votum videre; peccatum enim Ananiæ & Sapphiræ fuisse mẽdacium, ambitionem, auaritiam, & hypocrisim, non autem voti violationem, seu sacrilegium. Sed facile possumus ostendere, primo ex circumstantiis loci huius, deinde ex testimoniis Patrum, Ananiam & Sapphiram vouisse, & tanquam sacrilegii reos esse punitos.

Quod igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de precio agri, conscia vxore sua* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem iam obligatã promissione, subripuisset: quod autem rem non præceptã vouerint, patet ex illis verbis; *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod denique votum illud Deo factũ esset; & proinde eius violatio sacrilegium fuerit, testantur verba illa: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri?* Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto?

Posset quidem vtcumque dici mentitus Spiritui sancto, si mendacium tantum sancto Petro dixisset in quo sine dubio erat Spiritus sanctus: tamẽ nemo negare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & non seruat, quàm qui mẽtitur homini alicui sancto. præterea seuerissima illa pœna, quam Deus ipse continuo sumpsit de Anania & Sapphira, omnino clamat maius illud peccatum fuisse, quàm simplicis mẽdacii, & auaritiæ, & ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa illa atrocius? itaq; sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat iam cõmunis expositio Patrum. S. Ioannes Chrysostomus, hom. 12 in Acta Apostolorum: *Quare*, inquit, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere, & non promittere, nunc autem postquam cõsecrasti, maius sacrilegium commisisti: qui enim aliena rapit, forsã alienarum rerum desiderio rapit: tibi autem licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, et postea accepisti?*

S. Hieronymus in epist. ad Demetriadem, quæ est octaua primi Tomi: *Ananias*, inquit, *& Sapphira dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemque sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt.*

S. Augustinus ser. 27. de verbis Apostoli: *Dum*, inquit, *ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegij simul condemnatur, & fraudis* Et ser. 10. alias 12. de diuersis, in editione Louaniensi: *Si Deo*, inquit, *displicuit detrahere de pecunia quam vouerant Deo: quomodo irascitur quando vouetur castitas, & non exhibetur?* Et infra: *Potest igitur virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia; Virginitas tua nunquid non manens tibi manebat, & antequam eam voueres in tua fuerat potestate*

S. Fulgentius in epist. debito coniugali, c. 8. *Quàm*, inquit, *sit malum, quamque solicitè fugiendum, si quis de hoc quod Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera præuaricatione persentet, exemplo sunt Ananias & Sapphira.*

S. Gregorius lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Ananias*, inquit, *Deo pecunias vouerat, quas postea victus persuasione diaboli subtraxit, sed qua morte mulctatus est, scis.*

Arator lib. 1. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumque est iam cautio voti,
Stare decet, nec bello prius violare sequenti, &c.

Oecumenius in commentario huius loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. Beda in eundem locum dicit, ab Ananiæ exẽplo natum esse deterrimum illud monachorũ genus, quod Sarabaitarum dicitur, qui sub vita, & professione monastica, aliquid proprii retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idẽ ex traditione Patrum. S. Vrbanus Papa I. in epist. sua decretali: *Quicunque vestrum*, inquit, *vitam communem susceptt, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat.* S. Basil. in constitutionibus monasticis, c. vlt. dicit, monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Iudã, si quid priuati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. Hieronymus in epist. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in monachis sui tẽporis professionem paupertatis, vt nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat prepositorum diligentia, ne cui aliquod necessarium deesset: *Quia*, inquit, *non licet dicere cui quam tunicam, & sagum, textaque iunceis strata non habeo: ille ea vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse monachũ iam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat: quocirca placuisse Machario, Isidoro, alijsq; sanctis congregatis in vnum, vt cũ mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregorium, scribit Ioan. Diaconus, lib. 1. c. 15. in vita B. Gregorij. & ipse etiã Gregorius, li. 4. Dialog. c. 55.

S. Augustinus in Psal. 15. *Alius*, inquit, *vouet relinquere omnia, & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum: magnum votum vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Dixerunt*, inquit, *potentes illi, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Hoc votum potentissimi;*

vinerant, sed vnde hoc eis nisi ab illo, de quo hic continuò A
dictum est, dans votum voventi?

Ioannes Cassianus li. 4. in institutis renunciantium, c. 13. *Illam*, inquit, *virtutem inter cæteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli eorum, nulli peculiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire signaculo.* Et c. 31. de hac ipsa renunciatione perfecta loquens: *Sicut*, inquit, *immensa gloria fideliter famulantibus Deo, ac secundum regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum, ita pœnæ grauissimæ præparantur his, qui tepide eam negligenterque fuerint executi, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eis* B *lem exhibere neglexerint: melius est enim secundum Scripturæ sententiam non vouere quemquam, quàm vouere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium Aurelianense I. can 21. vbi grauiter monachi puniri iubẽtur, qui cõtra professionem suã aliquid proprij possidere voluerint.

„ Cõtra paupertatis votum vna est obiectio Ioannis Brentii in Confessione Vvittembergica, ca. de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper conditione, aut diues: si pauper est, nihil habet quod possit vouere se relicturum aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino impositam; quam si præterea vouet, idem facit ac si in morbo voueret se ægrotaturum; qui est furor, non pietas: si autem diues est, aut vouet pone- C re omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & viuere deinceps ex eleemosynis: si primũ, nihil aliud agit, quàm prouidere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem: si secundum, peccat contra fidem, & charitatem; contra fidem, quia vnus est mediator Dei & hominum, qui nobis omnia meruit cui facit iniuriam, qui suis proprijs operibus mereri se arbitratur; cõtra charitatem autẽ, quia charitas præcipit, ne sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad Primum membrum, etiam pauperes rectè vouere, & multum dare, dant enim id D omne, quod acquirere possent. Augustinus epist. 89. q. 4. *Neque*, inquit, *mihi minus imputabitur, quia diues non fui: nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt diuites fuerunt: sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere, dimittit.* Neque est simile votum ægritudinis voto paupertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes*, non beati ægroti, Matt. 5. Et, *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus*, Mat. 19 non autem si vis perfectus esse, proijce sanitatem, cura vt ægrotes: denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis caussa fuisse videamur: at ditescere nemo tenetur.

Ad Secundum membrum dico, ponere omnia in commune, esse verè amare paupertatem, nã ille verè est pauper, nullius rei est dominus, qui nihil E habet, quod vendere, donare, permutare, destruere possit, & quam aliam paupertatem elegerũt primi Christiani, nisi istã, qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Act. 4.

Ad Tertium, Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter maius meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem cõsuluisset, cum ait: *Vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*, Matt. 19 non enim pugnant merita nostra cũ Christi meritis, sed ex illis potius vt effectus ex caussis promanant: nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita, ille enim præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisiuit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra charitatem proximi mendicare, quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potius occasionem diuitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infra latius.

CAPVT XXI.

De voto continentiæ.

IAm vero obedientiam religiosam rectè voueri Deo, his rationibus probari potest. Primo, grata est Deo obediẽtia etiam in ijs rebus, quas ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & enumerantur à Deo filij Ionadab, qui, vt obedirent patri suo, non bibebant vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentorijs: omne autem quod Deo gratum est, voueri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voueri potest.

Respondet Petrus Martyr in libro de votis, nihil indebitum fecisse filios Ionadab, nam etiamsi Deus non iusserat illis, vt non biberent vinum, nec sererent agros, nec domos inhabitarent, iusserat tamen, vt parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. Primo, ex testimonio Rabani, qui in commentario huius loci dicit, filios Ionadab plus fecisse, quàm lex diuina præciperet.

Secundo, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci vnius hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit: *Firmauerunt*, inquit, *filii Ionadab, filij Rechab præceptũ patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste nõ obediuit mihi.* Quæ Domini ratio plane frigeret, si filij Ionadab diuino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, vt non biberent vinum, &c. tunc enim nulla esset antithesis inter Deum & creaturam, nam & filij Ionadab obediuissent Deo, & filii Israël non obediuissent Deo,

Tertio, idem colligitur ex laude & remuneratione diuina; non enim tantopere Deus laudasset filios Ionadab, nisi aliquid singulare fecissent.

Postremo, idipsum ratio manifesta suadet; nam etiamsi tenentur filij obedire parẽtibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis peruenerũt. Est enim vnusquisq; sui iuris in deligendo statu, & genere vitæ, alioqui nihil interesset inter seruos, & liberos, semper, & omnibus in rebus filii in patris potestate essent,

Quod vero B. Paulus ait Coloss. 3 *Filij obedite parentibus per omnia.* Vel ita intelligi debet, vt illud (*Per omnia*) significet per omnia, ad quæ se extendit patria potestas, vt rectè docet S. Thom. in 2. 2. q 104. art. 5 quemadmodum si quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certe tenentur filii per omnia parentibus obedire, sed dum paruuli sunt, nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo* & Dominus ipse parentibus subditus erat, cum puer esset, vt legimus Luc. 2.

Secunda ratio ex testamento nouo sumi potest; nam, vt supra diximus in disputatione de consiliis, cõsilium perfectionis est sequi Dominum perfectè, abnegando seipsum vt colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me*; nam et si in præparatione ani-

mi abne-

mi abnegare seipsum præceptum sit, cum ibidem Dominus addat; qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: tamen extra articulum necessitatis abnegare seipsum perfectè, & omnibus in rebus subijciendo iudicium, & voluntatem suam alterius iudicio, & voluntati, non est præceptum, sed consilium. Ideo enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. & veni, sequere me.*

Porro, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione sui ipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessario includit votum, quo quis ita seipsum abneget, vt non possit retrocedere: non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tẽpus, & paulò post non obedire: quocirca Dominus ibidem addidit: *Et tollat crucem suam.* siquidem vt eleganter monet Ioannes Cassianus, lib. 4. de Institutis Cœnobiorum, cap. 35. verus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet, qui enim cruci affix⁹ est, non solum non ambulat quò vult, nec facit quod vult: sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moueatur.

Tertia ratio: rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositũ: id enim & recta ratio suadet, & Scriptura etiam monet, Prouerb. 3. cum dicit: *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Rursus, præposito constituto, bonum est, & Deo gratum, vt illi obediatur, cum scriptum sit: *Qui vos audit me audit*, Luc. 10. Et: *Obedite præpositis vestris.* Heb. 13. At omne, quod Deo placere constat testimonio ipsius, rectè vouери potest, vt aduersarij cõcedunt: poterit igitur obedientia exhibenda præposito, à nobis ipsis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè voueri.

Quarta ratio ex vsu antiquæ Ecclesiæ; certum est apud veteres sanctos obedientiam monasticam in vsu fuisse; nam S. Basilius in constitu. monasticis, c. 22. *Nunc*, inquit, *rursus sermonem de obedientia exerceamus, ostendentes quantam obedientiam ab exercitationibus erga præfectum exacta doctrina ratio exigat, &c.* Et toto cap. de obedientia disserit, ac docet, debere Monachum præposito parere, & nõ discutere quid sit quod præcipitur, modo non sit manifestè peccatum, ac breuiter talem se exhibere præposito, quales sunt oues ad pastorem, & instrumenta ad opificem comparata, nec illud omittit, necessarium esse Monachis perfectè obedire præpositis, & alioqui à salute æterna eos excidere, idem docet Cassianus, li. 4. de institutis cœnobiorum, c. 23. & sequentib.

S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, describens instituta Monachorum: *Prima*, inquit, *apud eos confœderatio est, obedire maioribus.* Et in epist. ad Rusticum Monachum: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioque multorum.* Et infra: *Non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis.* Et infra: *Præpositum monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt.*

Sulpitius in Dialogo primo de virtutibus sancti Martini, de Monachis disserens: *Præcipua*, inquit, *ibi virtus, & prima est obedientia: neque aliter adueniens ad monasterium Abbatis suscipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.*

S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiæ, c. 31. *Hi* A *verò Patres*, inquit, *nulla superbia consulunt ijs, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Hæc ille. Eiusmodi autem testimonia plurima afferre possemus, si opus esset.

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in vsu fuisse apud veteres Monachos, sed votum obedientię non item. At Ioannes Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 33 voti & professionis nominatim meminit, vbi disserit de obseruatione monasticarũ institutionũ, quarũ primaria de obedientia erat, verba eius capite superiore citauimus.

Item S. Gregorius hom. 20. in Ezechielem: *Cum*, inquit, *quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est, cum verò omne, quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.* Hæc ille. Vbi de votis monasticis loquitur, quibus homo nihil sibi retinet, ac ne iudicium quidem, quod Deo non offerat.

B Denique S. Augustinus in Psal. 75. *Nemo*, inquit, *positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent: respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti.* Et in Ps. 99. *Dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

Accedant postremo miracula, quæ Deus ad confirmandũ obedientiam monasticam non raro ostẽdit. Scribit Sulpitius in primo Dialogo de virtutibus S. Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licet suppetant plura recolenti, sed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non sufficiunt, multa non proderunt. ergo cum quidam sæculi actibus abdicatis, monasterium* C *magnæ dispositionis ingressurus, cœpisset rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua vero dura imperia, quæ nullus facilè valeret implere patientia, aliud potius monasterium, vbi facilioribus legib⁹ viueretur, expeteret: non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille verò nihil his terroribus permoueri, sed magis ita omnem obedientiam polliceri, vt si eum Abbas in ignem ire præciperet, non recusaret intrare. Quam illius professionem, vbi magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus prope ardebat, qui multo igne succensus coquendis panibus parabatur, exũdabat abruptis flamma fornacibus, & intra camini illius concaua totis habenis* D *regnabat incendium. Hoc igitur aduenam illum iubet magister intrare, nec distulit parere præcepto: medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victa, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti; superata natura est, fugit incendium, & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus seipse miratus est. Sed quid mirũ, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœniteret imperio paruisse. qui eo die, quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus est, merito felix, merito gloriosus, probatur obedientia, glorificatus est passione.*

E *In eodem autem monasterio factum id, quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem Abbatem recipiendus aduenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu Abbas storacinam virgam iam pridẽ aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atque illi aduena id operis imponit, vt tandiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente viresceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquam proprijs humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo fere millia petebatur, iamque emenso anni spatio labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam affecti fratris*

cudit: tertio demum succedentium temporum habente curriculo, cum neque noctu, neque interdiu aquarius ille cessaret operator, virga fluruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodie intra atrium monasterij est armis virentibus, vidi, quæ quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit Hæc ille.

Alia non dissimilia narrat S. Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium super aquas ambulauit: & Ioannes Cassianus lib. 4. de Institutis renuntiantium, ca. 23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientiæ virtutem ad prophetiæ gratiam sublimatus, sic vniuerso claruit orbi, vt etiam regibus mundi huius merito redderetur illustris.

Sed occurrunt soluendæ obiectiones. Prima Lutheri est in lib. de votis monasticis, vbi hoc modo ratiocinatur. Scriptura iubet, vt omnibus hominibus obediamus, Philip. 2. *Superiores inuicem arbitrantes.* Et 1. Pet. 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Igitur obligare se ad obediendum vni soli præposito, contra Scripturam est; idem enim est, ac si quis ita voueret; Deus voueo tibi nolle me secundum Euangelium tuum omnibus subijci, sed tantum vni maiori.

Respondeo, Apostolum Paulum eo loco non velle, vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur, sed vt omnes iudicemus, nobis esse superiores, id est, meliores, & sanctiores, commendat enim humilitatem, vt ipsa verba eius indicant: *Per humilitatem inuicem superiores arbitrantes.* Adde, quod si vellet Apostolus, vt omnibus obediremus, rem planè impossibile vellet: si enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt, qui iubeant, & nulli qui obediant. Porro S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem potestate imperandi præditum. Sic enim explicat ipse se: *Siue,* inquit, *regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.*

Secunda obiectio est eiusdem Lutheri in eodem loco. Præpositus monasterij liber est ab obedientia, quam vouerat sine alia dispensatione, igitur signum est, votum illud non obligare coram Deo.

Respondeo, in eo, qui eligitur in præpositum, remanere obligationem voti, licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia deest materia, cuius signum est, quia si is, qui nũc est præpositus, priuetur officio, iterum tenebitur ad obedientiam, etiamsi nouum aliquod votum non faciat. Vide S. Thom. in 2. 2 q. 88. art. 11. & q. 186. art. 5.

Tertia est Petri Martyris in commentario ad cap. 7. prioris ad Cor. Vetat beatus Paulus, ne Christiani seruos se faciant, cum ait: *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc est aliud quàm sponte sua se in seruitutem Abbatibus tradere?

At facilis responsio est: non enim B. Paulus prohibet seruitutem, quę hominibus exhibetur, sed id prohibet hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propter Deum seruatur, id quod exposuit clarius ad Coloss. 3. vbi sic ait: *Serui obedite per omnia dominis carnalibus non ad oculum seruientes, quasi omnibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Dominum, quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo seruite.* Quocirca S. Paulinus etsi nõ ignorabat Apostolum dixisse: *Nolite fieri serui hominum*: tamen seipsum vendidit, vt filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cum laude eius refert, lib. 3. Dial. c. 1.

A Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex charitate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex charitate fit, recte fit. Quasi vero perfecti Monachi ex cupiditate, & non ex charitate erga Deum, se Abbatibus, alijsque Præpositis sponte subijciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPVT XXII.

Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo; Quomodo fiet istud? &c.

VEnio tandem ad votum Continentiæ, quod primum Scripturæ testimonijs, deinde Conciliorum, Ecclesiæ totius consensu; tertio Pontificum, & Imperatorum decretis ac legibus; quarto
B Patrum Græcorum & Latinorum traditione; postremo naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

Pimum igitur testimonium sit illud Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium cõcipere & parere posset: impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quàm votum continentiæ iam emissum. Illa enim verba: *Virum non cognosco*, non significant iam actu non cognosco, sed, non licet mihi cognoscere, alioqui ineptissima interrogatio fuisset, cum posset statim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulò post cognosces. Itaq; sicut dicimus in
C Quadragesima, Ego non vescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tẽpore carnibus vesci: sic beata Virgo dixit: *Virum non cognosco*, id est prohibeor virum cognoscere: cur autem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam & virum habebat, & iuuenis erat: nec est credibile sterilem aut impotẽtem fuisse, vel certe id ipsa nondum scire poterat, cum ad virum nõdum peruenisset. Nec deniq; prohibebatur virum cognoscere lege aliqua communi, vt notum est, igitur lege particulari, idest, voto.

Idem confirmatur ex Patribus, S. Gregorius Nyssenus in oratione de Natiuitate Domini: *Nam*, inquit, *si nuptiarum caussa assumpta erat à Iosepho, quo modo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua, atque*
D *insolita, obstupefacta auersata esset? cum prorsus speraret se quoque ipsam aliquando iuxta legem naturæ matrem esse facturam? sed quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem veluti sanctum quoddam donarium, intactam seruari oportebat, propterea etiamsi Angelus sis inquit, ac de cælo veneris, etiamsi supra hominem sit id quod apparet, attamen vt virum cognoscam, fieri non potest; qui mater ero absque viro? Iosephum enim sponsum quidem noui, virum autem non cognosco.*

S. Augustinus lib de sancta virginitate, cap. 4. *Ipsa quoque*, inquit *virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit, hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddi-*
E *dit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.*

Beda in cap. 1. Lucæ. *Propositum*, inquit, *suæ mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decreuisse. Quæ, quia prima fœminarum tantæ se virtuti mancipare curauit, iure singulari præ cæteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. Anselmus libro de excellẽtia virginis, c. 4. *Virgo*, inquit,

go, inquit, & tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, vt corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua consecraret.

Rupertus lib. 3. in Cantica, *Votum*, inquit, *egregium prima Deo vouisti, votum virginitatis.*

Denique S. Bernardus serm. 4. super Missus est: *Non dubitat*, inquit, *de facto, sed modum requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo, quasi dicat, cum sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? si oportuerit me frangere votum vt pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et in ser. Signum magnum: *In libertate Spiritus legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul & Spiritus sanctimoniam vouit. Probat enim propositi inuiolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit, quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Accedit consensus Theologorum apud Magistrũ in 4. li. sententiarum, dist. 30.

Sed videamus, quid ad hæc aduersarij respondeat. Ioan. Calu. in commentario huius loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. Primo, accusat beatissimam virginem, quod malignè restrinxerit Dei potentiam: *Videtur*, inquit, *sancta virgo non minus malignè restringere Dei potentiam, quàm prius Zacharias; quod enim præter communem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit: sic enim ratiocinatur; virum non cognosco: qui credam igitur futurum quod nuncias? Nec vero magnopere laborandum est, vt eam purgemus ab omni vitio.* Hæc ille.

Cuius sane verba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei cõmune sit cum sanctis Patribus; nam sanctus Ambrosius, sanctus Bernardus, Beda venerabilis, & alii in hunc locũ disertis verbis monent, illud: *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quærentis, ac discere cupientis modum, quo res illa futura erat, quæ cum ipsius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile est, eam malignè restringere voluisse Dei potentiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, vt Angelus paulo ante dixerat? Denique si non minus maligne S. Virgo potentiã Dei restrinxit, quàm ante Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatem & verbis castigatus, & amissæ loquelæ supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne nimio quidem verbulo reprehensa. at si idem vtriusque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

Secundo, Caluinus accusat Patres, qui votum virginitatis ex his verbis colligunt. *Quod autem*, inquit, *ex hoc loco occasionem quidam sumpserunt, vt dicerẽt, virginem habuisse votum perpetuæ virginitatis, quod alioqui superuacanea fuisset ista responsio, nimis infirmum est, immo absurdum, ac ridiculum. Existimabimus ne Virginem passam fuisse marito se collocari, vt eum luderet? fuisset profecto perfidia, graui reprehensione digna, si sanctum coniugij fœdus non sine Dei ludibrio spreuisset.*

Hic etiam desideremus Caluini modestiam, quale enim est, vt absurdum & ridiculũ dicat, quod asseritur à Nisseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab omni schola Theologorũ. Porro argumentum eius duobus modis soluitur. Primum negando consequentiam. quidquid sit de antecedente; nam etiamsi daremus beatam Virginem cum Iosepho coniugium contraxisse animo consummandi matrimonium, vt Cal. annotatione in c. 1. Luc. Beza ibidem. Bucerus in c. 1. Matthæi, Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, & Centuriatores, Centur. prima lib. 1. cap. 10. falso docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cum dixit. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* nõ habuisse votum virginitatis; potuit enim hoc votũ emisisse post coniugij celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationem, vt S. Tho. docet, 3. p. q. 28. ar. 4. ita vt primum celebratæ nuptiæ sint, deinde antequam ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiente, &, vt piè creditur, etiam simul vouente.

Addo tamen secundo, B. virginem nunquam habuisse explicitum animum consummãdi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumentum aduersariorum, nam alioqui non esset Virgo animo, sed solum carne. Nec tamen impeditum fuit verum matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec lusit virum suum, neq; coniugium perfide S. Virgo spreuit, vt blasphemat Calu. nam cum matrimonium inijt, dedit viro absolutã potestatem in corpus suum, ita vt vere licuerit S. Iosepho, si voluisset, cum beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij, tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam S. Iosephum id expetiturũ, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper cõtinendi, in qua voluntate proprie virginitas consistit: & quamuis S. Tho. non admittat votum absolutum virginitatis in B. virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in 4. dist. 30. qu. 2. & ante Scotum Albertus magnus in lib. de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Greg. Nyss. & August. locis notatis disertis verbis docent, beatam Virginem vouisse ante desponsationem. neque video, cur id votum pugnet cum veri coniugii celebratione, posita reuelatione; quam omnes Theologi ponunt. qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nunquam sanctum Iosephum debitum coniugale expetiturum.

At, inquiunt quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus, 1. Tim. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, dãnationem habere: *Qui primam fidem irritam fecerunt.* Respondeo, eum, qui vouit continentiam, non posse iam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnat, vt qui est vnius, se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi consensu vouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi; nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per votum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

Tertio, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginẽ vouisse virginitatem, quia alioqui inepte respondisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Soluendũ* inquit, *est obiectũ, quod Virgo in futurum tẽpus respiciat, ideoque significet, nullam sibi fore cohabitationem cum viro: Hæc vero coniectura & probabilis est, & simplex, quod rei magnitudo, vel potius maiestas virginem perculerit, vt sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cum audit, nasciturum esse Dei filium, aliquid non vulgare concipit: atque hæc ratio est, cur coitum virilem excludat, Hinc attonita exclamat: Quomodo fiet istud?* Hæc ille. ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

Sed primum, si sola coniectura Caluinus nititur, cur deserit Patrum Theologorum omniũ auctoritatem? An tutum sit ob cõiecturam vnam repugna-

te omnibus Patribus, ipse viderit: deinde improbabilis & longe petita illa coniectura est. Nam primũ quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile est, sanctam virginem, cum sibi filium promitti audiuit, non statim cogitasse filium illum sine opera viri nasciturum, sed more, & ordine communi, & naturali. Neque obstat, quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpe alias Angeli nunciauerũt filiorum magnorum generationem, vt Abrahæ Gen. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nascituri erant.

Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile, statim eam cogitasse, se fore Messiæ matrem, & virginem illam, de qua scriptum erat Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet*: immo etiã valde probabile est, eam non sciuisse Messiæ matrem virginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nã prophetiæ obscuræ erant, & paucis intellectæ antequã implerentur. Præterea virgo sancta curiosa non erat, idcirco si sciuisset, vt Caluinus dicit, se virginem parituram, nunquam dixisset, Quomodo fiet istud? id enim fuisset velle indagare diuina mysteria sine necessitate, quod pertinet ad curiositatem.

Ad hæc, Angeli responsio satis aperte docet, quid beata virgo quæsierit: siquidem nihil aliud Angelus respondet, nisi illam sine viri opera solius Spiritus sancti virtute concepturam & parituram.

Denique sancti Patres ita hunc locum intellexerunt, ac præter eos, quos supra citauimus, S. Athanasius in ser. de sanctissima Deipara: *Quin*, inquit, *& hic hæsitat virgo, vt pote ad naturam respiciens, & de Iosepho cogitans, cui nupta erat, ad Angelum tale responsum dedit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*

Sed iam Caluino dimisso Petrum Martyrem audiamus, is in libro de cœlibatu & votis, tria quædã affert ad hunc locum Euangelij explicandum. Primo dicit, non cohærere matrimonium virginis cum voto virginitatis, sed hoc iam solutum est.

Secundo dicit, non posse colligi votum ex illis verbis, *Quoniam virum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, & probat ex aliis similibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moses dixit: *Quomodo me audiet Pharao, cum sim labijs incircumcisus*? Et tamẽ non inde recte colligeremus, Mosem vouisse labiorum incircumcisionem. Et Nicodemus dixit, Ioan. 3. *Quomodo homo potest nasci, cum sit senex*? Et tamen quis inde colligat, Nicodemum vouisse senectutem?

Sed hæc nimis frigida sunt, nam incircumcisio labiorum, & senectus, non pendent ex libero arbitrio, & ideo impedimentum afferunt, siue ad loquendũ, siue ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dicit Moses: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labijs incircumcisus*? Et Nicodemus: *Quomodo homo potest nasci, cum sit senex*? etiamsi nec ille vouerit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquendum, & iste ad nascendum, quod per se remouere non poterant. At virum cognoscere, mulieri cõiugatæ in arbitrio positum est; idcirco inepte respondit sancta MARIA: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*? si nulla lege prohibebatur virum cognoscere, constat autem, eam non fuisse prohibitam lege communi; sequitur igitur, vt prohibita fuerit lege priuata, id est, voto.

Tertio, conatur soluere hoc nostrum argumentum, atque ait, beatam Virginẽ etiamsi votum non fecerit, tamen prudenter interrogasse; *Prudens*, inquit, *sane virginis nostræ interrogatio, quia si conceptus & partus, qui ei prædicabatur, ordinaria vsitataque ratione futurus esset, dixit hoc obstare quod viro nondum admisceretur; si vero extra ordinem, ac supra naturam de modo cupit edocere*. Hæc ille.

Sed frustra laborat, nam si naturali & ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissime dixisset, hoc obstare, quod nondũ viro admisceretur: nam non promittebatur ei conceptus præsens, aut præteritus, sed futurus: *Ecce*, inquit, *concipies, & paries*, ad futurum autem conceptum nõ requirebatur, vt virum cognosceret, aut cognouisset, sed vt cognoscere posset, ac vellet in futurũ: quare nulla omnino sponsa, nisi forte amens, à prædicẽte aliquo conceptum quæreret. Quomodo fiet istud, cum virum nondum cognouerim: responderetur enim ei, si nondum cognouisti, postea cognosces. Si autem supra naturam cõceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudenter dixisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*? idem enim est, ac si dixisset; Quomodo potest fieri, vt Virgo pariam, cum virum non cognouerim; quæ nõ minus stulta interrogatio est, quam si quis diceret: Quomodo potest ignis calefacere, cum non sit frigidus? verissima igitur est sententia Patrum, & Theologorum, rectissime colligi ex interrogatione beatæ virginis votum perpetuæ continentiæ.

CAPVT XXIII.

Idem asseritur ex verbis illis Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c.

ALTERVM testimonium pro voto continentiæ est Matth. 19 vbi Dominus quosdam esse dicit *Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cælorum*. Et addit cohortationem. *Qui potest capere capiat*. Ipsa enim Eunuchorũ appellatio perspicue indicat votum, non enim est Eunuchus, qui solum continet, sed qui non potest non continere: Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur cõtinere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse seiũxit: neque cogũtur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibens nuptias absolute) igitur id solum remanet, vt non possit ex lege particulari spõte assũpta, id est, ex voto. Idẽ etiam colligitur ex illo verbo: *Qui se castrauerunt*: nam si Dominus loqueretur de his, qui sine vllo voto cœlibes viuũt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castrauerunt: cum ergo dixerit, qui se castrauerunt, significat eos vnica actione voluntaria amputasse sibi omnem facultatẽ contrahendi nuptias: Et cõfirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, *Quinam*, inquit, *hi fuerint, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degẽtes; & deinceps virgines*? Et infra: *Post ipsos vero*, Apostolos, *quot millia in mundo solitariam vitam agentes, & à monasterijs, & virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt*? Hæc ille. Qui dum affirmat, castrare seipsum propter regnum cœlorum, id esse, quod Monachi & sacræ Virgines faciunt, aperte significat, castrationem hanc non simplicẽ continentiam, sed continentiam Deo deuotam significare.

S. Hieronymus in commentario huius loci: *Vnusquisque*, inquit, *consideret vires suas, vtrum possit virginalia implere præcepta*. Hæc ille. At quę sunt præcepta virginalia, nisi obligatio nõ nubendi, quæ sine voto nulla est? Et li. 1. in Iouinianum dicit, eos castrare se

ipsos qui

ipsos qui templum se Deo purissimum, & holocaustum acceptissimum offerunt: vbi quoque non solùm cœlibatum, sed cœlibatum Deo deuotum, & sacratum, castrationem vocat.

S. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat. Vos etiã*, inquit, *qui hoc nondũ vouistis, qui potestis capere, capite.*

S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Quisquis*, inquit, *seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, &c.* Vbi illud (Et) ad explicationem pertinere, non dubium est.

Sed occurrit Petrus Martyr in libro suo de cœlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco nõ posse votum continentię statui; nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorũ, tantum dixerunt: *Si ita est caussa cũ vxore, non expedit nubere*; non autem dixerunt expedit vouere continentiam: quare Dominus si ad propositum respondere voluit non de voto, sed de vtilitate & incommodis cõiugij disserere debuit, ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorum, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, vt expeditius Euangelium prædicent. Addit etiam Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorum, sed in scopo præcipuo ipsius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo, qui ex bonis sibi fecit amicos, non tamen Christus intendit hoc docere, vt ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

At frustra laborat Petrus Martyr, vt verba Domini satis aperta & dilucida obscuret & peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantum ad scopum horum verborũ: nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed solùm quærerent, an expediret nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic confirmauit non expedire nubere, vt etiam adderet, expedire, voto se obligare ad non nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

SECVNDO errat, cum ait non esse vim faciendam in vocibus istis, quod in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, inquam, nã licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significãt, sed ponantur solùm ad explendam narrationem; tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solum duo verba metaphorica, nimirum, nomen, Eunuchi, & nomen, Castrationis; quę verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur; non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphoricè Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

TERTIO, deinde errat Martyr, quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id, in quo parabola præcipuè consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Iam verò in verbis Euangelij, de quibus nũc agimus, si parabola esset, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, vt patet, ac proinde meritò in his vocibus vis facienda esset.

Errat QVARTO in exemplo, quod affert de villico iniquitatis; nam nõ existimat aliquid significare, quod villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cum tamen in hac maximè parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparauit; ita & nos ex bonis Domini nostri, id est, Dei, cuius sunt omnia, quæ
A habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quod ille peccabat bona Domini sui largiendo, quia contra eius voluntatem largiebatur, & idcirco dicitur villicus iniquitatis: nos autem non peccamus bona Domini nostri largiẽdo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, vt bona sua liberaliter erogemus, cum nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur: & sane vehementer accedit ad Eleemosynam faciendam ista cogitatio, quod opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei, & tamen ex eiusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cœlorum comparare.

Postremo errat Petrus Martyr, quod existimet, hic solùm cõtinentiam laudari, vt liber à cura vxo-
B ris & liberorum, facilius possit Euangelium prædicare, quem errorẽ supra refutauimus disputatione de consilijs Euangelicis. Hic vnum duntaxat S. Augustini testimonium addam, libro de sancta virginitate, cap. 23. *Quid*, inquit, *veracius, quia lucidius dici potuit? Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pro proposito ab vxore ducenda se continuerint castrare se propter regnum cælorum: & contrà, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum coniugalium deuitare: in regno cælorum amplius quidquam cæteris nihil habere.* Hæc ille.

C
CAPVT XXIV.

Idem asseritur, ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TERTIVS locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timotheum, c. 5. vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuita, cum enim luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentiæ votum, vt omnes
D omnino veteres intellexerunt. Nam cũ Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus, eum loqui de fide seruandæ continentiæ; quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides seruandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; nõ potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quãdiu maritus viuit; mortuo autem viro, soluta est mulier, & cui vult, nubere potest, vt Apostolus ait ad Rom. 7. & 1. Co. 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quę per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tũ quia simplex propositũ non habet relatio-
E nem ad aliud nec fides dici potest, vnde nõ irritatur fides, cum mutatur propositum, tum etiam quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autem absolutè dicit, eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt, sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuæ continentiæ non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Concilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis positæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ reli-

gioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias sæculares transierint, secūdum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est CCXIV. Episcoporum, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano IV. cap. 55. vbi LXX. Episcopi fuerunt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices; Clemens lib. 3. constit. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parum vltra medium; Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis. Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, cap 8. & 9. & in Psal. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores huius loci, tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac primū Lutherus in libro de votis monasticis, contendit, per primam fidem nō posse intelligi votum, eò quòd nusquam alibi in scripturis votum dicatur fides. vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt viduæ illæ, quæ vt facilius nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, vel Paganismum, & confirmat hanc explicationem suā duabus rationibus. PRIMO, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abijsse retrò post Satanam. SECVNDO, quia dicit, eas luxuriatas esse aduersus Christum; nam & abire post Satanam, & luxuriari aduersus Christum, nihil videtur significare aliud, quàm Apostasiam à fide Christi.

Sed hæc noua explicatio facilè refellitur. Nā etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem, siue constantiā in promissione seruanda, quorum vtrumque ad votū pertinere certum est, cum votum promissio quædam sit, Genes. 44 *Ego hunc in fidem meam recepi.* Ad Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit?* Sic igitur hoc loco fides promissionē, seu pactum significare potest, quod autem nō solum possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adiuncto (*Irritam fecerunt*) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi: pacta autem & vota proprijssimè irritari dicūtur. Deut. 30. *Si quis Domino votum vouerit, non faciet irritum verbum suum.* Ps. 88. *Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.*

Deinde, nulla caussa erat, cur viduæ illæ, si non vouerant continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Iudæos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An non Apostolus, 1. Cor. 7. apertè permiserat, vt viduæ iterum nuberent, modo in Domino, id est, inter Christianos? Neq; Lutheri rationes cōcludunt; nam abire post Satanam, non solum contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale, luxuriari autem contra Christum non potest significare defectionē à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, & postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

Ad eundem locū tres solutiones Caluinus affert.

PRIMO dicit Apostolum nomine primæ fidei, accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ viduæ irritam fecerunt lasciuiendo & scortando.

At Solutio parum valet; nam præterquam quod aduersatur omnibus veteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo: nulla autem mulier in Baptismo promittit, se non esse nupturam. si ergo non vouerant continētiam, cur damnantur, si nubere velint? Quod autem Apostolus hoc loco ait: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo;* aliqui intelligūt de spiritualibus delicijs, vt sit sēsus; Postea quàm delicijs spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratæ sponso cœlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & Cyprianus lib 3. ad Quirinum, cap. 74. Alij intelligunt de temporalium rerum affluētia, vt sit sensus; Posteaquàm in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastæ fuerint, nubere volunt: ita Theodoretus & B. Thomas in hūc locum. Alij, vt Chrysostomus hoc loco, & Hieron. in epist. ad Ageruchiam de Monogamia, intelligunt de fornicatione, vt sit sensus: Postquàm in iniuriam sponsi sui Christi fornicatæ fuerint, etiam hoc addunt, vt nubere velint.

Sed quocunque modo accipiatur illud: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt*, semper argumentum nostrum suum robur habet: nam si de scortatione non accipiatur illud: *Post quam luxuriatæ fuerint*, cōstat solum reprehendi, quod nubere velint contra votum: si autem accipiatur de scortatione, tunc non solùm non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad hoc honestum coniugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti: cui respondet tanquam secunda fides matrimonij ineūdi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volūt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. Adde, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis cōcluderetur, nam in Baptismo promisimus, legē Dei nos seruaturos: lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaq; etiam hoc verum est eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidem in Baptismo Deo datam irritam facere.

Altera solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur, promisisse continentiam, & hanc promissionem irritam fecisse, cum nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam non amplius aptæ erant coniugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Itaq; nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ etiam in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet; nam etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamen non vetulas, sed adolescentiores accusat, quòd primam fidem irritam fecerint volendo nubere.

Si igitur verum est, quod Caluinus ait, non posse iuniores cōtinentiam vouere, cur Apostolus eas reprehendit? Præterea dico, Apostolū, cum ait: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Et: *Adolescentiores viduas deuita*, id est non eas eligas, non loqui de admissione ad votum continentiæ, sed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinem Diaconissæ, vt exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, & lib. 1. ad vxorem, & quidam alij: vel, quod probabilius est, de admissione ad numerum earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur, vt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum,

& Hieronymus in epist. ad Saluinam, exponunt: verbum enim, *Eligatur*, Græcè καταλεγέσθω, in Catalogum adscribi & numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, viduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, vt B. Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt labore suo victum sibi comparare: & preterea, quia iuniores difficilius conseruantur in pudicitia, & turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi, quàm aliquam aliam, ideo eas valde probatas esse volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

TERTIA solutio est, quod ista promissio continentiæ, quam viduæ faciebant, nō erat propriè votum Deo factum ad eum colendū, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditius ministrandum ijs, quibus ex officio Diaconissatum debebāt, quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturā de nuptijs, vt liberius seruire possit.

Hæc Solutio minimè omnium quadrat; nam preterquam, quod Patres citati dicunt, eas Deo verè vouisse; si votum Deo factum rescindi potest, ac debet (vt Caluinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non potest, quanto magis rescindi poterit promissio facta Ecclesię? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus dānat, quia nubere volunt?

Sed, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesię datam irritam fecerūt scortando. At Contra, nam Apostolus in præsenti dicit: *Habentes dānationem*; ergo debet culpa præsens damnationi præsenti respondere: scortatio autem iam prætierat, & ex sentētia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem honesti coniugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt:* non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem damnantur, quia nubere volunt, nisi quia continentiam vouerant, & sic nubere volendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed instant rursus, quia ibidem Apost. dicit: *Volo iuniores nubere*, non ergo approbat vota iuniorum. At vide huius loci explicationem infra cap. 30.

Iam verò Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis, post repetitionem eorū, quæ ex Luthero & Caluino iam protulimus, & refutauimus, duo adfert noua. PRIMVM dicit, hunc locū esse ambiguum, & posse varijs modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad confirmanda dogmata.

RESPONDEO, non posse rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante nostras lites exortas extiterunt, vno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam apertè dictum, quod non possit à contentiosis ambiguum fieri. Addo prætereà, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, & confirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum cōsensum; nā alioqui nihil omnino habebimus certi, vt reuera nihil hæretici certi habent; nam, vt diximus, nihil est in Scripturis, quod non possit exponi varijs modis, si velimus contentiosè agere. Quod si addas preterea, ex eiusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli caussa, Christū esse Deum, negant hodie in Trāsyluania permulti, & omnia loca Scripturę, quibus id nos probamus, illi varijs modis exponunt: ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei, Christum esse Deum. Atque hoc idem de omnibus alijs articulis facile posset ostendi.

SECVNDO, Petrus Martyr contendit, illud: *Habentes damnationem*: non significare pœnam, quæ peccato respondeat coram Deo, sed solùm quandam infamiam apud homines. Etsi enim illæ, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras, non peccāt nubendo, immò bene faciant, cum Paulus dixerit: *Melius est nubere, quàm vri.* 1. Cor. 7. tamen subeunt quandam notam leuitatis, quod non perseuerant in eo, quod cœperant.

Porrò id enim aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κρίμα, quam noster interpres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, & interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

At Nos Bucero opponimus in primis omnes Patres supra citatos, qui damnationem æternam coram Deo habere dicūt viduas, quæ post votum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulū, qui vbique illa voce vtitur ad significandam damnationē coram Deo, & hominibus, pro crimine magno & manifesto, ad Rom 3. *Quorum damnatio*, τὸ κρίμα, *manifesta est*, appellat damnationem iudicium Dei contra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere: *Faciamus mala, vt eueniant bona.* Et ad Rom. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem*, κρίμα, *acquirunt.* Certè autem qui Deo resistunt, damnationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantum.

Denique Ioannes etiam cap. 3. non semel, sed ter vtitur verbo (κρίμα) in hac significatione. *Non venit*, inquit, *filius hominis, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* Vbi illud ἵνα κρίνῃ, (vt iudicet) non significat iudicium discussionis, sed damnationis. Est enim sensus; Non venit, vt sententiam damnationis ferat aduersus mundum, sed contra potius, absolutionis. Sic etiam paulò post: *Qui credit, non iudicatur*, id est, non damnatur, *qui autem non credit iam iudicatus est*, id est, manifesta est sententia damnationis, quàm habebit etiamsi nondum pronunciata sit. Viderint igitur Bucerus & Martyr, vbi legerint κρίμα, non significare damnationem coram Deo.

Præterea, quare, quæso, viduæ illæ, si nullo voto obstrictæ erant, infames fuissent apud homines, si nubere voluissent? Si non erat turpe (vt ipsi dicunt) Episcopo vxorem habere, & ea mortua, rursus aliam & aliā ducere, & in ipso Episcopatu filios procreare cur turpe fuisset viduæ, quæ continere non poterat nubere? Et si nec infamiam, nec leuitatem, nec turpitudinem esse volunt hoc tempore Monachis & Sanctimonialibus, post solemne votum continentiæ ad matrimonium transire; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe viduis illis velle nubere, cum nullam haberent non nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Concilijs.

NVNC SECVNDO probanda est nostra sententia testimonio omniū Ecclesiarum, quod ex Concilijs antiquis facilè haberi poterit. Iudicium Ecclesiæ Orientalis, patet ex Concilio Ancyrano can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt professione contempta, inter digamos habeantur.* Item ex Concilio Chalcedonensi generali, can. 16. *Virginem, quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia iura contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

Iudicium Ecclesiæ Africanæ, patet in Concilio Carthaginensi III. cap. 33. vbi præcipitur, vt sacræ Virgines in monasterijs diligentissimè custodiantur. Et in Concilio Carthaginensi IIII. cap. vlt. vt supra citatum est.

Iudicium Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio Toletano IIII. cap. 55. *Duo sunt genera viduarum, sæculares & sanctimoniales.* Et paulo infrà: *Eæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo voventes, postea castitatis propositum abiecerunt.*

Iudicium Ecclesiæ Gallicæ, patet in Concilio Turonensi II. c. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, & si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malè sociatæ consortio etiam iudicis auxilio separetur: quod si iudex ad hoc solatium dare noluerit, excommunicetur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fœdatus si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defensare, & is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui cum exceperint defensandum ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.*

Iudicium Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Concilio Moguntinensi, tempore Arnulphi Imperatoris c. vlt. *Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterij claustres regulariter constringantur, aut domi manentes, castitatem suæ professionis integerrimè custodiant.* Ibidem cōfirmatur decretum 13. Concilij Elibertini, & sextum Coloniensis Concilij, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, vt Virgines sacræ, si semel votum violauerint, pactumque virginitatis perdiderint, solùm in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidini diu seruierint, ne in fine quidem eam accipiant. Multa item de vita Monachorum & Sanctimonialium habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Iudicium Ecclesiæ Italicæ, patet ex Concilio Romano sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetijt, nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio Foroiuliensi, tempore Caroli Magni: *Item placuit de fœminis cuiuscunq; conditionis, puellis scilicet vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontaneè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, indutæ fuerint, licet non à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue clanculo, seu publicè, nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercitæ vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam, &c.*

CAPVT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.

TERTIO, probanda est responsis aliquot veterum & sanctorum Pontificum. Ac PRIMVM Clemens lib. 3. Constitut. Apostol. cap. 1. *Quare,* inquit, *oportet non temerè facere professionem, sed cum consilio & consideratione. Præstat enim, eam non vouere, quàm vouere, & non reddere.* De viduis loquitur.

Syricius epist. 1. cap. 6. dicit, nec publicas leges, nec iura Ecclesiastica vllo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

Innocentius I. epi. 2. c. 12. dicit, eas, quæ post votū nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas. Leo I. epist. ad Rusticum Narbonensem Episcopum; quæ est 90. c. 13. *Propositum,* inquit, *Monachi proprio arbitrio & voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere.* Idem dicit cap. seq. de Sanctimonialibus.

Gelasius epi. 1. c. 22. *Virginibus,* inquit, *sacris temerè se quosdam sociare cognouimus, & post dicatū Deo propositum incesta fœdera sacrilegáque miscere, quos protinus æquum est sacra communione detrudi, & nisi per publicam probatāque pœnitentiam omnino non recipi, &c.* Idem c. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, Gregorius I. lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Considera,* inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus eris qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti, &c.* Et epist. 40. ad Anthemium iubet Monachos, si vxores ducant, debere separari, & remitti ad monasteria.

His accedant responsa etiam Principum politicorum. Scribit enim Eusebius lib. 4. de vita Constantini, fuisse abrogatam à Constantino antiquā legem Romanorum, quā priuabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbati liberis. Caussam autem abrogationis scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatū colebāt, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cum tempore Iuliani Apostatæ cœpissent quidam sacras virgines in coniugium petere, Iouinianus Imperator Christianus, qui Iuliano successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè aspicere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Ecclesi. cap. 3. & extat adhuc ea lex in codice L. Si quis, de Episcopis & Clericis. Quæ lex si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis iustissimè caput amisisset.

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QVARTO probanda est testimonijs Patrum. Ignatius epist. ad Tarsenses iubet honorari virgines Deo sacras, & epist. ad Antiochenses. *Virgines,* inquit, *agnoscant cui se consecrauerunt.*

Dionysius Ecclesi. hierarch. ca. 6. p. 2. describens, ritum quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renunciare vitę diuisibili, id est, vitæ sæculari; sæcularis enim diuisus est, vt Apostolus dicit, 1. Cor. 7. cum partim de Deo, partim de vxore cogitet.

Martialis epistola ad Tholosanos, cap. 8. dicit se Valeriç virgini persuasisse, vt virginitatem suā Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in eius vita, & Teclæ beatum Paulū scribit S. Ambrosius lib. 2 de virginibus, & Flauiæ Domitillæ sanctum Clementem scribit Beda in Martyrologio die 7. Maij, cuius etiam meminit Eusebius in Chronico.

Tertullianus libro de velandis virginibus: *O sacrilegæ manus,* inquit, *quę dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et in fine libri: *Nupsisti,* inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam.* Et ibidem: *Quid,* inquit, *faciet ipsum continentiæ votum? &c.* Et libro de Monogamia, vltra medium: *Habentes,* inquit, *iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua, in viduitate inuentæ, & professæ eam, noluerint perseuerare.*

Clemens Alexandrinus Strom. 3. initio, *Est ergo,* inquit, *continentia, corporis despicientia conuenienter pactis*

conuentis cum Deo initus. Et in fine libri: *Dominus*, in-
quit, *dixit, qui vxorem duxit, non repudiet eam; qui
non duxit, non ducat; qui autem professus est se nunquam
ducturum, sine vxore perseueret.*

Origenes homilia 23. in Numeros: *Vnde*, inquit,
*mihi videtur illius solius esse indefinens offerre sacrificium
qui se indefinenti, & perpetuæ deuouerit continentiæ.*

Hilarius in Psal. 64. *Deo ergo*, inquit, *vouenda sunt
contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia.*

Eusebius lib. 4. de vita Constantini: *Castitatem*, in-
qui, *virginalemq; modestiam amplexatæ quædam, corpus,
& animum consecrauere Deo.* Et infra de Constantino:
Virgineum, inquit, *chorum tantum non adorabat, istis hic
habitare Deum, cui se puellæ deuouerant, arbitrabatur.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 11 ad Pomponium: *Chri-
stus*, inquit, *Dominus & Iudex noster, cum virginem suam
sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, iacere cum altero
cernat, quàm indignatur, & irascitur, & quas pœnas in-
cestis eiusmodi coniunctionibus comminatur!* Et infra: *Qui*
inquit, *hoc crimen admisit, nō mariti, sed Christi adultera
est.* Et libro de habitu virginum: *Qui*, inquit, *se Chri-
sto dicauerint, & tam carnem quàm mentem Deo deuo-
uerint, opus suum consument magno præmio destinatum.*

S. Athanasius in libro de humanitate Verbi, dicit,
etiā pueros virginitatem suo tēpore profiteri soli-
tos, & in Apologia pro fuga sua meminit sacratum
virginum, quas Ariani petulantissime vexauerunt,
quod fusius scribit Petrus Athanasii successor, in e-
pistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib.
4. hist. Eccles. c. 20. 21. 22. Idem Athanasius in libro
de virginitate: *Postquam*, inquit, *continentiam profes-
sa es, corpus tuum sanctificasti.*

S. Basilius in procemio constitutionum monasti-
carum: *Itaque*, inquit, *qui à mundi vinculis liber esse cu-
pit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit; his autem relictis
vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neq;
facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Et epist. vlt. quæ
est ad virginem lapsam: *Et quia*, inquit: *impius in pro-
fundum collapsus mala de cætero cōtemnit, etiam ipsa abne-
gas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neq; vnquam
promisisse clamas. Reuoca in memoriam honestam professio-
nem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & homini-
bus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, &
sacrum virginum chorum, quot literas ad sanctos sæpe exa-
rasti, per quas pro te orare petijsti, non vt nuptias huma-
nas, immò ignominiosam corruptionem assequereris, sed vt
à Domino Iesu non excideres? &c.* Idem lib. de virginit.
parum à medio: *Cum*, inquit, *virginitatem Domino pro-
fessæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ
ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere
cupiunt.* Et paulò ante: *Horrendo*, inquit, *sacrilegio Chri-
sti sponsæ adulter efficitur.* Et paulò infra: *Nam quod so-
lemne*, inquit, *legitimumq; connubium sponsus ille* (Chri-
stus) *occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera &
conuenta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huius-
modi quippe nobilitata viro processit in publicum. &c.*
Idem in quæstionibus fuse explicatis, quæ. 14. & 15.
multa de voto solemni Monachorum disputat.

S. Gregorius Nazianzenus oratione de obitu pa-
tris sui vltra medium: *Vt enim*, inquit, *nos Deo voui-
mus si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nos-
metipsos obtulimus, &c.* Gregorius enim vt ipse poë-
mate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus
fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cum in
mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, &
religionis emisit, quod etiam seruauit.

Sanctus Optatus Mileuitanus libro sexto contra
Parmenianum: *Spirituale*, inquit, *hoc genus nubendi
est: in nuptias sponsi iam venerant voluntate ex professio-
ne sua, &c.*

A S. Epiphanius hæres. 61. Apostolicorum: *Trad-
derunt*, inquit, *sancti Dei Apostoli peccatum esse, post d
cretam virginitatem ad nuptias conuerti.* Et infra: *Si*, in
quit, *quæ vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iud
cium & condemnationem habebit, quod primam fidem re
rit: quanto magis quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, co
tra Christum lasciuijt, maiorem fidem reiecit, iudiciu
habebit?* Et hær. 48. Montanistarum: *Gaudet*, inqu
*Deus verbum his, qui approbatū Dei cultū præstare possun
& virginitatem, & continentiam coercere deligunt, &*
Vides cultum vocari professionem continentiæ.

S. Ioannes Chrysostomus hom 15. in priorem a
Timotheum: *Et viduæ*, inquit, *in viduitatis prof
sione Christo consentit, id est, Christo nubit.* Et infra: *Cun*
B inquit, *illi se deuouerint, nubere volunt haben es damna
tionem, quia primam fidem irritam fecerunt*, fidem p
ctum dicit Et hom. 14. prolixissimè describit, ac m
ris laudibus prædicat monasticā professionem, se
clarissimè epist. 6. ad Theodorum lapsum: *Honora
biles*, inquit, *nuptiæ: sed te iam seruare non conuenit pr
uilegia nuptiarum, quamuis frequenter hoc ipsum nupti
voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.*

Sulpitius in vita S. Martini ante mediū: *Arboriu
inquit, vir sancti admodum & fidelis ingenij, cum filia ei
grauissimis quartanæ febris æstibus vreretur, epistola
Martini quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ
ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris e
quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellā D
C vouerett, & perpetuæ virginitati dicaret, profectusque a
Martinum, puellam ei præsens obtulit, neque ab alio eam, qua
à Martino, habitu virgin impositio, passus est consecrari.*

Ruffinus lib. 10. hist. cap. 8. dicit, Hierosolym
fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, qu
bus Helena mater Constantini suis manibus min
strare in mensa aliquando solebat.

S. Ambrosius lib. 3 de virginibus, ante medium
Initiatus, inquit, *sacris mysterijs, & consecratas integr
tati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuoca
nupturas, vtinam potuissem flammeum nuptiale pio integr
tatis velamine mutare; an indignum videtur, vt sacra
virgines, à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nu
ptias? & quibus licet sponsum eligere, non licet Deum pr
ferre?* Et infra: *Discite*, inquit, *quantas Alexandrin
D totiusque Orientis, & Africana Ecclesia, quotannis s
crare consueuerint; pauciores hic homines prodeunt, quàm i
lic virgines consecrantur.* Similia passim repetit.

B. Hieronymus in epist. ad Sabinianum: *Moris e
inquit, in Ægypti & Syriæ monasterijs, vt tam virg
quam vidua quæ se Deo vouerint, & sæculo renunciante
omnes delitias sæculi conculcarint, crinem monasterioru
matribus offerant desecandum, non intecto postea cont
Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato parite
ac velato.* Plena sunt scripta sancti huius viri testimo
nijs, pro castitatis voto, & professione, adeo vt Pe
trus Martyr dicat, nullū esse ex Patribus, qui mag
dogmati ipsorum aduersetur, quàm Hieronymu

S. Augustinus li. 1. de adulterinis coniugijs, c. 2
E *Quod*, inquit, *cuiquam, antequam vouisset, licebat, cum id
nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouer
quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, &c.* E
in Ps. 75. *Nescio*, inquit, *quæ castimonialis nubere volui
quid voluit? quod & mater ipsius aliquid mali volui
mali planè. Quare? quia vouerat Domino Deo suo.* Ide
ibidem. *Quid*, inquit, *ait Apostolus de quibusdam qu
vouerunt, & non reddiderunt? Habentes*, inquit, *damna
tionem, quia primam fidem irritam fecerunt, quid est pr
mam fidem irritam fecerunt? vouerunt & non reddiderun*

S. Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 42. *Ei
inquit, qui siue coniugati, siue à coniugio liberi continentia
Deo vouerunt, admodum est damnabile, si vel illi coniuga*

A *opes voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illis repetere, à quo recessuros, illi libera, illi communis professi sunt voluntate.* Idem S. Fulgentius in epist. 1. c. 6. *Non peccat,* inquit, *virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde non vouit.* Et epist. 3. c. 4. *Hic est,* inquit, *vnigenitus Dei Filius, vnigenitus etiam virginis Filius, vnus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit, à quo sancta virginitas fœcundatur, vt perseueret intacta à quo decoratur, vt permaneat pulchra, à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa; quapropter bonum depositum custodi, & meritum ianti boni, quod vt haberes, Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit.*

B Ad hæ: omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, necesse Christiani hominis officium prouocare à testimonijs Dei ad testimonia hominum: *Quod,* inquit, *ad alterum attinet de iudicio Patrum, quoniam aduersarij nostri, & in hac caussa, & in alijs controuersijs semper prouocare solent ad eos, pronuncio mihi non videri hominis esse Christiani ad hominum iudicia prouocare à Scripturis Dei. Hoc enim est iniuriam facere Spiritui sancto; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus.* Hęc ille. Vbi etiam fusissime probat, non esse prouocandū à Scriptura ad Patres.

C Sed dum hæc dicit, ip'e mihi prouocare videtur à candore ad impudentiam, à veritate ad mendacium; nō enim Catholici doctores prouocarunt vnquam à Scriptura ad Patres, sed in Scripturę intelligentia à iudicio paucorum seditiosorum, ad iudicium multorum sapientissimorum, & optimorum virorum, vel etiam à iudicio partis ad iudicium aliorum, qui partes non sunt. Vt enim in humanis litibus cū duo contendunt, & iudicem aliquem appellāt, non prouocant à lege ad iudicem, sed à parte litigante ad iudicem: & si rursus iudex non satisfaciat, prouocant iterum non à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquem, à quo prouocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cum oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur iudex, non quod Scrip-D turæ non credatur, sed quod de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaque prouocamus ab explicatione aduersarij litigantis, ad arbitrium sapientium, & peritorum, qui ante litem exortam floruerunt. quod si illi inter se fortasse non cōueniunt, prouocamus ad Ecclesiæ totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturam prouocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus à Prætore prouocaret ad legem; quod ridiculum esset, cum nihil sit aliud prouocare à Prætore ad legem, quando de sensu legis quæstio est, quàm prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatumque iudicium.

E At, inquit Petrus, etiam Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cum verbo Dei cōsentiant. Respondeo, id quidem esse verum, sed assumptionem, quæ subiicitur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei nō consentire. Exempla autem, quæ ipse adfert, nihil aliud probant, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera eius responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quòd non habuerint iustam caussam id asserendi: *Certe,* inquit, *vt quod verum est fateamur, eos in hac caussa habemus iniquiores. Statim enim ab Apostolorum temporibus nimiū tribui ceptū est cœlibatui; quibus autem de caussis id factum sit supra multis verbis docuimus.* Hæc ille.

Docuit autem supra, quatuor esse caussas, cur initio Ecclesię cœperit coli cœlibatus: *Cur tanto,* inquit, *in pretio virginitas fuerit, caussa vna esse potest, quod Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, & in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. hæc sane Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda* Et infra: Altera *caussa est, quod illo tempore graues erant persecutiones omnibus in locis, minus autem molestum est in persecutione, si quis solus fiat, quàm si cogatur sollicitus esse de vxore & liberis.* Tertia *caussa est, quia illis temporibus Christiana religio graui laborabat infamia: cum enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxes conuenirent, populus cœpit suspicari illos vti inter se promiscuo concubitu, & nefaria libidine, &c.* Et infrà: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum & cœlibum.* Quarta *caussa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebant virginitatem & cœlibatum.*

Hic nos respondemus Primam caussam esse præcipuam, & verissimā, nimirum verba Christi, & Apostoli. Quod autē addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodum illa essent accipienda, coincidit cum respōsione superiori. Id enim est quærere, vtris tandem magis credēdum sit in eorum locum explicatione, Patribus ne antiquissimis, & sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè nō video quomodo ambigi possit de hac re; nam si statim ab Apostolis, Martyr dicit, floruerūt Patres, illi profecto Apostolos ipsos audire & cōsulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quam isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

Secunda & Tertia caussa potuerunt quidem momentū aliquod habere ad suadendam cōtinentiam, sed non fuisse caussas pręcipuas huius rei, facilè probamus. Primo, quia Patres, dum laudant, & suadent continentiā, & continentiæ votū, nunquā adferunt istas caussas, sed verba Christi, Apostol. & Prophetarū. Quocirca ipse etiā Petrus Martyr fatetur, sēper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimoniū alicuius veteris, qui scripserit suspiciendū esse, vel suscipiēdum cœlibatum ob fugā in persecutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. Secundo si illæ fuissent caussæ præcipuæ iamdudū cessasset admiratio cœlibatus; nā caussæ illæ breuissimo tēpore durarunt: non autē ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac deuotæ.

Quarta caussa falsissima est cum constet cœlibatū in ecclesia non à gentilibus, sed à Iudæis cœpisse; siquidem Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioānes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam continentes ex Iudæis, non ex gentibus nati fuerāt. Illi etiam primi Christiani, qui in Ægypto continētiam colebant, de quibus scribit Philo in li. de vita contemplatiua supplicum, ex Iudaismo, non ex Paganismo ad Ecclesiam venerant. Adde, quod Pet. Mar. contrarium scripsit in Com. ad c. 7. prioris ad Cor. vbi sic ait; *Neque iudicamus de cœlibatu, quod fit in præsentia, vt hactenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parum honestus. Scribit enim Cic. de leg. cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiā cœlibatus amouit. &c.*

Porro Gentilium testimonia adferuntur quidem interdum à Patribus, sed ita adferuntur, vt Apostolus quondam citauit Aratū Poëtam, Act. 17. & Menandrum, 1. Cor. 15. nimirum, non vt in huiusmodi testimoniis ponatur firmamentum dogmatū fidei, sed vt ostendatur cœlibatus non pugnare cōtra naturam, & rationem; & vt Christiani erubescant, si in ijs quæ ad virtutem pertinent, inueniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquam multis Scripturæ testimoniis cœlibatum confirmauit, producit etiā Ethnicorum testimonia & exempla.

Tertia responsio Petri Martyris constat ex aliquot patrum testimoniis, quæ cum voto continentiæ pugnare videntur. Sed ea paulo post adferemus, vbi ad obiectiones aduersariorum dissoluendas peruenerimus.

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione.

NVnc tandem, vt ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in scripturis & patrum testimoniis fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex vtilitate vouēdi sumetur. Primū igitur id omne Deo recte vouetur, quod est illi gratius si fiat, quā si nō fiat. Eiusmodi autē continētia est, cū longe excellat cōiugio; & cū fornicatione ne comparari quidem debeat: potest igitur recte continētia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis confirmanda est. Quia vero Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidē præstare coniugio, sed non item vitam cœlibem vitæ coniugali: argumenta adferemus de vita ipsa, & statu cœlibum. Ac primum Scriptura diuina clamat: 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et infra: *Cui vult nubat, tantum in Domino: beatior autem erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus supra in disputatione de consiliis.

Iam vero Patres passim perfectā vitam hanc esse dicunt. Cyprianus libro de habitu virginum, virginum cœtum esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem, *Magna*, inquit, *vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximū castitatis.* Dionysius de Ecclesiastica hierarch. cap. 6. part. 2. *Sacerdos*, inquit, *perfectissimam ei vitam exponit, eis videlicet qui monasticam vitam profitetur.* Eusebius lib. 1. c. 8. demonst. Euang. *Et talis*, inquit, *exstitit in Christianismo perfectæ vitæ modus.* Basilius ca. 18. monasticarum constitutionum, & Greg. Nazianz. in oratione de obitu S. Basilii, vitam perfectam, immo etiam perfectissimam appellant, monasticen. Ioan. Chrysostomus libro 3. aduersus vituperatores vitę monasticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

Hieronymus in epist. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militia te castrasti propter regnum cælorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam?* Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ. c. 31. *Iam*, inquit, *accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solū, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem.* Et de sancta virginitate, cap. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis.*

Sulpitius in 2. Dialogo: *Beata species*, inquit, *& Deo digna, nihil enim est virginitati comparandum.* Iidem quoque Patres summo consensu vitam virginum [A] angelicam vitam esse docent, vitam vero coniugalem, vitam hominum. Ambrosius lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur.* Cyrillus catechesi 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

Nazianzenus in carmine de virginitate:

Salue virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars & spiritibus sociata supernis
Ignara thalami.

Athanasius libro de virginitate extremo, his titulis virginitatem celebrat: *O virginitas opulentia indeficiēs, corona immarcessibilis, templum Dei, Domicilium* [B] *Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgo inconspicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona.* Vide præterea, si placet, de comparatione virginū cum Angelis, Hieronymum in epist. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate cap. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim. Basilium in libro de virginitate, Fulgentium in epist. 3. ad Probam, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

Hic vero mire irascitur Petrus Martyr, nam in libro de cælibatu, & votis recitat sententiam Athanasii supra citatam, & ait *Sunt hæc hyperbolis plena, neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sane coniuges habuerunt, & Prophetæ, quomodo ergo virginitas* [C] *est illis gaudium, & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carent? vnde non magis illi virgines queunt dici, quàm si quis lapidem cæcum appellat.* Hæc ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritæ?

Quod autem falsi accusat Athanasiū Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorum, refellitur facillime ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait, *Virgo Helias, Helisæus virgo, virgines filij Prophetarum: Hieremiæ dicitur: Et tu ne accipias vxorem.* Hæc ille. Quis vero nescit Ioannem Baptistam, & Prophetā & virginem fuisse? ex Apostolis Ioannem certo scimus virginem fuisse. Quod idem de Paulo idē Hieronymus affirmat loco citato, & de Apostolis om- [D] nibus in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apostoli inquit, aut virgines, aut post nuptias continentes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, vere & proprie, non falso & hyperbolice locutus est.

Quod autem reprehendit Petrus comparationē virginū cum Angelis, nō solum Athanasio, sed omnibus aliis Patribus, & ipsi etiam Christo iniuriam facit, qui Matt. 22 ait: *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo.* Cui credemus iam, Petro M. negāti eos, qui non nubunt, similes esse Angelis, an Christo idipsum afferenti?

At, inquit, Angelis non magis conuenit non nubere, quàm lapidi non videre. Ita est, sed tamen sicut eum, qui valde cæcus, aut surdus, aut mutus [E] est, lapidi, & trunco, non inepte comparamus, sic etiam eos, qui cōtinentia & puritate excellunt, rectissime Angelis similes facimus; nam alioqui nec vultum habent Angeli; & tamen non timuit S. Lucas dicere Act. 6. *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum Angeli.* Atque hæc de prima ratione. Addo aliam rationem ex parte ipsius voti; Melius est & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm sine voto: igitur non solum licet, sed etiam expedit continentiam vouere. Antecedens his argumentis confirmatur.

Primo, Scriptura hortatur ad vouendum Psal. 75. *Vouete & reddite.* Quo testimonio permotus S. Augustinus multis in locis ad vouendum hortatur, vt in epist. 45. ad Armentarium, ep. 89. ad Hilarium, epist. 143. ad Iulianum, in libro de bono viduitatis, cap. 19 in libro de sancta virginitate. cap 29. & 30 in Psal. 75. & 9. & alibi. At si melius esset absque voto operari, deciperet nos Spiritus sanctus, quod nullo modo fieri potest: igitur melius est operari ex voto.

Secundo, opus eo melius est, ac Deo gratius, quò ex pluribus, aut ex maiori virtute procedit; continere sine voto, est temperantiæ: continere ex voto, est actus simul temperantiæ, & religionis, quæ quidem religio temperantia ipsa longè est nobilior: igitur cõtinere ex voto melius, & Deo gratius est, quã sine voto. Itaq; S. Augustinus in lib. de sancta virginitate cap. 8. *Nulla*, inquit, *fecunditas sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest, neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dedicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur spiritu tamen, religione ac deuotione seruatur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.*

Tertio, quod fit ex voto, maiori charitate & liberalitate fit, quam quod sine voto. Qui enim sine voto aliquid facit, opus duntaxat offert Deo, qui autem vouet atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Quod explicat S. Anselmus in lib. de similitudinibus, cap. 84. his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructibus, quàm qui solos fructus donat.*

Quarto, melius est quod fit ex voluntate confirmata in bonum quàm quod fit sine eiusmodi firmitate: sicut peius est peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quàm ex fragilitate: & quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata in malum, similes sunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

Quinto, qui vouet, non solum id lucratur, quod diximus, quod excellẽtius opus facit, sed etiam munit seipsum aduersus tentationes diaboli, & humanam fragilitatem ac mutabilitatem. Homines enim in ijs rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum, etiamsi optimæ sint, & vtilissimę, facilè mutãt propositum diabolo instigante, & etiam sine diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri iuramenta, vt alligetur voluntas, ne facile mutari possit. Ita milites, magistratus, sponsi, atque alij id genus iurare cogũtur, nõ autem solis verbis se facturos quod debent polliceri. Hinc S. August. epist. 45. ad Armentarium: *Non te*, inquit, *vouisse pœniteat, immo gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset.* Et infra: *Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.*

CAPVT XXIX.

Soluitur obiectio prima aduersariorum.

RESTAT nunc, vt obiectiones aduersariorum soluamus. Prima obiectio communis est omnibus & sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex necessitate, quam tamen secum adferũt vota, sed voluntarie, ac libere, esse facienda: id enim est melius, & laudabilius, & Deo etiam acceptius, quod est magis voluntarium, & liberum, ac proinde minus necessarium. Ps. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi*, 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniciam*, id est, hortor ad continẽtiam, sed non ad votum. 2. Cor. 9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonem: *Ne veluti ex necessitate bonum tuum sit, sed voluntarium.* S. Hieronymus lib. 1 in Io- A uinianum, ante medium: *Et ideo plus amat virgines Christus quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Et S. Prosper lib. 2. de vita contemplatiua ca. vlt. *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti, rem voluntariam faciamus.*

Respondeo, triplicem esse libertatem, ac triplicem item necessitatem. Vnam ex parte debiti, siue debitum oriatur ex præcepto, siue ex voto, siue aliunde. Id enim dicimus liberè facere, quod nõ te- B nemur facere, id vero necessariò, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinationis volũtatis. Illa enim dicimur liberè facere, in quibus nõ habemus voluntatem determinatã ad vnum: atq; hæc libertas est, quæ propriè dicitur liberum arbitrium.

Tertiam ex parte coactionis, siue ea sit absoluta coactio, vt cũ quis trahitur vi, quò ire non vult, siue sit moralis quędã, & quasi conditionata coactio, vt cũ quis nollet aliquid facere, & non libẽter facit, facit tamẽ coactus timore aliquo humano, aut seruili.

Ex his Prima libertas non est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: neque contraria necessitas pugnat cum laude & merito operis boni, quia potius contra, vt ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Semper enim C nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex præcepto, quàm non ex præcepto, ex voto, quàm nõ ex voto. Altera illa libertas necessaria est ad laudem boni operis, sed ea æquè reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; nam etiam si quis millies vouerit aliquid, poterit tamen ex arbitrij libertate votũ nõ reddere, & peccare. Tertia libertas est item necessaria ad laudem boni operis, sed neque ipsa repugnat pręcepto, & multo minus voto. Potest enim fieri, vt quis tanta alacritate, & promptitudine exequatur opera præcepta, quãta alius opera non præcepta. Vnde Dauid dicebat. Ps. 118. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Et, D *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!*

Pari ratione fieri potest, immò ordinarie fit, vt quòd fit ex voto, fiat libentius, & promptius, quàm quod fit sine voto. Votum enim ex se lætitiã gignit, cum ex magna charitate procedat illud, 1. Paral. vlt. *Lætatus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.*

Quod si aliqui cum tristitia soluunt, quod vouerunt, id accidit ex vitio hominum, nõ ex natura voti, nec tamen etiam tũc melius est, quod fit sine voto, quàm ex voto; nam, vt S. Thom. docet in opusc. 18. quod est de perfectione ca. 12. potest tribus modis quis se habere in soluendo voto.

Vno modo, vt libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipsa placet, & quia votum pla- E cet; & tunc sine dubio magis meretur, quàm alius, qui æque libenter illud idem operatur sine voto.

Altero modo, vt inuitus faciat rem illam, quã vouit, tamen libenter impleat votum; vt si is, qui vouit ieiuniũ, incipiat non amare ieiuniũ, & proinde cum difficultate, & tristitia ieiunet, adeò vt si esset sui iuris, non voueret ieiunium: tamen quia iam vouit, & placet ei vehementer seruare Deo fidem datã, propterea prompto & alacri animo superet eam difficultatem, vt impleat votũ. Atq; hic etiã magis meretur quam alius, qui sine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior est religio, quàm temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quàm libenter ieiunare, quod est temperantiæ.

Tertio modo potest fieri, vt quis adeo doleat se voluisse, vt non velit amplius seruare votum; sed quia hoc simpliciter malum, non potest conferri cum bono.

Ex his ad ea testimonia, quæ contra protulimus, facile est respondere. Ad illud Psal. 53. *Voluntarie sacrificabo*, respondeo, illud, *voluntariè*, opponi tristitiæ & coactioni, non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*; quibus verbis apertissimè demonstrari existimat Pet. Mart. prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet inuitum, non autem quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui timere vouerunt, vel qui coacti sunt ab alijs vouere, cũ ipsi nihil tale cuperẽt, quẽadmodum etiam nuptiæ laquei dici possunt iis, qui timore ducunt vxorem; & eo modo alligant se alicui, cum qua viuere nõ possunt, & inde occasionem accipiunt cum aliis fornicandi. Est igitur sensus Apostoli; Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam inuitos, nec suadeam temere eam accipere, & vouere, quod esset laqueus animarum, sed vt ostendam id, quod est per se honestum, & vtilissimum; vt quibus Dominus huius rei desiderium inspirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votũ, aut necessitas absolute, sed, vt diximus, votum ab inuito, aut temere susceptum, testatur S. Augustin. li. de bono viduitatis, ca. 5. qui sic exponit: *Non vt laqueum vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam*. Et S. Hie. lib. 1. in Iouinianum: *Non imponit*, inquit, *nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse, quod nolumus*. Similiter exponũt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anselmi, & aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora: non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne forte cadat; sed finis vi detinens, & ad capiendum, & ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prou. 20. idipsum disertis verbis exposuit: *Ruina*, inquit, *est homini deuorare Sanctos, & post vota retractare*. Vbi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hæbræo est מוקש quod proprie laqueum significat; nam יקש illaqueare est, יקוש auceps dicitur. vnde verterunt septuaginta interpretes, παγὶς, id est laqueus; nec male Hieron. vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus & ruina est. Igitur iuxta Salomonem laqueus & ruina est, non absolute vouere, sed vouere, & post votum retractare. quod accidit iis, qui temere aut inuiti vouent. Isti enim voto, vt laqueo quodam tenentur coacti, & occasionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1. Cor. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, non legem, aut votum, sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent, loquitur enim de iis, qui eleemosynas faciunt inuiti, quia videlicet erubescunt non facere, quod alii faciunt, ne iudicentur auari; aut nõ audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulꝰ pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulum testantur verba sequentia: *Hilarem enim datorem diligit Deus*. necessitas enim quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, non autem necessitas voti quæ oritur ex charitate. Idem respondendum est ad alium locum ex epistola ad Philemonem.

Ad testimonium autem S. Hieronymi lib. 1. in Iouinianum, vbi dicit maioris gratiæ esse offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris, respondeo, S. Hieronymum loqui de opere illo quod exi-

A gitur ratione præcepti, non de eo quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legẽ, & votum, quod ad rem præsentem pertinet, qui enim facit opus non imperatũ vlla lege, etsi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, immò, vt supra diximus cæteris paribus, melius sit opus imperatum, quà m non imperatũ facere; tamẽ tribus de causis, vt plurimũ facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatæ sunt plerumque nobiliores secundum se, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora cõsuluit; at hoc nõ habet locum in votis, nõ enim minora fiunt ex voto, maiora sine voto, sed è contrario; perfectissima enim quæque opera voueri possunt, & solent.

B Secundo, quia semper, qui facit opera non imperata, ex charitate, sicut oportet, facit etiã omnia opera imperata: atque ita plus dat, quàm ille, qui facit solum opera imperata; includuntur enim præcepta in consiliis, non contra. sed neque hoc in votis locum habet; nõ enim qui facit aliquid sine voto, continuo etiam implet omnia vota.

Tertio, quia vt plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatum, vt notũ est, ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatum maioris gratiæ est, vt Hier. dicit quam opus imperatum. At de voto hoc dici non potest; nam etsi maior promptitudo forte requiratur ad aggre-
C diendum nouum opus, ad quod non tenemur vllo modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ac quæ tenemur ex voto: tamẽ maior illa promptitudo superatur ab alia quadam adhuc maiore, quæ necessaria fuit ad votum ipsum faciendum. Cum enim votum sponte offeratur, & sit res ardua, & difficilis, multo maior promptitudo requiritur ad votum faciendum, quàm aliquid faciendum sine voto.

Ad testimonium S. Prosperi ex l. 2. de vita contẽplatiua, ca. vlt. vbi dicit, sic esse abstinendum, vt non nos necessitati subdamus, respondeo necessitatem, de qua S. Pros. loquitur, non esse necessitatem legis, aut voti, sed necessitatem timoris humani, quæ tristitiam gignit; ideo enim subiungit idem auctor: *Non ne deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus*.

D

CAPVT XXX.

Soluitur secunda obiectio.

ALTERAM obiectionem ducunt ex illis Scripturæ testimoniis, quæ aperte imperant matrimoniũ iis, qui stimulum carnis patiũtur: Hinc „ enim sequitur, votum continentiæ perpetuæ temerariũ esse, & proinde illicitũ, cum nemo sciat „ quamdiu sine eiusmodi stimulis viuere queat. „ 1. Cor. 7. *Qui non se continent, nubant; melius est enim*
E „ *nubere, quàm vri*. Ibidem: *Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat*: Huc etiam maxi- „ me facit illud 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, matres- „ familias esse, filios procreare*. Contra quod præceptum ii peccare videntur, qui puellis continentiæ „ votum suadent, aut permittunt.

Respondeo ad hoc argumentum tribus modis. Primum assero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentantur stimulis carnis, sed eos, qui continenter viuũt, ita vt flagitiis se polluant. Secundo assero, eos qui incontinenter viuunt, nõ vocari absoluto imperio ad nuptias, sed solum ostendi eis remedium quoddam facile & quasi portum, quo se recipiant; sic tamen vt

liberum eis relinquatur ad maiora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum, siue consilium, siue permissionem, siue remedium non dari ab Apostolo ijs, qui vouerunt continentiam, sed solum hominibus solutis, & liberis.

Ac vt de Primo prius dicamus, sciendum est, aduersarios existimare nuptias esse necessarias iure diuino ijs, qui vruntur: per vstionem autem intelligunt tētationes carnis non breues & leues, sed graues & diuturnas, quæ cōscientiam turbant, licet eis nō consentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio; vbi etiam grauiter accusat S. Hieronymum, quod coniugium non inierit, cum ipsemet fateatur in epist. 22. ad Eustochium, se grauissimis, & diuturnis ardoribus carnis vexatum fuisse, immo etiā eo Lutherus progreditur, vt S. Hieronymū propterea hæresis Pelagianæ accuset, quasi videlicet senserit propriis viribus sine dono Dei posse aliquē vincere tentationes. quæ tamē est manifesta calūnia, cùm ibidē Hier. dicat se precibus ad Deum assidue instare solitum pro victoria obtinenda cōtra tētationes.

Sed de vstione cum Luthero conueniunt Caluinus, & Petrus Martyr in Com. ī. 1. Cor. 7. distinguit enim Caluinus tria genera tētationum carnis; vnum quod ita tētat, vt vincat, & hoc esse dicit pessimum genus vstionis, quod verissimum est. Alterum, quod ita tentat, vt statim acriter repellatur, ita vt intus iacula non penetrent, nec vlla mentis perturbatio oriatur, & has tentationes fatetur nō proprie vocari vstiones, & propter has nō esse nuptias necessarias, quod etiam libenter concedimus. Tertium genus esse dicit medium, cum quis videlicet tentationi non plene consentit, tamen iacula intus penetrant, & sentitur carnis delectatio & mentis perturbatio. & has tētationes proprie vstiones esse dicit, & qui eas habent, eos affirmat certa lege citari ab Apostolo ad matrimonium, ita vt peccent nō nubendo.

Vbi est obseruandum, Caluinum non sine fraude dixisse, tertium genus tētationis esse cum quis plene non consentit, licet iacula intus penetrent: nam ad rem obscurandam posuit, plene, cum vellet dicere, tertium genus esse, cum quis nullo modo cōsentit, & tamen sentit acres stimulos carnis. qui enim consentit, siue plene, siue non plene, ad primum genus pertinet secundum eorum sententiam, cum non agnoscant discrimen peccati mortalis, & venialis, sed omnem motum carnis, quātumuis inuoluntarium, doceant esse mortale peccatum.

Immò hoc est fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui grauiter tentantur, debere necessario vxorem ducere, quia, vt Lutherus in Epithalamio docet, nō sunt certamina castitatis similia alijs certaminibus: qui enim tolerat famē, aut sitim, aut alia id genus, nō peccat. at æstus libidinis sine peccato esse non potest, cum sit prohibitus omnis motus concupiscentiæ. In quo fundamento Caluinus, Pet. Martyr, & omnes alij conueniunt: sed & fundamentum ipsum est putridum, & ædificium, quod superexstruunt, facile deijci potest.

Ac de fundamento quidem alibi disputandū erit, nunc S. Pauli & Aug. testimonium sufficiat, Rom. 7. *Si quod nolo, facio, iam non ego operor illud.* Quis capiat, mihi esse peccatum, quod ego nō operor? August. li. 1. de ciuit. Dei, c. 25. *Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ in membris morbundis habitat præter voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi, nunc ad rem præsentem venientes, asserimus ab Apostolo vocari homines ad matrimonium non ob solas tē-

A tationes, siue sensum, sed ob consensum libidinis, & per vstionem, non tentationes sed incontinentiam, & flagitia interpretamur, vt hic sit sensus verborū, Apostoli: Qui omnino decreuit aut fornicari, aut nubere, bene facit si nubat, quia melius est nubere, quàm vri, id est, quàm fornicari.

Probamus hanc nostram expositionem. Primo, ex antecedentibus verbis, dicturus enim Apostolus: *Melius est nubere quàm vri*, præmisit: *Si non se continent, nubant.* Vbi per vstionem exponit ipsemet Paulus incontinentiam, nā caussam reddit cur debeant nubere qui non se cōtinent, quod videlicet melius sit nubere, quā vri, id est, quàm non continere, constat autem incontinentiam non tentationem, sed flagitium significare.

Secundo idem patet ex illis verbis eiusdem capi-

B tis: *Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat.* vbi non dicit Apostolus, propter tentationem fugiendam, sed propter fornicationem fugiendā quisque suam vxorem habeat, id est, non si tētaris, sed si fornicaturus es, vxorem potius habeas.

Tertio idem probatur ex illis verbis, *Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* vbi etiam non propter simplicem tētationem iubet, vt coniuges debitum inuicem reddant, sed propter incontinentiam. Idem igitur significat apud Apostolum vstio, quod incōtinentia.

Quarto ex illo 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere:* caus-

C sam enim reddit non tentationem, sed incontinentiam: *Nullam*, inquit, *dare occasionem maledicti caussa*, id est, ne demus occasionem, Gentilibus maledicendi vitā, & mores Christianorum: non autem possunt maledicere aduersarij Christianis ob occultas tentationes, sed ob manifesta flagitia. Vnde mox subiungit: *Iam enim quædam abierunt post Satanam.*

Quinto idem probari potest exemplo ipsius Apostoli 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogaui, vt auferretur à me.* Nec est verum quod dicit Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis, Apostolum impetrasse gratiam, qua nec laberetur, nec

D grauiter vexaretur, ipse enim Apostolus cōtrarium dicit, se videlicet non impetrasse quod petebat, vt auferretur stimulus carnis. Ait enim; *Et respōdit mihi Dominus: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Vnde S. Augustinus tract. 7. in Io. & ser. 53. de verbis Domini, & alibi sæpe, hoc Pauli exemplum adfert, cum ostendere vult Deū sæpe vtiliter non exaudire suorum orationes. Itaque Apostolus tētabatur magnis & diuturnis stimulis carnis, & tamen vxorem non ducebat: non igitur tētari est vri; alioqui Paulus suo ipsius iudicio damnatus esset.

Sed addit Petrus Martyr, hunc locum Apostoli

E nō necessario de tentatione carnali esse intelligendum, cum Chrysostomus per stimulum carnis dolorem capitis intelligat: alii vero persequutiones, quas patiebatur.

At hæc nimis magna negligentia, vel impudentia est, cum Chrysostomus, nec non Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus disertis verbis refellant eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum, hos Patres referre hunc locū ad persecutiones: tamen S. Aug. in Psal. 58. concione 2. cōtendit, stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam & pudorem adferat, & quod nemo de tanto Apostolo dicere ausus fuisset, nisi ipse hoc de se cōfiteri non erubuisset. at certe nullus est pudor, dolores capitis, aut perse-

cutiones confiteri.

Vnde etiam Theophylactus, licet exponat de persequutionibus, tamen addit, satius esse exponere de tentatione carnis: *vel*, inquit, *quod satius est, Veneris incitamenta, quibus maximè vrgebatur, expreßit.* quomodo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, & Thomas in commẽtario, quod idem suadet metaphora colaphizationis: vt enim colaphus non tam lædit carnẽ, quàm pudorem inijcit animo: ita carnalis tentatio, cui non consentitur, ruborem potius quàm detrimentum adfert; denique adeo videtur iam recepta hęc expositio, vt vulgo tentationes carnales stimulus carnis dici soleant.

Sedquia hic locus non omnino conuincit, cum varijs modis à Patribus exponatur, sũt alia duo magis perspicua, 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Et Rom. 7. *Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Et: *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum.* Et: *Sentio aliam legem in membris repugnantem legi mentis meæ.*

Quæ loca non modo S. August. multis in locis, ac præcipue li. 1. retract. cap. 1. & li. 6. in Iulianum, c. 11. cõtendit de ipso Paulo, & alijs iustis hominibus intelligẽda esse: sed etiam Lutherus in assert. 2. articuli, omnino affirmat non posse aliter intelligi, & probat ex laboribus omnium Sãctorum & nominatim S. Hieronymi in superandis grauissimis carnis tẽtationibus. *Quid*, inquit, *in vita omnium Sanctorũ legimus quam labores, vigilias, orationes, ieiunia, quibus veluti machinis spiritualibus pugnauerunt aduersus carnem, & concupiscentias corporis proprij? Quis eorum non gemit, non accusat, non laborat in carne sua, & in concupiscentijs suis? cum ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro cõcupiscit aduersus spiritum, & condelector legi Dei secũdum interiorem hominem, video autem aliam legem, &c. quæ caussa est, vt hæc Apostolum velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quæ in personis piißimorum videmus viuacißimis studijs geri?* Et infra: *Quoties ergo, S. Hieronymus de incendijs libidinum conqueritur, etiam tum cum multo ieiunio, & labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modo baptizatus sed & sanctißimus?* Hæc ille. Qui vt verissime ista dicit, ita manifeste repugnat ijs, quæ docuit de S. Hieronymo in Epithalamio. hic enim eum cum Paulo iũgit, & cum omnibus sanctis, cõcupiscentię strenue repugnãtibus. ex quo sequitur, vt vel apud Paulum 1. Cor. 7. vri nõ sit tentari, sed labi in scelera: vel Paulus, & omnes Sancti vstionem passi sint, ac proinde cõtra Deum peccauerint, quod matrimonium non inierint.

Accedunt SEXTO testimonia Patrum. Clemens Alexãdrinus libro 4. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eã explicationem, quã nunc aduersarij amplectantur: *Et illud*, inquit, *melius est nubere, quam vri, aiunt dicere Apostolum, ne animam tuam in ignem inijcias, noctu, & interdiu resistens, & timens, ne à cõtinentia excidas: nam cum in resistendo occupata fuerit anima, à spe est diuisa. Apprehende ergo*, inquit his verbis Isidorus in moralibus, *robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cum ignem in semine excreueris, cum bona ores conscientia.* Et paulo post: *Has voces*, inquit, *adduxit ad Basilidianos reprehendendos, &c.* Commẽtarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum: *Cum*, inquit, *voluntas calori carnis consentit, vritur: nam desideria pati, & non vinci illustris viri est, & perfecti.*

S Hieronymus in Apologia pro libris cõtra Iouinianum: *Si autem*, inquit, *se continere non possunt, & ardorem libidinis non tam continentia volunt quam fornicatione restinguere, melius est nubere, quam vri, id est, melius est maritum ducere, quàm fornicari.* Hæc ille. S. Augustinus lib. de sancta virginitate, c. 34. *Melius*, inquit *nuberent, quam vrerentur, id est, quàm occultis flammis concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, quas pœnitet professionis & piget confeßionis* Idem S. August. lib. de bono coniugali c. 10. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere, secundum illam eiusdem Apostoli sententiam: Quod si se non continent, nubant: melius est enim nubere quàm vri.*

Porro Chrysostomus visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est. sic enim Chrysostomus breuissime exposuit: *significat Apostolus quanta sit concupiscentiæ tyrannis. hoc autem est quod dicit, si magnam violẽtiam pateris, & libidine incenderis, laboribus te, & sudoribus libera, nequando decidas.* Hæc ille. Vbi vstionẽ interepręt atur tẽtationẽ, quæ ad flagitiũ omnino perducet, nimirũ accedente ad æstũ concupiscẽtiæ infirmitate, id enim significant illæ voces, *Tyrannis, violentia, & ne decidas.* Itaque sẽsus est iuxta Chrysostomũ, si animo imbecillo es, & tẽtationis vis ita vrget, vt omnino sis fornicaturus, præstat, vt nubas; quẽ sensum clarius expressit in lib. de virginitate. Et Chrysostomũ sequutus Theodoretus ita expressit: *Vstionem*, inquit, *non vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationem & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est eiusmodi: melius quidem est, & vos quibus coniugalis consuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuistis, sed morte estis disiuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetum ferre non potestis, sed ad hoc sustinendum certamen imbecillo animo estis, quemadmodum ad ea, quæ pulchra, & honesta sunt, non habetis alacre, & ardens animi propositum, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis.* Hæc ille.

Denique, vt omittam cæteros, S. Thomas in commentario huius loci, non solum affirmat vstionem hoc loco incontinentiam significare, sed etiam id confirmat ex ipsa vocis proprietate. Vri enim non calere significat, quod tentatis conuenit, sed calore labefactari, ac detrimẽtum pati, quod minime conuenit ijs, qui simpliciter tentantur, sed ijs, qui tentationibus superantur. Atque hinc Scriptura 1. Pet. 1. Eccles. 2. Sap. 3. & alibi, comparat iustos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur: aurum enim in igne probari dicitur non comburi, licet valde incalescat, quia detrimẽtum non patitur: paleam verò incalescere, & comburi, quia planè corrumpitur.

Alteram nunc solutionem addam. tametsi enim per vstionem Apostolus tentationem significaret, adhuc tamen nihil aduersarii obtinerent; nã in nullo eorum locorum, quos ipsi citãt, inuenitur verum præceptum nubendi, sed sola permissio: falsumque est quod Caluinus lib. 4. Instit. ca. 13. §. 17. dicit, certa lege citari ad coniugium eos, qui vruntur. primũ enim forma loquendi non est imperatiua: nam non ait Apostolus, qui non continetis, nubite, sed: *Qui non se continent, nubant*; nec ait, propter fornicationem ducite vxorem, sed: *Vxorem habeat, &c.*

Deinde ratio, quam Apostolus reddit, nimirum, *Melius est nubere, quàm vri*, satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permissionem continere. Vt enim Chrysostomus notat, Apostolus rationes adiungit, ne videatur legislatio, id quod ipse dixit: ac præterea ratio ipsa non concludit, necessariũ esse matrimonium, sed licitum, & permissum: nam etsi melius est nubere, quàm vri, tamen est quoddam tertium melius vtroque, id est, continere, & vstionem inedia, & lacrymis restinguere, quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere, quam occidi, is non imperaret, sed

permitteret fugā. non enim prohiberet pugnare, & vincere, quod est melius, quàm fugere vel occidi.

Tertio, sicut Apostolus ait: *Qui non se continent, nubant*, Ita dixit; *Iterum reuertimini in idipsum*, vt enim monuit incontinentes solutos, vt nuberent, ob periculum fornicationis, sic etiam monuit cōiugatos incontinentes, vt post aliquam feriationem ab opere coniugali, iterum redeant ad opus coniugale, ob periculum adulterii. At his verbis posterioribus nihil Apostolus imperauit, sed solū permisit: sic enim subiunxit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, nō secundum imperium*: Igitur in verbis quoque prioribus, nullū imperiū, sed sola indulgētia, ac permissio est.

Ex quo intelligimus, etiā in illis verbis: *Vnusquisq; vxorem suam habeat*, nullum esse præceptum: nam aut loquitur de illis, qui iam vxores duxerūt, vt vult S. Hiero. lib. 1 in Iouinianum, & rectè, quia sequitur paulò post: *Dico autem innuptis, & viduis, bonū est, si sic permanserint*; aut loquitur de illis qui non duxerant, vt Petrus Martyr contendit: si de ijs qui duxerant, tunc sensus erit: *Vnusquisque vxorem suam habeat*, id est, retineat etiam quoad torum, sed extra indulgētiam, non iuxta imperium. idem enim est: *Iterum reuertimini in idipsum & vnusquisque vxorem suam habeat*, quoad torum: si verò de ijs loquitur, qui non duxerunt, idem erit, Vnusquisque vxorem ducat ob fornicationem, & qui non se continēt, nubāt. quod iam ostendimus, permissionem, non legem sonare. imò à maiori ducitur argumentum: nam si vbi est adulterij periculum, Paulus non imperat opus cōiugale, sed permittit; multo magis non imperabit vbi est periculum solius fornicationis.

Quarto, si vllum esset præceptum matrimonij in verbis Pauli, maxime esset in illis 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere*. at nullum ibi esse præceptum facile probari potest, nam inprimis pugnaret cū illis verbis eiusdem Apostoli 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continētes: ista enim apertissime pugnant, volo omnes continere, & volo quosdam nubere. Idem enim est, ac si diceret, volo omnes cōtinere, & non volo omnes continere. neutrum igitur Apostolus iubet, sed absolutè optat, vnum, id est, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundā, id est, nubere. Præterea non solum Paulus dixit, *Volo iuniores nubere*, sed addit: *Filios procreare, matres familias esse, &c.* Si ergo cum ait: *Volo iuniores nubere*, imperat nuptias, etiam cum ait, volo eas *filios procreare, & matres familias esse*, imperat, vt liberos habeant, proinde si steriles fuerint; peccabant in Apostolicam legem, quod sane nemo nisi stultus concederet.

Addo Vltimo testimonia Patrum, ac locū quidem illum: *Qui non se continent, nubant*. iam audiuimus Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quò minus matrimonium contrahatis. quod idem & alij docent. Locū autem istum *Volo iuniores nubere*, ita exponit Chrysostomus: *Volo quia ipsę volunt*. Et infrà: *An verò matrimonium præcipit? absit. Sed neque prohibet*. Et infrà: *Prohibet igitur ab huiusmodi viduis atque deterret, non quod adolescentulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet*.

S. Ambrosius vtrumque locum exponit simul in libro de viduis: *Non puto*, inquit, *quod iuniores reuocandas putarit à viduitatis affectu, maxime cum dixerit: Melius est nubere quàm vri; nam vtique pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur: non pro electione scripsit, casta & continens quod sequatur*. Et in fine libri: *Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium*. S. Hieronymus in epist. 11. ad Ageruchiam de monogamia: *Vult*, inquit, *Apostolus alterum matrimonium, cum ait: Volo iuniores nubere, præferens digamiam fornicationi, secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium*.

S. Augustinus lib. de bono viduitatis, c. 8. *Quod* inquit, *dicit; Volo iuniores nubere, nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, & auctoritate commendat: non procreandi etiam officium eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit*: Et paulo ante: *Idem dixerunt de illo loco, qui non se continent, nubant, nimirum remedium ostendi, non legem figi*.

Sed adferamus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia quæ ex Apostolo aduersarii obiiciunt, siue promissionem sonent, vt nos probauimus, siue præceptum, vt ipsi volunt, pertinere solum ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis iam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votum continentiæ, non potest rectè dici: *Quæ non se cōtinet, nubat, melius est nubere, quàm vri*. Nam vtrumque est malum, & nubere, & vri: immò peius est nubere, quidquid reclament aduersarii, præsertim ei, quæ habet votum solemne.

Nam quę vritur, aut non peccat, si vstio solum tētationem significat: aut peccat solum contra temperantiam, & cōtra votum, si fornicationem significat: quæ verò nubit post solenne votum, peccat contra temperantiam, & contra votum, & contra ipsum coniugium, cum sub nomine coniugii tegat perpetuum sacrilegium. Quæ autem nubit post votum simplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quàm quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad seruādum votum, quod non facit quæ fornicatur.

Secundo, ei quæ virum habet, & siue, quod ille perpetuo ægrotet, siue quod perpetuo absit, nō potest ab eo debitū cōiugale petere, etiā si grauissime vratur non potest dici, si non se cōtinet, nubat; melius est nubere, quā vri. Sed necessario dicēdum illi est, vt seruet fidē coniugii, & orationibus & ieiuniis pugnet contra vstionē. Id quod ne aduersarii quidē negare auderent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus qui vruntur, sed solum iis, qui soluti, ac liberi sunt: & si ligati censentur ij, qui fidē coniugii dederunt, cur non ij, qui dederunt Deo?

Tertio, ex Patribus S. Ambrosius ad virginem lapsam, c. 5. *Dicit aliquis*, inquit, *melius est nubere, quam vri, hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum, quę se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Etiamsi voluerit nubere communi lege connubij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur*.

S. Hieronymus li. 1. in Iouinianum. *Si nupserit*, inquit, *virgo non peccauit, non illa virgo quæ semel Dei cultui dedicauit, harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit; virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ*.

S. Augustinus li. 1. de adulterinis coniugiis, c. 15. *Illis*, inquit, *qui se non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. quæ autem nouerint continentiam, nec licet, nec expedit*. Et lib. de bono viduitatis, c. 8. *Proinde*, inquit, *quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur*.

Gregorius in li. pastorali, p. 3. admonitionis 28. *Scriptum est*, inquit, *melius est nubere, quàm vri; sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerunt*.

S. Ioannes Chrysostomus in li. de virginitate, c. 39. *Viduæ*, inquit, *omnino, si voluerit potestatem nubendi facit, at eam, quæ coniuge mortuo se in sequens tēpus Deo consecrauit, si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem*

Deo datam post fefellerit. non iis ergo sed illis dixit, si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quam vri. Idem Chrysost. hom. 19. in priorem ad Corinthios exponens illud; Si nupserit virgo, non peccauit: *Non de ea*, inquit, *quæ sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quæ iam peccauit.* Quod idem habent Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius in eũdem locum, & Epiphanius hæresi 16.

CAPVT. XXXI.

Soluitur tertia obiectio.

OBIECTIO TERTIA, eaque omnium grauissima, sumitur ab iis locis, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod non omnibus detur. Quod argumentum etsi soluimus breuiter in disputatione de cœlibatu sacerdotum: hoc tamen loco accuratiùs soluendum est. Loca præcipua sunt quatuor, Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et infrà: *Qui potest capere, capiat.* 1. Cor. 7. *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic.* Et infrà: *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit.* Quem locum tractans S. Hieron. lib. 1. in Iouinianum dicit, quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.

„ Ex his locis ita argumentantur; Nemo debet vouere, nisi id, quod certò scit se posse soluere; alioqui exponit se periculo violandi votũ, & proinde temerè vouet, & Deum offendit: *Displicet enim infidelis, & stulta promissio*, Ecclesiast. 5. At nemo potest certò scire, an poterit perpetuo continere, cũ id non possit sine dono Dei, nec possit vlla ratione scire, an habeat illud donũ, & multo minus an sit perpetuo habiturus, vt scripturæ allatæ ostendunt: nemo igitur potest, nisi temere, & imprudenter, perpetuam continentiam vouere. Ex qua ratione illud etiã deducunt, eos, qui iam vouerunt, posse, ac debere votũ suum rescindere, quia ea, quæ non sunt in nostra potestate, non sunt materia voti.

„ Addit Petrus Martyr similitudinẽ. Si quis enim vouerit se perpetuo ministraturũ pauperibus, ac deinde paulo post in morbum incidat, certè non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cũ vouit, iam illi impossibile factum est; igitur & ille, qui continentiã vouit, si incidat in morbũ concupiscentiæ, nõ tenebitur amplius voto suo. Neque satis est dicere, posse istum orare Deum, ac petere continentiam; nam etiã, qui ægrotat corpore, posset orare Deum, & petere sanitatem, & tamen si nõ impetrat, vt sæpe accidit, liber à voto suo est.

RESPONDEMVS, continentiam, & donum esse Dei, & tamen in arbitrio, & potestate hominis positam, quorum alterum aduersarij affirmãt, alterum negant. Est igitur obseruandum, multa esse genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini sine eius cooperatione, qualia sunt robur, sanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate, aut pendere ex humana electione; ita, vt possit ea habere quicunque velit: atque ad hoc genus donorum reuocant aduersarii continẽtiam: disertis enim verbis Petrus Martyr dicit *Idem esse statuere an velis continere, & an velis prophetare.*

Aliud genus doni consistit in auxilio diuino, sine quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus. sic enim credere, sperare, diligere, perseuerare, patientẽ esse, vincere tentationes dicuntur, & sunt verissima Dei dona, quia nisi Deus gratia sua nos præueniret excitando, & adiuuaret dirigendo, protegendo, & cooperando, nihil boni faceremus; & tamen ista ipsa opera pendẽt ab electione humana, & sunt in nostra potestate, quia Deus licet iuuet, non tamen cogit, neque necessitate; & licet homo sine Dei auxilio nõ possit quidquã boni facere, absolutè tamen dicitur posse, quia sufficiens auxilium, vt qui operetur, aut saltem, vt possit maius auxilium petere, nunquam deest, alioqui non peccarent homines non credendo, non sperando, &c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Vbi præterea est notandũ, quod sicut circa fidem, pœnitentiam, perseuerantiam, aliosq; actus bonos ita etiam circa continentiam duplex gratia, siue auxilium distingui solet; Vnũ sufficiens, quod omnibus datur, saltem pro loco, & tempore, quo auxilio nõ tam fit vt operemus, quàm vt operari possimus. Aliud autem efficax, quo reipsa operamur. Atque hoc posterius est donum singulare, quod nõ omnibus datur; soli enim illi donum fidei habent, qui reipsa credunt, soli illi donum habẽt perseuerantiæ qui reipsa perseuerant, soli illi donum habent continentiæ, qui reipsa continent, quos notum est non esse multos, nedum omnes, & de hoc dicitur: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et simul est verum, omnes, qui volunt, posse continere, quia sufficiens auxilium ad continẽdum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegatur. Sicut etiam de fide scriptum est, *Non omnium est fides*, 2. Tess. 3. & tamen omnes credere possunt si volunt, cum prædicatur Euangelium, alioqui non peccarent, qui non crederent. Quid intersit inter hæc auxilia, non est huius loci explicare, sed in disputatione de gratia, & libero arbitrio, si Deus annuerit, explicabitur.

His iam notatis, probandũ est, continentiam donum Dei esse, & tamen in arbitrio nostro positam. Quod sit donum Dei, Scripturæ allatæ clarissimè ostendunt, nec aduersarij id negant: quod autem sit in potestate nostra, præueniente, vt diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

PRIMO testimonijs earundem Scripturarũ; nam Matth. 19. illa verba: *Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum*; apertè indicãt arbitrij libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei, vt ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, Sunt Eunuchi, qui sunt facti à Deo, non autem qui se castrauerunt; ideo enim de abscissis dicitur Sunt enim Eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, non autem qui se castrauerũt, quia illa abscissio est opus alienum, non proprium. Præterea, si donum continentiæ simile est dono prophetiæ, linguarũ, sanitatis, atque alijs eiusmodi, cur non dicimus, sunt Prophetæ, qui se ipsos Prophetas fecerunt, sicut dicimus, Sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt.

SECVNDO illa verba: *Qui potest capere, capiat*, cohortationẽ ad continentiã habent, vt præter sanctos Patres, etiã Petrus Martyr testatur in libro de cœlibatu & votis. Sic etiam illa verba Pauli prioris epistolæ ad Cor. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do*, cohortationem cõtinent eodem interprete Petro Martyre. At quis rogo, sapiens hortaretur vnquam ad id, quod non est in potestate? Nam, quis vnquam hortatus est homines vt Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus, proceri ex paruis, formosi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *istæ cohortationes dantur iis tantum qui donum Dei habẽt.* Contrà; qui donum habent, ipsorum sententia, non possunt non continere. Sed

bit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solet, in illud Matth. 19. *Non omnes capiunt verbū hoc, sed quibus datum est*. Sicut valde famelicus non potest non auidè cibū sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab vxore ducēda, qui donum id à Deo susceperit. Si igitur, qui donū non habent, non possunt continere; qui habent, non possunt non continere; qui sunt illi, quos Christus & Apostolus eius ad continentiā cohortantur?

A Tertio, illa verba 1. ad Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat si nubat*; liberam homini optionem dant eligendi coniugium, aut cœlibatum; quomodo ergo nō est in arbitrio hominis positum, vt cōtineat, si velint? non enim de rebus impossibilibus vlla deliberatio esse potest.

Quarto, continentes ac cœlibes in Scripturis laudantur, & præmijs afficiuntur, vt satis probatum est in disputatione de concilijs Euangelicis, ex testimonio Isa. 56. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomen melius, quā filijs & filiabus*. Et ex Apoc. c. 14. vbi *Virgines cantant canticum nouum, quod nemo alius cantare potest*. Et ex illo Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus, &c.* At nullum præmiū nullam laudem merentur opera, quæ nō sūt in nostra potestate vt omnes consentiunt; nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones eijciunt, quia hæc solius Dei dona sunt: igitur continentia non solum est donum Dei, sed etiam libera hominis actio.

Qvinto, à simili, nō minus donū Dei est credere, quàm continere. Nam de fide scriptum est. Io. 7. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum* Et in Actis Apostolorum, c. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam*. Et ad Ephes. 6. *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est*. Ad Philip. 1. *Vobis datum est, vt in eum credatis*. Et 2. ad Thessal. vlt. *Non omnium est fides*. At nihilominus credere possunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad fidē, & sine vlla temeritate, promittunt omnes in Baptismo, se fidem Christianam conseruaturos vsque ad mortē: igitur & cōtinere possunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad continentiā, & sine temeritate multi promittūt Deo, se continentiam perpetuam seruaturos.

Respondet, discrimen esse inter fidem & continentiam, quod illa sit necessaria ad salutem, hęc non item. Vnde monere solemus, vt facit S. Hieron. in comment. c. 19. Matthæi, vt quisque exploret vires suas, antequam voueat continentiam, non autem monemus, vt quisque exploret vires suas, antequam credat.

At facile hoc refellitur: nam potissima caussa, cur votum continentiæ temerarium asseritur ab aduersarijs, non est, quia continentia sit res necessaria, sed quia res impossibilis sine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine vlla temeritate voueri possunt, vt notum est. Si igitur hæc potissima caussa æquè locum habet in fide atque in contiētia, vt ex Scripturis demonstrauimus, cur temere promittitur continentia, & non temere promittitur fides?

Adde, quod non est verum, debere eum, qui vult vouere continentiā, explorare vires suas, & non debere explorare vires suas, qui vult fidem Christianam amplecti. Nam Dominus Lucæ 14. monet eos, qui volunt ad se venire, id est, legem ac fidem suam suscipere, vt imitentur eos, qui volunt turrim ædificare, qui prius computāt, si habent sumptus ad perficiendum, nec non eos, qui bellum gesturi sunt, qui prius cogitāt, si possint cū decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit. Vnde & Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum & stabile propositum perseuerādi in fide & lege Christiana, quia peius est à fide deficere, quàm fidē nunquam recipere. ad quem finem ex antiquissima consuetudine in Quadragesima fiunt aliquot scrutinia Catechumenorum, qui in Paschate baptizandi sūt. De quibus vide, si placet, Alcuinū in libro de offic. diuinis, cap. de Sabbato sancto.

Hoc solum interest inter fidem & continentiam, quod qui explorans vires suas, non iudicat, se habere sufficientes vires ad continendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem, quanquam etiam potest procurare vires maiores per orationem; qui autem iudicat se non habere sufficientes vires ad perseuerandum in fide & lege Christi, is non potest propterea licitè non amplecti fidem & legem Christi, quæ necessaria est, sed debet vires maiores à Deo petere, quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

B Sexto, probatur ex absurdo, quod ex aduersariorum sententia sequitur. Nam si continere non possunt omnes, qui volunt, sequitur, multis hominibus nullum peccatum esse fornicari aut mœchari. Nam si quis, antequam vxorem ducat, grauissimè vrgeatur stimulis carnis & donum continentiæ forte non habeat, quid aget? fornicabitur ne impunè? *Habet, inquiūt, paratū remedium, ducat vxorē*. Sed quid, si non statim inueniat? Nec enim vno die contra hūtur matrimonia, imò multi menses plerumque intercedunt inter sponsalia, & nuptias. Ad hæc, si iam duxit, sed forte abest procul ab ea, vt sæpe cōtingit, aut ea morbo graui, & diuturno laborat, ita vt non liceat viro debitum petere coniugale, quid aget? mœchabiturne, si forte vritur, & donum continentiæ se habere non videt? *Non licet, inquiunt, mœchari: idcirco, qui eiusmodi est, pro continentiæ dono Deum exoret; non enim negabit illi, quod fideliter petit*.

C Sed cur, quæso, non idem facere poterit, qui continentiam vouit, si forte vratur, & donum se habere non videat? Respondent, magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, & continētiam ab vxore. Illa enim necessaria est, & à Deo imperata, idcirco numquam Deus eam petētibus negat. At continentia ab vxore nec necessaria est nec imperata: ideo non semper conceditur, etiāsi addit Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, cœlibatum non esse petendum à Deo absolutè, sed solum sub conditione, si expediat ad maiorem eius gloriam, sicut petimus sanitatē, opes, & similia, quæ non sunt necessaria ad salutem. Ioannes Caluinus li. 4. Instit. c. 13. §. 17. dicit, nostrum non esse, fiduciam habere obtinēdi à Deo specialis doni, quale est cœlibatus. Martinus Bucerus in cap. 19. Matthæi, clarè affirmat, non esse petēdum cœlibatum à Deo ab ijs, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est, quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei; promissio vero nulla est qua cœlibatum perpetuū alicui certo promiserit. Ita impij & impuri homines, nonmodo cœlibatum oppugnant, sed etiam viam sibi, & alijs ad eum pręcludunt.

D Sed facile est ratiunculas istas refellere. nā etsi promissio particularis deest, sufficit tamē promissio generalis: *Petite & accipietis*. Luc. 11. Et, *Si quid petitis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Ioan. 14. 15. & 16. Alioqui enim, si requireretur particularis promissio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia coniugalis, nec alia virtus peti posset: nusquā enim extant promissiones horū donorum in particulari.

E

Porro

Porro generales promissiones requirunt quidem certas conditiones: non enim quod quisque petit, semper impetrat, cũ sæpe contingat minus vtilia, & minus bona peti, quæ Deo nullo modo dare conueniat, sed conditio quæ requiritur, non est, vt aduersarij fingunt, vt res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, sed est, vt id, quod petimus, sit secundum eius voluntatẽ: sic enim docet nos S. Ioannes in epist. 1. c. 5 Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus secundũ eius volũtatem, audit nos. Non solum autem est secundum eius volũtatem id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, quod est vtile, & vtilius, quàm eius oppositum; neque id solum, quod ipse imperauit, sed etiam quod consuluit, & laudauit, & cui præmium maximum promisit. Talem autem esse cœlibatum, supra multis docuimus.

S. etiam Augustinus tract. 102. in Io. explicãs quid sit, quod Deus petẽtibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod cõducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessariũ, aut imperatum.

Probatur VLTIMO, cœlibatum esse in potestate nostra, Dei gratia adiuuãte, ex testimonijs Patrum. Tertullianus libro de monogamia, prope finem, explicans locum illum; non omnes capiunt verbum hoc: *Elige* inquit, *quod bonum est, si non potes, est quia non vis, posse enim si velis, ostendit, quia tuo arbitrio vtrumque relinquit.*

Origenes in comment. eiusdem loci: *Qui vult*, inquit, *capere verbum, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo, quod dictum est; omnis qui petit, accipit.* Hieronymus in eundem locum: *His* inquit, *datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti, aperietur.* Gregor. Nazianzenus orat. 13. in hoc Euangelij Capitulum de tribus Eunuchorum generibus *Cum audis*, inquit, *quibus datum est, adde, datum esse ijs, qui volunt, & assentiuntur.*

Ambrosius lib. 3. de virginibus, *Dominus*, inquit, *qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis; non omnes, inquit, capiunt verbum istud.* Et lib. de viduis: *Sunt*, inquit, *Spadones, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur.* Et infra: *Scit creator omnium affectus esse varios singulorum, & ideo præmijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hæc ille. Vbi vides, cõtinentiam omnibus prædicari, ab omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia eius consequi.

Ioannes Chrysostomus in commentario eiusdem loci: *His*, inquit, *datum est, qui sponte id eligunt, quod ideo dixit: vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta euadere superiores.*

Augustinus in psalmum 137. in illud; Votum vouit Deo Iacob *Ipse Dauid*, inquit, *vouit tanquam in potestate habens: & rogat Deum, vt impleat, quod vouit, est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat, vt reddas.* Et lib. 6. Confess. ca. 11. *Vtique dares*, inquit, *nimirum continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas.* Denique, idem Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 10. 13. & 20. ex professo docet possibilem esse continentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in eius seruandæ necessitatem inciderunt. Quod idem adhuc fusius docet Basilius in libro de virginitate, vltra medium. Ex his ad loca Scripturæ, initio posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sapient. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det*, de continentia in genere accipi debet, vt nõ solum virginalem, vt vidualem, sed etiam coniugalem comprehendit. Is enim qui hæc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem continentiã à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco continentiam ita esse donum dei, vt non possit esse omnibus communis. Nam etiam ex aduersariorũ sententia, continentia cõiugalis ab omnibus haberi potest, modò eam à Deo petant. idcirco enim sequitur: *Adij Deum, & deprecatus sum.*

Ille alius locus Matt. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datũ est*, maiore explicatione indiget. Aduersarij cõtendunt illud, *Nõ omnes capiunt*, hunc habere sensum; Non omnes sunt capaces continẽtiæ ab vxore, sed ij soli, qui habẽt peculiare donum. Ex quo sequitur, vt qui nõ habent donum, verè non possint cõtinere. Colligunt verò, hunc sẽsum ex voce Græca χωρῶν, nam χωρέω, non significat capere, id est, apprehendere, quomodo dicimus, cape librum, cape pileum, sed capere, id est, capacẽ esse, quomodo dicimus, hydria hæc tãtum aquæ capit, vt mettetam vnam, vel alteram, vt Euangelium loquitur.

At falluntur aduersarij ambiguitate huius vocis. Nam verbum χωρέω, & Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces; interdum tamẽ significat actualem, seu voluntariam capacitatem, quæ ex libero arbitrio pẽdet, & qui eam non habent, non dicuntur incapaces, sed dicuntur nõ capere. Exempli gratia, locus angustus rectè dicitur incapax multarũ rerum, & similiter queri, qui nondum apti sunt naturaliter ad fraudes nectendas dicuntur doli incapaces. Atqui aliquid nõ intelligit, quia non attendit, aut quia non est, qui eum doceat, is non dicitur incapax, tametsi nõdum capiat quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod nõ admittit, quia ab alio iam est persuasus ad aliud, dicitur quidẽ capere illud concilium, non tamen non esse capax, siue non posse aliud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco, significat enim non omnes intelligere practicè, id est, non admittere, non persuaderi, non approbare quod dictum est, Non expedit nubere.

Quod autem hoc ita sit, probatur PRIMO, quia si capere hoc loco significaret esse capacẽ, inepte Dominus addidisset: *Qui potest capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continẽtiam, vt Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docẽt. A qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax. Præterea, si de capacitate hîc ageretur, vt vellet Dominus, vt aduersarij cõtendunt, ostẽdere, non omnes esse capaces cõtinẽtiæ, ac proinde illis necessariũ esse nubere: ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sũt, &c.) nihil planè ad rem faceret, immò contrarium potius probaret. Nam dicas. Quidã continẽt vitio naturæ, vt frigidi, quidam aliena credulitate, vt hominibus castrati, quid propria voluntate, vt qui propter Dei cultum cœlibes viuũt, non ergo omnes possunt continere: certè nõ rectius colliges, quàm si diceres, Quidam vi tracti currunt, alij currunt sponte, non igitur omnes possunt currere. At contra rectissimè colligere Multi necessitate continent, multi voluntate, igitur credibile est omnes continere posse, si velint.

Quocirca S. Ioannes Chrysostomus in commentario huius loci rectè docet, Christũ per hanc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile

vtile esse abstinere à nuptijs, & proinde non rectè iudicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt & approbant verbum hoc. Nam si multi abstinent, sine vlla spe maioris boni, vt Eunuchi corporales, quantò facilius erit abstinere proposita spe excellētissimi præmij & fulgidissimę coronę; Adde vltimò testimonia Patrum, quæ pauló antè citata sunt.

Illud autem: *Qui potest capere, capiat*, duobus modis potest exponi. PRIMO, vt loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, nisi illi quibus iam Dominus inspirauit desiderium efficax cōtinēdi, vt sensus sit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, vt contineant, approbant verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locū, & Augustinus lib. 2. de adulterinis cōiugijs, c.19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt cōtinere. Nam etiam si non omnes habēt potentiam proximam, tamen habēt remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continēdum: sicut de fide dicitur Ioan 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potest: Qui potest venire veniat, id est, qui trahitur veniat, qui autē non trahitur, oret, vt trahatur.

SECVNDO dici potest, hunc locum habere eundem sensum cum illo Matt. 13. *Qui habet aures audiendi, audiat*, non vult Dominus dicere, non omnes habere aures, sed monet omnes, vt vtantur facultate, quam habēt. Quomodo solemus dicere; Qui habet oculos, videat, qui habet mētem, iudicet; sic igitur et hoc loco Dominus dicit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentem & iudicium sanum, intelligat, iudicet, approbet verbum hoc, quod dictum est: *Non expedit nubere.*

Iam verò TERTIVS locus: *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic.* 1. Cor. 7. non habet difficultatem, nam Apostolus vocat donum Dei nō solum continētiam virginalē, sed etiā coniugalem. Donum enim Dei est, quod aliqui eligant virginitatem, & similitèr, quod aliqui eligant matrimonium, & in eo castè perseuerent. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, & castè viuere, iam antea exposuimus.

Postremus locus non facit ad propositum, nam cum Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benefacit*: dupliciter accipi potest nomen Virginis. Vno modo pro ipsa virginitate, vt accepit S. Hiero. lib. 1. in Iouinianum. Alio modo, pro filia virgine, vt exponit Epiphanius hæres. 61. Item commentaria Ambrosij, Theodoreti, Theophylacti, & aliorum ferè omnium.

PRIMA expositio non est probabilis, est enim inauditum, vt virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæstionem habemus cum aduersarijs, nam Ioannes Caluinus, Petrus Martyr, Erasmus, & alij in hunc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem nō oporteret intelligere necessitatem absolutam coniugij, sed conditionatam. Nam, vt eo loco S. Hieron. dicit, qui nolunt continere, illis necesse est, aut vxorem nubere, aut scortari, absolutè tamen neutrum est necessariū. Si vero accipiatur expositio posterior, quæ vera & germana est: per necessitatem non erit opus accipere necessitatem coniugij ob carentiam doni cōtinentiæ, de qua necessitate hic agimus, sed necessitatem extrinsecam, quæ ad rem præsentem non pertinet, dicitur enim pater habere necessitatē iungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit viuere in cœlibatu, vel si ipse seruus sit, & cogatur à Domino filiam elocare; & cōtra dicitur, habere necessitatem seruandi filiam virginem, si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi potest) vel si non inueniatur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum erit patri statuere de filia, vt voluerit: sed si iūgat eam matrimonio, bene faciet, si non iungat melius faciet, vt Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis scripturæ propositis.

Ad eam verò similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vouit ministrare ægrotis, & postea non fecit, quod in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votū voto cōtinentiæ. PRIMVM enim, iste non peccat non implendo votum, qua voluntatem habet promptā & paratam ad votum implendum, non enim vult ægrotare, sed cogitur. At qui ob morbum concupiscentiæ duxit vxorem post votū, is non habet voluntatem implendi votum, sed habet contrariam, id est, non implendi; implicat enim cōtradictionem, quod qui velit continere, vt vouit, & velit vxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotātis; incōtinentia verò pēdet. Non enim potest rectè dici; Nemo ægrotat, nisi qui vult, at rectissimè dicitur, Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediunt enim mēbra corporis ad nutum volūtatis.

Denique, sanitas corporalis non est bonum absolutè petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitam æternam consequēdam, quàm sanitas. Vnde nullum exstat consilium Euangelicum de tuēda sanitate, propter regnum cœlorum: at continentia absolutè peti potest & infallibiliter conceditur si aliunde non sit defectus in oratione, quia est bonū ad vitam æternam lōgè vtilius, quàm matrimonium, & propterea consulitur & commēdatur passim in Scripturis.

CAPVT XXXII.

Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.

DILVENDÆ sunt obiectiones, quas aduersarij sumunt ex varijs incommodis, quę videntur „ nasci ex cœlibatu. PRIMA ratio. Cœlibatus na„ turæ ipsi repugnare videtur, quæ frustra sexū di„ uersitatē & vim generatiuā molita erit in homi„ ne, si melius est cœlibem esse, quam coniugatum.

Hęc ratio Iouiniani est, & iam olim à S. Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, refutata. Sed quia rursus à Luthero in sermone de matrimonio, & ab Erasmo in Encomio matrimonij reuocata in lucem, respondemus non esse frustra vim generatiuam, & sexuum diuersitatem, etiam si permulti ea non vtantur. ea siquidē, quæ propter bonū speciei instituta sunt, non dicuntur frustrà, si à quibusdā indiuiduis exerceantur, etiam si à multis alijs non exerceantur, alioqui enim omnes herbæ omniaque poma cum seminibus nascuntur, & tamen paucissima ex eis seruntur.

„ SECVNDA ratio. Si omnes continerent, mun„ dus periret: non igitur oportet omnibus conti„ nentiam prædicari.

„ Respondent Patres, non esse periculum, vt omnes continere velint: semper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, vt saltem pauci id faciant. S Hieronymus li. in Iouinianum: *An dices*, inquit, *Si omnes virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli metuere, ne omnes virgines fiant: Difficilis res est virginitas, ideo rara quia difficilis.*

Aliam solutionem adfert S. Augustinus, c. 10. de bono coniugali: *Noui quosdam, qui murmurent, quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Vtinam omnes hoc vellēt, multo citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi.* Hæc ille. Quod etiam clarius docet libro de bono viduitatis, c. 23. vnde & Apostolus dixit in priori epistola ad Cor. 7. *Volo omnes esse, sicut meipsum*, id est, cœlibes. quod certè non dixisset, si non liceret omnibus cœlibatum eligere, etiamsi mundus finiendus esset.

Ex quo intelligimus, non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo monachi & sanctimoniales, debere eos coniugi matrimonio ad speciem conseruandam. Possent enim eiusmodi credere mūdi finem adesse, ac proinde non tenerētur votum violare, vt speciem propagarent, si tamē quis defendere velit, quod nōnulli probabiliter docent, teneri ad coniugium homines in extrema illa necessitate conseruandi generis humani, non esset cur votum timeret. vota enim non possunt præscribere contra legem diuinam.

TERTIA ratio. Ex cœlibatu tot monachorum, " Sacerdotum, & Sanctimonalium, læditur Chri- " stiana Respublica, siquidem minuitur numerus " Christianorum, nec potest commodè resisti mul- " titudini infidelium.

Respondet S. Ambrosius lib. 3. de virginibus: *Nōnullos*, inquit, *dixisse, audiui, quod perijt mundus, defecit genus humanum, coniugia labefactata sunt. Quæro, quis tandem quæsiuit vxorem, qui non inuenerit?* & cætera, quæ apud eum legere poteris. Sed certè hoc tēpore, si qua caussa est paucitatis Christianorum, & multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, sed monogamia est. Turci siquidē habēt etiam suos quosdam religiosos, qui cœlibes esse coguntur: sed ideo valde multiplicantur, quod plures simul vxores habeant. Non puto autem aduersarios tam esse cæcos, vt velint etiam contra Christi legem introducere polygamiam.

Porro caussa, cur Christiani plerumque viribus inferiores sint, cum est aduersus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principū Christianorum. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, sed obedientem & strenuum, ideo totum orbem terrarum breui subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte & disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

QVARTA ratio. Ex cœlibatu perpetuo non " raro morbi oriuntur, qui nō aliter curari possunt " quàm opere cōiugali, igitur temere vouetur eius- " modi cœlibatus. potest enim ac debet in eiusmo- " di casibus votum frangi, vt vitæ consulatur.

RESPONDEO, nullos morbos ex cōtinentia, sed ex crapula, & incontinentia omnes aut ferè omnes nasci.

Sed quid si morbus aliunde contractus vsu coniugij curari posset, & aliter non posset? Respondet S. Bonauent. in 4. dist. 38. art. 2. quæst. vlt. nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentiæ violare. PRIMO, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, vt medici periti & pij de hac re cōsulti respondent. SECVNDO quia etiam si non posset aliter morbus curari, quā voti violatione, melior est virtus continentiæ, quā aliqua prolixitas vitæ corporalis: nam qui dāt operam litteris, & sacris meditationibus, præsertim si vitę asperitatem adiungant, fere certo sciūt se minuere sibi ipsis vitam, & tamen rectè possunt sapiētiæ, & pietatis accessionē anteponere paucis annis vitæ corporalis.

A

Dices, si ieiunij lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debet non seruari, cur igitur non idem dicatur de voto continentiæ?

RESPONDEO, non eandem esse rationē ieiunij & continentiæ: nam cibus ordinatur per se ad salutem indiuidui: idcirco illo non vti cum necesse est ad salutem conseruandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At cōiugij actus non ordinatur per se ad salutem indiuidui, immo potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solum esset per accidens, neque id omnino certo, non autem licet propter incertum, & per accidens, omittere voti impletionē, quæ certo & per se bona est & simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam.

B

nō enim licet furari, etiamsi alioqui tenear seruare vitam, nam furtum non est medium per se institutum ad vitam seruandā, sed solum per accidens prodesset, ex mala alterius voluntate. Refert Martinus Cromerus lib. 29. de rebus Polonicis, Casimirum quēdam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quam fœminæ admisceri, vt ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michaëlem Medinam lib. 4. de continentia, controuersia 4.

QVINTA ratio. Propensio ad gignendā prolem " naturalis est & bona, quippe quæ etiam in natura

C

" integra fuisset, & in omnibus animantibus est: at " impedire naturalem, ac bonā propensionē, quod " faciunt qui cœlibatum perpetuo colunt, peccatū " est, cum id nihil sit aliud, quàm naturę, ac Deo ip- " si, qui naturam instituit reluctari: igitur non licet " cœlibatum perpetuo colere illis, qui propensio- " nem ad gignendum sentiunt. Atque hæc est ratio " ob quam Lutherus in sermo. de matrimonio di- " cere ausus est, non esse præceptum, sed plus quàm " præceptū, illud: *Crescite & multiplicamini.* Gen. 1.

Respondet Michael Medina lib. 4. de continentia c. 11. impedire alterum ne operetur iuxta naturalem propensionem, vt si quis cogat aliquem perpetuo continere, peccatum esse; non autē esse pecca-

D

tum impedire in seipso naturalē propensionē, vt si quis sponte sua perpetuo contineat: quia ius, & iniuria ad alterū referuntur. nec enim aliquis propriè sibi ipse iniuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatū erit occidere seipsum, certè B. Thom. in 2. 2. q. 64. art. 5. ideo affirmat peccatū esse, seipsum occidere, quod sit contra naturæ propensionē: & si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cum id etiā pugnet cum naturali propensione? Franciscus Victoria in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure, q. 1. ar. 5. respondēt propensionem ad generandum quidē esse naturalem, tamen non cōuenire homini, vt homo est, sed vt cōuenit cum be-

E

stijs: at propensionem ad viuendum, & naturalem esse, & conuenire homini vt homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propensionem hominis naturalem. at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propēsionem propriè humanam.

Sed non videtur hæc responsio plenè satisfacere nam si propēsio ad generādum non est propriè humana, quia est homini communis cum bestijs, certe multo minus propēsio ad viuendū erit proprie humana, cum sit homini communis cum omnibus viuentib. dicent fortasse, generare conuenire homi

ratione corporis tantum, viuere autẽ ratione corporis,& ratione animæ. At hoc loco nõ disserimus nisi de vita corporali. præterea ipsum viuere,& esse nonne cõmune est cum alijs rebus? deinde si occidere seipsum esset peccatum,quia est cõtra naturalem hominis propensionem:certe etiã velle occidi ab alio & optare mortem,esset peccatũ,quia id etiã est cõtra hominis propensionẽ naturalẽ;nã Ioa. 21. Petro dicitur: *Cum senueris, alius cinget te,& ducet quò tu non vis.* Et 2.Cor.5. Paulus ait. *Cupimus non spoliari, sed superuestiri.* Et tamen quis dixerit peccasse eũdẽ Paulũ,cũ ait:*Cupio dissolui & esse cum Christo.* Philip.1. & S.Ignatium,cũ (vt ipse scribit in epist.ad Romanos) summo ardore cuperet à bestijs deuorari?

Denique constat, cõsilium esse sanctissimũ, cum quis inuaditur à latrone,& nõ potest mortem euadere, nisi latronem occidendo, vt mortem potius oppetat, quàm inferat, etiamsi id maxime videatur contra naturę inclinationem.

RESPONDEO igitur duplicẽ esse hominis inclinationem naturalem,vnã in rem absolutè, & secũdum se consideratam;alteram in rem consideratam cum omnibꝰ circumstancijs. Nã si consideres mortem secundum se,morbum, ieiunium, atque alia id genus,naturaliter abhorrebis.at si consideres mortem,morbum & similia, vt materiam patientiæ, vt viam ad cœlum,vt occasionem glorificandi Deum, iam incipies affici & appetere. Quia verò posterior propensio sola est vere,ac proprie humana, quia est secundum rectum iudicium rationis, ideo cõtra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione: atque ideo cum ipso iure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

Porro cœlibatus etsi est contra priorẽ inclinationem,non tamen contra posteriorem, immo cõformis est posteriori illi inclinationi,quia est mediũ ad purius,& feruentius amãdum DEUM. At occisio sui ipsius est contra vtramque inclinationem,nisi forte à Deo pręcipiatur.idcirco nunquã licet semetipsũ occidere,nisi Deus iubeat; nã si Deus iubeat, poterit appeti vt medium ad maius bonum,id est,ad implendam Dei voluntatẽ,& gratiam eius promerẽdam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas,* Psal. 62. At extra hunc casum nunquam potest esse medium ad maius bonum;nã bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt,corporalium fundamẽtum est vita,idcirco fieri non potest, vt occisio sit medium ad maius bonum corporale,spiritualia vero sunt actus liberi arbitrij,proinde à volũtate pendent,nec est vllum eiusmodi bonum,quod nõ possit haberi sine sui ipsius occisione.

Sexta ratio. Virginitas non est virtus,sed res om-
“ nino indifferens;nã virtutes per se expetũtur,vir-
“ ginitas autẽ nõ est bona,nec appetibilis,nisi relata
“ ad aliud,id est, ad Deum purius orandũ & colen-
“ dum. Præterea virtutibus omnibꝰ contraria sunt
“ vitia:virginitati autem nullum opponitur vitiũ;
“ non igitur virginitas materia voti esse potest,

RESPONDEO,virginitatẽ absolutè consideratã vt solum dicit negationem quendam coniugij,non esse virtutem:sed eandem,vt est perfecta quædã refrænatio concupiscẽtiæ,& proinde mediũ ad melius,ac purius Deũ colẽdum,omnino esse virtutem: immo vt S.Fulgentius notauit in epist.3. c.4. adeo virtus est virginitas, vt à virtute nomen acceperit; quomodo etiam mortem appetere absolute nõ est virtus,tamẽ mortem appetere ad finem, vel patriã defendẽdam,virtus est fortitudinis. verum est tamẽ virginitatem ante quã Deo per votum cõsecretur, non esse virtutem specialem,& ideo nõ habere cõ-

A trarium vitium. Est enim,si absque voto consideretur,actus quidã perfectus,& heroicus temperantię, & idcirco nõ vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonum. Vitia enim opponuntur actibus necessarijs virtutum,non autem actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2.2.q.152.

Septima ratio est Erasmi in colloquio Proci &
“ Puellæ,vbi petulantissimè loquitur:Pomariũ me-
“ lius est,quod post flores fructus parturit;vitis me-
“ lior,quæ amplexa palum,vel vlmum,vuis grauida
“ est, quam quæ humi iacens computrescit;rosa fe-
“ licior,quæ manu hominis atteritur, delectans in-
“ terim oculos,& nares,quàm quæ senescit in fruti-
“ ce;vinum felicius, quod bibitur antequã acescat.
“ ex quibus illud efficere contendit, vt coniugium
B “ melius, magisque expetendũ videatur, quã cœli-
“ batꝰ. Illud etiam addit,vnã virginẽ si nubat, posse
“ multas virgines parere, proinde si virginitas pla-
“ cet,nõposse nuptias virginũ displicere, quod hoc
“ ipsum,quod tãtopere placet,cũ fœnore reddunt.

Sed eiusmodi argumenta talia sunt,qualia equi & canes,si loqui possent,proponerent, quippe qui nihil meliꝰ nouerunt corporis delicijs at Christianos qualescumque,quibus regnum cœlorum patria est, vita pręsens exilium, auctor Christus virgo de virgine,& virginitatis prædicator,mirum est potuisse eo modo argumentari; nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, immo fructum habet centesimum, cum coniugium non habeat nisi tricesi-
C mum,vt Patres colligunt ex cap. 13. Math. vnde S. Augustin. lib. de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla* inquit, *carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari.* Et S. Ambrosius lib.1.de virginibus: *Conferamus*, inquit, *bona mulierum cum vltimis virginum, iactet licet fœcundo se mulier nobilis partus, &c.* Et sanctus quoque Hieronym. in epist. ad Demetriadem,& epist.22.ad Eustochium, idem argumentum fusè diluit.

Sed Erasmus non habuit forte oculos,quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus.* 1.Cor.2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi iacẽs, & putre-
D scens,sed est vlmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa,eiusque spiritu grauida, vt pulchrè docet S.Fulgentius in epist.3.ad Probam,c.4.

Denique,virgo Christiana non est in rosa frutice senescens,aut vinum acescens, sed perpetuo florẽs & vigens. Coniugia enim marcescunt, & acescunt, quippe quæ finem habitura sunt: virginitati autem flos hic incipit,& in futura vita perficitur,vbi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus,ex nuptijs virgines nasci,eleganter refellit S. Augustinus lib.de sancta virginitate cap.10. *Nam*,inquit, *nec illo quidẽ debent continentium meritis se conferre coniugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non coniugij bonum est, sed naturæ, quæ sic diuinitus instituta est, vt quolibet humano*
E *vtriusque sexus concubitu siue ordinato, & honesto, siue turpi, & illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur. Ita fit vt virgo nascatur etiam de strupro, sacra autem virgo nec de coniugio.* Hæc ille.

CAPVT XXXIII.

Soluitur obiectio quinta ex Concilijs.

OBIICIVNT aduersarij quoque testimonia Cõciliorum & Paturm,quæ tamẽ nullo negotio solui poterunt. PRIMVM testimoniũ est Concilij
“ Ancyrani,can.19. *Quotquot virginitatem pollicitam*

„ *prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos* A
„ *habeantur.* Hoc testimoniũ profert Ioannes Brentius in prolegomenis cõtra Petrum à Soto, vt inde probet matrimonium post votũ nõ esse peccatum, cum constet digamiam peccatum nõ esse. Sed malè Ioannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium nõ docet, eos, qui ducunt vxorem post votum, verè esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotiũ, ac si digami essent: ex eo autem quod eiusmodi homines à Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contra potius peccasse, pœna enim culpã sequitur & cum ipsum Cõcilium dicat eos prævaricatos esse promissionem, & professionem contempsisse, is tantum dicere poterit eos non peccasse, qui prævaricationem & contemptum peccata esse negare audebit. B

At, inquit Petrus Martyr, in libro de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna effecit, quàm vt digamia reputaretur.

Respondeo, Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. nec enim Concilium dicit eos matrimoniũ contraxisse, sed solum prævaricatos promissionem suam, quod tam fornicatione, quàm nuptijs fieri potuit quod si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc seruamus in ijs, qui post votum simplex vxorem ducũt, an propterea licuit ex Concilij sententia ijs, qui vouerunt continentiam, nuptijs copulari? quàm multa male fiunt, quæ tamen facta tenẽt, certè si nullum esset peccatũ ita copulari, non punirentur à Concilio, qui id fecerunt. siquidem apud aduersarios, vbi nullum est crimen votũ continentiæ violare, non solum non arcentur à ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi propè soli vocantur ad ministerium. C

„ Secundum testimonium est Concilij Gan-
„ grensis, can. 9. & 10. vbi damnantur, qui continẽ-
„ tiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt
„ coniugatos.

Respondeo, Ioannem Brentium in Confessione Vvittẽbergensi capite de votis, & Petrũ Martyrem in lib. de cœlibatu & votis, dum hos Canones proferunt, impudentiã suam ostendere Nihil enim isti Canones docẽt, nisi nuptias nõ esse malas, licet votum continentiæ sit melius; & cõtinentiæ professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in vltimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canõ IX. *Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc solum, quod continentiæ, & virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit.* Quid hîc legitur, quod non Catholici omnes libentissimè audiamus & amplectamur? D

„ Tertium testimonium est Concilij Chalcedo- E
„ nensis can. 16. *Si qua se virgo Deo dedicauerit, simili-*
„ *ter & Monachus, non licere eis iungi nuptijs, si verò in-*
„ *uenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Sta-*
„ *tuimus verò posse in eis fieri humanitatem, si ita probaue-*
„ *rit loci Episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo cõnubia Monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immo apertè negat posse cõiungi eiusmodi personas. humanitas porrò illa, de qua loquitur Concilium, nõ est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excõmunicatione. Cũ enim statuat Cõciliũ perpetuũ anathema in eiusmodi apostatas, permittit tamẽ, vt Episcopus etiã ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitẽtiam venerint, & à male cõtracto connubio discesserint, vt exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ à Brentio, Caluino, Illyrico, sed potissimum à Petro Martyre collecta sunt.

CAPVT XXXIV.

Soluitur obiectio sexta ex Patribus.

Primvs ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Ioanne: *Summus,* inquit Petrus Martyr, *principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamuis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt coniugia, immo si credimus Ambrosio, omnes habuerunt vxores præter Ioannem & Paulum.* Et infra: *Quanquam ita Ambrosium cito hoc loco, non vt prorsus concedam in eam sententiam: vnde enim sciebat ille, Paulum non habuisse vxorem?*

Respondeo, qui ex Apostolis vxorem habuerint & qui non habuerint, ex Scripturis certo constare nõ posse, excepto solo Petro, cuius socrum legimus Mat. 8. Ioã. tamẽ virginẽ fuisse nemo dubitauit vnquam. Idẽ de Paulo, & Apostolis cæteris probabiliter docet Hieronym. l. 1. cõtra Iouinianũ: sed quidquid de hoc sit illud nobis satis est, & Petrũ, & Apostolos omnes, post vocationẽ à Christo, cõtinentes fuisse: *Sed,* inquit Petrus Martyr, *solent dicere, Apostolos postquam venissent ad Christum, repudiasse quodammodo vxores, & ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt sua tantum dicunt, nihil probant, immò absurdè, & sine ratione dicunt; nam nisi intercessisset adulterium, nullo modo licuit discedere ab vxoribus. Nec Christus venit in mundum facere diuortia, sed potius monet, vt quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hæc ille. Nos verò non dicimus ab Apostolis repudiatas vxores, quod Christus prohibet, Matt. 29. sed ex consensu abstinuisse à commercio cõiugali. Nec enim S. Ioseph ideo repudiasse dicendus est beatissimam coniugem suam, quod eam numquã cognouerit: non enim carnalis copula, sed consensio animorum coniugium facit.

Porro Apostolos omnes post vocationem renunciasse officio coniugali, non tantũ dicimus, sed etiã probamus; nã cum Petrus dixisset Matt. 19. *Ecce nos reliquimus omnia,* Dominus addidit, *Omnis, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorẽ, &c. centuplum accipiet, & vitam æternã possidebit.* Vbi satis apertè inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiã cõiuges numerari. quod si relinqui non potest vxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmiũ tam grãde vxorem relinquentibus pollicetur. Adde, quod nõ nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationẽ vixisse, docuit id Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum, docuit S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, docuerunt alij ferè omnes, nec vllus Catholicorum vnquam contradixit.

Secvndo loco ponit Petrus Martyr Ignatiũ, qui in epist. ad Philadelphienses dicit, nõ esse detrahẽdũ nuptijs, quod Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli mariti fuerint. Respondeo, de Apostolis iam diximus, eos habuisse vxores, sed post vocationẽ mutasse illas in sorores, vt Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchę & Prophetæ tẽpori & statui legis veteris seruiebant. Quamquam, vt nõnulli Prophetæ, vt Isaias & Ezechiel, exẽplo docuerunt non esse detrahendum nuptijs, vt rectè Ignatius monet, sic alij item Prophetæ, vt Helias & Hieremias

exemplum continentiæ præbuerunt.

TERTIO ponit Iustinum, qui in Apologia secũda meminit continentiæ, sed non meminit voti. RESPONDEO, quid hoc ad rem? num ideo vouere non licet, quia Iustinus non meminit voti?

QVARTO ponit Dionysiũ Corinthiũ, qui in episto. ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. hist. c. 23. monet Pinytũ Episcopum Gnosiorum, ne cõpellat fratres ad seruandã continentiã. RESPONDEO, quis nostrũ contradicit? sed num quia nõ licet cogere fratres ad continentiã, non licebit etiam sponte illã suscipere?

QVINTO profert Irenęũ, qui l. 1. c. 9. meminit vxoris Diaconi cuiusdã. & c. 31. dicit, Tatianũ hæresiarchã æquasse matrimoniũ scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud nostri faciunt aduersarij? immò isti matrimonium ministrorum statuũt esse adulterio & scortatione deterius, quid est consentire cũ Tatiano, si hoc non est?*

RESPONDEO, quid est ineptire, vel potius impudẽter mentiri, si hoc non est? num ideo votũ continẽtiæ illicitũ erit, quia Diaconus quidam vxorem habuit? & vnde probas Diaconum illum ab vxore non continuisse post sacrum ordinem susceptum? Porro Tatianus vera & legitima matrimonia dãnabat, & ideo hæreticus erat: nos sacrorum ministrorũ cõiugia, nõ coniugia legitima, sed sacrilegia cõiugij nomine tecta esse ostẽdimus, & ideo reprehẽdimus. alioqui si Tatianũ sectatur quicunq; cõiugia illegitima nõ cõmendat, Tatianum etiã sectari dicitur, qui cõiugium parentis cum filia nõ probauerit. Itaq; S. August. qui Tatiani hæresim optimè nouerat, eãq; damnauerat in li. de hæresib. c. 25. idem tamen cõiugia, quæ post votum contrahuntur, peiora adulterijs esse affirmat in libro de bono viduitatis, c. 11.

SEXTO loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pædagogi, c. 10. dicit, Christianos debere aut matrimonium cõtrahere, aut purè viuere, si nõ contrahãt. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non purè viuunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mutare vitã, & mores emendare, & sic purè, & castè viuere, & votum suum Domino redderet? *Sed*, inquit Martyr, *idẽ Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse vxorem, Petrum, ac Philippum, liberos genuisse.*

RESPONDEO, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatum ista facta esse, postea verò ab Apostolis vxores habitas loco sororum, non loco vxorum. Attexit deinde longissimã disputationem eiusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt ἀπροσδιόνυσα, neque aliud probant nisi inopiam, qua ipse premitur testimoniorum, quæ ad rem faciant.

SEPTIMO transit ad Tertullianum, ac primum fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quod hæreticus fuerit, & secundas nuptias prohibuerit. Sed facilè hoc refellitur: nã etiamsi hæreticus fuerit, nõ tamẽ vnquam à veteribus reprehenditur, quod votum continentiæ asseruerit, sed ob alios errores, quos S. Augustinus notauit lib. de hæresib. cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solæ nuptæ debeant velato capite ingredi Ecclesiam, an etiam virgines, nõ autem loqui de velo, seu habitu sacrarum virginum. Sed adeo manifeste mentitur, vt nõ sit opus, nisi librum ipsum legere; scribit enim aduersus virgines sæculares, quæ cum nullo capite incederent, ægrè ferebant, virgines sacras tectas, & velatas procedere, & adferebant in argumentum, quod Apostolus 1. Corinth. 11. mulieres velari iusserit, de virginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt*, inquit, *virgines hominum, aduersus virgines Dei.* Et infra: *Scandalizamur*, inquit, *quia aliter aliæ incedunt, & malunt scandalizari, quàm prouocari.* Et infra: *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt.* Et infra: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem, Christus est qui & alienas sponsas & maritas velari iubet: vtique multo magis suas.* Denique liber S. Cypriani de habitu virginum ex libro Tertulliani expressus, satis apertè docet, de quibus virginibus Tertullianus loquitur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimoniũ contra nos; nam in lib. de monogamia, tractans locum illum 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere*, ita loquitur: *Ad eas dirigit, quales supra denotat, iuuenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, & aliquandiu affectatæ, postquam in delitijs habuerunt Christum, nubere volunt habentes iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eam, non perseuerant, propter quod vult, eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant.* Ex his verbis, inquit Martyr, *alterutrum horum omnino intelligendum est, vel Paulum velle eas nubere, quamuis vouissent, idque magis Tertullianus videtur sentire, vel si non de viduis, quæ professæ sint, sed de similibus agatur, tamen Paulum eas quoque vel nubere, ne postea fidem datam rescindant. Hęc quoque sententia contra aduersarios nostros facit, nam illi iuuenculas, & penè puellas permittunt vouere, & in periculum incurrere.*

RESPONDEO, priorem sensum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba, *Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant*, apertissimè monent, eum loqui de illis, quæ nondum vouerunt, nam quæ semel vouerunt, & fidem primam resciderunt, quomodo possunt nubere, ne primã fidem rescindant, cum iam eam resciderint? & cum ipsum nubere, sit primam fidem rescindere? Tertullianus enim interpretatur primam fidem rescindere, non perseuerare in professione viduitatis.

At, inquit Martyr, *Paulus dicens; volo iuniores nubere, dirigit sermonem ad eas, quæ primam fidem irritam fecerunt vt Tertullianus dicit; vult igitur Apostolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere, quæ iam vouerant.*

RESPONDEO, dirigere sermonem ad eas, quæ vouerãt, nihil aliud est, quàm eas respicere, & ex earum ruina alijs prospicere de remedio, vt verba sequentia apertissimè docent. Quod verò attinet ad posteriorem sensum, fatemur, velle Apostolum iuuenculas nubere, sed vt supra ex Patribus ostendimus, non omnes iuuenculas, sed eas tãtum, quę continere nolunt. Omitto hîc mendacia reliqua Petri Martyris, cum dicit, nos matrimonium impurum, & spurcum appellare: & alia id genus, quorum Deo rationem in iudicio reddet.

OCTAVO loco ponit Origenẽ, in cuius libris nihil inuenit pro se, nisi quod loca quędam pro se facere interpretatur, quia non faciant cõtra se, nimirũ, vbi Origenes nõ vituperat nuptias, & multo magis vbi aliquid dicit in laudẽ nuptiarum. Ita profert multa ex cõmentarijs Origenis in c. 12. ad Rom. & in c. 19. & 21. Matthæi. Sed nihil omnino est, quod ad rẽ faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quã aduersarij faciant, cum Sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinacissimè negant, & ciuilem contractum solum in nuptijs agnoscant.

NONO venit ad Cyprianum, qui in li. 1. epist. 11. ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquàm se Deo dicauerant, cum masculis

cubare

cubare repertæ fuerant: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes, & stabiles præmium virginitatis expectent; si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, vt nubant quam in ignem delictis suis cadant.*

Hunc locum non Petrus Martyr solum, sed etiam Caluinus, Brētius, alijque ex aduersarijs obiecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parum congruas, vt ostenderet argumentum planè esse insolubile. Sed responsio plana, & facilis in prōptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo sanctus Paulus 1. Tim. 5. nimirum occasione quarundam virginum, quæ parum honestè se gerebant post votum continentiæ, monet alias, vt si non habent firmum propositum perseuerandi, non voueant, sed nubant. Hic igitur sensus est verborum Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent; si autem perseuerare nolunt, aut non possunt.* id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitant se non perseueraturas, melius est vt nubant, quam in ignem delictis suis cadant.

Esse autem hunc sensum eorum verborum probari potest. PRIMO, quia S. Cyprianus virginibus illis sub disiunctione concedit, vt nubant, si perseuerare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit, vt nubant, si tantum nolint perseuerare, etiamsi alioqui possint. At post votum licitum esse nubere ei, qui perseuerare potest, ne Caluinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

SECVNDO, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas grauissimè peccare, si alicui viro misceatur; & non mariti, sed Christi adulteras esse: *Si superueniens*, inquit, *maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem fortassis & gladium in manus sumit? quid Christus Dominus & Iudex noster cum virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quam indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit eiusmodi virginibus Deo dicatis, nuptias permittere, nisi incestam coniunctionem & manifestam Dei offensionem, seipso teste, permittere vellet. Quis verò credat tam stultum Cyprianum fuisse, vt sciens, & prudens grauissima crimina permitteret?

TERTIO, de virginibus Deo dicatis, quæ iam lapsæ fuerant, in eadem epistola iubet vt separentur, idque aliquoties repetit, & ne semel quidem admonet, posse eas cum stupratoribus suis, aut cum alijs inire matrimonium: *Quod si*, inquit, *obstinatæ perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in Ecclesiam posse, &c.* Igitur cum supra monebat, vt nuberent, non de ijs loquebatur, quæ iam vouerant, sed de ijs, quæ adhuc sui iuris erant.

Vrget Petrus Martyr illud verbum: *Aut non possunt.* quasi aliquæ sint, quæ absolutè nō possint continere etiam si velint. Sed hoc supra explicatum est. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cum ait, qui potest capere, capiat. Illi enim dicuntur velle, & non posse, qui desiderant continere, sed non plena, & perfecta voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad continēdum, quas tamen vires, si vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate Clericorum, in dispositione de cœlibatu sacerdotum explicauimus.

DECIMO ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo tamen nihil adfert, nisi coniecturam quādam, quod consecratio virginū solennis cœperit tēpore Constantini Imperatoris, antea verò nō fuerit. Cōiectura hæc est, quòd li. 4. de vita Cōstantini, postea quā narrauerat, Cōstantini decreto abrogatā fuisse legē veterē, quæ priuabat hæreditate eos, qui liberos nō habebant, cōtinuò subiecerit Eusebius, mulieres ad perpetuā virginitatē se Deo consecrasse, nec nō ad sacerdotiū Dei. At hæc coniectura nititur manifesto mendacio. Non enim Euseb. subiecit de virginum consecratione post narrationē de abrogata lege, sed præmittit tanquā rationē legis abrogatæ. Dicit enim Constantinū legē abrogasse, quia multi viri, multæque fœminæ liberis carebant, nō ob impotentiam generandi, sed quia ob immēsum amorem numinis, perpetuum cœlibatum profitebantur.

VNDECIMO loco Athanasium ponit, sed ne syllabam quidem vnā pro se inuenire potuit. Idcirco solum attulit loca quædam contra se, & respondit, nō esse Athanasium audiendum, non esse tolerandum, nimis multū sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores cent. 4. c. 4. col. 167. & c. 6. col. 466. & c. 7. col. 486. proferūt vnum Athanasij testimonium ex epistola ad Dracōtium, vbi dicit, se nouisse Episcopos & Monachos, qui filios genuerint.

RESPONDEO, nos etiā nouisse permultos Monachos, qui simul etiā Episcopi dici volebant, & filios genuerūt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Oecolampadium, Vvigandum, & alios. Athanasius enim eo loco reprehēdit Episcop. & Monachos perditè viuētes, ac dicit, nonnullos reperiri, qui filios genuerint: nā alioqui id illicitū fuisse ex sententia Athanasij, patet ex cohortatione ad Monachos, vbi inter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum esse vxori, aut filijs impeditū.

DVODECIMO loco ponit Basilium, quem ab eruditione, & doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem vnum testimonium ex libro de virginitate, vbi Basilius arguit sacras virgines, quæ perditè & flagitiosè viuunt, ac dicit longè esse præstabilius, si viros habeant, illisque subiectæ sint, & officium coniugale, vt decet, exerceant: *Nihil*, inquit Martyr, *pro nobis dici potuit aptius.*

RESPONDEO, non monet Basilius, vt sacræ virgines, quæ flagitiosè viuunt, relicta professione nubant, sed dicit, melius fuisse futurū, si nupsissent, antequā vouerent. Melius enim est in statu humiliore saluari, quàm in sublimi dānari. Id ita esse planū est tum ex illis verbis: *Nam subiecto viri iugo, & ad vitam, ad quam conseruandæ demus & procreandorum liberorum gratia facta est inutilis, & professæ virginitati pudenda futura est: tota res damni plena est; Et longè præstabilius esset ipsam viro coniunctam ad vitam gubernari, &c.* Vbi vides, nuptias suaderi, non ei, quæ vouit, sed ei, quæ professæ virginitati pudenda futura est, tum ex eodem libro, vbi Basilius fusissimè probat, sacras virgines non posse vllo modo nubere: *Virginitatem* inquit *professæ deinde à carnis voluptatibus incitatæ scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiamsi ignorantiam simulent, quod quæ sponsi sui dexteram prætergit: neque huius est sponsa, quem illegitimè reliquit, neque illius, cui seipsam per affectum vitiosum adiunxit, iuxta leges vxor reperiri potest.* Et infra: *Ne decipiat seipsam, quod peccatum ipsi pro nuptijs reputabitur.* Et infra: *Non enim locum apud ipsum habebit nuptiarum prætextus.*

At, inquit Martyr, *Basilius cum hæc scripsit, oblitus erat sui.* Sed quis credat, virū tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen inuenit, in eodem libro tam apertè secū pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin obliuisceretur sui? Omitto, quę

deinde attexit Martyr in reprehensionem S. Basilij. non enim hic quærimus, an rectè dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus. Quanquam etiã ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum Martyris, satis est scire, illum fuisse verè magnum Basilium, istum esse Petrum falsò Martyrem appellatum. Adfert aliud testimonium ex quæst. 15. fusè explicata, sed ad rem non pertinent, & à nobis paulo infra refutabitur in disputatione de votis filiorum inuitis parentibus editis.

Decimotertio ponit Gregorium Nazianzenum, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tãtum adfert multa, quæ dicit pro se facere, quia non faciunt contra se, nimirum vbi Naziãzenus scripsit, nuptias esse bonas. Adfert etiam multa, quę dicit se nõ probare vt quod Nazianzenus dicat virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem splẽdoris indicium esse, continentiam in arbitrio positam, ita vt possint cõtinere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere se non posse dicit, sed non multum refert quid ipse admittat modo Nazianzenus à Catholicis faciat.

Decimoquarto ponit Hilarium, ex quo vnum duntaxat locum habere potuit, quem nobis obijceret. in reliquis Hilariũ reijcit cum cæteris Patribus. qui Papistis nimis apertè fauẽt. Testimoniũ igitur contra nos profert Martyr ex commentario Hilarij in c. 19. Matt. vbi sic loquitur: *Nobis circa Eunuchos sermo fit & voluntas; & in vno posuit naturam, in altero necessitatem, & in tertio voluntatem. Naturam in eo, qui ita nascitur, necessitatem in eo qui ita factus est, voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreuerit, cui nos similes effici, si tantum possumus, admonet.* Ecce, inquit Martyr, *is non inquit, si tamen velimus; si possimus, rationem habens virium vniuscuiusque nostrum.*

Respondeo, nihil Hilarius addit ad verbum Domini: *Qui potest capere capiat.* De quo loco satis multa diximus. Neque negamus, habendam esse virium rationem, & eos non debere seipsos castrare ob regnum cœlorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continendum, & qui proinde non possunt: tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, & modo non possunt, posse tamen per orationem vires acquirere, quibus postmodum poterunt, si voluerint.

Alium locũ ex Hilario proferunt Magdeburgenses, Cent. 4. c. 4. col. 300. vbi postquã posuerunt encomia virginitatis ex Athanasio, ita subiungũt: *Contra hanc superstitiosam opinionem videtur Hilarius in Psal. 64. loqui; Cernimus nudis Philosophos algere corporibus, ipso etiam coniugiorum vsu Magistri abstinent, haeretici sicco panis cibo viuunt. Sed quis tandem otiosi huius propositi profectus? totum hoc inane, & ridiculum est, & cum ipsis superstitionis caussis miserabile. Deo ergo vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Vota enim tantum Ecclesiasticæ religionis vtilia sunt, quæ cum & dignis Deo cautionibus & præposita in Ecclesia obseruantiæ studio probantur.*

Ex his verbis Magdeburgenses collegisse videntur, vouendum esse corporis contẽptum, sed non extremum illum vsque ad nuditatẽ, & algorem; vouendã castitatem, sed coniugalẽ, nõ virginalẽ; vouenda ieiunia, sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane viuunt. At non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam, ieiunia, corporis contemptũ, extra Ecclesiam nihil prodesse, multũ autem prodesse, si in Ecclesia propter Deum suscipiantur, ipsique Deo voueantur. Explicat enim illa verba Psal. *Tibi reddetur votum in Hierusalẽ.* Et vim facit in illis vocibus: *Tibi, & in Hierusalem*, id est, Deo, & in Ecclesia. atque

A inde superstitiosa vocat cõtinentiã, & ieiunia Gentiliũ, quia non Deo; & hæreticorũ, quia non in Ecclesia offerũtur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarij colligit, Hilarium sensisse, votum cœlibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, sibi hanc Hilarij sententiam non probari.

Decimoquinto ponit Epiphanium, ex quo duo testimonia profert, vnum ex lib. de hæresibus, hæresi 48. vbi sic legimus: *Nos verò non necessitatem imponimus, verum cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui potest, non autem necessitatem imponimus non potenti, neque reijcimus ipsum à vita.*

Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr, quod imponant necessitatẽ cœlibatus, quia non admittũt ad sacros ordines nisi cœlibes, & rursus quod

B dicãt, omnes posse cõtinere, si velint; quorũ vtrumque reprobat Epiphanius. Sed de hoc posteriore iã sæpè diximus, quomodo verũ sit, quosdã posse, & nõ posse cõtinere. Nam non possunt, dum non habent donum, & tamen possunt absolutè. quia possunt donum petere & habere. Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui voueant eo tẽpore, quo se donũ habere non sentiunt, & peius etiam faciunt, qui eiusmodi homines impellunt, aut etiam cogũt ad vouẽdum. De priore autem, manifesta calumnia est; nam etsi non admittimus ad sacros ordines, nisi cœlibes, tamen sicut non cogimus ad ordines suscipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

Itaque idem ipse Epiphanius, qui neminẽ vult co-

C gi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad sacros ordines nisi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæresi 59. *Reuera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui mortua sua vxore secũdis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem & dignitatem, sed & adhuc liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum.*

Aliud testimonium proferũt, cum Petrus Martyr, tum etiam Ioãnes Brentius ex eodem lib. hæresi 61. vbi sic legimus: *Melius est lapsum à cursu palam sibi vxorem sumere secundum legem & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & non quotidie saculis sauciari.*

D Respõdeo Primo. Epiphanius videtur dicere, minus malum esse nubere post votũ, quam occultè & assiduè scortari: nõ tamẽ dicit, non esse malũ nubere post votũ, quod aduersarij dicũt, & de quo nostra cõtrouersia est. Nam in eodẽ loco paulo ante Epiphanius sic ait: *Sancti Apostoli tradiderunt, peccatum esse post decretam virginitatem conuerti ad nuptias.* Et paulo post monet illud Pauli: *Si nupserit virgo, non peccauit,* intelligit debere de ea, quæ nondũ est dicata, Deo. Et infra, illud 1. Tim. 5. *Damnationem habere, quia primam fidem irritam fecerunt,* dicit maximè pertinere ad virgines, quæ nubere volunt post votum.

Denique ipse etiã Petrus Martyr fatetur, Epiphaniũ nobiscum facere: *Nunquam,* inquit, *asserui, Epipha-*

E *nium facere mecum, quod dicat esse peccatum matrimonium inire, post votum editum.* Et infra: *In eo itaque mecum non conuenit Epiphanius; sed tantum in eo quod illas nuptias, & veras esse dicat, & licitas.* Hęc ille. Qui manifestè secũ pugnat, vel Epiphaniũ falsò pugnare secum ipsum asserit. Nam peccatũ esse nuptias inire post votum, & nuptias esse licitas post votum pugnantia sunt; vtrumque tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen constanter primum asserit semper, alterum nunquam.

Secundo dico, probabile esse, Epiphanium non voluisse etiã dicere, minus malum esse nubere post votum, quàm scortari, sed hortatum esse ad nuptias eos, qui sine voto perseuerabant in cœlibatu, & tamen fla-

non flagitiosè viuebant: nam in eo loco distinguit duo genera virginum. vnum eorum, qui ex electione, & professione, ac voto virgines erant, & de his sæpius repetit, non licere sine grauissimo crimine post dicatā Deo virginitatē cōuerti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore adolescentiæ non inuenerunt commodas nuptias, & ideo quasi necessario permanserāt eo toto tempore cœlibes, deinde cum iam prouecti essent ætate, erubescebant cōuerti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere decreuerant: interim tamen occultè scortabātur, & coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam. Hos ergo hortatur, vt agant pœnitentiam propter amissam per fornicationem virginitatem, & ad matrimonium confugiant, magisque timeant Dei cōdemnationem quàm hominum iudicia.

Itaque cum ait Epiphanius: *Melius est vnum peccatum habere, quàm multa*, non vult dicere, melius est peccare semel nubendo post votum, quàm sæpius scortari, sed melius esse post vnam fornicationem transire ad nuptias, quàm cœlibem manendo exponere se periculo assiduè scortandi: & cum hortatur eum, qui à cursu lapsus est, vt vxorem accipiat, non vocat cursum votum cœlibatus, sed ipsum cœlibatum, quem ille longo tempore liberè seruauerat, & postea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde esse probabile, tum quia verba Epiphanij hunc sensum patiuntur, tum etiam quia non est credibile Epiphaniū hortari voluisse ad id, quod ipse fatetur esse contra Apostolicas sanctiones.

Decimosexto proponit Petrus Martyr Chrysostomum, ex quo nihil adfert, nisi laudes nuptiarum quæ nihil caussæ nostrę officiūt: sed Magdeburgenses Cent. 5. c. 4. col. 444. producunt testimonium Chrysost. ex oratione de cohabitatione regulariū mulierū cum viris, vbi hortatur virgines sacras, vt potius apertè nubant, quàm cū viris ita cohabitēt: *Nam illas nuptias*, inquit, *neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honesta enim res est, neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris plusquam stuprum ipsum ab omnibus arguitur.*

At non satis fideliter hæc verba Magdeburgenses retulerunt. Siquidē omiserunt ea, quæ proximè precedūt; ex quibus apertissimè colligitur, Chrysostomum loqui de nuptijs, quæ votum præcedūnt, non de ijs, quæ illud sequuntur. Sic ait: *Nam si habere cohabitatores concupiscis, non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias transeundum erat. Multo enim melius sic nupsisse, quam illo modo virginem profiteri, fuisset: nam illas nuptias neque Deus condemnat*, &c. Et infra: *Si concupiscunt virum, & nuptias; qui prohibebat, & libertatem adimebat ne hoc facerent.* Hæc ille. Loquitur ergo Chrysostomus, quomodo Cyprian⁹, & Basilius loquebantur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit. Idē enim Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorū, disertè dicit matrimonium post vota monastica non matrimoniū, sed quid adulterio peius esse.

Exstat apud Chrysostomum alius locus, qui cōtra vota obijci potuisset, quamuis eum non legerim ab aliquo aduersariorum notatum fuisse, li. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, sub finem ita loquitur Chrysostom⁹: *Ergo ne intempestiuè liberos nostros ab deserti commoratione reuocemus, verum studij cœlestis disciplinam in eis solidam permittamus; altisque radicibus arbusta fi mari, & siue decem annos, siue etiam viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemur.* Ex his verbis colligi videtur nō fuisse monachos votis adstrictos, aut certè vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ætate, quandoquidē domum ex monasterio redire poterant.

A Respondeo, duo erant genera hominum qui in monasterio eo tēpore viuebāt. Alij enim monasticen profitebātur, & hi votis adstricti erāt, nec redire poterant ad negotia sæcularia. Alij solū ad temp⁹ in monasterijs degebant, non tā vt monachi fierent quàm vt in pietate, & virtutibus exercerētur. hi vero nullis votis alligati erāt, & cum volebāt abire ex monasterio poterāt. De his ergo posterioribus hoc loco Chrysostom⁹ loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes ciues hortatur, vt ad monasteria filios suos mittant, necnon vt ipsi etiā, licet coniugati, eò se conferant, ibiq; aliquamdiu commorentur. De prioribus loquitur S. Basil. c. 21. Constitutionum, vbi multis rationibus ostēdit non licere monacho domum redire. Ipse etiam Chrysostom⁹

B in epist. 6. ad Theodorum: *Equidē fleo*, inquit, *nō quod paternarum rerum solitudinem geras, sed quod negligenda calcaueris quidquid ante de pectore Christo spoponderas. Ad hæc inhorresco, bis angor, & crucior; propter ista formido non immeritò. Vt enim non obijcitur desertio militiæ non militanti: ita is, qui semel cœperit esse miles, eum deseruisse detegitur, pœna vltima dignus iudicatur.* Item Theophylactus in c. 8. Matt. *Si autem*, inquit, *illi neque patrem sepelire licuit, væ his, qui monasticen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

Decimoseptimo ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, inuehitur in eius libros de virginibus

C planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum nō constare, quod nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli; nunc verò ipse idem eam imperet, cum prohibeat virgines Deo sacratas nubere. Sed non intelligit iste falsus M. carnali amore cęcatus, neque quid loquatur, neque de quib. affirmet. Aliud est enim imperare virginitatē, aliud eam exigere ab eo qui sponte sua se obligauit. Denique lib. illos de virginib. qui tantopere displicēt P. M. S. Hier. mirificè laudat in epist. 22. ad Eustochium.

Decimo octauo ponit Hieronymum, ex quo vnum locum profert ex ep. 8. ad Demetriadem. deinde acerbè satis reprehendit libros S. Hie. aduer-

D sus Iouinian. Sed posteriori obiectioni sat est opponere S. August. qui in epist. 19. ad Hieronymum, libros illos contra Iouinianum suauissimā & præclarissimā disputationem appellat: Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Iouinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, iam ante refutauit.

Porro testimonium in epi. ad Demetriadem, hoc est: *Sanctum virginum propositum & cœlestis, Angelorūque familiæ gloriam, quarundam non benè se agentium nomē infamat, quibus apertè dicendum est, vt aut nubant, si se nō possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere. Hæc verba*, inquit Martyr, *non possunt intelligi de ijs qui nōdum vouerint. Quia nemo honestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

E Respondeo, loquitur S. Hie. de ancillis sacrarum virginum nobilium. Erant quædā virgines sacræ fœminæ nobilissimæ, quæ domi suæ viuebant, & multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpe autem fiebat, vt aliquæ ancillarum, quæ quidē nullum habebant votum, parum pudicè viuendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidē Hieronymus post verba citata: *Digna res risu, imo planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, vt pro nimia cōsuetudine quam incomptam videris dominam suspiceris*: Et paulo superius: *Mores enim & studia dominarum plerumq; ex ancillarum & comitum moribus indicantur.*

Porrò ancillas virginum sacratum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum ex epist. 22. ad Eustochiũ; vbi monet virginem Eustochiũ, vt ex ancillis, si quas habeat eiusdẽ propositi, eas magis honoret, & ad mensam suam adhibeat, earũ honor aliarũ sit inuitatio: Vbi etiam addit hæc verba de ancillis, quas dixerat inuitandas ad cõtinentiam ex aliarum honore: *Si qua dissimulat, & seruitutem refugit, illi Apostolum lego, melius est nubere, quàm vri.* Vbi docet esse quidem prouocandas ancillas ad propositum, continentiæ, sed non esse cogendas.

Aliud testimoniũ ex Hieronymo proferri potuisset, sic enim loquitur ad sacrã virginem in ep. 97. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta, cur non palã nubis?* Esse autem virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis eiusdem epistolæ: *Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponso tuo virginem consecrauit.*

Respondeo, loquitur Hieronymus de quadam virgine, quæ nõ in monasterio publicè professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, vt se conferat ad monasterium) sed priuatim vouerat continentiam, vt eo tempore multæ facere solebant; ac deinde relicta matre vidua, iuueni cuidam adhæserat, & cum eo viuebat nõ sine suspicione impudicitiæ. Hanc ergo Hieronymus monet, vt potius apertè nubat, quàm perpetuo cum aliorũ scandalo impudicè viuat. Neque ita hoc monet, quasi peccatũ non sit, quod aduersarij volunt, nubere post votum sed quia minus peccatum sit, & prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendũ. Quod autem S. Hieronymus malũ esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cum id millies repetat S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & alijs in locis, sed præterea idipsum habem⁹ hoc loco; nam postquam dixerat: *Si corrupta es, cur non palam nubis?* Ita subiungit: *Neque vero hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, vt quod malè cœpit, malè perseueret, sed quod desperem in istiusmodi copula diuulsionem.* Hoc est, non hortor vt nubas, quia cupiam in eo quod malè cœpisti fornicando, male perseueres nubendo, & non potius cupiam pœnitentiam, & emendationem; sed quia despero te posse separari à viro; ideo malo, quod minus est malum, vt marito adhæreas, non fornicario.

Est autẽ hoc loco obseruandũ, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licet sine peccato contrahi nequeãt, tamẽ veras nuptias esse, & ideo aliquo modo minus malũ esse, nubere post votum eiusmodi, quàm assiduè fornicari, tum ob fidem coniugij, tum ob prolem legitimam, tũ ob alia bona: tamen etiam aliquo modo, vt nos supra diximus, est maius malum sic nubere, quàm fornicari, quia, qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum seruandum, quod non facit, qui fornicatur.

Decimonono ponit Augustinum, quẽ in primis fatetur aduersari sibi, & suis Lutheranis apertissimè, sic enim ait. *Hæc omnia votorum genera, id est, virginum, viduarum, coniugatarum, vult Augustinus & firma & valida esse, ita vt grauissimè peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata subiungit: *Ista vir Dei scribit, vt homo deceptus.*

At cur nõ sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiam aduersarij testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? adfert deinde duo loca pro se. Vnum ex lib. de sancta virginitate, cap. 40. & 41. vbi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere, cur Deus vni det continentiæ donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, hoc donum habere. Si enim omnes, qui volunt, haberent donum, non esset difficilè intelligere, cur vni daretur, alteri nõ daretur. Caussa enim esset, quia vnus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex libro de bono viduitatis, ca. 9. & 10. & ex epist. 10. ad Bonifacium, vbi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse ac veras, nec debere dissolui.

Tertium testimoniũ addit Brentius ex lib. de bono coniugali. c. 21. vbi S. Augustinus nõ audet anteponere virginitatem S. Ioannis coniugio Abrahæ.

Addo ego Quartum testimonium ex libro de sancta virginitate. c. 34. vbi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris: Hæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impune non possunt, quæ melius nuberent, quàm vrerentur.

Respondeo, ad Primum testimonium, & dico S. Augustinum loqui de dono continentiæ, non quo fit, vt aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, vt re ipsa aliquis contineat, quod non datur nisi ijs, quibus Deus dãdum esse iudicauerit: neque est hoc proprium dono continentię, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseuerantię, alijsque donis eiusdẽ generis. Siquidẽ omnes isti verè perseuerare possunt, si velint, & tamen impossibile intelligere, cur De⁹ vni iusto det perseuerantiæ donum, ita vt re ipsa infallibiliter perseueret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseueret. lib. de spiritu & littera, c. 34. *Iam si ad illam profunditatem, inquit, scrutandam quisquam me coarctet, cur vni ita suadeatur, vt persuadeatur, alteri non item; duo interim occurrunt quæ respondere libeat. O altitudo diuitiarum.* Et: *Nunquid iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est.

Ad Secundum dico Augustinum voluisse quidem nuptias post votũ esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petr⁹ Martyr nõ negat) grauissimè peccare eas, quæ post votum nubunt. sic enim ait lib. de bono viduitatis, c. 9. *Damnantur tales viduæ, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt.* Et c. 11. *Non possum dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores.* Hæc ille. Itaque testimonium Augustini nihil efficit cõtra id, quod nunc defendimus, non licere nuber post votum.

Sed instat Petrus Martyr; in eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis.

Respondeo, cõuenit inter Theologos matrimonium post votum simplex cõtinentiæ illicitum quidem esse, tamen ratum nec dirimẽdum: post votum solenne nullum esse. sic enim Innocẽtius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanũ Cõcilium I. can. 16. vtrum autẽ post solenne votum, nullum sit matrimoniũ iure diuino & naturali, an solũ iure Ecclesiastico, quæst. est. Nã Albertus, B. Thomas, B. Bonauentura, Richardus, & Durandus in 4. dist. 38. & Dominicus à Soto li. 7. de iustitia & iure, q. 2. ar. 5. volunt iure diuino, ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum solenne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de voto simplici tantũ esse loquutum, non de solenni, vt etiam S. Hieronymus in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Contra verò S. Basilium in li. de virginitate, & Chrysostomũ in epist. 6. ad Theodorum, de voto solenni.

At Scotus & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. quæst. 88. art. 7. & omnis schola Iurecõsulto-

rum, vt refert Panormitanus in c. Rursus. Qui clerici vel vouentes, asserunt solo iure Ecclesiastico (A) matrimonium irritum esse, quod post votum solẽne contrahitur. Atque hi Augustinum & Hieronymum, vel de voto simplici loquutos esse dicerent, vel de solenni secundum regulas iuris diuini, ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solenne, ad eorum notitiam non peruenisse. Vtraque sententia probabilis est, nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad Tertium dico S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum coniugio absolutè, sed virginitatem vnius personæ coniugio alterius personæ. Etsi enim absolutè virginitas longè excellat coniugio, vt Augustinus, cum alibi sæpe, tum in ipso libro de bono coniugali, ca. 21. affirmat: (B) tamen potest fieri, vt virginitas coniuncta sit in vno homine cum minore charitate, humilitate, alijsq; virtutibus, quàm coniugium in altero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem cõiugato, nisi constet in cæteris virtutibus illos esse pares.

Ad Quartum dico S. Augustinum eo modo esse loquutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse apertè nubere ei, qui simplex votũ habet, quàm perpetuò occultè fornicari.

Vicesimo adducit Leonem, ex cuius operibus vnum testimonium profert ex epist. 87. ali. 85. ad Episcopos Africæ, vbi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse, aut esse consta-* (C) *ret, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio.* Videtur enim hic dicere S. Leo, non modo posse Episcopum ordinari, qui vxorẽ habuerit, sed etiam qui habeat, & præterea posse Episcopum, qui non habeat vxorem, eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium iam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim Episcopũ fieri posse, qui vxorem habeat, modo ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum vxorem ducere nunquam sensit, vel scripsit S. Leo. siquidem in codicibus ẽmẽdatioribus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda*, sed, *de muliere sa-* (D) *cerdotis eligendi.* Iubet enim S. Leo, vt non solum arceatur à sacerdotio, qui plures vxores habuit, sed etiam is qui vnam habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epi. 84. ad Anastasium, vbi disertis verbis Leo docet, non modo Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconum & Subdiaconum debere innuptum esse vel continentem.

Postremo loco adducit Petrus Martyr Gregorium I. qui lib. 1. epist. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiti fuerunt, vt more Romanæ Ecclesiæ suis vxoribus non miscerentur, quod mihi durum atque incompetens* (impium, pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *videtur, vt qui vsum continentiæ non inuenit, neque castitatem promisit, compellatur à sua vxore separari, atque hoc, quod absit, in de-* (E) *terius cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quæ aduersus Catholicos pugnare videntur.

Primum est, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subiaconi Siciliç suis vxoribus miscerentur, fecisse contra Nicænam Synodum, quæ Paphnutio auctore decreuit, non esse Clericis prohibendum propriæ vxoris commercium. At fabulam istã Paphnutianam in disputatione de cœlibatu sacerdotum euidenter, vt arbitror, confutauimus. Præterea, si vnus Romanus Pontifex præceptum paulo durius, & incompetens, vt S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud à successore temperatum fuit.

Secundum est, non fuisse eo tempore votum annexum sacro ordini. Gregorius enim dicit, durũ sibi esse visum, vt Subdiaconi castitatem tenere cogerentur, qui non promiserant. At si in Sicilia subdiaconi non vouebant, num alibi nusquam vouebant? immò abusus erat, quod in Sicilia non vouerent. Atque idcirco ibi S. Gregorius iubet, monet Episcopos, vt nullum ordinent subdiaconum, qui non antea continentiam voueat.

Tertium est, tyrannidem hanc à Romana Ecclesia venisse, in Orientali autem seu Greca Ecclesia eiusmodi vsum non fuisse, sed mendacium apertissimum est, non fuisse vsum continentiæ, & Subdiaconorum, atque ordinum etiam superiorum in Orientali & Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorij. Contrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hær. 59. Hieronymus lib. in Vigilantium. Leo epi. 84. & alij quos supra citauimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum.

Quartum est, Gregorium, licet admodum superstitiosum, vidisse tamen hoc esse durum, & alienum à pietate, & moderari conatum, non tamẽ potuisse, quantum volebat, ob canones & decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo. Quod ait eum vidisse hoc esse alienum à pietate, mentitur vt solet. Non enim impium, sed incompetens Gregorius esse dixerat prædecessoris sui decretũ. quod addit S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum fecisse quantum voluisset, plane diuinat, vel somniat potius. Gregorius enim, vt summa potestate, ita etiam summa libertate vtebatur in ijs, quæ ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem pertinere videbat.

Adferunt alij quidam adhuc vnum testimonium ex Gelasio Papa. Is enim epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, c. 23. de viduis quæ continentiam vouerant loquens ait *Nos talibus nullum laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes præmij sempiterni pœnasque proponere diuini iudicij, & vt nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio.* Hæc ille.

Respondeo, laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, vt aduersarij credunt, nuptiarum prohibitio ijs, quæ vouerant, sed ijs, quæ non vouerant, nam ante dixerat Gelasius eas, quæ vouerunt, non posse nubere sine peccato: *Sicut, inquit, si se continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire.* Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vouendum, sed exponẽda illis esse, & prẽmia si voueant, & reddant, & supplicia si voueant, & non reddant.

CAPVT XXXV.

Quod iuniores vouere possint.

Sequitur disputatio Quarta de ijs, quo vota monastica suscipere ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ cæteris aduersarij negant facultatem huiusmodi vota suscipiendi. Primo, iuniores. Secũdo filios familias inuitis parentibus. Tertio, coniuges ex consensu mutuo. Quarto, coniuges ante matrimonium consummatum, inuito altero coniuge.

De primo, Lutherus lib. de votis monasticis ait, non oportere viros admittere ad vota monastica, nisi post annum LXX. vel LXXX. Similiter Confessio Augustana, art. 27. conqueritur, quod pueri permittãtur fieri religiosi. Caluinus lib. 4. Inst. c. 15.

§ 19. dicit olim nefas fuisse ante annum LX. admittere fœminam ad votum continētiæ. Martyr in li. de cœlibatu & votis, eandem querimoniam reuocat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adolescentiores viduas deuita*, vel vt est in Græco, παραιτοῦ, rejice, & *Volo iuniores nubere, matresfamilias esse. &c.* possumus addere duos veteres Canones; nam Concilium Romanum sub Syluestro, canon. 10. prohibet velari sanctimoniales ante annum LXXII. & B. Gregorius lib. 3 epist. 11. vetat sanctimonialem velari ante annum LX.

A At his non obstātibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentiæ, obedientię, & paupertatis, requiri quidem eam ætatē, in qua sit vsus liberi arbitrij; sed vbi is adfuerit, in quacunq; ætate licere talia vota nuncupare. Probatur Primo, Scriptura Thren. 3. *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.*

Secundo exemplis: nam Ioannes Baptista à pueritią secessit in eremum, Luc. 1. B. Maria adolescentula vouit perpetuam continentiam, vt supra demonstrauimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, alijque permulti in adolescentia monachi facti sunt, vt patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio & Bonauentura, in eorum sanctorum vitis. Pari ratione omnes fere sanctæ virgines, quas Ecclesia publicè colit adolescentulæ vouerant continentiam, vt Tecla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara, Catharina, & aliæ propemodum infinitæ.

Tertio probatur ex Patribus. Athanasius de humanitate verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos esse à Christo. Basili⁹ in quæstionibus diffusè explicatis, q. 15. disputat in qua ætate recipiendi sint homines ad vota monastica, & respondet, in prima ætate esse recipiēdos pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi vbi cœperint liberū habere vsum rationis. Ambrosius lib. 3. de virginibus: *Non ergo*, inquit, *ætas retycitur florentior, sed animus examinatur. Ac certè Teclam non senectus, sed virtus probauit, & hinc quid plura contexam, cum omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo? nec mirere in adolescentulis professionem, cum legeris in paruulis passionem, An dubitamus si eum vsque ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsque ad mortem confitetur infantia?*

Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate docet, in cœnobijs fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. Augustinus de sancta virginitate, c. 39. *Sed*, inquit, *respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum, in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum, non potest quisquam ex hoc numero dicere, qui prius fuit blasphemus, & persecutor. immo etiam quod non iussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti, dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cœlorum se ipsos non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt.*

SECVNDO DICIMVS ad professionem publicam, expectandam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesiæ præscribunt, quæ pro temporum, & locorum diuersitate variæ exstiterunt: nam Concilium Cæsaraugustanum, c. vlt. & Agathense, can. 13 iubebant exspectari annum XL. antequàm mulieres publicam professionem emitterent. Concilium autem Carthaginense III. can. 4. iubebat exspectari annum XXV. quòd expositū est in Concilio Mileuitano, can. 27. debere, intelligi nisi aliqua necessitas cogat ante illud tēpus virginem velari. B Gregori⁹ lib. 1. epist. 40. in insulis vbi est molestior habitatio iubet, ne recipiatur aliquis ad monasticē professionem ante annum XVIII. ex quo rectè deducūt canonistæ, in alijs locis posse recipi in minore ætate, nimirum anno XIV. quam ætatem definiunt multi canones, vt c. Ad nostram, & c. Significatum, extra de regularibus.

B Porro Concilium Trullanum, can. 40. & Concilium Triburiense, can. 24. permittunt professionem etiam ante annum XII. sed nostro tempore Concilium Tridentinum, sess. 25. c. 15. statuit professionem non debere fieri ante annum XVI. quā ætatem etiā olim definierat S. Basilius, vt testatur Cōcilium Trullanū, c. 40. ex quibus apparet nūquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, vt exspectaretur annus LX. vel LXXX.

Ad argumenta, Illud Apostoli: *Adolescentiores deuita*, seu reijce, intelligitur à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non à voto continentiæ. Solum enim annus LX. annorum quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptibus Ecclesiæ.

At, inquit Petrus Martyr, si iuniores arcebat Paulus à conuictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentię, cur non ob eandem caussam arcendæ sunt à voto?

C Respondeo, quæ alebantur ab Ecclesia, vouebant etiam continentiam, turpius autem fuisset deficere à voto aliquam ex ijs, quæ publicè alebantur ab Ecclesia, quàm ex alijs, idcirco nolebat Apostolus recipi iuniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis autem verbis: *Volo iuniores nubere*, opponimus aliud, volo, ex 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continentes. cum enim istæ voluntates contrariæ sint, oportet dicere neutrum adferre præceptum, & absolutè quidem Apostolum cupiuisse, vt omnes continerent, tamē quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, vt iuniores quę non viderentur perseuetaturæ potius nuberent, quàm vouerent. Vide quæ de hoc loco diximus supra cap. XXX.

D Ad illud Concilij Romani dico, Primo, locum esse corruptum, & inintelligibile, & fortasse multo iuniorem numerum annorum debere poni pro LXXII. Dico Secundo, loqui Concilium non de omnibus virginibus, sed de illis solum quæ antequàm profiterentur, viros petierunt, vt ipsa verba Concilij indicant, illæ enim diutius quàm cæteræ probandæ videntur.

Ad Gregoriū dico, eum loqui de sola Abbatissa, sic enim ait: *Iuuenculas Abbatissas fieri vehementissimè prohibemus, nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cuius ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPVT XXXVI.

E *Licere filijs ingredi Religionem parentibus inuitis.*

DE Secundo, an videlicet filij inuitis parentibus fieri possunt religiosi. Lutherus in lib. de votis monasticis dicit, non posse filios, quāuis maximę ætatis sint, ingredi in religionem sine cōsensu parentum, si adhuc supersint. idem docet Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1304. & Cent. 6. cap. 6. col. 354. & Martyr in lib. de cœlibatu, & votis. Ratio eorum Prima est, quia præceptum de obediendo parentibus in omni ætate obligat, & sicut nō licet vlli vouere, quod non obedit parentibus, ita non licet vouere aliquid inuitis.

SECVNDO, quia vxor non poteſt ingredi religionem ſine conſenſu viri, nec ſeruus ſine conſenſu domini, ergo nec filij ſine cõſenſu patris, & cõfirmatur ex Concil. Gangrenſi, c. 16. *Quicumq; filij à parentibus prætextu diuini cultus abſcedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis, anathema ſint.* Contrariũ docet B. Tho. in 2. 2. q. 88. art. 8. ad 2. & antea idem probauerat exemplo ſuo, quippe inuitis & repugnantibus matre & fratribus, ordinem Prædicatorum profeſſus eſt.

Nos breuiter reſpondemus, licere filijs inuitis parentibus ad religionem trãſire, duabus ſeruatis cõditionibus. VNA, vt ad annos pubertatis peruenerint. Porro pubertas in viris eſt anno XIV. vt habemus, c. 1. de regularibus in Sexto; in fœminis anno XII. vt habemus can. puella, 20. q. 2. ALTERA conditio eſt, vt parentes non ſint in tali neceſſitate, vt ſine filiorum auxilio viuere non poſſint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei parentibus adeſſe.

Probatur iam hæc ſententia, PRIMO Scripturis. etſi enim hoc Scripturæ diſertè non docent, tamen eis valde conforme eſt. Gen. 12. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui,* Deut. 33. *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos: & fratrib. ſuis: Ignoro illos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactũ tuum ſeruauerunt.* Vbi Moſes in laudibus Leuitarũ ponit, quod parentes, & fratres deſeruerint, vt Deo liberius vacarent. Vnde gloſſa interlinearis exponit, qui dixerunt: neſcio vos, patri & matri curſum mentis impedientibus. Item Pſalm. 44. *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum.* Item Matt. 10. *Qui amat patrem, vel matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Et Lucæ 9. non permiſit Dominus eum, quem vocabat, vt iret domum ad ſalutandum, vel ad ſepeliendum parentem.

SECVNDO, ſacris canonibus; nam in Concilio Toletano X. c. vlt. *Parentibus,* inquit, *filios religioni tradere non amplius, quàm vſque ad quartum decimum eorum ætatis annum licentia poterit eſſe: poſtea vero, an cum voluntate parentum, an ſuę deuotionis ſit ſolitarium votum erit filijs licitum religionis aſſumere cultum.* Item 20. q. 2. can. Puella, qui ſumptus eſt ex Concilio Triburienſi, can. 24. *Puella,* inquit, *ſi ante duodecimum ætatis annum ſponte ſua velamen ſibi ſacrum aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes vel tutores id factum irritum facere ſi voluerint. Si vero in fortiori ætate adoleſcentula, vel adoleſcens ſeruire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibẽdi.* Item c. cum virum, de regularibus, Clemens III. loquens de puella nubili: *Tunc,* inquit, *quia liberum habet arbitrium in electione propoſiti, parentum ſequi non cogitur voluntatem.*

TERTIO, teſtimonijs Patrum. Chryſoſtomus in fine lib. 3. contra vituperat. vitæ monaſticæ: *Sin autem,* inquit, alloquens parentes, *vos contenderitis, filij quidem ſi fuerint egregia virtute prædιti, etiamſi nolueritis ad hanc peruenient Philoſophiam monaſticã ſempiternĩſque gaudijs fruentur, vos autem infinitos vobis ipſis cruciatus congeretis.* Idem hom. 84. in Ioannem: *Cum ſpiritualia* inquit, *impediunt parentes, nec agnoſcendi quidem ſunt.* Similia habet in c. 6 epi. ad Eph. in illud: *Filij obedite parẽtibus in Domino.* vult enim additum eſſe, *in Domino,* quia nõ debemus eis parere, cum pietatẽ impediũt. Theophylactus in c. 19. Io. in illud: Ecce mater tua: *Oportet,* inquit, *quidem parentibus ad pietatem obſiſtentibus non parere; non obſiſtentibus autem omni cura ſeruire.*

Ambroſius l. 1. de virginitate loquens de illis, quæ inuitis parentibus profitebãtur, non arguit ipſas, ſed eorum parentes, qui vim facere conabantur; quos dicit eſſe priores Gentilibus, qui filias præmijs ad virginitatem inuitabant: *Illic præmijs,* inquit, *reuocantur à nuptijs; hic ad nuptias coarctabuntur iniurijs?*

A *illic violentia ſit vt capiantur: hic fiet violentia ne profite-mur? & poteſt eſſe patientia Sacerdotum, vt non vel mor- oblata ſi ita neceſſe eſt, ingteritatis ſacrificium vendicent?*

Hieronymus in epiſt. de ſuſpecto contub. *Si qui-* inquit, *te corripit, quod ſis Chriſtiana, quod ſis virgo, ne- cures quod matrem deſerueris, vt in monaſterio inter vir- gines viueres: talis detractio laus tua.* Item, *crudelitas iſ- pietas eſt, illum enim præfers matri, quem præferre iuber- & animæ tuę.* Idem ad Heliodorum, quæ prima e- omnium: *Licet,* inquit, *paruulus ex collo pendeat nepos, li- cet ſparſo crine, & ſciſsis veſtibus vbera, quibus te nutrier- mater oſtendat, licet in limine pater iaceat; percalcato perg- patre, ſiccĩſque oculis ad vexillũ crucis euola; ſolum pietat- genus eſt, in hac re eſſe crudelem.* Idem in vita Malch- teſtatur eum, cum à parentibus ad nuptias minis & blanditijs cogeretur, eis inuitis, ad monaſterium ſ-

B contuliſſe.

Auguſtinus in epiſt. 38. ad Lætum, qui à matr- impediebatur, ne ad vitam perfectam ſequeretu- *Sed quid,* inquit, *dicit, aut quid allegat? fortè decem ill- menſes, quibus viſcera eius onerasti, & dolores parturitio- nis, ac laobres educationis? hoc interfice verbo ſalutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc me- mento, vt oderis in ea, ſi diligis eam, ſi tyro Chriſti es, ſi tur- ris fundamenta poſuiſti.*

Gregorius Turonicus in vita Leobardi & Pappu- læ, laudat eos, quòd tam ille, quàm illa, inuitis parẽ- tibus, monaſticam profeſſionem ſuſceperit. Grego- rius hom. 37. in Euangelia, in illud, Qui non odi- Patrem, &c. *Quos* inquit, *aduerſarios in via Dei pati-*

C *mur, odiendo & fugiendo neſciamus.*

Deniq; B. Bernardus epiſt. 3. quam ſcribit nomin- Heliæ Monachi ad parentes eius: *Sola* inquit, *cauſſ- qua non licet obedire parentibus, Deus eſt. Ipſe enim dici- qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non eſt m- dignus. Si vere me, vt boni, & pij parentes diligitis, qui me patri omnium Deo placere ſatagentem inquietatis, & ab eius ſeruitio, cui ſeruire, regnare eſt, retrahere tent- tis? verum nunc cognoſco, quia inimici hominis domeſti- eius: in hoc vobis obedire non debeo, in hoc cognoſco vos p- rentes, ſed hoſtes. Si diligeretis me gauderetis vtique, qu- vado ad Patrem meum atque veſtrum, immò vniuerſoru- Patrem: alioqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, n- peccatum & miſeriam, &c.*

D QVARTO, ratione B. Ambroſij lib. de virgin- bus: *Cui licet,* inquit, *maritum eligere, cur non licet De- præferre?* At licet filijs parentibus inuitis, matrimo- nium contrahere, cur non etiam liceat iiſdem inui- tis continentiam profiteri? Præterea licet viro, vxo- re inuita, ad religionem tranſire, quando matrimo- nium de præſenti quidem contractum erat, ſed nõ- dum conſummatum, vt habemus c. Verum, &c. E- publico, de conuerſione cõiugatorum, ergo mult- magis licebit inuito patre. Præterea quilibet inge- nuus poſt annos pubertatis eſt iuris ſui, quãtũ ad e- quæ ad perſonam & ſtatum ſuum pertinent. In ho- enim differũt ſerui à liberis. Deniq; magis obedien-

E dum eſt Deo, quà hominibus, Act. 5. Deus aute- cõſulit perfectam vitam, Mat. 19. omnibus in gen- re, & in particulari interna inſpiratione vocat quo- dam: ergo ſi parentes reſiſtant, audiendi non ſunt.

Neque argmenta in contrarium vim vllam h- bent. PRIMVM eſt, Deus iubet obedire parent- bus, & eos honorare, Epheſ. 6.

RESPONDEO, parentib. duo à filijs deberi, ob- dientiam, & honorem, id eſt, temporalia ſubſidi- Quantum ad primum, dico ex Chryſoſtomi, The- phylacti, Hieronymi, & aliorũ expoſitione in eu- locum: ideo Apoſtolum addiſſe, *in Domino,* vt i- telligamus, non eſſe eis obediendum, niſi in ijs, qu-

non impediunt pietatem. Quantum ad alterum, dico præceptum illud, vt alia omnia affirmatiua, non obligare, nisi in casu necessitatis, cũ videlicet pater sine filij opera viuere non potest. Si enim vel diues sit, vel habeat alios, à quibus alatur, filius nõ tenetur ei adesse, vt expresse docet Luc. 9. Dominus cum ait: *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.* Nam vt Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine vt vadam, & sepeliam patrem meum*, non dicere voluit; Pater meus mortuus est, debeo eũ sepelire; sed, sine vt maneam cum patre meo, vsque ad mortem eius: cum autem obierit, & eum sepeliero, sequar te.

SECVNDVM argumentum erat: Vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini: igitur nec filius sine consensu patris.

B RESPONDEO, vir non habet corporis sui potestatem, sed vxor, vt dicitur 1. Cor. 7. & ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu vxoris. Filij autem quoad personam suam, liberi sunt post annos pubertatis. Vnde B. Augustinus, qui ep. 36. ad Lætum, docuit posse filios inuitis parentibus sequi perfectionem, idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, vxorem id facere non posse sine consensu viri. pari ratione seruus non habet personæ suæ potestatem, sed Dominus eius, ideo de ea disponere non potest. Addit B. Thomas. 2. 2. q. 186. ar. 6. quod cum subiectio seruilis sit pœna peccati, non autem subiectio filialis, non mirum videri debet, si seruis adimitur aliquid, quod antea eis competebat, & id non adimitur filijs.

C Argumentum TERTIVM ex Concilio Gangrensi, cap. 16. RESPONDEO, fuisse eo tempore quosdam qui malè intelligentes verba Domini Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, &c.* prætextu Euangelij relinquebant non solum parentes, sed etiam vxorem, & liberos, nec eorum vllam curam gerebant, etiamsi maximè indigerẽt. hos ergo Synodus anathemati subijcit. Vnde c. 14. anathema dicit coniugibus, deserentibus coniuges. Et cap. 15. parentibus deserentibus filios, & cap. 16. filijs negligentibus parentes.

D Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum cõtra religiosos, qui parentibus adsunt, si eorũ præsentia necessariò indigeant: si autem non indigeant necessariò, adsunt quidem corpore ab eis, tamen eos iuuant quomodo religiosos decet, nimirum precibus apud Deum, nam etiam filij sæculares non eodem modo iuuant parẽtes, sed alij consilio, alij artificio, alij opibus, prout conuenit statui vniuscuiusque.

Addit QVARTVM argumentum Petrus Martyr ex Basilio quæst. 15. fusè explicata, vbi filios dicit nõ esse recipiendos ad monasticam disciplinam, nisi à parentibus offerantur.

E RESPONDEO, loquitur S. Basilius de filiis, qui ob minorem ętatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati, id quod textus Basilij loquitur apertissimè, *Eos*, inquit, *qui sub parentibus sunt dum ab illis ipsis adducuntur, coram multis testibus suscipiemus.*

CAPVT XXXVII.

Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.

DE TERTIO, an liceat coniugatis ex consensu mutuò suscipere vota perpetuæ continentiæ. Negat hoc disertis verbis Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterũ reuertimini in idipsum.* Vbi Paulus solùm ad tempus concedit vocationem ab vsu coniugali. Idem docent Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1304. vbi accusant Malchum Monachum, tanquam matrimonij contemptorem, quia ex cõsensu perpetuo abstinuit ab vxore, quã duxerat in captiuitate sua. Vbi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorum; nam, vt Hieronymus scribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in vxorem mulierẽ quandam, quæ virũ habebat; cum igitur nõ posset sine peccato adulterij illam accipere, simulauit nuptias, vt mortem euaderet, & illam pro sorore habuit, & tamen Magdeburgenses illum reprehendunt, quod illi mulieri misceri noluerit.

At hic error impudentissimus est, & probo PRIMO ex ipso Pauli loco: nam Paulus postquam ait: *Iterum reuertimini in idipsum.* subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secũdum imperium.* Vbi illud *Secundum indulgentiam*, non potest referri ad illud: *Nolite fraudare inuicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Nam abstinere ad tempus ex consensu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimus indulgere quod non libenter concedimus, sed quasi coacti. Paulus autẽ maximè cupiebat, vt continerentur, cum dicat: *Cupio omnes esse sicut meipsum*; ergo illud, secundum indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum reuertimini in idipsum.* Id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum: quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Augustinus li. 1. contra Iulianum, c. 21. Ambrosius, Theodoretus, & alij in hũc locum, ergo qui perpetuò cõtinent ab vxore ex cõsensu, rem gratissimam Paulo faciunt, tantum abest, vt ipse id prohibuerit.

SECVNDO, probatur ex Patribus. Basilius in quæstionibus diffusè explicatis. q. 12. *Eos*, inquit, *qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percũctari oportet, an ex consensu hoc faciant, &c.* Epiphanius hær. 59. & Hieronymus lib. contra Vigilantium dicunt, coniugatos non consueuisse sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab vxore promitterent. Quod idem statuit Concilium Arelatense II. can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quod sine consensu viri continentiam vouisset.

Augustinus in epistola ad Ediciam, quæ est 199. *Quod* inquit, *Deo pari consensu ambo voueratis, perseueranter vsque in finem reddere ambo debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissimè persevera.* Et epi. 45. ad Arment. & Paulinam: *Ambo*, inquit *Deo reddite, quod ambo vouistis.* Et infrà: *Sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris, &c.* Et supra: *Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo.* Idem Augustinus in epist. 32. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Therasia coniuge sua continentiæ votũ susceperit: ipse etiam S. Paulinus epist. 3. ad Aprum, mirificè eum laudat, quod cum vxore perpetuam continentiam Deo vouerat.

Gregorius libro nono, epistola 39. ad Theotistam patriciam: *Si verò*, inquit, *vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit?* Theodoretus libro quarto histor. capit. 13. laudat Pelagium Laodicensem Episcopum, quod prima die nuptiarum, cum ipse iuuenis iuuenem sponsam accepisset, ei persuaserit, vt simul continentiam vouerent. HILARIVS Arelatensis in epistola ad Augustinum, quę præponitur

libris

libris de prædestinatione *Sciat*, inquit, *sanctitas tua, fratrem meum cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam deuouisse: vnde rogamus sanctitatem tuam, vt orare digneris, quò hoc ipsum in eis Dominus confirmare & custodire dignetur.*

A Probatur TERTIO, exemplis eorum, quos rectè fecisse, quod ex consensu continentiam vouerint, nullo modo negari potest, cum sancti fuerint, & miraculis claruerint. PRIMVM exemplum est Mariæ & Ioseph. Quod enim veri coniuges fuerint, patet ex Euangelio Mat. 1. *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et: *Ioseph vir eius cum esset iustus, &c.* quod autem ex consensu perpetuo continuerint, certum est. Fuit enim error Heluidij à tota Ecclesia damnatus, quod B. Maria non fuerit semper virgo. Vnde B. Augustinus de cõsensu Euangelistarum lib. 2. cap. 1. *Hoc exemplo*, inquit, *magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere coniugium non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Neq; hoc exemplum aduersarij negare possunt.

B Nam Centuriatores Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. dicunt, Iosephum & Mariam ita verum coniugium cõtraxisse, vt voluerint statuto tempore, more aliorum coniugum liberos procreare.

Quod etiam docet Martinus Bucerus in caput 1. Matth. Petrus Martyr in lib. contra Smithæum de cœlib. & Caluinus in primũ caput Luc. Id autem etsi blasphemum est, cum beatam Mariam virginitate animi, quæ sola virtus est, spoliare nitatur, tamen in eo nobis deseruit, quod hinc habemus, non posse negare hæreticos, quin veri coniuges fuerint Maria & Ioseph. Porro ijdem Centuriatores Cent. 4. c. 5. col. 405. dicunt errorem Heluidij esse, dicere B. Mariam aliquãdo cum Iosepho viro suo rem habuisse: nec possunt dicere, B. Mariã, inuito Iosepho, continuisse, nec è contrario, cum vterque sanctissimus fuerit.

C SECVNDVM exemplum est Ammonis Monachi, qui cũ vxore virgine ex cõsensu semper virgo permansit, teste Palladio, in historia Lausiaca, c. 8. & quod hoc Deo placuerit, ex eo manifestè colligitur, quod eius animam S. Antonius in cœlum ab Angelis deferri cum summa gloria vidit, vt Athanasius refert in vita S. Antonij.

TERTIVM exemplum est apud Cassianum, Collat. 14. c. 7. vbi refert Laicum quendam, quia cum vxore sua, ex consensu continẽtiam virginalem colebat, adeo claruisse, vt Dæmonem quendam ferocissimum, quem S. Ioannes Abbas expellere ab obsesso corpore non potuerat, ipse sola sua præsentia mox expulerit.

D QVARTVM est S. Paulini & Tharasiæ vxoris. qui ex consensu votum perpetuæ continentiæ susceperunt. De quo vide epist 32. Augustini ad Paulinum.

QVINTVM est S. Maturiani & Maximæ vxoris, de quo vide Victorem libro primo de persecutione Vvandalica.

E SEXTVM est apud Gregorium Turonicum de gloria Confessorum, c. 31. vbi refert, quod cum ex duobus coniugibus, qui semper ex consensu castè vixerãt, altera mortua esset, alter in hæc verba prorupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quod hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi restituo: illa vero etiamsi mortua esset, subridens ait: Sile vir Dei, quia non est necesse prol. qui nostrum, nemine interrogante. secretum.*

SEPTIMVM est S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tomo 1. ex antiquo manuscripto refert, quod cum vnà cum vxore virgo permãsisset, multis miraculis claruit, & post annos centum à morte, inuentus est omnino integer, adeo vt ne barba quidem illi, quæ prolixa & cana fuerat, decidisset.

OCTAVVM est S. Henrici I. Imperatoris, sed secundi Regis, & Kunegundis vxoris eius, qui similiter ex consensu virgines permanserunt, & miraculis claruerunt, adeo vt vomerem candẽtem sine læsione calcauerit S. Kunegundis in testimonium virginitatis, de quibus vide Krantzium libro 3. cap. 32. mæ Saxoniæ.

NONVM est Petri Vrseoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. 4. qui cum vxore ex consensu castè viuens, miraculis illustris fuit.

DECIMVM est S. Catharinæ Suecæ, quæ cum viro suo virgo permansit, & miraculis claruit, Volaterranus lib. 21.

VNDECIMVM Boleslai Pudici Polonorum Regis, de quo sic canit Clemens Ianitius Polon.

Coniuge consenuit cum virgine virgo maritus,
Addictus studijs casta Diana tuis.

DVODECIMVM est Alphonsi II. Regis Castellæ, de quo similia refert Volaterranus libro 2. quod nimirum miraculis claruerit: & ab vxore perpetuo se continuerit.

Probatur VLTIMO ratione, nam tota caussa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui; & nemo potest rem alienam donare inuito domino. At ista caussa cessat, cum ex consensu fit votum.

Adde POSTREMO, quod solum contra obijci potest illud Matt. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* sed hoc facilè soluitur: nam non soluitur coniugium per votum continentiæ. Vnde Augustinus lib. 1. de serm. Domini, cap 25. *Beatiora*, inquit, *sane coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreatis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint; quod neque contra illum præceptum sit, quo Dominus dimitti coniugem vetat, & illud seruatur, quod ait Apostolus: Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint.*

CAPVT XXXVIII.

Per vota solennia solui Matrimonium ratum, non consummatum.

DE QVARTO duo sunt errores extremi. VNVS est Martini Kemnitij contra sess. 24. Concilij Tridentini can. 9. & Magdeburgensium, qui docent matrimonium siue sit ratum & consummatum, siue sit ratum tantum, non posse solui per monasticam professionem. ita docent Cent lib. 2. c. 12. col. 637. idem docet Erasmus in cap. 7. 1. ad Corinth. & in eandem sententiam propendet ex Catholicis Claudius Espencæus lib. 6. cap 4. de contin. suntq; pro hac sententia grauissima argumenta. Nam Matt. 19. & 1. Corinth. 7. matrimonium insolubile esse pronunciatur: quod autem hoc de rato dicatur, patet PRIMO, quia matrimonium ratũ non differt à consummato vlla essentiali differẽtia. copula enim carnalis actus quidam est coniugij, non essentia coniugij. SECVNDO, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi & Ecclesiæ vnionem inseparabilem, ergo indissolubile. Præterea TERTIO, per matrimonium ratum dat vir vxori potestatem corporis sui, ergo non potest inuita vxore continentiam Deo vouere.

ALTER error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiam cõsummatum dissoluatur per ingressum in religionem. Ita decreuit Iustinianus

C. de Episcopis, & Clericis l. fin. & refert hanc legem Gregorius lib. 9. epist. 39. pro sententia adduci solet Basilius in quæstionibus fusius explicatis, q. 12. vbi videtur dicere, virum, qui non potest ab vxore impetrare consensum trãseundi ad religionem, posse ea inuita id facere. adducitur etiam exemplum Theonæ Abbatis, de quo Cassianus col. 21. c. 9. scribit, quod cum per quinq; annos cum vxore vixisset, ac deinde Monachus fieri vellet, & ab vxore licentiam non impetraret, illa inuita, matrimonium soluit, & Monachus factus est, & cap. 10. scribit idem Cassianus, non debere hoc factum reprehendi, cum iste Theonas Apostolicis miraculis postea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factũ eius collaudatum fuerit.

A

At nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratũ solui per monasticam professionem, non autem matrimonium consummatũ, id habemus can. ex publico, & c. ex parte tua, & can. verum, de conuersione coniugat. & 27. q. 2. can. despõsatam, alijsque multis canonibus ibidem. quibus accessit Tridentini Concilij, sess. 24. can. 6. vbi dicitur: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.*

B

Probatur ergo secunda pars huius sententię contra secundum errorem. PRIMO, ex ipsa Scriptura. nam quod Christus ait: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et. *Qui dimiserit vxorem facit eam mœchari*, Matt. 19, & quod ait Apostolus 1. Cor. 7. *Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, &c.* in aliquo matrimonio locũ habere debet, ergo saltem in matrimonio consummato. si enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. SECVNDO, ex Patribus. nam Hieronym. in epist. 14. ad Celantium, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vouisset. item Augustinus epist. 45. ad Armentarium, & in epist. 199. ad Ediciam, disertè docet, non licere coniugi, inuito coniuge, vouere continentiam, & si id faciat, debere cogi, vt, voto non obstante, viro suo debitum reddat. Idem docet Gregorius lib. 9. epist. 39. ad Theoctistum, vbi reprehẽdit legem ciuilem quę permittit contrarium. Idem prohibent VIII. Synodus & Nicolaus I. in epistol. ad Carolum Regem, aliaque Cõciliorum & Pontificũ decreta apud Gratianum 27. quæst. 2. necnon in decretalibus, tit. de conuers. coniugatorum.

C

Ad testimonium Basilij respondeo, fortasse loqui eum de matrimonio rato, sed nondum consummato: quod si ita est, sententia eius nobis apertissimè fauet. Si autem de consummato fortè loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. PRIMVM enim asserit coniugatum venientem ad monasticen, debere interrogari, an consensum vxoris obtinuerit: *vir enim non habet potestatem corporis sui, sed vxor*, vt Apostol. ait 1. Corinth. 7. Deinde addit Basilius, si cõiux repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem: *Qui non odit patrem, matrem, vxorem, &c. non est me dignus*, Quæ duo inter se pugnare videntur. Sed addit TERTIO, sæpe accidisse, vt orationibus à Deo impetratum sit, vt coniux morbo correpta, consensum præbere cogeretur.

D

Videtur ergo S. Basilius velle, vt coniugatus, si Monachus fieri velit, primum consensum vxoris quærat, si impetrare non potest, oret Deum, & lacrymis & ieiunijs instet, quod etiam vxori persuadeatur, ac tum demum obtento cõsensu Monachus fiat. sic enim & Apostolo obediet, dum nõ sine consensu cõiugem relinquit, & Christo etiam parebit, dum vxoris amorẽ Christi amori postponit. Exemplum habemus in fratre & sorore S. Bernardi. Nam & ille ab vxore, & illa à marito orationum instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. 1. cap. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

E

Ad exemplum Cassiani dico, esse illud vnum ex ijs factis Sanctorum, quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem, quandoquidem ille tot claruit postea signis & virtutibus.

Probatur altera pars contra alterũ errorem. PRIMO, testimonijs Ecclesiæ suprà citatis. etsi enim aduersarij ea non recipiũt, tamen cũ nulla ipsi in contrariũ adferant, recta ratio docet, potius credendum esse tot sanctis Pontificibus, & vni generali Concilio, quàm simplici inficiationi paucorũ hominum.

SECVNDO, probatur exemplis Sanctorum. Ac PRIMVM, quod S. Teclam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptijs reuocauerit, testatur Epiphanius hæresi 78. & Ambrosius lib. 2. de virginibus.

SECVNDVM exemplum est S. Alexij, qui prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens, peregrè profectus est, castámque vitam perpetuò duxit. ita refert Simeon Metaphrastes in eius vita, cuius historia totius Ecclesiæ à multis sæculis celebratione confirmata est.

TERTIVM exemplum est S. Euphrasiæ, de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

QVARTVM, est S. Ceciliæ, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negauit viro suo Valeriano coniugale debitum, quia nimirum continenter viuere volebat.

QVINTVM est apud Augustinum li. 8. Confess. c. 6. vbi scribit, duos milites, lecta Antonij vita, mox vota monastica suscepisse, relictis sponsis, quas habebant: illas verò cum id cognouissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustino dicantur sponsæ, non vxores; nam sæpissimè Veteres sponsas & sponsos vocant vsq; ad consummationem matrimonij, atq; exinde maritos & vxores. Sic accipitur nomen sponsæ in c. Ex publico, & c. Carissimus, &c. Ex parte tua, extra de conuersione coniugatorum: & eodem modo August. lib. 8. Confess. cap. 3. *Institutum est*, inquit, *vt sponsæ iam tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatam.* Præterea aduersarij non solum vxores, sed etiam sponsas futuras, negant posse dimitti propter vota monastica.

SEXTVM est S. Leobardi, qui teste Gregorio Turonẽsi rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inita, & inuitis parentibus Monachus factus est.

SEPTIMVM est apud Gregorium lib. Dialog. 3. c. 14. vbi dicit, Gregoriam sacram virginem, nuptijs iam constitutis, ad Ecclesiam confugisse, & sanctimonialis vitæ habitum petijsse, ac impetrasse.

Probatur VLTIMO, duplici ratione. PRIMA est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine vllius detrimento: at status coniugij est imperfectior statu religionis, ergo poterit ab vno ad alium fieri transitus, quando id fiat sine vllius detrimento: fit autem sine vllius detrimento quando matrimonium est ratum, sed non consummatum. nam cum matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur; vnum proli iam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari; alterum ipsi coniugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, & quando

etiam

etiam poſſet, non tam commodè, cum non ſit amplius virgo. At nihil horum inuenitur in matrimonio non conſummato. Ibi enim nulla eſt proles, & vxor poteſt alteri nubere, & æquè benè, atque antea, cùm adhuc ſit virgo, & nihil infamiæ incurrat ex huiuſmodi repudio, vt notum eſt.

Dices; at iniuria illi fit, cum ſpoliatur inuita re ſua. Reſpondeo, tenitur conſentire marito volenti perfectiores nuptias ſine vlla comparatione inire, cum id facere poſſit ſine ſuo incōmodo, poteſt autem cogi vt faciat, quod tenetur facere.

Dices rurſum; ſi hæc ratio valeret quidquam, probaret non ſolum propter monaſticam profeſſionē matrimonium ratū dimiri, ſed etiam propter ſacrorum ordinum ſuſceptionem, ac præcipuè propter epiſcopalem dignitatem, cum etiam ſacro ordini ſit annexum ſolenne votum continentiæ, & ſtatus Epiſcoporum ſit perfectior ſtatu religioſorū. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis ſacri ſuſceptionem, vt Ioannes XXII. definiuit in Extrauaganti, Antique concertat. de voto.

Reſpondeo, non eſſe ſimilia; nam monaſticæ profeſſioni repugnat per ſe, & ex natura rei coniugium, non autem repugnat per ſe & ex natura rei ordini ſacro, ſed ex ſolo decreto Eccleſiæ.

Secunda ratio eſt, nam in matrimonio duplex inuenitur vinculum: vnum ſpirituale, quod ex ſolo conſenſu naſcitur: alterum carnale, quod naſcitur ex copula; ſed iſtud carnale dirimitur per mortem corporalem, vt patet ex 1. Corint. 7. ergo vinculum ſpirituale dirimi debet per mortem ſpiritualem & ciuilem: talis eſt monaſtica profeſſio, qua homo toti mundo quodammodo moritur. Et ex hac etiam ratione patet cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem ſacrum; nam ſacer ordo non requirit mortem illam ſpiritualem ſeu ciuilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

Ad argumenta duplex eſt ſolutio. Vna cōmunis Theologorum, quam præcipuè Sotus explicat in 4. diſt. 27. q. 1. art. 4. quod tam inſolubile ſit matrimonium tantum ratum, quàm conſummatum; & tunc ad illa omnia argumenta reſpondent, ea probare optimè matrimoniū ratum non poſſe dirimi ab homine, id eſt, humana vlla auctoritate, ſed tamen non probare, quin poſſit dirimi à Deo: Deum autem eſſe qui dirimit, cum ſponſum vocat ad religionem.

Dices; vnde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam conſummata per vocationem ad religionem, cum certum ſit, Deum omnia poſſe dirimere? Reſpondeo, ſcimus ex Eccleſiæ declaratione.

Altera ſolutio eſt communis Canoniſtarum, quā etiam ſequitur Caietanus in opuſculis. to. 1. tract. 28 qui docent, matrimonium conſummatum non eſſe ſolubile, niſi à Deo: matrimoniū autem ratum tantum eſſe ſolubile, auctoritate Pontificis, & etiam ſine illa auctoritate, ſolui per ingreſſum in religionē; & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matt. 19 *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet*; reſpondent, ea verba intelligi ſolum de matrimonio cōſummato. Nam hęc verba non ſunt dicta à Domino, niſi poſtquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*, quod non fit, niſi per copulam carnalem. Et ſic docet exponi debere hunc textum Alexander III. cap. Ex publico, de conuerſione coniugatorum.

Ad Primam rationem reſpondent, matrimonium ratum, & conſummatum non differre ſolùm accidentaliter, id eſt, vt rem operantem, & nō operantem, vt vult prima opinio; nec tamen differre propriè eſſentialiter, quaſi deſit matrimonio rato altera pars eſſentiæ, quomodo differūt homo & anima; ſed differre, ſicut perfectū & imperfectum, ſicut differūt homo, cui nō deeſt vlla pars integralis, vt homo mācus, ſurdus vel cæcus: id, quod ipſa verba oſtendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratū, & non conſummatum, ſi nihil ei deeſt, niſi operatio, ſiue effectus? & cur non dicitur etiam ſacerdotium ratum, & non conſummatum, antequā presbyter incipiat exercere ſacros ordines?

Porro id, quod deeſt matrimonio rato, id eſt, quod facit illud ſolubile. Nam ſacramentum matrimonij triplicem habet ſignificationem. Primo ſignificat gratiam inuiſibilem, ſiue coniunctionem Chriſti cū anima. Secundo, coniunctionem Chriſti cum Eccleſia per charitatem. Tertio, coniunctionem Chriſti cū Eccleſia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet ſolam primam, vt docet S. Thom. in 4. diſt. 27. q. 1. art. 3. q. 2. ad 1 & Innocētius III. c. Debitum, de bigamis. Quæ ſignificatio ſufficit ad conſtituendum verum Sacramentum, ſed ea non facit matrimonium inſolubile. nam illa coniunctio Chriſti cum anima non eſt inſolubilis, vt patet.

Matrimonium autem conſummatum habet alias duas, vt patet ex Paulo, Eph. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, niſi poſtquam dixerat: *Erunt duo in carne vna.* quòd certè fit per copulā: & cōfirmatur hoc totum ex eo, quod ſi matrimonium ratum, non conſummatum, ſignificaret vnionem Chriſti cum Eccleſia, ſequeretur eſſe digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet vnum tantum, aut nullum conſummauerit, quod eſt contra c. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu ſignificationi, vnius Chriſtj cū vna Eccleſia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad Secundam rationem dico, matrimonium ratum eſſe verum Sacramentum, ſed non perfectū, quoad omnem ſignificationem.

Ad Tertiam dico. Primo, eos, qui dant ſeipſos vxori, ſemper intelligere, ſe dare cum ea conditione, niſi vocentur à Deo ad ſpirituales nuptias. Secundo, non teneri coniugem ad ſoluendum eiuſmodi debitum cum detrimento boni ſpiritualis ſui, quando id poteſt fieri ſine vllo detrimento alterius coniugis, vt in præſenti accidit. Vtraque ſolutio eſt bona, ſed hæc poſterior eſt cōformior decretis & factis Pontificum, qui de facto diſpenſant in matrimonio rato, non conſummato. Præterea, prima opinio nititur teſtimonio Nicolai 17. q. 2. can. Scripſit, vbi dicit, Deum eſſe, qui ſoluit matrimonium, cum aliquē vocat ad religionem. At hoc fundamentum non eſt ſolidū, quia Nicolaus loquitur de matrimonio conſummato, & intelligit illud ſolui, quoad torum, non quoad vinculum.

CAPVT XXXIX.

De Eremitis.

SEQVITVR diſputatio Quinta de Eremitis. Eremitarum inſtitutū præ cæteris religionibus grauiſſimè reprehendunt Magdeburgenſes Cen. 4. & 5. c. 6, & 10. necnon Calu lib. 4. Inſtit. c. 13. §. 16.

Duo ſunt autem, quæ reprehendunt, ſolitudinē, & vitæ ſeueritatem. Solitudine dicunt eos peccaſſe dupliciter contra proximum. Primo, quod quaſi odio humani generis in ſolitudines receſſerint, cōtra illud Matth. 24. *Ecce in deſerto* [illegible] *nolite exire.* Et

Heb. 10 *Non deserentes collectionem vestram.* Secundo, quod illa officia charitatis deseruerint, quæ Deus mãdauit, cõtra illud Heb. 10. *Adiuuemus nos inuicem.*

Vitæ seueritate dicunt eos peccasse in seipsos. Primo, quod se exposuerint multis periculis, & tentationibus sine Dei mandato, cõtra illud Mat. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum*, Et ideo in pœnam peccati Deus permiserit eos vexari varijs modis à diabolo, vt de Antonio & Hilarione patet. Secundo, quod sui ipsorũ fuerint homicidæ, nimijs ieiunijs, cilicijs, alijsque spõte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. 20. *Non occides.* Et Coloss. 2 *Habeto honorem corpori.* Tertio, quod stulto labore seipsos vexauerint, in rebus ridiculis & fatuis ponẽtes religionẽ, vt patet de Simeone, qui in altissima colũna more auis plurimos annos vixit: in quo apparuisse dicunt miram diaboli fascinationem & illusionem.

At vitam Eremiticam sanctam & perfectam, & Deo gratam esse probatur. Primo, testimonio scripturæ, quæ vehementer laudat Heliam & Ioannẽ qui eremitarũ Principes fuerunt, siue solitudinem, siue asperitatem vitę consideres: nam de Ioanne dicitur Matth. 11. *Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioanne.* Helias autem quantus fuerit, vel ex eo patet quod in laudibus Ioannis Angelus posuerit, futurũ illum similem Heliæ: *Ipse*, inquit, *præcedet in spiritu & virtute Heliæ*, Luc. 1. Porro Helias vt plurimũ versabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, vt dicitur 4. Reg. 1. similiter Ioannes vixit in deserto ab infantia ad finem vsque vitæ, & pilis Camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque eius erant locustæ & mel syluestre, vt dicitur Luc. 1. Matt 3. Quocirca veteres Patrem Heliam & Ioannẽ Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, vt Basilius in epist. ad Chilonem, Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga redijsset: Chrysostomus hom. 96. in Mat. Hieronymus partim in epist. ad Paulinũ de institutione Monachi, partim in epist. ad Eustochium de virginitate Cass. Collat. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. histo. cap. 12. Theophylactus in primum caput Lu. Isidorus lib. 2. cap. 15. de offic. diuinis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipuè de Ioanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo nec tã aspero victu, & vestitu vsum, vt nos dicimus. Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 6. col. 248. dicunt, Ioannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synecdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adiacentibus deserto, & c. 10. col. 357. dicunt, Ioannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum eius erat in montanis Iudeæ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, & sterilitatem, quanquam ibi plurima oppida & pagi existerẽt, similiter exponunt Bucerus & Zvvinglius in cap. 3. Matth.

Rursus Centuriatores ibidem col. 356. dicunt, vestem Ioannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamẽ bene contextam, & talem, qualibus ordinariè vtebantur homines eius loci. quod idem ait Bucerus in cap. 3. Math. addit vero in eundem locum Chytræus, fuisse vestem similem illis, quas vndulatas vocamus: vel Italicè, dici ciambelotto, quibus certe nobiles nunc vtuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364. dicunt, locustas Ioannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores proijciebant tanquam in lege prohibitos, sed Ioannem illos manducare solitum Euangelica libertate. Quod idem sensit Melãchthon in concione de Ioanne Baptista, & aliquot alii in c. 3. Matth.

Hos errores refellit accuratè Petrus Canisius li. 1. de corruptelis verbi Dei. c. 2. 3. & 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Ioannem, probat Canisius. Primo, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

Secundo probat, nam Luc. 1. dicitur, erat in desertis vsq; in diẽ ostensionis suæ ad Israel, ergo non viderunt illum Israelitæ vsq; ad annum eius 30. quo nimirum se ostendere, & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitauit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, sed in verissima eremo.

Tertio ex illis verbis Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ.* vbi notandum est eam regionem Iordanis, vbi Ioannes prædicabat, fuisse etiam desertam. sic enim ait Matthæus c. 3. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Ioannes Baptista, in deserto prædicãs Baptismum pœnitentiæ.* ergo Ioannes venit à deserto in desertum; sed prius illud desertum vbi mansit Ioãnes antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, vt eius comparatione illud alterum non videretur desertum: nã alioqui cur Lucas diceret, venit à deserto in regionem, si hæc regio erat æquè deserta? Itaque vera est Euthymii sententia, qui in c. 3. Matt. docet, duplex fuisse in Iudæa desertum; vnũ interius quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant, alterum exterius, vbi non habitabãt quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebãt: ac Ioannẽ quidem vsq; ad annũ XXX. fuisse in interiori deserto, deide postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere Quartam rationem ex dubitatione Iudęorũ, qui Io. 1. petunt à Ioanne, quis ipse sit, nũ Helias, an aliquis alius? Si enim versatus fuisset semper in domo parentũ, certè sciuissent illum esse Ioannem filium Zachariæ, & Elisabeth. at quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, vsq; ad annos triginta: nemo erat qui eum agnosceret, & ideo petunt: *Tu quis es?* & quia videbant eum vestitũ eo modo, quo Scriptura testatur indui consueuisse Heliam, & simul sciebant rediturum Heliam ante Christi aduentum, ideo quærunt: *Helias es tu?*

Accedunt vltimo testimonia Patrum. Eusebius lib. 9. demonstrationum Euang. c. 5. *Præcedebat* inquit, *ex deserto inusitatum indutus habitum, omnemque communem hominum consuetudinem declinans: nam neque in vicum vllum, neq; in vrbem, neque in communẽ aliquem virorum cœtũ commeabat.* Et infra: *Repente*, inquit *nescio vnde è latebris solitudinis prodeuntem, & post prædicationem rursus in solitudinem, & latebras recedentẽ, sine cibo, sine potu, abhorrentem à multitudine: meritò obstupescebant, & ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum, *Ioannes*, inquit, *Baptista habuit sanctam matrem, Pontificisque filius fuit, & tamen nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, vt in domo parentum cũ periculo viueret castitatis, viuebat in eremo, & oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere* Accedant testimonia supra citata quæ Ioannem Eremitarũ Principẽ faciunt.

Iam verò de Ioannis veste, quod nõ fuerit ex panno, nec vllo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Mat. 11. *Quid existis in desertũ videre? hominem mollibus vestitum, ecce qui mollibus vestiũtur in domibus regum sunt.* Vnde Chrysost. hom. 10. in Ma. dicit Ioannis vestem compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam fuisse, & ibidem ait, fuisse cilicinã ad mundi contemptum indicãdum. Sanctus quoq; Bernardus in serm. de S. Ioanne Baptista: *Venit*, inquit, *Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiẽs, sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forte irratio-*

nabilium animalium, sit nec pilus cameli hominum est indumentum. Hæc ille. Et cur quæso sanctus Euangelista A tam sollicitè nobis Ioannis vestem descripsit, si ea communis, & ordinaria erat? cur vestem Christi non etiam descripserunt Euangelistæ, si personæ & non ipsius vestis ratio habebatur?

Porrò de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animalia, vel certè herbarum summitates, patet. PRIMO, quia Græca vox ἀκρίδες, nihil aliud significare potest, Euthymius docet. SECVNDO, quia Christus Luc. 7. ait: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens*, id est, vsque adeo tenui cibo, & potu vtens, vt nullo vti videatur. TERTIO, quia sic exponunt omnes Patres, quos vide apud Canisium.

B Probatur SECVNDO, vitæ eremiticæ institutum ex testimonijs sanctorum Patrum, qui vno cōsensu illud approbāt. Basilius in epist. ad Chilonem, martyrio comparat vitam solitariam, & soluit omnes obiectiones, quæ cōtra Eremitas fieri possunt. similiter in epist. 1. ad Gregoriū Theologum de vtilitate solitudinis multa disputat. Naziãzenus in Apologia pro fuga sua, vocat cœlestem vitam Eremitarum, & in epist. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, vt quod aliqui nunquam homines videāt, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam, quòd toto anno in oratione steterit, & ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus coruus C adferebat. Posteaquā autem hæc, & similia retulit, subiungit: *Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert: religionis, inquā Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentū, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.*

Epiphanius in compendiaria doctrina, inter ea, quæ in Ecclesia Catholica seruantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adiungit abstinentiam à carnibus, ouis, piscibus, & ab ipso etiam pane, & vino, humi cubationem, sacci gestationem, & similia.

Chrysostomus passim prædicat laudes Eremi, vt hom. 8. in Matt. vbi sic ait: *Si quis nūc ad Ægypti veniat solitudinem, paradiso prorsus omnē illam Eremum videbit digniorem & innumeros Angelorum choros in corpo-* D *ribus fulgere mortalibus, &c.* Similia habet hom. 69. & 70. in Matt. & hom. 14. in priorē ad Timotheum.

Hieronymus in epist. 1. ad Heliodorum: *O desertum*, inquit, *Christi floribus vernans, ô solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni Regis exstruitur, ô Eremus familiarius Deo gaudens, &c.* Idem in epist. ad Eustochium de virginitate dicit, eos, quis ex cœnobij ad Eremum tanquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem, & salem.

Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. miris laudibus effert Eremitas: *Nihil*, inquit, *de ijs dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane* E *solo, & aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contēplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest.* Et infra: *Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra videri quî potest?*

His adde Iustiniani nouellā cōstitutionē 133. vbi sic ait: *Solitaria vita atq; in ea contemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neq; ijs tātum, qui eam incolunt cōmodet, sed etiam omnibus alijs, &c.*

TERTIO, probatur rationibus. PRIMA ratio sumitur ab affectu, videmus enim magnam partem veterum Eremitarū euasisse viros perfectissimos & miraculis clarissimos, cuius rei testes produci possūt illi omnes, qui scripserunt vitas & res gestas Eremitarū, vt Athanasius in vita Antonij, Hieronymus in vita Pauli & Hilarionis, Palladius in hist. Lausiaca, Cassianus in Collationibus, Theodoretus in hist. religiosa, Sozomenus lib. 1. hist. c. 12. 13. & 14. lib. 3. c. 13. & li. 6. c. 28. & sequentibus, Ruffinus li. 2. hist. c. 3. & 4. Euagrius lib. 1. c. 21. & lib. 4. c. 7. ac vt de cęteris nunc taceam, certè Paulum I Eremitam Deus non pauisset annis LX. mittens ei per coruum singulis diebus dimidium panem; neque Antonius vidisset animam eius ad chorum Apostolorum in cœlum deferri, neque Leones illi sepulchrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum ferè annorum, & maximè vitæ austeritas Deo placuissent.

SECVNDA ratio, vita Eremitica est culmen & fastigium vitæ religiosę: nam omnes ferè Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quenquam transire, nisi prius diligēter in cœnobio se exercuerit, propterea quod Eremus non adferat perfectionem sed, præsupponat. B. Hierony. in epist. ad Rusticum, 1. Cassianus Collat. 10. c. 3. Aug. li. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 3. Benedictus in regula, c. 1. Bernardus serm. 3. de circoncisione. & hæc fortasse est caussa cur liceat omnibus ferè religiosis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirum vita illorū est solitaria, & proinde perfectorum. Cum igitur vita Eremitica perfectissima sit, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est, vitam perfectā adeo placere Deo, vt rectissimè voueri possit.

TERTIA ratio, austeritas, & solitudo sunt optima media ad optimum finem: nam finis austeræ & solitariæ vitæ est contēmplatio Dei, rerumque cœlestiū, vt patet ex Cassiano Collat. 19: quę est de fine vitæ Eremiticæ: eam autē optimam partem Dominus vocat Luc. 10. Mediū autem ad contēplationem omnium optimum, est habere animum collectum & intentū: cui rei mirum in modū deseruit solitudo, quæ omnem strepitū rerum, quę animum distrahere possent, procul arcet. hinc Dominus quotiescumque orare volebat, pergebat in montes, & loca deserta, Luc. 5. *Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.* Moysi quoq; Exod. 24. cum Deus loqui vellet, iussit vt solus ascenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirum, vt nihil videre posset, quod animū eius à Deo auocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, adeo hoc esse verum, vt etiam multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitauerint, & quidam etiā sibi oculos eruerint, vt sine distractione contemplare possent.

Idem de ieiunio, & reliqua vitæ seueritate dici potest. Nam quod ieiunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura vbiq; iungitur orationi. Tob. 12 *Bona est oratio cum ieiunio.* Matt. 17. *Hoc genus non eijcitur nisi in oratione, & ieiunio.* Luc. 2. &; *Hæc non discedebat à templo ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, & die.* 1. Cor. 7. *Vt vacetis orationi, & ieiunio.* & Chrysostomus hom. 1 in Gen. dicit ieiunium esse animæ instar alarum vt sursum ferri, & summa contemplari queat. similia habet Athanasius in li. de virginitate, & Basilius orat. 1. de ieiunio: & quisq; experitur, cum caro viget & floret & in delicijs agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de sapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum pestilentem elegit, vbi versaretur & doceret, vt ait Hieron. li. 2. contra Iouinianū, vt discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam; & ibidē refert Pythagoreos vitasse nō solum vrbes, sed etiam hortos, & omnia loca, quæ volup-

tatem adferunt: ne animi mollescerent, & à studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Egyptiorum, qui vt vacarent contemplationi siderum, neq; vxores habebant, neq; vllum propinquorum videbant, & cibo tenuissimo vtebantur. Scribit etiam Galenus in exhortatione medicinæ, animas hominum voluptatibus deditorum in multo sanguine tanquam in luto demersas nihil subtile, & cœleste contemplari posse.

Quanquam sancti illi Eremitæ, non solū propter contemplationem ita seuerè viuebāt, sed etiam alijs iustissimis de caussis. PRIMO, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiam si voluissent, eas commoditates vitę in deserto reperire, quæ in vrbibus reperiuntur. & hæc est caussa cur Paulus primus Eremita folijs palmarum indueretur, & fructibus eiusdem arboris aleretur, quia nimirum nihil aliud ibi erat: & similiter cur Ioannes locustis & melle siluestri viueret, quia eiusmodi reb⁹ illa eremus abundabat, vt Hieron. docet lib. 2. contra Iouinianum.

SECVNDO, quia occupati delicijs animi partim obliuiscebantur corporis, vt de Ioāne Abbate refert Cassianus Collat. 19. c. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset nec ne: partim etiā ægrè ferebant istam corporis seruitutē, & ideo quo rarius, & breuius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eo se feliciores putabant, vt Philo scribit de primis illis Monachis, in lib de vita contemplatiua supplicum. multi enim propter auiditatē spiritualium epularū vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

TERTIO, quia nouerant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatū, & patientiæ exercitationem: quia enim caro semper cōcupiscit contra spiritum, placet Deo, vt spiritus semper concupiscat aduersus carnem. Vnde Tertullianus, feras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

QVARTO, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis satisfaciēdum. Sancti enim qui serio iustitiā esuriunt, leues culpas grauiter vindicare solent. & hæc est vna ex præcipuis caussis, cur Ioannes Baptista tam seuerè vixerit: nam & ipse nulla fortasse peccata omnino volūtaria habuerit, cum scriptum sit, ne leui saltem maculare vitam famine posset: tamen quia missus à Deo fuerat, vt pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare: idcirco, vt Chrysostomus dicit homil. 10. in Matth. vestem habuit cumpunctioni & pœnitentiæ accommodatam. Ex his facilè iam erit ad argumenta respondere.

Ad PRIMVM argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio purioris vitæ concedere in solitudinem. Vnde Augustinus li. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, c. 31. *Quid est*, inquit, *quod vident, qui non possunt homines non diligere, & tamen possunt homines non videre? profectò illud quidquid est, præstantius est rebus humanis, cuius contemplatione potest homo sine homine viuere.* Itaque licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamen peccat qui sine odio solitarius manet.

Locus autem Euangelij: *Nolite exire*, ad litterā de aduentu Antichristi intelligitur. mysticum autē desertum, & penetralia significāt Ethnicorum & Hæreticorum falsa dogmata, vt Origenes, Hieronymus & Beda scribunt. in c. 24. Matt. Hæretici enim Christum inuenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum planè inuijs, & desertis, quos sancti Patres ne à longè quidem salutauerunt, qualis est hic ipse sensus horum verborum *Nolite exire*, quis enim vnquam cogitasset per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam? & tamen Magdeburgenses dicunt: *Ecce hic est Christus*, in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi diuini intelligentia.

A

Ad illud Heb. 10. *Non deserentes collectionem nostram*, dico Paulum accusare eos, qui ex eo odio, vel inuidentia non conueniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem concupiuissent, & ideo seorsim cum paucis conuenticula faciebant. Vnde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum. Adde, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa eremo simul conueniebant, vt nunc etiam Carthusianos, & Camoldulenses facere videmus.

B

Ad SECVNDVM argumentum respondeo cum Augustino lib. 1. de moribus Ecclesię, c. 31. vbi ille sic ait: *Videntur nonnullis* (Anachoretæ) *plusquam oporteret deseruisse res humanas, non considerantibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum quorum corpora videre non sinimur*, Vnde & Iustinianus loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipsos, & quidquid boni habent homines sæculares, per orationes conseruari sanctorum Eremitarum.

Dices, non sola oratio est opus charitatis à Deo præceptum, sed multa alia, vt Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, instructio, &c. quæ Eremitæ non modo non præstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea pręstanda.

C

RESPONDEO, ad opera charitatis non obligantur homines priuati, nisi quando se offert occasio. hoc enim interest inter Prælatos, & non Prelatos, quod illi tenētur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant. at isti non tenentur quęrere, sed solum oblata occasione facere alijs, quod sibi fieri volunt. Et quanquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, vt si quis ideo semper maneat domi, ne vlli pauperi occurrat: tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad TERTIVM dico, exponere se periculo, non esse peccatū, alioqui non liceret nauigare, nec præliari, &c. Sed peccatum esse temere exponere se periculo, quod faceret qui sine iusta caussa, & conscius suæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet. & similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine caussa, id est, sine proposito purioris vitæ, & non prius in cœnobio edoctus esset, pugnare cum diabolo, vt Patres citati docent, nisi fortasse extraordinariè Deus aliquem vocet, vt constat de Paulo primo Eremita, & alijs quibusdam.

D

Ad QVARTVM, dico, adeo sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, vt etiam diutissimè vixerint; nā Paulus primus Eremita vixit annos CXIII. Antonius CV. cęteri ferè omnes admodū senes fuerunt, vt ex collationibus Cassiani colligitur. Ostēdit etiā B. Hieronymus li. 2 cōtra Iouinianum, ex Hippocrate, & Galeno, conducere sanitati ieiunium, quod idē ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus. lib. v Pedagogi, c. 1.

E

Ad illud autem Coloss. 2. *Habere honorem corporis*, est duplex solutio Vna secūdum Augustini explicationem in epist. 59. ad Paulinum, vbi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habēria sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcēdum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet superstitiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus,

pus, non autem ad honorandum vel saturandum. hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosè; nam vt Paulus ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, 1. Corinth. 9.

A

Altera explicatio est Hieronymi in epistola ad Algasiam, & Chrysostomi in hunc locum. qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. porro honor corpori debitus id requirit, vt nō subtrahantur ei necessaria, neque sine vtilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebātur quidem, sed magna cum vtilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, vt patet ex longissima vita ipsorum: quam etsi interdū necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur, vt cum ieiunabant multis diebus sine vllo cibo, tamē quia vires ad hoc faciendum ex diuino beneficio habebant, non erat illis eiusmodi cibus necessarius.

B

Ad QVINTVM sufficit Apologia Teodoreti in historia religiosa. c. 26. vbi duobus modis defendit factum Simeonis. PRIMO, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus, cum enim plurimi ad eum cōfluerent, eumq; certatim tangerēt, vt curarentur à langoribus suis, vel certè, vt sanctitatem aliquam inde perciperent; ille indignum se iudicans tanto honore, & simul ægrè ferens tantam distractionem & impedimentum ab oratione, excogitauit rationem illam in columna viuēdi, quo nemo attingere posset.

SECVNDO, dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit nouo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur; nam Isaiam iussit nudum prorsus incedere per ciuitatem, Isai. 20. Hieremiam cathena lignea sponte sua circundatum, Hiere. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bouino coctum, & per dies CCCXC. dormire super latus sinistrum, & per XL. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbam radere, & pilos in medio furo in statera pōderare, & vnā partē cremare, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallij. Ezech. 5. deniq; Ioannem Baptistā iussit habitare cum bestijs, indui pilis camelorū, & vesci locustis.

C

D

Quod autē verè Simeon iste Dei instinctu in columna habitauerit, probat Teodoretus ex vita eius miraculis clarissima, & ex conuersione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ eius, tota noctę, & magna diei parte. id est, vsq; ad horam nonam orabat. deinde verba faciebat ad eos, qui illum inuisebant; inuisebāt autem tam multi, vt via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium & redeuntium hominum concursum, perēne quoddam flumen videretur. porro his cōcionib⁹ multa millia Ethnicorum ad Baptismū adduxit, sæpe etiam Iudæos & Hæreticos confutauit. Post cōcionem curabat ægrotos, qui ordinariè adferebātur; tanta autem erat fama nominis eius propter miracula, vt ex toto orbe terrarū eò concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Æthiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britānia.

E

Romæ verò in omnium officinarum vestibulis, & porticibus imagines eius visebātur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tanquam ad summum tribunal contentiones suas, & discordias dijudicandas adferebant. multa futura prædixit, quæ suo tēpore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Ieiunabat integram Quadragesimam sine vllo cibo & potu, idque plusquam per annos XXVIII. continuauit. Denique cum iam mortuus esset, adhuc stabat cadauer eius immotum, & erectum in columna, quemadmodum cum viuebat, post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarū, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facilè euanuissent omnes ipsorum obiectiones.

CAPVT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEquitur Disputatio Sexta de habitu & tonsura, de quibus duo explicanda sunt. Primo, antiquitas harum cæremoniarum. Secundo, ratio earum; nam Magdeburgenses Cent. 4. cap 6. col. 467. loquentes de habitu, & tonsura Monachorū, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturæ, nec vsui purioris Ecclesiæ. Caluinus quoq; lib. 4. Instit. c. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse vsum tonsuræ tempore Augustini, caussam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, & monachis, vt id facerent quod soli faciebant lasciuiores, & meliores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

Quidam verò Hortensius Landus librum scripsit de persecutione barbarorū, vbi multa dicit contra tōsuram Monachorū. Et ne videatur sine Scriptura loqui; profert aliquot Scripturas Testamēti veteris. Prima est Leuit. 19. vbi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum*. Cui similis est locus Hiere. 9. vbi Dominus dicit, se dispersurum omnes circumtōsos in comam. Tertia est Leuit. 21 vbi de Sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbam*. Quarta Ezech. 44. vbi idem habetur. Quinta in epistola Hieremiæ apud Baruch. c. vlt. vbi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes habentes caput, & barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, vt qui profitentur mūdi contēptum, & pœnitētiam, singulari & notabili habitu induantur, patet primo ex Dionysio, c. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vbi de professione Monachi loquēs ita ait: *Sacerdos*, inquit, *signo crucis eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit, &c.* Eusebius lib. 2. historiæ, c. 24. scribit ex Egesippo, Iacobum Apostolum fratrem Domini nunquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea vsum.

Athanasius in lib. de virginitate ante mediū, docet sanctimonialem, vt fuscam vestem & vilem gerat. Basilius epist. 1. ad Gregorium, multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quęstionib. fus è explicatis q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matt. dicit, Monachos habitu imitari Heliam & Ioannē, & li. de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachum vno tantum amictu, instituto suo conformi, vti solere.

Palladius in hist Lausiaca, c. 41. dicit etiā virgines sanctimoniales suo tempore cucullis vti cōsueuisse Tertullianus libro de velandis virginibus, meminit habitus Deo dicati, quo vtebantur sanctimoniales.

Ambrosius li. 6. epist. 36 de Paulino loquens, qui ex magno viro in sæculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorem offendetat: *Et cum ipsi*, inquit, *capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra; si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutauerit, indignum facinus appellant.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum Monachum: *Vidi quosdam*, inquit, *qui postquam renunciauere sæculo vestimentis dumtaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de conuersatione pristina mutauerunt*. Epist. 13. ad Paulinum: *Tunicam*, inquit, *mutas cum animo, &c.* Et Epist. 15. ad Marcellam *Tunicam fusciorem*, inquit, *induta se repente Domino consecrauit*. Epist. 22. ad Eustochium de virginitate omniũ cœnobitarum eũdem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam, & sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam. dicit enim vestes eius fuisse, tunicam sacceam, palliolum, & cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquẽs de sanctimonialibus *Vnus* inquit, *omnium habitus, linteamine ad tergendas solum manus vtebantur*.

Augustinus lib. 6 contra Faustum, c. 9. dicit peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornaméta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant; & in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tũc insigne continentiam profitentium.

Gregorius li. 2. Dialogorum, c. 1. meminit habitus Monachi, & l. 3. c. 4. meminit habitus sanctimonialis, denique Cassianus totum primum librum de institutis cœnobiorum consumit, in explicando habitu Monachorum, docens eos præscriptum habitum professioni congruentem à maioribus accepisse.

Adde duo Concilia: nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebãt & contemnebant alios Christianos, qui communibus vestibus vtebãtur. Concilium Carthag. IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. hom. 83. in Matth. & Hieronym. li. 1. contra Pelagianos, vbi meminerũt cãdidæ vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, vbi meminit sacræ tunicæ, qua vtimur in mysterio Christi.

Iam quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab ijsdem Patribus: nam cur vestẽ mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, c. 6. Eccles. hierarch. vt significetur vitæ mutatio. cur proprio, & certo vtantur religiosi vestiũ genere, rationes duas reddit Basilius q. 22. ex diffuse explicatis. Prima ratio est ad designandam propriam professionem. Si enim conuenit, vt aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici: & si Paulus 1. Cor. 11. iubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem vero velato, ad significandam subiectionem: cur non conueniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum? Secunda ratio est, vt religiosi saltem inuiti cogantur recte viuere. si non haberent certum habitum, non internoscerentur ab alijs, at nunc ab omnibus statim cognoscuntur & obseruãtur, & si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, & reprehenduntur.

Cur vtantur cucullis, rationem esse dicit Cassian⁹ loco notato ad designandam simplicitatem, innocentiámque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fasciis, & sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cucullis teguntur. Cur autẽ veste horrida, vt sacco, aut certe simplici, & vili vtantur, caussam reddunt Hieronymus & Cassianus locis notatis: tum ad agendam pœnitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos, & asperas vestes habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cum inducit Achab pœnitentem sacco indutum, 3. Reg. cap. 21. & Heliam veste pilosa tectum 4. Reg. 1. & Niniuitas sacco vestitos, Ionæ 3. & Ioannem pilis camelorum vtentem, Matt. 3. & deniq; multos alios: *Circumeuntes in melotis, & in pellibus caprinis*. Heb. 11.

A Quia tamen potest quis & bene, & malè vti veste insolita, id est, insigniter contempta, vel horrida, monet sapienter B. Augustinus lib. 2. de ser. Domini in monte, cap. 19. vt ex sola veste neminem iudicemus, sed ex alijs eius operibus discamus, vtrum id faciat cõtemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, & simulatione sanctitatis. Potest enim sub ouina pelle lupus latere, nec tamẽ debet ouis deponere pellem suam, quia sub ea aliquãdo lupus delitescit.

Nunc ad tonsuræ antiquitatem ostendendam, habemus in primis Dionysium eodem cap. 6. Eccles. hierat. vbi clarè dicit, Monachum futurum primũ tõderi. Deinde, inquit, alia veste priore abiecta. Habemus deinde Anicetum in epistola ad Gallos, vbi
B iubet radi caput in modum sphæræ.

Tertio, Athanasium in lib. de virginitate, Palladium in histor. Lausiaca, c. 41. & Hieron. in epist. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consueuisse.

Quarto, Epiphanium hæresi 80. & Augustinum de opere Monachorũ, cap. vlt. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

Quinto, Hieronymum & Augustinum qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 26. inter epist. Augustini: *Fratres tuos Dominum meum Alipium, & Dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes precor coronam tuam*. Augustinus in epistola ad Proculinianum
C Episcopum 147. *Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri, &c.*

Sexto, Isidorum li. 2. de officijs diuinis, c. 4. & Bedam li. 5. hist. Anglorum, c. 22. quorũ prior ab Apostolis dicit institutã esse tonsuram & coronam Clericorum, & Monachorũ, posterior dicit S. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, & ad eius imitationem omnes Clericos & Monachos idem suscepisse.

Septimo, Iustinianum, qui in Authenticis col. 7. tit. 5. c. 2. & 3. distinguit tonsuram Monachorum nouitiorum, quam Laicorum tõsuram vocat, à tonsura professorum.

Octauo, Concilia; nam Concilium Carthag.
D IV. can. 44. prohibet Clericos alere comã aut barbam. Cõcil. Tolet. IV. can. 40. iubet, vt omnes Clerici toto capite detõso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. ex quo apparet, olim eãdem fuisse coronam Clericorum & Monachorum: sed Monachi quidẽ seruarunt antiquã consuetudinem, Clerici verò magna ex parte illam mutauerunt.

Vt autem ad rationem tonsuræ veniamus. Primum, falsa est Caluini ratio; nam quod tempore Augustini non solum aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alij probi homines, idque sine peccato facerent; ex eo patet, quod pœnitentes videbantur tondere caput in signum doloris, & pœni-
E tentiæ, vt patet ex Concil. Agathensi can. 11. & Toletano III. can. 12. & præterea non solum Clerici, & Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, vt corona capillorum appareret, quod certè non erat in communi vsu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Isidoro li. 2. de officijs diuinis, c. 14. quod nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die cõsecrationis suæ tondebantur, vt dicitur Num. 6. Nazaræi enim sunt Monachi Testamenti veteris. At hæc ratio nõ mihi probatur, siquidem Nazaræi tũc solum tõdebantur, cum desinebant esse Nazaræi, insignéque illorum erat lõga cæsaries, vt ex eodem c. 6. Numeri patet. Immò Epiphanius hæ. 80. probat, Monachos

nostros

nostros debere esse tonsos, quia gerere comam lõgam, est proprium Nazaræorum Testaměti veteris. Sicut etiam Augustinus libro de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Testamenti veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redẽptionis nõdum reuelata erăt. Idem enim significabant velamen positum in facie Mosis, & coma lõga Sanctorum. At nũc posteaquam Christus apparuit, conuenit, vt qui Christo sunt cõsecrati, contrarium significent ablatione comarum. & hæc potest esse ratio prima nostræ tonsuræ.

SECVNDAM reddit Beda lib. 5. hist. c. 22. ad exprimendam imaginem spineæ coronæ Christi; vt enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui specialius Christum patientem imitari volẽt, speciali signo ornarentur.

TERTIAM & QVARTAM rationem reddunt Isidorus lib. 2. c. 4. de officijs diuinis, Rabanus lib. 1. de Inst. Clericorum, cap. 3. & Hugo lib. 2. de Sacramentis, p. 3. c. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui sunt superfluæ quædã corporis partes, ad significandum, debere Clericos & Monachos omnia superflua, & præcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt sic maneat vertex, id est, animus liber, & apertus diuinis contemplationibus, & illustrationibus: & rursum sic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem seruire Deo, regnare est.

QVINTAM reddit Dionysius c. 6. Eccles. hierarch. vt significetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata vlla specie, quã Monachus exhibere debet.

Posset addi SEXTA ratio tõsuræ Monachorum, nimirum vt signum esset pœnitentiç, & conuersionis: nam vt ante diximus, pœnitentes olim nonnisi tonsi recipiebantur. Porro tonsuræ Sanctimonialiũ rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianum, quia nimirum non lauabant vnquam, nec vngebant caput, & periculum erat, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis sordibus opprimerentur. Quanquam negari non potest, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demõstrandum; solent enim fœminæ capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco obseruandum, olim non tam rasuram, quàm tonsuram fuisse in vsu: tondebantur enim demissè quidem, sed ita tamen, vt cutis tecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino li. 3. pædagogi, c. 11. *Sed pili*, inquit, *tondendi sunt, non nouacula, sed tonsorum forficibus*. Item ex Optato Mileuitano, qui lib. contra Parmenianũ arguit Donatistas, quod Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raserint: *Docete*, inquit, *vbi vobis mandatum sit, radere capita Sacerdotibus, cum è contrario tot sunt exempla proposita, fieri non debere*. Item ex Hieron. in c. 44. Ezechielis, vbi dicit, Sacerdotes nõ debere comã alere, nec tamen radi, sed ita tonderi, vt cutis tecta maneat. Deniq; Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Paladius, Augustinus, Isidorus, Beda, & Concilia Carthaginense & Toletanum, nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Vnus est Anicetus Papa, qui, vt dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorsus indubitata, fortè enim falsũ titulum præ se fert. Nec tamẽ propterea reprehendimus vsum huius temporis, quo Monachi & Clerici raduntur; nam nec vnquam fuit prohibitum radi, & præterea einsmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diuersitate, variari possunt.

Ad argumenta Hortensij respondemus, in primis

A præcepta illa esse cæremonialia, & propterea non magis obligare, quàm obligent circumcisio, sacrificiã, &c. Dico præterea primũ & secundum locum ex Leuit. 19. & Hier. 9. nihil concludere; nam vt rectè notauit Isichius in hũc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Iudæis, ne comam rotundam efficerẽt; quod certe Monachi nõ faciunt, qui comam radunt, vno circulo capillorum excepto. Neq; hoc Deus absolutè prohibebat, sed solũ propter intentionem malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, vt eo tempore, & in ijs locis gentiles faciebant, vt notant Theodoretus q. 28 in Leuit. & Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad TERTIVM Leuit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolutè, sed ne radat in morte alicuius propinqui sui, in signũ doloris, voluit

B enim deus Sacerdotes esse cæteris constantiores.

Ad QVARTVM Ezech. 44. dico, Sacerdotibus Iudæorum fuisse prohibitam rasuram, non quod in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabăt, vt ex epistola Hieremiæ apparet. Quod ex se non esset malũ, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, iubetură Deo radi, Ezechielis 5. & præterea Num. 6. Nazaræus completo tẽpore consecrationis suæ iubetur radi. Vnde Paulo dicit Iacobus Acto. 21. *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum super se, his ergo assumptis sanctificate cum illis & radant capita sua*. Solum ergo propter viciniam

C idololatrarũ prohibebãtur Sacerdotes Iudæorum radi; quæ fortè caussa erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambrosij tẽpore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderẽtur; nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebăt, vt Ambrosius epist. 36. & Hieronymus in c. 44. Ezechielis testantur, posteaquã autem illa caussa cessauit, nihil absurdi faciunt qui ad aliquid sacrum significandi caput radunt.

Ad vltimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbã, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerare cultores suos.

D

CAPVT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

RESTAT postremo Disputatio de ratione viuendi, siue de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi viuendi apud homines religiosos. Vel enim viuunt ex labore proprio, vendentes aliquid, & ementes aliud: vel viuunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasterium adferunt, & in communi constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à pijs viris; vel ex mendicatione.

De singulis dicendum est. Ac PRIMVM, de primo duo fuerunt extremi errores. Vnus eorum, qui di-

E cebant non licere religiosis operari, & laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei prouidentia, & viuere ex alienis laboribus. huius erroris fuerunt Messaliani, siue Euchitæ, apud Epiphan. hæres. 80 & rursus quidam apud Carthaginem, teste Augus. lib. 2. retract. cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de sancto Amore & postea Io. Vviclefi apud Thom. Vvaldensem li. 4. de fidei antiquæ, art. 2. c. 22. & Io. Caluini li. 4. Instit. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore viuere quanquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed e-

solum qui non habent bona stabilia in communi. Primus error natus est ex duobus locis Scripturæ male intellectis, nimirum Matt. 6. *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes: Quid manducabimus, &c.* & Ioa. 6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Refellit hunc errorem August. in libro de opere Monachorum, ex verbis Apostoli 2. Thess. 2. vbi & se laborasse, & operatum dicit, ne quemquam grauaret, & alios monet, vt operentur, & laborent. Quia vero respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spirituali, id est, de oratione & exhortatione, notanda sunt alia loca, vbi expresse ponitur labor manuum Actor. 20. *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ:* ad Ephes. 4. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* 1. Thess. 4. *Operamini manibus vestris.* Ad hæc, vt acute notauit August. idem Apostolus 1. Corin. 9. dicit se operatum, cum tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certe non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non Euangelizauero, væ mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cum dicit se laborasse, cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata, respondeo, nõ prohiberi illis moderatam sollicitudinem quærendi cibum proprio labore; sed immoderatã & .. i perfluam. Potest autẽ tribus modis esse immoderata sollicitudo. Primo, ratione finis, vt si quis quærat cibum præcipua intentione, quasi sit ille vltimus finis, vt faciunt qui euangelizant, vt comedant; cum deberent comedere; vt euangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matt. 9. cum ait: *Primum quærite regnum Dei, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam;* id est, primaria intentione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

Secundo, ratione diffidentiæ immoderata est sollicitudo, vt cum quis adeo sollicitus est de rebus tẽporalibus, vt vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Matt. 6. *Nolite solliciti esse, &c.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; & sane persuadet efficacissimis argumentis; nã si Deus inquit, pascit aues, & vestit lilia, quæ cum non norunt, immo etiam prouidet Gentilibus, qui eum blasphemant, quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? & si vobis corpus, & animum donauit, quæ maiora sunt, quomodo credibile est non daturum cibum & vestes, quæ sunt minora?

Tertio, immoderata est sollicitudo, ratione temporis, vt cum quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestiue cras inciperet sollicitus esse. & hoc reprehendit Dominus cum ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* vbi notandum, non reprehendi prouidentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Ioseph. Gen. 41. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiam Dominus ipse habebat loculos, vt emeret cibos, Ioan. 13. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, & mala est illa, quæ non conuenit presenti tempori secundum rectam rationem.

CAPVT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

SEcundus error tria affert præcipua fundamenta. Vnum ex Apostolo, qui Eph. 4. 1. Thessal. 4. & 2. Thess. 3. præcipit Christianis, vt ex labore manuum victum quærãt, ex quibus locis tale argumentũ duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis: si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi: si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis & consiliorum tenere.

SECVNDVM fundamentum est ex Augustino, qui in libro de opere Monachorum dicit religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendũ, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait c. 17. *Quid* inquit, *agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquiunt, & Psalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sancta planè vita & in Christi suauitate laudabilis, sed si ab his auocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsæ escæ quotidie præparandæ, vt possint apponi & assumi. Si autem ad ista vacare seruos Dei certis interuallis temporis ipsius infirmitatis humanæ necessitas cogat, cur non & Apostolicis præceptis obseruandis aliquas partes temporum deputamus? citius enim exauditur vna obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris.*

TERTIVM fundamentum est ex consuetudine hominum antiquarum religionum; nam Epiphani⁹ hær. 80. Hieronym. epist. 4. ad Rusticum, Aug. li. 1 de moribus Eccles. c. 31. Cassian. lib. 2. c. 3. & lib. 3. c. 2. de institutis cœnobiorum, docent omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

His non obstantibus, respondemus cum B. Tho. in opusculo 19. & in 2. 2. q. 187. art. 3. & B. Bonauentura lib. de paupertate Christi, & in Apologia pauperum: ad victum labore manuum quærẽdum non magis teneri Monachos, quam sæculares. & probatur PRIMO, vel laborare manibus est præceptum, vel consilium. Si primum, omnes obligat, tam sæculares, quàm religiosos. Præcepta enim dantur omnibus, omnibus enim dicitur, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui spõte ad huius consilii obseruationẽ se obligauerit; talis enim est natura omnium consiliorũ: ergo religiosi qui id consilium nõ receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenẽtur religiosi ad omnia consilia, sed solum ad illa, quæ sponte suscipiunt.

SECVNDO, si tenerentur religiosi laborare manibus magis quàm sæculares, aut id esset ex præcepto naturali, aut ex positiuo: neutrum autem dici potest; quod enim non ex positiuo, patet, quia nullum tale exstat. quod non ex naturali, probatur: Nã præceptum de laborando, vt est naturale, dupliciter obligat, vno modo absolutè, alio modo, in certo casu. PRIMO modo nõ obligat singulos, sed Rẽpub. patet, debẽt enim in ea alij esse opifices, alij agricolæ, alij medici, alii iudices &c. & ex hac parte non conuenit religiosis laborare manibus, illi enim officiũ habent in Repub. orandi & psallendi, & similia faciendi. SECVNDO modo tenentur quidem singuli hoc præcepto, sed nõ minus sæculares, quã religiosi: nã omnes casus in quibus obligãtur singuli laborare manibus, nõ minus accidere possunt sæcularibus quam religiosis. v. g. vnus præcipuus casus est, si quis nihil habeat vnde viuat, nec possit licitè habere, nisi operãdo. Alius casus est, si quis teneatur prouidere alteri de cibo, & nõ possit licitè eum inuenire nisi operãdo. Tertius est, si quis non possit ocium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi quàm sæculares tenentur prouidere, ne moriantur fame & ocium fugere, ac superare tẽtationes. omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

TERTIO

Tertio, probatur ea illis ipsis argumentis, quæ contra nos proferuntur. Nam in primis Apostolus, in illis locis nō scribit Monachis, sed sæcularibus, vt patet præcipuè iuxta opinionem aduersariorum, qui docent nondum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquam præcipit operari absolutè, sed solum ad euitandum furtū, vel scandalum, vel ocium: nam Eph. 4. ait: *Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* Et 1. Thes. 4. postea quam dixerat, vt operarentur, subiungit rationem: *Vt honestè ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.* Vbi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε, id est, & nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cum videbant Christianos ex alienis bonis velle viuere. Et 2. Thes. 3. postquam dixerat: *Qui non laborat, non manducet.* Subdit: *audiuimus enim quosdam inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiosè agentes.* Qui ergo possunt furtum euitare, & scandalum, & ociū, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus nō obligat corporaliter operari.

Iam verò B. August. in lib. de opere monachorū, solum obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum viuebant, & nunc idem facere possunt, sine impedimento maioris boni, & tamen ex ocio, & pigritia nolūt; Nam c. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica mysteria exercent, quales sunt hoc tēpore omnes mēdicantes. Sic ait: *Si Euangelistæ*, inquit, *sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed planè vendicante potestatem, nimirum viuendi ex facultatibus populi.*

Dices; potestas petendi sumptus à populo, non est data nisi ordinariis pastoribus, alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, & contra canones multos, vt ex Clementina prima de decimis perspicuum est.

Respondeo, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod August. hoc dicat, de cuius sententia disputamus, & præterea siue religiosi prædicantes, & Sacramēta ministrātes, possint, ex iustitia sumptus petere, siue non possint, satis est quòd licitè possint petere saltem ex charitate, & accipere corporalia; sicut ipsi ex charitate ministrāt spiritualia, & populus accipit. Adde etiā, quod religiosi huiusmodi rectè dici possint operari manibus suis. Operari enim manibus est operari corporaliter, siue id fiat manibus, siue pedibus, siue lingua, siue alio modo: appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumētum præcipuum, quo operamur. Vnde etiam aurigæ, & nautæ, & cursores, & vigiles dicuntur operari manibus quia corporaliter exercētur, licet non minus pedibus quàm manibus in suo opere vtuntur. Qui ergo canunt in choro, publicè concionantur, docent, confessiones audiunt, planè manibus laborare dici possunt.

Itaq; soli contemplatiui; qui sibiipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Aug. ab obligatione laborandi illos omnes, qui in sæculo diuites fuerunt, & bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum, & vestitum, quandoquidē omnia sua ipsi Ecclesiæ in eius pauperibus dederunt, Sic enim ait de istis loquens, c. 25. *Si & ipsi*, inquit, *aliquid manibus operentur, vt pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientibus auferant excusationem, multo misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus diuiserunt. quod quidem si nolunt, quis audeat cogere?* & c. 21. tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniā omnia sua pauperibus dederant, quādo tempore famis agebant non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia eleemosynis Græcorum sustentata est, Act. 11. soli ergo remanent illi religiosi, qui in sæculo viuebant ex opificio, & in religione sibi solis vacant, nō populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolutè, sed solum quando, si operentur, non impedientur à maiori bono, & si non operentur, perniciosè ociosi erunt, nam si aliquis talis possit perpetuo orare, aut legere, & velit id facere, & inueniat qui eum in tali opere versantē gratis alat, cur non poterit id facere? nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, vt Gregorius testatur lib. 1. dialog. c. 1 & tota vita sua B. Alexius, vt in eius vita scribit Simeon Metaphrastes.

Vnde Aug. c. 17. eiusdem libri, vbi dicit monachos non debere excusari ab opere manuum per orationem, psalmodiam, electionem, & verbum Dei; clarissime indicat se loqui non de oratione assidua, nec de continua, & publica psalmodia, lectione, concione, quæ totum hominem occupant, sed oratione, psalmodia, lectione, & exhortatione priuata, & rara, quæ multum ocij relinquant, Ex c. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione seruili ad monasterium veniunt, vt vitam inopem, & laboriosam fugiant, & vacui pascātur ac vestiantur, & insuper honorentur, ab ijs, à quibus contemni conteri que consueuerant. de quibus etiam dicit c. 25. *Nullo modo decet, vt in ea vita, vbi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi, & quo veniunt relictis delicijs suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati.* Et c. 28. ait: *Ostendite*, inquit, *hominibus non vos in ocio facilem vitam, sed per angustam & arctam portam regnum Dei quærere.*

Ad argumentum Tertium, de consuetudine antiquorum monasteriorum dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cur autem eiusmodi regulam constituerint caussa est duplex. Vna, quia non poterant aliter sustentari: nam nec habebant prædia, & possessiones sibi relictas, vt nunc habent multi monachi, & eleemosynas à populo petere, nec audebant, cum populo non seruirent, nec vllo modo id suffecisset: nam vno in loco, sub vno Abbate degebant terna, vt minimum hominum millia, vt August. refert lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31.

Altera ratio est, quia illi monachi cùm non essent clerici, sed Laïci omnes, excepto Abbate, non erant satis occupati, & ideo ad fugiendum ocium necessarium erat ille laborare. Hieronymus in epist. ad Rusticum: *Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent vt nullum absque operis labore suscipiant non tam propter victus necessitatem, quàm propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, &c.* Nec tamen absolutè est verum omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio Sancti Martini Sulpitius in vita S. Martini, cap. 7. *Nemo ibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebantur, non emere, aut vendere, vt plerisque Monachis moris est quidquam licebat, ars ibi exceptis scriptoribus nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant.* Hæc ille. Vbi vides solos iuniores laborasse manibus, eosque non ad victum quærendum (nam nihil eis vendere licebat, sed viuebant ex bonis, quæ attulerant) sed ad ocium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Ægypto operabantur manibus, vt patet Act. 3. & 4. & ex libro Philonis de vita contemplatiua.

CAPVT XLIII.

Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE SECVNDO modo viuendi nulla potest esse dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis c.4. Act. vnusquisq; enim adferebat precia suarum rerũ Apostolis, & inde diuidebatur cuique sicut cuiq; opus erat. Deinde talis etiam fuit vsus antiquorum monasteriorum, vt reciperẽt si quid ij in commune dare volebant, qui Monachi fiebãt, vt patet ex Augustino, in ep.109. ad Sanctimoniales, vbi sic ait: *Quæ aliquid habebant in sæculo, quando ingressæ sunt monasterium libenter velint illud esse commune.* Item ser.2. de communi vita Clericorum: *Viuunt*, inquit, *nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt.* Et lib. de opere Monachorum c.25. ideo dicit, diuites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. Benedictus, vt in vita S. Placidi legitur: *Bona quæ fuerant Monachorum suorum, non sinebat aliò deriuari, quàm ad sua monasteria, vt inde multos Dei seruos alere posset.* B. Bernardus epist.1. ad Robertum: *Ostenditur*, inquit, *terra quæ cum illo, & pro illo dicitur, data fuisse.*

Denique hinc natæ sunt illæ leges Iustiniani, in Authenticis collat. 1. const. 5. §. illud quoque, & collat. 9. constitut. 15. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria; quæ illi ingrediuntur, pertinere. quanquam hoc tempore multæ religiones huic priuilegio renunciarunt.

CAPVT XLIV.

Licitum esse Monachis viuere ex rebus sponte oblatis & donatis.

DE TERTIO modo nulla quæstio esse deberet, nam B. Augustinus in Ps.103. conc.3. explicans illud: *Cedri, quas plantauit, illic passeres nidificabunt*; dicit cedros esse homines potentes, & diuites; passeres autẽ esse religiosos pauperes; nidificare verò passeres in cedris, significare, quod religiosorum monasteria à diuitibus huius sæculi eriguntur, & sustentantur: *Cedri Libani*, inquit, *nobiles & diuites, excelsi huius sæculi, quando cum timore audiunt: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, attendunt res suas, villas suas & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres, vt in cedris Libani nidificent.* Hieronym. in epist.27. ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, & sustentasset, vnum Monachorum, & tria sacrarum virginum. Gregorius Papa, vt lib.1. c. 5. & 6. vitæ eius scribit Ioan. Diaconus ex patrimonio suo septem monasteria erexit, & singulis prædia, & possessiones attribuit, sex in Sicilia, vnum Romæ. Similia exempla Caroli Magni, Caroli IIII. Henrici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPVT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione viuere.

DE QVARTO præcipua est difficultas. Oppugnauerunt enim acerrimè ordines mendicantium. PRIMO, Guilielmus de sancto Amore apud A Antoninum p.4. tit 11. c.7. §. summæ Theologicæ. SECVNDO, Desiderius Longobardus apud B. Thomam in opusculo 19. TERTIO, Gyraldus de Abbatis villa apud Bonau. initio Apologiæ pauperum. QVARTO. Ioannes Vviclef apud Vvaldensem lib.4. art. 2. doctrinalis fidei. QVINTO, Richardus Episcopus Armacanus ser.4. VLTIMO, Lutherus art. vltimo, & Brentius in Confess. Vvitemberg. ca. de votis monasticis, qui omnes docent, esse extra statum salutis eos, qui redigunt seipsos sponte ad mendicitatem, tum quod exponunt se euidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi forte ægrotent, eleemosynas petere, quæ debentur solum ijs, qui seipsos iuuare nequeunt, tum denique quod lex diuina & humana reprehendat, & prohibeat voluntariam mendicitatem.

B At nihilominus vitam religiosorum mendicantiũ tanquam sanctam, & perfectam approbarunt multi summi Pontifices; vt Innocentius III. teste Bonau. Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. & Nicolaus IV. vt refert Ioannes XXII. in Extrauaganti, Quia quorundam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, vt refert Nicolaus IV. c. Exijt, de verborum significatione in 6. & Constantiense, sess. 8.

Rectè autem fuisse hanc vitam approbatã ostendemus sequentibus rationibus. PRIMO, exemplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones, neq; proprias, neq; cõmunes, vt patet ex illo Luc.9. *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Et quod C non operaretur manibus, sed eleemosynis fidelium vixerit, patet ex illo Luc.6. *Mulieres aliquæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Item ex tota eius vita, siquidem natus est in domo aliena, vixit in domibus & ex rebus alienis: nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zacheum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitauit in iumento alieno; fecit vltimam cœnam in domo aliena: sepultus etiam in sepulchro alieno. Vnde Ps.39. dicit: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et Psal. 108. *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum.* Quibus in locis est vox. אביון quæ habetur etiam Deut. 15. vbi dicitur: *Non* D *erit inte mendicus.* Quem locum pro se adferunt, qui dicunt, illicitam esse mendicitatem, & certum est vtrumque Psal. de Christo intelligi: nam priorem allegat Paulus ad Heb 9. de Christo: *In capite libri scriptum est de me, &c.* Et posteriorem allegat Petrus, Act.1. *Scriptum est enim in libro Psalmorum, Episcopatum eius accipiat alter, &c.* Item 2. Cor.8. *Propter vos egenus factus est, cum esset diues.* Græcè ἐπτώχευσε, significat enim πτωχεύω, mendicare, vnde apud Homerum Odiss.17. *δαῖτα πτωχεύειν*, prandium mendicare.

Ad hoc respondet Armacanus, Christum fuisse pauperem, sed non mendicũ, & pauperem nõ amore paupertatis, sed quia restrictio dominij eius id exi- E gebat. Dicit enim Christum successisse Adamo in dominio originali, cui repugnabat tam habere proprium, quàm mendicare; Adamus enim in statu innocentiæ fuit dominus omnium bonorum terrenorum, sed ita tamen, vt non posset accipere in vsum suum, nisi necessaria, nec sibi aliquid apropriare: diuisio enim nata est post peccatum. Itaque in statu innocentiæ non fuissent propriæ diuitiæ, nec tamen fuissent vlli egeni, & mendici. Quoniam ergo Christus natus est cum iustitia originali, habuit etiam tale dominiũ, quale Adam, & ideo repugnabat illi habere propriũ, & simul repugnabat mendicare; cum omnia essent sua, quantum ad vsum, tamen fuit re-

strictum

strictum dominium eius, quia debuit esse sub lege: & sic fuit pauper, quia non potuit vti suo naturali dominio, obstante lege ciuili.

Hæc omnia sunt contra apertas Scripturas, & primum quod Christus verè fuerit mendicus, & caruerit non solùm vsu, sed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, perijt per diuisionem rerum iustè introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominium diuinum semper habuerit. Itaque fuit verè mendicus, vt ex Psalmis, & ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam verè Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi vt mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominiū ciuile, & proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarum, quæ sibi donabantur, patet ex Ioan. 12. vbi dicitur Iudas fur, quia vsurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus non habebat proprietatem, nec dominium ciuile, non erat furtum illud Iudæ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes.

Denique, quod Christus amore paupertatis, & non ex restrictione dominij fuerit mendicus, planum est; nam quis illum coëgit fieri sub lege? nonne sponte id ipse elegit? quod certe poterat non eligere si odisset paupertatem. Præterea etiam existens sub lege nōne poterat facile ditescere si voluisset? nonne turbæ illum Regem facere voluerunt? cur ergo non habuit, vbi caput reclinaret, & sponte non habuit, si non amabat paupertatem? denique cur Paulus 1. Cor. 8. vocat istam gratiam Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus?

Dicit SECVNDO Armacanus, Si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, nō imitanda, sicut quod ieiunauerit XL. diebus sine vllo cibo. At mendicare, sine vllo miraculo fieri potest, vt experiētia docet; ieiunare aut sine omni cibo non potest sine miraculo. At hæc, non consuluit Christus, vt se imitaremur ieiunando sine omni cibo, consuluit autem, vt se imitaremur mendicando, cum ait Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

SECVNDO probatur, exemplo Apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matt. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in cōmuni, vt patet Matt. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas, &c.* Nec operabantur manibus, sed viuebāt ex liberalitate eorum, quibus prædicabant, vt patet ex eodem cap. 19. Matthæi, & 1. Cor. 9. Talis autem est vita mendicantium. Vnde S. Franciscus, qui cum sancto Dominico primus auctor fuit huius instituti, pro regula suscepit decimum caput Matthæi.

Ad hoc respondet. PRIMO, vitam illam Apostolorum fuisse à Christo institutam ad tempus tātum, nimirum dum in Iudæa prædicabat ante suam passionem, nam Lucæ 22. Dominus reuocauit ista præcepta dicens: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquam aliquid defuit vobis, sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram.* Vnde & loculos cum pecunijs habuit extremo tēpore, vt patet Ioan. 12. & 13. ex quo apparet, iam tunc abrogasse, quæ dixerat Matth. 10. *Nolite possidere aurum, &c.*

SECVNDO obijciunt, hoc fuisse præceptum, non consilium Euangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consiliū sequi. TERTIO, Apostoli ex Domini ordinatione ex iustitia petebāt à populo victum, vt patet ex illo Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam?* ergo non mēdicabant. At nostri mendicates non petunt, nec petere possunt victum ex iustitia.

A Ad PRIMVM respondeo, siue ad tempus siue non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissime colligi, esse licitam, & sanctam, & imitatione dignissimam eam vitā: nisi forte Christus ad tēpus vitam illicitam instituerit. Præterea non est verum, Christum reuocasse vnquam illam institutionem quoad modum viuendi: reuocauit quidem id quod dixerat: *In viam Gentium ne abieritis.* At illa documēta de nō possidendis pecunijs in zona, &c. nūquam reuocauit, vt patet ex 1. Cor. 9. Quādo autem ait Lucæ 22. *Nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, &c.* non iubet vt hoc faciant, sed prædicit

B illis, tempore passionis suæ futuros eos in tali timore, & perturbatione, in quali sunt ij, qui non fidunt vlli amico, & ideo sibi ipsis prospiciunt, & tunicam vendunt, vt gladium emant. Neque loculi Dominici repugnant illis verbis, *Nolite possidere aurum, &c.* Nam, vt Nicolaus exponit in cap. Exijt, de verborum significatione, in Sexto. Dominus vtrāque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam, quæ nihil habet, neque in particulari, neque in cōmuni, excepto simplici vsu rerum donatarum: & rursum illam, quæ aliquid habet saltem in communi; sed vnam instituendo, non destruxit alteram.

C Ad SECVNDVM dico, illa verba nōn esse præcepta, sed consilia, & instructionem ex parte populorum, & aliorum prædicatorum, & simul esse ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, vt patet ex declaratione Pauli 1. Cor. 9. vbi dicit, Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, ex quo colligit, teneri populum ad alendos Euangelistas, & simul dicit, se non vsum fuisse hac potestate, ex quo patet, non fuisse præceptū prędicatoribus, vt viuerēt ex populi sumptibus.

Ad TERTIVM dico, Apostolos ex Domini ordinatione potuisse aliquando ex iustitia petere à populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex

D sola charitate. Pro quo nota ex Aristot. lib. 8. Ethic. ca. 13. duplicem esse iustitiam; vnam legitimam; alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto vnus cogitur alteri aliquid soluere. Moralis dicitur, quando sine pacto, aut lege vnus laborat pro alio, ita vt consurgat obligatio quædam compensandi laborem, sed tamen non possit eum compellere ad eiusmodi compensationem. iam Dominus ordinauit eos, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

Hæc ordinatio respectu fidelis populi & ordinariorum pastorum, est præceptū iustitiæ in rigore; quando enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, & Pastor potest cogere populum ad temporalia dāda, & hoc modo poterant Apostoli tanquam Episcopi co-

E gere Christianos ad sumptus faciendos. At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarij, illa ordinatio non inducit rigorem iustitiæ, sed quādam æquitatem, seu moralem iustitiam: & hoc modo Apostoli quando prædicabāt Iudæis ipso Christo viuente, non poterant cogere populum ad sumptus faciendos; nam nec populus susceperat Euangelium & Apostoli nondum erant Pastores ordinarij: nam adhuc tenebantur Iudæi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas soluere, itaque Apostoli accipiebāt sumptus ex morali iustitia, vel petebant ex charitate.

Iam religiosi mendicantes, qui mittuntur à Summo Pontifice ad prædicandum & Sacraméta ministranda, poterant facere pactum cum ipso Pótifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, & tunc ex rigore iustitiæ illos petijssent: poterant etiã mitti à Pontifice eo modo, quo Christus misit Apostolos ad Iudæos, antequam lex vetus cessasset, nimirum vt ex quadam æquitate peterent sumptus: nam *dignus est operarius mercede sua*, & qui Euangelium annunciat de Euangelio viuere debet, non enim Christus dixit, qui est ordinarius Euangelista, dignus est mercede sua sed *dignus est operarius*, id est, quicũque id operatur licitè, dignus est mercede sua, & hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, c. 21. visum tamen est melius tam Pontifici mittenti, quàm ipsis qui mittuntur, vt non peterent vllo modo ex iustitia, vel æquitate, sed solùm ex charitate, sicut ipsi non ex debito, sed ex charitate ministrant spiritualia.

TERTIO & VLTIMO probatur ex euentu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, & prodigijs cõfirmatum est, quæ Deus edidit per Sãctos Frãciscum, & Dominicum auctores huius vitæ, deinde ab eo tẽpore conuersio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi Christiani, cõseruatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mẽdicantium maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPVT XLVI.

Soluuntur obiectiones.

AT in contrariũ obijciunt plurima argumenta, sed omnia reducuntur ad sex. PRIMVM est quia mendicitas iure diuino, & humano prohibita est; nã de diuino patet Deut. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.* De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. 11. cap. 25.

RESPONDEO, quantum ad legem diuinam, sine dubio nõ prohiberi ea lege mendicationẽ vel mendicitatem. cum in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua, &c.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus verò agi de pauperibus, qui etsi indigẽt aliorum auxilio, tamen non debent mẽdicare, sed debet eis à diuitibus prouideri. Non valet ista solutio; nam vtrobique est אביון quod propriè significat mendicum, & ad verbum verti poterat, nõ deerunt mẽdici in terra tua, sicut supra dixerat: *Mendicus non erit inter vos.* Et prætera apud Iudæos multi erant mẽdici, vt patet Lucæ 19. de Lazaro, Lucæ 18. de cæco secus viam mendicante, Ioan. 9. de alio cæco mendicante, Act. 3. de claudo mendicante ad portam templi speciosam.

Ad illa igitur verba: *Non erit mẽdicus inter vos*, Respondeo dupliciter. PRIMO, illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promitti tantã vbertatem rerum, vt nullus sit futurus mẽdicus, qui sensus maximè conuenit Hebræo textui, sequitur enim immediatè: *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.* Neq; repugnat hæc promissio illis verbis; *Non deerit mendicus in terra tua, &c.* Nam promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris vniuersa quæ iussit.* Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non seruandam, prædicit, nunquam defuturos mendicos; & monet, vt illis benefaciant.

SECVNDO dici posset cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem, hac lege pro-
A hiberi mendicationem, non ex parte mendicantiũ, sed ex parte diuitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cùm infrà dicat, non deerunt mendici, sed præcipit diuitibus, vt quãtum est in se, prouideant ita pauperum necessitatibus, vt nulli cogantur mendicare. Melior est tamen prior solutio; nam si Dominus iussisset diuitibus vt non paterentur mendicos, peccassent diuites in populo Iudæorum, qui reuera permittebant mendicos tempore Christi, & tamen nunquam de hoc reprehensi leguntur à Christo, neque ab Apostolis. Præterea, si Dominus ibi prohibuit diuitibus, ne permitterẽt mendicos, quomodo ibidem præcipit diuitibus, vt mendicis eleemosynam faciãt? Porrò lex ciuilis lo-
B quitur de illis, qui mendicant, vt ociose viuant, vel vt lucrentur, &c. Cùm nullam adferant populo vtilitatem, vnde ibidem inertes dicuntur.

Argumentum SECVNDVM. Scriptura passim detestatur mẽdicitatem, vt caussam multorum malorum Prouer. 30. dixit ille cum quo est Deus: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei* Eccl. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt* Psal. 36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Psal. 108. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.*

RESPONDEO, loquuntur hæc loca de inuolun-
C taria mendicitate; qui enim mendicat coactus, & animum habet ad opes, ille facile furatur, & peierat, &c. Quãquam ad primum locum possunt dari duæ aliæ solutiones. PRIMA est, sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in Ecclesia. illis enim nocent nimiæ opes, & similiter nimia egestas. Viris autem perfectis qui sciunt cum Paulo abundare, & penuriã pati, tam opes plurimæ, quàm etiam summa egestas sunt instrumẽta virtutum, vt patet de Iob, qui vtrumque expertus est. Vnde Chrysostomus homil. 18. in epist ad Hebreos, & Ambrosius serm. 8. in Psalm. 118. dicunt, hæc verba Salomonis conuenire hominibus Testamenti vete-
D ris, quia imperfecti erant.

SECVNDA solutio est, à sapiente hoc loco recusari non quamlibet mendicitatẽ, sed illam solum, quæ est exposita periculo, qualis non est religiosorum mendicantium: illi enim certo sciunt sibi non defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthæi 19. *Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* & Marc. 10. Centies tantum nunc in tempore hoc: tum ob populi deuotionem, à quo non dubitant se recepturos temporalia, cum ei ministrẽt spiritualia. Immo videtur religiosi ad literam petere, quod sapiens petit. Nec enim volunt diuitias, & ideo eas re-
E linquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, & ideo dicunt, tribue tantum victui meo necessaria,

Illud autem Psal. 36. *Non vidi iustum, &c.* Difficile est; nam Elias iustus erat, & tamẽ quærebat panem, cum diceret viduæ: *Adfer mihi, obsecro, buccellam in manu tua* 3. Reg. 17. & Dauid quæsiuit panem ab Achimelech, 1. Reg. 21. & Lazarus quærebat micas panis, Luc. 16 Hieronymus & Augustinus exponũt de pane spirituali. Caietanus & Lyranus dicunt loqui Psalmum de eo quod fit vt in plurimum. Titelmanus optimè dicit debere referri illud *derelictum*, etiam ad *semen quærens panem*, vt sit sensus: Non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem, derelictum. Vel certè ibi quærere, non significat quærere quomodocumque, sed quærere cum anxietate & labore, vt illi faciunt, qui diu quærunt,

& vix inueniunt. Vnde in Hebræo est verbum in Piel בקש quod significat quærere diligenter.

Argumentum Tertium. Opes moderatæ necessariæ sunt, vel saltem valde vtiles ad vitã beatam & perfectam in hac vita ducendã; nam Ecclesiast. 7 dicitur: *Melior est sapientia cum diuitijs, & vtilior videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit & pecunia*, Actor 20. *Beatius est dare, quàm accipere.* Et Arist. lib. 1. Ethic. c. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatem.

Respondeo, opes & egestatem habere sua commoda & incommoda, nam opes prosunt, quia materiam præbent libertatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conseruãdi & dispensandi: & Contra; paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientię, & liberat à sollicitudine conseruandi, & distribuendi pecunias; sed obest, quatenus affert sollicitudinem quęrendi victum. Verum omnibus consideratis, videtur esse maius bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quàm id, quod adferunt diuitiæ; & minus malum, quod paupertatẽ comitatur, quàm id, quod comitatur diuitias, & præsertim iis, qui ex officio Euangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis eiusmodi vitam consuluit, Matt. 10. & ipsi etiam Apostoli. Act 6. testãtur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastæ respondeo, nõ voluisse eum dicere, meliorem esse sapientiam cum diuitijs, quàm sine diuitijs, sed meliorem esse sapientiã cum diuitijs, quàm sine sapientia diuitias. Ita Titelmannus & rectè; nam in Hebræo non habetur melior, sed, bona est sapientia cum diuitijs: quod non potest dici, quia sit mala sine diuitiis, sed quia sine ipsa malæ sunt diuitiæ, & hoc probat, cum ait: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quod sapientia vitã tribuit possessori suo, quasi dicat: Etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus, tamen sola sapientia vitam prębet, & ideo sine sapientia parum aut nihil prosunt diuitiæ.

Ad illud Act. 20 dico, cæteris paribus beatius esse dare omnia sua simul propter Christũ, & accipere postea aliquid modicum, quàm parum dare, & nihil accipere; & similiter beatius esse accipere temporalia, vt possit expedite, & commode dare spiritualia, quàm nihil accipiendo impediri à spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo, Primum loqui eum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget: nã felicitas Christiana, nec ipsa in se eget vllis terrenis opibus, cum tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendã valde necessariæ sunt opes, cum melius humilitate & patientia, quam opibus ad regnum perueniatur æternum. Deinde addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in ciuitate viuere, & vxorem ac liberos habere, & Rẽpublicam vnà cum aliis gerere velit. Eiusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint Si quis autem velit sibi soli viuere, & contemplationi vacare, huic certe Aristoteles opes necessarias esse minime iudicabit, modo is habeat vnde viuat sine dispendio contemplationis.

Argumentum Quartum. Redigere se ad extremam inopiam est vitium: nam virtus cõsistit in medio, vitia in extremis, sed dare aliquid est mediũ, nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo 2. Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.*

Respondeo, medium in virtutibus, excepta iustitia, non cõsiderari penes ipsas res absolute, sed cum ordine ad rationem, & omnes circumstantias. Verbi gratia, non est medium in temperantia, comedere vnum panem, & extrema comedere duos, aut nullum, sed medium est tantum panis accipere, quantùm ratio dictat tibi hoc tempore conuenire; vnde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est & vitiosum homini patrifamilias, qui ex officio alere debet vxorẽ, filios, seruos, &c. At ei, qui statuit modo renunciare, & soli orationi, & prædicationi instare, plane medium est omnia dare: & extrema erunt dare aliquid solum, & nihil dare: & per hoc soluitur confirmatio: nam Paulus alloquitur homines sęculares vxoratos, &c.

Dices; dare omnia vel est medium ei, qui vult modo renunciare, ante votum; vel solùm post votum. Si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponũtur extrema vitiorum, si solùm post votum, ergo mendicitas non potest voueri: nam nihil rectè vouetur, nisi quod ex se iam est virtutis actus.

Respondeo, consilia Euangelica ante votum non esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, vt liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porrò actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed act⁹ minus perfecti; & medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta, at post votum iidem actus iam sunt actus necessarii specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumentum Quintum. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentatque Deum, cum sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conseruandam, nec potest dicere: Panem nostrũ quotidianum da nobis hodie. nã ei responderet Dominus, Quid à me petis panem, cum tibi dederim antea, & tu illum abieceris?

Respondeo, ille diceretur exponere se tali periculo qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inuenturum: at religiosi certã spem in Deo ponunt sibi nihil defuturũ, quandoquidem Christus id promisit, & experientia longa idem testatur Neque tentat Deum: nam medium ordinarium ad vitã est cibus & potus, siue sit proprius, siue donatus ab alio: ille ergo reiicit media ordinaria, qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, vt vllis accidit, de quibus Cassianus collat. 2. cap. 6. Nec prohibetur dicere, panem nostrum, &c. Immo ipsi maxime hoc dicere possunt, quandoquidem sibi nihil retinuerunt, vt Christum sequerentur. si enim dicat aliquis Rex ciui opulẽto, relinque hic tuas possessiones & veni mecum ad bellum: certe ille iure poterit à Rege petere panem quotidianum.

Argumentum Sextum. Religiosi mendicantes, iniuriã faciunt veris pauperibus, nam Luc. 14. dicitur: *Cum facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent retribuere tibi, & beatus eris.* Hoc loco, inquit Armacanus, *Dominus non iubet vocari pauperes quoscunque, sed pauperes, debiles, claudos, vel cæcos, neque etiam debiles quoscunque, sed debiles pauperes: nam pauperes, non debiles, possunt retribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando.* Præterea ordo charitatis postulat, vt semper detur eleemosyna

magis egenti, magis autem egent pauperes debiles, quam fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere, nisi forte ægrotent.

Respondeo, si argumentum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici, & Monachi, qui ex possessionibus viuunt, non sunt debiles, claudi, vel cęci peccarent: nam possessiones donatæ monasterijs, & Ecclesijs, quid sunt aliud quàm eleemosynæ? ridiculum autē est, non fraudari pauperes à Clericis & Monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mēdicantibus, qui accipiunt vnum panem.

Ad locum ergo Euangelij dico, Dominum velle vocari pauperes, siue sint debiles, siue non: legendum est enim cum distinctione, voca pauperes, debiles, &c. nam Apostolus Act. 24. dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui erant in Hierusalem, quos certum est non fuisse omnes cæcos, vel claudos. Et cum Dominus ait: *Voca eos qui nō habent retribuere tibi*, nō intelligit eos, qui nullo modo possunt retribuere. Tales enim nulli fere sunt: nam etiam pauperes claudi possunt retribuere aliquod obsequium; sed intelligit eos, qui nō possunt remuitare ad simile conuiuium, vel commode aliquid donare, & proinde à quib⁹ nihil sperari solet. Sic enim ait: *Noli*, inquit, *vocare amicos & vicinos diuites, ne forte ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio.*

A Porrò pauperes omnes, etiā qui validi sunt, & suis laboribus victum quærunt, tales sunt, vt nō possint retribuere: nam cum vix sufficiant sibi, quomodo poterunt conuiuio diuites excipere, aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, cæteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti, alioqui magis danda est propinquiori, & meliori, & cui debetur ex iustitia, &c. Porrò, tribus de caussis potest fieri, vt sit dāda eleemosyna potius religioso minus indigenti, quàm non religioso magis indigenti. ex Hieronnymo in fine libri contra Vigilantium.

Primo, si is dederit verè omnia sua pauperibus, debetur enim illi victus ex bonis pauperum, nō solum ex charitate, sed etiam aliquo modo ex iustitia.

B Secundo, si laboret pro populo concionando, sacra faciēdo, &c. nam & huic debetur aliquo modo ex iustitia, licet is non petat, nisi ex charitate.

Tertio, ratione perfectionis monasticæ: nam danda est semper eleemosyna potius meliori quia vero non possumus iudicare de internis, danda est potius profitenti maiorem sanctitatem, quàm profitenti minorem, quando non constat de mala vita religiosi Excipitur tamen semper extrema necessitas cuiuscunque pauperis: illa enim semper præponitur minori necessitati.

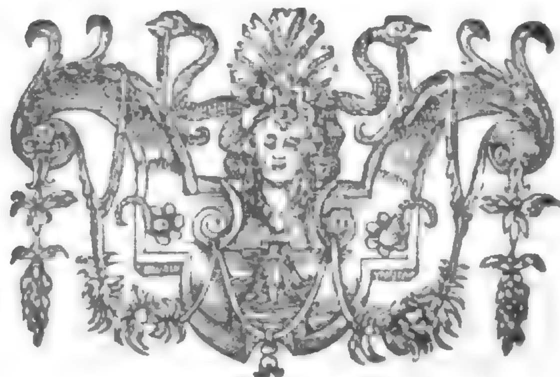

LIBER

LIBER TERTIVS,

DE LAICIS SIVE SÆCVLARIBVS.

CAPVT PRIMVM

Ordo totius disputationis.

DISSERVIMVS de duobus membris Ecclesię, id est Clericis, & Monachis, superest vt dicamus de tertio, id est, de Laicis, siue sæcularibus, & simul de membris ab Ecclesia præcisis, id est, de hęreticis, quæ omnia ad disputationem de magistratu politico reuocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quęstionibus cōtinetur. Primum enim, de ipsa politica potestate agēdum est. Deinde, de officio eius in rebus politicis. Tertio, de officio eius in caussa religionis.

De Primo sunt quæstiones duæ. Prima, an ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda, an per peccatum amittatur.

De Secundo sunt duæ quæstiones. Prima de officio Magistratus in conseruanda republica ab improbitate ciuium per leges, & iudicia, tam ciuilia, quàm criminalia, id est; An liceat Christianis leges condere, iudicia exercere, & gladio ferire noxios, qui sunt actus proprij magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegenda republica ab hostibus externis, id est, An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium propter Lutherum; An liceat bellare contra Turcas.

De Tertio sunt aliæ duæ quæstiones. Prima; An ad Magistratum pertineat cura religionis: An vero permittere possit, vt quisque credat, vt voluerit. Secunda; An magistratus debeat hæreticos ab Ecclesia iudicatos, & damnatos punire, tā in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam vsque ad mortem.

CAPVT II.

Proponitur prima quæstio, An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

EST vna ex præcipuis hæresibus Anabaptistarū & Trinitariorum huius temporis; Non licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse vllo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, iudicia, ius gladij, &c. Ministri, qui in Trāsyluania, Trinitatem, & Incarnationem, & paruulorum Baptismum oppugnant, ediderunt anno M.D.LXVIII. Albæ Iuliæ, Antitheses Christi veri & falsi; quarū septima est; Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

Argumenta eorū hæc sunt, vel certe esse possunt. Primum, ex Scriptura, Matt. 17. *Reges Gentium à quibus accipiunt tributa, &c. Ergo liberi sunt filij.* Ex Luc. 22. *Reges Gentiū dominantur eorum: non sic erit inter vos.* Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.* 1. Cor. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* 2. Cor. 8. *Vnus Dominus,* Ephes. 4. *Vnus dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus.*

Secundum, ab exemplis: nam plerique Principum abutuntur potentia, & non solum non prosunt, sed etiā obsunt Reipub. vt patet in ipso initio mundi de Cain, Gen. 4. de filiis Principum, Gen. 6. qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & earum causa postea venit diluuium. Item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saül, Roboam, & cæteris: nam post diuisionem regni, ex Regibus Israël nullus fuit bonus.

Tertium, à fine: nam Magistratus permissus fuit Iudæis propter imperfectionem tēporis, erant enim pueri Iudęi, & ideo regi debebant ab alio, vt patet Galat. 4. at nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus.

Quartum, ab efficiente: nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrannicè vsurpata; quis enim fecit Nemrod Regē? quis Nabuchodonosor? quis Ninum? quis Alexādrum? quis Iuliū Cæsarem? quis alios? hinc laudatur ille pirata qui respondit Alexandro: ego quia cum paruo ligno discurro, pirata dicor; tu quia cum magna classe orbem terrarum spolias, Imperator diceris. Augustinus l. 4. Ciuit. c. 4. ex Marc. Tull. l. 3. de Republica.

Quintum, ab origine: nam Deus creauit hominem liberum, & per peccatū introducta est subiectio: ergo cū à peccato per Christū liberati simus etiam à subiectione esse debemus. Antecedēs patet nam Genes. 1. non dicitur; Dominamini hominibus sed: *Dominamini piscibus maris, &c.* Item mulier nunc non subiicitur viro, nisi politica subiectione, tamen hæc subiectio per peccatum introducta est, vt patet Genes. 3. *Sub viri potestate eris*; & præterea ante diluuium primus qui condidit ciuitatem, & inchoauit regnum Politicum, fuit Cain, vt ex Gen. 4. deducit Augustinus lib. 15. Ciuit. Dei, cap. 1. post diluuium primus fuit Nemrod, Genes. 10.

Denique id clarè docent Patres. Augustinus L. 19 de Ciuit. Dei, c. 15. rationalem factum ad imaginem suam, noluit Deus nisi irrationalibus dominari non hominem homini, sed hominem pecori; inde primi iusti, pastores magis pecorum, quàm rege hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinuare Deus, quid ordo postularet creaturarū, & quid meritum exigeret peccatorum. Gregorius li. 21. moral c. 11. omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios alijs dispensatio occulta postponit, ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudicijs ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ nō æquè graditur, alter regatur ab altero; similia habet in Pastorali, par. 2. ca. 6

Hanc hæresim non solum Catholici omnes exe crātur, ac præcipuè B. Thomas in opusc. 20. & omnes Philosophi, sed etiam Philippus Melancthon in locis, cap. de ciuili Magistratu, & Ioan. Caluinus lib. 4. Insti. ca. 20 acerrime, & fusissime oppugnāt & Lutherus ipse in visit. saxonica, etsi ab ipsius verbis in Babyl. Captiuitate, c. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

Nos etiam quinque argumentis refellimus: nam tot etiam sunt aduersariorum fundamenta. Primo ex Scripturis. Secundo, ex exemplis Sanctorum Tertio, ex fine, seu necessitate. Quarto, ex caussa efficiente. Quinto, ex origine.

CAPVT III.

Ex Scriptura asseritur politicus Magistratus.

QVANTVM ad Primum, Scriptura Testamenti veteris plena est testimonijs. Exod. 22. Iudices populi à Deo ipso vocãtur Dij, sicut etiam Psal. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat:* cuius vocabuli rationem explicat Iosaphat. 2. Paral. 19. vbi dicit iudices, non hominum, sed Dei iudicia exercere, id est, loco Dei iudicare. Et similiter Deu. 1. monet Moses iudices populi, vt iustè iudicent, quia Dei iudicium est; & Christ. Io. 10. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificauit, & misit in mundũ. &c.* Vbi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, qui ad illos mandatũ diuinum factum est, vt iudicent loco suo, cur non magis, &c. non enim quadrat quod alii dicũt, vocatos Deos eos omnes, quibus Deus loquutus est; si ergo Principes vocantur Dij; quia locum Dei tenent, non potest reprehendi munus Principum, si reprehendatur Dei ipsius munus.

Præterea Deuter. 17. describit Moses leges Regi futuro & in libro Iudicum, cap. vlt. in vltimis verbis reddere volens Spiritus sanctus causam omniũ malorum, quę acciderunt illo tempore, dicit: *In diebus illis non erat Rex in Israel sed vnusquisque, quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodem libro Iudicũ, & in libro Regum passim habemus Deũ excitasse Israëli Iudices, aut principes, per quos populum liberaret, Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.*

Respondent Anabaptistæ, Iudæis fuisse permissos Magistratus propter imperfectionem: at aliam rationem esse Testamenti noui.

At contra: nã in primis Prophetæ prędixerũt omnes Reges terræ seruituros Christo, & Ecclesiæ: quod nõ potest fieri, nisi in Ecclesia sint Reges. Ps. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam*, secundum Hæbreum נשקו בר osculamini filiũ, in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; itẽ Ps. 71. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Isa. 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* Quod certe impletum videmus in Constantino, Theodosio, Carolo Magno, & aliis, qui adorauerunt sepulchra Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditauerunt, & protexerunt.

Præterea Christus, prædicans Euangelium regni, inter alia dixit *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Matt. 22 & Paulus Rom. 13. iubet, vt *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas, nisi à Deo, &c.* Et ibidem ter repetit, Principes sæculares, quibus tributa redduntur, esse ministros Dei. Quo loco vtitur etiam Irenæus li. 4. c. 70. Item 1. Timot. 2. iubet Apostolus nominatim orari pro Regibus, quo loco vtitur Tertullianus in Apologet. c. 31. quia calumniabantur Ethnici Christianos, quod Magistratibus nollent parere: at certe si Euangelium nõ ferret Magistratũ, oporteret orare pro destructione Regum & principum. Ad Titum 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* 1. Petr. 2. *Deum timete, Regem honorificate.*

Sed respondent, ex his testimoniis probari oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & Magistratus gerere. Quibus nos respondemus. Primum, non esse mirum in Testamento nouo non fieri multam mẽtionem magistratuum: nam Christus non venit cõstituere regnum politicum, sed regnum spirituale, &

A cæleste: & similiter Apostoli in hoc regno spirituali commendando, & propagando occupati fuerunt, politicum reliquerunt, vt antea erat.

Addimus præterea; Licet non expressè Scriptura noui Testamẽti approbet in Ecclesia magistratũ politicũ: tamen euidenter colligi ex adductis testimonijs: nã si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur nõ potius Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur non præesse? cum subesse videatur magis contra libertatem Euangelicam, quàm præesse.

Denique, si Christianæ libertati repugnaret subiectio, vel præfectura ciuilis, magis repugnaret Ecclesiastica, quia Christiana libertas magis pertinet
B ad Christianum, vt est ciuis Ecclesiæ quàm vt est ciuis mundi: At non repugnat Christianę libertati præfectura, vel subiectio Ecclesiastica, vt patet ex illo Mat. 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et ex illo Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Et ex illo Heb. 13. *Obedite præpositis vestris.* Neque igitur repugnat præfectura, vel subiectio politica. Atque hinc soluitur primum argumentum contra allatum.

Ad Primum ergo testimoniũ scripturæ superiori capite contra sententiã nostram allatum, dicendum est, Christum eo loco de seipso tantum loqui, & rectissime probare se, quia Filius Dei summi Regis esset, non fuisse obligatum soluere tributum vlli
C Principi, alioqui ipse idẽ iussit reddi censum Cæsari, Matth 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributum*, inquit, *tributum, &c.*

Ad Secundum, eo loco Christus instituit Ecclesiasticum Magistratum, & eum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompę superbia, fastus, annexa esse solent, qualẽ etiam politicum Magistratum, si intelligamus prohibitũ esse Christianis, nihil absurdi dicemus: ibi enim non reprehenditur regnum, sed modus regnandi.

Ad Tertium, non vult Paulus dicere, non sinatis vos obligari vlla lege, sed soluite mature omnia debita: præcedit enim, *Reddite omnibus debita, cui tributum, &c.* Et quia solius amoris debitum, nunquam
D ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideo ait: *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.*

Ad Quartum dico, fieri seruum hominis eo loco significare seruire homini propter hominem tantũ: nam alioqui ibidem Paulus hortatur seruos, vt etiam si possint fieri liberi, tamẽ magis eligant seruitutem. Et Galat. 5. *Seruire*, inquit, *inuicem.*

Ad Vltimum dico, ibi nomen Domini proprie accipi, quomodo non conuenit, nisi Deo, nec propterea tollũtur Reges, & Principes, qui nõ proprie domini sunt, sed ministri Dei, qui vnus ver⁹ est Dominus, huius enim est titulus maior: nam verus Dominus habet duas conditiones, quæ nulli creaturæ cõueniunt. Vna est vt possit pro libito vti re, cuius
E est Dominus, & eã augere, minuere, mutare, annihilare, &c. Altera, vt nulli seruiat, id est, nulla re indigeat, sed se ipso sufficiat ad omnia; vt recte notat Aug. l. 8, de Ge. c. 11. & deducit ex Ps. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorũ meorum non eges.* nã in Hæbræo est, Dixi domino, Domin⁹ meus אדני & hinc est quod LXX. interpretes vbique nomen propriũ Dei יהוה reddiderunt per κύριον, & Hier. per Dominum. hinc etiam Augustus vt Tert. refert in Apol. c. 34. nunquã se Dominũ appellari passus est, quod intelligeret hũc titulũ soli Deo cõuenire, & è cõtrario reprehẽditur à Suetonio incredibilis arrogãtiæ Domitian⁹, quod in Amphiteatro sibi acclamari libẽter audiret: *Domino, & Dominæ feliciter*, & quod iuberet de se scribi. *Dominus, & Deus noster, sic fieri iubet.*

CAPVT

CAPVT IV.

Idem asseritur exemplis Sanctorum.

SECVNDA ratio sumitur ab exemplis: nam si res mala esset principatus, nunquam viri sancti eum gessissent: at habemus in Scriptura plurima exempla sanctorum Principũ, vt Melchisedech Regis Salem, & Iosephi Patriarchæ qui toti Ægypto vtilissimè præfuit, Moysis, Iosue, omnium ferè Iudicum, Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosiæ, Danielis, Mardochæi, Nehemiæ, Machabæorum, & aliorum.

In Testamento nouo videmus Ioan. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamen iussum renũciare principatui, & similiter Act. 13. Procõsulem cõuersum à Paulo, non propterea deposuisse magistratũ. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Ecclesia admissum fuisse Philippum Imperatorem, nec illi imperatum, vt deponeret imperium, vt ex historia Eusebij lib. 6. cap. 25. colligitur.

Quod autem non sit in Testamento nouo maior copia exemplorum, ratio est, quia Deus voluit Ecclesiam suã inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus, vt dicitur 1. Cor. 1. ne putaretur augmentum Ecclesiæ opus humanum, si fauore Principum creuisset, immò è contrario voluit Deus primis CCC. annis, vt Ecclesia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, vt inde ostenderet, opus suum esse Ecclesiam, & plus posse illam patiendo, quàm possent illi cruciando.

Vnde Augustinus in epist. 50. dicit Deum voluisse primo tempore impleri illam partem Psal. 2. *Astiterunt Reges terræ, &c.* Deinde sequẽti tempore illam aliam: *Et nunc Reges intelligite*: sicut reuera impletum videmus Constantino, & successoribus eius: siquidem videmus Constantinum diuinitus edoctum, & vocatum à Deo singulari miraculo, vt Eusebius refert lib. 1. de vita Constantini. At si res mala esset principatus, quare Christus ipse Constantinum ad Ecclesiam vocasset? Vbi nota obiter dissonantiam circa hanc historiam: nam in historia Ecclesiastica Eusebij, à Ruffino versa lib. 9. cap. 9. habetur Constantinum per soporem vidisse signũ crucis in cœlo, & deinde Angelos ei dixisse: *In hoc vince*; At lib. 1. de vita Constantini Eusebius refert, in itinere cum corporeis oculis vidisse supra solem signũ crucis cũ illis literis: *In hoc vince*. Et idem signũ à toto exercitu conspectũ, & noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit, atque hæc omnia se ab ipso Constãtino coram audiuisse. Itaque verisimile est quod in historia habetur à Ruffino additũ fuisse. Alia plurima exẽpla addi possent Iouiniani, Gratiani, Theodosij iunioris & senioris, Caroli Magni, Ludouici Pij, Othonis I. S. Henrici Imperatoris, S. Ludouici Regis Francorum, aliorũque multorum, qui vel in Britannia, vel in Hungaria, vel in Boëmia, vel in alijs regionibus sanctissimè regnauerunt. Ad argumentum in contrarium dico PRIMO, falsum esse principes vt plurimum esse malos: hic enim non agimus de regno particulari, sed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abraham & alij: sicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nemrod, Ninus, Pharao, Saül, Hieroboam, & alij Reges Israël: ita è cõtrario fuerunt boni Principes, Adam, Noë, Abrahã, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iosue, omnes ferè Iudices, & plurimi reges Iuda.

SECVNDO dico, exempla malorum Principum non probare malum esse principatum, sæpe enim mali abutuntur rebus bonis, at exempla bonorum

A rectè probant, principatum esse bonum, quia homines boni non vtuntur rebus malis: præterea, etiam Principes mali plus prosunt sæpe, quàm obsint, vt patet de Saüle, Salomone, & alijs; denique vtilius est Reipub. malum Principem habere, quàm nullum, vbi enim nullus est, non potest diu consistere Respub. dicente Salomone Prouer. 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus.* Et vbi est, licet malus conseruatur vnitas populi. Vide B. Thomam in opuscul. 20. c. 6. lib. 1.

TERTIO dico, quod in Regibus Israël nullu fuerit bonus, ad insignem Dei prouidentiam pertinere: Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israëlitarum à tribu Iuda, significabat schismat Hæreticorum ab Ecclesia, vt Eucherius docet in fine lib. 3. super libros Regũ. sicut enim inter Catho-
B licos sunt boni, & mali: at inter Hæreticos nullu potest esse bonus, ita quoque inter reges Iuda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Israë nullus omnino inuentus est bonus.

CAPVT. V.

Idem asseritur ex fine principatus.

TERTIA ratio ducitur à fine. Principatus politicus adeo naturalis, & necessarius est humano generi, vt tolli nõ possit quin natura ipsa destruatur: hominis enim natura est, vt sit animal sociale nam bruta quidẽ sunt à natura ita instructa, vt pos-
C sint singula sufficere, homo autem tam multis rebu indiget, vt solus viuere nullo modo possit: nam bruta nascuntur vestita, & armata, & æstimatiuam habent ita determinatam ad omnia, quæ sibi conueniunt, vt naturaliter sine vllo doctore statim nouerint nidos ædificare, alimenta quærere, & medicinam etiam sibi ipsis facere: at homo nascitur sin vestibus, sine domo, sine alimentis, omnium rerun egenus, & quanquam habet manus, & rationem quibus omnia instrumenta parare potest, tamẽ singula longum tempus requirunt, & adeo longum, v sit impossibile sibi vnum hominũ sufficere ad omnia, præsertim cum nascamur rudes, & artes magi doctrina, quàm experientia discantur: ergo necess
D est, vt simul viuamus, & vnus alium iuuet.

Præterea, etiamsi quisque sufficeret sibi ad viuendum, tamen nunquam sufficeret ad protegendum se ab impetu ferarum, & latronum, sed ad hoc necesse est conuenire, & collatis viribus resistere, & licet sufficeret sibi etiam contra hostes, tamen semper maneret rudis, & expers sapientiæ, & iustitia multarumque aliarum virtutum, cum tamẽ ad honati simus, vt mentem & voluntatem præcipuè exerceamus: nam scientię, & artes longo tempore, & à multis inuentæ sunt, & sine doctore percipi non possunt: iustitia autem nõ nisi in societate exerce potest, cum sit virtus constituens æquitatem inter
E plures.

Denique, donum loquendi, & audiendi, id est percipiendi distinctè verba, quorum homini collatum est si debeat solitarius viuere? Itaq; rectè Aristoteles lib. 1. politicorum, cap. 2. dicit, hominem natura ciuile esse animal, magis quàm sint apes, & grues, & quæcunque animalia, & si quis solitariu viuat aut esse bestiam, aut Deum, id est, aut minu aut maius homine, neque id est contra Eremitas nostros. Nã qui penitus solitarij vixerunt, vt Paulus 1. Eremita, Maria Magdalena, Maria Ægyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid amplius homine habuisse, non natura, sed gratia: nam ne

sine miraculo alebantur à Deo, vt notum est; cæteri autem etsi in solitudine degerent, tamen frequentes simul cōueniebant, & Abbatibus suis subiecti erant, vt in disputatione de Monachis demonstrauimus.

Iam verò, si natura humana socialem vitam requirit, certe requirit etiam regimen, & rectorem: nam impossibile est multitudinem diu consistere, nisi sit qui eam cōtineat, & cui sit curæ bonum commune sicut in vnoquoque nostrū, nisi esset anima quæ cōtineret & cōiungeret partes, & potētias, & elementa cōtraria, ex quibus constamus, statim omnia soluerentur. Vnde Prouer. 11. *Vbi non est gubernator populus corruet.* Deinde societas est multitudo ordinata: non enim dicitur societas multitudo confusa & dispersa; ordo autem quid aliud est, quàm series quædam inferiorum & superiorum? Necessario igitur rectores habendi sunt, si societas futura est.

Ex hac ratione soluitur TERTIVM argumentum Anabaptistarum, falsum enim assumunt, cū dicunt, regimen politicum permissum Iudæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non conuenire, quia vnctio doceat nos de omnibus: nam vnctio hoc in primis docet esse necessarium, habere rectorem: nec sufficit scire omnia, sed oportet etiā multa facere, & parare, quæ non possumus sine aliorum auxilio.

Et præterea hinc deducitur falsū esse, quod M. T. dicit in primo de Inuentione, fuisse olim tēpus, quo homines vagarentur more bestiarum, deinde à sapiente quodam, & eloquente homine vi eloquentiæ persuasos conuenire, & simul viuere, quod idem etiam hoc tempore dicere solent quicunque eloquentiam laudandā suscipiunt. At reuera nunquam fuit, nec esse potuit tale tempus. Nam Adam sapiētissimus fuit & sine dubio nō permisit homines vagari more bestiarum, & Cain filius ei⁹ ædificauit etiam ciuitatē materialem: ante Cain, & Adam nulli fuerunt. Sed non mirum Ciceronem & alios Ethnicos talia dicere: nam Ethnici quia putabāt mundum fuisse ab æterno, & tamē videbant omnes artes esse nouas, & nō exstare memoriam nisi paucorum annorum, inde suspicati sunt longissimo tempore homines vixisse more ferarum, & solum exstare memoriam rerum gestarum ab eo tempore, quo cœperunt homines simul degere: sed Christiani, qui ex testimonio Dei didicerunt, mundum creatum fuisse ante annos nondum sexies millenos, & primos homines vrbes continuo habere cœpisse, mirum profecto est, cur dicere audeant longissimo tempore homines sine rectore, & sine ciuitatibus more ferarum vixisse.

CAPVT VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

QVARTA ratio ab efficiente sumitur; Nā certū est politicam potestatem à Deo esse, à quo non nisi res bonæ, & licitæ procedunt, id quod probat August. in toto fere 4. & 5. l. de Ciuit. Dei. Nam sapientia Dei clamat Prouer. 8. *Per me reges regnant.* Et infrà: *Per me Principes imperant.* Et Dan. 2. *Deus cæli regnum & imperium dedit tibi, &c.* Et Dan. 4. *Cum bestijs, ferisque erit habitatio tua, fœnum, vt bos, comedes, & rore cæli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit det illud.*

Sed hic obseruanda sunt aliqua, PRIMO, politicam potestatem in vniuersum consideratam, non descendēdo in particulari ad Monarchiam, Aristocratiam, vel Democratiam, immediatè esse à solo Deo: nam consequitur necessario naturam hominis proinde esse ab illo, qui fecit naturā hominis; præterea hæc potestas est de iure naturæ, non enim pēdet ex consensu hominum: nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, nisi velint perire humanum genus, quod est contra naturæ inclinationem. At ius naturæ est ius diuinum, iure igitur diuino introducta est gubernatio, & hoc videtur propriè velle Apostolus, cum dicit Rom. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

SECVNDO nota, hanc potestatem immediatè esse tanquam in subiecto, in tota multitudine, nam hæc potestas est de iure diuino. At ius diuinum nulli homini particulari dedit hāc potestatē, ergo dedit multitudini; præterea sublato iure positiuo, non est maior ratio cur ex multis æqualibus vnus potius, quā alius dominetur. igitur potestas totius est multitudinis. denique humana societas debet esse perfecta Respub. ergo debet habere potestatē seipsā conseruādi, & proinde puniendi perturbatores pacis, &c.

TERTIO nota, hanc potestatem trāsferri à multitudine in vnū vel plures eodem iure naturæ: nam Respub. non potest per seipsam exercere hāc potestatem, ergo tenetur eam transferre in aliquē vnum vel aliquos paucos, & hoc modo potestas principū in genere considerata, est etiam de iure naturæ, & diuino, nec posset genus humanum, etiamsi totum simul conueniret, contrarium statuere, nimirum, vt nulli essent principes vel rectores.

QVARTO nota, in particulari singulas species regiminis esse de iure gentium, non de iure naturæ. nam pendet à consensu multitudinis, cōstituere super se regem vel consules, vel alios magistratus, vt patet: & si caussa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in Aristocratiam, aut Democratiam, & è contrario, vt Romæ factum legimus.

QVINTO nota, ex dictis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidem à Deo, sed mediāte cōsilio, & electione humana, vt alia omnia, quæ ad ius Gentium pertinent. ius enim gētium est quasi conclusio deducta ex iure naturę per humanum discursum. Ex quo colligūtur duæ differentiæ inter potestatem politicam, & Ecclesiasticā: vna ex parte subiecti, nā politica est in multitudine, Ecclesiastica in vno homine tanquam in subiecto immediate: altera ex parte efficientis, quod politica vniuersè considerata est de iure diuino, in particulari considerata est de iure gentiū; Ecclesiastica omnibus modis est de iure diuino, & immediate à Deo.

Ex his ad argumentum QVARTVM Anabaptistarum respondeo. PRIMO, argumentum solùm probare de regno in particulari, non de ipso principatu in vniuersum, nos autem hoc loco principatum in vniuersum, non certam aliquam eius formam constituere volumus. Adde SECVNDO, sæpissimè regna esse iusta & iniusta; à Deo, & non à Deo, nam ex parte ipsorum occupantium & inuadentium, regna sunt latrocinia, & iniusta; & proinde non à Deo: tamen ex parte diuinæ prouidentiæ quæ vtitur mala intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata punienda, vel remunerāda bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa sunt iusta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione prouidentię suæ, ita quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, vt & qui regno cadit, iustissimè cadat, nec tamen iustè possideat, qui regnum inuadit; daturus etiam ipse suo tēpore illius inuasionis iustissimas pœnas. Ac longè alia ratione Deus filijs Israel Palæstinam tradidit possidendam, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor

postea

postea tradiderit. Siquidem filij Israël, duce Iosue, laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant, illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vēdicabāt. Salmanasar verò, & Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio, Dei populum captiuū ducebant, neq; enim imperio Dei, sed prauæ suæ cupiditati obsequi volebāt, tametsi Deus ipsis etiā ignorātibus vtebatur ad id quod iustissimè fieri solebat. A

Explicāt hanc rē accuratè S. August. lib. de gratia, & libero arbitrio, c.20. & 21. & Hugo Victorinus l. 1. de Sacramentis par.1. c.29. nec desunt scripturarū testimonia: Nā Isa.10. sic legimus: *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponam illum in conculcationem, quasi lutum platearum; ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, &c.* Vbi loquitur de Salmanasar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupauerūt regiones Israël: tamen Deus illis nescientibus vsus est eorum opera ad puniendum Israëlitas. B

Sic Isa.45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, &c. propter seruum meum Iacob, & Israel electū meum, & vocaui te nomine tuo, assimilaui te, & non cognouisti me.* Ex quo loco apparet Cyrum acquisiuisse sibi Monarchiam ex cupiditate dominandi, & non propter Dei obsequium: & tamē Deum illi affuisse, & Monarchiam, quam quærebat, illi dedisse, vt ipse liberaret populum Israël de Babylonica captiuitate. C

Hie.27. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi, & seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius, donec veniat tēpus terræ eius, & ipsius, & seruient ei gentes multæ, & reges magni: gens autem, & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicumque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonosor mala intentione subiecerit sibi tot regna?

Ezech. quoque ait, c.29. *Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitū suū seruitute magna aduersus Tyrū, & merces non est reddita ei de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam.* Et infrà: *dedi ei terram Ægypti pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus.* D

Sic Romani non propter Deum sed cupiditate gloriæ quærebant Monarchiam, vt B. August. ostēdit prolixè libro 5. ciui. Dei, c.12. & tamē Deus Monarchiam eis donauit, vt tum mercedem redderet bonis eorum operibus moralibus, vt idem August. docet lib.5. c.15. ciuit. Dei, tum etiam, vt per vnionem omnium Gentium sub vno principatu pararetur via Euāgelicæ prędicationi, vt B. Leo dicit ser. 1. de SS. Petro & Paulo.

E Adde tamen, quod etiamsi initio, qui regna constituerunt fuerint inuasores, vt plurimum: tamen successu tēporis fiunt vel ipsi, vel successores eorū legitimi Principes, quia populi paulatim consentiunt. hoc modo regnum Francorum nunc omniū consensu legitimum est, licet initio Franci iniustè Gallias occupauerint. atque idem dici potest de regno Hispanico, quod ab inuasione Gothorum cœpit, & de regno Anglorum, quod cœpit ab iniusta occupatione Anglosaxonum; & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare patriæ oppressore cōstitutum est: quod tamen postea adeo legitimum esse cœpit, vt Dominus dixerit Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.*

CAPVT VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

QVinta ratio sumitur ab origine; Nam etsi subiectio seruilis cœpit post peccatū Adæ, tamen politicus principatus fuisset etiam in statu innocentiæ: & probatur Primo, quia etiam tunc homo fuisset naturaliter animal ciuile, & sociale, ac proinde rectore opus habuisset.

Secundo ex ipsa creatione, nam ideo Deus fecit mulierem ex viro, & non creauit simul multos viros, sed vnum tantum, ex quo omnes alij nascerentur: vt indicaret ordinem & præfecturam, quā inter homines esse volebat, vt Chrysost. obseruat homil. 34. in 1. ad Corinth.

Tertio, quia in illo statu fuisset disparitas sexuum, statuum, ingeniorum, sapiētiæ & probitatis; ergo & præfectura ac subiectio: nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autem ordo postulat, vt inferior à superiore regatur, fœmina à viro, iunior à seniore, minus sapiens à sapientiore, & minus bonus à meliore: quod autem hæ diuersitates tunc etiam locum habuissent, sic ostendi potest.

In illo statu fuisset generatio, vt patet Gen. 1. *Crescite & multiplicamini*. ergo & sexus disparitas, quæ necessariò præcedit generationem, & disparitas ætatum, quæ necessariò sequitur generationem, & disparitas sapiētiæ & probitatis, quæ sequitur ætatū disparitatem; nō enim nati fuissent homines perfecti in illo statu, sed debuissent paulatim discere, & proficere. Fuissent quidē omnes nati in gratia Dei & cum maiori cognitione, quàm nunc, vt August. docet lib.1. de Baptismo paruulorum cap.28. at sine dubio non fuissent tam perfecti, quàm adulti, & inter ipsos adultos poterant per liberū arbitrium alij magis, alij minus applicari ad discendum.

Denique ingeniorum varietas oritur ex varietate corporum; fuissent autē tunc corpora varia magnitudine, forma, robore & similibus, vt patet, quia illa corpora non erant exempta à legibus naturę, & egebant cibo, aëris inspiratione, cœlorum influxibus, fuisset igitur tunc etiam ingeniorum diuersitas. Vide B. Thomam 1. par. q. 95. & 105.

Quarto, inter Angelos est præfectura, & subiectio, cur ergo inter homines non fuisset in statu innocentiæ? certè Beelzebub dicitur princeps dæmoniorum, Matt.12. qui sanè principatum non acquisiuit peccando, sed retinuit quem ante habebat in eos Angelos, qui eum sequuti sunt, & Apoca. c. 12. dicitur: *Michael & Angeli eius*. Denique Dionysius, c.9. cœlestis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiā Angelorum præesse, & imperare secundæ, & secundam tertiæ. & B. Greg. homil. 34. in Euang. dicit nomina Principatuum, & Dominationum in Angelis, apertè significare, quod alij alijs [illegible].

Ex his ad argumentum Quintum respondetur, non pugnare libertatem, in qua creati sumus, cum politica subiectione, sed solum cum despotica, id est, cum vera, & propria seruitute; differt autem politica subiectio à seruili, quod subiectus seruiliter, est, & operatur propter alium; subiectus politicè, est, & operatur propter se; seruus regitur non in sui, sed in domini sui commodum, ciuis regitur in commodum suum, non in commodum magistrat', sicut è contrario Princeps politicus, cum regit populum, non suam, sed populi vtilitatem quærit, Tyrannus autem & dominus, non populi, sed suā quærit, vt Aristot. docet, lib.8. de moribus c.10. Itaque

reuera si vlla est seruit⁹ in politico principatu, magis propriè seruus dici debet qui præest, quàm qui subiectus est, vt docet Aug. lib. de ciuit. Dei, c. 14. & hoc ad litteram significat illud Domini Matt. 20. *Qui voluerit inter vos primus fieri, erit omniũ seruus:* quomodo Episcopi seruos se plebium suarum, & summus Pontifex seruum seruorum Dei se nominat.

Ad PRIMVM locum ex c. 1. Gen. dico, ibi agi de principatu despotico; sic enim dominari debuit homo piscibus maris, & volatilibus cœli, aliisque animantibus.

Ad SECVNDVM, dico mulierem tam ante peccatum, quàm post, sociam & subiectam esse viro, sociã in generatione, subiectã in gubernatione. Illud autem: *Sub viri potestate eris,* non significat quãcunque subiectionem, sed inuoluntariam, & cum tristitia ac timore, qualem vt plurimum experiũtur mulieres coniugatæ: ita docet B. Augustinus li. 11 Gen. c. 37. *Neque enim,* inquit, *& ante peccatum aliter factam fuisse, decet credere, mulierem, nisi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipsa seruiendo conuerteretur, sed rectè accipi potest hanc seruitutem significatam, quæ cuiusdam conditionis est potius, quàm electionis.*

Ad TERTIVM fateor, Cain primum ædificasse materialem ciuitatem, sed non propterea sequitur ibi cœpisse politicum regimẽ; nam etiam sine ciuitate materiali potest esse Respub. & Principatus: neque negari potest quin Adamo subiecti fuerint filij & nepotes eius.

Ad QVARTVM dico, Augustinum loqui de seruitute propriè dicta, vt ex toto illo capite patet: vbi inter alia sic ait: *Conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, &c.* Neque obstat quod August. ibidem dicit, inde primi iusti, pastores, magis pecorũ, quàm Reges hominum cõstitutı, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid postulare ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum: nam hoc loco respicit ad abusum nominis regij, quod interdum accipiatur pro despotico principatu: nam vt idem Augustinus ait lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 12. Rex dicitur à regẽdo, & consulẽ à consulendo, non à regnando atq; dominãdo, & hoc modo Abraham, Isaac, & Iacob Reges dici potuissent: tamen quia fastus humanus Regem dici putat à regnando & dominando, vnde est illud Domini Lucæ 22 *Reges gentium dominantur eorũ:* ideo primi iusti, pastores pecorum potius, quàm Reges hominum dicti sunt.

Ad QVINTVM dico, Gregorium non loqui de principatu politico simpliciter, sed adiuncto metu, & tristitia & timore, & c. quę per peccatum inuecta sunt. & cum ait, omnes homines natura esse æquales & per peccatum fieri inęquales, & ideo vnum ab altero regi debere, non intelligit homines natura esse æquales sapientia vel gratia, sed æquales in essentia, & specie humana: ex qua æqualitate rectè colligitur non debere vnũ alteri dominari, quomodo homo dominatur [illegible], sed solum debere vnum ab altero regi politicè. [illegible] ibidẽ subdit. *Nam contra naturam superbire, est ab æqualibus velle timeri;* quia verò peccatores per peccatum similes fiunt bestijs, & degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant; ideo ibidem Gregorius dicit rectè post peccatum vnum alteri dominari cœpisse, cum terrore minãdo & puniendo, quod in statu innocentiæ non fuisset.

CAPVT VIII.

Principatum siue dominium in impijs esse posse.

QVOD SECVNDO loco proposuimus, videlicet principatũ in impiis esse posse, facile probare poterimus. Ac primum occurrit error Armacani, qui lib. 10. quæstionum Armenicarum, cap. 4. docet, titulum præcipuum dominiorum esse gratiam Dei, siue iustitiam & charitatem: alios autem titulos omnes in hoc fundari, & qui iustitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuit Ioannes Vviclef, quem refellit optime Thomas Vvaldensis, lib. 2. doctrinalis fidei, c. 81. & seq. vsque in finem libri, & postmodum errorem eũdem asseruit Ioannes Hus, vt patet ex Conc. Constantiensi, sess. 15.

Argumenta eorum erant tria. PRIMVM ex Scriptura Oseæ 8. *Ipsi regnauerunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognoui, argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent.* Vbi Dominus improbat dominia improborum Regum, & dicit, se non dedisse ea illis, & caussam reddit, quia idola sibi fecerunt. SECVNDVM argumentum ex illo Eccles. 10. *Regnum à Gente in Gentem transfertur propter iniustitias.* Argumentum TERTIVM, ex ratione, quia non est dominium, nisi à Deo, Deus autem nullo modo confert dominia improbis, tum quia hostes eius sunt; tum etiam, quia videretur approbare abusum; abutuntur enim omnes impij sua potestate.

Hic error facile refellitur. PRIMO, Scripturis, Sap. 6. *A Domino data est potestas vobis, & cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, &c.* Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, &c.* Hier. 27. *Ego dedi,* inquit Dominus, *omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis, &c.* Et Dan. 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnum tibi, &c.* Et Rom. 13. & I. Pet. 2. Apostoli Petrus & Paulus docent, Regum potestatem esse à Deo, & illis obediendum, cum tamen nulli tunc essent Reges, nisi infideles.

SECVNDO, ex Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. vbi hunc errorem Ecclesia damnauit.

TERTIO, ex Augustino, qui li. 5. de ciuit. Dei, c. 21. *Quæ cum ita sint,* inquit, *non tribuamus dandi regni atque imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno cælorum solis pijs, regnum verò terrenum & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil iniustè placet.* Et infrà: *qui dedit,* inquit, *Mario, ipse & Cæsari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio suauissimis Imperatoribus, & ipse Domitiano crudelissimo, & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino, ipse Apostatæ Iuliano.*

QVARTO, ratione: nam dominii fundamentum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, proinde mente ac ratione præditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, vt ex 1. c. Gen. deduci potest: at natura in infidelibus manet, licet gratia careant, igitur & dominia vera habere possunt. Ad hæc cũ gratia & iustitia sit occultissima, & nemo sciat de se, vel de alio, an sit vere iustus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullũ dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad PRIMVM dico, illis verbis non improbari à Deo Reges malos, sed improbari, quod Iudæi voluerint habere Regem, cum Deus esset Rex eorum: nam, vt exponit B. Hieronymus in hoc cap. 8. explicat Oseæ caussas, propter quas populus Israël tradendus erat in captiuitatem, & vnam dicit esse, quia voluerunt habere Regem; alteram, quod fecerũt sibi idola. Quod autem valde peccauerint, volẽtes Regem habere, perspicuum est ex lib. 1. Reg. cap. 12 vbi post electum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populum; *State, & videte rem istam grandem,*

quam facturus est dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo dominum, & dabit voces & pluuias; & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem.

Ad SECVNDVM dico, transferri regna de Gēte in Gentem propter iniustitiam, quia Deus propter peccata Regum sæpe donat victoriam hostibus eorū, sed non propterea eo ipso quod peccant, ius regni amiserunt.

Ad TERTIVM dico, Dei benignitatem decere, vt etiam hostibus suis benefaciat, vt legimus in Euāgelio Matt. 5. *Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Neque propterea approbat abusum: Nō enim donat regna impijs, vt eis abutantur, sed velut beneficētia sua inuitati cōuertantur à peccatis suis, vt B. Hieronym. exposuit in illud Isa. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro: Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram & vectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias, quia ego Dominus, &c.* vel vt remuneret quædā benefacta eorū, vt B. Augustinus docet lib. 5. de ciuit. Dei, c. 15. vel denique, quia interdū hoc merētur peccata populorū. vt idem August. docet li. 5. de ciuit. Dei, c. 19. ex illo Iob 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen August. lib. 19. de ciuit. Dei, c. 12. dicit, apud infideles nō posse esse iustitiam, nec iura, nec verum populum, aut Remp &c. sed vocat veram iustitiam, & vera iura, quæ ducunt ad vitam æternam. vide lib. 5. in Iul. c. 3.

CAPVT IX.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

SEQVITVR Tertia quæstio; Liceatne Christiano magistratui leges condere, iudicia exercere, & punire improbos Sunt autem duo errores refellendi. Primus est Vualdensium & Anabaptistarum, qui hæc omnia negant. Argumenta verò eorū sunt, quod legum obligatio tollat Christianam libertatem, iudicia autem prohibeantur, Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, da ei & pallium.* Et 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. cur non magis fraudem patimini? quare non magis iniuriam accipitis?* Denique punire gladio interdictum videtur Christianis, Ma. 5. *Dictum est antiquis, oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo;* constat autem in lege veteri non fuisse permissum, nisi magistratui, pœnā talionis inferre, ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam Matt. 26. ait: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Secundus error Caluini est, qui etsi lib. 4. Instit. c. 10. probat cōtra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles, iudicia & gladium, tamen li. 4. Instit. c. 10. parag. 5. asserit leges ciuiles non obligare in cōscientia: quod ante illum docuerat Ioa. Gerson de vita spirituali, lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica, q. 1. c. 10 Rationes hæ sunt.

Prima, quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cum conscientia. Secunda, quia finis legum ciuilium est pax æterna. Tertia, quia Princeps non iudicat de internis. Quarta, quia Princeps non potest inferre pœnam spiritualem, ergo nec ad illā obligare. Quinta, quia Princeps non potest absoluere, ergo nec ligare. Sexta, quia bis puniretur idē peccatum; semel hic, semel in alio sæculo. Septima, quia Princeps vt plurimū non intendit obligare ad culpam. Octaua, quia potius debemus præuaricari grauissimā legem ciuilē, quàm leuissimam dominā.

A vt illā de non mentiendo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialem culpam, ergo illa ad nihil obligat: nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cauere mortale, quàm veniale.

CAPVT X.

Prima propositio.

LICET *Christiano Principi leges condere,* Probatur: nam in primis proprium est Principis leges cōdere, iuxta illud Prouer. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et Isa. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster,* nam Regis est iubere & iubēdo dirigere. Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo Christiani esse possunt Principes, certè etiā possunt leges condere; & confirmatur ex Augusti. lib. 19. de ciuit. Dei c. 17.
B *Ciuitas,* inquit, *cælestis dum apud terrenam ciuitatem, velut captiuam vitam suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà: *Hæc ergo cælestis ciuitas dum peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrinam, colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legibus, institutisque diuersum est, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, immo etiam seruans, ac sequens.*

Secundo probatur ex necessitate legum ciuilium;
C Christiani ex eo quod Christiani sunt, non desinunt esse homines, & ciues, & proinde membra Reipub. temporalis, ergo debent habere regulam aliquam actionū suarum humanarum, qua dirigantur in commercijs, & cōsuetudine cum alijs hominibus. non sufficit autem lex naturalis, quia solum principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit; non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solū de rebus diuinis & cœlibus est, vt notum est: lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit, solū enim conueniebat vni illi populo Iudæorum, & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirū arbitrium Principis, aut lex ciuilis auctoritate Principis cōstituta.
D Et quanquā arbitrium Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus exiguus: tamen absolutè necesse est, populum regi legib' non solo arbitrio Principis, si rectè regi debeat. Quod interdum sufficiat arbitrium Principis, patet, quia antiquiora sunt regna, quàm leges. Iustinus lib. 1. hist. dicit, olim populos sine vllis legibus solo Principum arbitrio, gubernari solitos; & ex Liuio lib. 3. constat, Rom. Rempub. ad annos CCC. sine legibus gubernatam. Denique antiquissimus legislator vel est Moses; vt Iosephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certe Phoroneus qui CCC. annis Mose fuit antiquior, vt Euseb. in Chron. & August. li. 18. ciuit. Dei, c. 3. docent. Atqui ante Phoroneum cōstituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, Ægyptiorum, & aliorum.

Quod autem melius sit regi populum legibus quàm solo Principis arbitrio, immò quod sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristot. libro 1. polit. c. 11. Et probatur Primo, quia facilius est inuenire vnum vel duos bonos & sapiētes, quam plurimos. Si Resp. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat; at si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel vnum sapientem, qui legem fecerit.

Secundo, qui leges condunt multi sunt; & diligenter eas examinant: at Princeps est vnus, & sæpe repente iudicare debet.

Tertio, qui leges fecerunt, sine amore, & odio iudicarunt, nam de rebus absentibus iudicarunt, Princeps de præsentibus iudicat, vbi locum habent amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legum est iudicium solius rationis, iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestiæ.

Quarto, iudicium Principis etiam si rectissimum sit, vix vnquam caret suspicione, inuidia, querelis, maledictis: at iudicium legis his omnibus caret, quippe quod scitur nō posse corrumpi muneribus.

Quinto, gubernatio per leges potest longissimo tempore eadem perseuerare: at iudicia hominum sæpe mutantur.

Sexto, gubernatio per leges potest reduci ad artem, & facilior effici; non autem gubernatio ad arbitrium hominis.

Septimo, melior est gubernatio Principis per se quàm per vicarios: at gubernatio sine legib' necessario requirit multos vicarios, qui omnes ad arbitrium suum iudicent: quādo autem per leges gubernatur ipse Princeps, omnia per se iudicare cēsetur, cum eius legibus iudicetur.

Tertio probatur: nam si non liceret Principi Christiano legibus obligare populum, id esset propter libertatem Christianā, sed hoc dici nō potest. nam tantum abest, vt lex opponatur libertati Christianæ, vt potius opponatur seruituti contrariæ eidem libertati, id quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christianæ: nam libertas Christiana opponitur seruituti peccati, Ioan. 8. *Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati, seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Vocatur autem hæc iustificatio à peccato libertas quædā, quia qui in peccato est, donec non liberatur per gratiam, non potest velle bonum ordinatum ad vitam æternam: habet quidem liberum arbitrium, quia potest ex pluribus malis eligere vnum, & etiā eligere bonum morale: at eligere bonum diuinum nō potest, nisi saltem liberari incipiat per Dei gratiam præuenientem quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipsius voluntatem, vt dicitur 2. Timot. 2. at liberū arbitrium liberatū per gratiam potest bonū diuinum velle & facere. Sed maior adhuc libertas erat in statu innocentiæ, quia tunc homo poterat nullum vnquam velle malum, quod nunc etiam iusti non possunt: maxima autem erit in cœlo, vbi non poterimus velle vllum malum.

Itaque triplex est gradus libertatis, sicut etiā triplex gradus vitæ corporalis. Primus est beatorum, qui sic poterunt viuere, vt non possint mori, & sic poterunt bene agere, vt non possint peccare.

Secundus fuit Adami & Euæ in statu innocentiæ, qui sic poterant viuere, vt possent etiam nunquam mori, & sic poterant bene agere, vt possent etiam nunquam peccare.

Tertius noster, qui sic possumus viuere, vt non possimus aliquando non mori; & sic possumus bene agere, vt non possimus non peccare saltē venialiter: infra hos tres gradus nō est quartus, nisi non viuere, & non bene agere, qui gradus ad dānatos pertinet. vide August. lib. de corrept. & grat. c. 11. Cum ergo libertas consistat in eo, vt possimus eligere bonū & reijcere malum, manifestum est, legem nō pugnare cum libertate; non enim impedit, quo minus possimus eligere bonū & reijcere malum, sed cōtra potius iuuat; nam præbet materiam exercendæ libertatis. At seruituti rectè opponi dici potest lex, quia non potest impleri à seruo peccati. vnde Paul. Ro. 3. *Quid ergo* inquit, *legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.* vide Augu. de spiritu & littera, c. 30.

Probatur Secundo hoc idem, Lex diuina non pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus est, & tamē lex ei imposita fuit, vt nō vesceretur ligno scientiæ boni & mali, Genes. 2. Probatur consequentia; nam lex diuina & humana quod ad obligationē sunt omnino æquales, vt patebit in sequenti capite.

CAPVT XI.

Secunda Propositio.

LEx *ciuilis non minus obligat in conscientia, quàm lex diuina, etsi minus firma & stabilis sit hæc, quàm illa.* Explico, lex diuina & humana differunt quo ad firmitatē, quia diuina nō potest abrogari ab homine, humana potest; at quoad obligationem nō differunt, vtraque enim obligat in conscientia, nunc ad mortale, nunc ad veniale peccatum pro rerum ipsarū grauitate, ita vt nulla sit melior regula ad discernendum, vtrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quàm cogitare legem illam esse diuinā, & videre, si diuina esset quomodo obligaret.

Probant Primo, vis obligatiua est de essentia legis, vt dictum est li. 4. de Pontifice, c. 16. & obligare est effect' necessari' legis, ergo omnis lex & à quocunque feratur, siue à Deo, siue ab Angelo, siue ab homine, & homine siue Episcopo, siue rege siue patre, eodem modo obligat. Probatur consequentia à simili, nam quia hominis essentia est, rationale esse, & propria passio esse risibilem, omnis homo est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, vt Adam; siue à Deo ex alio homine, vt Eua, siue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum, regulæ autem proprium est intrinsece ita dirigere, vt recessus ab ipsa sit peccatū in moribus, sicut recessus à regula in naturalib', dicitur peccatum naturæ, vt sunt monstra, & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

Vbi notandum est, quod sicut res cæteræ, quoad existentiā, pendent ab agente, nō quoad essentiam; essentiæ enim sunt æternæ; sunt enim quædā participationes possibiles diuinæ essētiæ: ita etiā lex, quoad existentiā, pēdet à legislatore: nō enim erit lex, nisi dictetur ab eo, qui habet auctoritatē. at quoad essētiam non pendet: quod enim lex obliget, est quid æternū & immutabile, & participatio quædā legis æternæ Dei, quæ est prima & summa regula: & hoc videtur voluisse dicere B. Aug. l. 22. cōtra Faustum, c. 27. cum ait: *Peccatum est dictū, vel factum, vel concupitum, contra æternam Dei legem.* Nā siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuam, siue diuinā, siue humanā, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio. Et quanquam non potest fieri, vt aliqua vera lex non sit à Deo, cum lex non possit condi, nisi ab habente potestatem & non sit potestas nisi à Deo, Rom. 13. tamen (si per impossibile) esset lex nō à Deo, adhuc obligaret ad culpā, sicut si (per impossibile) homo existeret non factus à Deo, adhuc esset rationalis.

Probatur Secundo: nam si lex obligaret solum quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadem esset ratio obligationis in omnibus. At hoc est falsum, nā magis obligat lex,

non

non occides: quàm lex, non furaberis: & magis lex, non furaberis, quàm lex non mentieris; & lex non mentieris, quàm lex, non loqueris verbum ociosum.

Præterea TERTIO, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis cõtraria fini legis, id est, charitati, ideo enim peius est occidere quã furari, quia magis charitatẽ: & ideo mortale est mẽtiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est cõtra charitatem, hoc vero præter charitatẽ: sed lex humana etiam habet pro fine charitatem, & ordinat media ad hũc finẽ. quod enim ait Apostolus 1. Tim. 1. *Finis præcepti est charitas*, de omni præcepto intelligitur, & patet: nã lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinæ moralis: ergo habent eundem finem, & solum in hoc videtur differre, quod lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conseruationẽ Reipub. lex autem diuina dirigit etiã in ordine ad internos actus charitatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

Sed Obijcies; si ex natura rei, ex ordine ad charitatem sumitur grauitas peccati, superfluæ sunt leges. nam æquè obligamur ante legem acpost legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit charitatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad cõseruandam charitatem.

RESPONDEO, negatur consequentia, nam si lex non adsit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala: v. g. si lex non sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facilè prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, & qui solum cupit seipsum defendere; tamen si id lex prohibeat, iam est malum omnibus, lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonũ vel malum, sed quid prosit, aut obsit Reipublic. Præterea plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quę tamen nõ sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributum necessarium est Regi, tamen si lex non adsit, non est necessarium, vt ego soluam, nam parum prodest meum solui tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possẽt omnes dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at non est noxium notabiliter, quod ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent: Lex ergo necessaria est, quæ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ vtilitati prospiciat.

QVARTO, lex diuina posita ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cum ante non esset: nam si Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non autẽ peccasset formaliter contra obedientiam, quia non ex contemptu, ergo contra temperantiam, at moderatè vesci carne suilla, ex se non est cõtra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinentiam fecit actum temperantiæ necessarium At hoc idem videmus in lege humana: nã lex diuina non alia de caussa facit esse actũ virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morũ ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt supra ostendimus: potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui indifferentem, in genere virtutis: proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationem.

QVINTO, lex diuina & humana ita differunt, vt lex Regis & Proregis, siue lex Pontificis & eius Legati. At illæ obligant eodem modo, & solum differũt firmitate; ergo & illæ. Propositio patet: nã Scripturæ passim testantur Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritatem, & loco eius iudicare. Prou. 8. Sap. 6. Ro. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiam patet, nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa, & experentia idem testatur, & confirmatur ex sãctis Patrib. Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Ps. 70. *Vbi*, inquit, *hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, si audiendus est, quomodo Deus, &c.* Certum autem est, maiorẽ esse Regis, quàm patris auctoritatem, idem Augustinus dicit ser. 6. de verbis Domini. Bernardus tractat. de pręcep. & dispẽsatione. *Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo*, vbi clarè dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

At Obijcies, nam B. Bernardus ibidem loquens de mãdatis hominum, dicit, iussa sine culpa non neglĩgũtur, sine crimine non cõtemnũtur, vbiq; enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est: vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalem, nisi ratione cõtemptus.

RESPONDEO, loquitur de præceptis rerum leuium, in talibus enim nõ potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

SEXTO probatur, quia videtur implicare contradictionẽ, posse Principes obligare ad pœnam, & nõ ad culpã, siquidem culpa & pœna relatiua sũt. & B. Augustinus dicit lib. 1. retract. c. 9. *Omnis pœna si iusta est, pœna peccati est.* Et in epi. 105. & alibi, Deũ ipsum fore iniustum asserit: si quenquam dãnaret innoxiũ. Quomodo igitur possũt Principes dãnare ad mortẽ, eos, qui leges suas præuaricantur, si illi nihil peccauerunt? si culpam in cõscientia non contraxerũt?

Dices: quomodo ergo Regulæ quorundam religiosorum obligant ad pœnam, & non ad culpam?

RESPONDEO, obligant non per modum legis, sed per modum conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pœnalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

SEPTIMO & vltimo ex doctrina Apostolorum, nam Rom. 13. Paulus multis modis id asserit. PRIMO cum ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo.* SECVNDO, cum ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* TERTIO, cum ait: *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Idem enim de æterna damnatione exponũt Patres Græci & Latini in hunc locũ. QVARTO cum ait: *Ideo necessitate subditi estote.* QVINTO cum ait; *Nõ solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* SEXTO, cum ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti estote propter Deum*, id est, non solum timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad PRIMVM, SECVNDVM, & TERTIVM, respondeo, ex eo, quod potestas politica est temporalis, & eius finis est pax exterior, & homo non iudicat de internis, rectè colligi, eam non posse obligare, nisi actus temporales & exteriores; non autem non posse obligare in consciẽtia; nam et si ita regula dirigat actus exteriores, tamen quia regula est, ab ipsa deuiare, peccare est.

Dices: quomodo potest lex, vel potestas tẽporalis producere effectũ spiritualẽ, id est, ligare cõsciẽtiã?

RESPONDEO, licet potestas politica & eius lex dicãtur temporales ratione obiecti, quia versantur circa temporalia, & exteriora; tamen in se res sunt spirituales. Præterea, ligare conscientiã nõ est aliquid efficere in rem spiritualẽ, sed solum imperare alteri; & sic imperare vt si is non obediat, peccet, & testimonio propriæ cõscientiæ intelligat, vel intelligere possit se peccare. Itaque quicũque potest iubere, potest ligare conscientiam, etiamsi is de internis nõ iudicet, nec scrutetur cõscientiã alterius.

Ad QVARTVM & QVINTVM dico, Principem non posse inferre pœnam spiritualem & æternam, nec posse dimittere eiusmodi pœnam, & tamẽ posse obligare ad illã; quia id facit auctoritate Dei, qui ei concessit vnum, & nõ alterum, sicut, si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pœnã capitis, & tamen nõ permitteret ei per se exercere iustitiã, vel condonare suppliciũ. Vel dicendum est, legem politicam obligare ad pœnam æternam, non vt est lex hominis, sed vt est lex ministri Dei. Qui enim ministrũ Dei offendit, simul etiam Deũ ipsum offendit, quocirca si (per impossibile) Deus non esset in rerũ natura, & tamẽ lex politica similiter per impossibile extaret aliqua, illa obligaret in conscientia & eius prẹuaricatio peccatũ esset, sed nulla sequeretur prẹuaricatorem pœna spiritualis aut æterna damnatio.

Ad SEXTVM dico, non esse absurdum, idem peccatum puniri à pluribus, & pluribus in locis, quãdo plures offendit, sicut videmus homicidis sæpe abscindi manus in eo loco, vbi cædem patrarunt, & deinde in loco publicæ iustitiæ abscindi caput.

Ad SEPTIMVM dico, ex intentione legislatoris pendere; an velit reuera imperare, & veram legem condere; an vero solum ostendere quid agendum sit, sine alio imperio: sed si velit seriò imperare, & veram legem condere, non est in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad VLTIMVM dico, quod legi diuinæ cedat humana quãdo simul seruari nequeunt, non esse caussam, quia humana nõ obliget ad peccatum, sed humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu lex desinit esse lex, & proinde etiam obligare. Vide quæ diximus in lib 4. de Pontifice; præterea Ioannẽ Driedonem in 3. lib de libertate Christiana; Adrianum quod libero 6. Franciscum Victoriam in relectione de potestate ciuili: Alphonsum à Castro, li. 1. de potestate legis pœnalis, c. 4. & Dominicũ à Soto, lib. 1. q. 6. art. 4. de iustitia & iure.

CAPVT XII.

Tertia Propositio.

IVDICIA *publica exercere non est illicitum Christianis.* Probatur PRIMO, quia proprium est Principis iudicare; Scriptura enim ferè coniungere solet Regem & Iudicem. Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram.* Isa. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Iudex noster.* Hier. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit & faciet iudiciũ & iustitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & iudicem?

SECVNDO, quia nihil prodessent leges, si nulla esse deberent iudicia: at leges tolli non debent, vt supra ostensum est, igitur nec iudicia.

TERTIO, Scriptura vtriusque Testamenti iudicia admitit; sic enim legimus Deuter. 16. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio.* 1. Cor. 6. *Sæcularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum; sic non est sapiens quisquam in vobis qui iudicare possit fratrem suum.* Vbi Apostolus monet Corinthios vt in ijs caussis, in quibus non tenebantur necessario adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicem.

A

Neque difficile erit argumẽta soluere, quæ initio posita sunt. Ad illa igitur verba Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & pallium.*

RESPONDEO, cum S. August. in epist. 5. ad Marcellinũ, ea solũ intelligi debere secũdũ animi præparationem: nam ibid. Dominus ait: *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alterã.* Et tamen idem ipse Dominus Ioa. 18 percussus in maxilla, non præbuit alterã, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum ea præcepta intelligenda sint.

B

Ad verba Apostoli 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis, &c.* dico PRIMO, vocem *Delictum*, Græce esse ἥττημα, quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico SECVNDO, si delictum significet peccatum, vt exponunt Chrysostomus & Ambrosius in hũc locum, & Augustinus in Enchir. c. 78 & lib. 2. de serm. Domini in mõte, c. 15. & conc. 14 in Psal. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia vt plurimum non caret peccato: vel ratione finis, vt quãdo litigatur ex auaritia; vel ratione medii, vt quando litigatur cum odio, rãcore, iurgiis; vel ratione iniustitiæ, vt quando miscentur doli, & fraudes: vel ratione scandali, vt accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo Gentilium litigabant. Dico TERTIO, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset iudicare, iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum.

C

CAPVT XIII.

Quarta Propositio.

LICET *Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis.* Probatur PRIMO, Scripturis: nam in lege naturæ, Mosis, & Euãgelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sæpe esset falsa, sed ordinationem, & præceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Gen. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium.

D

In lege Mosis plurima sunt præcepta, & exempla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, aliique SS. viri plurimos occiderunt. Matt. 26 *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non possunt rectè intelligi, nisi hoc modo; Omnis, qui cædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi. reprehẽdit enim Dominus Petrũ, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod nõ tam se aut Dominum defenderet, quàm iniuriam Domino factam vlcisci vellet, cum tamen ipse non haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt Aug. tract. 112 in Ioan. & Cyrill. lib. 11. in Io. c. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time, non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinorosos, ergo si in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

E

Secundo probatur ex Patrum testimoniis. Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium, c. 3. interrogatus, an post Baptismum liceret magistratui gladio animaduertere in sontes? Respondet, omnino licere. Hilarius can. 32. siue in c. 26. Matth. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirum si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem vtatur gladio. Hieronymus in c. 22. Hierem. *Homicidas, inquit, & sacrilegos & venerarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei, c. 21. *Nequaquam contra hoc praeceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui personam gerentes publicae potestatis sceleratos morte punierunt.*

Vltimo probatur ratione: nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet impedire, ne partes, quae sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si non potest omnes partes integras seruare, potius debet vnam partem amputare, quàm sinere vt bonum commune pereat: sicut agricolae amputant ramos & sarmenta, quae officiunt viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quae totum inficere corpus possent.

Ad rationem Anabaptistarum ex Matth. 5. *Oculum pro oculo, &c.* duae sunt solutiones. Vna, quod lex vetus, quia dabatur hominibus imperfectis, permiserit vindictae appetitum, & solum praeceperit ne maior expeteretur quàm fuerit iniuria: non quod petere vindictam sit licitū, sed quod sit minus malum expetere moderatam, quàm immoderatam: porro Christum qui perfectiores instruebat, hanc permissionem sustulisse, ita August. lib. 1. de serm. in mōte, c. 35. & contra Adimantum, cap. 8. & idem sentit Chrysostomus & Hilarius in hunc locum: sed quia in Leuit. c. 19. prohibetur vindicta: *Ne quaeras vltionem*; & in Ecclesia c. 28. legimus: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam*: rectius fortasse respōdebimus cum S. Thom. & S. Bonauent. & aliis nonnullis in 3. sen. dist. 30. Dominū, cum ait: *Audistis, quia dictum est antiquis, Oculum pro oculo, &c.* nō reprehēdere legem illam, nec prohibere magistratum infligentem poenam talionis, sed reprehendere prauam Pharisaeorum expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationem vindictae. Deus enim Exod. 21. & Leuit. 24. sanctam legem constituit, vt magistratus poena talionis afficiat sceleratos; Pharisaei inde deducebant, licere priuatis hominibus appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuum*, deducebant licere odisse inimicos; Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & non resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertendum alteram maxillam ei, qui vnam percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex iis, quae sequuntur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in maxillam vnam, &c.*

Est autem obseruandum, cum dicitur, *Non resistere malo*, non prohiberi iustam defensionem, sed repercussionem, iubet enim Christus, ne ferias eum qui te percussit, vt Theophylactus recte docet. Ille autē dicitur ferire, qui ferit vt noceat, non ille qui ferit vt se tueatur; ac breuiter non defensio, sed vindicta prohibetur iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi*, id est, non vos vlciscentes. sic enim est in Graeco, *ἐκδικοῦντες*, vnde sequitur: *Sed date locum irae, scriptum est enim; Mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, nimirum, vel quia spes est emendandum hac poena malefactorem, vel quia non aliter posset reprimi, & im-

A pediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur; solum ergo prohibetur vindicta, quam priuati homines per se exercere volunt, & quam petunt à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propriae iracundiae, atque odio.

CAPVT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

SEquitur quaestio Quarta, quae est de bello. Cōtinet autem haec disputatio partes tres. Primum B enim demonstrandum erit, licita esse aliquando Christianis bella. Secundo, explicandae caussae iusti belli. Tertio, propter Lutherum, probandum erit recte Christianos aduersus Turcas arma sumere.

Ac vt à Primo incipiamus, antiqua haeresis fuit Manichaeorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserebant, & ideo Mosem, Iosue, Dauidem, & caeteros veteris instrumenti Patres qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt B. Augustinus refert lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seq. Eandem haeresim nostro saeculo aliqui excitarunt: in primis Erasmus cum alibi, tum praecipue in annotationibus C ad cap. 3. & 22. Luc. prolixa disputatione contendit bellum esse vnum ex malis, quae tolerantur, & veteribus Iudaeis à Deo permissum, Christianis autem à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelius quoque Agrippa in lib. de vanit. scien. c. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus lib. 4. comment. in Matth. exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Idem docent Anabaptistę, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idē etiam tribuit Ioanni Oecolampadio Alphōsus à Castro, verbo bellū, quod mirum mihi videtur, cum Zvvinglius eius collega adeo probarit bellū, vt in praelio pugnans perierit, & similiter Caluinus lib. 4. Instit. c. 20. & Melanch- D thon, vbi supra, & caeteri haeretici huius tēporis, verbo & opere doceant esse bellandum.

Nos autem, vt semper docuit Ecclesia tota & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum, & non solum Iudaeis, sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modo cōditiones seruentur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturae testimonio, Iudicum 3. *Hae sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananaeorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus & habere consuetudinem praeliandi.* Haec sane verba non permissionē, sed E absolutam Dei voluntatem ostendunt. Item 1. Reg. 15. *Haec dicit Dominus exercituum, Recensui quaecunque fecit Amalech Israeli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, &c.* Hic etiā non permissionem, sed praeceptum videmus, & similium plenum est Testamentū vetus. Itē Luc. 3. *Interrogabant eum & milites, dicentes; Quid faciemus & nos? Et ait illis; Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Anabaptistae apud Melanchthonem dicunt Ioannem permisisse bellum Iudaeis, vt imperfectis: Christum autem longe aliter docuisse.

At contra; nam Ioannes praeparabat viam Domino, non ergo debuit permittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vti ea concessione, cum eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt; & praeterea poterāt suspicari homines Christum & Ioannē non

conuenire inter se, quod absurdissimum fuisset. Respondet aliter Erasmus, hæc dici mulieribus non vt ea seruantes bene viuerent, sed vt minus male viuerent, vt videtur etiam explicare Theophylact.

At contra, nam Ioannes præmiserat; *Facite fructus dignos pœnitentiæ, & omnis arbor non faciens fructũ bonũ, in ignem mittetur, &c.* Inde cõpuncti publicani & milites petierũt quis esset fructus bonus, quem facere deberent: vel ergo Ioannes eos decepit, vel possunt milites saluari, si seruẽt quod Ioãnes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. Primo eum non dicere bellum esse malũ, sed solum dicere Ioannem hortatum esse turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona, id est, ad communicãda bona sua cum alijs: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces huius perfectionis, non poterant facere bonum supererogationis, hortatum esse vt desisterent à malo. Putauit enim Theophylactus dare tunicam non habenti, ei qui habet duas opus esse consilij, & supererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distingueret hoc opus tanquam bonum à malo: nam si præceptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico Secundo, Theophylactum non recte exponere hunc locum: nam vocat turbas innocentes, quibus Ioannes dicit: *Genimina viperarum.* Et: *Facite fructus dignos pœnitẽtiæ.* Et præterea habere duas tunicas est retinere superflua, vt Hieronym. dicit q. 1. ad Hedibiam, peccatum autẽ est retinere superflua. Preterea Matt. 22. Dominus docuit tributũ Cæsari esse soluendũ: at certum est tributũ nõ deberi Regnisi vt possint alere milites in defensionem Reipub. quod exponit Apostolus Rom. 13. *Ideo*, inquit, *& tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes.* nimirũ, vt gladio puniant perturbatores publicæ pacis, id enim præmiserat: *Non sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur Secundo exemplis Sanctorum, qui bella gesserunt: nam si bellum esset malum, certe à Sanctis non gereretur. In veteri Testamento Abraham, Mosem, Iosue, Gedeonem, Samsonem, Dauidem, Iosiam, Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In nouo Testamento Matt. 8. Centurio cum diceret Christo: *Habeo sub me milites, & dico huic, Vade, & vadit, &c.* eius fidẽ Dominus laudauit, non vt militiam desereret præcepit. Act. 10. Cornelius item Centurio dicitur. *Vir iustus, & timens Deum.* Ita vt etiam Angelum videre meruerit, nec postea cum à S. Petro viã salutis doceretur, dictum est ei, vt militiam desereret.

Deinde post Christi in cœlum ascensionem, sẽper fuisse Christianos, aliquos vere sanctos & Deo gratos in militia, etiam sub Ethnicis principibus docet Tertullianus in Apologet. c. 5. vbi refert miraculũ insigne à Christianis militibus factum, cum sub M. Aurelio in Germania bellum gererent. qui certe vel non militassent, si hoc esset malum, vel si militassent non ita Deo grati fuissent, vt etiam miracula facere possent. Vide hist. Eusebij lib. 8. c. 4. & lib. 6. c. 10. Docet etiã Basilius in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse multos Sanctorum in castris gentilium Imperatorum, & similiter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianũ vltra medium. Denique Constantinum, Theodosium, Valentinianum, Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ, S. Mauritium cum sua legione Thebæorum, aliosque plurimos S. Christianos bella gessisse constat, quos S. Episcopi nunquam reprehenderunt, imo Theodosius consulebat de euentu belli Ioannem Abbatem, vt August. refert lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26.

A

Tertio probatur, quia Deus sæpe iusta bella adiuuat, quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum: nam mala permitti possunt, sed nõ etiam ad ea facienda auxilium dari. Gen. 14. Abrahæ cum debellasset quatuor reges cum solis CCCXVIII. famulis suis, dictũ est à Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Exod. 17. ad preces Mosis Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech. Iosue 10. pugnãte Iosue sol stetit, & Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, & plures occidit Deus lapidibus grandinis, quàm filii Israel hastis, & gladiis 2. Macha. 10. Angeli in specie equitum pro Machabæis pugnabant, & c. 15. legimus Deum non secundum armorum potentiã, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinum Dei auxilio miraculis euidenter ostensis vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Cõstantini, & li. 9. hist. ca. 9. Cum Theodosio S. Ioannem, & S. Philippum Apostolos palã pugnasse contra hostes eius, testatur Theodoretus lib. 5. hist. cap. 24. pro Theodosio iuniore pugnasse Angelos cõtra Saracenos scribit Socrates li. 7. c. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hist. Francorũ, cap. 30. Honorii exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse, scribit B. Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. innumerabilia exempla similia referri possent.

B

Probatur Quarto ratione: Licet Reip. defendere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necando variis suppliciorum generibus, ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via nõ potest defendere eosdẽ suos ciues ab hostibus externis: quia vt possint cõseruari Respub. necessarium est vt omnes hostes tam internos, quàm externos arcere possint; & cum hoc sit ius naturæ, nullo modo credibile est, per Euangelium esse sublatum.

C

Probatur Vltimo testimoniis Patrum. Tertullianus in Apolog. c. 42. *Nauigamus*, inquit, *& nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur.*

S. Gregorius Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licet*, inquit, *vtriusque temporis habenda sit ratio, quandoquidẽ iuxta illius legem atque auctoritatem præclare interdũ bellũ suscipitur, quamdiu tamen licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est, & diuinius.*

S. Ioannes Chrysostomus hom. in Euang. de nuptiis, Ioan. 2. ex variis: *Militiam*, inquit, *prætexis, & dicis, non possum esse pius: Centurio nonne miles erat, nihilque nocuit illum sua militia?*

D

S. Ambrosius, serm. 7. *Non militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est.* Et lib. 1. de offic. c. 40. & 41. numerat inter virtutes, bellicam fortitudinem, & eam nostris non defuisse multis exemplis probat. Item in oratio. de obitu Theodosii, vehementer Theodosium à laude bellica commendat.

B. August. epist. 5. ad Marcellinum: *Nam si Christiana disciplina*, inquit, *omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, seque militiæ omnino subtraherent: dictum est autem, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Et epist. 205. alias 207. ad Bonifacium: *Noli*, inquit, *putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, &c.* Idem docet li. 22. contra Faustum, cap. 74. & seq. & lib. 6. quæst. in Iosue quæst. 10.

E

B. Greg. li. 1. epist. c. 72. ad Gennadium; *Sicut*, inquit: *excellentiã vestrã hostib. bellicis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mentis, & corporis, obuiare, &c.*

Et cap. 73.

Et c.73. *Si non ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summopere miranda fuerat, sed cum futuras (Deo largiente) victorias nos carnali prouidentia, sed magis orationibus præuenitis, fit vt hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.*

Gregorius Turonicus, li.5. hist. c.1. *Vtinam & vos ô Reges, in his prælia, in quibus parentes vestri, exercueretis, vt gentes vestra pace contentæ vestris viribus premerentur.*

B. Bernardus in serm. ad milites, c.3. *At vero Christi milites,* inquit, *securi præliantur, prælia Domini sui nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur.*

At contra obiiciunt. Primo Scripturas, ac primũ Deut.32. *Mea vltio, & ego retribuam.* Et Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi: scriptum est enim, mihi vindictã, & ego retribuam.* Respondeo, vindictam, quam exercent publicæ personæ, rectè vocari vindictam Dei, Dei enim ministri sunt in hoc ipsum seruientes, vnde Paulus postquam dixerat in fine c. 12. ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retribuã.* Subdit in principio c. 13. *Si male egeris, time, non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui male agit.*

Addũt deinde illud Is.2. *Conflabũt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit gens contra gentẽ gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium.* quæ de tempore Christiano prædicta sunt. Respondeo, solum hoc loco prædicitur altissima pax futura, eo tẽpore quo nasceretur Christus, vt B. Hieron. exponit, & impletum esse scimus tempore Augusti Cæsaris. Illud enim (vltra) non significat, in æternum, sed in longum tempus. præterea etiamsi non esset hoc impletum, nihil inde concluderetur: nam non prohibet Isaias bellum, si sint hostes, qui nos infestent, sed prædicit futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt hostes, etiã bellum geri potest. Potest etiam dici prædictum esse regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidem non est de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conseruandum fuit.

Denique obiiciunt illa verba Matth.5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram: & diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderunt.* Et Matt. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quibus similia sunt illa Rom.12. *Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes carissimi, &c.*

Respondeo, eadẽ argumenta obiecisse Iulianum Apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Iulianum, procul à medio. Dicimus autem primo, hęc omnia, siue præcepta, siue consilia dari priuatis hominibus: nõ enim Dominus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum, qui alteri fecit iniuriam, sed præcipit vnicuique, vt proprias iniurias æquo animo ferat: bellum autem ad publicam iustitiam, non ad priuatam vindictã pertinet: & sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo; ita etiam non impedit milites & Imperatores à suo.

Dico præterea, etiam priuatis hæc nõ semper esse præcepta, sed interdum præcepta, interdum cõsilia; præcepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare etiam pallium potius, quam Deum offendere. sed re ipsa hoc præstare præceptũ est, quando necessitas honoris Dei id exigit, alias solum est consiliũ, & aliquando ne consilium quidem vt si ex eo quod præbeam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod ille iterum peccat. Ita respondent Gregorius Nazianzenus loco notato, & Augustinus epist. 5. ad Marcellinum.

Secundo obiici possunt tria decreta Ecclesiæ. Primum est in Concilio Nicæno, can.11. vbi grauissima iniungitur pœnitentia iis, qui militiam, cui renunciauerant, repetierint. Secundum est in epist. B. Leonis 90. ad Rusticum, & habetur etiam canon. Contrarium, de pœnit. dist. 5. *Contrarium,* inquit Leo, *est Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Et infrà: *Non est liber à Diaboli laqueis qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.* Tertium est Gregorij, eadem distinct. canone Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitentiæ, nisi negotio eiusmodi renuncient, & ponit Gregorius exemplum de milite.

Respondeo ad Primum, agi de iis, qui ob confessionem fidei priuati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulum, parati negare fidem. Vide Zonaram, & Balsamonem in eum canonem, & Ruffinum li.10. hist. c. 6. & quæ nos scripsimus de hac re lib.2. de Concilijs, c.8.

Ad Secundum & Tertium dico agi de iis, qui occasione militiæ multa peccata commiserant, quique præterea pœnitentiam egerant. Isti enim male faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato viuere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex proprio, & tunc præcipue male faciunt, quando imperatum eis fuerat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera isti canones non prohibeãt absolute militiam, patet ex fine illius canonis, Falsas. vbi posteaquam dictum fuerat male facere eos, qui post pœnitẽtiam ad militiam redeunt, subditur, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia.

Tertio obijciuntur ab Erasmo plura loca Patrum, quibus addimus duo, vnũ Tertulliani, alterum Hieronymi. Tertullianus li. de corona militis, vltra medium, quærit, an Christiano militia conueniat? & respondet: *Credimus ne,* inquit, *humanum Sacramentum diuino superinduci licere? & in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio conuersari, Domino pronunciante, gladio periturum, qui gladio fuerit vsus? & prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conueniet.*

Respondeo, Tertullianum non damnare militiam tanquam per se malam. Quod patet Primo ex locis supra citatis, ex Apolog. c.5. & 42.

Secundo, quia in hoc lib. de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse manere milites etiam post Baptismum, & solum docet non debere ad militiam accedere post Baptismum eum qui liber est: *Plane,* inquit, *si quos militia præuentos fides posterior inuenit, alia conditio est, vt eorum, quos Ioannes admittebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat, dũm tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, vt multis actum, aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur.*

Tertio patet, quia caussæ præcipuæ, quas reddit, cur Christiani non debeant militare, sunt propter periculum idololatriæ, tunc enim omnes fere principes Gentiles erant. Itaque per accidens iudicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore: *Excubabit,* inquit, *pro templis, quibus renunciauit? & cenabit illic vbi Apostolo non placet & quos interdiu exorcismus fugauit, noctibus defensabit? vexillum quoque portabit æmulum Christo, &c.* Porro aliæ rationes eius

supra positæ solum congruentiæ sunt, vt patet.

Hieronymus in epist. ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim,* inquit, *bellatoribus dicebatur, Accinge gladium tuum super femur tuum potentissime: nunc Petro dicitur, conuerte gladium tuum in vaginam, &c.*

Respondeo, vult dicere, in Testamento veteri bella fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissionis capiendam, & conseruādam: in Testamento nouo non esse imperata bella, sed potius pacem, quia ad regnum cœlorū acquirendum non sint arma necessaria: non tamen hinc sequitur, non posse Christianos, vt ciues temporalis Reipub. bella gerere cum ijs à quibus iniuriam acceperunt.

B Præter hoc obiicit Erasmus aliquot alios Patres, ac primū Origenem, qui li. 2. contra Celsum paulo ante medium dicit, Christum omnia bella sustulisse. & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc 22. *Qui non habet gladium vendat tunicam & emat gladium.* Dicit perniciosum esse hunc locum ijs qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

Respondeo, in priore loco nihil esse pro Erasmo; cū enim Origenes dicit, Christum sustulisse omnia bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed prouidentia sua generalem pacem mundo attulisse tempore natiuitatis suæ, imo ibidem aliquid est cōtra Erasmum: dicit enim Origenes, propterea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo omnia C Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent Reges, necessaria etiā fuissent bella, quibus alij aliorū iniurias propulsarent. In posteriore etiam loco nihil dicitur contra bellum; fatemur enim non ita crasse verba Domini intelligēda, vt debeat vnusquisque necessario vendere tunicam, & emere gladium, sed solum modo illo loquendi Dominū explicare voluisse, in talibus angustiis, & necessitate Apostolos futuros tempore passionis, qualem patiuntur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco non iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuisse bellum? D quod item Origines ait hom. 15. in Iosue, non esse Christianis carnalia bella peragenda, significat militiam Christianam sub Imperatore Christo non esse carnalem contra homines, vt fuit militia Iudæorum sub Iosue, sed spiritualem contra Dæmones, non tamen hinc sequitur non licere Christianis, vt sunt ciues politicæ Reip. bella gerere.

Ad eundem modum soluūtur quæ Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, & Theophylacto, ex cathena B. Thomæ in cap. 22. Lucæ, solum enim docent non iussisse Apostolis, vt vere gladios emerent.

Deinde obiicit Ambrosium, qui li. 10. in Lucam exponens illud; qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine,* inquit, *cur emere me iubes gladium qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi forte vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videar potuisse vindicari, sed noluisse: lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicis, quasi licuerit vsque ad Euangelium vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.* E

Respondeo primo, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defensione, vel vltione. Secundo dico etiā priuatam defensionem, secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionē præcepti, sed ad perfectionem consilii, vt illa verba clare indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.

Item obiicit Erasmus Augustinum, quē dicit non A sibi constare, & si alicubi belli patrociniū suscepit, tamen alibi contra bellum scripsisse: nam in Psal. 37. scribit: *Non orare debemus, vt moriantur inimici, sed vt corrigantur.* Et epist. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. verò 158. & alibi, supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat.

Respondeo, videtur Erasmus pueros putasse, cum quib⁹ agebat, quid enim hæc ad propositum faciunt? nam in Psal. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum, quis autem negat esse malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? tamen optare mortem inimico, & etiam inferre secūdum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & communis boni. In epist. vero 5. nihil est contra bellum, sed potius pro bello, vt supra citauimus, nec scio quid Erasmus somniauerit. In episto. 158. supplicat iudici pro vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modo facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicunque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuo bellum prohibet?

Obiicit etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiuum tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi repugnare non licet.* Respondeo, non satis fideliter verba S. Martini Erasmus retulit, non enim ait: *Ego Christianus sum, mihi pugnare non licet,* sed, *Hactenus militaui tibi, nunc patere vt militem Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet,* quibus verbis non significauit se tantum esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum; id significat illud, Patere vt militem Deo, &, Christi ego miles sum. vnde paulo ante Sulpitius scripserat, S. Martinum post baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod nō cuperet statim sæculo renunciare, sed quia tribunus militum, qui ipse contubernalis erat, promiserat se etiam exacto tribunatu sæculo vale dicturum, id est, cum ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum asseruit, cum ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

Postremo sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt gladi⁹ verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica iustitię, iacula orationum, vt Apostolus docet ad Eph. 6. nū ergo ferro & armis Christiani pugnare debent?

Respondeo Primo, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem: *Non est nobis colluctatio, &c.* Secundo dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus. Mose orante, & Iosue pugnante victoriam Israeli à Deo donatam contra Amalech; & Machabęos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus scribit ad Bonifacium, epist. 194. *Arripe manibus arma, orationes aures pulset auctoris.* Et eidem Bonifacio scribit epist. 205. alias 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros.*

At, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona & effectus charitatis, igitur malum est bellum. Respondeo, bellum sic paci opponi, vt sit etiā medium ad pacē, sed hoc interesse inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonę, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacē bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malæ, & imperfectæ quam

habent

habent ægroti, sed ad bonam & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt.

CAPVT XV.

Quot sint, & quæ iusti belli conditiones.

BELLI iusti conditiones quatuor numerare solent, qui hæc tractant. Auctoritatē legitimam, caussam iustam, intentionē bonam, & modum conuenientem. Sed de singulis seorsim dicendum est.

PRIMA igitur conditio est auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus l. 22. contra Faustum, c. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principē sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutiq; communi.* Et ratio idem probat; nam priuati homines & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atq; ab eo iudicium petere: at principes si ab alijs principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet eis bello iniurias publicas propulsare.

Residet autem hæc auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus principibus & populis, qui in temporalibus superiorem non habent, quales sunt Reges omnes; itē Respub. Venetorum & similes &c. Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in temporalibus: nō autē Duces & Comites, qui subsunt regibus immediatè; qui enim subsunt alijs, non sunt per se capita Reipub. sed potius membra. Nota tamen hanc auctoritatē non requiri ad bellū defensiuū, sed solum ad offensiuum; nam defendere se vnicuiq; licet, nō solum principi, sed etiam priuato; at indicere bellum, & inuadere hostem, solius est supremi capitis.

SECVNDA cōditio est caussa iusta, nō enim sine caussa bellū indici potest, nec etiam propter quodcunq; peccatum, sed tantum propter iniuriam propulsandam. Ita B. August. quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella* inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps non est iudex, nisi hominum sibi subditorum. ergo non potest quæcunque peccata aliorum hominum punire, sed solum ea, quæ cedūt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodam modo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerūt, ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum caussam belli debere esse non leuem, neq; dubiam, sed magnam & certam, ne forte plus incommodi bellum afferat, quàm sit vtilitas, quæ inde speratur; si autē dubia sit, distinguendum est de principe, & militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum est actus iustitiæ punitiuæ, iniustum est autem punire aliquem caussa nondum probata: milites autem non peccant nisi constaret certo bellum esse illicitum: debent enim subditi parere superiori, nec debēt discutere imperia eius, sed potius præsumere debent principē suū bonam caussam habere, nisi manifeste contrarium nouerint, sicut etiā cū dubia est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eum dānat, non carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sententiam iudicis, ita docet Bonifacius Papa in 6. de regulis iuris, regula 23. *Quod quis*, inquit, *mandato facit iudicis; dolo facere non videtur, cum* A *habeat parere necesse.* Et B. August. lib. 22. cōtra Faustum, c. 75. *Hoc etiam*, inquit, *fit vt vir iustus, si forte sub rege sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare, ciuicæ pacis ordinem seruans. qui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel verum sit, certum non est ita vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

Nota tamen hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipēdium habent, etiam tempore pacis, non autē de alijs qui aliunde adueniunt cum est bellandum, qui enim nō sunt obligati militare, non possunt tuta cōscientia ad bellum accedere, nisi sciāt bellum esse iustū: qui autem nihil cogitant, sed parati sunt militare, si- B ue bellum sit iustum, siue non, modo stipendium habeant, ij in statu damnationis versantur.

TERTIA conditio est intentio bona. Nam cum finis belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem. Vnde grauiter peccant tam reges, quā milites, qui vel vt noceant alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceant fortitudinem bellicam, vel alia de caussa bellum suscipiunt quam propter commune bonum, etiamsi auctoritas legitima, & caussa iusta nō desint. ita B. August. in epist. ad Bonifacium comitem, quæ est 207. alias 5. *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in* C *pace, non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, c. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. PRIMO, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue & periculosum, ideo non esse mox inferendum bellum, cum caussa existit, sed esse prius procurandam pacem alijs rationibus facilioribus, nimirum pacifice petendo ab hostibus debitam satisfactionē. D Deuter. 2. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primū pacem, &c.* Et B. Augustinus epist. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.*

Sed quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulò post bello iam inchoato petat pacem, & satisfactionem offerat, an tenebitur alter à bello cessare, Caietanus verbo, Bellum, dicit, quod non tenetur cessare, quādo bellum iam est inchoatum, quāquam teneretur antea quàm inchoaretur, acceptare satisfactionem. Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia numquam tenetur, qui habet iustam caussam acceptare satisfactionem nec ante bellum inchoatum, nec postea: tamen ex charitate vtroq; tempore tenetur; nisi per accidens aliud expediat. Prioris ratio est; quia prin- E ceps habēs iustam caussam belli gerit personā iudicis respectū alterius principis, qui iniuriā fecit, iudex autē non tenetur ex iustitia cōdonare mortem reo, etiamsi offerat satisfactionem, quāquam possit condonare ex misericordia, si sit supremus iudex. verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi restituat, etsi ex misericordia potest. Ratio Posterioris est, quia bellum est grauissimū supplicium, & quo non solum punitur qui peccauit, sed etiam per accidens multi innocentes inuoluuntur: ideo Christiana charitas semper id videtur exigere vt à bello cessetur, quando qui nocuit debitam satisfactionem

affert,nisi forte per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono communi expediat eum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire,quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri, Deuter.20.

SECVNDO notandum,differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint faciũt bellum esse iniustum,hæc vero si desit, facit bellum esse malum,sed non iniustum propriè. qui enim sine auctoritate vel sine iusta caussa bellum mouet, non solum contra charitatem,sed etiam contra iustitiam peccat,& non tã est miles,quàm latro:qui vero auctoritatem & caussam iustam habet,& tamẽ amore vindictæ vel augendi imperij,vel propter aliũ finem malum bellat,non agit contra iustitiam, sed solum contra charitatem, nec est latro,sed malus miles.

Ex quo deducitur,quod cum nõ solum deest hæc tertia cõditio,non tenentur milites,nec reges ad vllam restitutionem,sed solum ad pœnitentiam:cum autem deest prima vel secunda, tenentur omnes ad restitutionem damni illati,nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorãtia enim crassa, & culpabilis sicut à peccato non excusat,ita nec à restitutione,vt habemus capite finali,de iniurijs& damno dato. qui autem laborat ignorantia inuincibili,nõ tenetur restituere donec ea ignorantia laborat;at cum cognouerit bellum fuisse iniustum,tenetur restituere,non damnum tẽpore belli illatum,sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed tamen rebus vẽditis factus est ditior, tenetur restituere tantum,quantum est ditior factus;nam res aliena retineri non potest.etiamsi propter ignorãtiam sine peccato acquisita sit,sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

QVARTA conditio est,modus debitus, qui in eo præcipuè consistit,vt nulli innocẽti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendijs vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solẽt innocentibus, aut vi,aut fraude,vel in persona, vel in bonis.Cum dicit: *Neminem concutiatis*,prohibet iniuriam,quæ aperta violentia infertur personæ,vt cum rusticos cædunt, nisi ad nutum obediant.Cum dicit: *Nemini calumniam faciatis*, prohibet iniuriam quæ fraudibus,& calumnia infertur, vt cum dicunt aliquem proditorem esse vel hostem, etiamsi cõtrarium nouerint esse verum,& eo nomine vel ipsi eum spoliant,aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos.cum verò addit: *Contenti estote stipendijs vestris*, prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona,sed in bonis infertur,vt cum furantur,& rapiunt vndecumque possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab ijs à quibus non debent.

Est autem obseruandum,tria esse genera personarum,quibus milites damnum inferre non possunt secundum regulam Ioannis Baptistæ. PRIMVM est eorum omnium,qui ad Rẽpub.hostium non pertinent:ex quo excusari non possunt milites,qui damnum inferunt ciuibus,aut rusticis amicis,apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt,neque excusantur si dicant sibi stipendia non solui, nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuium,neque luere debet pœnam ciuis, aut rusticus,si rex aut dux peccat non soluẽdo stipendia militibus,nisi forte iusta de caussa damnati sint homines alicuius loci ad hanc pœnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

SECVNDVM est quorundã,qui etsi aliquo modo ad Rempub.hostium pertinent, tamen excipiuntur capite Innouamus,de tregua,& pace,vbi sic dicunt; Innouamus,vt Presbyteri,Monachi, conuersi, peregrini, mercatores,rustici,euntes,vel redeũtes,vel A in agricultura existentes,& animalia,quibus arãt,& semina portant ad agrum,congrua securitate lætentur,vbi nomine mercatorum non videntur intelligi ij,qui in ciuitate hostium resident,& sunt pars quędam ciuitatis,sed solum ij,qui transeunt,vel ad nundinas veniunt,qui non sunt pars ciuitatis.

TERTIVM genus est hominum ineptorum ad bellum,quales sunt pueri,senes,mulieres.tales enim etsi capi & spoliari possunt,quia sunt pars ciuitatis, tamẽ occidi iuste non possunt,nisi forte casu & per occidens accidantur:vt cum miles iaculatur in cuneum hostium, & forte occidit puerum,aut mulierem,aut etiam sacerdotem,nõ peccat,sed tunc pec- B cat,cum ex intentione occidit,& potest,si velit,non occidere,nam & ratio naturalis hoc docet,& etiam Deus hoc iubebat Hebræis Deut.20.nimirũ vt parcerẽt paruulis & mulieribus,& Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehẽsus fuit,quod cum punire vellet Thessalonicenses,sine delectu obuios quosq; necari iussit, vt refert Theodoretus lib.5.hist.c.17. & 18. Quod si Moses aliquando iussit etiam mulieres,& paruulos occidi,vt patet Deut.2.& 3.& alibi, non propterea id etiam nostris militibus licet:nam ille Dei reuelatione clare cognoscebat Deum sic velle,cui nemo dicere potest, Cur ita facis?

C

CAPVT XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

IAM vero quæstio de bello contra Turcas omitti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiã hoc protulisset,ac defendere conatus esset,non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex art.34.in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliãder in Chronologia tabul.13.vbi sic ait: *Vrbanus,seu potius turbo seuissimus,à spiritu malo homicidijs gaudente impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est autem obseruandum, Lutherum non negare D bellum cõtra Turcas esse licitum,quia putet in genere omne bellum esse illicitum, nam in assertione eiusdem articuli suadet bellum contra Pontificem, quem Turcissimum Turcam esse dicit:neque quia existimet non habere Christianos iustam caussam: cõstat enim omnibus Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle:constat etiam eum extinguere cupere omnem religionem,& dare omnem operam,vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Denique constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanum II. Paschalem II. Eugenium III.& alios multos, necnon generalia Concilia,vt Lateranense,Lugdunense, Viennense, & alia generale bellum indixisse Mahumetanis, & E sanctum Bernardum, aliosq; sanctos viros concionib⁹ publicis excitasse populos ad hoc bellũ, & sermonem miraculis confirmasse, vt ipsemet beatus Bernardus modeste indicat initio lib.2. de consideratione,nec aliquid horũ Lutherus negat; sed sunt aliæ tres caussæ cur senserit non licere contra Turcas bellare.

PRIMA,quia voluntas Dei esse videtur, vt à Turca,tãquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere.quid autem ista sit voluntas Dei,probat in assertione art.34.ab experientia,quæ docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima caussa parum valet; nam etsi volũtas Dei sit vt peccata nostra per Turcam puniatur, tamen nõ est volũtas Dei, vt Turcæ non resistamus, immo voluntas eius est vt resistamus. id quod ex fine probatur. non enim Deus permittit Turcam in nos sæuire vt pereamus, sed vt conuertamur, tũc autem ad conuersionem perducimur, cum Turcæ nos oppugnãti resistere conamur, resistẽdo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atq; inde ad Deũ toto corde reuertimur, & eius auxiliũ imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcã in nos sæuire, sequitur manifestè, ipsum velle, vt Turcæ resistamus. Præterea, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes peccati, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideo putet, non esse quærenda medicamenta cõtra pestem, neque terram colendam, ne moriamur fame, neque hæresi & fomiti resistendum.

Neque verum est, quod Lutherus dicit, experiẽtiam docere, nihil nobis prodesse bellũ cõtra Turcas: nam vt omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cum primum arma illata sũt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerũt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura, & plura recuperabãt, donec oriri cœperũt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiam nostrorum, quàm sua virtute, & harũ discordiarum potissima caussa fuit Lutherus ipse. Nam vt ex Ioãne Cochlæo patet in actis Lutheri anni MDXXVI. Hũgaria perijt, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tũc concionanti cõtra bellum in Turcas, quàm cogitare quid bonum cõmune postularet. saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tantum noceat quãtum vellet. nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, iamdudum ille omnia obtineret.

SECVNDA caussa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persequutio, quàm victoria, & trãquillitas. vnde in sermone de matrimonio reprehẽdit Ecclesiæ consuetudinem, qua orat pro pace, & quiete, cum potius pro tribulationibus orandum esset. Sed respondemus, tribulationem, & persequutionem esse quidem vtilem, sed periculosam, & ideo non expetendam, sed tolerandam, cum aliter fieri non potest. Vnde Matth. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Timot. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus lib. 10. Confessionis, c. 28. dicit, miserias tolerandas, non amandas, nec desiderandas, & petendas.

TERTIA caussa, eaque præcipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Põtificem aliquando Lutherus persequebatur, vt planè optaret videre Turcam occupãtem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen pontificis extingueretur. neq; hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus: nam in lib. ad nobilitatem Germaniæ, c. 25. dicit nullum esse pulchrius regimen vsquam, quàm apud Turcas qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quàm apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur. & in assertione articuli 34. dicit, Pontificem, & Pontificios esse multos peiores, & truculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia: *Oro*, inquit, *cunctos pios Christianos, ne vllo modo sequamur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudentior, probiorque est, quàm sunt Principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatem, & impietatem continet, vt ipse idem Lutherus postea, cum ille ardor nonnihil deferbuisset, plane contrarium scripserit. Sic enim ait in lib. de visitatione Saxonica *Clamant*, inquit, *aliqui prædicatores temerariè, non resistendum esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neque ferri, neque permitti debet: tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solum cupiunt prouincias deuastare, vxores ac liberos violare, & interficere, verum etiam iura prouinciæ, cultum Dei, omnemque ordinationem bonam abrogare ac tollere. Idcirco debent Principes ob id præcipuè belligerare, &c.* Et ibidem. *Multo*, inquit *tollerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitum, quàm Turcicis eo moribus imbui, Turcæ enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPVT XVII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

QVINTA sequitur quæstio de officio magistratus politici in caussa religionis. Tres in hac parte sunt errores. PRIMVS eorum qui nimis multum tribuunt magistratibus, vt Brentij in Prolegomenis, Philippi in locis, capite de magistratu, & aliorum qui reges esse volũt non solum custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros. Dicunt enim ad eos, vt ad precipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare controuersias fidei, presidere Concilijs generalibus, constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in controuersijs de iudice controuersiarum, de summo Pontifice, & de Cõcilijs: vbi ostẽdimus reges habere primum locum inter Christianos, vt Christiani homines sunt, id est, vt sunt ciues terrenæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sãctorum, & domestici Dei, ac vt Ecclesiæ membra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum presbyteri, tertium Diaconi, aliique ministri Ecclesiastici, vltimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde Chrysostomus hom. 83. in Matt. alloquens Diaconos: *Si Dux quispiam, si Consul ipse, si is, qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe, & coërce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et Gelasius in epistol. ad Anastasium Imperatorem; *Nosti*, inquit, *fili clementissime, quod licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præsulibus diuinarum deuotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis expectas, inque sumendis cœlestibus Sacramentis, eisque vt competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius, quam præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi posse voluntatem.*

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro, & Episcopis commisit, non Tiberio, & eius præfectis, & per annos CCC. sine vllis regibus Christianis, exceptis paucissimis; qui vel breuissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solum in aliqua prouincia, vt Lucius Rex Britannorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. vide cætera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

SECVNDVS error est aliorum, qui ad alterũ extremum deflectentes docent Reges debere curare

Rempubl. suam, & pacem publicã; de religione autem non curare, sed permittere singulis vt sentiant prout voluerint, & viuant vt voluerint, modo non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabãt, & omnium philosophorum sectas admittebãt, vt August. dicit li. 18. de ciuit. Dei, c. 51. vnde B. Leo ser. 1. de SS. Petro & Paulo. *Hæc autem ciuitas, inquit, ignorans suæ prouectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsisse religionẽ, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates lib. 4. hist. c. 27. Valenti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur, & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud August. lib. de hæresib. c. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerunt Germani anno MDXXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati fuerunt: & nunc idem petunt in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterũ, quod sit donum Dei. Tertium, quod experientia doceat cogendo nihil profici. Quartum, quod Christiani semper Iudæos tolerauerint, cum tamẽ Christo hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenentur Principes Christiani nõ permittere subditis suis libertatem credẽdi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quã Episcopi Catholici, & præcipuè summus Pontifex docet esse tenẽdam. Probatur PRIMO Scriptura, Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.* Item: *Dissipat impios Rex sapiens.* Porro impios esse hæreticos negari non potest. Item Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore.*

Augustinus epist. 50. *Aliter seruit,* inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: sicut seruiuit Ezechias, lucos, & templa idolorum destruendo: sicut seruiuit Rex Iosias, talia & ipse faciendo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando: sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo.* Et ibidem subiungit: *Quis mente sobrius Regibus dicat: Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus: quibus non potest dici, Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Præterea in testamento nouo Apoc. 2. reprehẽditur Angelus Pergami, quod haberet apud se aliquos tenentes doctrinã Nicolaitarum, & Angelus Thiatyræ, quod permitteret Iezabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiã esse Ecclesiæ mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Rom. 16. iubentur Christiani declinare hæreticos. Gal. 5 *Vtinã,* inquit, *abscindantur,* Tit. 1. *Increpa illos durè vt sani sint in fide.* ergo Reges, qui sunt Ecclesiæ nutritij, Isaiæ 49. non debent permittere istam confusionem.

SECVNDO probatur testimonijs Pontificũ & Imperatorum. Leo epi. 75. ad Leonem Augustum. *Debes, inquit, Imperator incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios comprimendo, & quæ bene sunt statuta, defendas, & verã pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* Anastasius II. Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc,* inquit, *præcipuè insinuo Serenitati tuæ, vt cum caussæ Alexandrinorum patuerint piissimis auribus vestris, ad Catholicam & syncẽram fidem eos auctoritate, sapientia, diuinisque vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ, lib. 11. epist. 44. ad Leontium Augustum. Similia habet Agatho in epistola ad Constantinum IV.

Porro Imperatores pij idem senserũt; nam Theodosius L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, radicitus euulsit libertatẽ credẽdi, quam aliqui Principes permiserant, & iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credendum. Valentinianũ iuniorem laudat Ambrosius in oratione funebri, quòd Romæ repetẽti antiquã libertatẽ in religione, vt colere posset sacrificijs Deos, fortissimè restiterit. Similiter Martianus C. eodem L. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Concilijs Episcoporum definita, reuoluat, aut de iis publicè disputare præsumat.

Constantinus Magnus initio quidem imperii permisit libertatem religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebii lib. 10. c. 5 tamen postea iussit claudi templa idolorum, & solam Christianam religionẽ vigere, vt Optatus refert li. 2. cõtra Parmen. quem filii sunt imitati, Constans & Constantinus, vt Augustin. refert epist. 166. & (apud Ruffin li. 10. c. 5.) exilium minatus est Constantinus iis omnibus qui non acquiescerent Nicæni Concilii definitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur Iouinianus, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauiter admonitus est à Cõcilio Antiocheno, vt scribit Socrates lib. 3. c. 21. Valens Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus, lib. 4. c. 22. Denique Iulianus Apostata, qui ideo permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianismum; sic enim ait Augustinus epist. 166. *Iulianus, inquit, desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatem perditionis permisit, & tunc Basilicas hæreticis reddidit; quando templa Dæmonijs: eo modo putans, Christianum nomen posse perire de terris si vnitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia nõ sunt res disiũctæ & separatæ, vt duo regna politica, sed sũt cõiũctæ, ita vt vnũ corpus faciant, vel potius ita se habẽt, vt corpus & anima in vno homine, est enim potestas spiritualis quasi anima, & tẽporalis quasi corpus, vt Nazianzenus docet in oratione ad populum timore perculsũ, ergo debet potestas tẽporalis spirituali seruire, eàq; ab hostib. suis protegere ac defendere, ac (vt B. Grego. ait. li. 2. epist. 61) terrenum regnũ cælesti famulari: sed Ecclesiæ exitialis est hæc libertas: nam vinculũ Ecclesiæ est vnius fidei cõfessio ad Eph. 4. *Vna fides* & ideo dissẽsio in fide, Ecclesiæ est dissolutio. debẽt igitur Principes hãc libertatẽ nullo modo permittere, si fũgi munere suo volũt.

SECVNDO, quando apud Iudæos vera religio florebat non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multo minus debẽt permittere Reges Christiani; non enim minus ordinata debet esse Ecclesia, quàm fuerit Synagoga. Antecedens patet Deutero. 17. vbi ex sententia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. pseudo prophetæ similiter exterminari iubentur, & idem patet exemplis, quæ affert August. epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & alijs pijs Regibus, qui

qui destruebant lucos, & templa idolorum, & seuerè puniebant idololatras, & populum ad cultũ veri Dei compellebant. Quod autẽ paulò ante Christi tẽpora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabãt resurrectionem, non est mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Põtifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi perniciosa est, etiam temporali bono regnorũ, & publicæ paci, vt patet primùm ex Greg. lib. 4. epist. 32. vbi dicit, Reipubl. ciuilis incolumitatẽ, ex Ecclesiæ pace pendere. Deinde ratione: nam vbi seruatur fides & obedientia Deo, ibi etiam seruatur Principi: nam fides ipsa hoc docet & exigit. Item dissensio in fide parit animorum & voluntatum dissensiones: omne autem regnum in seipsum diuisum, desolabitur, & experientia nostri temporis adeo manifestè hoc ostendit, vt frustra id probare nitamur.

Quarto, libertas credendi perniciosa est illis ipsis, quibus cõceditur: nam libertas credendi nihil est aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculosissima: nam fides nõ est vera nisi vna Ephes. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergo salubriter non permittitur ouibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec sinitur liberè à quolibet vẽto circumferri nauis: ita quoque salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni veræ fidei se adiunxerunt. argumenta soluentur in secunda quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Georgij Cassandri libro de officio pij viri, vbi docet, debere Principes inuenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dũ non inueniunt, debere permittere vnicuiq; suam fidem, modo omnes recipiant Scripturam & Symbolũ Apostolicũ. Sic enim omnes sunt vera Ecclesię membra, licet in particularibus dogmatibus dissentiant. Similia docuerũt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, li. 3. c. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Eusebium lib. 5. hist. c. 13. dicebat, non esse discutiendam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis Doctoribus Ioãnes à Louanio, ex hæreticis Ioannes Caluinus.

Potest autem facile refelli hæc sententia: primum enim, nõ possunt Catholici, Lutherani, & Caluinistæ eo modo conciliari: nam in ipso Symbolo non conuenimus, exempli gratia, per articulũ, *Descendit ad inferos*, diuersissima intelligimus: nos enim credimus, Christi animam à corpore separatam, secundũ substantiam suam descendisse ad limbum Patrum; hæreticorum alij volunt descendisse Christum ad inferos, nihil esse aliud, quã sepultum fuisse; alij passum dolores inferni. Similiter articulum: *Credo sanctam Ecclesiam*; diuersis modis intelligimus. Et illud etiam: *Sanctorum communionem*; nam de singulis Sacramentis sunt controuersiæ. Denique de illo: *Remissionem peccatorum*, maximè dissentimus.

Dicet Cassander, sat est, quod omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

A Contra; Primo, Symbolum vnum est, & non in verbis, sed in sensu est fides, nõ ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione dissidemus; præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorum iure damnati fuissent. nam Ariani, Nouatiani, Nestoriani, & alij fere omnes verba Symboli Apostolici recipiebant, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiecti fuerunt.

Secundo, fundamentum Cassandri est falsum, non enim possunt vera mẽbra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiã si in Symbolo nobiscum cõuenirent: nã præter fidem illam requiritur sub-
B iectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo cõstitutum, & communicatio cum alijs membris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici mẽbrum, quod à capite & corpore reliquo separatũ est. certè Aerius, etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamen quia nolebat subesse Episcopo, & cæteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subijci Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliam hæresim introduxisset.

Tertio, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solũ dissensiones sint de ritibus & cæremonijs humanis: at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæque non habentur expresse in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nã verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei, illi dicunt esse horrendã idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

Quarto, sancti Patres docuerunt nos, vt non solum fidei Symbolum, sed etiã alia omnia dogmata fidei, licet minuta videantur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllo modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere
D voluisse falsis fratribus Et cum olim Ariani peterẽt à Catholicis, vt saltem vnam vocem omitterẽt, quę non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel vnam litteram immutarent, id est, non dicerent ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fieret, pacem pollicerentur; Catholici noluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus iam definitis aliquid immutare; & si quid istarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram: nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretum li. 2. hist. c. 18. & 19. vel Trip li. 5. cap. 21. & 33 & hoc verum esse patuit in Concilio Ariminensi: nam cum simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον, tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terra-
E rum prædicauerunt, se vicisse; & non cõtenti sustulisse vocem ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò post ipsum ὁμοιούσιον, in ἑτεροούσιον, id est, dissimilis substantiæ, transformarunt, vt Theodoretus refert, lib. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valentis Imperatoris, vt tempori pareret, & non tot Ecclesias, propter paruam dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respondit; *Qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidem syllabam patiuntur, sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectuntur.* Vide Theodoretum lib. 4. c. 17 histor. Eccles. Eadem constantia præditi fuerunt Eustathi⁹ & Syluanus, quibus cum Imperator exi

lium minaretur, nisi vocem ὁμοιὸν, abrogarent, responderunt, Potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Tri. libro 5. cap. 24.

Denique Gelasius in episto. ad Euphemianum, petenti hæretico, vt eis Papa condescederet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter eius petitionem irrisit. *Cum autem* inquit, *dicis condescendere nos debere vobiscum: interim iam vos descendere, aut descendisse monstratis, vnde quæso, vel quo ista descensio est? Vtique ex superiore quodam loco ad inferiora quæque depositos, à Catholica, Apostolicaque communione ad hæreticam, damnatamque prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis; sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis: nos conscendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

Quinto, non potest liberum esse credere in vno quo libet dogmate, qui eadem ratione liberum esse debeat in omnibus etiam in ijs, quæ in Symbolo Apostolico continentur: nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quæ creduntur, nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiæ tradenti mihi Symbolum Apostolorum, quod non scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit, eadem ratione credere debeo Sanctos inuocandos, quia eadem Ecclesia hoc dicit; vel si hoc possim non credere, eadem ratione possum non credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

Sexto, ista opinio Cassandri noua est, & ab ipso primum excogitata, vt ipse initio fatetur, suspecta igitur haberi debet. Vt enim pulchrè docet Vincētius Lyrinensis in suo opusculo cōtra profanas nouitates, suspicione carere non potest, quod nouum est; cum vera fides vna sit, & antiquissima.

Septimo, ista opinio facit veram Ecclesiam omnino occultam & inuisibilem; imò ex solis adulatoribus & simulatoribus conflatam: nam Cassander dicit, ad veram Ecclesiam requiri duo, fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde deducit eos, qui hostiliter insectātur Catholicos, & Lutheranos, non esse de Ecclesia, sed eos solum, qui cum omnibus pacem habent: ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorum, & cum Lutheranis hostes Catholicorum: nam Catholici non patiuntur in suo grege vllos, qui ostendant vllo signo externo, se fauere Lutheranis: inter Lutheranos quoque, etsi permittūtur in ijsdem prouincijs omnes sectæ, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarum, vt notū est: ergo isti pij, & pacifici viri necessario sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitentes, aliud in corde celantes, & similes Herodi, qui cum Ethnicis erat Ethnicus, cum Iudæis Iudęus: nam & Cæsari templa erexit, & simul Deo vero, vt Iosephus refert lib. 15. Antiq. cap. 13. & 14.

Adde, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiam constituere: nam Ecclesia est manifesta & visibilis, adeo vt à Domino, Matt. 5. dicatur ciuitas supra montem posita. Denique, vera Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios 4. isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possunt, dum ita manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPVT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

A POSTREMA restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesiæ iudicium & declarationem, Principes politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breuiter ostendemus, libros hæreticorum iure interdici, & exuri. Id igitur probatur PRIMO ex antiqua & perpetua consuetudine, non solum Christianorum, sed etiam Ethnicorum.

PRIMO, refert Valerius Maximus, lib. 1. cap. 1 quod cum Romæ reperti fuissent libri quidam, qui nonnihil videbantur soluere religionem, Prætor

B Vrbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremauit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert, Protagoram Abderitem, quod libros noxios religioni scripsisset, Atheniensium iussu, vrbe atque agro exterminatum, librosque eius in concione combustos.

Deinde, tempore Apostolorum, refert Luc. Act. 19. multos ab Apostolis conuersos libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus, & Clemens li. 1. constit. Apost. c. 7. dicit, Apost. prohibuisse initio fidelibus libros Gentilium, & falsorum Prophetarum. Scribit etiam Eusebius lib. 7. hist. c. 6. Dionysium Episcopum Alexandrinum, qui floruit circa annum CCL. à fidelibus reprehensum, quod libros hæreticorum legeret.

C Consequente postea tempore creuit zelus fidelium contra libros hæreticorum: Nam Nicænum Cōcilium libros Arij igni adiudicauit, vt Nicepho. testatur li. 8. c. 18. & Constant. id exequutioni mandari iussit, proposita pœna capitis, si quis libros Arij occultasset, vt patet ex epi. eius apud Socratem, li. 1. c. 6. & Nicephorum lib. 8. c. 25. Scribit etiam Socrates lib. 1. c. 24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quod libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad pœnitentiam hæretici, nisi prius libros suos combussissent.

Circa eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, vt Socrates li. 6. c. 9. hist. refert, & Concilium Carthagin. IIII.

D can. 16. permittit solis Episcopis, vt tēpore necessitatis lib. hæreticorum legant. Non diu postea cum Nestorij hęresis in Cōcilio Ephesino dānata fuisset, libri quoque Nestorij in eodem Concilio interdicti fuere, & à Theodosio Imperatore exuri iussi, vt Liberatus refert cap. 10. Breuiarij, & extat adhuc lex Theodo. L. Damnato, C. de hæretic. circa idē tempus prodit lex Honorii & Theodosii, quia iubētur mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid est aduersum Cathol. religioni in oculis Episcoporum cremare, L. Mathematicos, C. de Episcopali audientia. Pari ratione in Concilio Chalc. damnātur libri Eutychetis, & ab Imperatoribus Valētiniano & Martiano seuera lege prohibetur, ne vllus eos legere aut habere audeat, sed omnes diligentissime quæsiti crementur, vt patet ex Concilio Chalcedo-

E nensi, act. 3. & ex ipsa lege, quæ adhuc extat L. Quicumq; parag. Nulli, & parag. Omnes, C. de hæretic.

Eodem tempore B. Leo in epist. 61. ad Turbium, c. 15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi sinerent, hæreticos cēsendos; paulo post Gelasius in Concilio LXX. Episcoporum, vt habetur dist. 15. can. S. Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

Postmodum in V. Synodo dānato Antymo, damnātur etiam eius libri, & Iustinianus Imperator grauem pœnam statuit, nimirum amputationis manuum, in eos, qui eiusmodi libros describunt, ac iussit vbiq; comburi. habetur hæc constitutio in 1. act. Synodi V. & in nouellis, constit. 42 B Gregorius lib. 14. Moralium, c. 32. refert iussu Tiberij Imperatoris crematū librum Eutychii, quem ipse Gregorius hæresis conuicerat. In VII. etiam Synodo, act. 5. interdicuntur & comburi iubentur libri hæreticorum, & can. 9. excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt. Concilium Constantiense sess. 8. confirmat decretum Concilii Romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Ioannis Vviclefi. Denique Concilium Tridentinum indicem librorum hæreticorum fieri iussit, vt omnes scirent, qui libri cauendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit etiam in argumentum huius rei, quod nulli fere essent libri veterum hęreticorum: quomodo enim euanerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arii, Eunomii, Nestorii, Pelagii, & aliorum, quibus SS. Patres respondent?

Probatur Secundo ratione: nam colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligēter vitanda, ergo multo magis libri sunt noxii & pestilentes ac vitandi. Ad Rom. 16. *Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissentiones & offendicula præter doctrinā, quam vos didicistis, faciunt, & declinare ab eis: nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum.* 2. Timot. 3. *Hos deuita.* Titum 3. *Hæreticum deuita,* 2. epist. Ioannis. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinā non affert, nolite recipere in domum, nec aue ei dixeritis.*

S. Irenæus li. 3. c. 3. *Tantum,* inquit, *Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem.*

S. Cyprianus li. 1. epist. 3. ad Cornelium *Declinent,* inquit, *fortiter & euitent dilectissimi fratres nostri verba, & colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit,* Et infra: *Nulla cum talibus commercia, nulla conuiuia, nulla colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quàm sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S. Athanasius de S. Antonio in eius vita: *Nunquam,* inquit, *Manichæis, aut alijs hæreticis saltem amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiam, atque sermones, perditionem esse animę. Sic etiam Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum.* Et ipse B. Ant. iam moriturus: *Hæreticorum,* inquit, *& schismaticorum venena vitate, meumque circa eos odium sectamini, scitis ipsi, quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis vnquam fuerit.*

S. Augustinus in epist. 62. *Hæreticum,* inquit, *sicut vitandum monemus, ne infirmos, & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscunque modis possumus corrigendum, &c.* S. Leo serm. 18. de passione Domini: *Viperea,* inquit, *hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis commune sit cum eis qui solo sunt nomine Christiani.* Hæc ille.

Iam igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hæreticorum, quanto magis libri? nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificii plena, quàm quæ in colloquiis vsurpatur. Deinde, est semper ad manus: nam conciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox transeunt: at verba in libris manēt perpetuo, & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent. Præterea libri magis sparguntur, potest enim aliquis per libros toti fere orbi terrarum simul loqui, & multorū domos & cubicula libri penetrant, quos auctor libri nunquam vidit, & ad quos forte nunquam admitteretur. Deniq; experientia idem docet: nam Ioannes Vviclefus viua voce paucissimos peruertit; docuit enim solùm in Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hæredes: at per libros totam Boëmiam peruertit. vide Cochlæum in historia Hussitarum.

At contra obiiciunt, Primo, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum videtur, propter aliqua mala priuare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erunt. Item, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarū, & veterum etiam hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Eusebii, Pelagii.

Respondeo, veritatem quidem non esse negandam, tamen, nec legendum in libris hæreticorum: nam, vt ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregor. lib. 5. moral. c. 11. hoc esse proprium hæreticorum, vt veris falsa permisceāt, & bonis mala: nam si sola falsa & mala dicerēt, ab omnibus repellerētur: si sola vera & bona hæretici non essent. Itaque omnia miscent, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant: quæ etiam caussa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerent, & postea falsa etiam illis crederentur. Luc. 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere; tu es Christus Filius Dei.* Et Act. 16. Paulus prohibuit diabolo dicere: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis.*

Præterea, etiam non docet, vt veritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt veritatis: vt scribit Gellius libro 18. cap. 3. apud Lacedæmonios, cum de summa Reipublicæ ageretur, vir quidem disertus & doctus, sed improbus & impurus, optimam sententiam dixit, quæ cum placeret omnibus & iuxta eam decretum faciendum videretur, & tamen ferre non possent, vt optimum Concilium turpitudine actoris fœdatur, electus est vir quidam grauissimus, qui omnium consensu eandem sententiam diceret, & nulla prioris habita mentione, huius sententia in decretum referretur.

Ad Primam confirmationem de scriptis Patrum, respōdeo in primis, Patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorum errata nō hæreses, sed humanos esse errores. Præterea, errores Patrum esse errores extinctos & mortuos qui nocere nō possunt: nam error nocet quandiu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores non fuerunt detecti, dum Patres ipsi viuerent, alioqui enim vel ipsi eos emendassent, vel ab Ecclesia eiecti fuissent: sed post mortem eorum detecti, notatique sunt, & ab omnibus improbati, sicut etiam ab ipsis improbarentur, si viuerent.

Ad illud de Gentilibus dico eos tolerari, quia non nocent, cùm sint errores mortui; nulli enim nunc sunt, qui non rideant dogmata Gentilium: nec vnquam audimus Christianos deprauatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismum, vt quotidie deficiunt ad hæreticos: quia verò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, lib. 1. Const. cap. 7. & eadem de caussa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginensi IIII. cap. 16.

Ad illud de Iudæorum & Turcarum libris dico, libros Iudæorum & Turcarum melioris conditionis esse, quàm hæreticorum: illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, vt hæretici faciunt. Itaq; etiam simplicissimi quique norunt discernere dogmata Iudæorū & Turcarum à Christianis dogmatibus, discernere autem hæreses non possunt, nisi homines valde docti. Præterea

etiam Iudæorum & Turcarum libri prohibentur, A quando continent blasphemias in Christum, aut iudicantur pernitiosi Christianis, vt patet de Talmud Iudæorum.

Ad illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio, dico, eorũ libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctæ, & libri prosunt propter antiquitatem.

Argumentum Secundum. ex Paulo, qui 1. Thess. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete.* est enim sensus: Si quis futura prædicat vel Scripturas interpretatur, aut verbo, aut scripto, nolite reijcere, sed audite, vel legite, & quod Catholicæ fidei consonum est, accipite, reliquum omittite. B

Respondeo, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult reijci, nisi prius examinata: sed quando scriptum aliquod iam est examinatum, & constat esse malum, vult omnino reijci, & talia sunt scripta omnia, quæ nobis prohibentur: sunt enim probata, id est, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

Deinde licet Apostolus ad totam Ecclesiã scribat, tamen non vult omnia fieri ab omnibus, sed ab ijs, qui possunt, & quibus ex officio incũbit, sicut cum ad Vniuersitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Vniuersitate, pertinet eos examinare, sed solum ad Magistros, vel quos ipsi designauerint: C ita igitur cum Apostolus iubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus & cæmentarijs, sed ab Episcopis, & aliis, quos Episcopi sibi adiungunt.

Aliud argumentũ sumunt ex testimoniis quatuor veterum Patrum, Dionysii, Alexandrini, Theophili item Alexandrini, B. Hieronymi, & Gelasii, nam Dionysius, vt scribit Eusebius lib. 7. hist. c. 6. cum reprehẽderetur, quod libros hæreticorum legeret, respondit, se visionem habuisse, qua sibi dicebatur: *Lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis enim omnia expendere, & probare.* Theophilus quoque cum argueretur quod Origenem legeret, D respondit, vt Socrates refert lib. 6. hist. c. 15. se legere, vt quod bonum est excerperet, quod malum respueret. B. Hieronymus in epist ad Alexandrum & Minerium, dicit se legere libros hæreticorum, vt bona inde excerpat: etiamsi sciat, aliquos propterea de se murmurare.

Gelasius in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi: partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim reiiciuntur, & allegat illud: omnia probate, quod bonum est tenete.

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasii in eo cõsistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala: & quædam E recipienda, quædam reiicienda, ita & in libris hæreticorum: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense, nam alia ratio est Concilii sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, vt diximus, quanquam veritas ipsa inserta libris hæreticorum bona sit & recipienda, si tamen alibi reperiatur: verba eius hæc sunt: *Nunquid nam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, posita leguntur? Nunquid nam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutantur? aut ideo praui libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo Primum ex his locis colligi semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Patres reprehendisset. Dico Secundo, semper concessum fuisse, & modo etiam concedi Episcopis, & aliis multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchæ erant, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere. Dico Tertio, nullam tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solum consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arii, at nunc lex est Ecclesiæ vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis & etiam morte multari.

IOannes Hus art. 14. in Concilio Constantiensi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibilẽ tradere sæculari potestati, & permittere comburendum. Idem Lutherus in art. 33. & in assertione eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus & Gaudentius, vt Augustin. testatur lib 1. contra epistolam Parmeniani, c. 7. lib. 2. contra litteras Petiliani, c. 10. lib. 2. contra epistol. Gaudentii, c. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarium docent omnes Catholici, & aliqui etiam ex hęreticis. Nam Caluinus posteaquam Michaelem Seruetum tanquam hæreticũ publicè supplicio extremo affecisset, & ab illis sectariis argueretur, libellum edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduertere, Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis, eundem Gẽtilem ob hęresim iure cæsum à Bernẽsi Magistratu, contendit. Fusius vero idipsum docet Theodorus Beza in lib. de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia reiici, & à sæcularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte multari.

Probatur Primo Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericordia occidi, & c. 17. postquã dixerat, vt in rebus dubiis consuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, sententia iudicis moriatur.* Et rursum c. 18. Propheta falsus interfici iubetur. Et re ipsa legem hanc seruarunt Helias, Iosias, Iehu, & alii, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem fere discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis. nec solum sancti Reges & prophetæ blasphemos morte multarunt, sed etiam Nabuchodonosor (vt dicitur Dan. 3.) edictum constituit, vt quicunq; blasphemaret Deum Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimum fecit, vt August. dicit in epis. 50. & alibi.

In nouo Testamento habemus in primis Matt. 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se reiicere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati sæculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom. 13. sæ-

cularem potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim, inquit, sine caussa gladium portat, minister enim Dei est vindex in ira, &c.* Ex quibus duobus locis apertè colligitur, licitum esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesiæ & publicæ pacis perturbatores, ab ecclesia abscindi, & à sæculari iudice morte multari.

Præterea Christus & Apostolus eius hæreticos iis rebus comparauerunt, quæ sine controuersia ferro & igni repelluntur: nam Matt. 7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Act. 20. *Ego scio quoniam intrabunt post discessum meum lupi rapaces*, nomine luporū certum est hæreticos intelligi debere, vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ: at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt: pluris enim facienda est vita ouium, quàm mors luporum. Item Ioa. 10. *Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* vbi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores, ac sectarum inuentores, vt Chrysostomus, & Augustinus exponunt: fures autem & latrones, quomodo puniantur, notum est. Item 2. Timoth. 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamentis, sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuo serpit, & totum corpus corrumpit. Denique Christus Ioa. 2. flagello coegit negotiatores egredi templum. Petrus Act. 5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto, occidit, & Paulus Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur Secundo sententiis, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus I. Imperator ad petitionem Nicænæ Synodi Arium cum aliquot sociis in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus lib. 1. c. 20. hist. item Donatistas supplicio affecit, vt Aug. refert lib. 1. contra epist. Parmeniani, c. 7. & in epist. 166. ad Donatistas, vbi enumerat multos Imperatores optimos, qui seuerissimas leges tulerunt contra hæreticos, & vnum solum Iulianum Apostatam hæreticis fauisse.

Deinde Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alii religiosissimi Imperatores, leges tulerunt in hæreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdū vltimo supplicio multari voluerunt, vt patet C. de hæreticis. L. Manichæos. L. Ariani. L. Quicunque, qua vltima lege, quæ est Valentiniani, & Martiani iubetur occidi omnes, qui praua docere tentant: qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri multari. Iustinianus apud Paulū Diaconum lib. 16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius Imperii eiecit, concessis trium mensium ad conuersionem iudiciis, ac deinde Michael Imperator apud eundem Paulum Diaconum lib 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur Tertio legibus Ecclesiæ, cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hæreticis, cap. super eo, definit Ecclesia hæreticos incorrigibiles seculari potestati tradendos, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnauit sententiam Ioannis Huss.: & ipsum Ioannem & Hieronymum de Praga tradidit sæculari potestati, à qua ambo exusti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnauit.

Probatur Quarto testimoniis Patrum. Cyprianus lib. de exhortatione martyrii, cap. 5. postquam retulerat ex Deuter. 13. necandos esse Pseudoprophetas, subdit. *Si hoc in testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

A Hieronymus in illud Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit; *Igitur, inquit, scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium reppellendum, ne tota domus massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

Augustinus lib. 2. retract. c. 5. & in epist. 48. & 50. retractat quod aliquando senserat, non esse vi cogendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis,
B non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tū quod hoc docere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla exstabat lex Imperatorum, quia hæretici iuberentur occidi; illa enim Lex, Quicunque, C. de hæreticis, paulò post mortem Augustini lata est,

Quod autem Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib. contra epist. Parmeniani, c. 6. ostendit, quod si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract. 11. in Ioan. *Occidunt, inquit, animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur, &c.* vbi dicit falso illos conqueri, „ quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si „ etiam verum esset, adhuc iniustè conquererentur.
C „ Deniq; in epi. 56. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam „ quidem nolle vllum hæreticū occidi, tamen sicut „ domus Dauid non potuit habere pacem nisi Ab„ salom extingueretur, & Dauid pace regni mœro„ rem mortis filii consolatus est: sic cum ex legibus „ Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquo„ rum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis le„ nire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. Leo in epist. 91. ad Turbium, c. 1. *Merito, inquit, Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur; quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, & profuit diu ista districtio Ecclesia-*
D *sticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamen Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium qui timent corporale supplicium.* Optatus Mileuitanus lib. 3. respondens calumniæ hæreticorum qui ægerrimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Vides, inquit, à Mose, & Phinee, & Helia, & Machario similia esse facta, ab omnibus vnius Dei vindicta processit.*

S. Gregorius lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quod magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur vt pergat.

S. Bernardus ser. 66. in cantica: *Melius, inquit,*
E *procul dubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine caussa gladium portat, quàm in suum errorem multos traijcere permittantur: Dei enim minister ille est, vindex in iram ei, qui malè agit: mirabantur aliqui, quod non modo patienter, sed etiam læti, vt videbantur, ducerentur ad mortem: sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non solum in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederat. Nonne plus est sibimet hominem injicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere?*

Probatur Vltimo ratione naturali. Primo, hæretici excomunicari iure possunt, vt omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors tem-

poralis. Aug. li. 1. contra aduerſ. Legis & Prophetarum, cap. 17. dicit, horribilius eſſe tradi Satanæ per excommunicationem, quàm gladio feriri, flammis abſumi, feriſue ſubijci ad deuorandum.

Secundo, experientia docet non eſſe aliud remedium: nam Eccleſia paulatim progreſſa eſt, & omnia remedia experta; prima ſolum excommunicabat, deinde addidit multam pecuniariam, cum exilium: vltimo coacta eſt ad mortem venire: nam excõmunicationem contemnunt hæretici, ac dicũt eſſe fulmina frigida: ſi mineris multam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerẽtur, ſcientes non defuturos ſtultos, qui illis credant, & à quibus alantur: ſi in carcerem concludas, vel in exilium mittas, corrumpunt vicinos verbis, & longe poſitos libris, ergo ſolum remedium eſt, mittere illos maturè in locum ſuum.

Tertio, falſarii omnium iudicio merentur mortem: at hæretici falſarii ſunt verbi Dei.

Quarto, ex oratione Auguſtini epiſt. 50. grauius eſt non ſeruare fidem hominem Deo, quàm fœminam viro, ſed hoc morte punitur, cur non illud?

Quinto, tres cauſæ ſunt propter quas ratio docet homines occidendos eſſe, quas pulchrè ſcribit Galenus in lib. cuius titulus eſt, Quod mores animi corporis temperamentum ſequantur, circa finem libri.

Prima cauſſa eſt, ne mali bonis noceant, neue innocentes à nocentibus opprimantur: atque hinc iuſtiſſime omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. Secunda eſt, vt paucorum ſupplicio multi corrigantur. & qui noluerunt prodeſſe Reip. viuendo, proſint moriendo: atque hinc videmus etiam iuſtiſſime omnium iudicio quædam horrenda flagitia morte puniri, licet proximis non noceant, niſi exemplo, vt Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, iſta ideo grauiſſime puniuntur, vt cæteri intelligant, immania eſſe ſcelera & nõ audeant ſimilia perpetrare. Tertia eſt, quia ipſis hominibus, qui occiduntur ſæpe vtile eſt occidi, quando videlicet ſemper fiunt peiores, & non eſt probabile vnquam eos ad ſanitatem mentis reuerſuros.

Hæ autẽ rationes omnes ſuadent, hæreticos occidendos: nam primum nocent proximis magis, quàm vllus pirata vel latro: quandoquidem animas occidunt, immo tollunt fundamentum omnis boni, & Rempub. tumultibus replent, qui neceſſario religionum diuerſitatem ſequuntur.

Deinde, plurimis prodeſt eorum ſupplicium: multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, ſupplicia propoſita excitant, vt cogitent, qualis ſit hæreſis, quam ſequuntur, & videant, ne forte vitam præſentem miſere finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaque & B. Aug. in epiſt. 48. teſtatur, plurimos conuerſos eſſe, poſtquam leges imperatorum non ſinebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idẽ videmus fieri in locis, vbi viget Inquiſitio.

Denique, hæreticis obſtinatis beneficiũ eſt, quòd de hac vita tollantur: nam quò diutius viuunt, eo plures errores excogitant, plures peruertunt, & maiorem ſibi damnationem acquirunt.

CAPVT XXII.

Soluuntur obiectiones.

SVpereſt argumenta Lutheri atque aliorum hæreticorum diluere. Primum, ab experientia totius Eccleſiæ, *Eccleſia* inquit Lutherus, *ab initio ſui vſque huc nullum combuſſit hereticum*: ergo non videretur eſſe voluntas Spiritus, vt comburantur.

A Reſpondeo, argumentum hoc optime probat non ſententiam, ſed imperitiam, vel impudentiam Lutheri: nam cum infiniti propemodum vel cõbuſti, vel aliter necati fuerint, aut id ignorauit Lutherus, & tunc imperitus eſt, aut non ignorauit, & impudens ac mendax eſſe conuincitur: nam quod hæretici ſint ſæpe ab Eccleſia combuſti, oſtẽdi poteſt, ſi adducamus pauca exempla de multis. Priſcillianus hæreſiarcha cum ſociis, à Maximo Chriſtiano Imperatore necatus eſt, vt S. Hieronymus in li. de viris illuſtribus teſtatur, & de Donatiſtis occiſis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Baſilius quidã Magus, ac proinde hæreticus: nam vix vlli ſunt vere Magi non hæretici, Romæ combuſtus eſt à Chriſtiano, & Catholico populo, vt B. Gregorius teſtatur lib. 1. Dialogorum, c. 4.

B Rurſum alius Baſilius auctor hæreſis Bogomilorum ab Alexio Comneno Imperatore publicè exuſtus eſt, vt ſcribit Zonaras in vita Alexii.

Tempore etiam B. Bernardi, quod hæretici vltimo ſupplicio afficerentur, teſtatur ipſe in Cantica ſer. 66. Temporibus Innocentii III. fuerunt aliquando ſimul exuſti CLXXX. hæretici Albigenſes cum antea & verbis, & miraculis eos S. Dominic. conuiciſſet, & multos eorum ſocios conuertiſſet. Scribit rem totam B. Antonius 3. par. tit. 19. cap. 1. §. 4. hiſtoriæ.

Ac vt alios infinitos omittam, Ioannes Hus, & Hieronymus de Praga in Cõſtantienſi Concilio ab Imperatore Sigiſmundo exuſti fuerunt.

C Reſpondet Lutherus ad hoc vltimum exemplum: Ego de hæreticis loquor, Hus autem, & Pragenſis non fuerunt hæretici, contra: Saltem Priſcillianus, & Bogomiles, & Albigenſes fuerunt hæretici. Præterea Ioannes Hus, & nobis Catholicis, & ipſi Luthero hæreticus fuit: quod nobis, notum eſt: quod Luthero, probatur: nam Lutherus in lib. contra Regem Angliæ aſſerit impiũ eſſe, & blaſphemũ negare verũ panem in Euchariſtia cum corpore Domini, & pium, atque Catholicum negare conuerſionẽ panis in corpus. At Ioannes Hus vſq; ad mortem in contraria ſententia fuit, & proteſtatus eſt, in eà fide ſe mori, credens firmiſſimè panis conuerſionem in corpus Chriſti, vt Ioannes Cochlæus refert lib. 2. de hiſtoria Huſſitarum, p. 76.

D Argumentum Secundum, experientia teſtatur, non profici terroribus. Reſpondeo, experientia eſt in contrarium: nam Donatiſtæ, Manichæi, & Albigenſes armis profligati & extincti ſunt. Item Auguſtinus teſtatur, plurimos conuerſos ſuo tempore ob metum pœnæ, epiſt. 48.

Argumentum Tertium, Eccleſia tolerat Iudæos, cur non hæreticos? Reſpondeo Primo, Iudæi nunquam ſuſceperunt fidem Chriſtianam, hæretici ſuſceperunt. Secundo, Iudæi religionem colunt, quam

E Deus inſtituit ſaltem pro tempore, hæretici eam, quam diabolus inuenit. Tertio, ſecta Iudæorum Eccleſiæ vtilis eſt, quia eorum libri ſunt prophetiæ noſtrarum rerum, & eorum cæremoniæ figuræ noſtrorum myſteriorum, & hinc probamus Gẽtilibus nos non finxiſſe hæc vaticinia, quandoquidem ſeruantur à noſtris inimicis: deniq; Iudæi non conantur peruertere Chriſtianos, vt plurimũ, ſicut faciunt hæretici. Vide Concil. Tolet. IV. can. 55. & 56. & Auguſt. in Pſal. 59. Item Bernardum in epiſt. 322. ad Spirenſes, & 323. ad Epiſcopum Moguntinum.

Argumentum Quartum, ex Iſa. 2. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas in falces.* Reſpondeo, non eſt ad propoſitum, nam vt B. Hieronymus ponit, deſcribit Propheta tempus aduentus Meſſiæ,

ac dicit futurũ tempus altissimæ pacis, ita vt homines conuertant instrumenta militiæ in instrumenta agriculturæ,& nõ exerceant vltra, id est, in longum tempus ad prælium: hoc autem tẽpus impletum est in Christi natiuitate: nunquam enim fuit tam generalis, & tam diuturna pax in toto orbe, quàm tẽpore Augusti. Deinde si verum est, nunquam futura in Ecclesia bella, vt Lutherus ex hoc loco deducit, manifestum erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, quia inter se, & contra Catholicos grauissima bella mouerunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Landgrauius.

Argumentum Quintum, ex Isa. 11. *Non occident, & non nocebunt in omni monte sancto meo.* Respondeo, argumentum est contra ipsum Lutherum, nam non dicit Propheta quòd Catholici non occidẽt hæreticos, sed potius cõtra quòd hæretici non occident, & non nocebunt Catholicis; loquitur enim Propheta de Leonibus, & vrsis, & serpentibus, regulis, alijsq; venenatis bestijs, de quibus dixerat: *Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli mittet manum suam, &c.* his autem bestijs Diabolus, & hæretici eius ministri significantur, vt Hieronymus, & Cyrillus exponunt: ac dicit, quòd non occident, neq; nocebunt in omni Ecclesia; tametsi hæretici videntur Ecclesiæ nocere, tamen re vera non nocent, sed eam exercent, & in sapientia, ac patientia proficere faciunt,

Argumentum Sextum, Matth. 18. Dominus constituit, vt hæretici haberentur pro Ethnicis & Publicanis, non vt comburerentur. Et Paulus ad Tit. 3. iubet hereticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere. Respondeo, Christum quidem, & Paulum hoc loco non præcepisse, sed nec prohibuisse, vt comburerentur hæretici: ac proinde nihil ex hoc loco deduci. & hæc est solutio, qua ipse etiã Lutherus vti consueuit, nam in li. 2. contra Carolstadium, obiicienti Carolstadio, cur vocaret Sacramẽta, quæ Christus non præceperat sic vocari: respõdit Lutherus. Et quare tu prohibes ea vocari Sacramẽta, quæ Christus nõ prohibuit vocari? Præterea Christus, & Paulus nusquam iubent adulteros, & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones; & tamen id fieri, & rectè fieri, neque Lutherus negare auderet.

Argumentum Septimum. B. Martinus apud Sulpitium li. 2. sacræ historiæ circa finem, vehementer redarguit Idacium, & Ithacium Episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani hæretici apud Imperatorem; eosdem etiam tanquam ingentis criminis reos propter eandem caussam ibidem Sulpitius accusat.

Respondeo, duabus de caussis merito accusari illos Episcopos. Primo, quia caussam Ecclesiasticam ad Imperatorem deferebant; nam Priscillianus accusatus apud Concilium, prouocauit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Episcopi promiserunt; & de hac re ait B. Martinus, nouum, & inauditum nefas est, vt caussam Ecclesiæ iudex sæculi iudicaret. Secundo, quia Episcopi illi assumpserunt officium accusatoris in caussa sanguinis; etsi enim Episcoporum est hæreticos excommunicare, & relinquere iudici sæculari, & hortari etiam iudices vt munere suo fungantur, non tamen decet Episcopum accusatorem agere. Quod autem Sulpitius putauerit iuste Priscillianum occisum cum socijs, patet ex illis verbis eius: *Hoc modo*, inquit, *homines luce indignissimi pessimo exemplo necati sunt.*

Argumentum Octauum. 1. Cor. 11. *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant*, ergo non debent extirpari. Respondeo, sensus illius sententiæ est,

A posita nequitia diaboli, qui semper hæreses seminat, & natura hominum corrupta, atque ad malum propensa, & postremo diuina permissione, necesse est in mũdo hæreses inueniri, sicut dicimus, Oportet in horto esse aliquas malas herbas, & sicut Dominus ait: *Necesse est vt veniant scãdala*, Matt. 18. Itaq; nõ iubet Apostolus vt hæreses seminemus, vel vt eas pro viribus non extirpemus, sed solum prædicit, id quod semper in mundo erit; sicut scandala tollere, & malas herbas de horto extirpare iustissime conamur, licet sciamus nunquam omnia scandala tollenda.

Argumentum Nonum. Luc. 9. Discipulis cupientibus comburi Samaritas, Dominus ait: *Nescitis cuius* B *spiritus estis.* Respondeo, Primo latissima differentia est inter Samaritas illos, & hæreticos; illi enim nunquam promiserant se Christi religionẽ seruaturos, sed tũc primum eis offerebatur, & ideo compellendi non erãt; at hæretici promiserunt, professiq; sunt se Christi fidem seruaturos, ideo merito cõpelluntur. Deinde Iacobus & Ioãnes non tam zelo salutis animarũ, quàm amore vindictæ cupiebãt Samaritas comburi & ideo merito arguũtur. Ecclesia verò zelo salutis animarum, quas hæretici peruertunt, eos persequitur, quo zelo ipse Christus bis flagello eiecit ex templo vẽdentes oues & boues: *Et mensas nummulariorum subuertit*, Ioan. 2. & Matt. 21. Petrus occidit Ananiam & Saphiram, Actor. 5. Paulus tradi- C dit fornicarium *Satanæ in interitum carnis*. 2. Cor. 5. vt omittam Mosen, Phinees, Heliam, Matthiam & alios. qui zelo Dei plurimos occiderunt.

Argumentum Decimum. Matt. 13. *Sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Hic aperte Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, vt Chrysostomus hunc locũ exponens ait, vt etiam Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum, & Vrbanum, vbi de hac parabola loquens dicit, soli Domino cõcessum esse vel fictilia vasa confringere, vel zizania euellere.

Respondeo, nomine zizaniorum non intelliguntur soli hæretici, sed omnes homines mali, vt patet ex ipsa Domini explicatione, ait enim: *Bonum semen, filij sunt regni, zizania filij nequam.* Et infrà: *Sicut ergo* D *colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi; Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis.* Cum autem prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet ne iste, aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conentur omnes malos vbique extirpare, & nullum omninò permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne forte cum eis eradicetis simul & triticum.

Itaque parabola generalis est, & solum docet nunquam futurum ante mundi consummationem, vt omnes mali eradicentur.

Cum autem in particulari quæstio est vel de hæreticis, vel de furibus, vel de alijs malis: An sint extir- E pandi: semper considerandum est, iuxta rationem Domini, an id possit fieri sine detrimẽto bonorum: & si quidem potest fieri, sunt procul dubio extirpãdi: si autem non potest, quia vel non sunt satis noti, & periculum est ne plectantur innocentes pro nocentibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est ne si eos bello aggrediamur plures ex nobis cadant, quàm illis, tunc quiescendum est. Ita respondet August. li. 3. contra epist. Parmen. c. 2. hunc locum explicans sibi à Donatistis obiectũ. Neq; aliud Chrysostomus docet, vt patet ex his verbis: *Dominus*, inquit, *prohibet euelli zizania, ne forte simul cum zizaniis herbam etiam tritici euellant; nam si tunc trucidarentur hæretici, atrox & irreconciliabile bellum orbi inferretur*

Porro Cyprianus non de hæreticis, sed de malis Christianis in ea epistola hanc parabolam intelligit, nec tamen prohibet occidi scelestos, sed dicit solius Domini esse discernere malos à bonis, & frumenta à zizanijs omnino purgare.

Argumentum Vndecimum Ioan. 6. cum multi ex discipulis recessissent, Dominus ait: *Vultis & vos abire?* Ergo sic etiam Ecclesia facere debet.

Respondeo, negatur consequentia; Primo, quia illi non obligauerant se ad manendum, sicut hæretici se per Baptismum obligauerunt. Secundo, quia decebat vt Christus, qui venerat iudicari non iudicare, non per se suas iniurias vlcisceretur, sed eas vindicandas filijs suis spiritualibus relinqueret, cuius rei figuram habemus in Dauid quousque vixit, nũquam occidi voluit Semei, qui sibi male dixerat, sed tantũ in morte præcepit Salomoni, vt ipse peccatum illud non relinqueret inultum. 3. Reg. 2.

Argumentum Duodecimum, Fides est donum Dei, nemo igitur ad eam compelli potest.

Respondeo, sic eam esse donum Dei vt etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiam castitas, & cæteræ virtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, & coguntur castè, ac iustè viuere, Sapientia quoque est donum Dei, & tamen scriptum est Prouerb. 29. virga, & correptio tribuunt sapientiam. Denique fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conseruat varijs modis, quorum vnus correptio est.

Argumentum Decimumtertium. Dominus attribuit Ecclesiæ gladium spiritus, quod est verbum Dei, non autem gladium ferri, immò Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere, ait; *Mitte gladium tuum in vaginam*, Io. 18.

Respondeo, Ecclesia sicut habet Principes Ecclesiasticos, & sæculares, qui sunt quasi duo Ecclesiæ brachia, ita duos habet gladios, spiritualem, & materialem, & ideo quãdo manus dextera gladio spirituali non potuit hæreticum conuertere, inuocat auxilium brachij sinistri, vt gladio ferreo hæreticos coerceat, & hoc fortasse significauit Dominus, cum prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Ecclesiasticorum, vti gladio ferreo.

S. Bernardus libro 4. de consideratione: *Quid*, inquit, *tu denuo vsurpare gladium tentas, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negant, non satis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis sic; Conuerte gladium tuum in vaginam: tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu euaginandus, alioquin si nullo modo ad te pertineret & is dicentibus Apostolis; Ecce duo gladij hic, non respondisset Dominus, Satis est, sed Nimis est. vterque ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille vero & ab Ecclesia exercendus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Hæc ille. Posset tamen breuius dici, solum prohibuisse Dominum vsum gladii priuata auctoritate; tunc enim Petrus nondum Pontifex, sed discipulus erat.

Argumentum Decimumquartum. Ecclesia non parcit hæreticis nisi semel, Apostolus autem ad Tit. 3. iubet, vt bis ad minimum hæreticis parcatur.

Respondeo, etsi nunc tam Latini quàm Græci codices constanter habeant: *Post vnam & alteram correptionem*. Tamen olim in Græcis & in Latinis penè omnibus, non habebatur, nisi: *Post vnam correptionem deuita*, vt patet ex Irænæo lib. 3. cap. 3. Tertuliano de præscrip. Cypriano lib. 3. ad Quirinum, c. 78. Ambrosio & Hieronymo in hunc locum Apostoli, itaque incertum est quæ sit vera lectio. Dico præterea, Apostolum non loqui de venia danda hæretico conuerso, sed de admonitione, quæ præmittitur antequam hæreticus excõmunicetur per sententiam iudicis. hoc autem Ecclesia seruat non solùm in hæreticis, sed etiam in omnibus alijs, quos excommunicat, semper enim duas admonitiones ad minimum præmittit.

Argumentum Decimumquintum. Heretici sunt extra Ecclesiam. *At nihil ad nos de ijs, qui foris sunt.* 1. Cor. 6. Respondeo, sunt extra Ecclesiam, sed cum debito atque obligatione manendi intus, & ideo cogi possunt vt redeant, sicut cogimus oues, quando de grege fugerunt.

Argumentum Decimumsextum. Contra mansuetudinem Ecclesiæ esse videtur velle mortem hæreticorum.

Respondeo Primo, non est cõtra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis, quàm ouibus. Secundo, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad vltimum supplicium inferendum adduci posset: nam initio, vt supra diximus, solum excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere, addidit pœnam pecuniariam, tum amissionem omnium bonorum, postea exiliũ, tandem huc deuenit, vt satis patet ex varijs legibus antiquorum Imperatorum in C. tit. de hæreticis.

Argumentum Decimumseptimum. Fides est libera, Respondeo, liberum duobus modis accipitur. Vno modo ab obligatione, quomodo dicimus liberum est vouere castitatem, intrare religionem, & non est liberum frangere votum, egredi religionem, & hoc modo fides in iis, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione humani iuris, sed non diuini; & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet: at in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec iuris diuini, nec humani, & ideo cogunt homines, vt ea seruetur. Altero modo sumitur liberum, vt distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberum est non credere, sicut liberum est alia peccata committere, sed hæc libertas non impedit, quin homines male agentes puniantur, immò potius erigit vt puniãtur: nam si liberum est credere, & non credere, ergo potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit: & quia non fecit, merito punitur. ita respondet S. August. in epist. 5. ad Bonifacium, & lib. 2. contra epistol. Gaudẽtii, c. 11. *Datum est homini*, inquit, *liberum arbitriũ, sed vt si esset male faciens, fieret mala patiens.*

Argumentum Decimumoctauum. Nunquam Apostoli brachium sæculare contra hæreticos inuocauerunt. Respondet S. Augustinus in epist. 50. & alibi, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quem inuocarent. tunc enim implebatur illud Psal. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* At postquam tẽpore Constantini cœpit illud impleri; quod sequitur in eodem Psalmo; *Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore*, mox Ecclesia auxilium sæcularis brachii implorauit.

Finis secundæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

TERTIA

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS;

DE ECCLESIA quæ eſt in Purgatorio.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

LIBER PRIMVS, DE PVRGATORIO.

PRÆFATIO.

DISSERVIMVS *hactenus de ea parte Ecclesiæ, quæ est in terris: Nunc de e disputandum est, quæ degit infra terram; disputaturi vltimò de illa, quæ regna in cœlis. Et quoniam fideles iam defuncti, necdum beati & corpore & animo sunt infra terram, diuersis in locis, ideò primùm de loco animarum dicemus; se cundò de loco corporum, id est, de sepultura.*

Sed antequam ad quæstiones veniamus, tria præmittenda sunt. PRIMO, *quid nomine Pur gatorij hoc loco intelligamus.* SECVNDO, *qui fuerint errores de Purgatorio.* TERTIO, *qu ordine sit explicanda hæc disputatio.*

Scripserunt autem de Purgatorio Ioan. Roffensis contra articulos Lutheri. Ioan. Eckius lib 4. de Purgatorio. Joan. Bunderius in suo compendio, titulo 18. Ioan. Garetius lib. de oration pro defunctis. Iacobus Latomus in explicat. art. 6. Louaniensium. Iodocus Clicthoueus in lib de Purgatorio. Bernardus Lutzemburg. lib. vnico de Purgatorio. Alphonsus de Castro, verb Purgatorium. Martinus Peresius Aiala de traditionibus. Claud. Coussord contra Vvalden ses. Caietanus tomo 1. tract. 23. & 24. Franciscus Orantius lib. 5. de locis Catholicis. Hug Etherianus de regressu animarum ab inferis. Catharinus lib. de veritate Purgatorij.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Purgatorij.

A TRIA in Scripturis inueniuntur, quibus tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici possunt. PRIMO, Christus ipse, de quo dicitur Hebr. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* Ioan. 1. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed de hoc non loquimur, tum quod non soleat Christus vocari Purgatorium, tum quod sit extra controuersiam eum purgatorem peccatorum esse.

SECVNDO, tribulationes huius vitæ, de quibus ad litteram videtur intelligendus Malachias, capite tertio: *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum.* B Nam vt rectè exponit beatus Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quæ præcedet diem iudicij, ad purganda peccata fidelium; & Ioan. decimo-quinto: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit, vt fructum plus afferat.* De hoc purgatorio non loquimur, tum quod sit extra controuersiam, tum etiam quod non semper tribulatio huius vitæ sit purgatoria: nam multi iusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt exerceantur, & probentur, iuxta illud Ecclesiast. 27. *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.* Et multi iniusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt incipiant damnationis suæ pœnas gustare.

C Vocatur ergo TERTIO Purgatorium, locus quidam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non planè purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ, in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. De hoc est tota controuersia.

CAPVT II.

De erroribus circa Purgatorium.

MVLTI, & inter se contrarij errores fuerunt d Purgatorio. PRIMVS omnium, qui aliqui sensit contra Purgatorium, videtur fuisse Aërius, qu teste Epiphanio, hæres. 75. & Augustino, hæres. 5 docuit, non esse pro defunctis orandum. Hinc enir sequitur, aut non egere precibus, aut non posse iu uari, quorum vtrumque Purgatorio repugnat, sal tem eo modo existenti, quo ab Ecclesia ponitur.

Disertè autem Purgatorium negauerunt Vval denses, vt Guido Carmelita in summa de hæretici & B. Antoninus 4. parte, tit. 11. cap. 7. §. 2. Summ Theologiæ referunt.

Idem docuerunt Apostolici apud B. Bernardum serm. 66. in Cant. & fortè Vvaldenses proles sun Apostolicorum: nam in erroribus qui eis tribuuntu conueniunt, & tempore sunt vicini. Nam Vvalden sium secta exorta est circa annum Domini MCLX iuxta Trithemij Chronicon, vel MCLXX. iux Guidonem in sua summa, cap. 1. & Reynerium, q floruit ante annos 300. cuius testimonium vide in f ne libri Cl. Coussordij contra Vvaldenses; Apostol ci autē sunt paulò antiquiores, nam exorti sunt tem pore B. Bernardi, qui obijt anno MCLIII. Voca autem voluisse Apostolicos, etiam ipsos Vvaldense quod Apostolorum paupertatem sectarentur, man festum est ex hist. ipsorum, apud Æmilium lib. 6. d gestis Francorum, & Abbatem Vrspergensem Chronico anni MCCXII.

Idem cum Vvaldensibus docuerunt eodem tem pore Henricus & Petrus Bruis, contra quos scrib

A Hinc enim sequitur. Primo, posse mortuos post hanc vitam à peccatis solui, & proinde esse Purgatorium. Secundo, sacrificia, & orationes viuorum prodesse defunctis. Tertio, non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, vt Lutherus dicit, nam isti pro quibus orari iussit, mortui erant morte violenta, & pro religione, tamen credebat Iudas adhuc illos non plene esse purgatos. Quarto, posse hominem sancte & pie mori, & tamen habere debitum aliquod soluendum, vel propter venialia peccata non remissa in vita, vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis non plene expletam, nam Scriptura hoc loco dicit eos, pro quorum peccatis iussit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepisse. Quinto, hoc esse de fide.

B Ad hunc locum respondent aduersarij. Primo, librum hunc non esse canonicum, cum auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re errauerit: *Ergo* (inquit Brentius) *demus illi veniam quod errauerit, cum suffragia pro defunctis laudauit.*

Secundo, quia saltem hæc pars non potest esse canonica (*sancte & pie de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum pro defunctis orare*) continet enim exploratum errorē quod nimirum animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum & vanum orare pro mortuis, etiāsi non resurgerent. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse Purgatorium, nam si purgatorium esset, etiamsi resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanum orare pro mortuis, quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorii.

C Tertio, quia illa conclusio, *Sancta ergo & salubris est cogitatio, &c.* Non videtur historico conuenire, & forte erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

Quarto, quia non fit mentio in hac Scriptura purgatorii, sed solum resurrectionis; dicitur enim Iudas iussisse orare pro mortuis sancte & pie de resurrectione cogitans.

D Quinto, quia sacrificia, & orationes iubentur fieri à Iuda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse: nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorū quædam de donariis idolorum, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionem Deut. 7. *Inuenerūt*, inquit, *sub tunicis interfectorum de donarijs idolorum, quæ apud Iamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos.* Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc caussam eos corruisse, ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Iudæ, vel non orarunt vt animas illas iuuarent, sed solum vt seipsos consolarentur.

E Sextò, quia non sequitur; oratum & sacrificatū est pro mortuis, ergo erāt in purgatorio, nā potuerūt pro quibus orabatur, esse in inferno, & potuerūt qui orabāt, orare & sacrificare, vt piū erga eos affectū, & memoriā ostenderēt, & seipsos consolarētur.

Septimo, quia Scriptura illa non profert legē aliquā, aut decretum, sed solum vnius hominis exēplū, non tenemur autē imitari, imò nec possumus omnia exēpla Scripturarum. Neque obstat quod laudatur hoc loco exēplum Iudæ: nam in eodem libro laudatur exemplum Raziæ, qui se occidit, 2. Machab. 14.

Ad Primum dico, librum Machabæorum non esse Canonicū apud Iudæos, sed apud Christianos esse, siquidē ecclesia vniuersa legit hunc librum in Missa & legebat iam olim, vt patet ex epi. Petri Cluniacensis contra Petrobrusianos, & tamen prohibitum fuerat in Concilio III. Carth. c. 47. ne vllus liber legeretur in Ecclesia sub nomine diuinorū librorum nisi canonicus esset. Præterea eum numerat cum diuinis libris, ex Conciliis Carthag. III. can. 47. e pontificibus, Innocentius I. in ep. ad Exuperium, c vlt. ex Patribus Aug. l. 18. ciuit. Dei, c. 36. vbi sic ait *Libros Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimoniis refellitur mendacium impudentissimum Ochini, qui in Dialogo de purgatorio sic ait: *Quod apocryphi sint, ex Laodicensi, & Africana Synodo manifestum est, imò ex omnibus sacris Doctoribus qui sacrorum librorum catalogum percensentes, de Machabæis nullam mentionem faciunt.* Hæc ille. Qui quàm aperte mentiatur, facile cognoscet, qui legerit Carth. Conc. III. quod Ochinus Africanum vocat, & præterea Innocentium loco citato, Aug. lib. 2. de doct. Christ. c. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis quod edidit in Concilio LXX. Episcoporum, Isidorum lib. 6. etymolog. c. 1. aliosque Patres à nobis citatos lib. 1. de Verbo Dei, cap. 15.

Respondet Petrus Martyr in c. 3. primæ Cor. ab Augustino, & ecclesia ipsa hunc librum receptum in Canonem, non eorum librorum, qui valent ad confirmanda dogmata, sed eorum qui valent ad morum ædificationem, & probat: quia Aug. li. 2. contra epi Gaudentii, c. 23. dicit hunc librum non esse pari auctoritatis cum lege, Prophetis & Psalmis, sed tamen vtile esse si sobrie legatur. Item quia Cyprian in expositione Symboli dicit, hos libros non valer ad probanda dogmata.

At perfide agit Pseudomartyr, nā Aug. adeo putabat hunc librum valere ad confirmāda dogmata, v l. 1. de cura pro mortuis, c. 1. ex solo hoc libro argumēta petat, ad probādum orandū esse pro mortuis & hoc esse dogma fidei, idē Aug. docet, cum in l. d hæresi. c. 53. ponit Aërium in numero hæreticorum quia negauerat orationes pro defunctis. In 2. autem l. contra Gaudentium, c. 23. non dicit eos libros nō esse pares Psalmis, Legi, & Prophetis in ecclesia, sed apud Iudæos: *Et hanc quidem Scripturam*, inquit; *quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi, sicut Legem & Prophetas, & Psalmos, sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris. Quod autem Aug. dicit, debere sobrie legi, non ideo dicitur, quia sint in hoc libro aliqui errores, sed propter exempla eorū qui se occiderunt, qui in hoc libro narrantur, & imitanda non sunt, quomodo etiam Genesis sobrie legenda est, ne putemus imitandum factum Iudæ Patriarchæ, qui incestum perpetrauit.

Deceptus est autem idem Mar. cum Cyprianum pro Ruffino adduxit: illa enim Symboli explicatio Ruffini est, nō Cypriani, vt patet ex præfatione, vbi auctor indicat, se esse Aquileiensem, & Aquileiæ baptizatum & educatum, & ibidem meminit Photini hæretici, qui centum annis Cypriano posterior fuit & vbi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Arii, Eunomii, aliorumque hæreticorum, qui post Cypriani obitum exorti sunt. Neque mirum esse debet, si Ruffinus hos libros non esse canonicos putauit; nam libri Machabæorum sunt ex eorum numero, de quibus aliquando etiam inter Catholicos dubitatū est, & postea tamen ab vniuersa Ecclesia, tanquam vere canonici recepti sunt.

Ad probationem dico, auctorem non petere veniam errorum, sed elocutionis, quomodo etiam B. Paulus excusat sermonis sui imperitiam.

Ad Secundum dico, ideo videri ineptam sententiam huius libri, quia non obseruatur apud Iudæos olim fuisse vsitatissimum, habere pro eadem quæstione illam de resurrectione & illam de animorum

immortalitate,& si reuera distinctæ sunt. Nã apud A
Iudæos, qui negabant vnum, negabant alterum, vt Sadducæi; & qui vnum, fatebantur & alterum, vt Pharisæi, vt patet Act.23. Nec immeritò: nam cum anima rationalis sit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non est verisimile, Deum voluisse animam perpetuo viuere sine corpore. Hinc Dominus Matt.22. probaturus Sadducæis resurrectionem, vtitur illo testimonio Scripturæ: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, & subiungit: *Non est Deus mortuorum, sed viuentium.* Ex quibus inferre intendit, ergo mortui resurgunt.

At hoc argumentum nihil concludit, nisi præsupponatur, quæstionem de immortalitate animorum, & de resurrectione corporum accipi pro vna & eadem, posset enim alioqui negari consequentia. Nam B
Deus erit Deus viuentium, etiamsi mortui non resurgant, quandoquidem animi ipsi viuũt. Pari ratione Apostolus cum ait 1. Cor. 15. *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur:* nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiamsi corpora non resurgant; multum proderit ieiunare, & bene viuere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorum loquitur omnino eodem modo, quo hic B. Paul. & idem præsupponit. Vult enim dicere: Si mortui non resurgunt, inde sequi, animas esse mortales, & proinde superfluum, & vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio. C

Ad Tertium dico, in textu Græco non haberi particulam; Ergo, sic enim legimus: *εἶτ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια, ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι*, hoc est: *Deinde considerans ijs, qui cum pietate obdormierant optimam repositam gratiam, quæ sancta, & pia consideratio fuit, ideo pro mortuis expiationem fecit, vt à peccato soluerentur.* Tamen sensus est omnino idem. Nec potest reiici Latina lectio, quin reiiciatur etiam Græca. Neque est insolitum historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad Quartum dico, non esse necesse fieri mentionem expressam Purgatorij, cum satis aperte colli- D
gatur ex iis, quæ hic habentur. Non enim de nomine, sed de re ipsa contendimus. Neque verò cum dicitur, Iudas iussisse orare pro mortuis, bene & religiosè de resurrectione cogitans, sensus est, iussisse eum orare pro mortuis, vt resurgerent, sed est sensus, Iudam cum religiosè cogitaret resurrectionem futuram, & proinde animas esse immortales, & formidaret, ne animæ interfectorum militum suorum, propter peccatum aliquod, in alio sæculo punirentur, iussisse pro eis orari, & sacrificari, vt à peccatis soluerentur, vt in fine capitis exprimitur.

Ad Quintum dico, peccatum illorum aut fuisse veniale, quia forte ignorabant legis prohibitionem & non acceperunt ex donariis illis in honorem ido- E
lorum, sed solum ditescendi cupiditate, quæ venialis esse potest: aut certe si mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluisse de peccato, & quoad culpam remissam illis fuisse, iuxta illud Ps. 77. *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur*; aut saltem Iudam Machabæum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura, eum considerasse eos, qui cum pietate obdormiuerant, optimam habere repositam gratiam. Adde vltimo, saltem incertum fuisse statum illorum, & propterea licuisse pro eis orare, etiam si damnati fuissent.

Ad Sextum dico, nostram consequentiam non esse istam; orarunt pro illis, ergo erãt in Purgatorio, sed orarũt pro quibusdam defunctis, ergo existimarunt posse fieri, vt illi essent in Purgatorio: vel istã, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorũ peccatis, ergo Purgatorium est in alia vita; nã alioqui frustrà oraretur, & Scriptura erraret laudãdo eiusmodi orationẽ. Quod autẽ hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu ostendendo patet, tum ex eo, quòd occasio huius orationis fuit peccatum illorum mortuorũ detectum ob donaria inuenta sub vestibus eorum, vt historia dicit, tum ex eo quod expressè dicitur, Iudas misisse 12000. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. Et infrà, vt à peccatis soluantur. Adde, quod si nullum esset Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum, at orare non item, quorsum enim oratio pro illis, qui aut nõ egent, aut iuuari non possunt?

Ad Septimum dico, argumentum non sumi ab exemplo vnius hominis, sed partim ab antiquo & solenni ritu Ecclesiæ Testamenti veteris: partim à testimonio infallibili scriptoris sacri: quòd enim hic fuerit solennis ritus Ecclesiæ, patet, cum hoc loco dicitur: *Omnes qui cum Iuda erant ad preces conuersos*, & deinde, *Collatione facta*: id est, singulis conferentibus aliquid, collectam esse multam pecuniam, & missam à Iuda, nomine omnium in Hierusalem, ad sacrificia pro mortuis: & hoc quidem magnum est argumentum: sed maius est, ad fidem Catholicam faciens, quod sumitur à verbis Scripturæ sacræ laudãtis orationem pro peccatis mortuorum, tanquam sanctam, piam & religiosam. Denique non valet instantia de laude Raziæ, qui se occidit: nam, vt Aug. ostendit lib. 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 23. Razias laudatur, quod fortiter & viriliter egerit, non quòd piè & sanctè, vel, si volunt probari hoc factum ab auctore huius libri, potius dicendum est, habuisse Raziam peculiarem inspirationem, & præceptũ Dei, vt hoc faceret, sicut habuit Samson, teste Augustino li. 1. de Ciuit. Dei, cap. 21. quàm dicendum esset, hunc auctorem potuisse errare. Præter hunc locum sunt alia quædam, quæ solum probabiliter suadent, & quibus tamen sancti Patres vsi sunt. Igitur ea quoque hic breuiter annotabimus.

Secundus locus est Tob. 4. *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.* Huius loci non potest esse alius sensus quàm is, quem communiter expositores tradunt, videlicet; Instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata est illa cõsuetudo, quæ & olim in Ecclesia fuit, & nunc etiam est, vt affines defuncti conuiuium faciant, & mittãt etiam cibum & potum pauperibus & religiosis, vt orent pro anima defuncti. Chrysostomus hom. 32. in Matt. *Cur*, inquit, *post mortem tuorum pauperes conuocas? Cur Presbyteros vt pro eis velint orare, obsecras?* Neque valet quidquam commentum Munsteri, qui interpretatur nomine sepulchri, ora pauperum iustorũ, quia scriptum est Psal. 5. *Sepulchrum patens est guttur eorum*, vt sensus sit, Pone panem tuum in ore iustorum, vt non moriantur fame. Hæc enim falsa expositio est. Primo, quia nusquam Scriptura vocat sepulchrum os iusti, sed solum os peccatoris, vnde exhalant fœtores vitiorum. Secundo, quia Tobias in eodem capite multis verbis commendauerat pauperes viuos, & deinde transijt ad commendationem mortuorum, vt in littera patet.

Tertius locus est 1. Reg. vlt. vbi legimus, quòd

habitatores

habitatores Iabes Galaad audita morte Saül ieiunauerunt septem dies. Et 2. Reg.1. Dauid fleuit, & ieiunauit pro Saüle & Ionatha, & alijs occisis, quod idē fecit pro Abner, 2. Reg.3. Quamuis enim hæc videbantur fieri in signum doloris & tristitiæ, tamē credibile est, præcipue facta esse ad iuuādas animas defunctorū, vt Beda exponit in fine commētarij in l.1. Reg. id quod ex duobus colligimus. Primo ex eo, quod irrationabile fuisset in signū doloris septē dies ieiunare. Secundo ex eo, quod Dauid 2. Reg.12. ieiunauit, & orauit pro filio suo infantulo, dū ægrotaret, postea vero quando audiuit eum esse mortuum, nō amplius ieiunauit, quo facto suo ostendit, se ieiunare solitū, vt aliquid à Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non ieiunauit, quia sciebat nō esse puerum ad vitam rediturum, & præterea eum suffragijs non egere, quo etiam spectat illa sollicitudo Patriarcharum, qui cupierunt in terra permissionis sepeliri, Gen.47. & 50. nimirum vt essent participes precum & sacrificiorum, quæ ibi offerebantur.

Quartus locus est Psalm. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Etsi enim hæc verba varie exponi possint, tamen B. Augustinus ita exponit, vt in furore argui à Deo, sit in æternū damnari; in ira corripi, sit puniri seuere post hāc vitam, ad correctionem tamen & emendationem. Vnde subdit: *In hac vita*, inquit, *purges me, talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, &c.* Eodem modo exponit Beda, Haymo, Dionysius Carthusianus, & alij.

Quintus locus est Ps. 65. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hic etiam locus potest habere varios sensus, tamen Origenes hom. 25. in Num. & B. Ambrosius in Ps. 36. & ser.3. in Ps. 118. exponit per aquam, Baptismū, per ignem, Purgatorium: *Hic*, inquit, *per aquam, illic per ignem, per aquam vt abluantur peccata; per ignem vt exurantur.*

Sextus locus est Isa. 4. *Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij, & spiritu combustionis.* Hunc locum exponit de pœna Purgatorij B. Augustinus li. 20. de Ciuit. Dei, cap. 25.

Septimus locus est Isa. 9. *Succensa est quasi ignis impietas, & spinas deuorabit:* Basilius in hunc locum dicit per confessionē peccatū arefieri, vt igne purgatorio post hāc vitam absumi possit, & ex hoc loco probat,

Octauus locus est Micheæ 7. *Ne læteris, inimica mea: nam si cecidi, resurgam, cum sedero in tenebris, iram Domini portabo, donec caussam meam iudicet. Adducet me in lucem, videbo iustitiam eius.* Hunc locum afferri solitum pro Purgatorio, docet Hieronymus in c. vlt. Isa. & Glossa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hîc, vel in Purgatorio.

Nonus locus est Zach.9. *Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Etsi enim hunc locum adducunt passim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen melius cōuenit liberationi animarum ex Purgatorio, quia Christus eduxit, cum eò descendit post mortem suam. Primo, quia isti rectius dicuntur vincti. Secundo, quia in purgatorio non est aqua consolationis, quæ est in limbo: vt patet Luc. 16. de Lazaro: *Hic vero consolatur.* Vnde Aug. epist. 99. ad Euodium, & lib. 12. in Genes. cap. 33. contendit, Christum cùm descendit ad inferos, non solum Patres inuisisse, sed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id est, in Purgatorio, & multos eorum inde liberasse.

Decimus locus est Malac. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos, &c.* Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Origenes hom. 6. in Exod. S. Amb. in Ps. 36. B. Aug. l. 20. de ciuit. Dei, cap. 25. & B. Hieron. in hunc locū, & quanquam pœna illa purgatoria non est ea, de qua nunc agimus: nam illa purgabit viuētes, nos autem agimus de pœna mortuorum: tamen inde recte infertur purgatorium. Nam ideo tūc præcedet tribulatio grauissima, & postea etiam ignis descendet, & purgabit celerrime omnes reliquias peccatorum in hominibus iustis, quia, vt Irænеus etiam notat in fine li. 5. tunc repente Ecclesia, quæ est in terris, assumenda erit ad sponsum, nec erit tempus purgationis vlterius, vt nunc est post mortem ante iudiciū.

CAPVT IV.

Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.

PRimus locus est Matt. 12. vbi dicit Dominus, esse quoddam peccatum, quod non remittitur, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Hinc enim colligunt sancti Patres, quædam peccata remitti in futuro sæculo per orationes, & suffragia Ecclesiæ: ita B. Aug. li.21. de Ciuit. Dei, c. 24. & li. 6. in Iulianum, c.5. B. Greg. li. 4. Dialogorum, c.39. B. Beda in c. 3. Mar. B. Bernar. hom. 66. in Cant. qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hanc hæresim. Idem petrus Cluniacensis in epist. cōtra Petrobrusianos. Rabanus lib. 2. de Iustit. Cleric. c. 44. & omnes Glossæ, vt ordinaria, interlinearis, &c.

At contra hunc locum obiicit Primo, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem.

Respondeo, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere esse exaggerationem, cum dicitur: *Ite in ignem æternum.* Præterea exaggeratio non debet esse inepta, qualis est, cum sit partitio, & vni membro nihil respondet.

Secundo, dicunt aliqui esse comminationem.

Respondeo eodem modo.

Tertio, obiiciunt alij, Christus comparat peccatum in Spiritum sanctum cum grauissimis peccatis mortalibus, cum blasphemia in Patrem, & in Filium; ergo si vellet dicere, aliqua peccata posse remitti in alio sæculo, intelligeret maxime de ijs, quibuscum comparabat tunc peccatum in Spiritum sanctum: at hoc est falsum, quia sola venialia dimittuntur, per nos, in alio sæculo, &c.

Respondeo, Christus loquitur de perfecta remissione, quæ complectitur remissionem culpæ & pœnæ, quomodo peccata grauissima remittuntur etiam in alio sæculo, quia ibi cōpletur eorū remissio

Quarto, inquiunt, Christus videretur significare grauiora peccata remitti in futuro sæculo, in hoc autem solum leuiora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret; Neque in hoc sæculo, neque in futuro, sed è contrario dixisset; Non dimittetur, neque in futuro, neque in hoc; vt oratio crescat.

Respondeo, orationem crescere, quia in futuro maius spatium est diluendi peccata, quàm hîc; & præterea præponitur hoc sæculum, quia hîc inchoatur, ibi perficitur remissio delictorum.

Quinto, obiicit Caluinus, Dominus loquitur de remissione culpæ, ergo male allegatis hunc locum pro remissione pœnæ purgatorij.

Respondeo, in purgatorio remitti etiam culpas saltem veniales; præterea falsum est, loqui Christum de sola culpa. Hic enim est sensus; Peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in hoc sæculo neque in futuro, neque quantum ad culpam, neque quantum ad pœnam, cùm alia peccata vel remittantur in hoc sæculo, quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia; vel & hîc & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, vt venialia.

Sexto, inquit Caluinus, in hoc sæculo, & in futuro, vult dicere; in hoc iudicio & in nouissimo non remittetur, & sic nulla fit mentio purgatorij. At cõtra; nam qui erunt illi, quibus non est remissum, & in iudicio remittetur? nonne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut solius pœnæ debitores erunt? Qui enim hinc cum iniustitia decedunt, certe in iudicio non absoluentur.

Septimo, obiicit Petrus Martyr, quia ex negatione non sequitur affirmatio in bona Dialectica. non licet inferre, peccatum in Spiritum sanctum nõ remittitur in futuro sæculo, ergo quædam alia peccata in eo remitti possunt. sicut non bene sequitur; Rex Philippus nõ est Rex Venetorum, ergo aliquis alius est Rex Venetorũ. Et cõfirmat Ochinus; nam potuit Christus dicere; Hoc peccatum non remittetur in hoc sæculo, neque in inferno: & tamẽ nõ colligeremus inde, quædam peccata remitti in inferno.

Respondeo, non sequi secundum regulas Dialecticorum, id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequi secundum regulam prudentiæ, quia alioqui faceremus Dominum ineptissime loquutum, inepte enim diceres, Hoc peccatum non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, si in futuro nullum remittitur: sicut inepte loqueretur, qui diceret; Rex Philippus non absoluet te neque in aula Hispaniæ, neque in aula Franciæ. Non autem loqueretur inepte, si diceret, neque in aula Hispaniæ, neque in aula Brabantiæ. Vnde Ioa. 19. cum dixisset Christus: *Regnum meum non est de hoc mundo*, Intulit Pilatus: *Ergo Rex es tu?* nec respondit Christus, non bene sequi ex negatiuo affirmatiuũ, sed approbauit. Neque valet similitudo allata ab Ochino; nã Christus non potuit dicere; Neque in hoc sæculo, neque in inferno, nisi inepte loqui voluisset, tum quia sæculum tempus est, infernus vero locus; proinde, non opponuntur, sicut sęculũ præsens, & futurũ, tum etiam quia in inferno constat nullã fieri remissionẽ.

Octauo, obiiciunt illud: *Neque in hoc sæculo, neque in futuro*, idem significare, quod nunquam, siue in æternum, vt exponit Marcus, qui c. 3. ita ait: *Non habet remissionem in æternum.* Et sicut Petrus ait Ioan. 13. *Non lauabis mihi pedes in æternum.*

Respondeo, non debere exponi Matthæum per Marcum, sed potius Marcum per Matthæum, cum Matthæus pluribus verbis vtatur, & constet Matthæum copiosius scripsisse, & Marcum fecisse quasi compendium ex Euangelio Matthæi. Neque ita accepit Marcus vocem, In æternũ, sicut Petrus apud Ioannem. Nam inepte dixisset Petrus, non lauabis mihi pedes, neque in hoc sæculo, neque in futuro, cum in futuro non lauentur pedes. Non autem inepte dixit Dominus apud Matthæum: *Non remittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Itaque Petrus apud Ioannem accepit vocem: *In æternum*; improprie pro solo tempore huius vitæ, Marc. autem proprie pro toto spatio hu⁹ sæculi & futuri. Præterea aut Christus dixit, vt habet Matthæus, vel, vt habet Marcus, vel vtroque modo, si primum vel tertium, habeo intentum; si secundum, quanquam hoc non est probabile, tunc Mathæus, duce Spiritu Sancto, exposuit verba Christi, & nisi ineptè exposuerit, indicauit, in alio sæculo dimitti aliqua peccata.

Nono, dicunt esse phrasim Hebraicam.

Respondeo, falsum esse, phrasis quidem Hebraica est illa Petri: *In æternum*; dicunt enim passim Hebræi לעולם etiam de rebus temporalibus: *At neque in hoc sæculo, neque in futuro*, non est propria phrasis Hebræorum. Neque Marcus phrasi Hebraica vtitur, sed proprie loquitur.

CAPVT V.

A Secundus locus 1. Cor. 3. vbi Apostolus dicit: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nota in primis, locum istum Apostoli 1. Cor. 3. esse vnum ex difficillimis, & vtilissimis totius Scripturæ: nam ex eo statuunt Catholici duo Ecclesiastica dogmata, purgatorium, & venialia peccata, contra hæreticos & hæreticorum fautores, qualis in primis fuit Erasmus, qui annotatione in hunc locum conatur ostendere, nec purgatorium, nec peccata venialia ex hoc loco statui posse.

Quod sit difficillimus, testatur Augustinus lib. de fide & operibus, c. 15. *Diligenter* inquit, *oportet attendere, quomodo accipienda sit Apostoli Pauli illa sententia* B *planè ad intelligendum difficilis, vbi ait; Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, &c.* Et infrà: *In his deputanda est, quæ Petrus dicit, esse in Scripturis eius quædam difficilia intellectu, quæ non debent homines peruertere ad proprium suum interitum.* Et c. 16. *Fateor*, inquit, *me malle audire intelligentiores atque doctiores.* Idem repetit q. 1. ad Dulcitium.

Nos igitur, vt locum istum diligenter explicemus, exponemus primum Metaphoram, qua Apostolus vsus est: deinde proponemus, & soluemus difficultates, quæ circa hunc locum occurrunt. Quantum ad Primum, hæc sunt Apostoli verba: *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens Architectus fundamentum posui. Alius autem superædificat, vnusquisque* C *autem videat, quomodo superædificet; fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, lignum, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarat, quia in igne reuelabitur, & vnusquisque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Vtitur autem Apostolus in hac sententia similitudine duorum Architectorũ, quorũ vnus super fundamentum lapideum & solidum erigit domum ex D preciosa materia, & quæ ignem non timet, qualia sunt aurum, & argentum, lapides pretiosi, vt Iaspis, Porphyreticus, Parius lapis. Nã ex auro & argento fiunt laminæ, & columnæ, vt de templo Salomonis legimus; ex lapide pario, & porphyretico etiã integri parietes erigi possunt. Alter vero super simile fũdamentum, id est, lapideum & solidũ, erigit domum more pauperum rusticorum ex asseribus & stipitibus, eamque tegit fœno & stipulis.

Hac posita similitudine, fingamus vtrique domui adhiberi ignẽ, videbimus priorẽ nihil penitus lædi, & si Architect⁹ intus fortasse sit, similiter nihil pati. At posteriorem domum videbimus cõtinuo ignem E concipere, & breui tẽpore totam consumi, & si Architectus intus sit, & velit saluus egredi, videbimus eum exire non posse, nisi per ignem. In quo transitu non quidẽ morietur, sed tamen barba & capilli non egredientur incolumes, nisi fortasse fiat miraculum triũ puerorum, qui in fornace Babylonica non cõburebãtur. Hæc est similitudo, qua B. Paul. vtitur, cum ait: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Quantum ad Secundum, quinque sunt difficultates huius loci. Prima, quid intelligatur per ædificãtes. Secunda, quid intelligatur per aurũ, argentũ, lapides preciosos, ligna, fœnũ, & stipulas. Tertia, quid intelligatur per diem Domini. Quarta, quid intelligatur per ignẽ, qui in die Domini vnusquisque opus

probabit. Quinta, quid intelligatur per ignē, de quo dicitur, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. His explicatis, sententia erit perspicua.

Prima igitur difficultas est. Qui sint Architecti, qui superædificant. B. Augustinus libro de fide & operibus, cap. 16. & in Enchirid. cap. 68. & alibi, censet omnes Christianos dici hîc ab Apostolo Architectos, & omnes superędificare super fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala. Idem mihi docere videntur, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius in hunc locum.

Alii permulti docent, Architectos hic ab Apostolo non vocari, nisi Doctores, & prædicatores Euangelii: ita Ambros. & Sedulius in hunc locum. Idem insinuat Hieronymus lib. 2. in Iouinianum. Idem recipiūt B. Anselmus & B. Thomas in hunc locum, etiamsi priorem sententiam non reiiciant. Idē multi recentiores, vt Dionysius Carthusianus, Lyranus, Caietanus, & alii in hunc locum.

Vtraque expositio est bona, & ex vtraque deducitur assertio Purgatorii & peccatorum venialium, tamen magis litteralis est posterior, id quod patet manifestè ex verbis præcedentibus & sequentibus eius capitis, dixerat enim antea. *Ego plantaui, Apollo rigauit.* Deinde in eodem sensu statim subiungit: *Ego vt sapiens Architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* Et ibidem: *Qui plantat & qui rigat vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.* Vbi apertissimè comparat se & alios prædicatores Euangelii agricolis, & Architectis; populos autē qui docētur, cōparat agris & ædificijs. Item in verbis sequentibus iterum loquitur de Doctoribus, cum ait; *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, vt sit sapiens.* Et rursum: *Nemo itaque glorietur in hominibus, omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas;* id est, nolite gloriari in Doctoribus & Prædicatoribus vestris. & dicere: *Ego sum Pauli, ego verò Apollo.* Nam omnes sunt vnum, & pro vobis omnes laborant. Itaque sicut dixerat, se plantasse, & Apollinem rigasse, ita nunc dicit; Ego fundamentum posui prædicans Christi fidem; alii autem superædificant docentes ea, quæ ad vitam & mores pertinēt, & etiā explicātes latius fidei nostræ mysteria. Et in hac prima quęstione conueniunt nobiscum Caluin⁹, & Petrus Martyr atque Ochinus.

Altera difficultas est paulo grauior; sunt enim sex sententiæ. Quidam nomine fundamenti intelligunt fidem veram, sed informem. Nomine auri, argenti, lapidum preciosorum, opera bona. Nomine ligni, fœni, stipulæ, peccata mortalia; ita Chrysostomus in hunc locum, quem sequitur Theophilactus.

At hoc defendi non potest, Primo, quia, vt Gregorius dicit lib. 4. Dialog. c. 19. peccata mortalia potius compararētur ferro & plumbo. Secundo, quia sequeretur, veram esse hæresim Origenis, quod omnes saluarentur, quia Apostolus dicit: Saluus erit quasi per ignem.

Respondent Græci: saluus erit, id est, nunquam penitus consumetur, sed quasi per ignem, quia semper ardebit. Hæc solutio in primis est dura & coacta: deinde est contra omnem vsum loquendi Scripturarum. Numquam enim in Scripturis accipitur nomen Salutis in malam partem, sed semper in bonam, vt in Concilio Florentino ante sessionem primam Latini ostenderunt. Præterea illud (*Per*) significat transitum, non mansionem. Non dicit Apostolus: *Saluus erit, sic tamen quasi in igne,* sed: *Saluus erit quasi per ignem*: id est, ad similitudinem eius, qui euadit mortem transiens per ignem. Denique ex communi consensu Doctorum. Nam summa confessione volunt, alii omnes tam Greci, quā Latini hunc locum intelligi de venialibus peccatis, quorum sententias in quinta difficultate proferemus. Neque verò hinc putet aliquis, Chrysostomū negasse Purgatorium, vel peccata venialia. Nam Purgatorium esse sæpissimè docet, sed præcipuè homil. 3. in epist. ad Philipp. & hom. 69. ad populum Antiochenum. Item peccata venialia concedit hom. 24. in Matth. in hoc verò loco aliter exposuit, vt hæresim Origenis refelleret, quæ docet, pœnas Gehennę non esse æternas, vt patet ex ipsa homilia.

Secunda sententia est, nomine fundamenti intelligi Christum siue fidei prædicationem, nomine auri, argenti, & lapidum pretiosorum, intelligi Catholicas expositiones: nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligi hęretica dogmata, ita videtur docere commentarius Ambrosij, ita etiam Hieronymus exponens illud Isaiæ. 5. *Væ qui coniungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Caluinus, Martyr, & Ochinus, qui docent, per ligna, fœnum, stipulas, intelligi humanas traditiones & commenta, quæ pugnant cum verbo Dei.

Hæc sententia minus defendi potest, quàm præcedens. Primo, quia hæretici non saluantur per ignem purgatorium, sed damnantur ad ignem æternum. Secundo, quia hæretici non ædificant super fundamentum, quod est Christus, nisi nomine tenus. Omnis enim hæresis quantumcunq; de Christo magnificè loquatur, tamē non verum Christum prædicat, sed alium, quem sibi finxit. Neque ista sententia, quam refellimus, est Ambrosii vel Hieronymi. Nam commentarius Ambrosii intelligit nomine ligni, fœni, & stipulæ, hæreses quidem, & falsa dogmata, sed per imprudentiam prolata, & sine pertinacia: dicit enim eiusmodi Doctores saluos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus verò apertè de hæreticis loquitur, sed ex mente aliorum, non sua, cum enim posuisset suam expositionem, subdit: *Quidam autem*, inquit, *hæc de hæreticis intelligunt, &c.*

Tertia sententia, nomine fundamenti intelligit fidem viuam: nomine auri, argenti, & lapidum pretiosorum intelligit opera supererogationis: nomine ligni, fœni & stipulæ intelligit omissionē consiliorum, & affectum quendam carnalem ad bona huius mundi, licitum quidem, sed qui dolorem adfert, cum illa bona amittuntur. Ita B. Augustinus li. de fide & operibus, c. 16. quæ sententia vera quidem est, sed non conueniens huic loco, nisi cum illo carnali affectu intelligamus peccata saltem venialia nam non dantur opera media in particulari. aut ergo ille amor carnalis est bonus, aut malus; si bonus quare ardebit more stipulę? si malus, ergo saltem ad mixtum habuit peccatum veniale.

Quarta sententia est eorum, qui exponunt per aurum, argentum, &c. opera bona; per stipulā, fœnū, &c. peccata venialia: ita B. Gregorius. li. 4. Dialogorū, c. 39. & alii, quæ bona est, sed alia est melior.

Quinta est eorum, qui intelligunt per aurum argentum, &c. bonos auditores; per stipulas, malos auditores. Sunt enim auditores opificium Doctoris & quidem Doctor saluus erit; sed ex auditoribus alii sic, alii non. &c. Ita Theodoretus, & Oecumenius at refellitur rectè à Chrysostomo; nam detrimentum tribuitur etiam Architecto, & ipse dicitur ædificare stipulam, ergo non est sola culpa & pœna auditorum.

Sexta sententia, quam omnibus anteponimus est vt nomine fundamenti intelligatur Christus,

A & pœnarum vltimo iudicio; immo & examen operum, ac sententiam iudicis, vt patet Matt. 25. & alibi. Sicut ergo sententia fertur in morte vniuscuiusque, & tunc incipiunt aliqui puniri, aliqui præmiari; & tamen dicuntur hæc eadem fieri in nouissimo iudicio, quia tunc fient coram toto mundo manifestissimè, & cum summo honore iustorum, & ignominia impiorum, ita & examen fieri potest in morte vniuscuiusque priuatim, & iterum postea in vltimo iudicio publicè.

Ad Tertium dico, pro vno verbo quod hic habetur in præsenti in Græco, haberi tria in futuro, nimirum *φανερὸν γενήσεται*, *ἡμέρα δηλώσει*, & *πῦρ δοκιμάσει*. & valde credibile est etiam illud vnum *ἀποκαλύπτεται*, in textibus correctioribus fuisse in futuro B *ἀποκαλυφθήσεται*, quandoquidem noster interpres vertit reuelabitur. Adde, quod frequentissimè tempus præsens non ponitur ad significandam actionem certi temporis, sed consuetudinem, opinionem, professionem, aut aliquid simile, vt *Virum non cognosco.* Luc. 1. vt ait B. Virgo, & Sadducæi dicebant: *Mortui non surgunt.* Et Carthusiani dicunt: *Non vescimur carnibus.* In hac difficultate dissentimus à Caluino & Martyre: nam illi intelligunt Paulum de iudicio particulari; sed nihil hoc facit ad quæstionem de Purgatorio.

Quarta difficultas est, quis sit ignis, qui in die Domini vniuscuiusque opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ, vt Augustinus & Gregorius locis notatis, sed hoc iam reiecimus: alii C intelligunt ignem æternum: verum id esse non potest, nam ille ignis non examinabit ædificium ex auro & argento, imò nec ędificium ex ligno & fœno, vt patet: alii videntur intelligere ignem conflagrationis mũdi, qui iudicium vniuersale præcedet. Id quoque esse non potest, quia ille ignis non cõburet nisi inimicos Dei, Ps. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Iste autem, de quo Apostolus loquitur, omnes tanget, etiam eos, qui aurum & argentum superædificauerunt. Præterea iste ignis non potest probare opera, cũ sit ignis materialis, & opera non sint nisi in mente, quia transierunt.

Alij intelligunt de pœnis Purgatorii, sed neque id D rectè dici potest. Primo, quia ignis Purgatorii non probat opera eorum qui ædificant aurum & argentum, At iste ignis de quo loquimur: *Vniuscuiusque opus quale sit probabit.* Secundo Apostolus apertè distinguit inter opera & operantes; & de isto igne dicit, quod comburet opera, non operantes. ait enim: *Si cuius opus manserit*, &; *Si cuius opus arserit.* At ignis Purgatorii, qui verus & realis est ignis, non potest opera comburere, quæ sunt actiones transeuntes, & iam transierunt.

Denique sequeretur, omnes homines etiam sanctissimos transire per ignẽ Purgatorii, & saluari per ignem: nam per hunc ignem, de quo loquimur, omnes transeunt, At omnes transire per ignem Purga- E torii, & saluari per ignem, est apertè falsum: nam Apostolus hîc aperte dicit solum eos, qui ædificant ligna, & fœnum, saluandos quasi per ignem: Ecclesia quoque perpetuo sensit sanctos Martyres & Infantes post Baptismum morientes, mox in cœlum recipi sine vllo trãsitu per ignem, vt Cõcilium Florentinum docet, sess. vlt. Idem etiam Sancti Patres docẽt. B. Hieronymus lib 2. in Iouin. & B. Augustinus in Psal. 37. *Si ædificarent*, inquit, *aurum, argentum, lapides præciosos, de vtroque igne securi essent, non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo qui emendabit eos qui per ignem salui erunt.*

Superest igitur, vt dicamus hîc Apostolum loqui de igne seueri & iusti iudicii Dei, qui non est ignis purgans vel affligens, sed probans & examinans. Ita exponit Ambrosius in Psal. 118. concione 20. super illud: Vide humilitatem meam *Omnes nos*, inquit, *fornax probabit, ergo quia examinandi sumus, sic nos agamus, vt iudicio probari mereamur diuino, teneamus hic positi humilitatem, vt cum vnusquisque nostrum venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes, quos transituri sumus, dicat, Vide humilitatem meam, &c.* Item Sedulius in hunc locum: *Examinationem iudicij*, inquit, *igni voluit comparare secundum consuetudinem Scripturarum.* eodem modo exponunt Dionysius Carthusianus, Lyranus, Caietanus, & alij in hunc locum.

Quod hęc sententia verissima sit probatur Primo, quia non aliter potest intelligi, quomodo ignis probet eos, qui aurum & argentum ædificauerunt.

Secundo; quia hæc expositio optime conuenit verbis Apostoli, cum ait: *Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, si cuius opus manserit, mercedem accipiet, si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Licet enim opera transierint ab oculis hominum, & igne materiali examinari non possint, tamen non transierunt ab oculis Dei, sed, vt dicitur Ecclesi. vlt. *cũcta quæ fiunt adducet Deus in iudicium*, & ea examinabit, & si cuius *opus manserit*, id est, si cuius opus, iudicium Dei sustinere potuerit, sicut aurum sustinet ignem, mercedem accipiet, probabitur, & coronabitur à Deo: si cuius opus arserit, id est, si cuius opus iudicium Dei non sustinuerit, sicut fœnum & stipula non sustinent ignem, detrimentum patietur, reprobabitur & reiicietur.

Tertio, quia iudicium Dei rectissime vocatur ignis, cum sit purissimum, celerrimum, efficacissimum, & maxime penetratiuum. vnde Dan. 7 *Fluuius igneus egredietur de ore eius.* Et quoniam Deus totus est iustitia, totus iudicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis. Malach. 3. *Ipse quasi ignis conflans.* Et Heb. 12. *Etenim Deus noster ignis consumens est.* Et in hoc dissentimus à Caluino & Martyre.

Quinta & vltima difficultas est, quid per ignem intelligatur, cum ait. *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ. At hoc non potest conuenienter dici, quia tunc etiam qui ædificant aurum & argentum, saluarentur quasi per ignem. Quocirca B. Augustinus & Gregorius, qui sunt auctores huius sententiæ, cum in ea non acquiescerent, etiam aliam posuerunt, de qua infrà dicemus. Alii intelligunt ignem æternum, vt Chrysostomus, & Theophylactus, sed hoc iam refutauimus. Alii ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici non potest, propter rationes antea positas; & præterea, quia sequeretur eos qui habent peccata venialia, non posse ad beatitudinem peruenire ante diem iudicii; nec enim intrabit in cœlum aliquid coinquinatum.

Caluinus & Martyr, Ochinus & Lutherus artic. 37. intelligunt per hunc ignem iudicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falsam confutat, sicut ignis perficit aurum, consumit fœnum. Dicunt autem hoc iudicium fieri, dum quis conuertitur, & præcipue in hora mortis, tunc enim illustrantur multi, & sic intelligunt se deceptos, & iacturam fecisse doctrinæ suæ, & confunduntur etiam, & erubescunt, & sic per ignem salui fiunt. Addit Martyr se non dubitare, quin B. Bernardus B. Franciscus, B. Dominicus, & alii Patres hoc modo salui facti sint; quia nimirum in morte à Deo illustrati intellexerunt, & damnauerunt errores suos de Monachatu, de Missa, &c.

At contra; Primo, quia istud iudicium fit solum

in morte, adhuc viuente homine, vel potest fieri etiã post mortem: si potest fieri etiam post mortẽ, ergo post mortẽ fiet aliqua remissio & purgatio peccati, saltem per illam confusionem, & pœnitentiam, quod ipsi nullo modo admittũt; hoc enim esset genus quoddam Purgatorij, si autẽ solum in ipsa morte fit hoc iudicium, peto quomodo agetur cum illis; qui superædificarũt lignum, fœnum, stipulas, & moriuntur repentè, ita vt non habuerint tempus pœnitentiæ? Isti enim non saluantur quasi per ignem, qui non habuerunt ignem istum iudicij & refutationis suorum errorum, nec tamen possunt dãnari ad Gehennam, quia habuerunt Christum in fundamento, & Paulus de omnibus talibus pronunciat, quòd saluentur: nec possunt etiã saluari, nisi admittatur Purgatorium, quia cum decesserint in peccato cum suis stipulis & fœno, non possunt saluari nisi per ignem.

Secundo, ignis iste, de quo Paulus loquitur, afficiet pœna propriè & verè, præter iacturam ipsorum operum, & confusionem, quæ inde oritur, ergo illud iudicium confutans errores, non est ignis de quo hîc agitur. Probatur antecedens primo ex illo verbo, *ipse detrimentum patietur*, Græcè ζημιωθήσεται mulctabitur, dabit pœnas. Nihil enim est apud Græcos frequentius quàm ζημιοῦσθαι θανάτῳ morte mulctari; item ex illo *saluus erit quasi per ignem*, similitudo transeuntis per ignem significat pœnã ac dolorem; qui enim transiret per ignem sine vlla læsione, non diceretur transire per ignem quasi per ignem, sed quasi per flores, vt de sancto Tiburtio legimus.

Tertio, quia Apostolus opponit hunc transitum per ignem mercedi, sicut enim dixerat: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet*, ita non dicit, *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur*, & *saluus erit quasi per ignem.* At illa merces significat aliquid præter ipsum bonum opus, & præter lætitiam, quam ex se affert bonum opus. non enim diceret, mercedem accipiet, si nihil aliud esset merces, quam id quod ex se habebat, qui ædificauit aurum, &c. ergo etiam detrimentum, & transitus per ignem eius, qui superædificauit stipulam, est aliqua pœna præter iacturam operum, & præter confusionem, quam ex se affert.

Quarto, quia illud iudicium confutans errores, non adfert detrimentum, sed lucrum; nam est illustratio quædam mentis, vt ipsi dicunt, & veritatis cognitio, & sicut qui habet aurichalcum putans esse aurum, non existimat detrimentum, si quis ei aurichalcum illud auferat, & aurum verum donet. ita qui habebat errores in mente & per diuinam illustrationem discit veritatem, non detrimentum patitur, sed lucrum acquirit. At Paulus dicit: *Detrimentum patietur*, ergo &c.

Quinto, quia sequeretur, omnes qui saluantur, saluari quasi per ignem, contra Apostoli distinctionẽ; nam etsi Paulus hic solum agat de peccatis quæ committuntur in docendo, tamen eadem est ratio omnium aliorum peccatorum. Sicut enim Deus iudicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At secundum Caluinum, & Lutheranos omnes, omnia opera nostra, quamuis iustissima videantur in oculis hominum, tamen peccata sunt in oculis Dei, nec ferre possunt iudicium diuinum, sed arguentur eo modo planè, quo falsa doctrina, quare si ignis, de quo Paulus loquitur, est iudicium Dei, omnes saluabuntur quasi per ignem. Nec valet responsio, quod iustorum opera non sint arguenda, quia, sunt tecta per non imputationem, impiorum autem qui non sunt per fidem iustificati, arguenda sunt; nam Paulus cum dicit: *Saluus erit quasi per ignem*, loquitur de iustis, qui ædificarunt stipulas, retento verò fundamento,

A id est, vera fide in Christum.

Quod autem Martyr ait de beatis, Bernardo, Dominico & Francisco, impudentissimum est mendacium. Illi enim vsque ad vltimum spiritum cõmendauerunt suis perseuerãtiam in Monasterio, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ. De S Francisco scribit D. Bonauentura, c. 14. vitæ eius. *Hora*, inquit, *transitus sui propinquante, fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & consolatorijs verbis pro sua morte demulcens paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem, de patientia & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem protraxit. & insuper adiecit; Valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper; quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ cœperunt, ego verò ad Deum propero, cuius gratiæ vos omnes commendo.* Hæc est Palinodia scilicet,

B quam somniat Pseudomartyr Petrus.

Est igitur cõmunis Theologorũ sententia nomine ignis hoc loco intelligi pœnã aliquam purgatoriam & temporalem, ad quam post mortem adiudicãtur, qui in iudicio particulari inueniuntur ædificasse lignũ, fœnum, aut stipulã. Hæc expositio præterquam quod optime cõuenit textui, satis probatur ex communi cõsensu Patrũ. Latini omnes hoc docent, Cyprianus l. 4. ep. 2. ad Antonianum. *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire, donec soluat nouissimũ quadrantẽ, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.* Hic B. Cyprianus non

C meminit aperte huius loci B. Pauli, sed tamen cum nusquam in Scriptura fiat mentio ignis vbi aperte de Purgatorio agitur, nihil dubium est, quin B. Cyprianus ad hunc locum respexerit.

Ambrosius in hunc locum: *Sed cum*, inquit, *Paulus dicit (sic tamen per ignem) ostendit quidem illum saluum futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem, purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueãtur.* Idem habet ser. 20. in Psal. 118.

Hieronymus in 4. cap. Amos, exponẽs illud; facti estis sicut torris raptus de incẽdio: *Iuxta illud*, inquit, *quod in Apostolo legimus: Ipse autem saluus erit quasi per ignem: qui ergo saluatur per ignem, quasi torris de incendio rapiatur.* Idem docuit in vltimis verbis vltimi libri

D super Isaiam, & li. 2. in Iouinianum vltra medium.

Augustinus in Psal. 37. *In hac vita*, inquit, *purges me & talem me reddas, cui iam emendatorio igne opus non sit.* Et infrà explicans locum Apostoli: *Dicitur*, inquit, *saluus erit quasi per ignem, & quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis, ita plane quamuis salui per ignem, grauior tamen est ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* Gregorius li. 4. Dialogorum, c. 39. *Quamuis hoc* (inquit, explicans hunc locum 1. Cor. 3.) *de igne tribulationis in hac vita nobis adhibita possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicite est, quia illum per ignem dixit saluari, non qui super hoc, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia, sed li-*

E *gnum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta, atque leuissima quæ ignis facile consumit.* Alcuinus li. 3. de Trinitate Rupertus in 3. c. Gen. exponens illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo, & versatili. Magister in 4. d. 21. & cum eo B. Bonauentura, & alij scholastici. B. Anselmus, Haymo, & B. Thomas in hunc locum. Denique Innocentius III. in Psalmum 37. & omnes Latini recentiores sic exponunt.

Ex Græcis habemus in primis Origenem apertissime hoc dicẽtem, hom. 6. in Exod. & hom. 14. in Leuit. & hom. 12. in Hieremiam. Homil 6. in Exod. sic

ait: *Sed*

ait: *Sed & illuc cum conuenitur, si quis multa opera bona* A *& parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur & purgatur, &c.* Præterea Oecumenium in hunc locum, qui etiam testatur Basilium in hunc locum intellexisse de igne purgatorio: Adducit etiam B. Thomas in opusculo contra Græcos, Theodoretum explicantem hūc locum his verbis: *Hunc credimus ignem purgatorium, quo purgantur animæ, vt aurum in conflatorio,* Gagneius vero eandem Theodoreti sentētiam ex Græcorum scholijs Græcis verbis ita citat, *τοῦτο τὸ πῦρ πιστεύομεν καθαρτήριον ἐν ᾧ καθαρίζονται, αἱ ψυχαὶ καθάπερ χρυσίον ἐν τῷ χωνευτηρίῳ.*

At contra obijciunt, primo absurdum esse, quod Apostolus in eadem sententia variè accipiat nomen ignis, semel pro iudicio, & semel pro vero igne purgatorio.

Respondeo Primo, nos cogi ab ipso textu ad æ- B quiuocationem non vnā, sed duas admittendas, nam cum dicit diem iudicij manifestari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cum addit, cuiusque opus ignis probabit, non potest loqui de igne materiali, qui non potest probare opera quę transierunt; rursum cum secundo isto igne dicat Apostolus omnia opera examinăda; tertio vero, non opera sed operarios, & eos non omnes, sed eos solū, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam; necessariò diuersi ignes esse debent. Nec tamen proprie æquiuocatio, sed elegans allusio mihi videtur esse in verbis Pauli. Hic enim est sensus totius huius loci: Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & sicut ipsa dies per ignem declarabitur; ita eadem dies C manifestabit per ignem, nimirum iudicij, vniuscuiusque opus, & sicut opera per ignē manifestabuntur, ita etiam operarij, qui purgatione egebūt, per quendam ignem purgabuntur.

Secundo dico, non esse insuetum B. Paulo in eadem sentētia vti varie aliquo nomine; variè enim accipit vocem peccati, cum ait 2. Cor. 5. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Et Rom 8. *De peccato damnauit peccatum.*

Tertio dico, quod si quis omnino non vellet significationum varietatem admittere, sed vbique acciperet ignem pro iudicio, adhuc non efficeret, quin ex hoc loco Purgatorium statueremus. Tunc enim hic esset sensus. *Si cuius opus arserit, detrimentum patie-* D *tur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem:* id est, si cuius opus iudicium Dei sustinere non poterit, opus quidem reprobabitur, ipse verò saluus erit, sed sic tamen quasi is qui per ignem diuini iudicij transijt, quod iudicium cum sit iustissimum omnino aliqua pœna eum affecit.

Obijciunt Secundo particulam *quasi*, quæ non veritatem, sed similitudinem significare solet. Respondeo, particulam, *quasi*, similitudinem significare non ignis, quasi ignis ille non sit verus, sed phantasticus, sed trāseuntis per ignem, ita vt sit sensus: Ad salutem perueniet, qui ędificauit fœnum, sed ad eum modum perueniet, quò perueniet ad aliquem locum E is, qui transit per ignem, sicut dicitur Ioannis 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi, vnigeniti à Patre:* id est, vidimus eum gloriosum ad eum modum, quò decet gloriosum esse Filium Patris vnigenitum.

CAPVT VI.

TErtius locus est, 1. Cor. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? vt quid baptizantur pro illis* Hic locus aperte conuincit quod volumus, si bene in telligatur, ideo breuiter eum expendamus. Sex inuenio huius loci expositiones.

Prima est, quod Apostolus probet futuram resurrectionem, ex errore quorundam, qui Baptismum suscipiebant nomine alicuius amici sui defuncti sine Baptismo; existimabant enim, quod sicut orationes & ieiunia viuorum prosunt defunctis, ita & Baptismus prodesset. Ita exponunt Tertullianus lib. 5. in Marcionem & libro de resurrectione, Ambrosius, Anselmus, & Haymo. secundum quam expositionem colligitur oratio pro defunctis ex hoc loco, quia docent isti Patres, quod Apostolus, licet non probet errorem istorum, tamen probat intentionem, quam habebant iuuandi defunctos, & ex ea argumētatur; Si igitur Apostolus probat intentionem iuuandi mortuos, certe reprobari non potest, nec debet ab vllo Christiano; tamen non puto veram hanc expositionem.

Primo, quia Apostolus debuisset saltem insinuare hunc esse errorem, ne daret occasionem errandi.

Secundo, quia non solide argumētaretur Apostolus; posset enim responderi, non bene probari resurrectionem ex eo, quod ita credant quidam errantes. Sicut enim errant in eo, quod baptizant vnum pro alio, sic possunt errare in eo, quod credunt futuram resurrectionem. Tertio, quia nullus veterum historicorum tradit hūc errorem tempore Apostolorum fuisse; tribuit enim Phylaster hunc errorem Mōtanistis qui 100. annis post obitum S. Pauli exorti sunt, eundem tribuūt Chrysostomus & Theophylactus, vbi supra, Marcionistis, qui etiam post obitum Pauli LXXX. annis inceperunt; denique Epiphanius hæresi 28. thoc ribuit Cherinthianis, quorum secta XX. annis post obitum Pauli orta est. Adde quod Chrysostomus & Epiphanius, non ipsi Marcioni & Cherintho, sed posteritati eorum hunc errorem tribuūt, & meritò: Alioqui enim quomodo Iręneus & Tertullianus hunc errorem non refutassent, qui diligētissime refutarunt omnes errores Cherinthi & Marcionis, dicit quidem Tertullianus, hunc errorem fuisse tempore Apostolorum, sed non habet nisi hinc. itaque meritò Chrysostom⁹ & Epiphanius & Theophylactus, hanc expositionem vt falsam reiiciunt.

Altera expositio est, quod Apostolus nomine mortuorū intelligat peccata, cum dicit, qui baptizātur pro mortuis, quasi dicat; Quid faciēt, qui baptizantur pro mortuis, id est, pro peccatis diluendis? ita Sedulius, & B. Thomas in hunc locum Apostoli.

At contra, Primo, quia Apostolus subdit: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non resurgunt; itaque clare docet, se non de peccatis, sed de hominibus agere. Nō enim vult probare quod peccatores resurgāt, sed quod homines resurgant. Secundo, quia tota vis argumenti perit, si dicatur, quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis, si mortui non resurgunt? posset enim responderi, multum prodesse diluere peccata, etiamsi mortui non resurgant, quia bonum est in hac vita frui testimonio bonæ conscientiæ; quia peccata non dicuntur mortua, nisi quando sunt deleta, & extincta, no ergo Paulus nomine mortuorum intelligit peccata quæ adhuc delenda sunt.

Tertia expositio est, baptizari pro mortuis, esse, baptisari simpliciter Baptismo Christi, sed ideò dici baptizari pro mortuis, qui baptismum suscipiunt, quia antequam baptizentur, recitant Symbolum, in quo est vnus articulus *Carnis resurrectionem.* ita illud *pro mortuis*, significet pro spe resurrectionis, vel pro corporibus mortuis, id est, in eum finem, vt corpora nostra quæ moritura sunt, aliquando immortalia

resurgant. ita Chrysostomus, Oecumenius, & Theophylactus; sed certè dura & violēta expositio est.

Primo, quia non diceret Apostolus: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis*, sed; quid facimus qui baptizamur pro mortuis? non enim quidam, sed, omnes sic baptizantur. Apostolus autem de quibusdam tantum loquitur, vt patet cum ex forma verborum, tum ex eo quod sequitur, vt quid & nos periclitamur tota die? Secundo, quia inauditum est, vt nomine mortuorum intelligatur spes resurrectionis, vel corpora mortua, cum in Græco sit *νεκρῶν*, in genere masculino, & corpora sint generis neutri, *σώματα*. Tertio, quia si ideò diceremur baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum resurrectione, etiam possemus dici baptizari pro Deo Patre, & pro Christo, & pro Spiritu sancto, & pro Ecclesia, quia hæc omnia recitamus in Symbolo.

Quarto, quia Apostolus videtur omnino nomine mortuorum, homines mortuos intelligere, & nihil aliud, cum enim ait: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizentur pro illis?* quid possumus intelligere per vocem, *illis*, nisi illis mortuis, qui non resurgunt?

Quarta expositio est, baptizari pro mortuis esse baptizari Baptismo Christi; dici autem Baptismum pro mortuis, quia dum baptizamur, agimus & repræsentamus personam mortui, dum mergimur in aquam; & resurgentis, dum surgimus ab aquis, & sic profitemur resurrectionem, & ex hac professione Apostolus probat futuram resurrectionem. ita exponunt Thodoretus & Caietanus.

At contra: Primo, quia neque Hebraïcè, neque Græcè, neque Latinè, agere pro aliquo, significat eum repræsentare, sed agere loco eius, vel in eius vtilitatem. Quis vnquam dixit de agente in theatro personam Daui, aut Pāphili, ille agit pro Dauo, aut pro Pamphilo.

Secundo, qui baptizantur, repræsentant mortem Christi, & simul mortem suam, vt patet ex Apostolo Ro. 6. *Quotquot baptizati sumus in Christo* IESV, *in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per Baptismum, &c.* Itaque baptizari pro mortuis, erit baptizari pro se, & pro Christo, quod absurdissimū est: nec in Scripturis vnquam reperitur baptizari pro Christo, sed solum baptizari in Christo, vel in eius nomine, vt patet Rom. 6. Gal. 3. Act. 10. & 19.

Tertio, quia argumentum Apostoli nullum esset, nam ex eo quod qui baptizatur, agit personam mortui, non sequitur quod profiteatur resurrectionem: debuisset ergo Apostol⁹ dicere: Quid faciēt qui baptizantur pro suscitatis, vel pro mortuis, & suscitatis? sed etiā si hoc dixisset, adhuc leue esset argumentum eius, quia posset responderi, in Baptismo repræsentari resurrectionem, non carnis à morte, sed animæ à peccato. Id enim Apostolus significat Rom. 6. *Vt in nouitate vitæ ambulemus.* Et Colos. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite.*

Quinta expositio est Epiphanij, hæresi 28. quam adfert Petrus Martyr, quod Paulus loquatur de Baptismo eorū, qui baptizabantur in lecto, cùm essent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, & quos Cyprianus festiue opponit Peripateticis lib. 4. epist. 7. ad Magnum, quod nimirum Clinici non ambulent, sed hæreant lecto affixi: *κλίνη* enim lectum significat. Volunt ergo quidam hūc esse Apostoli sensum: Quid facient qui baptizantur pro mortuis? id est, qui baptizantur quando habentur magis pro mortuis, quàm viuētibus, & quando certum est eos non baptizari pro vllo commodo huius vitæ, cum pro mortuis habeantur.

Hæc expositio refellitur, Primo, ex illis verbis,

A vt quid baptizātur pro illis? nā dicere debuisset, vt quid baptizantur pro se, non pro illis. Secundo: quia illud, pro mortuo, non potest dici, nisi in iis actionibus quæ sint circa mortuos. Verbi gratia, rectè dicimus, ille cecidit ex loco edito: & pro mortuo sublatus fuit, vel pro mortuo lotus sepultusque fuit, etiam si viueret. At non rectè dicitur, ille ambulabat, vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari est viuorum non mortuorū; non ergo rectè dicitur baptizari aliquem pro mortuo, etiamsi agat in extremis, sed potius deberet dici baptizari pro viuo, etiam si fere sit mortuus.

B Est igitur Sexta expositio vera & germana, quòd Apostolus loquatur de Baptismo lacrymarum & pœnitentiæ, qui suscipitur orando, ieiunando, eleemosynas faciendo, &c. Et sensus sit: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgent?* id est, quid facient qui orant, ieiunant, gemūt, affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt? ita exponunt Ephrem in suo testamento, Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, Dionysius, Hugo, Gagneus, & alij in hunc locum.

Hæc expositio verissima est. Primo, quia baptizari passim in Scriptura & patribus accipitur pro affligi, vt Marc. 10. *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & Baptismo quo ego baptizor baptizari?* Luc. 12. *Baptismo habeo baptizari.* Patres passim vocant pœnitentiæ
C afflictionem Baptismum laboriosum, & secundam tabulam. Cyprianus in sermone de cœna Domini: *Lacrimis*, inquit, *se baptizat.* Et in Procemio li. de exhortatione martyrij, mori pro Christo, frequenter vocat Baptisma: & Gregorius Nazianzenus oratione de Epiphania: *Scio*, inquit, *quartum Baptisma, quod per martyrium, & sanguinem fit, scio & quintum, lacrymarum & pœnitentiæ.*

Secundo, quia ipsa pœna Purgatorij à Scriptura & Patribus vocatur Baptisma: nā quod legim⁹ Mat. 3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* B. Hieronymus exponit in Spiritu sancto, in hac vita, igne verò, in futura: sicut ante eū exposuerat B. Basilius li. de Spiritu sancto, c. 15. & post eos Beda in c. 3. Lucæ.
D Item Gregorius Nazianzenus in fine orationis de Epiphania, vocat ignem Purgatorij in alia vita, vltimum Baptisma. Itaque elegantissimè Apostolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui affligentes se oratione & ieiunio, sumūt in se partem illius Baptismi ignei, quo animæ baptizantur in Purgatorio.

Tertio, quia hæc expositio maxime quadrat cum sequentibus: *Vt quid & nos periclitamur tota die?* quasi dicat; Cur quidam se affligunt orando pro mortuis, & ego affligo me prædicando Euangelium, si mortuorum resurrectio non est?

Quarto, quia ista sententia eadem est cum illa
E 2. Machab. 12. si mortui non resurgunt, superfluum est & vanum orare pro mortuis.

At contra hanc expositionem duo argumenta obiiciuntur. Primum est, quia non debuisset Apostolus dicere, quid facient qui baptizantur pro mortuis, sed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis? nam omnes Christiani orant pro mortuis.

Respondeo, Apostolus argumentari voluit non à consuetudine Christianorum, quæ tanquam noua reiici potuisset ab incredulis, sed à consuetudine Iudæorum, qui more veteri, & secundum scripturarum exempla orabant & ieiunabant pro mortuis, quasi dicat; Quid facient illi qui imitantes antiquos Patres ieiunant, & orant, ac se affligūt pro mortuis, si mortui non resurgunt?

Secundum argumentum est, quia non videtur bene probari mortuorum resurrectio, ex eo, quod

oratur

oratur pro mortuis, quia oratur nō vt resurgant, sed vt à pœnis illis liberentur, atque ad requiē trāseant.

Respondeo, quæstionem de resurrectione & de immortalitate animorum ita fuisse coniunctas tēpore Apostolorum, vt pro vna haberentur; vt supra ostendimus, cum testimonium ex libris Machabæorum exponeremus. Siue igitur hanc expositionem sequamur, quæ nobis verissima videtur, siue primam, quę melior est cæteris tribus, aperte colligitur oratio pro defunctis.

CAPVT VII.

QVartus locus est, Matt. 5. & Luc. 12. *Esto consentiens aduersario tuo citò dum es cum eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori; & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouißimum quadrantem.* exponendum est quid sit via, quid aduersarius, quid iudex, quid tortor, quid carcer, quid quadrans.

De Primo Chrysostomus in c. 5. Matt. docet, viā hîc accipi proprie pro vera via, qua itur ad iudicē in hoc mundo; Chryso. enim existimat nullam hîc esse parabolam, sed Dominum ad litteram terrere dissidentes comminatione humani periculi, ita vt etiam iudex intelligatur homo, tortor, homo, carcer materialis huius vitæ, & quadrans verus nummus æreus. quo etiam modo contendit Ochinus esse hunc locum exponendum; de qua explicatione duo dico.

Primo, eam simpliciter non esse probabilem, tum quod repugnent omnes alii expositores, Origenes, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Beda, Anselmus; & recentiores, Abulensis, Lyranus, Caietanus, Iansenius, & alii, qui omnes docent, hîc viam significare vitam præsentem, vt cum dicitur: *Beati immaculati in via*, Psal. 118. & magna ex parte hunc sermonem esse metaphoricum. tum etiam quod non soleat Dominus tam serio docere & instruere humanam prudentiam, cum ipse sępe testatus sit, filios huius sæculi prudentiores esse filiis lucis. Adde, quod non tam assertiue Dominus diceret: *Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouißimum quadrantem*, si loqueretur de humano iudicio, cum sæpe videamus contrarium accidere, vt rei liberentur fauore alicuius, vel per se fugiant, & nihil soluant.

Dico Secundo, si Chrysostomi sententia recipi debeat, vt probabilis, solum recipi posse pro iis verbis quæ habentur Matthæi 5. quæ ipse exponit. pro iis autem quæ habentur Lucæ 12. nullo modo recipi posse: vt enim Ambrosius recte notauit, bis Dominus hæc verba loquutus est, diuersisque oblatis occasionibus; nam Matt. 5. dixit hæc verba, cum loqueretur de amore inimicorum, & de iniuriis condonādis, & ideo tolerari vtcumque expositio Chrysostomi potest. at Lucæ 12. Dominus loquitur de iudicio futuro; dicit enim: *Sint lumbi vestri præcincti.* Et postea. *Vigilate quia qua hora non putatis, Dominus veniet.* Et in fine concludit: *Cum ergo vadis, cum aduersario tuo ad Principem.* vbi aperte ostendit se loqui de futuro iudicio, quod erit post hanc vitā: quod etiam confirmatur ex verbis immediate præcedētibus, ait enim: *Quid autem & à vobisipsis non iudicatis quod iustum est? Cum enim vadis cum aduersario, &c.* Vult enim eos admonere, parabolam hanc sumptam ex iis quæ homines facere solent; nam debitores dant omnem operā liberandi se à creditore antequam ad iudiciū veniatur. Quocirca Theophylactus, & Euthymius qui in c. 5. Matt. sequuntur Chrysostomum, tamen in c. 12. Lucæ dicunt recte intelligi per viam, vita[m] per iudicem, Deum, &c.

De Secundo, etsi parum refert, quod attinet [ad] nostrum propositum de Purgatorio, quis sit aduersarius, quia tamen res est dignissima cognitione, e[x]plicemus breuiter: quidam per aduersarium intell[i]gunt Diabolum, vt Origenes hom. 35. in Lucā: Am[]brosius, Euthymius, & Theophylactus in c. 12. Lu[]cæ, & Hieronymus in epi. 8. ad Demetriadem. n[e]que Hieronymus hanc sententiam reprehendit [in] commentario Matth. 5. cum ait: *Quidam coactius di[]serunt, &c.* Nam illud, *Coactius*, est error impressō[]rum, & debet legi, *Cautius*.

Si petas quomodo debemus esse consētientes Di[a]bolo; cum e contrario iubeamur illi resistere? Re[]spondet Hieronymus, debere nos consentire ill[i] quatenus tenemur stare pactis cum ipso initis in ba[]ptismo: tunc enim renunciamus Diabolo, & pom[]pis eius: si enim rursum appetamus & inuadam[us] pompas eius quibus renunciamus, merito nos co[ram] Domino accusabit. Hæc opinio non est multu[m] probabilis, & ab Aug. refellitur libro 1. de sermon[e] Domini in monte, c. 12. nam Græca vox est εὐνοῶν, [id] est, Beneuolus, & concors, at Diabolo non possu[]mus esse beneuoli, deinde cum ipse cupiat vt conc[u]piscamus pompas eius, & ad hoc nos tentet, tunc e[s]semus consentientes illi, si appeteremus eius pom[]pas, & Deum offenderemus.

Alii exponunt per aduersarium, carnem, sed refe[l]luntur merito ab Augustino, cum non possit iube[ri] spiritui vt cōsentiat carni, cum hoc peccatū sit. Al[ii] intelligunt spiritum per aduersarium, cui caro iube[]tur consentire. Refellit hoc Hierony. quia non e[st] credibile spiritum traditurum iudici suam carnem neque ibit in carcerem caro sine spiritu, sed vel so[]lus spiritus, vel spiritus, & caro. Alii per aduersariū saltem apud Lucam intelligunt peccatum: quia Lu[]cas dicit: *Da operam liberari ab eo*, ita Ambrosius, se[d] non est probabile: nam liberari ab aduersario, nō e[st] ab illo fugere, vel illum extinguere, sed componer[e] cum illo, vt patet tum ex Matthæo, tum ex verb[o] ἀντίδικος, id est, litigator, siue actor. Alii intelli[]gunt per aduersarium, alterum hominem, qui n[i]mirum nos læsit, aut nos illum. ita Hilarius, Anse[l]mus, & Hieronymus in caput Matthæi 5. Quæ se[n]tentia etsi probabilis est, quantum ad locum Ma[t]thæi, tamen eam refellit Augustinus loco citato.

Primo, quia videtur hic Dominus loqui de a[d]uersario qui semper nobiscum est in via, & cu[m] quo semper possumus concordare, dum via dura[t] at aduersarius homo sæpe moritur ante suum a[d]uersarium, & illum deserit in via. Nec tamen [di]cendum est, non posse iustum, qui est in via, p[er] pœnitentiam saluari: licet non possit cum aduers[a]rio consentire.

Secundo, quia non proprie vnus homo tradet [al]terum Deo iudici: vel saltem multa sunt alia, q[uæ] magis proprie dicantur tradere, vt dicemus, præ[ser]tim quia vox græca est ἀντίδικος, quæ non signifi[cat] aduersarium ratione iniuriæ, sed ratione litis, id [est] actorem siue accusatorem.

Est ergo verissima expositio, aduersarium [esse] Dei legem, siue Deum ipsum, quatenus præci[pit] contraria carni, siue conscientiam, quæ Dei leg[em] semper obiicit peccanti: hæc enim fere in idem incidunt. ita exponunt Ambrosius, Beda, & Bo[na]uentura in c. 12. Lucæ. Item Anselmus, & Augu[sti]nus in c. 5. Matthæi, necnon idem Augusti. h[o]m. 1. de verbis Domini, hom. 5. in lib. 50. ho[mi]liarum, & in lib. de decem chordis, c. 3. Grego

hom. 39. & Bernardus serm. 85. in Cantica. Nā lex Dei & conscientia nostra semper sunt nobiscum in via, semper aduersantur prauis desideriis, iisque vtilissimum est cito consentire, & ab eorum inimicitia liberari; denique accusatores & testes erunt cōtra nos in iudicio.

Vnū solum obstare videtur huic expositioni, quod Matt. 5. immediate ante hanc parabolam Dominus loquebatur de reconciliatione aduersarij hominis.

Respondeo, Dominum posteaquam docuit debere hominem homini reconciliari, monere voluisse hac parabola, vt etiam recordaretur reconciliari cum Deo siue cum eius lege. Præterea, etiamsi probabile sit propter eam rationem, Matt. 5. per aduersarium intelligi hominem, tamen Lucæ 12. non possumus intelligere nisi legem Dei, aut conscientiam: vnde Caiet. qui Matt. 5. exposuit de homine, Lucæ 12. exposuit de conscientia.

De Tertio, conueniunt omnes, iudicem esse Christum; nam Scripturæ passim hoc docēt, & præcipue Io. 5. *Pater omne iudicium dedit filio.*

De Quarto, Ambrosius in c. 12. Lucæ, & Augustinus lib. 1. de ser. Domini in monte, c. 21. intelligunt per ministros, Angelos bonos, Gregorius ho. 39. & Theophylactus in c. 12. Lucæ, intelligunt Dæmones: vtrumque est probabile.

De Quinto, conueniunt similiter omnes carcerem esse infernum, in quo tamen multæ sunt māsiones, aliæ pro damnatis, aliæ pro his qui purgātur; extitit olim absurdissima hæresis Carpocratis, vt refert Irenæus l. 1. c. 24. qui dicebat, debere vnumquēque exerceri in omni genere flagitiorum, & ideo animas à corpore, quasi à carcere abeuntes examinari à iudice, & nisi omnia flagitia patrassent, rursum remitti in aliud corpus tanquam in carcerē, & toties id fieri donec per omnia omnino flagitia transissent, & hoc voluisse Dominum dicere cum ait: *Non exibis inde donec reddas nouißimum quadrantem.* sed absurdior est sententia, quàm vt refutari debeat.

De Sexto conueniunt etiam fere omnes, per nouissimum quadrantē intelligi minuta peccata, quadrans enim est minima moneta; quod enim August. dicit, vltimum quadrātem significare peccata terrena, quia terra est vltimum elemētum, nimis durum, & coactum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus solum quadrātem soluendum, sed totū debitum vsque ad vltimū quadrātem, dubium manet, an hęc solutio fiat in Gehēna, an in Purgatorio? Augustinus putat hîc agi de pœnis æternis Gehennæ, & ideo dicit illud; *Donec reddas*, non significare certum tempus, sed æternitatem, sicut cum dicitur Matt. 1. *Non cognouit eam donec pareret filium suum.* Et Ps. 109. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et 1. Cor. 15. *Oportet illum cœlum suscipere, donec omnia subijciantur pedibus eius.* Non enim licet colligere; ergo postquam Maria peperit, cognouit eam Ioseph, &c.

Alii, vt Albertus & Caietanus exponūt de Gehēna, & Purgatorio simul, vt sensus sit: Si debitum erit insolubile, nunquā exibis, si erit solubile; exibis, cum totum exacte solueris; alii intelligūt de solo Purgatorio, nempe ij, quos statim citabimus.

Tertia hæc sententia est omnium verissima. Probatur Primo, quia hoc modo hunc locum intellexerunt vetustissimi Patres. Tertullianus libro de Anima, c. 17. *Ille te in carcerem*, inquit, *mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* Vbi nota, solum esse manendum in carcere Purgatorij ad summum, vsque ad resurrectionem.

A Cyprianus lib. 4. epist. 2. *Aliud est ad veniam stare; aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari; & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.*

Origenes hom. 35. in Lucam: *Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille, qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, non possum manifeste pronunciare: si enim qui parum debet non egreditur nisi exsoluat minutum quadrantem, vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum secula numerabuntur.* Et in epist. ad Rom. *Quamuis*, inquit, *promittatur exeundum esse quandoque de carcere, tamen designatur non inde exiri posse, nisi reddas quisque nouissimum quadrantem.*

Eusebius Emissenus hom. 3. de Epiphania: *Hi vero*, B inquit, *qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exibunt inde, donec reddant nouißimum quadrantem, per flumen igneum transibunt, &c.*

Ambrosius in cap. 12. Luc. exponens hunc locū: *Quadrantem*, inquit, *in balneis dari solere reminiscimur, cuius oblatione, vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem; ita hic accipit eluendi: quia vniuscuiusque peccatum suprascriptæ genere conditionis eluitur, cum tamdiu exercetur noxius pœnis, vt commissi supplicia erroris expendat.*

Hieronymus in c. 5. Matt. *Hoc est*, inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persoluas.* Bernardus serm. de obitu Huberti: *Illud*, C inquit, *scitote quia post hanc vitam in Purgatorijs locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vsque ad nouißimum quadrantem.*

Probatur Secundo, quia illud, *Donec soluas vltimum quadrantem*, non videtur recte posse dici, nisi aliquādo sit futurus finis solutionis, neque exēpla beati Augustini satisfaciunt: nā cum dicitur: *Nō cognoscebat eam donec pareret*, non licet quidem inferre, Ergo postea cognouit eā, sed inferre licet, ergo illa aliquādo paritura erat; similiter cum dicitur: *Sede à dextris meis, donec ponā, &c.* recte infertur, ergo aliquādo ponētur omnes inimici Christi sub pedibus eius: alioqui illud, *Donec*, inepte diceretur: ita ergo cum dicitur: *Non exibis donec soluas vltimum quadrantem*, inferi- D mus recte, Ergo aliquando soluet vltimum quadrātem, & consequenter exibit inde.

Tertio probatur ex fundamento & scopo ipsius parabolæ; nam similitudo nō est sumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui dānantur ad mortem, vel ad perpetuos carceres, vel triremes, sed à debitore, qui non propter crimē, sed propter debitum pecuniariū conijcitur in carcerem donec soluat. solent autē huiusmodi homines ordinarie egredi post aliquod tēpus, vt patet; Itaq; scopus parabolæ est, vt in hac vita componamus cum Deo, quando facile E impetramus remissionē pœnæ, peccatis nostris debitæ, nec exspectemus sæculum futurum, in quo seuerissime agetur. Atque hæc de isto loco.

CAPVT VIII.

QVintus est Matt. 5. *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui dixerit fratri suo, Racha, reus erit Concilio, qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.* Nota, hîc certum esse agi de pœna iniungenda in foro Dei, vt patet ex illo; *Reus erit Gehennæ ignis.* Vnde Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 19. exponit omnia tria de pœnis animarum post hanc vitam. Nota Secundo, certum etiam esse hic distingui

tria genera peccatorum,& pœnarum,vt ibidem Augustinus exponit, & damnationem æternam solum tribui tertio generi peccatorũ,id est,criminibus: Aliis autẽ vt pote leuioribus peccatis,pœnas leuiores, ac proinde tẽporales;ex quibus infertur,animas aliquas post hanc vitam puniri temporalibus pœnis.

Dices,At Christus dixerat; Qui occiderit,reus erit iudicio: ergo reum esse iudicio est damnari ad gehennam:nam homicidiũ crimẽ lethale est. Respondeo,cum ait Dominus: *Dictum est antiquis: qui occiderit, reus erit iudicio*,loquitur de iudicio humano,& temporali,quo homicidia multantur morte temporali:nec enim lex vetus aliam mortem comminabatur homicidis,vt patet Exod. 21. Vult ergo Dominus dicere homicidium puniri morte in hoc mundo,vt in alia vita commotionem irę internã,etiamsi peccatum sit veniale, puniri pœna quadam, temporali quidem, sed quæ æquetur morti temporali: iram autem exterius prodeuntem puniri adhuc grauius:at verbum cõtumeliosum, & multo magis homicidia, puniri morte æterna.

Dices rursum, esto,hoc loco loquatur Dominus de pœnis infligendis iudicio Dei,non tamen sequitur in alia vita esse pœnas temporales: nam Deus in hac vita potest infligere huiusmodi pœnas.

Respondeo Primo, ab Augustino aliisque Patribus hunc locum intelligi de pœnis post hanc vitã.

Secundo dico,saltẽ ex hoc loco posse deduci pœnas aliquas post hanc vitã purgatorias esse; nã hinc habemus quædam peccata non mereri nisi pœnam temporalem;sed potest fieri,vt quis moriatur cũ talibus peccatis,quia potest mori repẽte,vel dormiẽs, ita vt nullum habeat spatium pœnitẽtiæ,ergo in alia vita purgabitur, alioqui vel ibit in cœlum aliquid coinquinatum, vel iniuste damnabitur ad pœnas æternas, qui non merebatur nisi temporales.

Sextus locus est Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Per (*deficere*) intelligunt omnes mori; per (*amicos*) intelligunt sanctos, qui cum Christo regnant: ex quibus sequitur,homines post mortem iuuari precibus Sanctorum.

Sed quia posset aliquis dicere, hîc agi de virtute eleemosynæ,& sensum esse,eos qui eleemosynas fecerũt,cum moriuntur saluari propter opera illa bona quæ fecerunt; obseruandum est, non hoc solum velle Dominum,sed etiam velle post mortem iuuari animas precibus Sanctorum; nam Primo ad id cogunt verba illa: *Facite amicos, qui recipiant*. Nam eleemosyna quæ datur malis hominibus, bona tamẽ intentione, meritoria est, & tamen non facit amicos, qui possint recipere in æterna tabernacula; vnde Hieronymus lib. contra Vigilantium in fine, dicit, hic Dominum hortari vt detur eleemosyna potius bonis,quàm malis,vt bonorũ intercessione saluentur qui eelemosynas faciunt,similiter Ambrosius in hunc locum,& Augustin. li. 21. de ciuit. Dei, c.27. dicit,hic per amicos, intelligi sanctos cũ Christo regnantes,qui suis precibus nos iuuant,& iuuabunt cum mortui fuerimus.

Secundo, ad id nos cogit ipsa similitudo;nam parabola sumpta est à quodã œconomo,qui depositus ab officio, & egenus factus opem implorat amicorum suorũ:quod autẽ in applicatione parabolæ deponi ab officio sit mori, Dominus ipse explicat.

Adde Tertio, quod August. lib. 21. de ciuit. Dei, c. 27. ex hoc loco Purgatorium demonstrat.dicit enim esse quosdam tã sanctos,qui recta ad cœlũ euolant post mortem,& qui nõ solum ipsi saluantur,sed etiam alios iuuare possunt: rursum quosdam alios

A tã malos,qui nec seipsos iuuare possũt, nec ab aliis iuuari, sed ad pœnas æternas sine remedio descendunt. Denique esse quosdam medios,qui ita moriũtur,vt nec digni sint morte æterna,nec tamen sufficiant eis propria merita ad salutem, nimirum statim recipiendam, & isti sunt, inquit, qui recipiuntur in æterna tabernacula precibus amicorum.

Ad hunc locum nihil respondet Petrus Martyr,sed obiicit sibi nomine Catholicorum ea quæ sequũtur post hanc parabolam,atque nos afferre Epulonem fuisse in Purgatorio,cum ab Abrahamo auxiliũ petiit,& hoc argumentum,quasi noster esset Achilles, operose soluit,& simul inde deducit non posse animas iuuari à viuentibus: quandoquidem nec Abraham,nec Lazarus Epulonem iuuare potuerunt, & B per iocum miratur,cur Epulo non petierit anniuersaria & Missas pro se fieri. Sed Catholici fere omnes Epulonem in Gehenna esse dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

Septimus locus est Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Nũquam hoc diceret bonus ille vir à Spiritu sancto edoctus,nisi crederet post hanc vitã posse remitti peccata,& auxilio animas indigere, & iuuari posse. Certe August. lib. 6. in Iulian. c.5. hinc probat aliqua peccata remitti post mortẽ.

Octauus est Actor 2. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab illis.* Hunc locum ita intelligit B. August. epist. 99. C ad Euodium,& l. 12. Gen. c. 33. vt sensus sit, Christũ cum descendit ad inferos,multos liberasse à cruciatibus inferni,quod cũ non possit intelligi de dãnatis,necessario videtur accipiendum de iis,qui purgabantur:quod etiam affirmat Epiphanius in hæresi Tatiani quæ est vltima primi libri,dicit enim Christum,cum descendit ad inferos,liberasse eos,qui per ignorantiam peccauerunt, nec tamen à Dei fide recesserunt: & præter horum Patrum auctoritatem, probatur ex ipsis verbis Scripturæ: nam illud *Solutis doloribus inferni*, nõ potest intelligi de doloribus ipsius Christi,dolores enim Christi in cruce finiti sũt, vt patet ex illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Nec de doloribus damnatorũ,vt patet, quia D illi æternis ignibus addicti sunt: nec de doloribus sanctorum Patrum,illi enim nullos patiebantur dolores,vt Augustin. docet locis citatis, & Gregorius hom. 22. Relinquitur igitur vt de doloribus animarum Purgatorii hoc loco agatur.

Dices: Græci non legunt solutis doloribus inferni, sed solutis doloribus mortis, τοῦ θανάτου, non τοῦ ᾅδου.

Respondeo, nobiscum facere Primo, vulgatam antiquam editionem Latinam. Secundo, Syriacam, quæ similiter legit: *Deus*, inquit, *excitauit illum, & soluit funes inferni.* Tertio, antiquissimos Patres E græcos & Latinos:nam B. Policarpus initio epistolæ suæ,citans hunc locum,scribit,*Solutis doloribus inferni.* Item Cyprianus serm. de cœna Domini initio ad hunc locum respiciens ait: *Sed volebat*, inquit, *pius Magister ostendere impossibile esse suam animam ab inferno detineri.* Epiphanius quoque & Augustinus sine dubio ita legerunt. Denique probatur ex verbis sequentibus: nam probat Petr. id quod dixerat ex Ps. 15. *Non derelinques animam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Nonus locus est Philipp. 2. *Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Vtitur hoc loco B. Augustinus li. 12. de Gen. c. 33. quãquam per illud infernorũ,non improbabiliter accipiũtur Dæmones. similis huic est locus Apoc. 5. *Quis dignus est aperire librum, & soluere septem signacula*

eius? & nemo inuentus est, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram. Per eos qui sunt in cœlo intelligũtur Angeli, per eos qui in terra, homines iusti, per eos qui sub terra, nõ possũt intelligi nisi animæ Purgatorij, nec enim id damnatis tribueretur: Patres autem qui fuerant in Lymbo iam liberati erant.

Vtuntur nostri hoc loco, sed tamen non videtur multum vigere: nam probabile est intelligi per eos, qui sunt infra terram, Patres qui erãt in Lymbo, etsi enim quando Ioãnes hæc scripsit Patres exierant ex lymbo, non tamen exierant eo tempore, quo loquitur: loquitur enim de tempore, quod præcessit Christi mortem: ideo enim subiungitur, *Vicit Leo de tribu Iuda radix Dauid, aperire librum, &c.* Christus enim morte sua aperuit mysteria libri vsque ad illam diẽ clausa: similiter quod affertur ex hoc eodẽ, c. 5. Apo. vbi dicuntur creaturæ quæ sunt in cœlo, & in terra, & quæ subtus terram, dedisse laudem Deo, nõ conuincit, nam possunt hîc per creaturas intelligi res inanimæ, vt, *Ignis, grando, &c.* Quæ in Psal. 148. ad Deum laudandum inuitantur, præsertim cum Ioannes addat etiam ea quæ sunt in mari.

CAPVT IX.

Asseritur Purgatorium testimonijs Conciliorum.

SEcundum argumentum sumitur ex Concilijs, & Ecclesiæ cõsuetudine; nam in primis quid Ecclesia Africana senserit, patet ex Concilio III. Carthaginensi, c. 29. *Et Sacramenta altaris,* inquit, *non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat:* similia habes in Concilio III. Carthaginensi, cap. 79.

Idem sensit Ecclesia Hispanica, vt patet ex Concilio Bracarensi I. ca. 39. vbi iubet non orari pro illis, qui seipsos interimunt, & c. 39. vbi iubet diuidi inter Clericos oblationes factas, vt oraretur pro defũctis.

Idem Ecclesia Gallica, vt patet ex Concilio Cabilonensi, & habetur de consecr. dist. 1. Canone Visum est: *Visum est,* inquit, *præterea, vt in omnibus Missarum solemnibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur.* Vide etiam Concilium Aurelianense II. cap. 14.

Idem sensit ecclesia Germanica, vt patet ex Concilio Vvormatiensi, c. 10. vbi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum, & sacrificandum.

Idem Ecclesia Italica, vt patet ex Concilio VI. sub Symmacho, vbi dicitur sacrilegium, fraudare animas defunctorum orationibus, &c.

Idem Ecclesia Græca, vt patet ex Græcorum Synodis à Martino Bracarensi Episcopo collectis, can. 69. Imo videntur aliqui Græci etiam nimirum voluisse iuuare animas defunctorum, nam in Concilio VI. can. 83. reprehendũtur illi qui iis, qui sine communione sacra obierant, sacram Eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accedant Concilia totius Ecclesiæ generalia, Lateranense sub Innocentio III. c. 66. Florentinũ sess. vlt. in decreto de Purgatorio, & Tridentinum sess. 25. in initio, & omnes Liturgiæ, Iacobi, Basil. Chrysostomi, Ambrosij, &c. Nam in omnibus fit oratio pro defunctis.

Respondet Petrus Martyr tripliciter loco notato. Primo *Solet,* inquit, *nobis obijci, Ecclesiam semper pro defunctis orasse, quod quidẽ non inficior, sed assero istius facti neque verbi Dei, neque exẽpli, quod desumitur ex sacris litteris, auctoritatem habere. Facile mouentur homines naturali quadam charitate impulsi, & amore in defunctos, vt illis bene cupiant, & in aliquas preces pro eis erumpant, sed affectio hæc vehementior videndum est, ne fidei, & iustæ pietati aduersetur.* His verbis arguit totam Ecclesiã Martyr, quod sine testimonio Scripturæ oret pro defunctis, & quod id faciat ex vehementiore affectu erga mortuos, quę affectio fidei, & pietati repugnat.

Primæ parti accusationis satisfacit Augustinus li. de cura pro mortuis, c. 1. *Adiungis,* inquit, *vocare non posse, quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare cõsueuerit.* Et infrà, approbans hanc sententiam B. Paulini, ad quem scribit: *In Machabæorũ,* inquit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium: sed & si nusquã in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio defunctorum.*

Secundæ parti accusationis facile respondetur: Nam quod ex naturali affectu prorumpatur in præces pro caris defunctis, etiam si quis putet nihil eis prodesse, potest contingere in precibus priuatis, & quæ ex tempore recitantur: at in solemnibus precibus Ecclesiæ, quæ leguntur ex libro, & maturo iudicio compositæ sunt, & à Concilio Episcoporum approbatæ, quomodo potest id fieri?

Tertiæ parti satisfacit B. Paulus, cum dicit: *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis.* 1. Timot. 3. necnon Augustinus, qui in epist. 118. dicit, insolentissimæ insaniæ esse disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio: nam si vniuersa Ecclesia potest veræ fidei & iustæ pietati aduersari, vt Martyr dicit, potest ergo tota Ecclesia ruere contra Christi prædictionem, Matt. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Vtrum autem credibilius sit, Ecclesiã vniuersam posse ruere, & Christum, ac Paulum mentiri, an Petrum Martyrem insolentissima insania laborare, cuiuslibet hominis, modo sani, appello iudicium.

Secunda solutio Martyris est, quod Ecclesia non oret pro defunctis, vt eos liberet à Purgatorio, sed vt memoriam eorum se habere testetur, & conseruet etiam quàm diutissime potest. *Et alia caussa,* inquit, *citra Purgatorium esse potuit, vt pro defunctis in Ecclesia preces fierent. Noluerunt enim defunctorum nomen, & memoriam facile interire.* At Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1. tractat quæstionem; An prosint animabus defunctorum preces Ecclesiæ, & dicit, prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, & qui meruerunt, vt sibi prodessent; non autem illis, qui fuerunt valde mali, & proinde nihil tale meruerunt: Proinde commẽtitia Petri Martyris solutio est.

Tertia solutio est, Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos, ac si adhuc viuerent, & ideo precari illis id, quod putat eos iam consequutos, quomodo Christus orauit pro Lazari excitatione, etiamsi sciret iam se accepisse quod petebat; & Ambrosius in oratione de obitu Theodosij gratulatur illi, quod iam cum Christo regnaret, & tamẽ ibidem orat pro illo, vt optatam requiem Deus illi concedat: & Epiphanius hæresi 75. dicit orari etiam pro sanctis Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & Martyribus.

Respondeo, si ita esset, Ecclesia oraret pro omnibus æqualiter, etiã pro Martyribus; At nõ ita facit: nam vt Augustinus dicit tract. 84. in Ioan. *Ideo ad ipsam mensam non sic Martyres commemoramus, quemadmodum alios defunctos, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis.*

Neque videtur vllo modo conuenire, vt quis petat quod iam habet: & Christus cum orauit pro Lazaro,

zaro, nondum acceperat quod petebat, neque enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud autem est petere id, quod scimus nos accepturos, aliud petere id, quod iam accepimus. Porrò Ambrosius sperabat, Theodosium iam esse in cœlo, & ideo gratulabatur ei, & simul, quia non certò sciebat, an ita esset, pro illo orabat. Epiphanius verò nusquam dicit, in Ecclesia orari pro sanctis, sed dicit, memoriam fieri in Ecclesia omnium defunctorum fidelium tàm peccatorum, quàm iustorum, & addit: *Peccatorum*, quidem, vt illis à Deo misericordiam imploremus. *Iustorum* autem, vt eos à Christo separemus.

Separamus autem sanctos à Christo, non, vt Martyr dicit, quia pro sanctis oramus, non pro Christo, sed quia pro sanctis offerimus sacrificium gratiarum actionis. Pro Christo autem non offerimus, sed ipsi potiùs Christo cum Patre, & Spiritu sancto offerimus. quod intelligi potest ex Liturgia Græcorum, de qua Epiphanius loquitur, & quæ extat in 5. tomo Chrysostomi. ibi enim fit commemoratio omnium Sanctorum & dicitur: *Offerimus tibi Domine, sacrificium pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus & præcipuè pro beatissima Deipara*; quòd autem hoc sacrificium non offeratur pro peccatis, sed pro gloria eorum, patet: Nam statim subiungit Liturgia: *Quorum supplicationibus respice nos Deus.* & deinde oratio subiungitur pro alijs defunctis; *Et memento*, inquit, *omnium fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis, & quiescere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui.* Idem potest cognosci ex Augustino tract. 84. in Ioa. & ex Cyrillo Catech. 5. Mystagogica, & ex nostra Liturgia, quæ omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & August. describunt.

CAPVT X.

Asseritur Purgatorium testimonijs Patrum Græcorum & Latinorum.

PRimus ex patribus, Clemens li. 8. const. c. 48. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. Dionysius de Ecclesiast. hierarch. c. 17. par. 3. *Accedens*, inquit, *deinde veneranaus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & regione viuorum.* Athanasius q. 34. ad Antiochenum, quærit, num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum. Respondet, sentire omnino. Basilius in Liturgia instituit orationem pro mortuis.

Greg. Nazianzenus in oratione in Cæsarium circa finem: *Ipsi Deo*, inquit, *& nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium peruenerunt, animas commendemus.* Ibidem orat. pro anima eiusdem Cæsarii. Ephrem in suo testamento: *Assiduè*, inquit; *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam.*

Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica: *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur.* Obsecratio *sancti illius, & tremendi sacrificij.* Eusebius lib. 4. de vita Constantini, dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum. Epiphanius in fine operis contra hæreses, numerat inter dogmata Ecclesię orationem pro defunctis, & hæresi 75. Aërium hæreticum facit, quia hoc negabat.

Chrysostomus hom. 41. in priorem ad Corinthios: *Iuuetur*, inquit, *mortuus non lachrymis, sed precibus,*

A *supplicationibus, eleemosynis.* Et infrà: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes.* ho. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio, sciunt enim inde multum illi contingere lucrum, vtilitatem multam.* Idem hom. 32. in Matth. & 84. in Ioan. hom. 3. in epist. ad Philipp. & 21. in Act. Apostolorum, & alibi. Theodoretus lib. 5. hist. 26. scribit Theodosium iuniorem procubuisse ad reliquias S. Ioãnis Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadii, & Eudoxiæ iam defunctorum.

Theophylactus in cap. 12. Luc. *Hoc autem dico*, inquit, *propter oblationes & distributiones, quæ fiunt defunctis, quæ non parum conducunt etiam ijs, qui in grauibus delictis mortui sunt.* Damascenus in libro de iis, qui in fide migrárunt, probat hanc veritatem testimoniis multis Dionysij, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni, & aliorum. vide etiam Palladium

B in historia Lausiaca, cap. 141.

Veniamus ad Latinos. Tertullianus in lib. de corona militis, inter traditiones Apostolicas numerat suffragia pro defunctis, & lib. de monogamia vltra medium: *Pro anima*, inquit, *eius*, coniugis defuncti, *oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius, nam hæc nisi fecerit, verè repudiauit quantum in ipsa est.* Idem lib. de exhortatione castitatis procul à medio.

B. Cyprianus lib. 1. epist. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri censuerant, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non*

C *offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur.* Et infrà: *Et ideo Victor cum contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit actorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua.* B. Ambrosius li. 2. epi. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tàm deplorandam, quàm sequendam orationibus reor, nec mæstificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Deo commendandam.* Vide etiam orationes de obitu Theodosii, de obitu Valentiniani, & de obitu Satyri, in quibus omnibus pro animabus prædictorum Deo supplicat, & sacrificia se oblaturum pollicetur.

B. Hieronymus in epist. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris ante medium *Cæteri mariti*, inquit,

D *super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, Pammachius noster sanctam fauillam ossaque veneranda eleemosynæ balsamis rigat, his pigmentis, atque odoribus fouet cineres quiescentes, sciens scriptum: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum.*

B. Paulinus Nolanus in epistola ad eundem Pammachium laudat eum, quod & corpori, & animæ vxoris defunctæ satisfecerit, corpori lacrymis, animæ eleemosynis. Idem in epi. 5. ad Delphinum episcopum commendans illi animam fratris sui: *Fac*, inquit, *vt orationibus tuis condonetur tibi, & vt illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito destillans refrigerij gutta respergat.* Et in epist. sequenti, quæ est prima ad Amandum, similia dicit, commendans eandem ani-

E mam Amando Episcopo.

B. August. de cura pro mortuis, c. 2. *In Machabæorum*, inquit, *libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas; vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et c. 4. *Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyr animam dilectam*

commendat, recordantis & peccātis affectu: qui cum defunctis à fidelibus exhibetur, eum prodesse non dubium est. Et infrà: *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matri communi.* Vide eundem in Enchirid. c. 110. lib. 9. Confess. c. 13. ser. de verbis Apostoli 17. & 34. lib. 21. ciuit. c. 24. tract. 84. in Ioan. q. 2. ad Dulcitium, ac demum lib. de hæresibus, c. 53. vbi propterea hæreticū facit Aëriū, quòd negasset pro defunctis sacrificia offerenda.

B. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 55. *Multum,* inquit, *solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hāc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.* Et ca. 50. *Quos grauia,* inquit, *peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quoties ad eadem sacra loca conueniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.*

B Isidorus li. 1. de officijs diuinis c. 18. *Nisi Catholica Ecclesia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offeret.* Victor lib. 2. de perseq. Vvandal. *Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes?*

Deniq; B. Bernardus serm. 66. in Cantica, & Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, directe in hunc errorem scripserunt. Malachias apud Bernard. *Nec parum spei mihi repositum,* inquit, *in illa die, qua defunctis tanta à viuis beneficia impenduntur.*

Sed operæ pretium est audire quid ad hæc Caluinus, & Petrus Martyr respondeant. Petrus Martyr respondet, fere omnes patres in aliqua re errasse, & enumerat eorum errores. At errarunt in priuatis opinionibus quas alij refutarunt, ac simul omnes in vno errore conuenire non possunt, quin Ecclesia vniuersa erret, & pereat.

C Caluinus autem quatuor dicit. lib. 3. Instit. cap. 5 §. 10. Primo sic ait: *Ante mille & CCC. annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis.* Et aliquot interpositis: *Sed omnes, fateor, in errorem abrepti fuerunt.* Certe ista Confessio sufficit ad Caluinum damnandum. Quomodo enim credibile est, Ecclesiam per annos mille trecentos in tàm crasso errore versatam, & nullum fuisse ex antiquis, qui restiterit, excepto Aërio, quem & nos, & Caluinistæ pro hæretico habemus?

D Secundo dicit, veteres orasse pro mortuis, non vt eos iuuarent, sed vt ostenderent erga eos pium affectum, & vt seipsos consolarentur. At hoc mendacium est; aperte enim patres citati dicunt iuuari animas, & distinguunt solatia viuorum ab auxilijs mortuorum, ac præsertim Augustinus in Enchirid. c. 110. & lib. de cura pro mortuis, passim.

Tertio dicit, vulgus Christianorum cœpisse orare pro mortuis ex imitatione gentilium, Patres autem se accommodasse opinioni vulgarium, vt patet ex Augustino, qui in libro de cura pro mortuis, vbi præcipue de hac re agit. *Ita dubiè, hæsitanter & frigidè disputat, vt suo frigore zelum extinguere possit pugnantium pro Purgatorio. Quod autem orauit pro matre, in fecit,* inquit Caluinus, *quia anile votum matris non examinauit ad Scripturas, & priuato quodam affectu omnibus probari voluit.*

E At hoc etiam mendacium est: nam in primis nunquam fuerunt Patres diligentiores in Ethnicorum ritibus prohibendis, quàm quando multi Ethnici conuertebantur. Certe Tertullianus & Cyprianus seuerissimi fuerunt castigatores omnis Ethnicæ superstitionis, adeo vt Tertullianus acerrime reprehēderit Christianos milites, qui coronam gestarent more militum Ethnicorum: & tamē isti ipsi ad orationem pro defunctis hortantur. Præterea Patres non solùm non reprehendunt hunc vsum, sed etiam statuunt in suis Concilijs sic esse faciendum, hortantur vt sic fiat, ipsi exemplo suo præcedūt, ac demum multi eorum dicūt, hanc esse Apostolicam traditionem, & inter hæreticos numerant Aërium contrarium sentientem, quid amplius dicere poterant? B. Augustinus autem in libro de cura pro mortuis, ca. 4. diserte dicit, non dubium esse quin iuuentur animæ, & in toto libro nō est vna syllaba, quæ dubium vel insinuet, de quo Caluinus loquitur; quod verò vocat anile votum S. Monicæ, & B. Augustinum arguit, quod illud implere curauerit, non est mirum; est enim familiare Caluino reprehendere, & ridere sanctos.

Quarto dicit, de Purgatorio autem adeo nihil asseruisse Patres, vt illud pro re incerta haberent. At hæc etiam est intoleranda impudentia, vel imperitia: nam in primis, etiamsi nusquam nominassent Purgatorium, tamen satis intelligi poterat, quid patres de eo sentirent ex eo, quod tàm perspicue docent animas quorundam fidelium egere refrigerio, & iuuari orationibus viuentium.

Deinde sunt apertissima loca in Patribus, vbi asserūt Purgatorium, quorum pauca quædam afferam. Gregorius Nyssenus in oratione pro mortuis procul à medio: *Vel,* inquit, *in præsenti vita precibus sapientiæque studia purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad pristinam vellet redire fœlicitatem.* Et infrà: *Non poterit,* inquit, *à corpore egressus diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit.* Et infrà: *Alius,* inquit, *post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes abstergentib.*

Ambrosius in illud Psal. 36. Gladium euaginauerunt peccatores: *Et si saluos faciet,* inquit, *Dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamen salui quasi per ignem. Et si non exuremur, tamen vremus, quomodo tamen alij remaneant in igne, pertranseant, alio loco vos doceat Scriptura diuina, nempe in mare rubrum demersus populus est Ægyptiorum, transiuit autem populus Hebræorum, Moyses pertransiuit, præcipitatus est Pharao, quoniam grauiora eum peccata merserunt, eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, &c.* Vide etiam eundem serm. 20. in Psal. 118.

B. Augustinus lib. 21. ciuit. Dei, cap. 16. loquens de infantibus baptizatis morientibus: *Non tantum pœnis,* inquit, *non præparatur æternis, sed nec vlla post mortem purgatoria tormenta patitur.* Et c. 24. loquens de adultis fidelibus, qui tamen cum leuibus peccatis decedunt: *Tales,* inquit, *constat ante iudicii diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos æternis ignis supplicijs non tradendos.* Idem homil. 16. ex lib. 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis,* inquit, *digna gesserunt, per ignem quendam purgatoriū transibunt, de quo Apostolus inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Et lib. 2. de Genes. contra Manich. cap. 20. *Qui forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionē terræ suæ in omnibus operibus suis: & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.* Denique in Psal. 37. *Quia dicitur,* inquit, *saluus erit, ille ignis contemnitur, ita planè quamuis saluus per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.*

Quare cùm D. Augustinus lib. 21. ciuit. Dei, c. 29. & in Enchirid. cap. 69. dicit posse dubitari & quæri, an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne: non dubitat de pœna animarum, sed de modo

&

A & qualitate; nam in priore loco solùm dubitat, an ignis purgatorius sit idem in substantia cum igne Gehennæ, de quo dicitur Matt. 25. *Ite in ignem æternum.* In posteriore autē dubitat, an post hanc vitam vtentur animæ igne illo doloris de amissione temporalium, quo hic vti solent, cum rebus valde dilectis carere coguntur.

B. Hieronymus in fine commentarij in Isaiam: *Sicut*, inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, Non est Deus, credimus æterna tormenta, sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementia sententiam iudicis.*

B B. Gregorius l. 4. Dialogorum c. 39. *De quibusdam*, inquit, *leuibus culpis esse ante iudicium, purgatorius ignis credendus est.* Et in Psalmum tertium pœnitentialem in ipso initio: *Scio*, inquit, *futurum esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis.*

Origenes homil. 6. in Exodum: *Qui saluus fit*, inquit, *per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum purum.*

Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina circa finem: *In altero suo*, in quit, *igni baptizabuntur, qui postremus est baptismus, nec solùm acerbior, sed & diuturnior, qui crassam materiam instar ferri depascitur, exitijque leuitatem assumit.*

C Basilius in cap. 9. Isaiæ: *Si igitur per confessionem*, inquit, *detexerimus peccatum, iam succrescens gramen arefecimus, dignum planè quod depascatur ac deuoret purgatorius ignis.* Et infrà: *Non omnimodam*, inquit, *internecionem, & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam. ipse autem saluus erit quasi per ignem.*

Eusebius Emissenus hom. 3. de Epiphania: *Hæc pœna*, inquit, *infernalis illos manebit, qui amisso, & non seruato Baptismo in æternum peribunt: hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluuium igneum, per vada feruentibus globis horrenda transibunt.*

D Theodoretus in scholijs Græcis in 1. Corinth. 3. *Hunc ipsum ignem purgatorium credimus in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur, sicut aurum in conflatorio*, Oecumenius in eundem locum: *Saluabitur & ipse quoque, non tamen citra dolorem, vt par est, cum qui transit per ignem, & à concretis leuioribus maculis expiatur.* Tertullianus li. de anima c. 17. *In carcerem te mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expensa.* Cyprianus lib. 4. epi. 2. *Aliud est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

Hieronymus libro 1. contra Pelagianos vltra medium: *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit* E *non esse perdendas, & diabolo tribuit pœnitentiam: quid ad nos, qui diabolum, satellites eius, omnesque impios, & præuaricatores dicimus perire perpetuò, & Christianos, si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas?*

Paulinus epist. 1. ad Amandum: *Ob hoc impensè rogamus, vt quasi frater orandi labores conspires, vt misericors Deus refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ per orationes vestras, &c.* Boëtius lib. 4. Prosa 4. *Nullane supplicia animarum post defunctum morte corpus relinquis? & magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.* Isidorus li. 1. de diuinis officijs, c. 18. *Nam & cum Dominus dicit: Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda esse peccata, & quodam purgatorio igne purganda.*

Beda in Psal. 39. *Quidam*, inquit, *committunt quædam peccata venialia, grauiora & leuiora, & ideo necesse est, vt hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne; nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quæ in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his quæ in dextra coronandi sunt, inueniantur.* Ibidem dicit, hunc ignem grauiorem esse pœnis latronum, martyrum, &c.

Petrus Damianus in serm. 2. de S. Andræa: *Non tibi blandiaris si grauiter peccati leuior pœnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in purgatorijs ignibus perficiendum sit quidquid hîc minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus quærit Altissimus.*

Anselmus 1. Corinth. 3. *Nam de quibusdam leuibus culpis esse ante corporum resurrectionem, purgatorius ignis credendus est.* Et ibidem asserit esse grauissimam pœnam.

Bernardus serm. de obitu Humberti: *Volat fratres irreuocabile tempus, & dum creditis vos cauere istam pœnam minimam, incurritis ampliorem: illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgatorijs locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem. scio ego quàm durum sit homini dissoluto apprehendere disciplinam, verboso silentium pati, vagari solito stabilem permanere, sed durius, & multò durius erit futuras molestias tolerare.*

Lactantius lib. 7. cap. 21. *Quorum peccata pondere aut numero præualuerint, perstringentur igne atque amburentur, &c.*

Hilarius in Psal. 118. in illud: Concupiuit anima desiderare iudicia iustitiæ tuæ: *Nobis*, inquit, *est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt grauia illa expienda à peccatis animæ supplicia.*

CAPVT XI

Idem asseritur ratione.

ARgumentum Quartum ex rationibus. Prima ratio; Quædam peccata sunt venialia, solàque temporali pœna digna. At fieri potest, vt cum solis talibus homo decedat ex hac vita, igitur necesse est in alia vita posse purgari.

Esse autem quædam peccata venialia, probatur ex Iacobo, qui sic ait, Iacobi 1. *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua; concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem.* Hic describitur peccatum veniale ex imperfectione actus. Neque locum hîc habet distinctio hæreticorum de imputatione; nam Iacobus explicat processum peccati secundum se, ac docet post tentationem concupiscentiæ, quę sine perfecto esse potest, continuò sequi peccatum, si quis non caueat nam ex concupiscentia oritur delectatio in parte inferiori, quæ nonnullum peccatum est, non tamen mortiferum, si non adsit consensus mentis deliberatus, ideo enim subiungit: *Peccatum vero si consummatum fuerit*, accedente nimirum pleno consensu *generat mortem.*

Præterea 1. Corinth. 3. *Qui superædificat ligna, fœnum, stipulas, saluus erit quasi per ignem*: Hic describitur veniale ex leuitate materiæ, & quomodocunque intelligamus verba Apostoli, siue de hac vita, siue de alia, siue de doctrina, siue de omnibus operibus, necessariò cogitur exponere per ligna, fœnum, stipulas, peccata venialia, quandoquidem qui ista habet saluatur quasi per ignem.

August. l. 83. quæst. 26. *Alia*, inquit, *sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ; infirmita-*

contraria est virtuti; imperitia sapientiæ, malitia bonitati, quisquis igitur nouit, quid sit virtus, & sapientia Dei, potest existimare, quæ sint venialia peccata; & quisquis nouit, quid sit bonitas Dei, potest existimare quibus peccatis certa pœna debeatur, & hic & in futuro sæculo, quibus bene tractatis, probabiliter iudicari potest, qui non sint cogendi ad pœnitentiam luctuosam & lamentabilem, quamuis peccata fateantur, & quibus nulla omnino speranda sit salus, nisi sacrificium obtulerint Deo spiritum contribulatum per pœnitentiam.

Probatur Vltimo ratione; nam intelligibile non est, quomodo verbum ociosum ex natura sua dignum sit perpetuo odio Dei, & sempiternis flammis: hic enim in terris stultissimus haberetur, qui ob leuissimã offensionem amici, nec malo animo factam, nollet amplius esse amicus, imo vsq; ad mortem persequeretur eum, quem amicum paulò antè habuerat. maneat igitur, quædam esse peccata venialia, ac sola pœna temporali digna. Quod autem cum eiusmodi peccatis aliqui interdum de hac vita migrent, ac proinde in alia vita purgatione temporali egeant, probatur hoc modo. Potest quis dum moritur, habere voluntatem permanendi in peccato veniali, igitur tale peccatum deleri in morte nõ potest: præterea cum *septies in die cadat iustus*, vt dicitur Prouer. 24. & multi moriantur repentè, quomodo credibile est non mori aliquos cum peccato veniali? Hæc est igitur prima ratio.

Secunda ratio, Cùm reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota pœna temporalis: at potest fieri, & sæpè fit, vt in tota vita aliquis non satisfecerit plenè pro temporali illa pœna: ergo necessariò statui debet Purgatorium. probatur maior propositio breuiter: nam alibi ex professo probabitur, 2. Reg. 12. cùm Dauid dixisset: *Peccaui Domino*, ait Propheta: *Deus quoque transtulit à te iniquitatem, sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi morte morietur.* Num. 12. Cum Maria murmurasset contra Dominum, punita est morbo lepræ: orante autem pro ea Moyse, dimissa est ei culpa, & tamen pœnam voluit Deus vt illa lueret per vnam hebdomadam.

Ad hæc & similia respondet Caluinus lib. 3. Inst. cap 4. §. 31. duo esse genera flagellorum Dei; quædam enim sunt propriè pœnæ, & infliguntur à Deo vt iudice in vindictam peccatorũ præteritorum, vt iustitiæ satisfiat; quædam autem sunt castigationes, quæ infliguntur à Deo vt patre, non in vindictam peccatorum præteritorum, sed ad futurorum remedium, nimirum vt homo admoneatur flagello, ne iterum facilis sit ad peccandum. Primum genus, inquit Caluinus ad solos inimicos pertinere, secundum ad solos amicos, & proinde cùm non sint istæ pœnæ ex iustitia luendæ, non esse opus vt maneat earum debitum post mortem, quando non est periculum recidendi in peccatum.

At frustra laborat Caluinus; nam etsi fatendum est flagella iustorum esse etiam paternas castigationes, & remedia contra peccata futura, tamen simul est agnoscẽda vera pœna & satisfactio debita culpæ præteritæ ex iustitia. quod sic probatur; nam in primis 2. Reg. 12. exprimitur caussa cur puniretur Dauid, & non dicitur: ne iterum pecces, sed: *Quia blasphemare fecisti nomen Domini.*

Deinde mors est vera pœna peccati originalis, & eam luunt homines iusti, non vt abstineant à peccato, sed vt satisfaciant iustitiæ diuinæ: quod patet, quia non est inflicta à Deo post peccatum, vt sunt castigationes paternæ, sed est lege statuta ante peccatum tanquam pœna peccati, & eadem perseuerat post peccatum & peccati remissionem, vt patet Genes. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* Et Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, in quo omnes peccauerunt.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Caluinus ipse lib. 2. Instit. cap. 1. §. 8. apertè confitetur, mortem veram esse peccati pœnam; denique quomodo potest esse mors flagellum paternum ad peccatum cauendum institutum? Qui enim moritur, non potest amplius emendari.

Præter mortem istam communem, quæ est pœna peccati originalis, habemus alia exẽpla in Scriptura eorum, qui puniti sunt morte violenta, cùm eis remissum esset peccatum, cùm tamen mors non possit esse paterna castigatio in remedium peccati futuri; nam Exod. 32. Deus pepercerat populo orãte Moyse, & tamẽ Moyses in vindictam peccati iussit occidi multa millia de populo sine alio delectu. & similiter Num. 14. cùm populus murmurasset, & Deus placatus à Moyse fuisset, plurimi tamen in deserto perierunt; incredibile est autem ex tot millibus nullum fuisse quem delicti pœnituerit. 3. Reg. 13. Propheta Domini quia inobediens fuit voci Domini, à leone extinguitur, iuxta quod ei ab altero Propheta prædictum fuerat: & tamen vt intelligeremus ei culpam antea remissam fuisse, & sanctè illum obijsse, neque eius cadauer, neque iumentum, quo vectus fuerat leo tetigit, sed vtrumque potiùs custodiuit, donec venerunt qui eum sepelirent: Deniq; 1. Cor. 11 dicitur: *Ideò inter vos multi imbecilles & dormiunt multi.* vbi, vt exponunt Ambrosius & alii, Apostolus indicat in primitiua Ecclesia multos eorum, qui indigne communicabãt, morte à Deo punitos fuisse, quibus tamen culpam antea remissam patet ex eo quod Apostolus subiungit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mũdo damnemur.*

His accedant duo clarissima B. Augustini testimonia. Primum est tract. 124. in Ioan. *Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamuis, vt in eam veniret miseriam primũ fuerit caussa peccatum, productior est enim pœna quam culpa, ne parua putaretur culpa si cum illa finiretur & pœna; ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.* Secundum est in Psal. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum quibus ignoscis non dimisisti, sic prærogasti misericordiam vt seruares & veritatem, ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti, sic seruatur misericordia, & veritas.*

Probatur iam assumptio huius argumenti: nam multi qui plurima peccata commiserunt, in articulo mortis conuertuntur, quando nullam possunt agere pœnitentiam: ex quo certe illud sequitur, vt post hanc vitam satisfacere debeant. Respondent in morte deleri omnia. Contra: nam mors est pœna peccati originalis, & ideò cõmunis omnibus etiam infantibus, ergo pro actualibus debet inueniri alia pœna. Præterea Deus iniustè ageret, nec videretur habere prouidentiam rerum nostrarum, si vna & eadem pœna, id est, naturali morte puniret peccata magna & parua, multa, & pauca.

Tertia ratio sumitur à communi opinione omnium Gentium: id enim cõfitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, iiq; tam Philosophi, quàm Poëtæ. De Hebræis patet ex li. 2. Machabeorum, c. 12. nam saltem fides adhibenda est ei libro quæ adhibetur Liuio: præterea Iosephus filius Gorionis in libro de bello Iudaico, c. 19. indicat Iudæos cõsueuisse orare pro mortuis: non tamen pro illis qui se interimunt.

De Mahumetanis patet ex Alcorano, vbi Purgatoriũ diserte confitentur. De Ethnicis patet ex Platone in Gorgia, & Phædone: ex Cicerone in somnio Scipionis in fine: & Virgil. 6. Æneidos. A

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt.

& ex Claudiano lib. 2. in Ruffinum circa finem:

Quos vbi per varios amnes, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, &c.

Neque dicat aliquis hic potius argumentum esse erroris, & fabularum, quandoquidem id sentiunt Ethnici, & Mahumetani; nam illa in quibus omnes fere nationes conueniunt, vix possunt aliunde prouenire, quàm à naturali lumine omnibus hominibus communi; quæ enim sunt excogitata & cõficta ab hominibus, varia sunt, & diuersa pro Gentium varietate. B sicut ergo Deum esse, in quo omnes nationes conueniunt, dicimus verissimum esse, nec tamen recipimus in particulari Deos varios & multiplices, quos sibi quælibet natio fabricauit: & sicut post hanc vitam esse pœnas, & præmia, in quo etiam cõueniunt omnes, recipimus, vt verum, nec tamen recipimus varias fabulas quibus hoc explicant (nam esse pœnas, & præmia post hanc vitã docuit omnes homines cognitio diuinæ prouidentiæ, fabulas autem ex se finxerunt) ita etiam Purgatorii confessionem, in qua omnes fere Gentes conueniunt, oportet dicere esse confessionem luminis naturalis; eiusdem enim prouidentiæ diuinę cognitio docuit Purgatorium, quæ docuit infernum, & paradisum, C saltem generali & confuso quodam modo, quia nimirum videmus pœnas, & præmia ita distribui in hac vita vt plura bona habeant mali, & plura mala boni vt plurimum: inde iudicamus diuinã prouidentiam, in aliam vitam distulisse iudicium, & veram distributionem præmiorum & pœnarum.

Rursus videmus ex iis, qui migrant ex hac vita, alios esse valde bonos; alios valde malos, alios mediocriter bonos, & mediocriter malos: quocirca iudicamus naturali lumine esse post hãc vitam pœnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis: ac pœnas temporarias, & per eas transitum ad præmia pro iis qui sunt mediocriter mali vel boni: D hanc rationem sequutus est Plato, & alii, qui solo lumine naturali præditi Purgatorium esse confessi sunt.

Quarta ratio sumitur ab apparitionibus animarum, quæ se in Purgatorio esse renunciauerunt, atque opem à viuis implorauerunt, quas apparitiones cum viri grauissimi retulerint, non immerito veras fuisse credimus, rideant licet Lutherus, & Magdeburgenses. S. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 40. scribit de anima Paschasii, quæ in Thermis Puteolanis apparuit S. Germano Episcopo, & eius precibus liberata est. & ca. 55. scribit aliud simile exemplum; & præterea de quodam Monacho suo, pro quo triginta Missas ipsemet Gregorius dici iussit, & ex eius apparitione didicit liberatum. E

Greg. Turonicus libro de gloria Confess. cap. 5. scribit, B. Martino S. virginem quandam nomine Vitalinam, iam defunctam significasse, sed adhuc in purgatorio degere ob leue quoddam peccatum, ac paulò post precibus eiusdem S. Martini liberatam.

Petrus Damiani in epist. ad Desiderium scribit, B. Seuerinum Coloniensem Episcopum apparuisse cuidam Presbytero eiusdem Ecclesiæ, eique significasse, se adhuc in purgatorio grauiter torqueri, quod horas canonicas non distinctis temporibus persoluisset, sed mane omnes horas simul coaceruasset, vt tota die negotijs Imperialibus liberꝰ vacare posset.

Beda li. 3. hist. Anglorum, cap. 19. scribit, bea tum Furseum à mortuis resurgentem narrasse mul ta, quæ vidit de purgatoriis pœnis, & lib. 5. ca. 13. re fert mirabilem visionem cuiusdam Diethelmi, qu similiter mortuus, & postea reuiuiscens, mira narra uit de inferno, purgatorio & paradiso, & vita eiu sequens, ac fructus spiritualis, quem in aliis multi operatus est, testabatur, veram fuisse visionem.

S. Bernardus in vita B. Malachiæ refert, beat Malachiæ sororem eius defunctam non semel appa ruisse, cum adhuc in purgatoriis pœnis degeret, & tandem frequenti Eucharistiæ ad Deum oblation liberatam, & li. 1. vitæ B. Bernardi, cap. 10. refer Gulielmus Abbas, qui vitam sancti Bernardi scri psit, ipso adhuc viuente, apparuisse aliquando bea to Bernardo vnum ex defunctis Monachis, in Pur gatorio laborantem, & precibus, ac sacrificiis vir sancti paulo post liberatum. quod exemplum ipsum Beatum Bernardum narrare solitum scribit aucto eius vitæ.

Libro primo vitæ B. Anselmi similiter legimus B. Anselmum annum integrum instititisse sacrificii quotidianis, & tandem apparente sibi amico defun cto, pro quo tamdiu orauerat, didicisse eum de pur gatorio liberatum. plura similia legi possunt apu Vincentium li. 23. Speculi historialis, in reuelatio nibus B. Brigittæ, & in vita Christinæ mirabilis: se quæ attulimus, sunt magis authentica.

Respondent Magdeburgenses, esse fabulas. A nec est credibile, tam sanctos viros decipere voluit se, neque etiam ipsos deceptos fuisse, cum haberen spiritum discretionis, & essent amici Dei.

Vltima ratio esse potest, quia ista opinio, qu tollit purgatorium, non solùm est falsa, sed etian perniciosa: siquidem homines socordes facit in pec catis cauendis, & bonis operibus faciendis. Qu enim cogitat, nullum esse purgatorium, sed omni peccata per mortẽ aboleri in iis, qui moriuntur c fide, facile dicet apud se; Quorsum ego laboro i ieiuniis, precibus, continentia, eleemosynis? Cu fraudo cor meum deliciis & voluptatibus? quando quidem in morte siue pauca, siue multa peccata h: buero, omnia delebũtur. At qui cogitat reman re præter gehennam, ignem acerrimum Purgat rii, & quidquid hic deletum non fuerit per debit pœnitentię opera ibi diluendum, certe diligentio cautiórque euadit.

CAPVT XII.

Soluuntur argumenta ex scripturis.

SVperest argumenta aduersariorum soluer quæ partim ex Scriptura, partim ex Patribu partim ex naturali ratione sumuntur.

Prima obiectio, Psalm. 126. *Cum dederit dilect suis somnum ecce hæreditas Domini*; non igitur Purg torium intercedit inter mortem fidelium, & ce lestis hæreditatis consequutionem.

Respondeo, tractat Psalmus de generali resurr ctione, vt S. Augustinus recte exponit: & hic sensus eorum verborum; Cum dederit dilectis si somnum, id est, cum dormierint per corporal mortem omnes electi, ecce hęreditas Domini, est, continuo tunc apparebit hæreditas Christi, surgentibus in gloria omnibus eius electis, quæ h reditas est etiã merces eiusdem Christi qui passio & morte sua nos acquisiuit. Itaque idẽ est hæredi & merces, idem filii, & fructus ventris: filij en

Dei per adoptionem sunt hæreditas Domini, & iidem filii, qui & fructus ventris appellantur, sunt eiusdem Domini merces. Adde quod in textu Hebraico, quem aduersarii Latino præferunt, non habetur, cùm dederit, sed, sic dabit. כן יתן Proinde ruit vis tota argumenti, non enim exprimitur, quando adueniet hæreditas Domini.

Secunda obiectio, Ecclesiastæ 9. *Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Videtur enim Sapiens his verbis significare voluisse nullum esse remedium in alio sæculo.

Respondent aliqui, hæc dici à Salomone in persona impiorum, qui non modò Purgatorium, sed etiam Gehennam tollunt, & nihil omnino esse credunt præter hanc vitã. Alij docent, Salomonem ad eos loqui, qui otiose & flagitiose viuũt, & ad Gehennã rectà proficiscuntur: quo in loco verissimum est, nullum esse remedium vel solatium. vtramque expositionem attingit S. Hieronymus in commentario. At sanctus Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. accommodat hæc omnia satis apte ad eos etiam, qui ad Purgatorium deducuntur; nam soli illi purgari possunt, & precibus viuentium iuuari, qui dum hic viuerent, id meruerunt bonis suis operibus, vt in alia vita iuuari possent; quare omnes debent in hac vita quidquid possunt boni peragere, quia in alia vita non iuuabuntur, nisi per ea, quæ hîc gesserunt, meruerint, vt iuuari possent.

Tertia obiectio, Ecclesiastæ 11. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Non igitur, inquiunt, datur tertius locus, id est, Purgatorium, vnde aliquando exeundum sit.

Respondeo, ad litteram Sapientem loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines necessario morituros, & cum mortui fuerint, per se nunquam surrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, & ibi manet, ac putrescit, vbi cecidit. si tamen velimus hæc ad statum animæ accommodare, tum dicendũ erit, eos qui ad Purgatorium pertinent, ad Austrum cecidisse, id est, ad statum salutis ęternæ, & in eo statu salutis perpetuo permansuros: vel certe dici poterit, per Austrum gloriam cœlestem, per Aquilonem Gehennam intelligi, sed non omnes cadere ad Austrum, aut ad Aquilonem. Porro hunc locum nihil officere assertioni Purgatorij, ex eo etiã intelligi potest, quod si Purgatorii assertioni officeret, officeret etiam assertioni eius loci, ad quem sancti Patres ante Christi aduentum descendebant, siue is locus sinus Abrahæ, siue limbus Patrum, siue infernus nominetur; constat enim Patres in eo loco non mansisse perpetuo.

Vide Hieronymum in commentario, & Bernardum ser. 46. ex paruis.

Quarta obiectio, Ezechielis 18. *Cum auersus fuerit impius ab impietate sua; omnium iniquitatum eius non recordabor.* At quomodo, inquit Petrus Martyr, non recordatur Deus iniquitatum amicorum suorum, si eas tam seuere in Purgatorio punit?

Respondeo dupliciter. Primo, non recordari iniquitatum, nihil aliud esse, quàm non seruare inimicitiam cum eo, qui peccauit; nam si recordari iniquitatum, esset punire mala merita, recordari iustitiarum esset remunerari bona merita. At nõ concedunt aduersarii, recordari iustitiarum, esse remunerari bona merita, ne videlicet merita iustorum admittere cogantur, igitur neq; debent concedere recordari iniquitatũ, esse punire iniquitates; nã Ezechiel eodẽ modo de iustitia & de iniquitate loquitur.

A Secundo responderi potest, recordari iniquitatum esse quidem punire, sed punire in æternum; nam cum ibidem legimus, Si iustus auertit se à iustitia, omnes iustitiæ eius non recordabuntur: cogimur ita exponere, vt dicãtur iustitiæ tradi obliuioni, non quod non remunerentur temporali aliquo præmio, sed quod non liberent hominem à Gehenna, nec remunerentur præmio sempiterno: nam alioqui opera bona impiorum nõ fraudari temporali mercede, docent Patres, Chryso. hom. 67. ad populum Antiochenum, Hieronymus in c. 29. Ezechielis, Aug. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 15. & Gregorius hom. 40. in Euangelia, & colligitur ex illis verbis Luc. 16. *Recepisti bona in vita tua.*

B Quinta obiectio Matt. 25. Duo solum ordines hominũ inueniũtur, aliis enim dicitur: *Venite benedicti.* Aliis. *Ite maledicti.* Itẽ Marci vltimo. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nõ crediderit, condẽnabitur.* Denique Ioa. 3. *Qui credit non iudicatur: qui non credit, iã iudicatus est.* Nõ igitur, inquit Brẽt. *locus vllus remanet Purgatorio, cũ duo solum sint loca post hanc vitam.*

Respondeo in extremo iudicio, de quo agitur Matt. 25. recte duos tantum fieri ordines, quia tunc Purgatorium finem accipiet, ac deinceps duo tantum loca remanebunt, Paradisus & Gehenna. Porrò, qui credit, saluus erit, & non iudicatur, id est, non condemnatur, modo etiam addat cætera quæ requiruntur: fides enim ex se iustificat, & saluat, &

C aliunde non fit impedimentum, quemadmodum dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor, si videlicet, non desinit calor solis, humor aquarum, & si qua alia requiruntur: neq; continuo qui saluus erit per fidem, sine Purgatorio saluus erit: multi enim saluantur, sic tamen quasi per ignem, vt supra ex Apostolo demonstrauimus.

Sexta obiectio, Lucæ 23. Latroni in extrema hora conuerso dicitur à Christo: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Non ergo, inquiunt Petrus Martyr, & Bernardinus Ochinus, remanebit Purgatorium pro iis, qui in hac vita non egerunt pœnitentiam.

D Respondeo, mortem illam durissimam patientissimo animo toleratam, & confessionem tam admirandam eo tempore, quo Christum Apostoli ipsi negabant, potuisse iuste in plenã satisfactionẽ reputari. Adde quod priuilegia paucorum legem non faciunt.

Septima obiectio, Rom. 8. Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.

Respondeo, Paulum eo loco disputare de concupiscentia, ac velle dicere, ij, qui sunt in Christo Iesu, & eius gratia muniti, non consentiunt motibus carnis suæ, nihil peccati contrahere ex eiusmodi motibus. Itaque hic locus non Purgatorium oppugnat, sed hæresim aduersariorum, qui vera pec-

E cata esse volunt, eos etiam motus, quos interdum iustus sentit, licet eis non consentiat.

Octaua obiectio, 2. Corinth. 5. *Si domus terrena nostræ habitationis dissoluitur, habemus domum non manu factam, æternam in cælis*: recte igitur post mortem sine vllo purgatorio pii homines transferuntur in cœlum.

Respondeo, B. Paulum id solum asserere, patere domum cœlestem post mortem, non patere ante mortem: quod autem continuo omnes pii transferantur ad cœlum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potius indicare, cum ait: *Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.* Significat enim his verbis eos, qui meritis & virtutibus vestiti sunt, ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerũt, mox

in domum cœlestem deduci; alios autem saluari quidem, sed sic tamen, quasi per ignem, vt ipse idem ait, 1. ad Corinth. 3.

Nona obiectio Corint. 5. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.* At si post hanc vitam peccata remitterentur, & locus esset purgationi, certè non reciperet vnusquisque prout gessit in corpore.

Respondeo, verissimam esse beati Pauli sententiam; nam etiam illi, qui remissionis & purgationis locum inueniunt in futuro sæculo, nihil recipiunt perseuerando in fide & charitate vsque ad mortẽ, vt etiã post mortem purgari & iuuari possent; qua ratione etiam sancti viri post mortem, etsi nihil proprie mereantur, tamẽ impetrãt à Domino quidquid postulant, quoniam id meruerunt in hac vita rectè viuendo, vt etiam post hanc vitam à Domino exaudirentur. Vide hoc ipsum, quod nos docemus, apud Dionysium libro de Ecclesiast. hierarchia, c. vltim. parte 3. apud Augustinum libri Enchiridij, cap. 110. & libro de cura pro mortuis, cap. 1. & apud Gregorium lib. 4. Dialogorum, cap. 39. Atque ad eundem modũ intelligenda sunt illa: *Reddet vnicuique secundum opera sua.* Roma. 2. Et illa: *Vnusquisque onus suum portabit.* Et: *Quæ seminauerit homo, & hæc metet.* Gal. 6.

Decima obiectio Apocalypsis 14. *Beati omnes qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.* At pii omnes in Domino moriuntur, omnes igitur pij mortem requiescunt, neque vllus est, qui in Purgatorio torqueatur.

Respondeo cum sancto Anselmo, in commentario huius loci, illud, *amodo*, non significare à morte vniuscuiusque, sed ab extremo iudicio, de quo in toto eo capite S. Ioannes loquitur. Itaque hic erit sensus, Beati mortui, qui in Domino moriuntur; amodo enim, id est, à fine huius iudicii, de quo nunc loquor, in æternum requiescent à laboribus suis: vel si id minus alicui probetur, respondere possumus cum Richardo de S. Victore, & Haymone in hunc locum, loqui B. Ioannem de viris perfectis, ac præsertim de sanctis Martyribus, (eos enim eo loco consolari volebat) qui simpliciter moriũtur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt; nam qui decedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito pœnæ alicuius tẽporalis, ij non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino ratione charitatis, quã secum ferunt, partim nõ in Domino, ratione peccatorum, quæ nihilominus secum ferũt. Neque mirum videbitur, quòd aliquos dicamus mori partim in Domino, partim non in Domino, si legatur S. August. lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum, ca. 3. vbi eosdem homines in hac vita partim esse dicit filios Dei, partim filios huiũs sæculi. Atque hæc de Scripturis.

CAPVT XIII.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

EX Patribus profert Brẽtius primo Cyprianum qui tract. 1. contra Demetrianum, ait in fine: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.*

Respondeo, loqui eum de satisfactione pro culpa quæ præcedit iustificationem; Patres enim diserte duplicem ponunt satisfactionem. Vnam ante iustificationem, qua Deus placatur de congruo: & inclinatur ad culpæ remissionem, de qua Daniel 4. *Peccata tua elemosynis redime.* Alteram post iustificationẽ, qua Deo ex condigno satisfit pro pœna. Quod hic Cyprianus de priore loquatur, patet ex præcedentibus, vbi ait: *Hortamur*, inquit, *dum adhuc aliquid de sæculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebrosæ superstitionis emergere.* Item ex sequentibus; nam post verba citata à Brentio, immediate sequitur: *Hic vita aut amittitur, aut tenetur.*

Secundo, profert Chrysostomum hom. 2. de Lazaro, vbi sic dicitur: *Cum hinc discesserimus, non est in nobis situm pœnitere, neque commissa diluere.* Et rursum: *Neque enim qui in præsenti vita peccata non abluerunt, postea consolationem aliquam inuenturi sunt.*

Respondeo, loqui eum de remissione mortalium, nam exemplo Epulonis, qui in Gehenna cruciabatur, monet ne differamus conuersionem in aliam vitam. Nemo autem Catholicorum docet, culpas lethales remitti in Purgatorio.

Tertio, proferunt Ambrosium libro de bono mortis, cap. 2. *Qui enim*, inquit, *hîc non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

Respondeo, loqui Ambrosium de remissione mortalium; nam subiungit explicans: *Non erit autem, qui ad vitam æternam non poterit peruenire; quia vita æterna remissio peccatorum est*, vt vitam æternam vocat gratiam iustificationis, quæ est vita quædam æterna inchoata; nisi enim hîc vitã æternam inchoemus nunquam ad gloriam beatorum veniemus.

Quarto, obiicit Petrus Martyr eundem Ambrosium, qui in cap. 23. Lucæ, & sermone 46. ait: *Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

Respondeo, appellari satisfactionem eo loco excusationem. solemus enim vulgo dicere; Ego satisfaciam illi, id est, purgabo verbis crimen obiectũ, & ostendã me iniuste accusari: laudat igitur ibi Ambrosius Petrum, quod non excusauerit peccatum suum, quomodo Adam fecit, sed lacrymis potius confessus fuerit, & accusauerit, sic enim subiungit: *Rectè plane Petrus fleuit, & tacuit, quia quod defleri soles, non soles excusari, & quod defendi non potest, ablui potest.* Et supra dixerat: *Inuenio quod fleuerit, non inuenio quid dixerit, quia nimirum nihil Petrus dixerat in sui purgationem.*

Quinto obiicit Caluinus Augustinum, tractatu 49. in Ioannem: *Habent*, inquit, *omnes animæ, cùm de sæculo exierint, diuersas receptiones suas, habent gaudium boni, & mali tormenta, sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.* Et infrà de gaudio bonorum loquens. *Requiem*, inquit, *quæ continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur.*

Respondeo, gaudium & requiem dari statim à morte omnibus, qui in charitate decedunt; nam mors omnes certi fiunt suæ externæ salutis, quod ingens gaudium affert; tamen non eodem modo datur istud gaudium, sed diuersimode, pro meritorum diuersitate; quibusdam enim datur sine admixtione doloris, quibusdam nõ sine temporalium admixtione pœnarũ: vt idem B. Augustinus sæpissime docet.

Sexto, obiiciunt Augustinum libri Hypognostici vltra medium: *Primum*, inquit, *locum fides Catholicorum diuina auctoritate credit, regnum esse cælorum; secundum gehennam, vbi omnis apostata, vel in fide Christi alienus, æterna supplicia experietur: tertium penitus ignoramus, immo nec esse in Scripturis sanctis inuenimus.* Idem habet ser. 14. de verbis Apost. & lib. 1. cap. 28. de peccatorum meritis & remissione.

Respondeo, loquitur de locis æternis. Scribit enim contra Pelagium, qui inuenerat tertium locum pro paruulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum,& extra regnum cœlorum. Quòd autem non negauerit August. aut quicunque fuit auctor Hypognostici, tertium locum temporarium post hanc vitam; ex eo potest intelligi, quod fides Catholica docet præter cœlum & infernũ fuisse ante Christi passionem sinum Abrahæ, vbi degebant animæ sanctorum Patrum, Lu. 16. inepte igitur Erasmus ponit in margine ad illa verba: tertium penitùs ignoramus Purgatorium, quasi dicat, Purgatorium est locus tertius, quem ignorat fides Catholica,

B Septimo, Petrus Martyr obiicit eundem August. exponentem illud Psal. 31. Beati, quorum tecta sunt peccata, vbi sic ait: *Si texit peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.* Respondeo, loqui eum de pœna æterna; nam de temporali, quod etiam requirat Deus, patet ex locis supra citatis ex eodem Augustino, tractatu 124. in Ioannem, & in Psal. 50.

Octauo, proferunt Augustinum in epist. 54. ad Macedonium, vbi dicit, post hanc vitam non esse locum morum corrigendorum.

C Respondeo, nihil hoc facit ad rem; nam etsi non erit post hanc vitam locus, vbi flagitiosi conuertantur, & mores suos corrigant; erit tamen, vbi peccata leuia iustorum, quæ flagitia dici non possunt, purgentur, & pro criminibus iam dimissis pœna temporalis lui possit.

Nono, obiiciunt eundem August. in epistol. 80. ad Hesichium: *In quo, inquit, quemque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mũdi nouissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.* Respondeo, significat Augustinus post hanc vitam non crescere merita vel demerita, & ideo iudicandos omnes ad gloriam, vel ad gehennam,& ad maiora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

D Obiiciunt Decimo Theophylactum, qui in c. 8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat: iustorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc adducuntur, vt animæ dimitis.*

Respondeo, indicat Theophylactus, non vagari libere animas per mundum, vt dæmones faciunt, sed clausas esse in suis receptaculis, & quanquã non meminit nisi duorum locorum, tamen non excludit alia. Possumus autem animas, quæ ad Purgatorium deducũtur, reuocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit, nam quia iustæ sunt, recte possunt dici esse in manu Dei, licet non sint in regno, & similiter dici possunt esse in inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certe locus vicinus.

E Vndecimo, Hieronymum obiiciunt, qui sic in c. 9. Amos loquitur: *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, siue quo ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus scriptum est; In inferno quis confitebitur tibi? aut certe ad cœlestia subleuabitur.*

Respondeo non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per speculationem, nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocunque se verterit cogitatione, ibi Deum vltorem inueniet. Itaque cum dixisset: *Aut certe ad cœlestia subleuabitur*, subiungit: *Vbi sunt spiritualia nequitiæ in cœlestibus, etsi sibi vere circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus, & ibi scrutantem manum Dei euadere non valebit; quod si desperans salutem, oculos Domini vitare tentauerit, & in vltimos falsorum fluctuum terminos peruenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & vltor, & mordebit eam. Capta quoque vitijs atque peccatis gladio Domini percutietur, vt per cruciatus, atque supplicia ad Dominum reuertatur.*

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones ex ratione deprompta.

VLtimo, argumenta sumunt à rationibus. Prima ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; nam remissio culpæ fit per meritum Passionis Christi, quod est infinitum & sufficiẽtissimum ad tollendam omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum superest post iustificationem.

Respondeo primum retorquendum argumentũ, nam si Christus satisfecit pro omni culpa & pœna nostra, cur post remissam culpam adhuc tam multa patimur,& tandem etiam morimur;& ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnem culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, vt sit efficax, alioqui omnes homines saluarentur.

Porrò applicatio fit super actus nostros & Sacramẽta. Voluit autem Deus, vt post Baptismũ per contritionem & confessionem, cum absolutione Sacerdotis applicetur meritum Christi ad tollendam culpam, per opera autem satisfactoria applicatur ad tollendam pœnam temporalem; nam pœna æterna commutatur in temporalem, quãdo remittitur culpa; quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & datur consequenter ius ad gloriam, ac proinde non debet puniri in æternum, quia eo modo nunquam ad gloriam perueniret, & tamen iustitia exigit, vt peccatum puniatur aliquo modo, ideo mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione de satisfactione.

Secunda ratio; In Baptismo remittitur omnis culpa & pœna; sed pœnitentia est quædam Baptismi commemoratio, imò est Baptismus quidam; nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

Respondeo, si Sacramentum pœnitentiæ accipiatur Catholice,& integre, vt comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, plenam & iam perfectã, potest admitti totum argumentum; si autẽ accipiatur pro sola absolutione, in qua præcipue Sacramentum consistit, negatur consequẽtia: Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis,& Sacramentũ absolutionis, cuius ignoratio caussa est omnium errorum de satisfactione, de clauibus, de indulgentiis, de Purgatorio.

Dicimus ergo, in Sacramento Baptismi, Deum liberalissime agere,& applicare Christi meritum per vnam illam actionem ablutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri sæculi, id est, tàm Gehennæ, quàm Purgatorij; nam pœnas temporales huius vitæ, ne Baptismus quidem aufert, vt patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum contrahere nõnihil manum, & applicare Christi meritum ad tollendam culpam,& pœnam æternam; tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus tẽporales pœnas; id quod patet ex ca. 6. ad Hæbræos, vbi dicit Apost. *Impossibile esse eos, qui simul sunt illuminati*, id est baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiam*,

nimirum

nimirum baptismalem, quia Deus semel tantum vtitur ea liberalitate. Et cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis*, id est, post illuminationem Baptismi, *Non relinquitur hostia pro peccato*, id est, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possimus rursum commori per Baptismum: Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci & Latini.

A

Ex quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio. Nam statim ponitur aduersaria particula, sed *terribilis expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.* Si enim iste significaret solum ignem Gehennæ, sequeretur, omnes, qui peccant post Baptismum, necessario damnandos, vel certe Paulum inepte loqui. Nec enim recte dicimus, peccanti post Baptismum non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, vt reuera sunt.

B

Oportet ergo dicere, Beatum Paulum per ignem intelligere ignem in genere, siue gehennæ, siue Purgatorij, ita vt hic sit sensus, Peccāti post Baptismum non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remedium æquiualens, id est, æque facile, quod mox liberet ab omni pœna: sed relinquitur ignis necessario; aut perpetuus, si homo non conuertatur, aut tēporalis, si conuertatur, qui tamen ignis temporalis purgatorij erit in alio sæculo, nisi afflictionis ignis voluntarie assumptus purgauerit hominem in hac vita, & hæc est, quam vocamus satisfactionē. Idem patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant naui, qua facile traijciuntur flumina; At pœnitentiam vocant Baptismum laboriosum, lacrymarum, ignis, & secundam tabulam post naufragium. Denique ratio idem suadet; nam post primam reconciliationem qui peccat, tanto grauius peccat, quanto est magis ingratus, & maius lumen, & auxilium habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione in sancta lumina, & Theodoretum in epitome diuinorum decretorum cap. penult. & Damascenum lib. 4. c. 10.

C

Tertia ratio: Christi honor debet illibatus manere, ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, iam diuidimus cum Christo honorem, sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutē nostram, sed solum partem Christo debebimus.

D

Respondeo, si de verbis agitur Scriptura aperte dicit, Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Et Phil. 4. *Cum metu & tremore salutem vestram operemini.* Vbi homo sui ipsius redemptor & saluator appellatur; nec propterea vlla fit Christo iniuria, siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutē, id facimus per eius spiritum nobis donatum, vel potius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur, sicut nihil detrahitur Deo quod per secūdas caussas operetur: imo potius additur ad gloriam eius, quia hinc apparet magis potentia & efficacitas Dei, cum non solum operari possit, sed etiam dare alijs rebus vim operandi.

E

Quarta ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sint duæ satisfactiones simul iunctæ, vna Christi, altera nostra, vel vna tantum; si duæ, ergo his punitur eadem culpa, & duæ pœnæ respondent vni culpæ, si vna tantum, vel illa est Christi, & tunc nos non satisfacimus, vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut vere diuidemus cum Christo honorem; nam ille soluet pro culpa, nos pro pœna.

Respondeo, tres esse modos dicendi. Primus quorundam est, qui asserunt, esse vnam tantùm, & illam Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solum facere aliquid, cuius intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem, quod est dicere, nostra opera non esse nisi conditiones: sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones: Ita Michael Bajus libro de Indulgentiis, capite vltimo, quæ sententia erronea mihi videtur, nam Scriptura & patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo iustus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

Secundus est aliorum, quod sint duæ, sed vna ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis; nam etiamsi vna sufficeret, tamen ad maiorem gloriam Dei cuius satisfit, & maiorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo coniungere nostram suæ. quomodo vna gutta sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum, & tamen voluit totum sanguinē effundere, vt esset copiosissima redemptio; quomodo etiam homo iustus adultus, duplici titulo ius habet ad eandem gloriam, vno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

Tertius tamen modus videtur probabilior, quod vna tantum sit actualis satisfactio, & ea sit nostra: neque hinc excluditur Christus, vel satisfactio eius; nam per eius satisfactionem habemus gratiam vnde satisfacimus, & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quod immediate ipsa eius satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quod mediate eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

Præter has hæreticorum obiectiones discutiemus etiam duas alias obiectiones, quas Theologi proponere solent; vt rei veritas clarius elucescat. Sit igitur.

Quinta ratio; In Purgatorio non est meritum, ergo nec satisfactio; nam idem requiritur ad merendum & satisfaciendum, & omnis satisfactio est meritoria.

Respondeo, negandum esse consequentiam: nam requiruntur quidem communia quædam ad meritum, & satisfactionē, sed etiam quædam propria, ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, & è contrario. Requiritur ad vtrumque gratia inhabitans, sed hoc non sufficit. Nam ad satisfactionem requiritur, vt opus, quod fit, sit pœnale, quod non requiritur ad meritum. Ad meritum requiritur libertas, quā sequitur laus: id quod non requiritur ad satisfactionem; qui enim à iudice cogitur soluere debitum, vere satisfacit, etiamsi coactus: requiritur præterea ad merendum status viæ. Deus enim Agonotheta noster stadii tempus, præsentem vitam esse voluit: hinc igitur animæ; quæ degunt in Purgatorio, quia mediæ sunt, quo ad statum inter viatores & beatos, vel damnatos: nam sunt confirmatæ in bono, & tamen adhuc retardātur à consequutione summi boni: ideo possunt satisfacere, non mereri, cum nos vtrūque possimus: beati & damnati neutrum.

Sexta ratio: Purgatorium constituitur partim ad remissionem culpæ venialis, partim ad satisfaciendum pro pœna, sed neutrum habet locum post hanc vitam: nam eius est à culpa resurgere cuius est in culpam incidere, sed post hanc vitam nō possunt animæ committere venialia peccata.

Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, sed post hanc vitam non est pœnitentia: nam idem est hominibus mors, quod Angelis casus, vt Damascenus dicit lib. 2. cap. 4. Sed Angeli per casum facti sunt immobiles in malo. Denique in hac vita, sicut potest homo iustus mereri gratiæ augmẽtum, ita etiam remissionem venialium offensarum. At post hanc vitam nullum est meritum. De pœna autem probatur sic; Pœna est propter culpam, & crescente culpa, crescit pœna: decrescente culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa, remouetur pœna.

Respondeo, non defuerunt, qui propter hæc argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, vt B. Thomas refert in 4. dist. 21. q. 1. art. 2. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem. At errabãt quia Scripturæ & Patres diserte docent, post hanc vitam remitti peccata leuia, neque fundamentum eorum est solidum; nam gratia finalis nõ potest remittere peccatum, quod actu placet, immo quod non displicet aliquo modo; At potest quis mori in complacentia peccati venialis, vel certe sine vllo actu, vt si moriatur repente, vel phreneticus, vel dormiens.

Alii, vt Scotus in 4. dist. 21. quæ. 1. dicunt, peccatum relinquere solum in homine, postquã actus trãsijt, reatum pœnæ, & ideo peccatum veniale dici remitti in Purgatorio, quia totaliter ibi punitur, mortale autem non dici remitti post hanc vitã, quia non punitur vnquam ibi totaliter: nisi enim in hoc mundo mutetur reatus pœnæ æternæ, in reatum pœnæ temporalis, & sic incipiat hic remissio, non poterit ibi purgari. Hæc sententia falsa est, tum quia sine vllo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna, tum etiã, quia hoc modo reuera peccata venialia non possent dici remitti in Purgatorio, non enim remittitur, quod totaliter punitur, remissio enim sonat condonationem.

Alia opinio est eiusdem Scoti ibidem, peccata venialia remitti in primo instanti separationis animæ à corpore, remitti autem per merita præcedẽtia. Dicit enim ipse, omne opus bonum quod magis placet Deo, quàm displiceat veniale peccatum, remittere venialia peccata: cæterum dum homo viuit, non remitti omnia venialia per huiusmodi opera bona: quia est impedimẽtum ipsius complacentiæ peccati, quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem, mox remitti peccatum. Non placet, quia non est probabile per omne opus bonũ, remitti venialia, nisi adsit displicentia saltem virtualis illorum peccatorum. Deinde, quia sequeretur, post hanc vitam nunquam remitti nisi vnum peccatum, nimirum illud, cuius actus continuatur vsque ad mortem, id quod ipse admittit, sed est contra Scripturas & Patres, vt ex dictis patet. Tertio, quia non esset opus orare pro defunctis, vt à culpis venialibus soluerentur, vt Ecclesia orat, vt patet apud Dionysium ca. vlt. Eccles. hierarc. & ex orationibus Ecclesiæ, quibus petimus, vt dimittantur eis, quæ humana fragilitate contraxerunt.

Est ergo opinio vera B. Thomæ, in 4. dist. 21. q. 1. ar. 2. dimitti in Purgatorio culpas veniales, per actũ dilectionis & patientiæ: illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ, cum ex charitate prodeat, dici potest virtualis quædã pœnitentia, & licet non sit proprie meritoria, quia non meretur gloriam vel gratiæ augmentum, tamen est remissoria peccati.

Ad Primum negatur maior vniuersaliter; nam habet locum solum in mortalibus peccatis: quod enim ad venialia attinet, potest in Purgatorio anima liberari à veniali, quia habet media conuenientia, id est, actum dilectionis peccato contrarium, non tamen potest cadere in peccatum veniale, quia caret fomite, & præterea quia est in bono confirmata.

Ad Secundum dico, post hanc vitam non esse pœnitentiam de mortalibus, quia damnati sunt obfirmati in malo, & hoc sibi vult Damascenus, tamẽ in animabus Purgatorii bene potest esse displicẽtia peccati, eáque ex charitate, & proinde vtilis.

Ad Tertium dico, animas Purgatorii non esse omnino in via, & propterea non posse mereri augmentum gratiæ: tamen neque esse omnino in termino, & ideo posse aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

Ad alteram partem argumenti respondeo, pœnam pendere à culpa in fieri, non in esse, & ideo illud (decrescẽte culpa, decrescit pœna) si intelligatur quod quò minor est culpa, eo minorem generat pœnam, verum est, alioqui est falsum, nam etiam ob culpam præteritam debetur pœna.

CAPVT XV.

Purgatorij confessionem ad fidem Catholicam pertinere.

SVperest nunc, vt Petri Martyris sententiam discutiamus, qui in commentario cap. 3. prioris ad Corinthios concludit, Purgatorium esse, non posse ad dogma fidei vllo modo pertinere: quæ fuit prima Lutheri opinio, siue primus eius error. Rationes eius sunt quinque.

Prima, quia Scriptura tacuit Purgatorium in iis locis, vbi maxima fuit occasio de eo loquendi. Nam in Genesi cap. 49. describuntur funera Abraham, Isaac, Iacob, Saræ, Rachelis, diligentissime, & tamen ne verbum quidem de Purgatorio. Item in Leuitico instituuntur sacrificia plurimorum generum pro variis rebus, & nullum ibi instituitur pro defunctis. Deniq; Paulus in priori epistola ad Thessal. cap. 4. cum ex professo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, sed solum asserit eos resurrecturos, & concludit: *Consolamini inuicem in verbis istis.*

Secunda ratio est, quia Ecclesia Græca, quæ est altera pars Ecclesiæ, diu restitit huic dogmati in Concilio Florentino, ergo si vsq; ad nostra fere tẽpora media pars Ecclesiæ nõ credidit Purgatorium, quomodo est articulus fidei?

Tertia ratio est, quia Dionysius capite vltimo Ecclesiast. hierarchiæ, quæstionem proponit; Cur Antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorii non meminit, sed anxie laborat, vt quæstionem soluat. At si Purgatorium esset dogma fidei, potuisset statim facillime respondere, orare pro defunctis, vt à Purgatorio liberentur.

Quarta ratio est, quia beatus Augustinus disertis verbis asserit, se habere opinione tantum incerta, non certa fide Purgatorium esse, in Enchiridio, cap. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit, quæri potest, & aut inueniri aut latere nonnullos fideles, per ignem quẽdam Purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardius citiusque saluari.* In libro de octo quæstionibus Dulcitii, quæst. 1. *Siue ergo*, inquit, *in hac vita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non abhorret*

quantum

quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ. Idem habet lib. de fide & operibus, cap. 16. Denique lib. 21. de ciuit. Dei, c. 26. ait: *Post istius sane corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis, & remunerationis vltimus dies, si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, fœnum, & stipula consumatur, alij vero sentiant, qui eiusmodi secum ædificia portauerunt, siue ibi tantum, siue hic, & ibi, siue ideo hic, vt non ibi, secularia, quamuis à damnatione venialia, concremantem ignem transitoriæ tribulationis inueniant; non redarguo, quia forsitan verum est.*

Quinta ratio est, quia Scriptura aperte repugnat, Ioan. 5. Luc. 13. Apocal. 14. vt supra attulimus & refutauimus.

Hæc sunt ipsius firmamenta, quæ adeo nos nihil mouent, vt cõstanter iterum asseramus, dogma esse fidei Purgatorium, adeo, vt qui non credit Purgatorium esse, ad illud nunquam sit peruenturus, sed in Gehenna sempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

Primo, ex testimonio expresso Scripturæ cum Ecclesiæ declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμοούσιον Patri ex illo Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus*, addita Nicæni Concilij declaratione; nam alioqui nunquam lis cum Arianis finiri potuisset, cum eum locum, & omnia illa, quæ afferri solent, ipsi aliter exponerent.

Secundo, per euidentem deductionem ex iis, quæ habentur expresse in Scriptura, quomodo probamus Christum habere duas voluntates, diuinam, & humanam, quia secundum Scripturas Deus & homo est, addita Concilii sexti declaratione.

Tertio, ex verbo Dei per Apostolos non scripto, sed tradito, quomodo probamus Euangelia, & Epistolas Pauli esse diuinas Scripturas.

Quarto, per euidentem deductionem ex verbo Dei tradito; quomodo B. Augustinus passim probat, peccatũ originale esse in pueris necessario credendum, etiamsi in Scripturis non haberetur, quia deducitur euidenter ex traditione Apostolica de Baptismo paruulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id solum est de fide, quod est à Deo reuelatum mediate, vel immediate; reuelationes autem diuinæ partim scriptæ sunt, partim non scriptæ. Itaque decreta Conciliorum, & Pontificum, & doctorum consensus, & alia omnia ad ista quatuor reducuntur, tunc enim solum faciunt rem de fide, cum explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

Iam vero his omnibus modis probatur Purgatorium. Nã de primo modo patet ex viginti locis Scripturæ, quæ attulimus, quorum aliqua à tota Ecclesia exponuntur de Purgatorio, vt patet ex Conciliis & Patribus quos citauimus.

De Secundo modo patet ex duabus primis rationibus quas fecimus.

De Tertio modo perspicuum est ex eo, quod non inuenimus initium huius dogmatis, sed omnes veteres Græci & Latini ab ipso tempore Apostolorum constanter docuerunt Purgatorium esse. Talia enim ad Apostolicam traditionem referenda esse, B. Augustinus affirmat li. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24.

De Quarto modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chrysostomo supra citatis; qui asserunt, orationem pro defunctis esse Apostolicam traditionem, & nulli vnquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim euidenter colligitur Purgatorium esse. Nam si traditio est Apostolica, orandum esse pro defunctis: quis non aduertat, continuo inde sequi, vt animæ post hanc vitam egeant auxilio, & proinde sint in pœnis non sempiternis, sed temporalibus? Neque argumenta Petri Martyris difficulter solui possunt.

Ad Primum ergo Respondeo, primo non esse necesse, vt Scriptura vbique omnia dicat.

Dico Secundo ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Genesis non est liber dogmatum, sed historia quædam Patriarcharum. Porro doctrina eo tempore non Scriptura sed traditione conseruabatur. Nam alioqui dicemus, ante Abrahæ tempora neminem fuisse iustificatum, quia Scriptura nõ tradit, quomodo iustificarentur homines tẽpore Adæ, Henoch, & Noe.

Dico Vltimo, implicite saltem contineri in Genesi mentionem Purgatorij: quando enim dicitur gen. 23. *Et surrexit Abraham ab officio funeris*. Quis prohibet per illud, *Officium*, intelligere non solum lacrymas, sed etiam orationem & ieiunium? Et cur, quæso, Iacob, & Ioseph, in Ægypto morientes, cupierunt ossa sua deferri in terram promissionis, nisi quia ibi solum sacrificia pro defunctis facienda esse nouerant?

Ad illud de Leuitico, nego non fuisse in Leuitico instituta sacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ instituta sunt pro peccatis, intelligebantur pro peccatis tam viuorum, quàm mortuorum, vt patet ex lib. 2. Machab. cap. 12.

Ad illud ex Paulo dico, Paulum in eo loco solum voluisse dicere, non esse mortuos immoderate deflendos, quomodo Ethnici faciebant. Ad hoc autem propositum non solum non proderat, sed etiam oberat mentio Purgatorij. Dicere enim, animas propinquorum grauissime torqueri in Purgatorio, non est adferre materiam consolationis, sed maioris luctus; Paulus autem volebat consolari eos, vt patet & ideo meminit resurrectionis & gloriæ; & concludit: *Itaque consolamini inuicem in verbis istis.* In aliis autem locis, vt in priori epist. ad Corinth. cap. 3. & 15. & ad Heb. 10. diserte Paulus ponit ignem Purgatorij, & Baptismum laboriosum pro mortuis suscepturum.

Ad Secundum dico, Ecclesiam Græcam nunquam dubitasse de Purgatorio, vt patet ex Patribus citatis, Dionysio Areopagita, Origene, Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Ephrem, Chrysostomo, Cyrillo, Epiphanio, Theodoreto, Oecumenio, Theophylacto, Damasceno & ex ipso Concilio Florentino. Nam quod Petrus Martyr dicit, in eo Concilio Patres Græcos diu restitisse, mendacium est, siquidem in prima sessione & rursum in vltima, affirmant, se perpetuo Purgatorium credidisse, & orationem pro defunctis, se solum ambigere de qualitate pœnæ: An sit videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo de Græcis iactatur, aut est absolute falsum, aut de particularibus hominibus intelligendum est.

In Tertio argumento miror Petrum Martyrem, nam etsi Dionysius non nominat Purgatorium, tamen expresse dicit, orari pro defunctis, vt à peccatis liberentur. Sic enim ait ca. 7. part. 3. *Precibus*, inquit, *à diuina benignitate contendit, vt omnia peccata, quæ humana fragilitate admissa sunt, ei, qui excessit è vita remittat.* Deinde quærit, cur oretur pro defunctis, cum peccata remittatur, cum scriptum sit omnes accepturos, prout in corpore gesserint? Et respondet

ideo orari, quia illi per merita huius vitæ digni facti sunt, quibus preces viuentium prodessent. Nisi ergo S. Dionysius secum ipse pugnauerit, non potuit Purgatorium ignorare, aut negare, cum tam aperte orationem asserat pro defunctorum peccatis.

Ad Quartum, opponimus alia loca S. Augustini. Nam in eodem Enchiridio, c. 110. asserit, orationes, & sacrificia prodesse animabus, & similiter quæst. 2. ad Dulcitium, & lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24. dicit, constare animas purgari post hanc vitam, & cap. 1. de cura pro mortuis agenda, dicit: *Non dubium est prodesse orationem pro defunctis.*

Respondet Petrus Martyr, debere hæc loca exponi per illa, in quibus dubitat. At quomodo, quæso, exponemus, constat, & non dubium est, per illa; Incredibile non est, &: Forsan verum est. Necesse est igitur dicere, Augustinum aliquid de Purgatorio certa fide tenuisse, & de aliqua re dubitasse. quid sit de quo dubitauit, nos facile exponemus. At non ita poterit ille exponere, quid sit, de quo non dubitauit: nihil enim minus dari potest, quàm cum non dubitasse de Purgatorio in genere, id est, quod sit aliquod Purgatorium post hanc vitam. Cum qua fide certa potest cõsistere dubitatio de qualitate pœnæ, quæ infligitur; de qualitate peccati, quod punitur: de loco, tempore, &c. At cum dubitatione de Purgatorio in genere, non potest consistere vlla certa fides circa Purgatorium, quam tamen Augustinus habere se dicit.

Dico igitur, Augustinum in illis quatuor locis dubitare solum de genere peccati, quod punitur; An videlicet, sicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia purgatur à Deo varijs afflictionibus, vt mortibus vxoris, liberorum, &c. ita etiam credibile sit, post hanc vitam adhuc remanere in anima separata aliquas reliquias talium affectionum actualiũ, quæ purgari debeant tribulationibus, & molestijs. Et si enim animæ copore vacantes, non videntur posse tangi eiusmodi affectionibus corporalibus, tamen cùm sint formæ corporum, & in corpore diu fuerint, & rursum appetant coniungi corpori, non est incredibile eas recordari adhuc voluptatũ, quas per instrumenta corporea perceperunt, & etiam desiderio aliquo teneri. Quia verò res ista difficillima est, ideò rectè Augustinus dicit, posse quæri, & nunquam fortè inueniri, &c.

Ad Quintum suprà responsum est.

LIBER SECVNDVS, DE CIRCVNSTANTIIS PVRGATORII.

CAPVT PRIMVM.

De Personis, quibus Purgatorium conuenit.

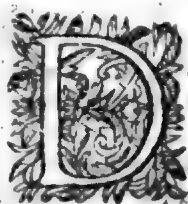

DEMONSTRAVIMVS hactenus purgatorium esse; nunc de circunstantiis Purgatorii, id est, de personis, loco, tempore, pœnis, suffragiis, aliisque id genus disserendum est.

Prima igitur illa quæstio occurrit; *Quibus personis purgatio post hanc vitam conueniat?* Multi autem extiterunt errores de eiusmodi personis.

Primus fuit, purgari debere post hanc vitam, tàm bonos, quàm malos, vno Christo excepto. Hæc sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non eius solum, sed multorum Patrum. Origenes enim hom. 14. in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos atque purgante: nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec vllam posse animam reperiri, quæ vniuersis statim vitijs careat.* Et in Ps. 36. *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus.*

Ambrosius in Psal. 36. *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Ps. 118. serm. 20. adducens illud Genes. 4. *Posuit ante Paradisum flammeum gladium*, dicit, illũ gladium igneum esse ignem purgatorium, per quem necessario transit, quicunque in paradisum intrat. *Omnes*, inquit, *oportet transire per flammas, siue ille Ioannes sit, siue Petrus, &c.* Et infrà: *Vnus ignem illum sentire non potuit, qui est iustitia Dei Christus.*

Idem videtur sensisse Hilarius in illa verba Psal. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ.* Vbi insinuat etiam B. Mariam transire debuisse per illum ignem. Idem Lactantius lib. 7. cap. 21. diuin. Instit. & Hieronymus in cap. 7. Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad iudicium.* Denique Rupertus lib. 3. in Genes. c. 32. explicans flammeum gladium.

Hæc sententia accepta, vt sonat, manifestum errorem continet. Nam in Concilio Florentino sess. vlt. definitum est, aliquas in infernum, aliquas in purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi, deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox à Baptismo moriuntur nullam purgatorii pœnam sentire posse, vt constanter Augustinus docet lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 16. & similiter eos, qui baptizantur in sanguine suo, vt Cyprianus libro quarto, epistola 2. dicit, omnia enim peccata passione purgari affirmat, & ideo Martyres statim ad præmium peruenire.

Adde, quod Patres adducti (Origene excepto, cuius verba in hom. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expositionem) videntur sano modo intelligi posse; Nam aliqui eorum per ignem non intelligunt ignem purgatorium, sed ignem diuini iudicii, quomodo loquitur Paulus in priori epistola ad Corinthios, c. 3. cum ait: *Vnusquisque opus quale sit, ignis probabit.* Et hoc modo fatendum est, omnes Sanctos, Christo excepto, per ignem transire.

Ita videntur

ita videntur de igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco posteriore Ambrosius.

A Aliqui verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorii, per quem tamen dicunt transire Sanctos sine vlla læsione, ita vt transeant per Purgatorium materialiter, non formaliter. ita videntur loqui Lactantius, Ambrosius & Rupertus. Lactantius enim sic ait: *Sed & iustos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero praualuerint, perstringentur igni atque amburentur, quos autem plena iustitia & maturitas virtutis decoxerit: ignem illum non sentient; habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic enim Ambrosius in Psal. 36. vbi dixerat, omnes transituros per ignem, subiungit, quosdam mansuros in illo igne perpetuò, quosdam vrendos, non tamen exurendos, quibusdam, id est, Sanctis instar roris futurum, quibusdam tribus pueris in Babylonis fornace.

B Conformis est huic sententiæ visio B. Fursæi, quam describit Beda lib. 3. historiæ, c. 19. ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos necessariò transeundum erat, sed vidit simul eos, qui nihil haberent combustibile, id est, nullum culpæ aut pœnæ reatum, illæsos transire, alios verò magis minusve exuri, prout plus minusve materiæ combustibilis afferebant. Sanè hanc sententiam, quæ docet omnes transituros per ignem, licet non omnes lædendi sint ab igne, nec auderem pro vera asserere, nec vt errorem improbare.

C Secundus error est, omnes malos, tàm dæmones, quàm homines, tandem inferno penitus euacuato saluandos, & proinde omnes pœnas post hanc vitam esse purgatorias. Hic error Origenis fuit, vt referunt & refellunt Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, Augustinus libro 21. de ciuit. Dei, cap. 17. & 23. Hieronymus in c. 3. Ionæ. & Gregorius lib. 9. moral. cap. 45. & 46. & libro 34. cap. 11. & 13. Nam Matth. 25. dicitur; *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius* Et ne fortè responderent, ignem esse æternum, sed non mansionem in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Et Apocal. 20. *Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.*

D Errorem eundem tribuit S. Hieronymo Ruffinus lib. 1. inuectio. in Hieronymum, sed iniuria; nam B. Hieronymus huius erroris hostis acerrimus fuit, vt præter locum citatum, patet ex Apolog. 2. contra Ruffinum, ex lib. 1. contra Pelagianos, ex epist. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & ex commentario in vltima verba Isaiæ. Quę autem citat pro errore Ruffinus ex commentariis Hieronymi in epistolam ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, vt idem Hieronymus docet de similibus erroribus, in Apologia 1. contra Ruffinum. Dicitur extare liber cuiusdam Stanislai Anabaptistæ pro hoc errore Origenis, qui inscribitur de diuina philantropia; sed eum librum nondum videre potui.

E Tertius error est eorum, qui non quidem diaboli, sed tamen omnium hominum peccatorum pœnas, post hanc vitam dicebant esse temporales & purgatorias, vt Augustinus refert & refellit lib. 21 de ciuit. Dei, c. 8. & 24.

Quartus error est eorum, qui id sentiebant solum de omnibus Christianis, siue Hæretici, siue Catholici essent; refert Augustinus ibidem, cap. 19. & 25.

Quintus error est eorum, qui id sentiebant de solis & omnibus illis, qui aliquando fuissent Catholici. Augustin. ibidem refert, c. 20. & 25. Hi error refelluntur, tum ex Matth. 25. *Ite in ignem æternu* Et Apocalypsis 20. *Cruciabuntur in sæcula sæculoru* tum etiam ex Isaiæ vltimo: *Ignis eorum non extingu tur.* Et Galat. 5. *Qui talia agunt, regnum Dei non po sidebunt.* Nam in his locis non soli Dæmones, n soli homines Ethnici, aut hæretici, sed etiam fl gitiosi Catholici puniendi esse dicuntur sine vll fine.

Fundamenta errorum istorum erant quatuo Primum, quia Psalm. 76. dicitur: *Nunquid obl uiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua miser cordias?* Secundum, quia Rom. 11. dicitur: *Concl sit Deus omnes in infidelitate, vt omnium misereatur.*

Tertium, quia si Sancti orabant pro inimicis, exaudiebantur in hoc mundo, multo magis ora bunt & exaudientur in die iudicij. Quartum quia videmus in Scriptura supplicia à Deo absolut intentari, & tamen postea non inferri, vt pate Ionæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuerten* Vnde intelligimus, inquiunt, cum Deus minatu supplicia, non significari ea re vera inferenda, se tantum eos, quibus intentantur, dignos esse, qu ita punirentur.

Sed ad Primum respondet Augustinus lib. 2 de ciuit. Dei, cap. 25. intelligi illa verba solum respe ctu bonorum, vel si extendatur ad damnatos, se sum esse; Damnatos puniendos quidem in æter num, sed tamen citra condignum. Posset etiam di ci, intelligi illa verba, in hac vita, de qua dicitu *Ecce nunc tempus acceptabile*: nam de iudicio futur dicitur Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui no fecit misericordiam.*

Ad Secundum respondet Augustinus ibidem illud, *Vt omnium misereatur*, non significare omniun hominum, sed omnium nationum, id est, tam Gen tilium, quàm Iudæorum, ita vt aliqui ex Gentibus aliqui ex Iudæis saluentur, sicut illud; *Conclusit om nes in infidelitate*, significat tam Gentes, quàm Iu dæos, id est, aliquos ex Gentibus, aliquos ex Iudæis Deus enim ante Christi aduentum permisit gente ingredi vias suas in infidelitate & idololatria, vt po stea confusi medicum requirerent, & inuenirent, v factum est. Deinde Gentibus conuersis, permisit i infidelitatem ruere Iudæos, vt & ipsi circa finen mundi confusi & humiliati, similiter conuertan tur.

Ad Tertium respondet, Sanctos in hoc mund orasse, quia sciebant in hac vita tempus esse fru ctuosæ pœnitentiæ: at in iudicio non oraturos pr damnatis, sicut nec nunc oramus pro diabolo, alii que damnatis.

Ad Quartum respondet Augustinus, Niniue vere fuisse euersam, vt prædictum fuerat: nam om nes de malis facti sunt boni, quæ est euersio opti ma, & Deo gratissima. Potest etiam responde supplicia à Deo intentata in hac vita, esse commi natoria, quia intelliguntur sub conditione, nisi qu egerit pœnitentiam, at post hanc vitam non est po nitentia, saltem fructuosa: nam Ioann. cap. 9. dic tur: *Operamini dum dies est, venit nox, in qua nemo p test operari.* Et Eccles. 9. *Apud inferos non est opus, r ratio, &c.*

Sextus error est aliorum, qui volebant, omne & solos Catholicos in fide perseuerantes ad Pu gatorium descendere, quamuis alioqui pessime v xissent. refert & refellit hunc errorem Augustin li. 21. de ciu. Dei, c. 25. & 26. Enchirid. c. 68. de fi & operibus c. 14. 15. & 16. & q. 1. ad Dulcitium. Na

Matt.3. de fidelibus malis dicitur: *Paleas autem comburet igni extinguibili.* Et Matt. 25. fidelibus immisericordibus dicetur: *Ite in ignem æternum.* Et 1. Corinth.6. scribitur fidelibus à Paulo: *Neque ebriosi, neque auari, neque adulteri, neque molles, neque maledici, regnum Dei possidebunt.* Et similia habentur ad Galat. & ad Ephes.5.

Fundamentum huius erroris erat locus ille, 1. Cor. 3. *Ipse autem saluus erit quasi per ignem*; Putabant enim illi per fundamentum intelligi fidem Catholicam, per argentum & aurum omnia opera bona, per ligna, fœnum & stipulas, omnia peccata, sed hoc suprà sufficienter refutatum est.

Est autem obseruandum, esse aliquos, qui arbitrentur B. Hieronymum in hoc errore fuisse, quia in vltima verba Isaiæ dicit: *Sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo; Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementia sententiam iudicis.* Item lib.1. contra Pelagianos: *Si Origenes,* inquit, *omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, quid ad nos? qui & diabolum & satellites eius, omnesque impios dicimus perire perpetuò; Christianos verò si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas.*

Videtur tamen Hieronymus in hoc errore non fuisse, quandoquidem in cap.25. Matth. vbi manifestè agitur de damnatione æterna fidelium peccatorum, ita scribit: *Prudens lector attende, quod & supplicia æterna sint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum.* Et in c.5. ad Galatas; *Putamus,* inquit, *nos regnum Dei consequi si à fornicatione, idololatria, veneficiis, immunes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixa, dissensio, ebrietas quoque, & cætera, quæ parua arbitramur, excludunt nos à regno Dei.*

In locis ergo citatis in cõtrarium, non vult B. Hieronymus dicere, omnes Christianos saluandos post pœnas, sed nullos saluandos post pœnas, nisi Christianos. Vnde in priore loco dicit quidem Christianos impios saluandos, sed addit cõditionem restringentem, cùm dicit: *Quorum opera in igne probanda & purganda sunt*; id est, illi soli Christiani impij saluabũtur, quorum opera mala iam purgata, quoad culpam, purganda erunt quoad reatum pœnę. In posteriore loco opponit impiis Christianos, qui in peccato pręueniuntur morte, vt indicet se loqui solum de piis Christianis.

Septimus error eorum est, qui existimabant, omnes illos saluandos per ignem Purgatorii, qui eleemosynas fecissent, etiam si alioqui in sceleribus perseuerassent vsque ad mortem.

Refellit hunc errorem S. Augustinus in Enchir. cap.75. & 76. & lib. 21. de ciuit. Dei, c.22. & 27. nam Scriptura manifestissimis verbis multa requirit ad iustificationem impii præter eleemosynam, & Luc. 13. *Si pœnitentiam non habueritis omnes, similiter peribitis.* 1. Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qualem autem, quæso, charitatem habet, qui Deum offendere non timet, aut postquam eum offendit, non quærit reconciliationem?

At inquiunt, in die iudicii examen fieri videmus solum de eleemosyna, Matth. 25. qui enim fecerunt eleemosynam, mittuntur in regnum, qui non fecerunt mittuntur in Gehennam.

Respondeo, Dominum minora potuisse, vt inde colligeremus maiora: qui enim minatur Gehennam iis, qui non dederunt sua, multò magis puniet eos, qui rapuerunt aliena, & qui promisit regnum iis, qui fecerunt eleemosynam ex pecuniis suis, multò magis coronabit eos, qui vitam pro fide ponunt. Vide, si placet, plura in disputatione nostra de Eleemosyna.

His ergo erroribus confutatis, manet vltima sententia vera, & Catholica: Purgatorium pro iis tantùm esse, qui cum venialibus culpis moriuntur, de quibus agitur 1. Cor. c. 3. Illi enim sunt, qui ædificant super fundamentum ligna & stipulas, & salui erunt quasi per ignem. Et rursum pro illis, qui decedunt cum reatu pœnæ, culpis iam remissis, de quibus agitur Lucæ 12. *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* & aliis locis suprà citatis.

CAPVT II.

In Purgatorio non posse animas mereri, vel peccare.

SEquitur altera quæstio: *An in Purgatorio sit locus meritis, & peccatis.* Lutherus enim quando Purgatorium confitebatur, ita confitebatur, vt illud partim cum huius vitæ statu, partim cum inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorii posse mereri, quod est vitæ huius, & rursum eas peccare cõtinuò, ac desperare salutem, quæ sunt propria dãnatorum. Radix horum fuit, quia existimauit eas animas ad Purgatorium mitti, quæ non sunt perfectæ in charitate; quæ enim nullam habent charitatem mittuntur in Gehennam, quæ habent perfectam ascendunt in cœlum. Quia verò imperfecta charitas debet augeri; & non potest augeri sine nouis meritis, ideo merendi statum posuit in Purgatorio; rursumquia perfecta charitas foras mittit timorem, & proinde imperfecta habet admixtum timorem, seruilem scilicet hunc timorem Lutherus peccatum esse existimat, inde deduxit animas peccare continuò, quia continuò timent, horrẽt, ac refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, &c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Ioannes Eckius refellit.

Et quidem hanc Lutheri sententiam manifeste hæreticam esse, probatur testimoniis Scripturarum & Patrum, Primus locus Eccles. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem.* Hieronymus in hunc locum: *Donec viuunt,* inquit, *homines possunt fieri iusti, post mortem verò nulla datur boni operis occasio.* Et infrà: *Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui vero nihil valent ad id adiicere, quod semel secum tulere de vita.* Et infrà: *Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere nec vitia.*

Secundus ibidem, ait Scriptura: *Quodcunque potest agere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos, quo tu properas.* Non possumus dicere in alia vita nihil agi aut sciri, cum Luc. 16. de Epulone legamus, eum & vidisse Lazarum in sinu Abrahæ, & primum pro se, deinde pro fratribus opem Abrahæ implorauisse; quare loquitur de opere meritorio, vt exponit Hieronymus. Neque loquitur de inferno inferiore, sed de inferno in genere, vt complectitur omnia loca, ad quæ descendebant omnes homines ante Christi resurrectionem, vt idem Hieronymus exponit.

Tertius locus est Eccles. 11. *Si ceciderit lignum siue ad austrum, siue ad aquilonem, vbicumque ceciderit, ibi erit.* Hieronymus in hunc locum, & Bernardus ser. 49. ex paruis, exponunt de immutabilitate animæ post hanc vitam, quæ non potest de bona fieri mala, nec de mala bona.

Quartus est, Eccles.14. *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.* A

Quintus est, Eccles. 18. *Ne verearis vsque ad mortem iustificari.* Quare vsque ad mortem, nisi quia post mortem non erit amplius tempus?

Sextus, Ioan.9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Origenes Psal. 36. Chrysostomus, Augustinus, Euthymius, & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus in c. 9. Eccl. & Gregor. lib. Dialog. c.39. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitæ, per operari, facere opera meritoria significari.

Septimus est, 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, sicut gessit, siue bonum, siue malum.* Quem locum exponens August. in lib. de prædest. Sanctorum, c. 12 monet propria corporis non vocari opera corporalia, quasi spiritualia iudicanda non sint, sed vocari omnia opera, quæ fiunt dum sumus in corpore, quia post hanc vitam non superest tempus operandi, sed præmium aut pœnas recipiendi. B

Octauus est, Gal. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes, ergo dum tempus habemus operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus sementis non extendi vltra hanc vitam, ferere autem esse bene operari.

Nonus est, Luc.14. *Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris amplius villicare, &c.* Exponunt Ambrosius & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus q.6. ad Algasiam, Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, c. 27. & alij omnes, per depositionem à villicatione, mortem, per non posse amplius villicari non posse amplius mereri & lucrari. C

Decimus est, Apoc.10. Angelus habens vnum pedem super mare, & alterum super terram, iurat per viuëtem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, nimirum bene operandi. Denique Scripturæ hoc passim testantur, & nec vlla syllaba inuenietur pro Lutheri errore.

Probatur Secundo ex Patribus. Cyprianus ser.4. qui est de mortalitate, ad hoc plurimum prodesse mortem dicit, vt eripiamur à periculis peccandi. Dum enim sumus in hac vita, in stadio pugnamus, pugnæ finem obitus affert. quem locum Cypriani adducens August. lib. de prædest. Sanctorum, c. 14. inquit: *His atque huiusmodi Doctor ille sententijs in Catholicæ fidei luce clarissima satis apertèque testatur vsque ad huius corporis depositionem peccandi pericula, tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quenquam esse passurum, quod etsi non testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret?* D

Nota Lutherum non posse vocari Christianum qualemcunq; ex sententia Augustini, sed planè Ethnicum, cùm de re dubitet, de qua dicit Augustinus, nullum Christianum dubitare posse. Idem Augustinus in Enchirid c.110. *Quocirca, inquit, hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari: nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri.* E

Chrysostomus homil. 2. de Lazaro multa dicit in hanc sententiam, & hom.37. in Mat. *Præsens, inquit, hæc vita tam rectè, quàm contra tibi viuendi tribuit potestatem; post quam verò diem tuum obieris, iudicium, & pœna consequetur.* Hieronymus in cap. 9. Eccles. *Mortui, inquit, nec iuste possunt agere, nec peccare.* Damascenus lib. 2. de fide Orthodoxa, c.4. *Quod est Angelis casus, idem hominibus mors.*

Tertio probatur ratione: Nam Lutheri sententia secum ipsa pugnat; dicit enim Lutherus animas illas debere, & posse mereri quia imperfectæ sunt in charitate, vt nimirū per noua merita augeatur & perficiatur charitas. Ipse idē dicit animas illas, quia imperfectæ sunt, timere pœnas; & timēdo, peccare, & quia semper timent dum imperfectæ sunt, proinde etiā semper peccare dum imperfectæ sunt.

At ista pugnant inter se; nam qui peccat præsertim mortaliter, non potest mereri dum peccat: Animæ autem illæ semper peccant, dum sūt in Purgatorio, quia semper sunt imperfectæ, ergo nunquam mereri possunt, dum sunt in Purgatorio. Præterea secundò, quia sequitur impossibile esse liberari animas de Purgatorio; nam semper peccabunt, dum timebunt; semper timebunt, dum erunt imperfectæ: semper erunt imperfectæ, donec accesserit noua charitas: noua charitas non potest accedere, nisi per merita: non possunt illi mereri, dum peccant, igitur nunquam liberabuntur.

CAPVT III.

Soluuntur obiectiones.

SVperest argumenta soluere, argumentum Primum; Animæ quæ in Purgatorio degunt, sunt imperfectę in charitate, igitur proficere debent & mereri vt perficiātur. Quod sint imperfectæ probatur Primo, quia si illæ animæ essent perfectæ, certè non punirentur: quorsum enim puniantur spiritus perfecti? Si dices, vt satisfaciant Deo. Contrà, quia Deo maximè satisfit per charitatem: *Charitas enim operit multitudinem peccatorum,* inquit Petrus, 1. Pet. 4.

Secundo, quia si is qui moritur, debitor sit adhuc decem dierum ieiunij, & tamen summè diligat Deum, incredibile est Deum non condonare illi decē illos dies, cùm soleat Deus libenter acceptare voluntatem, vbi non inuenit facultatem, ergo si illi non condonatur debitum, signum est non fuisse perfectum in charitate.

Tertio, quia si essent perfectæ, non timerent pœnas: nam perfecta charitas foras mittit timorem: si non timerent pœnas, non punirentur, quia non est pœna id quod amatur, & libenter recipitur, ergo non essent in Purgatorio nisi essent imperfectæ.

Quarto, quia nihil esse potest perfectum extra Deum, iuxta illud 1. Cor. 13. *Cùm venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est*: ergo animæ Purgatorij, quæ beatæ non sunt, necessariò imperfectæ sunt. Deinde probatur consequentia primi argumenti.

Primo, impossibile est in via stare: semper enim oportet progredi, aut regredi, vt Bernardus dicit, animæ autem Purgatorij sunt in via, nondum enim peruenerunt. Secundo, *Virtus in infirmitate perficitur.* 2. Corinth.12. & aurum in fornace fit lucidius. Tertio, impossibile est creaturam aliquam conseruari, nisi accipiat semper amplius & amplius, donec absorbeatur in suum principium, vt patet in fluuijs, qui semper accipiunt nouam aquam donec in mare ingrediantur, vnde conseruatio dici solet continua quædam creatio. Quarto, charitas post hanc vitam erit maior, ergo augebitur, ergo per merita.

Respondeo ad antecedens, animas Purgatorij, posse dici imperfectas respectu earum quæ sunt in gloria: & etiam vnam in Purgatorio posse dici imperfectam respectu alterius, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo existentis. Tamen absolutè omnem animam in Purgatorio existentem esse perfectam in charitate. Nulla est charitas simpliciter

imperfecta: dicitur enim 1. Ioan. 2. *Qui seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* Sufficit autem quilibet gradus charitatis, vt quis seruet verbum, id est, præcepta Domini.

Ad consequentiam dico, animas Purgatorij, quatenus sint imperfectæ respectu earum, quæ sunt in cœlo, debere perfici in charitate, sed illud augmentũ non requirere noua merita: nam erit prēmiũ omnium meritorum præteritorum. Dupliciter enim augetur charitas, vno modo in genere gratiæ, vt fiat homo aptior ad magis merendum, & hoc augmentũ non datur post hanc vitam: altero modo in genere gloriæ, vt remunerentur omnia merita præterita, & hoc fiet in ipsa beatitudine, pars enim præmij erit, vt Aug. dicit. li. 2. de correp. & gratia, c. 10. tanta copia charitatis, vt nũquã excidere possit à beatitudine, & à iustitia, qui ea copia caritatis præditus erit.

Ac vt ordine respondeamus ad singula capita huius obiectionis, Ad Primum dico, quanquam potest fieri, vt dolor internus sit tantus, & à tanta charitate procedens, vt plenè satisfaciat pro omni reatu, tamen potest etiam fieri, vt non sit tantus dolor, & propterea remaneat aliquid in Purgatorio luẽdum: non enim repugnat perfectioni charitatis, quæ habetur extra regnũ cœlorum, reatus pœnæ, pro quo satisfaciendũ sit. Ad verba B. Petri dico, charitatem operire multitudinem peccatorum, sed non eodem modo quoad culpam, & quoad pœnam; nã culpam totam semper delet per actum suum proprium, pœnam autẽ tollit non semper totã per actũ suum, sed per opera satisfactoria, quæ ipsa charitas imperat.

Ad Secundum dico similiter, si is qui moritur, summo amore doleat de peccatis, posse eũ eo modo satisfacere pro omni pœna; si autem non sit tantus dolor debere satisfacere postea in Purgatorio. Neq; obstat, quod ille cuperet ieiunare, si superesset vita, & Deus acceptat volũtatem vbi non inuenit facultatem; nam in isto inuenitur facultas satisfaciendi, si non ieiunando, certè patiendo in Purgatorio.

Ad Tertium dico, animam Purgatorij non timere, sed pati reipsa pœnas; timor enim est futurorum, non præsentium; dico præterea, non repugnare perfectæ charitati timorem pœnæ, alioqui Christus qui timuit pœnas, & ex eo timore sanguinem sudauit, Luc. 22. nõ fuisset perfectus in charitate. Quod autẽ Ioannes dicit: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, non intelligitur de timore pœnæ, sed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam: qui enim perfectè diligit, metuit offendere Deum, præcipuè propter ipsum Deum, non propter pœnam, quæ sequitur offendentes Deum: atq; ita perfecta charitas libera est ab illo metu seruili, quo quis non audet peccare, ne damnetur, peccaturus si non timeret damnari.

Ad Quartum dico, extra Deum non posse inueniri aliquid ita perfectum, quod non debeat dici imperfectum respectu perfectionis glorię: tamen illud erit simpliciter perfectum. vnde Paulus Philip. 3. dicit: *Non quod iam perfectus sim; sequor autem si quomodo apprehendam.* Et infrà: *Quicunque ergo perfecti sumus.* vbi se perfectum dicit absolutè, & tamen imperfectum, comparatione facta ad beatos.

Iam ad Primum in confirmationem consequentiæ, dico animas Purgatorii non esse in via, sed in termino, quantum ad gratiæ augmentum: qui enim ad vrbem aliquam tendit, & peruenit ad eius portas nocturno tempore, dicitur iam peruenisse, & totam viam confecisse, licet portas inueniat clausas, & non possit ingredi donec Sol oriatur. Præterea quod Bernardus ait: *In via Dei non progredi esse retrogredi*, non debet accipi mathematice, sed moraliter: non

A vult dicere in quolibet opere nos mereri augmentum gratiæ, aut perdere aliquid gratiæ, sed eos qui non dant operam, vt proficiant, facile impelli posse à diabolo & mundo ad casum, &c.

Ad Secundum dico, in primis Paulum ad litteram loqui de virtute Dei, quæ dicitur perfici in infirmitate, quia tunc magis apparet Dei potentia, quò plura ei resistunt: habetur enim in Græco δύναμίς μου, id est, virtus mea. Dico præterea, virtutem etiam nostram perfici in tribulationibus, sed in hac vita tantùm quoad verum augmentum virtutis, quia in hac vita tantùm est locus merendi: at in futura dici posse perfici in Purgatorio, non quod ei aliquid addatur, sed quod auferatur rubigo peccatorum, quomodo aurum in fornace fit lucidius, non quia illi
B aliquid additur, sed quia separatur à terra, & plumbo, & similibus.

A Tertium dico, falsissimum esse illud principium Lutheri in rebus permanentibus solùmque habere locum in successiuis, alioqui res permanentes nunquam essent eædem, & sic Deus nunc non puniret in inferno Iudam illum qui peccauit, sed alium quem postea creauit, nec remuneraret Petrum, qui meruit, sed alium quendam postea creatum. Quod autem dicitur conseruationem esse cõtinuam creationem, est verum, sed intelligitur creari illud idem, non augeri vel fieri aliud nouum.

Ad Quartum iam esse responsum.

Secundum argumentum Lutheri: Animæ in Pur-
C gatorio continuò peccant, ergo sunt in statu merendi, & demerendi. Probat antecedens: Animæ illæ horrent pœnas, ac refugiunt, & requiem quærunt, ergo peccant, antecedens probat, tum quia alioqui non punirentur, pœna enim inuoluntaria esse debet, & amara, tum etiam, quia non deberemus precari illis requiem, & liberationem à Purgatorio, si amarent ipsæ eas pœnas.

Probat deinde consequentiam. Primo, quia vere amanti omnes pœnæ dulcescunt, ergo animæ illæ dum refugiunt pœnas non perfecte amant, proinde peccant. Secundo, quia dum refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, non honorem Dei. Tertio, quia Deum amant amore concupiscentiæ, dum cupiunt
D ab eo liberari. Quarto, quia Christus dicit, qui non accipit crucem suam, non est me dignus, id est, qui non accipit sponte & libenter. At crux animarum Purgatorium est; peccant igitur dum eam crucem refugiunt.

Respondeo, animas in Purgatorio horrere ac refugere pœnas, & requiem quærere, quatenus eas considerant vt malas, & naturæ contrarias, & tamen simul eas libenter admittere, & tolerare, quatenus considerant vt instrumenta, per quæ purgantur, quomodo ægrotus horret medicinam amaram, & tamen libenter sumit, quia per eam curari sperat;
E neq; in hoc vllum peccatum esse potest. Nam Dominus qui peccare nõ potuit, horruit tamen pœnas, & dixit: *Pater transfer calicem hunc à me.* Matth. 26. & Dauid clamat: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me.* Psal. 68 Et de Petro Christus ait, Ioan. vlt. *Cùm senueris alius cinget te, & ducet quo tu non vis.*

Denique S. Cyprianus ait li. de mortalitate: *Quis non tristitia carere optet? quis non ad lætitiam venire festinet?* Et B. August. lib. 10. Confessionum, c. 28. de pœnis loquens: *Tolerare eas iubes non amare, nemo autem quod tolerat amat, quamuis tolerare amat.*

Ad Primum ergo, quo probatur consequentia, dico, vere amanti non sic dulcescere pœnas, vt eas nõ sentiat, sed sic, vt licet amaras, toleret tamen alacriter propter amatum, vt patet tum ex dictis, tum

ex verbis

ex verbis S. Eleazari 2. Mach. 6. *Tu scis*, inquit, *Domine, quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores: secundum animum vero propter timorem tuũ libenter hæc patior.* Et hic fuit communis affectus martyrum: qui reuera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licet quibusdam Deus priuilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, vt scribit Ruffinus lib. 10. histor. c. 36. de Theodoreto.

A

Ad Secundum dico, eas non quærere quæ sua sunt, sed honorem Dei; cupiunt enim cito liberari, vt possint magis, & melius Deum laudare.

Ad Tertium dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

Ad Quartum dico, eas accipere crucem suam, quia libenter patiũtur, nec petunt liberari, nisi secundum Dei voluntatem, & per media, quæ Deus instituit, & certe si essent vera quæ dicit Luth. id est, animæ illæ si quærerent quæ sua sunt, & amarẽt Deũ amore cõcupiscentiæ, nec vellent accipere crucem, non iam imperfectam charitatem, sed nullam haberent, & non in Purgatorio, sed in inferno essent.

B

Argumentum Tertium quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorij habent omnia necessaria ad meritum; nam habent gratiam, fidem, spem, charitatem, & liberum arbitrium, saltem quoad exercitium: cur igitur non merentur? Deinde beati mereri possunt, vt patet de Christo qui semper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multo magis animæ Purgatorij mereri poterunt. Item diues in inferno orauit pro se, & suis, Lucæ 16. ergo etiam animæ Purgatorii orare possunt, at ista oratio procedit sine dubio ex charitate, meretur igitur exaudiri. Denique idem confirmat auctoritate S. Thomæ, qui in 4. dist. 21. quæ. 1. ar. 3. ad 4. dicit, post hanc vitam non posse reperiri meritum respectu præmii essentialis, sed tantum respectu accidentalis.

C

Respondeo ad argumentum, deesse ad meritum animab. Purgatorii statũ viæ: Deus enim vt ex Scripturis manifeste probatur, solum pro tẽpore huius vitæ constituit acceptare bona opera ad meritũ, vel demeritum. post hanc vitam vero bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

D

Ad Primam confirmationem dico, Christum simul fuisse comprehensorẽ, & viatorem, & ideo qua parte viator erat, mereri poterat, vnde post mortem suam, quia desijt esse viator, nihil amplius meruit.

Ad Secundam dico, si animæ Purgatorii orent pro se vel nobis, de quo inferius in quæstione de suffragiis differemus, non mereri, sed solum impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

Ad Tertiam confirmationem dico, S. Thomam mutasse sententiam: nam in q. 7. de malo, art. 11. diserte docet: in Purgatorio nullũ posse esse meritum nec essentialis, nec accidentalis præmii: quod idem docent Bonauentura, Scotus, Durandus, & alii. fortasse etiam B. Thomas in 4. nomine meriti non proprie vti voluit, sed improprie, vocant enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis, quia est remissorius, licet nõ per modum meriti proprie dicti, sed per modum contrarii tollentis suum contrarium.

E

CAPVT IV.

Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.

Tertia quæstio nunc tractanda est. *Sintne in Purgatorio animæ certæ de sua salute, an incertæ.* Lutherus ar. 38. docet, non esse certas. Idem docent quidam Catholici, qui existimãt varias esse in Purgatorio pœnas, & vnam esse omnium maximam, incertitudinem salutis, qua dicunt quasdam solum animas multari, quæ licet reuera certo saluãdæ sint, tamen ipsas hoc ignorare. ita videtur sentire Dionysius Carthusianus ob quasdam visiones, quas ipse refert libro de quatuor nouissimis. art. 47. Idem docet Michael Baii libro secundo de merit. operum, cap. octauo. vbi probare volens peccatum veniale mereri ex natura sua mortem æternam, adducit in argumẽtum, quia alioqui sequeretur animas in Purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum ei esse videtur.

Denique idem videtur deduci ex sententia Gersonis lectione prima de vita spirituali, & Ioann. Roffensis contra art. 32. Lutheri, qui admittunt, veniale peccatum non esse tale, nisi ex misericordia Dei, ac proinde iuste posse puniri in æternum, si Deus velit. Hinc enim sequitur, animas, quæ habent venialia peccata, non posse certo scire an non punientur in æternum, quanquam Roffensis in articul. 38. Lutheri contendit, animas Purgatorij esse certas de sua salute, quod non video quomodo cohæreat cum priore sententia.

At communis Theologorum sententia est, omnes animas quæ in Purgatorio sunt, habere certitudinem suæ salutis. Vt autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notandum est, tres esse gradus certitudinis.

Primus est ille, qui excludit omnem spem, & omnem timorem, & talis est beatorum; quibus beatitudo non est futura, sed præsens.

Secundus est ille, qui excludit omnem timorem, sed non omnem spem, & talis est in Purgatorio, nam beatitudo est illis futura non præsens, & ideo non tollit expectationem, & rursum est ardua, quia per pœnas ad eam peruenient, & ideo illorum expectatio potest vocari spes, tamen non est contingens, sed necessaria, quia non possunt amplius ab ea excidere, & ideo tollit omnem timorem.

Tertius est ille, qui neque spem, neque timorem excludit, & dici potest coniecturalis certitudinis gradus, & talis est noster: nobis enim beatitudo est bonum futurum non præsens, arduum non facile, contingens nõ necessarium vel impossibile, & ideo propriissime speramus, & timemus, sumus enim adhuc in prælio, in stadio, in agone.

Nunc ostendamus rem ita esse: Si animæ non haberent certitudinem salutis, id necessario fieret propter vnã ex quatuor caussis, vel quia adhuc possunt mereri, & demereri, vel quia nondum sunt iudicatæ, vel quia ignorãt sententiam iudicis, licet lata sit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita absorbetur, & obscuratur earum iudiciũ, vt non possint cogitare & videre hanc certitudinem: sed nihil horum habet locum; non primum, vt patuit; non secũdum, quia licet iudicium vniuersale nondum sit factum, tamen præter illud est particulare, quo iudicantur animæ statim à morte, vt Theologi in quartum dist. 47. & B. Thomas 3. par. q. 56. art. 5. docent.

Adduci solent ad hoc iudiciũ particulare probandum, loca duo: Vnus ex illo Ioan. *Pater omne iudicium dedit filio*, cum enim dicit, *omne iudicium*, videtur plura iudicia significare, vnum videlicet particulare, & aliud vniuersale. Alter ex illo Heb. 9. *Statutũ est hominibus semel mori, & post hoc iudiciũ.* Sed illa loca non concludunt, vterque enim potest intelligi de iudicio vniuersali; nam Ioan. 5. illud, *omne*, nõ necessario refertur ad duo iudicia, particulare, & ge-

Respondeo, loquitur de locis æternis. Scribit enim contra Pelagium, qui inuenerat tertium locum pro paruulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum,& extra regnum cœlorum. Quòd autem non negauerit August. aut quicunque fuit auctor Hypognostici, tertium locum temporarium post hanc vitam; ex eo potest intelligi, quod fides Catholica docet præter cœlum & infernũ fuisse ante Christi passionem sinum Abrahæ, vbi degebant animæ sanctorum Patrum, Lu. 16. inepte igitur Erasmus ponit in margine ad illa verba: tertium penitùs ignoramus Purgatorium, quasi dicat, Purgatorium est locus tertius, quem ignorat fides Catholica,

Septimo, Petrus Martyr obiicit eundem August. exponentem illud Psal. 31. Beati, quorum tecta sunt peccata, vbi sic ait: *Si texit peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.* Respondeo, loqui eum de pœna æterna; nam de temporali, quod etiam requirat Deus, patet ex locis supra citatis ex eodem Augustino, tractatu 124. in Ioannem, & in Psal. 50.

Octauo, proferunt Augustinum in epist. 54. ad Macedonium, vbi dicit, post hanc vitam non esse locum morum corrigendorum.

Respondeo, nihil hoc facit ad rem; nam etsi non erit post hanc vitam locus, vbi flagitiosi conuertantur, & mores suos corrigant; erit tamen, vbi peccata leuia iustorum, quæ flagitia dici non possunt, purgentur, & pro criminibus iam dimissis pœna temporalis lui possit.

Nono, obiiciunt eundem August. in epistol. 80. ad Hesichium: *In quo*, inquit, *quemque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mũdi nouissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.* Respondeo, significat Augustinus post hanc vitam non crescere merita vel demerita, & ideo iudicandos omnes ad gloriam, vel ad gehennam,& ad maiora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

Obiiciunt Decimo Theophylactum, qui in c. 8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat: iustorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc adducuntur, vt anima diuitis.*

Respondeo, indicat Theophylactus, non vagari libere animas per mundum, vt dæmones faciunt, sed clausas esse in suis receptaculis, & quanquã non meminit nisi duorum locorum, tamen non excludit alia. Possumus autem animas, quæ ad Purgatorium deducũtur, reuocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit, nam quia iustæ sunt, recte possunt dici esse in manu Dei, licet non sint in regno, & similiter dici possunt esse in inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certe locus vicinus.

Vndecimo, Hieronymum obiiciunt, qui sic in c. 9. Amos loquitur: *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, siue quo ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus scriptum est; In inferno quis confitebitur tibi? aut certe ad cælestia sublevabitur.*

Respondeo non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per speculationem, nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocunque se verterit cogitatione, ibi Deum vltorem inueniet. Itaque cum dixisset: *Aut certe ad cælestia sublevabitur*, subiungit: *Vbi sunt spiritualia nequitiæ in cælestibus, etsi sibi vere circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus, & ibi scrutantem manum Dei euadere non valebit; quod si desperans salutem, oculos Domini vitare tentauerit, & in vltimos falsorum fluctuum terminos peruenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & vltor, & mordebit eam. Capta quoque vitiis atque peccatis gladio Domini percutietur, vt per cruciatus, atque supplicia ad Dominum reuertatur.*

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones ex ratione deprompta.

VLtimo, argumenta sumunt à rationibus. Prima ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; nam remissio culpæ fit per meritum Passionis Christi, quod est infinitum & sufficiẽtissimum ad tollendam omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum superest post iustificationem.

Respondeo primum retorquendum argumentũ, nam si Christus satisfecit pro omni culpa & pœna nostra, cur post remissam culpam adhuc tam multa patimur,& tandem etiam morimur;& ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnem culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, vt sit efficax, alioqui omnes homines saluarentur.

Porrò applicatio fit super actus nostros & Sacramẽta. Voluit autem Deus, vt post Baptismũ per contritionem & confessionem, cum absolutione Sacerdotis applicetur meritum Christi ad tollendam culpam, per opera autem satisfactoria applicatur ad tollendam pœnam temporalem; nam pœna æterna commutatur in temporalem, quãdo remittitur culpa; quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & datur consequenter ius ad gloriam, ac proinde non debet puniri in æternum, quia eo modo nunquam ad gloriam perueniret, & tamen iustitia exigit, vt peccatum puniatur aliquo modo, ideo mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione de satisfactione.

Secunda ratio; In Baptismo remittitur omnis culpa & pœna; sed pœnitentia est quædam Baptismi commemoratio, imò est Baptismus quidam; nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

Respondeo, si Sacramentum pœnitentiæ accipiatur Catholice,& integre, vt comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, plenam & iam perfectã, potest admitti totum argumentum; si autẽ accipiatur pro sola absolutione, in qua præcipue Sacramentum consistit, negatur consequẽtia: Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis,& Sacramentũ absolutionis, cuius ignoratio caussa est omnium errorum de satisfactione, de clauibus, de indulgentiis, de Purgatorio.

Dicimus ergo, in Sacramento Baptismi, Deum liberalissime agere,& applicare Christi meritum per vnam illam actionem ablutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri sæculi, id est, tàm Gehennæ, quàm Purgatorii; nam pœnas temporales huius vitæ, ne Baptismus quidem aufert, vt patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum contrahere nõnihil manum, & applicare Christi meritum ad tollendam culpam,& pœnam æternam; tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus tẽporales pœnas; id quod patet ex ca. 6. ad Hæbræos, vbi dicit Apost. *Impossibile esse eos, qui simul sunt illuminati*, id est baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiam*,

nimirum

nimirum baptismalem, quia Deus semel tantum vtitur ea liberalitate. Et cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis*, id est, post illuminationem Baptismi, *Non relinquitur hostia pro peccato*, id est, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possumus rursum commori per Baptismum: Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci & Latini.

A

Ex quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio. Nam statim ponitur aduersaria particula, sed *terribilis expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios*. Si enim iste significaret solum ignem Gehennæ, sequeretur, omnes, qui peccant post Baptismum, necessario damnandos, vel certe Paulum inepte loqui. Nec enim recte dicimus, peccanti post Baptismum non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, vt reuera sunt.

B

Oportet ergo dicere, Beatum Paulum per ignem intelligere ignem in genere, siue Gehennæ, siue Purgatorij, ita vt hic sit sensus, Peccati post Baptismum non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remedium æquiualens, id est, æque facile, quod mox liberet ab omni pœna: sed relinquitur ignis necessario; aut perpetuus, si homo non conuertatur, aut tẽporalis, si conuertatur, qui tamen ignis temporalis purgatorij erit in alio sęculo, nisi afflictionis ignis voluntarie assumptus purgauerit hominem in hac vita, & hæc est, quam vocamus satisfactionẽ. Idem patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant naui, qua facile traijciuntur flumina; At pœnitentiam vocant Baptismum laboriosum, lacrymarum, ignis, & secundam tabulam post naufragium. Denique ratio idem suadet; nam post primam reconciliationem qui peccat, tanto grauius peccat, quanto est magis ingratus, & maius lumen, & auxilium habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione in sancta lumina, & Theodoretum in epitome diuinorum decretorum cap. penult. & Damascenum lib. 4. c. 10.

C

Tertia ratio: Christi honor debet illibatus manere, ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, iam diuidimus cum Christo honorem, sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutẽ nostram, sed solum partem Christo debebimus.

D

Respondeo, si de verbis agitur Scriptura aperte dicit, Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Et Phil. 4. *Cum metu & tremore salutem vestram operemini*. Vbi homo sui ipsius redemptor & saluator appellatur; nec propterea vlla fit Christo iniuria, siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutẽ, id facimus per eius spiritum nobis donatum, vel potius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur, sicut nihil detrahitur Deo quod per secũdas caussas operetur: imo potius additur ad gloriam eius, quia hinc apparet magis potentia & efficacitas Dei, cum non solum operari possit, sed etiam dare alijs rebus vim operandi.

E

Quarta ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sint duæ satisfactiones simul iunctæ, vna Christi, altera nostra, vel vna tantum; si duæ, ergo his punitur eadem culpa, & duæ pœnæ respondent vni culpæ, si vna tantum, vel illa est Christi, & tunc nos non satisfacimus, vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut vere diuidemus cum Christo honorem; nam ille soluet pro culpa, nos pro pœna.

Respondeo, tres esse modos dicendi. Primus quorundam est, qui asserunt, esse vnam tantùm, & illam Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solum facere aliquid, cuius intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem, quod est dicere, nostra opera non esse nisi conditiones: sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones: Ita Michael Bajus libro de Indulgentijs, capite vltimo, quæ sententia erronea mihi videtur, nam Scriptura & patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo iustus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

Secundus est aliorum, quod sint duæ, sed vna ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis; nam etiamsi vna sufficeret, tamen ad maiorem gloriam Dei cuius satisfit, & maiorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo coniungere nostram suæ. quomodo vna gutta sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum, & tamen voluit totum sanguinẽ effundere, vt esset copiosissima redemptio; quomodo etiam homo iustus adultus, duplici titulo ius habet ad eandem gloriam, vno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

Tertius tamen modus videtur probabilior, quod vna tantum sit actualis satisfactio, & ea sit nostra: neque hinc excluditur Christus, vel satisfactio eius; nam per eius satisfactionem habemus gratiam vnde satisfacimus, & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quod immediate ipsa eius satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quod mediate eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

Præter has hæreticorum obiectiones discutiemus etiam duas alias obiectiones, quas Theologi proponere solent, vt rei veritas clarius elucescat. Sit igitur.

Quinta ratio; In Purgatorio non est meritum, ergo nec satisfactio; nam idem requiritur ad merendum & satisfaciendum, & omnis satisfactio est meritoria.

Respondeo, negandum esse consequentiam: nam requiruntur quidem communia quædam ad meritum, & satisfactionẽ, sed etiam quædam propria, ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, & è contrario. Requiritur ad vtrumque gratia inhabitans, sed hoc non sufficit. Nam ad satisfactionem requiritur, vt opus, quod fit, sit pœnale, quod non requiritur ad meritum. Ad meritum requiritur libertas, quã sequitur laus: id quod non requiritur ad satisfactionem; qui enim à iudice cogitur soluere debitum, vere satisfacit, etiamsi coactus: requiritur præterea ad merendum status viæ. Deus enim Agonotheta noster stadii tempus, præsentem vitam esse voluit: hinc igitur animæ; quæ degunt in Purgatorio, quia mediæ sunt, quo ad statum inter viatores & beatos, vel damnatos: nam sunt confirmatæ in bono, & tamen adhuc retardãtur à consequutione summi boni: ideo possunt satisfacere, non mereri, cum nos vtrũque possimus: beati & damnati neutrum.

Sexta ratio: Purgatorium constituitur partim ad remissionem culpæ venialis, partim ad satisfaciendum pro pœna, sed neutrum habet locum post hanc vitam: nam eius est à culpa resurgere cuius est in culpam incidere, sed post hanc vitam nõ possunt animæ committere venialia peccata.

Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, sed post hanc vitam non est pœnitentia: nam idem est hominibus mors, quod Angelis casus, vt Damascenus dicit lib. 2. cap. 4. Sed Angeli per casum facti sunt immobiles in malo. Denique in hac vita, sicut potest homo iustus mereri gratiæ augmẽtum, ita etiam remissionem venialium offensarum. At post hanc vitam nullum est meritum. De pœna autem probatur sic; Pœna est propter culpam, & crescente culpa, crescit pœna: decrescente culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa, remouetur pœna.

Respondeo, non defuerunt, qui propter hæc argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, vt B. Thomas refert in 4. dist. 21. q. 1. art. 2. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem. At errabãt quia Scripturæ & Patres diserte docent, post hanc vitam remitti peccata leuia, neque fundamentum eorum est solidum; nam gratia finalis nõ potest remittere peccatum, quod actu placet, immo quod non displicet aliquo modo; At potest quis mori in complacentia peccati venialis, vel certe sine vllo actu, vt si moriatur repente, vel phreneticus, vel dormiens.

Alii, vt Scotus in 4. dist. 21. quæ. 1. dicunt, peccatum relinquere solum in homine, postquã actus trãsit, reatum pœnæ, & ideo peccatum veniale dici remitti in Purgatorio, quia totaliter ibi punitur, mortale autem non dici remitti post hanc vitã, quia non punitur vnquam ibi totaliter: nisi enim in hoc mundo mutetur reatus pœnæ æternæ, in reatum pœnæ temporalis, & sic incipiat hic remissio, non poterit ibi purgari. Hæc sententia falsa est, tum quia sine vllo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna, tum etiã, quia hoc modo reuera peccata venialia non possent dici remitti in Purgatorio, non enim remittitur, quod totaliter punitur, remissio enim sonat condonationem.

Alia opinio est eiusdem Scoti ibidem, peccata venialia remitti in primo instanti separationis animæ à corpore, remitti autem per merita præcedẽtia. Dicit enim ipse, omne opus bonum quod magis placet Deo, quàm displiceat veniale peccatum, remittere venialia peccata: cæterum dum homo viuit, non remitti omnia venialia per huiusmodi opera bona: quia est impedimẽtum ipsius complacentiæ peccati, quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem, mox remitti peccatum. Non placet, quia non est probabile per omne opus bonũ, remitti venialia, nisi adsit displicentia saltem virtualis illorum peccatorum. Deinde, quia sequeretur, post hanc vitam nunquam remitti nisi vnum peccatum, nimirum illud, cuius actus continuatur vsque ad mortem, id quod ipse admittit, sed est contra Scripturas & Patres, vt ex dictis patet. Tertio, quia non esset opus orare pro defunctis, vt à culpis venialibus soluerentur, vt Ecclesia orat, vt patet apud Dionysium ca. vlt. Eccles. hierarc. & ex orationibus Ecclesiæ, quibus petimus, vt dimittantur eis, quæ humana fragilitate contraxerunt.

Est ergo opinio vera B. Thomæ, in 4. dist. 21. q. 1. ar. 2. dimitti in Purgatorio culpas veniales, per actũ dilectionis & patientiæ: illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ, cum ex charitate prodeat, dici potest virtualis quædã pœnitentia, & licet non sit proprie meritoria, quia non meretur gloriam vel gratiæ augmentum, tamen est remissoria peccati.

Ad Primum negatur maior vniuersaliter; nam habet locum solum in mortalibus peccatis: quod enim ad venialia attinet, potest in purgatorio anima liberari à veniali, quia habet media conuenientia, id est, actum dilectionis peccato contrarium, non tamen potest cadere in peccatum veniale, quia caret fomite, & præterea quia est in bono confirmata.

Ad Secundum dico, post hanc vitam non esse pœnitentiam de mortalibus, quia damnati sunt obfirmati in malo, & hoc sibi vult Damascenus, tamẽ in animabus Purgatorii bene potest esse displicẽtia peccati, eáque ex charitate, & proinde vtilis.

Ad Tertium dico, animas Purgatorii non esse omnino in via, & propterea non posse mereri augmentum gratiæ: tamen neque esse omnino in termino, & ideo posse aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

Ad alteram partem argumenti respondeo, pœnam pendere à culpa in fieri, non in esse, & ideo illud (decrescẽte culpa, decrescit pœna) si intelligatur quod quò minor est culpa, eo minorem generat pœnam, verum est, alioqui est falsum, nam etiam ob culpam præteritam debetur pœna.

CAPVT XV.

Purgatorij confessionem ad fidem Catholicam pertinere.

SVperest nunc, vt Petri Martyris sententiam discutiamus, qui in commentario cap. 3. prioris ad Corinthios concludit, Purgatorium esse, non posse ad dogma fidei vllo modo pertinere: quæ fuit prima Lutheri opinio, siue primus eius error. Rationes eius sunt quinque.

Prima, quia Scriptura tacuit Purgatorium in iis locis, vbi maxima fuit occasio de eo loquendi. Nam in Genesi cap. 49. describuntur funera Abraham, Isaac, Iacob, Saræ, Rachelis, diligentissime, & tamen nẽ verbum quidem de Purgatorio. Item in Leuitico instituuntur sacrificia plurimorum generum pro variis rebus, & nullum ibi instituitur pro defunctis. Deniq; Paulus in priori epistola ad Thessal. cap. 4. cum ex professo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, sed solum asserit eos resurrecturos, & concludit: *Consolamini inuicem in verbis istis.*

Secunda ratio est, quia Ecclesia Græca, quæ est altera pars Ecclesiæ, diu restitit huic dogmati in Concilio Florentino, ergo si vsq; ad nostra fere tẽpora media pars Ecclesiæ nõ credidit Purgatorium, quomodo est articulus fidei?

Tertia ratio est, quia Dionysius capite vltimo Ecclesiast. hierarchiæ, quæstionem proponit; Cur Antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorii non meminit, sed anxie laborat, vt quæstionem soluat. At si Purgatorium esset dogma fidei, potuisset statim facillime respondere, orare pro defunctis, vt à Purgatorio liberentur.

Quarta ratio est, quia beatus Augustinus disertis verbis asserit, se habere opinione tantum incerta, non certa fide Purgatorium esse, in Enchiridio, cap. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit, quæri potest, & aut inueniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quẽdam Purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardius citiúsque saluari.* In libro de octo quæstionibus Dulcitii, quæst. 1. *Siue ergo*, inquit, *in hac vita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non abhorret*

quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ. Idem habet lib. de fide & operibus, cap. 16. Denique lib. 21. de ciuit. Dei, c. 16. ait: *Post istius sane corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis, & remunerationis vltimus dies, si hoc temporis internallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, fœnum, & stipula consumatur, alij vero sentiant, qui eiusmodi secum ædificia portauerunt, siue ibi tantum, siue hic, & ibi, siue ideo hic, vt non ibi, sæcularia, quamuis à damnatione venialia, concremantem ignem transitoriæ tribulationis inueniant, non redarguo, quia forsitan verum est.*

Quinta ratio est, quia Scriptura aperte repugnat, Ioan. 5. Luc. 13. Apocal. 14. vt supra attulimus & refutauimus.

Hæc sunt ipsius firmamenta, quæ adeo nos nihil mouent, vt cõstanter iterum asseramus, dogma esse fidei Purgatorium, adeo, vt qui non credit Purgatorium esse, ad illud nunquam sit peruenturus, sed in Gehenna sempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

Primo, ex testimonio expresso Scripturæ cum Ecclesiæ declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμοούσιον Patri ex illo Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus*, addita Nicæni Concilij declaratione; nam alioqui nunquam lis cum Arianis finiri potuisset, cum eum locum, & omnia illa, quæ afferri solent, ipsi aliter exponerent.

Secundo, per euidentem deductionem ex iis, quæ habentur expresse in Scriptura, quomodo probamus Christum habere duas voluntates, diuinam, & humanam, quia secundum Scripturas Deus & homo est, addita Concilii sexti declaratione.

Tertio, ex verbo Dei per Apostolos non scripto, sed tradito, quomodo probamus Euangelia, & Epistolas Pauli esse diuinas Scripturas.

Quarto, per euidentem deductionem ex verbo Dei tradito; quomodo B. Augustinus passim probat, peccatũ originale esse in pueris necessario credendum, etiamsi in Scripturis non haberetur, quia deducitur euidenter ex traditione Apostolica de Baptismo paruulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id solum est de fide, quod est à Deo reuelatum mediate, vel immediate: reuelationes autem diuinæ partim scriptæ sunt, partim non scriptæ. Itaque decreta Conciliorum, & Pontificum, & doctorum consensus, & alia omnia ad ista quatuor reducuntur, tunc enim solum faciunt rem de fide, cum explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

Iam vero his omnibus modis probatur Purgatorium. Nã de primo modo patet ex viginti locis Scripturæ, quæ attulimus, quorum aliqua à tota Ecclesia exponuntur de Purgatorio, vt patet ex Conciliis & Patribus quos citauimus.

De Secundo modo patet ex duabus primis rationibus quas fecimus.

De Tertio modo perspicuum est ex eo, quod non inuenimus initium huius dogmatis, sed omnes veteres Græci & Latini ab ipso tempore Apostolorum constanter docuerunt Purgatorium esse. Talia enim ad Apostolicam traditionem referenda esse, B. Augustinus affirmat li. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24.

De Quarto modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chrysostomo supra citatis: qui asserunt, orationem pro defunctis esse Apostolicam traditionem, & nulli vnquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim euidenter colligitur Purgatorium esse. Nam si traditio est Apostolica, orandum esse pro defunctis: quis non aduertat, continuo inde sequi, vt animæ post hanc vitam egeant auxilio, & proinde sunt in pœnis non sempiternis, sed temporalibus? Neque argumenta Petri Martyris difficulter solui possunt.

Ad Primum ergo Respondeo, primo non esse necesse, vt Scriptura vbique omnia dicat.

Dico Secundo ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Genesis non est liber dogmatum, sed historia quædam Patriarcharum. Porro doctrina eo tempore non Scriptura sed traditione conseruabatur. Nam alioqui dicemus, ante Abrahæ tempora neminem fuisse iustificatum, quia Scriptura nõ tradit, quomodo iustificarentur homines tẽpore Adæ, Henoch, & Noe.

Dico Vltimo, implicite saltem contineri in Genesi mentionem Purgatorij: quando enim dicitur Gen. 23. *Et surrexit Abraham ab officio funeris*. Quis prohibet per illud, *Officium*, intelligere non solum lacrymas, sed etiam orationem & ieiunium? Et cur, quæso, Iacob, & Ioseph, in Ægypto morientes, cupierunt ossa sua deferri in terram promissionis, nisi quia ibi solum sacrificia pro defunctis facienda esse nouerant?

Ad illud de Leuitico, nego non fuisse in Leuitico instituta sacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ instituta sunt pro peccatis, intelligebantur pro peccatis tam viuorum, quàm mortuorum, vt patet ex lib. 2. Machab. cap. 12.

Ad illud ex Paulo dico, Paulum in eo loco solum voluisse dicere, non esse mortuos immoderate deflendos, quomodo Ethnici faciebant. Ad hoc autem propositum non solum non proderat, sed etiam oberat mentio Purgatorij. Dicere enim, animas propinquorum grauissime torqueri in Purgatorio, non est adferre materiam consolationis, sed maioris luctus; Paulus autem volebat consolari eos, vt patet, & ideo meminit resurrectionis & gloriæ; & concludit: *Itaque consolamini inuicem in verbis istis*. In aliis autem locis, vt in priori epist. ad Corinth. cap. 3. & 15. & ad Heb. 10. diserte Paulus ponit ignem Purgatorij, & Baptismum laboriosum pro mortuis susceptum.

Ad Secundum dico, Ecclesiam Græcam nunquã dubitasse de Purgatorio, vt patet ex Patribus citatis, Dionysio Areopagita, Origene, Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Ephrem, Chrysostomo, Cyrillo, Epiphanio, Theodoreto, Oecumenio, Theophylacto, Damasceno, & ex ipso Concilio Florentino. Nam quod Petrus Martyr dicit, in eo Concilio Patres Græcos diu restitisse, mendacium est, siquidem in prima sessione, & rursum in vltima, affirmant, se perpetuo Purgatorium credidisse, & orationem pro defunctis, sed solum ambigere de qualitate pœnæ: An sit videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo de Græcis iactatur, aut est absolute falsum, aut de particularibus hominibus intelligendum est.

In Tertio argumento miror Petrum Martyrem; nam etsi Dionysius non nominat Purgatorium, tamen expresse dicit, orari pro defunctis, vt à peccatis liberentur. Sic enim ait ca. 7. part. 3. *Precibus*, inquit, *à diuina benignitate contendit, vt omnia peccata, quæ humana fragilitate admissa sunt, ei, qui excessit è vita, remittat*. Deinde quærit, cur oretur pro defunctis, vt eis peccata remittatur, cum scriptum sit omnes accepturos, prout in corpore gesserint? Et respondet,

ideo orari, quia illi per merita huius vitæ digni facti sunt, quibus preces viuentium prodessent. Nisi ergo S. Dionysius secum ipse pugnauerit, non potuit Purgatorium ignorare, aut negare, cum tam aperte orationem asserat pro defunctorum peccatis.

Ad Quartum; opponimus alia loca S. Augustini. Nam in eodem Enchiridio, c. 110. asserit, orationes, & sacrificia prodesse animabus, & similiter quæst. 2. ad Dulcitium, & lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24. dicit, constare animas purgari post hanc vitam, & cap. 1. de cura pro mortuis agenda, dicit: *Non dubium est prodesse orationem pro defunctis.*

Respondet Petrus Martyr, debere hæc loca exponi per illa, in quibus dubitat. At quomodo, quæso, exponemus, constat, & non dubium est, per illa; Incredibile non est, &: Forsan verum est. Necesse est igitur dicere, Augustinum aliquid de Purgatorio certa fide tenuisse, & de aliqua re dubitasse. quid sit de quo dubitauit, nos facile exponemus. At non ita poterit ille exponere, quid sit, de quo non dubitauit; nihil enim minus dari potest, quàm eum non dubitasse de Purgatorio in genere, id est, quod sit aliquod Purgatorium post hanc vitam. Cum qua fide certa potest cõsistere dubitatio de qualitate pœnæ,

A quæ infligitur; de qualitate peccati, quod punitur: de loco, tempore, &c. At cum dubitatione de Purgatorio in genere, non potest consistere vlla certa fides circa Purgatorium, quam tamen Augustinus habere se dicit.

Dico igitur, Augustinum in illis quatuor locis dubitare solum de genere peccati, quod punitur; An videlicet, sicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia purgatur à Deo varijs afflictionibus, vt mortibus vxoris, liberorum, &c. ita etiam credibile sit, post hanc vitam adhuc remanere in anima separata aliquas reliquias talium affectionum actualiũ, quæ purgari debeant tribulationibus, & molestijs. Etsi enim animæ copore vacantes, non videntur posse tangi eiusmodi affectionibus corporalibus, tamen cùm sint formæ corporum, & in corpore diu fuerint, & rursum appetant coniungi corpori, non est incredibile eas recordari adhuc voluptatũ, quas per instrumenta corporea perceperunt, & etiam de-

B siderio aliquo teneri. Quia verò res ista difficillima est, ideò rectè Augustinus dicit, posse quæri, & nunquam fortè inueniri, &c.

Ad Quintum suprà responsum est.

LIBER SECVNDVS, DE CIRCVNSTANTIIS PVRGATORII.

CAPVT PRIMVM.

De Personis, quibus Purgatorium conuenit.

DEMONSTRAVIMVS hactenus purgatorium esse; nunc de circunstantiis Purgatorii, id est, de personis, loco, tempore, pœnis, suffragiis, aliisque id genus differendum est.

Prima igitur illa quæstio occurrit: *Quibus personis purgatio post hanc vitam conueniat?* Multi autem extiterunt errores de eiusmodi personis.

Primus fuit, purgari debere post hanc vitam, tàm bonos, quàm malos, vno Christo excepto. Hæc sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non eius solum, sed multorum Patrum. Origenes enim hom. 14. in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos atque purgante: nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec vllam posse animam reperiri, quæ vniuersis statim vitijs careat.* Et in Ps. 36. *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus.*

Ambrosius in Psal. 36. *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Ps. 118. serm. 20. adducens illud Genes. 4. *Posuit ante Paradisum flammeum gladium*, dicit, illũ gladium igneum esse ignem purgatorium, per quem necessario transit, quicunque in paradisum intrat. *Omnes*, inquit, *oportet transire per flammas, siue ille Ioannes sit, siue Petrus, &c.* Et infrà: *Vnus ignem illum sentire non potuit, qui est iustitia, Dei Christus.*

A Idem videtur sensisse Hilarius in illa verba Psal. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ.* Vbi insinuat etiam B. Mariam transire debuisse per illum ignem. Idem Lactantius lib. 7. cap. 21. diuin. Instit. & Hieronymus in cap. 7. Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad iudicium.* Denique Rupertus lib. 3. in Genes. c. 32. explicans flammeum gladium.

Hæc sententia accepta, vt sonat, manifestum errorem continet. Nam in Concilio Florentino sess. vlt. definitum est, aliquas in infernum, aliquas in purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi, deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox à Baptismo moriuntur nullam purgatorii pœnam sentire posse, vt constanter Augustinus docet lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 16. & similiter eos, qui baptizantur in sanguine suo, vt Cyprianus libro quarto, epistola 2. dicit, omnia enim peccata passione purgari affirmat, & ideo Martyres statim ad præmium peruenire.

Adde, quod Patres adducti (Origene excepto, cuius verba in hom. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expositionem) videntur sano modo in-

B telligi posse; Nam aliqui eorum per ignem non intelligunt ignem purgatorium, sed ignem diuini iudicii, quomodo loquitur Paulus in priori epistola ad Corinthios, c. 3. cum ait: *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Et hoc modo fatendum est, omnes Sanctos, Christo excepto, per ignem transire,

ita videntur de igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco posteriore Ambrosius.

Aliqui verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorii, per quem tamen dicunt transire Sanctos sine vlla læsione, ita vt transeant per Purgatorium materialiter, non formaliter. ita videntur loqui Lactantius, Ambrosius & Rupertus. Lactantius enim sic ait: *Sed & iustos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero præualuerint, perstringentur igni atque amburentur, quos autem plena iustitia & maturitas virtutis decoxerit: ignem illum non sentient; habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic enim Ambrosius in Psal. 36. vbi dixerat, omnes transituros per ignem, subiungit, quosdam mansuros in illo igne perpetuò, quosdam vrendos, non tamen exurendos, quibusdam, id est, Sanctis instar roris futurum, quibusdam tribus pueris in Babylonis fornace.

Conformis est huic sententiæ visio B. Fursæi, quam describit Beda lib. 3. historiæ, c. 19. ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos necessariò transeundum erat, sed vidit simul eos, qui nihil haberent combustibile, id est, nullum culpæ aut pœnæ reatum, illæsos transire, alios verò magis minusve exuri, prout plus minusve materiæ combustibilis afferebant. Sanè hanc sententiam, quæ docet omnes transituros per ignem, licet non omnes lædendi sint ab igne, nec auderem pro vera asserere, nec vt errorem improbare.

Secundus error est, omnes malos, tàm dæmones, quàm homines, tandem inferno penitus euacuato saluandos, & proinde omnes pœnas post hanc vitam esse purgatorias. Hic error Origenis fuit, vt referunt & refellunt Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, Augustinus libro 21. de ciuit. Dei, cap. 17. & 23. Hieronymus in c. 3. Ionæ. & Gregorius lib. 9. moral. cap. 45. & 46. & libro 34. cap. 11. & 13. Nam Matth. 25. dicitur; *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius* Et ne fortè responderent, ignem esse æternum, sed non mansionem in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Et Apocal. 20. *Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.*

Errorem eundem tribuit S. Hieronymo Ruffinus lib. 1. inuectio. in Hieronymum, sed iniuria; nam B. Hieronymus huius erroris hostis acerrimus fuit, vt præter locum citatum, patet ex Apolog. 2. contra Ruffinum, ex lib. 1. contra Pelagianos, ex epist. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & ex commentario in vltima verba Isaiæ. Quę autem citat pro errore Ruffinus ex commentarijs Hieronymi in epistolam ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, vt idem Hieronymus docet de similibus erroribus, in Apologia 1. contra Ruffinum. Dicitur extare liber cuiusdam Stanislai Anabaptistæ pro hoc errore Origenis, qui inscribitur de diuina philantropia; sed eum librum nondum videre potui.

Tertius error est eorum, qui non quidem diaboli, sed tamen omnium hominum peccatorum pœnas, post hanc vitam dicebant esse temporales & purgatorias, vt Augustinus refert & refellit lib. 21 de ciuit. Dei, c. 8. & 24.

Quartus error est eorum, qui id sentiebant solum de omnibus Christianis, siue Hæretici, siue Catholici essent; refert Augustinus ibidem, cap. 19. & 25.

Quintus error est eorum, qui id sentiebant de

A solis & omnibus illis, qui aliquando fuissent Catholici. Augustin. ibidem refert, c. 20. & 25. Hi errores refelluntur, tum ex Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* Et Apocalypsis 20. *Cruciabuntur in sæcula sæculorum;* tum etiam ex Isaiæ vltimo: *Ignis eorum non extinguetur.* Et Galat. 5. *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Nam in his locis non soli Dæmones, nec soli homines Ethnici, aut hæretici, sed etiam flagitiosi Catholici puniendi esse dicuntur sine vllo fine.

Fundamenta errorum istorum erant quatuor. Primum, quia Psalm. 76. dicitur: *Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias?* Secundum, quia Rom. 11. dicitur: *Conclusit Deus omnes in infidelitate, vt omnium misereatur.*

B Tertium, quia si Sancti orabant pro inimicis, & exaudiebantur in hoc mundo, multo magis orabunt & exaudientur in die iudicij. Quartum, quia videmus in Scriptura supplicia à Deo absolute intentari, & tamen postea non inferri, vt patet Ionæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Vnde intelligimus, inquiunt, cum Deus minatur supplicia, non significari ea re vera inferenda, sed tantum eos, quibus intentantur, dignos esse, qui ita puniantur.

Sed ad Primum respondet Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 25. intelligi illa verba solum respectu bonorum, vel si extenditur ad damnatos, sensum esse; Damnatos puniendos quidem in æternum, sed tamen citra condignum. Posset etiam dici, intelligi illa verba, in hac vita, de qua dicitur: C *Ecce nunc tempus acceptabile;* nam de iudicio futuro dicitur Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam.*

Ad Secundum respondet Augustinus ibidem, illud, *Vt omnium misereatur*, non significare omnium hominum, sed omnium nationum, id est, tam Gentilium, quàm Iudæorum, ita vt aliqui ex Gentibus; aliqui ex Iudæis saluentur, sicut illud; *Conclusit omnes in infidelitate*, significat tam Gentes, quàm Iudæos, id est, aliquos ex Gentibus, aliquos ex Iudæis: D Deus enim ante Christi aduentum permisit gentes ingredi vias suas in infidelitate & idololatria, vt postea confusi medicum requirerent, & inuenirent, vt factum est. Deinde Gentibus conuersis, permisit in infidelitatem ruere Iudæos, vt & ipsi circa finem mundi confusi & humiliati, similiter conuertantur.

Ad Tertium respondet, Sanctos in hoc mundo orasse, quia sciebant in hac vita tempus esse fructuosæ pœnitentiæ: at in iudicio non oraturos pro damnatis, sicut nec nunc oramus pro diabolo, aliisque damnatis.

Ad Quartum respondet Augustinus, Niniuen vere fuisse euersam, vt prædictum fuerat: nam omnes de malis facti sunt boni, quæ est euersio optima, & Deo gratissima. Potest etiam responderi E supplicia à Deo intentata in hac vita, esse comminatoria, quia intelliguntur sub conditione, nisi quis egerit pœnitentiam, at post hanc vitam non est pœnitentia; saltem fructuosa: nam Ioann. cap. 9. dicitur: *Operamini dum dies est, venit nox, in qua nemo potest operari.* Et Eccles. 9. *Apud inferos non est opus, nec ratio, &c.*

Sextus error est aliorum, qui volebant, omnes, & solos Catholicos in fide perseuerantes ad Purgatorium descendere, quamuis alioqui pessime vixissent. refert & refellit hunc errorem Augustinus li. 21. de ciu. Dei, c. 25. & 26. Enchirid. c. 68. de fide & operibus c. 14. 15. & 16. & q. 1. ad Dulcitium. Nam

Matt.3. de fidelibus malis dicitur: *Paleas autem comburet igni extinguibili.* Et Matt. 25. fidelibus immisericordibus dicetur: *Ite in ignem æternum.* Et 1. Corinth.6. scribitur fidelibus à Paulo: *Neque ebriosi, neque auari, neque adulteri, neque molles, neque maledici, regnum Dei possidebunt.* Et similia habentur ad Galat. & ad Ephes.5.

Fundamentum huius erroris erat locus ille, 1. Cor. 3. *Ipse autem saluus erit quasi per ignem*; Putabant enim illi per fundamentum intelligi fidem Catholicam, per argentum & aurum omnia opera bona, per ligna, fœnum & stipulas, omnia peccata, sed hoc suprà sufficienter refutatum est.

Est autem obseruandum, esse aliquos, qui arbitrentur B. Hieronymum in hoc errore fuisse, quia in vltima verba Isaiæ dicit: *Sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo; Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ sententiam iudicis.* Item lib.1. contra Pelagianos: *Si Origenes*, inquit, *omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, quid ad nos? qui & diabolum & satellites eius, omnesque impios dicimus perire perpetuò; Christianos verò si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas.*

Videtur tamen Hieronymus in hoc errore non fuisse, quandoquidem in cap.25. Matth. vbi manifestè agitur de damnatione æterna fidelium peccatorum, ita scribit: *Prudens lector attende, quod & supplicia æterna sint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum.* Et in c.5. ad Galatas; *Putamus*, inquit, *nos regnum Dei consequi si à fornicatione, idololatria, veneficijs, immunes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixa, dissensio, ebrietas quoque, & cætera, quæ parua arbitramur, excludunt nos à regno Dei.*

In locis ergo citatis in cõtrarium, non vult B. Hieronymus dicere, omnes Christianos saluandos post pœnas, sed nullos saluandos post pœnas, nisi Christianos. Vnde in priore loco dicit quidem Christianos impios saluandos, sed addit cõditionem restringentem, cùm dicit: *Quorum opera in igne probanda & purganda sunt*; id est, illi soli Christiani impij saluabũtur, quorum opera mala iam purgata, quoad culpam, purganda erunt quo ad reatum pœnę. In posteriore loco opponit impiis Christianos, qui in peccato prǽueniuntur morte, vt indicet se loqui solum de piis Christianis.

Septimus error eorum est, qui existimabant, omnes illos saluandos per ignem Purgatorii, qui eleemosynas fecissent, etiam si alioqui in sceleribus perseuerassent vsque ad mortem.

Refellit hunc errorem S. Augustinus in Enchir. cap.75. & 76. & lib. 21. de ciuit. Dei, c.21. & 27. nam Scriptura manifestissimis verbis multa requirit ad iustificationem impii præter eleemosynam, & Luc. 13. *Si pœnitentiam non habueritis omnes, similiter peribitis.* 1. Cor. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qualem autem, quæso, charitatem habet, qui Deum offendere non timet, aut postquam eum offendit, non quærit reconciliationem?

At inquiunt, in die iudicii examen fieri videmus solum de eleemosyna, Matth. 25. qui enim fecerunt eleemosynam, mittuntur in regnum, qui non fecerunt mittuntur in Gehennam.

Respondeo, Dominum minora potuisse, vt inde colligeremus maiora; qui enim minatur Gehennam iis, qui non dederunt sua, multò magis puniet eos, qui rapuerunt aliena, & qui promisit regnum iis, qui fecerunt eleemosynam ex pecunia suis, multò magis coronabit eos, qui vitam pro fide ponunt. Vide, si placet, plura in disputatione nostra de Eleemosyna.

His ergo erroribus confutatis, manet vltima sententia vera, & Catholica: Purgatorium pro iis tantùm esse, qui cum venialibus culpis moriuntur, de quibus agitur 1. Cor. c. 3. Illi enim sunt, qui ædificant super fundamentum ligna & stipulas, & salui erunt quasi per ignem. Et rursum pro illis, qui decedunt cum reatu pœnæ, culpis iam remissis, de quibus agitur Lucæ 12. *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* & aliis locis suprà citatis.

CAPVT II.

In Purgatorio non posse animas mereri, vel peccare.

SEquitur altera quæstio: *An in Purgatorio sit locus merito, & peccatis.* Lutherus enim quando Purgatorium confitebatur, ita confitebatur, vt illud partim cum huius vitæ statu, partim cum inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorii posse mereri, quod est vitæ huius, & rursum eas peccare cõtinuò, ac desperare salutem, quæ sunt propria dãnatorum. Radix horum fuit, quia existimauit eas animas ad Purgatorium mitti, quæ non sunt perfectæ in charitate; quæ enim nullam habent charitatem mittuntur in Gehennam, quæ habent perfectam ascendunt in cœlum. Quia verò imperfecta charitas debet augeri; & non potest augeri sine nouis meritis, ideo merendi statum posuit in Purgatorio; rursumquia perfecta charitas foras mittit timorem, & proinde imperfecta habet admixtum timorem, seruilem scilicet hunc timorem Lutherus peccatum esse existimat, inde deduxit animas peccare continuò, quia continuò timent, horrẽt, ac refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, &c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Ioannes Eckius refellit.

Et quidem hanc Lutheri sententiam manifeste hæreticam esse, probatur testimoniis Scripturarum & Patrum, Primus locus Ecclesi. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem.* Hieronymus in hunc locum: *Donec viuunt*, inquit, *homines possunt fieri iusti, post mortem verò nulla datur boni operis occasio.* Et infrà: *Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui vero nihil valent ad id adijcere, quod semel secum tulere de vita.* Et infrà: *Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare, nec virtutes adijcere nec vitia.*

Secundus ibidem, ait Scriptura: *Quodcunque potest agere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos, quo tu properas.* Non possumus dicere in alia vita nihil agi aut sciri, cum Luc. 16. de Epulone legamus, eum & vidisse Lazarum in sinu Abrahæ, & primum pro se, deinde pro fratribus opem Abrahæ implorauisse; quare loquitur de opere meritorio, vt exponit Hieronymus. Neque loquitur de inferno inferiore, sed de inferno in genere, vt complectitur omnia loca, ad quæ descendebant omnes homines ante Christi resurrectionem, vt idem Hieronymus exponit.

Tertius locus est Eccles. 11. *Si ceciderit lignum siue ad austrum, siue ad aquilonem, vbicumque ceciderit, ibi erit.* Hieronymus in hunc locum, & Bernardus ser. 49. ex paruis, exponunt de immutabilitate animæ post hanc vitam, quæ non potest de bona fieri mala, nec de mala bona.

Quartus est, Ecclesi.14. *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.*

Quintus est, Ecclesi. 18. *Ne verearis vsque ad mortem iustificari.* Quare vsque ad mortem, nisi quia post mortem non erit amplius tempus?

Sextus, Ioan.9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Origenes Psal. 56. Chrysostomus, Augustinus, Euthymius, & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus in c. 9. Eccl. & Gregor. lib. Dialog. c. 39. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitæ, per operari, facere opera meritoria significari.

Septimus est, 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, sicut gessit, siue bonum, siue malum.* Quem locum exponens August. in lib. de prædest. Sanctorum, c. 12 monet propria corporis non vocari opera corporalia, quasi spiritualia iudicanda non sint, sed vocari omnia opera, quæ fiunt dum sumus in corpore, quia post hanc vitam non superest tempus operandi, sed præmium aut pœnas recipiendi.

Octauus est, Gal. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes, ergo dum tempus habemus operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus sementis non extendi vltra hanc vitam, serere autem esse bene operari.

Nonus est, Luc. 14. *Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris amplius villicare, &c.* Exponunt Ambrosius & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus q. 6. ad Algasiam, Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, c. 27. & alij omnes, per depositionem à villicatione, mortem, per non posse amplius villicari non posse amplius mereri & lucrari.

Decimus est, Apoc. 10. Angelus habens vnum pedem super mare, & alterum super terram, iurat per viuētem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, nimirum bene operandi. Denique Scripturæ hoc passim testantur, & nec vlla syllaba inuenietur pro Lutheri errore.

Probatur Secundo ex Patribus. Cyprianus ser. 4. qui est de mortalitate, ad hoc plurimum prodesse mortem dicit; vt eripiamur à periculis peccandi. Dum enim sumus in hac vita, in stadio pugnamus, pugnæ finem obitus affert. quem locum Cypriani adducens August. lib. de prædest. Sanctorum, c. 14. inquit: *His atque huiusmodi Doctor ille sententijs in Catholicæ fidei luce clarissima satis apertèque testatur vsque ad huius corporis depositionem peccandi pericula, tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quenquam esse passurum, quod etsi non testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret?*

Nota Lutherum non posse vocari Christianum qualemcunq; ex sententia Augustini, sed planè Ethnicum, cùm de re dubitet, de qua dicit Augustinus, nullum Christianum dubitare posse. Idem Augustinus in Enchirid c. 110. *Quocirca*, inquit, *hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari: nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri.*

Chrysostomus homil. 2. de Lazaro multa dicit in hanc sententiam, & hom. 37. in Mat. *Præsens*, inquit, *hæc vita tam rectè, quàm contra tibi viuendi tribuit potestatem; post quam verò diem tuum obieris, iudicium, & pœna consequetur.* Hieronymus in cap. 9. Ecclesi. *Mortui*, inquit, *nec iuste possunt agere, nec peccare.* Damascenus lib. 2. de fide Orthodoxa, c. 4. *Quod est Angelis casus, idem hominibus mors.*

Tertio probatur ratione: Nam Lutheri sententia secum ipsa pugnat; dicit enim Lutherus animas illas debere, & posse mereri quia imperfectæ sunt in charitate, vt nimirū per noua merita augeatur & perficiatur charitas. Ipse idē dicit animas illas, quia imperfectæ sunt, timere pœnas; & timēdo, peccare, & quia semper timent dum imperfectæ sunt, proinde etiā semper peccare dum imperfectæ sunt.

At ista pugnant inter se; nam qui peccat præsertim mortaliter, non potest mereri dum peccat: Animæ autem illæ semper peccant, dum sūt in Purgatorio, quia semper sunt imperfectæ, ergo nunquam mereri possunt, dum sunt in Purgatorio. Præterea, secundò, quia sequitur impossibile esse liberari animas de Purgatorio; nam semper peccabunt, dum timebunt; semper timebunt, dum erunt imperfectæ: semper erunt imperfectæ, donec accesserit noua charitas: noua charitas non potest accedere, nisi per merita: non possunt illi mereri, dum peccant, igitur nunquam liberabuntur.

CAPVT III.

Soluuntur obiectiones.

SVperest argumenta soluere, argumentum Primum; Animæ quæ in Purgatorio degunt, sunt imperfectę in charitate, igitur proficere debent & mereri vt perficiātur. Quod sint imperfectæ probatur Primo, quia si illæ animæ essent perfectæ, certè non punirentur: quorsum enim puniantur spiritus perfecti? Si dices, vt satisfaciant Deo. Contrà, quia Deo maximè satisfit per charitatem: *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum*, inquit Petrus, 1. Pet. 4.

Secundo, quia si is qui moritur, debitor sit adhuc decem dierum ieiunij, & tamen summè diligat Deum, incredibile est Deum non condonare illi decē illos dies, cùm soleat Deus libenter acceptare voluntatem, vbi non inuenit facultatem, ergo si illi non condonatur debitum, signum est non fuisse perfectum in charitate.

Tertio, quia si essent perfectæ, non timerent pœnas: nam perfecta charitas foras mittit timorem: si non timerent pœnas, non punirentur, quia non est pœna id quod amatur, & libenter recipitur, ergo non essent in Purgatorio nisi essent imperfectæ.

Quarto, quia nihil esse potest perfectum extra Deum, iuxta illud 1. Cor. 13. *Cùm venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est*: ergo animæ Purgatorij, quæ beatæ non sunt, necessariò imperfectæ sunt. Deinde probatur consequentia primi argumenti.

Primo, impossibile est in via stare: semper enim oportet progredi, aut regredi, vt Bernardus dicit, animæ autem Purgatorij sunt in via, nondum enim peruenerunt. Secundo, *Virtus in infirmitate perficitur.* 2. Corinth. 12. & aurum in fornace fit lucidius. Tertio, impossibile est creaturam aliquam conseruari, nisi accipiat semper amplius & amplius, donec absorbeatur in suum principium, vt patet in fluuijs, qui semper accipiunt nouam aquam donec in mare ingrediantur, vnde conseruatio dici solet continua quædam creatio. Quarto, charitas post hanc vitam erit maior, ergo augebitur, ergo per merita.

Respondeo ad antecedens, animas Purgatorij, posse dici imperfectas respectu earum quæ sunt in gloria: & etiam vnam in Purgatorio posse dici imperfectam respectu alterius, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo existentis. Tamen absoluté omnem animam in Purgatorio existentem esse perfectam in charitate. Nulla est charitas simpliciter

ex verbis S. Eleazari 2. Mach. 6. *Tu scis*, inquit, *Domine, quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores: secundum animum vero propter timorem tuũ libenter hæc patior.* Et hic fuit communis affectus martyrum: qui reuera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licet quibusdam Deus priuilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, vt scribit Ruffinus lib. 10. histor. c. 36. de Theodoreto.

Ad Secundum dico, eas non quærere quæ sua sunt, sed honorem Dei; cupiunt enim cito liberari, vt possint magis, & melius Deum laudare.

Ad Tertium dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

Ad Quartum dico, eas accipere crucem suam, quia libenter patiũtur, nec petunt liberari, nisi secundum Dei voluntatem, & per media, quæ Deus instituit, & certe si essent vera quæ dicit Luth. id est, animæ illæ si quærerent quæ sua sunt, & amarẽt Deũ amore cõcupiscentiæ, nec vellent accipere crucem, non iam imperfectam charitatem, sed nullam haberent, & non in Purgatorio, sed in inferno essent.

Argumentum Tertium quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorij habent omnia necessaria ad meritum; nam habent gratiam, fidem, spem, charitatem, & liberum arbitrium, saltem quoad exercitium: cur igitur non merentur? Deinde beati mereri possunt, vt patet de Christo qui semper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multo magis animæ Purgatorij mereri poterunt. Item diues in inferno orauit pro se, & suis, Lucæ 16. ergo etiam animæ Purgatorii orare possunt, at ista oratio procedit sine dubio ex charitate, meretur igitur exaudiri. Denique idem confirmat auctoritate S. Thomæ, qui in 4. dist. 21. quæ. 1. ar. 3. ad 4. dicit, post hanc vitam non posse reperiri meritum respectu præmii essentialis, sed tantum respectu accidentalis.

Respondeo ad argumentum, deesse ad meritum animab. Purgatorii statũ viæ: Deus enim vt ex Scripturis manifeste probatur, solum pro tẽpore huius vitæ constituit acceptare bona opera ad meritũ, vel demeritum. post hanc vitam vero bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

Ad Primam confirmationem dico, Christum simul fuisse comprehensorẽ, & viatorem, & ideo qua parte viator erat, mereri poterat, vnde post mortem suam, quia desijt esse viator, nihil amplius meruit.

Ad Secundam dico, si animæ Purgatorii orent pro se vel nobis, de quo inferius in quæstione de suffragiis disseremus, non mereri, sed solum impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

Ad Tertiam confirmationem dico, S. Thomam mutasse sententiam: nam in q. 7. de malo, art. 11. diserte docet: in Purgatorio nullũ posse esse meritum nec essentialis, nec accidentalis præmii: quod idem docent Bonauentura, Scotus, Durandus, & alii. fortasse etiam B. Thomas in 4. nomine meriti non proprie vti voluit, sed improprie, vocant enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis, quia est remissorius, licet nõ per modum meriti proprie dicti, sed per modum contrarii tollentis suum contrarium.

CAPVT IV.

Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.

Tertia quæstio nunc tractanda est. *Sintne in Purgatorio animæ certæ de sua salute, an incertæ.*

A Lutherus ar. 38. docet, non esse certas. Idem docen quidam Catholici, qui existimãt varias esse in Purgatorio pœnas, & vnam esse omnium maximam incertitudinem salutis, qua dicunt quasdam solum animas multari, quæ licet reuera certo saluãdæ sint, tamen ipsas hoc ignorare. ita videtur sentire Dionysius Carthusianus ob quasdam visiones, quas ipse refert libro de quatuor nouissimis. art. 47. Idem docet Michael Baii libro secundo de merit. operum cap. octauo. vbi probare volens peccatum veniale mereri ex natura sua mortem æternam, adducit in argumẽtum, quia alioqui sequeretur animas in Purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum e esse videtur.

B Denique idem videtur deduci ex sententia Gersonis lectione prima de vita spirituali, & Ioann. Roffensis contra art. 32. Lutheri, qui admittunt, veniale peccatum non esse tale, nisi ex misericordia Dei, ac proinde iuste posse puniri in æternum, si Deus velit. Hinc enim sequitur, animas, quæ habent venialia peccata, non posse certo scire an non punientu in æternum, quanquam Roffensis in articul. 38. Lutheri contendit, animas Purgatorij esse certas de sua salute, quod non video quomodo cohæreat cum priore sententia.

At communis Theologorum sententia est, omnes animas quæ in Purgatorio sunt, habere certitudinem suæ salutis. Vt autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notandum est, tres esse gradu certitudinis.

C Primus est ille, qui excludit omnem spem, & omnem timorem, & talis est beatorum; quibus beatitudo non est futura, sed præsens.

Secundus est ille, qui excludit omnem timorem sed non omnem spem, & talis est in Purgatorio, nam beatitudo est illis futura non præsens, & ideo non tollit expectationem, & rursum est ardua, quia per pœnas ad eam peruenient, & ideo illorum expectatio potest vocari spes, tamen non est contingens, sed necessaria, quia non possunt amplius ab ea excidere & ideo tollit omnem timorem.

D Tertius est ille, qui neque spem, neque timorem excludit, & dici potest coniecturalis certitudinis gradus, & talis est noster: nobis enim beatitudo est bonum futurum non præsens, arduum non facile contingens nõ necessarium vel impossibile, & ideo proprissime speramus, & timemus, sumus enim adhuc in prælio, in stadio, in agone.

Nunc ostendamus rem ita esse: Si animæ non haberent certitudinem salutis, id necessario fieret propter vnã ex quatuor caussis, vel quia adhuc possunt mereri, & demereri, vel quia nondum sunt iudicatæ vel quia ignorãt sententiam iudicis, licet lata sit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita absorbetur, & obscuratur earum iudiciũ, vt non possint cogitare & videre hanc certitudinem: sed nihil horum habet locum; non primum, vt patuit; non secũdum quia licet iudicium vniuersale nondum sit factum tamen præter illud est particulare, quo iudicantur animæ statim à morte, vt Theologi in quartum dist.

E 47. & B. Thomas 3. par. q. 56. art. 5. docent.

Adduci solent ad hoc iudiciũ particulare probandum, loca duo: Vnus ex illo Ioan. *Pater omne iudicium dedit filio*, cum enim dicit, *omne iudicium*, videtur plura iudicia significare, vnum videlicet particulare, & aliud vniuersale. Alter ex illo Heb. 9. *Statutũ est hominibus semel mori, & post hoc iudiciũ.* Sed illa loca non concludunt, vterque enim potest intelligi de iudicio vniuersali; nam Ioan. 5. illud, *omne*, nõ necessario refertur ad duo iudicia, particulare, & ge

nerale, sed ad varios homines iudicandos, & ad varia opera, de quibus iudicandum erit, certe Augu. exponit de vltimo iudicio. Alterius autem loci ex c. 9. ad Heb. sensus est, cum fuerint mortui omnes homines, tunc fiet iudicium, vt Oecumenius exponit.

A

Efficaciter tamen probatur iudicium particulare ex illis verbis Eccl. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas.* Item, *In fine hominis denudatio operum illius.* Et præterea idem colligitur euidenter ex alia veritate; nam de fide est, mox à morte impios descendere ad æterna supplicia, vt patet Luc. 16. de diuite, & iustos ad æterna gaudia, vt patet Luc. 23. de latrone: *Hodie mecum eris in Paradiso.* At non est vllo modo credibile prius distribui pœnas, & præmia quàm fiat iudicium.

B

Deinde Patres idem docent. Cyprianus sermone de mortalitate, *Gratulari*, inquit, *oportet, & temporis munus amplecti, quod dum nostram fidem firmiter promittimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipso iudicante capiamus.* Chryso. hom. 37. in Matt. *Postquam*, inquit, *diem tuum obieris iudicium, & pœna consequetur. In inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi?* Vbi etiamsi non additur statim, tamen necessario subintelligitur. Nam refellit Chrysostomus illorum errorem, qui putabant Christum post mortem prædicaturum, & ad pœnitentiam adducturum defunctos.

Vtitur autem hoc argumento; Post mortem sequitur iudicium, & post iudicium pœna inferni, in inferno autem nemo confiteri potest Domino: igitur post mortem non est locus pœnitentiæ; quod si Chrysostomus non vellet dicere, statim à morte impios iudicari, & trudi in infernum, sed differri hæc omnia in diem nouissimum, nihil valeret argumentum eius. Responderetur enim, hoc medio tempore prædicari posse defunctis, dum iudicium vniuersale differtur. Augustinus lib. 2. de origine animę, ca. 4. *Iam illud*, inquit, *rectissime, & valde salubriter credit iudicari animas cum de corporibus exierunt, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari.*

C

His accedant exempla eorum, qui se iudicatos testati sunt. Scribit B. Grego. lib. 4. Dialogorum, c. 36. de quodam Stephano, qui cum esset mortuus, & iudici oblatus, audiuit iudicem dicentem, nō hunc, sed Stephanum Ferrarium vocari iussi, atque ita ille reuixit, & simul Stephanus Ferrarius, qui in vicinia morabatur, obiit, cui simile narrat S. August. lib. de cura pro mortuis, c. 12. de quodam Curma. Addit autem Gregorius hæc non fieri vero errore, sed vt per istum quasi errorem, qui mortuus fuerat, reuiuisceret, & narraret viuentibus tormenta, & iudicium quod manet impios post hanc vitam. Ibidem ca. 38. narrat exemplum de quodam Chrisorio, qui in articulo mortis positus, adhuc viuens vidit sententiam suæ damnationis.

D

Duo similia narrat Beda li. 5. hist. cap. 14. & 15. de duobus, qui desperantes mortui sunt, quia iam viderant iudicium suum peractum, & sententiam latam. Simile narrat Ioannes Climacus in sua scala, gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quasi in iudicio positus respondere accusationibus, & interdum dicere, Falsum est, non feci, interdum, Feci, sed pœnitentiam egi: interdum, Verum dicitis, nec habeo quod respondeam.

E

Denique exstat memorabile exemplum in vita S. Brunonis, de quodam Parisiēsi Doctore, qui in ipsa Ecclesia, dum exequiæ fierēt, sublato capite ex feretro clamauit: Iusto Dei iudicio accusatus sum: & sequenti die iterum clamauit, Iusto Dei iudicio iudicatus sum: & tertio die, Iusto Dei iudicio damnatus sum. Est autem notandum circa hæc exempla, tam iudicium illorum, quod ante mortem peractum est; quàm istius Parisiensis, quod in triduum post mortem dilatum fuit, pertinere ad particularem quandam, & extraordinariam prouidentiam, qua Deus vtitur ad nos siue instruendos, siue terrendos, alioqui regulariter credendum est iudicium fieri statim à morte; nam ordinarie tempus pœnitentiæ vtile durat vsque ad extremum spiritum, vt apertè docet Leo epist. 90. ad Rusticū; nec est ratio cur post mortem retardetur iudicium, cùm Deus non egeat testibus, nec allegationibus, sed in instanti possit iudicare. Dici posset etiā, & fortasse probabilius, in exemplis à Beda allatis, iudicium ante mortem non peractum, sed præostensum tantum fuisse: in exemplo autem illius Doctoris Parisiensis, iudicium non dilatum in alterum diem, sed solum altero die manifestatum.

Est etiam obseruandum, non posse certò definiri, an animæ deferantur ad iudicem, an ibi iudicentur vbi corpus relinquunt, & similiter an iudicētur immediatè à Christo in forma humana sentētiam proferēte, an solùm diuina virtute, quæ vbique præsens est, an verò per Angelos sētētia manifestetur. Quòd enim Scripturæ passim dicunt, Christum hominem esse iudicē viuorū & mortuorum, intelligunt de nouissimo generali iudicio, nam etiam ante Christi incarnationem iudicium particulare exercebatur, vnde non solùm non est certū, sed nec admodum probabile, quod Innocentius III. affirmat; l. 2. c. vlt. de contemptu mundi, Christū in forma crucifixi apparere omnibus morientibus, tàm bonis quàm malis.

Quantum ad tertium, quòd sententia iudicis lateat animas quæ iudicātur, & falsum est, & impertinens; falsum quidem, quia iudicium particulare præcipuè fit ad hoc, vt innotescat sentētia ei qui iudicatur: nam propter alios erit generale iudiciū; propter Deum nō est necessarium iudiciū, ipse enim omnia nouit, ergo solū fit, vt innotescat ipsi animæ, quæ iudicatur, & idē colligitur ex visionibus suprà citatis. Est etiam impertinens, nā etiamsi non eis innotesceret sententia iudicis, tamen facilè possent per se cognoscere, qualis sit, ab effectu, quia videbunt se statim in inferno, aut in cœlo, aut in Purgatorio.

At poterunt, inquies, dubitare, an sint in inferno, aut in purgatorio. Non ita est: nam in inferno blasphematur Deus: in purgatorio laudatur: in inferno non est fides infusa, neque vlla spes, aut charitas Dei: in purgatorio hæc omnia reperiuntur: ergo anima, quæ videbit se sperare in Deo, laudare, & diligere Deū, euidēter cognoscet se in inferno nō esse.

At poterit, inquiunt, metuere, ne in infernum mittatur, licet ibi adhuc non sit: sed neque hoc dici potest, nam eadem fides manet in illa, quam hîc habuit: hîc autem credidit secundum clarissima Scripturarum testimonia, post mortem non posse fieri vllos de bonis malos, nec de malis bonos, & nullum nisi malum in infernum esse mittendum; cùm ergo videat se diligere Deum, & proinde se esse bonam, non metuet damnationem.

Dices: Nos hîc videmus, nos diligere Deum, & tamen non sumus certi, an simus iusti, ergo etiam animæ illæ non certò colligent ex dilectione sua iustitiam suam.

Respondeo: nos non videmus habitum charitatis infusum, quo iustificamur, sed ex cōiecturis fallibilibus colligim⁹, eum in nobis esse, at animæ separatæ sicut seipsas perspicuè intuentur, nec enim pēdent ibi à phantasmatibus, ita etiam vident omnia,

quæ

quæ in se habent,ac proinde vident,an habeant verũ habitum charitatis,an non; præterea sciunt, animas esse immobiles tam in bono, quàm in malo,ergo etiamsi non viderent habitum suum infusum charitatis,tamen scirent nunquam se Deum blasphematuras,nec odio habituras,ac proinde nũquam in infernum mittendas. Denique ex fide nouerunt animas impiorum mox à morte corporis detrudi in infernum,nec differri vlterius eorũ supplicia, id enim omnes Catholici credunt ex cap.16. Lucæ,ergo animæ, quæ se vident extra infernum,credunt firmiter se in eum nunquam mittendas.

Quantum ad Quartum,quod animæ illæ propter nimios dolores impediantur à cognitione sui status, & proinde putent se esse in inferno, & in quadam turbatione & desperatione, vt Lutherus dicit, falsissimum est. Nam primo, anima diuitis in inferno, Lucæ 16. non impediebatur à cognitione sui status, quanto minus ergo impedientur animæ, quæ sunt in Purgatorio.

Secundo, quod in hoc mundo impediantur homines à recto iudicio ex intentione dolorum, prouenit ex læsione organi corporei,at ibi est pura mẽs spiritualis & incorruptibilis.

Tertio, quia Ecclesia in canone Missæ dicit, *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, quæ nos præcesserunt cũ signo fidei, & dormiunt in somno pacis.* vbi Ecclesia orat pro animabus Purgatorij;nam subdit, Ipsis Domine,& omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis,& pacis, vt indulgeas deprecamur. At certe quę dormire dicuntur in somno pacis,non sunt anxiæ,nec desperant,sed potius habent admixtam cum summis cruciatibus incredibilem consolationem propter spem certam salutis.

Quarto, quia si crederent se damnatas, non peterent suffragia viuorum, nec dicerent, se breui liberandas si pro eis oretur, vt patet apud Greg. li. 4. dialog. c. 40. & exemplis allatis in 1. quæst.

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones.

OBiiciunt primo testimonia quædam Scripturarum, quibus vtitur Ecclesia in officio defunctorum, dum pro animabus,quæ degunt in Purgatorio, orare cupit. Psal. 6. *Anima mea turbata est valde.* Et ibidem. *Sana animam meam, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Et Psal. 114. *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Certe ista tanta perturbatio & anxietas non potest nasci ex solis pœnis,sed ex incertitudine,& metu æternæ damnationis: nam si animæ illæ perfectæ essent in charitate, & certæ essent de sua salute, non ita timerent, cum scriptum sit Prou. 12. Non contristabit iustum quidquid acciderit ei.

Respondeo,stultum esse, ex eo quod Ecclesia vtitur aliquo psalmo in officio defunctorum,velle omnia verba eius Psalmi intelligere ad litteram de defunctis;quomodo enim intelligemus de defunctis illa verba eiusdem 6. Psalmi. *Lauabo per singulas noctes lectum meum,lacrymis meis stratum meum rigabo?* Itaque Ecclesia propter vnam aut alteram sententiam,quæ ad rem præsentem facit,totum aliquẽ locum Scripturæ legere solet, etiamsi maior pars illius loci ad rem præsentem non faciat. Sic in dedicatione Ecclesiæ legitur Euangelium de Zachęo,quia vltima verba: *Hodie salus huic domui facta est:* conueniunt aliquo modo dedicationi,& consecrationi Ecclesiæ: sic in assumptione B. Virginis legitur Euãgelium de Martha,& Magdalena propter illa verba: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Sic denique (vt ommittam cætera) in officio defunctorum propter illa verba Psal. 6. *Miserere mei Domine,quoniam infirmus sum.* Et propter illa Psal. 114. *Placebo domino in regione viuorum.* leguntur integri illi Psalmi.

Adde,quod falsum etiam est, quod in argumento assumitur, turbationem, & tristitiam non nasci ex dolore,sed ex incertitudine,aut desperatione salutis; nam Dominus ipse Ioan.12. de se ait: *Nunc anima mea turbata est.* Et Matt. 26. cœpit contristari & mœstus esse; & tamen nec incertitudo,nec desperatio in Dominum cadere poterat. locus autem Prouerbiorum non debet accipi de quauis tristitia, sed de tristitia deiiciente, ac deprimente, quæ mortem operatur,quam B. Paulus 2. Corinth. 7. vocat tristitiam huius sæculi.

Altera obiectio sumitur ex illa oratione,quæ post Euangelium in Missa de mortuis recitatur. *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni,& de profundo lacu,libera eas de ore leonis,ne absorbeat eas tartarus,ne cadant in obscurum.*

Respondẽt aliqui, Ecclesiam orare pro agonizantibus,ne damnentur ad infernos,sed repugnat illud; Libera animas omnium fidelium defunctorum,non enim agonizantes dicuntur animæ defunctorum. Deinde vsus Ecclesiæ habet, vt hęc oratio dicatur etiam in anniuersariis defunctorum pro iis animabus, quæ ante multos annos migrarunt à corpore. Alii dicunt, hanc orationem fundi pro iis,qui sunt in Gehenna, quas interdum liberari cõtingit,vt fertur de Traiano: sed,vt omittam improbabilem esse illam Traiani historiam, qui in Gehenna sunt, iam ceciderũt in obscurum,atque absorpti sunt à tartaro, quid igitur pro illis Ecclesia orat, ne cadant in obscurum, ne ve absorbeantur à tartaro? Deinde Ecclesia pro fidelibus tantum orat: *Libera*, inquit, *animas fidelium defunctorum*. Non autem sunt fideles, qui damnati sunt ad inferos.

Duæ igitur solutiones aliæ dari possunt. Vna est, quod Ecclesia orat pro animabus, quæ in Purgatorio degũt, ne damnentur ad pœnas Gehẽnæ sempiternas,non quidẽ quod certũ non sit,eas non damnandas ad eas pœnas,sed quia vult Deus, nos orare etiam pro iis rebus,quas certò accepturi sumus.

Sed aduersus hanc responsionem obiici potest, quia etsi Ecclesia interdum oret pro iis rebus, quas certò est acceptura, non tamen orat pro ijs rebus quas iam accepit: porrò iam accepit, ne animæ illæ damnentur,cùm certam sententiam illę habuerint, & securissimæ sint, deinde mens fidelium, qui pro defunctis orant vel orari cupiunt,certè eò fertur, vt animas illas iuuent,& expediant à præsentibus pœnis Purgatorii.

Verùm istæ obiectiones facilè diluuntur; nam etsi animę Purgatorii iam acceperint primã sententiam in iudicio particulari, eaque sententia liberæ sint à Gehenna, tamen adhuc superest iudicium generale, in quo secundam sententiam accepturæ sunt. Quocirca Ecclesia orans, ne iudicio extremo animæ illæ cadant in obscurum,ne ve absorbeãtur à tartaro, non orat pro ea re,quam accepit, sed pro ea, quam acceptura est.

Ad illud vero de intentione fidelium, respondeo, etiam illi intentioni satisfieri, nam in illa oratione vtrunque petitur,nimirum,vt liberentur animæ illę de pœnis inferni, id est,Purgatorii,quas in præsenti patiuntur, & postea liberentur à sententia damnationis in extremo iudicio ferenda.

Altera solutio est, quod Ecclesia verè orat quantum ad intensionẽ suam,vt animæ liberentur à pœ-

nis Purgatorii, tamen vtitur eo modo loquẽdi, quaſi animæ tunc migrarent à corpore, & in periculo eſſent A æternæ ſalutis; quia commemorat, & repræſentat diẽ depoſitionis ſiue obitus; vt enim in celebritatibus feſtorum Incarnationis, Natalis, Apparitionis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Domini Eccleſia ita orat, ac ſi tũc deberet Chriſtus, vel incarnari, vel naſci, &c. quia repræſentat illa myſteria vt præſentia, & tamen non intendit ad litteram precari, vt verbum carnẽ aſſumat, aut naſcatur de virgine, &c. ſed vt nobis applicetur fructus eorum myſteriorũ: ita quoque in ſacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorũ, Eccleſia ita pro illis orat, ac ſi tunc morerentur: & tamen intendit orare, vt liberentur ab inferno eo modo, quo liberari B poſsunt, id eſt, vt nõ detineãtur diutius in illis pœnis, vel vt refrigerium aliquod doloribus miſceatur. Denique quomodo non eſt abſurdũ, nunc poſt mille & ſexcentos annos in aduẽtu Domini dicere: *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem*. & alia multa id genus, ita non eſt abſurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obſcurum, &c.*

CAPVT VI.

De loco Purgatorij.

C SEquitur quæſtio quarta: *Vbi ſit Purgatorium?* De qua quæſtione nihil Eccleſia definiuit; ſunt autem multæ opiniones.

Prima quorundam qui putant ibi animas purgari, vbi peccauerunt, id eſt, variis in locis, & quidem quod variis in locis animæ purgentur, ſatis probabiliter colligitur ex Gregorio li. 4. Dialogorum, c. 40. & c. 55. qui refert animam Paſchaſii, & cuiuſdam alterius in balneis quibuſdam purgatas. Nec non ex epiſt. Petri Damiani de miraculis ſui temporis, vbi deſcribit viſionem de purgatione animæ S. Seuerini in quodam flumine. At quod omnes ibi puniantur, vbi peccauerunt, non eſt probabile; nam contingit aliquem in multis locis peccaſſe, nec eſt veriſimile in omnibus illis purgandum. Præterea viſiones præ D dictæ contrarium oſtendunt; nam Paſchaſius Diaconus peccauerat Romæ in electione Pontificis, purgabatur autem in thermis Puteolanis, & S. Seuerinus peccauerat in palatio Imperatoris, & purgabatur in flumine.

Secunda opinio, loca animarum non eſſe corporalia; ita Auguſtinus lib. 12. de Gen. cap. 33. ſed retractauit lib. 2. retract. cap. 24.

Tertia, loca pœnalia animarum eſſe hunc mundum, in quo animæ manent in corpore tanquam in carcere. Hanc refert, & refellit Iræneus in fine lib. 5. E nam Scriptura dicit, animam poſt hanc vitam deſcendere in infernum, vt patet Luc. 16. & alibi.

Quarta, infernum & purgatorium animæ, nihil eſſe aliud præter conſcientiã accuſantem & punientem peccata. ita Philo in lib. de congreſſu quærendæ eruditionis gratia, & Origenes, vt refert Hieronymus in epi. ad Auitum. Hæc refellitur; nam ſi iſta opinio eſſet vera, non minus eſſemus nunc in inferno vel purgatorio, quàm poſt mortem.

Quinta eſt, infernum, & proinde purgatorium (ſunt enim loca vicina) fore in valle Ioſaphat. ita refert Chryſoſtomus ſenſiſſe veteres aliquos hom. de præmiis beatorum, tom. 3. ſimilem ſententiam refert Gregorius l. 4. Dialogor. c. 42. forte argumentũ iſtorum fuit, quia Chriſtus paſſim infernum vocat gehennam, Gehenna autem eſt vallis quædam adeo coniuncta cum valle Ioſaphat, vt pars eius eſſe videatur, de quo nomine infrà dicemus.

Sexta opinio eſt, infernum eſſe ſtatum animæ extra corpus; nam dum eſt in corpore in luce verſatur, vt ex operibus apparet: cum de corpore exit, nihil amplius videre poteſt niſi beata ſit, & iſtæ ſunt tenebræ exteriores, ita refert Theophyl. in c. 16. Luc.

Septima eſt, locum pœnalem animarum non eſſe terram, ſed aërem iſtum caliginoſum vbi Dæmones verſantur. ita Gregorius Nyſſenus in lib. de anima, & reſurrectione, & Chryſoſtomus homilia de præmiis bonorũ, & Auctor operis imperfecti in Matt. hom. 53. cui ſententiæ fauet hiſtoria S. Furſæi apud Bedam lib. 3. hiſtoriæ Anglorum, cap. 19. illo enim defuncto cum ab Angelis in cœlum deduceretur, oſtenſi ſunt maximi ignes ſupra aërem, qui ſeruabãtur (vt Angelus dicebat) ad mundi conflagrationẽ, & interim examinabantur ibi hominum opera.

Octaua eſt communis Scholaſticorum; Purgatorium eſſe intra viſcera terræ, inferno ipſi vicinum. Conſtituunt enim ſcholaſtici communi cõſenſu intrà terram quatuor ſinus, ſiue vnum in quatuor partes diuiſum, vnum pro damnatis, alterũ pro purgandis, tertium pro infantibus ſine Baptiſmo abeuntibus, quartum pro iuſtis, qui moriebãtur ante Chriſti paſſionem, qui nũc vacuus remanet: quorum ſufficientia ſumitur penes genera pœnarum, ſũt enim hæc omnia loca pœnalia; omnis autem pœna, aut eſt tantum damni, aut etiam ſenſus: & rurſus aut æterna, aut temporalis: pro pœna ergo ſolius dãni æterna, eſt limbus puerorũ: pro pœna ſolius dãni temporalis, erat limbus Patrum: pro pœna damni, & ſẽſus æterna, eſt infernus: pro pœna damni & ſenſus temporali, eſt Purgatorium.

Quia vero hæc omnia fabulas eſſe Caluinus dicit l. 2. Inſtit. c. 16. §. 9. & ſimiliter diſcipulus eius Beza in c. 2. Actor. & Magiſter eius Bucerus in c. 27. Mat. de ſingulis probandum eſt. Ac primum; quod intra viſcera terræ ſit locus aliquis animarũ, qui generali vocabulo vocatur infernus, demonſtratum eſt à nobis li. 4. de Chriſto, cap. 9. inde petat Lector ſi velit plene cognoſcere, quæ ad hunc locum pertinent.

Porro ad argumenta, quæ tunc attulimus, accedãt variæ eruptiones ignis, quæ in terra apparent, quas non temere B. Gregorius putat eſſe indicia quædam inferni, intra viſcera terræ exiſtentis, li. 4. Dialogo. c. 35. nam in eodem lib. c. 30. ſcribit ſe certa relatione cognouiſſe, eadem ipſa hora, qua obiit Rex Theodoricus Arianus, viſam fuiſſe animam eius iactari in foueam Vulcani, quæ eſt in Sicilia, & Laurentius Surius in hiſtoria anni MDXXXVII. ſcribit circa montem Heclam inſulæ Iſlandiæ, vnde erumpunt flammæ, & audiuntur quædam quaſi tonitrua horribilia, ſæpe apparere animas, quæ dicant ſe mitti ad illum montem. Hæc de infernis in genere.

Nunc de ſingulis locis. Ac primum quod infernus damnatorum ſit in profundiſſimis terræ partibus, probatur Primo, quia intra viſcera terræ eſt infernus, vt iam probauimus, ſed Lucæ 16. anima diuitis Epulonis dicitur fuiſſe in inferno, & non ſolum in inferno, ſed etiam in loco profundiſſimo, quandoquidem vt videret Lazarum, qui etiam tunc erat in locis ſubterraneis, ſurſum verſus aſpicere debuit. Præterea ratio ipſa dictat vt ſi locus beatorum eſt in ſummo cœlo, locus damnatorũ ſit in loco remotiſſime á cœlo, nihil autem remotius centro terræ.

Deinde, quod Purgatorium ſit etiam ſub terra, & inferno damnatorum vicinum, probatur Primo ex illis verbis Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, quæ intel-

liguntur ab Augustino epist. 99. de pœnis Purgatorij, vnde etiam Ecclesia in Missa de defunctis dicit: *Libera animas defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu.* Secundo, id confirmatur ex visione, quam refert Beda lib. 5. c. 15. historiæ, vbi apertè visum est Purgatorium inferno damnatorum contiguum. Denique, Theologi ferè omnes docent eodem in loco esse, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorii.

Quòd autem limbus puerorum sit in inferno, probatur, nam Concilium Florentinum sessione vltima disertè definit tàm eos, qui moriuntur cum peccato mortali, quàm eos, qui cũ solo originali, mox in infernum descendere, pœnis tamẽ disparibus puniendos, & B. Augustinus lib. 1. de Baptismo paruulorũ, c. 28. & li. 5. Hypognostici, dicit, fidem Catholicam non nosse nisi duo loca, vbi homines sint futuri perpetuò; cœlum beatorum, & infernum damnatorum. Est tamẽ communis opinio Scholasticorũ, limbum puerorum esse in loco inferni altiore, quàm sit Purgatorium, ita vt ad eum ignis non perueniat; quam sequutus est Innocentius III. cap Maiores, extra, de Baptismo, sed de hac re alibi disputandum est.

Quòd denique limbus Patrum sit in inferno, sed in parte suprema, probatum est satis accuratè in lib. 4. de Christo, cap. 10. vnum solum argumentum repetemus, quod in eo loco nimis breuiter tractatum fuit. Igitur lib. 1. Reg. c. 28. anima Samuelis de locis subterraneis ascendere visa est: *Vidi,* inquit Pythonissa, *Deos ascendentes de terra.*

Respondebunt aduersarij, illum non fuisse verè Samuelem, sed Diabolum in forma eius, vt docent Tertullianus lib. de anima, prope finẽ, Auctor quæstionum apud Iustinũ, q. 52. & Auctor quæstionum veteris Testamenti q. 27. apud Augustinum, & Auctor librorum de mirabilibus sacræ Scripturæ, lib. 2. cap. 11. Procopius & Eucherius in hunc locum libri Regum, & Isidorus lib. 8. ethymologiar. ca. 9. qui his rationibus mouentur.

Primo, quia non est credibile, Samuelem subiectum fuisse Pythonissæ, nec etiam spontè venisse; quia artem magicam confirmasset. Secundo, quia Samuel non se adorari passus fuisset, vt illa vmbra fecit. Tertio, quia non dixisset Saüli: *Cras tu, & filij tui mecum eritis.* Nec enim Saülis anima ad Limbum Patrum, sed ad Gehennam descensura erat. Quarto, quia Deus negauit Saüli responsum per Prophetas, per oracula & per somnia, vt in eo capite dicitur; ergo non est credibile, responsurum postea fuisse per Pythonissam.

At his non obstantibus, tenendum est verè Samuelis animam fuisse eam, quæ apparuit, & proinde vehementer confirmari sentẽtiam nostram de loco subterraneo animarum. Nam imprimis auctores citati sunt omnes aut incerti, aut obscuri; at qui cõtrarium docent, certi & clarissimi sunt, nimirum Iosephus lib. 6. antiq. c. 15. Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra mediũ, Basilius epist. 80. ad Eustathium medicum. Ambrosius in c. 1. Lucæ. Hieronymus in c. 7. Isaiæ, & Augustinus lib. de cura pro mortuis, c. 15. Neque obstat quod Augustinus lib. 2. ad Simplicianum q. 3 dubitauerit, an fuerit illa anima, necne; nam librũ de cura pro mortuis scripsit posterius, & rè diligentius considerata. Præter hos veteres idem docent recentiores in hunc locum, Lyranus, Abulensis, Dionysius Carthusianus, & Caietanus.

Sunt etiam pro hac sententia fortissimæ rationes: Prima, quia Scriptura perpetuò vocat Samuelem, eum, qui apparuit: *Cum vidisset,* inquit, *mulier Samuelem.* Et rursum: *Dixit Samuel ad Saul:* &, *intellexit ergo Saul quòd Samuel esset:* At certè non diceret, intellexit, sed cogitauit, vel putauit, si id non esset verum.

Secunda, quia Eccles. 46. ponitur in laudibus Samuelis quod mortuus prophetauerit, & annunciauerit regi quæ ventura erant. At quænam laus est quod Diabolus alicuius speciẽ assumat, & decipiat? & hoc est argumentum propter quod Augustinus lib. de cura pro mortuis asserit, verè fuisse Samuelem illum, qui apparuit, cuius testimonij non meminerat cùm scriberet ad Simplicianum.

Tertia, quia prædixit Saüli futura, quæ Diabolus scire non poterat, nimirum sequenti die eum cum filijs periturum, & exercitum dissipandum, Dauidem regnaturum, &c.

Vltimo, quia rationes cõtrariæ nihil concludunt.

Ad Primum dico, Samuelem non venisse iussu Pythonissæ, sed iussu Dei, & potiùs impediuisse quàm confirmasse artem magicam; præuenit enim Samuel aduentu suo effectum incantationis; & contrario modo ascẽdit atque alii soleãt, qui per incantationem excitãtur, & hęc est caussa cur Pythonissa turbata fuerit, & sibi impositum diceret. Si enim verum est, quod Rabbini scribũt, vmbræ mortuorum, quæ vi magicæ artis euocantur, capite deorsum verso ascendunt: Samuel autem recta figura ascendit, ita vt primum caput, deinde pectus, postremò pedes è terra emergere visi sint.

Ad Secundum dico illam adorationem non fuisse latriam, sed reuerentiam debitam animæ Samuelis.

Ad Tertium dico, illud, *Mecum eritis,* non significare, in sinu Abrahæ eritis, sed mecum eritis sub terra, id est, mortui eritis; nam cùm inter filios Saulis esset etiam Ionathas iustus, non erant descensuri ad eundem locum Saül & Ionathas, & tamen Samuel dicit in genere: *Mecum eritis.*

Ad Quartum dico, Deum se iratum Sauli ostendere voluisse, idque fecisse tàm non respondendo, quando interrogabatur, quàm respondendo, quando non interrogabatur; vtrumque enim est signum iræ. Adde, quòd cùm Saul interrogabat Deum, si Deus respondisset, potuisset Saul declinare bellum, & pœnam sibi à Deo paratam; at cum interrogauit Pythonissam, iam erãt omnia parata, & acies instructæ, & in conspectu positæ, vt nullo modo prælium detrectari posset; tunc ergo Deus, vt magis puniret Saulem, prędixit ei per Prophetam interitum suum, & filiorum, & totius exercitus.

Habemus igitur, Purgatorium, Infernum, ac Limbos Patrum & puerorum, loca subterranea esse.

CAPVT VII.

Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis præter Cœlum & Purgatorium.

De prædictis receptaculis subterraneis animarum, duo quædam à Theologis tractari solent, quæ hîc breuiter inferre placuit, plenioris doctrinæ caussa. Primo, quærunt, an præter hæc loca sit aliquis alius locus, vbi retineantur animę antequam ad regnum cœlorum perueniant. Secundo, an ex his locis egredi possint.

Quantum ad Primum, difficultas est satis magna, quia ex vna parte omnes Theologi docent, non esse alia receptacula præter quatuor numerata, & Concilium Florentinum sess. vlt. definit, animas, quæ nihil purgandum habẽt, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda lib. 5. hist. cap. 13. visionem

valde probabilem, cui ipse fidem adhibere non dubitauit. fuit autem in illa ostensum cuidam animæ, quę ad corpus postea rediјt, prręter infernum & purgatorium, & regnum cœlorum, quoddam quasi pratum florentissimum, lucidissimum, odoratum, amœnum, in quo degebant animæ, quæ nihil patiebantur, sed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant visioni beatę. cui reuelationi multas alias conformes adducit Dionysius Carthusianus in Dialogo de iudicio particulari, art. 31. & Ludouicus Blosius Monili spirituali cap. 13.

Videtur mihi dicendum, non esse improbabile, talem aliquem locum reperiri, ceterùm eiusmodi locum ad Purgatorium pertinere; etsi enim ibi nulla sit pœna sensus: tamen est pœna damni: pœna autem non conuenit nisi animæ, quæ nondum plenè purgata est, itaque erit locus ille mitissimum Purgatorium, & quasi carcer quidam senatorius, atque honoratus.

Hoc tamen addendum est, animas, quæ in eo loco morantur, non solùm carere beatitudine, sed etiam affligi, ac torqueri ex illa dilatione beatitudinis: dixi autē, mihi non videri improbabile, talem aliquem locū reperiri, quia S. Thom. in 4. sent. dist. 21. q. art. 1. scribit, in ijs, quæ de Purgatorio determinata non sunt ab Ecclesia, standum esse ijs, quæ sunt magis conformia dictis & reuelationibus Sanctorum. mouit me etiam auctoritas Io. de Turrecremata doctissimi, atque optimi Cardinalis, qui in prologo, qui præmittitur Reuelationibus S. Brigittæ, cùm diligenter expendisset eas reuelationes, affirmare non dubitauit S. Brigittæ conuenire id, quod dicitur Iudith. Omnia quæ loquuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis vlla reprehensio. Scribit autem S. Brigitta lib. 4. cap. 124. animam quandam in Purgatorio nullam aliam pœnam habuisse, nisi dolorem ex desiderio dilatæ fœlicitatis.

CAPVT VIII.

Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.

ALterius autem quæstionis triplex esse potest sensus. Primus, an possint exire, nunquam redituræ, quia nimirum transferantur de vno receptaculo ad aliud. Secundus, an possint exire, vt rursum redeant ad suum locum. Tertius, an possint ita egredi, vt hic nobiscum iterum viuant.

Quantum ad Primum sensum, facilè responderi potest, ex inferno damnatorum, limboque puerorum non dari regressum; ex Purgatorio, limboque Patrum dari; sunt enim animæ impiorum damnatæ ad perpetuos carceres, & ignes Gehennæ; & similiter animæ puerorum ad perpetuum exilium, & tenebras. Animæ autem sanctorum Patrum damnatæ erant ad exilium temporale, & animæ Purgatorij ad carceres temporales. Ratio est: quia caussa carceris, vel exilii dānatorum est culpa mortalis actualis, vel originalis, quę nusquam remittetur; caussa autē exilii Patrum fuit debitum temporale contractum ex peccato primi parētis; ille enim suo peccato cœlum clauserat, quod aperiri nō potuit, nisi Christi sanguine reipsa effuso; caussa verò Purgatorii est reatus temporalis pœnæ quæ necessariò finem habet.

Contra hoc tamen est auctoritas Ioannis Damasceni, qui in oratione de mortuis dicit, orationibus S. Theclæ liberatam de inferno animam Falconillæ cuiusdam fœminæ paganæ, & orationibus S. Gregorii Papæ animam Traiani Imperatoris.

A Respondeo, si hæc historia defendi debeat, oportere dicere, Traianum non fuisse damnatum absolute ad inferos, sed solum punitum in inferno secundum præsentia eius demerita, & suspensam sententiam propter præuisas B. Gregorii preces, & præterea non immediatè ex inferno ad cœlum transisse, sed prius corpori vnitum, & tunc baptizatum, & pœnitentiam in hac vita egisse; ita enim est communis solutio B. Thomæ, Durandi, Richardi, & aliorum in 4. dist. 45. Quia tamen Traianum resurrexisse, sine teste dicitur, nec enim vllus veterum huius rei meminit, & repugnat hoc sententiæ Damasceni, qui satis apertè docet de inferno ad cœlum transisse, non autem ad hanc vitam rediisse Traiannm, & si pœnitentiam egit, in inferno illam egisse: Cùm tamen solius Damasceni auctoritate nitantur auctores citati, ideo

B magis propendo in sententiam Melchioris Cani, qui lib. 11. de Locis, c. 2. simpliciter improbat hāc historiam vt confictam, & Dominici à Soto, qui in 4. dist. 45. q. 2. art. 2. dicit, hanc historiam sibi creditu durissimam esse, non obstante Apologia Alphonsi Ciaconis, pro hac historia ante hoc triēnium edita. Rationes autem, quibus moueor, sunt quatuor.

Prima, quia quotquot hanc historiam admiserunt, id fecerunt propter Damasceni auctoritatem; at librum illum non esse Damasceni, facilè probari potest; nam in eo libro auctor non solum dicit Traianum, & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnū cœlorum trāsiuisse, sed etiā multos alios, qui in infernum descenderant; quia fide diuina caruerint à Christo conuersos, & saluatos, quando ad in-

C feros descendit: quod & per se erroneū est, & cōtrariū verbis Damasceni lib. 2. de fide, c. 4. vbi dicit hominibus id esse mortem, quod fuit Angelis casus.

Secunda ratio, quia nullus auctor Latinus historiæ eius meminit, vt Paulus Diaconus, Anastasius Bibliothecarius, Marianus Scotus, Ado, ac ne ipse quidem Beda, qui B. Gregorii studiosissimus fuit, imò in ipsa Rom. Ecclesia, & eius archiuis nulla huius rei memoria exstabat, quando Ioannes Diaconus vitam B. Gregorii scripsit; ipse enim vitā B. Gregorii ex archiuis Romanis diligentissime collegit, & tamen lib. 2. c. 44. dicit, hanc historiam de Traiano

D repertam in Ecclesia quadam Anglorum, nec fidem certam illi habitam à Romanis.

Tertia, quia B. Grego. lib. 34. mor. ca. 13. al. 16 disertè docet, non posse orari pro infidelibus defunctis, quemadmodum nec pro Diabolo, quandoquidem in eadem æterna, & irreuocabili damnatione sunt: quomodo ergo credibile est, eū id fecisse? Respondet Abul. q. 57. in lib. Reg. ideo Gregorium peccasse mortaliter orando pro Traiano; sed absurdissimum est fere blasphemum, cùm constet Grego. vitam fuisse non modo sanctissimum, verum etiam prudentissimū. Deinde si peccauit mortaliter orando, quomodo fuit exauditus? Num Deus placatur quando offenditur? Respondet Ciaconus, non pec-

E casse Gregor. orando, sed meruisse potius, quia licet ordinariè non liceat orare pro damnatis, tamen licet ex peculiari instinctu diuino.

At contra. Eadem historia refert, Gregorium propter hoc peccatum punitum fuisse perpetuo dolore stomachi, & pedum. Respondet ipse, hunc dolorem non datū Gregorio in pœnā, sed ne elatio illi subreperet. At cōtrà, nā Petrus Diacon⁹, quē ipse citat ex libro quodā bibliothecæ Vaticanæ, dicit, Gregorio ab Angelo dictū fuisse: quod quia præsumpserat hoc petere, laboraret vsque ad mortem dolore, &c. ergo in pœnam peccati; nam præsumptio peccatum est.

Quarta

Quarta ratio est, quia argumenta Ciaconi non concludunt; ipse enim nititur præcipue his testibus. Primo, testimonio Petri & Ioannis Diaconorum Gregorij, quòd exstare dicit in bibliotheca Vaticana. Secundo, testimonio innominati auctoris, qui scripsit vitã B. Gregorii, quæ præponitur operibus eius impressis Basileæ anno MDLXIV. qui auctor videtur vixisse tempore ipsius Gregorii. Tertio, testimonio Damasceni. Quarto, testimonio Ioan. Diaconi.lib.2.c.44.vitæ B.Gregorii. Quinto, testimonio B. Thomæ. Sexto, testimonio S. Brigittæ. Septimo, testimonio Melchtildis,

Primum testimonium mihi valde suspectum est; nã si illud esset vere Petri Diaconi,nõ diceret, Ioannes Diaconus,historiam hãc non exstare in Romana Ecclesia, sed solum apud Anglos: præterea iste Petrus dicit, Gregorium à Deo petiuisse, vt quotquot sepelirentur in Ecclesia S. Andreæ in cliuo Scauri,non possent damnari, dummodo fidem tenuerint Christianam, & impetrauisse. At certe Gregorius vir prudentissimus nunquam ita orasset, nam vel intelligit de fide informi,vel de formata: si de informi; ergo voluisset saluari homines moriẽtes sine charitate, quod quis credat? si de formata, non erat opus id petere: nam vbicumque sepeliatur, qui moritur cum charitate, damnari nõ potest. Adde, quod totum illud fragmentum redolet nouitatem, & proinde supposititiũ videtur: vocat enim Diuum Gregorium, quod nomen eo tẽpore erat inusitatũ. Item anteponit Cardinales Episcopis; quod repugnat Ioanni Diacono, qui in vita S. Gregorii scribit, ex Cardinalibus consueuisse promoueri à Gregorio multos ad Episcopatum, vt ad gradum altiorem, alia quoque habet non pauca signa nouitatis.

Secundum testimonium nihil noui adfert. Auctor enim ille sine nomine nõ vixit tempore S. Gregorii, sed posteriore tempore, redegit enim in compendium vitam S. Gregorii, quam scripserat fusissime Ioannes Diaconus.

Tertium testimonium iam est reiectum.

Quartum est contra ipsum Ciaconum; nam Ioannes Diaconus dicit, animam Traiani non esse liberatã de inferno, sed solùm id obtinuisse, vt in inferno existens non pateretur pœnam ignis, Ciaconus autem vult eam in cœlo beatam.

Quintum est etiam contra ipsum, nam beatus Thomas, vbi ex professo hoc tractat, nimirum in 4. dist.45. q.2. probabilissimum putat animam Traiani liberatam solùm à pœnis inferni vsque ad diem iudicii, ac deinceps cruciandam cum cæteris.

Sextum est valde obscurum, nam S. Brigitta non dicit Traianum esse saluum, sed solùm eleuatum ad gradum altiorem, vbi indicat in inferno aliquid salutis recepisse.

Septimum est expresse contra ipsum, nam Mechtildis dicit se petiuisse à Domino quid egerit cum animabus Samsonis, Salomonis, Origenis, & Traiani: & responsum esse, Deum velle esse omnibus incognitum, quid sua liberalitas cũ illis egerit. si ergo Deus vult esse incognitum: non est credendum auctoribus, qui asserunt, Traianum esse in cœlo. Adde, quod Deus in hac reuelatione coniungit Traianum cum Origene: At in Prato spirituali, quod citatur à VII. Synodo, & à Ioanne Diacono li. 2. c. 45. vitæ B. Gregorii, narratur alia reuelatio, qua Origenes visus est in Gehenna ignis cum Ario & Nestorio, & V. Synodus cap. 11. dicit anathema Origeni sicut Ario, Nestorio, & cæteris hæreticis.

Quantũ ad Secũdum quidam existimant, animas non posse vnquam de suis receptaculis egredi, sed omnes apparitiones esse Dæmonum, qui fingunt se esse animas de Purgatorio exeuntes, & suffragia postulantes. ita Tertullianus lib. de anima circa finem, & auctor quęstionũ ad Anthiochum q. 11. & 13. idem videntur dicere Chrysostomus hom. 29. in Matt. & homil. 2. & 4. de Lazaro, & Theophylactus in cap. 8. Matthæi, quanquam hi duo, si bene legantur, nõ dicunt, nullo modo posse animas egredi ad nos, sed non posse egredi pro arbitrio suo, nec verti in Dæmones, nec vagari inter nos more Dęmonum. Hæretici huius temporis omnes apparitiones animarũ rident, tanquam Dæmonum illusiones, præcipue Magdeburgenses.

Verissima tamen est Augustini sententia, lib. de cura pro mortuis, c. 15. & 16. nimiæ impudentiæ esse negare animas interdum ad nos redire Deo iubente vel permittente, habemus enim testimonia grauissimorum auctorũ, de regressu animarum ex omnibus receptaculis, præterquam ex Limbo puerorũ. Nam quod ex cœlo animæ beatæ ad nos aliquãdo veniãt, sunt exempla certissima apud Eusebium li. 6. hist. c. 5. Augustinum de cura pro mortuis, c. 16. Sulpitium in vita Martini, Paulinũ in vita Ambrosii, Theodoretum lib. 5. hist. c. 24. Gregorium lib. 3. Dialogorum, c. 24. & 25. & in VII. Synodo, act. 4.

Quòd ex Lymbo Patrũ apparuerint animæ, probat Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 15. & 16. ex lib. 1. Regum, c. 28. vbi Samuelis anima apparuit Saüli, & ex Matt. 17. vbi Moses apparuit cum Helia in monte Tabor: quamuis enim Hilarius in hunc locum, & Ambrosius lib. 1. de Cain, c. 2. dicunt, Mosem adhuc viuere, tamen contrarium expresse habetur Deut. vlt. & Iosue 1.

Quòd ex Purgatorio apparuerint, sunt exempla apud Gregorium lib. 4. Dialog. c. 40. & 55. & alios auctores suprà citatos. Quòd denique ex inferno, probat multis exẽplis auctor librorum de proprietatib⁹ apum, & idem apparet ex illa apparitione Doctoris Parisiẽsis in vita B. Brunonis, qui post triduum à morte, dixit se condemnatũ. Credibile est, animam illam mox à morte in infernum descendisse, sed tamen ter apparuisse, & Primo, manifestasse suam accusationem. Secundo, suum iudicium. Tertio, suam damnationem, vt hoc modo pluribus innotesceret hoc exemplum.

Quantum ad Tertium, quod aliqui ex Purgatorio vel Limbo Patrum fuerint ad vitam reuocati, nulli dubium esse potest. Nam mortui, quos excitarunt Helias, Helisæus, Dominus Christus, & Petrus, & Paulus, cum fideles fuerint, credẽtur fuisse in Purgatorio, aut in Limbo, neque vllum sequitur inconueniens, si ex his locis aliqui resurgãt, siquidem hoc nihil aliud est, quàm mutare illis exiliũ vel carcerẽ.

Dices, at iam erant certi de sua salute, & per resurrectionem fient incerti. Respondet bene Abulensis q. 57. in 4. Regum, omnes eos, qui ex Purgatorio aut Limbo Patrum in vitã reuocati fuerũt, sine dubio confirmatos fuisse in gratia, vt nullo modo perire potuerint, quia alioqui iniuria illis facta fuisset.

Quod autem ex cælo, aut inferno damnatorum reuocari possent ad vitam, videretur incredibile, nisi exstarent exempla, quæ negari non possunt: Nam B. Gr. li. 1. Dialo. c. 9. scribit, à S. Fortunato excitatum fuisse Marcellum quendam virum sanctum, qui ab Angelis in optimum locum ductus fuerat. Et ca. 12. scribit, à S. Seuero excitatum quendam virum pessimum, qui à Dæmonibus in infernum deducebatur. Ægesippus scribit lib. 3. c. 2. B. Petrum excitasse affinem quendam Cæsaris Ethnicum à morte. Nec dubitari potest quin Apostoli aliquos Ethnicos

excitarint. Maximus ser. 2. de S. Agnete, dicit ab ea excitatum filium Præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Euodius lib. 1. de miraculis S. Stephani, dicit, puerulum mortuum ante Baptismum, ad reliquias S. Stephani excitatum.

Dico igitur, beatos iam existentes posse non reuocari ad vitam; siquidem beatitudo includit certitudinem de non amittenda vnquam felicitate, vt B. Augustinus docet de corept. & gratia, c. 10. & ratio est manifesta, quia beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus; non habet autẽ omnia bona; qui non habet illam certitudinem. Si igitur aliqui sancti viri redierũt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus præuidens eorum excitationem, distulit eorum beatificationem, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco, vt accidit Marcello illi, de quo Gregorius loquitur.

De damnatis similiter dico, damnatum absolutè ad pœnas æternas, non posse reuocari ad vitam, quoniam alioqui fieret incerta impiorum damnatio; & sanè B. Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, ca 24. nimiæ præsumptionis esse dicit asserere, eos non mansuros perpetuò in igne, quibus Veritas dicit, *Ite in ignem æternum.* dicit autem hoc Veritas omnibus, quos damnat tàm in particulari, quàm in vniuersali iudicio. Præterea nullus esset damnatorum, qui non posset sperare salutem, & pro quo non possemus orare. nũc enim non oramus pro infidelibus damnatis, quia secundum fidem credimus eos non posse saluari; at si possunt saltem ex priuilegio saluari, certè pro illis orandum esset sicut in hoc mundo oramus pro obstinatis in malo, vt Deus det illis gratiam efficacem, quæ certè non datur, nisi ex priuilegio.

Sed obijcit Abulensis quæst. 57. in 4. librum Regum, ei, qui excitatur ab inferno damnatorum, non remittitur neque culpa, neque pœna, per ipsam excitationem, neque aliud miraculum hic necessarium est, quàm simplex mortui resuscitatio; ergo fieri potest, vt tales redeant. Respondeo, non remitti culpam neque pœnam, sed dari beneficium æquiualẽs, quia ponitur in statu, in quo poterit à culpa & pœna liberari: ex quo sequuntur omnia absurda suprà dicta, quòd non erit certa impiorum damnatio: quod illi sperare potuerunt: quòd licebit eis orare.

Ad illa exempla, quæ adferuntur, respondet Sotus in 4. dist. 45. q. 2. art. 2. omnes Ethnicos, quos Apostoli excitarunt, laborasse ignorantia inuincibili fidei, & proinde in Purgatorio fuisse.

At quid respondebit Sotus Ambrosio, qui ser. 90. & Maximo, qui ser. 2. dicunt, beatam Agnetem excitasse filium Præfecti, quem Diabolus necauerat, cum voluisset ipsam virginem sanctam stuprare? Igitur dico, eos, qui sunt excitati, cùm merentur pœnas æternas non fuisse damnatos, sed suspensam eorum sententiam, & interim punitos secundum præsentem iniustitiam, vt B. Thomas docet in 4. sent. dist. 45. q. 2. art. 2. quomodo etiam respondet Richardus, Durandus, & alij ibidem.

CAPVT IX.

De tempore, quo durat Purgatorium.

IAm vero de tempore, quo Purgatorium permanebit, duo sunt errores extremi. Primus error est Origenis, qui extendit tempora Purgatorii vltra diem resurrectionis, ita enim habet hom. 14. in Lucam; *Ego puto*, inquit, *quod & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos, atque pur-*

A *gante: nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Hic tamen est error exploratus; nam B. Augustinus lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 16. *Purgatorias pœnas*, inquit *nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium.* Et ratio est, quia Dominus Matth. 25. in iudicio solùm duos ordines hominum dicit futuros, vnum beatorum, alterum damnatorum.

Dices; Anima non peccauit sola, sed simul cum corpore, igitur simul cum corpore purgari debet; proinde post resurrectionem homines purgabuntur.

Respondeo, si argumentum concluderet, probaret etiam, animam separatam non posse puniri in inferno, nec voluptatibus in cœlo frui, contra Euan- B gelium Lucæ 16. *Crucior in hac flamma.* Et Lucæ 23. *Hodie mecum eris in paradiso.*

Dico igitur, meritò puniri animam etiam solam; quia ipsa est subiectum & caussa efficiens peccati; nam sunt quædam opera hominum, quæ non possunt fieri, nisi à toto composito, nec recipi, nisi in totum compositum, vt illa omnia, quæ fiunt à potentiis organicis, vt loqui, videre, audire, &c. & talia, dissoluto composito, non inueniuntur ampliùs, & si quidem tale esset peccatum, argumẽtum planè concluderet. at non ita est; peccatum enim est actus liberi arbitrii, & ideo à sola voluntate propriè fieri dicitur, & in sola voluntate formaliter inuenitur; C dissoluto ergo homine, peccatum integre, & solum reperitur in voluntate, & per illam in anima, non autem in carne mortua: ibi autem puniri vel purgari debet, vbi inuenitur.

Adde etiam, quòd caro suo modo quoque punitur; nam, vt anima separata punitur pœna damni, quia caret visione Dei, & pœna sensus, quia torquetur igne, ita caro punitur pœna damni, quia caret vita, & pœna sensus, licet impropriè, quia paulatim putresit, & in cineres redigitur: tamen prior solutio est melior, nam etiam corpora Sanctorum hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

Alter error est Lutheri, qui è contrario nimis bre- D ue efficit Purgatorium. Vult enim omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in ijs, qui in fide moriuntur, & ideo nullum aliud esse Purgatorium præter mortem. Hic error facilè refelli potest: nam per reliquias peccatorum, vel intelligitur fomes, vel mali habitus contracti, vel reatus pœnæ temporalis, & peccata venialia: hæc enim sola & omnia remanere possunt in homine iustificato ex ijs, quo ad peccatũ pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici possunt. Ac primùm, fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur sensualitas; sed nõ propter fomitem nos Purgatorium cõstituimus, alioqui etiam pueri baptizati morientes, deberent purgatorias pœ- E nas pati, cùm Baptismus eis non abstulerit fomitem. At S. Augustinus lib. 21 de ciuit. Dei, cap. 16. disertè docet, eiusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate existunt, non necessariò extinguũtur per mortem, quandoquidem sunt in potentiis, quæ organo non sunt alligatæ, vt patet. nec tamẽ propter huiusmodi habitus constituimus purgatorium, nam alioqui sequeretur, adultos, qui post multos malos habitus contractos baptizantur, & statim moriũtur, vel certe pro Christo occiduntur, non posse saluari, nisi per Purgatorium, quia nec Baptismus, nec Martyrium dissoluit eiusmodi habitus. Videmus enim baptizatos adhuc habere easdem malas propensiones, quas antea habebant, & oportere eos paulatim actibus contrariis eiusmodi habitus tollere.

Credibile igitur est, omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animæ separatæ, quem statim à separatione elicit. Etsi enim hîc non possit vno actu destrui habitus contractus per multos actus, tamen ibi poterit, quia actus ille multò vehementior erit: cum anima tunc sit potentior, quãtum ad actus spirituales, nec habeat fomitem cõtrarium & resistentem, vt hîc habet.

Restat ergo reatus pœnæ, & peccata venialia, quæ proprie dici possunt reliquiæ peccatorum, ob quas est Purgatorium. Has autem reliquias aliquãdo certum est in morte purgari, aliquando certum est non purgari, aliquando dubium est quid fiat, & probabilissimum est, partim purgari, partim non purgari.

Probo singula. Ac Primum quidem, quia mors violenta pro Christo suscepta, quæ dicitur martyriũ sine dubio purgat omnes huiusmodi reliquias. Cyprianus enim lib. 4. epist. 2. clare dicit, peccata omnia passione purgari: & quod non loquatur de culpis mortalibus, patet, quia ibidẽ dicit, sine charitate nec martyrium quidquam prodesse, quod ante Cyprianum docuerat B. Paulus in priori epist. ad Cor. c. 13. itaque Ecclesia nunquam orat pro Martyribus, quia, vt Augustinus dicit, ser. 17. de verbis Apostoli: *Iniuria est orare pro Martyre, cuius nos debemus potius orationibus commendari.*

Secundum probo: nam qui moriuntur inuiti, vel sine vsu rationis, vt amentes & dormientes, & quos repentini casus opprimunt, non possunt ea morte vllo modo purgari, nam vel ipsa mors per se absolute purgat: vel ratione alicuius voluntatij actus ipsam cõcomitantis. Non Primum, quia mors secundum se est quid naturale, saltem post primi parentis peccatum; vnde communis est bonis & malis, imò hominibus & iumentis; at per naturalia, quæ necessariò eueniunt, non meremur, nec demeremur, nec possumus dissoluere debita voluntariè contracta; igitur si mors purgat; id fit ratione volũtarij actus concomitãtis; at nos loquimur hoc loco de illis, qui sine vllo eiusmodi actu moriuntur. Præterea, videmus sæpe optimos viros pati mortem durissimam, & minus bonos leuissimam. At si in morte deberent purgari reliquiæ peccatorum, necessariò contrarium fieri deberet.

Tertium probo: nam multi sunt, qui æquo animo mortem tolerant propter sua peccata, quorum patientia sine dubio iuuat ad satisfaciẽdum, sed vtrum æquiualeant debita contracta per peccata, nemo certo scire potest.

Præter hos errores fuit opinio Dominici à Soto, in 4. sent. dist. 19. quæst. 3. art. 2. neminem in Purgatorio manere ad decem annos; & ratio eius est, quia si hîc in terris aliquibus pœnis breui tempore liberari possumus ab omni pœna, quare non multo citiùs in Purgatorio, cùm illę pœnæ in infinitum sint grauiores, & intensiores istis? Præterea hic sunt prolixæ pœnæ, quia non possunt esse multùm intensæ, nam subiectum destruerent; at post hanc vitam possunt esse intensissimæ, quia subiectum est incoruptibile: ergo credibile est, Deum illas animas ad gloriam anhelantes breuissimo tempore per intensissimas pœnas purgare. Sed istæ rationes non concludunt.

Ad Primum dici potest, hic esse tempus misericordiæ, illi iustitiæ.

Ad Secundum dico, Deum posse compensare extensionem intensione, sed nolle, alioqui sequeretur, animas non manere in Purgatorio ad vnam horam, quia potest Deus augendo intensionem redigere pœnas decem annorum ad vnam horam.

Præterea, repugnant huic sententiæ probatissimæ visiones Sanctorum. Scribit enim Beda, lib. 5. hist. cap. 13. cuidam ostensas fuisse Purgatorii pœnas, dictumque illi esse, animas, quæ in Purgatorio degunt, saluandas omnes in die iudicii, licet aliquę orationibus & eleemosynis viuentium, & præcipuè altaris sacrificio iuuentur, vt etiam ante diem iudicii liberentur; vbi clarè indicat, aliquos iam defunctos vsque ad diem iudicii mansuros in Purgatorio. Similes visiones multas afferre possemus ex Dionysio Carthusiano, & ex aliis.

Repugnat etiam Ecclesiæ consuetudo, quæ anniuersaria sacra celebrat pro defunctis; etiamsi constet, eos ante centum vel ducentos annos esse mortuos, quod certè non fieret, si Ecclesia crederet, non puniri animas vltra decem annos. Res igitur est incertissima, & non nisi temerè definiri potest.

CAPVT X.

Qualis sit Purgatorij pœna.

DE pœnis Purgatorii quædam sunt certa, & quædam dubia. Primo, certum est Purgatorii pœnam non esse desperationem & metum Gehennæ, vt Lutherus sentit: id enim iam refutatum est.

Secundo, certum est etiam, vnam Purgatorii pœnam esse carentiam diuinæ visionis: non enim possunt animæ illæ non dolere, quòd videant se propter suas culpas impediri à fruitione Summi Boni: quæ vocatur pœna damni.

Certum est Tertio, præter hanc pœnam esse etiam aliquam aliam pœnam, quam Theologi vocant pœnam sensus, quæ consistit in aliquo dolore prouenienente aliunde, quàm ex carentia visionis Dei: vt enim qui peccat auertit se à Summo Bono, & conuertitur inordinate ad creaturas, ita postea puniri debet non solùm carentia Summi Boni, sed etiam afflictione inflicta ab aliquo alio creato obiecto.

Certum est Quarto, in Purgatorio, sicut etiam in inferno, esse pœnam ignis, siue iste ignis accipiatur propriè, siue metaphoricè, & siue significet pœnam sensus, siue damni, vt quidam volunt. Quòd enim aliquis ignis sit in Purgatorio & inferno, patet tum ex illis verbis B. Pauli, 1. Cor. 3. *Saluus erit quasi per ignem.* Et Matt. 25. *Ite in ignem æternum.* tum ex testimoniis Patrum citatis in 1. libro, omnes enim ignem appellabant Purgatorii pœnam.

His certis positis, & in quibus omnes conueniunt, dubium est. Primo, An ille ignis sit propriè dictus ignis, an metaphoricè? Secundo, si propriè dictus, quomodo possit agere in animas separatas? Tertio, à quibus ministrentur istæ pœnæ à Dæmonibus ne, an ab Angelis bonis, an per se agant? Quarto, an ista pœna sit maior omnibus pœnis huius vitæ.

CAPVT XI.

Ignem Purgatorij esse corporeum.

QVantum ad Primum, communis sententia Theologorum est, verum & proprium esse ignem & eiusdem speciei cum nostro elementari, Quæ sententia non est quidem de fide, quia nusquam ab Ecclesia definita est, imò in Concil. Florentino, Græci apertè professi fuerant, se non ponere ignem in Purgatorio, & tamen in definitione facta sessione vltima, definitur Purgatorium esse, nulla

mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima.

Primo, propter consensum Scholasticorum, qui non potest nisi temere contemni.

Secundo, propter Gregorii auctoritatem, lib. 4. Dialog. c. 29. vbi disertè asserit, ignem, quo puniuntur animæ esse corporeum. Neque obstat, quod lib. 15. c. 14. moralium dicit, ignem gehennæ esse incorporeum; est enim mendum scriptorum, qui posuerunt (incorporeum) pro (corporeum.) vt patet ex sequentibus, dicit enim statim corporaliter vrere.

Tertio, propter August. qui in eandem sententiam propendet, lib. 21. c. 10. de Ciuit. Dei.

B Quarto, quia in Scriptura passim pœna impiorum vocatur ignis; & regula Theologorum est, vt verba Scripturarum accipiantur propriè, quando nihil absurdi sequitur.

Quinto, quia corpora damnatorum puniētur igne post resurrectionem, vt patet Matth. 25. *Ite in ignem æternum*; at corpora non possunt vri, nisi igne corporeo. Est autē idem ignis corporum damnatorum, & spirituum corpore vacantium; nam ibidem dicitur: *Qui paratus est Diabolo & Angelis eius.*

Sexto, quia Sapient. 11. dicitur: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur, sed homines peccant sæpe sensibilia oblectamenta inordinatè cupiendo, ergo puniri debent sensibilibus obiectis; ignis igitur quo puniuntur, sensibilis est.

C Septimo, id confirmatur ex eruptionibus ignis in monte Æthna, aliisque locis, de quibus diximus, cap. 6.

CAPVT XII.

Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas vrat.

DE Secundo verissima sententia est, non posse in in hac vita scire, quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream; id enim ingenue cōfitetur Durandus in 4. dist. 44. quæst. vlt. & ante Durādum B. August. li. 21. de Ciuit. Dei, c. 10. vbi dicit, animas torqueri ab igne miris, sed veris modis, & B. Gregorius, cùm lib. 4. Dialo. c. 29, dicit, ex igne visibili inuisibilem pœnam animas trahere; vocat enim inuisibilem pœnam, quia occulta & incognita est nobis.

D Sed licet non sciamus, quomodo id fiat, posse tamen fieri docet Augustinus ex alio simili; videmus enim animam incorporeā vniri corpori humano, & ei vitā dare, & cū illo simul gaudere & pati, cùm tamen modus huius vnionis sit plane ineffabilis. Quis capiat, quomodo spiritus sit forma corporis, cùm inter corpus & spiritū nulla sit proportio? Sicut ergo potuit vniri spiritus carni, vt illi vitam communicaret, ita potest vniri spiritus igni, vt ab illo pœnam trahat, licet modus vtriusq; vnionis sit prorsus incognitus.

CAPVT XIII.

An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.

E DE Tertio dubio res est omnino incerta; nam quod non torqueantur à Demonibus, nec ab Angelis, sed à solo igne, docent Scholastici, vt S. Thomas in 4. dist. 20. art. 3. & rationem reddūt, quia omnes animæ Purgatorii in vltimo cōflictu Diabolum superarunt, ideo non decet iustitiam diuinam, vt sinat eas ab hoste deuicto vexari. Deinde, hic in terris etiam perfectos viros Dæmones vexant, quia sperant se posse eos ad peccatum pertrahere; at animas Purgatorij sciunt in gratia confirmatas, non posse cadere, & vexationem illis necessariò profuturam ad celeriorem purgationem; non igitur credibile est Dæmonum opera animas illas cruciari.

Ex altera parte, quòd à Dæmonibus torqueantur animæ Purgatorii, docent multæ reuelationes, vt illa B. Fursæi apud Bedam li. 3. hist. c. 19. & apud Dionysium Cartusianū libro de quatuor nouissimis, & lib. 1. vitæ B. Bernardi, c. 10. Maneat igitur & hoc inter secreta, quæ suo tempore nobis aperientur.

CAPVT XIV.

De grauitate pœnarum.

DE Quarto, pœnas Purgatorii esse atrocissimas, & cum illis nullas pœnas huius vitæ cōparandas docent cōstanter Patres. Augustinus in Psal. 37. *Quamuis*, inquit, *salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* Gregorius in Ps. 3. pœnitentialem: *Illum*, inquit, *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* Beda in eundem Psalmum dicit nulla esse supplicia martyrum, vel latronum cum illis purgatoriis pœnis conferenda. Idem habet B. Anselmus in 1. Cor. 3 & B. Bernardus serm. de obitu Humberti.

Idem probant omnes reuelationes, quæ apud Bedam lib. 3. & 5. histor. apud S. Brigittam, apud Dionysium Cartusianum, in vita Christinæ mirabilis habentur.

Idem probat ratio, saltem de pœna sensus. nā tàm ad dolorem, quàm ad gaudium tria concurrunt, potentia, obiectum, & coniunctio vnius cum altero. Iam quantum ad potentiam, sine comparatione capacior est doloris potentia rationalis, quàm animalis, nam quantum ad apprehēsionem, intellectus est veluti fons, sensus veluti riuulus: quantum ad appetitum, voluntas est veluti fons, appetitus inferior est veluti riuulus. cum ergo anima ipsa nuda immediate torqueatur, maximus debet esse ille dolor ex parte patientis: nunc enim non tàm anima, quàm corpus torquetur, & per corpus aliquis etiam dolor ad animam transit.

Quantum ad obiectum, si ibi est verus ignis, erit omnino acerrimus, cum ad hoc solum sit institutus vt sit instrumentū iustitiæ diuinæ; si non sit ignis verus, erit aliquid multò horribilius, quale Deus parare potuit, qui potētiam suam in hac ostēdere voluit.

Quantum ad cōiunctionem, maxima erit: nam hic vbi sunt omnia corporalia, non fit cōiunctio, nisi per contactum extremitatum, & superficierum, at ibi animam suam intime pœna illa penetrabit.

Quamuis autem aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorii esse maiores pœnis huius vitæ, tamen dubium est, quomodo hoc intelligatur, nam B. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. docet duo. Primo, pœnam damni esse maximam pœnarum tàm quæ in Purgatorio, quàm quæ in hac vita reperiri possint. Secundo, dicit minimam pœnam Purgatorii esse maiorem maxima pœna huius vitæ.

Primum probat, quia sicut possessio desiderati boni gignit gaudium: ita absentia desiderati boni gignit dolorem: Sed bonum, quod animæ Purgatorii desiderant, est summum, & desiderium etiam est maximum, intellectus enim clarius cognoscit, quàm magnum bonum sit videre Deum, & appetitus tum naturalis, tum etiam infusæ charitatis exerit vires, & intensissimus est, nec impeditur à mole corporea, & sensibilibus delectationibus: vt in hac vita exēpla dari possunt, vt si quis vehementissima fame

vexaretur,

A

vexaretur, vel arderet siti intolerabili, & videret ante se mensam instructam optimis cibis, dulcissimòque vino, nec posset quidquam attingere, & tamen sciret alioqui sibi parata illa omnia fuisse.

Probat deinde: Secundum S. Thomas, quia omnis qui in Purgatorio degit, cruciatur saltem hac pœna damni quæ est omnium maxima, ergo minima pœna Purgatorii est maior, quam sit maxima pœna huius vitæ.

At S. Bonauentura in 4. dist. 20. quæst. 2. docet Primo pœnam damni in Purgatorio non esse maiorem omni pœna, siue Purgatorii, siue huius vitæ. Secundo docet, Purgatorii pœnas esse maiorem pœnis huius vitæ, solum in hoc sensu, quia maxima pœna Purgatorii est maior, quam sit maxima pœna huius vitæ, licet aliqua pœna Purgatorii reperiatur minor aliqua pœna huius vitæ. Quæ sententia mihi placet; nam licet absentia summi boni ex se generet

B

in amante summam tristitiam, tamen in Purgatorio mitigatur hæc tristitia, & leuatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi; ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, & quo magis propinquat finis illius exilii, tantò magis gaudium crescit. Itaque solum in inferno pœna damni est summa, quia est annexa desperationi certissimæ, & de hac loquitur Chrysostomus hom. 24 in Matt. cum mille Gehennas dicit nihil esse, si conferantur cum amissione diuini conspectus; & Augustinus, qui in Enchir. c. 112. dicit, minimam pœnam damni, si tamen æterna sit, maiorem esse omnibus pœnis huius vitæ.

Dices; At damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt videre.

Respondeo, non diligunt Deum propter Deum,

C

sed tamen propter seipsos coguntur cõspectum eius ardentissime diligere, quia intelligunt in visione Dei cõsistere suum summum bonum.

Confirmatur hoc argumentum. Primo, quia si pœna damni esset grauissima etiam in Purgatorio, sequeretur, Patres in Limbo passos fuisse grauissimam pœnam: quod adeò falsum est, vt Luc. 16. dicat Abraham diuiti damnato de Lazaro: *Tu cruciaris, hic vero consolatur.* Et B. Augustinus epist. 99. negat, posse intelligi de sanctis Patribus illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni,* quia nimirum non in doloribus, sed in requie illos Christus inuenerit. Et B. Gregorius lib. 13. moralium, ca. 22. dicit, Patres in inferno non tor-

D

menta vlla, sed requiem habuisse.

Confirmatur Secundo, quia Augustinus, Gregorius, Beda, Anselmus, & Bernardus, cum dicunt, pœnam Purgatorii esse maiorem omni pœna huius vitæ, diserte loquuntur de pœna ignis, per quam intelligunt omnes pœnam sensus, non damni.

Alterum dictum Bonauenturæ probatur Primo, quia ex certis reuelationibus constat, aliorũ pœnam esse tam exiguam, vt nihil pati videatur, quales sunt illi, qui albis vestibus induti, visi sunt in locis amœ-

E

nis & lucidis, apud Bedam, lib. 5. hist. cap. 13.

Secundo probatur, quia potest fieri, vt quis moriatur, nullum debitum secum ferens, nisi vnius verbi ociosi: at incredibile videretur, propter vnum solum ociosum verbum pati debere aliquem supplicia grauiora omnibus pœnis huius vitæ.

Tertio, quia licet sit quæstio; An pœnæ Purgatorii semper crucient æque grauiter, ab initio vsque ad finem purgationis; an verò paulatim minuantur, donec finem accipiant: tamen probabilior sentẽtia est, paulatim remitti: hinc autẽ sequitur, non quamlibet Purgatorii pœnam esse maiorem maxima pœna huius vitæ: nã pœna illa Purgatorii, quæ est prope finem, debet esse adeò remissa, vt amplius remitti non possit, hic autem pœnæ inueniuntur intensissimæ, quæ plurimum remitti possent.

Quod autem pœna Purgatorii paulatim remittatur, probatur: nam S. Bernardus in vita S. Malachiæ scribit, oranti Malachiæ pro sorore defuncta, ipsam defunctam ter apparuisse. Primò, in veste nigra, & extra Ecclesiam. Secundò, in veste subfusca, & intra limen Ecclesiæ. Tertio, in veste alba, & ad ipsum altare cum cæteris Sanctis. Ex quibus ipse intellexit, animam sororis paulatim remittẽtibus se pœnis ad finem purgationis venisse. Et similes multæ visiones adferri possent.

CAPVT XV.

Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.

QVatuor explicanda sunt de suffragiis defunctorum. Primum an suffragia viuorum prosint defunctis. Secundum, quot sint genera suffragiorum. Tertium, à quibus fieri possint, Quartum, quibus prosint.

De Primo, hæretici huius temporis omnes & alii veteres, quos citauimus initio huius disputationis, negant, prodesse defunctis viuorum suffragia. Quòd autem prosint, probari potest Scripturis, Conciliis, Patribus, & apparitionibus animarum, quæ omnia peti debent ex prima quæstione. Quibus addenda est ratio, quam tunc non attulimus, quia præsupponebat Purgatorium esse, quod nondum erat demonstratum.

Ratio est Petri Cluniacensis in epist. contra Petrobrusianos: Ecclesia tota est vnum corpus, cuius caput est Christus, ergo debet habere communicationem tam capitis cum membris, quàm membrorum inter se; nam, vt dicitur 1. Cor. 12. per inuicẽ sollicita sunt membra, & si quid patitur vnũ mẽbrum, cõpatiuntur omnia membra. Sed iusti defuncti sunt mẽbra huius corporis; nam sunt colligati nobiscum & cũ Deo in fide, spe, & charitate, vnde B. August. li. 20. de Ciuit. Dei, c. 9. *Neque enim, inquit, piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est regnum Christi.* Igitur viuentes possunt ac debent iuuare defunctos, vt membra eiusdem corporis.

Præterea Christus qui caput est, profuit viuens in terris viuentibus, mortuus mortuis, viuens mortuis, & mortuus viuentibus, ergo etiam decet, vt membra inter se ita agant, vt iusti viuentes viuentibus mortui, mortuis, viuentes mortuis, & mortui viuentibus, prosint. Ac primùm, quod Christus viuens profuerit viuentibus, patet, quia remisit peccata Magdalenæ Luc. 7. Paralytico Matt. 9. Zachæo Luc. 19. Petro Luc. 22. Latroni Luc. 13. curauit etiam corporaliter plurimos, vt dicitur Marc. 1. Actor. 10. & alibi. Quod mortuus mortuis, patet; nam descendens ad inferos, soluit plurimos a doloribus inferni, vt dicitur Act. 2. & simul aperuit sepulcra, & multa corpora Sanctorum excitauit, Matth. 27. Quod viuens mortuis, patet; nam puellam in domo, adolescentem in via, Lazarum in sepulcro mortuos reuocauit ad vitam, Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 11. Quod denique mortuus viuis patet; nam morte sua vitam nobis æternam pro meruit, & nunc in cœlo semper interpellat pro nobis, & aduocatum nostrum agit, Heb. 7. & 1. Ioan. 2.

Probatur Tertio & vltimo: nam ex quatuor membris diuisionis, tria sunt certa manifesta, ergo & quartum debet habere locum: nam quod viuen-

tes iuuentur à viuentibus, nemo negat, cum videamus doceri, instrui, pasci verbo & Sacramentis alios ab aliis, & Iacobus dicit, cap. 5. *Orat pro inuicem vt saluemini.*

Quòd etiam mortui mortuis prosint, patet: nam Helisæus mortuus mortuum aliũ suscitauit, 4. Reg. 13. & Abrahã mortuus in sinũ suum Lazarum mortuum recepit, Luc. 16. Nec vlli dubium esse debet, quin Sanctorum defunctorum animæ cum Christo regnantes, orent pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus, cuius contrariũ temere asserit Dominicus à Soto lib. 4. sententiar. dist. 45. quæst. 3. art. 2. nã præter Petrum Cluniacensem loco notato, B. Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 4. ad hoc dicit prodesse mortuis sepulturã in Basilicis Martyrũ, vt qui recordatur mortui, simul recordetur Martyris, & eius precibus mortui animam commendet. & Ecclesia tota in illa oratione, Deus veniæ largitor, &c. supplicat Deo, vt B. Maria intercedente, & omnibus Sanctis; animas defunctorum ad perpetuæ beatitudinis consortium peruenire concedat.

Quod autem mortui prosint viuentibus, patet: nã 2. Machab. 15. legimus, Oniam & Hieremiã iam dudum defunctos, visos fuisse orare pro populo Iudęorum viuentium. Porrò beneficia exhibita à sanctis defunctis, hominibus hic viuentibus, innumerabilia & certissima sunt. Vide Augustinum lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 8. & Theodoretum in libro de Martyribus. Non est incredibile, etiam animas Purgatorii pro nobis orare, & impetrare quandoquidem anima Paschasii & S. Seuerini miracula operabantur, etiamsi in Purgatorio degerẽt, vt patet ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & Petro Damiano in epist. de miraculis sui temporis.

Et quanquã S. Thomas in 2. 2. q. 83 ar. 11. ad 3. contrarium docet, tamen ratio eius non conuincit: nam si animæ illæ non orant pro nobis, vel caussa est quia non vident Deum, vel quia sunt in maximis tormentis, vel quia sunt nobis inferiores, sed nihil horũ dici potest. Non Primum, quia tempore veteris Testamenti orabant Sãcti defuncti pro viuis, vt patet ex 2. Machab. vlt. cum tamen nec illi viderent Deum.

Non Secundum, quia diues in inferno orabat pro fratribus suis. Luc. 16. dum esset tamen in maioribus tormẽtis, quàm sint animæ in Purgatorio. Præterea Martyres in hoc mundo in tormẽtis constituti orabant pro se, & aliis, vt patet de S. Stephano, Act. 7. Item dolor animabus nõ perturbat vllo modo iudicium rationis, nec impedit affectũ bonũ volũtatis, ista enim nobis accedũt ratione corporalium organorũ, quibus illæ carent. Denique, non videtur dubiũ, quin pro seipsis orent, non obstãtibus tormẽtis.

Non etiam Tertium, quia in hoc mundo nos oramus pro Episcopis & summis Pontificibus qui sunt nobis superiores, & etiam oramus pro illis, quos non dubitamus nobis esse sanctiores, sicut orabant Christiani olim pro Apostolo Paulo, qui eorũ orationes petebat, Rom. 15. & alibi.

Præterea, animæ Purgatorij etiãsi nobis sunt inferiores ratione pœnarũ, tamẽ superiores sunt ratione gratiæ & charitatis in qua iã cõfirmatæ sunt; oratio autem, quæ ex charitate procedit, hãc potissimũ superioritatẽ requirit, si vllã requirit, ergo probabile est eas pro nobis orare. Sed quãquam hæc vera sint, tamẽ superfluum videtur ab eis ordinarie petere, vt pro nobis orent: quia non possunt ordinariè cognoscere quid agamus in particulari, sed solũ in genere sciunt nos in multis periculis versari, sicut nos de illis solum in genere scimus eas valde torqueri: nam nec rebus nostris intersunt, vt probat B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. nec in Deo ora-
A tiones nostras vident, cum non sint beatę, nec est verisimile eis reuelari ordinariè, quid agamus, vel petamus. Si ergo viui prosunt viuis, mortui mortuis, mortui viuis, cur non etiam prodesse poterunt viui mortuis? Superest argumenta soluere, quæ restant præterea, quæ fecimus in prima & secunda quæstione. Argumentum Primum, Eccles. 9. *Viuentes sciunt se morituros: mortui autem nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem, nec partem in hoc sæculo in opere, quod sub Sole geritur.*

Respondeo, loquitur Sapiens de bonis huius vitę, & vult dicere mortuos nõ scire, quid agatur de reb⁹ quas hic reliquerũt, nec posse illis vti propria actione, vt comedẽdo, bibẽdo, eleemosynas faciendo, &c. Ideo sequitur: *Vade ergo, & comede in lætitia.* Non ta-
B men hinc concluditur, quin à nobis iuuari possint.

Secundo, obiicit Caluinus præfatione Institutionis Ambrosiũ, qui lib. 1. de Abraham c. 9. *Docemus*, inquit, *vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Hoc non faciunt*, inquit Caluinus, *qui perpetuam de mortuis sollicitudinem gerunt.*

Respondeo, Ambrosium hic agere de luctu & ponpa funeris, quã meritò vult esse moderatã: quòd autem non prohibeat sollicitudinẽ orandi pro defunctis, patet ex oratione ipsius de obitu Valẽtiniani iunioris: nam in fine alloquẽs Gratianum & Valentinianum defunctos, ait: *Beati ambo si quid meæ orationes valebunt: nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, omni-*
C *bus vos oblationibus frequentabo.*

Tertio, obiiciunt Hieronymũ, qui in c. 6. ad Galatas exponens illud: Vnusquisque onus suum probabit: *Docemur*, inquit, *per hanc sententiolam nouum dogma, quod latitat: dum in præsenti sæculo sumus, siue orationibus, siue consiliis inuicem posse nos coadiuuari: cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vnumquẽque portare onus suum.* Hæc autem Hieronymi sentẽtia ab Ecclesia approbata videtur, quippe quæ in decretum Gratiani cap. In præsenti 13. q. 2. iamdudum relata est.

Respondeo, Hieronymum loqui de iis, qui morta-
D liter peccant, & sine pœnitentia moriuntur, vt Gratianus annotauit. Vel dicendum, Hieronymum loqui de nouissimo iudicio, quando cessante Purgatorio cessabunt etiam suffragia, & solum iudicis vltimi sentẽtia exequutioni mandabitur. Quod ita sit Hieronymus intelligendus, patet ex libro ipsius contra Vigilantiũ, vbi grauiter accusat Vigilantiũ quod dixisset, posse nos orare pro inuicem dum viuimus, post mortem autem nullius pro altero orationem audiendam.

Quarto, ita ratiocinantur: Melius est per se, quàm per alium satisfacere, minus enim beatus qui per alium quàm qui per se satisfacit, ergo non debemus orare pro defunctis, ne illis gloriam minuamus.

Respondeo, in hac vita melius est per se satisfacere, quàm per alium, quia dum satisfacimus, simul meremur gratiæ & gloriæ augmentum: At in Pur-
E gatorio, vbi animæ non possunt mereri, non est melius satisfacere per se, quàm per alium.

Quinto, Nescimus, inquiunt, vbi defuncti nostri sint, & sępe dum putamus eos in Purgatorio esse, illi sunt in inferno, vel etiam in cœlo, ergo frustrà oramus.

Respondet Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. vlt. melius esse, vt supersint suffragia iis, qui non egent, quàm vt desint js, qui egent: sicut benefacimus iniustis in hoc mundo, ne prætereantur

iust i,

iusti. Adde, quòd opus bonum nunquam est frustra: nam est meritorium facienti, etiam si nihil prodesset ei pro quo fit.

Sexto, Dei iustitia reddit mala pro malis, bona pro bonis: sed nemo patitur pro culpa alterius, quia non portabit pater iniquitatem filij, Ezech. 18. nemo igitur debet frui bonis alienis.

Respondeo, neminem pro culpa alterius puniri, nisi particeps sit eiusdem culpæ, vel consensu, vel imitatione. De talibus enim dicitur Exod. 20. *Deus puniet peccata patrum in filijs in tertiam & quartam generationem:* quod intelligitur, quando filij imitantur parentes, vt exponit Hieronym. in cap. 18. Ezechielis, August. in Psal. 108. Chrysost. homil. 29. in Genes. & Greg. lib. 15. moral. cap. 22. Ita ergo non est absurdum, aliquem frui bonis alterius, si cum vtriusque consensu & voluntate fiat, vt hoc loco: nam animæ Purgatorij cupiunt iuuari, & nos volumus eas iuuare; præterea punire vnum pro alio, iniustitia est; at acceptare bona vnius pro altero, misericordia & liberalitas est.

CAPVT XVI.

Quot sint genera suffragiorum.

QVantum ad secundum, tria sunt genera suffragiorum. Sacrificium Missæ, Oratio, & opera quælibet pœnalia & satisfactoria, vt eleemosyna, ieiunia, peregrinationes, & similia. Porro distinguimus orationem ab operibus satisfactorijs, cùm tamen etiam ipsa sit satisfactoria, quia oratio duobus modis iuuat defunctorum animas; vno modo, vt opus quoddam pœnale & laboriosum, & hoc modo poterat comprehendi sub opere satisfactorio, alio modo iuuat, vt est impetratoria, quod est ipsi orationi proprium; quomodo etiam beatorum orationes prosunt nobis, & animabus Purgatorij, licet satisfactoriæ non sint.

Ad hæc iuuantur etiam defuncti indulgentijs, sed ideo non faciunt illæ quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil aliud est quã applicatio satisfactionũ, seu pœnaliũ operum Christi & Sanctorum defunctis. Nam idcirco dicũtur indulgentiæ concedi defunctis per modũ suffragij, non per modum absolutionis: non enim potest Põtifex absoluere defunctos à pœnis, quomodo absoluit viuentes, quia illi non sunt ei subiecti, isti sunt; potest tamen tanquam summus dispensator thesauri Ecclesiæ cõmunicare illis bona opera pœnalia quæ in thesauro sunt. Sed hac de re alibi dicendum est, vide interim Caiet. to. 1. opusculor. tract. 16. qu. 5. & 6.

Quod hæc ita sint, patet ex testimoniis Patrum: Ambrosius de sacrificio & oratione pro defunctis, sic loquitur lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lacrymis tuis, sed orationibus animam eius Domino commendandam.* De eleemosyna autem agit in lib. 2. de excessu Satyri fratris, qui inscribitur, De fide resurrectionis, hortatur enim parentes, vt portionem hæreditatis, quæ ad filios mortuos pertinebat, spiritus ipsorũ per eleemosynas pauperum transmittant.

Augustinus serm. 32. de verbis Apostoli: *Orationibus,* inquit, *sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis non est dubium mortuos adiuuari.*

Chrysostomus homil. 96. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis mortuorum fieret commemoratio, sciunt enim multam illis contingere vtilitatem.* Idem homil. 41. in 1. ad Corin. *Iuuetur mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis.*

His adde Angeli testimonium apud Bedam lib. 5. hist. cap. 13. *Multos,* inquit, *preces viuentium, & eleemosynæ, ieiunia, & maxime celebratio Missarum, vt ante diem iudicii liberentur, iuuant.*

Vnum hic solum est dubium; An non etiam restitutio rei alienæ prosit defunctis, ac proinde sit quartum genus suffragij. Nam sæpè dicuntur animæ apparere, ac petere, vt restitutio pro ipsis fiat earum rerum, quas ipsi aut obliti sunt, aut non potuerunt restituere, & S. Brigitta lib. 6. Reuelat. cap. 66. affirmat, animam tamdiu cruciari, donec restituatur quod iniustè ablatum est.

Respondet Dominicus à Soto in 4. dist. 45. q. 2. art. 3. eiusmodi restitutionem non iuuare, si fiat; nec obesse defuncto, si non fiat; nam Deus non punit, nisi pro culpa propria in hac vita contracta; vel ergo defunctus peccauit non restituẽdo, vel nõ peccauit: si non peccauit, quia fortè non potuit, aut bona fide possedit, non debet etiam puniri; si autem peccauit, punietur pro culpa negligentiæ illius in Purgatorio: sed postea quam pœnas debitas dederit, saluabitur, siue res illa restituatur, siue non; ille enim iam est factus impotens simpliciter ad restituendum, neque debet pendere salus eius ab alterius voluntate, alioqui posset anima in Purgatorio manere in æternum, si nimirum hæres nunquam restitueret: quare si restitutio possit fieri, & non fiat negligentia hæredis, peccabit quidem hæres, non tamen id nocebit animæ: si verò fiat, nihil animæ illi proderit, quia restitutio non est satisfactio pro culpa: satisfactio enim est opus bonum pœnale, pœnale autem est dare suum, non restituere alienum.

Ad illas apparitiones respondeo, fortè animas non petere restitutionem, vt restitutionem, sed vt eleemosynam: licet enim non prosit animæ, si restituat rem alienam is, qui tenetur restituere; tamen bene proderit, si restituat alius, qui non tenetur; illa enim eleemosyna quædam est, & proinde satisfactoria.

CAPVT XVII.

Quis possit animas iuuare.

QVantum ad Tertium, qui potest suffragiis iuuare animas, est is, qui est iustus, homo enim iniustus non potest pro se satisfacere, multò minus pro aliis.

Sed objicies, Nonne Missa mali Sacerdotis prodest defuncto? Nonne etiamsi dominus iustus iubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis; & dentur postea à ministro iniusto, tamen eleemosynæ illæ proderunt? Respondeo prodesse, sed non esse in his casibus ministrum iniustum, qui suffragatur, sed dominum iustum.

Dices rursum: quid si Prælatus iustus iubeat spirituales filios orare, vel ieiunare pro defunctis, & illi filii sint iniusti?

Respondet Paludanus in 4. sent. dist. 45. q. 1. prodesse illa omnia. Melius id negat Sotus ibidem q. 2. art. 2. Nam quando seruus de pecunia domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini, non serui, & ideo malitia ministri non vitiat opus: at dum subditus orat vel ieiunat, opus propriè est ipsius subditi: ipse enim suo labore operatur, non labore domini sui. vnde beatus Hieronymus libro contra Vigilantium, dicit, melius esse dare eleemosynam pauperi iusto, quàm iniusto, quia ille orans pro benefactore exauditur: alter non exauditur.

CAPVT XVIII.

Quibus prosint suffragia.

QVantum ad Quartum, certum est, Ecclesiæ suffragia non prodesse beatis, nec damnatis, sed tantum iis, qui in Purgatorio degunt: quia priores non egent, posteriores non possunt iuuari; id quod docent omnes Scholastici in 4. distinct. 45. sequuti Augustinum, qui in Enchiridio, cap. 110. & de cura pro mortuis, cap. 1. dicit, Ecclesiæ suffragia pro valde bonis gratiarum actiones esse, pro non valde malis propitiationes, pro valde malis nulla esse adiumenta mortuorum, sed qualescunque viuorum consolationes.

At sunt in contrarium tres difficultates. Primo, de beatis. Videtur enim falsum, quòd beatis non prosint suffragia; nam Epiphanius hær. 75. & Cyrillus Catech. 5 mystagogica, & Chrysostomus in sua Liturgia dicunt, sacrificium offerri Deo pro Apostolis, Martyribus, Prophetis, &c.

Præterea Secundo, Ecclesia in orationibus de Sanctis sæpe legit: *Sumpsimus Domine, sancta mysteria, quæ sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis, quæsumus, proficiant ad medelam.* Et in antiquis Missalibus, vt testatur Innocentius III. cap. Cū Marthæ, extra de celebratione Missarū, in die S. Leonis dicebatur, *Annue, quæsumus, Domine, vt animæ B. Leonis hæc prosit oblatio.* Et licet hæc oratio mutata sit, tamē adhuc hodie in secreta oratione in eodē festo dicimus: *Sancti Leonis confessoris tui atque Pontificis annua solēnitas nos tibi reddat acceptos, vt per hæc piæ placationis officia, illum beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet.*

Præterea Chrysostomus hom. 33. in Matt. exhortans ad eleemosynas pro defunctis filijs, *Putas,* inquit, *eum maculis inquinatum? da illi sua, vt illis se à maculis detergat: putas iniustitia decessisse? præbe ipsi tua ad mercedis, & retributionis adiectionem.*

Ad Primum facilis est responsio: sacrificatur enim pro sanctis, non vt eis aliquid petamus, sed vt pro gloria illis collata Deo gratias agamus. Id enim est, quod Augustinus dicit, pro valde bonis gratiarum actiones esse.

Ad reliqua respondet Innocētius, vbi suprà, dupliciter. Primo, cum Ecclesia petit gloriā Sanctis, qui regnum cœlorum iam possidēt, non petere, vt illi in gloria crescāt, sed vt apud nos gloria eorū crescat, id est, vt toti mūdo gloria eorū innotescat, & illi vbiq; magis & magis glorificentur. Secundo dicit, non videri absurdum, si putamus illis augmentū gloriæ alicuius accidentalis. Adde Tertio, fortasse peti gloriam corporis, quam habebūt in die resurrectionis. nam etiāsi gloriā illam certò consequentur, & debetur eorum meritis, tamen non est absurdum hoc illis desiderare & petere, vt pluribus modis debeatur. Cū ergo Augustinus dicit ser. 17. de verbis Apstoli, iniuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precantur remissionem peccati, vel gloriam essentialem, quasi illa careret.

Secunda difficultas est de damnatis. Nam August. Enchir. cap. 110. dicit: *Quibus autem prosunt suffragia, aut ad hoc prosunt, vt plena fiat remissio, aut tolerabilior sit ipsa damnatio.* Et c. 112. sic ait: *Pœnas damnatorum certis temporum interuallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari, dummodo intelligatur in eis manere ira Dei, hoc est, ipsa damnatio.*

Item Chrysostomus homil. 3. in epist. ad Philipp. posteaquàm dixerat orandum pro defunctis, subdit: *Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt; Cathecumeni verò neque hac digni consolatione censentur, sed omni huiusmodi sunt auxilio destituti, præter vnum so-*
A *lum, quod autem illud pauperibus eorum nomine dare licet, vnde eis nonnihil refrigerij accedit.*

Præterea Damascenus in oratione de defunctis, nō solum refert de Traiano & Falconilla liberatis ex inferno per orationem Gregorij & Theclæ, de quibus suprà diximus, sed etiam addit ex historia Palladij ad Lausū, S. Machario aliquādo percūctāti craniū aridum cuiusdā idololatræ, an eis prodessent preces viuentium, responsum fuisse ex cranio: *Quando pro mortuis offers preces, nos interim aliquid lenimenti sentimus.*

Præterea Prudentius in Hymno de nouo lumine Paschalis Sabbati ait:

Sunt & spiritibus sæpe nocentibus,
Pœnarum celebres sub styge feriæ &c.

Denique Innocentius III. can Cū Marthæ, ponit
B quadrimembrem diuisionem: dicit enim ex mortuis quosdam esse valde bonos, qui non egent suffragiis: quosdā valde malos, qui nō possunt iuuari: quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt ad expiationē: quosdā mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem: at certè vltimū membrum non videtur cōuenire, nisi pueris in limbo. Si enim valde boni sunt in cœlo, valde mali sunt in Gehenna ignis, mediocriter boni in Purgatorio: vbi nam erunt mediocriter mali, nisi in limbo? ergo illis prosunt suffragia, cum tamen in Purgatorio non sint.

Respondeo ad Primum, Augustinum per tolerabiliorem damnationem intelligere, mitigationem pœnarum Purgatorii, vt patet ex præcedenti tri-
C membri diuisione.

Ad Secundum dico, Augustinum ibi non agere de oratione pro defunctis, sed solum dicere, non esse erroneum concedere, damnatos puniri citra condignum, quod clarius docet l. 21. de Ciuit. Dei, c. 24.

Ad Tertium, Chrysostomus solum videtur negare orandum esse publicè, vel sacrificandum pro Cathecumenis, vt etiam aliquando definiuit Concilium Bracarense I. can. 35.

Ad Quartum, B. Thomas in 4. dist. 45 art. 2. q. 2. post refutatas ineptas solutiones Præpositiui, Porretani, & aliorum, respondet, animas damnatorum orationibus Sanctorum non percipere veram ali-
D quam pœnarum mitigationem, sed solum inane, & fallax aliquod gaudium, quod nimirū videant se habere socios in pœnis, quale est gaudiū Dæmonū, cū aliquē decipiunt. At fortasse melius reijcerentur, vt falsa, & apocrypha, quæ afferūtur de illo cranio: non enim in libro Palladii tale aliquid inuenitur, nec est verisimile, S. Macharium orasse pro infidelibus.

Ad Quintum nihil aliud dico, nisi more poëtico lusisse Prudentium.

Ad Vltimum, quod multos torquere solet, suspicor Innocentium III. memoria lapsum putasse diuisionem, quę est apud August trimembris, fuisse quadrimembrem: nam apud August. iidem sunt mediocriter boni, & mediocriter mali. Innocentius autem distinguit hoc membrum in duo, dicens. *Alij sunt mediocriter boni, alij mediocriter mali.* possumus tamen dicere mediocriter bonos dici, qui nullā habent culpā, sed tamen habent reatum pœnæ; mediocriter malos
E dici eos, qui habent aliquam, sed venialem tantum.

Tertia difficultas est de animabus Purgatorii: Nam Theologi cōueniunt in duobus & in vno non conueniunt. Conueniunt Primo, quòd suffragia omnia prosint omnibus, saltem quatenus adferunt nouum gaudium, id enim commune est omni bono operi, vt de illo gaudeant omnes boni, iuxta illud Psalm. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.*

Secundo conueniunt, quòd suffragia communia, quæ fiunt pro omnibus defunctis, prosint etiam

omnibus

omnibus animabus Purgatorij, non solùm in ratione gaudij, sed etiam in ratione satisfactionis, nullà enim est causa cur aliqui excludantur.

At dissentiunt de suffragijs particularibus: nam Caietanus tom. 1. opusc. tract. 16. q. 5. docet omnes quidem animas iuuari posse, & iuuari etiam communibus suffragijs: at particularibus quæ pro illis fiunt, non iuuari nisi illas quę peculiariter meruerunt, vt sibi talia prodessent; dicit autem eas peculiariter mereri, quæ hîc in terris habuerunt specialem deuotionem ad claues Ecclesiæ, & solliciti fuerunt pro animabus aliorum, & probat ex August. lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & in Enchir. cap. 109.

Alij verò, quos citat B. Tho. in 4. d. 45. q. 2. art. 4. dicebant suffragia quæ fiunt pro vno, non ei solùm prodesse, verũ etiam omnibus alijs, nec minus alijs, quàm illi, sicut lucerna accensa pro domino, æqualiter illuminat seruos qui in eodem loco sunt.

Sententia communis est in medio, quod nimirum suffragia particularia, omni & soli illi prosint in ratione satisfactionis pro quo fiunt. Quod *omni* contra Caietanum, patet, quia fundamentum communicationis suffragiorum non est aliquod peculiare meritum, sed status gratiæ. S. enim August. cùm dicit solis illis prodesse suffragia, qui meruerunt vt sibi prodesse possint per exclusiuam, solis, non excludit vllas animas Purgatorij, sed animas damnatas; & notandum diligenter Augustinum in Enchirid. non dicere suffragia iuuare illos defunctos, qui meruerunt vt sibi prodessent, sed qui meruerunt vt sibi prodesse possent.

Quocirca Caietanus, qui dicit omnes animas iuuari posse, sed de facto non iuuari, non habet pro se Augustinum, vt ipse arbitratur. Quod autem hæc suffragia particularia soli illi prosint, pro quo fiunt, patet: nam applicatio eiusmodi bonorum pendet ex intentione applicantis, nec debent comparari ista suffragia lumini lucernæ, sed potius pecuniæ, quæ soluitur ab vno pro altero.

Notandus est etiam locus Augustini pro hac sententia, ex libro de cura pro mortuis, cap. 4. vbi dicit ideò Ecclesiam orare interdum pro defunctis omnibus in genere, vt quibus desunt parentes, vel amici, qui pro eis orent, & proinde remanent auxilio destituti, habeant saltem auxilium à communi matre, quæ est Ecclesia.

CAPVT XIX.

De funere.

DIXIMVS hactenus de spiritibus defunctorum: Nunc de sepultura corporum dicendum est. Hæretici huius temporis non reprehendunt ipsam sepulturam, reprehendunt tamen multa circa sepulturam.

PRIMO, quòd in locis sacris sepeliamus, atque ad hoc erigamus cœmeteria. Hoc reprehendunt hæretici aliqui in Boëmia, apud Æneam Siluium, de origine Boëmorum, cap. 35. potest afferri argumentum, quòd nihil prosit locus sepulturæ ex illis verbis Lucæ 12. *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quod faciant.* Item ex capite, Sacris, extra de sepulturis, vbi dicitur nihil obesse hominibus pijs sepulturam vilem, aut nullam. Item ex Augustino libro primo de ciuitate Dei, capite 12. & libro de cura pro mortuis, vbi dicit sepulturam & funeris pompam solatia esse viuorum, non mortuorum præsidia.

SECVNDO, reprehendunt vsum cereorum, & quia in Concil. Elibertino can. 34. statutum fuit, ne cerei de die in cœmeterijs accenderentur: *Non enim spiritus defunctorum*, inquiunt Patres, *inquietandi sunt.*

TERTIO, reprehendunt anniuersaria, & tot repetitiones exequiarum die 3. 7. & 30. quia signũ est diffidentiæ, easdem preces toties iterare. Et prætereà, quia B. Ambros. lib. 1. de Abraham, cap. 9. super illud Gen. 23. surrexit Abraham ab officio funeris: *Docemur*, inquit, *vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est, officijs deferamus.* Quem locum expēdens Caluin. præfat. Instit. dicit ab Ambrosio reprehendi eos, qui nullum finem faciant orandi pro mortuis.

QVARTO, reprehendunt, quòd putemus sepulturam esse opus meritorium, & Deo gratum, cùm tamen nusquam inueniatur à Deo mandatum, imò Dominus, Matth. 25. enumerans opera misericordiæ, non meminerit sepulturæ.

His non obstantibus, asserimus sepulturam rem esse bonam, & vtilem, & ritus omnes Ecclesiæ in sepeliendis mortuis esse antiquos & sanctos. Quòd sit res bona & meritoria, probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum, & nunc retribuet vobis Dominus.* Tobiæ 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiæ, quòd mortuos sepelierit. Matth. 26. *Opus bonum operata est in me, mittens enim vnguentum hoc, ad sepeliendum me fecit.* Quòd sit res antiqua & vtilis facilè demonstrari potest: nam omnia quę nunc in Ecclesia seruamus, semper in vsu Ecclesiæ fuerunt. PRIMVM, corpora mortuorum nunc lauãtur, id etiam olim fiebat, vt patet Act. 9. de Tabitha, & apud Gregorium lib. 3. dial. cap. 17. & lib. 4. cap. 16. & 17.

SECVNDO, corpora cum honore, & multitudine comitantium deferuntur ad sepulchrum, ita etiam legimus factum olim, Genes. 50. & Luc. 7. & apud Gregorium Nazianzenum orat. 2. in Iulianum, Sulpitium in vita sancti Martini, Hieronymum in vita S. Fabiolæ, & S. Paulæ, & alios.

TERTIO, corpora fidelium in templis & locis sacris sepeliuntur, ita olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Ægypti mortui, in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini futurum erat, Gen. 49. & 50. Deinde temporibus Christianorum, corpora fidelium in templis sepulta fuisse testantur Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. Hieronym. in vita Paulæ, & Fabiolæ, Greg. lib. 3. dial. cap. 13. & August. lib. de cura pro mortuis, cap. 1.

QVARTO, corpora fidelium cum hymnorum & psalmorum cantu sepelienda, testantur Greg. Nazianz. orat. 2. in Iulianum, Chrysost. hom. 4. in epist. ad Hebr. Hier. in vita S. Pauli Erem. & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ, Sulpitius in vita S. Martini, & omnium antiquissimus Dionys. Areopagita, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

QVINTO, ad funus fidelium lampades, & cerei accensi adhibebantur, vt nunc etiam fit. Nissenus epist. ad Olympiam de obitu sororis, Nazianzenus, & Chrysost. locis notatis, Hieronym. in vita Paulæ, & Theodor. lib. 5. hist. cap. 36. & alij.

SEXTO, sacrificium altaris pro eis offertur, ita etiam olim testibus Tertull. lib. de corona militis, Cypr. lib. 1. epist. 9. August. lib. 9. Confessionũ, ca. 12. Ambr. orat. de Valentiniani obitu, & alijs.

SEPTIMO, non solùm cùm sepeliuntur, sed etiam die anniuersaria pro defunctis offertur, & oratur, vt patet apud Tertull. lib. de Monogamia, & Greg. Nazianzenum, orat. in Cæsarium fratrem.

OCTAVO, non solùm die anniuersaria, sed etiam die 3. 7. & 30. vt est apud Ambr. orat. de obitu Theodosij, initio, id quod etiam nunc seruatur.

NONO, eriguntur tituli, idem olim Genes. 35. Act. 2. 1. Machab. 13.

DECIMO, dantur eleemosynæ pauperibus, idem olim, Chrysost. homil. 32. in Matth.

At quæ sit huius rei vtilitas, paulò obscurius est, atque in primis reijciendi sunt duo errores, quos reijcit D. Aug. lib. de cura pro mortuis, cap. 2. Vnus, quo Ethnici putabant sepulturam esse necessariam, vt animæ requiescere possent, iuxta fabulas Virgilij 6. Æneid. Alter est, quo quis putare posset in corporibus defunctorum adhuc sensum aliquem inesse.

His reiectis erroribus dicimus, multiplicem esse vtilitatem sepulturæ, tam viuis, quàm defunctis; & viuis quidem quadruplicem. PRIMAM, quod per sepulturam arcetur fætor & horror cadauerum, quæ non parum viuis nocerent.

SECVNDAM, quod eo studio testantur viui fidem resurrectionis, & immortalitatis animarum: non enim tam diligenter corpora mortuorum curaremus, nisi putaremus ea resurrectura; neque cereos accenderemus, nisi animos viuere post mortem corporum significare vellemus.

TERTIAM, quod admonentur propriæ mortis, vnde etiam tituli mortuorum, monimenta dicuntur.

QVARTAM, quod eo officio satisfaciant viui aliquo modo affectui suo quo mortuos prosequebantur: si enim vestes, & annulos amicorum bene collocari volumus, certè multò magis corpora; & hoc est quod Augustinus dicit, cùm ait, sepulturæ pompam solatia esse viuorum.

Porrò mortuis ex sepultura, alia quadruplex accedit vtilitas. PRIMA, quod consulitur honori eorum, adhuc in hominum memorijs viuentium: non enim caret ignominia quadam, quod fœditas nostri corporis aliorum conspectibus pateat; quocirca non leuis pœna iudicatur, cùm quis à iudice priuatur sepultura, & iubetur in patibulo, aut rota pendens, esse auium esca.

SECVNDA, quod satisfit desiderio eorum, quod dum viuerent habuerunt: nemo est enim qui carnem suam odio habeat, vt dicitur Eph. 5. & ideò quisque dum viuit, cupit etiam post mortem corpus suum honestè tractari; imò credibile est, animos corpore solutos, etiamsi fortè nesciant quid corporibus eorum accidat, tamen cupere vt honestè habeantur, sicut etiam cupiunt ad ea reuerti, vt Aug. docet lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35. atque hinc videmus Prophetæ inobedienti datum in pœnam, vt non sepeliretur cum patribus suis. 3. Reg. 13.

TERTIA vtilitas nascitur ex eo, quod à multis deducuntur ad sepulchrum: hinc enim per accidens fit vt à multis pro eis oretur.

QVARTA ex eo sumitur, quod in templis Sanctorum sepulchrum habent: inde enim fit vt eorum amici, cùm eorum recordantur, simul etiam recordentur eius Sancti, in cuius templo sepulti sunt, & frequenter eius patrocinio eos commendent. Hanc vtilitatem ponunt B. August. lib. de cura pro mortuis, cap. 4. & 5. & B. Greg. lib. 4. dial. cap. 50.

Ex his ad argumenta respondetur. Ad PRIMVM dico cum Augustino lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 12. Dominum loqui de dolore quo affici possunt corpora dum viuunt, ideò enim ait: *Post hæc non amplius habent quid faciant;* quia corpus mortuum etiamsi secetur, aut lanietur, aut cremetur, nihil planè doloris sentit. Hinc tamen non sequitur, non esse aliquam eleemosynam satisfacere desiderio hominis, quod habuit dum viueret, & quod fortè adhuc habet, vt corpus suum sepeliatur. SECVNDO dico, loqui Pontificem in ea Decretali, de vtilitate ad salutem æternam, ac docere, nec per se prodesse sepulturam, nec per se obesse ad salutem consequendam, quamquam per accidens prodesse potest, vt diximus, ratione precum amicorum. TERTIO idem dico: Augustinus enim solùm docet, sepulturam per se non esse præsidium mortuorum, ad vitam æternam consequendam, sed solatium viuorum; tamen quod per accidens prosit, ipsemet docet ibidem.

Ad aliud ex Concilio Elibertino, respondeo, in eo Concilio reprehendi, & prohiberi eam cæremoniam, quia fiebat ex superstitione Gentilium, qui putabant corpora mortua sentire aliquid; illo autem errore sopito, non est malum eadem cæremonia vti ad alium finem, nimirum ad significandum animas viuere, & suo tempore etiam corpora resurrectura, & nostros defunctos esse filios lucis, non tenebrarum. Quod autem Concilium dicit, non esse inquietandos spiritus defunctorum; non significat spiritus illos reuera inquietari, sed displicere illis eiusmodi errorem, quomodo Ambrosius dicit libro secundo, epist. 8. non debere mœstificari lacrymis animam sororis defunctæ.

Ad TERTIVM dico, non esse signum diffidentiæ, sed desiderij, & feruoris, repetere easdem preces: id enim fecit Paulus, 2. Cor. 12. ter Dominum rogaui; & Dominus ipse, Matt. 26. ter eandem orationem repetiuit.

Ad Ambrosium suprà respondimus, cap. 15. non loqui eum de orationibus, sed de fletu, & dolore: nam ipse idem oratione in Valentinianum dicit: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, orationibus vos & oblationibus frequentabo.*

Ad VLTIMVM ex Euangelio Matth. 25. respondetur. PRIMO, cùm Chrysostomus homil. 84. in Ioannem, vbi dicit, Dominum non addidisse, mortuus fui, & sepelistis me, quia sponte sua homines non solùm hanc eleemosynam facere solent, sed etiam nimium in ea facienda excedere: sicut enim in alijs bonis rebus, ita etiam in hac abusus quidam se admiscuit, quo diuites preciosis vestibus induti, sepeliri solent: melius enim esset, & mortuis multò gratius, & vtilius, vt Chrysostomus ibidem dicit, precium illarum vestium dare pauperibus pro anima eius qui sepelitur. Dominus igitur, tum vt abusum corrigeret, tum quia necesse non videbatur hoc officium valdè commendare, hanc eleemosynam cum cæteris non numerauit.

SECVNDO dici posset, Dominum non meminisse huius eleemosynæ, quia est omnium minima, & obscurissima, vt B. August. docet lib. de cura pro mortuis, cap. 3. volebat enim Dominus ostendere, se iustè remuneraturum bonos, & damnaturum malos, & ideò solùm eorum operum meminit, quæ euidenter, & omnium iudicio sunt opera misericordiæ. Atque hæc de tota hac disputatione sufficiant.

Finis tertiæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQ. MATRI MARIÆ.

QVARTA CONTROVERSIA GENERALIS;

DE ECCLESIA Triumphante.

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

Quorum ſecundo, acceſſit recens Refutatio libelli, qui falsò Synodus Pariſienſis inſcribitur.

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE: siue de gloria, & cultu Sanctorum.

PRÆFATIO.

(.·.) (.·.)

Ordo Disputationis.

LIBER PRIMVS.

De Beatitudine, & Canonizatione Sanctorum.

LIBER II. *De Reliquijs & Imaginibus Sanctorum.*

APPENDIX.

In qua continetur refutatio Libelli, qui falso Synodus Parisiensis inscribitur.

LIBER TERTIVS.

De ijs rebus, quibus superna Hierusalem ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

PRÆFATIO
DE ECCLESIA TRIVMPHANTE,
siue de Gloria, & cultu Sanctorum.

PERVENIMVS *tandem ad eam Ecclesiæ Catholicæ partem nostris disputationibus illustrandam, atque hæreticorum non tam argumentis, quàm mendacijs, & calumnijs vindicandam, quæ in cœlo beata, cum rege suo Christo æuo sempiterno fruitur. Quanquam enim beatæ illæ sanctorum Angelorum, atque hominum mentes humana defensione, præsidioque pro se non egent, cum in altissimis, & tutissimis arcibus collocatæ de vniuersis hostibus suis nouos quotidie triumphos agant, ac, vt S. loquitur Cyprianus, prorsus de sua fœlicitate securæ, solum de nostra sint incolumitate sollicitæ: Nobis tamen perutile est, ac, vt verius dicam, multis nominibus necessarium, vt Sanctorum gloria orbi terrarum nota, atque perspecta, & omni idololatriæ caligine, quam illi aspergere, atque offundere conantur hæretici, purgata omnino, & libera emineat, atque splendeat.*

Quia vero non panegyricam orationem de Sanctorum laudibus instituimus, sed ingressum duntaxat ad futuram disputationem nostra hac præfatiuncula aperimus: dicam solum, & paucis, de mendacijs, & conuicijs hæreticorum in Sanctos, quorum illa ad ipsorum hæreticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimētum; ista nō solū Ecclesiam insigni patrocinio spoliant, sed etiā grauissimam, iustissimamq; diuini Numinis iram mortalibus omnibus conciliant.

Etenim multa sunt, quibus à nobis huius temporis hæretici dissident; multa illi in nostra Ecclesia, templis, monasterijs, gymnasijs, dogmatibus, ritibus, hominibus denique omnium ordinum reprehendunt; multa desiderant, multa carpunt, multa emendanda, & corrigenda esse clamitant; sed nihil est, quod exhorreant, & execrentur magis, quàm inuocationem Sanctorum, reliquiarum cultum, imaginum venerationem. His enim tribus manifestam impietatem, & idololatriam contineri volunt. Hoc vno veluti pallio discessionem suam à nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia Catholica separationem & defectionem, honestissime tegere se arbitrātur. Hoc solo nomine latrocinia sua, & sacrilegia in Ecclesias; templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum cædes, sacrorum omnium profanationes defendunt, quod se bellum gerere contra idola pro pietate dicant. Hac ipsa de caussa censuram æquissimam Ecclesiæ, & pastorales baculos Episcoporum quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persecutionem, quasi aduersus Deum pro idolis excitatam nominant: his denique vinculis, & compedibus prouincias, & nationes à se deceptas arctissime irretitas, & constrictas tenent.

Sic enim populis illis persuasum est, nos pro Deo viuente mortuos homines; pro summo & sempiterno spiritu ossa, & cineres, ligna, & lapides colere: & tam alte mentes eorum perniciosa hæc persuasio penetrauit, vt propterea iniusta quidem, sed tamen graui, diuturnáque apud eos laboremus infamia. Et licet multa interdum de nostrorum, hoc est, Catholicorum hominum grauitate, sapientia, iustitia, benignitate, de studio precandi, de moderatione in rebus omnibus audiant, non queant tamen non continuo ab eiusmodi sermonibus aures remouere, seque totos auertere, cum ad memoriam reuocant de quibus tam eximiæ laudes prædicantur, eos nihilominus idololatras esse, defunctorum manes, & cadauera, picturásque, & statuas adorare.

Atque, vt fides mihi facilius habeatur, neque me quisquam augendi gratia fingere aliquid arbitretur, referam pauca de libris eorum, vt ipsos eosdem suæ impietatis præcones, ac testes habeamus. Primum Lutherus sectariorum omnium antesignanus, & princeps, in eo sermone, quem de cruce edidit, tanquam ex tribunali pronunciat: Quoniam reliquiæ Sanctorum nihil sunt aliud, quàm fidelium seductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant placere sibi, vt omnes eiusmodi reliquiæ altissime sub terram abscondantur.

vt ea ratione videlicet omnis Apostolorum, & Martyrum, aliorumque Sanctorum in terris memoria aboleatur. Idem in Postilla ad Euangelium Dominicæ *annunciationis*: Papistę, *inquit*, Virginem Mariã Deum constituunt, omnipotentiam ei in cœlo, & in terra attribuunt. *Et rursum*: In Papatu omnes se ad Mariam contulerunt, & plus fauoris, & gratiæ ab ea exspectarunt, quàm à Christo ipso.

Hinc Philippus Melanchthon Lutheri proles, & sectator egregius, cum in locis communibus primum decalogi præceptum exponeret, & gradus quosdam peccatorum distingueret, nosque, hoc est, vt ipse loquitur, Papistas, cum infidelibus iungeret, hac vna ratione contentus fuit, quod idem sit, fingere multos Deos, & sanctos mortuos inuocare; nec differant ab Ethnicis moribus inuocatio Sanctorum, & statuarum cultus.

Iam vero Magdeburgenses Centuriatores, posteaquam in posteriore primę Centuriæ libro inter fundamenta doctrinæ Catholicæ posuerunt, B. Mariæ aliorumque Sanctorum inuocationem, & cultum ab Apostolis non solum verbo, aut exemplo nunquam approbatum, sed etiam, vt manifestam idololatriam passim reprobatum fuisse, atque interdictum: Inde postea in singulis fere Centurijs nihil sæpius monent, clamant, repetunt, inculcant, quàm nos Ecclesiam non habere, quod ab vno vero Deo ad falsorum Deorum multitudinem, & simulacra muta defecerimus. In *præfatione vero sextæ* Centuriæ, *vbi grauiter admodum, & plane tragice deplorant statũ siue casum potius, & ruinam Ecclesiæ, quàm secundo, & tertio sæculo vitium facere incipientem, quarto & quinto inclinatam, & nutantem, sexto demum penitus corruisse, miseréque collapsam esse volunt: de caussa tam grauis exterminij ita concionantur.*

In primis, *inquiunt*, istæ horribiles, & perniciosæ tenebrę in ipso docentium cœtu, quasi nubes quędam atrę, totũ cœlum occupantes exortæ sunt; quod cęremonias cultusq; humanos partim ipsemet Doctores Ecclesiæ, partim vero alij superstitiosi homines passim in tẽplis auxerũt. Nã ædes sacrę omnibus in locis extrui cœperunt ingentibus sumptibus, prorsus Gentiliũ more; non quidem principaliter eo fine, vt ibi verbũ Dei traderetur, sed vt reliquijs Sanctorũ aliquis honor exhiberetur, vtq; ibi defunctos stolidi homines venerarẽtur. Quàm vero facundus est Gregorius ille, Magnus appellatus, quàm ardens, quando rationem cõsecrandi ista fana veluti ex tripode dictat! *Et infra*: Cœperũt ea occasione etiam defunctę creaturę atque exãguia, & semicorrosa ossa coli, inuocari, honore diuino affici, & alligari ad ipsa loca preces. Ad ista omnia non modo conniuebant Ecclesię Doctores, sed etiam ea adiuuabãt. Eiusmodi igitur calamitas, & pestis fundi Christi, in ipsa Ecclesia, & inter eos, qui custodes, & vigiles Ecclesię præcipue volebant perhiberi, nascebatur.

Porro Ioannes Caluinus, qui post multas grauissimasque cum suis disceptationes, maximam partem Lutheranorum *in sua retia pertraxit, & tantum non regnum aliquod inter Lutheri pastores obtinuit; in eo libro, quem de reformandæ Ecclesiæ necessitate ad Imperatorem Carolum inscripsit, primam & maximam dissensionum caussam inter suos & nostros esse dicit, quod illi, hoc est omnes huius temporis sectarij, vnum* Deum *colant, nostri, hoc est, Catholici sic inter Sanctos distribuerint* Dei *officia, vt summo Deo, tanquam collegas eos addiderint, in quorum multitudine delitescat: quodque non solum Sanctos loco Dei adorent, sed etiam ipsorum ossa, vestes, calceos, & simulacra. In libro vero Institut. 4. c. 21. caussas recensens, cur à nobis discessionem cum suis fecerit, illam in primis ponit, quod nullum nobiscum conuentum habere possint, in quo aperta idololaria non polluantur. Quam autem apud nos vigere idololatriam dicat, ex c. 20. lib. 3. potest intelligi, vbi de Sanctorum inuocatione loquens.* Singuli, *inquit*, peculiares sibi Diuos asciuerunt, in quorum nõ secus, atque tutelarium Deorum fidẽ se contulerunt: Neque modo (quod olim Israel exprobrabat Propheta) secundum numerum vrbium Dij sunt erecti, sed secundum capitum multitudinem.

Incidi aliquando in hominem de schola Caluini, qui cum mihi alioqui perhumanus, & can-

dictus videretur, eoque familiariter, vt eum, si quomodo possem, ab illa insania reuocarem, cœpi ab eo quærere, quod in nostris dogmatibus Caluinistæ potissimum reprehenderent, quidve eis maxime displiceret & quæ tandem præcipue esset caussa, cur ab Ecclesiæ communione, ab Episcoporum obedientia, à reliquo cœtu fidelium, à maiorum suorum vestigijs, cum tã manifesto salutis æternæ periculo discesserint? Respondebat ille, eam esse caussam præcipuam, quod nos Sanctos in precibus inuocaremus, quodque eo modo Diuinitatem mortuis affingeremus. At hæ imposturæ, mendaciaque impudentissima sunt. Quis enim Catholicorum vnquam vni vero Deo, vel imagines sacras, vel beata Sanctorum pignora, vel Martyrum, aut Apostolorum, aut etiam Angelorum spiritus, aut ipsam denique cœli Reginam, Deique parentem Mariam, vllo modo æquauit? Quis in Catholica Ecclesia sacrificiũ, quod vni debetur Deo, vel Sanctis, vel reliquijs, vel imaginibus obtulit? nonne hoc vno externo symbolo, quando nulla extarent alia satis aperte testamur, nos animo quoque, & cogitatione vnum Deum complecti, eique soli proprio quodam, & peculiari cultu seruire? nonne aperte distinguimus inter eum honorem, qui soli Deo debetur, & eum cultum, ac venerationem, quæ Dei amicis, alijsque sacris rebus, propter ipsum Deum, pie religioseque tribuitur? Sed licet illa, vt diximus, mendacia calumniæque sint, interim tamen ob ea ipsa mendacia, innumerabiles populi, regna, nationes, multa millia animarum Christi sanguine redemptarum, à Christi corpore separata, & tãquam rami ab arbore vi tempestatis auulsi, & disiecti iacent, & instar ouium, quæ ab ouili suo egressæ, sine vllo pastorum, canúmve præsidio in montibus vagantur, infernalium luporum quotidie præda fiunt.

Sed quoniam aliquid diximus de mendacijs, & calumnijs; de conuicijs, & contumelijs, aliquid etiam dicendum erit. Sane tantus est in libris, & moribus hæreticorum, Sanctorum omniũ contemptus, tãque horribiles in omnes cœlites blasphemiæ, vt ego hinc potissimum vehementer admirer diuini Numinis patientiam. Nam, vt omittam, quod in imagines sacras tanto furore Caluinistæ debacchantur, vt eas plurimis iam in locis, aut penitus confregerint, aut cœno, & sordibus fœdauerint, aut oculis effossis, naribusque, & auribus truncatis deformauerint, vt nihil etiam dicam, quod ipsum crucis signum Angelis reuerendum, dæmonibus formidolosum, humano generi salutare, vbique deijciunt, conspuunt, proculcant, vt illud quoque prætercam, quod beata corpora Sanctorum, quæ maiorum nostrorum pietas, thecis aureis atque argenteis incluserat, quæque domicilia & organa Spiritus sancti fuerant, & quæ Deus signis & prodigijs sæpius illustrauerat, ipsi vbique altaribus euersis effodiunt, flammis absumunt, in profluentem abijciunt. Vt ista, inquam, omnia prætermittam, & solum de contumelijs verborum loquar: Quid, quæso, Erasmus Roterodamus? An non Luciani impietatem longo interuallo superauit? Ille enim Deos falsos, vereque ridiculos irrisit: At nouus iste Lucianus veros Angelorum ciues, verique Dei amicos & domesticos, vt Apostolus loquitur, contumeliosissime tractauit.

In colloquio, quod inscripsit, Naufragium, quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo implorauerit alicuius Diui præsidium? Respondet ille: Ne id quidem: Quamobrem autem, *inquit*? Quia spaciosum est cœlum; si cui Diuorum cõmendauero salutem meã, puta Petro, quia fortasse prius audiet, quod adest ostio, priusquam ille conueniat Deum, priusquam exponat caussam, ego iã periero. *Isti sunt lepidi, vel sacrilegi potius Erasmi ioci. In eodem etiam libro, more prorsus Lucianeo, beatissimam Virginem Mariam in maris præfectura Veneri substituit: & ausus est homo Christianus Virginem illam, quam S. Ioannes Chrysostomus Seraphicis spiritibus sanctiorem & puriorem esse verissime scripsit, cum impurissima meretrice conferre.*

Quid, quod in Dialogo *de peregrinatione religionis ergo, epistolam confictã nomine Virginis Mariæ edere nõ erubuit, qua ipsa Mater veritatis falsorũ dogmatum Lutheri auctor introducitur? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum scribit:* Quod, *inquit*, Lutherum sequutus strenue suades superuacaneum esse inuocare Diuos, à me quidẽ isto nomine bonam magnámque gratiã te iniisse scito; nam ante hac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab vna petebãtur omnia, quasi filius meus

semper

ſemper infans eſſet, quia talis fingitur pingiturque in ſinu meo. *Sed piget me certe pudetque talia referre, quibus tamen vndique ſcatent Eraſmi lucubrationes.*

Iam vero Martinus Lutherus in ſermone de natali die Virginis Mariæ, tanti fecit patrocinium Matris Dei, vt audacter dicere non dubitauerit, ſe non pluris æſtimare preces B. Mariæ, quàm cuiuſlibet è populo; propterea quod omnes ſimus æque ſancti & iuſti atque ipſa eſt Virgo Maria, cęterique Diui, quantumuis magni.

Deſinat ergo Bernardus Mariæ prærogatiuas enumerare: non dicat amplius Chryſoſtomus, Virginem Deiparã Cherubim eſſe honoratiorem, & Seraphim incomparabiliter glorioſiorem: neque vox illa Anſelmi deinceps audiatur: ea puritate Mariam *nitere, qua maior ſub Deo nequit intelligi; nam omnes ſumus æque iuſti & ſancti atque ipſa Virgo Maria. Nihil ergo Mariæ profuit, quod prima trophæũ virginitatis erexit, quod Deum Virgo cõcepit, peperit, educauit quod omnium pene itinerũ, laborum, ærumnarum, & moleſtiarum eius comes: ad crucem vſque diſcipulis fugientibus, ipſum ſequuta,* Martyrium *denique acerbiſſimum, doloris gladio viſcera eius penetrante, ſuſcepit. Nam ſine tot laboribus omnes ſumus æque iuſti & ſancti atque ipſa Virgo* Maria. *Sine cauſſa Petrus, & Paulus cęterique Apoſtoli tanto labore ad Euangelium diſſeminandum orbem terrarum peragrarunt; fruſtra Martyres ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt; inanes vigiliæ, ieiunia, ſolitudines, humi cubationes, horridi ſacci, aſſidua cum Dæmonibus bella ſanctorum Anachoretarum fuerunt; quoniam ſine tot laboribus & ſudoribus, Lutherani quieſcentes domi in vxorculæ ſinu & complexu, bene paſti, beneque poti, cælum rapiunt & æque ſancti & iuſti ſunt atque ipſa Virgo Maria, cęterique* Diui, *quantumuis magni.*

Veniamus ad Magdeburgenſes, ipſi enim ſunt præclari illi, religioſiſſimique hiſtorici, qui in priore libro primæ Centuriæ, *dum Chriſti vitam exponunt, B. Mariam vſque adeo grauiter deliquiſſe volunt cum filium in templo amiſit, vt eius peccatũ cum illo primo, & grauiſſimo Euæ peccato non ſolum comparare non metuant, ſed etiam vtrum ſit grauius, quęrere & dubitare non vereantur. Idem poſtea in poſteriore eiuſdem* Centuriæ *libro,* Petro *Apoſtolorum Principi quindecim lapſus & errata tribuunt, quorum aliqua ſempiternis cruciatibus digniſſima eſſe docent: nec multo infra Apoſtolum* Paulum *reprehendunt, quod in Aſia ſupra modum grauatus de vita deſperauerit, quodque in gratiam* Iacobi *Iudaïcas cæremonias Hieroſolymis obſeruauerit, & eo facto magis Iudęos in errore confirmauerit, quàm imbecilles fratres adiuuerit. In tertia vero* Centuria, *& ſequentibus omnibus ad finem capitis quarti,* Patres *omnes accuſant, quod non opiniones tantum incommodas, & næuos, ſed etiam errores, & ſtipulas, & fumos in Eccleſiam ſcriptis ſuis inuexerint, adeo vt ſi Lutherus facem nobis doctrinę prætuliſſet, caliginemque illam tempeſtiue diſſipaſſet, iam fumo excæcati, enectique omnes eſſemus.*

Quid de QVINTINO *illo impuro & blaſphemo Libertinorum in Gallijs parente dicemus qui, vt Caluinus auctor eſt, inſtructione contra Libertinos, c. 9. adeo petulanter in Sanctos omnes debacchabatur, vt* Paulum *aliter non appellaret, quàm vas confractum;* Ioannem *Iuuenem ſtolidulum;* Matthæum *fæneratorem:* Petrum, *Chriſti abnegatorem?*

Porro Caluinus, *qui tam ſeuere alios arguit impietatis, tam fuit ipſe pius & religioſus, vt non contentus ijs conuicijs quibus Sanctos omnes vexat, qui poſt Chriſti aduentum floruerunt, etiam ad eos linguæ ſuæ flagellum extenderit, qui multis ſæculis eiuſdem Saluatoris aduentum præceſſerunt.* Itaque *in libris Chriſtianæ ſuæ* Inſtitutionis, *li. 3. c. 14 §. 11. Abrahamũ idolorum cultorem facit; Saram, lib. 3. Inſtit. c. 2. §. 31. multis modis peccaſſe dicit, cum ancillã viro ſuo ſuppoſuit; Rebeccam vero varijs fraudibus, & impoſturis Dei veritatem corrupiſſe, dum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit,* Iacobum *mentiri cogit. Iudam* Machabæũ *li. 3. c. 5. §. 8. ſuperſtitionis & præpoſteri zeli reprehendit, quod pro mortuis ſacrificium offerri imperauit. Sephoram, li. 4. c 15. §. 20. ſtultam mulierem fuiſſe, grauitérque peccaſſe docet, quod filium circumciderit.* Moſem *ipſum, in c. 33. Exod. quo nihil habuit antiqua ætas mitius, ſapientius, ſanctius arrogantiæ atque ſuperbię Caluinus inſimulat, quod nimirum imperioſe legem Deo preſcripſerit: ſuaque eum iuſtitia exuerit.*

Iam vero de sanctis hominibus Testamenti noui, primũ scurriliter negatur, eos, si praeces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, vt à cælo vsq; ad terram porrigantur. Deinde eosdẽ per contemptũ, nunc homines mortuos, nunc vmbras, nunc laruas, nũc etiam colluuiem nominat, in Institutione l. 3. c. 20. §. 27. in libro autẽ, quẽ inscripsit, De vera Ecclesiæ reformandæ ratione etiã monstra, carnifices, & bestias appellauit. Qua cõtumelia & blasphemia vix vlla maior cogitari potest. Quid enim? si non Caluinũ ipsum, sed coniugem eius (nefas enim apud eos est Episcopũ creari, nisi vnius saltẽ vxoris virum) si cõiugem, inquã, Caluini, aut liberos, aut amicos, aut etiam seruos, vel ancillas, aliquis nostrum laruas, vmbras, colluuiem, bestias, monstra, carnifices appellaret, quo animo id Caluinus acciperet? an sibi iniuriam fieri non arbitraretur? nũquid nõ molestissime, grauissimeq; ferret? & Christus æquo animo accipiet, amicos, domesticos, fratres, filiósq; suos amãtissimos, quos ipse in cœlis tanto honore dignatur, vt in Apocalypsi dicat: Si quis vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedi in throno Patris mei; *hos, inquam, tam sublimes Principes, consortes regni, & solij diuini, vmbras, laruas, colluuiẽ, ab vno quodam arrogantissimo terræ vermiculo nominari? Non feret certe æquo animo Deus, sed omnes eiusmodi blasphemos, atque sacrilegos, æternis supplicijs tandem afficiet.*

Sed & nos, si ciues Sanctorum sumus, si vllum habemus fidei Zelum, excitemur, atq; accendamur oportet, & religiosa, piáq; indignatione vehementer cõmoti, tam nefarijs hominibus acerrime resistamus: imitentur Lutherani maiores suos, Porphyrium, Iulianum, Vigilantium, Vviclefum, & quotquot vnquam cum cælestibus Diuis impia bella gesserunt, & vt fabulæ Poëtarũ de gigantibus ferunt, de suis sedibus cælites deturbare, ac detrahere voluerunt. Nos vero maiorũ nostrorum, Athanasij, Ambrosij, Hieronymi, Paulini, Augustini, Gregorij, vestigijs inhæreamus. Qui quidem Apostolorum, & Martyrum gloriam religiose æmulari, & res gestas contra detractores pro viribus disserendo tueri; & memoriam deniq; sermonibus alere, Basilicas honorare, carminibus celebrare, litteris propagare, & consecrare æternitati semper studuerunt. Ita enim fiet, vt & illi, quorum imitantur scelera, earundem cum illis pœnarum societate iungantur: & nos, quos in hoc studio ad virtutem habuimus Duces, eosdem ad præmia, & coronas socios habeamus. Nunc ad rem ipsam accedamus propius.

Ordo disputationis.

HÆC *Disputatio duodecim præcipuis quæstionibus continetur.* PRIMA *est de Sanctorum beatitudine, an Sanctorum animæ Deum videant, & vere beatæ sint ante diem iudicij. Hæc enim quæstio fundamentum est omnium aliarum, nam idcirco ante Christi aduentum non ita colebantur, neque inuocabantur spiritus Patriarcharum, & Prophetarum, quemadmodum nunc Apostolos, & Martyres colimus, & inuocamus; quod illi adhuc inferni carceribus clausi detinerentur.*

SECVNDA *de canonizatione, quæ sequitur ordine suo primam illam de beatitudine. Postea quam enim didicerimus, sanctos homines vita functos cum Deo beatos regnare, dicendum erit, qui sunt illi: quod quidem non aliunde certo scire possumus, quàm ex publico Ecclesiæ testimonio, quod canonizationem nunc appellamus.*

TERTIA *de cultu, vbi enim constiterit qui sunt ij, qui inter beatos spiritus numerãdi sunt, sequitur, vt si quæratur, an ij sint adorandi vllo genere adorationis.*

QVARTA *de inuocatione, quæ est eximium adorationis genus.*

QVINTA *de reliquijs eorum, vtrum videlicet non solum ipsi Sanctorum spiritus, sed etiam corpora, seu ossa, & cineres, aliaque eorum reliquiæ veneranda sint.*

SEXTA *de Imaginibus, an colendæ sint, & quo cultus genere.*

SEPTIMA, VIII. IX. X. XI. & XII. *de ijs rebus, quibus non modo sanctis hominibus, sed etiam toti cœlesti Hierusalem ab Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur; id est, de Basilicis, de peregrinationibus, de votis, de vigilijs, de ieiunijs, de festis.*

LIBER PRIMVS DE BEATITVDINE ET CANONIZATIONE SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nundum esse beatos, &c.

EST igitur quæstio Prima: *Sintne piorum hominum spiritus, qui & corpore soluti sunt, & nulla purgatione egent, iam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum, opinio fuit, animas omnes, quantumuis sanctorum, vsque ad vltimi iudicij diem seruari quibusdam abditis receptaculis, vbi nec Deum videant, nec beatæ dici possint, nisi in spe.

Primus ex hæreticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, Tertullianus fuit, li. 4. in Marcionem, sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ etsi non cælestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerũ resurrectionem omniũ plenitudine mercedis expungat, tum apparitura cælesti promissione quam Marcion sue vendicat quasi non à creatore promulgatam.* Id etiam habet li. de anima, duob⁹ postremis capitibus.

Eum sequutus est Vigilantius de quo sic Hieronym. in lib. contra eundem: *Ais*, inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, esse præsentes, senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas deterrimo carcere, sed in libera, honestaque custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elysiis recludantur.*

Eundem errorem tribuit Guido in summa de hæreticis Armenis. In eodem versabantur Græci, vt patet ex Concil. Flor. sess. 1. & ex B. Tho. in opusc. 6. c. 9. Eundem errorem habet Lutherus in prælect. in Genesin, vt Fridericus Staphylus citat in epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, par. 2. Eundẽ habet Cornel. Agrippa, in l. 3. de oculta Philosophia.

Eundem habet etiam Ioannes Caluinus; nam li. 4. Inst. c. 20. dicit, solum Christum ingressum esse Sanctuariũ cœli, reliquos verò omnes residere in atrio, ibique expectare vsq; ad mundi consummationem. Et §. 24. dicit, animas Sanctorum adhuc eadem fide, & charitate nobiscum esse coniunctas, vbi autem fides est, ibi certe non est visio. Et c. 25. §. 6. *Stultum* inquit, *& temerarium est inquirere, quo in loco sint animæ iustorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cum Scriptura vbique iubeat pendere ab expectatione aduentus Christi, & gloriam ac coronam eo vsque differat: contenti simus his finibus diuinitus præscriptis, animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem consedere, vbi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ expectant, &c.* Nota miram stultitiam hominis, qui dicit stultum & temerarium esse quærere, vtrum animæ iustorum gloria fruantur, necne: & ipse tamen audacter definit eas nondum frui gloria, sed eam expectare. Argumenta pro hac sententia Caluinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent partim etiam pro illis proferri solent.

Primum argumentum sumitur ex Decreto Ioan. XXII. qui fertur hoc declarasse, & mandasse Parisiensibus, vt non aliter doceret, vel in scholis, vel in templis, & nullos promouerent ad gradus in Theologia, nisi prius illi iurarent, se hanc sententiam defensuros. Testes sunt huius rei Guilielmus Ockam in opere nonaginta triũ dierum; Ioannes Gerson, in ser. de Pascha; Marsil. in 4. sent. q. 13. ar. 3. & Adrian. in 4. vbi disputat de Sacramento Confirmationis.

Secundum argumentum ex Scripturis sumitur, & quidem Primus locus est Matt. 20. vbi ad vesperam pater familias omnibus operarijs simul reddit mercedem: constat autem per vesperam intelligi resurrectionem, & per denarium vitam æternam. Secundus Heb. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* Tertius 1. Ioan. 3. *Scimus, quia cùm apparuerit* (Christus in secundo aduentu) *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Quartus Apoc. 6. *Vidi subitus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari, nisi reconditum aliquod receptaculum, vbi quiete quidem, sed in tenebris versentur animæ?

Tertium argumentum sumitur ex testimoniis Patrum Græcorum, Iustinus, q. 60. ex ijs, quas gentes Christianis opponunt, dicit narrationem de diuite, & Lazaro non esse veram historiam, & caussam reddens: *Neque enim*, inquit, *ante resurrectionem vnicuique ex ijs quæ in vita gessit præmium redditur.* Et q. 76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni, cum in paradisum eius animus introductus est, Respondet id consequentum latronem, vt in cœtu iustorum & videat seipsum, & quæ infrà se sunt, & præterea Angelos, & Dæmones.*

Irenæus, li. 5. extremo: *Cum enim Dominus*, inquit, *in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant: post deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionem assumptus sit: manifestum est, quia & discipulorum eius: propter quos, & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi vsque ad resurrectionem commorabuntur sustinentes resurrectionem, post recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est, corporaliter, & sic venient ad conspectum Dei.*

Origenes hom. 7. in Leuit. *Nondum*, inquit, *Sancti receperunt lætitiam suam, nec Apostoli quidem, sed & ipsi expectant, vt ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Et lib. 2. Periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in paradisum terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad aëris loca conscendere.

Chrysostomus hom. 39. in priorem ad Cor. in illud Si in hac vita tantùm sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. *Quid ais Paule? non animus superstes erit? eris, & immortalis quidem: quamquam verò, vel sex centies sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur: omnia enim corã tribunali Christi manifestabuntur, inquit Paulus, vt vnusquisque ferat, quæ per corpus, siue bona, siue mala gessit: nam si corpus*

non resurgat, anima nostra incoronata manebit, & extra cælestem beatitudinem erit. Idem hom. 18. in ep. ad Heb. *Ne aliquid præ nobis habere viderentur, si primi ante nos coronarentur, vnum definiuit tempus omnium coronarum; & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipiet coronam.*

Theodoretus in c. 11. ad Heb. *Sanctorum ergo*, inquit, *tot, & tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondum coronas acceperunt, &c.* Theophyl. in eundem locum: *Sancti adhuc cælestium promissionum sunt assequuti.* Et in c. 16. Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, non historiam, quia nondum distributa bona, & mala iustis, & iniustis. Oecumenius in eundem locum: *Sancti testimonium promeriti, quòd per fidem placuerunt Deo, nondum consequuti sunt bona iusta promissa.*

Arethas Cæsariensis Episcopus c. 6. Apoc. *Horum*, inquit, *spe, quæ per intellectum veluti in speculo contemplatur, omni crassitie liberati meritò lætantur quiescentes in sinibus Abrahæ; nam id multis sanctis dictum est, vnumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, vnde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur coniecturam.*

Euthymius in c. 16. Lucæ, dicit narrationem illam de Lazaro, & diuite esse parabolam, qua designatur quid erit post diem iudicij, & in c. 23. *Et tunc quidem dedit ei conuersationem in paradiso, tanquam arrabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit, &c.*

Confirmatur hoc argumentum, quia Græci Patres simpliciter negant, Deum videri posse à creatura; ergo multò magis negare debent, videri ante diem iudicij. vide Chrysost. hom. 23. in Gen. vbi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item hom. 14. in Ioan. vbi dicit, Angelos nunquam vidisse filium Dei, nisi post incarnationem. Similia habet Theod. in Dialogo Immut. Theoph. in illud Io. 1. *Deum nemo vidit vnquam*, & Euthym. in eundem locum: quibus accedit Hieron. teste August. epist. 11. ad Fortunatianum.

Quartum argumentum est ex testimoniis patrum Latinorum. Lactantius, lib. 7. c. 21. *Nec quisquam putet, animas post mortem protinus iudicari, nam omnes in vna communique custodia detinentur, donec tempus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.*

Victorinus Martyr in c. 6. Apoc. *Animas autem occisorum dicit se vidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infra: *In nouissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio.*

Hilarius in Psal. 138. in illud; Si descendero in infernum, ades: *Hæc*, inquit, *humana lex necessitatis est, vt sepultis corporibus animæ ad inferos descendant.* Et ne putemus, eum loqui de animabus impiorum, subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit, &c.* Vult ergo dicere, adeo esse necessarium, vt animæ sint in inferno, dũ caro est in sepulcro, vt etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

Prudentius in Hymno de exequiis defunctorum, docet animas sanctas discedere ex hac vita in Paradisum terrestrem, siue in sinum Abrahæ, quem diues ille ardens longè conspexit.

Quanam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, vt est Eleazar,
Quem floribus vndique septum
Diues procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradisi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

Ambrosius, li. 1. de Cain, c. 2. *Soluitur à corpore anima, & post finem vitæ huius adhuc futuri iudicij ambiguo suspenditur.* Et li. de bono mortis, c. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixisse animas ᾅδην petere, id est, locum, qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scriptura Esdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ, eo quòd iusti, qui præcesserunt, videntur vsque ad diem iudicij per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari; mirabiliter ait coronæ esse similem diem iudicij: coronæ enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eum diem, & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoris: ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam, aliàs, manet pœna, aliàs gloria.

Augustinus, lib. 1. retract. c. 14. *De sanctis hominibus*, inquit, *tam defunctis, vtrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, merito quæritur.* Et epist. 111. ad Fortunatianum, exponẽs quædam verba D. Hieronymi: *In his verbis*, inquit, *hominis Dei multa consideranda sunt: primum quia secundum apertissimam Domini sententiam etiã ipse sentit, tunc visuros faciem Dei, cum in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio, c. 108. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet.* lib. 12. de Gen. c. 35. quærit, quid opus sit animabus resumptione corporis, si possunt sine carne videre Deum? Respondet autem: *Minimè dubitandum est, & raptã hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, vt sancti Angeli vidẽt.* Et lib. 12. de ciu. Dei c. 9. *Pars*, inquit, *ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalib. Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis sedibusue requiescit.* In Psal. 36. *Post vitam*, inquit, *istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicetur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, nondum ibi eris, quis nescit? sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlcerosum pauperem diues ille superbus in mediis tormentis vidit longè requiescentem: in illa requie certè securus expectabis iudicij diem.*

Bernardus ser. 3. de omnibus Sanctis: *Aduertistis*, inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum: primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum, animæ, nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est, nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne.* Et ser. 4. exponens illud: *Vidi sub altari animas interfectorum*, intelligit per altare, Christi humanitatem, ac dicit animas Martyrum esse sub altari, quia solùm vident Christi humanitatem, post diẽ iudicij exaltandas esse super altare ad videndum Dei essentiam: *Interim*, inquit, *sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam S. Angeli prospicere, donec veniat tẽpus, quando iam non sub altare collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriã, non dicam hominum, sed vel Angelorum assequi quis poterit, nedum superare? Quonam igitur modo super altare dixerim exaltandos eos, qui nunc sub altari quiescunt? Visione vtique, & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim tunc nobis Filius, vt pollicitus est semetipsum, non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis Patrem, & Spiritum sanctum, sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis.*

Quintum argumentum sumitur ex ratione; nam iudicium, & examen bonorum, & malorum, futurum est in nouissimo die, ergo præmia, & pœnæ vsque ad eum diem differentur. Præterea Christi anima post separationem à corpore

non statim ascendit in cœlum, sed prius descendit ad inferos, & post resurrectionem carnis tandem in cælũ ascendit; igitur & Sancti omnes post mortem in inferno erunt vsque ad resurrectionẽ; nam Christi requies, resurrectio, & ascensio, exemplar fuit nostræ quietis, resurrectionis, & ascensionis, alioqui essent discipuli, & serui supra magistrum, & dominum. Ad hęc, anima & caro simul operantur tam bona, quàm mala, igitur simul & non vna sine alia puniri, aut remunerari debet. Denique dæmones nondum puniuntur; sed puniendi reseruantur post diem iudicij; nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos?* Matt. 8. *Et deprecabantur eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent.* Luc. 8. igitur idem de hominibus fiet: si autem impij non puniuntur; certè nec pij remunerantur. Hæc igitur sunt argumenta, quæ aduersus veritatem afferri solent, quæ quidem sequentibus capitibus per partes diluentur.

CAPVT II.

Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.

SEd facilè erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare, Primum; igitur accedat Ecclesiæ testimonium quæ in oratione de S. Greg. dicit: *Deus qui animæ famuli tui Gregorij æternæ beatitudinis præmia contulisti, &c.* Præter quam orationem habemus etiam duo Concilia Oecumenica & duorum summorum Pontificum decreta, si quidem hoc ipsum definitum est in Concil. Florent. sess. vlt. in decreto vnionis Latinorum cum Græcis, & in Conc. Trid. sess. 25. Idem quoque disertis verbis docet Innoc. III. cap. Apostolicam, Extra de Presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definiuit in Extrauaganti, quæ incipit, Benedictus Deus, quam totam refert Alphonsus à Castro lib. 3. contra hæreses, verbo Beatitudo.

Atque hinc soluitur primum argumentum aduersariorum; nam iste Benedictus XII. qui successor fuit immediatus Ioan. XXII. aperte testatur Ioannem morte præuentum non definiuisse istam quæstionem. Neque verò solùm eam non definiuit, sed etiam paulò ante mortẽ partim retractauit sententiam suam, partim etiam declarauit; non asseruit. Primo, se in omnibus suis sermonibus de hac re nunquã intendisse rem definire, sed solum quærere veritatem. Secundo, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se animas Sanctorum videre Deum, etiam ante diem iudicij, nisi aliter Ecclesia, & sui successores definirent: quorum definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. Habetur hæc retractatio ipsis verbis, quibus facta est apud Ioannem Villanum lib. 11. c. 19. historiæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit se habuisse à fratre suo, qui in aula eiusdem Ioannis Papæ degebat.

Sed notanda sunt quinque mendacia Caluini, lib. 4. Institutionum, c. 7. §. 28. Primum est, Gersonem vixisse tempore huius Ioannis, nam Ioannes obijt Anno MCCCXXXIV. vt testantur omnes historici, & nominatim Onuphrius, & ille Ioan. Villanus lib. 11. c. 19. Gerson autem natus est Anno M. CCCLXIII. vt ex Tritemio patet de scriptoribus Ecclesiasticis.

Secundum est Ioannem Papam negauisse animæ immortalitatem: at si hoc esset verum, multo magis eam negauisset Caluinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum, nec enim Ioan. Papa vllius erroris accusatur à Gersone, & alijs, præterquam istius de visione Dei.

Tertium est, nullum Cardinalium se opposuisse Ioanni Papæ, nam Ioan. Villanus li. 10. cap. vlt. hist. scribit maiorem partem Cardinalium repugnasse Ioan. & idem colligitur ex Decretali Benedicti XII.

Quartum est, Regem Galliæ Philippum interdixisse suis communionem Ioannis Papæ, nisi resipisceret. At Ioannes ille Villanus loco citato scribit, Regem solum scripsisse ad Pontificem amicè, & reuerenter, eumque monuisse vt caueret ab illis opinionibus quæ videntur suspicionem erroris ingenerare posse.

Quintum est, Pontificem coactum à Rege ad palinodiam. At Ioannes prædictus scribit, Ioannem Pontificem solum retractasse opinionem suam pridie ante mortem suasu affinium, qui metuebant, ne, si Ecclesia postea contrarium definiret, vt etiam fecit, memoriæ Ioannis Papæ aliqua nota suspicionis erroris inureretur. Vide quæ scripsimus de hac re lib. 4. de Pontifice, cap. 14.

CAPVT III.

Idem Scripturarum testimonijs demonstratur.

IAm secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. Ac Primum sit id, quod legimus in Ecclesiast. cap. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas.*

Dices, nõ ait Scriptura, in die obitus reddi vnicuique secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. At certe illud, facile est, non significat, posset Deus, si vellet, sed, reddit Deus, & facile reddit vnicuique secundum opera sua in die obitus, alioqui enim si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustrà nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad bene faciendum. Præterea cùm dicat ibidem Spiritus sanctus: *In fine hominis denudatio operum eius:* indicat etiam in fine hominis, reddi vnicuique secundum opera; nam ad hoc fit iudicium illud, & denudatio operum, vt sequatur remuneratio.

Dices rursum, quando hæc scripta sunt, non dabatur remuneratio essentialis in die obitus, sed tantum requies in sinu Abrahæ, igitur per ista verba, Facilè est coram Deo in die obitus reddere, &c. solum deducitur reddi in die obitus iustis certam spem beatitudinis futuræ, & requiem in sinu Abrahæ.

Respondeo, Ecclesiasticum, cum dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexisse, reddi remunerationem, quæ pro temporum diuersitate haberi poterat: & quia tunc nondum cœlum erat reseratum, nunc autem à Christo reseratum est; ex illius sententia sequitur, in die obitus, & tunc requiem dari solitam iustis, nunc veram facilitatem. Hinc nimirũ Num. 35. Dominus iubet, vt post mortem sacerdotis magni, omnes exules reuertantur ad patriam: hæc enim est figura rerum nostrarum: nam nos exules sumus, patria paradisus, sacerdos magnus Christus, post cuius mortem iam patet aditus Adæ filiis in cœlum.

Alterum testimonium, & quidem longe clarius est Apost. Paul. 2. Cor. 5. *Scimus, quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domũ non manufactam, æternam in cælis; nam & in hoc ingemiscimus, habitationẽ nostram, quæ de cælo est,*

superindui cupientes, si tamen vestiti, non nudi inueniamur: nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari sed, superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita.

Nota Primo, illud: *Si terrestris domus nostra*, intelligi à quibusdam (vt Chrys. citat) de mundo hoc sensibili, quasi Apost. dicat, si hic mundus peribit non deerit nobis alius melior post resurrectionem. Sed hoc falsum est; nam communis Græcorum, & Latinorum opinio pro domo hac terrestri accipit corpus hoc mortale, seu vitam præsentem corporalem: Et ratio est, quia in fine capitis superioris dixit Apost. *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renouatur, de die in diem.* Itaque, quod hic dixit terrestrem domum, ibi dixit hominem exteriorem. Præterea infrà clarius dicit, *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.* vbi aperte vocat corpus, quod antea vocauerat exteriorem hominem, domum terrestrem, tabernaculum, &c.

Nota Secundo, per domum æternam, & cœlestem quam opponit Apostolus domui terrestri, intelligi à Patribus vel corpus immortale, vt à Chrysost. Theophylacto, Theodoreto, Ambrosio, vel vitam æternam, id est, visionem Dei. Et sine dubio verior est posterior expositio, quæ est Photij apud Oecumenium, Anselmi, & Sancti Thomæ in hunc locum; nam in primis Apostolus ait de præsenti, si domus hæc terrena dissoluitur, habemus aliã æternam in cœlo; debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus; nam corpus immortale non habemus nunc in cœlo.

Præterea Apostolus, cum dicit, hęc domus dissoluitur, habemus aliam, vult dicere, Non est quod timeamus nobis domum defuturam vnquam; nam si hinc pellimur, habemus aliam: at si per domum cœlestem intelligit corpus immortale, non est verum nobis nunquam defuturam domum, deerit enim à die mortis vsque ad diem resurrectionis. Præterea idipsum vocat hanc domum cælestem, quod paulò ante in fine c. 4. vocauerat, *Æternum gloriæ pondus*; nam postquam dixerat: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, suprà modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis:* subiungit explicans: *Si enim terrestris domus, &c.* At per illud: *Æternæ gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipsam essentialem beatitudinem.

Denique, nisi Apostolus hîc per domũ cœlestem, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferius: *Audentes igitur, & scientes quia dum sumus in corpore peregrinamur à Domino: audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominũ.* Nec enim sequitur: si hoc mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionẽ, ergo bonum est nunc mori, & peregrinari à corpore; imò contrarium sequitur, nimirum non esse bonũ mori vsque ad diem resurrectionis; quia etsi melius sit corpus immortale quàm mortale, tamen melius corpus mortale, quàm nullum. At, si per domum celestem, intelligamus beatitudinẽ, Apostoli argumentatio optima est, nimirum ista; Si vita hæc mortalis perit, habemus statim aliam longè meliorem in cœlo: ergo bonum est cito mori in hoc mundo, vt citò viuamus in cœlo.

Dices, non videtur beatitudo posse vocari domus, non enim habet similitudinem cum domo, corpus autem habet: corpus enim reuera est domus animæ.

Respondeo, beatitudinem optimè dici domum, quia est tam magna, vt eam anima non capiat, & potius anima in illam intret, quàm illa in animã: hinc 1. Io. 3. dicitur: *Maior est Deus corde nostro.* Et quod

A dicitur Io. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt:* omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis, de hac domo dicitur etiam Matt. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Et hanc domum eleganter Apostolus opponit vitæ corporali, siue ipsi corpori propter tria.

Primum enim corpus ipsum vocat domum terrestrem, quia in cœlo inuenitur, ibi enim est sedes Dei, & ibi semper videtur tanquam Rex in decore suo.

Secundo, corpus dicit esse domum, quæ dissoluitur, quia quotidie deficit magis & magis, illã autem vocat æternam quia semper in eodem statu permanet: denique illam vocat non manufactam, insinuans istam esse manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generauerunt, & cibo, ac potu alunt, & sustentant: at illa domus cœlestis ab hominum opere non pendet, sed à solo Deo manifestante seipsum nobis.

B

Tertium testimonium est paulò infrà *Quia dum sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, audentes igitur & scientes, quia sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Nota Apostolum hic docere duo desideria esse in nobis, vnum naturæ ad viuendum corporaliter, alterum gratiæ ad videndum Deum; & quidem homines pios velle quidem vtrumque si possint, implere simul; sed cum non possint, anteponere desiderium gratiæ desiderio naturæ, & proinde appetere mortem corporis, vt possint cum Deo viuere: homines impios è contrario omnia referre ad vitam corporis, & desiderium naturæ.

C

Ex quibus deducitur euidens argumentũ pro sententia nostra; nam si non possemus videre Deum, nisi post resurrectionem, non diceret Paulus se optare peregrinari à corpore, vt non peregrinetur à Domino, his enim verbis ostendit esse aliquẽ statũ animæ in quo peregrinetur à corpore, & non à Domino: at talis status non esset vnquam, nisi ante resurrectionem videretur Deus: nam in hac vita peregrinamur à Domino, sed non à corpore in alia vita post resurrectionẽ non peregrinabimur, nec à Domino, nec à corpore: ante resurrectionem autem oportet necessariò peregrinari à Domino, & à corpore: quare vt detur status, in quo peregrinemur à corpore, sed non à Domino, de quo Paulus loquitur, necesse est vt ante resurrectionem, spiritus iustorũ corpore soluti, Deum videant. Neque etiam dici potest, Paulũ loqui de quadam beatitudine imperfecta, quæ consistit in visione humanitatis Christi, & quod peregrinari à Domino, sit peregrinari à præsentia humanitatis Christi. Si quidem Sanctus Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Ex quo sequitur, vt è contrario non peregrinari à Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem diuinæ pulchritudinis. Idem enim, Apostolus quod hic dicit: *Ambulamus per fidem non per speciem.* Dicit 1. Corint. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facię ad faciem.* At qui solam videt Christi humanitatẽ adhuc habet fidem, & est peregrinus, & viator, vt omnes fatentur.

D

E

Quartum testimonium est Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso.* Vbi nota paradisum dupliciter accipi in Scripturis; vno modo pro horto quodam deliciarum corporalium, in quo primus homo constitutus fuit ante quàm peccaret, de quo loquitur Moyses, Gen. 2. & 3. altero modo pro gloria beatorum, cuius prior paradisus figura fuit: & de hoc loquitur Paulus 2. Cor. 12. vbi sed dicit raptum fuisse in para-

disum

disum, explicans enim quid paradisus sit, dicit se raptum supra tertium cœlum.

Euthymius in hunc locum existimat (nimirum vt confirmet errorem suum) hic Dominum loqui de paradiso terrestri: & ideo etiã scribit, Dominum latroni nõ respõdisse, Hodie mecũ eris in regno meo: sed in paradiso: vt ostẽderet aliud esse regnum, aliud paradisum. Et quia poterat aliquis obiicere, Christum dixisse: *Mecum eris in paradiso*, & tamen Christus non est in paradiso terrestri, sed cœlesti, respondet Euthymius Christum esse vbiq; vt Deus est, & proinde esse cum latrone, aliisque Sanctis in paradiso terrestri, & simul cum Angelis in paradiso cœlesti.

Hæc expositio sine dubio potest, ac debet reiici. Primum, paradisus terrestris est locus deliciarum corporibus, non animabus: quid enim prodest animabus abundare pomis, herbis, aquis, cæterisque reb⁹ terreni illius paradisi? Christus autem promittens latroni paradisum, promisit hortum deliciarum ipsi conuenientem, id est, spiritualem.

Secundo, voces Testamenti noui cum ambiguæ sunt, potius accipi debent, vt sumuntur in aliis locis Testamenti noui, quàm vt sumuntur in testamento veteri, sed vox ista, *paradisus*, in testamento nouo accipitur pro paradiso spirituali, vt patet 2. Cor. 12. igitur & Luc. 23. pro spirituali paradiso accipienda est.

Tertio, Christus promisit latroni consortium suum, cum ait: *Mecum eris in paradiso*, Christus autem non terrestrem, sed cœlestem paradisum introiuit. nec valet responsio Euthymij: nam eo modo, quo Christus est vbique, erat cum latrone etiam in hoc mundo cùm adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Christus noui promisisset.

Iam verò Theophylactus nomine aliorum refert, & refellit duas alias expositiones ad hunc locum. Prima est quorundam, qui dicebant, latroni promissum fuisse paradisum cœlestem, sed dandũ post resurrectionem: dixisse autem Christum, *Hodie eris*, propter certitudinem rei futuræ, quomodo Proph. sæpe exprimunt res futuras per tempus præsens, aut præteritum: vt, cum Dominus dicit: *Qui non credit, iã iudicatus est*. Secunda est illud, *hodie*, coniungendum cum, *dico*, non cum, *eris*, hoc modo: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*.

Sed neutra est solida; non Prima, tum quia non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriã verborum significationem, nisi quando alioqui absurditas aliqua sequeretur; tum etiam, quia ista non sunt verba Prophetica, vt oportuerit ea velari obscuritate, sed continent simplicem promissionem, & proinde simpliciter intelligenda sunt, neque eo loco, *qui non credit, iam iudicatus est*, accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere, Certò iudicabitur, sed vere iam iudicatus est, & condemnatus à seipso, cum nolit eam fidem amplecti, per quam saluus esse posset.

Secunda expositio est planè ridicula. Quorsum enim Dominus diceret; Amen dico tibi, hodie? nonne videbat latro, Dominum loqui illa die: Præterea, quis non videt per illud aduerbium, Hodie, responderi ad illud aduerbium, Quando, quod latro posuerat; Latro dixerat: *Memento mei; quando veneris in regnum tuum*. Dominus respondet: Hodie erit illud quando, proinde hodie mecum eris in regno, & paradiso meo. Vera ergo expositio est Theophylacti, Ambrosij, Bedæ, & aliorum, qui per paradisum intelligunt regnum cælorum, ne fortè enim latro per regnũ intelligeret aliquid humanum, Christus declarauit, regnum suum esse paradisum, id est, summam & sempiternam felicitatem.

A Quintum testimoniũ Ephe. 4. *Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem*. Quo in loco per vocem, *altum*, non potest intelligi nisi summum cœlum. etsi enim quidam intelligunt crucem, tamen Paulus se exponit paulò infrà, cum ait: *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos*. Porro nomine captiuitatis, quam secum duxit in cælum, quid potest intelligi, nisi multitudo sanctarum animarum, quas ex limbo ad cælum euexit, vt Ambrosius exponit.

Dices; non sequitur, Sancti sunt in cælo; ergo vident Deum. Respondeo, rectè sequi; nam per cælum intelligimus sedem, & quasi aulam regiam Dei, vbi Deus semper videtur; nam Isa. 66. dicitur. *Cælum mihi sedes est*. Et Matt. 5. *Nolite iurare per cælum, quia thronus Dei est*. Et Matt. 18. *Angeli eorum in cælis semper*
B *vident faciem Patris mei*. Et in oratione Dominica dicimus; *Pater noster qui es in cælis*. Tametsi enim Deus vbique sit, tamen propriè in cælo esse dicitur, quia per sui manifestationem illic se præsentem ostendit, & cernitur ab iis, qui digni sunt cælesti illa sede. Vnde eleganter Cyrillus catechesi 9. dicit, cælum esse velum Deitatis, quo nobis videlicet, qui sumus extra velum, absconditur Deus. Imò Paulus Hebr. 6. comparat ingressum Christi in sanctuarium cæleste, cum ingressu Sacerdotis intra velum in Sancta Sanctorum, indicans idem esse cælum respectu diuinæ essentiæ, quod erat velum respectu arcæ Testamenti: & certe animabus Sanctorum, si non videant Deum, parum videtur referre vtrum in cælo isto
C materiali, an in terra vel in alio loco sint.

Sextum testimoniũ Phil. 1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. At si animæ seruantur in aliquo loco extra cælum, frustrà hoc desiderabat Paulus, Christus enim in cælis est.

Septimum testimonium He. 9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum*. Quod exponunt Primasius, Anselmus, Theophylactus, Oecumenius in hunc modum, quod in Sancta Sanctorum non possent ingredi Sacerdotes, nec populus significabat toto tempore Testamẽti veteris non fuisse apertam
D viam ad cælum, & ideo etiam iustissimos quosque ad inferos descendisse: quia non poterant simul vigere figura, & figuratum. At postea quàm Christus perrupit velũ tabernaculi, & figuræ cessauerunt, iam propalata est via Sanctorũ ad Sanctuarium cœleste.

Octauum testimonium Heb. 12. *Non accessistis ad montem Sion, &c. sed ad Sion montem, & Hierusalem cælestem, multorum millium Angelorum frequentiam, Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cælis, & spiritus iustorum perfectorum, &c.* Hic (vt rectè Anselmus exponit) describitur Ecclesia triumphans, & in ea dicuntur esse tanquam ciues, primum Angeli, deinde animæ primitiuorũ, id est, eorum, qui primi crediderant, & iam mortui fuerant, vt Iacobi Apostoli, Stephani, & aliorum: qui dicuntur conscripti in cælis, quia sunt adscripti, & cooptati cum Angelis in ordinem ciuium cœlestium, quomodo dicebantur Romæ Senatores Patres Conscripti. Nisi forte ma-
E gis placeat per Ecclesiam primitiuorum in cælis conscriptorum, intelligi animas Patriarcharum & Prophetarum cum Christo regnantium: Per spiritus autem perfectorum, animas Apostolorum, & Martyrum. Semper tamen eadem est sententia, iam nunc spiritus sanctorum hominum beatos esse, ea beatitudine, qua sancti Angeli soli ante fruebantur.

Nonum testimonium est in lib. Actor. c. 7. vbi Stephanus moriturus, vidit cœlos apertos, & gloriam Dei, Christumq; stantem à dextris Patris. Cur

autem hoc vidit, nisi vt intelligeret sibi cœlum patere, & se statim à Domino recipiendum in illam gloriam? id enim ille intelligens clamauit, *Domine Iesu suscipe spiritum meum*.

Decimum testimonium est, c. 6. Apoc. vbi dantur Martyribus singulę stolæ albę, quæ gloriam animæ significant; nam alteram stolam, id est, gloriam corporis post resurrectionem habebunt; vt exponūt Greg. in 4. Psal Pœnitent. & Beda, Haymo, & Anselmus in hunc locum, necnon B. August. serm. 4. de festo Innocentium.

Vndecimum est, c. 7. vbi de istis dicitur: *Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius*. Ex quo habemus, illos vere esse in cælo, & videre Deū. quid enim significat esse ante thronum Dei, nisi habere Deum in conspectu, eumque cernere?

At hinc solui potest argumentum Secundum; nam ad primum locum contra adductum respōdeo dupliciter; ac Primum, vt Chrys. in c. 20. Matt. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solum considerandum esse scopum; multa enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solum, vt narratio integra videatur, quemadmodum & culter ad scindendum factus est, nec tamen ex omni parte scindit, alioqui, quomodo operarij accipientes denarium murmurabant? nunquid erit murmur in cælo? Et cur Dominus dixit *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum*? Num erit in cælo oculus nequam? quomodo etiam fieri potest, vt merces prius sit reddita vltimis, quàm primis, cum constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno cælorum? Solum ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres noui Testamenti laborare quam fecerint Patres Testamenti veteris: & tamen ad eandem beatitudinem peruenire: vel certe eos qui conuertuntur in senectute breuiorem laborem habere, quàm eos, qui in adolescentia, & tamen posse non minus præmium adipisci.

Possumus etiam Secundo respondere, si velimus illam partem esse significatiuam; qua dicitur, ad vesperam vocatos esse omnes operarios, & simul omnibus redditam esse mercedem; dicemus enim per vesperam significari futurū generale iudicium, quo publice reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen iudicium non excludit particularia Dei iudicia, quibus in obitu vniuscuiusque redditur singulis priuatim pars mercedis.

Ad Secundum locum ex Paulo, qui ait, Patres non accepisse promissiones, sed suo tempore accepturos, dico tria. Primo, per repromissionem posse intelligi Christi incarnationem, vt exponit Primasius, id enim Deus promiserat sæpissime Patribus Abrahæ, Isaac, Iacob, Dauid; vnde Dominus ait: *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt*.

Secundo dico, per repromissiones posse intelligi beatitudinem animæ; & tunc referri homines Testamenti veteris, cum hominibus Testamenti noui, vt sensus sit; illi antiqui Sancti mortui sunt, non accepta repromissione vitæ ęternę, vt non præuenirent nos, sed expectarent vsque ad Christi aduentum, vt eam repromissionem nobiscum, id est, cum Sanctis Testamenti noui acciperent. Et fauet huic expositioni textus Græcus, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν; Non acceperant repromissionem, id est, nunc quidem acceperunt, sed ante hac nondum acceperant.

Tertio dico, per repromissionem intelligi perfectam beatitudinem corporis, & animæ, quam illi adhuc non habuerunt, ne sine nobis habeant. quæ quidem est cōmunis Patrum expositio in eum locum, & Augustini tract. 49. in Ioan. notanda sunt omnia verba: *Ne sine nobis consummarentur*. Non enim ait, ne sine nobis remunerarentur, sed ne sine nobis consummatam mercedem non modo animæ, sed etiam corporis acciperent.

Ad Tertium locum ex epist. Ioan. respondeo, illud, *cum apparuerit*, non significare, cùm apparuerit Christus, sed cùm apparuerit, quid erimus, vt patet ex superioribus. Dixerat enim, *Nondum apparuit, quid erimus*, deinde subiecit, *Scimus enim, quia cum apparuerit*, nimirum quid erimus, *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est*. Itaque illud; *similes ei erimus*, significat, similes Christo erimus coram oculis totius mundi. videbunt enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis, quæ gloria ex eo nascetur, quod videbimus eū sicuti est; nam videre Deum, est beatitudo animæ, ex qua nascitur gloria corporis. Est autem similis hic locus, vt Beda etiam monet illi loco Pauli: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. Colos. 3. Quare non colligitur ex verbis Ioannis sanctos homines non visuros Deum ante diem iudicii, sed solum ante eum diem non esse eorum gloriam toti mundo manifestandam.

Ad Quartum ex Apoc. dico, per altare, sub quo sunt animæ, non posse intelligi aliquem locum extra cælum; nam in c. 7. habemus, istas animas amictas stolis albis esse ante thronum Dei, Deoque in templo eius, id est, in cælo seruire, die ac nocte.

Tres ergo sunt Catholicæ expositiones. PRIMA Bedæ, illud: *Sub altari*, coniugi cum, *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum sub altari;* per altare autem intelligi Christum, vt sensus sit; Vidi animas interfectorum sub altari, id est, sub testificatione nominis Christiani: quomodo 2. Machab. 7. dicuntur Machabæi occisi sub Testamento Dei, id est, pro Testamento Dei.

Secunda eiusdem Bedæ, Primasij, & Haymonis illud, *Sub altari*, coniungi cum *vidi*, sed per altare intelligi secretū intellectuale, vnde procedi in thimiama laudis diuinæ. Sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureū thimiamatis, ita in cælo, tabernaculo non manu facto, est arca humanitatis Christi, in qua residet diuinitas: & ante eam est altare aureum, vnde procedit perpetuum thimiama laudis diuinæ, & precum: Et notat Haymo, quod sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum quod fractum est in morte Christi: ita quoque durante Testamento veteri, animæ Sanctorum erant sub altari, sacrificantes Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum: at fracto velo per Christum, iam altare est coniūctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significādum secretum illud cæleste, quò non solum oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possunt: quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eique ministrent in cœlo?

Tertia est Anselmi, qui docet, per altare intelligi Christum. Sacrificia enim Sanctorū, siue laudis, siue orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, id est, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit illis quasi paries adumbrans, impediens, quominus Deum videant, vt B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, dignitate, & quia sub Christi

patrocinio,

patrocinio, & protectione vixerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPVT IV.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEquitur nunc vt post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primum Græcorum, ne recentiores Græci existiment, veterum testimonio errorem suum se posse deffendere.

Primus, Ignatius in epist. ad Rom. dicit, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. Et rursum ait: *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, Veni ad patrem.* At secundum errorem Græcorum & Caluinistarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locũ extra cælum, vbi non magis Deus est quàm hîc nobiscum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perueniens homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* An non clarissime indicat se statim à morte futurum cum Deo, & visurum puram lucem diuinitatis? Denique sæpius repetit se per martyrium adepturum Christum. at quomodo adipiscetur, si Christus est in cælo, & ipse erit apud inferos, in abditis receptaculis, nescio quibus.

Secundus, sit Dionys. Areop. qui lib. de Eccles. hierar. c. 7. pat. 1. loquens de Sanctis in morte constitutis: *Norunt,* inquit, *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cum ad præsentis vitæ finem peruenerint, viamque ad immortalitatem suam è vicino iam clarius intuentes, diuinitatis laudant munera, diuinaque lætitia gestiunt, non iam ad deteriora conuersionem metuentes, sed parata bona se firmiter perpetuoque habituros probe noscentes, &c.* Nota, dicere Dionysium, animas Sanctorum statim à morte hominis consequi immortalitatem: cumque hoc non possit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis, necessario esse intelligendum de beatitudine, quæ est vita æterna animæ. Eodem libro & cap. par. 3. dicit animas Sanctorum statui in regione viuorum, in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob, & subdit: *Ista, vt reor, sunt perspicuè beatissima Sanctorum præmia, quid enim immortalitati perfecta omnique tristitia vacuè ac plenè perpetui luminis conferri possit? licet multum sanè promissiones illæ sublimiores nostra mente sint, quæ vocabulis nobis congruis designantur, longe tamen inferiores earum re & veritate appellationes habent. verum enim profectò illud existimandum eloquium est: quod oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, &c.* At certe ista non conueniunt, nisi essentiali beatitudini, quæ sola superat nostra desideria.

Tertius, sit Iustinus, qui qu. 75. à gentibus posita (quamquam istæ quæstiones non videntur Iustini, sed alicuius recentioris) *At,* inquit, *post animi à corpore excessum statim fit bonorum malorumque distinctio. ducuntur enim ad loca quæ eis digna sunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum & Archangelorum, visio vero etiam conseruatoris Christi ex verbis his, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, improborum autem ad inferorum loca, &c.* Vbi nota probari sententiam nostram, tum ex eo quod dicit, bonorum animos duci ad paradisum, vbi sunt Angeli, & Christus; tum ex loco Pauli, quem Iustinus allegat: nam (vt supra diximus) præsentem esse ad Dominum, significat videre Deum, cùm opponatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

Atque ex his ad loca ex Iustino adducta in contrariũ, facile est respondere: nam q. 60. vbi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nondum facta est retributio; loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis supplicii dicitur: *Et refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flãma.* Ideo Iustinus dicit illã narrationem non esse historiam, quia nondũ habẽt damnati corporalia membra, &c. In q. 76. Gentiles quidam quærebant, si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quorsum latro in paradisum introductus fuit? Sed Iustinus non admittit antecedens, imo ostendit magnam remunerationis partem esse, quod animus latronis sit in cœtu beatorum, & videat inferiora, & Angelos ac dæmones. non meminit autem Dei visionis, quia Græci non solẽt vocare visionẽ, nisi eius rei quæ plenè cõprehenditur, & ideo passim negant Deum posse videri à creatura, sed quod aliquo modo latro Deum videat, indicat Iustinus, cum dicit eum esse in cœtu beatorum.

Quartus. Irenæus l. 1. c. 2. *Iustis,* inquit, *& æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circundat.* Nota, *quibusdam*, id est, iis qui mox à baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt, vel denique perfectis statim donari vitam & claritatem æternã, aliis nõ nisi post pœnitentiam, id est, satisfactionem in futuro sæculo actam. Est enim hæc sententia Irenæi simillima illi Cypriani l. 4. epi. 2. ad Antonianũ: *Aliud est,* inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde donec soluat nouissimum quadrantem: aliud statim fidei & virtutis mercedem accipere: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod ergo idem Iren. l. 5. extremo dicit, animas Sanctorum deduci in inuisibilem locum, & post resurrectionem cum corporibus ituras ad Dominum, non significat eas interim non esse in cælo, vel videre Deum, sed solum significat eas non esse nunc in illa perfecta beatitudine in qua est Christus, qui animo & corpore est beatus.

Et confirmatur hoc ex multis coniecturis. Primò, quia hoc ipso loco dicit Christum descendisse ad inferorum loca, vt Sanctorum animas inde extraheret, & saluaret. Si eas ergo extraxit, non sunt amplius ibi; & si saluauit, certe vident Deum, nam hęc est salus animarum.

Secundò, cùm dixisset Christum descendisse ad inferos antequam resurgeret; & subiungeret, debere discipulos imitari magistrum suũ, non tamen ausus est dicere, discipulorũ animas descẽdere ad inferos: sed ait, eas duci ad inuisibilem locũ, vt ibi exspectarent resurrectionem, per inuisibilem locũ quid prohibet intelligere cælum, vbi est lux inaccessibilis?

Tertiò, quia Irenæus contendit, discipulos debere in morte, & requie, & resurrectione Christum imitari: At Christus statim à morte non fuit quidem beatus corpore, sed quieuit triduo in sepulchro, interim tamen animo erat beatus, & in paradiso. ipse enim dixit, *Hodie mecum eris in paradiso:* ergo etiam Sancti dum quiescunt in sepulchris, quantum ad corpora, animo sunt in paradiso beati.

Quintus. Origenes, qui in illis ipsis locis qui contra nos afferuntur, pro nobis est: nam ho. 7. in Leuiticum dicit Sanctos habere nunc lætitiam, sed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id est, ciuitas illa beata non est plena, sed quando erimus nos etiam vbi ipsi sunt, tunc habebunt perfectam lætitiam. & addit, Christũ etiam non habere perfectam

lætitiam, quia nondũ habet omnia sua mẽbra. Itaq; aperte loquitur de lætitia accidentali. Libro autem 2. periarchon, c. vlt. dicit plerosque Sanctorum primũ duci ad locũ aliquem terrestrẽ, vt ibi expoliantur, & doceantur multa quæ nesciebant, deinde duci ad loca aerea, & ibi discere quædã sublimiora, tandem duci supra cælos ad Christum, & ibi iam videre perfecte causas omnium rerũ. ibidẽ asserit Paulum, & similes perfectos iam ibi esse, & videre in Deo omnia. Itaq; errat quidem in eo, quod vult Sanctos paulatim proficere in alia vita, sed aperte fatetur nunc multos eorum esse in cælo, & videre Deum.

Sextus. Athanasius in vita Antonij dicit, animam Ammonis Angelis stipatam visam ab Antonio deferri in cælum.

Septimus. Basilius hom. in 40. Martyres: *Vos*, inquit, *non terra occuluit, sed cælum suscepit, apertæ sunt vobis paradisi portæ*. Et oratione in Gordium Martyrem: *Erat enim affectus, non vt qui in lictoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

Octauus. Gregor. Naz. orat. in Basil. *Tu*, inquit, *obiter è cælo nos respice, & datam mihi renum debilitatem, & articulorum dolorem, vel iube discedere, vel adiuua, & hortare, ita me æquo animo ferre, vt hinc demum discedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem eo quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam, dicit eam frui cum Angelis purissima illustratione Trinitatis, quæ toti menti totam se contemplandam præbeat.

Nonus. Gregor. Nyss. orat. in sanctum Ephrem: *In cælestibus tabernaculis*, inquit, *animus illius consedit, vbi sunt ordines Angelorum, vbi Patriarcharum populi, vbi chori Prophetarum, vbi sedes Apostolorum, vbi gaudium Martyrũ, vbi piorum lætitia, vbi Doctorũ splendor, vbi celebres primogenitorũ cætus, vbi puræ lætantiũ voces.* Et infr. *Tu verò diuino assistens altari, vitæq; principi, & sacrosanctæ vnà cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrûm recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.*

Decimus. Ioannes Chrysost. ho. 10. in posteriorem epist. ad Corint. loquens de beatitudine: *Si cogitatio*, inquit, *illorum quamuis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio: beati & ter beati qui illis bonis fruuntur; sicut & miserabiles, & miserrimi, qui hisce contraria sustinent.* Ho. 3. in epi. ad Phil. *Peccatores*, inquit, *vbi fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui fleantur. Isti verò, siue hîc, siue in futuro sæculo fuerint, cũ Rege sunt, illic tamen magis & propius non per ingressum ac fidem, sed facie ad faciem, &c.* Nec in textu Græco hic insignis locus aliter se habet; *οἱ δὲ δίκαιοι αὐτῷ ἐν ταὐτῷ. αὐτῷ ἐκεῖ, καὶ τῷ βασιλεῖ εἰσὶ, κἀκεῖ μᾶλλον καὶ ἐγγύτερον, οὐ διὰ εἰσόδου, οὐ διὰ πίστεως ἀλλὰ προσώπου, πρὸς πρόσωπον.* Eadem verba repetit hom. 69. ad pop. & hom. in illud Sap. 5 *Iustorum animæ in manu Dei sunt.*

Rursum idem Chrysost. hom. 4. in epist. ad Phil. exponẽs illud; Vtrũ eligã ignoro, &c. *Quid*, inquit, *dices Paule, cum hinc abiens, in ipsum cælum migraturus sis, atque cum Christo futurus ignoras quid eligere debeas?* Et infra: *Quis athleta cupiet amplius certare, cum iam liceat coronari? &c.* Idem ho. 32. in epi. ad Ro. dicit nunc Pauli animũ versari in summo cælo prope ipsum Regis solium, vbi Cherubin & Seraphin volitant. Li. 5. de sacerdotio, dicit eos qui purè cõmunicant corpori dominico, in extrema hora ab Angelis stipatos rectè in cælum abduci. Ex his patet Chrysost. sententia.

Quare ad id quod objiciebatur ex ho. 39. in priorem ad Corint. dico Chrysostomum non velle dicere animam non frui bonis æternis ante resurrectionẽ; sed simpliciter non fruiturã vllis bonis cælestib. si caro non resurgat, quia nimirũ cùm tam animus quàm caro laborauerint, par est vt vtraquè pars suam mercedem habeat. Quod si vna non habebit, inde colligitur nec alteram habituram. Et è contrario, si caro suo tẽpore resurget, & coronabitur, colligitur nunc animã coram Deo viuere & coronari. Vide Theophyla. qui in eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clarius proponit.

Ad alterum Chrysostomi locum dico, eum loqui de corona, seu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idem respondemus ad loca objecta in contrarium Theodoreti, Theophylacti, Oecumenij in hunc locum: nam illi, vt Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

Vndecimus. Cyrillus Hierosolymæ Episcopus, catech. 13. de latrone loquens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in Paradisum.* Et ne putemus eum loqui de loco refrigerij in sinu Abrahæ. *Nondum*, inquit, *Abraham fidelis ingressus est, & latro ingredietur, &c.* Et ne putemus eum loqui de paradiso terrestri. *Ne timeas*, inquit, *serpentem, cecidit enim de cælo, non te ejiciet.* Itaque clarissimè Cyrillus asserit, latronem primum omnium in paradisum ingressum.

Duodecimus. Cyrillus Alexandrinus libro 11. in Ioan. cap. 36. dicit animas Sanctorum non versari in terris post mortem corporis, nec deduci ad pœnas gehennæ sed euolare in manus Dei Patris; & ne putemus hoc intelligi de sinu Abrahæ, vel loco extra cælum, dicit hoc iter à Christo primum apertum & paratum: non ergo descendunt animæ Sanctorum ad locum quò ibant ante Christi mortem: & addit, animas Sãctorum vitam perpetuam cum Christo habere.

Decimustertius. Epiphanius hæres. 78. in fine. *Sancti*, inquit, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cælo, gloria in honore incomparabili & perpetuo, brauia in Christo Iesu Domino nostro.*

Decimusquartus. Theodoret. lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus: *Si cælum*, inquit, *sedes illorum est qui pie vixerunt, hunc profecto finem sui cursus & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest.* Et infra: *Ideoque*, inquit, *maiori forte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Si ergo iam sunt in cælo, & æternis coronis insigniti sunt, quomodo non sunt assequuti repromissionem (vt idem Theodoretus, nobis objectus ab aduersarijs, dicit) nisi de repromissione resurrectionis, & gloriæ corporalis sermo sit?

Decimusquintus. Euseb. lib. 4. hist. cap. 15. Polycarpum dicit per mortem immortalitatis præmia iam adeptum. At quæ est ista immortalitas quæ præmii loco datur animæ natura sua immortali, nisi beatitudo? Item lib. 6. c. 5. de Potamiæna: *Hoc modo*, inquit, *Beata Virgo emigrauit è terris ad cælum.* Similia passim leges.

Decimussextus. Damascenus in historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domini*, inquit, *nitidè & nudè præsentatur, illiusque gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur.*

Decimusseptimus. Theophylactus in c. 23. Lucæ: *Dicendum est*, inquit, *idem esse paradisum, & regnum cælorum: nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non frueretur perfecta bonorũ participatione, &c.* Vbi prolixè confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse ductũ ad paradisum, non autem ad regnũ cælorum. Quãdo ergo Theophylactus dicit in c. 16. Luc. narrationem

rationem

rationem de diuite & Lazaro esse parabolam, quia nondum facta est diuisio præmiorum, & pœnarum: loquitur de præmijs & pœnis quæ ad corpus pertinent: & ideo rectè vocat parabolicum sermonem de oculis, & lingua diuitis in inferno. Quando etiam dicit in ca. 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cœlestium promissionū accepisse, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earum dotiū, quæ corpori affert resurrectio.

A

Decimusoctauus, Oecumenius in c. 9. ad Heb. dicit, Christum non solum in cœlum ingressum esse, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, multos sanctos Patres, qui sine dubio si in cœlo cū Christo sunt, ibi quoque cum ipso beati sunt: alioqui, vt supra diximus, parum prodesset spiritibus cœlorum corporalium habitatio.

B

Habemus ergo, omnes Doctores græcos pro nobis esse; soli enim remanent Arethas, & Euthymius ex ijs qui in nobis obiecti sunt. ex quibus Arethas, cum dicit Sanctos sperare futuram gloriam, potest commode intelligi de gloria corporis. Euthymius autem nō potest exponi, sed non est hac in re vsque adeo magni faciendus: nam est omnium recentissimus. Scripsit enim circa annum M.C.LXXX. quo tempore Græci schismatici, & Hæretici manifeste esse cœperant.

Ad illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri posse negant à creatura, B. Augustinus respondet, auctores illos, cum dicunt Deum non posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba B. Hieronymi in epist. 111. dicit enim Hieronymum voluisse dicere, Angelos non videre Deum oculis corporeis, sed tamen mente videre.

C

At hæc solutio non satisfacit propter tres caussas. Primo, quia Hieronymus, & cum eo Chrysostomus, Theodoretus, & alii citati disertè asserunt, Angelos esse spiritus, non habere corpora aerea vel ignea naturaliter vnita, vt B. August. opinatus est, & tamen negant ab Angelis Deum videri.

Secundo, quia Hieronymus reddens causam cur Angeli non possint videre Deum, ait: non enim potest creatura aspicere creatorem suum, & eandem caussam reddere solet Chrysostomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis, vtrique enim sunt oculi creati.

D

Tertio, quia isti Patres dicunt, nec Angelis nec hominibus Deum esse visibilem, sed soli ipsi Deo. At Deus non videt se corporeis oculis, sed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo solutio est B. Thomæ 1. part. quæst. 12. art. 1. hos Patres nomine visionis intelligere comprehensionem perfectam; quia enim quod oculis corporis videmus, perfectissimè comprehendimus; quod autem in hoc mundo intelligimus, nō ita perfectè intelligimus, non enim habemus species proprias substantiarum, & maximè separatarum; ideò vocabulum videndi non solent vsurpare pro qualibet cognitione, sed solùm pro perfectissima illa qua res comprehēditur, quo genere visionis non potest Deum videre, nisi Deus. Præterea etiā error Anomeorum dicentium Deum posse comprehendi à creatura, illo tempore vigebat, & ideo Patres abhorrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehensionem.

E

Dices, at Chrysostomus ait, Angelis Deum fuisse inuisibilem vsque ad Incarnationem Christi tātum: non igitur loquitur de comprehensione, alioqui sequeretur post incarnationē Deū posse cōprehendi.

Respondeo, Deum ante incarnationem nihil fuisse, nisi Deum, & ideo simpliciter incomprehensibilem: at post incarnationem factus est homo, & in quantum homo comprehensibilis est: & hoc vult Chrysostomus.

Dices Secundo, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyses, Isaias, & cæteri: at isti non solum non comprehenderūt, sed nec vere viderunt Deū in se, sed solū in corpore assumpto ab Angelis, qui Deum referebāt, vel in imaginaria reuelatione.

Respondeo, Theodoretum non dicere, non aliter, sed tantum statuere similitudinem inter visionē Angelorum & Patriarcharum; quæ in hoc consistit, quod sicut vna est imperfecta, & non comprehensiua, ita & altera, quamuis cum magno discrimine.

CAPVT V.

Idem probatur testimonijs Latinorum.

ADiungamus nunc Latinorum Patrum consensum vt hæc fides totius Ecclesiæ fides fuisse intelligatur. Primus Cyprianus lib. de exhortatione martyrii, c. vlt. *Quis*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, vt cum Christo statim gaudeat? vt post tormenta, & supplicia terrena ad præmia diuina perueniat?* Et infrà: *Clauduntur oculi in persequutionibus terræ, sed patet cœlum: minatur Antichristus, sed Dominus Christum tuetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto Paradisus exhibetur: vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas, & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eosdem statim, vt Deus videatur, & Christus: tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repentè subtraharis, vt in regnis cœlestibus reponaris?* Similia habet sermone de mortalitate, epist. 2. lib. 4. & alibi sæpius.

Secundus, Hilarius in Psal. 64. *Beati quidē*, inquit, *sunt, qui iam à Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi sunt: sed festinare nos in consortium huius beatitudinis congruum est operationibus id atque orationibus expetentes*, &c. Et paulo ante dixerat illa tabernacula esse cœlestes mansiones, quas in domo Patris sui esse Christus dixit. Item in Ps. 60. dicit: Sanctos esse Reges, & perpetuo cum Deo habitare. Et in Psa. 124. loquens de Apostolis aliisque Sanctis: *Quomodo possumus*, inquit, *montes non eos significatos esse intelligere, qui super terrenam naturam gloriosi iam in Dei rebus exultant?* Quando ergo idem Hilarius in Ps. 138. dicit legem esse humanæ necessitatis, vt animæ ad inferos descendant, intelligitur pro eo tempore, quo cœlum erat clausum: nam posteaquā Christus in cœlum ascendens, aditum ad cœlū reserauit, non est amplius necessarium ad inferos descendere.

Tertius, Ambrosius li. 7. ep. 59. ad Thes. *Acolius*, inquit, *superiorum incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalem, quæ in cœlo est, vidit illic vrbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem preciosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem.* Vide etiam lib. 10. epi. vlt. & in cap. 1. epist. ad Philip. Quid ergo Ambrosius ait lib. 2. de Cain, cap. 2. animas adhuc ambiguo iudicii suspendi, ad cognitionem temporis referendum est. Vult enim dicere, animas etiam beatas non scire, quando iudicium sit futurum. In libro autem de bono mortis, cap. 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo quàm corpori publice coram toto mūdo danda est. Illa enim proprie dicitur coronā quæ datur victoribus publice, & cum

[illegible]ternitate: sed hinc non sequitur, partem eius præ[illegible] non esse datam antea per iudicium particulare. Neque obstat, quod videatur Ambrosius dicere, omnes animas descendere ad inferos: non enim ipse hoc dicit: sed tantum approbat, quod Philosophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

Quartus est, Prudentius, qui in carmine de B. Agnete sic cecinit.

O Virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis arcis nobilis incola.

Atque alia eiusmodi passim Prudentius repetit. Quare cũ dicit alibi, animas beatas deduci ad sinum Abrahæ, vel ad Paradisum, vnde Adam eiectus fuit, loquitur figurate, quia tam sinus Abrahæ, quàm Paradisus terrestris: typi sunt regni cœlorum, & patet ex ipso loco Prudentii, quia animas dicit esse in sinu Abrahæ, & simul in Paradiso, cum tamen constet loca fuisse diuersa secundum proprietatem: sed diuersa non sunt secundum significationem.

Quintus est, B. Paulinus, qui natali 3. de S. Felice sic ait:

---- Corpore terris
Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cæléstem nactus sine sanguine Martyr honorem.
Item:
Ast illum superi sacra gloria luminis ambit,
Florentem gemina belli pacisque corona.

Sextus, B. Hieronymus in epistola ad Marcellam de obitu Leæ: Nunc, inquit, *pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Christum sequitur, & dicit quæcunque audiuimus, vidimus in Ciuitate Domini virtutum.* Similia habet in Epitaphio Nepotiani, Paulę, Blesillæ, & aliorum.

Septimus, Augustinus l. 12. Gen. c. 34. Primum dicit animas Sanctorum esse in Paradiso, siue in tertio cœlo, quò raptus fuit Paulus: *Siue*, inquit, *in tertio cælo, siue vbicunque alibi quò post tertium cœlum est raptus Apostolus: si tamen non aliquid vnum est diuersis nominibus appellatum, vbi sunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid sit hoc tertium cœlum, sic ait: *Tertium est cœlum quod mente conspicitur ita secreta, & remota, & omnino abrepta à sensibus carnis, atque mundata, vt ea quæ in illo cælo sunt, & ipsam Dei substantiam, verbumque Deum per quod facta sunt omnia, in charitate Spiritus Sancti, ineffabiliter valeat videre, & audire.* Idem August. lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 11. *Animæ victrices*, inquit, *gloriosorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis, atque finitis postea quam mortalia membra posuerunt, cum Christo vtique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.* Idem in Ps. 116. in illud, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, &c. *Ibi*, inquit, *omnes iusti, & Sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine litteris: quod enim nobis per paginam scriptum est, per faciẽ Dei illi cernunt.* Idem libro meditationum, ca. 22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno resoluta corpore libera cælum petit: secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem; habet enim præsentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum, cui seruiuit, quem dilexit, & ad quem tandem læta, & gloriosa peruenit.* Et c. 24. *Per ipsum vos rogo, qui vos elegit. Qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis.* Denique Sanctus Augustinus epist. 111. existimat Paulum in illo suo raptu, vidisse Dei essentiam; quanto ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

Iam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. Primum est, Augustinum aliquando dubitasse non quidem de ipsa visione Dei, & beati-
A tudine, sed de loco vbi sint animæ beatorum, & tamen postea re diligenter considerata id asseruisse, quod nos asserimus; nam in Ps. 36 ait, animas ante diem iudicii non esse in regno cœlorum, sed in sinu Abrahæ, quasi hæc loca distincta sint. In lib. 9. Confessionum, c. 3. indicat se dubitare: cum ait: *Nunc*, inquit, *viuit Nebridius in sinu Abrahæ: quidquid illud est, quod illo significatur sinu: ibi Nebridius meus viuit; dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit: nam quis alius talis animæ locus? ibi viuit: vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum, iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua, sine fine felix, &c.* Ecce hîc asserit visionem, &
B fruitionem, & tamen ambigit de loco.

At li. 2. q. Euangelicarum, c. 38. (quos libros posterius scripsit, vt ex Retractationum l. 2. colligitur (sic ait: *Sinus Abrahæ requies est beatorũ pauperum, quorum est regnũ cælorum, in quo post hanc vitã recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quò post passionem resurgens assumptus est: quo eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretũ Patris abscessit, Angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicentes enim: Quid statis intuentes in cælum? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum vsque in illud penetrare secretum, quo ibat Dominus, cum in conspectu discipulorum ferretur in cælum? Iam cætera secundum superiorem expositionem accipi possunt, quia secretum Patris bene intelligitur, vbi etiam ante resurrectionem iustorum*
C *animæ viuunt cum Deo.* Quid clarius?

Rursum lib. 20. de Ciuit. Dei, c. 15. clarissime dicit, Beatos non esse apud inferos, vbi prius erat Lazarus; proinde correxit, quod dixerat in Psa. 36. sic autem ait: *Si enim non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos sanguine Christi, & ad ea loca descensus erueret, profecto deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno, sed secretum Patris in cœlo, & sic explicata remanent tria loca, libri Enchirid. cap. 108. & lib. 12. Ciuit. Dei, cap. 9. & in
D Psal. 36.

Nota secundo, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfecte, vt videbunt post resurrectionem; propterea quod naturale desideriũ recipiendi corpus non sinat animas toto conatu ferri in Deũ: & hoc esse discrimen inter Angelos & homines, quod Angeli, cũ nihil amplius expectẽt, toti ferantur in Deum, animæ Sanctorum partim ad Deũ, partim ad corpus respiciãt. Id patet ex l. 12. de Ge. c. 35. vbi posita quæstione; Quid opus sit animæ ad beatitudinẽ resumptione carnis? Respondet, quia nõ potest anima sine carne sic videre Deum vt vident Angeli. Et rationem reddens, ait, quia inest ei naturalis quidam appetitus
E corpus administrãdi: quo appetitus retardatur quodam modo ne tota intẽtione pergat in illud summũ bonum, quàm diu subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam à corpore separatam, nõ posse videre incommutabilem substantiam, sed non posse videre eo modo, id est, tã perfecte, vt Angeli vident, propter causam iam dictam. Pari ratione, l. 1. retract. c. 14. vbi merito quæri dicit, Num Sanctorum animæ sũt adhuc in illa professione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulo infra, cum ait: *Sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus ha-*

beant

beant (quia videlicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere, &c. Non ergo dubitat an animæ iustorum sint in illa possessione, sed an sint ita vt nihil eis desit.

Eodem modo respondendum est ad locū illum ex epi. 3. ad Fortunatianum: loquitur enim de perfectissima visione quam non habebimus nisi cū æquales Angelis fuerimus, quod erit vtiq; in resurrectione mortuorum: nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint viui & immortales, Sancti autem partim viui, partim mortui sint.

Est autem hic notandū, propter hæc loca B. Aug. Scholasticos quærere, an gloria animæ maior erit post resurrectionem quàm antea; & quidem conueniunt omnes in duobus. Primò, gaudiū animæ accidētale futurū maius tā extensiuè, quia erit in anima & in corpore; quàm intēsiuè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus gloriosum, quàm nunc, cùm illud videt mortuum iacere.

Secundò, gaudium essentiale fore maius extensiuè, quia nunc est in sola anima, postea autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo gloriosum. Non autem conueniunt de incremento essentialis gloriæ intensiuè: nam Magister in 4. sent. dist. 49. & B. Tho. ibi. q. 1. part. 4. D. Bonauent. ibid. art. 1. q. 1. Richard. ibid. art. 2. q. 7. & Marsil. ibid. q. 13. art. 3. dicunt gloriam essentialem fore tunc maiorem etiam intensiuè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

Rationes præcipuæ sunt duæ. Prima, quia anima perfectius esse habet in corpore, quā extra corpus, ergo & perfectius operabitur. Secunda, quia anima separata propter inclinationem ad corpus, distrahitur, & impeditur, ne tota intensione feratur in Deū, ergo remoto hoc impedimento, intensius operabitur. At in contrarium D. Thomas 1. 2. qu. 4. art. 5. & Caietanus ibid. & Durand. in 4. dist. 49. qu. 7. dicunt gloriam essentialem non fore maiorem intensiuè, sed extensiuè solùm; & de isto augmento exponunt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria cresceret intensiuè, vel id accideret ratione obiecti, vel luminis, siue habitus gloriæ, vel potentiæ: non ratione obiecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia, gratia autem non crescit in die iudicij, quia non est locus nouis meritis post hanc vitam: non etiam ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet vllo modo à corpore, & proinde tam perfectè esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quàm in anima corpori adiuncta.

Ego dico duo. Primò, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, necnon Haymonis in ca. 6. Apoc. & Bernardi, de quo infrà: nam Augustinus clarè dicit, animæ separatæ deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dum caret corpore. Dico Secundò, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Vnde ad Primum pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extensiuè, quia suum esse communicat corpori: nam alioqui in se, esse animæ semper est idem, nec suscipit magis & minus.

Ad Secundum dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorem Dei vllo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tanquam ad finem, sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis, alioqui Angeli quando mittūtur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei. & ipsa anima quando debebit occupari

A in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quàm nunc in appetendo corpus. Adde quod videtur hoc definitum à Benedicto XII. nam in Extrauaganti, Benedictus Deus, dicit continuari visionem Dei quam habent animæ à morte corporis vsque ad resurrectionē, & inde vsque in æternum; vbi videtur dicere eam non crescere, neque minui. Ioan. Villanus lib. 11. hist. cap. 19. dicit, Benedictum definiuisse animarum gloriam non augendam post resurrectionem, nisi extensiuè, ita enim testatur se audiuisse à Theologis qui interfuerunt, cùm illud Pontifice definiretur. Hæc de Augustino.

B Octauus, Pater Latinus siue Prosper, qui li. 1. de vita contempla. c. 1. *Quia secundum Scripturæ*, inquit *sacræ sermonem, tota humana vita tentatio est super terram tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna; & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam pugnæ succedit secura victoria, vt omnes milites Christi, qui vsque in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnent felices in patria, cuius hoc erit totum præmium, vt vita contemplatiuæ semel compos effecta, inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sperauit, obtineat, & in eo ad quod sanctè viuendo peruenerit sine fine permaneat.*

C Nonus, Maximus Taurinensis, hom. in Eusebium Vercel. *Dignè*, inquit, *in memoria vertitur hominum qui ad gaudium transijt Angelorum.* Et hom. de sancta Agnete: *Ille nobis*, inquit, *tribuat indulgentiam peccatorum, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

Decimus, Leo I. in serm. de sancto Laurentio *Nihil*, inquit, *obtines, nihil proficis sæua crudelitas, subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cælos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

Vndecimus, Fulgentius ser. de S. Stephano: *Hodie*, inquit, *miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cælum. Idem ad cæli palatium perenniter regnaturus ascendit.* Item: *Hodie Stephanus stola est immortalitatis indutus.*

Duodecimus, Primasius in ca. 9. Heb. *Cæleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoadusque veniret Christus, qui expleta passione aperuit nobis ianuam patriæ cælestis, reserato velo, id est, cælo.*

D Decimustertius, Greg. Papa in psal. 4. pœn. *Beatitudo & animabus Sanctorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post iudicium confertur.* Et lib. 4. Dialog. c. 25. ex professo id probat.

Decimusquartus, Beda in cap. 6. Apoc. *Singulas*, inquit, *modò stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes, resurgentibus autem corporibus iuxta Isaiam in terra sua duplicia possidebunt.*

Decimusquintus, Haymo in eundem locum: *Prima*, inquit, *stola est merces baptismi, præmium martyrij, merces æternorum, gaudium cælestis beatitudinis, &c.*

E Decimussextus, Anselmus in 2. Cor. 5. *Prædicatores*, inquit, *Ecclesiæ posteaquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui Patres, cælestis patriæ perceptione differuntur, sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede requiescunt.*

Decimusseptimus. Sulpitius in epist. ad Aurelium Diaconum, de obitu beati Martini: *Quamquam sciam*, inquit, *virum illum non esse lugendum, cui post deuictum, triumphatumque sæculum, nunc demum reddita est corona iustitiæ.*

Decimusoctauus, Bernardus in epist. ad fratres de Hibernia, quæ habetur post sermones de festo omnium Sanctorum, & sermonem de S. Malachia: *Absit*, inquit, *vt tua nunc ò anima sancta* (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æstimetur oratio, quādo præsenti vimdius supplicare est maiestati, nec iam*

in fide ambulas, sed in specie regnas, absit vt imminuta, nedum exinanita illa tam operosa charitas reputetur, cum A *ad fontem ipsum charitatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas?* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non euacuatur, nisi per visionem Trinitatis: dicit eum sic frui fronte charitatis, id est, Deo, quo modo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno haurit ore. Idem in sermo. de S. Malachia, qui habetur ad finem vitæ eiusdem Malachiæ: *Pari*, inquit, *cum Angelis gloria, & fœlicitate lætatur. Atqui Angeli semper vident faciem Patris, qui in cœlis est.* Matth. 18.

Idem in epist. 266. ad Sugerium Abbatem, qui agebat animam: *Quid tibi*, inquit, *& terrenis exuuijs: qui ad cælum iturus stola gloriæ mox indui habes?* Et infra: *Te expectat pax illa, quæ exuperat omnem sensum, te expe-* B *ctant iusti, donec retribuatur tibi, te expectat gaudium Domini tui.* Ipse vero idem serm. 4. de festo omnium Sanctorum dicit, pacem, quæ exuperat omnem sensum, consistere in visione Dei, vt est in seipso.

Præterea in serm. de obitu Hūberti: *Ecce*, inquit, *coram te est, pater dulcissime,* Hūberte, *fons ille paritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illā diuinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abundantiæ suauitatis tam deuote eructare solebas.* Itē serm. 5. de festo omnium Sanctorū, tractans illud: *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu, & planctu.* Quærit, cur Deus in ieiunio & fletu inueniatur potius, quàm in gladio, & exultatione? & respondet interrogando: *An vero iustus cum in lætitia & exultatione: qui vero nondum iustus est, nō nisi in ieiunio & fletu reperiet? Ita plane, sed iustus, qui iam conspectum meruerit, non qui adhuc viuat ex fide, &c.* Vbi admittit, aliquos iam Sanctos non viuere ex fide, sed conspectu Dei frui. Vide etiam quæ scribit in 2. ser. de S. Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico, Bernardū Augustini esse discipulum, & cum dicit, Sanctos per resurrectionem visuros Deum, & non antea, non loqui de simplici visione, sed de illa perfecta, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum. D Et hoc patet ex serm. 3. de festo omnium Sanctorū. Nam postquam dixerat, animas sanctas in hac vita esse in tabernaculis, post hanc vitam vsque ad resurrectionem futuras in atriis, post resurrectionem futuras in domo Dei, id est, in beatitudine, pergit explicans, & dicit: *Acceperunt iam singulas, sed non vestientur duplicibus donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum: secunda vero immortalitas, & gloria corporum, &c.*

Vides hîc in resurrectione nihil addi animabus per se, nisi gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ est visio Dei, datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se, quia secundum Bernardum, ad- E detur etiam gloria animæ, sed non per se. Consequetur enim perfectior visio ex eo, quod anima nihil amplius desiderans, tota feretur in Deum. Id quod explicat Bernardus in sequētibus verbis: *Animæ sanctæ*, inquit, *quas propria Deus insigniuit imagine te, caro, desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum inclinantur desiderio tui.* His adde S. Thomam opusculo contra Græcos & Scholasticos ad finem 4. sentent. distinct. 49.

Habemus igitur sententiam Ecclesiæ, fuisse sententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio & Victorino, ex quibus Tertullianus hæresiarcha fuit. Lactantius in plurimos errores lapsus est, præsertim circa futurum sæculum, cum esset magis librorū Ciceronis, quàm Scripturarum sanctarum peritus. Victorinus Martyr, quidem fuit, sed B. Hieronymo teste in epistola ad Magnum, ei eruditio defuit, licet eruditionis voluntas non defuerit.

CAPVT VI.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.

ADdamus postremo argumenta ex ipsa ratione petita. Prima ratio sumi potest ex suppliciis damnatorum. Siquidem Deus non est pronior ad puniendum, quàm ad remunerandum: Quare cum impij iam nūc in tormentis sint, æquum certe videtur, vt etiā iusti præmia sua percipiant. Esse autem nunc impios in tormentis, Euangeliū testatur; nam Luc. 16. legimus: *Diues autem cum in tormentis esset, &c.* Respōdent Græci, illam esse parabolam, & continere futurorum narrationem; sed ad maiorem efficaciam narrari futura tanquam præsentia.

Contra: Primo, non videtur esse parabola, sed historia, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Ecclesia colit Lazarum illum, vt vere sanctum hominem; tum denique, quia historiam esse dicunt Ambrosius in ca. 16. Lucæ, Hieron. lib. 2. in Iouinianum, Augu. de cura pro mortuis, ca. 14. Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 29.

Secundo, etiam si parabola esset, non potest significare res futuras post diem iudicij, sed rem præteritam, vel præsentem: nam diues ait: *Rogo te pater Abraham vt mittas Lazarum ad fratres meos, &c.* Et Abraham respondet: *Habent Moysem, & Prophetas, audiant illos.* At post diem iudicij non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Mosem & Prophetas audire. Igitur si narratio illa parabolica sit, ostendit tamen iam nunc animas esse in pœnis; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

Secunda ratio, tota Ecclesia inuocat Sanctos post Christi aduentum, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos esse inuocandos: cum tamē ante Christi aduentum non legatur id fieri solitum esse. At si sancti essent etiam nunc sub terra in sinu Abrahæ, non differentem statum à statu Sanctorum Testamenti veteris haberent.

Tertia ratio, vt Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, ante Christi aduentum Sāctorum mors deflebatur; at post Christi aduētum summa cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? nisi quia tunc mori miseria erat, nunc est felicitatis initium: confirmatur; nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet Sāncti morientes in terris, nascuntur in cœlo.

Quarta ratio ex visionibus eorum, qui viderunt animas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in Paradiso. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. hist. cap. 13.

Quinta ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel si non habent, nunquam habebunt, quia post finem vitæ non est locus nouis meritis, & nullum est impedimentum, quo minus vitam æternam nūc habere possint, cum cœlum antea clausum nunc pateat; igitur fatendum est, eos iam nunc præmium suum accepisse.

Sexta ratio, Deus Leuit. 19. scribi iussit: *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsque mane*; ergo ne Deus contrarius sibi ipse videatur, non retinebit mercedem Sanctorum vsque ad mundi consummationem.

Septima

Septima, Prouerb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*; at non conuenit vt ij affligantur, qui nullum habent peccatum.

A

Ex his soluuntur argumēta opposita. Ad Primum dico, diem iudicij generalis futurū, & tunc reddendū vnicuique secundum opera sua: sed tamen illud iudicium præcessisse aliud particulare, in quo etiam redditum est vnicuique secundum opera eius. Neque ista inter se pugnant, nam in priore iudicio redduntur præmia priuatim, in posteriore publicè, & manifestè. Quemadmodum dies iudicij generalis dicitur dies Domini, non quod alij dies non sint Domini, sed quia ille erit manifestè dies Domini, atque adeo manifestè, vt nemo Epicuræus, vel Athæus sit, qui tunc non sit confessurus, eum esse diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod alijs diebus non soluantur debita, sed quia ille dies ad hoc tantùm constitutus est, vt fiant solutiones: sic etiam quædam dies dicitur dies iudicii & retributionis, non quod aliis diebus Deus non iudicet, & retribuat, sed quia illa dies ad hoc tantum constituta est, vt fiat iudicium & retributio.

B

Dices, At videtur frustrà futurum iudicium, si iam sunt reddita præmia. Quid enim refert, siue palam, siue clam reddita sint?

Respondeo, non erit frustrà, sunt enim quinque causæ, ob quas fiet iudicium generale, etiamsi præcesserit iudicium particulare. Prima est, vt ostendatur Dei iustitia & misericordia, omnia enim Deus facit propter gloriā suam demonstrandā, sed tamen nunc non ita aperte ostendit, quin inueniantur qui Deum iniustitiæ accusent, vel nullam habere eum prouidentiam credant, cū videant bonos affligi, malos gaudere; ideo Deus elegit sibi vnū diem, in quo coram toto mundo ostendat summā suam iustitiam in impios, & summā misericordiam in pios, & simul ostendat se cū summa misericordia erga iustos nulla vti crudelitate, vel iniustitia in impios: & cum summa seueritate erga impios nulla vti acceptione personarum, vel iniqua liberalitate erga pios.

C

Secunda causa est, vt clarificetur filius hominis; pertinet enim ad gloriam Christi, vt qui in primo aduentu, tanquam reus iniuste iudicatus est, iterum appareat gloriosus, & index, & impleatur illud Isa. 45. *Viuo ego, quia mihi curuabitur omne genu:* quod Paulus Rom. 14. de Christo iudicaturo exponit.

D

Tertia est, ad laudem bonorū, ignominiam vero malorū; vult enim Deus vt Sancti, qui in certaminibus suis spectaculū facti sunt mundo, Angelis, & hominibus: sic etiam coram toto mundo, omnibus Angelis, & hominib. victores pronuncientur. Ideo Paulus, vbicumque de iudicio loquitur, istam causam afferre solet, vt Rom. 2. 1. Cor. 4. & alibi.

Quarta est, vt totus homo iudicetur, & præmium suum recipiat, nunc enim solùm animæ iudicantur, & partem præmii accipiunt.

Quinta, quia nondum sunt finita opera bona & mala defunctorum: adhuc enim Lutherus male agit corrumpendo libris suis mentes hominum; & B. Paulus adhuc bene operatur exemplo & scriptis, id quod eleganter deducit Basil. in lib. de Virgin. ante medium, ex illis verbis 1. Timot. 5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam vero subsequuntur.* Quia igitur nunc finientur opera mala & bona, quando finietur mundus, ideo tunc vltima feretur sententia.

E

Ad Secundum dico, nullam esse iniustitiam, quòd animus sine corpore beatificetur: nam animus & corpus non sunt duo supposita, quales sunt duo sodales, ita vt vni fiat iniuria, si prius altero remuneretur; sed sunt vnū suppositum tontum ex duab. partibus cōpositum: hoc autem vnum suppositum mauult secundum alteram partem interim beari, quàm secundum neutram; & proinde nulla ei fit iniuria; volēti enim non fit iniuria, sed inuito. Dico Secundò, etiam si animus & corpus duo supposita essent, tamen adhuc nulla fieret iniuria corpori, dum solus animus beatur; nam ad opera bona & mala, anima concurrit principaliter, corpus solùm instrumentaliter, imo ad ipsam essentiā meriti & demeriti, non concurrit nisi sola anima; consistit enim meritū & demeritū in electione voluntatis, quæ electio à sola anima procedit, & in sola anima sedem habet. Dico Tertiò, etiamsi animus & corpus æquè principaliter concurrerent ad opera bona & mala; tamen adhuc non esset iniustū coronari animā ante diem iudicii, & nō corp⁹, quia anima separata capax est gloriæ & coronæ, corpus autē separatū non est capax.

Ad Tertium dico duo: Primò, Christi animam ante resurrectionem sui non ascendisse quidem ad cælum corporeum, tamen fuisse in paradiso cælesti formaliter, id est, fuisse beatam & gloriosam. Quod si hoc tribuere vellent aduersarii animabus Sanctorum, non essemus multùm solliciti de cælo isto corporeo. Dico Secundò, Christum moriendo, quiescendo, resurgendo, & ascendendo in cælum, fuisse exemplar nostrū quantum ad corpus; nos enim primò morimur, secundò quiescimus in sepulchro, tertiò resurgemus, vltimò ascendemus in cælum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod autem Christi anima descenderit ad inferos, priusquam ascenderet in cælum, non pertinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, vt nobis viam ad inferos demonstraret, vel vt ibi pararet nobis locum: sed vt animas quæ ibi erant, educeret, ac infernum destrueret, ne animæ Sanctorum deinceps eò deducerentur.

Ad quartam rationem, quæ sumebatur ex pœna dæmonum. Respondeo, dæmones multos nondum esse demersos in abyssum, sed in aëre hoc nostro caliginoso versari ad exercitationem hominum: vnde Apostol. ad Eph. 2. eos vocat principes aëris huius: nihilominus tamen omnes dæmones iam nunc puniri, tam pœna damni, quàm pœna sensus; non enim sunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum spiritus iam demonstrauimus luere pœnas gehennæ, ac propterea, cùm sanctos Angelos qui in veritate steterunt, ex Euangelio constet semper videre faciem Dei, cur non etiam consequens sit, vt Angeli rebelles iudicium Dei sustineant. Quare recte Beda in Comment. cap. 3. epist. sanct. Iacobi scribit quocunque dæmones volitent, eo vbique suam gehennam circumferre. Et S. August. lib. 1. de corrept. & gratia, cap. 10. ac S. Prosper lib. 1. de vita contemplatiua, dæmones iam iudicatos ac miseros esse effectos docent.

Sunt tamen plura Sanctorum testimonia quæ videntur asserere dæmones non esse torquēdos pœna gehennæ ante diem iudicii. Iustinus in Apol. 1. & 2. sæpius repetit dęmones igni sempiterno tradendos, nondum tamen traditos. Irenæus lib. 5. vltra medium, dicit diabolum ante Christi aduentum nunquam blasphemasse Deum, quod ignoraret adhuc suam damnationem, sed à Christo & Apostolis tandem didicisse, ignem æternum sibi esse paratum: quam sententiam idē Irenæus à Iustino se accepisse significat. Eandem tanquam Iustini sequitur Oecumenius in ca. vlt. primę Petri. Epiphanius in hæres. Sethianorum, affirmat dęmones non modò damn

tionem suam ignorasse, sed etiam salutē per Christi aduentū superasse, sed cum viderent, nihil à Christo pro dæmonibus fieri, tum demum de salute desperasse, & per hæreticos Deum blasphemare cœpisse.

S. Antonius apud Athanasium in vita eiusdem Antonii: *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & æstuantis Gehennæ nouit incendia.* Similem sententiā de futuris tormentis dęmonum habent etiā infra scripti patres, Ambrosius in comment. cap. 8. Lucæ, Hieronymus & Chrysostomus in ca. 8. Matt. Augustinus lib. 8. Ciuit. Dei, cap. 23. & lib. 1. de nupt. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 10. & lib. 4. Dialog. cap. 29. Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, cap. de dæmonibus, & Bernardus in ser. de Malachia. Sed Iustini, Irenæi, Epiphan. atque Oecum. sententiam nō video, quo pacto ab errore possimus defendere. Cæteri autem patres duo quædā affirmāt, quæ verissima sunt, dæmones in die iudicij ex hoc aëre in abyssum præcipitādos, & eos adhuc exspectare futura tormenta.

Cæterū non oportet inde colligere, eos hoc tempore non torqueri; nam etsi vere torqueantur, & secum Gehennam portent, vt ait Beda, tamen pœnarum suam plenitudinem in die iudicii habebunt, quando inferorum carceribus concludentur; quod pœnarum complementum adeo timent, vt in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quàm cōminatione futuri iudicii. Quæ etiam caussa est, cur exorcismi fere cōcludi soleant; *Per eum qui venturus est indicare viuos, & mortuos, & sæculum per ignem.*

Cur autem adeo trepident illam detrusionem in abyssum, hæ caussæ esse videntur. Prima, quia non poterunt amplius hominibus nocere. Secunda, quia non amplius extorquebunt ab vllo, cultū Deo debitum, vt modo faciunt, dum ab Ethnicis & Necromanticis adorantur. Tertia, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cum omnes intelligunt eos à viris, fœminis, pueris, superatos. Quarta, quia non solum à Deo, sed etiam ab hominibus iudicabuntur: nam etiam Angelos iudicabimus, teste Paulo, 1. Corinth. 6.

CAPVT VII.

Sanctos recte ab Ecclesia canonizari.

SEquitur nunc altera quæstio, quæ est de Canonizatione, quę quatuor capitibus continetur. Primum enim explicandum est, an sint Sancti canonizandi. Deinde, cuius sit officium eos canonizare. Tum, sitne infallibile iudicium eius qui Sanctos canonizat. Postremo, an liceat Sāctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad ista capita veniamus, explicandum est breuiter, quid sit canonizatio. Igitur canonizatio nihil est aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti; & simul est iudicium ac sententia, qua decernuntur honores illi, qui debentur iis qui cum Deo fœliciter regnant, qui quidem honores (vt in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

Primum enim qui canonizantur, inscribuntur in Catalogo Sanctorum, id est, statuitur, ac iubetur, vt ab omnibus publice habeantur, & dicantur Sancti. Secundo, inuocantur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertio, templa & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. Quarto, sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, siue horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorū Deo publice offeruntur. Quinto, dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sexto, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cœlis. Septimo, eorum reliquiæ preciosis thecis includuntur, & publice honorantur.

His ergo præmissis, vtile esse sanctos canonizari, his argumentis demonstrari potest. Primo, quia Deus ipse voluit à sanctis Scriptoribus annotari in particulari gloriosam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, vt patet de Ecclesiastico, qui c. 44. & sequentibus canonizauit plurimos Sanctos, vt Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Iosue, Caleb, Samuelem, Dauidem, Heliam, Helisæum, &c. Item in testamento nouo S. Lucas canonizauit in Actis sanctum Stephanum, & Iacobum maiorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios. Igitur credibile est, eodem modo Deum velle, vt deinceps fiat.

Secundo, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc iubet, Eccl. 44. *Sapientiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nunciet Ecclesiæ*: tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor: tum denique quia id nobis vtile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda: At nisi sciamus, qui sint veri Sancti, & qui non, non possumus eos colere, vt oportet.

Tertio, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla virtutum, & norma rectę vitæ, & quasi lucernæ quædam à Deo accensæ, vt omnibus aliis prælluceant. Vnde Paulus ad Heb. 13 *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut passi sint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

Quarto, ex coniunctione quam cum illis habemus. Siquidem sumus membra vnius corporis, & membra inuicem compatiuntur, & congaudent; oportet ergo eos nobis cōpati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, etiam in particulari, vt infra docebimus, & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

Quinto, ex incommodis; nam nisi iudicio Ecclesiæ certi Sancti proponerentur colendi, facile fieri posset vt populus sæpe erraret, & dānatos pro beatis coleret: vt accidit tempore S. Martini. Scribit enim Sulpitius, quod cum populus quidam coleret nescio quem hominem mortuum, pro Martyre, & B. Martino suspecta esset illa religio, quod nihil certi à maioribus de Sancto illo accepisset, tandem orāti Martino apparuit anima eius, qui ibi colebatur, & confessa est, se animā damnatam esse latronis cuiusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicii pœnas luerat. Idem accidit tēpore Alexandri III. vt patet ex c. Audiuimus, extra de reliquiis, & Sanctorum veneratione, vbi reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

CAPVT VIII.

Cuius sit Sanctos canonizare.

DE Secundo, ad quem videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notandum est, duobus

duobus modis posse aliquem canonizari. Vno modo particulariter, ita vt solum in vna prouincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto. Alio modo generaliter, ita vt in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec vlli liceat de eius sanctitate dubitare. A

Primo modo canonizare poterat quilibet Episcopus, vt docet Thomas Vvaldensis libro de Sacramentalibus, tit. 14. ca. 122. & patet tum ex Cypriano li. 3. epist. 6. vbi iubet ad se scribi, cum aliquis Martyr de hac vita exit, vt statim possit eius memoriam sacrificiis celebrare, & singulis annis postea diē eius natalem colere; tum etiam ex multis Sanctis, quos ita colunt quædam prouinciæ, vt tamen ignoti sint penitus aliis prouinciis. Vnde in Concilio Florentino, sess. 7. dicunt Latini, Simonem Metaphrastem in Ecclesijs Græcorum pro Sancto coli, cuius apud Latinos nulla vnquam memoria extitit. tamē hoc, quod olim licuit, modo non licet. Siquidem Alexander III. & postea Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sanctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, vt patet c. 1. & 2. de reliquijs, & Sanctorum veneratione. I

Secundo modo canonizare, id est, ita vt in tota Ecclesia Sancti habeantur, communis sententia est, pertinere ad summum Pontificem: nam id habetur cap. Audiuimus, &c. Cum ex eo, de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & can. Venerabili, de testibus & attestationibus, & patet etiā ratione; nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credēdum, & quid agendum in iis, quæ sunt religionis qui toti Ecclesiæ præest. Item ex contrario, declarare qui sint hæretici, ita vt à tota Ecclesia pro talibus habeantur, est Summi Pontificis, vt ante ostendimus: ergo declarare qui sint Sancti, & colendi, eiusdem erit summi Pontificis. C

Dices, plurimi Sancti sunt, qui in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizauit summus Pontifex. Primus enim Pontifex, ni forte fallor, qui Sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit Sanctus Ludgerus in epistola de miraculis Sancti Suiberti, c. 9. in 2. tomo Surij: *Tandem deuota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Coloniensis, venit à Colonia idem Papa Vverdam, & ibi post alias solemnitates S. Suibertum solenniter Catalogo sanctorum Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris.* Hanc primam legi solennem canonizationem, ante quàm fortasse fuerunt etiam aliæ, sed non mihi constat. Postea autem Innocentius II. canonizauit Sanctum Hugonem Episcopum Gratianopolis, vt patet ex epistola eiusdem Pontificis ad Priorem Carthusiæ datā, apud Surium tom. 2. Inde vero Alexander III. B. Bernardum in Sanctos retulit, vt habetur ad finem librorum de vita eiusdem Bernardi, à quo tempore omnes alii, qui Sancti sunt habiti, vt Thomas Cantuariensis, Dominicus, Franciscus, & alij, à Pontificibus in numerum Sanctorū relati sunt. Quid ergo dicemus de tot Sanctis, qui ante ea tempora celebrantur in Ecclesia? D E

Respondeo, Sanctos veteres cœpisse coli in Ecclesia vniuersali, non tam lege aliqua, quàm consuetudine. Sed sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, vt patet ex B. Thoma, 1. 2. quæ. 97. ar. 1. ita Sancti alicuius cultus, ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expressa summi Pontificis.

CAPVT IX.

Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

DE Tertio duæ sunt sententiæ. Prior est hæ[re]ticorum, posse Pontificem errare in Sanct[o]rum canonizatione. Ita Ioannes Vviclef, vt refe[rt] Thomas Vvaldensis tomo 3. de Sacramentalibu[s] cap. 121. vbi dicit, non minus in hac re posse Papa[m] errare, quàm Presbyterum Ioannem Regem Æ[]thiopiæ, vel Turcam, aut Sultanum. Idem senti[re] Lutheranos, & Caluinistas certum est, cum in ali[is] similibus rebus nullam fere Pontifici tribuan[t] au[]ctoritatem.

Altera est Catholicorum asserentium, certum e[st] Ecclesiam non errare in Sanctorum canonization[e] ita vt sine vlla dubitatione sancti ab Ecclesia can[o]nizati venerandi sint. Probatur hæc Primo, quia [si] liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit sanctu[s] liceret etiam dubitare, an sit colendus: at hoc e[st] falsum. Siquidem S. Augustinus in epist. 118. dici[t] insolentissimæ insaniæ esse disputare, an sit facien[]dum, quod tota Ecclesia facit. Item ex Bernardo i[n] epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses, vbi loqui[tur] de colendis festis in honorem Sanctorum dicit: *E[]quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo & trado.* Prætere[a] omnes veteres sine vlla dubitatione Sanctos colu[e]runt, & colendos asseruerunt. Denique tenemu[r] obedire Pontifici indicenti diem festum alicuiu[s] Sancti; nec tamen possumus contra conscientia[m] aliquid agere: ergo nō possumus dubitare, an sit co[]lendus ille, qui ab Ecclesia est canonizatus.

Secundo, ex commodis duobus; nam imprim[is] fraudarentur non sancti suffragiis viuorum: na[m] pro canonizatis non licet orare, vt enim Augusti[nus] dicit, serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuriam fac[it] Martyri qui orat pro Martyre.* Et idem intelligendu[m] de omnibus Sanctis canonizatis, docet Innoc. [c.] Cum Marthæ, de celeb. Missa. at in hoc Ecclesi[a] erraret, defraudaret enim eū qui habetur Sanctu[s] & nō est, quicūque non oraret pro eo. Deinde frau[]darentur etiam viuentes intercessionibus Sancto[]rum, inuocarent enim sæpe damnatos pro beati[s] si Ecclesia in hoc erraret: præterea Ecclesia peter[et] sibi maledictionem pro benedictione, cùm in ora[]tionibus Sanctorum petit, vt sicut illos Deus glo[]rificauit in cœlis, sic nobis gratiam largiatur in ter[]ris. Et quamuis eam maledictionem non petere[t] nisi materialiter, tamen hoc ipsum absurdum v[i]detur.

Tertio, miracula magna, & diligenter examina[]ta, faciunt rem euidenter credibilem, vt alibi oster[]dimus: at Sancti à Pontifice non canonizātur ordi[]nariè, nisi claruerint magnis & certis miraculis: [&] confirmatur: nam si credimus sine vlla hæsitation[e] Cæsarem, & Pompeium fuisse, quia id testantur cō[]muni consensu historici, qui tamen homines fue[]runt, & mentiri potuerunt: cur non credimus sin[e] hæsitatione, quod testatur Deus ipse per miracul[a] quando nulla est ratio suspicandi contrarium.

Quarto, probatur ex præparatione: nam ant[e] quàm Sancti canonizentur, indicuntur ieiunia, [&] preces publicæ, & tota res diu, & diligentissime ex[a]minatur: non est autem credibile, Deum non adess[e] Ecclesiæ sic dispositæ, & supplicanti.

Vltimo, probatur à posteriori, quia in aliis re[]bus, in quibus Pontifices errare possunt, aliquand[o] reipsa reprehenduntur errores: at in hoc nullus v[n]quam error deprehensus est.

Sed obiiciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.*

Respondeo, locum hunc fortasse non esse Augustini; nusquam enim in eius operibus eum reperire potui: præterea intelligi posse de impiis, qui honorantur superbissimis sepulchris, cum tamen animæ torquentur in Gehenna: vel de corporibus sanctorum non canonizatorum: vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum: vel denique de Martyribus Donatistarum, qui honorabãtur ab hæreticis vt Martyres, cum eorum animæ reuera torquerentur in inferno. De huius capitis argumento, vide quæ habet B. Thom. quodlib. 9. q. vlt. art. vlt. August. de Ancona in Summa de potestate Ecclesiæ, q. 14. art. 4. Ioan. Driedo, lib. 4. c. 1. de Ecclesiæ dogmatibus, B. Antoninus 3. par. ti. 12. cap. 1. Summæ Theol. Caiet. tract. de Indulg. ad Iulium cap. 8. Syluester verbo, Canonizatio. Canus lib. 5. de locis, c. pen.

CAPVT X.

Sanctos non canonizatos priuatim posse coli non publice.

DE Quarto, an liceat colere non canonizatum? Respondeo, licere priuato cultu, non publico, vt Doctores communiter affirmant in cap. 1. & 2. de reliquiis & veneratione Sanctorum. siquidem summus Pontifex ex loco prohibet publicũ cultum, ergo à contrario priuatum censetur permittere. vocamus autem publicum cultum, nõ eum, qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab Ecclesia institutus exhibetur.

Ex quo intelligimus, quid sit dicendum de illis septem honorum generibus antea enumeratis. Nam quantum ad Primum, licet non canonizatum credere & vocare sanctum, non tamen prædicare eum tanquam ab Ecclesia inscriptum Sanctorum Catalogo.

Quantum ad Secundum, licet inuocare non canonizatum, etiam aliis audientibus, vt patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanasij, & Basilij; vterque enim inuocat quos laudat ante canonizationem, præterea oramus viuentes, etiamsi nesciamus esse sanctos, cur non defunctos, quando maiori ratione confidimus esse sanctos? At nõ liceret in publicis Litaniis, & sacro officio id facere.

Quantum ad Tertium & Quartum, non videtur licere vllo modo, eos honores sanctis non canonizatis deferre; nam templa & altaria, & sacrificia sunt ex natura sua publici cultus, nullum est enim sacrificium in Ecclesia, nisi commune, à Deo ipso institutum: tẽpla autem, & altaria ad sacrificium referũtur.

Quantum ad Quintum, non licet publicum festum celebrare, liceret tamen in die natali sancti nõ canonizati peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriam eius, quod fecisse etiam veteres cognosci potest ex Ioanne Cassiano, colla 19. c. 1.

Quantum ad Sextum, licet imaginem pingere & venerari, non tamen in templo constituere eo modo, quo aliorum Sanctorum.

Quoad Septimum, non licet reliquias non canonizati hominis in templo constituere publice honorandas: licet tamen eas habere, & venerari, etiam aliis videntibus, modo scandalum absit; id enim habet praxis Ecclesiæ, mox enim ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas, & similiter quando moriuntur homines clari sanctitate, multi deuote osculantur manus, & pedes, & de ve-

A stibus eorum pro reliquiis seruant; nec id vnquam prohibitum fuit. Præterea si licet honorare viuentes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?

Atque hæc pauca de canonizatione sufficiant: si quis plura videre desiderat, legat Augustinũ Triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, & Troilum Maluezium in lib. de canonizatione.

CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu Sanctorum, cum argumentis aduersariorum.

B EXpeditis quæstionibus de gloria, & canonizatione, sequitur recto ordine cõtrouersia de cultu. Fuit antiqua hæresis Eustachii apud Socratem lib. 2. hist. cap. 33. Eunomii, & Vigilantii apud Hieronymum, Claudii Taurinensis apud Ionam Aurelianensem, & Vviclefi apud Thomam Vualdensem, tomo 3. de Sacramentalibus, ti. 13. Sanctos non esse colendos: quæ rursum per Caluinistas, & Lutheranos renouata est. Nam Magdeburgens. Cent. 1. li. 2. cap. 4. col. 340. dicunt, omnem Sanctorum adorationem esse idololatriam. Pari ratione Caluinus lib. 4. Insti. cap. 11. §. 11. & ca. 12 §. 1. & 2. non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, neque magnum. Argumenta vero eius hæc sunt.

C Primum, duplex est honor: vnus ciuilis, quo honoramus potentes, & sapientes homines: alter Religionis, qui Deo soli conuenit: sed Angelis & sanctis hominibus non conuenit honor ille ciuilis, vt notum est, cum non versantur nobiscum ciuiliter: honor autem religionis non potest eis tribui, quia religio est cult' Dei. atque hac sua distinctione eludit Caluinus argumenta Catholicorũ, cum probant posse creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adorauit filios Heth; & Iacobi, qui adorauit fratrem suũ Esaü: & filiorum Israel, qui adorauerunt Ioseph; vult enim istos omnes fuisse ciuiles.

Secundum argumentum: si sanctis deberetur cultus aliquis religionis; certe duliæ, non latriæ, vt Catholici docent: at ineptum est dicere, sanctos coli, & non latria; nam cum latria significet cultum, D colere sine latria, est colere sine cultu. Deinde plus est δουλεύειν quàm λατρεύειν; nam δουλεύειν est seruire, λατρεύειν est colere, minus autem est colere aliquem; quàm ei seruire, colimus enim pares, vt amicos, & collegas, non autem seruimus, nisi dominis.

Confirmari potest hoc argumẽtum ex Laurentio Valla, & Theodoro Beza, qui in annotationibus ad c. 4. Matthæi, docet, latriam & duliam idem significare, & confundi tam in Scripturis, quàm apud profanos auctores. nam Leuit. 23. *Opus seruile non facietis*, semper est in Græco ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. & contra Ro. 7. *Vt seruiamus in nouitate spiritus.* est in E Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaque dicitur latria de opere etiã in vsum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontem lib. 3. Cyropædiæ, ponitur λατρεύειν pro obsequio ancillæ erga dominũ, & paulo post idipsum dicitur δουλεύειν: quare Augu. quæst. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm duliam Deo tribui, latriam vt Deo, duliam vt Domino.

Tertium argumentum Caluini ex Scripturis Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies*, cui simile est illud Pauli, 1. Timoth. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Item Matth. 4. cum Diabolus non meminisset latriæ, sed solum postulasset προσκύνησιν, id est, inclinationem aliquam, Dominus eum repulit dicens: *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, &*

illi soli seruies. vbi ostendit non posse creaturæ inclinationem vllam religionis caussa deferri, quin illa ad idololatriam pertineat. Item Gal. 4. *Iis qui natura nō sunt Dij, seruiebatis*, in Græco est, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. ergo dulia non potest tribui, nisi illi qui natura Deus est.

Quartum argumentum ab exemplis Scripturarum; nam Hester 13. Mardochæus noluit se inclinare coram Aman. & rationem reddens, ait: *Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.* Item Actor. 10. cum Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus dicens, *Surge, & ego ipse homo sum.* nec tamen credibile est, aut Aman voluisse adorari vt Deum, aut Corneliū voluisse Petrū adorare vt Deum. Item Acto. 14. Paulus, & Barnabas prohibuerūt Licaonib⁹, ne se adorarent. Denique Angelus Apoc. 19. Ioann. adoranti se, ait: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.* Et tamen non ignorabat Angelus sibi à Ioanne non latriam, sed duliam exhiberi.

Quintum ex Patribus, Athanasius serm. 5. contra Arianos ante medium, docet, neque Angelos, neque homines sanctos adoratione colendos esse. Epipha. in hæresi Collyridianorum sæpius repetit, Mariam non esse adorandam, sed solum Deum. Ambrosius in c. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant conseruos. Augustinus libro de vera religione, cap. 55. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si pie vixerunt, non sic habentur, vt tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Et infra idem dicit de cultu Angelorum. Hæc ille.

CAPVT XII.

Explicatur sententia Catholica.

Nvnc explicanda est sententia Catholicorum, de qua re Theologi tractant in 3. sen. di. 9. Est autem primo loco obseruandum, adorationes tres actus complecti. Primo, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicuius. Secundo, actum volūtatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo protestamur eius excellentiam, & nostram subiectionem. Tertio, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genu flectimur, vel aliud aliquod signū subiectionis ostendimus, ex quibus actibus secundus est maxime proprius, & essentialis; nam primus actus potest esse sine adoratione; tertius etiam cum irrisione.

Secundo obseruandum est, tot esse species adorationis, siue cultus, quot sunt species excellentiæ, vt B. Tho. docet, 2. 2. q. 103, art. 3. honor enim siue cultus debetur personæ propter excellentiam eius. Sed, quod ad præsens institutum pertinet, tres sunt species excellentię. Prima est excellentia diuina, & infinita, cui respondet prima species cultus, quæ à Theologis dicitur latria.

Secunda est excellentia humana, seu naturalis, quæ posita est in humanis virtutibus, dogmatibus, gradibus, &c. Cui respondet secunda species cultus, quę dici potest cultus ciuilis, & obseruantia quædā humana, quamquam hæc in alias multas species diuidi potest, vt Aristoteles docet, l. 9. Ethic. c. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti, vel erudito, &c.

Tertia est excellentia quædam media inter diuinam & humanam, qualis est gratia & gloria Sanctorum; ista enim sunt dona supernaturalia, & excellen-A tissima, & huic excellentiæ respondet tertia species cultus, quam Theologi vocant duliam; & quia inter sanctas creaturas humanitas Christi, si seorsum cōsideretur, singulariter excellit propter vnionem ad verbum; & similiter B. Virgo, vt mater filii Dei, ita præstat aliis sanctis, vt dici possit Domina & Regina nostra, quod alijs sanctis non conuenit, nisi admodum imperfecte; ideo Theologi hanc tertiam speciem, quam vocant duliam, diuidunt in duliam proprie dictam, & hyperduliam, tribuentes illam Sanctis cæteris, istam soli humanitati Christi, & matri eius.

Tertio obseruandum est, has tres adorationis species nō esse vniuocas, sed analogas, vt enim excellētia non dicitur vniuoce de excellentia Dei, & crea-B turarum, ita cultus debitus ob excellētiam, non potest dici vniuoce de cultu Dei, & creaturarum.

Notandum quoque est quarto, has ipsas species adorationis, quantum ad actus interiores, optime distingui, nam prima species, id est latria, est quædam summa voluntatis prostratio, & inclinatio cum apprehensione Dei, vt primi principij, & vltimi finis, atque adeo sum mi boni, qualis adoratio soli Deo conuenit.

Secunda species, id est, cultus ciuilis, est longe minor inclinatio voluntatis, cum apprehensione certa humanę excellentiæ.

Tertia species, est media quædam inclinatio voluntatis cum apprehensione excellētiæ, plus, quàm C humanæ, & minus, quam diuinæ. At quantum ad actus exteriores, non est facile species adorationum distinguere; nam omnes fere actus exteriores communes sunt omni adorationi, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & sacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum sacrificii sibi soli exhiberi, vt Augu. docet li. 10. ciuitatis Dei, c. 4. & Theodoretus li. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, & patet ex illo, Exod. 22. *Qui sacrificat Dijs, eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ex aliis actibus exterioribus, qui sunt cōmunes cultui Dei, & cultui creaturæ, non potest euidēter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, nec ne; nam Abraham eodem actu incuruationis vsque ad terram adorauit Deum, Ge. 17. & Angelos, Gen, 18. & Ho-D mines, Gen. 23.

Quinto obseruādum, latriam interdum semel pro ipso actu, quo colitur Deus, interdū pro habitu, quo homo redditur promptus ad colendum Deū. Hunc autem habitum esse virtutem qnandam specialem, & mortalem, S. Tho. docet, in li. 3. dist. 9. q. 1. neque obstat quod B. August. in Enchi. 3. c. & 12. Tr. c. 14. dicat, Dei cultum consistere in fide, spe, & charitate, vbi videtur velle, latriam esse generalem virtutem conflatam ex tribus Theologicis. Nam sicut charitas & prudētia sunt virtutes speciales, quia habent speciale obiectum, & tamen simul sunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum, ita latria virtus est specialis pro-E pter speciale obiectum suum, id est, honorē diuinū; & tamen simul est generalis, quia vtitur ad honorādum Deum actibus omnium virtutū, & præcipue fidei, spei, & charitatis; nā summus honor Deo defertur, cū per fidē protestamur eum esse primā veritatem; per spem esse potentissimum; per charitatē esse optimū. Itaque ipsius actus fidei obiectū, est Deus: actus autem ipse fidei est obiectū religionis: & ideo fides est virtus Theologica, quia circa Deum versatur. Religio nō est virtus Theologica, quia versatur circa creaturam, actus enim fidei non est Deus, sed quid creatum. Idem dici de spe, & charitate potest;

obiectum enim earum est Deus, actus vero ipsarum ad obiectum religionis pertinere possunt.

Sexto obseruandum, quãtum ad nomina; in lingua Hebræa nullum esse nomẽ quo proprie designetur cultus solius Dei, sed omnia esse communia, & idem nomẽ nunc tribui cultui creaturæ, nũc negari, prout nimirũ aliter atque aliter accipitur; nã quod Græci verterunt Deut. 6 αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, *illi soli seruies*, in Hebræo est אותו תעבוד verbum autem עבד tam est commune Hebræis, quàm Latinis, seruire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertunt οὐ προσκυνήσεις, in Hæbræo est השתחוה & ponitur in omnibus locis supra citatis, Genes. 17. 18. & 23. & alibi vbicunque dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina similiter non habemus vllum vocabulum, quod solum dicatur de cultu Dei, vt Aug. notauit, li. 10. ciuit. c. 1. & hinc est quod Patres vocabula adorationis, & religionis nunc concedunt creaturis, nunc negant, prout varie accipiuntur.

B. Hieronym. in epist. ad Riparium contra Vigilantium dicit, nec Martyrũ reliquias, nec Angelos, nec aliquid creatum coli posse, vel adorari. Et tamẽ ipse in Epitaphio Paulæ in fine dicit: *Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et li. 2. Apolog contra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, præsepe Domini, & incunabula adoraui.* Sic etiam Augu. li. de vera Relig. 55. dicit, religionis cultum nec Angelis, nec sanctis hominib. iam defunctis deberi, sed soli Deo; & tamen li. 20. contra Faustum, c. 21. dicit: *Memorias Martyrum populus Christianus religiosa solemnitate concelebrat.*

Itaque aliquando accipiebant nomen religionis & adorationis, vt cõuenit principali analogato, id est, virtuti illi speciali, quæ habet pro obiecto cultum Dei, & quæ distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquando vero accipiebant largius pro omni illa virtute qua colimus vel Deũ, vel Dei amicos, aliasq; res sacras, & distinguitur à cultu politico, & mere humano. In lingua Græca vna vox est propria cultui Dei; nempe θεοσέβεια, quæ non multum est in vsu. Prętet istam vocẽ sunt alia quatuor εὐσέβεια pietas, θρησκεία religio, & λατρεία & δουλεία, seruitus; sed nullum horum est, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamuis ista vocabula non sint propria diuino cultui, secundũ primam ipsorũ vocabulorũ institutionem, tamen Schola Theologorum nõ sine caussa excogitauit illam distinctionẽ de latria & dulia. Nã cum in re inueniatur manifesta distinctio, inter cultum Dei & Sanctorũ; oportebat etiam ad vitandam æquiuocationem inuenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo, Primo, quia scriptores sacri vocem λατρεία nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt patet ex toto nouo Testamẽti: vocem autem δουλεία vsurpant pro omni seruitute, tam Dei, quàm hominum. Neque obstat, quod in versione Græca Leuitici habetur semel nomen latriæ, pro seruitio humano: nam textus Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habet vocem communissimam. quæ ad omne seruitium accommodatur. Deinde, antiqui patres nunquam nomen latriæ tribuunt, nisi Deo, cum tamen etiam Sanctos coli dicant, vt patet ex Augustino, lib. 10. Ciuit. Dei, c. 1. & lib. 20. contra Faustũ, c. 21 & ex omnibus Patribus Nicæni Concilij II. vt videre est, act. 3. 4. 6. & 7. necnon ex Damasce. orat. 1. & 3. de imaginibus. & Iona Aurelianen. li. 1. de cultu imagin. & Beda in c. 4. Luc. imo omnes veteres cultum falsorum Deorum ideo vocauerunt idololatriam, non idoloduliam, quia videbant cultum Deo proprium, secundum Ecclesiasti-

A cum loquendi modum, vocari latriam, non duliam, vt Aug. notauit, q. 61. in Gen.

Neque obstat, quod isti Patres raro meminerint nominatim duliæ; nam cum dicunt, Sanctos & imagines coli debere, & non latria; satis indicant, debere coli alia specie cultus; eam nos vocamus duliam, vt eam vocat Beda in cap. 4. Lucæ. & Magister cum omni Schola li. 3. senten. distin. 9. Et idem insinuat Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei, c. 1. vbi dicit, cultum debitum creaturę non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed alio nomine. Apostolus autem ibi vocat duliam. Itaque non erat opus, vt Martinus Peresius in suo opere de traditionibus. par. 3. consideratione 7. diceret, non sibi multum probari nomẽ duliæ, sumptum pro cultu Sanctorum, cum dulia
B proprie significet seruitutem, & nos non simus serui Sanctorum, sed cõserui. nam in Scripturis dulia non solum accipitur pro seruitute mancipiorum, sed etiam pro honorata subiectione, vt Galat. 5. διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις; *Per charitatem seruite inuicem.* Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPVT XIII.

Asseritur argumentis sententia Catholica.

SVperest iam, vt probemus cultum aliquem
C minorem diuino, & maiorem ciuili & mere humano, sacris rebus, sanctis Angelis, & hominibus deberi.

Primum argumentum sumitur ex illo Psal. 89. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*: vbi ad litteram per scabellum pedum Domini intelligitur arca Testamenti. Nam 1. Paralip. 28. dicit Salomon: *Paraui domum, vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Nec sine caussa dicebatur arca scabellum pedum Domini: nam supra arcam erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubim, de qua dicitur in principio huius Psal. *Qui sedes super Cherubim, moueatur terra, &c.* Idem habetur Psalm. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in lo-*
D *co, vbi steterunt pedes eius*; nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedum eius.* Et quod loquatur de arca, patet quia præcedit: *Introibimus in tabernaculum eius.* Et statim etiam sequitur: *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Et hoc idem clarius colligitur ex lib. 2. Reg. c. 6. *Arcam*, inquit, *super quam inuocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubim super eam.*

Iam vero quod in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo, *adorate*, quod etiam Hebraice
E est proprium verbum adorationis השתחוו: quod autem arca sit creatura, nulli dubium esse potest. quod denique iste cultus non sit ciuilis, sed religionis, patet ex ratione Dauidis: *Quoniam*, inquit, *sanctum est*, hoc videlicet scabellum. Cultus enim ciuilis debetur rebus propter ciuilem & humanam excellentiam: at arca dicitur adoranda, non propter ciuilem excellentiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

Bucerus & Caluinus in hunc locũ Psalmi, respondẽt, hic nomine scabelli intelligi templũ, & præcipi non vt adoretur templum, sed vt adoretur Deus in templo, & probant dupliciter. Primo ex verbo Hæbræo להדם ad scabellum. Secundo ex illo, quoniam sanctus est, nam Hæbræum קדוש est ambiguum, sed Græcus exposuit vertens, ἅγιος, non ἅγιον.

Respondeo,

Respondeo, nomine scabelli necessario intelligi arcam, vt supra ostendimus; & proinde ruit expositio hæreticorum; non enim arca est locus, in quem possent Iudæi intrare ad adorandum Deum. Deinde etiamsi scabellum esset templũ, adhuc argumentum nostrum vigeret, quia non ait Dauid, adorate in scabello, sed adorate scabellum; & probatur. Primo, quia vertit Chald. *Incuruate vos templo*. Item LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum*, verterunt.

Secundo, quia in Scriptura ferè vbicunque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum ל vt Genes. 23. *Adorauit Abraham populum terræ*, id est, filios Cheth. וישתחו לעם הארץ לבני חת

Tertio, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur; nam verbum Hebræum significat: *Incuruate vos ad illam rem*.

Quarto, quia Hieron. in epist. ad Marcellam, vt migret in Bethlehem, testatur, ipsam arcam coli solitam *Venerabantur*, inquit, *quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubim & propitiatorium, & arca Testamenti, &c.* & hoc idem ex alijs Scripturis patet, Io. 3. 1. Reg. 6. 2. Reg. 6. Heb. 9. nam Iosue 3. iubetur in itinere nunquam accedere prope arcam ad spacium duorum millium cubitorum. 1. Reg. 6. Bethsamitæ quia arcam viderunt sine debita reuerentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominum. 2. Reg. 6. Oza similiter interfectus à Domino est, cum arcã tetigisset, quod ei non licebat, sed solis Sacerdotibus. Denique propter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta sanctorum, vbi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, vt Paulus docet, Hebr. 9. At certe arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus non ex vrbanitate, sed ex religione aliqua procedebat.

Ad illud: *Quoniam sanctum est*, fateor, non male verti: *Quoniam sanctus est*; vt LXX. & Hieron. verterũt. Sed hoc nihil ad rem: nam siue dicatur scabellum adorandum, quia sanctum est, siue quia est Dei sancti, semper affertur caussa religiosæ adorationis.

Secundo probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominibus piis & prudentibus nam Gen. 18. Abraham pronus in terram adorauit Angelum, & similiter fecit Loth, Gen. 19. Sed quia posset responderi, tam Abrahamum quàm Loth non cognouisse Angelos, sed homines, putasse initio, cum eos adorauerunt, & ciuiliter tãtum adorasse. proferamus loca clariora Num. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram* Hic certe non prius adorauit, quàm Angelum agnouit: Angelis autem ridiculum est dicere, deberi ciuilem honorem. Item Iosue 5. cum vidisset Iosue virum stantem euaginato gladio; dixit, *Noster es, an aduersariorum?* Ille. *Nequaquam*, inquit, *sed Princeps sum exercitus Domini. Continuo cecidit Iosue pronus in terram, & adorauit*. Hinc aperte videmus & adorationẽ illam mediam, quam quærimus: nam quod Iosue non putauerit illum, quem adorabat, esse Deum, patet; quia Angelus dixerat, se esse Dei ministrum. Quod etiam non adorauerit ciuiliter, sed religiose, patet, quia non prius adorauit, quam intellexit esse Angelũ Dei legatum: quod denique non male fecerit adorando, patet, quia Angelus non solum nõ prohibuit eum ab adoratione, sed etiam iussit adhuc maiorem honorem sibi exhiberi, dicens; *Solue calceamentũ pedum tuorum: locus enim in quo stas, sanctus est*. Non erat autem sanctus locus ille, nisi ob Angeli præsentiam; non enim erat tunc Ios. in loco sacro, sed in campestribus Hiericho.

Tertio, probatur ex adoratione Sanctorum in Scripturis, 1. Reg. 28. Saül adorat animam Samuelis sibi apparentem. Certum autem est, non conuenire

A ciuilem honorem animabus defunctorum: neque dici potest, in hoc errare Saülem, quandoquidem nec ipse Samuel, nec Scriptura Saülem reprehendit. Item 3. Reg. 18 Abdias vir sanctus adorat Heliam pronus in terram: neque possumus dicere hunc ciuilem cultum fuisse, nam quantum ad humanam excellentiam, maior erat Abdias quàm Helias; iste enim priuatus homo erat, ille autem vnus ex Principibus regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem singulari sanctitate excellẽtem. Item 4. Reg. 2. filii Prophetarum cum audissent spiritum Heliæ requieuisse super Heliseum; accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Deinde Daniel. 2. Nabuchodonosor adorat Danielem: qui autem diceret, aut crederet à Rege summo (B) adoratum ciuiliter vnum ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eũ religiose, vt hominẽ Deo plenum, neque per errorem adorauit; Deum illum existimans; nam adorans ait: *Vere Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum, & reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum*. Quod etiam fecisse Alexandrum Regem Pontifici Iaddo, scribit Iosephus lib. 11. cap. 8. antiquitatum.

Neque obstat, quod Nabuchodonosor Danieli iussit offerri sacrificium; nam non loquitur Scriptura de sacrificio, quod soli debetur Deo. Sacrificium enim Deo proprium est immolatio animaliũ, quod vocat Hebraice זבח de quo dicitur Exod. 22. *Immolans dijs, eradicabitur, præterquam Domino soli*. Ibi enim (C) est Hebraice זבח Nabuchodonosor autem obtulit Danieli, non זבח sed מנחה & ניחחין hoc est, munera, & odores, quorum vtrumque tam Deo, quàm homini offerri solet. Nam 1. Reg. 10. vbi legimus quosdam ex Israelitis nõ voluisse agnoscere Saülem Regem, nec ei munera attulisse, pro munere est מנחה. Porro suaues odores nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus & reliquiis, cum tamẽ asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Imo Dion. c. 3. par. 2. Eccl. hierarch dicit, Pontificem in sacris mysteriis, vbi adoleri cœpit incensum, primum suffire aram, deinde totius Ecclesiæ ambitum, quod etiam nunc fieri videmus. Si hoc non placet dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificium obtulisse Danieli, id est, Deo Danielis.

D Argumentum Quartum sumitur ex confessione Patrum, quia temporibus Apostolorũ, vsque ad nostra tẽpora floruerũt. Iustinus in 2. Apolo. pag. 2. loquens nomine omniũ Christianorum, & fidẽ totius Ecclesiæ explicãs; *Sed*, inquit, *& illum* (Deum Patrẽ) *& eius Filium qui venit nosque hæc docuit, & aliorũ sequentium similiũque bonorum Angelorum exercitum, & spiritum propheticum colimus atque adoramus, verboque, & re seu veritate veneramur, idque omnibus qui discere volunt, vt docti institutique sumus, copiosè tradimus*.

Origenes hom. 3. in diuersos: *Horum*, inquit, *memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur*.

E Eusebius, lib. 13. præparat. Euang. c. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id factitamus, nam veræ pietatis milites, vt Dei amicissimos honoramus*. Idem Euseb. lib. 4. hist. ca. 15. refert ex epistola Ecclesiæ Smyrnensium de martyrio S. Polycarpi, quod cum Gentiles metuerent, ne Christiani, relicto Christo, Polycarpum adorarent, veteres illi Christiani dicebant, se non posse vllo modo Martyres pro Christo colere, sed tamen eos diligere & venerari, quod fidem integre Magistro & Domino seruauerint.

Athanasius in lib. de virginitate, circa finem. *Si homo iustus ades tuas*, inquit, *intrauerit, cum timore, & tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius*. At vt ostendat se loqui de religiosa adoratione; *Non enim,*

inquit, *eum, sed Deum adorabis, qui illum mittit, Dominus enim ait, qui recipit iustum, me recipit*, vbi nota, adorari Deũ in iustis, non quòd adoratio non terminetur ad hominẽ iustũ, sed quia ratio, cur iustus adoretur, est Deus. Quemadmodũ qui recipit iustum hospitio, eique eleemosynã facit, Christũ recipere, & Christo eleemosynam facere dicitur, quia fit propter Christum, & Christus ita accipit, ac si fieret sibi.

A Basilius oratione in sanctum Mamantem: *Ecclesia*, inquit, *per hoc, quod eos honorat, qui praecesserunt, praesentes impellit*. Et oratione in quadraginta Martyres: *Honor*, inquit, *quem bonis conseruis exhibemus, beneuolentiae erga communem significationem de se praebet*.

Gregor. Nazianzenus oratione in Machabaeos, initiò cõqueritur, quod sanctos Machabęos nõ omnes vbique colãt, sicut martyrium ipsorum meretur. Et

B orat. 1. in Iulianum, non procul ab initio, loquens de quodã honore impenso à Iuliano Apostata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili signo recusauit: *O insignem*, inquit, *Martyrum inter se charitatem, honorem illius, qui multos Martyres contẽpturus habiturus erat, recusarent*. Et paulo antè dixerat, honorem Martyrum esse perspicuam notam amoris in Christum.

Gregor. Nyssenus orat. in Theodoretũ Martyrem, vbi multa dixit de cultu, qui sanctis Martyribus ab Ecclesia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Quis ex ijs, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, talis memoria celebratur? Quis Imperatorum adeo decantatus, & fama celebratus est, vt hic miles pauper, modo*

C *conscriptus Tyro, quem Paulus armauit, quem Angeli vnxerunt, quem Christus coronauit?*

Epiphanius haeresi. 79 vbi refellit eorum errorem, qui Mariae tanquã Deae sacrificium offerebant, metuẽs, ne ista occasione nullus honor B. Mariae deferretur, vt nunc haeretici faciunt, saepissimè repetit illa verba: *Sit in honore Maria, Dominus adoretur*.

Ioan. Chrysostomus hom. de Sanctis Iuuentio & Maximo: *Non aliter priscos*, inquit, *aliter recentiores colitis Sanctos, sed eadem alacritate omnes*. Et infrà: *Et Martyres*, inquit, *quos hodie colimus, adorant*. Et infrà: *Idcirco saepe eos inuisamus, tumulos adoremus*. &c.

Cyrillus Alexandrinus li. 6. in Iulianum, vltra medium: *Nos*, inquit, *non Deos factos esse diximus sanctos Martyres, sed omni honore dignari consueuimus*.

D Theodoretus li. 8. ad Graecos: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Dijs vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit*, &c. vbi notandum est, honorem Deorũ traditum Martyribus, quia vbi colebantur Dij nunc coluntur Martyres, nõ autem quod eodem modo coluntur. Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos, ô Graeci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed sanctos homines, Deique amicissimos honoramus*.

Denique Ioannes Damascenus de fide Orthodoxa lib. 4. c. 16. *Honorare*, inquit, *decet sanctos, vt amicos Christi, vt filios & haeredes Dei*, &c.

E Ex Latinis, Tertullianus de corona militis, meminit celebrationis festorum in natalitijs Martyrum.

Cyprianus li. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus*.

Ambrosius ser. 6. in fi. *Quisquis honorat Martyres, honorat et Christum; & qui spernit Sanctos spernit et Dominũ*.

Maximus serm. de natali sanctorum Octauij, Aduentoris & Solutoris Martyrum: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi, quorum reliquias possidemus*.

Prudentius de S. Hyppolyto:

Hic corruptelis, animique, & corporis aeger
Oraui quoties stratus, opem merui.

Nota illud: *Oraui stratus*.

Paulinus natali primo S. Felicis:

Roma Petro Pauloque potens rarescere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali octaua:

Cuius honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempsit proprium.

Hieronymus in epist. ad Riparium: *Honoramus*, inquit, *seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum*. & in vita Paulae: *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua*. Et ibidem dicit, Paulam cùm inuiseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes prouolutam, ita eos venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili; non enim foemina nobilissima rusticanos ciuiliter honorasset tanta subiectionis significatione.

Augustinus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorum modo genibus prouolutis adorat Gentium multitudo*. Et epist. 44. *Ostendatur mihi Romae in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem li. 20. contra Faustum. c. 21. obijcienti Fausto, quòd Christiani idola vertissent in Martyres, respondet à Christianis coli Martyres, sed non latria. Et in Psal. 96. obijcientibus Ethnicis, quod Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit, *Vtinam & vos illos colere velletis; facile enim ab ipsis disceretis, non illos colere, id est, non colere vt Deos, sed vt Sanctos*.

Gregorius lib. 3. Dialog. c. 24. dicit, B. Petrũ apparuisse cuidam Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi B. Petro dicata, vt ostenderet probare venerationem, quam seruientes sibi exhibent.

Bernardus serm. in illud; Signum magnum, &c. *Amplectamur Mariae vestigia, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur*. Et sermo. seq. qui est de aquae ductu: *Totis*, inquit, *medullis cordium, totis praecordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam*.

Argumentum Quintum sumi potest ex inuocatione, templis, festis, votis, peregrinationibus, imaginibus & alijs, de quibus postea: cùm haec omnia ad cultum Sanctorum non dubium sit pertinere.

Argumentum Sextum ex eo, quod semper Ethnici, Iudaei, haeretici accusauerunt Christianos idololatriae, propter cultum Sanctorum, quod certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sanctos passim religiose coli. De Ethnicis testatur Eusebius, libr. 8. c. 6. histor. de Iudaeis, idem Euseb. lib. 4. c. 15. de Iuliano apostata, Cyrill. lib. 6. & 10. in Iulian. de Manichaeis. August. lib. 20. c. 21. contra Faustum; de Porphyrio, Vigilantio, & Eunomio, Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum Septimũ, ex ratione: nã si honor ciuilis debetur ciuili virtuti, sapiẽtiae, potẽtiae, & nobilitati: Ergo honor plusquã ciuilis debetur supernaturali virtuti, sapiẽtiae, potestati, nobilitati: sed Sancti quoad virtutes supernaturales, excellũt omnino, cum ferueant diuina charitate, & peccare non possint: nihil enim inquinatum intrare potest in regnũ coelorum, Apoca. 21. quo ad sapientiam, vident ipsam sapientiam increatam, & in ea cognoscunt rerum omnium caussas, iuxta illud, Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. quod ad potestatem, sunt Reges coelorum, & participes ipsius throni diuini, vt dicitur in Apoc. c. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*. Et Luc. 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum*. quoad nobilitatem, sunt filii Dei, reipsa iam adoptione con-

ne, confirmata per gloriam. Igitur meritò, iureque optimo religioso cultu prosequendi sunt..

Denique, Deus Sanctis honorē, & gloriam promisit, 1. Reg 2. *Qui honorificauerit me glorificabit eum.* Ioan. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum*: ergo debetur eis honor: & certe non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus, non conuenit autem mortuis honor ciuilis, ergo religiosus illis debetur.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta initio proposita.

NVnc aduersariorum argumēta breuiter dissoluamus. Ad Primum. Si Caluinus per cultum religionis intelligit cultū latriæ, fatemur sanctos nō debere coli cultu religionis: sed negamus, præter cultum latriæ nullum esse aliū cultum, nisi ciuilem, iam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiam dicitur religionis, licet secundario.

Ad Secundum, admitto duliæ cultum deberi Sanctis, & nego id esse absurdum Ad Primam probationem respondeo, colere sine latria non esse colere sine cultu; sed colere sine tali cultu. nā etiam B. Aug. qui tamen non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. dicit, Sanctos coli, & non latria.

Ad Secundam probationem dico, duliam non esse plus, quam latriam. nam secundum profanos auctores idem significant: secundum autem Scripturæ, & Ecclesiæ vsum lōgè maior est latria, quàm dulia: latria enim non est quilibet cultus, sed cultus summæ seruitutis: dulia est cultus cuiuslibet seruitutis.

Dices: At non sumus serui sanctorum, sed conserui, ergo dulia sanctis non conuenit. Aliqui respondent, cultum sanctorum non vocari duliam, id est, seruitutem, quia exhibetur eis à seruis: sed quia exhibetur ipsis qui serui Dei sunt. sed isti timuerunt, vbi non erat timor.

Dicendū igitur, duliam significare quamlibet seruitutem, tā perfectam, quām imperfectā: est autem perfecta seruitus eorū, qui id, quod sunt, alterius sūt, & operantur moti ab alio, tam efficienter, quā finaliter, id est, operantur propter Dominū, & ab ipso Domino moti, tanquam instrumenta ad operandum; vt Aristot. docet, li. 1. Polit c. 3. Imperfecta seruitus est eorum, quid aliquid horū habēt, non tamen omnia, id est, qui mouētur ab alio aliquo modo. vnde infans dicitur nihil differre à seruo, licet sit dominus, Galat. 4. quia mouetur ab alio effectiuè: & cōtrà, is qui regit, dicitur seruus eorū quos regit, 2. Cor. 4. *Nos autē seruos vestros per Iesum*; quia mouetur ab alio finaliter, nos ergo etiamsi non sumus serui sanctorū perfectè, sumus tamen imperfectè, quatenus illi nos mouent, & iuuāt ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deū. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum, & seruum S. Felicis, & B. Greg. lib. 2. Dialog. c. 24. non timuit dicere B. Petro, grata esse seruientium sibi obsequia.

Ad confirmationē ex Valla, & Beza, fateor secundum vsum profanorum scriptorum idem esse duliā & latriam, tamen secundū vsum scripturæ, latria fere nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ: secundum vsum autem Ecclesiæ, nunquā omnino. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ cōtra veteres hæreticos noua vocabula inuenire, vt ὁμοούσιος, &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori cōtra hæreticos posteriores noua aliqua vocabula inuenire, aut certe iisdem in alia significatione vti?

Ad illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, respōdeo, eum locū esse pro nobis. nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, vt Deus est, duliam eidem, vt Dominus est: colligitur latriam non posse cōmunicari creaturæ, quia vnus tantum est Deus: duliam posse communicari, quia multi sunt vere, & proprie Domini. quanquā interim fatemur, duliam qua colitur Deus, esse duliam per excellentiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur Sancti.

Ad Tertium argumentum; ad Primum locum Deut. 6. dico, eum locū debere sic intelligi: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*; ea seruitute, quæ Deo soli conuenit. nam in Greco est λατρεύσεις. vnde August. q. 61. in Gen. annotauit, ideo non esse dictum, solum Deum adorabis, & illi soli seruies, sed *Deum adorabis, & illi soli seruies*; quia adoratio conuenit etiam creaturis, non autem seruus latriæ, quæ hic nominatur. Sed præterea quamuis esset scriptum illi soli δουλεύσεις, eodem modo exponi deberet; nimirum, illi soli seruies certo quodam genere seruitutis, non autem absolute, illi soli seruies. Si quidē in textu Hebraico est תעבד & tamē inuenimus, non obstante hoc præcepto, dictum Iacob ab Isaac, Gen. 27. *Seruiant tibi populi, & adorent te filij matris tuæ.* vbi sunt illa verba, יעבד & השתחוה Præterea sicut hic legimus: *Illi soli seruies*, ita legimus 1. Timot. 6. *Qui solus habet immortalitatem*; & tamen scimus, Angelos, & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

Ad illud 1. Timoth. 1. *Soli Deo honor, & gloria*, respondeo, similiter intelligendum de certo honore, & gloria. nam Rom. 2. lego: *Gloria & honor omni operanti bonum.* Denique arctius dictum est Isa. 44. *Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus*; & tamen legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis*, nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est.

Ad illud Matth. 4. dico, diabolū postulasse à Christo προσκύνησιν, in signum latriæ, & proinde postulasse latriam; ac propterea à Domino illi fuisse respōsum: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.*

Ad illud Galat. 4. *Iis qui natura non sunt Dij*, ἐδουλεύσατε, respondeo, verbum δουλεύειν, esse cōmune seruituti Dei, & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia, hic autem sumitur pro cultu solius Dei. id enim circumstantię loci necessario postulāt.

Ad Quartum argumentum; ad Primum exemplum dico, Aman voluisse adorari, vt Deum: id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

Ad Secundum de Cornelio dico, cum S. Hieron. lib. contra Vigilantium, Corneliū aliquid diuinum in Petro inesse putauisse, & ideo iure correctum. vel cum Chrisostomo in hunc locum Actorum, Cornelium pie Petrum veneratum, sed Petrū ex modestia eum honorem, qui alioqui sibi debebatur, recusasse.

Ad Tertium, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? id enim suprà diximus, esse actum externum, soli Deo debitum.

Ad Quartum dico, esse pro nobis; nā vel Ioannes putauit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum merito reprehensus est: si Angelum, & tamen adorauit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Ioānes fecit? num melius Ioanne norunt Caluinistæ, sint ne Angeli adorandi?

At cur, inquiunt, reprehensus est? Primo, quia fortè angelus sic apparuit, vt potuerit existimari Christus, dixerat enim, c. 1. *Ego sum primus, & nouissimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens, &c.* Itaque poterat existimari Christus, cuius personam gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christū, & ideo corrigēdus fuit adorator non propter errorem adorationis, sed propter errorē personæ. ita respondet Aug. q. 61. in Ge

Secundo dico, Ioannem rectè voluisse angelo cultum debitum exhibere; sicut meminerat fecisse Abraham, & Loth, atque alios maiores suos: tamen angelum prohibuisse ob reuerentiam humanitatis Christi: nam ante Christi aduentum angeli se ab hominibus adorari patiebantur: at posteaquam Deus homo factus est, & omnes Angeli hominẽ in Christo adorare cœperunt, noluerunt ipsi ab hominibus adorari, & præcipuè ab Apostolis, alijsque summis viris. ita Beda, Anselmus, Richardus, & Rupertus, in c.19. Apocalip. & scolia Greca in c. 22. & ante hos auctores S. Greg. lib.27. Moral. c.11. & hom 8. in Euan. nec tamen sequitur, nos male facere, si angelos adoremus; nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaque Ioãnes ipse cum c.19. semel audiuisset *Vide ne feceris, &c.* tamen c. 22. iterum voluit eundem angelum adorare; intelligebat enim, & se rectè facere adorando, & angelum rectè facere recusando, nec enim suspicari licet Ioannem, aut obliuiosum, aut indocilem fuisse.

Ad Vltimum ex patribus, dico eos loqui cõtra errores Gentium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebãt, eisque sacrificia offerebãt nam quòd alioqui sancti angeli, & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis ijdẽ Patres affirmant, quorum locorum iam aliqua suprà retulimus.

CAPVT XV.

Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.

DEmonstrauimus sanctos esse colendos: sed quia peculiaris difficultas est de cultu inuocationis, idcirco nunc recto ordine sequitur, vt tractemus de inuocatione sanctorum.

Duo sunt de hac quæstione errores extremi, veritas est in medio, vt fere semper esse solet. Primus error est, posse ac debere S. Mariam, quæ præcipua sanctorum est, inuocari, non secus, ac Deus inuocatur. ita olim quidã, quos Epiphanius refert, & refellit, hæresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum. Alter est error, nullum Sanctorum post mortẽ debere inuocari vllo modo, quia vel non possunt orare mortui pro viuentibus; vel si possunt, nõ nisi in genere orant, quia non possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. hic error multorum est.

Primus omnium videtur fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit. nam quod Alphõsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti tribuit hũc errorem Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facile probari potest. Siquidem Eustathius Basilicas Martyrum contemnebat, & forte reliquias etiam: at de inuocatione nihil docuit. vide Socratem, lib.2. c. 33. & Conciliũ Gangrense. Igitur Vigilantius, vt est in libro S. Hieronymi contra Vigilantium, docebat post mortem nullius pro altero exaudiri orationem, & ideo sanctos mortuos non orare pro viuentibus, ex quo sequitur, frustra eos inuocari.

Deinde inuocationem sanctorum apertius, & fortius oppugnarunt tempore B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, vt refert ipse S. Bernard. ser. 66. in Cãtica: & auctor vitæ S. Bernardi, li. 3. c.5. Idem paulo post docuerunt Vualdenses, vt auctor est B. Antonius 4. par. tit. 11. c.7. §. c. Idem postea quidã nomine Cathari, vt auctor est Turrecremata, li.4. par.2. c. 35. Summæ de Ecclesia. Idem postea Ioan. Vviclef, vt scribit Thomas Vualdensis: to. 3. tit.12. col.108. & seq. Nec nõ Taboritæ, qui de familia sunt Ioan. Hus. vt scribit Æneas Syluius de

A orig. Boemor. cap.35. Quanquam Vviclefus non illicitum dicebat orare sanctos, sed solum inutile, & superfluũ, dicebat enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicuius Principis, quando ipse Princeps est paratissimus per se audire: vel sectari turbidos riuos, quãdo fons ipse patet: quibus verbis obiter sanctos scurris, & riuis turbidis cõferebat, quod est hæreticorum proprium.

Denique, heretici nostri temporis, vt Lutherus in libris ad Vualdenses: Melanchthon in Apolog. ar. 21. Confess. Augustanæ: Brentius ca.24. Confess. Vvitember. & Caluinus lib.1. cap.14. §.12. & lib.3. Instit. c.20. §.20. & seq. tria docent de orationibus sanctorum. Primo, ex diuinis litteris non haberi, quod sancti mortui orent pro viuis, ac proinde hoc non esse B certum. Secundo, si sancti orant, eos non orare nisi in genere pro tota ecclesia electorum, nõ autem pro isto, aut illo in speciali. Tertio, inutile, & illicitum esse inuocare sanctos, siue angelos, siue homines, ac petere, vt pro nobis orent: inutile quidem, quia non habẽt tam lõgas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces nostras audire possint: illicitum autem, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est vnicus mediator, & intercessor noster.

CAPVT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes, & mendacia hæreticorum.

C HAbemus igitur, quæ sit sentẽtia aduersariorũ, sed antequã eam refellamus, vtile erit cognoscere breuiter, quibus calumnijs, & mendacijs Melanchthon, & Caluinus eã simplicibus persuadeant. Philippus loco notato tria mendacia dicit. Primo, nos tribuere sanctis diuinitatẽ, id est, vim cognoscẽdi mentium cogitationes. Mendacium est apertum. nec enim vllus Catholicorũ hoc dicit, vel dixit vnquam; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non vt sunt in mentibus nostris, sed vt sunt in Deo, quem vident: & qui eas ipsas ostendit.

Secundo, ante tempora S. Gregorij non extare mentionem inuocationis sanctorũ. Paulò liberalior D fuit Martinus Kẽnitius, qui in examine sess.22. Concilij Tridentini dicit, inuocationẽ sanctorũ cœpisse post tempora Augustini, & in examine sess.25. dicit, auctorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrũ Gnapheum, qui vixit circa annum Domini CD.LXXX. quæ imperitia, vel malitia est intolerabilis in tantis Magistris in Israel, cum sint loca inumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athan. Irænæo, & alijs quos posteà citabim⁹, & quæ etiã citantur à Centuriatoribus, Cen.4. c.4. & Cen.5. c.4.

Tertio, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantium ne-E gasse inuocationem sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit vna syllaba de inuocatione sanctorum, sed solum de honore reliquiarũ. At hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certe valde stupidum fuisse; nam etsi Vigilãtius non dixit, sanctos non esse inuocandos, tamen dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus, eum negasse inuocationem sanctorum, tũc verè tardiores asinis essemus. Quis enim inuocaret eum, qui non potest vllum auxilium præbere? Sapientius igitur fecerunt Magdeburgenses, Cent.4. c.8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idem senserit quod ipsi, dicunt eum non fuisse hæreticum, sed sanctum presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vicisse.

Porro Caluinus multa etiam dicit mirabilia.

Primum affirmat lib. 3. Inſtit. c. 20. §. 21. in omnibus hymnis, & litanijs Papiſtarum, nullam vnquam fieri Chriſti mentionem: & cum ſemper oremus ſãctos mortuos, nunquã nobis in precibus Chriſtum occurrere. quod certe tale mẽdacium eſt, vt periculum ſit, ne diabolus cognomen mendacis amittat. quid enim? nonne in Litaniis dicimus: *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Pater de cœlis Deus, miſerere nobis, &c.* Nõne fere omnes hymni, quos in Breuiario legim⁹, ſunt vel Ambroſij, vel Gregorij, vel Prudentii, vel Sedulii antiquiſſimorum auctorum? Et nõne omnes diriguntur ad Deũ, & terminãtur per *Gloria tibi Domine*, vel quid ſimile? Nõne omnes orationes Eccleſiæ, quæ leguntur in Miſſa, diriguntur etiã ad Deum, & terminantur, *Per Chriſtum Dominum noſtrum?*

Secundo, Sanctos cum Chriſto regnantes paſſim in illo c. 20. lib. 3. vocat mortuos, laruas, vmbras, colluuiem; quæ incredibilis blaſphemia eſt.

Tertio dicit, lib. 3. c. 20. §. 20. ſolum Chriſtum introiſſe in ſanctuarium cœli, & ſolum ipſum deferre ad Deum vota populi eminus in atrio exiſtentis. Quibus verbis ſignificat, non ſolum ſanctos homines, ſed etiam SS. Angelos nõ poſſe Deo noſtras preces offerre, ſed ſolum Chriſtũ: quod eſt contra apertiſſimam Scripturam Tob. 12. *Ego*, inquit Raphael, *obtuli orationem tuam Domino.* Et Apoc. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Et contra ipſum Caluinum, qui infra ſui oblitus admittit Angelos offerre Deo noſtras preces.

Quarto dicit, li. 3. c. 20. §. 22. nos inuocare Sanctos plane vt Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero vrbium, vt dicitur Hie. 2. de Iudæis, ſed pro numero capitum multitudinis, quæ eſt calũnia manifeſta, vt ex Litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, S. Deus, ora pro nobis? Nec eſt noua calumnia, nã etiam antiqui hoſtes Eccleſiæ mentiebantur, homines mortuos pro Diis Catholicos habere, vt patet ex Cyrillo li. 6. in Iulia. vltra mediũ, & lib. 10. ante medium, & ex Euſebio li. 4. hiſt. c. 15. & li. 8. c. 6. & ex Auguſtino lib. 22. contra Fauſtũ, c. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

Quinto ibidem dicit nos rogare Virginem, vt filium iubeat facere quod petimus. At quis noſtrum hoc dicit? cur non probat vllo exemplo? Præterea ſi Ioſue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur non poſſet aliquo modo dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

Sexto ibidem dicit, nos ante ſtatuas Barbaræ, vel Catharinæ demurmurare Pater noſter, & Paſtores hunc vſum ſuo plauſu approbare. At fideles etiam ſimpliciſſimi ſi interrogentur, reſpondere ſolent, ſe orationem Dominicam dirigere ad Deum, id autem ſe facere coram imaginibus Sanctorum, ſperantes per auxilium Sanctorum ſuam orationem ad Deum melius, & fœlicius peruenturam: ſed etiamſi aliqui tam ſtupidi eſſent, vt S. Barbaræ dicerent, Pater noſter, num imperitia aliquorum traduci debet, quaſi eſſet dogma Eccleſiaſticum? & qui ſunt Paſtores, qui hunc abuſum probant?

Septimo dicit, in Concilio III. Carthaginenſi vetitum fuiſſe, ne in publicis precibus diceretur: *Sancte Petre, ora pro nobis*, ſed iſtud decretum, niſi in ſuo codice Caluinus addiderit, nuſquam reperitur. Cõcilium enim ſolum definit, vt oratio ſacrificantis dirigatur ad Patrem, non ad Filium, vel Spiritum ſanctum, de Sanctis nulla mentio. Sed Caluinus per ſuam Dialecticam ex eo, quod oratio debet dirigi ad Patrem, deducit non poſſe inuocari Sanctos, & inde vlterius deducit, Concilium ſtatuiſſe, vt non diceretur, *Sancte Petre, ora pro nobis.*

Octauo dicit, horrendum eſſe ſacrilegium, Sanctos vocare præſules ſalutis, & nullo colore defendi, quod quidam Sanctis dicunt, E cœlo nos reſpice, & adiuua. At priora ſunt verba Ambroſij libro de viduis: poſteriora Gregorii Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanaſium, in Baſilium: iſtis autem duobus viris nihil habuit antiquitas ſapientius.

CAPVT XVII.

Quomodo Sancti inuocandi non ſint.

NVnc vt rei veritas manifeſta fiat, ponemus & probabimus aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio., *non licet à Sanctis petere, vt nobis tanquam auctores diuinorum beneficiorum, gloriam, vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant.* Hęc eſt contra primum errorem, & contra calumniam Caluiniſtarum. Probatur Primo Scriptura, Pſ. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Et Pſ. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Montes ſunt homines ſancti, vt exponit Auguſtinus in hunc Pſalmum, & fuſius tract. 1. in Ioannem, & lib. de Paſtoribus, cap. 8. iubemur ergo leuare oculos ad montes, id eſt, ad Sanctos, & ab eis auxilium expectare, ſed vt intelligamus ab eis auxilium expectandum eſſe, non vt ab auctoribus, ſed vt ab impetratoribus; ideo ſtatim ſubditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Item Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.*

Secundo probatur ex vſu Eccleſiæ; nam in orationibus, quæ leguntur in Miſſa, vel in officio in celebritatibus Sanctorum, nihil vnquam aliud petimus quàm vt eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.

Tertio ratione; nam ea quibus indulgemus, ſuperant vires creaturę, ac proinde etiam Sanctorum: Ergo nihil debemus à ſanctis petere, niſi vt à Deo impetrent, quæ nobis vtilia ſunt.

Quarto ex Auguſtino li. 8. Ciuit. Dei, c. vlt. & lib. 22. c. 10. & ex Theodoreto li. 8. ad Græcos, qui diſerte docent Sanctos nõ eſſe inuocandos vt Deos, ſed vt qui à Deo impetrare poſſunt, quod volunt.

Eſt tamen notandum, cum dicimus, non debere peti à Sanctis, niſi vt orent pro nobis, nos non agere de verbis, ſed de ſenſu verborum; nam quantum ad verba, licet dicere, S. Petre, miſerere mei, ſalua me, aperi mihi aditum cœli, item, da mihi ſanitatẽ corporis, da patiẽtiam, da mihi fortitudinem, &c. dummodo intelligamus, ſalua me, & miſerere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus, & meritis, ſic enim loquitur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum & in Baſilium, & alii multi veterum: necnon Eccleſia vniuerſa, cum in hymno ad Virginem dicit.

Maria mater gratiæ,
Mater miſericordiæ,
Tu nos ab hoſte protege,
Et hora mortis ſuſcipe.

Et in hymno Apoſtolorum:

Quorum præcepto ſubditur
Salus, & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et ſicut Apoſtolus de ſe dicit, Rom. 11. *Vt ſaluos facerem aliquos ex illis.* Et 1. Cor. 9. *Vt omnes facerem ſal*

nos, non vt Deus, sed iuuando concionibus, precibus, &c. A

Secunda propositio, *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum; sed quidquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.* Nota, tres personas posse considerari, quando nos Deum oramus; vnam ipsius Dei, à quo petimus beneficia, alteram Christi, per cuius meritum ea cupimus nobis dari; tertiam eius, qui petit beneficia per Christum. ex his tribus personis non potest prima Sanctis tribui, vt iam probauimus. nec secunda, vt nunc ostendemus; sed solum tertia.

Itaque Sanctos inuocamus ad hoc solum, vt faciãt id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipsi facere possunt quàm nos, melius illi & nos simul, quàm nos soli. Probatur iam conclusio; Solus Christus est, qui mundum reconciliauit Deo, & qui B meruit nobis gloriã & gratiam, & omnia necessaria ad salutẽ, vt patet Coloss. 1. *Quia in ipso complacuit, omnẽ plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in terris, & quæ in cælis sunt.* Et 1. Io. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autẽ tantum, sed etiam pro totius mundi.*

Atque hinc Christus dicitur *ostium*, Ioan. 10. & *via*, Ioan. 14. quia, vt ipse ait, *nemo venit ad Patrem*, nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Ioan. 16. Petite in nomine meo. Hinc dicitur mediator Dei, & hominũ, 1. Tim. 2. & 1. Ioan. 2. dicitur aduocatus apud Patrẽ: ergo nihil à Sanctis petere possumus, nisi vt intercedant apud Deum, quo nobis Christi meritum applicetur & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

Secundo probatur ex verbis Sanctorum. Ambrosius libro de Isaac, c. 8. C *Ipse Christus*, inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur; oculus noster, per quem Patrem videmus; dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* Augustinus Ps. 108. exponẽs illud: oratio eius fiat in peccatũ: *Oratio*, inquit, *quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* Bernardus serm. de B. Virgine, qui incipit. Signum magnum. *Opus est*, inquit, *mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quam Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem Christum impetrant.

Tertio probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes D enim quæ de Sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus, intercessione huius Sancti tale beneficium, Per Christum Dominum nostrum.*

CAPVT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

HAbemus igitur, quomodo Sancti inuocandi non sint. nunc, vt intelligamus quomodo inuocandi sint, accedat Tertia propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundum Scripturas.* Probatur E ex iis Scripturis, quæ agunt solum de sanctis hominibus. Primus est Hier. 15. *Dixit Dominus ad me, Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moses, & Samuel iam mortui poterant, & solebant orare pro populo Iudæorum, ergo falsum est in Scripturis non haberi, quod Sancti mortui orent pro viuis.

Respondet Caluinus duobus modis. Primo, ex hoc loco colligi potius contrarium; cum enim dicitur, *Si steterint*, nimirum ad orandum, significatur eos nec stetisse, nec orasse. & si isti præcipui Prophetæ non orabant, quanto minus alii?

At contra, quia etsi forte significetur, eos tũc non orasse, quia intelligebant rẽ esse iam desperatam, tamen significatur eos alias orare consueuisse; quando se impetrare posse putabant, alioqui inepta esset hęc Dei loquutio; nam si quis diceret, Si iumẽtũ meum orauerit pro te, nihil impetrabit: inepte loqueretur, Quare? Quia iumẽta non possunt orare. & similiter si quis diceret, Si venerit huc Cicero, vel Demost. non persuadebunt mihi inepte loqueretur, quia mortui huc venire nõ solẽt. Ita ergo & Deus (quod absit) inepte loqueretur, cum dicit: *Si steterint coram me Moses & Samuel*, si illi non possent, vel non solerẽt Deum interpellare. Aliud esset, si Scriptura diceret, si starent, id est, si per impossibile nunc viuerent, & orarent. at nunc ait. *Si steterint*, & Græce ἐὰν στῇ, non ἐὰν ἔστη. & Hebraice יעמד si stabit Moses.

Secundo respondet, sensum huius loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri, quales olim erant Moses, & Samuel, tamen nihil obtinebunt. At contra opponimus grauissimos auctores, Chrysostomum homil. 1. in episto. 1. ad Thessal. & Hieronymum in hunc locum, & Gregorium li. 9. Moral. ca. 11. qui docent Deum loqui de ipso vero Mose, & Samuele.

Secundus locus est 2. Mach. vlt. vbi Iudas in visione quadã vidit Oniam Põtificem, & Hieremiam Prophetam, qui iam obierãt, orãtes pro populo Iudæorũ, ad quem locum nihil habet, quod respõdeat Caluinus, nisi hunc librũ non esse Canonicũ: at nos probamus esse Canonicũ argumẽto quod Caluinus nõ potest reiicere, si vult sibi cõstare; ipse enim contra inuocationẽ Sanctorũ affert tanquã argumentũ potissimũ testimonium Concilii III. Carthaginẽsis, vt videbimus in solutione argumentorũ: in illo autẽ eodem Cõcilio 47. sic dicitur: *Item placuit, vt præter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine diuinarum Scripturarum, sunt autem Canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, &c.* Et infrà: *Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo, &c.* Vel igitur Caluinus recipiat libros Machabæorum, vt canonicos & diuinos, vel non deterreat nos huius Concilii auctoritate à Sanctorum inuocatione; nec enim dicendum est, eos Patres in vno sapere, & in altero delirare.

Tertius locus est Apoc. 5. vbi describuntur XXIV. seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum; quæ sunt orationes Sanctorum. quem locum exponẽtes Primasius, Richardus, Scholia Græca apud Oecumenium, & Gagnæus, dicunt orationes illas esse intercessiones pro infirmorum stabilitate.

Quartus locus est 2. Petri 1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos*, nimirum commendatos, siue in animo, *post obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* Vt enim exponunt Scholia Græca apud Oecumenium, aliqui veteres non inepte hinc colligebant, Sanctos post obitum gerere curam viuentium. Et quamuis hoc non sit euidens argumentum, tamen est probabile.

Quintus locus est Luc. 16. vbi diues epulo orat pro fratribus suis: ergo multo magis orant iusti pro tota Ecclesia.

Sextus est Apocalyp. 6. animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictã de interfectoribus suis: ergo multo magis misericordiam petunt fratribus suis. Respondet Brent. istas orationes intelligi figurate; dicuntur enim Sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viuentes effuderunt, adhuc resonant in auribus Dei. At contra; nam diues Epulo dum viueret, non orauit pro fratribus suis. Sancti etiam Martyres dum hic viuerent,

A non petebant à Deo vindictam de persequutoribus, sed potius vt eis ignosceretur; ergo oratio, qua petūt vindictam, noua est: nam dum viuerent, quia peccare poterant, & periculum erat ne si vltionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore iustitiæ, vt recte exponit Beda.

Accedat Vltimo, quod Scripturæ aperte docent communionem Ecclesiæ triumphantis cum militante: nam Heb. 12. Apostolus dicit, nos accessisse ad Ecclesiam primitiuorum, qui sunt in cœlis, id est, ciues illorum esse, Ephes. 2. & Galat. 4. dicit, matrem nostram esse Ierusalem, quæ est in cœlis, & Col. 1. & Ephes. 4. dicit, Christum esse caput super omnem Ecclesiam. & certe non excluditur Ecclesia cœlestis: at communio ista exigit necessario, vt membra pro inuicem sollicita sint, & inuicem se iuuent: hęc enim est natura membrorum sub vno capite viuentium, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. hinc apparet quàm falsum sit, quod Caluinus dicit li. 3. Instit. cap. 20. §. 24. Deum voluisse, vt nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis, sed nec illis nobiscum. At quomodo hęc vera esse possunt, si sumus vna Respublica, vnus populus, vnum corpus? Vide Augustinum lib. 10. ciuit. Dei, cap. 9. vbi hoc ipsum probat.

Quarta propositio: *Sancti, qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solum in genere, sed etiam in particulari.* Probatur Primo, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam speciali, vt patet Tobiæ 12. Zachar. 1. Apoc. 8. Daniel 10. Psa. 90. & Mat. 18. ergo multo magis id spiritus hominum beatorum faciūt, nam in primis nihil eis deest eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cum sint præditi intelligētia, & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehementer diligant, ac demum sint æquales Angelis vt dicitur Luc. 20. deinde aliquid habent præ Angelis quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis magis coniuncta, quàm sint Angeli, & experti sunt miserias, & pericula nostra, quæ Angeli non sunt experti.

Respondet Caluinus hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut Angeli præsunt hominibus eosq; custodiunt, atque eorum rebus intersunt, ita etiam sanctos hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (vt olim Vigilantius) Sanctos omnes in atrio quodam quasi in libera custodia inclusos esse, nec inde vnquam egredi, aut vllam de nobis sollicitudinem gerere.

Nos autem facilè ostendimus non solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorum hominum regi & gubernari fideles viuentes: Et sit hoc argumentum Secundum, id enim promisit Christus Apoc. 2. *Qui vicerit*, inquit, *& custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo.* Et c. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei* Et infrà: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius,* Hic loquitur Ioannes, de spiritibus mortuorum, vt patet ex illis verbis (*& custodierit vsque in finem opera mea*) & loquitur de tempore ante resurrectionem, vt patet ex eo quod dicit: *Reget eas in virga ferrea.* nam regere in virga ferrea, non significat punire, quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga pastorali, quod solum fit ante resurrectionem: dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis est ad iniustitiā, vt Psa. 44. *Virga directionis,* id est, virga rectissima: *virga regni tui,* & etiam sempiterna: nam regni eius non erit finis. quod autem sequitur: *Et tanquam vas figuli confringet eos*, nō significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata conterente, & delente, vt exponit Augustinus in Psalmum 2. iuxta illud Actor 10. *Occide & manduca.* Vel reguntur, siue pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringuntur.

Quod vero hoc significet, regere in virga ferrea patet Primo ex verbo Hebræo, quo vtitur Dauid Psal. 2. תרעם Et ex Græco Ioannis Apocalypsis 2. 12. & 19. quod est ποιμανεῖν, id est, siue pastoraliter reges.

Secundo ex eo, quod dicitur Apoc. 12. *Peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea* Christus autem non punit omnes gentes, sed regit B pastoraliter.

Tertio, quia Psa. 2. vnde Ioannes verba sua desumpsit, dicitur Christus totam suam hæreditatem regere in virga ferrea: *Postula à me, &c.* nec tamen suspicari possumus totam Ecclesiam à Christo esse destruendam.

Quarto, quia sic exponunt, regere in virga ferrea Hilarius, Augustinus, & Theodoretus in Psal. 2. & Primasius, ac Beda,, & Rupertus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum bonorum post mortem, ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes, & regere, & pascere eas; necnon esse columnas in templo Dei, id est, sustentare Ecclesiam, quod propriè sanctis Martyribus conuenire C docet Chrysostomus in fine sermonis de Iuuētio & Maximo, ac demum sedere in throno Christi, id est, cum illo pręsidere toti mundo, & Ecclesiam regere, & gubernare.

Idem colligitur ex illo Matt. 24. *Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus, inuenerit sic facientem, amen dico vobis super omnia bona sua cōstituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia est, vt Hilarius docet, quod etiam aperte legimus in præfatione de Apostolis; quam vnam esse ex nouem antiquissimis testatur Pelagius Papa II. qui S. Gregorium præcessit, in epist. 4. decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos, continua protectione custodias, vt iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Id D quod & Patres disertè docent.

Basilius oratione in quadraginta Martyres, dicit *O cuneum inexpugnabilem: ô communes generis humani custodes optimi curarum socij, &c.* Et Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum *Tu*, inquit, *ab alto nos respice, nostrumque sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut simul vna rege, &c.*

Hilarius in Psal. 124. *Neque desunt stare volentibus Sanctorum custodiæ, neque Angelorum munitiones.*

Ambrosius lib. 8. in Lucam, in fine: *Sicut Angeli præsunt,* inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

Item Leo ser. 2. de anniuersario suæ assumptionis: *Petrus,* inquit, *nunc plenius, & potentius ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atque cura-* E *rum, in ipso, per quem est glorificatus, exequitur.* Et similia habēt. ser. 1. & 3. eiusdem argumenti. Item Maximus in sermone de Martyribus Tauricis: *Cum his,* inquit, *nobis familiaritas est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

Deniq; Theodoretus li. 8. ad Græcos, circa finem. *Qui peregre,* inquit, *aliquo proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces: qui vero iam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficij confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secundum Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

Idem probatur Secundo testimoniis Patrum. Cyprianus lib. 1. epist. 1. *Si quis hinc nostrum*, inquit, *prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris, apud misericordiam patris non esset oratio.*

Gregorius Nazianzenus oratione 14. quæ est de obitu Gregorij patris sui. *Nunc magis*, inquit, *proficit nobis precibus, quam antea doctrina; quanto etiam Deo propinquior est, postquam vincula deposuit corporalia.*

Ioannes Chrysostomus in ser. de Iuuentio, & Maximo, tomo 3. *Etenim sicut milites*, inquit, *vulnera in prælijs sibi inflicta regi monstrantes fidenter loquuntur, ita & illi abscissa capita gestantes, & in medium afferentes, quæcunque voluerint apud Regem cœlorum impetrare possunt.*

Hieronymus hanc ipsam conclusionem ex instituto probat libro contra Vigilantium, in epistola ad Paulam de obitu Blæsillæ: *Pro te*, inquit, *Dominum rogat, mihique veniam impetrat peccatorum.*

Augustinus lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, cap. 1. *Adiuuet*, inquit, *nos Cyprianus orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino quantum possumus, bona eius imitemur.*

Leo ser. 3. de anniuersario suæ assumptionis: *Nunc*, inquit, *mandatum Domini pius pastor* (Petrus) *exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur.* Et in ser. 1. de SS. Petro & Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti sumus, & nostri probauere maiores, credimus atque confidimus inter omnes labores istius vitæ ad obtinendum misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos.* His accedant omnia testimonia, quæ afferemus pro sequenti cõclusione; nam qui dicunt Sanctos inuocandos, sine dubio fatentur eos orare pro nobis.

Probatur Vltimo ex apparitionibus Sanctorum, qui aperte testati sunt, se orare pro nobis etiam in particulari. Scribit Eusebius lib. 6. hist. cap. 5. S. Potamiœnã carnifici promisisse, se cum ad Dominum peruenisset, aliquid ei boni impetraturam: deinde post tres dies à consummato martyrio, carnifici per quietem apparuisse, atque eius capiti coronam imposuisse, pauloq; post iuxta Martyris prædictionem, & ipsum ex impio carnifice, pium Christi Martyrem effectum.

Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 16. *Non solùm*, inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus Confessorem apparuisse Felicem, cùm à barbaris Nola opugnaretur, audiuim⁹ nos incertis rumoribus, sed testibus certis.* Alia id genus plurima vide apud Basilium in oratione de S. Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, & oratione de S. Cæsario; Gregorium Nyssenum in vita Gregorii Neocæsariensis; Theodoretum lib. 5. hist. c. 24. Euodium, & Lucianum de inuentione, & miraculis S. Stephani, Ambrosium in sermone de SS. Geruasio, & Protasio, & ser. 90. de S. Agnete, Prudentium hymno de S. Fructuoso; Paulinum natali octauo S. Felicis; Sulpitium in vita S. Martini; qui omnes auctores ante mille annos floruerunt.

CAPVT XIX.

Sanctos esse inuocandos.

SEquitur Quinta, ac postmrea propositio: *Sancti, siue Angeli, siue homines piè, atque vtiliter à viuentibus inuocãtur.* Probatur Primo Scriptura, Gen. 48. Iacob sic ait benedicens filiis Ioseph: *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat*

A *pueris istis.* Hîc aperte Sãctus Iacob Angelum inuocauit. Item Iob 5. *Voca si quis est qui tibi respõdeat & ad aliquem sanctorum conuertere.* Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt D. Augustinus exponit in annotationibus in Iob, qui etiam illud, c. 19. *Miseremini mei amici mei*, ad Angelos dici existimat, iuxta quod dicitur c. 33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus miserebitur eius, & dicet, Libera eum.* Sicut etiam c. 15. cum dicit: *Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli: nam idem habetur c. 4. his verbis: *Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Quamuis autem hæc verba non videantur conuincere, quia non sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamen ideo conuincunt, quia

B indicant tunc fuisse consuetudinem inuocandi patrocinium sanctorum Angelorum.

Item Exod. 32. Moses in orat. *Recordare Domine Abrahã, Isaac, & Israel seruorum tuorum.* In quem locum scribens Theodoretus q. 67. in Exod. dicit sanctum Mosem, cum se non existimaret sufficientẽ ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharum. vbi notandum est, quia ante Christi aduentũ, Sancti qui moriebãtur, non intrabant in cœlũ, nec Deum videbant, nec cognoscere poterãt ordinarie preces supplicantium; ideo non fuisse cõsuetum in testamento veteri, vt diceretur; Sancte Abrahã ora pro me, &c. sed solum orabant homines eius tẽporis Deum, & allegabant merita Sanctorum

C qui iam obierant, vt illis ipsorũ orationes iuuarẽtur.

Respondet Caluinus, non peti eiusmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, sed solum commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis, & adiuuandis eorum posteris.

At solutio non satisfacit, nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul cõmemorabantur, vt patet ex Psal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infrà: *Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.* Quę verba Salomonis sunt orantis Deũ per merita patris sui Dauidis iam defuncti, vt cõstat ex lib. 2. Paralip. c. 6. Vnde etiam li. 3. Reg. c. 15. dicitur: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini.* Et Daniel. 3.

D *Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruũ tuum, & Israel sanctũ tuum.* Et Moses Exod. 34. Hiere. c. 32. & alii cum orabant Deũ, initio dicere solebant: *Deus qui facis misericordiam in millibus his, qui diligunt te*, id est qui propter iustitiã Patrum misereris sæpe filiorum, quod erat implorare merita veterum iustorum: vnde etiam B. August. q. 149. in Exodum, sic ait: *Admonemur*, inquit, *cum merita nostra nos grauant, ne diligamur à Deo releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idem docet Chrysostom. hom. 42. in Gen. & 27. in Matt.

Præterea, in vtroque Testamento sæpe legimus, viuentes à viuẽtibus inuocatos; nam lib. 1. Reg. c. 7.

E dicunt filii Israel ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.* Item Iob vltimo: *Ite ad seruum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Rom. 15. Paulus ait: *Obsecro vos fratres vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit Ephes. 6. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Coloss. 4. & Heb. 13. ergo licebit etiam nunc inuocare eosdem Sanctos cum Christo regnantes. Nam si nunc non licet vel quia nolunt; & hoc non, cum sint maiori charitate præditi, quã antea, & (vt loquitur Cyprianus sermone de mortalitate) de sua immortalitate securi, & de nostra incolumitate solliciti: vel quia nõ possunt; & hoc non, quia si poterant cum hic essent,

peregrini,

peregrini, quanto magis nũc poterunt in patria; vel quod nõ sciant quod oremus; & hoc non, quia vnde sciunt Angeli conuersionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis, vt dicitur Luc. 15. inde sciunt sancti nostras preces: vel demum quia fit iniuria Deo, aut Christo, si alius, quã ipse inuocetur; & hoc non, quia tunc non liceret viuẽtes inuocare.

Atque hoc argumentum aduersarii nunquam soluere potuerunt. Caluinus enim solum respondet, aliam esse rationem inuocationis viuorum & mortuorum, quia viui omnes subnixi vna Christi intercessione tã pro se, quàm pro aliis Deum rogant, quia sunt inuicem mẽbra; & quia Scriptura hortatur, vt oremus pro inuicem, Iacobi 5. at hoc idem de mortuis dici potest; nam & illi sunt membra eiusdẽ Ecclesiæ, & vna Christi intercessione nituntur: quidquid enim nobis petũt, à Deo per Christũ petunt.

Probatur Tertio ex Conciliis, ac primum in ep. Episcoporum Europæ scripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur post Concilium Chalcedonẽse, sic dicitur: *Sanctissimum vero Proterium in Choro, & ordine sanctorum Martyrũ ponimus, & eius intercessione misericordem, ac propitium Deum habere postulamus.* Et actio 11. Concilii Chalcedonensis, dicunt Patres: *Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret.* Deinde in VI. Synodo generali c. 7. ex canonibus recens editis, sic dicitur: *Solo Deo creatore adorato, inuocet Christianus Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinã dignentur.* Item VII. Synodus generalis act. 6. in fine: *Cum timore*, inquit Synodus, *omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.* Item in Cõcil. Gerundensi, cap. 3. Aurelianensi. I. cap. 29. Mogũtino sub Carolo Magno, c. 33. Toletano V. c. 1. & Toletano VI. c. 2. & Bracarensi II. c. 9. indicuntur litaniæ recitandæ vel triduo ante ascensionem, vel aliis temporibus. sunt autem ista Cõcilia ferè omnia celebrata ante annos ferè mille. His accedat factum Gregorij, qui litanias indixit tempore pestis, li. 1. vitæ eius, c. 42. & Vvalfridus Strabo, c. 28. testes sunt.

Sed fortè obijcient, litanias hîc vocari solum Kyrie eleison, Christe eleyson, id enim vocãt litaniam Græci, vt patet ex Basilio epist. 63. & ex liturgia ipsius Basilii, & Chrysostomi.

Respondeo, in Conciliis prædictis litanias vocari illas ipsas inuocationes Dei, & Sanctorum, quas non modo vocamus litanias: nam in primis Vvalfridus Strabo libro de rebus Ecclesiasticis, c. 28. declarans, quid sit litania, de qua agitur in his Conciliis, & nominat in Concilio I. Aurelianensi, dicit esse Sanctorum inuocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante ascensionem, & dicebantur non stando, sed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nunc videmus seruari idem tempus, & eundem ritum: ergo eædem sunt litaniæ omnino.

Probatur Quarto testimoniis Græcorum, & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus procedat S. Dionysius Areopagita, qui c. 7. Ecclesiast. hierarch. *Nam profecto*, inquit, *idem fit, ac si quis sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, solaris luminis particeps fieri postulet, sic impossibilium superflua spe ille suspensus est, qui Sanctorum flagitat preces & naturæ ipsorum consentaneas sacras operationes abigit.*

S. Irenæus li. 5. contra hæreses vltra medium: *Et sicut illa* (Eua) *seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc* (Maria) *suasa est obedire Deo vt virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata.* Quid clarius?

Eusebius lib. 13. præparationis Euangelicæ, ca. 7. *Hæc nos*, inquit, *quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque*

A *illorum accedimus, votaque ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

Athanasius sermone in Euangelium de sanctissima Deipara, id est, de annunciatione circa finem: *Inclina*, inquit, *aurem tuam* (Maria) *in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui.* Et infra: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Et infra: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

Basilius oratione in 40. Martyres: *Qui aliqua*, inquit, *premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursum lætatur, hos oret: ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis.* Idem oratione in Psalm. 33. in illud: Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: *Sanctæ*, inquit, *spiritales virtutes* (Angeli) *aliquæ, oculi dicuntur, quod curam susceperint nos interuisendi: nonnullæ aures, vt quæ nostras excipiunt preces.*

B Gregor. Nazianzenus oratione in Cyprianum, in ipso medio, loquens de quadã sancta Virgine, quam Cyprianus tunc Ethnicus, & Magus per dæmonem ad stuprum sollicitabat: *Virginem Mariã*, inquit, *rogauit, vt periclitanti Virgini opem ferret.* Et infra: *Vicit Virgo, vincitur dæmon, &c.* Idem in fine Cyprianum inuocat: sicut etiã fecit in fine orationis in Basilium, & in fine orationis in Athanasium, vbi sic ait: *Tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, & nos in pace quidem foue & compasce, in certamine autem dirige, & suscipe, & cum teipso statue, & iis, qui tales sunt vt tu, etiamsi magna sit petitio,*

Chrysost. ho. 66. ad populum, circa finem: *Nam* inquit, *& ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrũ,*
C *& piscatorem vt protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandum Sanctis ho. 5. & 8. in Mat. hom. 43. in Gen. hom 43. in priorem Thess. ser. in Iuuentium, & Maximum, & alibi.

Gregorius Nyssenus oratione in S. Theodoretum, circa finem: *Intercede*, inquit, *ac deprecare pro patria apud communẽ Regẽ & Dominum. Timemus afflictiones, expectamus pericula, non longe absunt scelesti Scithæ, bellũ aduersum nos parturientes. vt miles propugnat pro nobis, vt Martyr pro conseruis vtere libertate loquendi.* Et infra: *Quod si maiori opus etiam fuerit deprecatione & aduocatione fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vnà deprecare, admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, &c.*

S. Ephrem in sermonibus de laudibus sanctorum
D Martyrum: *Precamur*, inquit, *beatissimi Martyres, qui pro Domino saluatore, proque illius charitate sponte, & impigre tormenta sensistis, atque ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & de negligentiæ squalore sordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi.*

Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica: *Cum hoc sacrificium offerimus, facimus etiam mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, suscipiat preces nostras, &c.*

E Theodoretus in historia sanctorum Patrum, singulas vitas ita concludit; *Ego autem huic narrationi finem imponens, rogo & quæso, vt per eorum intercessionem diuinum consequar auxilium.* Multa idem habet de inuocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui est, de Martyribus.

Damascenus lib. 4. de fide, c. 16. *Per eos* (Sanctos iam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur, omne donum bonum à patre luminum per eos, qui inhæsitabili fide petunt, descendit.*

Theophylactus in c. 11. ad Hebræos *Iam nunc*, inquit, *arrabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *vnde aliàs eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus se? Vnde ipsis, quod fiduciā habent intercedendi?*

Iam ex Latinis S. Cornelius Papa in epist. 1. quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orãtes*, inquit, *Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, vt intercedentibus sanctis suis Apostolis, maculas vestrorum purget peccatorum, &c.*

S. Hilarius in Psal. 129. *Intercessione*, inquit, *Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra; missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorãte, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum, spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Similia dicit de intercessione sanctorum Apostolorum, & Prophetarum in Psal. 124.

S. Ambrosius libro de viduis, vltra medium: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorum. non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum vincerent, cognouerunt.*

Idem lib. 10. in Lucam exponens c. 21. *Mortuus regibus*, inquit, *in perpetuum Martyres regnũ cœlestis gratię honore succedunt, & illi fiunt supplices, hi patroni.*

S. Hieronymus in epitaphio Paulæ circa finem: *Vale*, inquit, *ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. fides, & opera tua Christo te sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. Maximus in ser. de Agnete: *Itaque*, inquit, *ô splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, vt nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

Ruffinus lib. 2. hist. c. 33. *Circuibat* (Theodosius) *cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.*

Sanctus Paulinus in fine carminis Panegyrici de S. Celso.

Celse, iuua fratrem socia pietate laborans,
Vt vestra nobis sit locus in requie.

Et in epist. 12. ad Seuerum inserens quædam carmina de S. Claro, sic ait:

Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis.
Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum,
Vt sis Paulini, Therasiæque memor.

Prudentius eodem tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos inuocari à viuentibus docet: proferamus loco exempli pauca. In carmine de sancto Laurentio, sic ait:

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prospere.
Et tristis haud vllus redit,
Ceu præsto semper adsies,
Tuosque alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in hymno de S. Cassiano.

Audit, crede, Martyr preces prosperrimus omnes,
Ratasque reddit quas videt probabiles.

Item de S. Hyppolito:

Hyppolite scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. Augustinus tract. 84. in Ioan. *Ideo quippe ad ipsam mensam*, inquit, *non sic eos* (Martyres) *commemora-*
A *mus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiã pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent.* Item ser. 17. de verbis Apostoli. *Habet*, inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt cum Martyres eo loco recitant ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cæteris autem defunctis oretur: Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.* Item lib. de cura pro mortuis, c. 4. *Non video*, inquit, *quod sit adiumentum mortuorum prorsus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sunt reposita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent.*

B S. Victor Vticensis, l. 3. de perseq. Vvandalica circa finem: *Adestote*, inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate S. Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipue tu Petre beate, quare siles pro ouibus, & agnis à communi Domino magna tibi cautela, & sollicitudine commendatis? Tu S. Paule gentium magister, cognosce quid Vvandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captiui, vniuersique ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. Fulgentius in sermone de laudibus B. Mariæ: *Ideo*, inquit, *omnes cursus naturæ virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit; vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret.*

S. Leo ser. 5. de Epiphania: *Confirmate*, inquit, *amicitias cum S. Angelis & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusque sociamini, horum diuitias concupiscite, &*
C *per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniuersario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. vlt. in fine: *Vbi*, inquit, *in suis corporibus SS. Martyres iacent, dubium Petre non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt: sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, vtrumne ad exaudiendum ibi præsentes sint, vbi constat, quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est eos maiora signa ostendere, vbi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare, quorum vero mens in Deo fixa est, tanto magis habet fidei meritum, quanto illic eos nouit, & non iacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.*

D S. Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum, c. 94. *Cyprianus*, inquit, *beatissimus Carthaginensis, & antistes, & Martyr, salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat.*

S. Beda lib. 4. in Cantica, circa finem: *Sed & cauernam materiæ*, inquit, *cito volatu petamus, id est, Sanctorum, vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pij Conditoris quæramus. hæc sũt enim firmissima, ac tutissima S. Ecclesiæ præsidia.* Idem habet lib. 3. in Matth. in illud cap. 15. Qui non respondit ei verbum: *Sanctorum*, inquit, *sunt petenda suffragia, vt ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. Anselmus in lib. de excellentia B. virginis Ma-
E riæ, cap. vlt. *Rogamus*, inquit, *te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres & obtineas, & plenitudo gratię, quam meruisti in nobis sic operetur, quo participium beati præmij nobis misericorditer quandoque donetur.*

S. Bernardus ser. 2. super Euangelium Missus est: *In periculis*, inquit, *in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit, & nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis & doctissimis Patribus soli sunt quinq; Gregorio posteriores; ex quo apparet, quàm illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregorium ignotã fuisse scripsit Sanctorũ inuocationem.

Probatur Quinto ex miraculis B. Bernardi factis contra hanc hæresim. scribitur enim lib. 3. vitæ eius, cap. 5. quod cum B. Bernardus apud Tholosam contra hanc ipsam hæresim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, vt eis vir sanctus benediceret, & benedicebat ille signo crucis edito, his verbis: *In hoc scietis vera esse quæ à nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatem.* Et cum Episcopus Carnotensis, qui aderat, diceret. *Si bona fide sumpserint, sanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, sed vere quicunque gustauerint, sanabuntur, vt veros nos & veraces Dei nuncios esse sciatis.* Et subiungit auctor: *Tam ingens multitudo languentium gustato illo pane conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur.*

Nota, miracula ista non esse facta proprie ad approbanda merita B. Bernardi; nam vt ipse diserte dixit, vt sanarentur ægroti, si vera erant, quæ prædicauerat: & ne forte tribuerētur fidei, & deuotioni populorum, addidit, omnes sanandos qui inde gustassent, siue cum fide, siue sine fide, vt nimirum totum miraculum referretur tanquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cum sint facta innumerabilia miracula ad hanc nostrã sentētiam confirmandam, aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsitatis.

Accedant postremo infinita miracula, quibus Sancti sæpissime demonstrarunt se audire preces viuentium, & posse ac velle eos iuuare à quibus inuocantur. Vide de his miraculis epistolam Nili recitatam in VII. Synodo act. 4. Theodoretum in hist. lib. 5. cap. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambrosium ser. 90. qui est de S. Agnete. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum, & Cōfessorum, Gregorium Romanum, li. 3. Dialogorum, c. 22. 23. 24. 25. & 37. Bonauenturam in vita S. Francisci.

Ex his colligi potest, quàm sint leues hæreticorum responsiones, quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata; nam Magdeburgenses Centuria 4. cap. 4. inconstantissime loquuntur, nunc enim agnoscunt esse Patrum testimonia, sed dicunt eos errasse, nunc vero dicũt à maligno spiritu esse inserta in operibus tantorum virorum, quod tamen non aliter probant, quam quia Ambrosius lib. 3. de spiritu sancto, c. 12 & Epiphanius in hæresi Collyridianorũ, dicunt solum Deum esse adorandum. Nec aduertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quæ soli debetur Deo, in quo sensu etiam nos fatemur, solum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret, quod dicimus, Sanctos non vt Deos, sed vt amicos Dei inuocandos.

Porro Brent. c. 24. Confessionis Vvitembergensis, omnia conatur eludere per figurã prosopopeiæ. dicit enim patres in cōcionibus inuocare solitos esse nomina mortuorum ac si viuerent, sicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum, vel terram, vel mortuos homines, quos tamen scimus certe non audire. At hoc figmētum in primis, si vllum haberet locũ, solum haberet in testimoniis Basilii, Nazianzeni, & quorundam aliorũ, qui inter concionandum Sanctos inuocauerunt. nullum autem haberet in testimoniis Dionysii, Irenæi, Hilarii, Ambrosii, Chrysostomi, Augustini, & aliorũ, qui vel docēt Sanctos inuocandos, vel narrant, à quibus sint inuocati. Sed quod nec in testimoniis Basilii, & Gregorii locũ habeat, inde patet, quod isti Patres ibidem pollicentur sibi, & aliis auxilium ex illa inuocatione, & miracula quæ facta sunt, satis ostendunt, non inanem prosopopeiam, sed petitionem efficacem esse inuocationem Sanctorum.

Iam Caluinus lib. 3. c. 20. Inst. respondet, Patres voluisse quidem prohibere hãc superstitionem, sed non potuisse frãgere impetum vulgi, id quod ostendit ex Concilio Carthaginensi III. c. 23, vbi prohibetur, ne in precibus, quæ ad altare fundũtur oratio dirigatur ad alium, quàm ad Patrem. Ex quo vult Caluinus colligi, voluisse Patres eius Cōcilii saltem impedire nē mysterium cœnæ profanaretur inuocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex S. Augustino lib. 22. ciuit. Dei, cap. 10. vbi dicit Sanctos non inuocari à sacerdote sacrificante.

Sed nimis infirmum est Caluini refugium; nã quod Patres non cupiuerint prohibere inuocationē Sanctorum, patet ex verbis ipsorum iam citatis, vbi ipsi suadent, hortantur, docent, Sanctos inuocandos, & ipsi eos passim inuocauerunt, & in Conciliis à se celebratis eos inuocari præceperũt. Neque in Cōcilio Carthaginēsi habetur vnum verbum de inuocatione Sanctorum, sed solum præcipitur, vt oratio sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non Filii aut Spiritus sancti, quod etiam modo seruamus, quamuis toti sacrificemus Trinitati.

Beatus etiam Augustinus solum docet, ipsa prece qua sacrificium offertur, non inuocari Sanctos, sed Deum, cui soli sacrificatur; nam quod in ipso sacrificio fit memoria Martyrum, & inuocentur, vt pro nobis orent, Idem Aug. diserte docet tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & Cyrillus Catech. 5. mystagogica, vt supra citauimus, & idem patet ex liturgia Chrysostomi, & aliorum veterum; nam in omnibus Sancti inuocantur.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVperest nunc argumenta aduersariorum proponere & soluere.

Argumentum Primum. Inuocatio Sanctorum in iniuriam Dei cedit; nam Rom. 10. dicitur: *Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?* Ergo ille solus inuocatur in quem credimus; non autem credimus nisi in Deum, ergo vel solum Deum inuocamus, vel Sanctos faciemus Deos.

His accedunt duo loca Patrum. Ambrosius in primum caput ad Romanos: *Solent*, inquit, *pudore passim neglecti Dei, misera vti excusatione dicentes: Per istos posse ire ad Deum, sicut per comites peruenitur ad Regem. Age, nunquid ita demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maiestatis? & isti se non putant reos, qui honore nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conseruos adorãt: quasi sit aliquid plus, quod seruetur Deo: nam ideo ad Regem per tributos aut comites itur, quia homo vtique est Rex, & nescit, quibus debeat Rempub. credere; ad Deum autem (quem vtique nihil latet, omnia enim merita nouit) promerendum suffragatore non opus est, sed mente deuota.*

Idem Theodoretus lib. 8. ad Græcos, in fine, *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Dys vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit. Pro Pandijs enim Diasijsque ac Dionysiis, hoc est, Iouis, Liberique patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonio, Mauritio, alijsque SS. Mar-*

tyrib. solennitates populari epulo peraguntur. His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Dijs.

Respondeo, quemadmodum non fit iniuria, sed honor regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittantur, ita Deo non iniuriam sed honorem deferri, quando Sancti non vt Dii, sed vt amici Dei honorantur, & tanquam patroni apud Deum accipiuntur. Alioqui etiam faceret Deo injuriam, qui à viuentibus orationes postularet, vt fecit Apostolus Rom. 15. & alibi. & Centurio iniuriam Christo fecisset, qui, vt dicitur Luc. 7. non per se, sed per seniores Iudæorum à Christo auxilium petiit.

Ad Primum autem locum dico, ibi agi de inuocatione, qua aliquis inuocatur vt Deus, & primus auctor bonorum; præcedit enim: *Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Dico præterea, reuera sicut Deum non potest inuocare vt Deum, qui in eum nõ credit, id est, qui non credit eum esse Deum, & qui ei non credendo in eo non sperat, nec eum diligit, ita etiam non posse eum Sanctos inuocare, vt Sanctos & amicos Dei, qui suo modo in eos nõ credit, id est, nõ credit esse Sanctos, nec in eis sperat, vt in patronis, nec eos vt tales diligit. Nec nomen inuocationis, vel fidei in Scripturis soli Deo tribuitur. Dicit enim Iacob Gen. 48. *Inuocetur nomen meum super pueros hos, & nomina Patrum meorum.* Ex quo loco docet B. Augustinus lib. loquutionum de Genesi, nu. 200. inuocationem non solum Dei, sed etiam hominum esse. Et in epi. ad Philemonem dicit Apostol. *Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos.* In quem locum B. Hieronymus prolixe ostendit, etiam in Sanctos haberi debere fidem.

Ad locum Ambrosii dico, eum agere cõtra Ethnicos, qui astrorum cursus colebant, contra quos ibidem Apostolus agit. Vnde etiam dicit, eos colere conseruos, id est, creaturas, nõ secus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum nõ esse opus suffragatore:* intelligitur ex parte Dei, quasi dicat, Deus non eget interpretibus, cum ipse per se omnia videat, & intelligat; tamen ex parte nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse vtilissimum, idem Ambrosius clarissime docet in libro de viduis, vt supra ostendimus.

Dices, hoc idem respondere poterant Gentiles. Respondeo, negatur; nam illi putabant, summum Deum non esse immediate accessibilem, nec aliter ad eum veniri, nisi per cultũ inferiorum virtutum, vt clarius docet Theodoretus in cap. 1. ad Coloss.

Ad locum Theodoreti dico, eum significare voluisse, gloriã Deorum translatam in Martyres, quia templa & festa Deorum conuersa sunt in templa & festa Martyrum, sed tamen eorum, quos religio vera permittit, vt Martyres nõ pro Diis habeamus, sicut illi habebant Iouem, & Liberũ, & alios, sed pro viris sanctis & amicis Dei, qui nos exemplis, precibus, & meritis suis plurimũ iuuãt, de qua re supra diximus.

Argumentum Secundum. Inuocatio Sanctorum iniuriam facit Christo; nam 1. Timot. 2. dicitur: *Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Si ergo solus ipse est mediator, iniuriam ei facit quicunq; per alium ad Deum accedit. Quare August. l. 2. contra Parmenianum, c. 8. *Si Ioannes,* inquit, *ita diceret: Hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit Episcopum inter populum, & Deum; quis eum ferret bonorum atque fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi & non sicut Antichristum intueretur?* Et infra: *Si esset mediator Paulus, essent vtique & cæteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat: vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum.*

Præterea Coloss. 2. dicitur: *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, &c.* In quæ verba sic scribit Theodoret. *Qui legem,* inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colẽdos inducebant, dicentes legem per eos datam, mansit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque quæ conuenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaelis: illi ergo hoc consulebant, vtique humilitate vtentes, dicentes, vniuersorum Deum nec cerni nec comprehendi, nec ad eum posse perueniri: & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare.*

Respondeo, nullam iniuriam Christo fieri per inuocationem Sanctorum, neque enim inuocamus Sanctos, vt fungãtur vice Christi vel Christum adiuuent, sed vt adiuuent nos, quo facilius à Deo per Christum impetremus, quæ poscimus. & si argumẽtum aliquid valeret, etiam concluderet, non esse petendas viuorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

Ad Primum ergo locum respondeo, tribus de causis dici Christum vnum, & solum mediatorem Dei & hominum. Primo, quia solus ipse fuit mediator per modum redemptionis. notandum enim esse tribus modis vnũ mediatorem recõciliare duos dissidẽtes; vno modo declarando, vter iustum petat; altero modo soluendo creditori pro debitore; tertio modo orando creditorem, vt debitum remittat.

Primus modus, qui est declarando, vter iustum petat, inter Deum, & hominem, locum non habet, quia constat Deum ab homine esse offensum.

Secundo modo solus Christus est mediator Dei, & hominum, & hoc modo loquitur Apostolus, vt patet tum ex eo, quod subdit: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis:* tum etiam quia scribit ad Timotheum Episcopum Ephesi in Asia; vbi tunc vigebat hæresis Simonis, quæ Angelos loco Christi introducebat, vnde etiam in epist. ad Ephesios, & ad Colossenses, qui sunt populi Asiæ, passim inculcat Christum esse caput totius Ecclesiæ, & per eum solum reconciliatum esse mundum Deo.

Postremo modo etiam Sancti dici possunt mediatores inter Deum, & eos, pro quibus orant. neq; est cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, sicut ad eos transferimus nomen aduocati, & intercessoris, quæ Christo tribuuntur Rom. 8. & 1. Ioan. 2. nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyssenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. thesauri, c. 10. dicit Prophetas & Apostolos omnes fuisse mediatores. & Moses ipse Deut. 5. dicit de se: *Ego sequester & medius fui, inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludens Apostol. Galat. 3. dicit, legem veterem ordinatam fuisse per Angelos: *in manu mediatoris,* id est, Mosis. & Hebr. 9. & 12. vocat Christum mediatorem noui Testamenti, ad distinctionẽ Mosis qui fuit mediator Testamenti veteris.

Hinc soluitur argumentum ex testimonio Augustini: nam quia Donatistæ putabant à sacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita vt sacerdos bonus baptizans sanctificaret, sacerdos malus baptizans pollueret, & proinde faciebant sacerdotẽ mediatorem quodam modo redemptionis, ideo August. docet, plebem esse securam siue à bono, siue à malo baptizetur, quia vnus est mediator Dei & hominũ Christus.

ltas. Quòd autem nō neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit Christianos rectè facere, cùm se inuicem orationibus commendant.

Altera caussa, cur Christus dicatur vnus mediator, est, quia Christus non solum est mediator ratione officij, quia conciliat Deum homini, sed etiam ratione naturæ, quia est medius inter Deum & hominem, cum ipse & Deus & homo sit: id quod erat necessarium ad reconciliandum hominē Deo. Hanc rationem reddunt fere omnes Patres, vt Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius; & alij in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancorato ante medium. S. Cyrillus lib. 12 thesauri ca. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium, Hilarius lib. 9. de Trinitate, non procul ab initio; Augustinus lib. 9. ciuit. Dei, c. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

Tertia caussa est, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat. nam Sancti cæteri etsi mediatores sunt inter Deum, & nos, quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt; tamē & ipsi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorē Christum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Christum impetrant: Christus autem nec pro se, nec pro nobis vllo mediatore indiguit, vel indiget, sed vt dicitur Heb. 7. *Accedit per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum pro nobis.*

Hanc rationem sequutus est B. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum cap. 8. *Homines*, inquit, *omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis: pro quo autem nullus interpellat, sed pro omnibus, hic vnus, verusque mediator est.* Et hinc patet alia solutio ad argumētum ex verbis B. Augustini, non enim negat, quin sacerdos possit esse mediator orando pro populo: nisi in eo sensu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipse nullo eget, qui pro se interpellet, aut per quem interpellet.

Vrget Caluinus hunc locum Augustini qui ait, *Pro quo nullus interpellat, & ipse pro omnibus, hic vnus, verusque mediator est.* Sed Sancti, per nos orant pro nobis, & nemo pro illis.

Respondeo, B. Augustinum, cum ait, Christum pro nobis interpellare, velle discere, Christum esse quem omnes interpellant, vt omnium mediatorem siue illi pro se, siue pro alijs orēt: hoc modo Christus interpellat nunc pro S. Petro, non quod oret pro eius salute, sed quia interpellat pro salute mea quā etiam B. Petrus postulat. Alioqui etiā Angeli essent mediatores eo modo, quo Christus, nā Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideo non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrēt nobis à Deo beneficia.

Ad Tertium locum, qui est ex epist. Coloss. dico, ibi Apostolum damnare hæresim Simonis Magi, qui Platonicos sequutus, docuit quosdam Angelos adorandos quasi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Prophetas loquuti sunt, nec posse vllum placare summū Deum qui inuisibilis est, nisi per hos Angelos. Vide de hac hæresi Irenæum lib. 1. c. 20. Tertullianum in libro de Præscriptione, & Epiphaniū in hæresi Simonis. De hac idololatria, siue magia, qua adorantur Angeli loco Dei, vel Christi, exponunt hunc locum omnes interpretes. Ioannes Chrysostomus ho. 7. in epi. ad Coloss. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui dicunt non oportere per Christum reconciliari, & ad Patrem accedere, sed per Angelos. Propterea* (Paulus) *sursum ac deorsum, quæ de Christo sūt versat.* Ita etiā exponit Oecumenius & Theophylactus; Ambrosius in hunc locum putat eos notari, qui adorant stellas

A Hieronymus quæst. 10. ad Algasiam, & Haymo in hunc locum docent reprehēdi eos, qui sacrificabant Angelis, nec ab his dissentit Theodoretus, imò ipse clarissime omnium docet notari hic Simonianos, qui dicebant Deum apprehendi non posse, sed per Angelos esse placandum: & ex illo ipso Concilio, quod ipse citat, apparet, idololatriam esse, quam Paulus reprehendit. Sic enim ait Concilium Laodicenum, c. 35. *Non oportet Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicunque autem inuentus fuerit occulte huic idololatriæ vacans, anathema sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum Iesum Christum accessit ad idola.* Vbi, vt vides, concilium non damnat quamlibet venerationem Angelorum, sed eam, quæ

B Deo propria est.

Quod vero Theodoretus dicit de oratorijs S. Michaëlis, duobus modis potest intelligi. Vno modo quod velit dicere, hæreticos ædificasse oratoria S. Michaëli, vt cum ibi colerent secundum hæresim Simonis, ei sacrificando, &c. Altero modo, quod significare voluerit, templa ab hæreticis exstructa ad sacrificandum malis Angelis, esse conuersa à Catholicis in oratoria S. Michaëlis, & ex multitudine taliū locorum colligi, quàm multum hæresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

Quòd enim templa idolorum olim conuersa sint in Basilicas Martyrum, & aliorum Sanctorum, certum est ex ipso Theodoreto lib. 8 de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum

C conuersum in templū omnium Sanctorum, & templum Castoris & Pollucis, in templum Sanctorum Cosmæ & Damiani. & Greg. lib. 2. Dialogorū c. 8. scribit à S. Benedicto conuersum fuisse fanū Apollinis in oratorium sancti Martini, & ipse B. Gregorius lib. 19. epist. 71. ad Mellitum, præcipit August. Episcopo Anglorum, vt fana idolorum nō destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquijs Sanctorum ornet, ac demum in templa Dei veri conuertat.

Argumentum Tertium. Sancti iam defuncti non cognoscunt viuentium preces, igitur frustrà inuocantur. Quòd autem Sancti non cognoscant preces viuentium, argumentis probatur. Primo, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes, & corda, & scire cogitationes hominum, 3. Reg. 8. *Tu nosti solus cor om-*

D *nium filiorum hominum.* Secundo Iob 14. dicitur *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.* Tertio, Eccl. 9. dicitur: *Viuentes sciunt se morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius.* Quarto, Isa. 63. dicitur: *Tu es enim pater noster & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos.* Quinto, lib. 4. Reg. cap. 22. dicitur Iosiæ regi à Deo: *Colligam te ad Patres tuos, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum in locum istum.* Sexto, B. August. de cura pro mortuis, c. 13. *Si parentes*, inquit, *non intersunt, qui sunt alii mortuorum qui nouerunt quid agamus, quidve patiamur? Isaias Propheta dicit, Abraham nos nesciuit, & Israel non cogno-*

E *uit nos. Si tanti patriarchæ quid erga populum ex ipsis procreatum ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus, atque actibus cognoscendis, adiuuandisque miscentur?*

Item Gregorius Nazianzenus in fine orationis in Gorgoniam sororem suam: *Si tibi*, inquit, *aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis à Deo munus, vt talia percipiant, suscipe nostrum sermonem multorū epitaphiorum loco.* Vides certe Gregoriū dubitasse, an Sancti cognoscant nostras preces. Qualem dubitationem legimus in Augustino lib. de vera religione, ca. 55. *Quisquis*, inquit, *Angelorum vel hominum diligit hunc*

Deum, certus sum quod etiam me diligit: quisquis in illo manet & potest humanas preces sentire, in illo me exaudi. Vbi videtur dubitare, vtrum omnes Sancti possint humanas preces sentire.

Similem etiam dubitationem legimus in Origene lib. 2. in epist. ad Romanos, non procul à principio: *Si extra corpus, inquit, positi vel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant, vel rursum peccatores etiam ipsi extra corpus positi, agunt aliquid secundum propositum mentis suæ Angelorum, nihilominus ad similitudinem sinistrorum, habeatur quoque inter occulta Dei, neque chartulæ committenda mysteria.*

Respondeo, huius argumenti nec bonam esse consequutionem, nec verum id, quod assumitur. Itaque primùm consequutio negari potest: nam cum certum sit ex tot Patrum testimoniis, & tot miraculis à Deo ostensis, eos qui inuocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè non frustrà inuocantur Sancti, etiamsi demus eos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur: sicut non frustrà supplicat Regi, qui certe scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquẽ alium ex aula eius, & nihilominus ita se impetraturũ quod petit, ac si Rex legisset supplicationẽ.

Deinde, non est verum quod assumitur, Sanctos ignorare quid ab illis petamus. nam etsi dubitatio esse possit, quemadmodum cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferũtur: tamen certum est eos cognoscere, cum, vt ostendimus, præsint nobis, & rerum nostrarum curam gerant. Et certe melior est hæc consequentia: Sancti rectè inuocantur, ergo sciunt quid petamus: quàm illa: Non sciunt quid petamus, ergo non rectè inuocãtur. nam antecedẽs primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesiæ: antecedens secundi, non probatur vllo solido fundamento.

De modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ; quidam dicunt eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nũc ad cœlos ascendunt, nũc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, c. 15.

Alij dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse vbique & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiẽs, nam neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitatione oramus. Et præterea ad cognoscendas preces quæ eodem tempore fiunt in diuersissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus conuenire credimus.

Alii dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras ad se directas, Ita docent B. Gregorius lib. 12. moral. c. 13. & B. Thom. 3. part. q. 10. art. 2. & 2. 2. q. 83. art. 4. & Caietanus ibidem, estque probabilis hæc sententia.

Alii postremò dicunt, Sanctos non videre in Verbo orationes nostras à principio beatitudinis, sed solum tunc reuelari eis à Deo ortiones nostras, quando eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo reuelante, cognouerunt futura, & multi Sanctorũ hic in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerẽt cogitationes hominum, & facta etiam occultissima vt de Samuele, 1. Reg. 9. Idẽ de Elisæo narratur li. 4. Reg. c. 5. & de Petro Act. 5. & idem de S. Benedicto scribit B. Gregorius lib. 2. Dialog. cap 29. Et idem legimus de S. Bernardo, Francisco, alijsque permultis: Quanto magis credendum est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere? hæc est aperta sententia B. Augustini libro de cura pro mortuis, cap. 15.

Atque ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent Sancti noua reuelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sanctis: *Orate pro nobis*, sed peteret aliquando à Deo, vt eis reuelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facilè, cur Sancti nunc inuocẽtur; & ante aduentum Christi non inuocarẽtur. Tamen posterior sententia est magis idonea ad conuincendos hæreticos, rationem enim superiorem Caluinistæ non recipiũt, quippe qui putant Sanctos non videre Deum ante diem iudicij, hanc autem reijcere non possunt; nam etiamsi Sancti non viderent Deum, adhuc possent eis reuelari preces nostræ sicut hic in terris reuelabantur.

Sed dices; Quid respondebimus hæreticis secundum hanc vltimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non reuelarentur preces viuentium, si nunc reuelantur in cœlo?

Respondeo, Patribus in limbo nõ fuisse ordinariè reuelatum quid hic agebatur, quia non erant beati; nam ad perfectam beatitudinem pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipue quæ faciunt ad honorem & gloriam. Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebãt curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, vt Sancti in cœlo sunt, vt supra ostẽdim⁹, & ex diuinis litteris manifeste deduximus

Ex his Primum dico, solum Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter & propria virtute: Sanctos autem solum cognoscere eas, quæ à Deo ipsis manifestantur, siue beatifica visione, siue etam noua reuelatione.

Ad Secundum respondet Gregorius lib. 12. moralium, c. 13. eum locum expouens, sanctum Iob voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos, quid agant viui, sicut nec viui cognoscunt, quid agant mortui; tamen Sanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

Ad Tertium, eadem solutio est.

Ad Quartum, Hieron. in eum locum exponit de cognitione approbationis, vt sit sensus; Abraham nesciuit nos, id est, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse, & hæc videtur litteralis expositio. Quia tamen B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideo responderi etiã potest, Abrahamum & Israelem, & alios Patres veteris Testamenti non cognouisse posteros suos viuentes, quia nondum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viuentes agant.

Ad Quintum, eadem solutio est.

Ad Sextum dico, Augustinum loqui in eo capite de cognitione & conuersatione naturali, id enim solum contendit, mortuos non versari nobiscum, nec esse sollicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebant, cum hic viuerent. nam quod supernaturaliter diuina reuelatione sciant, quæ hic aguntur, docet aperte ibid. cap. 15. Et quod diuina virtute possint hunc venire, & nobis opem ferre, docet ibidem c. 16. vbi sic ait: *Non igitur*, inquit, *ideo putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt, sed ideo potius intelligendum est quod per diuinam potentiam martyres viuorum rebus intersint, quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt.*

Dices, Augustinus putabat, matrem suam beatam

vt ipse dicit de cura pro mortuis, cap. 13. & tamen ibidem probat mortuos non scire quid agamus, quia, mater sua nunquam ad consolandum veniebat.

Respondeo, Sanctos cognoscere preces nostras,& posse ad nos venire quando volunt; tamen propterea scire omnia nostra, nec interesse assiduè rebus nostris, more humano, vt Augustinus eo loco probat exemplo matris suæ.

Ad locum Nazianzeni dico, illud (*Si*) non esse dubitantis, sed affirmantis, vt cùm dicit Apostolus ad Philemonem: *Si habes me socium, suscipe illum.* Nam Greg. Nazianz. passim asserit, Sanctos videre quid hîc agatur, vt orat. in Athanasium: *Ab alto*, inquit, *rectè noui, res inspice nostras, manumque porrigit ijs qui laborant pro bono, & tantò amplius, quantò magis à vinculis est liberatus.*

Ad alterum locum B. Aug. dico eum rectissimè dicere: *Quisquis in illo manet, & potest humanas preces audire*: quia multi manent in Deo, qui non possunt humanas preces audire, videlicet illi omnes qui sunt in charitate,& tamen nondū sunt beati; nam omnis qui manet in charitate, in Deo manet, 1. Io. 4. & tamē non omnis qui manet in charitate, iam est in cælo beatus.

Ad locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali conuersatione & notitia; non enim ambigit an Sancti videant quid agamus, & nos iuuent orationibus suis, quod disertis verbis docet li. 8. contra Celsum, circa finem; & hom. 26. in lib. Num. & hom. 16. in Iosue, & alibi: sed solùm, vtrum sancti hominum spiritus, sicut Angeli & dæmones, qui verè semper nobis adsunt, illi vt ad bonum, isti vt ad malum pertrahant, nobiscum assiduè versentur.

Argumentum Quartum. Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit quàm vllus Sanctorum, ergo frustrà inuocantur Sancti, imo signum diffidentiæ est, Sanctos inuocare: ait enim Dominus Luc. 11. *Petite, & accipietis.* Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et Paulus ad Hebr. 4. *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius.* Præterea Ioan. Chrysost. in hom. de profectu Euangelij, tom. 3. sic ait: *Certum*, inquit, *non opus tibi patronis apud Deum, neque multo discursu, vt blandiare alijs, sed licet solus sis, patronoque careas, & per temetipsum Deum precceris, omnino tamen voti compos eris, neque enim tam facile Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsimet oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis.* Idem habet præfatione in Psal. 4.

Respondeo nihil ex hoc argumento colligi, alioqui enim etiam frustrà & ex diffidentia peteremus preces viuentium; & præterea licet Deus sit paratus audire, & magis nos diligat quàm vllus Sanctorum, tamen magis paratus est audire Sanctos, quàm nos, & magis diligit Sanctos, quàm nos; quia oratio, vt impetret, requirit dispositionem in orante, quam non habemus semper; ideo vtilius est vt ad Deum cum Sanctis eamus, quàm soli. Vnde Iob vlt. dicit Deus: *Ite ad seruum meum Iob, vt oret pro vobis.* Et Genes. 20. Abimelech non nisi per Abrahæ preces à Deo sanari potuit. Et Ezech. 20. Deus ipse quærebat virum qui opponeret se iræ ipsius; volebat enim ignoscere populo, sed per sancti alicuius preces. Denique quis nescit prædestinationem ipsam iuuari precibus Sanctorum, quod statuerit Deus vti Sanctorum precibus, ad salutem alicuius exequendam?

Ad loca Scripturæ dico, esse impertinentia; nec enim cùm oramus Sanctos, tunc nihil à Deo petimus, vel non petimus cum fiducia; imo contra; ideo Sanctorum preces imploramus, vt maiori cum fiducia ad Deum accedere possimus, & facilius impetremus quod petimus.

Ad locum Chrysostomi dico, in primis eum loqui de ijs qui preces mortalium implorant; non de ijs qui Sanctos cum Christo regnantes inuocant, vt patet ex illis verbis: *Non est opus multo discursu vt blandiare alijs, &c.* Dico præterea, eum reprehendere illos qui pro se non orant, sed tantum aliorum orationes petunt, vt faciunt multi diuites, qui nolunt laborare in oratione, & idcirco solùm largiuntur eleemosynas pauperibus vt orent pro se; quibus meritò anteponit eos qui pro se orant, etiamsi aliorū orationes habere forte non possint. Quibus tamen vtrisque anteponendi illi qui & pro se orant, & simul aliorum preces implorant, vt ipse idem Chrysost. passim docet, vt ho. 5. in Matth. *Non igitur*, inquit, *quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus; habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, supplicationesque Sanctorum, sed tunc profectò, cum nos quoque idipsum pœnitētiam postulamus.* Et ho. 1. in priorem epist. ad Thessalon. *Quid mihi opus est*, inquit, *aliorū precibus, quādo ipse sedulus fuero? nunquā hoc dixeris homo, necesse est, & multa prece necesse est.* Et infrà: *His itaq; cognitis, nec Sanctorū preces contemnamus, neque totum in illas proijciamus, &c.* vide etiam ho. 8. in Mat. & ho. 43. in Genes.

Argumentum Quintum. Quis sit inuocandus, Christus verbo & exemplo nos docuit: nam Matth. 6. & Luc. 11. *Orantes*, inquit, *dicite, Pater noster qui es in cælis.* Ipse etiam Christus aliquoties Patrem compellat, Ioan. 12. *Pater, clarifica me.* Ioan. 17. *Pater, venit hora, &c.* Non igitur Angeli, vel homines mortui inuocandi sunt. Ita colligunt Magdeburgenses Centur. 1. lib. 1. cap. 4. colum. 139.

Respondeo, orationem Dominicam ad solum Patrem referri volunt ijdem Magdeburgenses ibidem. sic enim habent: *Non Angelum, vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum, sed Patrem tantùm iubet inuocari.* Quæro igitur, liceatne Filium & Spiritum sanctum inuocare, an non? Respondebunt, licere. sic enim infrà docent: *Quod etiam Filius possit ac debeat inuocari, exempla docent.* Et infrà: *Spiritum sanctum quoque posse ac debere inuocari, vel ex Baptismi verbis colligi potest.* Hæc illi. Non igitur concludit illud argumentum, Christus verbo & exemplo solū Patrem inuocari docuit; ergo sancti homines, aut Angeli inuocandi non sunt. Nam si hoc concluderet, concluderet etiam illud; Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit, ergo Filius Dei & Spiritus sanctus inuocandi non sunt. Addo præterea, Christum cùm Apostolos docuit orare, non de eo qui orandus est, sed de ijs rebus quæ petendæ sunt, admonere voluisse discipulos. Satis enim constabat Deum esse orandum, & solum etiam Deum, cùm auctor donorum quæritur: sed de modo orandi, siue de petendis rebus Apostoli ambigebant, cùm dicerent, Luc. 11. *Doce nos orare.*

Argumentum Sextum. Nullum exstat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promissio de inuocatione Sanctorum: non igitur Sancti inuocandi sunt. Ita colligit Confessio Augustana, art. 21. & omnes alij hoc argumento vti solent.

Respondeo, si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam, Sanctos non orare pro Ecclesia, nec in genere, nec in particulari. Quod tamen Apologia Confessionis Augustanæ apertè concedit. Sic enim loquitur: *De sanctis etsi concedimus quod sicut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in cælis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus exstet in Scriptura, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.* Hæc Apologia. Deinde quod ad mandatum attinet, nullum certè mandatum requiritur, quando ipsa necessitas nos impellit. Exempla plurima sunt in vtroque Testamento

vt suprà demonstrauimus. Promissio denique minimè desideratur, cùm innumerabilia signa & prodigia ad inuocationem Sanctorum facta satis testentur Deum audire eos qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent. quamquam in libro Iob, cap.vlt. particulare mandatum, exemplum, & promissionem habeamus; ex quibus de toto genere inuocationis iudicari potest: *Ite ad seruum meum Iob*, en mandatum: *& orabit pro vobis*, en exemplum: *& ego suscipiam faciem eius, vt non vobis imputetur stultitia*, en promissio.

At inquiunt: Iob erat viuus & præsens, Sancti verò mortui sunt & absentes. Sed non ita est: Sancti enim nunc maximè viuunt ea parte sui, qua preces audire, & pro supplicibus interpellare Deum possunt. Nec sunt absentes, quoad exauditionem, licet loco absentes videantur, vt suprà satis probatum est. Et patet de Angelis ex illo Psalmo 137. *In conspectu Angelorum psallam tibi*. Et 1. Corint. 4. *Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus*. De sanctis item hominibus patet ex Apocalyp. cap. 11. & 19. vbi describuntur Sancti in cælo videntes ea quæ fiunt in terra. Vnde Basil. in libro de virginitate, ante medium: *Reuereatur*, inquit, *ipsum sponsum vbique præsentem, & huius Patrem ac sanctum Spiritum, & quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos spiritus: nullus enim horum est qui non vbique omnia videat*. Et Gregorius libro 12.moral. cap. 12. *Quæ animæ intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est quia foris sit aliquid quod ignorent*.

Argumentum Septimum. Nemo audet causidici partibus apud Principem terrenum fungi, nisi à Principe ipso admissus: *Vnde ergo vermibus*, inquit Calu. lib. 3. Instit. cap. 20. §. 23. *tanta licentia, vt Deo patronos obtrudant, quibus munus iniunctum non legitur?*

Respondeo, non facimus Sanctos causidicos, siue patronos eius generis cuius illi sunt hîc in terris, qui iure agunt, causasque defendunt, quique non misericordiam, sed iustitiam petunt: hos enim à Magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis illud solum munus, quod hîc in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principum, qui sæpe pro miseris intercedunt, nec vlla noua facultate ad id faciendum egent.

Argumentum Octauum. Multi inuocantur, qui non modo non Sancti, sed nec homines fuerunt, vt Christophorus, Georgius, Catharina: superstitiosa igitur inuocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apol.art.21. Confess.Augustanæ, & Caluinus in lib. de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, vbi etiam pro solita sua modestia S. Dominicum, carnificem; S. Medardum & quosdam alios, bestias; Sanctos verò generatim, monstra appellat.

Respondeo, Sanctorum quorundam historias apocryphas quidem & incertas esse, non tamen propterea Sanctos ipsos nunquam fuisse. Nam si ita argumentari liceat, plerique Apostoli inter Sanctos numerari non poterunt: nam historiæ quæ feruntur vel ex Abdia, vel ex alijs, vt plurimum non sunt prorsus indubitatæ. Habemus quidem in Euangelio vocationem Apostolorum, & pauca quædam ex vita ipsorum, necnon felicem dormitionem sancti Iacobi majoris, Actor. 11. & sancti Petri prædictam mortem gloriosam à Domino, Ioan.21. At aliorum Apostolorum finem ex diuinis litteris non habemus. Quocirca Gelasius Papa, Canone, Sancta Romana, dist. 15. historiam sancti Georgij inter Apocryphas numerat, & tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc exstabat, non tamen apocrypha est consuetudo vniuersalis Ecclesiæ, quia semper Georgij, Christophori, & Catharinæ memoria celeberrima fuit.

Adde præterea, quod si apocryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum, innumerabilium aliorum certissimæ atque indubitatæ sunt; quorundam etiam sanctitas & gloria in ipsis diuinis litteris prædicatur, vt Mariæ, Ioannis Baptistæ, Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideo nolunt aduersarij Georgium, Christophorum, aut Catharinam colere, quod eorum historiæ incertæ sint; cur Mariam, Ioannem, Stephanum, Petrum, Iacobum, non colunt, quorum historias negare non possunt? cur etiam in suis ipsi Kalendarijs eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse, interdum etiam diuersæ Religionis à sua fateri cogerentur, si ad rem attendere paulo diligentius vellent. de qua re vide Dialogum sextum Alani Copi Angli.

Argumentum Nonum. Si Sanctorum inuocatio superstitione & ethnica imitatione careret, certè non peteretur ab vno Sancto vnum, ab alio aliud, cùm Deus vnus sit auctor omnium donorum, & is æque possit per intercessionem vnius, ac per intercessionem alterius quidlibet concedere: At Catholici vnum inuocant contra pestem, alium contra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

Respondeo, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Caluinus, & alij: sed antiquam renouant querimoniam Iuliani Apostatæ apud Cyrillum lib. 6. in Iulianum; Manichæorum apud Augustinum lib.3.contra Faustum, cap. 4. & Vigilantij apud Hieronym. lib. in Vigilantium. Omnes enim isti queruntur quod vertermus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus; quod argumentum est, maiores nostros esse Cyrillum, Augustinum, Hieronymum, & reliquam Ecclesiam, quæ cum illis communicabat: maiores autem Caluini & Magdeburgensium, esse Iulianum Apostatam, Faustum, Manichæum, Vigilantium, ac cæteros apostatas, vel hæreticos, qui cum eis communicabant.

Sed vt ad rem propius accedam, dico, Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & sine Sanctis etiam multa, vel omnia dare: interdum tamen velle vnius intercessione miraculum aliquod operari, aliud verò intercessione alterius operari. Quis autem nouit consilium Dei? aut quis ei dicere potest, cur ita facis? Sicut etiam per vnum operatur Deus multa miracula, & per alterum fortasse maiorem nulla, cuius rei causam solus ipse nouit, vt beatus Augustinus docet in epistola 137. ad Clerum & populum Hipponensem: *Vbique quidem*, inquit, *Deus est, & nullo continetur, vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent (duo Clerici) quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nunquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim dicit Apostolus (1. Corint. 12.) non omnes Sancti habent dona curationum: ita nec in omnibus memorijs Sanctorum ista fieri voluit ille qui diuidit propria vnicuique sicut vult*. His accedat, quod etsi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent quàm alij, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab vno vnum esse petendum, vt non etiam existimemus alterius intercessione obtineri posse.

Argumentum Decimum. Sancti in cælo nihil sibi mereri, vel impetrare possunt, ergo multò minus alijs. A

Respondeo, Sanctos non posse mereri, nec sibi, nec alijs; tamen ex meritis præcedentibus posse impetrare & sibi & alijs, id quod orando petunt; petunt enim sibi gloriam corporis, nobis autem omnia quibus indigemus.

Sed objicies, iam præmium acceperunt meritorum suorum, ergo nihil amplius eis debetur.

Respondeo, eos quidem accepisse præmium, sed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, vt semper sint amici Dei, & vt amici impetrent à Deo quidquid ab illo petunt. Sicut etiam hîc in terris, si aliquis qui diu militauit Regi, omnia stipendia sua acceperit, poterit tamen pro alijs supplicare, & iure amicitiæ obtinebit multò faciliùs quàm alius qui nunquam Regi seruiuit.

LIBER SECVNDVS, DE RELIQVIIS ET IMAGINIBVS SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Proponuntur argumenta contra cultum Reliquiarum.

DISSERVIMVS libro superiore de gloria & cultu Sanctorum; nunc de veneratione earum rerum quæ ad illos pertinent, id est, Reliquiarum sanctarum & Imaginum disputandum erit. A

Ac, vt à reliquijs ordiamur, reliquiarum sanctarum cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & post eum Vigilantius, si beato Hieronymo libro contra Vigilantium credimus. Neque his repugnat quod ibidem paulò infrà idem Hieronymus dicit, hanc hæresim olim erupisse contra Ecclesiam, & aduersus eam scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiam quod in epistola ad Riparium originem huius hæresis reuocet ad Iudæos & Samaritanos; nam verè primus auctor qui expressè hoc asseruit, Eunomius fuit. Gnostici enim, contra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum, solùm negabant martyria perpetienda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora non colenda, quamuis ipsi hoc expressè non dicerent. Porrò Iudæi & Samaritæ omnia corpora immunda esse credunt, nihil tamen in particulari de Sanctorum corporibus disputant.

Post Vigilantium Constantinus Copronymus Imperator, vt Suidas in eius vita scribit, omnes reliquias vbique deleri iussit. Eadem hæresi laborasse Claudium Taurinensem scribit Ionas lib. 1. de cultu imaginum. Eandem etiam Vviclefistis placuisse, auctor est Thomas Vvaldensis, tomo 3. tit. 14.

Denique tandem hoc tempore Lutherani & Caluinistæ excitarunt. Nam Lutherus in sermone de Cruce, reliquias vt fidelium seductiones altissimè sub terram abscondendas iudicat. Eum sequuti Magdeburgenses, passim reprehendunt cultum reliquiarum, sed præcipuè Cent. 4. c. 6. col. 456. Idem facit Caluinus lib. de reformandæ Ecclesiæ necessitate, & in admonitione de reliquijs.

Argumenta Vviclefistarum duo erant. Primum, quia Matth. 23. arguuntur à Domino Iudæi, quòd ornarent sepulchra Prophetarum. Secundum, quia in tumulis quæ dicuntur Sanctorum, nec animæ, nec corpora Sanctorum sint, sed soli cineres.

His addit Caluinus in admonitione de reliquijs, alia quinque. Primum, quia Deus abscondit Mosi corpus, vt habetur Deut. vlt. Causa autem redditur ab omnibus, ne Iudæi illud adorarent. Vnde etiam in epist. Iudæ legimus, diabolum contendisse cum Michaële Archangelo de Mosi corpore, quia videlicet diabolus illud manifestare volebat, vt occasionem præberet Iudæis illud adorandi.

Secundum, quia Paulus 2. Cor. 5. dicit, post resurrectionem Christi se non esse Christum secundum carnem; quibus verbis monet, quidquid in Christo carnale fuit, obliuioni tradendum, & missum faciendum, vt in eo secundum spiritum quærendo & possidendo, omne studium ponamus.

Tertium, quia idem Paulus ad Coloss. 2. damnat omnem cultum arbitrarium, id est, à Deo non institutum, quem ipse Græcè vocat ἐθελοθρησκείαν, tanquam stultitiam, etiamsi speciem sapientiæ habere videatur. At certè cultus reliquiarum non habetur à Domino institutus, sed est voluntarius, & ab hominibus excogitatus. B

Quartum, quia desiderium reliquiarum nunquam superstitione caret, imò mater est idololatriæ: nam non possunt haberi vel attrectari, quin statim sequatur veneratio, venerationi autem nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus, ipsis tribuatur; id quod experientia testatur: nam in signum solennis adorationis, cerei nunc passim accenduntur coram Martyrum sepulchris. Et confirmatur: nam Hieronymus objicienti Vigilantio esse idololatriam accendere cereos coram reliquijs, nihil aliud respondere potuit, quàm id facere solùm mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundum scientiam. Addere possumus Concilium Elibertinum can. 34. vbi dicitur, eiusmodi cereis Sanctorum spiritus inquietari; & Augustinum, qui lib. de moribus Ecclesiæ ca. 34. reprehendit sepulchrorum adoratores. C

Quintum, quia maxima pars reliquiarum supposititia est, & sæpe accidit, vt pro reliquijs Sanctorum, ossa latronum, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Id quod probat, Primùm, quia Augustinus in libro de opere Monachorum, capite 28. cùm dixisset quosdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum*. Si enim iam tunc cœperunt imposturæ, quid modò fieri credendum est? Deinde, quia tam

multæ reliquiæ eiusdem generis inueniuntur, vt oporteat vel eundem sanctum multa corpora habuisse, vel multas esse falsas reliquias. Hæc ille, quæ omnia argumenta cap. 4. refellentur.

Porrò Caluinistæ vbicunq; possunt, reliquias Sanctorum exurunt, & cineres in flumen abijciunt; & notandum sanè anno M.D.LXII. à Caluinistis corpora sanctorum Irenæi, Hilarij, & Martini effossa & cremata, & in profluentem projecta fuisse, vt refert Surius, quod idem eodem in loco corporib. aliorum Sanctorum fecerant Ethnici ante annos M. CCCC. nam vt scribit Euseb. lib. 5. hist. ca. 3. Ethnici Martyrum reliquias igni assumptas, in Rhodanum abjecerunt. Vt hinc nimirum intelligamus quanta sit Caluinistarum cum Ethnicis cognatio sacrilegiorum atque perfidiæ. Quod autem Caluinistæ ferro & flammis agunt, id agunt imposturis, mendacijs, & fraudibus Magdeburgenses, quorum aliquas hîc breuiter duximus adnotandas.

CAPVT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

INitio igitur de origine venerationis & cultus reliquiarum mirabiliter disputant Magdeburgenses: nam Cent. 6. in ipsa præfatione dicunt, eo sæculo, nimirum post annum Domini CCCCC. cœpisse cultum reliquiarum occasione templorum quæ tunc ingentibus sumptibus exstruebantur. Ijdem tamen Cent. 5. cap. 7. colum. 744. dicunt cultum reliquiarum ipso quinto sęculo, id est, ante annum CCCCC. cœpisse. Non ergo verum est quod dicunt in præfatione Centur. 6. Porrò ijdem auctores Cent. 4. c. 6. colum. 456. & cap. 13. col. 1446. dicunt superioribus sæculis, id est, vsque ad annum CCC. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, sed cœpisse istam superstitionem sæculo quarto, quando iussu Iuliani Apostatæ, reliquiæ sancti Babylæ translatæ fuerunt; quæ translatio cum summa celebritate facta est, circa annum Domini, CCC. LXV. eo enim tempore Iulianus imperauit, vt sanctus Hieronymus testatur, in Chronico. Non ergo verum est quod scripserunt Magdeburgenses Centuria 5. & 6.

Sed neque est verum quod in ista Centuria 4. dicunt: nam additione in primam Centuriam, in vita sancti Lucæ, fatentur ijdem Centuriatores, ante tempora Iuliani fuisse translatas summo cum honore reliquias sancti Andreæ & sancti Lucæ Constantinopolim, à Constantino Imperatore, vt B. Hieronym. testatur libro contra Vigilantium.

Præterea Cent. 2. c. 3. col. 31. & sequentibus, referunt ad verbum ex hist. Eusebij, lib. 4. c. 15. epistolam Ecclesiæ Smyrnensis de Martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias Martyris, & Iudæis pertinacissimè resistentibus, iudicem Ethnicum voluisse corpus in medio positum cremari vsque ad cineres; & tamen Christianos collegisse incredibili auiditate reliquias illas: *Ac si essent* (inquit epistola) *lapidibus preciosissimis preciosiores, & auro probatissimo probatiores.* Eas autem reliquias à Christianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis citatis, tum ex contentione aduersariorum. Iudæi enim atque Ethnici resistebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis. Existimabant enim corpora à Christianis adorari, vt in eodem loco Eusebius testatur: non ergo verum est quod dixerunt Centuria quarta.

A Sed neque tunc cœpit honor reliquiarum: nam B. Greg. lib. 3. epist. 30. scribit, ipso tempore quo Petrus & Paulus passi sunt, venisse fideles ab Oriente, qui eorum reliquias tanquam suorum ciuium peterent. Sed cùm eas detulissent vsque ad secundum lapidem ab vrbe, diuino miraculo impeditos, non potuisse vlterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuisse. Vnde postea Cornelius Papa (vt in Pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca vbi nunc iacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mendacia inter se pugnantia Magdeburgenses protulerunt.

Secundum mendacium est, Centur. 4. cap. 8. colum. 602. vbi postquam dixerunt, rectè & piè Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum

B autem solis conuicijs & importunitate pro reliquijs pugnasse, addunt Gregorij testimonium: *Id quod* (inquiunt) *etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi contra Vigilantium ita censuit; In Vigilantium ita conuitijs debacchatur Hieronymus, vt plusculum in eo modestiæ cogar desiderare.* At ista verba nullius Gregorij sunt, sed Erasmi in argumento ad librum B. Hieronymi contra Vigilantium.

Tertium est, Cent. 5. cap. 6. col. 699. vbi sic habent: *Augustinus* (inquiunt) *de reliquijs Stephani scribit superstitiosum, & magnum concursum multitudinis ad eas in Africam vsque factum, dementatis populis quibusdam illusionibus quæ pro miraculis habitæ sunt, libro de ciuitate Dei 22. cap. 8.* At si legamus totum istud caput

C quod ipsi citant, non inueniemus vsquam nomen superstitionis, vel illusionis, sed tantam pietatem erga sacras reliquias, vt hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes hæreticorum nebulas dissipandas. Inter alia multa sic ait de quodam miraculo: *Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt, &c.* Et infrà: *Vnum est apud nos factum, non maius quàm illa quæ dixi, sed tam clarum atque illustre miraculum, vt nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliuisci vlla ratione potuerit.*

D Neque est hoc Magdeburgensium solùm mendacium impudens, sed etiam peccatum in Spiritum sanctum, quod Dei mircula testatissima, illusiones vocent; & præterea est insania manifesta, cùm B. Augustinum, virum sapientissimum, quasi pueriliter ludentem faciant. Nam cùm B. Augustinus toto illo capite probare contendat fidem Catholicam non carere veris miraculis: nonne prorsus insaniret, secumque ipse & cum fide pugnaret, si miracula, quibus fidem probari dicit, illusiones ipsemet appellaret; & populum qui illis credit, superstitiosum & dementatum diceret?

Quartum mendacium est omnino simile superiori, nam eadem Centuria 5. cap. 15. col. 1506. dicunt reliquias Martyrum ab Ethnicis contemptas fuisse, &

E in eo melius sensisse, quàm superstitiosi Christiani sentiant, Theodoreto auctore libro 8. de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nusquam habet, melius sensisse Gentiles de reliquijs, quàm Christianos, sed omnino contrarium asserit, & defendit. Vide (Lector) locum, & iudex esto.

Quintum est Centuria quarta, cap. 13. columna 1446. vbi referunt historiam de translatione sancti Babylæ, ex Ruffino libro primo, capite tricesimo sexto: quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam sepulchri sancti Babylæ, & ideo Iulianus Apostata iusserat inde amoueri arcam Martyris: dicunt Centuriatores diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre, vt

ea ratione

ea ratione occasionem daret celeberrimæ illi translationi, & sic introduceret vsum translationis & venerationis reliquiarum.

At istud mendacium est impudentissimum: nam in primis repugnat omnibus auctoribus qui de hoc miraculo scribunt, nimirum Chrysostomo lib. contra Gentiles, Ruffino libro primo cap. 36. Socrati lib. 3. cap. 18. Sozomeno lib. 5. cap. 19. & Theodoreto lib. 3. cap. 10. Deinde miraculum sequens clarè ostendit diabolum seriò timuisse: nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cùm descendit ignis de cælo, & idolum, vnde diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

Præterea, non fuit ista prima translatio reliquiarū: nam, vt iam ostendimus, multæ antea præcesserunt, & idem corpus S. Babylæ antea fuerat translatum ex Antiochia ad suburbium istud Daphnes, vt Chrysostomus docet; vnde postea Iulianus iterum Antiochiam transferri iussit: non ergo potuit diabolus illa simulatione velle introducere vsum translationum. Præterea, si diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigauit Iudæos, Ethnicos, & Hæreticos, vt abolerent omnes reliquias?

Sextum mendacium est in eadem Cent. 4. cap. 13. col. 1447. vbi referunt ex Greg. Naz. oratione 1. in Iulianum, duos adolescẽtes nepotes Constantij Imperatoris, Gallum & Iulianum, volentes exstruere insignem Ecclesiam supra tumulum Mamantis Martyris, inter se diuisisse opus: sed partem illam quę exstruebatur à Gallo verè pio & fideli, felicissimè processisse: partem autem quæ exstruebatur à Iuliano, qui apostata futurus, iam mente corruptus erat, non potuisse vnquam coalescere, quod terra insolito more contremiscens, continuò quasi euomeret quidquid Iuliani sumptibus in fundamentis proijceretur. Causam huius miraculi Nazianzenus dicit fuisse, quòd sancti Martyres inter se mirificè diligant. ideo enim Martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illum recusasse, quòd nollet ab eo honorari, à quo collegas suos contumelia afficiendos præuidebat; & ipsum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tanquam Abelis sacrificium admisisse; opus Iuliani, tanquam sacrificium Cain abjecisse. Sic igitur Gregorius.

At nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicem sententiam proferunt. Aiunt Primò, temeritatem esse credere, illud portentum opera Martyris accidisse, propterea quod Martyres non sunt καρδιογνώσται, & dormire dicuntur. ita illi loco citato, col. 1445. At licet non sint Martyres ex natura sua καρδιογνώσται, id est, cordium scrutatores, quis tamen impedit quo minus cordium cogitationes illis reuelentur à Deo? & licet dormire dicantur, quia requiescunt à laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi non videant, nec intelligant; nam si ita esset, tum etiam nec viuerent.

Addunt Secundò, col. 1447. Deum impediuisse fabricam Iuliani, vt indicaret sibi displicere cultum illum superstitiosum Martyrum. At si ita est, cur non impediuit fabricam Galli, qui eidem Martyrio operam dabat? An etiam Deum dormiuisse dicent, ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

Mendacium Septimum est in præfatione 6. Centuriæ, vbi dicunt, à nobis diuinis honoribus coli reliquias, atque easdem etiam, ac si viuerent & sentirẽt, suppliciter inuocari: *Cœperunt*, inquiunt, *exanguia & semicorrosa ossa coli, inuocari, diuino honore affici.* Eadem ferè habet Calu. in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Nec solum*, inquit, *Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum ossa, vestes, calceos, & simulacra.*

At quis vnquam Catholicorum reliquias inuocauit? Quis vnquam auditus est in precibus, aut litanijs dixisse: *Sanctæ reliquiæ, orate pro me?* Et quis easdem vnquam diuino honore affecit, vel Christi loco adorauit? Nos enim reliquias quidem honoramus, & osculamur, vt sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus vt Deum, nec inuocamus vt Sanctos, sed minore cultu veneramur quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum. Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilantio idem objicienti: & multò etiam antè idem responderunt discipuli sancti Polycarpi apud Eusebium, loco antea citato, libro quarto historiarum, cap. 15.

CAPVT III.

Asseritur veritas, & probatur.

NVnc ad argumenta pro veritate accedamus. Primum sumi potest ab exemplis Scripturarum, Exodi decimotertio, Moses discessurus cum populo ex Ægypto in Palæstinam, noluit ibi relinque ossa sancti Iosephi, iamdudum mortui, sed ea honorificè secum asportauit, & transtulit in terram promissionis: Non ergo superstitiosum, neque nouum est, transferre ossa Sanctorum, vt Magdeburgenses in singulis Centurijs clamant. Item Deuteronom. vltimo, Deus ipse (vt Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honorauit, dum illud proprijs manibus sepeliuit. Item 4. Regum 13. ossa Helisæi cùm tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocarunt: Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum, sed ea honorat, & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patrauit. Item 4. Reg. 23. cùm Iosias delubra idolorum euerteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantùm abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, vt cùm aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asseruari iusserit.

Ad hæc de sepulchro Domini legimus Isa. 11. *In eum* (Messiam videlicet) *gentes sperabunt, & erit sepulchrum eius gloriosum.* Hunc locum de sepulchro Christi intelligi certum est, tum ex his verbis, tum ex Apostolo Rom. 15. Quod autem non intelligatur solùm de sepulchro pro eo tempore quo ibi Christus iacebat, sed etiam pro tempore futuro, ac proinde de reliquias honorandas; docet Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret Bethleem, vbi docet Isaiam prædixisse id quod modò fit, vt sepulchrum Domini ab omnibus honoraretur. Ex quo refellitur Lutherani blasphemia, qui in libro de abolenda Missa dicit, Deo non maiorem curam esse de sepulchro Domini, quàm de bobus.

Denique, si Christus hîc adesset, vt nos vestem eius deuotè oscularemur, continuò nos idololatras esse Lutherus & Caluinus dicerent: at mulier Hemorroissa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est, Matth. 9. Neque Actor. 5. sunt reprehensi populi, qui certatim ad vmbram Petri eo modo quo poterant, attingendam occurrebant, sed potius fidei suæ præmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa vmbra cogitari possunt? Neque habiti sunt Actor. 19. superstitiosi, qui Pauli sudaria & semicincta deferebant ad ægrotos, vt etiam nos modò facimus, sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

Argumentum Secundum ex Concilijs diuersarum partium orbis terræ. Ex Oriente habemus Concilium Nicænum II. actio. 1. quod vocat reliquias, fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & actio. 7. in vltima definitione iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem sacram, cum honore tractat.

Item ex Oriente habemus Gangrense Conc. ante annos MCC. canone vlt. vbi anathema dicit ijs, qui memorias Martyrum, id est, loca vbi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur.

B Ex Africa, Concil. Carthaginense V. can.14. iubet vt nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ; & aliter dedicata, euertantur; vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi Martyris sepulchrum, vbi reuera non est corpus Martyris. At si est superstitio colere pro Martyris corpore, id quod non est reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; Religioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus Concilium Bracarense III. can. 5. vbi statuitur, in supplicationibus thecam reliquiarum gestari debere manibus Episcoporum, aut aliorum Sacerdotum, populo præcedente & sequente.

C Concilium Epainense, in Gallia celebratum, can. 25. iubet reliquias Sanctorum non poni in Ecclesijs, vbi non sunt Clerici, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus Concilium Moguntinum, tempore Caroli Magni celebratum, in cuius can. 51. statuitur, ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum, sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi. quod certè ad honorem non exiguum sanctarum reliquiarum pertinet.

D Habemus deniq; ex Italia Conc. Lateran. sub Innocentio III. ca. 62. vbi cauetur propter periculum fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat, sine auctoritate summi Pontificis. Vnde est lex canonica, cap. Cùm ex eo, de reliquijs, & Sanctorum veneratione; cui similis est lex etiam ciuilis, C. de Episcopis & Clericis, L. Decernimus.

Tertiò, probatur ex Patribus. Eusebius libro septimo histor. cap. 15. de sede lignea sancti Iacobi Apostoli: *Seruatur*, inquit, *cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur.* Hæc ille. Non ergo rideant Lutherani, si quando audiunt Romæ Cathedram sancti Petri ligneam honorari.

E S. Athanasius in vita B. Antonij, scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.* De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ, cùm Pauli tunicam ex folijs palmarum contextam, Antonius adeptus esset, ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum, in diebus tantùm solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. Basilius in Psal. 115. in illud; Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: *Quando*, inquit, *Iudaicè quis moriebatur, abominabilia erant morticinia: cùm pro Christo mors contigit, preciosæ sunt reliquiæ Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis; Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui contingit ossa Martyris quando sanctificationis societatem assumit, ex gratia corpori insidente.* Et oratione in quadraginta Martyres, loquens de reliquijs ipsorum per totam illam regionem dispersis: *Hi sunt*, inquit, *qui nostram regionem administrant, & veluti turres quædam cohærentes securitatem ab hostium incursu exhibent, non vno loco seipsos includentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes.*

Gregorius Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo sublimis abijt, in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vnà viuit. Corpus verò venerandum & immaculatum ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum atque ornatum, in augusto, sacroque loco situm est.* Deinde narrat multis verbis eos qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pauimentum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias; & subiungit tandem: *Vbi his*, inquit, *oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem contrectationem eius esse credens: quod si quis etiam puluerem quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tanquam res magni precij condenda terra colligitur; nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti.*

Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulianum, paulò ante medium, reprehendens Iulianum, quòd cùm Deorum falsorum monimenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret: *Non victimas*, inquit, *pro Christo cæsas reueritus es?* (& aliquot interpositis) *quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora: Hæc non colis, sed contemnis & aspernaris, qui Herculis rogum, ex calamitate iniurijsque mulieribus illatis excitatum, admiraris.*

Eusebius Emissenus ho. de S. Blandina: *Vbi sunt*, inquit, *qui venerationem sacris Martyrum dicunt deferendam non esse corporibus? &c.*

S. Cyrillus Episc. Hierosol. Catechesi 17. *Vt autem*, inquit, *non solùm animæ Sanctorum honoretur, credaturque quod etiam in corporibus mortuorum insit virtus, seu potentia, iacens in sepulchro Helisæi mortuus, mortuumque Prophetæ corpus attingens, viuificatus est.*

S. Ioannes Chrysostomus serm. de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt, etiamsi cum periculo vitæ suæ. Deinde subiungit: *Idcirco sæpius eos inuisamus, tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur.* Vide eundem hom. vlt. in epist. ad Romanos, vbi dicit Romam excellere omnibus vrbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item hom. 61. ad populum, vbi comparat sepulchra & reliquias Sanctorum cum sepulchris & cadaueribus Imperatorum & Regum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse; & pulchrè dicit summum honorem Constantino Imperatori fuisse, quòd potuerit fieri ianitor beati Petri, quia nimirum sepultus erat ad fores eius basilicæ, vbi conditæ erant aliquæ particulæ beati Petri reliquiarum.

Theodoretus libro 8. ad Græcos, de Martyribus: *Ac animæ quidem*, inquit, *triumphatorum Martyrum*

in cælesti nunc patria vitam agunt, Angelorum choris intersitæ: Eorum verò corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganique conuentus hæc inter se sortitò partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea consiteri non cessant.

Denique Ioannes Damascenus lib. 4. cap. 16. de fide Orthodoxa, copiosè disputat de Martyrum reliquijs venerandis.

Iam ex Latinis S. Ambrosius serm. 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi*, inquit, *Quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres: honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominũ ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorifi ant in sepulchro? honoro itaque corpus quod Christum honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.*

Maximus in sermone de sanctis Octauio, Aduentore, & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt: sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus.*

Gaudentius Episcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit, deinde vt hanc honori eorum basilicam fundare valeremus, ipse largitus, &c.* Vide totum tractatum, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

Sanctus Paulinus natali tertio sancti Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

Nam prius Imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulchris.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

Prudentius in hymno de sancto Laurentio:

O ter, quaterque, ô septies
Beatus vrbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus,
Sedem celebrat ossium. (.·.)
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Vix fama nota est abditis, (.·.)
Quàm plena Sanctis Roma sit,
Quàm diues Vrbanum solum
Sacris sepulchris floreat.

S. Hieronymus in lib. aduers. Vigilantium: *Dolet*, inquit, *Martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium; vt solus Vigilantius, ebrius, & dormiens adoretur.* Idem in epist. ad Marcellam, quam scripsit nomine Paulæ & Eustochij, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, numerat, posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Helisęi, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

Ruffinus lib. 11. hist. cap. 28. cùm Gentiles tempore Iuliani, ossa B. Ioan. Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent: *Quidam*, inquit, *cùm tantum nefas humanis quidem manibus, sed mente ferina, fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti diligentius, ac religiosius congregantes, furtim se, vel stupentibus, vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum Patrem Philippum venerandas reliquias pertulere, &c.* Vide eundem, libro eodem, cap. 33.

S. August. epist. 103. ad Quint. *Portant sanè* (latores epistolæ) *reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam conuenienter honorare debeatis.*

Auctor lib. de Eccl. dogmatib. c. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissimè honoranda credimus.*

S. Leo in serm. de S. Laurentio, de craticula eius loquens: *Nam, quid*, inquit, *non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij?*

S. Gregorius lib. 5. epi. 50. ad Palladium: *Quia reliquias*, inquit, *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli necnon Laurentij, atque Pancratij Martyrum, cum veneratione præbuimus, hortamur, vt eas cum reuerentia suscipere & collocare, auxiliante Domino, debeatis.* Item repeti epist. seq. Idem lib. 3. epist. 30. Constantiæ Imperatrici petenti caput sancti Pauli respondet, sacrilegum esse corpora tantorum sanctorum tangere, vel inspicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obijsse, quòd præsumpsissent ad corpora sanctorum tangenda, vel aspicienda propiùs accedere; tandem pollicetur se missurum aliquid de rasura catenarum sancti Pauli, si tamen limando aliquid detrahere poterit: eam enim esse catenarum illarum conditionem, vt pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla ramenta de catenis lima excutiantur aut nihil omninò excuti possit, etiamsi totis viribus quis limando laboret.

S. Gregorius Turonicus lib. de gloria Martyrum & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, vt superuacaneum sit aliquid indè velle decerpere. Omitto Bedam, Bernardum, ac posteriores, quòd de fide ipsorum ne aduersarij quidem dubitent.

Quartò, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret. S. Epiphanius in vita Isaiæ, Ezechielis & Hieremiæ, scribit, à plurimis coli solita sepulchra eorum ob multa beneficia, quæ in ijs locis, propter merita eorumdem Prophetarum Deus conferebat.

S. Basilius oratione in Mamantem, dicit omnibus nota esse miracula, quibus Martyr alijs sanitatem alijs vitam reddiderit. Et orat. in Iulittam scribit cùm reliquiæ sanctæ Iulittæ ad quendam locum adductæ fuissent, vbi laborabatur penuria aquæ, mox è terra erupisse fontem aquæ dulcissimæ, vt videretur sancta illa, quasi mater, vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

S. Greg. Naz. orat. in Cyprian. *Omnia potest*, inquit *puluis Cypriani, cum fide, vt sciunt hi qui ipsi experti sunt & miraculum ad nos vsque transmiserunt.*

S. Chrysost. in lib. cont. Gentiles, de reliquijs S. Babilæ Mart. *Sententiæ*, inquit, *nostræ abundè fidem faciunt quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

Palladius in hist. Lausiaca, c. 26. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat S. Ambros. ser. de sanctis Geruasio & Protasio; & epist. ad sororem de ijsdem, inter multa miracula facta refert etiam cæcum nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri quo reliquiæ portabantur. vbi etiam non tacet idem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. Hieron. lib. contra Vigilant. *Tu*, inquit, *sæpe hoc vilissimo tortus es puluere*, vbi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilantij reliquias Sanctorum, vilissimum puluerem appellauerat; & in epist. ad Eustochium de vita Paulæ, narrat ad sepulchra Elisæi, Ioannis Baptistæ, atque Abdiæ, rugire dæmones consueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidiè signa fieri ad sepulchrum eius.

S. Augustinus lib. 22. de ciu. Dei, c. 8. tot miracu

Argumentum Secundum ex Concilijs diuersarum partium orbis terræ. Ex Oriente habemus Concilium Nicænum II. actio. 5. quod vocat reliquias, fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & actio. 7. in vltima definitione iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem sacram, cum honore tractat.

Item ex Oriente habemus Gangrense Conc. ante annos MCC. canone vlt. vbi anathema dicit ijs, qui memorias Martyrum, id est, loca vbi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur.

B Ex Africa, Concil. Carthaginense V. can. 14. iubet vt nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ; & aliter dedicata, euertantur; vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi Martyris sepulchrum, vbi reuera non est corpus Martyris. At si est superstitio colere pro Martyris corpore, id quod non est reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; Religioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus Concilium Bracarense III. can. 5. vbi statuitur, in supplicationibus thecam reliquiarum gestari debere manibus Episcoporum, aut aliorum Sacerdotum, populo præcedente & sequente.

C Concilium Epainense, in Gallia celebratum, can. 25. iubet reliquias Sanctorum non poni in Ecclesijs, vbi non sunt Clerici, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus Concilium Moguntinum, tempore Caroli Magni celebratum, in cuius can. 51. statuitur, ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum, sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi. quod certè ad honorem non exiguum sanctarum reliquiarum pertinet.

D Habemus deniq; ex Italia Conc. Lateran. sub Innocentio III. ca. 62. vbi cauetur propter periculum fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat, sine auctoritate summi Pontificis. Vnde est lex canonica, cap. Cùm ex eo, de reliquijs, & Sanctorum veneratione; cui similis est lex etiam ciuilis, C. de Episcopis & Clericis, L. Decernimus.

Tertiò, probatur ex Patribus. Eusebius libro septimo histor. cap. 15. de sede lignea sancti Iacobi Apostoli: *Seruatur, inquit, cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur.* Hæc ille. Non ergo rideant Lutherani, si quando audiunt Romæ Cathedram sancti Petri ligneam honorari.

S. Athanasius in vita B. Antonij, scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.*

E De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ, cùm Pauli tunicam ex folijs palmarum contextam, Antonius adeptus esset, ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum, in diebus tantùm solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. Basilius in Psal. 115. in illud; Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: *Quando*, inquit, *Iudaicè quis moriebatur, abominabilia erant morticinia: cùm pro Christo mors contigit, preciosæ sunt reliquiæ Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis; Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui contingit ossa Martyris quando sanctificationis societatem assumit, ex gratia corpori insidente.* Et oratione in quadraginta Martyres, loquens de reliquijs ipsorum per totam illam regionem dispersis: *Hi sunt*, inquit, *qui nostram regionem administrant, & veluti turres quædam cohærentes securitatem ab hostium incursu exhibent, non vno loco seipsos includentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes.*

Gregorius Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo sublimis abijt, in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vnà viuit. Corpus verò venerandum & immaculatum ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum atque ornatum, in augusto, sacroque loco situm est.* Deinde narrat multis verbis eos qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pauimentum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias; & subiungit tandem: *Vbi his*, inquit, *oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem contrectationem eius esse credens: quod si quis etiam puluerem quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tanquam res magni precij condenda terra colligitur; nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti.*

Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulianum, paulò ante medium, reprehendens Iulianum, quòd cùm Deorum falsorum monimenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret: *Non victimas*, inquit, *pro Christo cæsas reueritus es?* (& aliquot interpositis) *quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora: Hæc non colis, sed contemnis & aspernaris, qui Herculis rogum, ex calamitate iniurijsque mulieribus illatis excitatum, admiraris.*

Eusebius Emissenus ho. de S. Blandina: *Vbi sunt*, inquit, *qui venerationem sacris Martyrum dicunt deferendam non esse corporibus? &c.*

S. Cyrillus Episc. Hierosol. Catechesi 17. *Vt autem*, inquit, *non solùm anima Sanctorum honoretur, credaturque quod etiam in corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia, iacens in sepulchro Helisæi mortuus, mortuumque Prophetæ corpus attingens, viuificatus est.*

S. Ioannes Chrysostomus serm. de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt, etiamsi cum periculo vitæ suæ. Deinde subiungit: *Idcirco sæpius eos inuisamus, tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur.* Vide eundem hom. vlt. in epist. ad Romanos, vbi dicit Romam excellere omnibus vrbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item hom. 61. ad populum, vbi comparat sepulchra & reliquias Sanctorum cum sepulchris & cadaueribus Imperatorum & Regum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse; & pulchrè dicit summum honorem Constantino Imperatori fuisse, quòd potuerit fieri ianitor beati Petri, quia nimirum sepultus erat ad fores eius basilicæ, vbi conditæ erant aliquæ particulæ beati Petri reliquiarum.

Theodoretus libro 8. ad Græcos, de Martyribus: *Ac animæ quidem*, inquit, *triumphatorum Martyrum*

in cælesti nunc patria vitam agunt, Angelorum choris intersitæ: Eorum verò corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganique conuentus hæc inter se fortitò partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea confiteri non cessant.

Denique Ioannes Damascenus lib. 4. cap. 16. de fide Orthodoxa, copiosè disputat de Martyrum reliquijs venerandis.

Iam ex Latinis S. Ambrosius serm. 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi*, inquit, *Quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres: honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominũ ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro? honoro itaque corpus quod Christum honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.*

Maximus in sermone de sanctis Octauio, Aduentore, & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt: sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus.*

Gaudentius Episcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit, deinde vt hanc honori eorum basilicam fundare valeremus, ipse largitus, &c.* Vide totum tractatum, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

Sanctus Paulinus natali tertio sancti Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

Nam prius Imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulchris.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

Prudentius in hymno de sancto Laurentio:

O ter, quaterque, ô septies
Beatus vrbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus,
Sedem celebrat ossium. (.·.)
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Vix fama nota est abditis, (.·.)
Quàm plena Sanctis Roma sit,
Quàm diues Vrbanum solum
Sacris sepulchris floreat.

S. Hieronymus in lib. aduers. Vigilantium: *Dolet*, inquit, *Martyrum reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium; vt solus Vigilantius, ebrius, & dormiens adoretur.* Idem in epist. ad Marcellam, quam scripsit nomine Paulæ & Eustochij, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, numerat, posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Helisęi, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

Ruffinus lib. 11. hist. cap. 28. cùm Gentiles tempore Iuliani, ossa B. Ioan. Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent: *Quidam*, inquit, *cùm tantum nefas humanis quidem manibus, sed mente ferina, fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti diligentius, ac religiosius congregantes, furtim se, vel stupentibus, vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum Patrem Philippum venerandas reliquias pertulere, &c.* Vide eundem, libro eodem, cap. 33.

S. August. epist. 103. ad Quint. *Portant sanè* (latores epistolæ) *reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam conuenienter honorare debeatis.*

Auctor lib. de Eccl. dogmatib. c. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissimè honoranda credimus.*

S. Leo in serm. de S. Laurentio, de craticula eius loquens: *Nam, quid*, inquit, *non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij?*

S. Gregorius lib. 5. epi. 50. ad Palladium: *Quia reliquias*, inquit, *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon Laurentij, atque Pancratij Martyrum, cum veneratione præbuimus, hortamur, vt eas cum reuerentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino, debeatis.* Item repetit epist. seq. Idem lib. 3. epist. 30. Constantiæ Imperatrici petenti caput sancti Pauli respondet, sacrilegum esse corpora tantorum sanctorum tangere, vel inspicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obijsse, quòd præsumpsissent ad corpora sanctorum tangenda, vel aspicienda propiùs accedere; tandem pollicetur se missurum aliquid de ratura catenarum sancti Pauli, si tamen limando aliquid detrahere poterit: eam enim esse catenarum illarum conditionem, vt pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla ramenta de catenis lima excutiantur, aut nihil omninò excuti possit, etiamsi totis viribus quis limando laboret.

S. Gregorius Turonicus lib. de gloria Martyrum & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, vt superuacaneum sit aliquid indè velle decerpere. Omitto Bedam, Bernardum, ac posteriores, quòd de fide ipsorum ne aduersarij quidem dubitent.

Quartò, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret. S. Epiphanius in vita Isaiæ, Ezechielis, & Hieremiæ, scribit, à plurimis coli solita sepulchra eorum ob multa beneficia, quæ in ijs locis, propter merita eorumdem Prophetarum Deus conferebat.

S. Basilius oratione in Mamantem, dicit omnibus nota esse miracula, quibus Martyr alijs sanitatem, alijs vitam reddiderit. Et orat. in Iulittam scribit, cùm reliquiæ sanctæ Iulittæ ad quendam locum adductæ fuissent, vbi laborabatur penuria aquæ, mox è terra erupisse fontem aquæ dulcissimæ, vt videretur sancta illa, quasi mater, vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

S. Greg. Naz. orat. in Cyprian. *Omnia potest*, inquit, *puluis Cypriani, cum fide, vt sciunt hi qui ipsi experti sunt, & miraculum ad nos vsque transmiserunt.*

S. Chrysost. in lib. cont. Gentiles, de reliquijs S. Babilæ Mart. *Sententiæ*, inquit, *nostræ abundè fidem faciunt, quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

Palladius in hist. Lausiaca, c. 26. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat S. Ambros. ser. de sanctis Geruasio & Protasio; & epist. ad sororem de ijsdem, inter multa miracula facta refert etiam cæcum nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri quo reliquiæ portabantur. vbi etiam non tacet idem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula; quæ totus populus videbat.

S. Hieron. lib. contra Vigilant. *Tu*, inquit, *sæpius hoc vilissimo tortus es puluere*, vbi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilantij reliquias Sanctorum, vilissimum puluerem appellauerat; & in epist. ad Eustochium de vita Paulæ, narrat ad sepulchra Elisæi, & Ioannis Baptistæ, atque Abdiæ, rugire dæmones consueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidiè signa fieri ad sepulchrum eius.

S. Augustinus lib. 22. de ciu. Dei, c. 8. tot miracula

dicit facta ad reliquias sancti Stephani breuissimo tempore, vt multi libri scribendi sint si omnia referri debeant. Sulpicius in vita Martini dicit, solo contactu vestis eius curatam mulierem à fluxu sanguinis. Alia id genus sine numero referri possent.

Quintò, probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus apertissimè nos ad eorum venerationem quasi inuitare videtur. S. Ioannes Chrysost. scribit in sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, vultus eorum corporum ita splendere cœpisse post mortem, vt non posset in eos intendi sine honore quodam, & planè tales fuisse, qualem describit vultum Stephani sanctus Lucas Actor. 6. cùm ait: *Intuebantur vultum eius, tanquam vultum Angeli.*

S. Hieronymus in vita Hilarionis scribit, corpus eius post decem menses adhuc omninò integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis videretur.

S. August. serm. 2. de S. Vincentio, dicit, corpus eius expositum feris, à coruo mirabiliter defensum, & proiectum in aquas, mergi non potuisse. Et lib. 9. Confess. cap. 7. dicit corpora sanctorum Geruasij & Protasij incorrupta per plurimos annos à Deo conseruata, vt suo tempore propalarentur.

Sulpitius in epist. ad Bassulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, post mortem eius in ipsius corpore glorificati hominis apparuisse figuram; fuisse enim carnem eius vitro puriorem, lacte candidiorem, vt septennis pueri decorem ostenderet. Quod idem de corpore S. Francisci, refert S. Bonauentura. De S. Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos CCCC. floruit, scribit auctor eius vitæ apud Surium, mense Ianuario, anno 36. ab eius obitu, inuentum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si etiā tunc viueret, & non solùm ossa & carnes in nullo læsas, sed nec pilos capitis, aut barbę, nec ipsas vestes, aut calceos. Quid de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuò funditur?

Ego ipse vidi Bononiæ corpus B. Catharinæ integrum atq; incorruptum, cùm ante annos supra 100. sancta illa Virgo de hac vita migrauerit. Vidi quoq; apud Montem Falcum in Vmbria corpus B. Claræ æquè integrum atq; incorruptum, cùm ante annos 300. Virgo illa felicissima obierit, &, quod maius adhuc miraculum videri potest, in eius corde conspiciuntur instrumenta Dominicę passionis ex ipsa carne tam admirabili arte formata, vt omnes qui ea cernunt, cogantur dicere, Verè digitus Dei est hîc. Ac, vt alia multa præteream, quid postremò de ciue, ac patrona mea beatiss. Agnete Politiana dicam? Floruit illa ante annos CCC. & viuens, & mortua multis magnisque miraculis, quorum vnum me puero contigit, cuius non ego solùm, sed tota ciuitas testis fuit. Eius corpus incorruptum, atq; pulcherrimum non semel vidi. de qua etiam à probatis auctorib. litteris proditum est, cùm ad eius sacrū corpus visendum & venerandum S. Catharina Senensis accessisset, pluuiā cælestis roris, instar manna, supra vtramque diuinitus descendisse. Et cùm ciues de sacro illo corpore aromatibus condiendo cogitarent, vt diutius seruaretur, continuò suauissimū liquorem instar balsami, ab eo corpore fundi, ac manare cœpisse; vt omnes intelligerent corpus diuina gratia conditum, nullis alijs aromatib. indigere, eius diuini liquoris adhuc reliquiæ in Ecclesia cū ipso corpore asseruantur.

Sextò, probatur ex inuentione, & reuelatione diuinitus facta Sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorum, quæ latebant, ostenderet? S. Ambrosio reuelata diuinitus corpora sanctorum Geruasij & Protasij, scribit ipse in epist. de hac re, quæ refertur in tomis Surij, scribit hoc idem S. August. l. 9. Confess. c. 7. Extat etiam epistola Luciani, in qua significat sibi diuinitus ostensa corpora sanctorum Stephani, Nicodemi, & aliorum. fuisse autem verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula ostenderunt, de quibus Euodius libros duos conscripsit. Et B. August. serm. 91. ex nouis: *Latuit*, inquit, *tanto tempore corpus eius* (Stephani) *processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit mortuus, viuos facit mortuos, quia nec mortuus.*

Ad hæc refert Sozomenus lib. 5. c. 8. ossa sanctorum Martyrum Nebasti & Eusebij fratrum, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorum, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. cap. vlt. refert ossa Abacuc & Micheæ, Episcopo cuidam diuinitus reuelata fuisse. Idem Sozomenus lib. 9. cap. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias diuina reuelatione inuentas.

Beda de sex ætatib. in Martiano, refert caput Ioannis Baptistæ ab ipso Ioanne reuelatum duobus Monachis. & in Zenone scribit, corpus sancti Barnabæ cum Euangelio Matthæi super eius pectore inuentum, ipso Barnaba reuelante.

Septimò, probatur ex translatione reliquiarum de vno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari solita. Nec enim negari potest quin ad honorē pertineant sacrorum ossiū translationes. Prima quidem, & antiquissima translatio fuit ossium Ioseph ex Ægypto in Palæstinam, à Mose facta Exod. 13. Deinde translatio reliquiarū Petri & Pauli, quæ facta est ipso tempore quo passi sunt ad Catacumbas: Gregorius li. 3. epist. 30. Tum eorumdem corporū translatio à Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad Prędium Lucinę in via Hostiensi, Cornel. Papa ep. 1. Ruffin. l. 2. c. 28. describit translationem reliquiarum Ioannis Baptistæ ex Palæstina Alexandriam.

S. Hieronym. lib. contra Vigilant. scribit, tempore Constantini Imp. translatas Constantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquias; & tempore Arcadij translatas ex Iudæa in Thraciam reliquias Samuelis Prophetæ, tanto honore, vt in vase aureo ab Episcopis reliquiæ portarentur, comitante tanta populorum frequentia, vt à Palæstina vsq; ad Chalcedonem iungerentur populorum examina.

S. Ambr. initio exhortationis ad Virgines: *Ego*, inquit, *ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi S. Martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* August. lib. 9. Confess. cap. 7. *Cùm*, inquit, *corpora sanctorum Geruasij & Protasij propalata, & effossa digno cum honore transferrentur, &c.* Chrysost. lib. de S. Babyla describit, quanto honore reliquiæ Martyris translatæ sint. Sozom. lib. 7. cap. 10. describit translationem reliquiarum S. Meletij Antiocheni. Theodor. lib. 5. cap. 36. describit translationem reliquiarum Chrysostomi. Euagrius lib. 1. c. 16. describit honorificam translationem S. Ignatij sub Theodosio iuniore Antiochiam.

Octauò, probatur ex eo quod reliquiæ sub altaribus reconduntur, cuius rei meminit S. Ambr. in exhortatione ad Virgines, de reliquijs Vitalis & Agricolæ, & in epist. ad sororem, de inuentione corporum Geruasij & Protasij. S. Hieronym. lib. contra Vigilantium. Prudentius in hym. 11. de coronis Sanctorum, qui est de S. Hyppolito. S. August. ser. 11. de Sanctis. Sozomenus lib. 5. ca. 8. & Concil. Carthaginense V. can. 14. Videtur autem ista consuetudo

Apostolorum cœpisse; nam ideo Ioanni Apocal. 6. ostensæ sunt in cælo animæ Martyrum sub altari, quia corpora eorum in terris sub altaribus requiescunt, vt Aug. insinuat loco notato. Porro ad magnum honorem pertinere hunc locum reliquijs assignatum, docent Hieronym. & August. locis notatis, & res ipsa hoc docet. Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita vt etiam suo modo adorarentur: nam Tertul. lib. de Pœnitentia, inter ritus Christianorum ponit, aris Dei adgeniculari.

Nono, probatur ex vsu cereorum, & lampadum, quibus honorantur sacræ reliquiæ: nam quòd lumen sit honoris signum, nec sit superstitiosum, lumenq; accendere ante rem inanimam, etiam sole lucente, patet ex candelabro, quod semper lucebat ante arcam testimonij, Exod. 25. Fuisse autem vsum accendendi cereos coram reliquijs, patet ex objectione Vigilantij apud Hieronymum: *Videmus*, inquit, *moles cereorum sole fulgente accendi, &c.* Et ex ipso Hieronymo epist. ad Riparium: *Ergo accensi ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt.*

Item ex Constantino, qui, vt habetur 1. to. Conciliorum in vita Syluestri, inter alia dona quæ obtulit sacris reliquijs Petri, Pauli, Laurentij, sanctæ Crucis, multa numerantur candelabra, multæ lucernæ, quæ perpetuò ardere deberent: nec est credibile Constantinum aliquid obtulisse, quod non esset in vsu antea in Ecclesia. Præterea Theod. in hist.l.5. cap. 36. testatur in translatione reliquiarum sancti Chrysostomi, plurima accensa lumina prælata fuisse.

Paulinus natali 3. Felicis, describens cultum, qui S. Felici habebatur:

Aurea, inquit, *nunc niueis ornantur limina velis,*
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte dieque micant; sic nox, splendorque diei
Fulget, & ipsa dies cælesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 24. meminit lampadis quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus, in templo sancti Petri.

Decimò, probatur ratione ducta ab vtili, & ab honesto. Ratio ducta ab vtili, est apud Chrysost. in lib. de sancta Babyla Martyre. Deus enim, vt Chrysost. ait, nihil fere vtilius nobis reliquit ad salutem, Sanctorum reliquijs. nihil enim efficacius repræsentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm sepulchrum ipsorum. statim enim atque videmus sepulchrum sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, charitatis, castitatis, pietatis; & simul cogitamus quanta gloria fruatur in cælis pro labore breuissimo huius vitæ, &c.

Ratio ducta ab honesto est multiplex. Primum enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum. Vide Tertullianum de resurrectione carnis. Secundò, fuerunt, & sunt instrumenta Dei ad miracula. Tertiò, sunt pignora patronorum. Quartò, sunt exuuiæ carissimorum. Quintò, sunt trophæa triumphantium. Sextò, designata sunt ad gloriam incredibilem, nimirū, vt sint post resurrectionem corpora sole clariora, & vsque adeò corporibus omnibus præstent, vt super omnia meritò collocentur. His igitur, alijsque de causis Sanctorum reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

CAPVT IV.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

A EX ijs quæ dicta sunt, non erit difficile argumenta soluere, quæ initio proposuimus.

Igitur ad Primum argumentum, quod erat Ioannis Vviclef ex Euangelio depromptum, respondemus, Dominum non reprehendere Iudæos quod ędificarent, vel ornarent monumenta Prophetarum, sed quod non imitarentur eos quorum monumenta ornabant, sed potius eos qui illos occiderunt, atque ita seipsos condemnarent. Sic enim exponunt eum locum ferè omnes Patres, vt Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus in cap. 23. Matthæi, & Ambrosius, ac Beda in cap. 11. Lucæ.

B *Prophetarum*, inquit Ambrosius, *ædificatione tumulorum, sceleris eos qui occiderunt, arguebant, & similium æmulatione factorum se quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes. non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur.* Hæc ille. Et Chrysostomus hom. 75. in Matth. *Non quia ædificant*, inquit, *nec quia Patres suos accusant, væ illis dixit, sed quoniam ita facientes, & ita dicentes, Patres suos condemnare audebant, cùm ipsi peiora committerent.*

Dices; At Lucæ 11. Dominus ait: *Profectò testificamini, quia consentitis operibus Patrum vestrorum, quia illi Prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.* Vbi videtur Dominus accusare ipsam ædificationem, tanquam testimonium consensus in necem Prophetarum.

C Respondet Chrysostomus loco citato, Iudæos ędificare solitos sepulchra Prophetarum, non vt honorarent Prophetas, sed vt ostenderent vires, & potentiam majorum suorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licet enim Iudæi non esse hanc suam intensionem dicerent, sed omninò contrariam, tamen reuera hanc fuisse eorum intensionen patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

Hieronym. in cap. 23. Matth. paulò aliter exponit, dicit enim antiquos Iudæos ex superbia occidisse Prophetas; recentiores autem ex superbia & ambitione ædificasse sepulchra eorumdem, & proinde eo facto consensisse operibus Patrum suorum.

D Caietanus satis accommodatè exponit, eum qui sepelit occisum posse id facere, vel vt honoret mortuum, vel vt compleat actum homicidæ; ordinariè enim homines occiduntur, & postea sepeliuntur, vt scelus lateat. Iudæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, vt eos honorarent, tamen id facere videbantur, vt complerent opera Patrum suorum, vt patet ex eo, quod ipsi postea maiores Prophetas, id est, Christum, & Apostolos aliquos occiderunt.

Ad Secundum dico, in monumentis adesse, vt minimum, memoriam Sanctorum; nam inde sepulchra Sanctorem apud veteres passim dicuntur memoriæ. Porrò memoria Sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in sepulchro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, & tamen iuxta Isaiæ cap. 11. erit sepulchrum eius gloriosum. Dico præterea, in sepulchris Sanctorum inueniri alteram partem substantiæ ipsorum, id est, materiam illam ipsam quam spiritus Sanctorum animarunt, & rursum animabunt.

E Ad Primum Caluini de Moysi corpore multis modis responderi potest. Hilarius in c.17. Matth. Ambr. lib.1.de Cain. c. 2. & Greg. Nyss. in vita Moysis dicunt, Moysem nondum esse mortuum, & proinde nec sepultum, sed translatum cum Henoch, & Helia. id quod etiam aliqui recentiorum docent. Sed id non facile defendi potest, & firmis argumentis eam sententiam oppugnat Rupertus in cap. vlt. Deuter. Philo in fine librorum de vita Moysis docet, mortuum quidem Moysem, & sepultum, sed ad gloriam

Moysis pertinere, quòd sepultus sit in sepulchro tam admirando, vt nullus hominum dignus fuerit vnquam illud conspicere. quò etiam videtur alludere Oecumenius in epist. Iudæ. Probabile tamen est quod scribit Chrysostomus ho. 5. in Matth. occultatum fuisse Moysi sepulchrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo.

Dices; nec coluerunt Moysem viuentem pro Deo, ergo multò minus coluissent mortuum.

Respondeo, viuentem non coluerūt, quia quotidie ab illo audiebant vnum esse verum Deum, se autem illius seruum: At post mortem recordati mirabilium eius, & non audientes verba eius, facile potuissent adduci vt crederent esse Deum, cumque adorarent si scirent vbi esset, præsertim quia valde credibile est corpus eius, licet mortuum, conseruasse adhuc splendorem vultus & decorem, quem antea habebat, sicut multis Sanctorum accidit. Exemplum habemus in serpente æneo; nam Num. 21. iubente Moyse aspiciebant Iudæi tacti à serpentibus in illum æneum serpentem, & curabantur, nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirum Moyses dixerat illis serpentem illum non esse Deum, sed signū dumtaxat salutis: at 4. Reg. 18. eidem serpenti tanquam Deo sacrificabant, cùm tamen iam nulla operaretur miracula, & ideò ab Ezechia confractus fuit.

Dices; idem periculum est nunc in reliquijs aliorum Sanctorum. Respondeo falsum esse: nam populus Iudæorū eo tempore propensissimus erat ad idololatriam, ita vt etiam vitulos aureos coleret; Vnde post captiuitatem Babyl. quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulchrum Isaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Helisæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum qui ossibus eorum exhibebatur, vt Epiphan. & Hieron. tradunt. Adde, quòd nunquam est auditum apud Christianos, vt aliqui Sanctorum reliquijs diuinos honores detulerint. nec desunt in Ecclesia qui & litteris & sermonibus populos doceant, quis cultus reliquijs debeatur.

Ad Secundum dico, 2. Cor. 5. cùm dicitur: *Etsi nouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus*, per carnem intelligi mortalitatem, & passibilitatem; & sensum esse, si nouimus aliquando Christum mortalem & passibilem, nunc non nouimus nisi immortalem & impassibilem; sicut 1. Cor. 15. dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*. Et Hebræor. 5. *Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque obtulit, &c.* Sic exponunt omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Anselmus, &c.

Eod. modo respōdit VII. Synodus, Act. 6. to. 4. eidem argumento, quod ab Iconomachis obiectū fuerat. vbi etiam additur testimonium S. Cyrilli. Et quod non velit Apost. docere (quod Caluinus ait) esse obliuioni tradendum, & missum faciendū quidquid in Christo carnale fuit, id est, omnē memoriam humanitatis eius, vt solùm de spiritu & diuinitate cogitemus, patet: nam Paulus 1. Cor. 11. dicit Sacramentum Euchar. institutum in memoriam passionis; & addit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat:* & ipse nihil sæpius repetit quàm crucem, & passionem, & mortem Domini. Et quomodo, quæso, iuxta Isaiam ca. 11. esset sepulchrum eius gloriosum, si deberemus obliuisci mortis Domini? Denique, vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingratissimi sumus, contradicimusque Paulo, qui Hebr. 2. ait: *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionem.* Si sic, ergo debemus incarnationem, natiuitatem, passionem, & mortem Domini cogitare.

A Ad Tertium dico, Primò, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed esse à Deo inspiratum, vt patet ex Scripturis citatis: nam Scriptura approbat cultum sepulchri, fimbriæ Christi; item vmbræ Petri, sudariorum & semicinctorum Pauli, &c.

Dico Secundò, apud Paulum Colo. 2. ἐθελοθρησκείαν, non significare cultum quomodocumque voluntarium, id est, non præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum; sed cultum superstitiosum, vt noster interpres recte vertit; siue falsam religionē, vt exponit S. Hier. in epist. ad Algasiam, qu. 10. Probandum igitur esset Caluino cultū reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehēsum à Paulo.

B Ad Quartum, nego periculum esse idololatriæ, imo cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ. nam Martyres mortui sunt vt idololatriam destruerent; qui ergo Martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriæ destructione. & rectè Christiani apud Ruffinum lib. 1. cap. 35. cùm transferrent reliquias Babylæ, canebant magna voce: *Confundantur omnes qui adorant sculptilia.*

Ad illud de cereis, dico cereos accensos corā tumulis Martyrū, non esse signum adorationis Deo debitæ: nam non offeruntur cerei Martyribus, tanquam sacrificia, sed accendūtur in signū lætitiæ. ignis enim accendi solet ad lætitiam significandam etiam in rebus profanis. Præterea, ignis signum est gloriæ, vnde Imperatorib. Rom. & Imperatricib. vbique ignis præferebatur, teste Herodiano lib. 1. Sancti autem vera gloria nunc fruuntur, & cum Christo regnant,
C atque imperant in cælis, vt meritò illorum memoriæ ignis accendi possit. Denique ignis signum est vitæ, proinde cereis protestamur viuere Sanctorum animas, & ipsa corpora suo tempore victura.

Ad Hieronymū, dico eum, cùm ait de ijs qui accendunt cereos corā reliquijs; *Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundū scientiam:* loqui de ijs qui cereos accendunt, existimantes inde Martyres illustrari: nam Vigilant. dixerat per ironiam: *Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis Martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrari.* De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt, Hieronymus dicit eos zelum habere, sed non secundum scientiam.

D Quòd autem Hieronymus absolutè putauerit bonum coram reliquijs accendi cereos, patet Primò, in epist. ad Riparium, ipsemet affert in argumentum cultus Sanctorum vsum accendendi cereos. & lib. in Vigilantium ait: *Caussabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. neque enim Christus egebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum; & tamen illa mulier in honorem Christi fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundum fidem suam, habent mercedem.* Et infrà:
E *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est, hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est.*

Secundò, idem patet, quia Hieronymi tēpore erat vsus eiusmodi cereorum, non solū apud mulierculas, sed etiam apud Episcopos, & Ecclesiā vniuersam, vt patet ex Paulino, Theodoreto, & alijs suprà citatis.

Tertiò, si esset superstitio accendere cereos interdiu coram reliquijs, esset etiam accendere cùm legitur Euangelium, & cùm mortui deferuntur ad sepulchrum. Atqui consueuisse ad Euangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidem contra Vigilantium; & accendi in funere, docet ipse idem in vita Paulæ, vbi dicit in funere Paulæ etiam Episcopos cereos accensos gestasse.

A Ad Concil. Elibert. respondimus cùm ageremus de Purgatorio, Concilium id prohibuisse, quia fiebat more Gentilium, inter quos tunc Christiani versabantur, &c.

Ad Augustinum dico, eum vocare sepulchrorum adoratores quosdam, qui (vt ipse putabat) sacrificiũ panis & vini, aliarumq; epularum Manibus defunctorum offerebant, & deinde ijsdem cibis & vino se ingurgitabant & inebriabant. Sic enim loquitur: *Noui*, inquit, *sepulchrorũ adoratores, noui multos esse qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant, & voracitates ebrietatesque suas deputent Religioni.* Sed hæc scripsit Augustinus initio conuersionis suæ. Postmodum autem B reprehendit quidem illam consuetudinem, sed non tanquam idololatriam; nam li.6. Conf.c.2. dicit matrem suã consueuisse ex pietate id facere, sed Mediolani ab Ambrosij Clericis fuisse prohibitam. Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio ebrietati, & quia videbatur affinis superstitioni Gentiliũ, licet integro animo à Christianis id fieret. Idem etiam Aug. li.8. de Ciu. Dei, cap. 27. dicit meliores Christianos id non facere, eos autem qui id faciunt, non sacrificare defunctis Martyribus, sed ponere super tumulos Sanctorum epulas, vt à Deo per merita Martyrum sanctificentur.

Quod autem August. non putauerit malum venerari sepulchra Sanctorum, patet ex epi.42. ad Mandaurenses: *Videns*, inquit, *imperij nobilissimi eminentissimũ culmen ad sepulchrum piscatoris Petri submisso diademate* C *supplicare.* Et nota Augu. hæc scribere idololatris, vt ostenderet idolorum cultum à Christianis destructum. Præterea Aug. cùm reprehendit sepulchrorum adoratores, certè non reprehendit Chrysostomum & Hieronymum, sed turbas imperitorum. Atqui Chrysostomus sermone in sanctos Iuuentium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus.* & Hieronymus ad Marcellam, vt migret Bethlehem, dicit sepulchra & cineres Ioannis Baptistę, Helisęi, & Abdiæ meritò adorari à fidelibus in Palęstina.

Gaudentius Brixianus Ambrosij æqualis, tract.4. in Exod. *Gulæ*, inquit, *suæ causa primum cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent; post hoc, sacrificia etiam ausi sunt eis sacrilega celebrare, quamuis nec* D *ipsi minus mortuis suis sacrificent parentalia, dum super sepulchrorum mensas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, spiritum balbutiunt, &c.* vbi arguit morem illum, tanquam ex Gentilium errore relictum. Itaque fortasse pauci quidam mortuis sacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, sed non propterea omnis cultus sacrarum reliquiarum abolendus est, quia nimius cultus iure reprehensus est.

Ad Quintum argumentum, negamus reliquias quę publicè in templis exponuntur venerandæ, esse suppositítias. Semper enim Ecclesia diligenter curauit, ne fraudes fierent, & præcipuè post decretum Concilij Lateranensis, vt nullæ reliquiæ publicè recipiantur sine auctoritate Romani Pontificis. E

Ad illud Augustini *(si tamen Martyrũ)* dico, non mirum, si August. dubitabat de reliquijs, quas quidam priuati homines circumferebant. nos autem de reliquijs agimus, quæ publicè in templis conseruantur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in varijs locis esse partes eorumdem corporum, sed denominari à parte totum: nam vt scribit Basil. orat. in 40. Martyres, toti Martyres 40. dicebãtur tunc esse in varijs vrbibus, quia quælibet ciuitas habebat partem eorum. Theodor. etiam lib.8. de Martyrib. dicit Martyrum corpora rarò inueniri integra in vno aliquo monumento, sed esse diuisa, & distributa in varia loca.

Denique S. Ioannes Chrysostomus in libro, quòd Christus sit Deus, Apostolum Petrum & Romæ, & Constantinopoli iacere dicit, cùm tamen Constantinopoli nihil esset nisi aliqua particula, nam corpus ipsum Romę esse sepultum, idem Chrysostomus testatur ho. 32. in epist. ad Rom. Sed verba eius audiamus ex libro iam citato: *Romæ*, inquit, *quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt Reges, & Præsides, & milites, & Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij Reges.*

CAPVT V.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEquitur nunc ordine suo disputatio de cultu imaginum; cuius disputationis octo erunt partes. Primum enim dicendum erit de nomine imaginis, idoli, & simulacri. Secundò, qui fuerint hostes imaginum. Tertiò, an liceat habere imagines. Quartò, an liceat eas colere. Quintò, quo cultu colendæ sint.

His addam peculiarem tractatum de Cruce, & quidem trimembrem. Nam Primò agemus de vera Cruce Dominica. Secundò, de imagine crucis permanente. Tertiò, de imagine transeunte, id est, de signo Crucis quod in aëre pingimus.

Vt igitur à nomine incipiamus. Henricus Stephanus in suo thesauro in voce εἴδωλον, scribit apud Ecclesiasticos idolum vocari omne simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignamur. Ex quo sequitur apud Ecclesiasticos imagines Christi & Sanctorũ, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari idola. Et siquidem Henricus per Ecclesiasticos intelligit Doctores suos, Caluinum, Martyrem, Illyricum, & alios eiusdem classis; rectè dicit: illi enim vix vnquam aliter imagines nostras appellant, quàm idola. Si autem per Ecclesiasticos intelligit sanctos Patres, vel Apostolos, & Prophetas, falsissimum est quod ipse dicit: nam in primis VII. Synodus act. 5. & 7. anathema dicit ijs qui imagines Christi & Sanctorum vocant idola.

Denique Origenes hom.8. in Exod. & Theodoretus qu. 38. in Exod. exponentes illud Exod. 20. *Non facies tibi sculptile* (quod LXX. verterunt εἴδωλον,) *& omnem similitudinem, &c.* Dicunt inter imaginem & idolum hoc interesse, quòd imago est vera rei similitudo, vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id quòd reuera non est; vt cùm Gentiles proponebant statuas Veneris, aut Mineruæ, illa signa idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt. Atque ita nec verè repræsentabant, sed erant falsæ imagines. id enim quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus imagines Christi & Sanctorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repræsentandum naturam Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exprimendam formam in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, vt infrà dicemus.

Hanc esse veram differentiam illarum vocum secundum Ecclesiasticos, probatur Primò, quia Scriptura nusquam tribuit nomen idoli vlli verę imagini, sed solùm simulacris Gentilium, quę falsos Deos referebant. Scriptura vocat filium Dei, imaginem

Patris, Sap. 7. Coloss. 1. & ad Hæbr. 1. at nunquam vocat idolum Patris. Et 3. Reg. 7. dicitur Salomon fecisse ad ornatum templi imagines Cherubim ad similitudinem hominum, item imagines leonum, boum, palmarum, malogranatorum, florum, &c. nec vnquam ista vocantur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines erant.

Septimò, quia Scriptura Testamenti veteris idola vocat ordinariè אלילים, vt Leuit. 19. 26. & alibi, vel אונים, vt Num. 23. Oseæ 6. & alibi. Porrò אליל significat vanum, falsum; & similiter און vanum, mendacium; interdum etiam vocat שקר, id est, mendacium, vt Hier. notat in c. 7. Oseæ, vbi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Habacuch 2. ait Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile, & imaginem falsam?* vbi clarissimè definitur idolum imago falsa. Cui simile est quod ait Plato in Theeteto, cùm ait: ψεύδη καὶ εἴδωλα περὶ πλείονος ποιησάμενοι τοῦ ἀληθοῦς, id est, mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatem; vbi idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit.

Tertiò, quia B. Paulus 1. Cor. 8. ait: *Scimus quia nihil est idolum in mundo.* vbi idolum nihil esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cùm id repræsentet quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet, & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in cap. 7. Oseæ, ad probandum idolum nihil esse: nam Hester 14. dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his qui non sunt,* id est, idolis.

Quartò, quia B. Hieronymus in c. 2. Habacuch, & in cap. 13. Zachariæ, & alibi, passim confert hæreses cum idolis, quia vt idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio.

Quintò, ex ipsa vocis proprietate: nam vt Tertul. docet libro de idololatria, idolum est diminutiuum ab εἶδος, id est, forma; & significat formam paruam, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius in lib. 11. Odiss.) imago inanis, qualis est quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia sunt phantasmata, id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpe nihil respondet in re; & qualia denique sunt spectra & vmbræ mortuorum, quæ videntur quidem esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Hom. in 11. Odisseæ, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα. Et Virgilius in 6. lib. Æneidos, videtur idipsum explicare velle, cùm ait:

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Æneas, strictamque aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ;
Irruat, & frustrà ferro diuerberet vmbras.

Vbi quod Homerus & Lucianus vocant εἴδωλα, vocat ipse vmbras, & cauas imagines, id est, vanas & inanes. Quoniam ergo idolum propria & primaria significatione designat imaginem inanem, inde scriptores sacri, & Ecclesi. Doctores vocauerunt idola, statuas falsorum Deorum, licet solidæ sint quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, id est, quoad repræsentationem. Hæc de nomine idoli.

Nomen simulacri est quidem paulò communius: nam Lactantius lib. 6. de vero cultu, c. 10. & 13. vocat hominem Dei simulacrum; & lib. 2. de origine erroris, cap. 2. dicit simulacrum dici à similitudine, & proinde omnem veram imaginem posse dici simulacrum. Verius tamen est quod alij dicunt, simulacrum dici à simulando, non à similitudine, nam in Scripturis simulacra vbique ponuntur pro idolis. Semper enim vbi Latinus interpres posuit simula-

A cra, vt Actor. 15. Psal. 113. 1. Ioan. vlt. & alibi, semper in Græco est εἴδωλα. & B. Augustinus in Psalm. 135. dicit Latinos ea simulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Oseæ dicit, sic opponi simulacrum Deo, sicut opponitur mendacium veritati, quia simulacrum Deum falsum refert.

Denique, sicut Homerus & Lucianus vocant idola vmbras mortuorum, quæ videntur solida corpora quædam, & non sunt; ita etiam Lucretius lib. 4. & Virg. lib. 4. Georg. & lib. 6. Æneid. easdem mortuorum vmbras passim appellant simulacra.

CAPVT VI.

De principibus Iconomachorum.

B AVctores Iconomachiæ fuerunt omnes aut Iudæi, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifestè Hæretici, ita vt negare non possint qui hoc tempore oppugnant imagines, auos & maiores suos fuisse impios.

Alphonsus de Castro, verbo Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicit damnatum in Concilio Franconiæ, teste Platina in Adriano I. nec tamen potest inuenire quis iste Felix fuerit. Tribuit item Sereno Episcopo Massiliæ, quem B. Gregor. reprehendit lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. denique eundem errorem tribuit Alphonsus B. Epiphan. in epist. ad Io. Hierosolymitanum.

Sed nullus horũ, pace Alphonsi, in isto errore versatus est: nam Felix damnatus in Syn. Francofordiensi, C est Felix Episc. Vrgelitanus. Is autem (vt ex Adone in Chronico, & Iona libro 1. patet) solùm docuit Christum esse filium Dei adoptiuum, quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tempore (vt ex eodem Adone in Chronico anni DCC.XCII. patet) Pseudosynodum Græcorum contra imagines, putauerunt tam Platina, quàm Alphonsus, hæresim Felicianam esse hæresim Iconomachorum.

Serenus autem confregit quidem imagines, sed nullo modo Iconomachis hæreticis annumerandus est: nam imagines fregit, quia videbat eas à Christianis, tum recens conuersis, adorari pro dijs. Vnde B. Greg. laudat zelum eius & fidem, & solùm reprehendit D temeritatem, quod ausus sit id facere quod nullus vnquam Episcopus fecerat, & monet eum vt populum instruat cur imagines ab Ecclesia teneantur, & præmissa instructione imagines in templis reponi sinat. Nec erat opus vt Castro diceret Serenum & Epiphanium excusari ab hæresi, quia res nondum erat determinata. Satis enim res determinata erat vsu totius Ecclesiæ: sed nihil isti contra fidem aut veritatem egerunt, vel docuerunt; ac præsertim Epiphanius, qui purgatur ab omni suspicione erroris E circa imagines in VII. Synodo, act. 6. to. 5. & nos infrà de hac re agemus. Et certè non sine temeritate & præiudicio Catholicæ fidei tam crassi errores tam magnis viris tribuuntur.

Nic. Sanderus lib. 1. c. vlt. de imaginibus dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos, tum quia id videtur indicare Tharasius in VII. Synodo, tũ etiam quia Faustus apud Aug. lib. 20. c. 3. contra Faustum, gloriatur à suæ sectæ hominibus Deum sine simulacris coli. Sed an res ita se habeat, vehementer dubito: nam Tharasius in VII. Synodo, act. 5. non dicit Manichæos respuisse imagines, sed dicit, Iconomachos dum imagines respuunt, similes esse Manicheis, qui asserebant Christum non habuisse verum cor-

pus; qui

pus; qui enim negat Christum posse depingi, videtur A existimare Christum non habere verum corpus. Porrò Faustus apud Aug. non loquitur de imaginib. Sanctorum, sed solùm de imaginib. Dei. Vnde nec Faustus eo loco reprehendit Catholicos quòd haberent imagines, nec August. reprehendit Manichęos quòd imaginibus carerent: Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud quod prodijt anno Christi, CD. LXXVI. ord. 2. tract. 1. dist. 2. disertè docent, Christianorum Ecclesias esse domos idololatriæ, quod propter imagines dictum esse patet, tum ex VII. Synodo, vbi frequenter Iconomachi dicuntur Hebręi: tum ex Dialogis Leontij, vbi altercatur Iudæus cum Christiano de imaginibus, habetur pars horum Dialogorum in VII. Synodo, act. 5.

B Circa idem tempus Zenone imperante exstitit Xenaias, quem principem Iconomachorum fuisse dicunt Niceph. lib. 16. c. 27. & Cedren. in compendio. Fuit autem iste Xenaias homo Persa, & Barbarus, imò & seruus fugitiuus; & licet non esset baptizatus, simulans tamen se Christianum, irrepsit ad Episcopatum. Sed quanquam iste apertè suasit non esse venerandas imagines, non tamen legimus quod persuaserit, nisi fortè aliquibus paucis. At post annos ferè centum, Iustino iuniore Imp. Samaritani quidam irruperunt in Ecclesiam quandam, & in imagines Christi & Sanctorum ferocissimè grassati sunt, vt patet ex epist. Simonis Eremitæ ad Iustinum Imp. quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

C Non diu postea post annum Domini DC. exortus est Mahumetus, qui suæ sectæ hominibus nullas imagines in templis permisit, vt ex Alcorano ca. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec enim Turcæ imagines habent, & nos idololatras putant propter cultum imaginum.

Iterum post annos fere centum, id est, post annum DCC. Domini, Hebræus quidam maleficus Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit XXX. annos vitæ, si in suo imperio iuberet imagines Christi & Sanctorum ex Christianorum Ecclesijs auferri, & comburi. Iussit ille, sed cùm Christiani non parerēt, immisit Arabes & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt; sed Rex Ezides anno se-

D quenti obijt, & Hebræus tanquam imposter à successore eius turpissima morte mori coactus est. Narratur hist. in VII. Synodo, act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

Paulo post, Leo Isaurus Imperator à Iudæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi & deleri ex templis omnibus iussit, & multos Christianorum resistentium neci dedit, vnde Iconomachi cognomen inuenit. Auctores sunt Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus, & alij. Atque hic fuit primus Christianorum, qui bellum mouit contra imagines; nam etsi Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorum, tamen id fecerat odio sextæ Synodi, non odio imaginum; fuit enim Philip-

E picus Monothelita, non Iconomachus.

Vtrum autem Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici potest, quod maluit in ea caussa Iudæorum maleficorum consilijs adhærere, quam S. Gregorij Papæ, S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori apertè restiterunt, vt ex ijsdem auctoribus patet. Fuisse autem Gregorium illum, & Germanum, optimos & doctissimos Pontifices, tradunt historici omnes eius temporis, Græci & Latini. Restiterunt etiam Leoni duodecim sapientes, qui cum Præposito suo, qui dicebatur magister Oecumenicus, publicis sumptibus alebantur, & omnium optimi & sapientissimi erant, quos Leo vnà cum domo & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita eius Leonis.

Impietatem porrò Leonis sequutus est Constanstinus Copronymus, huius Leonis filius, qui in signum futuræ improbitatis dum baptizaretur, sacrum fontem stercore fœdauit; & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus: nam non credidit B. Mariam esse Deiparam, vt ex Zonara & Cedreno cognosci potest.

Monet autem rectè Sanderus Gulielmum Xilandrum, non fideliter vertisse in hac hist. verba Cedreni. vbi enim Cedrenus scripsit Constantinum istum exegisse iuramentum ab omnibus imperio suo subjectis, quo iuramento confirmarent, nullam se imaginem adoraturos; illa verba, εἰκόνι μὴ προσκυνεῖν τινί: ille vertit; nulli se simulacro supplicaturos, quasi videlicet Christiani idolis supplicent. Cùm tamen constet (vt iam ostendimus) imagines non rectè vocari simulacra; & vsus Christianorum habeat, vt imagines veneremur, non vt eis quasi viuentibus & sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habet, nihil mirum si etiam fidem non seruet in libris etiam transferendis.

Post annum deinde DCCC. cùm aliquandiu quieuisset bellum contra imagines, iterum renouatum est à Leone Armenio Imp. & qui ei successerunt, Michaële Balbo, & Theophilo, quos omnes improbissimos fuisse postremum etiam Iudaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum testantur Cedrenus & Zonaras in vita ipsorum.

Eodem tempore quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat; exstitit in Occidente sub imperio Ludouici Pij, Caroli Magni filij, Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis, Felicis Vrgelitani discipulus, qui imagines omnes & cruces è templis omnibus suæ diœcesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, vt ex libello eius libri Ionæ inserto apparet, & hæresim Arianam, iam sepultam, rursus ad lucem reuocare conatus est.

Post illa tempora, circa annum Domini M.CCC. LXVII. exstitit Ioannes Vviclef, qui obiter attigit imaginum reprehensionem: sed discipuli eius acriùs postea imagines oppugnauerunt. Vide Thomam Vvaldensem to. 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit Vvaldensibus Claudius Caussordius libro contra Vvaldenses, art. vltimo.

Scribit etiam Ioan. Cochlæus lib. 3. hist. Hussitarum, à Hieronymo de Praga imaginem Christi crucifixi dejectam, & stercore fœdatam, cùm tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem Vviclefi diademate coronatam.

Denique hoc nostro sæculo primus qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstad fuit, anno M.D. XXII. teste Ioanne Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus autem quamquam rem probaret, reprehendit tamen auctorem, vt ibidem Cochlæus dicit, quia vt id faceret, non à se potestatem & auctoritatem flagitauerat. Item Zvvinglianos contra imagines pugnasse scribit Cochlæus in act. Lutheri anni M. D. XXVI. Philippus quoque in locis communibus explicans Decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses Cent. 8. passim, sed præcipuè Cent. 9. & 10.

Denique Ioan. Caluinus lib. 1. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9. Institut. acerrimè imaginum cultum reprehendit; & Caluinistæ, vbicunque possunt, eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPVT VII.

Licet Imagines & facere & habere.

HIs præmissis, vt ostendamus licere Christianis vsum imaginum, proponemus, & refutabimus varios qui hac de re exstiterunt errores.

Ac Primus quidem est Iudæorum, qui quondam propensissimi erant ad idololatriam; at post Christi aduentum superstitiosissimi sunt contra imagines. Dicunt enim iure diuino prohibitum esse imagines quaslibet efficere, teste Paulo Burgensi, addit. 2. ad Lyranũ super c.20. Exod. quod idem docent Vvicle-fistæ apud Vvaldensem, to.3. tit.19. c.152. Ratio eorum est, quia Exod. 20. dicitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.* Cæterùm hic est error manifestus. Et sine dubio non prohibetur in Decalogo omnis imago, sed solùm illa quæ dici potest idolum, id est, imago quæ habetur pro Deo, vel quæ repræsentat tanquam Deum eam rem quæ non est Deus. Cùm enim dicitur: *Non habebis Deos alienos*; prohibetur actus interior idololatriæ. cùm autem additur: *Non facies tibi sculptile, &c.* prohibetur actus exterior. Vide August. quæst. 71. in Exod.

Probatur hæc sententia. Primùm, quia si prohiberetur omnis imago, sequeretur præcepta Decalogi non esse tantũ 10. sed 11. vel 12. contra Scripturã, quæ dicit esse 10. Exod.31.& 34. Deut.4.9.& 10. nam constat vnũ præceptũ esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum, Non assumes nomen Dei in vanum. III. Sabbata sanctifices. IV. Honora parentes. V. Non occides. VI. Non mœchaberis. VII. Non furaberis. VIII. Non dices falsum testimonium. IX. Non concupisces. Ista nouem sine controuersia sunt distincta.

Porrò illud: *Non concupisces*, vel debet diuidi in duo, vt nonum sit, Non concupisces vxorẽ alienam: X. Non concupisces rem alienam; vel ista omnia ad vnum pertinent. Si debet diuidi in duo, ergo illud: *Non facies tibi sculptile*, erit vndecimum, vel oportet dicere illud non esse præceptum distinctum à primo, vt reuera dicunt Clemens Alex. li.6. Stro. Aug. q.71. in Exod. & epist. 119. c. 11. & communiter Scholast. 3. sent. dist.37. & Catechismi omnes Latini. Et tunc non prohibetur sculptile quodcumque, sed solùm sculptile quod habetur pro Deo alieno.

Si autem: *Non concupisces*, est vnũ tantum, vt existimant Philo in lib. de Decalogo ante medium, Iosephus li.3. Antiq. c.6.& 8. Orig. ho.8. in Exod. Ambr. & Hier. in c.6. ad Ephes. Procop. & Rupert. in c.20. Exod. Tunc illa omnia verba erunt vnũ præceptum: *Non facies tibi sculptile, &c. & non adorabis ea, neque coles:* Sed facere imagines absolutè, & adorare easdem, sunt res distinctæ, vt patet; quia potest vnus adorare sculptile quod non fecit, & alius non adorare quod fecit. Ergo vnum tantum horum est prohibitum, alioqui essent vndecim præcepta: sed certum est prohiberi cultum, non ergo prohibetur fabricatio per se, sed solùm in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facit vt adoret, non qui facit ad alium vsum.

Secundò, probatur lege diuina non prohiberi imagines absolutè, ex eo quod in Scriptura legimus imagines factas Dei iussu, siquidem Exod. 25. Deus fieri iussit imagines Cherubim super arcam: Num. 21. serpentem æneum. 3. Regum 6. & 7. Cherubim, boues, leones, & alia.

Respondent Iudæi, Deum præcepisse hominibus, non autem sibi ipsi. Porrò imagines templi ipsum iussisse fieri, sicut prohibuit furtum; & tamen ipse iussit vt Iudæi spoliarent Ægyptum, Exod. 12.

A At contrà. Primò, præcepta Decalogi sunt explicationes iuris naturæ, excepto illo de Sabbato: res autem prohibitæ iure naturæ sunt prohibitæ, quia malæ; non malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi possunt. nec iussit vnquam Deus furtum, sed donauit, vt Dominus, Iudæis bona Ægyptiorum. Deinde, si imagines essent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem est periculum, si Deus iubeat eas fieri, imò eò maius quo illæ habentur diuiniores, sicut accidit de serpente æneo, 4. Reg.18. non ergo prohibuit Deus imagines absolutè.

Probatur Tertiò, quia nunquam intelligitur prohibitum id, quod nullo modo aduersatur fini legis: B finis autem præceptorum primæ tabulæ est, vt seruetur Deo suus honor illibatus; vt patet ex initio Decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Item ex illa comminatione: *Ego sum Deus zelotes.* Item ex illa explicatione Exod. 20. *Non facietis mecum deos aureos, & deos argenteos.* Item ex Leuit. 26. *Non facietis sculptile, & idolum, vt adoretis.* Denique ex illo Is. 42. *Ego Dominus, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* At imago non facta ad venerationem, non aduersatur honori Dei: non igitur est prohibita.

Dices; Imago est occasio idololatriæ. Respondeo, etiam Sol, & Luna, & alia multa sunt talia; sed per accidens.

Quartò, ars pingendi & sculpendi bona est, & à Deo, vt patet. Exod.31. & 35. vbi dicitur Deus dedisse C duobus viris Beseleel, & Ooliab spiritum suum, sapientiam, & scientiam ad sculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

Quintò, Deus primus auctor est omnium imaginum naturalium, & artificialium. nam genuit filium ad imaginem suam; & formauit hominem ad imaginem suam.

Sextò, imago est secundum naturam, & necessaria; nam in primis omnia naturalia producunt aliquid sibi simile, id est, imaginem sui. Homo quidquid cognoscit siue sensu, siue intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari quin corpora nostra vmbram efficiant, quæ imago est corporis. Vestes omnes imagines sunt eorum membrorum, ad quæ tegenda factæ sunt.

D Denique Iudæi tempore Christi habebant imaginem Cæsaris in nummis, vt patet Matth. 22. & nunc etiam retinent imagines Principum in pecunijs, cur ergo dicunt, non licere vllam imaginem habere? Certè si quis eripere vellet imagines, quas in nummis, & aulæis habent, continuò mutarent sententiam.

Secunda opinio est Ambrosij Catharini in opusculo de imaginibus, vbi docet, Deum in Decalogo prohibuisse Imagines simpliciter: sed illud præceptum fuisse positiuum, & temporale: nam propterea existimat ipse Deum iussisse fieri imagines Cherubim, vt indicaret, imagines non esse malas per se, sed solùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præiudicaretur Testamento nouo, in quo permittendæ erant E imagines.

Sed hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Iudæos, tum etiam quia S. Irenæus li.4. c. 31. & 32. disertè docet Decalogũ esse legem naturalem, excepto præcepto de Sabbato; & Tertull. lib. de idolol. toto contendit, nunc maximè obseruandum hoc præceptum; idem docet B. Cyprianus lib.3. ad Quirinum cap.59. & de exhortatione martyrij cap. 1. B. Aug. passim affirmat totum Decalogum, excepta lege de Sabbato, à Christianis seruandũ, & nominatim illud: *Non facies tibi sculptile.* Vide lib.15. contra Faust. cap.4. & 7. & lib.19. cap.18. lib.3. contra 2. epist. Pelagian. cap.4. Idem habet B.

Thom. 2. 2.

Thom. 2. 2. q. 122. art. 1. & 4. Ergo si in Decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Christiani habentes imagines.

Dices, in Decalogo præceptum Sabbati est positiuum saltem ex parte, ergo nihil prohibet quo minus etiam præceptũ de imaginib. sit ex parte positiuum.

Respondeo, in præcepto Sabbati posita esse multa quæ indicent illud esse positiuum. nam Primò, præmittitur, *Memento*, quia nimirum cùm non sit naturale præceptum, poterant illius facilè Iudæi obliuisci. Secundò, additur ratio præcepti: *Quia Dominus quieuit ab opere die septimo:* non autem additur ratio vlli alteri præcepto, quia cætera sunt simpliciter naturalia. Denique Irenæus, Augustinus, & Thomas, disertè solum Sabbatum excipiunt à naturalibus præceptis Decalogi.

Tertia opinio est Thomæ Caietani in ca. 20. Exod. qui docet non esse prohibitum facere vllam imaginem, vel idolum: sed solùm prohibitum esse ne quis faciat sibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo; & probat, quia non est dictum: *Non facies sculptile*, sed: *Non facies tibi sculptile.*

Hæc sententia displicet solum in modo loquendi: nam Caietanus pro eodem habet idolum & imaginem, cum falsum sit, vt suprà ostendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola, quę habeantur pro dijs, modò non habeat pro dijs ille qui facit. At Tertul. toto libro de idololatria, probat euidentissimis rationibus, prohibitum esse Christianis pictoribus, aut statuarijs, facere idola Gentilibus. Et Ecclesia celebrat VIII. Nouemb. martyrium sanctorum Claudij, Nicostrati, & sociorum, qui necati sunt, quia noluerunt simulacra Gentilibus facere, cùm essent peritissimi statuarij.

Neque Caietanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. q. 10. art. 4. docet, non licere vendere idola Gentilib. ideo incautè loquutus est in commentario Exodi. Nec obstat illa particula *tibi*, nam secundum Hebraicam phrasim redundat. Sicut Gen. 12. *Vade tibi de terra tua.* & in Canticis Canticorum passim.

CAPVT VIII.

Non esse prohibitas imagines Dei.

QVarta opinio est Caluini, libro 5. Instit. capite vndecimo, vbi dicit Primò, nefas esse Deo inuisibili & incorporeo imaginem visibilem & corpoream collocare. Secundò, imagines Christi & Sanctorum non esse prohibitas simpliciter, sed non debere poni in templis. Tertiò, historias depictas habere aliquem vsum ad instruendum; imagines autem solas Christi, vel Sanctorum sine vlla notatione rerum gestarum, nullum habere vsum, nisi ad oblectandum, & ideo frustrà fieri.

Vt ergo incipiamus à primo cap. probat Calu. non posse pingi imaginem Dei. Primò, quia Exod. 20. prohibetur omnis Dei similitudo: nam postquam dixerat Scriptura: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem*, subjungit infrà, explicans: *Deos aureos & argenteos non facietis mecum*, id est, non facietis imagines aureas, vel argenteas, quæ Deum repræsentent. Et Deut. 4. *Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Horeb, vocem verborum audisti, imaginem nullam vidisti; obserua ergo teipsum, ne fortè deceptus facias tibi vllam similitudinem.* Et Isa. 40. *Cui similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?* Et cap. 46. *Cui assimilastis me, & adæquastis, & comparastis me, & similem fecistis? Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis, conducentes aurificem vt faciat Deum.* Deniq; Act. 17. Paulus dicit: *Genus ergo cùm simus Dei, non est existimandum auro, vel argento, aut lapidi artis sculpturæ, & cogitationis hominum diuinum esse simile.*

Secundò, probat ex Concilio Elibertino can. 36. *Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur, in parietibus depingatur.* Vbi palam est, agi de imaginibus Dei, qui solus à Christianis colitur, & adoratur.

Tertiò, idem probat ex Patribus. nam Eusebius libro primo de præparatione Euangelica, cap. 6. & li. 2. c. 8. & Lactantius lib. 1. diuin. Instit. cap. 15. scribunt, omnes quorum simulacra videmus, fuisse homines mortales; ergo nullum erat simulacrum veri Dei immortalis. Item August. de fide & symbolo, cap. 7. dicit nefas esse Deo simulacra collocare. Præterea idem August. lib. de Ciuit. Dei, cap. 19. & 31. refert Varronem dicentem, qui primi Deorum simulacra induxerunt, eos & timorem dempsisse, & errorem auxisse. Et lib. 6. cap. 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat inuiolabiles Deos in materia vilissima atque ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Origenem lib. 7. contra Celsum, in fine, & Io. Damascenum lib. 4. de fide, cap. 17. qui docent, Christianos nullã Dei imaginem habere, vt pote incorporei & inuisibilis. Deniq; Patres VII. Synodi, act. 4. 5. & 6. qui dicunt, Christum rectè pingi, quia est homo; Deum autem pingi non posse.

Quartò, probat ex periculo erroris. nam licet sanctus Greg. scripserit, imagines esse libros idiotarum, tamen è contrario Scriptura vocat imaginem ligneam, doctrinam vanitatis, Hier. 10. & conflatile, doctorem mendacij, Habac. 2. *Itaque*, inquit Caluin. *si Gregorius in schola spiritus edoctus fuisset; nunquam dixisset imaginem librum idiotarum esse.*

Quintò, ratione; quia non videtur posse fieri veram imaginem corpoream rei incorporeæ. Adde etiam, quod imagines fiunt rerum absentium: Deus autem vbique est præsens.

Hæc opinio Caluini est etiam aliquorum Catholicorum, vt Abulensis in cap. 4. Deut. qu. 5. Durandi in 3. dist. 9. qu. 2. & Perisij de traditionibus part. 3. in tractatu de imaginibus; qui docent imaginem Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria. Primò, non esse tam certum in Ecclesia, an sint faciendæ imagines Dei, siue Trinitatis, quàm Christi, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud est in opinione. Secundò, miram esse Caluini fraudem & astutiam, qui posteaquam probauit non esse faciendas imagines Dei, ita digreditur ad amplificationes, & triumphum canit, quasi probasset non licere colere, vel facere vllam imaginem. Tertiò, dico licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis senis, & Spiritus sancti in forma columbæ, vt Caietanus docet in 3. p. q. 25. art. 3. Ambr. Catharinus in lib. de cultu imaginum, Dieghus Payua libro vlt. contra Kemnitium, Nic. Sanderus in suo opere de cultu imaginum, Thomas Vvaldensis to. 3. tit. 19. cap. 155. Id verò ita probamus.

Primò, Angeli sunt incoporei, & tamen depicti & sculpti sunt in Testam. vet. Exod. 25. 3. Reg. 6. quare Deus etiam licet incorporeus pingi poterit.

Caluinus respondet, id factum esse ad pædagogiam veteris legis, nunc autem præteriisse sæculum illud puerile. At nos non quærimus quorsum facta sint, sed tantum disputamus pingi posse rem incorpoream; & sicut ad pædagogiam populi pinguntur Angeli, cur ad pedagogiam populi non poterit pingi Deus? Nam

A licet praeterierit saeculum illud, quod puerile dici poterat respectu nostri, tamen & nostrum puerile dici potest respectu futuri saeculi in caelo.

Secundò, Deus visus est corporea specie; nam Adae apparuit, *Tanquam homo deambulans in paradiso ad auram post meridiem*, Gen.3. Iacob vidit Deum, *Innixum summitate scalae*, & proinde forma corporea, Gen.28. Moyses vidit *posteriora Dei*, id est, terga & humeros, Exod.33. Isa.c.6. & Mich.3.Reg.vlt.viderunt *Dominum sedentem in solio*, ad formam hominis Regis; & Amos c.9.vidit Dominum *stantem super altare*. Deniq; Daniel c.7. vidit eum *sedentem in throno*, & describit caput & capillos eius canos, & vestimenta eius alba. Spiritus sanctus apparuit *in forma columbae*, Matth. 3. Deniq; Angeli apparuerunt frequentissimè in forma humana, Gen.18.19.& in lib. Tob. Visi sunt etiam cũ alis, vt Isa. 6.& Dan.9.& in stola candida, Matth.vlt. Luc.vlt.& Ioan.20. Quid ergo prohibet sic pingi?

B Respondet Caluin, quod Deus interdum se ostenderit in humana forma, fuisse praeludium incarnationis, columbam autem subitò euanuisse, vt indicaret Spiritum sanctũ inuisibilem esse. Sed quorsum haec? Non enim quaerimus ad quẽ finem, vel quandiu Deus apparuerit in forma corporea: sed contẽdimus posse Deum pingi in ea forma, in qua seipsum demonstrauit. Et praeterea non est verum, apparitionem Dei in forma humana semper fuisse praeludiũ incarnationis: nam interdum apparuit Deus Pater, vel Spiritus, qui tamen incarnandi non erant. B. Aug. li.2.Trin. ca.11. existimat in illis tribus viris qui apparuerunt Abrahae, Gen.18. apparuisse tres personas.Trinit. & lib. eod. c.vlt. conuincit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Dan. c.17. ibi enim legimus visum esse C *antiquum dierum in throno, qui filio hominis*, id est, Christo, regnum tradebat. & tamen nec tota Trinitas, nec Deus Pater incarnandus erat.

Tertiò, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare; nominat eius caput, pedes, brachia; tribuit illi sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur in Scriptura?

Respondent, Scripturam ideo sine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deum incorporeum esse dicit. Sed cur, quaeso, eadem Scriptura non poterit impedire errorem Scripturae? Sicut enim à Scriptura discimus, membra quae tribuuntur Deo in ipsa Scriptura, metaphoricè esse accipienda; D ita etiam ab eadem discimus membra quae tribuũtur Deo in pictura, metaphoricè esse accipienda. Et idiotae qui vident picturas & non possunt legere Scripturas, possunt, ac debent à Praelatis & Concionatorib. instrui, vt Concil. Trid. monet sess. 25. Alioqui fateor, non sine periculo exhiberi imperitis eiusmodi picturas. Hic enim tantùm defendimus, non esse in vniuersum damnandas eiusmodi imagines.

Quartò, pinguntur ea quae minus videntur posse E pingi quàm Deus, nimirum virtutes, quę non solùm spirituales, sed etiam accidentia sunt; cur ergo non poterit pingi Deus?

Quintò, homo vera est imago Dei, sed hominis potest pingi imago, ergo & Dei: nam quae est imago imaginis, est etiam exemplaris. quae enim sunt similia vni tertio, sunt etiam inter se similia.

Dicent hominem non esse imaginem Dei qua parte pingitur, id est, corpore, sed qua parte non potest pingi, id est, animo.

Respondeo, si ita esset, sequeretur hominem non posse depingi: nam homo non est homo ratione figurae & colorum, quae sola exprimuntur in imagine, sed est homo ratione substantiae, & praecipuè ratione animae, quae pingi non possunt; dicitur tamen homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis non solũ figuram & colores hominis repraesentãt, sed ipsum totum hominem, alioqui nunquam fieret vt res depicta videretur res ipsa vera. quod tamen accidit vuis quas pinxerat Zeuxis, ad quas carpendas auiculae accurrebant, teste Plinio lib. 35. cap. 10.

Ita igitur licet homo sit ad imaginem Dei ratione intellectus & voluntatis, tamen ipse totus homo intelligens & volẽs, rectè dicitur & est imago Dei: nam Gen.1. non ait Deus: *Faciamus animã*, sed, *faciamus hominẽ ad imaginẽ Dei*. & cũ Imperator quidam saeuiret in eos qui confregerant imaginẽ vxoris suae, dixit illi S.Macedonius (vt Theodoret. refert in hist. religiosa, c.43.) eum malè agere, quòd pro imaginibus suis, Dei occidat imagines. Et tamen Imperator non animas, sed homines occidebat. Si autem ipse totus homo est imago Dei, & totus homo verè pingitur; ergo imago Dei verè pingitur. Illud tamen verum est, quod sicut homo est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis; ita etiam homo pictus est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis.

Vltimò probatur ex vsu Ecclesiae. Iam enim receptae sunt ferè vbique eiusmodi imagines. Neque credibile est Ecclesiam toleraturam vniuersaliter aliquid illicitum. Adde quod Concilium VII. act.5. approbat imaginem Spiritus sancti in forma columbae; & Concil. Trid. sess. 25. admittit imagines Dei, praecipuè in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorum obseruandum est tribus modis posse aliquid pingi. Vno modo, ad exprimendam perfectam similitudinem formae, & naturae rei ipsius; & hoc modo res corporeae solum pinguntur, quae lineamentis & coloribus praeditae sunt. Et si quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum constitueret.

Altero modo, ad historiam aliquam oculis exhibendam, quomodo si quis pingere vellet expulsionem Adami de paradiso, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum atque Euam nudos inter arbores se occultantes, ac demum Angelum in forma humana gladium gestantem, & Adamum cum coniuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repraesentare Dei vel Angeli naturam, sed solùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam. & hoc modo potest Deus pingi.

Tertiò, potest aliquid pingi extra historiam ad explicandam naturam rei, non per immediatam & propriam similitudinem, sed analogiam, siue metaphoricas mysticasque significationes. Quemadmodum pingimus Angelos, iuuenes, alatos, formosos, nudis pedibus, &c. ad significandum eos semper viribus pollere, celerrimè moueri, splendore gratiae & virtutum praeditos, &c. quae vide apud Dionysium capite vltimo caelest. hierar. Hoc etiam modo pinguntur virtutes; & ipse homo, imago Dei, est huius generis tertij. non enim est inter hominem & Deum alia similitudo, quàm analogica. hoc modo pingimus Deum Patrem, cùm extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ouis, & Euangelistas repraesentamus per aquilam, leonem, bouem, & hominem; & Spiritum sanctum in forma columbae, aut linguarum ignis. Vbi tamen notãdum, non debere eiusmodi imagines multiplicari, nec tolerandum esset, quod pictores audent ex capite suo confingere imagines Trinitatis: vt cùm pingunt vnum hominem cum tribus faciebus, vel vnum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum

columbam;

columbam; ista enim monstra quædam videntur, & magis offendunt deformitate sua, quàm iuuent similitudine. Vnde etiam Ministri Hungarici in suo opere contra Trinitatem, lib. 1. c. 4. collegerũt multas formas imaginum Trinitatis, & eas tanquã monstra quædam accurate depicta ridenda proponunt, easque vocant Cerberos, Geryones, Ianos trifrontes, monstra, & idola, quibus certè occasionem blasphemandi pictores nostri dederunt.

Præterea notãdum est, errare Bartholomæum Caranzam, qui in Summa Conciliorum dicit, can. 82. sextæ Synodi, prohiberi imaginem Christi in forma agni, & Spiritus sancti in forma columbæ. At Concilium non prohibet istas imagines, sed anteponit tantùm istis imagines Christi in forma humana. Vnde in VIII. Synodo, act. 2. legitur epistola Adriani ad Tharasium, in qua laudata dicitur in VI. Synodo imago Christi in forma agni. idẽ dicit Helias in VII. Synodo, act. 4. idem Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. & præterea in VII. Synodo, act. 5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipsum videtur concludere, ipse enim dicit prohibitas esse has imagines, quia præsente veritate cessare debent figuræ: At istæ imagines non fuerunt in vsu in Testamento veteri, sed cœperunt post Christi aduentum. Imago enim agni sumpsit occasionem ex illis verbis Ioannis: *Ecce agnus Dei.* Imago autem columbæ ex illa columba, quæ apparuit super Christum Matth. 3. Occasionem errandi videtur iste auctor accepisse ex ipso canone, qui non integrè habetur in illa Synodo, sed corrigendus est error ex VII. Synodo, vbi sæpius iste ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta aduersariorum facile poterit responderi. Ad Primum posset vno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Existimo tamen Exod. 20. cum dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Et similiter Isaiæ 40. & 46. vbi Deus cõqueritur dicens: *Cui assimilastis me?* ad litteram non agi de imagine facta ad repræsentandum Deum verum, nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunque simulacris, quæ haberentur pro diis. Vult enim Deus dicere, Si vobis simulacrum ligneum est Deus, cùm ergo etiam sim Deus, sequitur, me similem esse Deo ligneo secundum vos; nam Deus Deo non posset non esse similis.

Ad Secundum dico, si Concilium illud loquitur de imagine solius Dei (vt vult Caluinus) nullam esse difficultatem, nam intelligimus Concilium de imagine Dei primi generis. At si loquatur Cõcilium de omnibus imaginibus, etiam Sanctorum, est maior difficultas, de qua infrà.

Ad Tertium, Eusebius, & Lactantius loquuntur de idolis Gentium, volunt enim ostendere, deos Gentilium fuisse homines, & probant, quia omnia idola Gẽtium sunt statuæ hominum, quorum etiam sepulchra ostenduntur. Augustinus de fide, & symbolo, loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Augustinum rectè dicit, deos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum dempsisse, & errorem auxisse; nam quidam propterea crediderunt ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec alijs, nec sibi prodesse posse, vel obesse, cœperunt Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent, & imagines non proprias, sed analogicas, nec metum amisissent, nec errorem inuenissent, quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error vllus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidie. Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra dijs poni propter eundem errorem, quia putabantur ipsa simulacra dij, vel certe dij simulacris illis similes iudicabantur. Origenes, & Damascenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad Quartum dico Primo, à Caluino iniuria reprehendi B. Gregorium; nam B. Gregorius, cum ait picturas libros esse idiotarum, non agit de imagine Dei, sed de imaginibus Sanctorum, ac potissimum de historiis depictis, quibus mysteria redemptionis continentur. Prophetæ autem, quos opponit Caluinus Gregorio, cum dicunt, lignum esse doctorem vanitatis, vel mendacii, de simulacris falsorum Deorum, non de veris Sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico Secundo, idola quidem esse doctores mendacii, quia volunt videri dii, vel certe videntur referre Deorum effigiem, cum vere non referant: At imago Dei, & Trinitatis, vt à nobis pingitur, doctor est veritatis, quia neque habetur pro Deo à nobis, neque fit ad referendam Dei effigiem, sed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad Quintum, iam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad Vltimum, pingi solent absentia, quia non videntur: Deus autem licet sit præsens, tamen non videtur, ideo pingi potest, ac si abesset. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriore; voces enim sunt propter eos, qui non intuentur cogitationes: Deus autem scrutatur renes, & corda.

CAPVT IX.

Imagines in templis rectè collocari.

ALterum Caluini dictum, quod imagines non debeant poni in templis probat ipse lib. 1. Inst. cap. 11. Primo, quia primis quingentis annis non fuerunt vllæ imagines in templis Christianorum.

Secundo, quia Concilium Elibertinum can. 36. prohibet picturas in templis fieri.

Tertio, quia non potest imago in templo, in sublimi loco statui, quin statim erigatur signum quoddam idololatriæ. Nam, vt B. Augustinus ait, epist. 49. *Cum his sedibus locantur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamuis sensu, & anima careant afficiunt infirmos animos, vt viuere, ac spirare videantur.* Item in Psal. 113. *Hoc enim facit, & extorquet quodammodo illa figura membrorum, vt animus in corpore viuens magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimum videt. &c.* Et paulò post, *Plus valent simulacra ad curuandam infelicem animam, quod os, oculos, aures, pedes habent: quam ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant*, Ibidem Augustinus dicit, in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. Confirmat etiam ex 1. Ioan. vlt. vbi Ioannes non dicit, vt caueant à cultu simulacrorum; sed à simulacris ipsis, quia nimirum non possunt haberi in templo, quin adorentur.

Quartò probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus viuis, & iconicis, atque à Deo institutis, quales sunt baptismus, qui est imago internæ sanctificationis, & gratiæ; & sacra Cœna, quæ est imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodammodo imaginibus, ita dehonestantur imaginibus mortuis, &c.

Quinto, probat lib. 4. cap. 9. §. 9. ex Epipha-

nio in epistola ad Ioannem Hierosolym. vbi dicit contra Scripturæ auctoritatem esse, quod in Ecclesia pendeat imago hominis; & loquitur de imagine, quam ipse dicit fuisse Christi, vel Sancti alicuius.

Sexto, addunt alii, quod Adrianus Imperator (teste Ælio Lampridio in vita Alexandri Imperatoris) in gratiam Christianorum templa iusserit exstrui sine simulacris.

Hæc sunt illorum argumenta, quibus tamen nihil territi, asserimus, nusquam melius, quàm in templis imagines Sanctorum collocari. Probatur Primo, quia in testamento veteri, quando Iudæi propensissimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubim, Exod. 25. & 3. Reg. 6.

Secundo, probatur ex consuetudine Ecclesiæ quæ fuit primis quingentis annis, vt appareat impudens Caluini mendacium. Tertull. in libro de pudicitia ante medium his testatur, in sacris calicibus Ecclesię Catholicæ, depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportantis ad ouile, & tam erat id commune, vt Catholici contra quos in eo libro scribit Tertullian. inde argumẽtum sumerent ad probandũ pœnitẽtiam, etiam grauium delictorum, in Ecclesia concedi. At certè calices sacri in Ecclesia, & in loco maximè sacro poni solent.

Sozomenus lib. 5. cap. 20. & Nicephorus lib. 10. cap. 30. scribunt tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templum à Christianis introductam, quod certè factum est ante annum Domini CCCCC. cum ad eum annum Sozomenus non peruenerit. Eusebius lib. 3. & 4. de vita Constantini, dicit, in templis à Constantino extructis in Palestina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum & argentearum.

Nazianzenus epist. 49. ad Olympium, conqueritur, quod ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat, & addit: *Neque enim si statuæ deijciantur, hoc nos excruciat, etiamsi alioqui excruciat, verum, &c.*

Damasus in vita Syluestri scribit, Constantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro purissimo, ad dexteram agni, statuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, statuam argenteam Ioannis Baptistæ. in Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quatuor. In VII. Synodo, act. 6. refertur, quemadmodum discipuli S. Epiphanii, templum Epiphanio erexerunt, & imaginem eiusdem in eo posuerunt.

Basili⁹ oratione in sanctũ Barlaã in fine, in ipsa cõcione ostẽdit imaginẽ sãcti Barlaam alicubi in templo depictã, & ait, gaudere se, quod melius pictores expresserint manum eius pro Christo, combustam, quàm ipse oratione descripserit: *Abeo*, inquit, *fortium Martyris factorum pictura à vobis superatus. Gaudeo tali vestræ fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignẽ luctam exactius à vobis descriptam. Video luctatorem in vestra imagine illustrius depictum.*

Gregorius Nyssenus oratione in Theodorũ, initio: *Oblectatur*, inquit, *dũ ædem, vt templũ Dei, & magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore splendido elaboratum intuetur; vbi & faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violẽtos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationẽ athletæ, certaminum præsidis Christi humanæ formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarũ interpretationes contineat, coloribus artificiose depingens, certamina atque labores Martyris nobis expressit, ac tanquam pratum amœnum & floridum, templum ornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximéque prodesse.*

In Missa Chrysostomi, quam Erasmus Latinam fecit, sic habetur: *Sacerdos egreditur è paruo ostio portans Euangelium, præcedente ministro cum lucerna, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicit, &c.*

Euodius lib. 2. de miraculis sancti Stephani scribit, in Ecclesia, vbi reliquiæ S. Stephani seruabantur, fuisse quoque imaginem eiusdem Martyris depictam, ad quam visendam frequenter homines cõcurrere soliti erant.

Prudentius in Hymno de S. Cassiano scribit, se in templo S. Cassiani vidisse super altare eius imaginem.

Erexi ad cælum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de sancto Hippolyto:

Picta super tumulum species liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

Paulinus epist. ad Seuerum, conqueritur, quòd se vna cum S. Martino in templo depingi curauerat: & rogat, vt saltem ista carmina adscribi iubeat:

Adstat Martinus perfectæ regula vitæ,
Paulinus veniam quo mereare docet.
Hunc peccatores, illum spectare beati,
Exemplar Sanctis ille sit, iste reis.

Et natali 10. S. Felicis inquit,

Sanctasque feramur in aulas,
Miremurque sacras veterum monumenta figuras &c.

Nicephorus lib. 14. cap. 2. scribit Pulcheriam Augustam posuisse in templo, quod Constantinopoli ipsa extruxerat, imaginem B. Mariæ, quam è Hierosolymis ad eam miserat Eudocia.

Valentinianus iunior admonitus à Sixto Papa (vt in vita Sixti scribunt Anastasius, qui suppleuit pontificale Damasi, Platina, & alij) posuit in Ecclesia S. Petri supra tumulum, id est, super altare B. Petri, imaginem auream Saluatoris, gemmis pretiosissimis ornatam, & duodecim Apostolorum imagines item aureas.

B. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 10 testatur, multis in locis suo tẽpore cerni potuisse Christum depictũ inter Apostolos Petrum, & Paulum: & idem dicit de historia Abrahæ mactare volentis filium, lib. 22. cõtra Faustum, ca. 73. Nõ est autem credibile Augustinũ loqui de priuatis domibus, ad quas nõ omnib⁹ patet aditus, sed de publicis locis, & locis non profanis, sed sacris; nam B. Gregorius lib. 9. epist. 9. dicit, in locis venerabilibus non sine ratione depictas imagines Sanctorum fuisse ab antiquis, vbi nomine antiquorum non potest intelligere homines sui sæculi, sed superiorum; floruit autem ipse post annum CCCCC. Ergo loquitur de Patribus qui ante annum CCCCC. floruerunt.

Denique Adrianus I. in lib. pro imaginibus, qui habetur post VII. Synodum circa finem, refert Syluestrum, Damasum, Celestinum, Sixtum, Leonem, Ioannem, & Pelagium, Pontifices templa picturis exornasse, qui tamen omnes ante annum Domini CCCCC. sederũt. Vides igitur, quàm egregiè mentiatur Caluinus, cùm ait in Institut. lib. 1. cap. 11. §. 13. in templis Christianorum non fuisse imagines primis CCCCC. annis.

Tertio, probatur ex quatuor Concilijs, duobus Orientalibus, & duobus Occidentalibus. In Oriente celebrata est VII. Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo, can. 3. renouantur decreta septimæ

Synodi.

Synodi. In Occidente celebratum est Conciliũ Romanum sub Gregorio III. quod quidem nationale fuit, sed concurrerũt ad id Concilium fere mille Episcopi. In eo Concilio damnata est hæresis Iconomachorum, imagines e templis deturbantium, sub ipsis initiis huius contentionis. Vide Sigebertum in Chronico anni DCXXXIII. Celebratum est etiam Concilium tempore Stephani, & Caroli Magni, pro eadem re, vt testatur Adrianus I. qui Stephano successit, in libro pro imaginibus ad Carolum.

Quarto, probatur ratione; nam signa sacra nusquã melius, quam in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentũ templorum melius, quam sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagẽtur inanibus cogitationibus. Præterea tẽplum est imago quædam cœli; nam Apostolus Heb. 9. comparat tabernaculum Mosaicum cum cœlo; & Chrysostomus hom. 36. in priorem ad Corinthios dicit, templum Christianorũ esse quasi regiam cœli, siue terrestre quoddã cœlum. Sicut ergo templum est imago cœli, ita decet, vt in ipso templo sint imagines eorum, qui in cœlo sunt, id est, Christi & Sãctorum. Denique, vbi melius ponentur imagines Sãctorum, quàm in domibus ipsorum, id est, in Basilicis Sanctorum, vbi reliquiæ ipsorum quiescunt.

Ad Primum argumentum patet solutio. non enim illud argumentum, sed mendacium fuit.

Ad Secundum Payua respondet, Concilium Elibertinum solum prohibere imaginem Dei, quæ pingitur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. Sed non videtur satisfacere, tum quia Concilium loquitur in genere de picturis, tum etiam quia non erat in vsu eo tempore, imò nec vnquam fuerunt in Ecclesia tales imagines, quæ sunt vera idola, vt ostendimus suprà testimonijs Origenis, Augustini, & Damasceni: Concilium autem loquitur de eo, quod fieri solebat, & interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus lib. 2. de cultu imaginũ, cap. 4. respondet, Concilium illud prohibuisse imagines in templis, quia tempus & locus id requirebat. tunc enim periculum erat, ne Gẽtiles existimarẽt, nostros adorare ligna, & lapides: ac denique periculum erat, ne in persequutionibus fuissent imagines cõtumelia affectæ à persequutoribus. Hæc solutio bona est.

Neque obstat quod quidã dicunt, hoc concilium celebratum fuisse post Cõcilium Nicænum, & proinde non fuisse periculum persequutionum; nam reuera Cõcilium hoc celebratum fuit ante Nicænum cum adhuc durarent persequutiones, vt patet ex canone 25. vbi agitur de ijs, qui adferebant litteras à Confessoribus. Solebant enim ij, qui in persequutione cõfitebantur fidem, postea dare litteras commendatitias pro lapsis ad Episcopos, & in toto ferè Concilio agitur de iis, qui labũtur ad idololatriam. Fateor tamen rationem illam canonis, *Ne id, quod adoratur, & colitur, in parietibus depingatur*, non multùm quadrare huic expositioni.

Alanus Copus in Dialog. lib. 5. cap. 16. dicit, hic prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorari cœperunt tanquam dii, & hunc esse sensum; Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adoretur & colatur vt Deus. In quem sensum accepit istum canonem B. Iuo in suis decretis par. 3. cap. 40. sed huic etiam expositioni ratio canonis non omnino quadrat; nam debuisset dici potius, ne id quod pingitur, adoretur: quam ne id quod adoratur, pingatur.

Alii ergo dicũt tantum prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Ecclesiæ, non autem ne depictæ in tabellis aut velis in Ecclesia habeãtur, & rationem esse volunt propter honorem imaginum, quia in parietibus facillime corrumpuntur, vel humore parietum, vel situ, vel alia ratione, qua ratione fuit olim prohibitum etiam, ne crux in pauimentis sculperetur, ne videlicet conculcaretur, & tum hic erit sensus; Placuit picturas in Ecclesia, id est, in ipsa fabrica siue muris Ecclesiæ esse non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, id est, ne contingat rem sacram & venerabilem, quales sunt sanctæ imagines, in parietibus esse, vbi facillime corrumpantur. Huic expositioni aptissimè conuenit ratio canonis.

Adde postremo, quidquid Concilium statuerit, magis illud Concilium esse pro nobis, quàm contra nos; nam contra nos tantum esse potest Concilium XIX. Episcoporum, quod prouinciale fuit, & minime confirmatum, & in aliis decretis videtur errasse, præsertim cum in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis velit absolui pœnitentem.

Sic enim accipio, quod ait Concilium, communionem dari, quamuis non desint, qui per communionem accipiant solam Eucharistiam. Moueor autem his rationibus. Primo, *quoniam in ipso Elibertino Concilio pro eodem accipitur reconciliatio & communio. Nam can. 69. sic legimus, placuit agere debere pœnitentiam, & sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Vbi vides idem esse reconciliare. & dare communionem, aut certè in ipsa communione includi reconciliationem. Solebant enim veteres Sacramentum reconciliationis semper coniungere cũ Sacramento Eucharistiæ. Et ideo Tertullianus & Cyprianus, & alij scriptores eiusdem antiquitatis, po eodem accipiunt communionem, reconciliationem, & pacem.* Secundo, *quia S. Innocentius in epist. ad Exuperium c. 2. Corrigens obseruationem antiquam, qualis fuit tempore Concilij Elibertini, satis apertè indicat, consueuisse pœnitentibus nonnullis, etiam in fine vitæ, negari reconciliationem. Quæsitum est inquit, quid de his obseruari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem cõmunionis exposcunt. De his obseruatio prior, durior; posterior, interueniente misericordia, inclinatior est. Nam cõsuetudo prior tenuit, vt concederetur pœnitentia, sed communio negaretur: nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, nec communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non reuocaret à lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem esse remissionem fecit temporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, iam depulso terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini misericordiã quasi viaticũ profecturis, & ne Nouatiani Hæretici negantis veniam, asperitatem, & duritiam subsequi videamur. Tribuitur ergo cũ pœnitentia extrema communio, vt homines huiusmodi vel in supremis suis, permittente Saluatore, à perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocentius, cuius verbis illud expendendum videtur, non dixisse Innocentium, concessam fuisse aliquando lapsis reconciliationem, negatam communionem: sed cõcessam pœnitentiam, negatam communionem. Concedebatur enim lapsis primo pœnitentia, id est, iniungebatur actio pœnitentiæ, deinde alio tempore reconciliatio tribuebatur. Vnde est illud August. in epist. 180. ad Honoratum, aliis baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam ipsius pœnitentiæ actionem. Porro apud Innocentium nomine pœnitentiæ non reconciliationem, sed pœnitentiæ actionem esse intelligendam, perspicuum est ex eo quod ipse dicit, petentibus pœnitentiam, & reconciliationẽ communionis cõcessam fuisse pœnitentiam, ne totum negaretur, & negatã communionem ne homines de reconciliatione securi non reuocarentur à lapsu, & quia remissionem duriorem fecit temporis ratio.*

Vbi vides apud Innocentium idē esse negari communionem, quod negari reconciliationem, & remissionem. Quod clarius adhuc perspicitur in verbis sequentibus vbi dicitur, posteriorem tempore concessam fuisse communionem, ne videretur Ecclesia imitari Nouatiani asperitatem, & duritiam, qui veniam negabat. Ex sententia igitur Innocentij negare communionem est negare veniam, & Nouatiani duritiam imitari, qui, teste Cypriano lib. 2. epist. 4. Ambrosio libro 1. de pœnitentia, c. 2. & Socrate lib. 1. cap. 23. pœnitentiam concedebat, atque ad eam hortabatur, sed reconciliationem à Deo petendam, non à sacerdotibus impetiendam docebat. Sed nihil apertius dici potuit eo, quod extremo loco adiunxit Innocentius, tribui videlicet hoc tempore cum pœnitentia communionem, vt homines in exitu de hac vita à perpetuo exitio vindicentur. Sequitur enim eos, quibus negatur communio, à perpetuo exitio minimè liberari, quod non esset consequens, si negata communione non etiam reconciliatio negaretur.

Pro nobis autem facit, quòd hinc apertè colligitur eo tempore fuisse imagines in templis, non enim diceret Concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere*, nisi iã esse cœpissent. Præterea hinc habemus, vel ipsas imagines, vel certè Sanctos, quorum sunt imagines, coli & adorari; id enim significabat illud: *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Adde quod hoc ipsum Conciliũ can. 26. indicit ieiuniũ omni Sabbato & can. 33. prohibet vsũ vxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, quorum vtrumque execrantur aduersarii nostri.

Ad Tertium dico, Augustinum loqui de simulacris præsupposito errore Gentilium. Vult enim Augustinus dicere, quando quis putat simulacrum esse Deum, & accedit, vt adoret, & inuocet ipsum simulacrũ, mirabiliter cõfirmatur, & fouetur in errore, ab ipsa membrorũ humanarum similitudine. Ita eũ esse intelligendũ probo ex verbis eius; nã in epist. 49. q. 3. ait: *Cum his sedibus collocantur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atque immolantibus attendantur ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, &c.* Vbi nota illud, *vt à precantibus attendantur* Et quod ibid. ait: *Accendente præsertim veneratione multorum, &c.* Experientia enim docet imagines quę non habentur pro dijs, neminem licet rudissimum ita decipere vt putentur viuere & spirare.

Ad illud de vasis Ecclesiæ aureis dico, Augustinũ voluisse ostendere simulacra Gentiliũ, cõtinere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiosa sint, sed ratione figuræ, quia figuram habent nostræ similem; id autem ostendit Augustinus dupliciter. Primo, quia multi dorsum conuertunt ad solem, & interim supplicant simulacro solis: non quia sol non sit longè nobilior, sed quia figura illa solis globosa, non tam facilè persuadet solem viuere & sentire, quemadmodum figura simulacri, quæ est nostræ similis. Secundo quia Catholici etiam habent in locis sacris vasa ex materia preciosa, & tamen quia deest figura humana, ne Gentiles quidem putarent ea vasa viuere vel spirare.

Dices, si Calices non putantur viuere, quia carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanã formam, si in templo sint, putabuntur viuere.

Respondeo, Augustinus non dicit, imagines humanæ formæ putari viuere: sed si putentur, putari propter formam, non propter materiam. Non ergo Augustinus dicit, imaginem in Ecclesiam non fuisse, sed solum formam humanam simulacrorum, multum valere ad fouendum errorem in ijs, qui simulacra pro dijs colunt. Ad confirmationem dico, Ioannem loqui de Idolis. Sic enim est in Græco: φυλάξατε ἑαυτὰ ἀπὸ τῶν εἰδώλων, ex quo textu Latinum

A intepretari textum licet.

Ad Quartum dico, Primo, Caluinum rectè imitari suos maiores; nam etiam antiqui Iconomachi dicebant, nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi Eucharistiam, quæ est imago corporis Domini. quibus Catholici respõderunt in VII. Synodo, act. 9. to. 3. Eucharistiam non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cum ipsum Domini corpus reuera sit. Secundo dico, imagines viuas & mortuas non esse inter se contrarias, sed alias iuuari ab aliis, vt ostendimus. Denique imagines Sanctorum non rectè vocari mortuas. Imagines enim vita, est repræsentatio: Illæ ergo sunt mortuæ, quæ nihil repræsentant.

B Ad Quintum, Thomas Vvaldensis, tom. 3. tit. 10. cap. 157. dicit; Epiphanium propter hæresim Antropomorphitarum tunc vigentem hoc fecisse: alii dicunt, Epiphanium loqui de imagine hominis profani, quæ ibi honorabatur instar imaginum Christi & Sanctorum, ita respondet Marianus Victorius in annotatione ad hanc epistolam. cõmunior & verior solutio est, verba illa esse supposititia, quod patet.

Primo, quia post finem epistolæ ista adiecta sunt; epistola enim plane finita erat, vt apparebit legenti.

Secundo, quia hæretici Iconomachi non obiecerunt hunc locum Catholicis, cum tamen obiecerint omnia dicta patrum, quæ vllum colorem habere poterant, vt patet ex VII. Synodo, act. 6.

C Tertio, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act. 6. conuincit duo alia similia loca Epiphanii scriptis fuisse inserta ab hæreticis.

Quarto, quia vt ibidem dicitur, discipuli Epiphanii in eius templo imaginem eius posuerunt, quod certe non fecissent, si eorum præceptor dixisset, id esse contra Scripturæ auctoritatem.

Quinto, quia tempore Epiphanij Basilius, Nyssenus, & alii viuebant, qui imagines in templis laudabant.

Sexto, quia sententia illa; esse contra Scripturæ auctoritatem pẽdere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cum sit ineptissima, nusquam enim id legitur prohibitũ, imo

D cõtrarium legitur, vt patet de imaginibus Cherubin in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

Septimo, quia Gregorius l. 9. epist. 9. dicit, nullum vnquam Episcoporum ante Serenum Massiliensem, fregisse imaginem Christi vel Sanctorum.

Octauo, quia B. Hieronymus in epist. ad Pammachium, contra Ioannem Hierosolymitanum, totam ferè hanc epistolam Epiphanij à se Latinam factam recitat, & tamen non meminit huius veli.

Nono, quia nec stylus conuenit cum reliqua epist.

Ad illud de Adriani templis sine simulacris, dico,

E Adrianum iussisse fieri templa sine simulacris Gentilium: Christiani enim nolebant orare in tẽplis Gẽtilium, quia plena erant idolis. Ideo Adrianus iussit eis fieri tẽpla sine eiusmodi idolis. Vnde idem Lampridius ea simulacra ibidẽ appellat numina, numina autem non vocantur imagines, nisi proponantur adorandæ pro dijs.

CAPVT XI.

Imagines vtiles esse etiam extra historiam.

POstremum Caluini dictum, quod imagines sine notatione historiæ, non sint vtiles, est manifestè falsum; nam ipse non probat vllo argumento non esse vtiles, & nos probare possumus esse vtiles pluribus modis. Primo, quia Deus in templo suo iussit fieri imagines Cherubim, sine vlla historiæ notatione, Exod. 25. & certe non sine caussa.

Secundo,

Secundo, quia semper Christiani habuerũt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cum tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi tres imagines factæ leguntur. Prima est, quam Christus ipse linteo faciei suæ admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Euagrius lib. 4. ca. 26. & Metaphrastes in vita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum factum Edessæ per hanc imaginem, vt ibidem scribit Euagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis huius imaginis ex Edessa Constantinopolim.

Secunda est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis Christo erexit, testis est Eusebius li. 7. hist. c. 14. qui eam se vidisse asserit. meminit eiusdẽ Sozomenus l. 5. c. 20. Damascenus li. 1. de imaginibus, & Theophylactus in c. 9. Matth.

Tertia est, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quæ à Iudæis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, c. 4. Et quamquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasij: tamen certum est esse antiquissimi auctoris; quandoquidem citatur tanquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

Præter has Christi imagines extant etiam B. Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur, quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum. Nicephorus lib. 14. hist. cap. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertullianus libro de pudicitia, meminit imaginis Christi in forma pastoris ouem ferẽtis in humeris suis depictæ in sacris calicib. vt suprà diximus. Ælius Lampridius in vita Alexãdri Seueri refert Alexandrũ Imperatorẽ in suo larario imagines Christi & Abrah. habuisse. At certè credibile est, eũ à Christianis didicisse, quemadmodũ Christus pingi deberet. Eusebius lib. 7. histor. cap. 14. dicit, passim consueuisse pingi imagines Apostolorum, & se multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epistola de inuentione sanctorum Geruasij & Protasij, quæ apud Suriũ extat, dicit se cognouisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulum, ex imagine picta quam apud se habebat.

Chrysostomus oratione in S. Meletium, dicit Meletij imagines adeo celebres fuisse, vt etiã in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietib. atque vbique alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consueuisse imagines sancti Simeonis.

Augustini tempore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 10. vbi dicit, passim inueniri imagines Christi inter Petrum & Paulum depicti. multa alia testimonia Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorum multorum Patrum, vide in VII. Synodo act. 4. & lib. 3. Damasceni Apologetico in fine. Addes etiam præter ista, omnia illa quæ paulò antè nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

Tert. probatur ab vtilitatibus. Prima est instructio & eruditio: melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura, cuius vtilitatis meminit S. Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & S. Gregorius Papa lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist.

Dices, Historiæ quidem depictæ instruunt, at non imagines solitariæ.

Respondeo, etiam solitarias imagines, vt à Christianis pinguntur, semper continere quasi per compendium aliquam historiam, nam cum pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cœlum, &c. Sic etiam Sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clauibus, Laurentius cum craticula, Andreas cũ cruce, &c. Martyres omnes cum palma, Sancti omnes cum diademate, ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium quid illi quos veneramur egerint, quidue passi sint.

Secundo, vtiles sunt imagines, quamuis solitariæ, ad charitatem erga Deum, & Sanctos fouendam, & augendam. Qui enim diligit, libẽter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Seuerus Sulpicius, quia vehementissime Sanctum Paulinum diligebat, nec tamen poterat apud eum semper esse, rogauit eum per litteras, vt imaginem suam ad viuum expressam ad se mitteret, cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epist. 8. ad Seuerum, se nondum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideò nolle mittere. Gregorius quoque lib. 7. epist. 53. mittens Secundino imaginem Saluatoris, dicit se scire eum imaginem cupere, vt in amore ipsius domini recalesceret.

Tertia vtilitas est excitatio ad imitandum. Explicatur prolixè hæc vtilitas in VII. Synodo, act. 6. extrema, de eadẽ loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quàm vehementer iuuenẽ quendam conspecta tabella, in qua pictus erat Iupiter, stuprum inferens Danaæ, ad simile flagitium perpetrandum prouocarit. Contra verò Naziãzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. Synodo, act. 4. dicit impudicam mulierem, cum ad quendam euocata veniret, in ipso limine cõspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde confusam erubuisse, & pœnitentia ductam redijsse domum suam.

Quartò, vtiles sunt imagines, quia conseruant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum, & simul in angustiis docent, nos habere patronos, quos inuocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines S. Simeonis, vt ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

Quinta vtilitas est confessio fidei, dum enim diligimus & honoramus imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorum fidem, & doctrinam, & Sanctos mores; & simul nos detestari omnem impietatem, & idololatriam, contra quam ipsi vsque ad mortem pugnauerunt, & nunc præcipuè testamur, nobis non placere nouitates Lutheranorum, & Caluinistarum, dum id religiosè veneramur, quod illi sacrilegè destruunt.

Sexta, est honor Dei & Sanctorum: nemo enim vnquam dubitauit, quin erigere statuas, vel imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. Certè Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. hanc præcipuam fuisse caussam iudicat, cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Neque obstat, quod ait hoc ex Gentilium consuetudine natum: non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine, qua soliti erant statuas erigere iis, quos honore dignos iudicabant, quamquam in eo postea errarent, quod sceleratis etiam hominibus & falsis diis eas erigebant.

CAPVT IX.

Proponitur quæstio de cultu imaginum, cum argumentis aduersariorum.

DEmonstrauimus hactenus imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, alijsque sacris locis collocari posse: sequitur nunc controuersia de cultu, vtrum videlicet eiusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controuersia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit. Vnam eorum qui dicebant, imaginibus deberi diuinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategoros, id est, Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani, tanquam idolorum cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Seuerum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum cæteris suis idolis, teste Ælio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturæ testimonijs, quæ prohibent ne cultum Deo proprium tribuamus creaturæ.

Alter error priori cõtrarius est eorum, qui nullum omnino honorem imaginibus Sanctorum deferri patiuntur. Refert hunc errorem Damascenus in lib. de hæresibus in fine, & est eorum omnium, quos recensuimus in secundo capite disputationis, qui quidem cõtendunt, non esse vllo modo colendas imagines, propter hæc argumenta.

Primo, quia Scripturæ vtriusque Testamenti seuere interdicunt cultum simulacrorum, Exod. 20. Deut. 4. Rom. 1. &c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehẽdere cultum, qui tribuitur simulacris tanquam dijs: Caluinus lib. 1. Instit. cap. 11. §. 9. & 10. conatur ostendere etiã Iudæos & Gentiles non habuisse simulacra pro dijs, sed in simulacris Deum verum coluisse: & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum vllo modo communicari cum imaginibus, & certe si Deus non debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, non essent tamen colendi imaginibus. Quod Iudæi non habuerint simulacra pro dijs, sed Deum verum in idolo coluerint, probat Caluinus, quia Exod. 32. populus dicebat de vitulo aureo: *Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Vbi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Ægypto, & ibidem Aaron indicturus diẽ festum in honorem vituli aurei, iussit præconis voce dici: *Cras solemnitas Domini est.* Vbi in Hebræo illud, *Domini*, est יהוה Et Iud. 17. mulier quædam ait: *Sanctificaui, & vouí Domino mille & centum argenteos, vt faciam sculptile atque conflatile.* Vbi etiam pro, *Domino*, est nomen proprium Dei veri, יהוה.

Quod autem Gentiles coluerint Deum verum in idolis; probatur Primo ex Augustino in Psal. 113. qui refert Gentiles respondere solitos, cum accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. Item ex eo, quod Gentiles mutabãt simulacra pro arbitrio, nec tamen deos mutabant. Item, quia vni Deo plura simulacra erigebant, nam vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicabãt. Denique, quia noua idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se nouos Deos facere.

Secundo, adducunt Concilia tria, Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacono, lib. 21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum CCC. XXXVIII. sub Constantino Copronymo, teste Paulo Diacono lib. 22. rerũ Romanarum: vtrumque definiuit imagines abolendas. vtriusque acta prolixè referunt Cẽturiatores, Cent. 8. cap. 9. Tertium fuit Concilium Francofordiense,

A in quo reprobata fuit VII. Synodus, quæ imagines retinendas censuerat, ita referunt Ado in Chronico anni DCC. XCV. Abas Vrspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. Hincmarus Remensis libro cõtra Episcopum Iandunensem, cap. 20. & Ioannes Auentinus in historia seu annalibus Boiorum, lib. 4. Rhegino lib. 2.

Porrò Magdeburgenses Cent. 8. c. 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta decem contra imagines, & soluunt argumenta 44. Nicænæ Synodi, & respondent ad XI. testimonia Patrum, quæ allata fuerant pro imaginibus à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quàm solutiones sunt meræ nugæ; nunquam enim ea Nicæna Synodus exstitit, vt infrà suo loco dicemus.

B Tertio, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Caluinus lib. 1. Institut. c. 11. duo deducit. PRIMO, Nicænum Concilium fuisse statim refutatum ab Orthodoxo Principe. SECVNDO, in Concilio illo Nicæno manifestam impietatem definitam, nam, vt ex libro Caroli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati: prodiit iste liber anno M. D. XLIX. addunt Cẽturiatores Cent. 8. c. 9. col. 645. exstare alium librum adhuc acriorem cõtra imagines Ludouici Pij, si tamen credere dignum est.

Quarto, adducunt Patres, nam Irenæus lib. 1. cap. 24. ponit inter hæreses Carpocratis, quod coleC ret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæres. 79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem B. Virginis circum ferunt & colunt. Ambrosius de obitu Theodosij: *Inuenit*, inquit, *Helena Crucem Domini, Regem adorauit, non lignum vtique, quia hic Gentilis est error, sed adorauit illum, qui pependit in ligno.* Hieronymus in cap. 3. Danielis, *Cultores*, inquit, *Dei imagines adorare non debent.* Augustinus de moribus Ecclesiæ, cap. 36. *Noui*, inquit, *picturarum adoratores*. Gregorius li. 7. epist. 54. & 109. & lib. epist. 9. dicit imagines adorandas non esse. Alia quædã testimonia adducuntur ab Iconomachis, in VII. Synodo act. 6. & ibidem refelluntur, sed facilia sunt.

Quinto adducũt exemplum Ezechiæ 4. Reg. 18. qui confregit serpentem æneum, quia coli iam D cœperat.

Sexto, adducit Caluinus experientiam, quæ docet paulatim in cultu imaginum irrepere superstitionem, & errorem quo putatur imagini alligata Diuinitas Nam cur alioqui vna imago Christi vel Mariæ magis frequentatur, quàm alia? cur precaturi ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cùm habeant domi suæ forte meliores & pulchriores?

Septimo, adducunt aliquot ratiunculas, nam imago, inquiunt, nõ est capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus ac rationis expers. Item imago non est sancta ratione ligni, aut ferri, aut marmoris, aut alE terius cum suis materiæ, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum, aut alterius rei, quæ in ipsa sit, cur igitur colitur? Denique homo est imago Dei, & tamen non solet adorari: quantò minus igitur ligna & lapides adorandi erunt, licet imaginem Dei, aut Sanctorum referant?

Atque hæc sunt illorum præcipua firmamenta, quibus respondebitur intrà c. 13. nam cæteras nugas Magdeburgensium libenter omittam, indignæ sunt enim quibus respondeatur Christus, inquiunt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunt colendæ, Egregiè scilicet. Item si imagines necessario colendæ essent, soli diuites sal-

uarentur

uarentur, qui eas emere possunt. Item Christus non dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit; ergo honor imaginis non refertur ad exemplar; quod quidem nō argumentari, sed ludere est.

CAPVT XII.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

NOS cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorum honorandas esse, modò tamen (vt in Concilio Trident. sess. 25. declaratur) in imaginibus nō collocetur fiducia, nec ab eis aliquid petatur, nec in eis inesse credatur vlla Diuinitas, sed solùm honorentur propter eos, quos nobis repræsentant. Quæ sententia probatur; PRIMVM, testimonio Scripturæ habemus tria genera testimoniorū. Primò ea testimonia, quæ expressè agunt de imaginibus, nimirum Exod. 25. de Cherubin propitiatorii. Et Num. 21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubin super arcam existentes Exod. 25. necessario adorabantur ab iis, qui arcam adorabant. Imo Hieronymus in epist. ad Marcellā, vt migret Bethleem ideo dicit Tabernaculum fuisse veneratum à Iudæis, quia ibi erant Cherubin. Serpens quoque æneus non poterat non honorari, cū in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutē miseris in se aspicientibus adferret. Vnde Augustinus lib. 3. Trinit. c. 10. loquens de quibusdā signis, quæ venerationem tanquam religiosa merentur, ponit pro exēplo serpentem æneum. Præterea tam de imaginibus Cherubin quàm de imaginibus serpentis, quod honorari debuerint, patet ex regula B. Augustini lib. 3. Doctrin. Christ. c. 9. vbi dicit, signa vtilia diuinitus instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad prototypum transit. Fuisse autem illas imagines Cherubin & serpentis à Deo institutas, & vtiles, certū est. Iam vero, si licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiā Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram habemus Ioannis tertio,) cur non potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis?

Deinde, habemus alia testimonia, quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter solā relationem ad Deum, vt Psal. 95. *Adorate scabellum pedum eius.* Matt. 5. *Nolite iurare per cœlū, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius.* Vbi nota, iuramentum esse actum religionis, quo honoratur primario Deus, secundario id, per quod iuratur. Prohibet ergo Deus iuramenta sine debitis circumstantiis, per cœlum & terram, ne contumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colenda sunt.

Vltimum genus testimoniorum est corū, quæ docent creaturas dici sacras, vel sanctas propter relationem ad res sacras, Exod. 3. *Locus in quo stas, terra sancta est;* propter Angeli scilicet præsentiam. Exod. 12. dicitur dies Paschæ dies sancta & venerabilis, propter significationem, & quia dedicata erat cultui diuino. Exod. 28. dicuntur vestes Sacerdotum sanctæ, propter eandem caussam. Isaiæ 11. sepulcrum Christi gloriosum. Timot. 3. dicuntur Scripturæ sacræ litteræ: *Ab infantia,* inquit, *sacras litteras nosti.* Cur litteræ illæ dicuntur sacræ, nisi quia signa sunt rerū sacrarum? nec solum litteras, sed etiam verba ipsa prolata, venerari consueuimus, præsertim nomen Iesus; & Euangelium audimus stantes detecto capite, imo etiam luminibus accensis; quamuis in meridie, vt Hier. probat lib. in Vigilantium: at imagines Christi & Sanctorum sunt etiam institutæ ad significandas & repræsentandas res sacras, cur ergo eas honorare non liceat? nam rem sanctam esse hoc ipso quod sancta est, venerabilem, patet ex illis verbis Exod. 12. *Dies prima erit sancta, & septima eadem religione venerabilis.* Vbi vides pro eodem accipi, rem sanctam & religiose venerabilem.

Secundo, probatur ex Conciliis Ecclesiæ, Habemus in primis Can. 82. VI. Synodi, vbi dicuntur imagines venerabiles, tametsi enim isti canones non sint firmæ auctoritatis, tamen iste canon semper receptus fuit ab Ecclesia, & testatur vt nimirū vsum Ecclesiæ antiquæ. Deinde habemus Synodum Romanam sub Greg. III. Episcoporum fere mille, pro imaginibus celebratam, anno DCC.XXXIII. iuxta Sigibertum in Chronico. Item Synodum habitam in villa Gentiliacensi, anno DCC.LXVI. iuxta Sigibertum, vel DCC. LXVII. iuxta Adonem, in ea de imaginibus actum, & admoniti Græci, vt cum aliis piis de imaginibus sentire vellēt, vt Paulus Æmilius testatur lib. 2. Rursus aliam Synodum pro imaginibus Romæ celebratā sub Stephano III. anno DCC. LXVIII. iuxta Sigibertum, cuius Synodi meminit aliquoties Adria. in lib. de imaginib. ad Carolum.

Post annum deinde DCC. LXXXVIII. septima Synodus act. 7. definiuit, imagines esse venerandas, non quidem cultu latriæ, sed honore illo, quo etiam prosequimur sacras litteras, sacra vasa, &c. Testis Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras, &c. Est autem hoc cōcilium eiusmodi, vt nullo modo dubitari possit, quin generale & legitimum fuerit. Nam habuit imprimis legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexādrinæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, necnō Patriarcham Cōstantinopolitanum omnes consentientes, vt ex subscriptoribus patet. Præterea adfuerūt Episcopi CCC.L. teste Cedreno. id est, plures quàm in prima, secūda, vel tertia Synodo generali. Præterea consensit Imperator Constātinus. Ad hæc disputatum est acriter, & diu allatis in medium Scripturis, Cōcilijs, & Patribus. Si ergo vllum est Cōcilium generale legitimum, certè hoc est.

Neque obstat, quod contrarium dicantur statuisse Concilia Constantinopolitana præcedentia & Francofordiense sequens. Nam etiam si illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent Nicæno; quia hoc plenarium & generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula August. lib. 2. de Baptismo, c. 3. Concilia particularia plenarijs sine dubitatione cedere debere. Fuisse autem illa tria particularia, patet nam in Constantinopolitano sub Leone non fuerūt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchæ, excepto Germano Patriarcha Constantinopolitano, qui tamen non consensit, & ideò depositus fuit.

In Concilio Constantinopolitano sub Cōstantino Copronymo non sunt vocati, nec adfuerunt nec per se, nec per Legatos Romanos, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus Patriarchæ, sed solus Pseudoepiscopus, quē hæretici deposito S. Germano Patriarchā fecerunt. Testantur hæc Cedrenus, & Zonaras in vita Cōstantini Copronymi, & ipsi etiam Magdeburgēses Cent. 8. c. 9. col. 551. & Paulus Diaconus, qui tunc viuebat, lib. 22. rerum Romanarum.

Denique Francofordiense omnium iudicio particulare fuit, & (si verum est, quod Centuriatores dicunt adfuerunt quidem Legati Romani Pontificis, sed Synodo assensi non sunt.

Ad hæc accedit, quod ex euentu colligitur Nicænum fuisse legitimum, nā solùm illud tandem obtinuit, imagines enim in tēplis permanserunt, & suum honorem in Ecclesia semper habuerunt; imò etiam

ſolius huius Concilij acta extant, reliqua tria mox euanuerunt,& ſolum in hiſtorijs aliqua eorum memoria ſeruata eſt,quod idem accidit primo Nicæno. Fuerunt enim plurima Concilia celebrata ab hæreticis contra Nicænum I ſed ipſa cum ſuis erroribus euanuerunt,ſola fides & can. Nicæni ad nos peruenerunt. Habemus præterea VIII. Synodum generalem,act.vlt.can.3.& Synodum Tridentinam,ſeſſ.25.

Tertio,probatur ex Patribus,Baſilius in Iulianum, vt citat Adrianus Papa in epiſt. ad Imperatores in VII. Synodo, act. 2. *Hiſtorias*, inquit, *imaginum illorum honoro,& palam adoro,hoc enim nobis traditum à Sanctis Apoſtolis,non eſt prohibendum,&c.*

Chryſoſtomus in liturgia: *Sacerdos*,inquit,*ad imaginem Chriſti caput inclinat.*

Ambroſius ſerm.10.in Pſ.118. *Qui*,inquit,*imaginem coronat Imperatoris, vtique illum honorat, cuius imaginem coronauit,& qui ſtatuam contempſerit Imperatoris,Imperatori vtique feciſſe videtur iniuriam,&c.*

Auguſtinus lib.3.Trinit.c.10.loquens de ſignis ſacris;quales ſunt imagines,litteræ,& Sacramenta: *Sed quia*, inquit, *hæc hominibus nota ſunt, quia per homines ſiunt,honorem tanquam religioſa poſſunt habere, ſtuporem tanquam mira non poſſunt,&c.* Vbi nominatim ponit ſerpentem æneum inter ea,quæ merentur honorem religioſum. Item lib.3. de doctrina Chriſtiana, cap. 9. dicit,eos ſeruire ſub ſignis,qui honorant vtilia ſigna,nec ſciunt quid ſignificent, quales erant olim Iudæi:qui autem venerantur vtilia, & ſciunt quid ſignificent,dicit eos non tam honorare ipſum ſignũ quàm rem ſignificatam, & ideo liberos eſſe. Quod autem imagines Sanctorum ſint vtilia ſigna diuinitus inſtituta, & proinde veneratione digna tã à ſeruis,quàm à liberis, patet ex lib.2. de doctrina Chriſtiana,cap.25. vbi dicit, picturas,& ſtatuas,pertinere ad ſuperflua inſtituta hominum, exceptis illis,quæ ob finem bonum ſuo loco, & tempore proponuntur ab eo,qui habet auctoritatem. Tales autem eſſe Chriſti, & Sanctorum imagines, certiſſimum eſt. Denique lib.10. Confeſſ.cap.34. reprehendit pictores,& ſimiles artifices, quod neceſſarium, & moderatum vſum, & piam ſignificationem longè aliquando tranſgrediantur. Vbi admittit quaſdam eſſe picturas neceſſarias, quaſdam etiam piam ſignificationem habentes, & proinde venerabiles.

Paulinus natali 10.S.Felicis,de imaginibus in templo depictis, ſic ait:

Miremurque ſacras veterum monumenta,figuras.

Vbi cum ſacras vocat figuras,honorandas etiam docet,res enim ſacræ omnes honorandæ ſunt.

Gregorius lib. 7. epiſt. 5. ad Ianuarium Epiſcopum Caralitanum,loquẽs de imagine B. Mariæ & Cruce, quæ poſitæ fuerãt in Synagoga Iudæorum, quas iubet inde auferri *His*, inquit, *hortamur affatibus vt ſublata exinde cum ea qua dignum eſt veneratione,imagine,atque cruce,de beatis,quod violenter ablatum eſt reformare.* Et li.7.epiſt 53.ad Secũdinum,docet imaginem ſacram honorandam etiam proſtratione ad terram,non tamen vt Deum: *Et nos* inquit,*non quaſi ante Diuinitatem ante illam proſternimur,&c.*

Damaſcenus lib.4.c.17.de fide,dicit eſſe Apoſtolicam traditionem, cultum crucis & imaginum.

Præterea crucẽ, id eſt,crucifixi imaginem fuiſſe in Eccleſia ſemper honoratam,certiſſimum eſt. Nam Lactantius in carmine de paſſione Domini.

Flecte genu, inquit,*lignumque crucis venerabile adora.*

Et Sedulius,lib.5.carminis Paſchalis.

Neue quis ignoret, inquit,*ſpeciem crucis eſſe colendam.*

Ambroſius oratione de obitu Theodoſii: *Sapienter*, inquit, *Helena egit quæ crucem Chriſti in capite Regum leuauit,& locauit,vt crux Chriſti in Regib' adoretur.* Et libro de incarnationis Dominicæ Sacramento. c.7. *Numquid*, inquit, *cum in Chriſto imaginem Dei, crucemque veneramur,diuidimus eum?*

Hieronymus in vita Paulæ: *Proſtrata*,inquit,*ante crucem,quaſi pendentem Dominum cerneret, adorabat.*

Athanaſius, q.16. ad Antiochum, dicit,Chriſtianos imaginem crucis colere potius; quã lãceæ, vel columnæ,& ſimiliũ inſtrumentorum paſſionis Dominicę,quia ſi Gẽtiles accuſent nos,quod colamus lignum,poſſumus mox ſeparare duo ligna crucis ab inuicem, & eo modo ſublata figura crucis, conculcare duo illa ligna,vt oſtendamus nos non ligna,ſed imaginem crucifixi venerari. Denique Patres teſtãtur,Chriſtianos ſemper accuſatos à Gẽtilibus,quod colerent crucem,quæ eſt imago crucifixi.

Tertullianus in Apologet.c.16.dicit,Chriſtianos appellatos religioſos crucis: neque ipſe hoc negat eſſe verum. Minutius Felix in Octauio reſpondet Gentilibus obiicientibus adorationem crucis. Nec obſtat,quod ipſe dicit: *Nos crucem neque adoramus,neq; optamus*;nam loquitur de adoratione propria Deo, de qua accuſabantur. Interim ex obiectione cõſtat, crucem aliquo modo honoratam à Chriſtianis. Iulianus apud Cyrillũ,l.6. idem obijcit. At certe nunquã Gẽtilibus in mentẽ veniſſet,vt noſtris obijcerẽt adorationẽ crucis,niſi vidiſsẽt primis illis,& ſãctiſſimis Chriſtianis crucem ſummę venerationi fuiſſe.

Ridicula eſt autem reſponſio Magdeburgenſium, qui ex Concilio Francofordienſi Cent.8.c.9.in fine dicunt,noneſſe eãdem rationẽ crucis, & imaginum aliarũ;nã Chriſtus nos redemit crucenõ imagine. Iſta enim reſpõſio primo iugulat ipſos Centuriatores:ipſi enim non admittunt crucẽ poſſe honorari. Deinde imperita ſolutio eſt,nã Chriſtus non redemit nos iſta cruce,quam modo auream,modo argẽteam,modo lapideam, modo depicta in tabula, vel ſignatã in aëre veneramur,ſed illa vna lignea, cuius imago eſt, quam veneramur. Nec enim habemus vbique crucem illã Chriſti verã,& multo minus eam veteres habebant tẽpore Tertulliani,& Minutij,cũ poſtea repertam eſſe conſtet tẽporibus Magni Cõſtantini. Magis autem redemit nos Chriſtus corpore ſuo,quam cruce lignea. Quare ſi licet venerari imaginem crucis,multo magis imaginem corporis.

Argumentum Quartum, à miraculis. Deus enim per imagines Chriſti, & Sanctorum,multamiracula operatur,ex quo intelligim' placere illi,vt imagines honorentur. Illuſtre in primis eſt, quod Euſebius refert lib.7.hiſt.c.14. vbi teſtatur,ex baſi ſtatuæ Chriſti æneæ,ab Hæmorroiſſa poſitæ apud Paneadẽ herbam quandam omnibus incognitã oriri ſolitam, quæ vbi creuiſſet vſque ad fimbriã imaginis Chriſti, eãque attigiſſet,vim haberet omnes morbos depellẽdi,quod etiam refert Theophil.in c.19. Matt. Addit Sozomen.l.5.c. 20. de eadem imagine aliud miraculum,quod videlicet cum Iulianus Apoſtata ſtatuam Chriſti inde amouiſſet, & ſuam in eodem loco poſuiſset,mox ignis de cœlo ſtatuam Iuliani diſcerpſit,& caput à reliquo corpore diuulſit, plane ad eum modum,quo olim accidit idolo Dagõ.1.Re.5.

Non eſt autem prætereundum hoc loco inſigne mendacium Centuriatorum. Quod enim Iuliani ſtatuæ accidit,id illi tribuunt etiam ſtatuæ Saluatoris. Sic enim loquuntur Cent. 4. cap. 13. col. 1447. *Videtur*, inquiunt, *etiam ea fulmine confracta eſſe vt extaret teſtimonium, ſuperſtitionem illã, qua ſtatuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.* Et ibidem ſuperſtitioſam vocant herbæ illius vim, quæ morbos omnes curabat. At cum dicunt, imaginem Chriſti fulmine

di fectam, mentiuntur apertissime cōtra fidem omnium historicorum. Cum autem miracula testatissima Christi, superstitioni Diabolicæ adscribūt, imitantur Scribas, & Pharisæos, qui eiusdem Christi miracula in Beelzebub fieri calumniabantur.

Multa alia miracula per imagines à Deo factas legi possunt apud ipsos Magdeburgenses Centur. 6. & seq. cap. 13 qui tamen respondent ad hoc argumentum ex libris Carolinis, nō sequi, imagines esse adorandas, quia miracula faciunt. Multa enim sunt alia per quæ Deus miracula facit, quæ tamē non adorantur. Nam Helisæus per aquas Iordanis curauit leprā Naaman. Christus sputo curauit cæcum; nec tamen adoramus aquam, vel sputum, quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos iudicamus.

B Respondeo, spectandum esse finem miraculorum: id enim, quod miraculo cōfirmatur, Dei testimoniū habet. Iam Helisæus, & Christus non adhibuerunt aquam, vel sputum in miraculis, vt aquam, vel sputum honorarent, sed vt ostenderent, ille quidem se esse Prophetā Dei, iste autem se verum Dei Filium. Similiter homines mali non faciunt miracula, vt se ac vitam suam commēdent, sed fidem. quare non ipsi, sed fides, quam prædicant, veneranda est.

Miracula autē per imagines facta, ideo facta sunt, vt probarent, ac sancirent imaginū cultū. Nam cur, quæso, ignis cœlestis discerpsit statuā Iuliani, nisi vt vindicaret iniuriam factam statuæ Christi? et cur ab imagine à Iudæis confossa, sanguis prodiit, qui infirmos plurimos curauit, vt est apud Athanasium lib. de passione imaginis Domini, Gregorium Turonēsem de gloria Martyrum, cap. 21. Rheginonem in C Chronico anni DCCC. IV. nisi vt ostenderet se honorare id, quod Iudæi contumelia afficiebant?

Præterea beneficia, quæ per imagines à Deo cōferuntur, cur illis duntaxat conferuntur, qui imagines honorant, & qui existimant Deo placere cultū imaginum? Nam illud miraculū factum Edessæ per imaginem Christi, vt refert Euagrius, lib. 4. c. 26. factum est in salute eorum, qui Christi imaginem venerabātur. Scribit etiā Zonaras in vita Michaelis Balbi, cū Leo Armenius imagines persequeretur, filium eius Sabbatium Constantiū, qui mutus erat, accessisse ad statuam S. Gregorij Nazianzeni, & sāctum ipsum D mente precatum, loquendi vsum diuino miraculo recepisse. At si cultus imaginum esset idololatria, Deus certe tū maxime idololatriæ fauere visus fuisset. Scribit Paulus Diaconus, li. 21. rerum Romanarum, cum Iconomachus quidam conspecta statua B. Virg. lapides in eam iecisset, eamque comminuisset, per quietem virginem ipsam ab eo visam terribiliter his verbis cōminantem: *In caput tuū hoc fecisti*. Deinde paulo post eundem lapide percussum, atque ita contritum esse, vt ipse statuam comminuerat.

Argumentum Quintum duci potest à simili, hoc modo: Homo dignus est veneratione, quia imago Dei est, ergo & cæteræ imagines Christi, vel Sanctorum E dignæ sunt veneratione, quod enim vni imagini conuenit, quia imago est, id necessario omnibus imaginibus conuenit. Esse autem hominem venerabilem quatenus Dei est imago, Cyrillus, & Augustinus testantur.

Cyrillus Catechesi 12. sic ait: *Imago lignea terreni Regis honoratur, quanto magis rationalis imago Dei?* Aug. epist. 203. ad Maximum Episcopum Donatistarum, explicat, cur in titulo epistolæ dixerit: *Honorabili fratri*, & ait se non honorare Episcopatum eius, sed honorare imaginem Dei, quam in illo sciebat esse cum homo esset.

A Respondent Magdeburgenses ex lib. Carolino, argumentum nihil cōcludere, cum non sint similes depictæ imagines hominis, vt imago Dei est; imago enim Dei est in mente, similitudo autem inter hominem, & picturas est in exteriori figura. Imperite; nam argumentum procedit à simili proportione. Vt enim homo se habet ad Deum, cuius est imago, ita se habet pictura ad Christum, cuius est imago: si ergo homo ideo est honorabilis, quia est imago rei honorabilis, certe etiam imago picta est honorabilis, quia imago est rei honorabilis.

Respondent Secundo, hominem non adorari saltem religiose sed solum ciuiliter. At licet homo, vt Rex, vel Imperator honoretur ciuiliter, tamen homo, vt imago Dei religiose honoratur; caussa autem cur honoretur sacra res est, quemadmodum, qui honorat hominem, quia sanctus, vt Propheta, vel Sacerdos, vel Episcopus est, certe religiose honorat, non ciuiliter, vt supra diximus.

Argumentum Sextum, item à simili, imago Regis est venerabilis ciuili quodā honore, ergo imagines Christi & sanctorum sunt honorabiles cultu religioso. Et confirmari potest hoc argumētum ex insigni fraude Iuliani Apostatæ, quam describūt Gregor. Nazianzenus oratione prima in Iulianum. Paulus Diaconus in vita Iuliani, & alii; erat in more positum, vt imagines Imperatorum ab omnib⁹ adorarentur, id quod etiam Christiani faciebant, quippe qui sciebant solū ciuilē adorationē illam fuisse, qualē etiam ipsi Imperat. licet Ethnico deferebant. Iulia. igitur, vt cogeret Christianos saltē per errorem adorare idola, iubebat suam imaginem ita depingi, vt simul pingeretur Iupiter de cœlo coronā, & purpurā Imperatori deferens; pingerentur etiam Merc. & Mars in Imperatorem respicientes, vt eo modo indicaret, se sapientem, & fortem esse. Itaque seipse inter Deos depictum proponebat, vt Christiani de more venerantes imaginem Imperatoris, simul venerarentur imagines falsorum Deorum. Monet autem Nazianzenus fuisse venia dignos Christianos simpliciores, qui non aduertebant dolum, nec putabant se adorare aliud, quàm Regis imaginem.

Respondent Centuriatores loco notato, non esse hæc similia, quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis, qui non potest esse simul vbique in toto regno: Deus autē vbique est præsens. At in primis non quærimus, cur adoretur imago Regis, sed ex eo quod adoratur, colligimus, recte adorari imaginem Christi. Præterea Christus, vt homo, non est vbique, nec Sancti sunt vbique. Denique falsum est, imagines Principū non adorari præsente Principe; imo sicut contumeliam facere imagini grauius peccatū est præsente Principe, quàm absente; ita etiam honorare imaginem præsente Principe, res est illi gratissima.

Argumentum Septimum à contrario: Imago est capax iniuriæ, & contumeliæ, ergo & honoris, atque cultus. Euseb. lib. 9. hist. c. 10. scribit in dedecus Maximi, imagines eius fuisse, vel deiectas, vel atris coloribus fœdatas. Idem de imaginibus Domitiani scribit Suetonius.

Theodosius quoq; (optimus alioqui, & sapientissimus Princeps) cum Antiocheni imaginem vxoris eius deiecissent, ita iratus est, vt parū abfuerit, quin totam Antiochiam euerterit. Extant de hac re duæ orationes Chrysostomi, id est, secunda: & tertia ad populum Antiochenū, quibus deplorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide etiam Theodoretum, li. 5. c. 19. historiæ. Deniq; Iulianus Apostata Christi statuam nō deiecisset, nisi eo modo Christo

iniuriā fieri credidisset. Neq; Deus Iuliani statuam fulmine percussisset, nisi ab eo iniuriam accepisset, & nisi ad Iulianũ cōtumeliā id pertinere visum esset.

Argumentum Octauum, idola Gentium merito execramur, & confringimus, & hinc laudatur valde Theodosius, quod, teste Theodor. lib. 5. c. 20. historiæ, iusserit idola vbique destrui. at certe id non fit, nisi ratione significationis, quia sunt imagines falsorum Deorum: igitur è contrario imagines Christi, & Sanctorum, quia res vere bonas, & sanctas significant, honorabiles sunt.

Argumentum Nonum, ab improbitate Iconomachorũ, & pietate eorum, qui imagines colunt, & coluerunt. Nam Iconomachi, vt ostendimus 2. ca. disputationis, fuerunt omnes, aut Iudęi, aut Samaritani, aut Mahumetani, aut Necromantici, aut manifeste hæretici, quos impios esse negare nemo potest. At qui imagines defenderunt, fuerunt sancti viri, & docti, vt Gregorius, & Adrianus summi Pontifices, Germanus, & Tarasius Episcopi Constantinopolitani, Ioannes Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Aurelianensis, Paulus Diaconus, & alij pii doctique viri omnium consensu. Non est autem credibile, Deum per hostes suos potius, quàm per amicos, & sanctos Ecclesiam docere voluisse.

Quid, quod ipse etiam Diabolus odit imagines; nam vt in Prato spirituali, ca. 45. legimus. Eremitæ cuidam conquerenti, quod spiritus fornicationis illum vexans, cum illo consenuisset, nec abscedere vellet, apparuit Diabolus, ac promisit se discessurũ, si is imaginem B. Virginis, quam in cubiculo habebat, non amplius se veneraturum polliceretur. Sed forte Diabolus fingit odiũ in imagines, vt homines decepti magis eas colant. At si ita est, cur Diabolus tam sæpe per Iudæos, & Mahumetanos procurauit imaginum euersionem & confractionem?

Argumentum Decimum, ab infelici exitu Iconomachorum, & felicitate eorum, qui imagines defenderunt. Nam in primis tēpore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematæ fuerunt, orta est pestilentia tam grauis, vt Constantinopoli trecenta hominũ millia interirent. Vide Chronicũ Matthæi Palmerij, anno DCCXLI. Item eadem occasione amisit idem Leo, & successores eius imperium Italiæ, nec vnquā amplius recuperare potuerunt. Vide Zonaram, & Paulum Diaconum in vita eiusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi iusserat, non superuixit vnum annum, cum tamen XXX. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitauit.

Tempore Constantini Copronymi inauditæ calamitates Orientem inuaserunt; nam terręmotus ingentes integras vrbes deiecerunt, & multa millia hominũ occiderunt. Item pestis grauissima orta est, ita vt vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficerent sepeliendis hominibus. Et ne dubitaretur quam ob caussam ista acciderēt, simul vbique in vestibus hominum, in velis sacris, indumētis sacerdotalibus diuinitus existebant cruces paruæ, quasi oleo designatæ: Deus enim indicare volebat, velle se vbiq; conspici crucis imaginem, quam Constantinus Copronymus eo tēpore omnino obliterare contendebat. Ad hęc tam horribile frigus accessit, vt mare Pōticum ad cētum milliaria congelaretur, essetque glacies profunditatis XXX. cubitorum, cui superuenit nix, quæ etiam in glaciem versa est, ad altitudinem XX. cubitorũ super aliam glaciem XXX. cubitorũ. Paulo post cœpit solui glacies, & fragmēta ingentia instar magnorum mōtium, vel insularũ, magno impetu discurrebant, quædā etiam ad Constantinopolim allisa partē mœnium, & vicinas domos euerterunt. Testatur autem Paul. Diacon. se vidisse hæc omnia. Eodem anno tanta siccitas postea fuit, vt flumina, fontes, putei fere omnes siccarentur; ita vt omnes intelligerent, & dicerent propter impietatem in Deum & Sanctos, quam exercuerant Iconomachi, omnia ista fieri.

Denique obstinatus Imperator Constant. ita periit, vt in morte clamaret, se adhuc viuum igni inextinguibili traditum cōburendum. Testis Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. È cōtrario Pipinus, & Carolus filius eius, qui cum Ro. Pont. imagines defendebāt, ad regnum, & imp. prouecti felicissime vixerunt, & regnauerunt, vt ex iisdem auctorib. patet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVperest iam, vt argumenta aduersariorum soluamus. Ad Primum Caluini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, id est, cultum imaginum, quæ habentur pro Diis, vel per quas coluntur tanquam Dii, ii qui vere non sunt.

Ad probationem illam, qua Calui. conatur ostendere, Iudæos, & Gentil. adorasse Deum in idolis; dico in verbis Caluini cōtineri multa mendacia. Primum est, quod Iudæi, & Gentiles non vocauerint Deos sua idola; nam l. 1. c. 11. §. 10. Instit. obiiciens sibi responsionem Catholicorum, ait: *Non vocamus,* inquiunt, *nostros Deos nimirum imagines: deinde respondent, Neque ille, aut Iudæi, aut Gentiles olim vocabant, & tamen Prophetæ passim illis fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant. At si Iudæi non vocabant idola suos Deos, vnde est illud Exo. 32. Fac nobis Deos qui nos præcedant? & isti sunt Dij tui Israel? Vnde illud Micheæ, Iudic. 18. Deos meos quos mihi feceram, abstulistis? Et 3. Reg. 12. de duobus vitulis Hieroboam, Ecce Dij tui Israel.*

Quod autem simulachra ab Ethnicis vocarentur Dii, nemo nescit, qui aliquid in Poetis, vel etiam Oratorib. legerit. Sed vn⁹ locus nunc sufficiet ex Danielis 5. *Bibebant*, inquit, *vinum, & laudabant deos suos, aureos, & argenteos, æreos, ligneosque & lapideos.* Et alter ex lib. Sap. cap. 13. *Appellauerunt deos opera manuum suarum.* Poterátne clarius Scriptura diuina Caluini mendacium redarguere?

Secundum mendacium est, quod Iudęi, cum fecerunt vitulum aureum, non sint obliti Deum verum. Nam plane è diametro pugnāt verba Caluini cum verbis Scripturæ. Caluinus enim lib. 1. c. 11. §. 9. sic ait: *Nec tam incogitantes erant Iudæi, vt non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Ægypti.* At Scriptura Deut. 32. *Deum*, inquit, *qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Et in Psal. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & obliti sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hierem. c. 2. *Ambulauerunt post vanitatem, id est, post idola, & non dixerunt: vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti?* Quid clarius?

Tertium mendacium est, quod Iudæi in omnibus suis idolis Deum vnum, & verum colere voluerint. Sic enim ait Caluinus li. 1. c. 11. §. 8. *Deum quidem esse nouerant, cuius virtutem experti erant. Sed à præeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducem.* Et §. 9. ait, *Deum æternum Iudæi, vnum verumque cœli ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasi erāt se colere.*

At hoc esse mendacium probabo. Primo, quia si Iudæi volebant tantum signum corporeũ, non erat opus, vt facerent vitulum; nam habebant nubem, &

columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat, non ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quærebant.

Secundo, quia nulla caussa reddi potest, cur potius vitulum fecerũt, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant Apim de quo Cicero, lib. 1. de natura Deorum, & Augu. lib. 18. de Ciu. Dei, c. 5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo quia viderant in Ægypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illũ, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

Tertio, quia Iosue, c. vlt. datur optio Hebræis, an velint seruire diis alienis, quibus seruiunt Thare, & Nachor idololatræ, an idolis Amorrhæorum, an Deo Israel? non ergo in idolis adorabant, vel putabant se adorare Deũ Israel. Nam alioqui potuissent respondere ineptam esse opinionem illã, quãdoquidem in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare, ac Nachor Deum verum colerent. Idem cõfirmatur ex 3. Reg. 18. vbi Elias dicit: *Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal est Deus, sequimini illum.* Vbi clare opponitur Baal Deo vero. Quando ergo Iudæi colebant idolũ Baal, certe non colebant Deum verum. Adde illud Deut. 32. *Immolauerunt Dæmonijs, & non Deo, dijs quos ignorabant.* Adde etiam, qui falso accusarentur Iudæi seruisse Diis alienis, si in idolis semper coluissent Deum verum. At, inquies, quomodo ergo de vitulo dicitur, Ex. 32. *Hi sunt Dij tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Quomodo etiã ibidem de vitulo dicitur: *Cras solennitas Domini* יהוה *est?* Et Iud. 17. *Sanctificaui hoc argentum Domino, vt faciam idolum?* Ad Primum respõdeo, significari illis verbis, putasse Iudæos beneficium liberationis de Ægypto se accepisse, non à Deo Mosis, sed ab Api Deo Ægyptiorum. Ad Secundum & Tertium, duplex solutio est. Vna Caietani in c. 32. Ex. quod vere nomen ipsum Domini tribuatur à Iudæis idololatris idolo, & hoc forte significare Scripturam, Sapient. 14. cum ait: *Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt.* Nullum enim Dei nomen est incommunicabile, præter hoc יהוה, nam cætera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

Dices, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israel, non ergo potuit communicari. Respondeo, forte Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, non putasse hoc esse nomen propriũ, sed appellatiuum. Forte etiam communicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Ægyptij vocare solent Nilum, suum Iouem; & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles; de sapiente, hic est noster Cato: Ita Iudæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה, habebat sibi Moses suum.

Altera solutio est Abulensis, Caietani, & aliorum in c. 16. Iud. qui dicunt duo genera idolorum fuisse apud Heb. Vnum sine nomine certi Dei quale fuit idolum Mich. Iud. 17. & forte vitulus aureus, quem fecit Aar. Ex. 32. & renouauit Hieroboam, 3. Reg. 12. nõ enim Scriptura vocat vitulum Deum Moloch vel Baal, &c. sed semper ait: *Hi sunt Dij tui Israel.*

Alterum genus fuit, cum certo nomine, vt Baal, Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3. Re. 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiliter posse de primo genere admitti, quod Iudæi in idolo putauerint se colere Deum verum. Cæterum in hoc etiam nos errasse grauissime, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo diuinã vim inesse credebant: tum etiam, quod imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi idolo similẽ. Ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verũ, sed re vera non colerẽt, nisi figmentum suum. Quẽadmodum Manic. dicebãt se colere Deum Patrem, & Fil. eius Christum: sed quia per Deum intelligebãt lucem corpoream, per Christum accipiebant solem istum corporeum; nihil habebant Dei, & Christi, nisi solum nomen.

Quod autem Iudæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundum hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideo faciebãt Deum in forma vituli quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore; inde enim existimabant, summum Deum esse vitulum illum, & hoc etiam modo Iudæi vere obliuiscebãtur Dei, licet non putarẽt se eius obliuisci. In idolis autem secundi generis adeo certum est Iudæos, nec coluisse nec putasse se colere Deum Israel, vt id fateatur etiam Pet. Mar. Calu. in c. 17. Iud.

Quartum mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Calu. li. 1. c. 11. parag. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hæc ille. Licet autẽ aliqui non fuerint stupidi, vt putarent idola lignea, vel lapidea esse deos; tamen plurimi ita stupidi erãt, vt vere crederẽt ipsa idola viuere & sentire, & Deos esse. Neque erat hæc tanta stupiditas quantam Cal. videri vult. Nam mouebantur Ethn. ad credendum idola esse deos propter quatuor caussas. Primo, quia id eis dicebatur à Pontificibus suis. Secundo, quia videbant totum fere mundum id credere. Tertio, quia diaboli opera interdum idola mouebantur, & loquebantur, & futura prædicebant, seu potius moueri, & loqui videbantur: nam re vera diabolus ea mouebat, & in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa vere moueri, & loqui. Solita vero idola loqui, patet ex c. 21. Ezec. & c. 10. Zacha. & ex l. 1. c. vlt. Valerij Maximi. Quarto, quia erant forma humana prædita: & qui videt sua mẽbra sentire, & viuere, facile persuadetur viuere, & sentire etiam sibi similia, præsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcunque fuerint caussæ, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse deos, & proinde mentiri Caluinum.

Igitur credidisse idola esse deos probo. Primo, ex Scriptura; nam omnes Prophetæ laborant, vt doceant idola aurea, & argentea nõ esse deos, & probãt quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isa. 46. Dauidem Psa. 113 & Ps. 134. & Abac. 2. sed præcipue epistolam Hieremiæ Baruch. 6. vbi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum sit vobis; quia nõ sunt Dij.* At certe stulti essent Prophetæ, si id refellere conarentur quod nemo assereret. Præterea Act. 19. de Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt dij, qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse deos eos qui manibus fiunt. Præterea Hiere. 2. & Sapien. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem inuocat, aut orat simulachrum, inquit August. in Ps. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

Secundo ex Patribus; Augustinus libro 3. de doctrina Christiana, c. 7. *Fateor,* inquit, *altius demersos esse, qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei.* Et infra: *Illi simulacra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum.* Et epist. 49. ac in Psa. 113. dicit, Ethnicos multos putasse ipsa simulacra viuere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorum membrorum.

Tertullianus in Apolo. c. 12. dicit, deos gentilium plura pati, dum fiunt ab artificibus, quàm patiantur Christiani cum occiduntur, quod eos nolint adorare.

Euseb. lib. 5. præparat. c. 15. *Triginta*, inquit, *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus, ego autem multo plures lapideos, atque ligneos homines creatores esse video.*

Denique Cyprianus, Lactant. Arnob. Minutius Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alii, qui scribunt contra Gentes, rident Ethnicos, quod ligna, & lapides pro Deo colant. Et quid est, quod ait Horatius, lib. 1. serm. Satyr. 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus faceret scamnum, anne Priapum,
Maluit esse Deum?

Nec solum Poetæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt; nam Hermes Trismegistus apud August. l. 8. de Ciuit. Dei, c. 23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magica alligantur Dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, spiritus autem inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et Arnobius, lib. 1. contra Gentes: *Venerabar*, inquit, *ô cæcitas, nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis fabricatos*. Et infra: *Tanquam inesset vis præsens, adulabar, & beneficia poscebam*. Et infra: *Deos esse credebam, ligna, lapides, ossa, aut huiusmodi rerum habitare materia.*

Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, cum negat, Ethnicos habuisse idola pro diis.

At, inquit, Ethnici, mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen deos mutabant. Respondeo, Ethnicos eadem stultitia qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominū.

Sed rursum, ait Caluinus, vni Deo multa simulacra ponebant. Respondeo, Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putasse absurdum, si vnus Deus cœlestis, vt Iupiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, multa idola eiusdem nominis.

Denique addit Caluinus, Ethnici nouas imagines sacrabant, nec tamen putabant se nouos Deos facere. Respondeo, falsum esse, non putasse Gentiles, se nouos Deos facere, saltem terrestres.

Quintum mendacium est, li. 1. Instit. c. 11. §. 10. *Prophetæ*, inquit, *passim Iudæis, & Gentilibus fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant, tantum ab ea quæ quotidie ab iis fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quod Deum in ligno, & lapide carnaliter venerabantur.*

Hoc est maximum, & perniciosissimum mendacium. Nam in primis Iudæi, & Gentiles immolabāt idolis, vt patet de Iudæis Exod. 32. & alibi, de Gentilibus 1. Corinth. 10. & alibi. & hanc Scriptura vocat fornicationem: Christiani autem nunquam imaginibus immolàrunt.

Præterea Iudæi & Gentes, vel idola putabant Deos, vt ostendimus, vel certe in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quod autem Gentiles in idolis colerent creaturas pro Diis, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Diis, homines mortuos, quos, & ipsi mortuos esse credebant, sed non facile audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius, lib. 1. c. 14. & 15. vbi etiam refert, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. Et Augustinus, lib. 8. c. 26. de Ciuit. Dei, probat Paganorum Deos homines fuisse, & lib. 18. cap. 5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, vt taceretur Serapidem fuisse hominē, imo & pœnam capitis constitutam iis, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cum tamen vere hominem fuisse, & mortuum, ac sepultum constaret.

Idem probat Cypria. initio libri de Idolorum vanitate, & Eusebius de præparatione Euangelica li. 2. cap. 7. & Tertullianus Apolog. c. 11.

Alii non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Diis colebant. vt patet ex Hermete apud Aug. li. 8. de Ciui. Dei, c. 23. Quāquam dæmones nō solum inuitati magicis artibus, vt Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabāt, & se supponebant pro mortuis hominibus, vt in loco eorum adorarentur, vt docent B. Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & B. Aug. lib. 8. de Ciuit. Dei, c. 24. & l. 22. contra Faustum, c. 17. & idem patet ex eo quod dæmones assumpserūt sibi nomina, vel idolorum, in quibus residebant, vel hominū mortuorum, quorum vice colebantur. Adiurati enim, & rogati nomen, quidā dicunt, se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos, &c. alii Iouem, aut Mercurium, aut Apollinem, &c. vt obseruarunt Origenes, l. 6. contra Celsum paulo ante medium, Euse. li. 4. præpar. c. 6. Lactant. li. 2. c. 16. & Sulpitius in vita B. Martini hoc idem Scriptura testatur, cum Deut. 32. dicit: *Immolauerunt dæmoniis, & non Deo.* Et Psal. 95. *Dii gentium dæmonia, &c.* Et 1. Cor. 10. *Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo.*

Alii nec simulacrum, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebāt, sed partes mūdi; nam in idolo Apollinis colebant solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouis ætherem, &c. vt referunt Euseb. lib. 3. præpa. cap. 2. & Aug. in Ps. 113. & l. 4. de Ciuit. Dei, c. 10. & l. 7. de ciui. Dei, c. 5. & seq.

Alij denique, nec ipsas corporeas mūndi partes in idolis colere se dicebāt, sed animas earum partium, id est, Solis, Lunæ, Terræ, &c. vt referunt Euseb. l. 3. c. 3. præpar. & Aug. loco citato. Sed omnes isti, vt patet, creaturas pro creatore coluerunt: nisi quis ita desipiat, vt homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehendit, quod adorauerint creaturam pro creatore: quod sane Catholici, nec faciunt, nec fecerunt vnquam, cum imagines, nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum secundum.

AD Secundum argumentum ex Conciliis. Dico in primis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet Primo, quia non adfuit Romanus Pontifex, nec per se, nec per legatos, vt ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna II. Act. 6. patet. Porro regula est Ecclesiastica Concilii I. Nicæni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari, vt præter alios refert Socrates li. 2. c. 13. Secūdo, quia non consenserunt vlli Patriarchæ, nec per se, nec per legatos, vt ex iisdē auctoribus patet. Tertio, quia omnes auctores, qui de Conciliis general. scribunt, vt Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Nicetas, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado, Sigebertus, Abbas Vrspergensis, & alii, ista Concilia Constantinopolitana, vel non numerant inter Concilia Ecclesiæ, vel aperte reprehendunt.

Dico Secundo, etiamsi legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium, & vere generale, id est, secundum Nicænum.

Est autem hic notandum Conciliū istud Constātinopolitanū falso vocari Ephesinum III. à multis recētioribus, vt ab eo, qui edidit Concilia in quadā

admonitione

admonitione præmissa VII. Synodo & ab auctore summæ Cōciliorū in principio VII. Synodi, à Sixto Senēsi, l.5. Biblioth. sanctæ, annot. 246. & ab aliis. Caussa erroris fuit, quia Cōcilio isti profano præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nā quod vere non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod incertum habetur Act. 6. Nicæni Concilij.

Notandum Secundo, Caluinum, & Magdeburgenses imprudenter laudare Conciliū Constātinopolitanum prędictum; nam illud Concilium etiamsi de imaginibus impie sensit, tamen de cultu, & inuocatione Sanctorū, & de meritis operū recte sensit, & anathema dixit iis, qui id docent quod nunc Caluinus, & Magdeburgenses docent. Nam c. 15. anathematizat eos, qui nō inuocant B. Mariā, Can. 17. eos, qui non colunt, & non inuocant Sanctos cæteros, Ca. 18. eos, qui non credunt Deum redditurū vitam æternam pro meritis operum secundū iustā iudicii sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Nicæno II. Act. 6. & eosdem fideliter recitant Magdeburgēses Cent. 8. c. 9. ex quo sane perspici potest eorū incredibilis, vel stupiditas, vel impudentia; qui id laudant, à quo anathematizantur.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipue nituntur aduersarii, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, nō esse magnifaciēdum; nam sine dubio illi anteponendū est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine cōtrouersia à summo Pontifice approbatum, nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursus approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. parte, ca. 147.

Dico Secundo, si verum est quod dicunt Centuriatores Cent. 8. c. 9 col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse, nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum, & legatos eius. At certum est Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex, nullius esse auctoritatis, vt patet tū ex Gelasio in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnauerit.

Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet: nā (vt ex Carolinis libris patet) Synodus Francofordiēsis decreuit iudicium vltimū controuersiarum ad Romanum Pōtificem pertinere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodū VII. quia existimauit sine auctoritate Romani pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordiensis, testimonio Magdeburgensium, seipsam destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicūt, Synodū Nicænā ab Adriano confirmatam; Cōcilium autem Francofordiēse reprobat Synodū factam sine Papæ auctoritate, ergo iudicio Magdeburgensium nō est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi. Denique ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitū, vt imagines tollātur à templis, sed vt in tēplis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi è templis imagines tollūt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiense decretū? Ex quo etiā refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Cōcilio Francoford. decretum, vt imagines delerentur. At è contrario Synodus Francofordiensis testimonio librorum Carolinorū, Hincmari, & ipsorū Magdeburgēsium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Præterea res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur nō esset factum? Quis enim resisteret in Occidētali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? Non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt, Imo Ionas Aurelianensis tanquā rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

Tertio dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi. Nam antiqui auctores non sibi constant, nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cum nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines; at cum dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ pro imaginibus adorandis. Vbi cum nominat Constantinopolim, & dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum. Cum autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum illam celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam vero Hincmarus Remens. ca. 20. lib. contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso fere tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi dānatam Synodum, quæ Niceæ conuenerat sine Papæ auctoritate. Vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimon. lib. 4. ca. 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. scribunt in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino, & Irene, vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se.

Multi autem historici recentiores dicunt in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Greci VII. generalem dicebant. ita Platina in vita Adriani. Blondus decadis secundæ, l. 1. Sabellicus, li. 8. Ænead. 8. Paulus Æmil. c. de gestis Francorum. Propter hanc cōfusionem Alanus Copus Dialog. 4. & 5. docet, in Synodo Frācofordiensi solum dānatam Synodum Cōstantinopolitanā hęreticam: Nicænam autem non solum nō damnatam, sed etiam confirmatā: quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

Primo, quia libri illi Carolini, licet falso inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Synodi Francofordiensis. id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt. quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit vere Nicęna II. dubitari non potest, si legantur, vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

Secundo, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alii passim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulo durius.

Tertio, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopol. contra imagines, certe meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicænæ vere septimę. At non meminerunt vllius Concilii VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt.

Neq; obstat, quod libri Carolini, & Abbas Vrspergensis, & Aimoinus dicunt reprobatam Synodum Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum, vel lapsu memoriæ, vel imperitia posuit Constantinopolim pro Nicæa; nam alioqui cum dicat Synodum celebratã in prouincia Bithyniæ, vbi Nicæa est non Constantinopolis; satis indicat, se de Nicæa loqui. Et similiter Abbas, & Aimoinus cum dicant Synodum celebratam sub Constãtino, & Irene, clare demonstrãt, se loqui de Nicæna Synodo etiamsi per errorem nominet Constantinopolim. Neq; etiam obstat, quod Hincmarus, & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactã sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana: Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat. Auctor autem eorum librorũ hoc mendaciũ finxit cum aliis multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neq; obstat vltimo quod Platina, Blondus Sabellicus, & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nã in primis isti omnes recentiores sunt. Denique quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorũ dictis; nam in Synodo Francofordiẽsi duæ Synodi reprobatæ fuerũt, nimirum Constantinopolitana cõtra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro. Et fortasse hæc est caussa, cur antiquorum historicorũ aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cũ dicunt Synodum Græcorum reprobatam in Cõcilio Francofordiensi. Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi vere reprobatam Nicænam II. Synodum, sed per errorem, & materialiter, eo modo prorsus quo olim Synodus Ariminensis damnauit homoousiõ. Nam auctor librorum Carolinorũ imposuit Synodo, duoq; mendacia illi obtrusit: Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani.

His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & merito, Nicænam Synodum tanquam profanam, & illegitimam. Quod illa duo fuerint persuasa Cõcilio, patet ex ipsis libris Carolinis, nam in præfatione diserte habetur hoc modo: *Allata est in medium*, (scilicet in Synodo Francofordiæ) *quæstio de noua Græcorum Synodo quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum, ita vt Deificæ Trinitati seruitium, aut adorationem non impenderent anathema iudicarentur. qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere renuentes contempserunt, atque consentientes condẽnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Cõstantinus Episcopus Constantiæ Cypri in Concilio Nicæno, anathema dicens iis, qui nõ adorant imagines eo cultu quo adoratur sanctissima Trinitas. En clare primũ mendaciũ. Idem auctor clare docet, ad summum Pontificẽ pertinere iudiciũ controuersiarũ fidei, & ideo Synodum illam pro adorãdis imaginibus nihil valere, quod põtificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicũt reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat imagines esse adorandas, sine dubio per illud, *adorãdas*, intelligunt adorandas cultu latriæ: nam ipsi quoq; docent imagines esse venerandas, & tamen execrantur illã Synodũ, quæ iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni DCXCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo crucẽ osculari, & adorari solitã. Et in Chronico anni DCCXVII. vocat imaginem venerãdam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosi. Catholicus Imperator. Rhegino, lib. 1. Chronici sub finem, agnoscit crucis adorationem, & deturbationẽ imaginum per Leonem Iconomachum factã scelus appellat. Ioan. Auent. l. 4. Annalium dicit, Carolo Magno Imperatore designato imaginem eius in templo ab omni populo veneratam ipso præsente Abbas Vrsperge. in Chronico, inuehitur in Leonẽ Isaurum, & Constantinum Copronymum propter imaginum deiectionem, eosq; vocat impios, & Antichristi præcursores, & è contrario Gregor. Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum; Imperat. excommunicauit, &c.

Quod autẽ vere mendacia sint, quod Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quod decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est; nã in ipso Cõcilio Nicæno II. Act. 2. recitantur Epist. Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani. Deinde quod ad cultum attinet, in prima actione Basilius Ancyranus qui antea fuerat hæreticus, cum resipisceret, & confessionẽ Catholicam ederet, toto Cõcilio audiente, & probãte dixit, se imagines quidem colere, non tamen latria, cum ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constãtiæ Cypri in VII. Synodo, Act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam cæteri Act. 4. & 7.

Neq; mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tã manifesta mendacia obtruserit Synodo Fracofordiẽsi de Nicæna Synodo paulo ante habita; nam si nunc Magdeburgenses, & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus plane, vt Deos, cum tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concil. Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, diserte clamãt contrarium: quid mirum si idem confictum sit de Synodo Græcã, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequẽtissimum fuit, & legitimum, errare potuit. Respondeo, potuit errare, & errauit, non in iuris, sed in facti quæstione. Et præterea non mirum, si errare potuit; nam non consensere Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt: Papa autem non solum non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum lib. Carolinorum.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum tertium.

Qvod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suæ constituunt: Dico eos libros, neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur Primo, quia extat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur libros istos ab aliquo hæretico cõpositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui extat in 3. to. Concil. cum aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest; qui multa ex hoc libro nomine Adriani in 4. partem sui decreti transtulit.

Secundo, constat ex historiis Græcorum, & Latinorum, vt Zonaræ, & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon

ri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices, Gregor. III. Adrianum I. & Leonem III. A defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos tandem Imperium transtulisse, ea de caussa præcipue, quod Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur, cum è contrario Frācorum Reges in fide antiqua constātes essent: Quomodo ergo verisimile est Carolum Imperatorem eadem hęresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus.

Igitur, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Frācis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, vt Leonem per litteras ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* B Et infra in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo Leo suffectus est, vir reuerendus, & honorabilis, qui cum se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato; nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impijs Ecclesiæ Cōstantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cū Francis fecit.*

Tertio, scribit Ionas Aurelianensis, lib. 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tēpore Ludouici Pij Caroli filii) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum, toto tēpore quo vixit Carolus nunquam fuisse ausum mutire, idemque ibidem, virum pijssimum, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæresim suā prædicare; si defensores imaginum Carolum, vt pium, ac sanctum venerabātur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere? C

Quarto, scribit Paul. Æmili. lib. 2. histor. Franc. necnon Rhegino in Chronico in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinnum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci Legatis præsentibus confutasse. Ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Cōcilium, quod Romæ Step. Papa celebrauit contra eundem Græcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur D Magdeburgenses, Cent. 8. c. 9. col. 570.

Quinto, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis, & carminibus, imo ex ipsis rebus gestis, Carolū & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Extat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo nō minus eleganter, quàm pie descriptum apud Platinam, cuius est initium:

Hic, pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor,
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir cui vita, Deus, pietas, lex, gloria, Christus:
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infra: E

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur Carolum alterius religionis, ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cum eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Deniq; certum est Carolum hominem Græce, & Latine peritum, prudentem, & ingeniosum fuisse; libri autem isti, homines barbari, imperiti, leues, ac pene stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbem nouissimam in Bithynia esse dicit, cum nemo nesciat esse in Thracia, nisi forte, quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit, deinde Concilium pro cultu imaginum Constātinopoli celebratum asserit, cum tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. & quod grauius est, per calumniam, & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant: quale est illud quod Eucharistia sit imago corporis Christi; quod non solum Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Vnde accipit Caluin. alterius mendacii occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant vnam solum imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum, Pseudocarolus Nicænæ Synodo attribuerat, Caluino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Cæterum ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula (nimirum à Concilio Nicæno) gaudeant, & exultent qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt*; quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt diserte in actione septima declarauerit non veram latriam, sed honorariam tantum adorationem imaginibus deferri.

Accedat Postremo, quod liber iste, tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia; prodiit enim repente in lucē, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus; nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta, atque indicia fraudum.

Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarii obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri diserte oppugnat omnia fere dogmata Caluinistarum; aperte enim docet ad Romanum pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersiis fidei, & eum non à Conciliis, sed à Deo ipso primatum habere; idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orādum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisq; benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistia vere esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum, ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios. Si ergo volunt nos credere huic auctori, cum docet, Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cum asserit tam multa, quæ iam enumerauimus.

Quod si etiam constaret Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cū Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici, & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam, vt recte ait Damascen. ora. 1. de imaginibus: *Christus non commisit Ecclesiam Regibus, & Imperatoribus, sed Episcopis, & Pastoribus.*

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum quartum.

AD Quartum argumentum ex testimoniis Patrum ordine respondeamus. Irenæus lib. 1. ca. 24. non arguit Carpocratem, quod imaginem Christi haberet, sed quod eam coleret eo modo quo gentes colunt idola, nimirum sacrificiis, vt clarius explicant Epiphanius hæresi 27. & August. hæresi 7. & præterea quod imaginem Christi, & Pauli eodē

loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis, & Aristotelis. Epiphanius similiter hær. 19. A reprehendit Collyridianos, non quod imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent.

Iam Ambrosius, quando ait, oratione de obitu Theodosij: *Helena crucem inuenit, Regem adorauit, non lignum vtique qui est error Gentilium, &c.* vult dicere, crucem non adorari propter se, sed propter Christum qui in ea pependit. Licet enim ipsum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum est, sed quia Christum crucifixum repræsentat. Vnde Ambrosius ibidem sic ait: *Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regum leuauit, & collocauit, vt crux Domini in Regibus adoraretur.*

Porro Hieronymus, in cap. 3. Daniel. cum dicit eos, qui Deum colunt, non debere statuas adorare; B loquitur de statuis Regum, qui habebãtur pro Diis, & quorum statuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Augustini de moribus Ecclesiæ, cap. 36. dico; Primo, forte eum loqui de idolis gentium, cum ait: *Noui picturarum adoratores.*

Dico Secundo, eum forte loqui de quibusdam, qui imagines Sanctorum superstitiose colebant, ita vt accederent ad idololatriam; nam fuisse aliquos Christianos, qui imagines quasi Deos adorarent, testatur Damascen. in fi. libri de hæresibus.

Dico Tertio, Augustinum scripsisse eum librum in primordijs cõuersionis suę ad fidem Catholicam, C & ideo offensum quibusdam ritibus, putasse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus excusauit omnino ab idololatria. id quod ostendimus cum ageremus de reliquiis; nam in eodem loco dicit, eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epulas cadaueribus, & inde vocat eos sepulcrorum adoratores: & tamen l. 8. de Ciuit. Dei, c. vlt. dicit, eos qui id faciunt, non offerre mortuis epulas, sed solum ponere cibos super tumulos Martyrum, sperantes eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.

Ad loca Gregorij dico, Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines coluntur vt dii. Vt patet ex epistola ad Secundum l. 7. epist. 53. *Scio*, inquit, *quod imaginẽ* D *Saluatoris non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, &c.* Quod autem reliqua veneratio debeatur imagini ex sententia Gregorii, patet ex li. 7. epist. 5. *Sublata*, inquit, *qua dignum est veneratione, imagine, atque cruce, &c.*

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum quintum.

AD Quintum de serpente æneo confracto ab Ezechia; respondeo non mirum esse, si id E Ezechias fecerit. Hebræi enim illi adolebant incensum, vt Deo, nam etiamsi adolere incensum non sit necessario sacrificiũ, cum videamus in Ecclesia etiã non sacerdotes incensum offerre, idque non solum Deo, sed etiam populo: tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum, & proinde sacrificium tunc videtur fuisse. vide 3. Reg. 12. & 2. Paral. 26.

Præterea Hebræi obliti significationis, propter quem serpentem erexerat Moyses, honorabãt illum propter materiam, quomodo cætera idola, hoc est, putabant beneficia sanitatum ab ipso serpente ęneo profecta. Id enim indicare voluit Ezechias appellando serpentem נחשתן id est, ęnulum, vbi diminutiuum ponitur per contemptum, vel, vt alii legunt, נחשתם, id est, æs eorum.

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum sextum.

AD Sextum argumentum Caluini sumptum ab experientia, quia Catholici magis frequentãt vnam imaginem, quàm aliam eiusdem rei; & quia precaturi ad imagines accedunt; & quia peregrinantur ad imagines, cum habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus inesse diuinitatem.

Respondeo, vnam imaginem magis frequentari quàm aliàm, propter varias caussas. Prima, quia Deus per vnam operatur miracula, & non per aliã, quæ etiam caussa est, cur magis frequentemus precibus vnum Sanctum, quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

Secunda caussa est, quia quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, vt Luca, Nicodemo, & aliis, aliæ à profanis. Certe autẽ peculiarem deuotionem merentur imagines, quæ non solum sunt sanctę propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnõ imago S. Stephani, quę ab Angelo formata, & allata fuisse putatur, de qua Euodius, lib. 2. de miraculis.

Tertia caussa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quam aliæ, cum sint magis piæ, & religiosæ, &c. porro præcaturi ad imagines accedimus, non vt inuocemus imaginẽ, sed vt memoriam eius, quem orare volumus, nobis imago refricet. peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia, ordinarie enim peregrinationes ad reliquias, & loca Sancta fieri solent, vt ad sepulcrum Domini, ad limina Apost. ad S. Iacobum, ad domum Virginis Lauretanæ, &c. si qui tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quæ diximus.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum septimum.

AD Septimum argumentum, ad primam rationem, quod imago non sit capax honoris cum sit res inanima, & sensus ac rationis expers.

Respondeo, inde solum probari, imaginem non esse honoris capacem propter se, & ideo imagines non honorari absolute, sed relatiue ad prototypum.

Ad Secundum dico, imaginem esse sanctam propter duo. Primo, propter significationem, & repræsentationem rei sanctæ, & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum etiam in officina existens potest honorari.

Secundo, propter Ecclesiæ institutionem; nam quemadmodum calices, & vestes, & ipsi homines eo ipso fiunt sacri, quod dedicantur cultui diuino, & separantur à profano vsu; ita etiam imagines fiunt sacræ, cum ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, non vt pascant oculos curiosorum, sed vt excitent memoriam & amorem Sanctorum, & seruiant cultui rerum sacrarum, in cuius rei signum solent aliquando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari, antequam in templis collocentur.

Ad Tertium dico, Primo, hominem vt imagi-

imaginem Dei esse dignum veneratione, vt supra ostendimus ex Cyrillo Catech. 12. & August. epist. 203. Dico Secundo cum Thoma VValdensi tom. 3. de Sacramentalibus tit. 13. c. 154. hominē non proponi ab Ecclesia colendum vt imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur; nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio: Quo genere cultus imagines sint honorandæ.

VEnio nunc ad postremam quæstionem, quo genere videlicet cultus dignæ sint imagines. Tres sunt sententiæ.

Prima, quod imago non sit vllo modo in se colenda, sed solum coram imagine colendū exemplar. ita quidam, quos refert & refellit Catharinus: idem videtur sensisse Alexand. 3. part. q. 30. art. vlt. necnon Durandus l. 3. Sent. d. 9. q. 2. & Alphonsi. à Castro verbo, Imago. fundamentū huius sententiæ est, quia secundum Basilij sentētiam in VII. Synodo sæpius repetitam, honor imaginis transit ad exemplar; non ergo inquiunt hi Doctores, in imaginem terminatur: proinde ipsa imago non est quæ honoratur; sed solum per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex versibus, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi, quique visuntur Venetijs in æde aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. Æneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa:
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Quod autē dicitur de imagine Christi Dei dici etiā posset de imaginibus Sanctorum, nimirū; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c.

Secunda opinio est, quod idem honor debeatur imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latriæ, B. Mariæ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. Ita Alex. 3. p. q. 30. art. vlt. B. Thom. 3. part. q. 25. art. 3. & ibid. Caietanus, B. Bonauentura, Marsilius, Almayn, Cartusianus, Capreolus, & alij in 3. dist. 9. Idem etiam habet Henricus quodlib. 10. q. 6. quamuis addat, nullam imaginem esse adorādam latria; nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, & exemplaris, sed simul docet, imaginem Christi non esse imaginē Christi, vt Christus Deus, sed vt homo est.

Fundamenta horum auctorum hæc sunt. Primo, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux aue spes vnica, auge pijs iustitiam, reisque dona veniam.*

Secundo, quia honor imaginis transit ad exemplar ex Basilio: igitur idē est honor imaginis & exēplaris, quare, si exemplar colitur latria, & imago.

Tertio, ex Ambrosio, qui lib. de Incarnationis Dominicę Sacramento, c. 7. ait, eadem adoratione coli diuinitatem Christi, & eius crucem: *Num*, inquit, *Cum in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, diuidimus eum?*

Quarto ex Hieronymo epist. de obitu Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.* Sed Dominū pēdentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

Quinto ex Aristotele, qui lib. de memoria, & reminiscentia dicit, eundem esse motum in imaginem, vt imago est, & in ipsum exemplar.

Sexto, mensura adorationis vniuscuiusque rei est ratio, siue excellentia, propter quam adoratur; sed ratio cur adoratur imago, non est alia, quàm excellentia exemplaris, ergo idem omnino debetur honor imagini qui debetur exemplari.

A Septimo, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ maiestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset: eadem igitur ratio est imaginis, & exemplaris, quod attinet ad honorem, & contumeliam.

Tertia opinio versatur in medio, estque eorum, qui dicunt, ipsas imagines in se, & proprie honorari debere, sed honore minori, quam ipsum exemplar, & proinde nullam imaginem adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Peresius in li. de traditionibus; tractatu de imaginibus, item Ambrosius Catharin. in tractatu de imaginibus. Nicolaus Sanderus l. 2. c. vlt. de imaginibus, idem videtur sensisse Gabriel qui in 3. dist. 9. q. vnica, & in canonem Missæ, lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen vniuoce, sed analogice. Hoc

B enim est dicere, coli imaginē cultu inferiore, quàm ipsum exemplar.

Pro solutione quæstionis, & opinionum conciliatione notādæ sunt tres distinctiones. id enim, quod honoratur, potest honorari per se, vel per accidens; propter se, vel propter aliud: proprie vel improprie. Per se honoratur suppositū, in quo inest ratio venerationis, per accidens id, quod est cōiunctum rei, quę adoratur, nec est ipsa ratio adorationis, vt cū honoratur Rex, per se honoratur homo ille, qui est Rex, per accidens honoratur purpura, & reliqua illa adiuncta, & accidētia omnia eius, excepta regia dignitate, quæ licet non sit id, quod honoratur, est tamen id, quo homo ille adoratur. Itaque persona hono-

C ratur per se, vt quæ; regia dignitas honoratur per se, vt qua; reliqua honorantur per accidens.

Secunda distinctio, potest aliquid honorari propter se, vel propter aliud. Id honoratur propter se, quod habet in se rationem venerationis non dependentem aliunde, & hoc modo sola natura rationalis est venerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidem in se caussam honoris, sed illa caussa tota pendet ab alio, & hoc modo signa rerum sacrarum sunt venerabilia; habent enim in se relationem similitudinis, siue repræsentationem rei sacræ, & proinde quandam excellentiam, sed illa tota pendet ab ipsa re sacra.

Tertia distinctio, potest aliquid honorari proprie, vel improprie. Id proprie dicitur honorari,

D quod vere ratione sui ipsius honoratur. Improprie dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur vt Legatus, & tūc ipse propriè honoratur, licet propter alium honoretur: aliquando honoratur loco Regis, honore proprio Regibus, & tūc ipse impropriè honoratur, propriè autem Rex in ipso tūc honoratur. Id clarius apparet quādo vnus pro alio accipit possessionem aliquam; vel cùm funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia, quæ circa corpus fierent, vt cùm aliquando, teste Sixto Aurel. Victore, Romæ triūphauit Traianus mortuus, & statua eius pro eo sedit in curru triumphali. Nec

E enim potest dici statuam propriè triumphasse, sed Traianum à statua repræsentatum.

CAPVT XXI.

Imagines per se & proprie colendas.

NVnc iuxta positas distinctiones aliquot sentētijs rem totam explicabimus. Sit igitur hæc Prima sententia, siue propositio. *Imagines Christi, & Sanctorum veneranda sunt, non solum per accidens, vel improprie, sed etiam per se proprie, ita vt ipsæ terminent venerationem vt in se considerantur, & non solum vt vicē gerunt*

exemplaris. Probatur Primo, quia Cōc. VII. act. 7. definiuit imagines Christi esse venerandas, sed non latria; vult igitur esse venerandas per se, & proprie aliquo cultu: nam si Concilium solum vellet imagines adorari per accidens, vel improprie, ita vt terminus proprius adorationis non esset imago, sed Christus ipse, non diceret, non debere adorari latria: Christus enim latria adoratur, cum sit Deus.

Neque obstat, quod quidam dicunt: imaginem Christi non repræsentare Christum vt Deum, sed Christum vt hominem, & proinde in imagine Christi nō posse adorari Christū vt Deum, sed Christum vt hominem. Nam imago Christi ipsum Christum, id est hypostasim diuinam humana carne vestitam repræsentat: sicut imago cuiuslibet hominis non solum figuram, & colorem, sed etiam personam, & totum ipsum hominem repræsentat. Alioqui Apostoli videntes Christum in carne non debuissent adorare latria: nec Thomas dicere debuisset: *Dominus meus, & Deus meus*. Nam non videbant Christum vt Deum, sed vt hominem.

Secundo probatur, nam si imago non est veneranda nisi improprie, quia nimirum corā illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, certe licebit simpliciter negare imagines esse venerandas. Quod enim non dicitur nisi improprie, simpliciter negari potest, vt patet: at Concilium VII. act. 7. anathema dicit iis, qui negant imagines esse venerandas.

Tertio, Concilium idem, ibidem definit imagines venerandas eo modo quo veneramur Euāgelia, & sacra vasa: Atqui ista honorantur per se & proprie, vt omnes fatentur, nec enim personam alicuius alterius gerunt: igitur & imagines per se, & proprie venerandæ sunt.

Quarto, in ipsa imagine vere inest aliquid sacrum, nimirum similitudo ad rē sacram, & ipsa dedicatio, siue cōsecratio diuino cultui: ergo ipsæ in se, & non solū vt prototypi vicem gerunt, honore dignæ sunt.

Neque obiectiones supra adductæ conuincunt. Ad Primam dico, imagines siue honorentur proprie, siue per se, siue per accidens, semper honorari propter exemplar, & semper honorem earum transire ad exemplar, sed alio atque alio modo; nam quando imago adoratur improprie, quia videlicet honor in ipsam non terminatur, sed per ipsam in exemplar, tunc immediate, & formaliter honor imaginis transit ad exēplar. At quando imago honoratur per se & proprie, ita vt in ipsam vere terminetur honor, tunc honor eius transit ad exemplar non immediate, sed mediate, & quasi consequenter; nam qui honorat imaginē alicuius, sine dubio honorat propter eum, cuius est imago, & proinde honor imagini vere exhibitus redundat in prototypū. Queādmodum qui facit eleemosynā pauperi, Christo illā fecisse dicitur, nō quod eleemosyna immediate non tendat in pauperem, sed quia qui eleemosynā facit pauperi, propter Christū facit, & Christum honorat in paupere.

Ad Secundam dico, illis versiculis solum doceri, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exēplari, vt patet ex ratione, quæ in ipsis versiculis redditur. Quia videlicet imago non est Deus, sed imago Dei. Inde enim sequitur non deberi imagini honorem, qui debetur Deo, sed minorem. Nos autem hic non asserimus, eundem honorem, sed aliquem honorem deberi imagini. Et fortasse auctores primæ opinionis hoc solum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplaris non posse exhiberi imagini, nisi improprie: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod si ita est, ab eis non dissentimus.

A

CAPVT XXII.

Non esse dicendum, Imaginibus deberi cultum latriæ.

Secunda propositio. *Quantum ad modum loquendi præsertim in concione ad populum, non est dicendum imagines vllas adorari debere latria, sed è contrario nō debere sic adorari.* Probatur Primo, Cōcilia non affirmāt, sed simpliciter negant imagines adorari latria, igitur & nos eodē modo loqui debemus, nā modus loquēdi Conciliorū, est mod' loquēdi Ecclesiæ, & proinde sequendus ab iis, qui nolūt errare. Porro Concilia non asserere, sed negare imagines adorandas esse cultu latriæ, probatur: nam imprimis nullū est Concilium quod asserat imaginibus deberi cultū latrię, deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorādas, sed non latria, similiter nostro tempore

B Cōcilium Senonense, c. 14. & Conci. Mogunt. c. 41. dicunt, à concionatoribus debere moneri populū ne imagines adoret: quod sine dubio intelligitur de adoratione latriæ. Dicēt fortasse: Con. ista loquuntur de latria, quæ exhibetur alicui propter se, non de ea quæ exhibetur alicui propter aliud. At id nihil facit ad rē: hîc enim non de sensu, sed de verbis agimus. satis nobis est, in Conciliis simpliciter negari, imaginibus deberi latriam, nos enim modum loquendi Conciliorum sequi debemus.

Secundo, nullæ sunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei, quàm eæ, quibus vtuntur, qui hæresim abiurant: Atqui in VII. Synodo actu 1.

C Basilius Ancyranus, & act. 3. Constantinus Cypri Episcopus abiurantes hæresim dicunt, se recipere & colere imagines, non tamen latria.

Tertio, Patres passim dicunt imagines non esse adorandas, vt patet ex Aug. epist. 119. c. 11. *Prohibetur*, inquit, *coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia nō habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse.* Item ex Gregorio, qui lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. monet Serenum Episcopum, vt populum instruat, ne imagines adoret: & sæpius repetit nō debere imagines adorari. At certe loquuntur de adoratione latriæ; nam alioqui imagines venerabiles esse non negant. Porro Ioan. Damascenus l. 1. & 5. Apolog. sæpius

D repetit, imagines honorari debere, sed nullo modo latria: Adrianus Papa I. in epi. ad Car. Magnum, ca. vlt. quæ epistola habetur in tomis Conciliorum post Nicænam II. Synod. imperfecta, magis autem integra habetur inter epistolas Pontificū nuper editas Romæ, multis verbis docet & repetit, imagines esse honorandas cultu, quo honoramus sacras Scripturas, sed non colendas cultu quo colimus Deum. Item habet Ioannes Aurelianens. lib. de cultu imaginum. Cur ergo, quæso, non loquimur, vt patres nostri loquuntur?

Quarto, dicere populo, imaginem Christi, vel crucem adorandam esse latriæ cultu, illo ipso, quo adoratur Deus, non caret magno periculo, nam qui defendunt imagines adorari latria: cogūtur vti subtilissimis distinctionibus; quas vix ipsimet intelli-

E gunt, nedum populus imperitus.

Quinto, iste modus loquendi offendit aures Catholicorum, & præbet occasionem hæreticis liberius blasphemandi.

Sexto, secundum rei veritatem (vt ostendam paulo post) non potest dici, adorari latria imagines, nisi per accidens, vel improprie; per se autē, & proprie nullo modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissime exerceri solet. Ordinaria enim adoratio illa est, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & proprie, at quod simpliciter dicitur,

tur,

tur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel A improprie, & aliquando conuenit rei; sed de eo, quod per se; & proprie, & vt in plurimum conuenit: ergo simpliciter loquendo non est affirmãdum, sed negandum imagines adorari latria. Est, autem valde credibile S. Thomam, Alexandrum Alensem, & alios Doctores scholasticos illius temporis nõ vidisse Nicænam Synodum secundam, neq; octauam Synodum generalem, neque epistolam Hadriani Papæ primi pro defensione Synodi Nicænæ; nam hæc omnia longo tempore latuerunt, & hoc nostro sæculo primum edita sunt, vt vel ex eo cognosci potest, quod in tomis Conciliorum paulo antiquioribus nihil horum extat: & S. Thomas, alijque Scholastici veteres nullam vnquam de hac Nicæna Synodo mentionem faciunt. B

CAPVT XXIII.

Imagines Christi improprie, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.

TErtia propositio: *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines posse coli improprie, vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.*

Ac Primum, quod imago possit coli improprie eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exẽplar, si adesset præsens, C fiunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Sic cõcionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt, Tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti; ista enim non dicuntur imagini, nec vt lignum est, nec vt imago est, sed vt accipitur loco exemplaris, id est, dicuntur ipsi Christo, cuius tamen imago vicem gerit, quemadmodũ etiam in die Parasceues cum crucifixus paulatim detegitur, & ostẽditur, & adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelligũtur, tunc autem proprie nullus honor defertur imagini, sed soli exẽplari: tamen improprie dici potest ipsa etiam imago honorari.

Quod autẽ possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris proprie quidem, sed per accidens, probatur; nam aliquando nõ accipimus imaginem pro D exẽplari, nec consideramus solam imaginẽ, vt solum exemplar, sed consideramus exemplar, vt obiectiue relucet in imagine, & ipsum sic repræsentatum, & quasi vestitũ imagine veneramur: tunc autem necessario adoramus imaginem eodem cultu, quo ipsum exẽplar, sed per accidens; nam qui adorat aliquem, adorat etiam omnia, quæ cum illo coniuncta sunt, sicut qui adorat regem vestitum, adorat simul regem, & vestes; sed imago concipitur eo tempore coniuncta cum exemplari, quod adoratur: igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamen: quia ipsa E nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis, sed quiddam adiunctum.

Videtur autem hæc fuisse mẽs auctorum secundæ opinionis; nam illi omnes cum explicant, quomodo imago adoretur eadẽ adoratione, qua ipsum exemplar, semper deueniunt tandem vel ad impropriam adorationem, vel ad adorationem per accidens. Alexander, & Bonauentura satis clare indicant se loqui de adoratione impropria. Dicunt enim ideo imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

Porro B. Thomas, & qui eum sequuntur, intelligẽdi sunt de adoratione per accidens; nam imprimis hoc probat argumẽtatio eorum de vnitate motus in imaginẽ, & in exemplar. Tunc enim est idem motus in imaginẽ & in exẽplar, quando exemplar cõsideratur vt obiectiue relucet in imagine, vt diximus.

Deinde Capreolus diserte admittit adorationem istam imaginum esse per accidẽs, quomodo adorantur vestes Regis, cum Rex vestitus adoratur, immo B. Thomas ipse art. 4. eiusdem quæstionis dicit, ita honorari honore regio imaginẽ Regis, sicut vestes Regis; certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem tendit speculatio Caietani, cum ille dicit imaginem Christi adorari latria, non ratione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis: non enim vult dicere, repræsentationem illam actualem esse rationem, cur imago adoretur latria: sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cuius imago concipitur coniuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPVT XXIV.

Imagines per se, & proprie non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

QVarta propositio. *Imago per se, & proprie non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exẽplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & proprie.* Probatur Primo ex Concilio VII. act. 7. vbi legimus imaginem Christi non esse adorandam latria. Id autem falsum esset, si imagini per se, ac proprie deberetur idẽ cultus, qui debetur exemplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

Dices, Concilium loquitur de adoratione quę exhibetur rei propter se: imago autem adoratur latria, sed propter aliud. Contra, nam Cõcilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Euangeliorum, & sacra vasa, quod idẽ repetit VII Synodus, actio. vlt. can. 3. At nemo vnquam dixit librum Euãgeliorũ, vel sacra vasa adorari latria vllo modo.

Secundo probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Conciliis Senonensi, & Moguntino supra citatis, vbi habetur imagines nõ esse colendas cultu diuino.

Dices, loquuntur de cultu diuino, qui exhibetur alicui propter se. Contra: quia de hoc non poterat esse dubitatio. Cõcilia autem de his rebus definiunt quæ in controuersiam veniunt.

Tertio, latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & proprie est Deus, siue consideretur ratione materiæ, siue ratione figuræ, & colorum, siue ratione relationis. ergo per se, & proprie, non debetur vlli imagini cultus latriæ.

Dicet aliquis fortasse, latriam esse cultũ proprium Deo, quãdo exhibetur propter se, non autem quando propter aliud. Contra; nam de essentia veræ latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur Deo vero, vt primo principio omnium rerum, implicat autem contradictionẽ exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud: nam si primo principio, non ergo propter aliud, si propter aliud, nõ primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria, vel nõ exhibetur propter se, & tunc ille nõ est cultus veræ latriæ. Præterea vel ista latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, est idẽ cultus cum eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor; si idem, ergo æque colitur creatura, atq; ipse Deus, quæ certe idololatria est; nam idololatria nõ solum est, cum adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cum adoratur idolum simul cum Deo, Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Si est cultus minor,

non ergo est latria: nam latria est summus cultus.

Quarta ratio, imagini non conuenit cultus internus, nec externus veræ latriæ; nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principii, & prostratio voluntatis conueniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certe autem nec apprehẽdimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu latriæ.

Quinta ratio, imago, vt imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori; nam vnúquodque honorandum est pro sua dignitate. Certe autem longe maius est, esse Christum, quàm esse imaginem Christi.

Sexta ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, li. 1. c. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de centum hæresibus in fine: Atqui isti cum Christum colerent, sine dubio imaginem eius propter ipsum colebant, non igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus, conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant Postremo illi antiquissimi versiculi:

Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.

Satis enim aperte significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facile responderi potest. Ad Primum: *O crux aue spes vnica, &c.* Respõdeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopœiam rethoricã, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, cũ Moses alloquitur cœlũ & terram, cũ ait Deut. 32. *Audite cæli quæ loquor, &c.* Et quando B. Andreas eadem alloquebatur, cum diceret: *Salue crux pretiosa, &c.* Significamus autem hac prosopopœia, nos desiderare fructum crucis, id est, saluari per meritũ Christi, qui in cruce passus est.

Ad Secundum dicetur infra in responsione ad quintum.

Tertium dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi siue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cum adoratur Christus crucifixus, non separari diuinitatem.

Ad Quartum respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula proprie adoratam crucem, sed quod prostrata ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

Ad Quintum de vno motu in imaginem, & in exemplar, variæ dantur solutiones. Peresius respondet, id non esse verũ, quod eodem motu feramur in imaginem, & exẽplar, cũ illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus, ait etiam nusquam haberi in Aristotele id, quod B. Thomas adducit. At certe Aristoteles libro de memoria, & reminiscentia, c. 2. id aperte dicere videtur; nam reddere volẽs caussam, cur memoria cognoscat absentia, dicit caussam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædã, & si quidem homo speculetur illa phantasmata, vt res quædam sunt in se, non cognoscet præterita, sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadem phantasmata, vt imagines sunt, tũc cognoscet præterita, quorum illæ sunt imagines, quia nimirũ non potest cognosci imago vt imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verũ est quod dicit Peresius, relatiua quia sũt opposita, nõ posse cognosci vna cognitione; nã ita sunt opposita, vt vnũ ab altero pendeat, & vnũ sine altero nec definiri, nec cognosci possit.

Durandus aliter respondet; admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar; sed negat propterea esse etiam vnam adorationem; nam licet mens vtrumque simul cognoscat, tamen non dicit vnum esse alterum, sed intelligit esse distincta & disparia, & proinde non adorat illa vna & eadem adoratione.

Confirmant alij hanc solutionẽ, quia licet sit vnus motus mentis, id est intellectus in imaginẽ & exemplar, tamen possunt esse contrarii motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi male depictã, odit imaginem, vt imago est, & tamen diligit Christum: & è contrario, qui videt imaginem Iudæ pulchre expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc solutio non satisfacit; nã B. Thomas non dicit, motum in imaginem, vt imago est, esse etiam in exemplar, sed dicit, motum in imaginem, vt imago alterius est, esse etiã in exemplar; & hoc est verum tam de motu intellectus, quàm voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quãdoquidem Christus est ratio, cur diligat imaginẽ. Qui autẽ diligit imaginem pulchram Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginem illam vt Iudæ, sed vt pulchram imaginẽ simpliciter, id est, delectatur illa proportione, quæ est inter imaginem & exemplar, non curans quale sit exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum, ac primum, admitto esse eundem motũ etiam voluntatis in imaginem & exemplar: sed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tanquam principale obiectum, vel non, id est, vel concipio, & adoro ipsum Christum in imagine obiectiue relucentem; vel concipio, & adoro imaginem ipsam, vt Christi imaginem, ita vt Christus in obliquo ponatur, non in recto: si Primum, tunc adoratio quidem est latriæ, sed refertur in Christum per se, in imaginem solum per accidens: & hoc videntur sibi voluisse Capreolus, & Caietanus. si Secundum, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Christum, sed non est adoratio veræ latriæ, sed longe inferior.

Dices, at Christo conuenit adoratio latriæ veræ, si ergo ista adoratio terminatur etiam ad Christũ, erit veræ latriæ. Respondeo, Christo conuenire veram latriam; quando adoratur, vt est in se, non autẽ quando adoratur, vt est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulũ Regis, certe honorat ipsum Regem; & tamen longe aliter honorat regem ipsum in propria persona, quam in famulo suo, vt notum est, & hinc patet responsio ad Secundum. Nam cum honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille non est talis, qualis debetur prototypo in se, sed qualis ei debetur, vt ab imagine participatur.

Ad Sextum dico eodem modo, rationem, cum honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, vt est in se, aliter vt participatur ab imagine.

Ad Septimum dico, eum, qui lædit statuam Regis puniri vt reum maiestatis, quia vere læsit Regem: sed nego tam grauiter puniri, ac si læsisset Regem. Quod si aliquis æque grauiter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam vt statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

CAPVT

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QVINTA Conclusio *Cultus, qui per se, propriè debetur imaginibus, est cultus, quidem imperfectus, qui analogicè & reductiuè pertinet ad speciē eius cultus, qui debetur exemplari.* Explico; Imaginibus non conuenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia nec vllus alius eorū, qui tribuūtur naturæ intelligēti. Nō enim est capax res inanima, & rationis expers eiusmodi cultuum: sed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sāctorum non debetur propriè dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè siue reductiuè. Similiter imaginibus B. Virginis nō debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundū quid, siue analogicè & reductiuè.

Denique imaginibus Christi non debetur latria vera & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, vt imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut se habet imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid: nam homo pictus est homo secundū quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad speciem exēplaris: nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus differūt specie: ergo etiā cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris, & forte B. Thom. & B. Bonauent. & alij hoc solum dicere voluerūt, cùm dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar. ita enim eorum sententiā interpretatur Gabriel, quod si ita est, omnes cōuenimus.

Ex his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, de clauis, spinis, aliisque reliquiis; Sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Christus, vel Sancti quorū reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè, & reductiuè pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideo merentur honorem, quia ratione cōtactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI CRVX Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter preciosissimas reliquias habenda est, nec solum ipsa integra, sed etiam particulæ eius; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repręsētat, & similiter cęterę cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inueniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

Fuit igitur hæresis imprimis Claudij Taurinensis, qui præter cæteras imagines crucē Domini execrabatur teste Iona lib. 1. Vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente docebant Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati teste Euthymio in Panoplia, part. 2. tit. 21.

Deinde circa annum Domini MCXXX. exstiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusque cultum oppugnabant, teste Petro Cluniacense, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tēpore scripsit ad omnes Episcopos. Circa idem tempus, vel paulo post exstiterunt in Oriente Bogomiles, qui iisdem argumentis docebant, teste Euthymio Panopl. par. 2. tit. 23.

Non minus postea Crucis honorem detestati sunt Vvicleffistæ, apud Thomā Vvaldensem to. 3. tit. 20. Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 7. Magdeburg. Cent. 4. c. 4. col. 302. c. 6, col. 458. & 459. vbi etiā impudenter mentiūtur, vsum signi crucis sæculo IV. nouum fuisse. Nam Tertullianus lib. de corona militis, meminit signi crucis, cum tamen floruerit sæculo II. Sicut etiam Cent. 7. c. 6. col. 191. mentiuntur, Sergiū Papam fuisse auctorem primū, vt crux adoraretur, & exoscularetur. Nam Sergius Papa sedit anno Domini DC.LXXXVIII. at meminit adorationis & exosculationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. qui est centum annis Sergio antiquior. meminit etiā Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilium, & Petrobrusianorum erant tria. PRIMVM, quia crux dolorem & ignominiam Christo attulit, ergo detestanda est iis, qui Christum diligunt.

SECVNDVM, quia stultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius suspensus fuisset.

TERTIVM, quia si oportet adorare omnes cruces, quia Christus in cruce pepēdit: oportebit etiam adorare omnia sepulcra, quia in sepulcro Dominus quieuit, & omnia præsepia, quia in præsepi reclinatus fuit; & omnes columnas, lanceas, spongias, flagella, &c. *Immo & omnes asinos* (inquit Caluinus) *quia Christus asino vectus fuit.*

QVARTO arguit Claudius, hostes Christi gaudebant de passione Domini, de resurrectione dolebāt: & contra amici eius de passione dolebant, de resurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant, imitantur Christi hostes.

QVINTO argumentabātur Vvicleffistæ apud Valdensem: Si ratione contactus, vel quia instrumentū passionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando, & manum illius serui, qui Dominum tetigit, cum alapam illi inflixit: nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt.

SEXTO arguunt Cēturiatores, superstitio est characteribus tribuere virtutem; at Papistæ tribuunt figuræ crucis, vi crucis vim pellēdi Dæmones, & omnia mala. ergo superstitiosi sunt. Quæ obiectiones infrà c. 30. diluentur, antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipsa cruce. Secundo, de crucis imagine. Tertio, de signo crucis trāseunte.

CAPVT XXVII.

De cruce vera Domini.

QVANTVM ad PRIMVM, antequam veniam ad probationes, notanda sunt aliqua de figura ipsius crucis. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factā esse, quorum vnum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum transuersum superpositum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, vt in eo pedes crucifixi starent, & claui figi possent. Id testatur Irenæus li. 2. c. 24. *Habitus, inquit, id est, figura crucis fines & summitates habet quinq; duas in lōgitudinem, duas in latitudinem, vnam in medio, in qua quiescit, qui clauis affigitur.* Idē habet Iustinus in Dialogo cū Tryphone vltra medium.

Vtrum autē lignum transuersum esset suprà positum ligno longo, ita vt non emineret lignum lōgum sursum versus, non est certum; nam Beda in quæst.

in Genes. vbi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucē similem fuisse litteræ Græcę T, qualē etiam fuisse olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in ca. 9. Ezechiel. At B. Augustinus epist. 120. c. 26. dicit, lignum longum eminuisse supra transuersum. Et hoc est probabilius; nam est conformius verbis Irenæi, & verbis Apostoli ad Ephes. c. 3. vbi alludēs ad figuram crucis, nominat sublimitatem profundam, longitudinem, & latitudinē. Porro qui dicunt crucem fuisse similem litteræ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autē scribit Beda in suis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypresso, & Buxo: & quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina, &c. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non est ignorandum, veteres aliquid addidisse mysterii gratia, quod etiam nunc ex parte seruatur. Nam lignum longum producebant sursum versus, & flectebant ad modum baculi pastoralis vt referret litteram Græcam P, paulo inferius apponebant duo ligna transuersa ad similitudinem crucis S. Andreæ quę referrent litterā Græcam X. ita vt duæ illæ litteræ per abbreuiationem significarent Christum: infra illum ponebant lignum transuersum, quod verè perficit crucem, & inde pendebat velum expansū: infra lignum transuersum erat

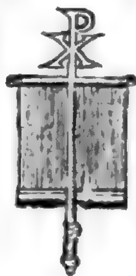

lignum longum in similiudnem hastę, ad infimā partem addebāt capulum ad cōmoditatem gestandi. Hæc omnia significabant crucē esse vexillum Imperatoris Christi; nā crucem testabatur ipsa figura: Christi nomē indicabāt duę litteræ X, & P, vexillum, ex velo, hasta, & capulo dignoscebatur. Vide Ioannem Pierium Valerianū, de signis hieroglyphicis li. 50. & Primasium l. 4. in Apoc. vbi hoc ipsum vocat monogramma, & signū Christi. Tale ferè fuit & labarum Constantini. Nam vt Eusebius refert l. 9. hist. c. 9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat, & à militibus adorari, Constantinus in formam crucis redegit, sic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret.

Describit autem ipsum labarum Eusebius lib. 1. de vita Constantini, vbi dicit, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cuius summitate posita erat corona preciosissima, infra eam cornu trāsuersum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureū auro & gemmis ornatissimum, ad cuius partem infimam visebantur imagines Constantini, & filiorū. In ipsa verò hasta sub corona erāt litteræ nominis Christi.

Iam verò modus crucifigendi communis non erat vt multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores verò solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & Sanctum Petrum atque Andream funibus: sed nō ita est, omnes enim clauis figebantur, imò & omnes crucem suam ferebant, omnesque antea flagellis cædebantur. Vide Plutarchum de tarda numinis vindicta; Marcum Tullium act. 7. in Verrem, Nonium Marcellū in verbo Patibulum, qui sic ait: *Delegati ad patibulum circumferuntur, deinde crucifiguntur.* Macrobium lib. 1. Saturn. c. 11. Iosephum lib. 6. de bello Iudaico, c. 12. & in vita sua. Adde, quod ideo dubitatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebant similia foramina, & clauos, &c. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 8.

His ergo prænotatis, ad argumenta veniamus: ac primum, quod lignum crucis venerabile sit, proba- A tur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturæ testantur, Christum non crucifixum casu vel inuitū, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus, vt scalam sibi ad regnum, instrumentum liberationis generis humani; ac demum vt instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet: ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

Quod sponte illam elegerit, patet Isaiæ, cap. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioa. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Act. Apostol. c. 2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditū interemistis.* Actor. 3. *Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* B Actor. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populus Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

Quod crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Heb. c. 7. Vnde ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinē crucis eius,* id est, per sanguinē eius in cruce, quasi in altari fusū. Et hoc significauit lapis erectus, & inūctus, & domus Dei vocatus à Iacob, Gen. 20.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum, Io. 12. *Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsū. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.* Ad Phil. 2. *Hu-* C *miliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.*

Quod fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figuræ quas collegit Ioannes Damascenus, l. 4. de fide, c. 12. id enim significauit lignum vitæ in paradiso, Genes. c. 2. arca lignea Noë domum eius, saluans. Genes. 7. virga Mosis aperiens mare, Exod. 14. lignum aquas dulces reddens, Exod. 15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto, Num. 18. de quo Dominus Ioa. 3. *Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Gala. 6. dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* D *Iesu Christi, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quod cruce Diabolum vicerit, & de eo triumphauit, patet ex epi. ad Coloss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates traduxit palam confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes hom. 8. in Iosue, dicit, in Græcis haberi; triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc nō habeamus in ligno, sed ἐν αὐτῷ, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucem, de qua suprà dixerat, ἐν τῷ σταυρῷ, vt refert Theophylactus. Dicit ergo Origen. in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & ad tempus; diabolū autem inuisibiliter, inuitum, & in sempiternum eius opprobrium. & hoc probat E ex isto loco, vbi Paulus vtitur metaphora triumphi; indicare volens, crucem esse currum triumphalem, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum, ἐδειγμάτισεν θριαμβεύσας.

Argumentum SECVNDVM sumitur à mysterijs in ipsa cruce significatis. Nam, vt ait Aug. epist. 120. c. 26. *Qui mortuus est, quia voluit; etiam mortuus est, quando voluit, nec sine caussa crucem potius, quàm aliud instrumentū mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet, docent Irenæus lib. 5. Greg. Nyssenus orat. 1. de resurrectione; Augustinus in epi. 119. & 120. Hieronymus

nymus & Theophylactus in cap. 3. ad Ephes. vbi de cruce exponunt verba Pauli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transuersum; sublimitas pars ligni, vbi est titulus supra trāsuersum; longitudo ligni pars à transuerso vsq; ad terram; profundum pars eiusdem quæ latet sub terra.

Significat autem ista figura. Primo totam perfectionem Christianam, vt August. docet; profundum, Fidem, sublimitas, Spem; latitudo, Charitatem, longitudo, Perseuerantiam.

Secundo, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi passione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixum, infernū euacuatum, & Diabolum deuictum; lignum transuersum respiciens Ortum & Occasū, totum orbem terrarum redemptum. Itaque propterea Christum crucifixum adorent cœlestia, terrestria & inferna, vt Nyssenus deducit.

Tertio, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris; significant duos populos (inquit Irenæus) sub vno cap. Christo inter se cōnexos, iuxta illud Io. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octauio, & Ambrosius ser. 59. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & nauis non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram non scinderet, nisi ex aratro & stiua crucem faceret; & rursum aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineæ ducātur ab Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Denique etiam Ægyptiis qui hieroglyphicis characteribus vtebantur, crux vitam venturam significabat, vt refert Ruffinus li. 2. hist. c. 29.

Argumentum Tertium ab inuentione crucis, ex qua multiplex testimonium sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

Primo, quod non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quod enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusque omnia vestigia, patet ex eo, quod altissime crucem sub terram absconderunt & in loco crucis, Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Iouis: in loco natiuitatis Adonidis posuerunt, vt refert B. Hiero. in epist. ad Paulinum de institutione Monachi. Cur quæso non cremarunt crucē, cum vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentē, vt ad solatium piorū lignum preciosissimum seruaretur?

Secundo, quod Deus eo tempore crucem inueniri voluerit, quo tuto poterat coli, nimirum ad initium imperii Constantini: nam si antea reserata fuisset regnātibus persequutoribus, magis ludibrio quàm honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inuenta, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primum diuina prouidētia crucem manifestauit, cum primum potuit coli.

Tertio, quia per euidentia miracula demonstratum est esse veram crucem, & proinde crucis inuētionem, reuelationem illam esse à Deo. Nam cum tres cruces simul inuentæ fuissent, nec posset planè crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agētem, & cum duæ priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illā reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates li. 1. c. 13. Theod. lib. 1. c. 18. Sozomenus lib. 2. c. 1. & Nicephorus l. 8. c. 29. nec solum mulierem ægrā sanauit, sed etiam virum mortuum excitauit eodem tempore, vt scribunt Paulinus epist. 11. ad Seuerum, Seuerus lib. 2. histor. sacræ, & Sozomenus lib. 2. cap. 1. qui & viri mortui & mulieris ægrotæ meminit.

Neque obstat, quod Ambrosius orat. in Theodosium, & Chrysostomus homil. 84. in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant aliæ duæ; nam Ruffinus indicat, ex titulo quidē fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam. ideo, vt nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerūt. Nec solum crux miraculo illo claruit, sed etiam clauus quem Helena ad Constantinum misit, de eo siquidem (vt Ambrosius testatur loco citato) Iudæi dicebant: *Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili potestate Dæmones torquet.*

Quarto, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendam, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Euseb. in Chronico, quod Hieronymus Latinū fecit: *Helena Constantini mater*, inquit, *diuinis monita visionibus, beatissimum crucis lignum in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymā reperit*. Et idē dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alii. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium, qui Centur. 4. c. 6. col. 458. Helenam superstitiosam vocant, quia Hierosolymam petiit, vt lignum crucis inueniret, quam tamen sancti Patres omnes mirifice laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt, eam crucis lignū quæsiuisse. Ipsam vero historiā licet celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere Cent. 4. c. 13. col. 1438. & 1439. duabus coniecturis. Prima est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium qui eam historiam referunt: sed illius orationē in Theodosium, vbi hoc habetur, Erasmus non recipit, vt germanam. Secunda, quia Euseb. lib. 3. de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Caluariæ, & tamen non meminit inuentionis crucis.

Ad Primam dico, primo non extare talem Erasmi censuram, imo ipsi Magdeburgenses Centuria 4. ca. 13. in vita Ambrosii, ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt, ex quo perspicere potes eorum constantiam.

Dico Secundo, si exstaret, non esse Erasmum diuinum oraculum, cui necessario credi debeat, quando nullam affert rationem.

Dico Tertio, falsum esse, quod Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpit. Paulin. Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cum eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulo senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantinum Augustum: item Constant. ipse, Ambrosio similiter antiquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam refert Euseb. li. 3. de vita Constantini, vbi sic habet; *Tanta est Dei nostri benignitas, vt nulla verborum officia præsenti miraculo digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem stuporemque præterit indicium tormenti sacratissimi tot annis humo sepultum, vsque dum interfecto communi hoste, liberæ familiæ apparuit ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

Ad Secundam obiectionem dicimus, Eusebium in Chronico huius rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non fecisse de hac re mentionem, quia res erat notissima omnibus, & satis putabat esse, quod eam attigisset in litteris Cōstantini.

Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentio sacræ lanceę, quæ diuina reuelatione reperta est Antiochiæ, anno Domini M.XCVIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tytium lib. 6. de bello sacro, Paulum Æmilium lib. 4. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem in Chronico. Anni M.C.

Argumentum Quartum, à testimoniis veterum, qui passim referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certe videndi particulas veræ crucis, quod ad magnum crucis honorem pertinere nemo ignorat. In primis B. Cyrillus Hierosolymit. Cate. 10. & 13. dixit, ex ligno crucis Hierosolymis inuento totum mundum repletum, plurimis inde particulas petentibus & impetrantibus. Constantinus particulā crucis statuę suæ inseruit, quam Constantinopoli collocauit, existimās per eam crucis particulam totam vrbem custodiendam, vt referunt Socrates l.1.c.13.& Eutropius, siue Paulus Diaconus, qui multa addidit Eutropio li. 11. rerum Romanarum. Greg. Nyssen. in vita Macrinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

Paulinus epist.12. ad Seuerum, scribit, se mittere, tanquam summum donum particulam crucis vera auro inclusam. Idem etiam natali 10. S Felicis, scribit, se restrinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, domum remeās, modicū, sed grande salutis,
De crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum
Promo tenensq; manu aduersis procul ingero flammis, &c.

Chrysost. hom. quod Christus sit Deus, scribit, eos qui potuerāt potiri particula crucis, auro inclusam seruare, ac inde se valde ornari, & custodiri, merito credere. Euagrius li.4. hist.c. 26. & Procopius li.2. de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulā Sanctæ crucis, quam sibi ostēdi populus voluit, cum ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, vt nimirum conspecta cruce Domini, alacrius morerentur. Sed cum ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertio effulsisse semel, & iterum, & tertio splendidum ignem non cōburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. Gregorius lib.7. epist. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

Ambrosius orat. in Theodosium, loquens de clauo in deserto ab Helena galeæ Imperatoris: *Sapienter, inquit, Helena egit, quæ crucem (particulam, videlicet crucis nimirum clauum vnum) in capite Regum leuauit, vt crux Christi in regibus adoretur.*

Hieronymus in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedū eius.* Et in epistola 17. ad Marcellam, dicit: *Ergo ne erit illa dies quando nobis liceat speluncam Saluatoris intrare, crucis deinde lābere lignum, &c.*

Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. scribit: Ad terram sanctam ex monte Caluariæ allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cum alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse. Quo honore August. prosequeretur crucem quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

His adde Sibyllæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sibyllinorum, prope finem.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Argumentum Quintum, ab exaltatione crucis. Constat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclii, Heraclium in recuperatione crucis, quam Persæ ex Hierosolymis abstulerāt, diuinitus adiutum, ita vt etiā de cœlo Deus lapidibus grādinis pugnaret contra Persas, vt olim fecerat cum Iosua. In ipsa etiā restitutione crucis in suum locum miracula quædam contigerunt, vt refert Sigebertus in Chronico Anni DC.XXXI. vnde etiam festum institutum testatur Otho Frisingensis lib. 5. cap. 9. Beda & Ado in Martyrolog.

Argumentum Sextum, si locus, in quo Angelus stetit, terra sancta est, Iosue c. 5. Exod. 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactū, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si Sacramēta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De Imagine crucis.

IAm vero de Imagine crucis habemus Primo, testimonium Matt. 24. *Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud, id est, crux. Nam etsi Caluinus, Musculus, & alii quos refert in sua Catena, ad hunc locum Marloratus, negent hîc agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum filij hominis,* id est, tunc apparebit Filius hominis tam manifeste, ac si edito signo inde omnium oculos conuertisset: omnes tamen veteres ad vnū exponunt de cruce, ita Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in c. 24. Matthæi: item Cyrillus Catech. 15. & Aug serm. 130. de tempore: Ecclesia quoque canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Sibylla etiam lib. 6. in fine.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cæli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas Vualdensis, to.3. tit. 20. c. 158. non omnino improbabiliter dicit, ipsam verā crucem ligneam, quæ nunc diuisa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & apparituram in cœlo; nam id videntur asserere Sibylla & Chrysostomus in sermone de cruce & latrone; nec alii Patres contradicunt.

Neq; obstat illud Ecclesiæ: *Hoc signum crucis erit in cœlo.* Nam etiam vera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aere, vel igne condēsato, vt Abulensis & Iansenius, & alii docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis; nam Primo, honorabilis est crux quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, vexillum Christi: si enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno li. 1. histor. c. 4. cur vexillum Christi non adorabitur? Secundo, honorabilis est, quia in cœlo apparebit, loco nimirum sublimi, & honorifico. Tertio: quia manibus Angelorum feretur, vt Aug. docet ser. 130. Quarto, quia splendebit clarius sole, quod probant Augustinus, & Chrysostomus, quia tunc apparebit, & conspicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & Stellæ obscuratæ fuerint, vt patet ex Matthæo, cap. 24.

Argumentum Secundum, sumi potest à testimonijs sacrorum Conciliorum; nam Synodus VI. can. 37. Synodus VII. act. vlt. & Synodus VIII. act. item vlt. canones ediderunt de veneratione crucis.

Tertium argumentum ab vsu & testimoniis veterum Iustinus in Apolog. 2. *Signa*, inquit, *& notæ quæ apud nos sunt, huius rei* (crucis) *virtutem declarant*. Tertullianus in Apologet. cap. 16. obiectioni Gentilium respondet de oratione crucis ligneæ: idem facit Minutius in Octauio, ex quo apparet, ab ipso Ecclesiæ exordio, etiam ante crucis veræ inuentionem Christianos solitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes libro 6. in epistol. ad Romanos, dicit crucis figuram ante oculos positam, si attente consideretur, valere ad depellendam omnem tentationem.

Constantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, vt patet ex Euseb. lib. 9. c. 9. hist. & ex lib. 1. de vita Constantini, quia verò labarum adorabatur, nunquam Constantinus crucem in labaro posuisset, si putasset, esse idololatriam venerari crucem: imo Sozomenus lib. 4. cap. 4 hist. scribit, ideo Constantinum vertisse labarum in crucem, vt milites assuescerent crucem venerari.

Dices, etiam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, vt Tertullianus in Apologet. ca. 16. Iustinus in 2. Apologe. & Minutius in Octauio testantur.

Respondeo, labarum ante Constantini tempora habuisse quandam crucis similitudinem, quia erat velum in ligno suspensum, non tamen proprie crucis figuram habuisse, nisi tempore Constantini. Idem Constantinus, vt refert Eusebius lib. 1. de vita Constantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: Hoc salutare signum. Et rursum in manu dextera, statuæ suæ crucem apponi iussit cum his verbis: Hoc vno veræ fortitudinis signo vrbem vestram liberaui, &c. Idem etiam decreto cauit, ne deinceps vlli facinorosi cruci affigerētur, vt crux nō amplius horrori, sed amori & venerationi omnibus esset, vt scribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. & August. ser. 18. de verbis Domini. Et e contrario in pecuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi iussit, vt ibidem Sozomenus refert.

Constantini pietatem imitatus Theodosius prohibuit ne crux humi sculperetur, vel pingeretur, ne sacrum signum pedibus calcaretur: ita enim habetur, lib. 1. Codicis, tit. 8. L. Cum sit nobis. quod testimonium ex Petro Crinito lib. 9. c. 9. aduersarii corrupte citant, quasi Theodosius prohibuisset imaginem crucis sculpi, vel pingi.

Theodosiū sequutus Arcadius filius, auream monetam cum signo crucis cudi iussit, teste Prosp. de prædictionibus & promissionibus par. 3. c. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodosii legem sequutus, cùm vidisset in palatio humi crucem in marmore incisam, mox erigi iussit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* Testis Paulus Diaconus lib. 18. rerum Rom. vbi etiam addit, sub illo marmore repertum ingentem thesaurum amplius centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam Religiosi Principis.

Constantini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus:

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Nō diu postea Athanasius quæst. 16. ad Antiochum reddit caussam, cur Christiani faciant & colāt potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel spongiæ; quia videlicet si Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disiunctis figuram crucis destruimus, nec amplius veneramur.

Ioannes Chrysostomus, in supplicationibus argēteas cruces cum ardētibus facibus præferri iubebat, vt Socrat. l. 6. c. 8. & Sozom. l. 8. c. 8. testantur. Idem etiam Chrysost. in lib. quod Christus sit Deus, dicit, suo tempore crucis figurā omnibus in locis depingi solitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus, &c. August. Tract. 36. in Ioan. & in Psalm. 36. *Qui tamen* inquit, *honorem tribuit supplicio suo, quid seruat fidelibus?* Cyrillus lib. 6. in Iulianum respondet Iuliano reprehendenti Christianos, quòd signum crucis adorarent, eiusque figuram ante domos suas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hist. testatur, apud Ægyptum, cum ad fidem conuerterentur Ægyptij, vbique fuisse depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hist. Angelic. cap. 25. scribit, Augustinum B. Gregorio missum ad Anglorum conuersionem, crucem argenteam, & imaginem Christi in tabula depictam pro vexillo prætulisse. Ipse etiam Gregorius lib. 7. epist. 5. de crucis veneratione loquitur. Leo serm. 8. de passione Domini: *Pulcra specie*, inquit, *triumphi sui trophæum, & inuictissimæ patientiæ signum salutis adorandum populis omnibus inferebat.*

Sedulius in carmine Paschali:

Pax crucis ipse fuit, violentaque robora membris
Illustrans proprijs, pœnam vestiuit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipseque sanctificans in se tormenta beauit:
Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portauit ouans, &c.

Argumentum Quartum ab apparitione, & miraculis crucis. Primo, apparuit Constantino crux lucidissima in aëre cum illis verbis; ἐν τούτῳ νίκα. id est, in hoc vince, refert Euseb. lib. 1. de vita Constantini, vbi etiam addit, se id accepisse ab ipso Constantino iurante rem ita se habere. Neque apparuit illi crux in somno, vt Sozomenus lib. 1. ca. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Roman. dicunt; sed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, vt Eusebius dicit.

Porrò non frustrà dictum esse Constantino: *In hoc signo vince*, apparet ex victoriis Constantini, nam lib. 2. de vita Constantini scribit Eusebius, in prælijs iussisse Constantinum semper deferri labarum cruce insignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocunque labarum accessisset, mox etiam victoriam sequi solitam. Addit ibidem, eum, qui labarum deferebat, cùm metu hostium irruentium reliquisset labarum, continuò necatum esse, qui autem illum de manu abiicientis suscepit, nunquam feriri potuisse, etiam si innumerabilia propè tela in illum coniecta fuissent; omnia enim (mirabile dictu) in hasta cruci infigebantur.

Secundo, apparuit crux lucidissima supra montem Oliuetum tempore Constantii Imperatoris, de qua apparitione exstat epistola Cyrilli Hierosolymitani ad Constantium.

Tertio, apparuit tempore Iuliani Apostatæ, qui eam persequebatur, vt narrat Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum. Nam cùm Iulianus inspiceret exta pecudum aruspicij gratia, inuenit crucem coronatam; & quidem aruspices periti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant, significari Religionem Christianam, quæ crucem venerabatur, fore perpetuam, nec posse vinci à Iuliano. Adulatores autem eius dicebant, significari angustias, & quasi carceres crucis; sed euentus priorem sententiam veram ostendit. Eodem tempore cum Iudæi, Iuliani iussu exstruere vellent templum Hierosolymis in dedecus crucifixi, apparuit rursum in aëre circulus ingens lucidus, crucē splendidissimam

anbiens; & præterea in vestibus ferè omnium hominum eius loci apparuerunt cruces quasi summo artificio elaboratæ, vt scribit idē Nazianzenus orat. 2. in Iulianum.

Quarto apparuit crux in aëre tempore Arcadij, cùm Imperator bellum susciperet pro fide contra Persas, Christianorum persequutores, in quo bello diuinitus adiutus fuit, testatur hoc B. Prosper in lib. de promissionibus diuinis, part. 3. cap. 34.

Quinto apparuerunt cruces in vestibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cum Hæretici contra imagines sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, Anno M.D.LIX. de qua vide Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula sine numero per crucis figuram effecta referri possent. Insigne est illud Hilarionis, quod refert B. Hieron. factum apud Epidaurum. Nam cùm mare egrederetur terminos suos, & periculum esset, ne ciuitatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit, mare autem cum eò peruenisset, cœpit intumescere, & in magnam altitudinē instar muri cuiusdam excreuit sursum versus, quasi fremens & indignans, quod progredi vlterius prohiberetur, tandē crucis virtuti cedens, fluctus suos in seipsum retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda lib. 3. c. 2. hist. Anglor. per ligneam crucem, ab Osvvaldo Rege Sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis cōtra innumerabiles hostes pugnauit, & vicit.

Argumentum Vltimum, à ratione. Nam signa rerum sanctarum sancta & venerabilia sunt, vt suprà ostendimus: certè quælibet crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De Signo Crucis.

Restat signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super quascunque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse & venerabile, Primo, ostendi potest ex figuris Testamenti veteris. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exod. 12. nihil aliud significabat, nisi signū crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste in libro de Catechizandis rudibus, cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis c. 9. iubetur describi in frontibus gemētium, apertissimè signum crucis, quod in fronte potissimum pingimus, indicabat, teste Cypriano in libro aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocalyp. 14 *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis*, id est, signum crucis. Item illud Apoc. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorū.* Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus, & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cum cancellatis manibus benedixit filiis Ioseph, Gnes. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

Secundo, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius cap. 4. 5. & 6 Ecclesiast. hierarch. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Iustinus q. 118. respondet Gentibus querentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, caussam esse, quia Deo

A danda sunt meliora: *Sicut etiam*, inquit, *dextera potius, quam sinistra signum crucis exprimimus, cum alicui benedicimus.* Hippolytus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in hi. Lausiaca, c. 148. scribit virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

Tertullianus ita loquitur li. 1. de Corona militis: *ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quandocunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. 2. ad vxorem, & in principio Scorpiaci.

Cyprianus li. 4. epist. 6. in fine: *Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur.* Et libro de vnitate Ecclesiæ vltra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de

B lapsis, in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diabol, coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reseruauit.*

Cornelius Papa in epist. ad Fabianum, quæ est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit. Nouatianum à Dæmonio arreptum, quod non recepisset in fronte signaculum Christi.

Origenes in Exo. c. 15. hom. 6. sic ait: *Timor & tremor cadunt super eos* (Dæmones) *cum signum in vobis viderint crucis fideliter fixum, &c.* Gregorium Neocæsariensem sæpè vsum signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in eius vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in fronte conscripserint.

C Cyrillus Catec. 4. *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Christi, quod si aliquis id occulet, tu manifeste signa te cruce in frōte.* Et infrà: *Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Idem repetit Catech. 13.

Athanasius lib. de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compescuntur. &c.*

Basilius lib. de Spiritu Sancto, cap. 27. inter primas Apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus hom. 55. in Matt. c. 12. signo crucis omnia Sacramenta perfici docet. Et hom. quod Christus sit Deus, plurima de gloria huius signi, & eloquentissimè persequitur.

D Ephrem lib. de pœnit. c. 3. *Pingamus*, inquit, *in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum; armemur insuperabili hac Christianorum armatura.* Item lib. de armatura spirituali, c. 2. *Scuti vice crucis signo teipsum muni; validissima enim armatura est.* B. Antonius, vt refert Athanasius in vita eiusdem Antonij, contra omnes terrores iubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in histor. Lausaica, cap. 2. scribit, sanctum senem quendam cum vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in historia religiosa, passim meminit crucis, & virtu-

E tis eius.

Ambrosius serm. 43. hortatur, vt omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitantur verba S. Agnetis, dicentis: *Posuit signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam.* Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

Hieronymus in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis munias frontem tuam.* Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

Augustinus Tract. 118. in Ioan. ad finē *Quid est, quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? quod*

omnes

signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium; siue ipsi aquæ, qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate inunguntur: siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Item lib. 1. Confes. cap. 11. *Signabar iam signo crucis, & condiebar sale Christi.*

B. Martinus apud Sulpitium: *Ego*, inquit, *signo cruci, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

Prudens in hymno ante somnum:

Fac cum vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellet omne crimen:
Fugiunt crucem tenebræ.
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

Paulinus Nata li 8. S. Felicis:

Nos crucis inuictæ signum, & confessio munit.
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quamquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

TERTIO, probatur ex miraculis signo crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit, Christianos signando, vel adiurando non solum Christianis sed etiam Ethnicis sæpe prodesse. Lactantius lib. 4. cap. 27. dicit præsente Christiano, qui crucem fronte signauerat, Diabolum non ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiph. hæresi 30. scribit, quendam Iosephum nondum Christianum signo crucis Dæmones expulisse, & deinde Christianũ effectum eodem signo incantationes Iudæorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Iulian. scribit, ipsum Iulianum, licet Ethnicum, cùm spectra quædam videret, dum necromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum muniisse, & mox spectra omnia euanuisse. Nyssenus in vita Gregorii Thaumaturgi, scribit Diaconum eius, signo crucis munitum, exiuisse noctu incolumem ex balneis inter innumerabilia spectra, ex quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui noctu intrauerant.

Athanasius in vita Antonii; Hieron. in vita Pauli primi Eremitæ; Theodoretus li. 5. hist. c. 21. & Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 7. multa scribunt miracula, quę ad solum crucis signũ Deus fecit, ac potissimum in Dęmonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, ca. 54. scribit, quendam signo crucis munitum in mediis flammis longo tempore illæsum permansisse. Theodoretus in vita Sancti Iuliani, & in vita S. Marciani, scribit, ab vtroque suo tempore signo crucis ingentes Dracones occisos. Item in vita Sancti Aphraatis, & Sancti Macedonii, & sancti Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita B. Martini: Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8. similiter scribunt. Victor Vticensis lib. 2. de persequut. Vvand. scribit, ab Eugenio Episcopo Catholico cæcum illuminatum solo crucis signo. Quod si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Francisco, & aliis, nunquam finiremus.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

EX his, quæ dicta sunt, facile erit obiectiones hæreticorum, supra notatas, soluere. Ad PRIMAM igitur, quæ sumebatur ex eo, quod crux dolo-

A rem & ignominiam Christo attulit, respondemus, si solum crux attulit Christo dolorē & ignominiam, meritò esse execrandā: atqui attulisse etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum deuictum, & genus humanum redemptum, quæ lætitia, & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè absorbuerit, vt patet.

Ad SECVNDAM, quæ sumebatur à similitudine eorum quorum parentes in patibulis perierunt, qui impii viderentur, si eiusmodi patibula honorarent, dico illa non esse similia; nam qui nunc in patibulis suspenduntur ex sententia iudicis, culpa sua suspenduntur; aut vera, aut certè in iudicio legitimè probata; præterea inuiti suspenduntur, denique ex ipsa morte nihil lucrantur nisi pœnam & infamiam. At Christus non propter culpam veram, aut probatam
B crucifixus fuit. Constat enim ipsum iudicem sæpius testatum, se nullam in eo caussam inuenisse. Ad hæc, Christus sponte sua se tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiam impleret, cum alioqui posset euadere, si vellet, vt notum est; quia cum diceret; *Ego sum*, omnes eius inimici ceciderunt retrorsum. Denique, Christus ex ipsa morte plurima bona retulit vt diximus, & sibi & nobis. Neque id solum in Christi morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur, amici enim libentissimè instrumenta passionis eorum tanquam monimenta virtutis conseruant.

Ad TERTIVM argumentum, quod honorare crucem quasi sit lætari de morte Christi quemad-
C modum inimici eius faciebant, dico nos nihil cum hostibus Christi habere commune; nam cùm gaudemus de Christi passione, non gaudemus de eo, de quo hostes eius gaudebant, sed de eo, de quo ipse gaudebat, id est, de triumpho eius, non de ignominia. Alioqui enim etiam nouimus Christo patienti esse compatiendum, & dolores piis lachrymis decorandos.

Ad QVARTVM argumentum dico, non sequi si omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præsepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgas, &c. Nam omnes cruces adoramus, quia omnes sunt imagines veræ crucis, in qua
D Dominus pependit; & præterea etiam ipsius Christi crucifixi, at præsepia, spineta, lãceæ, & similia non sunt imagines Christi, nec etiam præsepii, spinarũ, lanceæ & similium, quæ Christum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licet similes sint, quia vnus nō est ab alio. Filius autem, quia non solum est similis patri sed etiam ab eo prodiit, idcirco verè dicitur & est imago patris. Iam cruces omnes fiunt ad exprimendam illam primam, & sic imagines eius sunt: at præsepia, lanceæ, & similia non fiunt ad illa exprimenda, sed ad alios vsus, & ideo nec imagines sunt. Quando autem pingitur vel sculpitur præsepe ad re-
E præsentandam Christi natiuitatem, vel columna ad repræsentandam flagellationem, quia tunc præsepe & columna sunt imagines, non carent sua aliqua veneratione.

Si petas, vnde est, quod pingimus, & adoramus crucem, etiam sine Christo crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præsepe, vel columnam sine Christo?

RESPONDEO, propter tres caussas. PRIMO, quia crux etiam sola refert ipsum Christum crucifixum, illa autem hoc non faciunt. SECVNDO, quia crux non habet alium vsum, quàm repræsentandi, præsertim post edictum Constantini, de non crucifigendis hominibus: at illa alia habent alios vsus &

..o qui videret vnam columnam depictam, non fa..e posset scire, quid illa significaret, an columnam ..risti, an columnam Traiani, vel Hadriani, vel ..erculis, vel aliorum. Tertio, quia (vt Athana..s quæst. 16. ad Antiochum dicit) cùm accusamur, ..od adoremus lignum, possumus statim ostende.. nos colere figuram, non materiam, separãdo duo .. ligna ab inuicem: quod in columna, lãcea, spon.., & similibus, non tam facile fieri posset.

Ad Quintum, de honorandis labiis Iudæ, & ma..us eorum, qui Christũ occiderunt, tum propter ..ntactum sacri corporis, tum quia instrumẽta fue.. passionis, Respondeo, inter crucem, & labia Iudæ, .. manus crucifixorum Christi magnam esse diffe..tiam, vt docet Thomas Vvaldensis. to. 3. tit. 13. c. ... nam crucem Dominus elegit, & amanter am..xus est, vt rẽ innoxiam deseruiẽtem redemptio.. at labia Iudæ, & manus impiorum Christus non ..git nec amauit, sed execrabatur, vt res impias, & ..leratas. Nos autem illa solum amare & honorare ..bemus, quæ Dominus amauit & honorauit.

Sed possent respondere Vvicleffistæ, paria esse la.. Iudæ, & crucem. Nam vt labia Iudæ fuerunt in..ãmẽtum sceleris Iudæ, & alioqui in se non erant ..pacia culpæ; ita & crux fuit instrumẽtum sceleris ..dæorum: & sicut Dominus elegit crucem, non vt ..rumentum sceleris, sed vt instrumentum passio..; ita quoque elegit labia Iudæ & manus interfe..rum, non vt instrumenta sceleris, sed vt instru..nta passionis. Vnde Augustinus in Psal. 34. dicit, ..dam à Christo electum, vt per eum impleret re..mptionem nostram.

Respondeo igitur, differentiam in duobus ..sistere. Primo, quia labia Iudæ, & manus inter..torum Christi, non solum instrumenta passionis ..nt, sed etiam partes illorum hominum impio.., & ideo non poterant honorari, vt instrumenta ..sionis, quin simul ipsi impii homines honorari ..erentur: at crux, spinæ, columna, & similia non ..t partes illorum hominum, sed sunt res per se ..tentes, & natura sua innoxiæ, &c.

..ecundo, quia in passione Domini possumus ..siderare actionem & passionem quarum prior ..erata, posterior Sanctissima fuit. Porro labia Iu.. & manus impiorum fuerunt instrumẽta propin.. & immediata ipsius actionis scelestæ; remota ..em & mediata passionis salutaris: e cõtrario crux ..laui, & similia fuerunt instrumenta propinqua, ..nmediata passionis sanctę, & remota ac mediata ..onis scelestæ, vt patet, & ideo labia Iudæ magis ..ticipant actionem, quàm passionem; & crux è ..trario magis passionem, quàm actionem. Pro..rea crux simpliciter est venerabilis, labia Iudæ ..pliciter detestanda.

..d Vltimum, de magia & superstitione dico tan.. abesse à magia signũ crucis, vt potius eo signo ..nis magia soluatur, vt ait rectissimè S. Athanasius ..e Incarnatione Domini, & salutari eius aduẽtu: *..o crucis*, inquit, *omnia magica compescuntur, veneficia ..ficacia fiunt*. Et infra: *Veniat, qui istorum dictorum ..rimentum capere velit, & in ipsis præstigiis Dæmonum, ..mposturis vaticiniorum, & inmiraculis magiæ vtatur .. crucis ab ipsis deriso nomenque Christi inuocet; & ..bit quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vatici..tenquiescant, magiæ, & veneficia iaceant*. Hæc ille. ..bit etiam Iacobus Sprẽger in malleo maleficio.., part. 2. q. 1. c. 2. magos & sagas quando initian.. sacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro ..unali sedenti, coram testibus se crucem Do..i conculcaturos, quia videlicet, vbi crux hono-

A ratur, nullæ magicæ artes efficaces sunt.

Sciendum igitur est, ideo esse superstiosum, & prohibitum, vti characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, vt magi faciunt, quia effectus illi non possunt esse naturales, quia characteres & figuræ non sunt operatiuæ naturaliter: nec proueniunt illi effectus à Deo, cum nulla talis Dei promissio reperiatur, nec Deus ab illis inuocetur, sed fiũt illa omnia à Dæmone, & characteres solum deseruiunt pro signo fœderis inter Diabolum & magos. At signum crucis operatur mirabilia, non ex virtute sua naturali, quam habeat, vt figura quędam, nec vt signum pacti cum Dæmone, sed vt signum diuinitus institutum.

B Ac, vt clarius id percipiatur, nota tres esse effectus crucis mirabiles. Primo terret, & fugat Dæmones. Secundò, pellit morbos, & omnia mala. Tertiò, sanctificat ea, quibus imprimitur. Et quidem primũ effectũ ex tribus caussis habet; ex apprehensione Dæmonis; ex deuotione hominis; & ex instituto Dei. Nam Dæmon vbi crucem videt, mox recordatur cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & eneruatum fuisse, inde crucem timet & fugit, quomodo canis fugit lapidem & baculum quo percussus fuit.

C Deinde, vim habet crux ex opere operãtis eo modo, quo vim habet oratio. Nam signum crucis est inuocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde, voce, & nutibus. Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritum passionis Christi, id est, inuocare Deum per Christi merita cõtra Diabolũ. Vnde effectus tunc magis procedit ex fide, & fiducia, ac deuotione interiore, quàm ex ipso charactere crucis sicut quando oramus voce, & impetramus, effectus tribuitur potius fidei & fiduciæ internæ, quàm sono vocis. Et de his duobus modis nullum est dubium.

D Existimo tamen, etiam tertio modo, id est, ex instituto Dei, & ex opere operato valere signũ crucis contra Diabolum. Nam videmus Iudæos, & Paganos sine vlla fide in Christum, solum intendentes facere quod Christiani faciunt, fugasse Dæmones signo crucis, vt patet ex Nazianzeno orat. 1. in Iulianum. Epiphanio hæ res. 30. & Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 7. ex quo apparet, non deuotione aut fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare S. Augustinus lib. 83. quæst. 79. dicit indictum à Deo Dæmonibus, vt cedant cruci, tãquam sceptro summi Regis, quomodo populi militibus cedunt, cùm ab illis profertur signum Imperatoris: *Nec mirum est*, inquit, *quod hæc signa valent, cum à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cum vsurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id iustum atque vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere. Contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint*.

E Dices; ergo erunt plura Sacramenta, quam septem.

Respondeo, signum crucis non esse Sacramẽtum propriè dictum; tum quia non confert gratiam iustificantem; tum etiam, quia non habet effectum infallibilem, vt Augustinus dicit, & experientia etiam testatur.

Quantum ad morbos & cætera mala, quæ nõ possunt percipere vim signorum, dicimus ea fugari per crucem tanquam per signum fidei & fiducię, vel potius tanquam per inuocationem signo expressam, Christus enim promisit fidelibus se daturum quidquid peterent cum fide, & nominatim Marc. vlt. de

morbis

morbis dixerat: *Serpentes tollent, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idque faciunt corde, ore, & nutibus Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum, sed ex opere operantis, ideo non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem fere dicendum est. Nam cum benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus: & similiter cũ benedicimus aquam, oleum, ramos, cãdelas, &c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, vt velit illas nobis esse salutares, vtque per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicite petimus precibus, idẽ implicite petimus per signum crucis. Quanquam non potest, nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus cum signantur cruce: non quidem sanctitas quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens: qualis est crucis, clauorum, vestium, aliarumque rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos: & qualis est eorum, qui tangunt reliquias Sanctorum. Nam sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias, constanter docent Patres; Basilius in Psal 115. Gregorius Nyssenus in vita S. Theodori; Ioannes Chrysostomus in sermone de Sanctis Iuuentio, & Maximo, & alii. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certe Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remissione, cap. 26. id asserit: *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, Sanctum est tamen* Atque hæc de Reliquiis, & Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

APPENDIX

AD TRACTATVM DE CVLTV IMAGINVM.

IN QVA CONTINETVR REFVTATIO LIBELLI, Qui falso Synodus Parisiensis inscribitur.

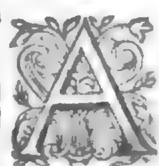

NNO *M. DXCVI. Prodijt Francofurti nouus libellus cum hoc titulo,* Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi DCCC.XXIV. ex vetustissimo codice descripta, & nunc primum in lucem edita. *Hoc autem præsenti anno cum mihi is libellus ab amico ostensus esset, animaduerti continuo, nec vere Synodum esse, nec scriptum luce dignum. Quare ne forte inscriptio fallat incautos, operæ precium me facturum existimaui, si libellum breuissime confutarem.*

CAPVT PRIMVM.

RINCIPIO igitur non esse Synodum vllam Parisiensem, quæ hoc libello contineatur, argumento esse potest, quod nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli Canones: nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla Synodi mentio, sed & ipse libellus aperte redarguit sui tituli vanitatem, sic enim legimus pag. 26. *Nos non Synodum congregando, sed quemadmodum à vobis postulauimus licentiamque agenti percepimus, vna cum familiaribus nostris, filijs vestris quantum pro multiplicibus Regni diuersis occupationibus impediti, per interualla potuimus, considerare studuimus, quid Almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus.*

Ac vt verborum istorum sentẽtia intelligatur, totius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael Balbus Imperator Grecus ad Ludouicũ Pium Imperatorem Latinum, epistolam bene longam, in qua, post alia multa, significauit, Ecclesiam propter imagines Christi & Sanctorum in duas partes esse diuisam, cum alii adorandas, alii non adorandas esse contenderent, & simul petiit, vt Ludouicus in Occidente operam daret, vt sublato superstitioso cultu imaginum Ecclesia pacem & vnionem recuperaret.

Ludouicus his litteris acceptis à Summo Põtifice facultatẽ obtinuit conuocandi viros aliquot doctos qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi iussit epistolam, quam nomine Summi Pontificis, ipso consentiente Pontifice, cui primum ostendenda erat, ad Michaëlem Imperatorẽ dirigere cogitabat. Denique tum epistolam prædictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Eugenius dicebatur, proprio nomine scriptam per duos Episcopos misit.

Hæc igitur quinque in libello nuper edito continentur. Primum, Epistola Michaelis Balbi ad Ludouicum Pium Caroli magni filium: Secundo, collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur imagines, neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque colendas, vt Synodus Nicæna Secunda statuerat: Tertio, Epistola Summi Pontificis nomine scripta à Francis Doctoribus ad Michaelem Imperatorem, qua docetur, imagines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam adorandas. Quarto, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem eius nominis Secundum,

non ergo est latria: nam latria est summus cultus.

Quarta ratio, imagini non conuenit cultus internus, nec externus veræ latriæ; nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principii, & prostratio voluntatis conueniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certe autem nec apprehēdimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu latriæ.

Quinta ratio, imago, vt imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori; nam vnūquodque honorandum est pro sua dignitate. Certe autem longe maius est, esse Christum, quàm esse imaginem Christi.

Sexta ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, li. 1. c. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de centum hæresibus in fine: Atqui illi cum Christum colerent, sine dubio imaginem eius propter ipsum colebant, non igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus, conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant Postremo illi antiquissimi versiculi:

Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.

Satis enim aperte significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facile responderi potest. Ad Primum: *O crux aue spes vnica, &c.* Respōdeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopœiam rhetoricā, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, cū Moses alloquitur cœlū & terram, cū ait Deut. 32. *Audite cæli quæ loquor, &c.* Et quando B. Andreas eandem alloquebatur, cum diceret: *Salue crux preciosa, &c.* Significamus autem hac prosopopœia, nos desiderare fructum crucis, id est, saluari per meritū Christi, qui in cruce passus est.

Ad Secundum dicetur infra in responsione ad quintum.

Tertium dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi siue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cum adoratur Christus crucifixus, non separari diuinitatem.

Ad Quartum respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula proprie adoratam crucem, sed quod prostrata ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

Ad Quintum de vno motu in imaginem, & in exemplar, variæ dantur solutiones. Peresius respondet, id non esse verū, quod eodem motu feramur in imaginem, & exēplar, cū illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus, ait etiam nusquam haberi in Aristotele id, quod B. Thomas adducit. At certe Aristoteles libro de memoria, & reminiscentia, c. 2. id aperte dicere videtur; nam reddere volēs caussam, cur memoria cognoscat absentia, dicit caussam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædā, & si quidem homo speculetur illa phantasmata, vt res quædam sunt in se, non cognoscet præterita, sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadem phantasmata, vt imagines sunt, tūc cognoscet præterita, quorum illæ sunt imagines, quia nimirū non potest cognosci imago vt imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verū est, quod dicit Peresius, relatiua quia sūt opposita, nō posse cognosci vna cognitione; nā ita sunt opposita, vt vnū ab altero pendeat, & vnū sine altero nec definiri, nec cognosci possit.

Durandus aliter respondet; admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar; sed negat propterea esse etiam vnam adorationem; nam licet mens vtrumque simul cognoscat, tamen non dicit vnum esse alterum, sed intelligit esse distincta & disparia, & proinde non adorat illa vna & eadem adoratione.

Confirmant alij hanc solutionē, quia licet sit vnus motus mentis, id est intellectus in imaginē & exemplar, tamen possunt esse contrarii motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi male depictā, odit imaginem, vt imago est, & tamen diligit Christum: & è contrario, qui videt imaginem Iudæ pulchre expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc solutio non satisfacit; nā B. Thomas non dicit, motum in imaginem, vt imago est, esse etiam in exemplar, sed dicit, motum in imaginem, vt imago alterius est, esse etiā in exemplar; & hoc est verum tam de motu intellectus, quàm voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quādoquidem Christus est ratio, cur diligat imaginē. Qui autē diligit imaginem pulchram Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginem illam vt Iudæ, sed vt pulchram imaginē simpliciter, id est, delectatur illa proportione, quæ est inter imaginem & exemplar, non curans quale sit exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum, ac primum, admitto esse eundem motū etiam voluntatis in imaginem & exemplar: sed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tanquam principale obiectum, vel non, id est, vel concipio, & adoro ipsum Christum in imagine obiectiue relucentem; vel concipio, & adoro imaginem ipsam, vt Christi imaginem, ita vt Christus in obliquo ponatur, non in recto: si Primum, tunc adoratio quidem est latriæ, sed refertur in Christum per se, in imaginem solum per accidens: & hoc videntur sibi voluisse Capreolus, & Caietanus. si Secundum, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Christum, sed non est adoratio veræ latriæ, sed longe inferior.

Dices, at Christo conuenit adoratio latriæ veræ, si ergo ista adoratio terminatur etiam ad Christū, erit veræ latriæ. Respondeo, Christo conuenire veram latriam; quando adoratur, vt est in se, non autē quando adoratur, vt est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulū Regis, certe honorat ipsum Regem; & tamen longe aliter honorat regem ipsum in propria persona, quam in famulo suo, vt notum est, & hinc patet responsio ad Secundum. Nam cum honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille non est talis, qualis debetur prototypo in se, sed qualis ei debetur, vt ab imagine participatur.

Ad Sextum dico eodem modo, rationem, cum honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, vt est in se, aliter vt participatur ab imagine.

Ad Septimum dico, eum, qui lædit statuam Regis puniri vt reum maiestatis, quia vere læsit Regem: sed nego tam grauiter puniri, ac si læsisset Regem. Quod si aliquis æque grauiter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam vt statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

CAPVT

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QVINTA Conclusio *Cultus, qui per se, propriè debetur imaginibus, est cultus, quidem imperfectus, qui analogicè & reductiuè pertinet ad speciē eius cultus, qui debetur exemplari.* Explico; Imaginibus non conuenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia nec vllus alius eorū, qui tribuūtur naturæ intelligēti. Nō enim est capax res inanima, & rationis expers eiusmodi cultuum: sed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sāctorum non debetur propriè dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè siue reductiuè. Similiter imaginibus B. Virginis nō debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundū quid, siue analogicè & reductiuè.

Denique imaginibus Christi non debetur latria vera & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, vt imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut se habet imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid; nam homo pictus est homo secundū quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad speciem exēplaris; nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus differūt specie: ergo etiā cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris, & forte B. Thom. & B. Bonauent. & alij hoc solum dicere voluerūt, cùm dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar. ita enim eorum sententiā interpretatur Gabriel, quod si ita est, omnes cōuenimus.

Ex his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, de clauis, spinis, alijsque reliquiis; Sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Christus, vel Sancti quorū reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè, & reductiuè pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideo merentur honorem, quia ratione cōtactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI CRVX Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter preciosissimas reliquias habenda est, nec solum ipsa integra, sed etiam particulæ eius; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini reprę sētat, & similiter cęterę cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inueniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

Fuit igitur hæresis imprimis Claudij Taurinensis, qui præter cæteras imagines crucē Domini execrabatur teste Iona lib. 1. Vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente docebant Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati teste Euthymio in Panoplia, part. 2. tit. 21.

Deinde circa annum Domini MCXXX. exstiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusque cultum oppugnabant, teste Petro Cluniacense, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tēpore scripsit ad omnes Episco-

A pos. Circa idem tempus, vel paulo post exstiterunt in Oriente Bogomiles. qui iisdem argumentis docebant, teste Euthymio Panopl. par. 2. tit. 23.

Non minus postea Crucis honorem detestati sunt Vviclefistæ, apud Thomā Vvaldensem to. 3. tit. 20. Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 7. Magdeburg. Cent. 4. c. 4. col. 302. c. 6, col. 458. & 459. vbi etiā impudenter mentiūtur, vsum signi crucis sæculo IV. nouum fuisse. Nam Tertullianus lib. de corona militis, meminit signi crucis, cum tamen floruerit sæculo II. Sicut etiam Cent. 7. c. 6. col. 191. mentiuntur, Sergiū Papam fuisse auctorem primū, vt crux adoraretur, & exoscularetur. Nam Sergius Papa sedit anno Domini DC.LXXXVIII. at meminit adorationis & exosculationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. qui est B centum annis Sergio antiquior. meminit etiā Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilium, & Petrobrusianorum erant tria. PRIMVM, quia crux dolorem & ignominiam Christo attulit, ergo detestanda est iis, qui Christum diligunt.

SECVNDVM, quia stultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius suspensus fuisset.

TERTIVM, quia si oportet adorare omnes cruces, quia Christus in cruce pepēdit; oportebit etiam adorare omnia sepulcra, quia in sepulcro Dominus quieuit, & omnia præsepia, quia in præsepi reclina- C tus fuit; & omnes columnas, lanceas, spongias, flagella, &c, *Immo & omnes asinos* (inquit Caluinus) *quia Christus asino vectus fuit.*

QVARTO arguit Claudius, hostes Christi gaudebant de passione Domini, de resurrectione dolebāt: & contra amici eius de passione dolebant, de resurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant, imitantur Christi hostes.

QVINTO argumentabātur Vviclefistæ apud Valdensem: Si ratione contactus, vel quia instrumentū passionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando, & manum illius serui, qui Dominum tetigit, cum alapam illi inflixit: nam hæc omnia tetige- D runt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt.

SEXTO arguunt Cēturiatores, superstitio est characteribus tribuere virtutem; at Papistæ tribuunt figuræ crucis, vi crucis vim pellēdi Dæmones, & omnia mala. ergo superstitiosi sunt. Quæ obiectiones infrà c. 30. diluentur, antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipsa cruce. Secundo, de crucis imagine. Tertio, de signo crucis trāseunte.

CAPVT XXVII.

De cruce vera Domini.

QVANTVM ad PRIMVM, antequam veniam ad probationes, notanda sunt aliqua de figura E ipsius crucis. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factā esse, quorum vnum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum transuersum superpositum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, vt in eo pedes crucifixi starent, & claui figi possent. Id testatur Irenæus li. 2. c. 24. *Habitus*, inquit, *id est, figura crucis fines & summitates habet quinq; duas in lōgitudinem, duas in latitudinem, vnam in medio, in qua quiescit, qui clauis affigitur.* Idē habet Iustinus in Dialogo cū Tryphone vltra medium.

Vtrum autē lignum transuersum esset suprà positum ligno longo, ita vt non emineret lignum lōgum sursum versus, non est certum; nam Beda in quæst.

in Genes. vbi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucē similem fuisse litteræ Græcę T, qualē etiam fuisse olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in ca.9. Ezechiel. At B. Augustinus epist.120.c.26. dicit, lignum longum eminuisse supra transuersum. Et hoc est probabilius; nam est conformius verbis Irenæi, & verbis Apostoli ad Ephes. c.3. vbi alludēs ad figuram crucis, nominat sublimitatem profundam, longitudinem, & latitudinē. Porro qui dicunt crucem fuisse similem litteræ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autē scribit Beda in suis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypresso, & Buxo: & quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina, &c. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non est ignorandum, veteres aliquid addidisse mysterii gratia; quod etiam nunc ex parte seruatur. Nam lignum longum producebant sursum versus, & flectebant ad modum baculi pastoralis vt referret litteram Græcam P, paulo inferius apponebant duo ligna transuersa ad similitudinem crucis S. Andreæ quę referrent litterā Græcam X. ita vt duæ illæ litteræ per abbreuiationem significarent Christum: infra illum ponebant lignum transuersum, quod verè perficit crucem, & inde pendebat velum expansū: infra lignum transuersum erat lignum longum in similiudinem hastę, ad infimā partem addebāt capulum ad cōmoditatem gestandi. Hæc omnia significabant crucē esse vexillum Imperatoris Christi; nā crucem testabatur ipsa figura: Christi nomē indicabāt duę litteræ X, & P, vexillum, ex velo, hasta, & capulo dignoscebatur. Vide Ioannem Pierium Valerianū, de signis hieroglyphicis li.50. & Primasium l.4. in Apoc. vbi hoc ipsum vocat monogramma, & signū Christi. Tale ferè fuit & labarum Constantini. Nam vt Eusebius refert l.9. hist. c.9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat, & à militibus adorari, Constantinus in formam crucis redegit, sic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret.

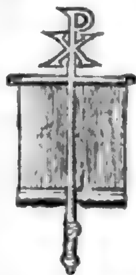

Describit autem ipsum labarum Eusebius lib.1. de vita Constantini, vbi dicit, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cuius summitate posita erat corona preciosissima, infra eam cornu trāsuersum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureū auro & gemmis ornatissimum, ad cuius partem infimam visebantur imagines Constantini, & filiorū. In ipsa verò hasta sub corona erāt litteræ nominis Christi.

Iam verò modus crucifigendi communis non erat vt multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores verò solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & Sanctum Petrum atque Andream funibus: sed nō ita est, omnes enim clauis figebantur, imò & omnes crucem suam ferebant, omnesque antea flagellis cædebantur. Vide Plutarchum de tarda numinis vindicta: Marcum Tullium act.7. in Verrem, Nonium Marcellūin verbo Patibulum, qui sic ait: *Delegati ad patibulum circumferuntur, deinde crucifiguntur.* Macrobium lib.1. Saturn. c.11. Iosephum lib.6. de bello Iudaico, c.12. & in vita sua. Adde, quod ideo dubitatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebant similia foramina, & clauos, &c. Vide Ruffinum lib.10. hist. cap.8.

His ergo prænotatis, ad argumenta veniamus: ac primum, quod lignum crucis venerabile sit, proba-

A tur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturæ testantur, Christum non crucifixum casu vel inuitū, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus, vt scalam sibi ad regnum, instrumentum liberationis generis humani; ac demum vt instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet: ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

Quod sponte illam elegerit, patet Isaiæ, cap.53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioa.10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Act. Apostol. c.2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditū interemistis.* Actor.3. *Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* B Actor.4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populus Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

Quod crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Heb. c.7. Vnde ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinē crucis eius*, id est, per sanguinē eius in cruce, quasi in altari fusū. Et hoc significauit lapis erectus, & inūctus, & domus Dei vocatus à Iacob, Gen.20.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum, Io.12. *Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsū. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.* Ad Phil.2. *Hu-* C *miliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.*

Quod fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figuræ quas collegit Ioannes Damascenus, l.4. de fide, c.12. id enim significauit lignum vitæ in paradiso, Genes. c.2. arca lignea Noë domum eius saluans. Genes.7. virga Mosis aperiens mare, Exod.14. lignum aquas dulces reddens, Exod.15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto, Num.18. de quo Dominus Ioa.3. *Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Gala.6. dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* D *Iesu Christi, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quod cruce Diabolum vicerit, & de eo triumpharit, patet ex epi. ad Coloss.2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates traduxit palam confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes hom.8. in Iosue, dicit, in Græcis haberi; triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc nō habeamus in ligno, sed ἐν αὐτῷ, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucem, de qua suprà dixerat, ἐν τῷ σταυρῷ, vt refert Theophylactus. Dicit ergo Origen. in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & ad tempus; diabolū autem inuisibiliter, inuitum, & in sempiternum eius opprobrium, & hoc probat E ex isto loco, vbi Paulus vtitur metaphora triumphi; indicare volens, crucem esse currum triumphalem, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum, ἐδειγμάτισεν θριαμβεύσας.

Argumentum SECVNDVM sumitur à mysterijs in ipsa cruce significatis. Nam, vt ait Aug. epist.120. c.26. *Qui mortuus est, quia voluit; etiam mortuus est, quando voluit, nec sine caussa crucem potius, quàm aliud instrumentū mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet, docent Irenæus lib.5. Greg. Nyssenus orat.1. de resurrectione; Augustinus in epi.119. & 120. Hiero-

nymus

nymus & Theophylactus in cap. 3. ad Ephes. vbi de cruce exponunt verba Pauli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo,* A *sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transuersum; sublimitas pars ligni, vbi est titulus supra trāsuersum; longitudo ligni pars à transuerso vsq; ad terram; profundum pars eiusdem quæ latet sub terra.

Significat autem ista figura. Primo totam perfectionem Christianam, vt August. docet; profundum, Fidem, sublimitas, Spem; latitudo, Charitatem, longitudo, Perseuerantiam.

Secundo, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi passione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixum, infernū euacuatum, & Diabolum deuictum; B lignum transuersum respiciens Ortum & Occasū, totum orbem terrarum redemptum. Itaque propterea Christum crucifixum adorent cœlestia, terrestria & inferna, vt Nyssenus deducit.

Tertio, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris; significant duos populos (inquit Irenæus) sub vno cap. Christo inter se cōnexos, iuxta illud Io. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octauio, & Ambrosius ser. 59. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & nauis non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram non scinderet, nisi ex aratro & stiua cru- C cem faceret; & rursum aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineæ ducātur ab Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Denique etiam Ægyptiis qui hieroglyphicis characteribus vtebantur, crux vitam venturam significabat, vt refert Ruffinus li. 2. hist. c. 29.

Argumentum Tertium ab inuentione crucis, ex qua multiplex testimonium sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

Primo, quod non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quod enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusque omnia vestigia, patet ex eo, quod altissime crucem sub terram absconderunt & in loco crucis, D Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Iouis: in loco natiuitatis Adonidis posuerunt, vt refert B. Hiero. in epist. ad Paulinum de institutione Monachi. Cur quæso non cremarunt crucē, cum vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentē, vt ad solatium piorū lignum preciosissimum seruaretur?

Secundo, quod Deus eo tempore crucem inueniri voluerit, quo tuto poterat coli, nimirum ad initium imperii Constantini: nam si antea reserata fuisset regnātibus persequutoribus, magis ludibrio quàm honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inuenta, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primum diuina prouidētia crucem manifestauit, cum primum potuit coli. E

Tertio, quia per euidentia miracula demonstratum est esse veram crucem, & proinde crucis inuētionem, reuelationem illam esse à Deo. Nam cum tres cruces simul inuentæ fuissent, nec posset plane crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agētem, & cum duæ priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illā reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates li. 1. c. 13. Theod. lib. 1. c. 18. Sozomenus lib. 2. c. 1. & Nicephorus l. 8. c. 29. nec solum mulierem ægrā sanauit, sed etiam virum mortuum excitauit eodem tempore, vt scribunt Paulinus epist. 11. ad Seuerum, Seuerus lib. 2. histor. sacræ, & Sozomenus lib. 2. cap. 1. qui & viri mortui & mulieris ægrotæ meminit.

Neque obstat, quod Ambrosius orat. in Theodosium, & Chrysostomus homil. 84. in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant aliæ duæ; nam Ruffinus indicat, ex titulo quidē fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam, ideo, vt nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerūt. Nec solum crux miraculo illo claruit, sed etiam clauus quem Helena ad Constantinum misit, de eo siquidem (vt Ambrosius testatur loco citato) Iudæi dicebant: *Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili potestate Dæmones torquet.*

Quarto, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendam, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Euseb. in Chronico, quod Hieronymus Latinū fecit: *Helena Constantini mater,* inquit, *diuinis monita visionibus, beatissimum crucis lignum in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymā reperit.* Et idē dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alii. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium, qui Centur. 4. c. 6. col. 458. Helenam superstitiosam vocant, quia Hierosolymam petiit, vt lignum crucis inueniret, quam tamen sancti Patres omnes mirifice laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt, eam crucis lignū quæsiuisse. Ipsam vero historiā licet celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere Cent. 4. c. 13. col. 1438. & 1439. duabus coniecturis. Prima est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium qui eam historiam referunt: sed illius orationē in Theodosium, vbi hoc habetur, Erasmus non recipit, vt germanam. Secunda, quia Euseb. lib. 3. de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Caluariæ, & tamen non meminit inuentionis crucis.

Ad Primam dico, primo non extare talem Erasmi censuram, imo ipsi Magdeburgenses Centuria 4. ca. 13. in vita Ambrosii, ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt, ex quo perspicere potes eorum constantiam.

Dico Secundo, si exstaret, non esse Erasmum diuinum oraculum, cui necessario credi debeat, quando nullam affert rationem.

Dico Tertio, falsum esse, quod Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpit. Paulin. Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cum eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulo senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantinum Augustum: item Constant. ipse, Ambrosio similiter antiquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam refert Euseb. li. 3. de vita Constantini, vbi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, vt nulla verborum officia præsenti miraculo digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem stuporemque præterit indicium tormenti sacratissimi tot annis humo sepultum, vsque dum interfecto communi hoste, liberæ familiæ apparuit ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

Ad Secundam obiectionem dicimus, Eusebium in Chronico huius rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non fecisse de hac re mentionem, quia res erat notissima omnibus, & satis putabat esse, quod eam attigisset in litteris Cōstantini.

Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentio sacræ lanceæ, quæ diuina reuelatione reperta est Antiochiæ, anno Domini M.XCVIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, Paulum Æmilium lib. 4. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem in Chronico. Anni M.C.

Argumentum Quartum, à testimoniis veterum, qui passim referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certe videndi particulas veræ crucis, quod ad magnum crucis honorem pertinere nemo ignorat. In primis B. Cyrillus Hierosolymit. Cate. 10. & 13. dixit, ex ligno crucis Hierosolymis inuento totum mundum repletum, plurimis inde particulas petentibus & impetrantibus. Constantinus particulã crucis statuę suæ inseruit, quam Constantinopoli collocauit, existimãs per eam crucis particulam totam vrbem custodiendam, vt referunt Socrates l.1.c.17.& Eutropius, siue Paulus Diaconus, qui multa addidit Eutropio li. 11. rerum Romanarum. Greg. Nyssen. in vita Macrinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

Paulinus epist. 11. ad Seuerum, scribit, se mittere, tanquam summum donum particulam crucis veræ auro inclusam. Idem etiam natali 10. S. Felicis, scribit, se restrinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, *domum remeãs, modicũ, sed grande salutis,*
De crucis æterna sumptum mihi fragmine lignum
Promo tenensq; manu aduersis procul ingero flammis, &c.

Chrysost. hom. quod Christus sit Deus, scribit, eos qui potuerãt potiri particula crucis, auro inclusam seruare, ac inde se valde ornari, & custodiri, merito credere. Euagrius li. 4. hist. c. 26. & Procopius li. 2. de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulã Sanctæ crucis, quam sibi ostẽdi populus voluit, cum ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, vt nimirum conspecta cruce Domini, alacrius morerentur. Sed cum ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertio effulsisse semel, & iterum, & tertio splendidum ignem non cõburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. Gregorius lib. 7. epist. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

Ambrosius orat. in Theodosium, loquens de clauo in deserto ab Helena galeæ Imperatoris: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem (particulam, videlicet crucis nimirum clauum vnum) in capite Regum leuauit, vt crux Christi in regibus adoretur.*

Hieronymus in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedũ eius.* Et in epistola 17. ad Marcellam, dicit: *Ergo ne erit illa dies quando nobis liceat speluncam Saluatoris intrare, crucis deinde lãbere lignum, &c.*

Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. scribit: Ad terram sanctam ex monte Caluariæ allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cum alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse. Quo honore August. prosequeretur crucem quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

His adde Sibyllæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sibyllinorum, prope finem.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Argumentum Quintum, ab exaltatione crucis. Constat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclii, Heraclium in recuperatione crucis, quam Persæ ex Hierosolymis abstulerãt, diuinitus adiutum, ita vt etiã de cœlo Deus lapidibus grãdinis pugnaret contra Persas, vt olim fecerat cum Iosue. In ipsa etiã restitutione crucis in suum locum miracula quædam contigerunt, vt refert Sigebertus in Chronico Anni DC.XXXI. vnde etiam festum institutum testatur Otho Frisingensis lib. 5. cap. 9. Beda & Ado in Martyrolog.

Argumentum Sextum, si locus, in quo Angelus stetit, terra sancta est, Iosue c. 5. Exod. 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactũ, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si Sacramẽta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De Imagine crucis.

IAm vero de Imagine crucis habemus Primo, testimonium Matt. 24. *Tunc apparebit signum filij hominis in cœlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud, id est, crux. Nam etsi Caluinus, Musculus, & alii quos refert in sua Catena, ad hunc locum Marloratus, negent hîc agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum filij hominis*, id est, tunc apparebit Filius hominis tam manifeste, ac si edito signo inde omnium oculos conuertisset: omnes tamen veteres ad vnũ exponunt de cruce, ita Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in c. 24. Matthæi: item Cyrillus Catech. 15. & Aug. serm. 130. de tempore: Ecclesia quoque canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Sibylla etiam lib. 6. in fine.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cæli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas Vvaldensis, to. 3. tit. 20. c. 158. non omnino improbabiliter dicit, ipsam verã crucem ligneam, quæ nunc diuisa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & apparituram in cœlo; nam id videntur asserere Sibylla & Chrysostomus in sermone de cruce & latrone; nec alii Patres contradicunt.

Neq; obstat illud Ecclesiæ: *Hoc signum crucis erit in cælo.* Nam etiam vera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aere, vel igne condẽsato, vt Abulensis & Iansenius, & alii docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis; nam Primo, honorabilis est crux quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, vexillum Christi: si enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno li. 1. histor. c. 4. cur vexillum Christi non adorabitur? Secundo, honorabilis est, quia in cœlo apparebit, loco nimirum sublimi, & honorifico. Tertio: quia manibus Angelorum feretur, vt Aug. docet ser. 130. Quarto, quia splendebit clarius sole, quod probant Augustinus, & Chrysostomus, quia tunc apparebit, & conspicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & Stellæ obscuratæ fuerint, vt patet ex Matthæo, cap. 24.

Argumentum Secundum, sumi potest à testimonijs sacrorum Conciliorum; nam Synodus VI. can. 37. Synodus VII. act. vlt. & Synodus VIII. act. item vlt. canones ediderunt de veneratione crucis.

A Tertium argumentum ab vſu & teſtimoniis veterum Iuſtinus in Apolog. 2. *Signa*, inquit, *& notæ quæ apud nos ſunt, huius rei* (crucis) *virtutem declarant.* Tertullianus in Apologet. cap. 16. obiectioni Gentilium reſpondet de oratione crucis ligneæ: idem facit Minutius in Octauio, ex quo apparet, ab ipſo Eccleſiæ exordio, etiam ante crucis veræ inuentionem Chriſtianos ſolitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes libro 6. in epiſtol. ad Romanos, dicit crucis figuram ante oculos poſitam, ſi attente conſideretur, valere ad depellendam omnem tentationem.

Conſtantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, vt patet ex Euſeb. lib. 9. c. 9. hiſt. & ex lib. 1. de vita Conſtantini, quia verò labarum adorabatur, B nunquam Conſtantinus crucem in labaro poſuiſſet, ſi putaſſet, eſſe idololatriam venerari crucem: imo Sozomenus lib. 4. cap. 4 hiſt. ſcribit, ideo Conſtantinum vertiſſe labarum in crucem, vt milites aſſueſcerent crucem venerari.

Dices, etiam ante Conſtantini tempora labarum habuit formam crucis, vt Tertullianus in Apologet. ca. 16. Iuſtinus in 2. Apologe. & Minutius in Octauio teſtantur.

Reſpondeo, labarum ante Conſtantini tempora habuiſſe quandam crucis ſimilitudinem, quia erat velum in ligno ſuſpenſum, non tamen proprie crucis figuram habuiſſe, niſi tempore Conſtantini. Idem Conſtantinus, vt refert Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celeberrimo C erexit crucem cum his verbis: Hoc ſalutare ſignum. Et rurſum in manu dextera, ſtatuæ ſuæ crucem apponi iuſſit cum his verbis: Hoc vno veræ fortitudinis ſigno vrbem veſtram liberaui, &c. Idem etiam decreto cauit, ne deinceps vlli facinoroſi cruci affigerētur, vt crux nō amplius horrori, ſed amori & venerationi omnibus eſſet, vt ſcribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. & Auguſt. ſer. 18. de verbis Domini. Et e contrario in pecuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi iuſſit, vt ibidem Sozomenus refert.

Conſtantini pietatem imitatus Theodoſius prohibuit ne crux humi ſculperetur, vel pingeretur, ne ſacrum ſignum pedibus calcaretur: ita enim habetur, lib. 1. Codicis, tit. 8. L. Cum ſit nobis. quod teſti- D monium ex Petro Crinito lib. 9. c. 9. aduerſarii corrupte citant, quaſi Theodoſius prohibuiſſet imaginem crucis ſculpi, vel pingi.

Theodoſiū ſequutus Arcadius filius, auream monetam cum ſigno crucis cudi iuſſit, teſte Proſp. de prædictionibus & promiſſionibus par. 3. c. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodoſii legem ſequutus, cùm vidiſſet in palatio humi crucem in marmore inciſam, mox erigi iuſſit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* Teſtis Paulus Diaconus lib. 18. rerum Rom. vbi etiam addit, ſub illo marmore repertum ingentem theſaurum amplius centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam Religioſi Principis.

E Conſtantini tempore ſcripſit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus:

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Nō diu poſtea Athanaſius quæſt. 16. ad Antiochum reddit cauſam, cur Chriſtiani faciant & colāt potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel ſpongiæ; quia videlicet ſi Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disiunctis figuram crucis deſtruimus, nec amplius veneramur.

Ioannes Chryſoſtomus, in ſupplicationibus argēteas cruces cum ardētibus facibus præferri iubebat, vt Socrat. l. 6. c. 8. & Sozom. l. 8. c. 8. teſtantur. Idem etiam Chryſoſt. in lib. quod Chriſtus ſit Deus, dicit, ſuo tempore crucis figurā omnibus in locis depingi ſolitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vaſis, in ſolitudine, in montibus, &c. Auguſt. Tract. 36. in Ioan. & in Pſalm. 36. *Qui tamen* inquit, *honorem tribuit ſupplicio ſuo, quid ſeruat fidelibus?* Cyrillus lib. 6. in Iulianum reſpondet Iuliano reprehendenti Chriſtianos, quòd ſignum crucis adorarent, eiuſque figuram ante domos ſuas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hiſt. teſtatur, apud Ægyptum, cum ad fidem conuerterentur Ægyptii, vbique fuiſſe depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hiſt. Angelic. cap. 25. ſcribit, Auguſtinum B. Gregorio miſſum ad Anglorum conuerſionem, crucem argenteam, & imaginem Chriſti in tabula depictam pro vexillo prætuliſſe. Ipſe etiam Gregorius lib. 7. epiſt. 5. de crucis veneratione loquitur. Leo ſerm. 8. de paſſione Domini: *Pulcra ſpecie*, inquit, *triumphi ſui tropheum, & inuictiſſimæ patientiæ ſignum ſalutis adorandum populis omnibus inferebat.*

Sedulius in carmine Paſchali:

Pax crucis ipſe fuit, violentaque robora membris
Illuſtrans propriis, pœnam veſtiuit honore,
Suppliciumque dedit ſignum magis eſſe ſalutis,
Ipſeque ſanctificans in ſe tormenta beauit:
Neue quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam,
Quæ Dominum portauit ouans, &c.

Argumentum Quartum ab apparitione, & miraculis crucis. Primo, apparuit Conſtantino crux lucidiſſima in aëre cum illis verbis; ἐν τούτῳ νίκα. id eſt, in hoc vince, refert Euſeb. lib. 1. de vita Conſtantini, vbi etiam addit, ſe id accepiſſe ab ipſo Conſtantino iurante rem ita ſe habere. Neque apparuit illi crux in ſomno, vt Sozomenus lib. 1. ca. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Roman. dicunt; ſed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, vt Euſebius dicit.

Porrò non fruſtrà dictum eſſe Conſtantino: *In hoc ſigno vince*, apparet ex victoriis Conſtantini, nam lib. 2. de vita Conſtantini ſcribit Euſebius, in prælijs iuſſiſſe Conſtantinum ſemper deferri labarum cruce inſignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocunque labarum acceſſiſſet, mox etiam victoriam ſequi ſolitam. Addit ibidem, eum, qui labarum deferebat, cùm metu hoſtium irruentium reliquiſſet labarum, continuò necatum eſſe, qui autem illum de manu abiicientis ſuſcepit, nunquam feriri potuiſſe, etiam ſi innumerabilia propè tela in illum conieſta fuiſſent; omnia enim (mirabile dictu) in haſta cruci infigebantur.

Secundo, apparuit crux lucidiſſima ſupra montem Oliuetum tempore Conſtantii Imperatoris, de qua apparitione exſtat epiſtola Cyrilli Hieroſolymitani ad Conſtantium.

Tertio, apparuit tempore Iuliani Apoſtatæ, qui eam perſequebatur, vt narrat Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum. Nam cùm Iulianus inſpiceret exta pecudum aruſpicij gratia, inuenit crucem coronatam; & quidem aruſpices periti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant, ſignificari Religionem Chriſtianam, quæ crucem venerabatur, fore perpetuam, nec poſſe vinci à Iuliano. Adulatores autem eius dicebant, ſignificari anguſtias, & quaſi carceres crucis; ſed euentus priorem ſententiam veram oſtendit. Eodem tempore cum Iudæi, Iuliani iuſſu exſtruere vellent templum Hieroſolymis in dedecus crucifixi, apparuit rurſum in aëre circulus ingens lucidus, crucē ſplendidiſſimam

anbiens; & præterea in vestibus ferè omnium hominum eius loci apparuerunt cruces quasi summo artificio elaboratæ, vt scribit idē Nazianzenus orat. 2. in Iulianum.

Quarto apparuit crux in aëre tempore Arcadij, cùm Imperator bellum susciperet pro fide contra Persas, Christianorum persequutores, in quo bello diuinitus adiutus fuit, testatur hoc B. Prosper in lib. de promissionibus diuinis, part. 3. cap. 34.

Quinto apparuerunt cruces in vestibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cum Hæretici contra imagines sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, Anno M.D.LIX. de qua vide Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula sine numero per crucis figuram effecta referri possent. Insigne est illud Hilarionis, quod refert B. Hieron. factum apud Epidaurum. Nam cùm mare egrederetur terminos suos, & periculum esset, ne ciuitatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit, mare autem cum eò peruenisset, cœpit intumescere, & in magnam altitudinē instar muri cuiusdam excreuit sursum versus, quasi fremens & indignans, quod progredi vlterius prohiberetur, tandē crucis virtuti cedens, fluctus suos in seipsum retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda lib. 3. c. 2. hist. Anglor. per ligneam crucem, ab Osvvaldo Rege Sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis cōtra innumerabiles hostes pugnauit, & vicit.

Argumentum Vltimum, à ratione. Nam signa rerum sanctarum sancta & venerabilia sunt, vt suprà ostendimus: certè quælibet crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De Signo Crucis.

Restat signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super quascunque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse & venerabile, Primo, ostendi potest ex figuris Testamenti veteris. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exod. 12. nihil aliud significabat, nisi signū crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste in libro de Catechizandis rudibus, cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis c. 9. iubetur describi in frontibus gemētium, apertissimè signum crucis, quod in fronte potissimum pingimus, indicabat, teste Cypriano in libro aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocalyp. 14. *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis*, id est, signum crucis. Item illud Apoc. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos* Dei nostri *in frontibus eorū.* Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Occumenius, Beda, Anselmus, & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cum cancellatis manibus benedixit filiis Ioseph, Gnes. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

Secundo, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius cap. 2. 5. & 6 Ecclesiast. hieriarch. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Iustinus q. 118. respondet Gentibus querentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, caussam esse, quia Deo

A danda sunt meliora: *Sicut etiam*, inquit, *dextera potius, quam sinistra signum crucis exprimimus, cum alicui benedicimus.* Hippolytus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in hi. Lausiaca, c. 148. scribit virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

Tertullianus ita loquitur li. 1. de Corona militis: *ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quandocunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. 2. ad vxorem, & in principio Scorpiaci.

Cyprianus li. 4. epist. 6. in fine: *Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur.* Et libro de vnitate Ecclesiæ vltra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de B lapsis, in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diabol. coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reseruauit.*

Cornelius Papa in epist. ad Fabianum, quæ est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit. Nouatianum à Dæmonio arreptum, quod non recepisset in fronte signaculum Christi.

Origenes in Exo. c. 15. hom. 6. sic ait: *Timor & tremor cadunt super eos* (Dæmones) *cum signum in vobis viderint crucis fideliter fixum, &c.* Gregorium Neocæsariensem sæpè vsum signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in eius vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in fronte conscripserint.

C Cyrillus Catec. 4. *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Christi, quod si aliquis id occulet, tu manifeste signa te cruce in frōte.* Et infrà: *Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Idem repetit Catech. 13.

Athanasius lib. de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compescuntur. &c.*

Basilius lib. de Spiritu Sancto, cap. 27. inter primas Apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus hom. 55. in Matt. c. 12. signo crucis omnia Sacramenta perfici docet. Et hom. quod Christus sit Deus, plurima de gloria huius signi, & eloquentissimè persequitur.

D Ephrem lib. de pœnit. c. 3. *Pingamus*, inquit, *in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum; armemur insuperabili hac Christianorum armatura.* Item lib. de armatura spirituali, c. 2. *Scuti vice crucis signo teipsum muni; validissima enim armatura est.* B. Antonius, vt refert Athanasius in vita eiusdem Antonij, contra omnes terrores iubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in histor. Lausaica, cap. 2. scribit, sanctum senem quendam cum vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniuisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in historia religiosa, passim meminit crucis, & virtuE tis eius.

Ambrosius serm. 43. hortatur, vt omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitantur verba S. Agnetis, dicentis: *Posuit signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam.* Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

Hieronymus in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis munias frontem tuam.* Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

Augustinus Tract. 118. in Ioan. ad finē *Quid est, quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? quod*

omnes

signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium; siue ipsi aquæ, qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate innunguntur: siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Item lib. 1. Confes. cap. 11. *Signabar iam signo crucis, & condiebar sale Christi.*

B. Martinus apud Sulpitium: *Ego,* inquit, *signo cruci, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

Prudens in hymno ante somnum:

Fac cum vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellet omne crimen: (∴)
Fugiunt crucem tenebræ.
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

Paulinus Natali 8. S. Felicis:

Nos crucis inuictæ signum, & confessio munit.
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quamquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

TERTIO, probatur ex miraculis signo crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit, Christianos signando, vel adiurando non solum Christianis sed etiam Ethnicis sæpe prodesse. Lactantius lib. 4. cap. 27. dicit præsente Christiano, qui crucem fronte signauerat, Diabolum non ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiph. hæresi 30. scribit, quendam Iosephum nondum Christianum signo crucis Dæmones expulisse, & deinde Christianũ effectum eodem signo incantationes Iudæorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Iulian. scribit, ipsum Iulianum, licet Ethnicum, cùm spectra quædam videret, dum necromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum muniisse, & mox spectra omnia euanuisse. Nyssenus in vita Gregorii Thaumaturgi, scribit Diaconum eius, signo crucis munitum, exiuisse noctu incolumem ex balneis inter innumerabilia spectra, ex quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui noctu intrauerant.

Athanasius in vita Antonii; Hieron. in vita Pauli primi Eremitæ; Theodoretus li. 5. hist. c. 21. & Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 7. multa scribunt miracula, quę ad solum crucis signũ Deus fecit, ac potissimum in Dęmonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, ca. 54. scribit, quendam signo crucis munitum in mediis flammis longo tempore illæsum permansisse. Theodoretus in vita Sancti Iuliani, & in vita S. Marciani, scribit, ab vtroque suo tempore signo crucis ingentes Dracones occisos. Item in vita Sancti Aphraatis, & Sancti Macedonii, & sancti Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita B. Martini: Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8. similiter scribunt. Victor Vticensis lib. 2. de persequut. Vuand. scribit, ab Eugenio Episcopo Catholico cæcum illuminatum solo crucis signo. Quod si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Francisco, & aliis, nunquam finiremus.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

EX his, quæ dicta sunt, facile erit obiectiones hæreticorum, supra notatas, soluere. Ad PRIMAM igitur, quæ sumebatur ex eo, quod crux dolorem & ignominiam Christo attulit, respondemus, si solum crux attulit Christo dolorẽ & ignominiam, meritò esse execrandã: atqui attulisse etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum deuictum, & genus humanum redemptum, quæ lætitia, & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem plane absorbuerit, vt patet.

Ad SECVNDAM, quæ sumebatur à similitudine eorum quorum parentes in patibulis perierunt, qui impii viderentur, si eiusmodi patibula honorarent, dico illa non esse similia; nam qui nunc in patibulis suspenduntur ex sententia iudicis, culpa sua suspenduntur; aut vera, aut certè in iudicio legitimè probata; præterea inuiti suspenduntur, denique ex ipsa morte nihil lucrantur nisi pœnam & infamiam. At Christus non propter culpam veram, aut probatam crucifixus fuit. Constat enim ipsum iudicem sæpius testatum, se nullam in eo caussam inuenisse. Ad hæc, Christus sponte sua se tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiam impleret, cum alioqui posset euadere, si vellet, vt notum est; quia cum diceret; *Ego sum,* omnes eius inimici ceciderunt retrorsum. Denique, Christus ex ipsa morte plurima bona retulit vt diximus, & sibi & nobis. Neque id solum in Christi morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur, amici enim libentissimè instrumenta passionis eorum tanquam monimenta virtutis conseruant.

Ad TERTIVM argumentum, quod honorare crucem quasi sit lætari de morte Christi quemadmodum inimici eius faciebant, dico nos nihil cum hostibus Christi habere commune; nam cùm gaudemus de Christi passione, non gaudemus de eo, de quo hostes eius gaudebant, sed de eo, de quo ipse gaudebat, id est, de triumpho eius, non de ignominia. Alioqui enim etiam nouimus Christo patienti esse compatiendum, & dolores piis lachrymis decorandos.

Ad QVARTVM argumentum dico, non sequi si omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præsepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgas, &c. Nam omnes cruces adoramus, quia omnes sunt imagines veræ crucis, in qua Dominus pependit; & præterea etiam ipsius Christi crucifixi, at præsepia, spineta, lãceæ, & similia non sunt imagines Christi, nec etiam præsepii, spinarũ, lanceæ & similium, quæ Christum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licet similes sint, quia vnus nõ est ab alio. Filius autem, quia non solum est similis patri sed etiam ab eo produit, idcirco verè dicitur & est imago patris. Iam cruces omnes fiunt ad exprimendam illam primam, & sic imagines eius sunt: at præsepia, lanceæ, & similia non fiunt ad illa exprimenda, sed ad alios vsus, & ideo nec imagines sunt. Quando autem pingitur vel sculpitur præsepe ad repræsentandam Christi natiuitatem, vel columna ad repræsentandam flagellationem, quia tunc præsepe & columna sunt imagines, non carent sua aliqua veneratione.

Si petas, vnde est, quod pingimus, & adoramus crucem, etiam sine Christo crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præsepe, vel columnam sine Christo?

RESPONDEO, propter tres caussas. PRIMO, quia crux etiam sola refert ipsum Christum crucifixum, illa autem hoc non faciunt. SECVNDO, quia crux non habet alium vsum, quàm repræsentandi, præsertim post edictum Constantini, de non crucifigendis hominibus: at illa alia habent alios vsus &

morbis dixerat: *Serpentes tollent, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idque faciunt corde, ore, & nutibus Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum, sed ex opere operantis, ideo non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem fere dicendum est. Nam cum benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus: & similiter cũ benedicimus aquam, oleum, ramos, cãdelas, &c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, vt velit illas nobis esse salutares, vtque per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicite petimus precibus, idẽ implicite petimus per signum crucis. Quanquam non potest, nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus cum signantur cruce: non quidem sanctitas quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens: qualis est crucis, clauorum, vestium, aliarumque rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos: & qualis est eorum, qui tangunt reliquias Sanctorum. Nam sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias, constanter docent Patres; Basilius in Psal 115. Gregorius Nyssenus in vita S. Theodori; Ioannes Chrysostomus in sermone de Sanctis Iuuentio, & Maximo, & alii. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certe Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remissione, cap. 26. id asserit: *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, Sanctum est tamen* Atque hæc de Reliquiis, & Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

APPENDIX
AD TRACTATVM
DE CVLTV IMAGINVM.
IN QVA CONTINETVR REFVTATIO LIBELLI, Qui falso Synodus Parisiensis inscribitur.

ANNO *M. DXCVI. Prodijt Francofurti nouus libellus cum hoc titulo,* Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi DCCC.XXIV. ex vetustissimo codice descripta, & nunc primum in lucem edita. *Hoc autem præsenti anno cum mihi is libellus ab amico ostensus esset, animaduerti continuo, nec vere Synodum esse, nec scriptum luce dignum. Quare ne forte inscriptio fallat incautos, operæ precium me facturum existimaui, si libellum breuissime confutarem.*

CAPVT PRIMVM.

PRINCIPIO igitur non esse Synodum vllam Parisiensem, quæ hoc libello contineatur, argumento esse potest, quod nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli Canones: nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla Synodi mentio, sed & ipse libellus aperte redarguit ui tituli vanitatem, sic enim legimus pag. 26. *Nos non Synodum congregando, sed quemadmodum à vobis postulauimus licentiamque agendi percepimus, vna cum familiaribus nostris, filijs vestris quantum pro multiplicibus Regni diuersis occupationibus impediti, per interualla potuimus, considerare studuimus, quid Almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus.*

Ac vt verborum istorum sentẽtia intelligatur, totius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael Balbus Imperator Grecus ad Ludouicũ Pium Imperatorem Latinum, epistolam bene longam, in qua, post alia multa, significauit, Ecclesiam propter imagines Christi & Sanctorum in duas partes esse diuisam, cum alii adorandas, alii non adorandas esse contenderent, & simul petiit, vt Ludouicus in Occidente operam daret, vt sublato superstitioso cultu imaginum Ecclesia pacem & vnionem recuperaret.

Ludouicus his litteris acceptis à Summo Põtifice facultatẽ obtinuit conuocandi viros aliquot doctos qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi iussit epistolam, quam nomine Summi Pontificis, ipso consentiente Pontifice, cui primum ostendenda erat, ad Michaëlem Imperatorẽ dirigere cogitabat. Denique tum epistolam prædictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Eugenius dicebatur, proprio nomine scriptam per duos Episcopos misit.

Hæc igitur quinque in libello nuper edito continentur. Primum, Epistola Michaelis Balbi ad Ludouicum Pium Caroli magni filium: Secundo, collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur imagines, neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque colendas, vt Synodus Nicæna Secunda statuerat: Tertio, Epistola Summi Pontificis nomine scripta à Francis Doctoribus ad Michaelem Imperatorẽ, qua docetur, imagines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam adorandas. Quarto, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem eius nominis Secundum,

qua eum hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quinto, Epistola eiusdem Ludouici ad Hieremiam,& Ionam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quemadmodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant, vt eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucũ facere voluisse eos,qui hũc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerũt;qui quidẽ caussam Iconomachorũ iuuare,& Catholicæ fidei detrimentum aliquod adferre conati sunt;sed Deo iuuãte,mox efficiemus,vt oleum & operam se perdidisse doleant.

CAPVT II.

NAm vt ad epistolam Michaelis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studij,vt si quis aliunde quis iste Michaël fuerit, ignoret, arbitretur eum vnum ex optimis,& Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioannis Zonaræ,Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum litteris mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michaëlem non solum cognomine,sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimũ,quippe qui magis Hebraicæ superstitioni,quàm Christianæ Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, & Apostolos, qui eam prædicauerant, irrideret: qui fornicationẽ licitam esse diceret, & sacrum cœlibatum adeo contemneret, vt è monasterio sanctimonialem iam Deo sacram sibi cõiugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicã, atque ab Adriano Pontifice Maximo approbatam respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impense faueret, & Constantinum Copronymum Iconomachorum Principem sibi præter cæteros imitãdum proponeret: qui Sanctum Euthymium,sanctumque Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio,vel carcere, vel morte multaret.

Hic igitur est ille Michael,qui ouinam pellem indutus,cum esset re vera lupus rapax, quasi fidei zelo accensus,nihil aliud optare se fingit,nisi Ecclesiæ reformationem & pacem,sed quemadmodum in illa ipsa epistola deplorat necẽ Leonis Imperatoris, cui proximè ipse successit,quem dicit ab improbis quibusdam coniuratione facta miserè necatum;cum satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelem conspirationis Principẽ fuisse: sic etiam piè queri videtur, Ecclesiã ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam;cum ipse potissimũ dissensionis, & diuisionis auctor esset,qui Synodum generalem,quæ dissensiones sustulerat,reiecisset, & Iconomachiam propagare studeret:& non contentus dissensionibus Orientalibus,in Occidente quoque dissensiones serere,ac propagare satageret.

Quod vero in extrema epistola Catholicos reprehẽdit quod viuificam crucem despiciant,quod imagines vt deos quosdam adorent, quod eis sacrificia offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi,& sacram cõmunionem percipere velint,denique quod alias id genus superstitiones, vel ineptias in cultu sacrarũ imaginum ostendant,meræ calumniæ,atquæ imposturæ sunt, neque mirabitur eiusmodi mendacia Græcum Imperatorem in sua epistola ad latinos longè positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit,quam crassa,& quam incredibilia mendacia nostri temporis Hæretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex Concilio Nicæno secũdo vere legitimo,& Oecumenico, velit nolit Michael Balbus, illis ipsis tẽporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse cõmenta fraudẽsque Hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationẽ,sed nõ maiorem quàm viuificæ Cruci, neque illis vllo modo sacrificandum esse,neque eas cultu latriæ,qui Deo est proprius,adorandas. Legatur Synodus, & imposturæ subito euanescent.

Quæ cum ita sint,vel Franci,qui Ludouico Imperatori à consiliis erant,fidem habuerũt litteris Michaelis,vel non habuerunt. Si fidem habuerunt,circumuenti sunt, atque decepti: si fidem non habuerunt,abusi sunt litteris illis ad permouendum Summum Pontificem, vt maiorum suorum acta rescinderet, & Synodum Nicænam ab Hadriano approbatam improbaret ipse, atque damnaret.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat illum vel errorem vel istud scelus ipsorum orbi terrarum prodere, præsertim, cum non sine caussa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil vtilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPVT IIII.

VEnio nunc ad ea testimonia,quæ pauci illi viri à Ludouico Imperatore vocati, ex veterum monumentis collegisse se dicũt: multis enim nominibus viri illi peccasse videntur, ac primum quidem ante collectionem satis audacter iudiciũ sibi descriptis Apostolicis desumpserũt,nec solum de Summo Pontifice,sed etiam de generali Synodo à Pontifice approbata temere iudicarunt. In qua re longe superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit aduersus cultum sacrarũ imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis fecerunt) Nicænam Synodum secundã improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicæ Sedis. At cõsiliarij isti Ludouici imperatoris,quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum,id est, Nicænam secundam ab Hadriano Summo Pontifice coactam,& probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum epistolam eiusdem Hadriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursum defensionem eiusdem Synodi ab Hadriano ad Carolum missam examinare, dijudicare, reprehendere nõ verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum epistolam Domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Irenæ matri eius ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ paruitati res patuit, sicut iustè reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere & penitus abolere præsumpserunt: sic indiscrete noscitur fecisse, in eo, quod superstitiose eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari præcepit.* Et infrà pag. 21. de defensione Nicænæ Synodi ab Hadriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est, &c.*

Ita nimirum Iudicem suum,& totius Mundi iudicare; pastorem omnium Christi ouium pascere,& Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt, qua temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPVT IV.

SEd fortasse noua aliqua,atque recondita testimonia repererunt,quib⁹ freti resistere in faciem

Apostolico

Apostolico præsuli non reformidarunt. Imo vero notissima & vulgaria, & quæ nihil ad rem faciant sine vlla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, vt exempli gratia pauca discutiamus, primum testimonium sumunt ex libro S. Augustini de hæresibus, vbi legimus Simonem Magum iussisse imaginem suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari, atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi vero, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebræis, & simulacra hominum mortuorum à Gētilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non discit cultum rerum sacrarum ab hostib⁹ suis. & si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere ne ipsum quidem Christum vllo honore dignum esse, propterea siquidem impium erat, Simonis, & Helenæ imagines colere, quod Simon, & Helena indignissimi essent qui colerentur,

Sed ridicula plane sunt, quæ ex epist. 56. eiusdem August. ad Dioscorum testimonia desumpserunt, ridicula inquam, si ad id, de quo agimus referuntur. Quæ namque S. August. disputat de imaginibus quæ à corporibus defluentes in animum penetrant, vt per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi, & Sanctorum imagines depictas vel sculptas vllo modo colendas. quæ quam bene cohæreant cum præsenti disputatione, lectoris esto iudicium

Quid? quod plurima testimonia, quæ Summus Pontifex Hadrianus in epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit, isti rursum allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt, & nonnullis etiam testimonijs probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum, aut quamlibet vetustatis auctoritatem præferendam veritati: tunc recte diceretur, si probari posset, cultum quē Ecclesia Catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descendere. Sed cum de re aliqua litigatur, multum valere consuetudinem, & venerandam esse antiquitatem, nec ipsi quidē negare possunt, quorsum enim tantopere laborarunt in euoluendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumētum ex antiquitate peti potest? nonne vident, se hoc suo facto contra sua verba pugnare? & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitebantur? Certe si liceret testimonia S. Augustini, S. Basilij, aliorumque veterum Patrum in medium adferre, quibus ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiæ consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est quod multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis, & cum rationē reddere volunt, cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non sint adorandæ, dicunt eam esse causam, quia Christus in Cruce suspensus fuit, non in imagine: & quia per Crucem nos redemit, non per imaginem. quod si refellere voluero, timeo ne nimiæ tarditatis lectores existimare videar. Certe enim Christus non in signo Crucis, quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aere pingimus, suspensus fuit, neque etiam in ligneis illis Crucibus, quæ passim cernūtur & adorantur in Ecclesijs; sed in vlla vna Cruce, cuius ista nostra signa, quæ pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per aduersarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus imaginem, qui per crucem redempti sumus à Christo, quæ causa fingi potest, cur non iure coli possit imago

A Christi, qui proprie nos redemit.

At, inquiunt, *nihil manufactum colere fas est*. Quid igitur? Lignum vel signum Crucis non est manufactum? Codex Euangeliorum, & sacra vasa, quæ horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manufactum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterāt Collectores isti maximam partem testimoniorum quæ attulerunt, omittere, quoniam ijs nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu latriæ sibi vni proprio, & non esse imagines ita adorandas, vt etiam sacrificia illis offerantur. quæ neque nos negamus, neque Sancta Nicena Sy-
B nodus negauit.

Ac, vt videas, Lector, quātas vires veritas habeat; ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro, vel inuiti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, vt probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in ijsdem testimonijs non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiēdas honore, quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruperunt, aliquando non viderunt, & testimonium contra se, in ipso suo libello imprudentes reliquerunt.

C Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur S. Gregorius qui in epist. 5. lib. 7. ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos, qui B. Virginis Imaginem, & Crucem Dominicam contumeliæ causa ad Iudæorum Synagogam detulerunt: & mandat Ianuario Episcopo, vt sublatam ex eo loco cum ea qua dignum est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt, ne videretur contra eorum dogma non solum Crux, sed etiam imago B. Virginis veneranda, nisi forte librariorum errore nomen imaginis sit omissum.

Iam verò pag. 91. adscribunt hæc verba ex epist. Synodica Gregorii Papæ; *Nos non ob aliud nomen imagines facimus, & adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo*
D *Dei, &c.* Andis ne Collector, vocabulum, (adoramus?) & tamen ab ipsis, hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulò infra ponuntur hæc verba ex libro S. Basilij ad Amphilochium de Spiritu sancto, c. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulò post adferuntur hæc alia verba ex epist. eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianum. *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem: Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: vnum Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & filij Incarnati dispensationem, & Dei genitricem, quæ secundum carnem eum genuit, Sanctam Mariam. Suscipio vero & Sanctos A-*
E *postolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, quæ per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibitum, sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum designari vel historias, &c.* Quid audiuimus? S. Basilius Magnus ab aduersario aduocatur testis, & vere testis est omni exceptione maior. Is vero palā affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarū, & Martyrū imagines. Idque affirmat, dū fidei suæ confessionē edit, ac de rebus non dubiis, aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur, addit ve-

ro id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauissimus aperte loquitur, & eius testimonium ab aduersarijs profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersarijs contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum proferunt. Sed ego breuitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptiis tempus tero.

CAPVT V

SEquitur pars tertia, id est, Epistola Eugenii Papæ ad Michaelem, & Theophilum eius filium Imperatores, quam epistolam iidem Collectores scripsisse videntur, neque enim Eugenius vllam talem epistolam scripsit; sed (vt supra diximus) scripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum, qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret? qua vero fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contraria iis, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paulò diligentius, an epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autē, quod in hoc libello epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot sæcula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori, taceo denique, quod dum conatur tollere repugnātiam, quæ in verbis S. Gregorii esse videbatur, tanto se magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere.

Sed tria quædam tacitus præterire nō possum. Primum enim facit hæc epistola Pontificem Summum adulatorem Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur; *O venerandi mundi Principes, cum vniuersa sancta Dei, quam Domino disponente, & committente gubernatis, Ecclesia.* Et infrà: *Propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiam.* Quæ fœdior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore, cū esset ipse pro sceleribus suis iam morti adiudicatus, tyrannice inuasit Imperium, & Pontifex Maximus affirmauit; Deo disponente, committēte, & ordinante hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solum Imperii, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciūt in Ecclesia Episcopi? quid ipse Summus Pontifex? *Imperator* (inquit S. Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiæ, non Rector onis, non pastor.* Et S. Ioannes Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is qui diademate coronatur, indigne adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem epistola nō semel repetitur hoc argumentum, *Si nulla vnquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternum*: Et tamen propter imagines orta est dissensio, & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertunt, qui eam epistolam nomine Summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas; sed etiam effici (si quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino demedio esse tolendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & charitate, si nulla picta, vel ficta esset imago, tamen quando picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandum esse fides docet, & aduersarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ Scripturæ, vt epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe, & charitate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fidem, & si propterea dissensiones orirentur, non esset epistola abiicienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremo in eadem illa epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Irene, quod edicto suo iusserit sacras imagines iuxta Concilii generalis decretum, cum veneratione esse habenda. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi non potuit. quid enim? Hadrianus Papa Constantinum, & Irenem summis laudibus effert, quod sacrarum imaginum religioso cultui faueant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendet? & quæ maior stultitia fingi potest, quam vt Summus Pontifex molestè ferre se dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata seruentur, ac defendantur.

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in iis, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Namneque Eugenius eam epistolam misit: & paulo post Hadrianus II. Synodum Oecumenicam Octauam Constantinopoli celebrandam curauit, in qua Synodus VII. de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II. proxime successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ inquit, super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innumt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus vtique nondum est horum veritas reuelata.*

CAPVT VI.

REstat pars vltima, hoc est, epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos. in quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Vnde venit in mentem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, peprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber, siue confictus, siue partim sincerus, partim adulterinus, illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facile potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.

LIBER TERTIVS, DE IIS REBVS QVIBVS SVPERNA HIERVSALEM ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

ETSI sequentes quæstiones de templis, votis, peregrinationibus, festis, & vigilijs, quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum, non solum ad hunc locum, sed etiam ad multa alia pertinere possunt: visum est tamen hoc loco eas integre disputare; tum quia disputationes ita coniunctæ sunt, vt non facile inter se disiungi possint; tum etiã quia id quod non est proprium huius loci, hinc peti poterit, cum alibi opportunitas de ea re disputandi dabitur. Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non nisi breuissime differitur, quia iam alibi res tractata est.

Vt igitur à templis ordiamur, septem erunt partes huius disputationis. PRIMVM *enim explicabimus, quæ fuerint hæreses de hac re. II. An sint templa erigenda. III. Qua forma, IV. Quos ob fines. V. De consecratione templorum, & dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De ijs, quæ in templis benedicuntur, vt aqua, oleo, cereis, palmis, &c.*

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa templa.

DVO genera hostium habuerunt Dei Templa Vnum eorum, qui re ipsa templa euertebant; non odio templorum, sed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderant tanquam malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonosor, Antiochus, Pompeius, Cassianus, Titus, qui templum Salomonis, vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, sed gentis. Vide 4. Reg. vlt. 1. Machab. 10. Iosephum, lib. 14. Antiquitatis, & lib. 7. de bello Iudaico. Cornelium Tacitum. lib. 21. & August. lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 45.

Christianorũ Ecclesias Diocletianus iussit omnes solo æquari, non odio templorum, sed religionis Christianæ, Euseb. lib. 18. hist. cap. 2. idem facere voluisse Iulianum scribit Hieronymus epistola ad Riparium.

Ariani quoque, & Donatistæ templa Catholicorum profanabant, & spoliabant, non odio templi, sed religionis. Vide Athanasium in Apologia pro fuga sua: & Theodoretum, lib. 4. hist. cap. 19. & 20. & Optatum lib. 6. contra Parm n.

Ad aliud genus pertinent in primis Manichæi: nam Faustus apud Augustinum. lib. 20. cap. 3. & 4. obiicit Catholicis, quod haberent templa, & altaria more Gentium, & Iudæorum. Manichæos sequuti Messaliani templa omnia, & altaria execrabantur, & solum in suis domibus orare volebãt Deum, vt Damascenus refert lib. de centum hæresibus. Eodem fere tempore Eustathius templa omnia, & præcipue Martyrum detestatur, teste Socrate, lib. 2. histor. cap. 33. & in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

A Petrobrusiani templa destruebant, nouasque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos, & auctor vitæ B. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem docuerunt postea Albigenses, vt Bernardus Lutzemburgensis in Catalogo refert. idem docuerunt Vvaldenses apud Claudium Caussordium libro contra Vvaldenses. cap. 6. idem Vviclefistæ apud Thomam Vvaldensem, tom. 3. tit. 17. & 22. idem Taboritæ apud Æneam Syluium de origine Boëmorum, cap. 35. Idem Anabaptistæ Transsyluani in antithesibus Christi veri, & Christi falsi, editis Albæ Iuliæ anno M. D. LXVIII.

B Porro Lutherani, & Caluinistæ admittunt templa sed solum ad concionandum, & Sacramenta ministranda: reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quod in honorem Sanctorum, quod consecrentur certo ritu, quod magnis sumptibus ornentur. Nam Magdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 407. & seq. multa dicunt contra ritus cõsecrandi Ecclesias, & in præfat. Cent. 6. reprehendunt Catholicos, quod ingentibus sumptibus fabricent ecclesias, easque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfat. Instit. reprehendit ornanatum templorum ex auro, argento, serico, lapidibus preciosis, &c. & lib. 1. c. 11. §. 13. ornamenta templorum solum esse vellet concionem, & Sacramenta, lib. 3. cap. 20. §. 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas, sed non esse putandum vllam inesse templo sanctitatem. vbi aperte indicat, priuatas preces non fieri vllo modo melius in templo quam alibi.

CAPVT II

An templa sint erigenda.

QVi templa simpliciter erigi nolũt, nihil pro se afferre possunt, nisi Scripturas illas, quæ Deum dicunt non habitare in locis manufactis, vt Matth. 5. *Cœlum Dei sedes est, terra autem scabellum pedum eius.* Et Act. 7. *Sed excelsus non inmanufactis templis habitat.* Et Act. 17. *Nec in manufactis templis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc enim Manichæi (vt testatur Aug. li. cõtra Adimãtum, c. 10.) probant Deũ Testamenti veteris, qui iusserat sibi ædificari tabernaculum, & templum, non esse verum Deum, sed malum principium, & pugnare cum Deo Testamenti noui. Sed refelluntur elegantissime ibidem ab August. nam Manichæi dicebant, Deum Testamenti veteris voluisse templa: Deum Testamenti noui non voluisse.

At è cõtrario legimus in Testamento veteri, Is. 66. dicentem Deum: *Cœlum mihi sedes est, terra autẽ scabellũ pedum meorum, & quã domum ædificabitis mihi?* Et contra in Testamento nouo, Ioan. 2. dicẽtem Christum de templo manufacto: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Et Matt. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Deus igitur vnus, & idem in vtroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, & non approbat templa, quibus putetur includi; quomodo idola, id est, dii gentium vere in templis continebantur, nec inde poterãt exire nisi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & asportare vellent. sed de hoc plura in cap. 4.

CAPVT III.

De forma.

DE forma Ecclesiarũ Christianorũ non est quod multa dicamus, cum adhuc antiquissimæ Ecclesię visantur. Duo tamen notanda sunt. Vnum, ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atriũ, Sancta, & Sancta Sanctorũ, Ecclesias fere omnes habuisse tres partes. Primo porticus ante ingressum in tẽplum, quem locum Græci πρόναον, nostri vestibulum dicunt: vbi manebant pœnitentes. Deinde erat ναὸς, id est. templum, siue nauis. Vltimo βῆμα, siue ἱεράτειον, hoc est, sacrarium, siue sanctuarium, siue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quæque diuisa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis, siue aulæis; neque eo penetrabant alii quàm sacerdotes cum suis ministris clericis.

Præter has templi partes erat etiã domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula salutatoria, vbi sedebat Episcop⁹ cum se pararet ad sacra facienda. Vide Euseb. l. 3. de vita Constant. vbi describit templum, quod Hierosol. ad sanctum sepulcrum Constant. extruxit: item Theod. li. 4. hist. c. 20. vbi meminit sacrarii aulæis separati à reliquo templo; quo induxit Basil. Valentem Imperatorem: ita li. 5. c. 17. vbi meminit tam sacrarii, quam ædiculæ salutatoriæ. Vide etiam Hieron. in epistola de obitu Nepotiani, August. l. 22. de Ciuit. Dei, c 8 in fi. & Vualfridum Strabonem, lib. de rebus Ecclesiast. c. 4. & 6.

Alterum est ecclesias Christian. vt plurimum ad Orientem cõuersas fuisse, & quatuor latera habuisse quibus quatuor mundi partes aspicerent, exceptis quibusdam quæ propter loci commoditatem aliter cõstitutæ sunt: id partim experientia constat, partim etiã testimoniis veterum. Nam Tertull. li. cõtra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Ecclesias Christian. Orientem amare solitas. Vualfridus Strabo lib. de rebus ecclesi. c. 4. dicit, maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, Orientem respiciant. Idem Paulinus epist. 12.

Idem testantur Iustinus q. 118. Epiphan. hæresi 19

A quæ est Ossenorũ: Origenes ho. 5. in Num. Basilius lib. de Spiritu sancto c. 27. Greg. Niss. orat. 5. de oratione Dominica: Aug. l. 2. de serm. Domini in mõte, c. 5. Germanus in lib. de Theoria rerũ sacrarum; Ioãnes Damascenus, li. 4. de fide, c. 13. & omnes illi veteres, qui scribunt Apostolicam esse traditionẽ, vt oremus cõuersi ad Orientem. id enim præcipuè seruari par est in solẽnib. precibus, quæ funduntur in tẽplis.

Rationes autem huius cæremoniæ sunt quinque. Prima, quia ad Orientẽ erat paradisus, Gen. 2. secundũ versionem LXX. vbi enim habet vulgata editio: *Plantauerat Deus Paradisum à principio*, Græca habet, ἐφύτευσεν παράδεισον ἐν Ἐδὲν κατὰ ἀνατολάς, & certe verbum Hebræum מקדם vtroque modo recte verti potuit, significat enim Ante, & Orientem, quæ est pars mundi anterior. Vnde etiam noster interpres, Gen. 4. vertit idem nomen, ad Orientalem plagam. Oramus igitur conuersi ad Orientem, quia profitemus nos peregrinos, & ad patriam nostram, vnde eiecti sumus, suspiramus, ita Gregorius Nyssenus.

Secunda ratio est, quia ab Oriente cœlum surgere, & moueri incipit, estque propterea pars illa totius mundi corporalis excellentissima. Ideo autem orantes conuertimus faciem corporalem ad corpus excellẽtissimum, tum, vt ait Iustinus, quia Deo sunt danda semper meliora, tum etiam, vt admoneamur conuertere faciem spiritualem animæ ad spiritum excellentissimum, qui est Deus. ita B. August.

C Tertia ratio est, quia Christus quem oramus, est lux mundi, Ioan. 8. *Et vir Oriens nomen eius*, Zach. 6. vt igitur significemus, nos oratione illustrari à Christo sole iustitiæ, sicut illustrantur à sole corporeo, qui ad Orientem respiciunt; ideo hac cæremonia vtimur. ita Vualfridus.

Quarta ratio est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciẽ crucifixi intueamur: & quia ipse *ascendit in cælum cælorum ad Orientem*, Psalm. 67. nos ad Orientem conuertimur, vt quasi eum ascen-
D dentem votis, ac precibus deducamus: ac demũ; quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudiciũ. Matt. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis*: nos ad Orientem precamur, quasi venturum iudicem expectantes. ita Damascenus.

Possumus addere Quintã rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentem, vt patet Exod. 26. vbi dicitur, ostium tabernaculi ad Orientem versum fuisse, & Ezech. 8. vbi dicitur: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum solis.* Reprehendit enim
E Scriptura quosdam, qui contra ritum eius temporis adorabant ad Orientem. Nos igitur ad Orientem respicimus dum Iudęi respiciunt ad Occidentem, vt significemus, eorum esse litteram occidentem, nostrum autem spiritum viuificantem: & velamen adhuc manere super cor eorum, nos autem conuersos ad Dominum deposuisse velamen.

CAPVT IV.

De fine.

QVatuor ob fines eriguntur sacræ ædes, vnde etiam quatuor nomina sortiuntur. Primo, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. Secundo, ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. Tertio, ad Martyrum reliquias honorifice conseruandas, & hinc dicuntur Basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. Quarto, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his

Ex his finibus solum quartũ agnoscunt Lutherani,& Caluinistæ: Anabaptistæ autem,& Vualdenses ne illum quidem. Nam quod non debeant in nouo Testamento erigi tẽpla ad sacrificia, cõstanter asserunt omnes huius temporis hæretici,& probãt omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum externum sacrificium, vel sacerdotium. quæ argumenta non sunt huius loci.

Vnũ inuenit Augustinus Marloratus, quod directe obiiceret cõtra templa, nimirùm illud Apoc. 21. *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est*. Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus. *Ambulabunt gentes in lumine eius, & reges adferent splendorem suum in illam*. Quæ verba mutuatur Ioannes ab Isaia, c. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui,& confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euerti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectũ fuerat. potest etiã confirmari ex Patrib. Patres enim ordinarie à vocabulo tẽpli abstinẽt, cum de Ecclesijs Christianorũ loquũtur; imo etiam eas templis opponunt, vt Hieronymus, qui in epist. ad Riparium dicit, Iulianum Christi Ecclesias, aut euertisse, aut in templa conuertisse. Et Cæcilius apud Minutiũ Felicem obiicit Christianis, quod tãquã Athei nulla haberent templa, vel altaria. & Optatus, lib. 6. *Quis nostrum*, inquit, *intrauit templum?*

Quod autem ad orandum Ecclesiæ institui debeãt, quasi melius sit in vno loco orare, quam in alio, negant omnes huius temporis hæretici,& probant assertionem suam; Primo, ex illis verbis, Matt. 6. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &c.* Secũdo, ex illis Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est; quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet*. Non ergo oratio obliganda est certo loco. Tertio, ex Paulo 1. Tim. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus*. Quarto, Deus non est magis in templo quam alibi: *Non enim in templis manufactis habitat, sed cœlum, & terram implet*. Ergo vbique ex æquo adorari,& inuocari potest.

Quod vero non sint templa Sanctis erigenda, probant, quia est manifesta idololatria; nã ad latriæ cultũ pertinere templa, S. Augustinus docet libro cõtra sermonem Arianorum, c. 20: vbi probat Spiritũ sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit, 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Si legerent*, inquit, *Ariani templum Salomonis ex lignis, & lapidibus Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cum templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cum templum habeat longe nobilius?* Vnde idem August. li. 8. de Ciuit. Dei, c. vlt. dicit: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus*. Item lib. 1. contra Maximinum argum. 11. de Spiritu sancto, sic ait August. *Nonne si alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo?* Hic autem ad marginem notauit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis*.

Quod denique non sint Ecclesiæ erigendæ ad conciones,& Sacramenta, non aliter probant Anabaptistæ, nisi exemplo Christi, qui cõcionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nũc in mari ex nauicula, nũc in priuatis ædibus. Baptismum dabat in fluminib'; Eucharistiã instituit in priuata,& profana domo.

Vt igitur hæc omnia ordine refellantur, sit Prima propositio. *Recte instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur*. Hæc est

A contra Eustathium, Vualdenses,& Anabaptistas,& eorum similes.

Probatur Primo, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in varijs locis verbum Dei seminarent, tamen ordinarie in tẽplo vel synagogis, quæ erant eius tẽporis Ecclesiæ, id faciebant, Matt. 26. Dominus sic ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis*. Et Ioan. 18. *Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil*. Item Act. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius; qui cum audissent, intrauerunt diluculum in templum, & docebant*. Act. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primum intrant in synagogam,& ibi prædicant.

B Secundo, probatur exemplo primorum Christianorum; nam quod primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Cor. 11. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos*. Et quod ista Ecclesia non esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus. *Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis*. Et c. 14. *Mulieres in Ecclesijs taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*.

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nam Clemẽs libro 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante cõuersam fuisse Theo-C phili domum in ecclesiam, ibique Petro cathedram constitutam, vnde doceret populum. Philo in libro de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius, li. 2. hist. c. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebrãda,& sacros libros legendos. Iustinus in Apolog. 2. ad finem, dicit Christianos die Dominico in vnũ certum locum omnes conuenire ad verbum Dei,& Eucharistiæ communicationem.

Tertullianus antiquissimus Latinorum libro contra Valẽtinianos, non procul ab initio expresse meminit sacræ ædis ad quam Christiani conueniebant. Cyprianus sermone de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quæ in Ecclesiam sine oblatione veniebant. *In Dominicum*, inquit, *sine sacrificio venis, &* D *partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis*. Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra Domini palatium est.

Gregorius Neocæsariensis Cypriani æqualis, cum Ecclesiã extruere vellet, nec satis loci haberet propter vicinam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco mouit, vt refert Eusebius, lib. 7. hist. ca. 25. qui etiam c. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Aurelianum Imperatorem contendisse. nec refert, vtrum narrationem istam de miraculis Gregorii Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; vterque enim est antiquus auctor.

E Tertio, probatur ratione; nam populus Christianus debet aliquando necessario conuenire ad res sacras; nec enim cõcio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tamen, quia conuentus hominum vtilissimus est ad alendam animorum vnionem; igitur necesse est, vt aliquis certus locus constituatur, vbi eiusmodi conuentus fiant.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, vt ad diuicia, ad conuiuia, ad somnum,&c. cur non etiam ad res sacras? Neque exemplũ Domini cõtrarium ostendit. Nam viuente Domino nundum erat

Ecclesia noui Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & cõstituebatur, & ideo non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, vt ostensum est.

Secunda propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideo vere, & proprie templa appellari possunt.* Probari posset primo, omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, vt dixi, ad alium locum pertinent.

Probatur igitur hoc modo; Ecclesiæ Christianorũ semper habuerunt altaria, ergo sẽper vera tẽpla fuerunt; nam templum nihil est aliud, quàm locus altaris; & præterea magis indicat sacrificij ritum altare, quam templum; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si, vt excludãt sacrificia, hæretici negant templa, multo magis deberẽt negare altaria; sed altaria nullo modo negare possunt, vt patet ex illo 1. Cor. 10. *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Vbi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorũ: mensæ autem Idolothytorũ erãt vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mẽsæ Domini, id est, altaria. Item ex illo Heb. 13. *Habemus altare de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quem locum aduersarij intelligunt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, Habemus Christi passionẽ, qua frui nõ possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ. Nam Theophyl. dicit, hic agi de incruento sacrificio: idem dicunt Chrysost. Sedulius, Theodor. Oecumenius.

Accedit traditio omnium Patrum. nullus fere est veterum, qui nõ meminerit altaris Ecclesiæ. Canon 3. Apostolorum, Dionysius, c. 3. Eccles. hierar. Irenæus, lib. 4. c. 34. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertulianus libro de pœnitentia, Optatus lib. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Neapolitani, Augustinus epist. 50. & alii omnes sæpe altaris mentionem faciunt, vbi de Ecclesijs loquuntur.

Tertio, probatur testimoniis Patrum, qui nomine templi vtuntur. Nã in primis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Eusebius lib. 3. de vita Constãtini, Basilius in Ps. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniã sororẽ: Nyssenus oratione in Theodoretum: Chrysost. homil. 51. in Matt. & alii: nec Latini ab hac voce omnino abhorrent: nam Lactantius in carmine de passione Domini, ait:

Quisquis ades, medijque subis in limina templi,
Siste parum, &c.

Et Saluianus, lib. 4. de prouidentia: *Ecclesia*, inquit, *vel potius templum.*

B. Ambrosius, lib. 2. de officiis, c. 21. *Et maximè*, inquit, *sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et c. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquijs, spatia laxata sunt.*

Hieronymus in c. 7. Hierem. Ecclesiã vocat templum. & B. Augustinus, lib. 8. Ciuit. Dei, c. vlt. cum dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Aperte indicat, Deo ista omnia constitui. Vnde infrà addit: *Non autem ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad Primam obiectionem respondeo, in c. 11. Apocal. agi de Ecclesia Triumphante. Vbi non erit tẽplum, quia tunc cessabunt oblationes, & preces, & Sacramenta, propter quæ tẽpla eriguntur. ita enim

A exponunt omnes probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, necnon Augustinus. lib. 20. de Ciuit. Dei, c. 17. vbi dicit impudentiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locum Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

Ex quo intelligim⁹ non esse August. expositionem Apocal. quæ habetur to. 9. operum eius, vbi de Ecclesia huius temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse contextus hoc declarat: nam in c. 20. describitur iudicium, & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum, & infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. hæc est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur, ca. 21. de gloria beatorum: *Et vidi*, inquit,

B *cœlum nouum, & terram nouam, &c.* Præterea paulo post illa verba: (*Et templum non vidi in ea*) subiungitur, *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum* Quod certe non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quam multi intrant, immundi, & coinquinati, vt patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante*, Matt. 13.

Respondent, Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prædestinata, quæ solũ admittit iustos. At contra; nam secundum ipsorum principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus, & fidelis, semper tamen est immũdus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mũdo per Baptismum, vt ipsi dicũt, aut fidem, sed solum non imputatur. nec possunt

C dicere hic, vocari incoinquinatos eos, quibus Deus non imputat peccata: nam Ioãnes addit, aut abominationem faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationẽ faciunt, & mendacium: aut non faciunt: si faciunt, ergo non sunt in Ecclesia: si non faciũt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioãnem loqui de Ecclesia cælesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciunt.

Ad probationem ex Isaia Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo c. 60. referebãt ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putant cum Christo hic in terris post resurrectionem: alteram Catholicorum, qui

D omnia intelligebant de Ecclesia triumphante: tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

Lyranus duas alias adfert: vnam quorundam, qui ea omnia intelligunt de fœlicitate Iudæorum post reditum ex Babylone: alteram suam, quod intelligantur omnia de Ecclesia, sed non omnia de eodem statu Ecclesiæ: sed prima pars capitis intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ: secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

Prima expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus explosa. Secunda probabilis est, & secundum eam nulla est in argumento nostro difficultas. Quarta falsissima est, & rectè à Lyrano refelli-

E tur. Quinta probabilis est, & secundum eam argumentum non habet difficultatem. Tertia est maximè probabilis, & eam sequuntur Hieronymus ipse, & post eũ Cyrillus in hunc locum. & secundum eam ad argumentum respõdemus, ea quæ ad litteram intelliguntur de Ecclesia militante, à Ioanne in Apocalypsi per anagogẽ intelligi de Ecclesia triumphante: id enim Apostoli sæpissime fecerunt. vt illud, *Ex Ægypto vocaui filium meum*, Osee 11. quod ad litteram de filiis Israel intelligitur, Matt. c. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de Agno Paschali ad litterã dixerat Moyses, Exod. 12. *Os non confringetis ex*

eo allegoricè

eo: allegorice intellexit Ioannes de Christo, Ioan: 19. neque hoc repugnat Hieronymo: ipse enim ad finem c. 60. dicit, gloriam Ecclesiæ, quæ describitur illo capite, impleri quidem in hoc sæculo aliquando, sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem Primam dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum veteris Testamenti iam cessasse, non quod ei templorum ædificatio displiceret.

Ad testimonia Patrum dico, primo Christianos, propter recentem memoriam sacerdotij Aaronici, abstinuisse non solum à vocabulo templi, sed etiam sacerdotii, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cæremoniæ. Itaque Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros: pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & cæteri antiquissimi Patres.

Deinde tēpore Tertulliani iam satis perspecta differentia inter Christianos, & Iudæos, cœperūt Christiani presbyteros, & Episcopos nominare sacerdotes, vt patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus, libro de monogamia, & alibi: & ex Cypriano in omnibus fere epistolis: & ex sequentibus omnibus Patribus, adhuc tamen abstinebāt à vocabulo templi, quia mundus plenus erat tēplis idolorum, & vsus loquendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruenta: & in hoc sensu Octauius apud Minutiū Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa.

Dices; At Octauius obiectioni Cecilii, quod Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respōdit, ideo Christianos non erigere templa, quod sciant Deum non posse capi vllo loco: & ideo non sacrificare, quod sciant Deum nulla re indigere: & seipsos loco templorum constituere, & sacrificare iustitiam, pietatem, aliasque virtutes: vbi videtur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa, vel altaria, vel sacrificia.

Respondeo, Octauium noluisse Sanctum dare canibus & quia non videbat Cecilium capacem mysterii Eucharistiæ, quod est vnicū Christianorum sacrificium, maluisse hoc tacere, & ad mentē aduersarii respondere, qui de sacrificiis cruentis loquebatur: Nam quod ante Minutii tempora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint patet ex Irenæo, & Tertulliano iam citatis: vterque enim Minutio antiquior est.

Tertia propositio. *Ecclesiæ Christianorum recte ad orandum etiam priuata oratione, instituuntur.* Probatur Primo, Scripturæ testimoniis: nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicunque ibi orauerit, exaudiatur, 2. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potius, quam alibi, neque Salomon ad hūc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factū eius: superstitio enim nunquam fuit licita Præterea Isa. 56. dicitur, domus mea, domus orationis vocabitur. & confirmat hoc ipsum Dominus, Matt. 21. neque obstat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum.* vel, *Venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

Secundo, probatur exemplis Scrip. 1. Reg. 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibique orans exaudita est, 2. Reg. 7. Dauid similiter precaturꝰ perrexit ad tabernaculum, & corā arca Domini orare cœpit. at certe nisi putasset ibi Dominum magis esse præsentem, & facilius orationem exaudiri, domi suæ mālisset. idem etiā Dauid vt habetur 1. Paralip. c. 21. voluit ire ad tabernaculū Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed nō præualuit nimio timore perterritus, ideo in ipsa Hierusalē extruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone existens captiuus, saltē apertā fenestra orabat ad eam partem cōuersus, vbi fuerat templum Domini, Dan. 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.* Luc. 18. Publicanus in templo orans iustificatur. Act. 3. Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Act. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hierusalem.

Tertio, probatur ex Patrib. Origenes hom. 2. in Exodum, Ecclesias Christianas domos orationis vocat. Tertullianus in Apolog. c. 39. dicit, in Ecclesiam conueniri primo ad orationem. Secundo ad lectionem. Tertio ad exhortationem, &c. Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes consecratas orationi.

Chrysostomus hom. 30. contra Anomæos: *Orare, inquiunt, vel domi possumus, te, homo, decipis, & magno in errore, versaris; nam etsi domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores, quam in Ecclesia.* Idem repetit hom. 79. ad populum.

Basilius, lib. 2. de Baptismo, quæst. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab aduersariis nobis obiecta ex Ioan. 4. & 1. Timoth. 2. & in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 40. dicit, ad Ecclesias non oportere accedere propter negotia sæcularia, sed causa orationis.

Ambrosius in oratione de tradendis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ab basilicas Martyrum orationis gratia. Hieronymus in Epitaphio Marcellæ: *Apostolorum*, inquit, *& Martyrum basilicas secretis celebrabat orationibus.* Ruffinus lib. 2. hist. c. 33. de Theodosio scribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8 meminit multorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum aliis collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

Quarto, probatur ex nomine; nam Ecclesiæ à Græcis sæpe vocantur εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Vnde Augu. epist. 109. in oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit.

Quinto, probatur rationibus. Prima ratio, Deus est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paul. 1. Cor. 3. *Nescitis, quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Cor. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis, glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus; quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis. quia enim tēplum est domꝰ Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideo ipse, vt ostenderet in nobis esse Deū peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. Vnde Aug. li. 2. ad Simplicianum, q. 4. dicit Dauidem orasse ante arcam, quia ibi sacratior, & cōmendatior præsentia Domini erat. Cum igitur in templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certe magis orare expedit, quam alibi.

Secunda ratio, Deus in templo citius exaudit, vt patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiam templis Christianorum: nam quod petiit Salomon cum templū dedicauit, idem petit ecclesia cū noua templa dedicat, nimirum, vt aures Deo in eo

loco sint apertæ. non est autem credibile Deum exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Imo hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

Tertia ratio, quia oratio est res nobilissima, & proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. ita Basil. lib. 2. de Baptismo, q. 8.

Quarta, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam deuotionem, quæ orationi maxime necessaria est. nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ, ipsi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem, quæ certe alibi non inueniuntur.

Quinta ratio, quia in templis ordinariè præter Dei præsentiam, quæ est vbique, est etiam præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia: quæ certe auget spem, & fiduciam orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reuerentiam. nam vt Ioannes Chrysost. dicit, homil. 36. in 1. ad Cor. vbi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia; vbi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est cœleste palatium, imo cœlum ipsum.

Hinc ad argumēta contraria facile responderi poterit. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Euangelio, respondeo, illa verba: *Intra in cubiculum tuum*, non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali: nā alioqui Apostolus Domino contra diceret, qui ait: *Volo viros orare in omni loco*. Et nōne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus, in cubiculo autē non legitur? Et Chrys. hom 79. ad populum dicit vbiq; orari posse, etiā in foro: & adfert exēpla quorundā, qui magistratu clamante, & furente pro foribus eius loci signo crucis muniti, & breui oratione solo corde ad Deū missa, mox immutauerunt cor magistrat⁹, & propitium habuerunt, quem iratum habituri erant. Dominus ergo Matt. 6. iubet, vt in oratione non quæramus inanem gloriā, quemadmodum Pharisæi faciebāt, qui orabāt in angulis platearum, vt viderētur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quādo ergo sic oramus, vt non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus, siue alioqui simus in Ecclesia, siue in montibus, siue etiam in ipso foro. Quādo autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sane extra cubiculum orare dicimur, vt pulcrè annotat Ioannes Chrysostomus in hunc locum.

Porro Ambr. li. de Cain, c. 9. Hier. in c. 6. Matt. & Aug. lib. 2. c. 6. de sermone Domini in monte, intelligunt per cubiculum secretum cordis, ac volunt prohibitas euagationes mētis tēpore orationis, quod verum est. Sed prima expositio est magis litteralis.

Ad Secundum dico, Dominum eo loco non loqui de adoratione ratione loci, sed ratione modi, non enim vult dicere, tempore nouę Legis neminē adoraturum Deum in Hierusalē, vel in monte Garizim, id enim falsum esset: nam Act. 3. Petrus & Ioannes etiam post acceptum Spiritum sanctum ascendebāt in templum, vt orarent. & ab eo tempore vsque nūc qui peregrinantur ad loca sancta Palestinæ, adorant Deum in Hierusalem, & in monte Garizim, & in aliis omnibus eius terræ locis.

Sensus igitur verborum Domini est: Tempore nouæ Legis nō adorandum ampli⁹ Deum in mōte Garizim, id est, nō adorandum ritu Samaritanorum, quo vtebantur in eo mōte adorantes: neque adorandum in Hierusalē, id est non adorādum ritu Iudaico, quo vtebātur in templo illo adorātes, sed nouo ritu, qui erit in spiritu, & veritate, id est, qui nō consistet præcipue in externis, corporalibus, & vmbraticis cæremonijs, sed in interna, & spirituali cognitione, & dilectione Dei, in corde contrito, & humiliato. Quæ tamen adoratio non excludit externum cultum, si ad internum iuuandum, vel exprimendum ordinetur. ita Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, & alij exponunt in comment. huius loci; qui illud, *in spiritu*, opponunt cæremonijs Iudæorum, quatenus corporales erant: illud, *in veritate*, opponunt ejsdem cæremonijs, quatenus vmbræ, & figuræ erant.

Non male tamē Theophylactus, B. Thom. & Caietanus in hunc locum Ioānis, Illud: *In spiritu*, opponūt cæremonijs Iudæorum corporalib. illud: *In veritate*, opponunt errori Samaritanorū, qui adorabant quod nesciebant. itaq; solutio in hoc consistit; quod Dominus velit præcipuū cultum Christianorū esse spirituale, & purū ab omni errore: cū præcipuus cultus Iudæorū fuerit externus: cultus autē Samaritanorum fuerit non solū externus, sed etiam impurus: quia simul Deum Israel, & Deos gentium adorabāt.

Sed dices non videtur verum, præcipuum cultum Iudæorum fuisse externum. Nam Isa. 29. arguit Dominus Iudæos, quod labiis orarent, & honorarent Deum, cor autem eorum longe esset ab ipso. Et Dauid Psalm. 50. sacrificium Deo offert cordis contriti, & humiliati.

Respondeo, cultum internum, etiā si is a Iudæis requirebatur, & in quibusdā inueniebatur, esse proprium noui Testamēti, quia internus cultus à spiritu fidei, & charitatis procedit, quæ est gratia noui Testamēti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest: sicut enim dicimus, timorē esse legis, amorē Euangelii, & tamen amorem ex toto corde à Iudæis Deus requirebat, & S. Patriarchę, & Prophetæ Deū ex toto corde dilexerunt, & hac ratione ad nouum Testamentū pertinebant: nō enim à littera legis, sed à spiritu gratiæ id habebāt: ita dicim⁹ cultum externum esse proprium legis, quamuis non placeat sine interno cultum internum esse proprium Euangelij, quāuis sine externo esse non possit. & si aliqui in lege veteri cultu interno Deū coluerunt, vt Deus petebat, id non à lege, sed à gratia noui Testamenti, ad quam etiam ipsi pertinebant, habuerunt.

Ad Tertium locum facilis respōsio est. cum enim Apostolus ait: *Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione*, vel agit de publica, vel de priuata oratione. si de priuata, vt Ambrosius, Anselmus, Haymo, Thomas, & alij Latini exponunt, tunc sensus est secundum eosdē, non solum in Ecclesia, quamuis ea sit præcipua domus orationis, sed etiam in aliis omnibus locis licitum esse orare Deum, modo turpitudo loci non videatur impedire, si autem de publica oratione agitur, tunc testimonium hoc pro nobis facit: illud enim, *in omni loco*, significat, in omni loco, vbi ad orandum publicè conuenitur, id est, in omni Ecclesia.

Quod autē hæc sit vera expositio, patet Primo ex eo, quod secundum omnes Græcos, & multos Latinos Apost. ponit illud, *in omni loco*, propter Iudæos, qui solum in vno loco, id est, in tēplo Salomonis orādum cēsebāt. At priuatas orationes etiā Iudæi vbique faciebāt, vt patet ex illo Matt. 6. *Amant in synagogis, & in angulis platearum stātes orare*. igitur de publica oratione, & de sacrificio agitur, quæ solum in templo Salomonis Iudæi fieri debere existimabant.

Secundo patet ex eo, quod statim subditur: *Similiter mulieres in habitu ornato, &c.* quæ non possunt intelligi, nisi de oratione, quæ fit in Ecclesia. cur enim necesse est mulierem conuenienti habitu vestiri, cum ad orandum proficiscitur, nisi propter alios, cum quibus orat?

Tertio

Tertio patet, quia cum dicitur: *Volo ergo viros, &c.* illud, *ergo*, coniungit hanc sententiam cum initio capitis vbi dictum est: *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, &c.* Quæ verba B. Aug. in epi. 59. ad Paulinum & omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione, quæ fit in Missarũ celebratione. Adde, quod Basil. li. 2. de Baptismo, q. 8 vtrũque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolũ docere voluisse, deinceps non fore locũ orationis solũ in Hierusalem, sed in toto orbe erigenda tẽpla, & oratoria.

Ad Quartum concedo, Deum esse vbique aliquo modo, sed nõ omnibus modis; nã certe si Deus esset vbiq; eo modo, quo est in cœlis corã beatis, frustra diceremus: *Pater noster qui es in cœlis.* At vt verba ipsa Caluini refellamus, sciendũ est, Caluinum li. 3. Instit. c. 20. §. 30. sic loqui: *Cauendum est, ne putetur templum propria esse Dei habitatio, vt vbi aures suas propius nobis admoueat, quemadmodum aliquot sæculis ante putatum est.* Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, vt ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici, Deum magis in templo habitare quam alibi. si primum, recte dicit, sed mentitur, cum ait: *Aliquot sæculis aliter putatum fuisse*: nunquam enim Catholici tam stupidi fuerunt. si secundum, loquitur omnino contra Scripturas; nam si Deus esset vbique eo modo, quo est in templis, frustra tẽplum diceretur domus Dei, Isa. 56. & alibi passim. Frustra Paulus diceret, nos esse tẽpla Dei, quia Deus in nobis habitat. & si Deus non loquitur, & audit magis in vno loco, quàm in alio, cur, quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solum ex propitiatorio, quod erat super arcam?

Quarta propositio. *Sacræ domus non solum Deo, sed etiam sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatur conclusio ista quarta ex Conciliis, & veterum testimoniis. Concilium Gangrẽse in epist. ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustathium tanquam cõtemptorem basilicarum sanctorum Martyrum. & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Concilium Cabilonense can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concil. Carthaginense V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificentur, nisi ibi sit, aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ, aut ibi Martyr habitauerit, aut certe in eo loco passus sit. aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primum Græci. Cyrillus Catech. 16. meminit Ecclesiæ Apost. erectæ in Hierosol. in loco, vbi Spiritus S. descenderat. Athanasius in epist. ad solitariam vitam agẽtes, nominat templum S. Quiniri, Basilius in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrum Martyrum templum. Nazianzenus orat. 1. in Iulianum scribit Gallum & Iulianum ædem sacram Mamæ Martyri ingentibus sumptibus erigere cœpisse. & laudat Gallum, quia ex amore syncero id faciebat. Greg. Nyssen. orat. in Theodorum, multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. Chrysostomus homil. 28. ad populum *Ad veras*, inquit, *regias Ecclesias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c.* Ea hom. 66. dicit, Constantinum post mortẽ factum ianitorẽ piscatoris, quia sepultus erat pro foribus basilicæ S. Petri apud Cõstantinop. Theodoretus, lib. 8. ad Grecos, templa olim idolorum, nunc Martyrum esse dicit. Eusebius, lib. 4. de vita Cõstant. c. 58. 59 & 60. dicit, templum pulcherrimum Constantinopoli Apostolis à Constant. erectum. Sozomenus, lib. 6. c. 18. meminit tẽpli S. Thomæ, quod erat Edessæ. Socrates, lib. 1. c. vlt. meminit Ecclesiæ Apost. Euagrius, lib. 2. c. 3. meminit templi S. Euphemiæ. & lib. 3. cap. 8. tẽpli S. Teclæ amplissimè à Zenone extructi. Nicephorus, lib. 13. c. 27. meminit templi S. Basilisci. Damascenus, lib. 4. c. 16. asserit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique extat liber Procopij de ædificiis Iustiniani, vbi plurima templa Martyrum aliorumque Sanctorum enumerat.

Ex Latinis. Ambrosius lib. 1. epist. 5. ad Felicem Episcopum Gomensem: *Ortus*, inquit, *est sermo de basilica, quam condidit, Apostolorum nomine dedicãda.* Hieronymus, libro contra Vigilantiũ: *Ingredere*, inquit, *basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedente, & alibi passim meminit basilicarum Apostolorum, & Martyrum. Gaudentius Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde vt hanc honoris eorum fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, &c.*

Augustinus, lib. de cura pro mortuis, c. 1. meminit basilicæ S. Felicis: *In beatissimi*, inquit, *Felicis basilica poneretur, &c.* Et li. 1. de Ciuit Dei, c. 1. *Testantur hoc*, inquit, *Martyrum loca, & basilicæ Apostolorum, &c.* Et li. 20. contra Faust. c. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et lib. 8. de Ciuit. Dei, c. 26 *Sed hoc videtur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorum, templis eorum, delubrisque succederent.* Auctor libri de Ecclesiast. dogmatibus, c. 73. Martyrum basilicas deuotè adeũdas dicit. Paulinus natali 1. S. Felicis dicit, se optare, vt possit seruire S. Felici in eius basilica purganda, & custodienda.

Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare fines, & nocte vicissim
Excubijs seruare pijs, & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

Victor Vticensis, lib. 1. persequutionis Vvandalicæ scribit, apud Carthaginenses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. Gregorius, li. 2. Dial. c. 8. scribit, à San. Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis versa in oratoria Sanctorũ, vnum Martini, alterum Ioannis. Liber Pontificalis testatur Syluestrum dedicasse basilicas à Constantino extructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ; Damasũ aliam S. Laurentio; Innocẽtium S. Geruasio, & Prothasio, Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelasium S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ; Ioannem I. SS. Philippo, & Iacobo, Pelagium II. S. Laurentio, Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. B. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

Secundo probatur ratione à simili, ex diuinis litteris, Templũ Salomonis non solum fuit erectũ ad sacrificia, & orationes, sed etiã ad conseruandã arcam Domini, vt patet ex l. 1. Paralip. c. 17. vbi Dauid volens ædificare templũ, dicit ad Natham: *Vides quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sub pellibus.* Item li. 1. Paralip. c. 28. Dauid dicit: *Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Item patet ex li. 2. Paralip. c. 5. vbi templo extructo introduxerunt arcam in illud cũ magna celebritate. & ex Psal. 131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei, vbi etiam legimus, ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

Sed idem honor, vel etiã maior debetur sacris reliquiis Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaïcæ. nam de sepulchro Domini Hieronym. ait epist. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia vbi erat arca, nonne ibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?* Ergo sicut super arcam extrui potuit ædes, ita etiam super Christi sepulchrum: quo,

qua eum hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quinto, Epistola eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quemadmodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant, vt eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucũ facere voluisse eos, qui hũc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerũt; qui quidẽ caussam Iconomachorũ iuuare, & Catholicæ fidei detrimentum aliquod adferre conati sunt; sed Deo iuuãte, mox efficiemus, vt oleum & operam se perdidisse doleant.

CAPVT II.

NAm vt ad epistolam Michaelis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studij, vt si quis aliunde quis iste Michaël fuerit, ignoret, arbitretur eum vnum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioannis Zonaræ, Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum litteris mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michaëlem non solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimũ, quippe qui magis Hebraicæ superstitioni, quàm Christianæ Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, & Apostolos, qui eam prædicauerant, irrideret: qui fornicationẽ licitam esse diceret, & sacrum cœlibatum adeo contemneret, vt è monasterio sanctimonialem iam Deo sacram sibi cõiugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicã, atque ab Adriano Pontifice Maximo approbatam respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impense faueret, & Constantinum Copronymum Iconomachorum Principem sibi præter cæteros imitãdum proponeret: qui Sanctum Euthymium, sanctumque Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte multaret.

Hic igitur est ille Michael, qui ouinam pellem indutus, cum esset re vera lupus rapax, quasi fidei zelo accensus, nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiæ reformationem & pacem, sed quemadmodum in illa ipsa epistola deplorat necẽ Leonis Imperatoris, cui proximè ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam coniuratione facta miserè necatum; cum satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelem conspirationis Principẽ fuisse: sic etiam piè queri videtur, Ecclesiã ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam; cum ipse potissimũ dissensionis, & diuisionis auctor esset, qui Synodum generalem, quæ dissensiones sustulerat, reiecisset, & Iconomachiam propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quod vero in extrema epistola Catholicos reprehẽdit quod viuificam crucem despiciant, quod imagines vt deos quosdam adorent, quod eis sacrificia offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram cõmunionem percipere velint, denique quod alias id genus superstitiones, vel ineptias in cultu sacrarũ imaginum ostendant, meræ calumniæ, atquæ imposturæ sunt, neque mirabitur eiusmodi mendacia Græcum Imperatorem in sua epistola ad latinos longè positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit, quam crassa, & quam incredibilia mendacia nostri temporis Hæretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

A Sed ex Concilio Nicæno secũdo vere legitimo, & Oecumenico, velit nolit Michael Balbus, illis ipsis tẽporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse cõmenta fraudésque Hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationẽ, sed nõ maiorem quàm viuificæ Cruci, neque illis vllo modo sacrificandum esse, neque eas cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur Synodus, & imposturæ subito euanescent.

Quæ cum ita sint, vel Franci, qui Ludouico Imperatori à consiliis erant, fidem habuerũt litteris Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumuenti sunt, atque decepti: si fidem non habuerunt, abusi sunt litteris illis ad permouendum Summum Pontificem, vt maiorum suorum acta rescin-B
deret, & Synodum Nicænam ab Hadriano approbatam improbaret ipse, atque damnaret.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat istum vel errorem vel istud scelus ipsorum orbi terrarum prodere, præsertim, cum non sine caussa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil vtilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPVT IIII.

VEnio nunc ad ea testimonia, quæ pauci illi viri à Ludouico Imperatore vocati, ex veterum monumentis collegisse se dicũt: multis enim nomi-C
nibus viri illi peccasse videntur, ac primum quidem ante collectionem satis audacter iudiciũ sibi descriptis Apostolicis desumpserũt, nec solum de Summo Pontifice, sed etiam de generali Synodo à Pontifice approbata temere iudicarunt. In qua re longe superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit aduersus cultum sacrarũ imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis fecerunt) Nicænam Synodum secundã improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicæ Sedis. At cõsiliarij isti Ludouici imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, id est, Nicæ-D
nam secundam ab Hadriano Summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum epistolam eiusdem Hadriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursum defensionem eiusdem Synodi ab Hadriano ad Carolum missam examinare, dijudicare, reprehendere nõ verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum epistolam Domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Irenæ matri eius ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ paruitati res patuit, sicut iustè reprehendit illos, qui imagines san-E
ctorum temerario ausu in illis partibus confringere & penitus abolere præsumpserunt: sic indiscrete noscitur fecisse, in eo, quod superstitiosè eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari præcepit.* Et infrà pag. 21. de defensione Nicænæ Synodi ab Hadriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est, &c.*

Ita nimirum Iudicem suum, & totius Mundi iudicare: pastorem omnium Christi ouium pascere, & Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt, qua temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPVT IV.

SEd fortasse noua aliqua, atque recondita testimonia reppererunt, quib' freti resistere in faciem

Apostolico præsuli non reformidarunt. Imo vero notissima & vulgaria,& quæ nihil ad rem faciant sine vlla ratione,vel ordine collegerunt.

Ac, vt exempli gratia pauca discutiamus,primum testimonium sumunt ex libro S. Augustini de hæresibus,vbi legimus Simonem Magum iussisse imaginem suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari, atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi vero,si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora,vituli aurei ab Hebræis,& simulacra hominum mortuorum à Gẽtilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non discit cultum rerum sacrarum ab hostib⁹ suis,& si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi,& Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere ne ipsum quidem Christum vllo honore dignum esse,propterea siquidem impium erat, Simonis,& Helenæ imagines colere, quod Simon, & Helena indignissimi essent qui colerentur,

Sed ridicula plane sunt, quæ ex epist. 56. eiusdem August.ad Dioscorum testimonia desumpserunt,ridicula inquam,si ad id, de quo agimus referuntur. Quæ namque S. August.disputat de imaginibus quæ à corporibus defluentes in animum penetrant, vt per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi, & Sanctorum imagines depictas vel sculptas vllo modo colendas.quæ quam bene cohæreant cum præsenti disputatione, lectoris esto iudicium

Quid? quod plurima testimonia, quæ Summus Pontifex Hadrianus in epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit,isti rursum allegant,qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt,& nonnullis etiam testimonijs probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum,aut quamlibet vetustatis auctoritatem præferendam veritati: tunc recte diceretur,si probari posset,cultum quẽ Ecclesia Catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descendere.Sed cum de re aliqua litigatur, multum valere consuetudinem,& venerandam esse antiquitatem, nec ipsi quidẽ negare possunt,quorsum enim tantopere laborarunt in euoluendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumẽtum ex antiquitate peti potest?nonne vident,se hoc suo facto contra sua verba pugnare? & re ipsa destruere,quod verbis astruere nitebantur?Certe si liceret testimonia S. Augustini,S.Basilij, aliorumque veterum Patrum in medium adferre, quibus ipsi ex antiquitate,vel Ecclesiæ consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem,illud est quod multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis,& cum rationẽ reddere volunt,cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit,& imagines Christi non sint adorandæ,dicunt eam esse causam, quia Christus in Cruce suspensus fuit,non in imagine: & quia per Crucem nos redemit, non per imaginem. Quod si refellere voluero,timeo ne nimiæ tarditatis lectores existimare videar. Certe enim Christus non in signo Crucis,quod in pariete,vel in tabella,vel in fronte, vel in aere pingimus,suspensus fuit, neque etiam in ligneis illis Crucibus,quæ passim cernũtur & adorantur in Ecclesijs;sed in vlla vna Cruce, cuius ista nostra signa, quæ pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per aduersarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus imaginem, qui per crucem redempti sumus à Christo, quæ causa fingi potest, cur non iure coli possit imago

A Christi, qui proprie nos redemit.

At, inquiunt, *nihil manufactum colere fas est*. Quid igitur? Lignum vel signum Crucis non est manufactum? Codex Euangeliorum, & sacra vasa,quæ horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud,nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manufactum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterãt Collectores isti maximam partem testimoniorum quæ attulerunt,omittere, quoniam ijs nihil probatur aliud,nisi solum Deum esse colendum cultu latriæ sibi vni proprio,& non esse imagines ita adorandas,vt etiam sacrificia illis offerantur. quæ neque nos negamus,neque Sancta Nicena Synodus negauit.

B

Ac,vt videas, Lector,quãtas vires veritas habeat; ipsi quoque qui eam oppugnant,non raro,vel inuiti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, vt probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in ijsdem testimonijs non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiẽdas honore, quod quidem isti Collectores aliquando viderunt,& textum audacter corruperunt, aliquando non viderunt, & testimonium contra se, in ipso suo libello imprudentes reliquerunt.

C Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur S. Gregorius qui in epist. 5.lib. 7. ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos,qui B. Virginis Imaginem, & Crucem Dominicam contumeliæ causa ad Iudæorum Synagogam detulerunt: & mandat Ianuario Episcopo, vt sublatam ex eo loco cum ea qua dignum est veneratione, imaginem,atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt,ne videretur contra eorum dogma non solum Crux, sed etiam imago B. Virginis veneranda,nisi forte librariorum errore nomen imaginis sit omissum.

Iam verò pag. 91. adscribunt hæc verba ex epist. Synodica Gregorii Papæ; *Nos non ob aliud nomen imagines facimus,& adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo*

D *Dei, &c.* Audis ne Collector, vocabulum, (adoramus?)& tamen ab ipsis,hoc testimonium prolatum est.Sed habemus clariora.

Paulò infra ponuntur hæc verba ex libro S. Basilij ad Amphilochium de Spiritu sancto, c. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce tibi rursus honorem imaginis.Sed ad clarissima veniamus.

Paulò post adferuntur hæc alia verba ex epist.eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianum.*Credo in vnum Deum patrem omnipotentem: Deum Patrem,Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: vnum Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & filij Incarnati dispensationem, & Dei genitricem,quæ secundum carnem eum genuit, Sanctam Mariam. Suscipio vero & Sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, quæ per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum,pro quo & figuras imaginum eorum honoro &*

E

adoro,specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibitum,sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum designari vel historias, &c. Quid audiuimus? S. Basilius Magnus ab aduersario aduocatur testis,& vere testis est omni exceptione maior. Is vero palã affirmat, se honorare,& adorare Apostolorum,Prophetarũ, & Martyrũ imagines. Idque affirmat,dũ fidei suæ confessionẽ edit,ac de rebus non dubiis, aut verisimilibus, sed certissimis,& exploratis loquitur, addit ve-

ro id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauissimus aperte loquitur, & eius testimonium ab aduersarijs pro fertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersarijs contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum proferunt. Sed ego breuitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptiis tempus tero.

CAPVT V

A Sequitur pars tertia, id est, Epistola Eugenii Papæ ad Michaelem, & Theophilum eius filium Imperatores, quam epistolam iidem Collectores scripsisse videntur, neque enim Eugenius vllam talem epistolam scripsit; sed (vt supra diximus) scripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum, qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret? qua vero fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contraria iis, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

B Sed videamus, si placet, paulò diligentius, an epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autē, quod in hoc libello epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot sæcula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori, taceo denique, quod dum conatur tollere repugnātiam, quæ in verbis S. Gregorii esse videbatur, tanto se magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere.

C Sed tria quædam tacitus præterire nō possum. Primum enim facit hæc epistola Pontificem Summum adulatorem Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur; *O venerandi mundi Principes, cum vniuersa sancta Dei, quam Domino disponente, & committente gubernatis, Ecclesia.* Et infrà: *Propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiam.* Quæ fœdior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore, cū esset ipse pro sceleribus suis iam morti adiudicatus, tyrannice inuasit Imperium, & Pontifex Maximus affirmauit; Deo disponente, committēte, & ordinante hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solum Imperii, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciūt in Ecclesia Episcopi? quid ipse Summus Pontifex? *Imperator* (inquit S. Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiæ, non Rector eius, non pastor.* Et S. Ioannes Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is qui diademate coronatur, indigne adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.*

D Deinde, in eadem epistola nō semel repetitur hoc argumentum, *Si nulla vnquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternum*: Et tamen propter imagines orta est dissensio, & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertunt, qui eam epistolam nomine Summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas; sed etiam effici (si quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tolendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

E Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & charitate, si nulla picta, vel ficta esset imago, tamen quando picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandum esse fides docet, & aduersarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ Scripturæ, vt epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe, & charitate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fidem, & si propterea dissensiones orirentur, non esset epistola abiicienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremo in eadem illa epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Irene, quod edicto suo iusserit sacras imagines iuxta Concilii generalis decretum, cum veneratione esse habenda. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi non potuit. quid enim? Hadrianus Papa Constantinum, & Irenem summis laudibus effert, quod sacrarum imaginum religioso cultui faueant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendet? & quæ maior stultitia fingi potest, quam vt Summus Pontifex molestè ferre se dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata seruentur, ac defendantur.

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in iis, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Nam neque Eugenius eam epistolam misit: & paulo post Hadrianus II. Synodum Oecumenicam Octauam Constantinopoli celebrandam curauit, in qua Synodus VII. de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II. proxime successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ* inquit, *super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus vtique nondum est horum veritas reuelata.*

CAPVT VI.

Restat pars vltima, hoc est, epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos. in quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Vnde venit in mentem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, pepraua-tus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber, siue confictus, siue partim sincerus, partim adulterinus, illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facile potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.

LIBER TERTIVS, DE IIS REBVS QVIBVS SVPERNA HIERVSALEM ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

ETSI sequentes quæstiones de templis, votis, peregrinationibus, festis, & vigilijs, quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum, non solum ad hunc locum, sed etiam ad multa alia pertinere possunt: visum est tamen hoc loco eas integre disputare; tum quia disputationes ita coniunctæ sunt, vt non facile inter se disiungi possint; tum etiã quia id quod non est proprium huius loci, hinc peti poterit, cum alibi opportunitas de ea re disputandi dabitur. Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non nisi breuissime disseritur, quia iam alibi res tractata est.

Vt igitur à templis ordiamur, septem erunt partes huius disputationis. PRIMVM *enim explicabimus, quæ fuerint hæreses de hac re. II. An sint templa erigenda. III. Qua forma, IV. Quos ob fines. V. De consecratione templorum, & dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De ijs, quæ in templis benedicuntur, vt aqua, oleo, cereis, palmis, &c.*

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa templa.

DVO genera hostium habuerunt Dei Templa. Vnum eorum, qui re ipsa templa euertebant; non odio templorum, sed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderant tanquam malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonosor, Antiochus, Pompeius, Cassianus, Titus, qui templum Salomonis, vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, sed gentis. Vide 4. Reg. vlt. 1. Machab. 10. Iosephum, lib. 14. Antiquitatis, & lib. 7. de bello Iudaico. Cornelium Tacitum. lib. 21. & August. lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 45.

Christianorũ Ecclesias Diocletianus iussit omnes solo æquari, non odio templorum, sed religionis Christianæ, Euseb. lib. 18. hist. cap. 2. idem facere voluisse Iulianum scribit Hieronymus epistola ad Riparium.

Ariani quoque, & Donatistæ templa Catholicorum profanabant, & spoliabant, non odio templi, sed religionis. Vide Athanasium in Apologia pro fuga sua: & Theodoretum, lib. 4. hist. cap. 19. & 20. & Optatum lib. 6. contra Parm n.

Ad aliud genus pertinent in primis Manichæi: nam Faustus apud Augustinum. lib. 20. cap. 3. & 4. obiicit Catholicis, quod haberent templa, & altaria more Gentium, & Iudæorum. Manichæos sequuti Messaliani templa omnia, & altaria execrabantur, & solum in suis domibus orare volebãt Deum, vt Damascenus refert lib. de centum hæresibus. Eodem fere tempore Eustathius templa omnia, & præcipue Martyrum detestatur, teste Socrate, lib. 2. histor. cap. 33. & in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

A Petrobrusiani templa destruebant, nouasque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos, & auctor vitæ B. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem docuerunt postea Albigenses, vt Bernardus Lutzemburgensis in Catalogo refert. idem docuerunt Vualdenses apud Claudium Caussordium libro contra Vualdenses. cap. 6. idem Vuiclefistæ apud Thomam Vualdensem, tom. 3. tit. 17. & 22. idem Taboritæ apud Æneam Syluium de origine Boëmorum, cap. 35. Idem Anabaptistæ Transsyluani in antithesibus Christi veri, & Christi falsi, editis Albæ Iuliæ anno M. D. LXVIII.

B Porro Lutherani, & Caluinistæ admittunt templa sed solum ad concionandum, & Sacramenta ministranda: reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quod in honorem Sanctorum, quod consecrentur certo ritu, quod magnis sumptibus ornentur. Nam Magdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 407. & seq. multa dicunt contra ritus cõsecrandi Ecclesias, & in præfat. Cent. 6. reprehendunt Catholicos, quod ingentibus sumptibus fabricent Ecclesias, easque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfat. Instit. reprehendit ornanatum templorum ex auro, argento, serico, lapidibus preciosis, &c. & lib. 1. c. 11. §. 13. ornamenta templorum solum esse vellet concionem, & Sacramenta, lib. 3. cap. 20. §. 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas, sed non esse putandum vllam inesse templo sanctitatem. vbi aperte indicat, priuatas preces non fieri vllo modo melius in templo quam alibi.

CAPVT II

An templa sint erigenda.

QVi templa simpliciter erigi nolũt, nihil pro se afferre possunt, nisi Scripturas illas, quæ Deum dicunt non habitare in locis manufactis, vt Matth. 5. *Cælum Dei sedes est, terra autem scabellum pedum eius.* Et Act. 7. *Sed excelsus non in manufactis templis habitat.* Et Act. 17. *Nec in manufactis templis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc enim Manichæi (vt testatur Aug. li. cõtra Adimãtum, c. 10.) probant Deũ Testamenti veteris, qui iusserat sibi ædificari tabernaculum, & templum, non esse verum Deum, sed malum principium, & pugnare cum Deo Testamenti noui. Sed refelluntur elegantissime ibidem ab August. nam Manichæi dicebant, Deum Testamenti veteris voluisse templa: Deum Testamenti noui non voluisse.

At è cõtrario legimus in Testamento veteri, Is. 66. dicentem Deum: *Cælum mihi sedes est, terra autẽ scabellũ pedum meorum, & quã domum ædificabitis mihi?* Et contra in Testamento nouo, Ioan. 2. dicẽtem Christum de templo manufacto: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Et Matt. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Deus igitur vnus, & idem in vtroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, & non approbat templa, quibus putetur includi; quomodo idola, id est, dii gentium vere in templis continebantur, nec inde poterãt exire nisi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & asportare vellent. sed de hoc plura in cap. 4.

CAPVT III.

De forma.

DE forma Ecclesiarũ Christianorũ non est quod multa dicamus, cum adhuc antiquissimæ Ecclesię visantur. Duo tamen notanda sunt. Vnum, ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atriũ, Sancta, & Sancta Sanctorũ, Ecclesias fere omnes habuisse tres partes. Primo porticus ante ingressum in tẽplum, quem locum Græci πρόναον, nostri vestibulum dicunt: vbi manebant pœnitentes. Deinde erat ναὸς, id est. templum, siue nauis. Vltimo βῆμα, siue ἱερατεῖον, hoc est, sacrarium, siue sanctuarium, siue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quæque diuisa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis, siue aulæis; neque eo penetrabant alii quàm sacerdotes cum suis ministris clericis.

Præter has templi partes erat etiã domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula salutatoria, vbi sedebat Episcop⁹ cum se pararet ad sacra facienda. Vide Euseb. l. 3. de vita Constant. vbi describit templum, quod Hierosol. ad sanctum sepulcrum Constant. extruxit: item Theod. li. 4. hist. c. 20. vbi meminit sacrarii aulæis separati à reliquo templo; quo induxit Basil. Valentem Imperatorem: ita li. 5. c. 17. vbi meminit tam sacrarii, quam ædiculæ salutatoriæ. Vide etiam Hieron. in epistola de obitu Nepotiani, August. l. 22. de Ciuit. Dei, c. 8 in fi. & Vualfridum Strabonem, lib. de rebus Ecclesiast. c. 4. & 6.

Alterum est ecclesias Christian. vt plurimum ad Orientem cõuersas fuisse, & quatuor latera habuisse quibus quatuor mundi partes aspicerent, exceptis quibusdam quæ propter loci commoditatem aliter cõstitutæ sunt: id partim experientia constat, partim etiã testimoniis veterum. Nam Tertull. li. cõtra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Ecclesias Christian. Orientem amare solitas. Vualfridus Strabo lib. de rebus Ecclesi. c. 4. dicit, maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, Orientem respiciant. Idem Paulinus epist. 12.

Idem testantur Iustinus q. 118. Epiphan. hæresi 19
A quæ est Ossenorũ: Origenes ho. 5. in Num. Basilius lib. de Spiritu sancto c. 27. Greg. Niss. orat. 5. de oratione Dominica: Aug. l. 2. de serm. Domini in mõte, c. 5. Germanus in lib. de Theoria rerũ sacrarum; Ioãnes Damascenus, li. 4. de fide, c. 13. & omnes illi veteres, qui scribunt Apostolicam esse traditionẽ, vt oremus cõuersi ad Orientem. id enim præcipuè seruari par est in solẽnib. precibus, quæ funduntur in tẽplis.

Rationes autem huius cæremoniæ sunt quinque. Prima, quia ad Orientẽ erat paradisus, Gen. 2. secundũ versionem LXX. vbi enim habet vulgata editio: *Plantauerat Deus Paradisum à principio*, Græca habet, ἐφύτευσεν παράδεισον ἐν Ἐδὲν κατὰ ἀνατολάς, & certe verbum Hebræum מקדם vtroque modo recte verti potuit,
B significat enim Ante, & Orientem, quæ est pars mundi anterior. Vnde etiam noster interpres, Gen. 4. vertit idem nomen, ad Orientalem plagam. Oramus igitur conuersi ad Orientem, quia profitemus nos peregrinos, & ad patriam nostram, vnde eiecti sumus, suspiramus, ita Gregorius Nyssenus.

Secunda ratio est, quia ab Oriente cœlum surgere, & moueri incipit, estque propterea pars illa totius mundi corporalis excellentissima. Ideo autem orantes conuertimus faciem corporalem ad corpus excellẽtissimum, tum, vt ait Iustinus, quia Deo sunt danda semper meliora, tum etiam, vt admoneamur conuertere faciem spiritualem animæ ad spiritum excellentissimum, qui est Deus. ita B. August.

C Tertia ratio est, quia Christus quem oramus, est lux mundi, Ioan. 8. *Et vir Oriens nomen eius*, Zach. 6. vt igitur significemus, nos oratione illustrari à Christo sole iustitiæ, sicut illustrantur à sole corporeo, qui ad Orientem respiciunt; ideo hac cæremonia vtimur. ita Vualfridus.

Quarta ratio est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciẽ crucifixi intueamur: & quia ipse *ascendit in cælum cælorum ad Orientem*, Psalm. 67. nos ad Orientem conuertimur, vt quasi eum ascen-
D dentem votis, ac precibus deducamus: ac demũ; quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudiciũ. Matt. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem; ita erit aduentus filii hominis*: nos ad Orientem precamur, quasi venturum iudicem expectantes. ita Damascenus.

Possumus addere Quintã rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentem, vt patet Exod. 26. vbi dicitur, ostium tabernaculi ad Orientem versum fuisse, & Ezech. 8. vbi dicitur: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum solis.* Reprehendit enim
E Scriptura quosdam, qui contra ritum eius temporis adorabant ad Orientem. Nos igitur ad Orientem respicimus dum Iudęi respiciunt ad Occidentem, vt significemus, eorum esse litteram occidentem, nostrum autem spiritum viuificantem: & velamen adhuc manere super cor eorum, nos autem conuersos ad Dominum deposuisse velamen,

CAPVT IV.

De fine.

QVatuor ob fines eriguntur sacræ ædes, vnde etiam quatuor nomina sortiuntur. Primo, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. Secundo, ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. Tertio, ad Martyrum reliquias honorifice conseruandas, & hinc dicuntur Basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. Quarto, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his

Ex his finibus solum quartū agnoscunt Lutherani, & Caluinistæ: Anabaptistæ autem, & Vualdenses ne illum quidem. Nam quod non debeant in nouo Testamento erigi tēpla ad sacrificia, cōstanter asserunt omnes huius temporis hæretici, & probāt omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum externum sacrificium, vel sacerdotium. quæ argumenta non sunt huius loci.

Vnū inuenit Augustinus Marloratus, quod directe obiiceret cōtra templa, nimirùm illud Apoc. 21. *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est.* Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus. *Ambulabunt gentes in lumine eius, & reges afferent splendorem suum in illam.* Quæ verba mutuatur Ioannes ab Isaia, c. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui, & confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euerti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectū fuerat. potest etiā confirmari ex Patrib. Patres enim ordinarie à vocabulo tēpli abstinēt, cum de Ecclesijs Christianorū loquūtur; imo etiam eas templis opponunt, vt Hieronymus, qui in epist. ad Riparium dicit, Iulianum Christi Ecclesias, aut euertisse, aut in templa conuertisse. Et Cœcilius apud Minutiū Felicem obiicit Christianis, quod tāquā Athei nulla haberent templa, vel altaria. & Optatus, lib. 6. *Quis nostrum*, inquit, *intrauit templum?*

Quod autem ad orandum Ecclesiæ institui debeāt, quasi melius sit in vno loco orare, quam in alio, negant omnes huius temporis hæretici, & probant assertionem suam; Primo, ex illis verbis, Matt. 6. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &c.* Secūdo, ex illis Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet.* Non ergo oratio obliganda est certo loco. Tertio, ex Paulo 1. Tim. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Quarto, Deus non est magis in templo quam alibi: *Non enim in templis manufactis habitat, sed cœlum, & terram implet.* Ergo vbique ex æquo adorari, & inuocari potest.

Quod vero non sint templa Sanctis erigenda, probant, quia est manifesta idololatria; nā ad latriæ cultū pertinere templa, S. Augustinus docet libro cōtra sermonem Arianorum, c. 20: vbi probat Spiritū sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit, 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Si legerent*, inquit, *Ariani templum Salomonis ex lignis, & lapidibus Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cum templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cum templum habeat longe nobilius?* Vnde idem August. li. 8. de Ciuit. Dei, c. vlt. dicit: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Item lib. 1. contra Maximinum argum. 11. de Spiritu sancto, sic ait August. *Nonne si alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathemathizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo?* Hic autem ad marginem notauit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis.*

Quod denique non sint Ecclesiæ erigendæ ad conciones, & Sacramenta, non aliter probant Anabaptistæ, nisi exemplo Christi, qui cōcionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nūc in mari ex nauicula, nūc in priuatis ædibus. Baptismum dabat in fluminib⁹; Eucharistiā instituit in priuata, & profana domo.

Vt igitur hæc omnia ordine refellantur, sit Prima propositio. *Recte instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur.* Hæc est contra Eustathium, Vualdenses, & Anabaptistas, & eorum similes.

A

Probatur Primo, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in varijs locis, verbum Dei seminarent, tamen ordinarie in tēplo vel synagogis, quæ erant eius tēporis Ecclesiæ, id faciebant, Matt. 26. Dominus sic ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Ioan. 18. *Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Act. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius; qui cum audissent, intrauerunt diluculum in templum, & docebant.* Act. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primum intrant in synagogam, & ibi prædicant.

B

Secundo, probatur exemplo primorum Christianorum; nam quod primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Cor. 11. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* Et quod ista Ecclesia non esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus. *Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis.* Et c. 14. *Mulieres in Ecclesijs taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.*

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nam Clemēs libro 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante cōuersam fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibique Petro cathedram constitutam, vnde doceret populum. Philo in libro de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius, li. 2. hist. c. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebrāda, & sacros libros legendos. Iustinus in Apolog. 2. ad finem, dicit Christianos die Dominico in vnū certum locum omnes conuenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ communicationem.

C

Tertullianus antiquissimus Latinorum libro contra Valētinianos, non procul ab initio expresse meminit sacræ ædis ad quam Christiani conueniebant. Cyprianus sermone de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quæ in Ecclesiam sine oblatione veniebant. *In Dominicum*, inquit, *sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra Domini palatium est.

D

Gregorius Neocæsariensis Cypriani æqualis, cum Ecclesiā extruere vellet, nec satis loci haberet propter vicinam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco mouit, vt refert Eusebius, lib. 7. hist. ca. 25. qui etiam c. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Aurelianum Imperatorem contendisse. nec refert, vtrum narrationem istam de miraculis Gregorii Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; vterque enim est antiquus auctor.

E

Tertio, probatur ratione: nam populus Christianus debet aliquando necessario conuenire ad res sacras; nec enim cōcio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tamen, quia conuentus hominum vtilissimus est ad alendam animorum vnionem: igitur necesse est, vt aliquis certus locus constituatur, vbi eiusmodi conuentus fiant.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, vt ad diuicia, ad conuiuia, ad somnum, &c. cur non etiam ad res sacras? Neque exemplū Domini cōtrarium ostendit. Nam viuente Domino nundum erat

Ecclesia noui Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & cõstituebatur, & ideo non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, vt ostensum est.

Secunda propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideo vere, & proprie templa appellari possunt.* Probari posset primo, omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, vt dixi, ad alium locum pertinent.

Probatur igitur hoc modo; Ecclesiæ Christianorũ semper habuerunt altaria, ergo sẽper vera tẽpla fuerunt; nam templum nihil est aliud, quàm locus altaris; & præterea magis indicat sacrificij ritum altare, quam templum; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si, vt excludãt sacrificia, hæretici negant templa, multo magis deberẽt negare altaria; sed altaria nullo modo negare possunt, vt patet ex illo 1. Cor. 10. *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Vbi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorũ: mensæ autem Idolothytorũ erãt vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mẽsæ Domini, id est, altaria. Item ex illo Heb. 13. *Habemus altare de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quem locum aduersarij intelligunt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, Habemus Christi passionẽ, qua frui nõ possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ. Nam Theophyl. dicit, hic agi de incruento sacrificio: idem dicunt Chrysost. Sedulius, Theodor. Oecumenius.

Accedit traditio omnium Patrum. nullus fere est veterum, qui nõ meminerit altaris Ecclesiæ. Canon 3. Apostolorum, Dionysius, c. 3. Eccles. hierar. Irenæus, lib. 4. c. 34. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertulianus libro de pœnitentia, Optatus lib. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Neapolitani, Augustinus epist. 50. & alii omnes sæpe altaris mentionem faciunt, vbi de Ecclesijs loquuntur.

Tertio, probatur testimoniis Patrum, qui nomine templi vtuntur. Nã in primis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Eusebius lib. 3. de vita Constãtini, Basilius in Ps. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniã sororẽ: Nyssenus oratione in Theodoretum: Chrysost. homil. 51. in Matt. & alii: nec Latini ab hac voce omnino abhorrent: nam Lactantius in carmine de passione Domini, ait:

Quisquis ades, medijque subis in limina templi,
Siste parum, &c.

Et Saluianus, lib. 4. de prouidentia: *Ecclesia*, inquit, *vel potius templum.*

B. Ambrosius, lib. 2. de officiis, c. 21. *Et maximè*, inquit, *sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et c. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquijs, spatia laxata sunt.*

Hieronymus in c. 7. Hierem. Ecclesiã vocat templum. & B. Augustinus, lib. 8. Ciuit. Dei, c. vlt. cum dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Aperte indicat, Deo ista omnia constitui. Vnde infrà addit: *Non autem ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad Primam obiectionem respondeo, in c. 11. Apocal. agi de Ecclesia Triumphante. Vbi non erit tẽplum, quia tunc cessabunt oblationes, & preces, & Sacramenta, propter quæ tẽpla eriguntur. ita enim

A exponunt omnes probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, necnon Augustinus. lib. 20. de Ciuit. Dei, c. 17. vbi dicit impudentiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locum Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

Ex quo intelligim⁹ non esse August. expositionem Apocal. quæ habetur to. 9. operum eius, vbi de Ecclesia huius temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse contextus hoc declarat: nam in c. 20. describitur iudicium, & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum, & infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. hæc est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur, ca. 21. de gloria beatorum: *Et vidi*, inquit, *cœlum nouum, & terram nouam, &c.* Præterea paulo post illa verba: (*Et templum non vidi in ea*) subiungitur, *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum* Quod certe non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quam multi intrant, immundi, & coinquinati, vt patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante*, Matt. 13.

Respondent, Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prædestinata, quæ solũ admittit iustos. At contra; nam secundum ipsorum principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus, & fidelis, semper tamen est immũdus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mũdo per Baptismum, vt ipsi dicũt, aut fidem, sed solum non imputatur. nec possunt dicere hic, vocari incoinquinatos eos, quibus Deus non imputat peccata: nam Ioãnes addit, aut abominationem faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationẽ faciunt, & mendacium: aut non faciunt: si faciunt, ergo non sunt in Ecclesia: si non faciũt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioãnem loqui de Ecclesia cælesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciunt.

Ad probationem ex Isaia Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo c. 60. referebãt ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putant cum Christo hic in terris post resurrectionem: alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante: tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

Lyranus duas alias adfert: vnam quorundam, qui ea omnia intelligunt de fœlicitate Iudæorum post reditum ex Babylone: alteram suam, quod intelligantur omnia de Ecclesia, sed non omnia de eodem statu Ecclesiæ: sed prima pars capitis intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ: secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

Prima expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus explosa. Secunda probabilis est, & secundum eam nulla est in argumento nostro difficultas. Quarta falsissima est, & rectè à Lyrano refellitur. Quinta probabilis est, & secundum eam argumentum non habet difficultatem. Tertia est maxime probabilis, & eam sequuntur Hieronymus ipse, & post eũ Cyrillus in hunc locum. & secundum eam ad argumentum respõdemus, ea quæ ad litteram intelliguntur de Ecclesia militante, à Ioanne in Apocalypsi per anagogẽ intelligi de Ecclesia triumphante: id enim Apostoli sæpissime fecerunt. vt illud, *Ex Ægypto vocaui filium meum*, Osee 11. quod ad litteram de filiis Israel intelligitur, Matt. c. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de Agno Paschali ad litterã dixerat Moyses, Exod. 12. *Os non confringetis ex*

eo: allegorice intellexit Ioannes de Christo, Ioan. 19. neque hoc repugnat Hieronymo: ipse enim ad finem c.60. dicit, gloriam Ecclesiæ, quæ describitur illo capite, impleri quidem in hoc sæculo aliquando, sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem Primam dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum veteris Testamenti iam cessasse, non quod ei templorum ædificatio displiceret.

Ad testimonia Patrum dico, primo Christianos, propter recentem memoriam sacerdotij Aaronici, abstinuisse non solum à vocabulo templi, sed etiam sacerdotii, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cæremoniæ. Itaque Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros: pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & cæteri antiquissimi Patres.

B Deinde tẽpore Tertulliani iam satis perspecta differentia inter Christianos, & Iudæos, cœperũt Christiani presbyteros, & Episcopos nominare sacerdotes, vt patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus, libro de monogamia, & alibi: & ex Cypriano in omnibus fere epistolis: & ex sequentibus omnibus Patribus, adhuc tamen abstinebãt à vocabulo templi, quia mundus plenus erat tẽplis idolorum, & vsus loquendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruenta: & in hoc sensu Octauius apud Minutiũ Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa.

C Dices; At Octauius obiectioni Cecilii, quod Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respõdit, ideo Christianos non erigere templa, quod sciant Deum non posse capi vllo loco: & ideo non sacrificare, quod sciant Deum nulla re indigere: & seipsos loco templorum constituere, & sacrificare iustitiam, pietatem, aliasque virtutes: vbi videtur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa, vel altaria, vel sacrificia.

Respondeo, Octauium noluisse Sanctum dare canibus & quia non videbat Cecilium capacem mysterii Eucharistiæ, quod est vnicũ Christianorum sacrificium, maluisse hoc tacere, & ad mentẽ aduersarii respondere, qui de sacrificiis cruentis loquebatur: Nam quod ante Minutii tempora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint patet ex Irenæo, & Tertulliano iam citatis: vterque enim Minutio antiquior est.

D Tertia propositio. *Ecclesiæ Christianorum recte ad orandum etiam priuata oratione, instituuntur.* Probatur Primo, Scripturæ testimoniis: nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicunque ibi orauerit, exaudiatur, 2. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potius, quam alibi, neque Salomon ad hũc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factũ eius: superstitio enim nunquam fuit licita. Præterea Isa. 56. dicitur, domus mea, domus orationis vocabitur. & confirmat hoc ipsum Dominus, Matt. 21. neque obstat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum.* vel, *Venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

E Secundo, probatur exemplis Scrip. 1. Reg. 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibique orans exaudita est, 2. Reg. 7. Dauid similiter precaturus perrexit ad tabernaculum, & corã arca Domini orare cœpit. at certe nisi putasset ibi Dominum magis esse præsentem, & facilius orationem exaudiri, domi suæ mãsisset. idem etiã Dauid vt habetur 1. Paralip. c. 21. voluit ire ad tabernaculũ Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed nõ præualuit nimio timore perterritus, ideo in ipsa Hierusalẽ extruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone existens captiuus, saltẽ apertà fenestra orabat ad eam partem cõuersus, vbi fuerat templum Domini, Dan. 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.* Luc. 18. Publicanus in templo orans iustificatur. Act. 3. Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Act. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hierusalem.

Tertio, probatur ex Patrib. Origenes hom. 2. in Exodum, Ecclesias Christianas domos orationis vocat. Tertullianus in Apolog. c. 39. dicit, in Ecclesiam conueniri primo ad orationem. Secundo ad lectionem. Tertio ad exhortationem, &c. Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes consecratas orationi.

Chrysostomus hom. 30. contra Anomæos: *Orare, inquiunt, vel domi possumus, tu, homo, deciperis, & magno in errore, versaris; nam etsi domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores, quam in Ecclesia.* Idem repetit hom. 79. ad populum.

Basilius, lib. 2. de Baptismo, quæst. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab aduersariis nobis obiecta ex Ioan. 4. & 1. Timoth. 2. & in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 40. dicit, ad Ecclesias non oportere accedere propter negotia sæcularia, sed causa orationis.

Ambrosius in oratione de tradendis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ab basilicas Martyrum orationis gratia. Hieronymus in Epitaphio Marcellæ: *Apostolorum, inquit, & Martyrum basilicas secretis celebrabat orationibus.* Ruffinus lib. 2. hist. c. 33. de Theodosio scribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8 meminit multorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum aliis collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

Quarto, probatur ex nomine; nam Ecclesiæ à Græcis sæpe vocantur εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Vnde Augu. epist. 109. in oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit.

Quinto, probatur rationibus. Prima ratio, Deus est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paul. 1. Cor. 3. *Nescitis, quia estis templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Cor. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis, glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Dominus; quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis. quia enim tẽplum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideo ipse, vt ostenderet in nobis esse Deũ peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. Vnde Aug. li. 2. ad Simplicianum, q. 4. dicit Dauidem orasse ante arcam, quia ibi sacratior, & cõmendatior præsentia Domini erat. Cum igitur in templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certe magis orare expedit, quam alibi.

Secunda ratio, Deus in templo citius exaudit, vt patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiam templis Christianorum: nam quod petiit Salomon cum templũ dedicauit, idem petit ecclesia cũ noua templa dedicat, nimirum, vt aures Deo in eo

Tertio patet, quia cum dicitur: *Volo ergo viros, &c.* illud, *ergo*, coniungit hanc sententiam cum initio capitis vbi dictum est: *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, &c.* Quæ verba B. Aug. in epi. 59. ad Paulinum & omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione, quæ fit in Missarũ celebratione. Adde, quod Basil. li. 2. de Baptismo, q. 8 vtrũque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolũ docere voluisse, deinceps non fore locũ orationis solũ in Hierusalem, sed in toto orbe erigenda tẽpla, & oratoria.

Ad Quartum concedo, Deum esse vbique aliquo modo, sed nõ omnibus modis; nã certe si Deus esset vbiq; eo modo, quo est in cœlis corã beatis, frustra diceremus: *Pater noster qui es in cœlis.* At vt verba ipsa Caluini refellamus, sciendũ est, Caluinum li. 3. Instit. c. 20. §. 30. sic loqui: *Cauendum est, ne putetur templum propria esse Dei habitatio, vt vbi aures suas propius nobis admoueat, quemadmodum aliquot sæculis ante putatum est.* Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, vt ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici, Deum magis in templo habitare quam alibi. si primum, rectè dicit, sed mentitur, cum ait: *Aliquot sæculis aliter putatum fuisse*: nunquam enim Catholici tam stupidi fuerunt. si secundum, loquitur omnino contra Scripturas; nam si Deus esset vbique eo modo, quo est in templis, frustra tẽplum diceretur domus Dei, Isa. 56. & alibi passim. Frustra Paulus diceret, nos esse tẽpla Dei, quia Deus in nobis habitat. & si Deus non loquitur, & audit magis in vno loco, quàm in alio, cur, quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solum ex propitiatorio, quod erat super arcam?

Quarta propositio. *Sacræ domus non solum Deo, sed etiam sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatur conclusio ista quarta ex Conciliis, & veterum testimoniis. Concilium Gangrẽse in epist. ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustathium tanquam cõtemptorem basilicarum sanctorum Martyrum. & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Concilium Cabilonense can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concil. Carthaginense V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificentur, nisi ibi sit, aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ, aut ibi Martyr habitauerit, aut certe in eo loco passus sit. aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primum Græci. Cyrillus Catech. 16. meminit Ecclesiæ Apost. erectæ in Hierosol. in loco, vbi Spiritus S. descenderat. Athanasius in epist. ad solitariam vitam agẽtes, nominat templum S. Quirini, Basilius in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrum Martyrum templum. Nazianzenus orat. 1. in Iulianum scribit Gallum & Iulianum ædem sacram Mamæ Martyri ingentibus sumptibus erigere cœpisse. & laudat Gallum, quia ex amore syncero id faciebat. Greg. Nyssen. orat. in Theodorum, multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. Chrysostomus homil. 28. ad populum *Ad veras, inquit, regias Ecclesias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c.* Ea hom. 66. dicit, Constantinum post mortẽ factum ianitorẽ piscatoris, quia sepultus erat pro foribus basilicæ S. Petri apud Cõstantinop. Theodoretus, lib. 8. ad Grecos, templa olim idolorum, nunc Martyrum esse dicit. Eusebius, lib. 4. de vita Cõstant. c. 58. 59 & 60. dicit, templum pulcherrimum Constantinopoli Apostolis à Constant. erectum. Sozomenus, lib. 6. c. 18. meminit tẽpli S. Thomæ, quod erat Edessæ. Socrates, lib. 1. c. vlt. meminit Ecclesiæ Apost. Euagrius, lib. 2. c. 3. meminit templi S. Euphemiæ. & lib. 3. cap. 8. tẽpli S. Teclæ amplissimè à Zenone extructi. Nicephorus, lib. 15. c. 27. meminit templi S. Basilisci. Damascenus, lib. 4. c. 16. asserit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique extat liber Procopij de ædificiis Iustiniani, vbi plurima templa Martyrum aliorumque Sanctorum enumerat.

Ex Latinis. Ambrosius lib. 1. epist. 5. ad Felicem Episcopum Gomensem: *Ortus, inquit, est sermo de basilica, quam condidit, Apostolorum nomine dedicãda.* Hieronymus, libro contra Vigilantiũ: *Ingredere, inquit, basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedente, & alibi passim meminit basilicarum Apostolorum, & Martyrum. Gaudentius Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde vt hanc honori eorum fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, &c.*

Augustinus, lib. de cura pro mortuis, c. 1. meminit basilicæ S. Felicis: *In beatissimi, inquit, Felicis basilica poneretur, &c.* Et li. 1. de Ciuit Dei, c. 1. *Testantur hoc, inquit, Martyrum loca, & basilicæ Apostolorum, &c.* Et li. 20. contra Faust. c. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat.* Et lib. 8. de Ciuit. Dei, c. 26 *Sed hoc videtur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorum, templis eorum, delubrisque succederent.* Auctor libri de Ecclesiast. dogmatibus, c. 73. Martyrum basilicas deuotè adeũdas dicit. Paulinus natali 1. S. Felicis dicit, se optare, vt possit seruire S. Felici in eius basilica purganda, & custodienda.

Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare fines, & nocte vicissim
Excubijs seruare pijs, & munere in isto
Claudere promeritam desfesso corpore vitam.

Victor Vticensis, lib. 1. persequutionis Vvandalicæ scribit, apud Carthaginenses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. Gregorius, li. 2. Dial. c. 8. scribit, à San. Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis versa in oratoria Sanctorũ, vnum Martini, alterum Ioannis. Liber Pontificalis testatur Syluestrum dedicasse basilicas à Constantino extructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ; Damasũ aliam S. Laurentio; Innocẽtium S. Geruasio, & Prothasio, Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelasium S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ; Ioannem I. SS. Philippo, & Iacobo, Pelagium II. S. Laurentio, Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. B. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

Secundo probatur ratione à simili, ex diuinis litteris, Templũ Salomonis non solum fuit erectũ ad sacrificia, & orationes, sed etiã ad conseruandã arcam Domini, vt patet ex l. 1. Paralip. c. 17. vbi Dauid volens ædificare templũ, dicit ad Natham: *Vides quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sub pellibus.* Item li. 1. Paralip. c. 28. Dauid dicit: *Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Item patet ex li. 2. Paralip. c. 5. vbi templo extructo introduxerunt arcam in illud cũ magna celebritate. & ex Psal. 131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. vbi etiam legimus, ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

Sed idem honor, vel etiã maior debetur sacris reliquiis Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaicæ nam de sepulchro Domini Hieronym. ait epist. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia vbi erat arca, nonne ibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?* Ergo sicut super arcam extrui potuit ædes, ita etiam super Christi sepulchrum: qu

CAPVT V.

De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.

MAgdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 407. & seq. tria in dedicationibus reprehendunt.

Primo, quod templa à nobis cum ingenti lætitia, & celebritate dedicentur. quod ortum esse dicunt ex κακοζηλίᾳ Iudaismi, & esse rursum introducere Iudaismum in Ecclesiam.

Secundo, quod vtamur tot cæremonijs in consecratione templorum; nam præter alias, quædam sunt quæ non videntur posse excusari à superstitione & magia. nam primo pinguntur duodecim cruces, & ante singulas accenduntur singulæ lampades, deinde pulsatur tẽplum, & aperitur. tum describitur in pauimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabetũ Græcum ab vno angulo ad alium: & rursus alphabetum Latinum ab alio angulo ad alium, ita vt inde crux fiat. tum fit mixtura ex aqua, vino, sale, & cineribus, & inde aspergitur templum; ac demum templum, & ara chrismate inunguntur.

Tertio arguunt, quod putemus, templa esse loca sanctiora cæteris: quod etiam reprehendit Caluinus lib. 3. Instit. c. 20. §. 30. Nos ergo iuxta eorum reprehensiones, tres sententias subijciemus.

Prima sit, merito templa Dei cum ingenti lætitia, & solennitate dedicantur. Probatur primo ex Testamento veteri, vbi legimus celeberrimam dedicationem tabernaculi, & altaris, Num. 7. Item ter legimus factam templi dedicationem cum ingenti lætitia, & celebritate. Primo à Salom. lib. 2. Paral. c. 7. Secundo ab Esd. lib. 1. c. 6. Tertio à Macha. cum post profanationem iterum esset renouatum, & sanctificatum, lib. 1. Machab. c. 4. ad quam solẽnitatem, quæ annis singulis iterum agebatur, Christum etiam accessisse scribit Ioan. c. 10.

Sed hoc argumentum aduersarij putant esse potius contra nos, quia videmur Iudaizare, cum id facimus quod illi faciebant, quantum ad eiusmodi cæremonias attinet. At reuera pro nobis est argumentum: siquidem cæremoniæ propriæ Iudæorum, & quę cessauerunt, nec seruari possunt sine peccato, sunt illæ, quę institutæ erant ad aliquid significãdum futurum in Christo, vel in Ecclesia. Illæ enim, si nunc seruarentur, falsam haberent significationem, & proinde falsæ fidei protestationes essent. Vt quia agnus Paschalis significabat Christi passionem futurã, si quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Christum nondũ esse passum, quod est contra veram fidem. At cæremoniæ, quæ fundantur in ratione naturali, vt flectere genua, tundere pectus, & similes, non sunt propriæ Iudæorũ, etiamsi ab illis quoque adhiberentur; nec ad legem cæremonialem, sed ad moralem pertinere videntur.

Porro talem esse templorum dedicationem, patet. Primo, quia non legitur Deus instituisse hanc cæremoniam: sed Salomon, Esdras, & Machab. natura duce, putauerunt conuenire, vt de perfecto templo gratias Deo referrent, & cum publica lætitia auspicarentur vsum templi.

Secundo, quia vere natura hoc docet, vt ad finem magnorum operum homines gaudeant, & Deo gratias agant; & similiter quando incipiunt re aliqua noua vti, Deum inuocẽt, & cum latria opus aggrediantur. hoc autem fit in dedicatione templi; nam exultamus, & Deo gratias agimus, quod templi fabricam completam videamus, & rursum cum lætitia, & faustis deprecationibus aggredimur vsum ipsius templi.

A Tertio, quia natura docet, celebrandos esse dies natales magnorum virorum. id enim etiam Ethnici faciebant: & apud nos celebratur singulis annis creatio Pontificis Maximi. vnde sunt sermones aliquot B. Leonis in anniuersario suæ assumptionis, cur non eodem modo celebrari poterit natalis templi, quæ est res publica, & magna, & toti Ecclesiæ vtilissima?

Addo Vltimo, quod Deus ipse exemplum dedicationis dedisse videtur, cum expleto opere suo; in signum lætitiæ diem septimum benedixit, & sanctificauit, & nihil operando festum diem egit.

Secundo probatur ex praxi Ecclesiæ, & veterum B traditione. Eusebius, lib. 9. hist. c. 10. *Festiuitates*, inquit, *à nostris frequentissime gerebantur, cum omni lætitia & exultatione per vrbes, & loca singula Ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in vnum Sacerdotes, nec pigebat etiam longe positos conuenire, quia nullum longũ, videbatur spacium charitati.* Item l. 4. de vita Constantini scribit Constantinum ad consecrationẽ, & dedicationem ædis, quam Hierosolymis Martyribus extruxerat anno imperij sui XXX. conuocasse vniuersam Synodum, quæ Tyri conuenerat. &c.

Athanasius in Apologia ad Constantinum; *Illud*, inquit, *& à beatæ memoriæ Alexandro, alijsque Patribus* C *actum est, qui populi conuentus habuere, & absoluto opere agendis Deo gratijs dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te, Imperator, auctorem esse oportet. Locus enim ille exædificatus præsentiam tuæ pietatis requirit, hoc enim ei solum deest ad plenum ornatum. Hoc igitur, vt adimpleas, vt ad vota tua Domino, cui hanc domum construxisti, reddas; omnium vota optant, & suspirant, &c.* Ibidem pro dedicatione Ecclesiæ adfert exemplum Esdræ ex Testamento veteri.

Basilius in Psal. 114. initio reddit caussam, cur serius venerit ad Ecclesiam dedicandam, vbi populus à media nocte vsque ad meridiẽ expectauerat; *Si vero*, inquit, *oportet, etiam pro nobis ipsis rationem reddere moræ, ac longioris nostræ absentiæ, caussam adferimus, quod alteram huic æqualem Dei Ecclesiam non modico interuallo à vobis distantẽ, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei* D *consumpsimus.* Hunc locum, qui forte ambiguus posset videri, fatentur Magdeburgenses Cent. 4. ca. 6. col. 408. de templi dedicatione intelligendum.

Gregorius Nazianzenus orat. in nouam Dominicam, sic incipit: *De encænijs honorandis lex vetus est, eaque præclare constituta.* Chrysostomus quoque sermonem habuit in encænijs, tomo 5. Sozom. lib. 4. cap. 13. scribit, Basilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Episcopos inuitasse.

Ambrosius lib. 1. epist. 5. ad Felicem dicit, se & ipsum Felicem ad Basilicæ dedicationem à Bassiano E inuitatum. Et in epistola ad Sororem, quæ habetur inter sermones num. 92. *Cum*, inquit, *Basilicam dedicassem, multi tanquam vno ore interpellare cœperant, dicentes. Sic in Romana Basilica dedices. Respondi, faciam, si Martyrum reliquias inuenero, &c.*

Gaudentius tractatu de dedicatione, dicit conuenisse multos Episcopos ad celebritatem dedicationis Ecclesiæ, quæ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Ioannis Baptistæ, Andreæ, Thomæ, Lucæ, Geruasij, Prothasij, Celsi, & quadraginta Martyrum.

Augustin. quinque sermones ad populum habuit in celebritate dedicationis tẽpli, qui sunt inter sermones de tempore 251. 252. 253. 254. 255. & 256.

Gelasius Papa epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, & Aprutij, cap. 6. *Basilicas*, inquit, *nouiter institutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeat.* Item c. 27. alia quædam cõstituit in dedicatione Ecclesiarũ

seruanda. Felix IV. qui etiam annos mille ante sedit, in epistola sua decretali prolixe de hac re disserit, ac inter alia sic ait: *Solennitates vero dedicationum Ecclesiarum per singulos annos celebrandæ sunt, &c.*

Prosper, par. 3. c. 38. de promissionibus Dei, testatur se interfuisse cum apud Carthaginem dedicaretur insigne quoddam templũ, quod olim Gentilium fuerat; in cuius frontispicio diuinitus scriptum inuenerunt magnis, atque æneis litteris. Aurelius Pontifex dedicauit. Quod præsagium omnes mirabantur, cum viderent ab Aurelio Episcopo Carthaginensi fieri, quod tanto antea prædictum fuerat.

Gregorius lib. 3. Dialo. c. 30. scribit, tempore suo dedicatam Basilicam non sine diuinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. Bernardus sex sermones habuit de dedicatione templi. Rupertus in c. 28. Gen. probat, recte fieri festiuas dedicationes. Hugo de S. Vict. lib. 2. de Sacramentis, par. 5. c. 2. & 3. Isid. lib. 1. de officijs, ca. 35. Raban. li. 2. c. 45. de Instit. Clericorum. Amalar. in lib. de ordine Antiphon. B. Iuo in serm. de consecratione templi, & Vualfridus de rebus Ecclesiasticis, c. 9. qui omnes de dedicatione Ecclesiæ tractant, tãquam de re antiquissima, cum tamen etiam ipsi antiqui sint auctores.

Secunda propositio. *Merito ab Ecclesię varijs precibus, & cæremonijs templa consecrantur.* Probatur Primo, Scripturæ testimonio. Siquidem ex Scriptura habemus consecrationem templi, vel altaris, in statu naturæ; legis, & gratiæ. In statu naturæ Iacob, c. 28. Gen. erexit lapidem, vt ibi sacrificaret, eumque consecrauit fundens oleum desuper, & inde eum locum appellauit Bethel, id est, domum Dei, & c. 35. monitus à Deo, vt faceret altare, rursum ibidem erexit lapidem, eumque inungendo consecrauit, & libauit super eum libamina. Certe hoc non pertinet ad magiam, cum laudetur hoc factum ab omnibus, & constet placuisse Deo. Nec etiam pertinet ad cæremonias legis, quæ adhuc data non fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

Deinde in statu Legis videmus Mosem consecrasse oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia eius vasa. Exo. c. 40. Nu. 7. quas etiam cæremonias certum est non fuisse magicas. Et licet cæremoniæ fuerint veteris legis, tamen quia non erãt propriæ eius, quippe quę in oratione fundãtur, nihil obstat, quo minus à nobis etiã assumi possint.

In statu Euangelii non habemus tam expressa testimonia Scripturæ, interim tamen ex eo, quod Paulus in priori epistola ad Cor. c. 11. Corinthios arguit tanquam Ecclesiæ cõtemptores, quia in ecclesia comedebant, satis innuitur, tunc etiã ecclesiam aliquo modo sacratam fuisse. Cur enim Ecclesiam contemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet nisi propter aliquam eius loci consecrationem? Et confirmatur ex Dion. Areop. qui temp. Apost. vixit, & libro de Ecclesiastica hierar. c. 6. par. 1. aperte docet, altaria sacro oleo inungi, & cõsecrari ab Episcopo debere.

Secundo, probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginense V. c. 6. sic habet: *Similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est, id est, vt sine vlla trepidatione consecrentur.* Item Agathense Conc. c. 14. *Altaria placuit non solum vnctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione consecrari.* Idem patet, ex Concilio 2. Bracarensi can. 6. Idem ex decretis Pontificum Gelasii, & Felicis IV. supra citatorum, & Ioãnis I. in epistola ad Episcopos Italię. Alia decreta vide apud Gratianum de consecrat. dist. 1. vbi etiam

A adfertur canon Nicæni Concilii; & alius Concilii Hipponensis: quod plenarium totius Africæ fuisse testatur Augustinus, li. 1. Retract. c. 17. quamquam isti canones modo non extant, nisi apud Gratianum.

Tertio, probatur ex Patribus citatis in priore cõclusione: nam maior pars eorum meminit etiam consecrationis, & cæremoniarum, quibus vti solemus in consecratione templi, & altaris.

Quarto, probatur ratione desumpta ex fine illarum cæremoniarum. Finis enim præcipuus est ad significandum templum illud Deo, & sacris actionibus dedicari, neque esse domum profanam, sed sacram. nam etiamsi ista dedicatio essentialiter consistit in voluntate, & intentione dedicationis: tamen necesse est, vt hæc intentio, & voluntas signis externis prodatur aliis hominibus, quomodo etiam humani contractus consistunt in intentione, & voluntate contrahentium: tamen vt innotescat voluntas, & vt firma, & rata sint: non solum proferũtur verba, sed etiam multæ adhibentur cæremoniæ, vt patet in nuptiis, in coronatione regum, in militia, &c.

B

Quoniam ergo tẽplum dedicatur Christo, ideo ad hoc significandum pingitur signum eius, id est crux. Pinguntur autem cruces num. 12. ita inter se distantes, vt totum templum occupent; & ad singulas lampades singulæ accenduntur, ad significandum, quod Apostoli XII. hoc vexillum Christi per totum orbem terrarum portauerunt, & sua prædicatione mundum illustrarunt.

C Et quia templum nõ debet esse profana, & cõmunis domus, sed sacra; ideo ad hoc significãdum inungitur. oleum enim est cõmunissimum, & euidentissimum symbolum cõsecrationis. quia enim est liquor nobilissimus, quippe in omnib. supereminet, & maxime omniũ penetrat, & sanat, ac roborat: ac demũ res illustres facit: ideo placuit omnibus gẽtib. & ipsi etiam Deo, illo vti ad consecrationem significandã.

Quia rursus templum destinatur diuinis sacrificiis & orationib. aliisque sanctis, & puris actionibus, nõ autem sordibus, & tenebris negotiorũ sæcularium, ideo ad hanc munditiem, & claritatem significãdam aspergitur aqua, thus adoletur, cerei accenduntur.

Quia sacratur etiam templum ad concionandum, & docendam fidem, quæ est fundamentum totius

D iustitiæ; ideo describitur alphabetum in pauimento. describitur autem Græce, & Latine, quia illis linguis prædicata est fides, & illis linguis vtebatur tota fere Ecclesia eo tẽpore, quo hæ cæremon. sunt institutæ.

Et quia in templo non solum docentur homines, sed etiam mouentur, & inflammantur ad virtutem, & vitæ nouitatem; idcirco fit illa mixtio aquæ, cineris, salis, & vini, vt infra dicemus.

Quia deniq; ex templo diabolus eiicitur, neque ibi habitare sinitur, sed è contrario oratur Deus, aduocantur Angeli, aliique Sancti, vt in eo loco habitare dignentur, ideo pulsatur ostium, & iubetur diabolus recedere, & reliquiæ Sanctorum introducuntur.

E Alius finis harum cæremoniarum est, ad significandum Christum, & Ecclesiam; ecclesia enim materialis, Ecclesiam spiritualem designat: altare vero significat Christum; hinc igitur altare fit ex lapide, & inungitur, & summo loco ponitur, & sub ipso abscõduntur reliquiæ, quia Christus dicitur petra, 1. Cor. 10 & vnctus fuit spiritu Sãcto, *Præ cõsortibus suis*, Ps. 44. *Et caput est totius Ecclesiæ*, Colos. 1. *Et in ipso abscõdita est vita, & gloria Sanctorum*, Col. 4. Vnde etiam in cœlo vidit Ioan. animas Sanctorum sub altari, Ap. 6.

Porro cæremoniæ, quæ fiunt in ipsa consecratione totum progressum fidelium demonstrant. Nam Primo loco pulsatur, & aperitur templum baculo

pastorali

pastorali ab Episcopo, quia prædicatores potestate à Christo accepta, corda infidelium pulsant, & ad fidem suscipiendam aperiunt.

Secundo, ingressus Episcopus eodem baculo describit in pauimento cinere consperso alphabetum, quia prædicatores eadem potestate in cordibus pœnitentium inscribunt rudimenta fidei, eosq; Cathecumenos faciunt.

Tertio, aspergitur templum aqua, & cerei accenduntur, quia post Catechismum sequitur Baptismus, quod est Sacramentum illuminationis.

Quarto, in parietibus pinguntur, & inunguntur cruces (nam etiamsi cruces ante initium consecrationis factæ sunt, tamen hoc tempore fieri debuissent; sed antea factæ sunt propter commoditatem, nimis enim diu expectaretur, si in ipsa consecratione pingerentur) ad significãdam confirmationem, quæ post Baptismum cruce, & chrismate perficitur.

Quinto, fit mixtio quædam aquæ, cineris, salis, & vini, quia tota vita fidelium consumi debet in mortificandis vitiis, & vitæ nouitate quærenda, & retinenda. Nam aqua significat hominem, qualis est ex se post peccatum; est enim frigidus, & insipidus. Cinis significat pœnitentiam, & mortificationem vitiorum. Sal saporem. Et vinum lætitiam, & feruorem nouæ vitæ.

Sexto, agitur dies festus cum lætitia, finita consecratione, quia post finem huius vitæ fideles intrabunt in gaudiũ Domini, vbi perpetuo lætabuntur. Hæc & similia vide apud Augustinum, & Bernardũ in sermonibus de dedicatione; & apud Hugonem, Iuonem, & Rabanum supra citatos, qui sigillatim explicant rationes harum cæremoniarum.

Tertia propositio. *Templum consecratum, merito sanctum & venerabile, ac diuina quadam virtute præditum existimari debet.* Probatur Primo ex relatione ad Deũ; Templum est dedicatum Deo, ergo est res Dei, ergo sanctum est; nam omnis res Deo dicata, eo ipso est sancta, Leuit. vlt. *Animal quod immolari potest Domino, si quis vouerit, sanctum erit.* Et infra: *Quidquid semel fuerit consecratum Domino, sanctum Sanctorum erit.* Mat. 23. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil est, qui autem iurauerit in auro templi, debet: stulti & cæci, quid enim maius est aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Vbi Dominus vult templum lapideum nobilius esse ipso auro, quod videlicet auro communicet sanctitatem; nam licet lapides sint absolute inferiores auro, tamen ratione relationis ad Deum, lapides illi, qui templum efficiunt, sunt longe nobiliores, & sanctiores auro. Vnde August. lib. 4. contra Cresc. c. 40. *Deo,* inquit, *omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendam.*

Secundo, probatur ex precibus, & benedictione Episcopali. nam vt ait Apost. 1. Tim. 4. *Nihil abijciendum est, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Iam si cibi sanctificãtur per verbum Dei, & orationem, cur non etiam templa sanctificabuntur, quæ per sacras personas publicis precibus, & benedictione consecrantur? præterea sanctificante Salomone templum, Deus etiam sanctificauit, vt ipse dicit, 3. Reg. 9. *Exaudiui,* inquit, *orationem tuam, & sanctificaui domum hanc, quam ædificasti.* At non minus efficaces sunt preces Ecclesiæ quam Salomonis.

Tertio, probatur ex iis, quæ sunt in templo; nam locus rerum sanctarum sanctus quoque sit necesse est, vt patet ex illo, Exod. 3. *Locus, in quo stas, terra sancta est.*

Iam vero in templis sunt multæ res sanctę. Primo, crux, & imagines Christi, & Sanctorum. Secundo, reliquiæ Sanctorum. Tertio, præsentia corporis Domini in Eucharistia. Quarto, præsentia Angelorum; credibile enim est, aut semper, aut frequentissime in templis Angelos adesse. Quare Iosephus, lib. 7. de bello Iudaico, cap. 12. scribit, in templo Salomonis paulo ante, quàm euerteretur, auditas voces; *Migremus hinc*, quas Angelorum fuisse deserentium eum locum cõmunis opinio est. & B. Chrysost. hom. 1. super illa verba Isaię: *Vidi Dominum sedentem, &c.* dicit Angelorum multitudine vallari sacram mensam in Ecclesiis. Quinto deniq; adest Deus ipse per singularem quandam protectionem, & virtutem, in cuius rei signum quando tabernaculum à Mose dedicatum est, Exod. vlt. mox caligo, seu nubes quędam gloriæ Domini tabernaculum texit. Similiter fecit, cum templum à Salomone dedicatum est. *Nebula enim gloriæ impleuit domum Domini*, 3. Reg. 8. Idem etiam suo tempore accidisse Ecclesiæ consecratæ scribit Greg. lib. 3. Dial. c. 30. *In magna,* inquit, *serenitate aeris super altare Ecclesiæ nubes cælitus descendit, suoque illud velamine operuit, omnemque Ecclesiam tanto terrore, ac suauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus illuc præsumeret intrare.* In libro quoque 2. Machab. c. 3. legimus, dixisse Heliodorum: *In loco illo est vere Dei virtus quædam; nam ipse, qui habitat in cælis, visitator & adiutor est loci illius.*

Quarto, probatur ex absentia Dæmonis: nam sicut templa Gentilium polluta sunt & immunda, quia sunt domicilia dęmonum, vt patet ex Grego. lib. 3. Dialog. c. 7. ita è contrario, templa Dei sancta sunt, quia dæmonibus carent. Idem enim Greg. l. 3. c. 30. Dial. scribit, post cõsecrationem templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibiliter in specie suis, maximo strepitu excitato. & sicut domus Principum asyla sunt, nec ibi lictores vlli manus iniicere audent, ita etiam in templo Dei dęmones non sinũtur grassari eo modo, quo in aliis locis.

CAPVT VI.

De ornatu templorum.

ORnatus Templorum partim in ipsa fabrica cõsistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, aliisque id genus ornamentis. Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres Petrobrusiani, & Vvicleffistæ, quàm etiam Lutherani, & Caluinistæ, locis initio notatis. Argumenta illorum hæc sunt.

Primum, ex Hieremiæ 7. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, Templum Domini, Templum Domini.* In quem locum ita scribit Hieronymus: *Præcepit,* inquit, *& tunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratisque laquearibus, & vestitis parietibus marmorum crustis, & dicamus, Templum Domini, Templum Domini est.*

Secundum, ex Hieron. in epist. ad Nepotianum: *Multi ędificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur.* Et infra: *Neque mihi aliquis opponat diues in Iudęa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, &c. ex auro fabrefacta. tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabãt, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. nunc vero cum paupertatem domus suę pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus.* Et infra: *Aut aurum repudiemus cum cæteris superstitionibus Iudæorum; aut si aurum placet, placeant & Iudei, &c.*

Tertium, ex Ambrosio, lib. 2. de officiis ca. 28. *Melius fuerat*, inquit, *vt vasa viuentium seruares, quàm metallorum. his non potest responsum referri. quid enim diceres? Timui ne templo Dei ornatus deesset. responderet, Aurũ Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur: ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est.*

Quartum ex Acacio, de quo Socrates, lib. 7. c. 21. refert, quod cum accusaretur, quod sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster, neq; discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

Quintum, ex Hilario in episto. contra Auxentium: *Male*, inquit, *parietum vos amor cepit, male Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisque veneramini.*

Sextum, ex Lactantio, qui lib. 2. cap. 4. laudat Persium, quod scripserit, non debere aurea vasa templis inferri: *Egregie*, inquit, *sapienterque sensit.*

Septimum, ex Bernardo in Apologia ad Gulielmum Abbatem prope finem: *O vanitas vanitatum, sed non vanior, quàm insanior! fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit.*

Octauum, ex Chrysostomo, qui hom. 51. & 81. in Matt. docet; melius esse dare eleemosynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

His addunt rationes. Prima ratio est, quia Christus semper amauit, & docuit paupertatem.

Secunda. quia ociosum, & superuacaneum est aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem extructi sunt. Vnde Persius:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

Tertia, quia non tantum non prodest, sed etiam obest splendor ille templorum; nam auocat mentem, & distrahit à spiritualibus cogitationibus.

Quarta, quia melius est templa viua ornare, quam mortua, nunquam autem desunt pauperes, qui tẽpla sunt viua, & qui egent non solum ornatu, sed etiam necessaria sustentatione.

Quinto, quia in iudicio non damnabitur, qui templum non ornauerit auro, & argento, sed qui in paupere Christum non aluerit. Hæc sunt igitur illorum argumenta, quæ etsi magnam vim habere videntur, nihil tamen aduersus veritatem poterũt; nihil enim potentius veritate. Porro solutiones horum argumentorum in hoc eodem capite, post explicatam, & confirmatam sententiam Ecclesiæ adferentur.

Sit igitur Prima propositio. *Opus bonum, & pium ex genere suo est, ingentibus sumptibus templa Dei ædificare, aut ornare.* Probatur; Primo, ex testamento veteri: nam Deus voluit tabernaculum ornatissimum esse, ita vt omnia fere instrumẽta sanctuarij aurea essent, vsq; ad emunctoria lampadum: cortinas autem tabernaculi, & vestes Sacerdotis esse voluit preciosissimas, ex serico, bysso, purpura, gẽmis, &c. & ne deessent artifices, donauit sapientiam, & artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Ex. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde Nu. 7. singuli Principes obtulerunt in ornatũ tabernaculi immensa donaria auri & argenti. Dauid parauit in sumptus templi tantũ auri, argenti, & lapidum preciosorũ, vt incredibile videatur. Lege 1. Paral. c. vlt. & penult. & li. 2. cap. 3. 4. & 5. At certe rationes, quæ fiunt cõtra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarent etiam contra tabernaculũ Mosis, & templum Salomonis. nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiã parietes nõ sentiebant ornatum suum: tunc etiam distrahere poterant mẽtes orantiũ; & tamen non propterea cessatũ est à magnificẽtissima ædificatione tẽpli, & tabernaculi.

A Secundo, ex Testamento nouo; nam in primis Marc. 12. Christus laudauit viduã, quæ in gazophylaciũ templi misit duo minuta, id est, omnẽ victum suum. si ergo vidua illa recte fecit, in donaria Dei expendens omnem victum suũ: quomodo argui possunt, qui donãt saltem partem bonorum suorum, ad ornãdam Dei domum? Item c. 13. dicẽtibus Apostolis: *Magister aspice, quales lapides, & quales structuræ.* Dominus occasionẽ habuit optimam reprehendẽdi magnificentiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos: dicendo; licuisse in Testamento veteri ornare templa, at in lege Euangelica non fore licitũ. at Dominus nihil tale dixit. Item c. 14. cum Iudas ægre ferret, quod Magdalena in vnctionem capitis

B Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Vt quid perditio vnguenti ista facta est? poterat enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denarijs, & dari pauperibus.* Dominus respondit: *Bonum opus operata est in me.* At si licuit prætermissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Domini, cur nõ liceat etiam magno sumptu ædificare domum ipsi Domino?

Tertio, probatur ex vaticinio Isaiæ; nam c. 60. vbi fatentur præcipui expositores ad litteram agi de Ecclesia Christiana in terris existente, sic legimus; *Domum maiestatis meæ glorificabo.* Et infra: *Me enim*

C *insulæ expectant, vt adducam filios tuos de longè: aurum eorum, & argentum eorum nomini Domini Dei tui.* Et infra: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi.* Et infra: *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meę, & locum pedum meorum glorificabo.*

Quæ prophetia ad litteram impleta est tempore Constantini, aliorumque Principum, qui Ecclesias magnificentissimas extruxerunt, & ornarunt.

Quartum probatur ex Patribus. Eusebius lib. 9. hist. c. 10. *Ex quo aderat*, inquit, *cunctis velut diuino munere infusa lætitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulo ante impijs tyrannorum machinis fuerant destructa re diuina constructione clariora, & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari.*

D Cyrillus Catechesi 14. *Isti qui nunc sunt Reges*, inquit, *pietatis ergo argento induentes, & auro sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, extruxerunt, & argenteis monimentis splendidam effecerunt.*

Athanasius in Apologia ad Constantium indicat, ab ipso Constantio extructam Alexandriæ tam ingẽtem basilicam, vt ea sola capere posset populum, quem aliæ capere non poterant. neque reprehendit, sed laudat hanc eius magnificentiam.

Greg. Nazianz. orat. 1. in Iulianum, cum dixisset à Gallo, & Iuliano extrui cœpisse maximis sumptibus basilicam S. Martyri Mamæ, subiungit munus

E Galli Deo acceptissimum fuisse, vt quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius Nyssenus orat. in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentissimum, & ornatissimum picturis, & sculpturis fuisse: & hoc ad gloriam sancti maxime pertinere, vbi aperte laudat vsum erigendi talia templa.

Ioannes Chrysostomus hom. 66. ad populum Antioch. *Seruorum*, inquit, *crucifixi sepulcra regijs aulis sunt clariora, non magnitudine, & pulcritudine ædificiorum (nam & in hoc superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio.* Idem hom. 51. in Matth. *Nec prohibeo*, inquit, *magnifica templa condere, &c.*

Cyrillus initio libri de recta fide ad Reginas: *Valde sapienter*, inquit, *operam datis, vt quę Christo probantur, & sentiatis, & faciatis, partim operibus, & irreprehensibili conspicua fide, & vestras, & Regum aulas virginitatis gloria decoratis: partim sumptuosissima Christo*

templa

templa erigitis; concessum enim, & hoc est cum alijs, ab ipso, vestris animabus.

Theophylactus in ca. 14. Marci: *Confundantur*, inquit, *hoc loco qui pauperes Christo præferunt.* Et infra: *Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus propriè, quod in disco aureo & sanguis, qui in poculo. qui igitur abstulerit discum preciosum, & cogit, vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.*

Iam ex Latinis. Optatus, li. 9. testatur, suo tempore habuisse Ecclesiam preciosa vasa Sacramētorum, quæ Donatistæ diripiētes conflarunt, & vēdiderunt.

Ambrosius lib. 2. de officijs, c. 21. *Et maximè Sacerdoti*, inquit, *hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

Hieronymus in epi. ad Demetriadem, postquam dixerat: *Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, &c.* subiungit: *Non reprehendo, non abnuo; sed tibi aliud propositum est, &c.* Et in c. 8. Zachariæ, refert in gloriam Ecclesiæ, & laudem Principū, quod cum aliquot Imperatores Ethnici Ecclesias euerterint, rursum alij basilicas extruxerint, & exaltauerint summa fastigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diuersi marmoris crustis vestierint.

Augustinus in Psal. 113. *Sed & nos*, inquit, *pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento, habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

Prudentius in hymno de S. Laurentio inducit sic loquentem Tyrannum:

Hunc esse vestris Orgijs
Moremque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Paulinus natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niueis ornantur limina velis, &c.

Prosper libro de promission. & prædiction. par. 3. c. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore, cuius erat tanta magnitudo, & excellentia, vt etiam plateam haberet, quæ ad ipsum ducebat, duorū millium passuum lōgitudinis totam precioso pauimento, & colūnis, ac muris ornatam.

Quinto, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias ædificarunt: nā præcipui fuerunt quatuor, Constantinus, Iustinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De Constantini templis vide Damasum in vita Syluestri, & Euseb. lib. 3. & 4. de vita Constantini. De templis à Iustiniano erectis, vide Procopiū in lib. de ædificiis Iustiniani. De templis Caroli Magni, vide Abbatem Vrspergensem in Chronico. De templis Caroli IV. vide Ioannem Cochlæum initio li. 1. historiæ Hussitarū. Cōstat autem Constantinum sanctū Imperatorem fuisse: nam in Kalēdar. Græcorum eius nomen inter sanctorum nomina habetur: & ab Ambrosio in ora. de obitu Theodosij, ab Epiphanio hæresi 70. quæ est Audianorum, à Cyrillo, Catechesi 14. & alijs Patr. passim sanctus, & beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tanquam sanctus colitur, præcipue Parisijs, & Aquisgrani, & ab omnibus historicis mirifice laudatur. Iustinian. excepta hæresi, in quam incidit, in extrema ætate, laudatissimus Princeps fuit. Porro Carolum IV. optimum, & religiosissimum fuisse, patet ex ijs, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt, & ornarunt Basilicas sanctissimi Pōtifices, Iulius, Damasus, Leo, Symmachus, & alij, qui & ante mille annos floruerunt, & verè sancti scriptorum omnium consensu

A habiti sunt. Non est autem credibile, ita pios Principes, tum Ecclesiasticos, tum politicos, in eiusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placerēt.

Probatur Vltimo rationibus. Prima ratio ex magnitudine Dei; nam domus quo maiori Principi ædificatur, eo debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon, lib. 2. Paral. c. 2. *Domus, quam ædificare cupio*, inquit, *magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos.*

Secunda ratio ex ipso genere operis; nam extruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis, ac magnificentiæ; proinde bonus ex genere suo.

Tertia ratio, quia est non solum actus illarum vir-

B tutum, sed etiam est exercitium, & signum aliarum. Nam qui magnificum tēplum erigit, magnificū testimoniū edit fidei suæ, & charitatis erga Deum, necnō pietatis, & gratitudinis. & quia pecuniæ summopere diligi solent; qui eas liberaliter ad honorē Dei expēdit, indicat se vere diligere Deum super omnia.

Quarta ratio ab vtilitate, nam templum magnifice ornatum, multas habet vtilitates. Primum enim attrahit homines facilius ad res pias, quæ in templis geruntur. nec enim obscura, & sordida loca libenter frequentantur. Deinde conseruat maiestatem Sacramentorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur; nam quando videmus altare splendidum, & ornatum, facile erigimus mentem, & cogitamus

C magnum esse Deum, cui talia exhibentur: & è contrario facile contemnitur, quod sine apparatu proponitur. Tertio inuitatur pietas, & deuotio, maxime simplicium, quorum maximus est numerus.

Accedit etiam corporalis vtilitas, quod magnifica templa diutius conseruantur; & magno splendori sunt ciuitati: multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, sæpe fuit saluti toti Reipublicæ. dum in communi captiuitate, fame, aut peste, Ecclesię thesaurus multis millibus miserorū opem tulit, vt quasi in id tempus diuinitus datus, & seruatus videretur.

Quinta ratio à contrario: qui Ecclesias vastauerunt aut diripuerunt, semper sacrilegi, & perditi ha-

D biti sunt, sæpe etiam diuinitus puniti, vt patet de Balthasare, Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machabæorū 3. de Antiocho, 2. Machabæorum 9. Scribit etiam S. Ioannes Chrysostomus hom. 4. in Matthæum, quo tēpore Iulianus Apostata iussit diripi tēplorum ornamenta, & præcipue sacra vasa, mox quęstorem regium per mediū diruptum expirasse, & Iuliani auunculum à vermibus corrosum interijsse. Scribūt quoque Cedrenus, & Zonaras, Leonem filium Constātini Copronymi, cum abstulisset à templo insignem coronam, quam Mauritius Imperator donauerat ad ornatum tēpli, mox sēsisse in capite suo ignitos carbunculos, inde concepta febre ardentissima perijsse.

Secunda propositio. *Ædificare, vel ornare templa, licet sit opus pium, & bonum, potest tamen eiusmodi opus*

E *ex defectu circumstantiarum facile vitiari.* Probatur; quatuor enim sunt circumstantiæ præcipue, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tēpus, locus, modus, & persona. Nam in primis quando quis tenetur iuuare proximum, ac præsertim parentes, aut filios, & nō potest simul prouidere proximo, & donare templo: tum non rectè facit, si neglectis parentibus, vel proximis ædificet templa. Ait enim Dominus Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et Marci 7. reprehenduntur Pharisæi, qui docebant filios familias offerre tēplo donaria, cum detrimēto parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Rom. 3. qui

docet, non esse facienda mala, vt veniant bona. Deniq; ex praxi Sanctorum, qui tẽpore magnæ necessitatis pauperum, conflarunt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambrosio, lib. 2. de officiis, c. 28. Si enim tempore necessitatis recte pastores detrahunt Ecclesiæ ornamenta, certe multo rectius non dantur Ecclesiæ, quæ essent auferenda, si data fuissent.

A

Neq; obstat factum viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum suum; nam non tribuit victum patris, aut filiorum, sed suum; & suum non multorum dierum, sed vnius tantum; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

Deinde quantum ad locum, certum est, non omnia loca æqualem ornatum requirere; nã in magnis vrbibus, ad quas multi confluunt, splendida templa esse debẽt: at in locis desertis, vbi soli Monachi versantur, non videtur conuenire vt tot sumptus fiant in ædificiis templorum. Et hoc est, quod B. Bernardus præcipue reprehendit in Apologia ad Gulielmũ, quod videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tã magna, & tam ornata, vt æquarent, vel superarent splendorem Episcopalium Ecclesiarum. vbi etiam merito reprehendit, quod in pauimento sculperent, vel pingerent Sanctorum imagines, & cogerentur, qui in eorum Ecclesiis spuere necesse haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum humi depictorum spuere.

B

Quantum ad modum, peccatur, cum ornamenta templorũ sunt vana, ac potius curiositati, quàm religioni deseruiẽtia, qualia erant in oratoriis Cluniacensium, quæ B. Bernard. reprehendit in Apologia ad Gulielmum: *Quid facit*, inquit, *illa ridicula monstruositas? quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosę tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora, & rursus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam: hinc cornutũ animal equum gestat posterius. Tã multa denique, tãque mira diuersarum formarũ vbique varietas apparet, vt magis legere liceat in marmoribus, quàm in codicibus, totũque diẽ occupare singula ista mirando quàm in lege Dei meditando.*

C

Quantum ad personam, peccatur, quando quis supra suum statum, & conditionẽ vult ornare templa. Nam si qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis emendicant, vellent ędificare tẽplum marmoreum, & auro, ac gemmis ornare, etiam si forte possent eleemosynis, hinc inde conquisitis, id facere, tamen non deceret eorũ professionem, magnificentia enim nõ est Monachorũ, sed Principum. Quare hinc etiam merito arguit S. Bernard. Cluniacenses in illa Apologia: quod cum Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

D

Superest, vt ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, Templum Domini, templum Domini.*

E

Respondeo, à Propheta eo loco argui Iudæos, qui confidentes in externo templo, putabant apud se esse Deum: & se diligi à Deo, nec esse ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia tẽplum Dei apud se habebant, etiamsi ipsi interim male viuendo essent templa diaboli. Nihil autem efficit ista reprehensio aduersum ædificationem ornatumque templorum; nam etsi reprehẽdatur nimia fiducia in externo templorum cultu, præsertim cum negligitur cultus animi, tamen nõ propterea non sunt ædificanda, atq; exornanda templa ad honorem Dei, & Sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium S. Hieronymi: ipse enim reprehendit eos, qui non curantes fieri templa Dei bene viuendo, putant sibi omnia tuta esse, si templum externum ædificent aut ornent.

Ad Secundum, quod ex Hieronymi verbis sumptum est, vt commode respondeatur, quædam antea prænotanda sunt. Obserua igitur Primo, propositum Hieronymo esse, vt reprehendat eos qui maiorem curam habent templi materialis, quàm spiritualis, id est, qui ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel nõ idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templorum: *Multi*, inquit, *ędificant parietes, & columnas Ecclesię substruunt; marmora nitent: auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est.* Hæc ille, quæ verissima sunt, & fuerunt semper.

Secundo nota, ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum aliquo modo typicum, & cæremonialem fuisse; tabernaculum enim, & templum cum omni sua supellectile figuræ fuerunt Ecclesiæ Christianæ, vt patet ex Iacobi concione Act. 15. vbi de Ecclesia exponuntur verba Amos, c. 9. *Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum* Dauid, *quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud.* Item ex Paulo 1. Cor. 10. *Omnia contingebant illis in figura.* Denique idem patet ex illa accuratissima descriptione templi, quæ habetur Ezechiel. 40. & sequentib. & ex eo, quod dictũ est Moysi, vt faceret omnia accurate ad exemplar, quod in monte viderat, Exo. 25. Quia ergo tabernaculum, & tẽplum figuræ erant, ideo necesse erat, vt essent talia qualia fuerunt, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non recte repræsentassent. Vt etiã Scriptura, si vna littera mutetur non amplius significat id, quod antea significabat.

Et quoniã figuræ testamenti veteris iam sunt cõpletæ, & lex cæremonialis abrogata est: ideo qui nũc existimaret esse necessarium tale tẽplum, quale fuit Iudæorum, superstitiosus esset, vt hoc tempore Iudæi vere superstitiosi sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc sensu reprehendit Hieronym. templorum ornamenta; nam etiamsi modo nulli sunt inter Christianos, qui reuera existiment templa necessario requirere illum ornatũ, vt existimabant Iudæi, tamen dum anteponunt curã fabricæ materialis ipsi electioni ministrorum, & ædificio spirituali, videntur factis aliquo modo affines superstitioni Iudæorum. quod etiam notauit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem, *Mihi*, inquit, *quodammodo repræsentant antiquum ritum Iudæorum.*

Nota Tertio, tabernaculi, & templi Iudęorum ornatum nõ solum cæremonialẽ, & typicum fuisse, sed etiam moralem; nam etiamsi nullius rei figura fuissent, tamen ratio ipsa naturalis dictasset, domum Dei ornatam esse debere: & hoc modo recte trahimus ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum, in exemplum templorum nostrorum. Neque hoc vnquam reprehendit Hieronymus, imo diserte dicit in epist. ad Demetriadem: *Non abnuo, non reprehendo.*

Ad Tertium ex Ambrosio (quod Caluinus adfert in epistola præfixa institutioni) dico, in verbis Ambrosij multa esse contra aduersarios, nihil contra nos. Nam Primo Ambrosius dicit, aurea vasa Ecclesiæ non debere alienari, nisi in magna pauperum necessitate, Ecclesia igitur eo tẽpore vtebatur aureis vasis. Secundo dicit, si necesse sit alienare vasa Ecclesiæ, esse diligenter quærendum, an non sint aliqua nondum initiata, & si talia inueniantur, non esse vllo modo attingenda vasa initiata, ergo

tunc

tunc certo ritu vasa consecrabantur. Tertio, dicit, si necesse sit vendere vasa initiata, non vendi integra, sed potius conflari, & deinde per partes vendi. id quod fieri debere nos libenter admittimus. atqui hæc omnia pugnant aduersus hæreticos huius temporis, qui nec pretiosa, nec certo ritu consecrata, & sancta, vasa Sacramentorum esse volunt.

Quod ergo Athanasius ait(*aurum Sacramenta non quærunt*) non significat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, sed non requirere ex necessitate, quamuis requirant ex decentia, quando haberi potest, & quod subiungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non significat, in auro displicent, vel nullo modo placent magis in auro, quàm in alia materia; sed non ideo principaliter placent, quia ministrãtur in auro. Si enim in auro displicerent, vel non magis placerent, quàm in alia materia, Ambrosius non seruasset illa vsque ad eam necessitatem, sed nunquam illis vsus fuisset.

Ad Quartum, de Acacio, dico, verba illius Episcopi habere eundem sensum; nam cum Ecclesia illa abundaret eiusmodi vasis aureis, (vt ibidem scribit Socrates) & occurrisset summa quædam necessitas redimendi captiuos, ille sanctus Episcopus vendidit partem vasorum, & redemit captiuos ad quinq; millia. illa autẽ eius verba (*Deus noster non eget discis, neque calicibus, quia non comedit, neque bibit*) significant, ista vasa nullã Deo vtilitatem adferre, sed haberi in Ecclesia ad honorem Dei, & nostrã vtilitatem, & ideo quãdo occasio se offert, qua possint esse vtiliora nobis, si venduntur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nã vt Ambrosius ait, valde pulchrum, & honorificum Christo est, cùm dici potest, Hos pauperes Christus redemit vel etiã, Calix Christi nõ solum sanguine, quẽ continet, captiuos redimit, sed etiã precio valoris. calix enim redimit ab hoste quos sãguis redemit à peccato.

Ad Quintum, ex Hilario, testimonium Hilarii nõ est ad propositum; nõ enim agit ille de ornatu templi, sed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Episcopum, id est, Auxentium audiebãt, eò quòd existimarent ibi tãtum esse verã Ecclesiã, & verum Episcopum, vbi erat tẽplũ Deo sacrũ: & non cõsiderabant tẽpla sæpe ab hæreticis occupari, & veros Catholicos, vel in cryptis, vel in desertis sæpe versatos.

Ad Sextum, ex Lactantio, Lactantius probare volebat, inepte à Gentilibus offerri munera idolis, id est, Diis non sentientibus: *Frustra*, inquit, *homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt, & exornant, quasi vero ex his rebus vllam possint capere voluptatem. quis vsus est preciosorum munerum nihil sentientibus?* Hoc autem probat ex Persio, qui vere sapienter scribit, non debere aurea vasa templis inferri, quasi illis delectentur dii lignei, & marmorei, cum nihil sentiant; sed potius oporteret diis viuentibus offerre, vt ipse dicit:

Compositum ius, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Itaque non reprehenditur aurum templi, quando bonum vsum habet, id est, excitandi ad pietatem; sed solum reprehenditur, quando sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, & rebus eiusmodi corporaliter delectetur.

Ad Septimum, ex Bernardo, dico, Bernardum non reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quem templis suis Monachi Cluniacenses adhibebant. Nam vt ex Apologia illa colligitur, reprehendit S. Bernardus. Primo, quod Monachi, professione pauperes, erigerent oratoria in immensam altitudinem, quod eorum professioni non conueniebat. Secundo, quod dum templa sua ita ornarent, faterentur se esse carnales, & infirmos. ornatus enim templorum illis Ecclesiis potissimum conuenit, ad quas populus cõfluere solet, quia simplices homines egent huiusmodi rebus. Vnde ibidem ait: *Et quidem caussa alia est Episcoporum, alia Monachorũ. Scimus nãque, quod illi sapientibus, & insipientibus debitores cum sint, carnalis populi deuotionẽ, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis.* Tertio reprehendit, quod quæstus caussa ornarent templa, nimirum vt plures confluerent ad offerendum. Quarto, quod cum iniuria Sanctorũ humi sculperent imagines. Quinto, quod bona, quæ acceperant distribuenda pauperibus, insumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. Sexto, quod ornamenta vana adhiberent templis quæ solam curiositatem pascere, non autem pietatem excitare valerent. Porro hæc omnia merito reprehenduntur.

Ad Octauum ex Chrysostomo, dico, eum non negare, licitũ esse templa magnifice extruere, & ornare: sed solum anteponere huic ornatui curã pauperum. cuius oppositum docet Theophyl. Chrysostomi discipulus in c. 14. Marci: sed possunt facile cõciliari. Sciendum igitur, absolute melius esse honorare Deum in seipso, quàm in pauperibus; nam charitas Dei semper anteponi debet charitati proximi, verũtamen, quia Deus nulla re indiget, & quę illi offerimus, vult nobis vtilia esse, non sibi: ideo tunc Deus magis honoratur, & fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, est hominibus vtilius. Hinc igitur quando alicubi templa satis bene se habent, pauperes autem notabiliter patiuntur egestatem: tunc melius est dare pauperibus eleemosynã, quàm templo addere ornamẽta; & in hoc casu loquitur Chrysostomus. videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Ecclesiæ donaria, & negligentes in cura pauperum, in quo sensu videtur etiam dixisse Oseas c. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*; id est, malo misericordiam, quàm sacrificium.

At è contrario, si alicubi pauperes mediocriter tractentur, sed tẽpla sint inculta, & deserta, & propterea decrescat pietas, & deuotio: tunc melius est ornare templa, quia id est etiam vtilius proximo, cuius pietas, & deuotio iuuatur illo ornatu: & in hoc casu loquitur Theophylactus. quãdo autem esset æqualis indigentia, & templorum, & pauperum, modo nõ sit extrema, videretur meliꝰ dare templo, quàm pauperi, quia pluris facienda est indigentia spiritualis, quàm temporalis; & quia ornatus templi est bonum durabilius, & cõmunius, quàm sit eleemosyna data pauperibus: quia magis immediate datur Deo.

Ad Primam rationem dico tria. Primo Christum fuisse pauperem, nec requisiuisse propter se vllam pompam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recusasse interdum sumptuosa obsequia, quibus videbat ali, & augeri piorum deuotionem, vt patet de ingressu eius in Hierusalem super asinum; in quo libenter admisit, vt multi sternerent vestes suas in via, quæ pedibus iumenti illius cõculcabantur, & forte etiam lacerabantur, Matth. 21. patet etiam de vnguento preciosissimo, quo caput suum, & pedes inungiũ passus est, Matth. 26. & Ioan. 12.

Secundo dico, quod Christus fuerit pauper, & stabulum, ac pannos, & viles cibos amauerit, ideo factum esse, quia ista congruebant tempori mortalitatis eius. Venerat enim, vt pateretur & per labores, ac dolores, mundũ redimeret: At nunc post mortem & resurrectionem, cum gloriosus regnat in cœlo, conuenit illi domus magnifica, & splendidissima.

Adde Tertio, templa dicari Christo præcipue ratione diuinitatis: qua ratione semper fuit diues,

Rex Regum, & Dominus dominantium. Itaque rectissime extruūtur illa templa magnifica, qualia Deo conueniunt, licet ipse idem in forma serui, humilitatem, & paupertatem verbo & exemplo docuerit.

Ad Secundam dico, non esse ociosa ornamenta, quia sunt signa reuerentiæ, & pietatis nostræ erga Deum, & excitāt in animis hominum deuotionem. Vnde interroganti Persio:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

Respondendum est, multa bona facit, quæ iam enumerauimus.

Ad Tertiam dico, ornamenta illa non fieri, vt distrahant, sed vt excitēt deuotionem. quod si aliqui distrahuntur, est vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: nisi forte ornamenta sint omnino vana, & inepta, quæ & nos reprehendimus.

Ad Quartam de pauperibus alendis, iam responsum est. adde, quod si propter ordinarios pauperes non liceret extruere vel ornare templa, multo minus liceret ornare palatia, instruere conuiuia, habere apparatum vllum equorum, famulorum, curruum, &c. quod si ista licita sunt ad tuendam dignitatem magnarum personarum, non obstante pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conseruādam rerum sacrarum maiestatem templa exornare, non obstante pauperum multitudine?

Ad Quintam dico, Mat. 25. numerari opera minora, vt inde colligamus quid de maioribus sentiendum sit; dicitur enim: *Ite in ignem æternū, quia esuriui, & non dedistis mihi manducare*: & non dicitur, Ite in ignem æternum, quia rapuistis aliena, sed hoc à maiori deducitur ex illo. ita etiam non dicitur, Ite in ignem æternum, quia non ædificastis templum, sed deducitur hoc à maiori. Si enim damnabitur, qui nō fecit eleemosynam, quando eam facere tenebatur: multo magis damnabitur, qui non ædificauit, vel nō reparauit, aut non ornauit templum, quando id facere tenebatur. qui autem teneantur, & qui nō, alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPVT VII.

De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei, &c.

PRimi, qui eiusmodi benedictiones irridere cœperunt Vvaldenses sunt, vt patet ex fragmento operis Reynerij, quod extat in fine libri Claudij Caussord. cōtra Vvaldenses. Exorti sunt Vvaldēses, eodem Reynerio teste anno Domini M.C.XL. post os Flagellantes exorti sunt circa annū Domini M. CC.L. teste Bernardo Lutzemburgensi in suo Catalogo, qui quod omnē pietatem construerēt in Batismo sanguinis per flagellationem sponte effusi, simul asserebāt sinē iā accepisse sacramenta Baptismi, Cōfirmationis, Pœnitentiæ, & cæt. omnia, & cum is omnes benedictiones aquæ, cinerum, salis, &c. Vnde etiam instrumentū, quo aspergimus aquā lustralē, vocabant clauam mortis; ipsas vero guttas aspersæ aquæ, scintillas infernales dicebant. Post eos Vviclefistæ (teste Th. Vvaldensi, to. 3. tit. vlt. c. 68.) ferebant benedictiones aquæ, salis, vini, panis, olei, cereorū, & similium, esse verā practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boëmia grassantibus, scribit Æneas Syluius li. de origine Boëmorum, c. 35. Martinus Lutherus in lib. de visione Danielis cōtra Ambrosiū Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones. Magdeburgenses Cent. 2. cap. 6. col. 121. dicunt, aquæ consecrationem tribui à Catholicis Alex. Papæ, & Martyri, tanquam inuentori: rectius posse tribui alicui Gentilium Pontifici, cum Ethnicus sit ritus, aquæ lustralis aspersio. Caluinus lib. 4. c. 10. §. 20. Instit. tria dicit contra A aquam benedictam. Primo, Catholicos pugnare secum, dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem; & tamen referunt eius institutionem in Alex. Papam auctorem, qui fuit VI. à Petro, Secundo dicit, institutionem hanc esse recentiorem multo, quàm vt Apostolis, vel Alexandro tribui possit. Nam Augustinus epi. 119. c. 18. dicit, Christianos omisisse cæremoniam lauādi pedes in die cœnæ Domini, ne videretur ea lotio ad Sacramētum Baptismi pertinere. Quare manifestum est, nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam, excepto Baptismo. Tertio dicit, aquæ lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse, quādoquidem nihil est aliud, B quā quædā Baptismi profanatio, & quasi repetitio.

Brent. in sua Confessione, c. vlt. reprehendit easdem cæremonias, quia nō debent adumbrari mysteria fidei, ipso Euangelio iam toto orbe coruscante.

Denique Tilm. Heshus. in libro de sexcentis erroribus Papistarum, loco 27. ponit inter errores, aquam lustralem valere ad delenda venialia, & ad fugādos Dæmones, & morbos: & probat primū ex illo 1. Ioan. 1. *Sanguis Christi emundat nos ab omni delicto.* ergo etiā à veniali. Secundo probat, quia nusquā scriptū est, vt aqua cōsecretur ad fugandos Dęmones. Item quia scriptū est Exo. 20. *Non assumes nomen Dei tui in vanū.* Et Deut. 18. *Non sit maleficus, nec incantator inter vos.* Est autē manifesta magia, præter Dei verC bum vti creaturis ad fugandos Dæmones. Hæc illi.

His non obstantibus sit Prima propositio: *Recte benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & similia.* Probatur Primo ex Scripturis, quæ cōtinent exemplū, & documentū. Exēplum est Domini Mat. 14. & Luc. 9. qui panes multiplicatur' aspexit in cęlum, & benedixit eos: & ea benedictione multiplicauit. Certe quod Dominus fecit, argui nō potest. Documentum est Pauli qui dicit 1. Ti. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationē.* In quem locum Ch. & Th. scribunt, Apostolum loqui ex hypothesi, id est, Omnis quidem creatura bona & munda est, tamen etiāsi esset immunda, facile D posses eā sāctificare adhibito signo crucis, & orat. si ergo etiā res immundæ sanctificātur per crucis signū & orationem, quanto magis res alioqui bonæ fient meliores, & sanctiores per signū crucis, & orationē.

Secundo probatur ex traditione veterum. Ac primum de aqua, quod solet benedici ab ipso tempore Apostolorum, sunt innumerabilia testimonia. Clemens lib. 8. Apost. constitut. ca. 35. ponit ordinem cōsecrationis aquæ. Dionys. de Ecclesiastica hierar. cap. de Baptismo, dicit, aquam sacris inuocationib' consecrari. Alexander I. epist. 1. similiter præcipit aquam benedici. Cyrillus Catechesi 3. dicit: *Sicut mundi cibi fiunt immundi inuocatione diaboli, ita aquam simplicem fieri sanctam inuocatione Dei.* Cyprian. l. 1. epi. 12. *Oportet*, inquit, *mundari, & sanctificari prius aquas E à Sacerdote, &c.* Amb. l. 4. de Sacram. c. 5. docet, aquā debere cōsecrari. & l. de his qui mysteriis initiantur c. 3. dicit, aquam nisi crucis signo prius sacretur, nullum habere vsum in Ecclesia. Bas. li. de spiritu Sancto, c. 27. Apostolicam traditionem esse dicit, aquæ consecrationem. Epipha. hęres. 30. & Theod. li. 5. c. 21. hist. aquæ benedictę meminerunt. Augu. hom. 27. ex li. 50. hom. & serm. 19. de Sanctis, & lib. 6. in Iulianum, c. 8. dicit, aquam signo crucis in Ecclesia consecrari. Adde Concil. Nānatense, can. 4. vbi iubetur presbyter cum ægrotos visitat, primo aspergere aqua sancta ægrotum, & ipsum cubiculum.

Nec

Nec Caluini obiectiones aliquid valent. Ad Primum dico; aquæ lustralis institutionem non tribui Alexandro, sed Apostolis. Alexandro autem tribui præceptum, vt hæc cæremonia frequentetur.

Ad Secundam dico, Augustinum non damnare cæremoniam lauandorũ pedum, sed solùm recensere varias opiniones: nec dicit Augustinus vllos fuisse quibus simpliciter displiceret cæremonia lotionis pedum: sed solum fuisse aliquos quibus displiceret lauari pedes Cathecumenis in die cœnæ Domini, ne videretur illa lotio ad Baptismum necessaria. Vnde ibidem dicit, multis placuisse differendam lotionẽ in octauum diem Paschæ; & Ambros. lib. 3. de Sacramentis, c. 1. defendit cæremoniã lotionis pedum.

Ad Tertiam dico, per aquam benedictam non repeti Baptismum. Differt enim Baptismus ab aspersione aquæ sanctæ, forma, ministro, intentione, & effectu, vt patet. Quamquam non negarim, per aquam benedictam refricari memoriam Baptismi, & admoneri Christianos, vt cogitent, se aliquãdo per aquam purgatos fuisse, & pactum cum Deo contra diabolum inijsse.

De benedictione olei habemus testimonia Clementis, Dionysij, & Basilij, vbi suprà, & Augustini tract. 118. in Ioan. De benedictione panis extra Eucharistiam, habemus testimonium August. lib. 2. de peccat. merit. c. 26. & Paulini in epist. ad Alipium, & Romanianum, quæ sunt 35. & 36. inter epis. August.

De benedictione cerei Paschalis, habemus testimonium Strabonis, c. 30. & Concilij IV. Toletani, can. 8. & Papæ Zozimi, vt ex Pontificali patet. De benedictione palmarum, & cinerum, habemus testimonium B. Maximi, cuius extant homiliæ inscriptæ in die cinerum, & in Dominica Palmarum.

Secunda propositio. *Rectè ad effectus supernaturales efficiendos, & significandos vtimur aqua, oleo, alijsque rebus benedictione consecratis.*

Nota benedici illa omnia, quæ diximus, in Ecclesia propter tres fines. Primo, ad significandos spirituales effectus. Nam cineris aspersio significat pœnitentiam; palmæ, victoriam, cerei Paschalis, gloriam resurrectionis. Neque obstat ratio Brentii de adũbratione, nam istæ significationes non sunt propriæ adumbrationes futurorum, sed repræsentationes externæ rerum præsentium inuisibilium, & spiritualium, vel etiam rerum prçteritarum, quç vtilissimæ sunt ad effectum excitandum. Alioqui etiam tollemus Baptismum, qui secundum Apostolum, in epistola ad Roman. c. 6. continet repræsentationem mortis & resurrectionis Christi, & nostræ etiam per Christum. Vnde etiam Augustinus epist. 119. dicit, Christianos diebus Dominicis, & à Pascha vsque ad Pentecosten, stando orare solitos, ad significandam ea cæremonia Christi resurrectionem.

Secundo ad deletionem venialium peccatorum. de qua re vide S. Thom. 3. par. q. 87. art. 3. & Dominicũ à Soto in 4. Sent. dist. 15. q. 2. & Gratianũ can. Aquam, dist. 3. de consecrat. Neq; argumentũ Heshusii concludit: nam sanguis Christi emũdat ab omni peccato, sed si aliquo modo nobis applicetur. Et quemadmodum applicatur per Baptismum, & pœnitentię Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramẽtalia, & orationem Dominicã ad delẽda venialia in eo, qui est in gratia.

Tertio, ad fugandos dæmones, & curandos morbos, vt ex precibus patet, quibus consecrantur. Verum est tamen, quod non operantur infallibiliter sicut operantur Sacramenta: & ratio est, tũ quia vim habent eiusmodi res nõ ex pacto Dei expresso, quomodo Sacramenta, sed ex precibus Ecclesiæ, & de-

A uotione vtentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis, vt liberemur, vel à morbo, vel à dæmonis vexatione.

Probatur nunc propositio, quoad istum tertium effectum, exemplis Scripturç, & Sanctorum. Nam Num. 5. aquæ, super quas maledictiones à Sacerdote pronunciatæ fuerant, si ab adultera epotæ fuissent mox ventrem eius inflari, & femur putrescere faciebant; nec tamen ista necromantia dici poterat. Nu. 19. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis, eaq; mundabantur Iudæi, non quidem à peccatis, sed à legalibus sordibus, vt Apost. dicit Heb. 9. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter 4. Reg. 2. Elisæus ad sanandas aquas miraculo adhibuit salem. Et 4. Reg. 5. ad curandam lepram

B Naaman Syri adhibuit aquam Iordanis. Mar. 6. vngebant Apostoli ægros oleo, & curabantur. Hæc exempla satis ostendunt, non esse necromantiam, adhibere aquam, vel oleum, ad affectus supernaturales, tanquam signa diuinæ virtutis.

Secundo, probatur exemplis Patrum. nam apud Epiph. hæres. 30. Ioseph aqua benedicta soluit incãtationes. Similiter fecit Marcellus Apameẽsis apud Theod. li. 5. c. 21. Item Macharius apud Palladium, c. 19. Porro Hilarion apud Hieronymum pane, vel oleo benedicto plurimos curauit. Sicut etiã S. Bernardus, vt in vita eius scribitur, lib. 3. c. 5. Greg. lib. 1. Dialogorum, cap. 10. scribit, S. Fortunatum curasse quendã, qui cadens ex equo, femur confregerat, so-

C lius aquæ benedictæ aspersione. Beda li. 5. hist. c. 4. scribit, nobilissimã fœminam grauissime laborãtem aqua benedicta mox ita conualuisse, vt ministraret mensæ, quemadmodũ aliquãdo fecerat socr⁹ Petri. Bernard. in vita Malachiæ scribit, à Malachia per aquã benedictam, hominẽ phreneticum esse curatũ.

Ad hæc, & similia ita respondet Heshusius: *Mendacia, inquit, quę finguntur de miraculis factis per aquam lustralem, retundenda sunt præcepto; Nõ dices falsum testimonium, Quod si contendat vera esse, nota est Christi admonitio, Pseudoprophetæ edent miracula, & prodigia, vt inducantur in errorẽ, si fieri potest, etiã electi.* Sed facile est iudicare, mendacia necne dici possint, quæ testimonium habent ab Epiphanio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo, & num sint Pseu-

D doprophetę sãctissimi illi viri, Iosephus, Marcellus, Macharius, Hilariõ, Fortunatus, Malach. qui Christi nomine, aut diaboli artes dissoluerũt, aut morbos grauissimos curauerunt. Videat potius Heshusius, ne sit ipse temerarius, & blasphemus, & in Spiritum Domini peccatũ admittat. Quid enim temerarium magis, quàm tot sanctos Patres mendacii reprehendere, sine teste, sine ratione vlla; quæ est autem blasphemia in Spiritũ sanctum si hæc non est, opera diuina Christi inuocatione, à sanctissimis viris perfecta, inter signa mẽdacia Pseudoprophetarũ referre?

Ad rationes autem Tilmanni facile est respondere.

E Ad illam: *Non est scriptum, vt aqua sanctificetur ad pellẽdos dæmones*, respondeo, falsum est; nam scriptum est, omnẽ creaturam posse sanctificari per verbum Dei, & orationem. Et rursus scriptum est: *Petite, & accipietis.* Ecclesia igitur Christum, & Paulum sequens verbo Dei, & oratione sanctificat aquam, & petit, vt valeat cõtra dæmones, & morbos, & Deus miraculis testatur se audire eiusmodi preces. Præterea etiã si scriptum non esset, quid tum? Vbi nã scriptum erat, vt aquæ sanarentur sale, & lepra curaretur aqua Iordanis, & tamen vtrumque fecit Elisæus.

Ad Secundam: *Non assumes nomen Dei tui in vanum: & non erit tibi magus*, respondeo, assumere nomen Dei in vanum, proprie nihil esse aliud, quàm

peierare, vt recte explicat Concilium Toletanum VIII. cap. 2. Malefici autem, & incantatores sunt, qui diaboli potestate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec peierant, nec diabolum inuocant; sed solum religiose Deum precantur. Tota enim virtus aquæ lustralis nititur verbo Dei, & oratione, vt ex Apostolo demonstrauimus.

CAPVT VIII.

De Peregrinationibus.

DIsseremus de templis, nunc de peregrinationibus ad templa, aliaque sacra loca, paucis disserēdum est. Error fuit Claudii Taurinensis, apud Ionam, lib. 3. de cultu imaginum, inanes esse peregrinationes ad loca Sanctorum. Eundem sequuti sunt Petrobrusiani, teste auctore vitæ S. Bernardi, lib. 3. cap. 5. Vvicleffistæ autem, teste Thoma Vvaldensi, to. 3. tit. 15. idololatriæ damnabant eos, qui ad loca sancta peregrinabantur.

Ioannes Caluinus, lib. 4. Instit. c. 13. §. 7. peregrinationes votiuas ad loca Sanctorum nō solum inanes, sed etiam plenas manifesta impietate esse dicit. Non tamen aliter probat, quàm communi suo axiomate, quod omnis volūtarius cultus Deo displiceat.

Magdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 458. tempore Constantini cœpisse volunt abusum peregrinationum ad loca Sanctorum, sed non diu postea refutatū fuisse longa oratione à Gregorio Nysseno, quam orationem totam recitant eadem Cent. 4. c. 10. col. 936. & sequentibus.

Ex qua oratione sumuntur hæc argumenta. Primum, Christus Matt. 5. inter ea, quæ homines beatos faciunt, non posuit peregrinationes. Secundum, multa sunt pericula spiritualia in itineribus, ac præsertim mulieribus, vt notum est. Tertium, nihil inuenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus, nam Deus non magis est ibi, quam alibi, vt patet ex eo, quod homines regionis illius non sunt meliores cæteris, sed forte peiores. Porro res Dei, id est, templa, & altaria vbiq; inueniri possunt. Poterant addere Hieronymi epistolam ad Paulinū de institutione Monachi, in quā multis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere: & adducit exempla S. Antonii, & aliorum Monachorum, qui licet in vicinia Sanctorum locorum habitarent, tamen nunquam ad illa venerunt.

Sed nihil horum nos mouere debet; sunt enim peregrinationes ad loca sancta piæ, & religiosæ, vt Cōcilium Tridētinum, sess. 25. rectissime docet. Id probatur Primum Scripturæ testimonio Deut. 16. Deus instituit, vt omnes filii Israel ter in anno ad tabernaculum, vel templum Domini peregrinarentur, quod præceptum studiose seruabat Halcana, & Anna vxor eius 1. Reg. 1. necnō Christus ipse cum matre sua, & S. Iosepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propria regione relicta. Act. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem Act. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, vt in Hierusalem faceret Pentecosten, quem locum adducit Hieronymus in epist. 17. ad Marcellam, vt ostendat bonum esse ad loca sancta peregrinari. Hæc igitur exempla ex Scripturis petita, quæ nullo modo reprehendi possunt, satis indicant, non esse inanem peregrinationem.

Secundo probatur ex Patribus. Eusebius lib. 6. hist. c. 9 *Alexander*, inquit, *Hierosolymam adorandi, & locorū Sanctorū videndi caussa properauit.* Idem refert Hieron. li. de viris illustribus in Alexandro. Porro iste Alexander floruit centum annis ante tempora Cōstantini, & Martyr fuit sanctissimus, quem etiam mirifice laudant Magdeburgenses Cent. 3. c. 10. in princ. Ex quo apparet mendacium esse Magdeburgēsium, quod cœperint peregrinationes ad loca sācta tempore Constantini. S. Nicol. quoque adolescens ante Constantini imperium voti caussa peregrinatus est in Hierusalem, auctore Simeone Metaphraste. Idem Euseb. lib. 3. de vita Constantini, & Ambrosius orat. de obitu Theodosii laudant Helenam, quod religionis caussa Hierosolymam iuerit.

Gaudentius Episcopus Brixianus in serm. de dedicatione templi, scribit, se peregrinatum in Hierusalem, & in itinere, cum transiret per Cæsaream Cappadociæ accepisse dono à duabus sāctis mulieribus, neptibus magni Basilii, reliquias XL. Martyrum.

Ioannes Chrysostomus hom. 66. ad populum Antiochenum, circa finem, cōparans sepulcra Martyrum cum sepulcris Regum: *Itaque*, inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus vnquam peregrinatus fuerit: multi vero Reges plerumque huius spectaculi gratia peregrinati sunt. futuri namque iudicij vestigia, & signa Sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.*

Hieronymus epist. 17. ad Marcellam: *Longum est*, inquit, *nunc ab ascensu Domini vsque ad præsentem diem, per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrū, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorū venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam, vt dicitur, manum accepisse virtutū, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primū Euangelium de patibulo coruscauerat.* Idem epist. 27. de obitu Paulæ: *Cuius*, inquit, *gentis homines ad loca sancta non venerūt?* In epist. 46. ad Rusticū, qui vouerat peregrinari ad loca Sancta Palestinæ: *Redde*, inquit, *quod præsente Domino spopondisti, incerta est vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm tuam impleas sponsionem.* Denique epi. 154. ad Desideriū, hortatur illum, vt veniat ad loca sancta, & inter alia dicit: *Certe adorasse vbi steterunt pedes Domini, pars fidei est.*

Sulpitius lib. 2. sacræ hist. describens acta Helenæ dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, vnde Dominus cœlum ascendit, adhuc seruētur pedum eius vestigia, & cum ad eum locum vndique fideles confluant, & rapiant aliquid calcati pulueris, damnum tamen arena non sentiat.

Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Non aliter*, inquit, *affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant, atque contingant.* Et natali 3. S. Felicis scribit, turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis.

Prudentius in hymno de SS. Hemeterio, & Chelidonio:

Externi necnon & orbis
Huc colonus aduenit,
Fama nam terras in omnes
Præcucurrit proditrix
Hic patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.

Augustin. epist. 137. ad clerum & populum Hipponensem; *Elegit*, inquit, *aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerēt, ad locum sanctum se peregrinaturos.*

Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium c. 31. meminit Monachorum, qui orationis caussa ad loca sancta pergebant: *Quidam*, inquit, *fratrum ad loca sancta de Ægypti partibus orationis caussa conuenerant.*

Socrates lib. 7. cap. penultimo scribit, Eudociam

Theodosii

Theodosij iunioris vxorem ex voto Hierosolymæ peregrinationem suscepisse. Sanctum Alexium peregrinatum ad nobiliores ecclesias mundi, scribit Simeon Metaphrastes in eius vita.

Beda lib.5.hist.c.7.scribit Regem Ceeduallam peregrinationem ad limina Apostolorū suscepisse, cupientem ibi Baptismum suscipere,& mox à Baptismo ex hac vita migrare. Quorum vtrumq; impetrauit: nam in Sabbato S. à Papa Sergio baptizatus, in ipsa hebdomada Paschæ in albis positus leui morbo correptus migrauit ad Dominum. Item c.20. scribit Regem Cœnredum relicto regno peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse, & apud eadem limina in ieiuniis, & precibus vsque ad vitæ finem permansisse.

Nicolaus I. in epist.ad Michaëlem scribit, multa millia hominum ex omnibus terræ finibus confluere solita,ad limina Apostolorum religionis caussa.

Palladius in hist. Lausiaca, c. 113. scribit Philoromum Presbyterum bis voti caussa peregrinatū Hierosolymam,& item ex voto peregrinatum Romam ad limina Apostolorum, & Alexandriam* ad reliquias S. Marci; idem c. 118. scribit Melaniam Hierosolymæ occupatam in suscipiendis peregrinis ex toto orbe venientibus.

His adde Concil. Cabilonense sub Carolo Magno celebratum. quod can.45. docet eorum deuotionem omnib⁹ probari debere, qui pœnitentię caussa ad limina Apostolorū, vel alia sancta loca peregrinantur.

Probatur Vltimo ratione, sumpta ex vtilitate peregrinationum; nam tria bona adferunt. Primo cedunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Est enim manifestum signum, Deum,& Sanctos à nobis magni fieri, cum laborem, & pericula itinerum sponte suscipimus, vt Sanctorum reliquias inuisamus. Secundo, est opus pœnitentiæ, & satisfactionis, quia laboriosum, & pœnale. Tertio auget deuotionem: nam præsentia loci Sancti vix dici potest, quantum incutiat horrorem, quantum excitet reuerentiam, & licet vbiq; sint aliqua sancta loca, tamen sæpe alibi sunt loca sanctiora, ad quæ vtile est peregrinari, vel si non sint sanctiora, sunt tamen alia ab his, quæ in nostra patria inueniuntur,& ipsa nouitas iuuat ad excitandam deuotionem, sæpe etiā peculiari amore ferimur erga Sancti alicuius memoriā, quæ procul abest à nobis,& eo accedere nō parū iuuat, licet habeamus domi memorias celebriores.

Ex his ad argumentum Caluini, dico cultum voluntarium dici eum, qui sine ratione suscipitur, vt si quis voueat se non iturum ad mensam, nisi bis lauerit manus. At cultus qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licet non sit præceptus, vt patet Num. 30. vbi Dominus iubet impleri vota rerum non præceptarum.

Ad Magdeburgenses dico duo. Primo*, forte non esse Nysseni illam orationem; nam nec habetur in operib⁹ eius, nec scitur quis illam verterit in sermonem Latinum,& forte etiam Græce non inuenitur.

Secundo dico in ea oratione non reprehendi absolute peregrinationem in Hierusalem, sed reprehendi eiusmodi peregrinationem in certis personis, id est, Monachis, & sanctimonialibus, nam de talibus solum eo loco agitur: quamuis autem peregrinatio sit bona, tamen non omnibus conuenit, quidam enim sunt quibus non conuenit peregrinari, quales sunt mulieres, nisi magnum, & tutum habeāt comitatum, item Monachi qui in claustris in silentio, precib⁹, ac ieiuniis exercentur, illorum enim maius bonum impediretur minore bono peregrinationis,& hoc modo Ionas li.3. respondet ad calumnias Claudij contra Abbatem Theodemirum. dixerat enim Claudius Abbati laudanti peregrinationes ad vrbem: *Quare tu Monachos tuos retines in Monasterio, & non mittis omnes Romam?* Respondet Ionas pro Abbate, *quia peregrinatio est bona, sed non conuenit Monachis: sicut & nuptiæ bonæ sunt, sed non conueniunt professoribus continentiæ.* Sic etiam Hieron. qui tam multa dixit in laudem peregrinationum, tamen Paulinum Monachum dehortatur à peregrinatione, quia proposito eius magis conueniebat quies, & stabilitas Monasterij; vbi etiam recte monuit idem Hieron. S. Antonium, qui Monachus erat, nunquā peregrinatum ad loca sancta, Hilarionem autem quia in Palæstina degebat, semel tantum loca sancta inuisisse, ne videretur contemnere religionem eorū locorum quæ in vicinia erāt, sic ergo & Greg. Nyssenus fecit: nam alioqui quomodo credibile est Nyssenum voluisse reprehendere, quod sciebat factū à S. Alexandro Martyre suæ regionis homine,& quod nō ignorabat laudari ab omnibus Doctoribus suæ ætatis?

Sed diluamus obiectiones. Ad Primam rationem dico ea probari solum peregrinationem non esse opus necessarium ad perfectionem, vel ad salutem. Et ad hoc solum probandum adfertur à Gregorio: nam Monachi illi putabant se non posse esse perfectos, nisi viderent loca sancta, quod certe falsū erat.

Ad Secundam dico, illa pericula recte probare, peregrinationem nō esse omnibus accomodatam, sed solum viris maturis, & quibus parum aut nihil periculi immineat. Greg. igitur recte argumētatur, quia de sanctimonial. agit cum dicit propter pericula debere omitti eiusmodi peregrinationes, nulli enim hominum generi magis cauenda sunt pericula tentationum, quam sanctimonialibus, quibus & sexus,& professio cautionem maximam indicit.

Ad Tertiam dico, nihil esse Hierosolymis quod non possit alibi inueniri, si agamus de rebus essentialibus & necessariis ad religionem: Deus est vbique, Sacramenta, templa, altaria vbiq; etiā inueniri possunt,& hoc sufficiebat Gregorio vt suaderet Monachis,& virginibus ne solliciti essent pro itinere Hierosolymitano: tamen interim negari non potest, quin aliquid sit Hierosolymis, quo deuotio iuuari possit, quod alibi non inuenitur, nimirum sepulcrum Domini, & loca illa sancta, quæ toties Dominus calcauit,& in quibus tot mirabilia operatus est, Sed hæc non tanti facienda sunt, vt propterea oporteat deserere maiora bona.

CAPVT IX.

De votis quæ nuncupantur Sanctis.

ERasmus in Colloquio quod inscribitur Naufragium, miro modo irridet vota, quæ Sanctis nuncupantur. De hæreticis autem omnibus nulla esse potest dubitatio, quin nos pro idololatris habeant ob ea vota quæ passim Sanctis nuncupamus,& ratio esse potest, quia votum est actus religionis soli Deo debitus, qualis est etiam iuramentum,& sacrificium, vt patet ex diuinis litteris, vbi perpetuo vota dicuntur fieri Deo, Nu.30. Deut.23. in Psal. passim,& præcipue Isa.19. vbi legimus: *Colent eum in hostijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino & soluent.*

Verūtamen, posse aliquo modo Sanctis vota nuncupari, certissimum est. Et probatur testimoniis antiquorum Patrum. Eusebius li.13. præparat. Euang. c.7. loquens de Martyrib. nomine omnium Christianorum: *Nos*, inquit, *veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, votaq; illis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deū, non parū iuuari profitemur.* Theoretus lib.8. ad Græcos

vbi dixerat varia à Martyribus peti, subdit, *Piè inquit, fideliterque precatos ea maximè consequi quæ desiderant testantur illa, quæ votorum rei persoluunt; nam aliqui-dem oculorum, alij vero pedum, alij manuum simulacra suspendunt ex argento, auro ve confecta, &c.* Palladius in hist. Lausiaca, c. 113. scribit, sanctum Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum. Prudentius in Hymno de SS. Hemeterio, & Chelidonio:

Illitas cruore sancto
Nunc arenas incolæ
Confrequentant obsecrantes
Voce, votis, munere.

Paulinus Natali 1. S. Felicis:

Nunc liceat celebrare diem, pia reddere coram
Vota, &c.

Et Natali 2.

Coram vota tibi, coram mea corda dicauit.

Et Natali 4.

Annua vota mihi remeant, simul annua lingua
Debita, &c.

Gregorius Turonicus li. 2. hist. Francorum, c. 37. meminit voti, quod nomine Clodouei Regis Sancto Martino fecerunt ministri eius: *Domino*, inquit, *gratias agentes, & vota Beato Confessori promittentes læti nunciauerunt Regi, &c.*

Accedat aduersariorum testimonium: nam Faustus apud Aug. lib. 20. contra Faustum, c. 3. *Idola*, inquit, *vertistis in Martyres, quos votis similibus colitis.* Ex quo Fausti testimonio discimus, vsitatissimũ in primitiua Ecclesia fuisse, vt Martyribus vota fierẽt.

Ad Argumentum autem, quod nos ipsi proposuimus respõdet B. Thom. in 2. 2. q. 88. art. 5. vota quæ fiunt Sãctis, vel Prelatis, includere duas promissiones: vnam quæ fit Sanctis, & illam non esse formaliter votum, sed materiam voti: alteram quæ fit Deo, & illam esse formaliter votum, vt cùm quis dicit: Voueo B. Mariæ me ad eius domum peregrinaturum; promittit virgini hanc peregrinationem, sed hæc promissio non est votum: & simul promittit Deo, se impleturum promissionem virgini factã, & hæc secunda promissio verè est votum. At ista rectè se habent in votis, quæ includunt promissionem homini mortali factam: nam qui vouet obedientiam prelato, reuera votum non prælato, sed Deo facit, licet ipsi prælato obedientiã promittat, nõ enim illo voto prælatum, sed Deum colere & honorare intẽdit: similiter qui vouet perpetuò ministrare in Xenodochio, Deo facit votũ, nõ Xenodochio, tametsi in vtilitatẽ & cõmodum Xenodochij faciat. At qui vouet ieiunium vel peregrinationem Sanctis, ipsos Sãctos religiosè honorare intẽdit, & preterea Caiet. in eum art. B. Thom. probat ex ipsa professione Fratrum prædicatorum, vota vere fieri Sãctis: nam dũ profitentur, dicunt: *Voueo Deo, & B. Mariæ, & omnibus Sanctis, me prælato tali vel tali obediturum.* Vbi ex duab⁹ promissionibus vna dirigitur ad prælatum, & illa est materia voti: altera quæ est formaliter votũ, ad Deũ & Sãctos simul. Caiet. igitur adfert aliam solutionẽ, ac dicit, vota fieri Sanctis, non vt sunt creaturæ quædã rationis participes, sed vt in eis Deus habitat per gloriam, ita vt vota, quæ fieri dicuntur Sanctis, fiant Deo in Sanctis: quomodo maledicta in Sanctos dicũtur blasphemiæ, quia Deus in Sãctis maledicitur.

Sed obiiciet fortassis aliquis. Aut vota, quæ fiunt Deo in Sanctis, terminantur ad solũ Deum, quomodo sacrificiũ soli Deo offertur, licet in memoriã, & honorem Sãctorum, aut terminãtur etiam ad ipsos Sãctos, ita vt reuera ipsis vota fiãt, quomodo elee-

A mosyna, quæ datur Christo in paupere, vere datur ipsi pauperi, si primum accipiatur, ergo non verè fiũt vota Sanctis, si secundum, ergo idololatræ videmur.

Respondeo, secundo modo fieri vota sanctis, nec tamen nos esse idololatras; nam non eadem ratione fit votum Sanctis, & Deo; & solum votum quod fit Deo, est cultus latriæ. Animaduertendum est enim, inter omnes conuenire verè & propriè Sanctis aliquid promitti; sicut verè & propriè aliquid promittitur Deo: id enim & B. Thom. concedit, & per se patet; nam si licet Sanctis ædificare sepulchra, & basilicas, ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, vt suprà ostensum est, cur non liceat eis ista promittere?

Rursum inter omnes Catholicos conuenit aliter promitti munus Deo, aliter Sanctis; nam Deo pro-

B mittitur in signum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum, & in recognitionem beneficij ab ipso, tanquam à primo auctore accepti, & proinde illa promissio est cultus latriæ; at Sanctis promittitur aliquid in signum gratitudinis erga mediatores & intercessores, per quos à Deo beneficia accepimus; & proinde illa promissio non est cultus latriæ, sed duliæ.

Solùm videtur dubium esse, an ista promissio facta Sanctis possit dici votum, id est, an votum sit nomẽ generale quod dicatur Analogicè de promissione facta Deo, & Sanctis, quomodo nomen orationis, & nomen cultus se habent: an verò sit nomen speciale quod solum dicatur de promissione Deo facta, sicut

C sacrificium non dicitur nisi de munere, quod offertur Deo. Etsi autem controuersia vocabuli, cum de re constat, nos torquere non debet; existimo tamen secundum vsum Ecclesiæ, nomen voti esse generale: nam nullus dicere auderet, Sacrifico Deo, & B. Mariæ, vel etiam absolutè, Sacrifico, B. Mariæ; & tamẽ dicimus, Voueo Deo, & B. Mariæ; & etiam simpliciter, Voueo B. Mariæ.

Præterea nomen voti ita est coniunctum cum nomine orationis, vt Græcè dicatur votum εὐχὴ, oratio verò προσευχὴ, vt notat Greg. Nyss. orat. in orationem Dominicam, Latinè autẽ sæpissimè accipitur votum pro oratione. Et ratio est, quia vt ibidem docet Nyss. vota ordinantur ad orationem; solemus enim cùm impetrare aliquid volumus, prius votis

D conciliare eum, à quo volumus petere, deinde petere id, quod volumus. Vnde est illud 6. Æneidos: *Æneas cessas in vota, precesq;?* Sicut ergo orationis nomẽ non solum dicitur de illa petitione, qua à Deo postulamus beneficia, quæq; est actus latriæ; sed etiam de illa, qua postulamus à Sanctis vt nostram orationem iuuent, quam fudimus ad Deum: ita etiam voti nomẽ nõ solum cõuenit promissioni, quæ fit Deo, quæq; est actus latriæ, sed promissioni, quæ fit Sãctis, & quæ non est actus latriæ. Neq; his repugnat, quod in Scripturis nomẽ voti semper accipiatur pro promissione facta Deo, nam cùm scriberentur Scriptu-

E ræ sanctæ, nondum cœperat vsus vouendi Sanctis.

Sed obiicies, si promissio facta Sanctis mortuis potest dici votum, cur non etiã promissio facta Sanctis adhuc viuentibus nobiscum?

Respondeo Primo, quia promissio facta Sanctis cũ Christo regnãtibus, est similior promissioni quę fit Deo, quam sit promissio homini mortali. Nam quemadmodùm id quod promittimus Deo, non est illi vtile, sed nobis, & solum fit in signum honoris, & gratitudinis, ita etiam quod promittimus Sãctis in cœlo regnantibus, non est illis vtile, sed nobis, neque enim illi nostris rebus indigẽt, cùm sint beati, & solum ista illis promittimus, & offerimus in signum

memoriæ,

memoriæ, honoris & gratitudinis. At quæ hominibus hîc viuentibus promittimus, illis vtilia sunt, vel certe esse possunt, cum ipsi multis rebus egeant.

Secundo, quia votum non conuenit Sanctis nisi quatenus sunt dij per participationem: at Sanctos cum Christo regnantes certo scimus esse tales; de viuentibus nobiscum non scimus certò; sed suspicamur tantùm.

Tertio, quia sancti in cœlo iam sunt reipsa beati, & gloriosi, & filij dei, ac dij quidam per participationem, quia sunt confirmati in illo statu, neq; excidere possunt: at Sancti qui viuunt nobiscum, modo sunt Sancti, modo non sunt, & magis in spe, quã in re sunt beati, & gloriosi, recte igitur quæ mortalibus promittuntur, non dicuntur vota: dicuntur autem, si beatis hominibus in cœlo degẽtibus promittantur.

CAPVT X.

An sint festi dies à Christianis celebrandi.

POstrema restat quæstio de festis. Differemus autem primo de festis in genere. Secundo, de die Dominica. Tertio, de Paschate. Quarto, de cęteris festis Domini. Quinto, de festis Sanctorum.

Quod igitur ad primum attinet, de celebratione festorum in vniuersum, tres sunt errores. Primus veterum Ebionitarum, qui existimabant debere Christianos seruare dies festos noui, & veteris Testamenti, id est, Sabbatum, & Dominicam, vt Euseb. refert li. 3. hist. c. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorii quidam renouare voluerunt, vt patet ex lib. 11. epist. 3. idem hoc tempore seruant Christiani qui in Æthiopia degunt, qui in eodem honore habẽt Sabbatum, & Dominicam. Argumentum eorum est, quia Exo. 31. de Sabbato dicitur: *Pactum est sempiternum, signumque perpetuum.*

Alter error est Petrobrusianorum, vt patet ex lib. 3. cap. 5. vitæ B. Bernardi, & Vvaldensium, vt docet Guido in sua summa: & Vvicleffistarum, vt refert Thomas Vvaldensis, tom. 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tanquam si festi dies ad cæremonias Iudæorum solum pertinerent.

Argumenta eorum erant tria loca B. Pauli. Primus Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diẽ, alius iudicat omnem diem;* id est, alius putat vnum diem esse Sãctum, alium profanum: alius vero omnes dies putat esse æquales, & licet Paulus tolleret in Romanis errorem illum de discretione dierum, quia nondum erant instructi plene: tamen clare indicare videtur esse errorem. Secundus est Galat. 4. *Dies obseruatis, & menses, & annos, timeo vos, ne frustra laborauerim in vobis.* Tertius locus est Colos. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* Ad hæc addunt ex patribus rationem; nam Sabbatum, quod mandatum fuerat Iudæis carnaliter obseruandum, nimirum, vt abstinerent ab operibus seruilibus, nobis mandatum est spiritualiter, vt scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera vere seruilia; quæ sententia est Sanctorum Patrum; Ambrosii in cap. 13. Lucæ, Hieronymi in cap. 4. ad Galat. Augustini epist. 119.

Tertius error est Lutheranorum, & Caluinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si non admitterent. Summa doctrinæ eorũ in his capitibus consistit. Primum docent, festos dies celebrare, esse iure diuino, & naturali præceptum, probant ex decalogo; nam licet præceptum de Sabbato sit aliquo modo cęremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, alioqui in decalogo positum non fuisset. Præterea, quia natura ipsa docet, oportere nos aliquando feriari ab operibus corporalibus tum vt vacemus Deo; & conueniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum etiam vt aliquam remissionem cõcedamus famulis, & operariis nostris: & in hoc primo non dissentimus.

A

Secundo docent, quia ius diuinum non determinauit certos dies, quib⁹ Christiani feriari debeãt, debere eos determinari ab Ecclesia, id est, à pastoribus, consentiente populo, & in hoc etiam non multum dissentimus; solum enim displicet, quod putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatem gubernandæ Ecclesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter. verum de hac re alibi diximus.

B

Tertio docent, dies determinatos ad feriandum non debere haberi cæteris Sanctiores quasi mysterii aliquid, vel piam significationem continerent: sed solum haberi tãquam determinatos, disciplinæ, & ordinis, ac politiæ caussa, ita vt cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum, & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierũ more Iudaico: & probant assertionẽ suam ex locis Pauli supra citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum: at certe non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiam, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Iudæorũ, quale esse videtur (vt ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habẽt & colũt.

C

Quarto docent, determinationem dierum non obligare Christianos in consciẽtia, nisi ratione scandali, vel contemptus, & in hoc etiam arguunt Catholicos, quod obligent fideles humanis præceptis. Porro sententiam suam Cẽtuatores probant, quia festorum obseruatio in primitiua Ecclesia habebatur res indifferens, & media, vt reuera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate; nam Paulus, & alii, modo colebant Sabbatum, modo Dominicam indifferenter. nam Actor. 13. Paulus in Sabbato concionatur. Ioannes autem Apocalyp. 1. mentionem facit Dominicæ.

D

Præterea quia Paulus, Gal. 4. resistit Pseudoapostolis volẽtibus introducere obligationem festorũ. Deinde Heshusius idem probat: quia cum plura sint festa Christianorum, quàm Iudæorum, si eorum obseruatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius iugum Christianorum, quàm fuerit Iudæorũ, dequo tamen Petrus ait Actor. 15. *Nec nos, nec patres nostri portare potuimus.* Addit Caluinus testimonium Socratis li. 5. c. 21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

Quinto docent, non licere dies festos consecrare Sanctis, vel Eucharistiæ, & multo minus conceptioni B. Mariæ; sed de hoc infra suo loco. Hanc esse mentem hæreticorum, patet ex Magdeburgens. Cent. 1. li. 2. cap. 6. col. 503. ex Tilmanno Heshusio li. de DC. erroribus Pontificiorum, tit. 26. ex Philippo in Locis, in expositione Decalogi: & ex Caluino li. 2. Inst. c. 8. § 28. & seq. sed notãda sunt etiam singulorum singula mendacia, siue ineptiæ.

E

Magdeburg. Cent. 1. li. 2. c. 6. col. 504. dicunt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysteriũ iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha nõ celebrari alio die quàm Dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore fere omnium Ecclesiarũ Concilia; & postea Nicænum I. & idem seruant etiã Lutherani. Quid igitur garriunt contra Romanam Sedem? Tilmanus dicit, apud Pontificios pari honore cum celeberrimis festis totius ecclesię coli dies Sanctorũ Innocentium, S. Gregorii, S. Annæ, & S. Catharinæ.

At mendacium est. Hæc enim festa in plurimis locis non seruãtur ex præcepto, ibidẽ Heshusius probat, festum corporis Domini esse reiiciendum, quia scriptum est: *Non adorabis Deos alienos.* Vbi aperte significat, Christum sibi esse Deum alienum; nam festum corporis Domini proprie ipsi Christo dicatum est, ob beneficium instituti Sanctissimi Sacramenti.

Philippus dicit, opera præcipua huius præcepti de sanctificatione Sabbati, esse alere, ac honore afficere pios doctores, & peccata in hoc præceptũ, esse, contemnere pios doctores, & nolle cõferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum vtiliter seruantur festa pro ministris.

Caluinus dicit, cultum Sabbati apud Christianos in eo consistere, vt ociemur ab operibus nostris, & Deum in nobis operari sinamus, id est, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus esse peccatum. At certe, qui Sabbatizant non intrabunt in requiem Domini, sed in ignem detrudentur æternum. Igitur aduersus hos errores aliquot sententias proponemus.

Prima sententia. *Nullo modo licet Christianis Sabbatum Iudæorum, aut aliis ferias Testamenti veteris obseruare.* Hæc est contra primum errorem, & probatur. Primo ex tribus locis Pauli supra citatis Rom. 14. Gala. 4. & præcipue Colos. 2. adeo enim aperte Paulus reprehendit obseruatores Sabbati, vt Ebionitæ, propterea Paulum non reciperẽt, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio hæresi 30. & Irenæo li. 1. cap. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse Sabbatum, vel Dominicam.

Secundo probatur ex Concilio Laodiceno, c. 29. vbi anathema dicitur iis, qui Sabbatum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

Tertio probatur ex Gregorio, epist. 3. li. 11. vbi ex professo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichristum, renouaturum Sabbati culturam.

Quarto ratione, quia Sabbatum erat præcipua cæremonia Iudaica, & præcipua figura Testamenti veteris, vt patet Colos. 2. *Aut Neomeniæ, aut Sabbatorũ, quę sunt vmbræ futurorum, corpus autem Christi.* Igitur vbi Christus venit, Sabbatũ necessario finẽ habuit.

Ad argumentũ autem factum ex illis verbis Ex. 31. pactum est sempiternum, respondet August. in quæstionibus in Exodum, q. 46. 114. & 139. Ac primo, dicit, Sabbatum, & sacerdotium, aliosque ritus Iudęorum dici pacta, & signa æterna, quia res æternas significant. Sicut cum dicimus, Deus est æternus, nõ significamus illas duas syllabas, De, us, esse æternas, sed id, quod significant, esse æternum.

Secundo respondet, Sabbatum, & alias quasdam cæremonias dici æternas, quia non fuerãt imperatæ Iudæis vsq; ad aliquod tempus definitũ: vel cum dicebatur. Qui tetigerit mortuum, erit immũdus vsq; ad vesperam: sed imperatæ fuerant seruandæ quousq; Deus vellet, & proinde in ęternum ex parte ipsorum, qui non poterant eas omittere pro arbitrio suo. Quod autem Sacerdotium Aaronicum, & cęteræ cæremoniæ nõ essent reuera duraturæ in æternũ, sed essent mutandæ à Deo: probat Aug. ex Psal. 109 *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Cùm enim de sacerdotio Christi dicitur *nõ pœnitebit eum*, indicatur pœnituisse Deum sacerdotii Aaronici, id est, mutare illud constituisse. Nec enim in Deo est pœnitentia, nisi metaphorice, quia videlicet mutat res aliquas vt ii faciũt, quos earũ rerum pœnitet. Possum⁹ addere.

Tertio cæremonias Iudaïcas dici æternas, non simpliciter, sed donec duraret status illius Reipublicæ, id quod explicat Dominus, cùm addit, vobis, aut in generationibus vestris, aut, filiis Israël, vt Exo. 12. *Celebrabitis hunc diem solennem in generationibus vestris, cultu sempiterno.* Similia habentur de sacerdotio, Exod. 28. & de Sabbato, Exod. 31.

Secunda propositio. *Festa Christianorum non solum ratione ordinis, & politiæ, sed etiam ratione mysterij celebrantur, suntque dies festi verè aliis sanctiores, sacratiore & pars quædam diuini cultus.* Hæc est contra secundum & tertium errorem; nam tertius ferè coincidit cum secundo. Probatur Primo ex die Dominico; nam diem Dominicum omnes celebramus tã nos, quàm hæretici: at certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, vt August. dicit ep.
B 119. & fatetur etiam Caluinus lib. 2. ca. 8. Instit. ergo non solùm ratione ordinis festa celebrantur, sed etiam ratione mysticæ significationis.

Respondet Caluinus huic obiectioni, quam dicit fieri solere à suis etiam, qui crebrò mussitant: Dominici diei obseruationem ad discrimen dierum ab Apostolo prohibitum pertinere. Dicit autẽ duo; Primo diem Dominicum non seruari nisi propter ordinem Ecclesiæ, electum autem fuisse hunc diem, quia tali die Christus resurrexit. Cùm enim Christi resurrectione finitæ sint omnes Iudaicæ cæremoniæ, hoc die admonemur, non esse amplius inhærendum vmbris, & figuris.

At hæc solutio nihil valet; nam si hunc diem colimus, vt admoneamur finitas esse vmbras Iudaïcas,
C ergo colimus propter significationẽ. Nec enim dies aliter monet, quàm significando, & repræsentando, ergo non est sublata, sed mutata significatio, & discretio dierum. Præterea dies Dominicus, vt Aug. docet lib. 22. de Ciuit. Dei, ca. 30. non solùm est memoria resurrectionis, sed etiam vitam beatam præfigurat. Igitur Secundo respondet, se non subiicere Ecclesiam seruituti huius diei, neque improbaturum, si Ecclesiæ alium diem sibi elegant. At hæc solutio apertè demõstrat, Caluinum agnoscere etiam apud suos coli festa ob significationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, sed non audere, quia nimis altè radicata, & stabilita sit hæc veritas.

Secundo probatur, quia alioqui tollendi essent
D solennes dies Natalis, Passionis, Resurrectionis, Ascẽsionis Domini, & Pentecostes, quos de Apostolica traditione descendere, & in tota Ecclesia seruari docet Aug. epi. 118. & 119. & quos etiam aduersarii colunt. Nam certum est, hos dies non seruari ratione ordinis, & politiæ, sed ratione significationis; nam inprimis si solùm ratione ordinis seruarentur, temerè cõstituti fuissent. Quis enim est iste ordo, vt inter diem Passionis & Resurrectionis nõ sit nisi vnus dies medius; inter resurrectionis, & ascensionis sint quadraginta? inter Ascẽsionis, & Pentecostes sint decem, inter Pentecosten, & Natalem sint plus quam sex menses: deinde si solum ratione ordinis celebrantur festa, cur sequimur lunam in festis mobilibus inue-
E niendis? item cur habẽt ista nomina, Pascha, Ascensio, &c. si nihil sacrum significant? Denique Patres disertè docent, festa ista celebrari ad significanda mysteria redemptionis, & ea externo ritu ræpresentanda. Vide Aug. ep. 119. & in Psa. 110. vbi prolixè disputat de mysteriis Paschæ, & aliorum festorum.

Tertio idem probatur ex eo, quod dies festi Patribus dicuntur, sancti, sacri, mystici, & religiosè colendi, quæ cum cæteris diebus non sunt communia. Ambro. ser. 62. *Dominica nobis venerabilis est, atque solennis.* August. præfatione in epist. Ioan. *Quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum. &c.* Idem li. 22. de Ciui. Dei, ca. 30. *Dies Dominicus Christi resurrectione*

secratus est. Li.20. contra Faustum, c.21. *Paulus Chrystianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat*. Et ser. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solennitate habendum sanxerunt*. Et Leo I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri*, inquit, *dies mysticos, &c.*

A Quarto, si solum ratione ordinis distinguerentur dies festi ab alijs, omnes dies festi essent æquales, nec vnus alio maior, vna enim esset ratio celebritatis omnium, at non ita est; nam Ignatius vocat diē Dominicam, diem regalem, & eminentissimū omnium dierum, epist. ad Magnesianos. Leo ser. 12. de Quadrag. vocat diem Paschæ festum festorum omnium maximum. Nazianz orat. 2. de Pascha, dicit Pascha esse festum festorum, & celebritatem celebritatum, tanto cæteris omnibus maiorem, quanto sol sideribus omnibus excellit. & orat. de obitu patris sui dicit, Paschæ diem esse regem dierum. Chrysostomus hom. de S. Philogonio, diem natalem Christi festum maximum, & festorum metropolim vocat.

B Quinto, ratione ducta ex Scriptura. Obseruatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultum Dei pertinet; nam est præceptum Dei, & præceptū primæ tabulæ, sed illud præceptū est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, vt aduersarij concedunt: ergo etiā nos habere debemus aliquos dies, quorum obseruatio ad cultum Dei pertineat. Non habemus autem alia festa quàm dies Dominicos, Pascha, pentecosten, & similia; ergo horū obseruatio est cultus Dei, sancta & religiosa. Licet enim determinatio huius aut illius diei sit facta ab hominibus, tamen ipsa substantia festi imperata est à Deo in prima tabula.

C Vltimo, probatur hac ratione: Christus nascens consecrauit locum, id est, præsepe, moriens consecrauit crucem, resurgens consecrauit tumulum, vnde exiuit, cur non etiam consecrauit tempus, id est, dies illos, quibus nat⁹, vel passus, vel redditurus fuit nobis deuicta morte? cur præ cæteris locis sanctus ille vocatur, vbi Dominus resurrexit? & præ cæteris non erat sancta dies illa in qua resurrexit? præterea si templa, & altaria dicuntur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, nimirū vt in iis colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui diuino sacrati sunt? Neque argumenta concludunt in contrarium.

Ad Primum Rom. 14. *Alius indicat diem inter diē, alius omnē diē*. Tres sunt expositiones. Prima Theod. & Theophyl. & forte etiam Chrysostomi, vt sensus sit: *Alius indicat diem inter diem*; id est, aliquo die abstinet à carne suilla, & alijs cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinet, vel nullo die abstinet. Sed non placet hæc expositio; nam cibi secundum legem immundi nunquam edi poterant, & ideo non est verissimile aliquos fuisse Iudaizantium qui ab illis modo abstinerent, modo non abstinerēt, Nec tamen hæc expositio iuuat aduersarios.

D Secunda expositio est Origenis, Ambrosii, Oecumenii, Primasii, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volunt sensum; Alius indicat diem inter diem, alius omnem diem, id est, aliqui ieiunant certis diebus, vt feria IV. V. & VI. vel Sabbato, alii ieiunant omni die, & vtrique rectè agunt. Hæc est vera, & litteralis, & nobis maxime fauet.

E Tertia est Hiero. li. 2. in Iouinianum, quod Paulus loquitur de festis Iudæorum, & sensus sit; Alius discernit inter diem festum & profanum secundum legem, id est, feriatur die Sabbati, & in Kalendis, alius omnem diem ducit profanum, quod attinet ad legem Iudæorum. Hæc sententia non videtur mihi litteralis, tum quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponunt, de ieiunio exposuerunt, non de festis: tum etiam quia Apostolus de cibis disp tationem instituerat, tum deniq; quia postquam d xerat: *Alius indicat omnem diem*, subiungit: *Vnusqu que in suo sensu abundet*. Quod certe non videtur fuis dicturus, si de festis Iudæorum ageret, quæ obseru re iam cœperat malū esse. Tamen si propter B. Hi admittatur, dico Apostolum non loqui de fest Christianorum, sed Iudæorum tantum; nam ip etiam Paulus iudicabat diem inter diem, quod att net ad festa Christiana, cum celebrat Pētecoster vt dicitur Actor. 20. & consequenter etiam celebra bat Pascha; nam vt Epiphanius deducit hæresi 7. sine Paschate nulla est Pentecoste.

At instat Caluinus; nam Paul. videtur eodē mo do damnare discrimen dierum, quo discrimen cibo rum: sed discrimen ciborum in lege Christiana nu lum est, quale erat apud Iudæos, id est, propter sign ficationem, igitur nec discrimen dierum esse deb propter significationem.

Respondeo, à Paulo similiter reprobari discrim ciborum, & dierum, ex lege Iudaica indictum: se tamen in Ecclesia non esse eandem rationē cibori & festorum: nam ciborum delectus nō est ab Eccle sia inductus propter significationem, dies autem fe sti instituti sunt ob significationem, non quidem a lem, qualis erat Iudæorum, sed aliam, & diuersan

Ad Secundum locum ex epist. ad Galat. duæ sun responsiones. Prima Ambr. in Galat. 4. & Aug Enchirid. c. 79. & in epi. 119. c. 7. qui dicunt, Aposto lum non loqui de obseruatione festorum, sed de ob seruatione vana, & superstitiosa Gētilium, qui dice bāt, Cras nō proficiscar, quia talis est positio siderū hoc anno non plantabo vineam, quia bissextus est.

Secunda est, omnium Græcorum, & Hieronym atque Augustini in hunc locum, qui dicunt, Paulun agere de festis Iudæorum. Quod etiam respondetu ad tertium locum ex epist. ad Coloss.

Sed contra; nā licet Apostolus proprie Iudaizāte arguat, tamen etiam simul illos videtur arguere, qu eodē modo tēpora: & dies obseruant: atqui nos id facimus. Nō enim sustulimus obseruationē certori dierū, sed mutauimus. Propterea Hier. in hunc lo cum scribens, adfert duas solutiones, quæ ambæ vi dentur contra nos. Primo sic ait: *Ne inordinata cōgre gatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies ali qui constituti sunt, vt omnes in vnum pariter veniremus. N quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus; sed quo qua cunque die conueniendum sit ex conspectu mutuo lætitia ma ior oriatur*. Secundo dicit, Christianis omnes dies es se æquales, sed propter sæculares oportuisse consti tuere aliquos dies, quibus cōuenirent ad Ecclesiam

Ad Primum respondeo dupliciter. Primo cū Aug contra Adimantum, c. 16. vbi sic ait: *Illi*, inquit, *ea ser uiliter obseruabant non intelligentes ad quarum rerum signi ficationes, & prænunciationes pertinerēt: hoc in eis culpat A postolus, & in omnibus qui seruiunt creaturę potius quàm creatori; nā nos quoque & Dominicum diem, & pascha so lenniter celebramus: & quaslibet alias Christianas dierun festiuitates: sed quia intelligimus quò pertineat, non tempo ra obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus*. Exem plū de eo qui adfert librū doctori, vel citharā magi stro, cū ipse tamē legere, nec citharam pulsare sciat

Secundo Respondeo, magnum est discrimē inte nostra festa, & Iudæorum; nam in primis illa pos Christum habent falsam significationem: nostra ha bent veram. Deinde illorū finis primarius erat signi ficare futura, vt dicitur Col. 2. nostrorum autē fini primarius est agnoscere Dei beneficia, propter qua festa singula instituta sunt. Deniq; summa præcept in illis erat, nō operari corporaliter: in nostris auten

potissima pręcepti pars est, interesse diuino sacrificio, vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solum, ne distrahamur à Dei laudibus. Itaque nostra festa succedunt Iudaicis, non sicut in eadem hæreditate filius patri, sed sicut lux vmbræ, & dies nocti, & exemplar figuræ, & illa dici poterãt carnalia, nostra autem spiritualia.

Ad prima verba Hiero. dico, eum in prima solutione sua duas caussas reddere festorum Christianorum. Vnam, vt honoremus Christi resurrectionem & alia mysteria, & ex hac parte non potest negari quin sit dies celebrior Paschatis, quàm alij dies. Alteram vt habeamus certum diem ratione ordinis; & quantum ad istam caussam non est vna dies altera celebrior.

Ad Secunda verba eiusdem dico, eum in secunda solutione sua, cum dicit, Christianis esse dies omnes æquales, non intelligere simpliciter, & quoad omnia, sed solum quoad essentialia festi, & hoc remota Ecclesiæ lege; nã, vt ipse ibi dicit, potest Christianus quotidie habere Pascha, & Pentecosten, & diẽ Dominicum: si nimirũ quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet diuina mysteria, & omissis operibus seruilibus totus Deo vacet. imo talis deberet esse vita Clericorum, & Religiosorum, propter quos omnes dies dicuntur feriæ. Hoc autem Iudæi habere non possunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum Paschalem, vel erigere tabernacula, & similia. Cum hac tamen æqualitate cõsistit, quod apud Christianos sit inæqualitas dierum; tum ex præcepto Ecclesiæ determinantis dies; tum ex significatione, & repræsentatione mysteriorum. dies enim Dominicus repræsentat resurrectionem, quod non faciunt alij dies.

Ad rationem illam ex Patribus dico, Patres illos agere de ipso Sabbato proprie dicto, non vt Sabbatum aliquando accipitur pro omni die festo, sed vt accipitur proprie pro die septimo. Dicunt enim patres, ipsum Sabbatum Iudæis mandatum carnaliter, nobis autem spiritualiter; sed non sequitur, si non debemus celebrare Sabbatum ad litteram externo ritu, non debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia festa Christiana. imo S. August. in eadem epist. 119. vbi dicit, nobis mandatum Sabbatum spiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu.

Tertia propositio. *Obseruatio certorum dierum festorum recte pręcipitur in Ecclesia lege obligante conscientiam, etiam citra contẽptum, & scandalum.* Hæc est contra hęreticos huius temporis, sed antequam probetur, notandum est Primo, lege festorum duo quædam pręcipi; Primo, vt omnes intersint Missæ sacrificio; Secundo, vt vacent ab opere seruili. Horũ vtrumq; requiri ad festi obseruationẽ aduersarij fatentur, nã licet ipsi dãnent Missam, quatenus sacrificiũ est, tamẽ fatentur die festo oportere cõuenire ad Ecclesiã & interesse mysterio sacræ cœnæ. & quãdo etiã hoc negarent, facile probari posset ex Iustino in fine 2. Apolog. ex Palladio c. 69. hist. Lausiacæ, ex Hieronymo in vita Paulæ, & ex aliis antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur, festum diem requirere vacationem ab opere corporali. & si id negarent, probari posset ex Hieron. in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, vbi dicit, Monachos sui temporis exerceri solitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis, & similibus festis. August. quoque ser. 251. & Gregorius lib. 11. epist. 3. dicunt festis diebus vacandum ab opere corporali.

Secundo nota, opus seruile posse tribus modis accipi; quædam enim opera quibus homo seruit cu- A piditatibus suis, nimirum peccata, & hæc non dicũtur proprie opera seruilia, sed metaphorice tantum: nõ enim sunt propria seruorum, sed communia omnibus, & maxime diuitibus, & nobilibus, qui alijs dominantur: neque prohibentur hæc speciali præcepto, sed omnib⁹ præceptis simul. Alia sunt opera, quibus homo seruit Deo, vt immolatio sacrificij, oblatio thuris, & hæc ita seruilia sunt, vt sint etiã regalia: nam seruire Deo regnare est, & hæc non modo non prohibentur, sed etiam præcipiuntur maxime die festo. Alia sunt, quibus homo homini seruit, qualia sunt quæ per se spectant ad eos, quos proprie vocamus seruos, qualia sunt omnia mechanica artificia, agricolarum labores, & similia: & hæc proprie seruilia dicuntur, & prohibita in festis intelliguntur.

B Tertio nota, quod licet sola ista opera per se prohibeantur in festis, tamen iustis de caussis quædam spiritualia, & liberalia interdicuntur etiam; & quædam corporalia, ac seruilia permittuntur. Liberalia, quæ prohibentur in festis, sunt quatuor, mercatum facere, agere caussas, ius dicere, & iuramentum solenne in iudicio præstare, nisi ob caussam pacis, vel aliam necessitatem. Ita enim habetur capit. Omnes dies, & cap. Conquestus, de feriis.

Corporalia, quæ permittuntur, sunt etiã quatuor. Primo ea, quæ ad opera religionis, vel spiritualia; per se ordinãtur. Hoc modo licet in festis campanas pulsare, & olim licebat mactare oues & boues ad sacrificia, Matt. 12. *Sacerdotes in templo Sabbatum violant & sine crimine sunt.* Si etiam licet scribere in ordine C ad intellectum, vt ad parandam lectionem, vel concionem, non tamen licet transcribere, sine necessitate, libros lucri gratia. Secundo opera illa permittuntur, quæ vel propriæ, vel aliorum saluti necessaria sunt, vt est labor pharmacopolarum, chirurgorum, coquorum, &c. quomodo etiã Iudæis licebat in Sabbato educere iumenta de fouea, si forte cecidissent, & ducere ad fontem ad bibendum. Matt. 12. Tertio, opera concessa à Prælatis. Quarto, opera quæ ex consuetudine facta sunt licita. Nunquam enim Ecclesia tam seuere præcipit vacare ab opere, quàm lex Iudaica; & ratio est, quia vacatio apud Iudæos erat figura futurorum, figuræ autem debent D esse exactæ, alioqui non bene significant: nostra autem vacatio etiamsi interdum significat aliquid futurum, tamen non est hic eius præcipuus finis, sed non impedire opera spiritualia.

Probatur nunc propositio. Primo, omnibus argumentis, quibus alias probauimus, Ecclesiæ præcepta obligare in conscientia.

Secundo iure diuino præcipitur, vt aliqui dies festi obseruentur, & tamen nulli sunt certi dies à iure diuino determinati, ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum obseruationẽ, quia alioqui nõ seruaretur ius diuinũ. si enim determinatio Ecclesiæ nõ obligat, poterũt fideles non seruare diẽ Dominicũ, nec Pascha, nec alia festa indicta, & proinde nulla. nec enim vlla E alia festa sunt, quæ seruari possint. festa enim debent esse cõmunia toti Ecclesiæ, nulla autem esse possunt communia, nisi quæ indicuntur à publica potestate.

Tertio, Mardochæus & cęteri Iudęi cum Regina Esther instituerunt festum, quod Deus non pręceperat, & obligauerunt ad illud seruandum, Esther 9. *Non liceat hos duos dies absque solennitate transigere, &c.* Ergo idem licebit Ecclesiæ, nam tota caussa, cur credant hæretici non licere Ecclesiæ obligare fideles ad istam festorum obseruationem, est, quia Deus hæc festa in particulari non præcipit, at nec præceperat festum illud Sortium, quod Mardochæus instituit.

Quarto

Quarto, antiqua Ecclesia festa cum imperio indicebat, nec fuit vnquam vllus præter hæreticos, qui eiusmodi præcepta reprehenderit. Concil. Agathēse ante mille annos, c. 47. *Missas*, inquit, *die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.* Concil. Laodicenum ante MCC. annos, c. 29. *Non oportet*, inquit, *Christianos Iudaïzare, & in Sabbato vacare, sed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei.* Concil. Aurelianense III. etiā ante annos mille, can. 27. præcipit, vt puniantur, qui dieb' festis operantur. & simul tamē damnat eos, qui Iudaïco more ita vacant, vt non putent licere, parare in die Dominico quæ necessaria sunt ad victum. Similiter Conc. VI. generale can. 8. die Dominica iubet audiri sacrum, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victum necessaria sunt, & alia similiter necessaria. Nec est iste Can. ex Trullanis Canonib. Antissiodorēse ante annos DCCCC. c. 16. *Non licet*, inquit, *die Dominico boues iungere, vel alia opera exercere.* Similia habentur in Concilio II. Matisconensi c. 1. Concil. Moguntinum ante annos DCC. can. 36. & 37. enumerat festa præcipua totius anni, & iubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta Conciliorū, & Pontificum, extra de feriis. Neque argumenta in cōtrarium cōcludunt; nam ad primum Magdeburgensium dico, festorum dierum cultum ex se indifferentem esse, sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli, nego illum aliquādo coluisse diem Sabbati. concionabantur enim die Sabbati, quia tunc inueniebat Iudæos congregatos, non quia ipse coleret Sabbatū. Porro in epist. ad Galatas non arguit Pseudo apostolos, quod obligarent ad festa, sed quod obligarent ad festa Iudaïca.

Ad illud Heshusij, quod si festorum leges obligēt, erit iugum Christianorum intolerabilius iugo Iudæorū, cum nos plura festa habeamus, quam illi habuerint. Respondeo Primo cum B. August. libro contra Adimantum, c. 16. seruare festa Iudaïcè esse iugum, non autem more Christiano, quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

Secundo dico, festa Iudæorū vere fuisse grauia, quia cogebantur singulis Sabbatis non accendere ignem, nō coquere cibos, nō iter facere, nisi ad modicum spacium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam festa ire in Hierusalem, etiamsi longissime abessent: item in Paschate cogebantur per dies septē comedere azyma insipida, qui Deut. 16. ideo vocatur panis afflictionis, & lactucas agrestes plenas amaritudine, & alia multa, quæ festa onerosa reddebāt. At nostra festa nihil laboris habēt. quis enim labor audire sacrum, & vacare à quibusdam operibus?

Adde Vltimo, quod cùm Petrus Actor. 16. legē Iudaicam, intolerabile iugum vocauit, nō hoc propter festa, sed propter alias innumeras, & minutissimas cæremonias dixit, quas non tantum obseruare, sed etiam memoria retinere fere impossibile erat. Ad testimonium Socratis dico, Socratem hæreticum fuisse Nouatianum, neque eius testimonium in dogmatibus vllius esse momenti.

Quarta propositio, *Non tenemur diebus festis ex præcepto peculiari ad non peccandum, siue ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc est B. Thomæ. in 2. 2. q. 122. art. 4. & contra Scotum in dist. 27. & 37. qui dicit, homines teneri die festo ad actum dilectionis Dei internum: & contra Abulensem, ac Lyranum in c. 20. Exodi. qui dicunt, hoc præcepto specialiter prohiberi opera seruilia, id est, peccata, & proinde omne peccatum factum in die festo esse duplex.

A Probatur Primo, quia ius diuinum præcipiet
solū abstinere ab opere seruili. si dicas, opus seru
est peccatum. contrà, quia præcepta debēt intell
proprie, non metaphoricè, peccata autem non su
opera seruilia, nisi metaphoricè. Secundo, Eccle
determinauit tempus, & modum obseruandi ius d
uinum de obseruatione præceptorum: at Eccle
nusquam præcipit actus illos internos. Tertio, id h
bet communis sensus fidelium. Nulli enim sunt, q
putent se nouum peccatum commisisse: si die D
minico non habuerint contritionem. Quarto, act
ille internus est finis huius præcepti. non autē fini
sed media proprie imperantur. Quinto, cultus in
ternus præceptus iam erat in primo mandato; na
hic est ordo primæ tabulæ; in primo præcepto ma
B datur cultus corporis, in secūdo cultus oris, in tert
cultus operis. Sexto, præceptum de colendo Sabb
to est præceptum religionis, at contritio est act
pœnitentiæ, non religionis. Septimo, quia alioq
esset valde noxium tot festa multiplicare; esset eni
tendere laqueos animabus.

At obiiciunt: Primo, fornicari, vel occidere hom
nem in loco sacro est homicidium, & sacrilegium
ergo similiter occidere, vel fornicari in die festo.

Respondeo, circumstantiam loci & temporis sem
per aggrauare peccatum, sed non semper ita aggra
uare, vt censeatur nouum peccatum. Tunc enim s
lum fit nouum peccatum, quando circunstantia l
ci, vel temporis est essentialis, & intrinseca peccat
C id est quādo violatur ipsum tempus aut locus sac
Verbi gratia, qui fornicatur, aut homicidiū facit i
templo, committit sacrilegium, quia per ea peccat
tollitur sanctitas loci. Violatur enim templū per e
fusionem seminis, aut sāguinis voluntariam ex leg
Ecclesiastica: at qui in templo mētitur etiam pern
ciosè, aut blasphemat, non committit propriè sacr
legium, quia mendacium, & blasphemia non toll
templi sanctitatem. Idem dico de tēpore sacro. No
enim violatur tempus sacrum per quæcunque pec
cata, sed solum per ea, quæ opponūtur ipsi tempo
sacro, qualia sunt, non audire sacrum, & operari co
poraliter, quæ sunt specialiter prohibita.

Secundo obiiciunt testimonia August. qui dici
præcepto Sabbati prohiberi opera seruilia, id es
D peccata. sic enim loquitur August tract. 3. in Ioanni
& in Psal 32. Conc. Respondeo, eum loqui de pra
cepto Sabbati, vt est generale præceptum, spiritual
ter significatum per Sabbatum Iudæorum.

Tertio obiiciunt Augustinum, qui lib. de decen
chordis, c. 3. dicit: *Melius faceret Iudæus in agro aliqu*
vtile, quam in theatro seditiosus existeret & melius fœmin
Iudæorum domi lanam facerent, quàm tota die in neomen
suis impudice saltarent.

Respondeo, Aug. nō velle dicere absolute esse me
lius, seu minus malum, die festo operari aliquid vt
le licet prohibitum tali die, quam aliud peccatū, fa
cere. Potest enim fieri, vt aliquādo sit melius, aliqu
do peius; nam minus malum est die Dominico op
E rari in agro, quam blasphemare Deum, sed è contr
rio, maius malum est operari in agro die Dominic
quā mentiri officiose, & tamē August. videtur vell
minus malum esse die festo operari aliquid ex gene
seu vtile, quam peccatum aliquod committere. A
gust. ergo vult dicere, magis pugnare quælibet pe
cata cum fine sanctificationis Sabbati, quam ope
ex se vtilia, quæ tamen prohibentur in Sabbato: na
finis est quies mentis in Deo, cui quieti magis rep
gnat quodlibet peccatum, quā distractio operis co
poralis, & ideo magna est cæcitas Iudæorum, q
abutuntur ocio Sabbati ad multa peccata con

mittenda, vt August. dicit.

Obiicies, si peccata magis repugnant fini huius legis, quàm opera seruilia, ergo omnia peccat a prohibentur hoc præcepto magis, quàm opera seruilia; nã hoc præceptum positum est ad remouenda impedimenta cultus diuini interni. Respondeo, omnia peccata prohibita esse, magis, quàm opera seruilia; nam peccata in nullo casu permittuntur: opera autem seruilia etiam in festo sæpe permittuntur. Non tamẽ omnia peccata prohibentur hoc præcepto speciali de Sabbato, quia non erat necesse, nam iam antea prohibita erant. Opera autem seruilia prohibentur hac speciali lege, quia antea prohibita non erant.

CAPVT XI.

De Dominica die.

DE Dominica die tria dicẽda sũt, Primo, de eius antiquitate. Secundo, de ratione institutionis. Tertio, de ritibus antiquis in die Dominica seruatis.

Quantum ad Primum, sine dubio festum Dominicæ est antiquissimum omnium Christianorum festum: nam Ecclesia Christiana propriè cœpit in die Pentecostes. Tunc enim impletis omnibus mysterijs redemptionis, promulgatũ fuit publice Euangeliũ. Posthunc autem diem cœperunt omitti festa Iudæorum, & eis substitui festa Christiana: primus autem dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus: nã festum Natalis Domini, & Paschæ quæ etiam antiquissima sunt, non nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestãtur autem huic antiquitati primò Scripturæ: nam Act. 20. dicitur, vna Sabbati cùm conuenissemus ad frãgendum panem, & 1. Cor. 19. per vnam Sabbati vnusquisque apud se reponat, &c.

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 503. & Caluinus in Cathena Aug. Marlorati dicunt, hæc loca intelligi de die Sabbati, & eum diem à Paulo seruatũ. Quod etiam probant Magdeburg. ex Act. 13. vbi Paulus die Sabbati disputat in Synagoga. At falluntur manifeste; nam in primis locum illum Act. 20. Chrysost. & Beda exponũt de Dominica die: locum autem 1. Cor. 16. exponunt de die Dominica omnes interpretes Græci, & Latini. Chryso. Ambr. Theop. &c. nec solum Catholici, sed etiam Petrus Martyr in eum locum: adde etiam (cui hæretici multũ tribunt) comment. Erasmi tam Act. 20. quam 1. Cor. 16. Præterea Marc. 16. dicitur Christus resurrexisse vna Sabbat. at constat resurrexisse die Dominica.

Præterea cõstat Paulum multis Hebraïsmis abundare: est autem Hebraïsmus frequentissimus dicere vnum pro primo. vt Gen. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est primus nam, postea sequitur, *dies secundus, &c*. Denique Paulus arguit Coloss. & Galatas seuerissime, quod Sabbatum, & festa Iudæorũ seruarent, quomodo ergo credibile est eum seruasse Sabbatum Iudæorum? Quod autem Act. 13. die Sabbati prædicauit in Synagoga, nõ id fecit, vt coleret Sabbatum, sed quia non poterat habere alio loco, nec alio tempore Iudæos congregatos.

Habemus præterea Apoc. 1. *Ego Ioannes fui in spiritu in Dominica die*. Quem locum de nostra Dominica die exponunt fere omnes, vt Oecumenius, Anselmus, Primasius, & alii, & ipsi etiam Magdeburgenses, Cent. 1. lib. 1. cap. 6.

Ad hæc, habemus testimonia patrũ antiquissimorũ, Clem. can. 65. Apostolorũ; Ignatij epist. ad Magnes. Iustini Apolog. 2. Tertul. de corona militis, & Apolog. c. 16. Clem. Alex. li. 7. Strom. Orig. hom. 7.

A in Exod. Athanasii hom. in illud, Omnia mihi tradita sũt à patre meo. Ambr. epist. 83. Hieron. in c. 4. ad Galat. Aug. li. contra Adimantum, c. 16. Greg. lib. 11. epist. 3, Leonis epist. 81. ad Dioscorum. Hilarii præfatione in psal. Quare nullo modo dubitare licet, quin festum Dominicæ diei sit vetustissimum.

Quantum ad Secundum, ratio institutionis fuit, vt succederet Sabbato. Nam ius diuinum requirebat, vt vnus dies hebdomadæ dicaretur cultui diuino: non autem conueniebat, vt seruaretur Sabbatum. Itaque Sabbatum ab Apostolis in diem Dominicum versum est.

Vt autẽ intelligatur, quàm recte id factũ sit, notandum est, Sabbatum fuisse festum antiquissimum &

B præstãtissimum apud Iudæos, & ideo solius Sabbati mentionem factã in Dialogo. Erat autẽ Sabbatum festũ excellentissimũ, quia cum omnia festa celebrẽtur, vel in memoriã beneficii præteriti, vel ad significandum aliquid futurum, Sabbatum in vtrumq; excellebat. Nã quantum ad præteritum, colebatur in memoriã primi & cõmunissimi beneficij; id est, creationis mundi. Nã, vt scribit Philo in lib. de opificio mundi quemadmodum Reges celi iubent diem natalem filiorũ suorum, ita Deus coli voluit diẽ natalẽ operis sui, id est mundi quod etiã vtilissimum erat ad errorem Philosophorum excludendum, qui dicturi erant, mundum non habuisse principium. Quantum autem ad futurum, Sabbatum figura erat trium be-

C neficiorum Dei ad quæ omnia alia reuocantur.

Primo, figura erat in sensu allegorico quietis Christi in sepulcro. vt enim Deus Sabbato quieuit ab opere creationis, ita Christus quieuit Sabbato ab opere redemptionis, vt Apostolus obseruauit Hebr. 4.

Secundo, figura erat in sensu tropologico quietis mẽtis humanæ ab operib. seruilib. peccatorũ. Iudæi enim dũ Sabbato ociabãtur, significabãt venturũ esse tẽpus gratiæ, quod liberati homines per Christum à seruitute peccati, quiete & ocio spirituali fruerentur, vt exponit August. tract. 30. in Ioannem, & alibi.

Tertio, figura erat in sensu anagogico quietis sanctarum animarũ quam post mortem in sinu Abrahæ exspectabãt, vt Aug. docet epist. 119. & deducitur ex Apostolo Hebr. 4. Iã verò propter has ipsas caussas,

D quibus Sabbatũ fuit olim institutum, decuit, vt post Christi aduentũ mutaretur in Dominicã. Nam quãtum ad memoriã præteritorum, dies Dominica lõge excellit sabbato, nam refert nobis memoriã Natalis Christi, & resurrectionis eiusdem, & aduentus Spiritus sancti, quo die quodãmodo nata est ecclesia. Nã Christus die Dominica natus est, vt patet, quia illo anno currebat littera Dominicalis B. vt omnes Mathematici docent, & potest ostendi retrocedendo in Cielo litterarum Dominicalium: constat autem, litterã B. haberi die XXV. Decemb, quo die Christus natus est, quod autem idem Christus resurrexerit die Dominica, ex Euang. constat. Quod denique aduentus Spiritus sancti fuerit die Dominica, patet, quia fuit in die Pentecostes, id est quinquagesimo die à

E Paschate, qui necessario est dies Dominicus. Itaque dies Dominica repræsentat nobis natalẽ diem Christi, & Ecclesiæ, & Christi non simplicem, sed duplicem. Et præterea dies Dominica repræsentat etiam memoriam creationis mundi, non minus quam sabbatum. Nam die Dominico cœpit mundus fieri, imo eo die sunt factæ omnes partes mundi principales, cœlum, terra Angeli, lux, &c. vnde Iustinus Apolog. 2. & Leo epist. 81. ad Dioscorum; dicunt, diem Dominicam coli tam ob memoriam mundi creationis quam ob resurrectionem Christi.

Quantum autem ad futurorum significationem,

sabba-

sabbatum planè cessare debuit, quia omnia, quæ per sabbatum significabātur futura, iam sunt completa, nā Christus iam in sepulcro iacuit, & quies animorum in Deo iam agitur. Porro quies spirituum defunctorum in sinu Abraham iam est mutata in gloriam & beatitudinem: & nunc non amplius expectamus simplicem illam quietem, sed quietem gloriosam, gloria autem melius significatur per diem Dominicū, quam per sabbatum. Et idcirco B. Aug. epist. 119. dicit, Sabbatum rectè datum Hebręis, qui post mortem ibāt ad solam quietem; Christianis autem datam esse diem Dominicam, quia iam reuelata est gloria resurrectionis in Christo: & quod præcessit in capite, etiam corpus totum expectat.

Quantum ad Tertium, ritus in Dominica erat quadruplex. Primo, conueniebant in ecclesiam ad lectionem, cōcionem, sacrificium, communionem, &c. vt ex Iustino patet Apolo. 2. extrema. Secundo, vacabant ab operibus seruilibus, vt patet ex Hieron. epist. ad Eustochium de virginitate, & Greg. lib. 11. epist. 3. Tertio, non ieiunabant, vt patet ex Tertull. de corona militis, & aliis, qui passim hoc docēt. Quarto, non flectebant genua, sed stantes precabantur. de quo extat Can. 20. Nicæni Concilii. Idem etiam longe antea Tertull. docuit lib. de corona militis: *Die Dominico*, inquit, *ieiunare nefas ducimus, & de geniculis adorare*. Item Hilarius præfatione in psal. Ambrosius serm. 62. Aug. epist. 119. ca. 15. & Alexand. III. cap. Quoniam, extra de feriis idem docēt. Ex quo intelligimus, nondum esse quingentos annos, ex quo ritus hic cessauit. nam tres priores adhuc in vniuersa Ecclesia obseruantur.

CAPVT XII.

De Pascha.

DVo dicenda sunt. Primo, quid sit Pascha. Secundo, de errorib. circa Pascha. Quantum ad Primum, aliqui Patrum existimarūt, nomē Paschæ deductū esse à verbo πάσχειν, id est, pati, quia passionis Domini memoria in paschate celebratur, iuxta illud Apostoli: *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*, ita Ambr. in lib. de mysterio Paschæ, c. 1. Vnde etiam Tertullianus lib. cōtra Iudæos, dicit, Pascha Domini significare passionem Christi. quorum sententiam refert, & merito refellit Augustinus epist. 119. nam Pascha nomen est Hebræum, nō Græcum. Hebraice autem dicitur פסח quod Græci verterunt πάσχα, Chaldeus פסחא Hieron. legit Phase, nimirum secundum alia puncta: sed eadem semper est vox. Dicitur autem pascha à verbo פסח quod est transilire. vnde primario non significat immolationem agni, vt auctor cōment. in c. 14. Marci apud Hieron. docet: nec transitū populi per mare rubrum ad terrā promissionis, vt docet Nazianz. orat. 2. de Pascha, & Aug. tract. 55. in Ioan. Nec etiā significat transitum Angeli per Ægyptum, vt videtur sonare illa verba: *Est enim Phase, id est, transitus Domini*, Exod. 12. sed significat transcensionem Angeli, & quasi saltum super domos Iudæorū, vt patet ex ratione, quæ redditur Exod. 12. nā vbi dixerat Moses: *Est enim Phase*, subiungit rationē: *Transibo enim per terram Ægypti nocte illa, & percutiam primogenita Ægyptiorum: erit autem sanguis vobis in signum in ædibus vestris, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga*. Vbi primum, transibo, est ועברתי secundum est ופסחתי & ab hoc dicitur pascha. Similis ratio ter in eodem capite redditur. vbi semper פסח significat transilire, seu transcendere, non simpliciter transire. Vnde Ioseph. lib. 2. antiq. c. 15. dicit pascha significare transcensionem. idem docet Hier. in c. 26. Matt. & Theod. q. 24. in Exod.

Veruntamen hoc ipsum nomen traducitur etiā ad alia tria significanda. Itaque Primo, significat, vt diximus, trāsilitionem Angeli. Secundo, ipsum agnum paschalem, qui per immolationem transibat de vita ad mortem. vnde dicit Luc. 22. *Necesse erat occidi Pascha*. Tertio, transitum populi, qui illa ipsa nocte liberatus à tyrannide Pharaonis transiuit per mare rubrum, vt iret in terram promissionis. & hanc significationem agnoscunt Greg. Nazianz. orat. 2. de pascha, & August. tract. 55. in Ioan. Quarto, ipsum festum diem. nam Luc. 22. dicitur: *appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha*.

Porro hæc ipsa quatuor sunt etiā apud Christianos suo modo, id est, vt exemplaria illorū typorū. nam Angelus transiliens, & occidens primogenita Ægypti, & saluās filios Israel: est Christus magni consilii Angel⁹, qui, cum transiret de morte ad vitam; saluauit omnes, qui eius sanguine aspergendi erant, relictis cæteris in manu vastatoris. Agnus paschalis idem Christus est pro nobis immolatus, Christū enim repræsentarunt Agnus & Angelus, quia Christus occidi, & occidere debuit; Agnus autē occidi poterat, sed non occidere. Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitum populorū per aquas Baptismi, & ideo in paschate ordinariè olim baptizabantur Catechumeni. Denique, festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad Secundum: Primus error fuit Aërij, qui pascha simpliciter negabat esse celebrandum, quod hoc Iudaismum saperet. Refert hunc errorem, & refellit Epiphan. hæresi 75. non enim agimus pascha Iudæorum, sed quod illo significabatur.

Secundus fuit Blasti cuiusdam: qui, teste Tertull. li. de præscript. docuit, pascha necessario debere celebrari ipso die, quo à Iudæis celebrabatur, id est, XIV. Luna, siue esset Dominica, siue non. In quo errore fuerunt eodem tēpore multi Episcopi Asię minoris: vt patet ex li. 5. hist. Eusebii, c. 24. & 25. vbi refertur epist. Policratis Episcopi Ephesini ad Victorem Papam, qua ille auctor asserit, omnes suos prædecessores vsque ad S. Ioan. Euang. semper celebrasse pascha die decima quarta. Nec defuerunt postea multi alii, quibus hic error placeret, quos Epipha. hær. 50. Quartodecimanos vocari affirmat. quin etiam lōgo post tempore Audiani, seu Vadiani in eundem errorem inciderunt, eod. Epiph. teste hær. 70.

Hic error illo ipso tempore refutatus est à Cōciliis fere omnium Ecclesiarum, & à Rom. Pont. qui omnes cōmuni cōsensu statuerūt, pascha celebrandum esse Dominica proxima Lunæ quartædecimæ post æquinoxium vernum, vt Euseb. idem refert. Deinde Conc. Nicæn. cum adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit vt testantur Epiph. hær. 50. & 70. qui dicit, in Concilio eod. ab Euseb. Cæsar. cōpositum aureum numerum, qui ostendit Nouilunia. De qua re extat epist. ipsius Concilii Nicæni apud Theod. li. 1. c. 9. hist. & eiusdem rei meminit Athan. in epist. de Synodo Arimin. & Seleucensi; Amb. epist. 83. & Theoph. li. 1. paschali; item Imperat. Constant. epist. ad omnes Ecclesias, apud Euseb. li. 3. de vita Cōstantini: vbi Constantinus tribus rationib⁹ probat debere Pascha celebrari die Dominico. Primo, ne concurramus cum Christi interfectoribus.

Secundo, quia par est, vt in tota Ecclesia sit vna ratio pascha celebrandi, & par est etiam, vt pauciores pluribus cedant. Porro ab antiquis temporibus Romana vrbs, Italia, Africa, Gallia, Hispania, Britānia, Ægyptus, Lybia, Græcia, Pontus, Cilicia, & magna

pars Asiæ celebrant pascha die Dominico, soli autē pauci Orientales cōtra totum Meridiem, Occidentem, Aquilonem, & magnam orientis partem cum Iudæis Pascha celebrant.

Tertio quia absurdum est, vno anno bis pascha facere, & alio anno nūquam, atqui hoc accidebat illis, qui pascha quartadecima die agebant: nam illi nō obseruabant æquinoctiū sed solum mēses XII. Lunares, & celebrabant pascha XIV. Luna mēsis primi, nō curantes, si illa decimaquarta esset ante æquinoctiū, vel post. Itaq; interdum accidebat, vt vno anno celebrarent pascha post æquinoctium, & anno sequenti ante æquinoctium, & proinde bis in vno anno.

Adde etiā, quod isti falso fundamento nitebantur. Nam putabant se sequi legem Iudæorum, & reuera sequebantur deliriū Iudæorū sui temporis, nam lex Iudaica Exod. 12. præcipit Pascha fieri post æquinoctium vernum, iubet enim fieri Luna 14. primi mensis; porrò mensis primus is erat cuius 14. dies incidebat in æquinoctium vernum, aut illud proximè sequebatur. vnde etiam Iosephus li. 3. antiq. c. 13. dicit pascha fieri Sole in Ariete existente, & opposito ipsi Lunæ, Iudæi autem posteriores (vt Epiphan. dicit hær. 70.) non amplius obseruabant æquinoctium, & eos tamē tanquam duces cæcos sequebantur errantes illi Christiani, qui cum Iudæis Pascha faciebant.

Ad auctoritatem autem S. Ioan. Euang. quam pro se adferebant illi Quartadecimani, respondet Beda, li. 3. hist. c. 25. Ioan. celebrasse pascha XIV. die, vt se accommodaret in illis initiis Iudæis ad fidem conuersis, sicut etiam propter eandem caussam Paulus circumcidit Timoth. tamen Apostolum Petrum Romæ instituisse, vt pascha die Dominico fieret: & hoc magis esse sequendum.

Tertius error fuit quorundam Cappadocum, qui, teste Epiph. hær. 50. semper pascha celebrabant die XXV. Martij, sicut Natalem Domini semper celebramus die XXV. Decemb. quia putabant, Christum eo die passum fuisse, & ipso die passionis pascha agendum credebant. similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiæ, qui teste Theoph. Cæsarien. apud Bed. li. de ratione temporum, c. 45. semper pascha celebrabant XXV. Martii, quod putarent, eo die Christum resurrexisse. Idem error summopere placet Luthero in lib. de Conciliis, par. 2. vbi vellet eodem die celebrari ista festa, & non obseruari cursum Lunæ, ne videremur Iudaizare.

Cæterum iste error refellitur Primo, ex consensu totius Ecclesiæ, quæ semper die Dominico pascha celebrandum statuit. Secundo, quia secundum quosdam nititur falso fundamento. Christus enim, vt illi docent, nō potuit resurgere XXV. Martii nec etiam pati: nam passus est die Veneris, & resurrexit die Dominico, secundum Euangelia omnia. constat etiam Christum passum, & resurrexisse anno ætatis suæ XXXIII. vel XXXIV. secundum alios. Porro anno Christi XXXIII. die XXV. Martii non fuit feria VI. nec dies Dominica, sed feria IV. Anno autem Christi XXXIV. die XXV. Martii, fuit feria V. vt ex littera Dominic. patet. Nam anno Christi XXXIII. currebat littera D. anno XXXIV, littera C. die autem XXV. Martii, semper est G.

Vltimo, refellitur à B. Aug. in epist. 119. vbi ostendit hoc interesse inter diem Natalis & diem Resurrectionis: quod ille celebratur solum ob memoriam, & ideo semper ipsa die XXV. Decemb. at iste celebratur ob memoriam & Sacramentum, & ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimam explicationem mysteriorum Paschæ.

Quartus error fuit Britonum, & Scotorum apud Bedam li. 3. hist. c. 25. & li. 5. c. 22. qui contra communem totius ecclesiæ vsum Pascha celebrabant prima Dominica post Lunam XIII. Martii, ita vt aliquando ipsa XIV. Luna Pascha celebrarent, in quo neque Iudæis neque Christianis consentiebant. Nam Iudæis primus dies solennis erat Luna XV. sed incipiebant festum à vespera præcedente, id est, Luna XIV. ad vesperam: istis autem primus dies solennis erat decimus quartus, & cum etiam ipsi inciperent à primis vesperis, necessario incipiebant Luna XIII. sed hic error non eget alia refutatione; nam fundabatur in sola imperitia, existimabant enim, ita S. Ioannem celebrare solitum.

Quintus error est Nouatianorum, qui, teste Socrate lib. 5. hist. c. 20. decretum ediderunt, quod appellarunt ἀδιάφορον, quia in eo statuerunt, liberum vnicuiq; esse debere, agere pascha quando velit. Quem errorem satis constat placuisse etiam Magdeburgensib. ex Cent. 1. li. 2. c. 6. col. 504. & Cent. 2. c. 6. col. 119. vbi dicunt, nec Apostolos, nec Apostolicos viros vllam legem dedisse ecclesiæ de celebratione Paschæ, sed reliquisse Christianis integram libertatem. Et ibid. arguunt Romanos Pontifices, quod propter rem indifferentem excommunicauerint Asianos.

Iste autem error refellitur: Primo, ex Can. 8. Apostolorum, vbi iubentur deponi Episcopi, vel Presb. qui Pascha egerint ante æquinoctium cum Iudæis.

Secundo probatur, quia eos, qui pertinaces fuerunt in opinione Asianorum, id est, quod necessario Pascha deberet agi Luna XIV. cum Iudæis veteres Patres semper habuerunt pro hæreticis, vt patet ex Tertull. de præscript. Epiph. hæres. 50. Aug. her. 29 & Theod. lib. 3. de hæreticis fabulis, & Damasc. lib. de hæresib. Et ne putemus eos esse hæreticos alia de caussa, imposuerunt illis nomen Τεσσαρεσκαιδεκατίτας, id est, Quartadecimanos. Non ergo sine caussa Romani Pontif. excommunicarunt Asianos.

Tertio, si esse deberet res libera, & indifferens celebratio Paschæ, nunquam fuissent sancti Patres multum solliciti de hac re: at semper maxime solliciti fuerunt: nam in ipso initio hu⁹ cōtrouersiæ vbique celebrata sūt prouincialia Cōc. pro hac re, vt apparuit ex li. 5. hist. Euseb. c. 23. & 25. quod est signum magnæ sollicitudinis. Adde, quod in illis Cōc. nō rem adiaphoram esse voluerunt. nam l. 5. c. 22. sic ait Euseb. *Vnum, inquit, omnes Ecclesiasticum dogma confirmant, ne liceat aliquando nisi in die Dominica qua Dominus resurrexit, Dominicum Pascha celebrare mysterium.* Et c. 25. dicit, hunc fuisse finem decreti Conc. Cæsar. de Paschate illo ipso tempore habiti: *Epistolæ autem nostræ exemplaria per omnes ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum, quæ diuersis erroribus immerguntur.*

Quarto Concil. Nicænum post quæstionem de fide contra Arium, nihil putauit magis dignum diligenti discussione & determinatione, quam de die Paschæ, vt patet ex epist. Constant. apud Eusebium li. 3. de vita Constantini. Imo Athanasius in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ, non procul ab initio, dicit, Concilium Nicænum propter duas caussas conuenisse: primo, propter controuersiam de Pascha; secundo, propter hæres. Arii. Epiph. etiam hær. 70. dicit, Constantinū duo maxima bona contulisse in Ecclesiam: vnum quod congregari curauit Synodū Nicænam: alterum, quod in ipsa Synodo curauerit determinari quæstionē de Paschate. Quod autem Nicænum Concil. planè præceperit celebrari Pascha die Dominico, & non solum cohortationem adhibuerit, vt Socrates dicere videtur, patet ex Athanasio, qui in epist. de Conc. Arimini & Seleuciæ, sic ait: *In negotio de Paschate non abhorruerunt ab ista*

appendice,

appendice, visum est, vt omnes obtemperarent.

Quinto, probatur ex Concilio Antiocheno c. 1. vbi excommunicantur qui legem Nicænam de Paschatis die non seruant.

Sexto, idem probatur ex magna sollicitudine, quā semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrādo Paschate. Nam tempore B. Ambr. cū nata esset difficultas quædam, & ignoraretur, quæ esset dies Paschæ secundum Nicænum Conc. vndique mittebantur litteræ Episcoporum vltro citroque; vnde etiam extat prolixa epist. 83. Ambros. de hac re.

Deinde tempore Innocentij I. cum nata esset similis difficultas, scripsit Innocētius epist. quæ est vndecima ad Aurelium Episcopum Carthaginis, vt ipse quoque coacta Synodo, quæstionem illam discuteret, & ad se scriberet Cōcilij sententiam, vt ipse postea diem Paschatis de more omnibus præscriberet.

Rursum tempore Leonis, cū similis orta esset difficultas, scripsit inde S. Leo ad Imperatorem Martianum, ad Eudoxiam Augustam, ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ, & alios. vide epist. 63. 64. 65. & 66.

Præterea, idem arguit generalis prouidētia Ecclesiæ; nam, vt scribit Leo epist. 64. ad Martianū, delegata fuerat ab Episcopo Alexandrino cura semper supputandi & indagandi diem Paschatis, quem ille Apostolicæ Sedi Romanæ indicabat; ac deinde Apostolica Sedes vniuersæ ecclesiæ diem illū præscribebat. cuius moris meminit etiam Concilium Arelatense I. c. 1. & Innocentius I. epist. 11. ad Aurelium.

Vltimo, probatur ex diuino testimonio, quod refert Paschasinus Episcopus Lilibetanus in epistola ad Leonem, & est 63. inter epi. S. Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozimi Papæ ortam quæstionem de Paschate, quod Occidentales dicerent, pascha celebrandum illo anno XXV. die Martii. Orientales autem XXII. Aprilis. Porro in quadā ecclesia Siciliæ solebat singulis annis sacer fons diuino miraculo per se repleri ipsa nocte Paschatis, qua Cathecumeni baptizandi erāt. Illo autem anno, cum ex præscripto Zozimi pascha ageretur XXV. Martii, fons inanis & aridus mãsit: deinde XXII. Aprilis fons repletus est; atque ex eo intellectum est, errasse Occidentales in celebratione Paschæ. Quale miraculū contigisse etiam anno Domini D.LXXIII. scribit Sigebertus in Chronico. Siquidē annotauit eo anno fontem baptismalem in Hispania diuinitus impletum fuisse in Sabbato veri Paschatis, quod tunc Galli recte seruabant, Hispani autem male. At certe si res esset omnino indifferens, nunquam Deus tali miraculo commissum errorem demonstrasset.

Magdeburgenses Cent. 5. c. 6. col. 692. dicunt, fabulas, & nugas esse, quæ iste Paschasinus scribit. At constat hunc Paschasinum fuisse Episcopum celeberrimū, quippe qui nomine Sancti Leonis præsedit Cōcilio Chalcedon. DC.XXX. Episcoporū. Cōstat etiam eum scribere rem sibi notissimam, nimirum quæ acciderat suo tēpore, & in loco sibi vicino. Cōstat denique rem illam scriptam grauissimo Pōtifici S. Leoni, cui certe fabulam & nugas pro diuino miraculo nunquam venditasset magnus ille Episcopus.

Vltimus error est, in quem à multis iam annis sæpe incidimus, scientes quidem, & aduertentes, sed tamen inuiti. Sciēdum enim est, Conc. Nicænum tres regulas constituisse ad inueniendum Paschæ diem. Vna fuit, vt semper Pascha ageretur post diē XXI. Martii, quia illo die erat æquinoctiū veris, & pascha post æquinoctium agi debet. Altera fuit, vt post XX. Martii expectaretur Luna XIV. & post eā diē quæreretur pascha. pascha enim agi debet in tertia hebdomada Lunæ, id est, à Luna XIV. exclusiuè, vsque

A ad XXII. exclusiuè. Et ad inueniendam Lunā, composuerunt Ciclum aurei numeri. Vbicunque enim in Calendario inuenitur aureus numerus illius anni, ibi est Nouilunium. Tertia regula fuit, vt post Lunam XIV. occurrentē post vicesimum diem Martij, expectatur dies Dominicus, & ille esset Pascha.

Istæ regulæ illo tempore & sequētibus annis multis optimæ fuerunt. Vere enim tunc erat æquinoctiū XXI. martii, & vere aureus numerus tunc indicabat diem Nouilunii. At à multis iam sæculis experientia docet, æquinoxium non esse fixum, vicesima prima Martii sed semper anticipare: nunc enim est decimo Martii. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius Nouilunia fideliter. Nunc enim Nouilunium inuenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilii Niceni non fuisse exacte deprehensum motum nec Solis, nec Lunæ: Ecclesia autem semper antiquas illas regulas seruat, & inde
B sæpissime cogitur errare etiam si nolit. Sicut anno superiore, id est, M.D.LXXIX. celebratū est Pascha 19. die Aprilis, cum debuisset celebrari 15. Martii.

CAPVT XIII.

De Pentecoste.

MAgdeburgēses Cent. 2. c. 6. col. 119. non solum dicunt Apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis sæculis ecclesiæ nihil expresse legi de vllo festo, præterquam de Paschate. At hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas Pentecostes. Nam imprimis meminit eius festi Paulus in priore epist. ad Cor. 16. *Manebo*, inquit, *Ephesi vsque ad Pentecosten*. Et Actor. 20. de Paulo inquit Lucas: *Festinabat, vt si quomodo posset, Pentecosten ageret Hierosolymis*. Et quamuis non sit omnino certum, an loquantur hæ Scripturæ de Pentecoste Iudæorum, an Christianorum: tamen Epiph. hæres. 75. exponit de Pentecoste Christianorum.

Præterea meminerunt huius festi, antiquissimi auctores: Clemens li. 5. Constit. c. 21. Irenæus apud Iustinum q. 115. Tertull. lib. de Corona militis: Origenes lib. 8. cōtra Celsum: Hilarius præfatione in Psalmos: Theophilus lib. 1. Paschali: Hieron. in epist. ad Marcellum de erroribus Montani. & in c. 4. ad Gal.
D Greg. Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Maximus, Leo, & alii, qui sermones de hoc festo scriptos reliquerunt. Denique Aug. epist. 118. dicit, festa passionis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, & alia quæ in tota ecclesia celebrantur, sine dubitatione vel à generalibus Conciliis, vel ab Apostolis instituta: constat autem non esse instituta in generalibus Concil. nam eorum mētio inuenitur in Clemente, Iustino, Tertulliano & Origene, qui præcesserunt omnia generalia Concilia.

Est autem grauis difficultas, an recte celebretur festum pentecostes die quinquagesimo à die resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum propter aduentum Spiritus sancti, vt Hieronymus dicit in cap. 4. ad Galat. & alii Patres suprà citati. Videtur autē Spiritus sanctus aduenisse die XLIX. vel etiam ante XLIX. à die Resurrectionis Domini, & proinde non die Dominico, sed die Sabbati; aut Veneris, aut Iouis. Nam vt habemus Acto. 2. Spiritus sanctus venit, *dum complerentur dies Pentecostes*, id est, ipso die Pentecostes Iudæorum, non enim ibi Lucas potest intelligi de alia Pentecoste, quam Iudæorum. Pentecoste autem Iudæorum aut erat festum datæ Legis in

Monte Sina, vt dicit Augustinus epist. 119. c. 16. aut erat festum Hebdomadarum, vt vult Hieronymus in c. 4. ad Galat. aut fortasse vtrumque simul: at neutrum in diem Dominicam incidisse videtur anno Passionis Christi, nam festum datæ Legis celebrabatur die tertio tertii mensis, vt habetur Exod. 19. ex quo deducit Augustinus dies L. numerari ab ipso Paschate Iudæorum, id est, a die XIV. primi mensis inclusiue; fuit autem dies Paschæ Iudæorum, anno Passionis Christi, die Iouis, ergo Pentecostes complebatur etiam die Iouis, nimirum triduo ante nostram Dominicam Pentecostes.

Porro festum Hebdomadarum, quod magis proprie dicitur Pentecostes, numerari incipiebat à secundo die azymorum, vt colligitur ex lib. Leuit. ca. 23. vbi præcipitur, vt altera die Sabbati offerant manipulos primitiarum, & inde numerēt septem Hebdomadas, qui sunt dies XLIX. & sequenti die, id est, quinquagesimo, festum diem agant. Porro hoc loco nomine Sabbati intelligitur primus dies azymorum, qui solennis erat, & generali nomine Sabbatum dicebatur, vt exponunt Lyran. Abulens. Caiet. in hunc locum, & Ioseph. lib. 3. antiq. c. 13.

Cum ergo primus dies azymorum tempore passionis Christi fuerit die veneris, si ab illo die exclusiue numeremus dies quinquaginta, inueniemus, Pentecosten completam fuisse die Sabbati, non die Dominica. Neque potest aliquis effugere difficultatem, si dicat; Spiritum quidem sanctum non aduenisse die Dominico, qui est quinquagesimus à Dominica Resurrectionis: tamen Ecclesiam voluisse die Dominico celebrare memoriam huius aduentus. Nā Clem. li. 5. c. 11. constit. Theoph. li. 1. Paschalis. Aug. epist. 119. Leo in serm. de Pentecoste, & alii omnes, docēt, reuera die decimo ab Ascensione, & quinquagesimo à Resurrectione venisse Spiritum sanctum. Hoc ergo effugio prætermisso, respondeo, festum Hebdomadarum, & festum datæ Legis veteris, fuisse vnum & idem, & celebrari solitum tum in memoriam datæ Legis veteris, ac figuram dandæ Legis nouæ per aduentum Spiritus sancti, tum etiam in gratiarum actionem pro collectis frugibus & hoc vnum festum anno Passionis Christi incidisse in diem Dominicū, qui fuit quinquagesimus à Resurrectione Domini.

Vt autē ista omnia explicentur, consideranda sunt duo illa loca, Exod. 19. & Leuit. 23. Quantum ad Primum locū, sciendum, non posse euidenter colligi ex Scriptura, quo die data sit Lex vetus, Nam Scriptura dicit, venisse Mosem cum populo in desertum Sinai mense tertio egressionis ab Ægypto, ac deinde tertia die datam Legem; sed non explicat quo die mensis tertij venerint in desertum Sinai, & proinde non certo scimus, vnde numerentur tres illi dies, de quibus dicitur: *Estote parati in diem tertium.*

Inuenio autem quatuor sententias. Prima est, B. Aug. epist. 119. ca. 16. & qu. 70. in Exod. vbi dicit, venisse populum in desertum Sinai prima die mensis tertij, & tertia eiusdem datam esse Legem, & illam diem esse quinquagesimam à die Primi Paschatis. Sed contrà sunt argumenta.

Primum, quia si ita numeremus, non coincidet festum datæ Legis cum festo Hebdomadarum, quod propriè dicitur festū Pentecostes: nam festum Pentecostes est dies quinquagesimus à secundo die azymorum, nō à festo Paschatis, & tamen debent coincidere, vel nullum erit festum datæ Legis, quod est absurdum, & contra ipsum Augustinum, qui ipsum festum datæ Legis, vult esse festum Pentecostes.

Secundum, quia reuera nō tollitur nostra prima difficultas; nam si Lex data est die quinquagesimo à Paschate Iudæorum, & illa die est festum Pentecostes, & Spiritus sanctus venit in die Pentecostes, certe sequitur, Spiritum sanctum non venisse die Dominico, sed die Iouis.

Tertium, quia B. Augustinus non videtur recte numerare; ipse enim accipit ex primo mense dies septemdecim, ex secundo mēse dies triginta, ex tertio mēse dies tres, & sic efficit dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo menie dies septemdecim, & ex secundo dies triginta. Nam menses lunares quales erant Iudæorum, non omnes constant ex triginta diebus, sed vnus ex triginta, alius ex viginti nouem, ergo debuit accipere August. ex primo mense dies septemdecim; ex secūdo dies viginti nouem; vel ex primo dies sedecim, ex secundo dies triginta, & sic non efficit quinquaginta, sed quadraginta nouem. Adde etiam, quod Moses non dicit, mense tertio Paschatis, sed mense tertio egressionis de Ægypto: egressio autem non fuit decimoquarto die, sed decimoquinto, vt habetur Num. 33.

Quartum, quia si tertia die mensis tertij data est Lex, oportebit prima die mēsis multo plura esse facta, quam patiatur tempus vnius diei; nam in primis dicuntur filij Israel mense tertio peruenisse in desertum Sinai: ex quo apparet, aliquam partem diei illius primæ, consumptam in itinere. Non enim credibile est, eos peruenisse summo mane, cum nō consueuerint noctu iter facere. Deinde, vbi peruenerunt, fixerunt tabernacula sua, in quo plurimum tēporis consumebatur, cū essent in illa multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascēdit Moses in montē Sina, qui altissimus erat, & cum Deo loquutus, descēdit, & conuocauit omnes maiores natu, & cōcionem habuit ad illos, & per illos ad omnem populū. Deinde rursum in montem secundo ascendit, & iterum descendit, & cum populo loquutus iussit, vt omnes lauarent vestimenta sua: *Cumque lauissent vestimenta sua*, inquit Scriptura, *dixit eis Moses, Estote parati in diem tertium.* Quis porro credat, vna, atque eadem die tabernacula erecta, & Mosem bis ascendisse ad montem, bis descendisse, bis populo concionatum? quod si id credibile non est, certe sententia illa S. Aug. ægre defendi potest.

Alia expositio est Ruper. & Abul. in c. 19. Exod. qui dicunt, Legem quidem datā die tertio tertij mēsis, sed eum diem non esse quinquagesimum, vt Aug. dicebat, sed quadragesimum nonum à Paschate, & ideo festum Pentecost. non celebrari propter Legem datam, sed propter fœdus ictum inter Deum, & populum, quod factum est die quarta tertii mensis, vt dicitur Exod. 24.

Hæc expositio minus placet, quam prior, nam in primis valent contra hāc sententiam argum. iam facta, excepto tertio, & præterea peribit figura pulcherrima nostræ Pentecost. quam tamen Aug. Leo, & alij agnoscunt, nimirum, quod Pentecost. Iudæorum fuerit festum datæ Legis veteris, & nostra Pentecost. sit festum datæ Legis nouæ.

Tertia sententia est Caietani, qui dicit, Mosem venisse in desertum Sinai prima die mensis tertii, sed illa verba: *Estote parati in diem tertiū*, dicta esse die quarto mensis, & proinde Legem datā die sexta eiusdem mensis, qui fuit quinquagesimus à secundo die azymorum inclusiue, & hoc modo coincidit hoc festum cum festo Hebdomadarum, & omnia cohærent.

Quarta sententia est Rabbi Salomonis, & Lyrani, qui dicunt Mosem venisse in desertum Sinai die tertia mensis tertii, ac deinde die quarta dixisse: *Estote parati in diem tertium*, & tandem die sexta datam Legem. quæ sententia coincidit cum sententia Caieta-

ni quoad diem datæ Legis, de qua erat præcipua A
quæstio. Videtur autem hæc sententia magis cõformis litteræ; nam sic habet textus: *Mense tertio egressionis filiorum Israel de Ægypto, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.* vbi illud, *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, vt sit sensus. Mense tertio, & die ipsa, id est eiusdem numeri, hoc est, tertia. quamquam potest etiã satis commode illud, *In die hac*, referri ad initium mensis, vt sensus sit; In mense tertio, in die hac, id est, in ipso initio mensis. maneat igitur, vt sexta die mensis tertii data sit Lex, siue populus in desertum Sinai venerit die prima, siue tertia.

Quantum ad Secundum locum ex Leuit. 23. duæ sunt expositiones. Prima est Isichii, & Ruperti in eum locum, qui volunt, per alteram diem Sabbati, B
intelligi primam Sabbati, id est, Dominicam, quæ immediate sequitur post Sabbatum, & sensum Legis esse, vt dies Pẽtecostes numerentur à prima Dominica, quæ occurrit post festum Paschæ, quæ sententia si vera sit, nobis maxime fauet. Nam eo modo semper Iudæorum Pentecoste venisset in Dominica die, & quia anno passionis Christi primi Dominica post Pascha Iudæorum fuit Dominica resurrectionis, inde eo anno necessario dies Pentecostes complebantur die quinquagesimo à die resurrectionis Domini.

Altera sententia est Lyrani, Caietani, Abulensis, Rabbinorum omnium, & ipsius Iosephi libro tertio antiquitatum, c. 13. qui intelligunt per alteram diem C
Sabbati primam diem post festum azymorum. Et sane mouet me multum auctoritas Iosephi, quippe qui nouerat praxim eius Legis, cum ipse quoque esset Sacerdos, & vixisset in Hierusalem, cum adhuc Lex illa seruaretur. Sed hac sententia, tanquam vera, admissa, sequitur dies Pentecost. anno Passionis Christi numerari cœpisse in Sabbato; Sabbatum enim eo anno proxime occurrebat post festum azymorum. Ex quo sequitur, vt dies Pentecostes complerentur etiam in Sabbato.

Quomodo igitur nos Pentecosten in Dominica celebramus? Respondet Rupertus, vbi supra, etiam hac sententia admissa, non potuisse Pentecosten incipere, aut cõpleri in Sabbato, quia Iudæi habebant quandam consuetudinem, vt nunquam celebrarent D
duo festa duobus diebus continuis, & ideo, si quando occurreret primus dies azymorũ feria sexta, solitos Iudæos illum diem festum trãsferre in sequentem; & die Sabbati, celebrare tam festum Sabbati, quam festum azymorum. Atque ita anno passionis Domini diem primum azymorum celebratum à Iudæis non feria VI. sed sabbato, & proinde dies Pentecostes cæpisse numerari die sequenti, qui fuit Dominicus.

Sed quia hæc sententia passim refelli solet, neque vacat nunc eam discutere: dicam quod sentio; & licet auctorem meæ sententiæ non habeam, spero tamen eam non facile improbandam, cum certa ratione E
niti mihi videatur.

Respondeo igitur, ordinarie quidem cœpisse numerari dies Pentecostes à secunda die azymorum: sed tamen si secunda illa dies esset sabbatum, tũc cœpisse numerari à tertia die azymorum: neque vllus hoc arguere potest. Nam caussa, cur illi dies quinquaginta non inciperent à die primo azymorum, sed à secundo, est, quia oportebat illo die multa opera seruilia facere, quæ die festo erant prohibita, nimirũ oportebat metere manipulum frumenti, & exsiccare, & adferre ad Sacerdotem. At ista omnia magis prohibita erant die sabbati, quam die primo azymorum: ergo non licebat in secunda die azymorum quando ea die erat sabbatũ, incipere dies illos quinquaginta. Et hanc esse puto caussam, cur scriptura dixerit: *Altera die sabbati*: & non altera die Paschæ, vel azymorum, quia nimirum voluit generatim includere festa, quæ immẽdiate occurrerent post Pascha, siue esset vnum, siue plura. Itaque illud: *Altera die Sabbati*: significat prima die profana post festum Paschæ. Et quia vt plurimũ post Pascha non occurrebat festum, nisi primo die azymorum. ideo nõ male Iosephus loquens de eo, quod vt plurimum accidebat, scripsit, incipere Pentecosten Luna decimasexta, quamquam anno Christi Passionis cœperit Luna decimaseptima, quia videlicet sabbatum fuit Luna decimasexta Quod si dies Pentecost. eo anno numerari cœperunt Luna decimaseptima, qui dies erat Dominicus, sequitur, vt complerentur dies Pentecostes etiam die Dominico. Atque hoc est quod quærebatur.

CAPVT XIV.

De Septuagesima, & sequentibus Dominicis.

DIximus de Septuagesima, quæ celebratur post Pascha, nũ de ea breuiter disseremus, quæ celebratur ante Pascha. Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimæ non inuenio mẽtionem ante tempora B. Gregorii, sed in Antiphonario, & Sacramentario Gregorii annotantur expresse officia harũ Dominicarum, & earundem meminerunt multi auctores Gregorio posteriores: nimirum Beda in libello de officiis diuinis, Alcuinus in libro eiusdem argumenti, Amalarius, lib. 1. c. 1. de officijs Ecclesiasticis, Rabanus lib. 2. c. 34. de instit. Clericor. Iuo in serm. de Septuag. Rupert. lib. 4. c. 1. de diuinis officiis, & B. Bern. in serm. de Septuag. Ratio autem horum nominum non est eadem apud omnes. Beda & Alcuinus dicunt, quosdam addidisse vnam hebdomadam ad ieiunium Quadragesimæ, & illę consequenter vocasse Quinquagesimam: alios addidisse adhuc aliam, quia nolebant die Iouis ieiunare, & tamen numerum dierum integrum seruari volebant. Itaque addidisse vnam hebdomadam ante Quinquagesimam, & eam hebdomadam consequenter vocasse Sexagesimam: alios denique, qui non ieiunabant die Iouis, nec die Sabbati, addidisse adhuc aliam, & illam vocasse Septuagesimam.

Sed improbabilis est hæc sententia. nam non est verisimile propter abusum paucorum, qui non ieiunabant die Iouis, & die Sabbati, Ecclesiam instituisse tam solennes Dominicas. Et præterea non inuenimus mentionem harum Dominicarum, nisi post tempora Gregorii, quando iam non erat ille abusus.

Alii volunt Septuagesimam dici à numero dierũ, quia sunt dies LXX. ab ea Dominica vsque ad Sabbatum in albis: Sexagesimam dici, quia sunt dies sexaginta ab ea Dominica vsque ad feriam IV. post Pascha. Quinquagesimam dici, quia tot sunt dies inde vsque ad Pascha. Inepta opinio: nam sic omnis Dominica poterit vocari Septuagesima, si numeremus LXX. dies, & non curemus vbi terminentur. Adde, quod per septuaginta dies volunt isti auctores significari captiuitatem spiritualem sub diabolo potestate, cuius typus fuerat captiuitas Babylonica LXX. annorum. At absurdissimum est, inter dies captiuitatis includere diem resurrectionis Domini, qui est dies perfectæ libertatis.

Alii prudentiores dicunt, denominari à Pascha has omnes Dominicas, sed per Synecdochem: na

à Septuagesima vsque ad Pascha sunt fere LXX. dies id est, LXIV. à Sexagesima vsque ad Pascha sunt circiter LX. dies, id est, LVII. à Quinquagesima vsque ad Pascha sunt quinquaginta dies. Sed videtur deficere ista opinio in nomine Septuagesimæ. nam sexaginta quatuor dies magis dici deberent sexaginta, quam septuaginta.

Est ergo sententia Ruperti, quam puto verissimam, ista nomina non esse desumpta à numero dierum, sed à numero Dominicarum, voluit enim Ecclesia, ante Dominicam passionis præmittere septem celebres Dominicas, quibus reuocaret nobis in memoriam, spiritualem nostram captiuitatem, sicut per Dominicam passionis, & sequentem commemoratur redemptio à captiuitate.

Itaque prima Dominica ex septem dicitur Septuagesima, quia est prima ex septem. Secunda dicitur Sexagesima, quia est prima ex sex. Tertia dicitur Quinquagesima, quia est prima ex quinque sequentibus. Quarta dicitur prima Quadragesimæ eadem ratione. Quinta dicitur secūda Quadragesimæ. Sexta dicitur tertia Quadragesimæ. Septima dicitur quarta Quadragesimæ. Deinceps autem non dicitur quinta Quadragesimæ, sed Dominica passionis. Et hinc etiam est, quod in Dominica Septuagesimæ, quia commemoratur captiuitas, legitur in officio, ex initio Geneseos peccatum primi hominis, & omittuntur omnia cantica læta, & ad missam incipimus: *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* In Dominica autem passionis incipimus, *Vexilla regis prodeunt, &c.*

De Dominica Quadragesimæ, & Passionis frequentissima mētio est apud omnes Patres; sed de ea nos disseremus in controuersijs de ieiunio. Interim vide Epiphanium in compendiaria doctrina, quę habetur ad finem librorum aduersus hæreses, Theophilum in epistolis Paschalibus, Cassianum collatione 21. & August. epist. 118.

CAPVT XV.

De reliquis festis Domini.

NAtalis Domini meminit Clemens, lib. 5. c. 13. Chryso. orat. in sanctum Philogonium, Amb. lib. 3. de virginibus, initio; Item Basilius, Nazianzenus, Maximus, Augustinus, Leo, & alij, quorum extant sermones de Natali Domini.

Circumcisionis festum videtur esse satis recens. Nam non solū veteres Patres non meminerunt eius festi, verum etiam Isidorus, Micrologus, Amalarius, Rabanus, Vvalfridus, Strabo, qui describunt officia omnium festorum; meminerunt quidem officij de octaua Natalis Domini, sed non sub nomine Circūcisionis, B. Bern. tamē, & ante eum B. Iuo Carnotensis, sermones habent de ipso festo Circumcisionis.

Epiphaniæ meminit Chrysostomus oratione de S. Philogonio; Nazianzenus oratione in sancta lumina; Maximus, Augustinus, Leo, & alij recentiores. Obseruat autem Cassian. collat. 10. c. 2. apud Ægyptum vna, & eadem die celebrari Natalis, & Epiphaniæ diem, cum in occidentis ecclesijs sint festa diuersa.

Dominicæ in Albis meminit Clemens, li. 5. c. 20. Nazianzenus orat. in nouam Dominicam, & Augustinus serm. 1. de octaua Paschatis, qui etiam l. 22. de Ciuit. Dei. c. 7. meminit triū dierum Paschatis.

Ascensionis festum antiquissimum est, & ab Apostolis institutum, vt docet Clemens, lib. 5. c. 20. A-

A post. Constitut. & B. Aug. epist. 118. in eodem festo extant sermones Nysseni, Leonis, & aliorum.

Festum Trinitatis recens est. nam c. Quoniam, de feriis, Alexāder III. dicit, suo tempore fuisse quidem in vsu apud quasdam Ecclesias, non tamen Romæ. Microlog. etiam, libro de obseruationibus Ecclesiasticis. c. 60. reprehendit eos, qui hoc festum celebrant. & ne quis obiiceret, videri hoc festū antiquum, quandoquidem præfatio de Trinitate est vna ex nouem, quas Pelagius II. tanquā antiquissimas seruari præcepit: monet Micrologus, eam præfationem in Dominicis omnibus cantari solitam: neque esse propriam festi Trinitatis. Postea tamen etiam Romæ merito receptum est, & quidem in die octaua Pentecostes, vt Deo specialiter agantur gratiæ pro mysterio Trinitatis orbi terrarum, Apostolorum ministerio declarato.

Festum Corporis Domini cōstat ab Vrbano IV. institutum post annum Domini M. CC. quod festum omnes Lutherani, & Caluinistæ oderunt, sed
B immerito. Nam etiam si non esset verè Christus in Eucharistia, (vt Caluinistæ dicunt,) vel non deberet adorari (vt dicunt Lutherani,) tamen adhuc iustum esset, habere certum diē, quo recoleremus memoriam institutionis eius Sacramenti, quod etiam Lutherani, & Caluinistæ maximum Sacramentorum esse concedunt.

Festum denique Transfigurationis Domini antiquum esse videtur. Extant enim de eo sermones Sācti Leonis, nec non Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretensis apud Surium.

C

CAPVT XVI.

De festis Sanctorum.

FEsta Sanctorum aduersarij non parum oderunt. Primo quod idololatriā sapere videantur. nam Sabbata sanctificare, est præceptum primæ tabulæ, & proinde ad cultum Dei pertinet.

Secundo, quia aliqua falso fundamento nitantur, vt Conceptionis B. Mariæ festum, quod festum B. Bernardus nominatim reprehendit in epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses. vbi dicit, errorem, & su-
D perstitionem sapere hoc festum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo conceptio ista non fuit, vel falsa inducitur sanctitas. Et præterea apud nos etiam non est certum, an B. Virgo sine peccato originali concepta fuerit; Ecclesia enim vtramque opinionē permittit, ergo saltem dubium est, an rectè hoc festum celebremus.

Tertio quod plurima sint noua, ac præsertim festa B. Virgini dicata: nec enim ante Iustiniani tempora extabant.

Quarto, quod multa ab Imperatoribus sæculi instituta sint. Nam festum Purificationis instituit Iustinianus, vt scribunt Paulus Diaconus. li. 16. rerum Romanarum, & Nicephorus, lib. 17. ca. 28. Festum
E Assumptionis instituit Mauritius, qui Iustiniano posterior fuit, vt idem Nicephorus ibidem refert.

Quinto, quia eousque prolapsus est abusus festorum, vt etiam Imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, vt de Iustiniano refert Nice. li. 17. c. 31. Hæ sunt obiectiones Tilmanni Heshusii li. de erroribus Pontificiorum, tit. 26. & Magdeburgensium Cent. 6. c. 6. col. 343. & 344.

Veruntamē pium, & bonum esse colere festos dies Sanctorum facilè demonstrabimus auctoritate primum, deinde ratione. Auctoritas est totius Ecclesiæ

Catholicæ,

Catholicæ, quæ omni tempore id seruauit. Ac vt solum inspiciamus quinque prima sæcula. Primo sæculo, id est, Apostolorum tempore habemus Clementem, lib. 8. constit. cap. 39. vbi iubet seruari festa Apostolorum, & Martyrum. A

Secundo sæculo, habemus testimonium Ecclesiæ Smyrnensis, cuius epistolam refert Eusebius, lib. 4. hist. cap. 15. in ea epistola habentur hæc verba: *Quo in loco etiam nunc præstante Domino, solemnes agimus celebresque conuentus, maxime quidem in die passionis eius: sed & cum eorum memoriam, qui prius passi fuerant, celebramus, vt sequentium animi ad prædecessorum viam exemplis insignibus excitentur.*

Tertio sæculo, Origenes hom. 3. in diuersos Euangelii locos, dicit, festum Innocentium puerorum recte in Ecclesia celebrari, propterea, quod fuerunt illi Martyrum primitiæ. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, vnam ex antiquis traditionibus esse: annuas oblationes facere pro natalitiis. Et clarius B. Cyprianus, lib. 3. epist. 6. *Dies*, inquit, *eorum quibus excedunt, annotante, vt commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus.* Et lib. 4. epist. 5. *Sacrificia*, inquit, *pro eis sēper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.* B

Quarto sæculo, Basilius oratione in Gordium Martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem, Nazianzenus oratione in Iulianum, paulo ante medium; Ambrosius serm. 76. 77. & 78. Hieronymus in cap. 4. ad Gal. & epist. 19. ad Eustoch. Prudentius in hymno de sanctis Petro, & Paulo, festorum dierum in Sanctorum memoriam & honorem institutorum apertissime meminerunt. C

Quinto sæculo, Chrysostomus hom. 66. ad populum: Theod. l. 8. de Martyribus: August. in Psalm. 63. & 88. & alibi Paulinus natali 2. & 3. S. Felicis. His accedunt Leo, Gregorius, Beda, & alii omnes posteriores, quorum libri testimoniis plenissimi sunt.

Probatur hoc etiam ex antiquis Conciliis diuersarum Ecclesiarum. Concilium Laodicenum in Oriente celebratum ante annos M. CC. can. 51. vetat, in Quadragesima celebrari festa Sanctorum, ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea prouincia celebrata. Concilium Carthaginense III. ante annos MC. can. 47. *Liceat*, inquit, *legi passiones Martyrum, cum anniuersarii dies eorum celebrantur.* Concilium Toletanum in Hispania III. can. 23. iubet, vt in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium Lugdunense in Gallia, vt habemus can. Pronuntiandum, de consecrat. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiæ festum sanctorum Apostolorum, Assumptionem, & Natiuitatem B. Mariæ, festum sancti Syluestri, sancti Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi, cap. 36. D

Vltimo probatur ratione, quæ fundatur in diuinis litteris. Festi dies recte instituuntur ad recolenda diuina beneficia, vt patet de festo Sabbati, & festo Sortium apud Iudæos, & de festis Domini apud Christianos. Vnde August. lib. 10. de Ciuit. Dei. c. 4. *Beneficiorum*, inquit, *Dei, solemnitatibus, festis & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.* Sed non est paruum Dei beneficium beata consummatio alicuius Sancti & præcipue per martyrium; inde enim datur toti Ecclesiæ militanti exemplum fortitudinis, & vnus nouus patronus apud Deum: datur etiam toti Ecclesiæ triumphanti nouum gaudium de accessione vnius ciuis: denique tunc agitur nouus, & perfectus triumphus de Diabolo. E

Confirmatur; nam omnes causæ, propter quas homines etiam profani celebrāt festos dies, concurrū in obitu sanctorum. Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicuius ad summam aliquam dignitatem: denique ob partam victoriam. At cum Sancti moriuntur, tū vere nascuntur, & nascuntur Principes cœlestes, vnde ab Ecclesia eorum obitus natalitia dicuntur: item tunc assumuntur ad summam dignitatem, quæ hominibus conferri queat, id est, ad æternam beatitudinem: denique tunc perfectam victoriam referunt de diabolo, & triumphum agunt.

Neque rationes aduersariorum aliquid efficiunt. Ad Primū de idololatria dico, Primo festa Sanctorum Deo dicari, sed in Sanctorum memoriam quemadmodum templa sacrentur Deo in memoriam Sanctorum. Secundo dico, honorem dierum festorum immediate, & terminatiue pertinere etiam ad Sanctos, quemadmodum diximus de Basilicis, de votis, & de ipsa inuocatione: sed talem honorem dicimus esse cultum duliæ, non latriæ, & proinde religionis quidem cultum, sed religionis, non vt est nomen specialis virtutis, quæ hominem erga Dei cultum bene disponit, sed vt est nomen generale.

Ad Secundum de festo Conceptionis, quod falso fundamēto niti videtur, dico, Primo, in maiori parte Ecclesiæ pie credi B. Virginē sine peccato originali conceptam, quod etiā ex aduersariis fatentur Lutherus, & Erasmus; ille in serm. de festo Conceptionis, iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

Dico Secundo, fundamentum huius festi præcipuum non esse conceptionē immaculatā, sed simpliciter Conceptionem matris Dei futuræ, qualiscunque enim fuerit illa Conceptio, eo ipso quod conceptio fuit matris Dei, singulare gaudium affert mundo eius memoria tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, præsertim cum non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum etiam illi celebrant, qui putāt Virginem in peccato conceptam.

Dices, hoc modo etiam Ioannis Baptistæ conceptio celebrari posset. Respondeo, posset sane, vt Græci faciunt. Nam in Kalendario Græcorum die 23. Septembris annotatur festum conceptionis Ioannis Baptistæ: sed Ecclesiæ Latinæ non est visum tot festa multiplicare. Et præterea magnum est discrimen inter matrem Dei, & præcursorem eiusdem & inter vtriusque conceptionem. Nam quia maior pars Ecclesiæ pie credit immaculatam conceptionem, inde habuit eadem Ecclesia occasionem instituendi hoc festum, quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Ioannis Baptistæ.

Porro B. Bernardi sententia nobis fauet. ille enim reprehendit Canonicos Lugdunenses, quod sine exemplo, vel præcepto Romanæ Ecclesiæ nouum festum instituissent. Si ergo nunc B. Bernardus videret ex auctoritate Romanæ Ecclesiæ festum celebrari, etiam ipse libentissime celebraret.

Ad rationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, etiamsi Virgo in peccato concepta esset, sed honorare officium matris Dei, ad quod ab ipsa conceptione designata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit, merito celebrari natiuitatem Ioannis Baptistæ, quia sancta fuit, & tamen ibidem dicit, se non audere asserere sanctificationem Ioannis in vtero deleuisse originale peccatum, licet hoc pium sit credere. Si ergo ita aduersus Bernardum argumentaret; Colis festum natiuitatis Ioannis, quem non audes asserere natum

sine peccato, ergo vel honoras peccatum, vel inducis in certam sanctitatem. Responderet Bernardus, nec peccatum se honorare, nec inducere in certam sanctitatē, sed honorare officium Præcursoris, ad quod sanctificatus fuit adhuc in vtero matris existens: Idem ergo respondeo illi de conceptione B. Mariæ.

Quod si ipse quæreret, vnde habemus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam, saltem ad hoc, vt esset mater Dei designata, responderē, inde nos hoc didicisse, vnde ipse didicit, B. Mariam ab ipsa natiuitate sanctam fuisse. Asserit enim ibidem, ex eo, quod Ecclesia iam tunc celebrabat B. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit; & nos ergo ex eo, quod Ecclesia celebrat festum Conceptionis, nihil dubitamus, conceptionē illam sanctam aliquo modo fuisse, ac saltē ratione officii, ad quod assumebatur.

Ad Tertium dico duo; Primo, non esse absurdum, quod aliqua festa sint recentia, quandoquidem etiam sæpe sunt recentia Dei beneficia, propter quæ festa instituuntur; vel saltem occasio festorum instituendorum potest esse recens. Vnde etiam tempore Iudæorum vario tempore varia sunt festa instituta, præter ea, quæ Deus ipse per Mosem instituerat, vt patet de festo Sortium, propter liberationem tempore Hester; & de alio festo ob victoriā Iudith, & de festis dedicationum tempore Salomonis, & postea tempore Esdræ, & vltimo tempore Machabæorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honorauit, Ioan. 10.

Dico Secundo, festa Sanctorum antiquissima esse, vt iam ostendimus. Fatemur tamen prius cœpisse celebrari festa Martyrum, quàm Confessorum; & nonnulla etiam festa B. Mariæ recentia esse. Nā festum Conceptionis tempore B. Bern. cœpit, sed nō fuit publice receptum à tota Ecclesia, nisi post decretum Sixti IV. Pontificis, quod habetur in Extrauaganti. Cum præ excelsa, de reliquiis & veneratione Sanctorū. Similiter festum Visitationis in Ecclesia Latina nouum est. Fuit enim institutū ab Vrbano Papa VI. atque à Bonifacio IX. primum confirmatum, deinde etiam à Concilio Basileensi sess. 43. quamquam vtrumque festum iam antea erat in Kalendario Græcorum.

Festum Natiuitatis B. Mariæ longe antiquius est. Meminit enim eius Petrus Damianus, qui tres sermones de festo eo scripsit, & ante eum B. Greg. qui in Antiphonario, & Sacramentario annotauit officium, 8. die Septembris, pro natali B. Mariæ.

Festum Annunciationis adhuc est antiquius: extat enim oratio sancti Athanasii de sancta Deipara, vbi expresse meminit huius festi.

Festum Purificationis est etiam antiquissimum. Siquidem huius celebritatis extant orationes Amphilochii, Gregorii Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretensis apud Aloysium Lypomanum, & Laurentium Surium.

Denique festum Assumptionis est etiam antiquissimum. Nam eius meminit Gregorius in Antiphonario, & Sacramētario, & ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione de hoc festo, quæ extat apud Lipomanum, & Surium. Atque ante Andreæ tempora extat inter opera beati Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis, qui quidem, vel ipsi Hieronymo, vel eius æquali Sophronio tribuitur.

Ad obiectionē ergo ex Nicephoro, & Paulo Diacono, dico, eorum verba nō posse intelligi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissime mentiantur; quomodo enim instituit Iustinian. festum Purificationis, & Mauritius festum Assumptionis, si vtrumque festum erat institutum tempore Hieronymi, & Chrysostomi, qui ducētis annis Iustiniano antiquiores fuerunt? Præterea iidem auctores ibidem dicunt, à Iustino Imperatore institutum festum Natiuitatis Domini. At constat ex Ambrosio, Augustino, Leone, & aliis, qui Iustinū præcesserunt, festum Natiuitatis longe esse antiquius. Solum ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatē; & fortasse præceperūt ciuilibus legibus, ne vllus operaretur in illis solemnitatibus, cum tamen etiam antea legibus Ecclesiæ dies illi festi sanciti essent.

Ad Quartum, patet responsio. Non enim Imperatores festa instituerunt, sed instituta iā festa ab Ecclesia, legibus etiam suis adiuuerunt, & ornarunt.

Ad Quintum respondeo, Nicephorum non dicere, institutum fuisse festum diem Iustiniano, sed solum quotannis Episcopum quemdam Constantinopolitanum solitum celebrare eius memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solum de laudatione Iustiniani, quam ille Episcopus admiscebat concioni suæ, propterea quod Iustinianus multa pia opera, & Ecclesiæ vtilissima fecisset. Addo præterea, quidquid illud fuerit, siue festus dies, siue simplex laudatio, fuisse vnius priuati Episcopi factum, quod non immerito reprehendi posset, præsertim cum eius successores mox omiserint eiusmodi celebritatem.

CAPVT XVII.

De vigiliis.

IN profestis magnorum dierum consueuerat Ecclesia vigilare, & ieiunare; ac in primis Vigilia Paschæ, quæ nocte præcedente Dominicam Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; vt patet ex Clemente, lib. 5. constit. cap. 19. ex Tertulliano li. 2. ad vxorem; ex Eusebio lib. 6. hist. cap. 7. & ex aliis permultis.

De Vigiliis autem in Sanctorum honorem meminit Basilius in Psalm. 114. Hieronymus in li. aduersus Vigilantium. Burchard. li. 13. decretorum, cap. 16. Bernardus sermone de Vigilia sancti Andreæ, & de Vigilia sanctorum Petri & Pauli, & Innocentius Pontifex III. cap. 1. & 2. de obseruatione ieiuniorum. Cæterum quoniā paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepere cœperant, vel potius flagitia non raro committi: placuit Ecclesiæ nocturnos conuentus, & Vigilias proprie dictas intermittere, ac solum in iisdem diebus celebrare ieiunia.

Finis quatuor Controuersiarum generalium Tomi secundi.

Laus Deo Virginique Matri Mariæ.

INDEX

✠

INDEX SCRIPTVRARVM EX VETERI TESTAMENTO.

Numerus Primus capita Bibliorum, Secundus verò columnas indicat.

GENESIS.

PROVERBIA

MALACHIAS.

I. MACHABÆORVM.

II MACHABÆORVM.

EX NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆVS.

EPISTOLA AD ROMANOS.

I. AD CORINTHIOS.

II AD CORINTHIOS.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Concupiscentia.

Coniugium.

Consilia Euangelica,

D

Damnati.

Dæmones.

Decimæ.

Defuncti.

Deus.

Diabolus.

Diaconi.

Digami.

Diuitiæ.

Doctores & Doctrina.

E

Ecclesia.

Eleemosyna.

Episcopus.

Vide obie-

Marcio nis

Martyres.

Matrimonium.

Meritum.

Michael.

Miracula.

Missa.

Monachi & Monastice.

Prædestinati

Filijs licet

Vide obie-

Marcionis

Paphnutij,

Digitized by Google